GAZI HUSREV-BEGOVA BIBLIOTEKA
U SARAJEVU

KATALOG
ARAPSKIH, TURSKIH, PERZIJSKIH I BOSANSKIH RUKOPISA

SVEZAK DRUGI

Obradio
KASIM DOBRAČA

Al-Furqān
Fondacija za islamsko naslijeđe
London

Rijaset
Islamske zajednice u BiH
Sarajevo

LONDON - SARAJEVO
1423/2002.

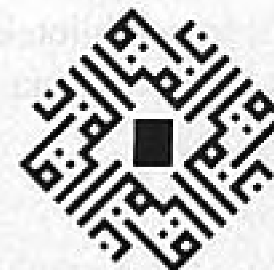
GAZI HUSREV-BEGOVA BIBLIOTEKA
U SARAJEVU

KATALOG
ARAPSKIH, TURSKIH, PERZIJSKIH I BOSANSKIH RUKOPISA

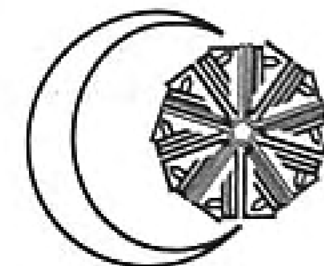
SVEZAK DRUGI
(drugo izdanje)

Obradio
KASIM DOBRAČA

Al-Furqān
Fondacija za islamsko naslijeđe
London

Rijaset
Islamske zajednice u BiH
Sarajevo

LONDON - SARAJEVO
1423/2002.

Naučni redaktor prvog izdanja:
Dr. Hazim Šabanović

Tehnički redaktor prvog izdanja:
Adem Handžić

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

017: 091.1 (=411.21)
017: 091.1 (=512.1): 027.2 (497.6)
017: 091.1 (=222.1): 027.2 (497.6)
0177:091.1 (=163.4): 027.1 (497.6)

GAZI Husrev-begova biblioteka (Sarajevo)

Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa / Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu ; obradio Kasim Dobrača. - 2. izd. - London : Al-Furqan Fondacija za islamsko nasljeđe ; Sarajevo : El-Kalem, 2002 -. - Sv. <2> ; 24 cm

Dosadašnji sadržaj :

Sv. 2. - 2002. XXXI, 1047 str. XX listova s tablama. Tekst na više jezika. - Upor. stv. nasl. na spor. nasl. str.: Catalogue of the Arabic, Turkish, Persian and Bosnian manuscripts

ISBN 1-873992-64-5 Al-Furqān Islamic Heritage Foundation

ISBN 9958-23-117-4 (El-Kalem, sv. 2)

1. Stv. nasl. na upor. nasl. str.

COBISS/BiH-ID 10664966

Izdavači: Al-Furqan Fondacija za islamsko naslijeđe.
Eagle House, High Street, Wimbledon, London. SW19 5EF, UK
Rijaset Islamske zajednice u BiH. Gazi Husrev-begova biblioteka.
Hamdije Kreševljakovića 58 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Rješenjem Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta F BiH br. 02-15-2519-02 od 25. 04. 2002. godine, a u skladu sa Zakonom o porezu na promet proizvoda i usluga "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine" broj 6/95, 25/97, 13/00, 36/00, 54/00 i 22/01 član 19. tačka 10. ovaj proizvod je oslobođen poreza na promet.

THE GHAZI HUSREV-BEY LIBRARY
IN SARAJEVO

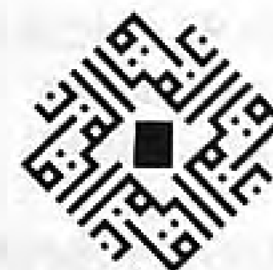
Al-Furqan Islamic Heritage Foundation
Catalogues of Islamic Manuscript Series: No 41

CATALOGUE
OF
THE ARABIC, TURKISH, PERSIAN AND BOSNIAN MANUSCRIPTS

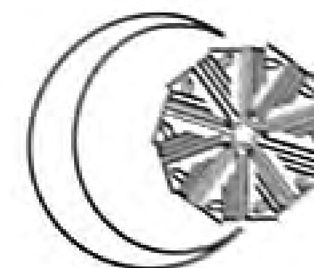
TOME II
(Second edition)

Prepared by
KASIM DOBRAČA

Al-Furqān
Islamic Heritage Foundation
London

Riasat
of Islamic Community in B&H
Sarajevo

LONDON - SARAJEVO
1423/2002

SADRŽAJ

UVODNA RIJEČ DRUGOM IZDANJU

Fondacija al-Furqan za islamsko naslijeđe već više od jedne decenije radi na polju islamskih rukopisa. Tako je radi očuvanja bogatstva kulturnog naslijeđa koje se nalazi u ovim rukopisima, al-Furqan objavio nova kritička izdanja značajnih djela iz historije i nauke od autora kao što su al-Maqrizi i Ibn al-Haytham.

Radi dostupnosti islamskih rukopisa naučnom istraživanju Fondacija al-Furqan je pokrenula i organizirala projekte katalogiziranja rukopisnih zbirki u više mjesta u svijetu, kao što su Bugarska, Mali i Pakistan, što je kasnije objavljeno kao zasebne knjige kataloga. Al-Furqan je, također organizirao i kurseve katalogiziranja rukopisa u Kairu, Istanbulu i Londonu.

Al-Furqan je osigurao i osnovna sredstva materijalne zaštite za više rukopisnih zbirki u svijetu. U toku je i izrada elektronske baze podataka koja bi sadržavala osnovne podatke o svim zbirkama islamskih rukopisa u svijetu. Ova baza bi trebala biti prvi korak u kreiranju svjetske mreže u koju bi bili uključeni stručnjaci koji se bave ovim zbirkama, i mjesto pohrane najraznovrsnijih podataka iz ove oblasti.

Fondacija ima i biblioteku u svojim prostorijama u Wimbledonu, a organizira i redovne simpozijume, konferencije i javna predavanja različitih nivoa i specijalnosti, radi stimuliranja istraživanja i diskutiranja o oblastima koje se tiču islamske civilizacije prožete kroz islamske rukopise.

Fondaciji al-Furqan čini zadovoljstvo što je bila u mogućnosti da svojom stručnošću i materijalnim sredstvima učestvuje i u zaštiti Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu. Ova saradnja se realizirala u formi zaštite rukopisne zbirke, objavljivanju kataloga rukopisa ove zbirke i projektu digitalizacije rukopisa na CD-ROM-u.

Tako je al-Furqan dosada objavio IV, V, VI, VII, VIII, IX i drugo izdanje prve knjige Kataloga rukopisa Gazi Husrev-begove biblioteke. Sada se objavljuje kao drugo izdanje i II knjiga koju je pripremio rahmetli Kasim Dobrača. Ovaj tom je u prvome izdanju objavilo

Starješinstvo Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini 1979. godine. Pošto je već duže vremena nedostupna naučnim istraživačima i svima drugima koje interesira ova baština, objavljivanjem njenog drugog izdanja popuniće se ova praznina, i onima kojima je potrebna biće na raspolaganju.

Molimo Uzvišenog Allaha da svojim rahmetom obaspe dušu rahmetli Kasima Dobrače. Rijasetu Islamske zajednice, posebno reisu-l-ulemi dr. Mustafi Ceriću zahvaljujemo se a zaposelnima u Gazi Husrev-begovoj biblioteci izražavamo veliko poštovanje na njihovoj konstruktivnoj i iskrenoj saradnji.

April 2002. god.
Ahmed Zaki Yamani
Predsjednik Fondacije al-Furqan za islamsko naslijeđe

FOREWORD TO THE SECOND EDITION

Al-Furqan Foundation was set up more than a decade ago to work in the field of Islamic Manuscripts. Since then the Foundation has worked on several fronts: to preserve the rich cultural heritage contained within these manuscripts al-Furqan has published new critical editions of important works on history and science by authors such as al-Maqrizi and Ibn al-Haytham.

To bring the heritage of Islamic manuscripts into the realm of scholarly research al-Furqan has set up projects to catalogue the manuscripts of previously uncatalogued collections in places as far apart as Bulgaria, Mali and Pakistan, and it has published the resulting catalogues. It has also set up courses to train cataloguers in this crucial and intricate skill. These courses have been held in Cairo, Istanbul and London - and still they continue.

To preserve the manuscripts themselves as physical objects al-Furqan has set up projects to provide essential preservation tools for various collections. It is also in the process of compiling an electronic data-base carrying essential information on every collection of Islamic manuscripts in the world. This database will be used as the first step towards creating a worldwide network of specialists working with these collections and placing up-to-date information at their disposal through a "preservation bulletin".

The Foundation has also set up a specialized Library at its premises in Wimbledon, England and has initiated a schedule of symposia, conferences and public lectures all designed - with a higher or lower degree of specialization - to stimulate research and debate concerning areas of the Islamic civilization to be found in its manuscripts.

Al-Furqan Foundation has been happy to bring its expertise and its facilities to contribute to the preservation of the Gazi-Husrev-Beg Library in Sarajevo. This co-operation has taken the form of helping to preserve the manuscript collection of the Library, publishing the catalogue of this collection and setting up a project to digitize all the man-

uscripts of the collection so that they have a parallel existence on CD-ROM.

Al-Furqan first published volumes IV, V, VI, VII, VIII, IX and reprinted volume I of the Catalogue of Manuscripts of the Gazi-Husrev-Beg Library. It is now re-issuing volume II which was compiled by the late Qasim Dobraca. This volume was first published by the Mashyakhah of the Islamic Religious Community of the Republic of Bosnia Herzegovina in 1979, but has since gone out of print. Now, with this reprint, the complete Catalogue is available for whoever wishes to acquire or consult it.

We offer up our prayers for the soul of Qasim Dobraca, and we thank the žUlama of Bosnia-Herzegovina, and particularly the Head of the žUlama, Fañîlat Dr Mustafa Ceric. We extend our appreciation also to all the staff at the Gazi-Husrev-Beg Library for their constructive and fruitful co-operation.

April 2002

Ahmed Zaki Yamani
Chairman, al-Furqan Islamic Heritage Foundation

PREDGOVOR DRUGOM IZDANJU

Već duže vremena osjeća se potreba za drugom knjigom Kataloga rukopisa Gazi Husrev-begove biblioteke koja je objavljena 1979. godine. Nakon što je u posljednje vrijeme objavljeno više svezaka Kataloga rukopisa, potreba za ovom knjigom se još više osjećala. Tako su ostajali uskraćeni svi oni, bilo da se radilo o pojedincima ili kulturno-naučnim institucijama, kojima je bila neophodna ili su željeli kompletirati naše kataloge. Zbog toga smo predložili Fondaciji al-Furqan za islamsko naslijeđe u Londonu da nam u okviru već uspostavljene saradnje sa ovom značajnom institucijom, koja se bavi zaštitom islamskog kulturnog naslijeđa u cijelom svijetu, pomognu u objavljivanju drugog izdanja ove knjige Kataloga. Naš prijedlog je od predsjednika Fondacije, Njegove Ekselencije Šejha Ahmeda Zaki Yamanija, sa zadovoljstvom prihvaćen, i ona je sada na raspolaganju svima zainteresiranim.

Osjećam potrebu da i ovom prilikom istaknem da Fondacija al-Furqan pomaže Gazi Husrev-begovu biblioteku na različite načine: zaštita knjižnog fonda, snimanje rukopisa i arhivskih dokumenata na mikrofilmu i CD-ROM-u i objavljivanje Kataloga rukopisa od IV do IX toma, ukjučujući i drugo izdanje I i II knjige. Nadamo se da ćemo, zahvaljujući ovoj plodonosnoj saradnji, uspjeti objaviti i preostale knjige kataloga.

U ime svih zaposlenih u Gazi Husrev-begovoj biblioteci, želim izraziti našu zahvalnost predsjedniku Fondacije, Njegovoj Ekselenciji Šejhu Ahmedu Zaki Yamaniju na njegovoj kontinuiranoj pomoći i uloženim naporima na zaštiti islamskih rukopisa u Gazi Husrev-begovoj biblioteci i objavljivanju Kataloga ovih rukopisa. Molimo Uzvišenog Allaha da primi ove njegove napore i učini da mu budu zaliha u prevagi dobrih djela na Sudnjemu danu.

Zahvaljujemo se, također, i prof. dr. Ekmeleddinu Ihsanogluu, potpredsjedniku Fondacije al-Furqan i prof. dr. Yusufu Ibishu, direk-

toru Fondacije, na onome što oni čine za našu biblioteku. Dugujemo našu zahvalnost i svim zaposlenim u Fondaciji al-Furqan na trudu koji ulažu u realizaciji naše saradnje.

Sarajevo, 18. april 2002. god.
Mustafa Jahić,
Direktor Gazi Husrev-begove biblioteke

PREFACE TO THE SECOND EDITION

Volume II of the *Catalogue of Arabic, Turkish and Persian MSS in the Gazi Husrev-Beg Library* was first published in 1979. Over the years, copies of this *Catalogue*, and in particular this volume, were sold out and we were unable to meet the requirements of scholars and cultural or educational institutions. We still receive orders for this volume and, therefore, we submitted a project to al-Furqan Islamic Heritage Foundation in London to reprint this volume within the co-operative framework established between the Foundation and the Riasat of the Islamic Community in Bosnia and Herzegovina in Sarajevo. Our application was accepted on the instructions of the Chairman of the Foundation, His Excellency Sheikh Ahmed Zaki Yamani, may God bless him.

Al-Furqan Foundation has made every possible effort to rescue the Gazi Husrev-Beg Library on more than one level: in addition to the preservation of documents, MSS and *waqf* documents on microfilm and CD ROM, the Foundation has funded the publication of volumes IV, V, VI, VII, VIII, IX and reprinted volume I of the *Catalogue*. Now it is contributing to the reprinting of this volume (volume II) so that we are now able to fulfil the demands of those who wish to obtain the complete *Catalogue*. We pray to God that this fruitful collaboration between the Library and the Foundation will be crowned by the publication of the rest of the catalogues.

On behalf of the staff of the Gazi Husrev-Beg Library, I would like to thank the Chairman of al-Furqan Foundation, His Excellency Sheikh Ahmed Zaki Yamani, may God preserve and keep him, for his continuous efforts and his generous support of the Gazi Husrev-Beg Library in Sarajevo, making it possible to preserve its Islamic manuscripts and, indeed, to publish them.

We thank His Excellency for the help he is extending to our library, a help with no motive except his concern for the cultural heritage of Islam and his desire to preserve it and to make it known. We

pray that God will add this new generosity to the total of his good deeds for it is to God that we turn and from Him that we seek guidance.

We would also like to thank Professor Ekmeleddin Ihsanoghlu, the Vice-Chairman of al-Furqan Foundation, and Professor Yusuf Ibish, the Director of the Foundation for all their efforts on behalf of our library. We extend our thanks also to all the staff of the Foundation who have contributed to this project.

Mustafa Jahic
Director
The Gazi Husrev-Beg Library

UVOD

Ovaj svezak, drugi, Kataloga arapskih, turskih i perzijskih rukopisa Gazi Husrev-begove biblioteke izrađen je, uglavnom, po istom sistemu i principima kao i svezak prvi. Taj sistem i principi detaljno su izloženi u uvodu prvog sveska.

Tu je dat i istorijski prikaz o nastanku i knjižnom fondu ove biblioteke, od njenog osnutka 1537. godine, pa do naših dana. Zato nema potrebe o svemu tome ovdje govoriti.

Rukopisi, koji su obrađeni u ovom svesku, odabrani su i uvršteni prema ranije utvrđenom rasporedu, koji je naveden također u prvom svesku (v. I, Uvod, XVIII). Prema tome rasporedu, ovo je VI grupa rukopisa ove biblioteke, koja obuhvaća materiju islamskog prava (al-fiqh) u najširem smislu. Kako je oblast ove materije veoma široka, a rukopisi s toga područja u ovoj biblioteci mnogobrojni, to je ovaj svezak ispunjen obradom, uglavnom, tih rukopisa. Istina, ovdje je obrađen lijep broj rukopisa i sa drugih područja, ali to su oni rukopisi, koji su se našli uvezani u jednu zbirku uz koje šeriatsko-pravno djelo. Takve rukopise smo ovdje obradili bez obzira na njihov sadržaj, kako smo to učinili i u prvom svesku.

Ovaj svezak raspoređen je na poglavlja prema specijalnostima pitanja ili tema, na koje se obrađeni rukopisi odnose. Pri tom rasporedu postupili smo prema uobičajenoj klasičnoj raspodjeli islamskog prava, tako da su svrstane, pod posebna odgovarajuća poglavlja, sve njegove grane — od uvoda u pravne nauke, preko privatnog i javnog prava, do sudskog postupka. Tako ovaj svezak sadrži i obuhvaća slijedeća poglavlja:

— **Uvod u islamsko pravo (Uṣūl al-fiqh);**

— Islamsko pravo (al-Fiqh);

— Stvaranje prava na osnovu izvora i analogije (al-Fatāwā);

— **Islamsko nasljedno pravo (al-Farā'id);**

— Državno pravo i uređenie države (Niẓām ad-dawla wa 'l-Qawānīn);

— **Vrhovna državno-policijska kontrola (al-Ḥisba) i**

— **Postupak pred šeriatskim sudovima (Adab al-qāḍi, as-Sukūk).**

Svako od tih poglavlja raspoređeno je dalje po jezicima (arapski, turski i perzijski), već prema tome, da li i koliko ima rukopisa na dotičnom jeziku.

Rukopisi svakog poglavlja poredani su hronološkim redom, po starini nastanka djela i onda po starini prepisa.

Najveći dio nepoznatih djela, čije nam vrijeme nastanka nije poznato, svrstali smo također u posebno poglavlje.

Cjelokupni broj obrađenih kodeksa u ovom svesku iznosi nešto više od 1160, a obrađenih jedinica oko 1700.

Pored toga, što je svaki rukopis značajno kulturno djelo, tvorevina za se, mnoga poglavlja ovog Kataloga sadrže posebno značajne rukopise, bilo po starini prepisa, bilo po tom što su rijetki u svijetu, bilo po umjetničkoj ljepoti obrade, bilo po piscima i prepisivačima, među kojima su mnogi naši, domaći ljudi. Među djelima naših pisaca ima ih priličan broj autografa.

U Katalogu su često data objašnjenja o raznim mjestima, gdje je rukopis nastao, ili gdje se sve nalazio, o medresama i bibliotekama kroz koje je eventualno prolazio, o privatnim vlasnicima u čije je ruke prelazio, — ako je to u rukopisu zabilježeno. Isto tako mnoge bilješke, koje nemaju direktne veze sa predmetom rukopisa, a koje se često nalaze u rukopisima i koje imaju neki istorijski značaj, navedene su i objašnjene ukratko. To su, držimo, važni podaci i prilozi za upoznavanje kulturne prošlosti naših krajeva. Neki podaci, sadržani u bilješkama u našim rukopisima, ne mogu se naći na drugim mjestima.

Iz raznolikosti i mnogobrojnosti pravnih djela i rukopisa, koji su obrađeni u ovom svesku, a koji su, kako je poznato, široko proučavani i primjenjivani kod nas, vidi se kakvo je mjesto imala pravna misao u našem privatnom i društvenom životu, i na kom stepenu su bili pravni poredak i zakonitost kod nas u periodu od 4—5 minulih stoljeća. To tim više, kad se uzme u obzir da su ovi rukopisi samo dio opsežne pravne literature, sadržane u mnogobrojnim rukopisnim djelima, koja se još nalaze u drugim bibliotekama i institucijama kod nas.

Izvore i literaturu ovdje navodimo u skraćenicama, koje smo nešto izmijenili i još više skratili, u odnosu na skraćenice, koje smo dali u prvom svesku, — kako se to vidi u priloženom popisu u ovom svesku.

Ovaj svezak je rađen, uglavnom, po istim izvorima i literaturi, kojima smo se služili pri izradi prvog sveska, uz malu prinovu nekih izvora, koje ćemo navesti u popisu. Skoro sve teškoće, koje sam imao pri radu na prvom svesku, pratile su me i ovdje, pri izradi ovog sveska. Broj nepoznatih djela, o kojima ne mogosmo naći podataka u pristupačnim izvorima, veći je nego u prvom svesku, što pri obradi zadaje posebne teškoće.

Broj indeksa, dodatih na kraju ovog sveska, veći je od broja indeksa u prvom svesku. Dok smo u prvom svesku sačinili samo dva indeksa (djela i pisaca), dotle smo za ovaj svezak izradili i priključili, pored navedenih, još tri indeksa, a to su: indeks prepisivača, indeks zavještača (vakifa) i indeks mjesta.

Napomena. Ovaj svezak Kataloga pojavljuje se sa zakašnjenjem poslije prvog sveska, koji je izdat 1963. godine. Razlozi su tome, uglavnom, tehničke prirode, jer, obzirom na skupoću troškova oko izdanja, potrebna su bila dosta velika sredstva za njegovo izdavanje. Ta sredstva nisu bila osigurana sve do u najnovije vrijeme. Osim toga, sarajevska štamparija »Oslobođenje« ne posjeduje odgovarajuća arapska slova za štampanje arapskih, turskih i perzijskih tekstova. Najposlije su ti tekstovi otisnuti u Kairu (Državna štamparija). Tek tada se moglo pristupiti izdavanju ovog II sveska Kataloga, što je odmah i učinjeno. Istina, ni dotična kairska štamparija, nažalost, nije imala slova za specifične turske i perzijske glasove, pa smo mjestimice učinili ispravke ručno.

Inače, obrada ovog sveska bila je, uglavnom, dovršena poodavno, još 1970/71, pa je profesor H. Kaleši (umro 19. jula 1976) mogao izvršiti redakciju za života, i to još u junu 1972, u Prištini, u prisustvu i uz saradnju pisca. Kroz svo dalje vrijeme vršene su dopune, ispravci i provjeravanja.

Posebno mi valja napomenuti, da je dr Hazim Šabanović (umro 22. III 1971) koristio ovaj svezak u rukopisu za svoj rad »Književnost muslimana BiH na orijentalnim jezicima«, jer je naš cijeli rukopis, po našem odobrenju, a na njegovo traženje, pročitao i iz istog uzeo što mu je trebalo za njegov rad. Neke podatke prenio je doslovno iz rukopisa. Mnogi radovi naših autora nisu bili nigdje u izvorima poznati, niti se tada moglo do njih doći, izuzev u ovakvoj obradi, kakvu mi ovdje dajemo. On mi je sam bio obećao, da će na svakom dotičnom mjestu označiti, da je podatak uzet iz našeg rukopisa. No, kao što je poznato, on je nenadano umro, prije nego je mogao dati konačnu redakciju svome radu. Tako, kad je njegov rad, poslije njegove smrti, izdat, mnogo prije štampanja ovog sveska, vidio sam, da je samo na nekim mjestima naveden kao izvor naš Katalog, a za mnoge podatke, koje je koristio, takvog navoda nema. Mi ipak nismo mogli ni htjeli, zbog toga, našu obradu mijenjati, pa je ova napomena tim potrebnija, da ne bi kod neupućenih bilo zabune; jer naš rukopis, koji je prije Šabanovićeva rada dovršen, ali ostao neobjavljen, koristio je Šabanović za svoj rad, koji je kasnije dovršen, ali prije objavljen.

Smatramo našom posebnom dužnošću istaći ovom prilikom, da je publikovanje i ovog sveska našeg Kataloga omogućeno punom finansijskom pomoći, koju su za njegovo izdavanje pružile naše društvene republičke ustanove: Republički fond za naučni rad, Sarajevo, i Fond za unapređenje izdavačke djelatnosti pri Republičkom savjetu za obrazovanje i kulturu, Sarajevo, na čemu im ovdje iskazujemo našu iskrenu i duboku zahvalnost.

Isto tako, koristim ovu priliku, da izrazim svoju zahvalnost Starješinstvu Islamske zajednice u SR BiH, kao i direktoru naše

biblioteke, Abdurrahmanu Hukiću, na brizi i zalaganju za uspjeh ovog poduhvata.

Na završetku ovog kratkog predgovora upućujem tople izraze zahvalnosti našim orijentalistima, koji su mi pružili svoju saradnju: dru Hasanu Kalešiju, profesoru Univerziteta u Prištini, na redakciji ovog rada; Mehmedu Mujezinoviću i Mahmudu Traljiću, na tehničkoj redakciji, te Halidu Hadžimuliću, na tehničkoj pomoći i saradnji pri spremanju Kataloga, a naročito pri izradi indeksa.

Sarajevo, maja 1978.

Kasim Dobrača

INTRODUCTORY

The second volume of the Catalogue of Arabian, Turkish and Persian manuscripts of the Gazi-Husref bey's library is made mainly according the same system and principles as the volume one. That system and principles were explained in details in the introduction of the first volume.

We gave there a historical review of the formation and book stocks in this library from its beginnings in 1537 until today.

The manuscripts treated in this volume, were selected and inserted according the formerly established program, which is quoted also in the first volume. Toward that programme this is a sixth group of manuscripts of thiy library, including Islamic jurisprudence materials (al-fiqh). As the subject of these materials is very wide, and the manuscripts are numerous in this library, this volume includes, mainly, the elaboration of those manuscripts. Indeed, there is a great number of manuscripts treating the other subjects, but those are the manuscripts, which were binded together with some legal writings. We elaborated such manuscripts here without regard to their subject-matter, as we did in the first volume.

This volume is divided in chapters toward the questions and themes treated in the manuscript. Making this classification we respected the usual division of Islamic law, so that we put in special, correspondant chapters all its branches, from introduction to law science, through privat and public law to court procedure. Consequently this volume contents the following chapters:

Introduction to islamic law, — philosophy of law (Uṣūl al-fiqh);

Islamic law (al-fiqh);

Formation of the law toward sources and analogy (al-Fatava);

Islamic hereditary law al-Farāiḍ);

State law and governmental structure (al-qawanīn and Niẓām ad-dawla);

Supreme state and police controle (al-Ḥisba);

Each of these chapters is distributed forward toward the languages: Arabian, Turkish and Persian, and toward the number of manuscripts on that language.

Manuscripts in each chapter are classified in chronological order depending of the time of formation of the writings and transcription, also. The biggest part of the unknown works, we don't know the origin, we put also in a special chapter.

The total number of elaborated codexes in this volume is about 1160, and of elaborated units about 1700.

Besides that, each manuscripts is significant cultural work, and many chapters of this Catalogue have particularly important manuscripts, either by the time of transcription, its rarety in the world, the artistic beauty, or because of the writers and transcribers, among them were many people from our country. There is a great number of autographs.

Often we gave in the Catalogue the explanation about the origin of the manuscript, where it was placed in the course of the time, about medressas and libraries and eventually and about privat possessors -if it is noted in manuscript.

Also, we cited and explained many notes which are not in direct relation with the subject of manuscript, but they are very frequent and have some historical character. They are the very important and make a contribution to the understanding of the cultural past of our regions. Some of these data could not be find elsewhere.

From the diversity and a great number of the legal works and manuscripts elaborated in this volume, which are, as we know, widely researched, we can see what was the place of legal thought in our privat and social life and the degree of legal sequence and legality in our country in the periode of the past four and five centuries. All these manuscripts are only the part of the rich legal literature contained in numerous manuscripts which still exist in other libraries and institutions in our country.

The sources and literature is given in abbreviations, and they are changed and more abbreviated from those in the first volume — this could be seen in the enclosed index of this volume.

This volume is made, mainly, according the same sources and literature as the first one, and some new sources are quoted in the index. Almost all the difficulties I had working on the first volume accompanied me here, also. The number of the unknown works, for which we could not find any data in accessible sources, is bigger than in the first volume, and that made the difficulties.

NOTE

This volume of the Catalogue is appearing later than the first volume that had been published in 1963. The reasons are predominantly of the technical nature financial the increase of the expences,

so that the considerable means for its publication were needed. The means were not secured until the most recent. time. Further, the printing office »Oslobođenje« in Sarajevo isn't in possession of Arabic, Turkish and Persian letters to print the adequate texts. Finally, the texts were printed in Cairo (State Printer) at the beginning of this year. So, it was possible to start with the publishing of the second volume of the Catalogue, what has been done.

The work on the volume was completed a time ago, in 1970—71, so Prof. H. Kaleši (dien in 1976) revised it during his lifetime, more precisely, in June 1972 in Priština, together with the author. In the coming years some supplements, corrections and examinations were undertaken.

I have to mention, Dr. Hazim Šabanović (died March 22, 1971) used the volume as manuscript for his work »The Literature of Muslims of Bosnia Hercegovina in Oriental languages«, *because* He wanted to read the manuscript through and by our approval, he cited from it some of the data he took from the manuscript. A great deal of works done by our authors were neither known in different sources nor accessible, except in the work we're presenting. He promised me, these that he will cite our manuscript. But, as it is well known, he had suddenly, died not long ago before he was able to make a final redaction of his work. The work was published after his death, much earlier than this volume was printed. So, I was able to see that in some places the refference was made to our Catalogue, but for a number of refferences, the citations don't exist. We didn't want and weren't able to change our work, so this note is still more necessary, in order not to create a misunderstanding, among those people unaware of the fact. Our manuscript which had been completed before Šabanović's work was done, was unpublished, but Šabanović made use of it in his work done later, but published earlier.

We are obliged to point out, using this opportunity, the publication of this volume of our Catalogue is enabled by the help financial extended by our institutions in the Republic of Bosnia and Hercegovina: Community for Scientific Work, of the SR Bosnia and Hercegovina, Sarajevo and the Fund for the Advancement of publishing work at the Secretariat of Education and Culture of the SR Bosnia and Hercegovina, Sarajevo. We are expressing our most sincere gratitude.

At the same time I would like to express our thanks to the Supreme Islamic Council of the Islamic Comunity in SR Bosnia and Hercegovina, as well as to the Director of our Library Abdurahman Hukić who took care and contributed in his efforts for the succes of the undertaking.

To end the short foreword I wish to express my thanks to the Oriental scholars, who extended the cooperation to me: Dr Hasan Kaleši, Professor at the University in Priština, to revise the work; Mehmed Mujezinović and Mahmud Traljić, for the technical

revision and Halid Hadžimulić for the technical assistance and cooperation to prepare the Catalogue, especially for the working out of indexes.

Sarajevo, May 1978.

Kasim Dobrača

IZVORI I LITERATURA

Ahlwardt — Verzeichnis der arabischen Handschriften der königlichen Bibliothek zu Berlin, I—X, 1887—1899 (Die Handschriftverzeichnisse d. kgl. Bibliothek zu Berlin).

Ambrosiana — Ṣalāḥuddīn al-Munağğid, Fihris al-maḫṭūṭāt al-'arabiya fi 'l-Ambrosiana fi Milano, II, Kairo 1960.

Ā M — Ismā'il-paša al-Bagdādī, Hadiyat al-'ārifīn, asmā' al-mu'allifīn wa aṯar al-muṣannifīn, I—II, Istanbul 1951—1955.

Āšir-efendī — Defteri Kütüphanei Ašir-efendi, Istanbul 1306/1888.

Aumer — Joseph Aumer, Türkische Handschriften — Verzeichnis der orientalischen Handschriften der K. Hof- und Staatsbibliothek in München — München 1875.

Aya Sofya — Defteri Kütüphanei Aya Sofya, Istanbul 1304/1886.

Babinger — Franz Babinger, Die Geschichtsschreiben der Osmanen und ihre Werke, Leipzig 1927.

Bašagić — Safvet-beg Bašagić:

Bošnjaci i Hercegovci u Islamskoj književnosti, Sarajevo 1912;

Popis orijentalnih rukopisa moje biblioteke, Sarajevo 1917;

Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj Carevini, Zagreb 1931.

Beširaga	Defteri Kütüphanei Bešīr-aga, Istanbul 1303/1888.
Blochet t	E. Blochet, Catalogue des manuscrits turcs, Bibliotheque Nationale I—II, Paris 1913.
Bratislava	Jozef Blašković: Arabische, türkische und persische Handschriften der Universitätsbibliothek in Bratislava — Bratislava 1961.
Çorlili Ali-paša	Defteri Kütüphanei Çorlili Ali-paša, Istanbul 1303/1886.
Ḍayl	Ismā'īl-paša al-Bagdādī, Īḍāḥ al-maknūn fi 'd-Ḍayl 'alā Kašf aẓ-ẓunūn (Kešf el-zunun Zeyli), I—II, Istanbul 1364—66 (1945—47).
Es'ad-efendi	Defteri Kütüphanei Es'ad-efendī, Istanbul.
Fadil Ahmed-paša	Defteri Kütüphanei Fādil Ahmed-paša, Istanbul.
Fihris m. m.	Fu'ād Sayyid, Fihris al-maḫṭūṭāt al-muṣawwara, II, at-Tārīḫ, Kairo 1959.
Flemming (Wiesbaden)	Türkische Handschriften, Teil I, beschrieben von Barbara Flemming, Wiesbaden 1968.
Flügel	Dr. Gustav Flügel, Die arabischen, persischen und türkischen Handschriften der kaiserlich--königlichen Hofbibliothek zu Wien, Band I—III, Wien 1865—1867.
G A L	Carl Brockelmann, Geschichte der arabischen Litteratur, G I—II, S I—III, Leiden 1937—1949.
Ḥ Ḫ	Muṣṭafa b. 'Abdullāh, Ḥaǧi Ḫalīfa, Kātib Čelebī, Kašf aẓ-ẓunūn an asmā'il kutub wa 'l-funūn, I—II, Istanbul (Deri Seadet), 1810/1892 (prvo izdanje); Istanbul 1362/1943 (drugo izdanje).
Ḥamīdiyya	Defteri Kütüphanei Hamīdiyya, Istanbul.
Handwörterbuch	Handwörterbuch des Islam, herausgegeben von A. J. Wensinck and J. H. Kramers, Leiden 1941.

Handžić	Mehmed Handžić, al-Ǧawhar al-asnā, Kairo 1349/1930;
	Književni rad bosanskohercegovačkih muslimana, Sarajevo 1934.
Ibn Ḫallikān	Aḥmad b. Muḥammad Ibn Ḫallikān, Wafayāt al-a'yān fī'anba'ı abnā' az-zamān, I—II, Kairo 1310/1892.
Isl. Ans.	Islam Ansiklopedisi. Islam Ālemi tārīḫ, cografya, etnografya ve biografya lugāti, Tom I—XII, Istanbul 1945—1974.
Kairo	Fihris Dār al-kutub al-Miṣriya, Kairo 1310—1345 (1892—1927).
Kairo, f	Fihris al-kutub al-fārisiya (al-mawǧūda fi 'l-Kutubḫāna al-ḫudaywiya), Kairo 1306/1888.
Kairo, t	Fihris al-kutub at-turkiya (al-Mawǧūda fi 'l-Kutubḫāna al-ḫudaywiya), Kairo 1306/1888.
Köprülüzade	Defteri Kütüphanei Köprülüzade, Istanbul.
Loebenstein I	Helene Loebenstein, Katalog der arabischen Handschriften der österreichischen Nationalbibliothek, Neuerwerbungen 1868—1968, Teil I, Wien 1970.
Maǧalla	Maǧallat Ma'had al-maḫṭūṭāt al-'arabiya, I—IV, Kairo 1955—1959.
Mehmed Asim-bey	Defteri Kütüpḫanei Mehmed Asim-bey, Istanbul.
Mu'ǧam	Yusuf I. Sarkīs, Mu'ǧam al-maṭbū'āt, I—III, Kairo 1346/1928.
Naw'īzāde ('Aṭā'ī)	'Aṭā'ullāh b. Yahyā Naw'īzāde, Ḥadā'iq al-ḥaqā'iq fī Takmilat aš-Šaqā'iq, Istanbul 1268/1851.
O M	Brusali Mehmed Tahir, Osmanli müellifleri, I—III, Istanbul 1333—1342 (1914—1923).
Pertsch (Gotha), p	Dr. Wilhelm Pertsch, Die persischen Handschriften der herzöglichen Bibliothek zu Gotha, Wien 1859.

Pertsch (Berlin), p	Dr. Wilhelm Pertsch, Verzeichnis der persischen Handschriften der königlichen Bibliothek zu Berlin, Berlin 1888.
Pertsch (Berlin), t	Wilhelm Pertsch, Verzeichnis der türkischen Handschriften der königlichen Bibliothek zu Berlin, Berlin 1889.
Q A	Šamsuddīn Sāmī, Qamūs al-a'lām, I—VI, Istanbul 1306—1316 (1888—1896).
Rieu	Charles Rieu, Catalogue of the turkish manuscripts in the British museum, London 1888.
Servili	Defteri Kütüphanei Servili, Istanbul 1311/1893.
S O	Mehmed Sureyya, Sicilli Osmanī (Tezkirei mešāhīri osmaniyye), I—IV, Istanbul 1308—1316 (1890—1898).
Spaho	Fehim Spaho, Arapski, perzijski i turski rukopisi Zemaljskog muzeja, Sarajevo 1942.
Süleymaniyya	Defteri Kütüphanei Süleymāniyya, Istanbul 1310/1892.
Saḏarāt	Abu 'l-Fatḥ 'Abdulḥayy b. al-'Imād al-Ḥanbalī Šaḏarāt ad-ḏahab fī aḫbār man ḏahab (Maṭba'at al-Qudsī), Kairo 1351/1932, I—VIII.
Š N	Aḥmed b. Muṣṭafa Taškoprüzade, aš-Šaqā'iq an-Nu'māniyya, Istanbul 1269/1852.
Timūriyya	Fihris al-Ḫizāna at-Timūriyya, I—II, Kairo 1367/1948.
Veliyyuddin	Defteri Kütüpḫanei Veliyyuddīn, Istanbul 1304/1886.
Yeni Cami	Yeni Cami Kütüphanesinde mahfuzi kütübi mevcüdenin defteri, Istanbul.
Zirikli	Ḫayruddīn az-Ziriklī: al-A'lām, I—III, Kairo 1345—1347 (1926—1928).

TRANSKRIPCIJA

ا (ء)	ʼ	ض	ḍ (z)
ب	b	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	ʻ
ث	ṯ (s)	غ	ġ (g)
ج	ǧ (c, dž)	ف	f
چ	č (ç)	ق	q (k)
ح	ḥ	ك	k
خ	ḫ	ك (ڭ)	n, y
د	d	گ	g
ذ	ḏ (z)	ل	l
ر	r	م	m
ز	z	ن	n
ژ	ž (j)	و	w (v)
س	s	ه	h
ش	š (ş)	ى	y, i
ص	ṣ		

Znakovi za duge vokale:

ا ā   ى ī   و ū

TABELARNI PREGLED RUKOPISA PO JEZICIMA

ARAPSKI

796-814	895	982-987	1154,[1-3]	1261-1265
815,[1-2]	896,[1-10; 12-16]	988,[1]	1155	1266,[1-6]
816	897,[1-2]	989,[1-2]	1156,[1-3]	1267-1271
817,[1-2]	898	990	1157-1158	1272,[1-3]
818-832	899,[1; 5-9]	991,[1-3]	1159,[1-2]	1273
833,[1-2]	900-901	992-997	1160,[1-3]	1274,[1-2]
834-847	902,[1-2]	998,[1]	1161-1168	1275-1277
848,[1-7]	903-905	999-1000	1169,[1-3]	1278-1298
849	906,[1-3]	1001-1019	1170-1171	1299,[1-2]
850,[1-12; 14-15]	907	1020,[1-2]	1172,[1-2]	1300-1311
851-852	908,[1-3]	1021-1028	1173	1312,[1-3]
853,[1-2]	909-912	1029,[1-2]	1174,[1-2]	1313-1315
854-859	913,[1-2]	1030,[1-13]	1175-1180	1316,[1-6; 8-28]
860,[1-2]	914,[1-2]	1031-1032	1181,[1-2]	1317
861-872	915,[1-2]	1033,[1-2]	1182-1213	1318,[1-2; 4-5]
873,[1-9]	916-919	1034-1035	1214,[1-26]	1319
874-875	920,[1-2]	1036,[1-2]	1215-1218	1320,[1-3]
876,[1-5]	921,[1-2]	1037-1038	1219,[1-2]	1321,[1-2]
877,[1-4]	922,[1-3]	1039,[1-2]	1220-1244	1322,[1-4]
878,[1-2]	923,[1-3]	1040-1071	1245,[1-3]	1323,[1-4]
879,[1-2]	924-936	1072-1120	1246-1248	1324,[1-2]
880,[1-3]	937,[1-4]	1121,[1-2]	1249,[1-4]	1325
881	938-944	1122	1250-1254	1326,[1-5]
882,[1-3]	945,[1; 3-5]	1123,[1-4]	1255,[1-8]	1327,[1]
883,[1-3]	946-949	1124-1132	1256	1328-1331
884,[1-9]	950,[1-2]	1133-1146	1257,[1-4]	1332,[1-3]
885-893	951-980	1147-1148	1258,[1-2]	1333,[1-2]
894,[1-5]	981,[1-2]	1149,[1-3]	1259	
		1150-1153	1260,[1-4]	

1334-1366	1455	1518,[1-2]	1701-1724	1828,[1-2]
1367,[1-2]	1456,[1-2]	1519,[1-2]	1780,[2]	1829-1832
1368-1395	1457,[1-3; 7]	1520-1523	1795,[1-3]	1833,[1-3]
1396,[1-3]	1458-1459	1524,[1-2]	1796,[1-2]	1834-1845
1397-1398	1460,[1-2]	1525-1526	1797	1846,[1-2]
1399,[1-2]	1461	1527,[1]	1798,[1-4]	1847-1854
1400,[1-4]	1462,[1]	1528	1799,[1-2; 4]	1855,[1-2]
1401,[1-2]	1463,[1-2]	1529,[1-2]	1800,[1-2]	1856,[1-11]
1402-1403	1464-1474	1530,[1-3]	1801,[1]	1857,[1-3; 5]
1404,[1-2]	1475,[1-2]	1540,[2-3]	1802	1858
1405-1413	1476-1479	1592,[2]	1803,[1; 3]	1859,[1-4]
1414,[1-2]	1480,[1-6]	1612,[2-4]	1804-1805	1860,[1]
1415-1427	1481-1486	1621,[2]	1806,[1-3]	1861-1863
1428,[1-9; 11-12]	1487,[1-2]	1636,[2]	1807,[1-8]	1874,[2]
	1488	1637,[1]	1808,[1]	1877,[4]
1429-1430	1489,[1-2]	1638-1686	1809,[1]	1879,[4]
1431,[1]	1490	1687,[1; 7]	1810-1813	1880,[3-5]
1432	1491,[1]	1688[1-4; 6-8]	1814,[1]	1884,[2]
1433,[1-2]	1492,[1-3]	1689-1690	1815-1817	1886,[2-4]
1434,[1-2]	1493,[1-5]	1691,[1]	1818,[1-3]	1890-1891
1435,[1-2]	1494,[1-3]	1962	1819,[1-2]	1892,[1-5]
1436,[1-6]	1495-1497	1693,[1-2]	1820-1821	1893
1437,[1-2]	1498-1512	1694-1698	1822,[1-3]	1894,[1-3]
1438-1453	1514-1515	1699,[1-5]	1823-1826	1895
1454,[1-6]	1517	1700,[1-3]	1827,[1]	1932,[2-3]

TURSKI

850,[13]	1245,[4]	1480,[7]	1546-1548	1601-1611
850,[16-17]	1266,[7]	1491,[2-3]	1549,[1-2]	1612,[1]
896,[11; 17-18]	1318,[3]	1513,[1-2]	1550-1554	1613-1620
	1327,[2-4]	1516	1555,[1-2]	1621,[1; 3-6]
899,[2-4; 10-12]	1428,[10]	1518,[3-4]	1556-1560	1622-1625
	1431,[2]	1527,[2]	1561,[1-3]	1626,[1-2]
921,[3-5]	1433,[3]	1531-1538	1562-1591	1627,[1-2]
945,[2; 6]	1457,[4-6; 8-12]	1539,[1]	1592,[1]	1628,[1-2]
988,[2]		1540,[1]	1593,[1-4]	1629,[1-9; 11]
998,[2-3]	1462,[2]	1541-1544	1594-1599	1630-1632
1033,[3]	1475,[3-4]	1545,[1-2]	1600,[1-2]	1633,[1-5]

1634-1635	1780,[1]	1814,[2]	1879,[1-3; 5]	1918
1636,[1]	1781-1787	1827,[2]	1880,[1-2]	1919,[1-2]
1637,[2]	1887-1889	1855,[3-4]	1881-1883	1920-1928
1687,[2-6; 8-9]	1896-1899	1857,[4]	1884,[1; 3]	1929
	1788,[1-3]	1860,[2-6]	1885	1930,[1-2]
1691,[2]	1789-1794	1864-1871	1886,[1]	1931
1725,[1-2]	1798,[6; 8]	1872,[1-2]	1900,[1-2]	1932,[1; 4]
1726	1799,[3]	1873,[1]	1901-1908	1933-1952
1727,[1-2]	1801,[2]	1874,[1; 3-4]	1909,[1-2]	1953,[1-2]
1728-1773	1803,[2]	1875-1876	1910,[1-2]	1954-1956
1774,[1-2]	1808,[2]	1877,[1-3]	1911-1916	1957,[1-16]
1775-1779	1809,[2]	1878	1917,[7-9]	

PERZIJSKI

	1316,[7]	1629,[10]	1798,[5; 7]	
	1539,[2]	1688,[5]	1957,[17-19]	

UVOD U ISLAMSKO PRAVO

(UṢŪL AL-FIQH)

UVOD U ISLAMSKO PRAVO

(UṢŪL AL-FIQH)

Arapski

796. كنز الوصول الى معرفة الاصول **3829.**

Djelo iz filozofije islamskog (šeriatskog) prava *(uṣūl al-fiqh)*. Napisao ʿAlī b. Muḥammad al-Pazdawī, umro 482/1089. Djelo je poznato i služilo je kao izvor kasnijim piscima, a po svom pravcu pripada hanefijskoj pravnoj školi. Obično je poznato pod nazivom

اصول البزدوى :

GAL I, 373.

Primjerak je s početka nepotpun.

Početak je ovdje:

تقدير الخير والشر من الله تعالى وان ذلك كله بمشيئته واثبت الاستطاعة مع الفعل

L. 276; 27 × 19. *Nasḫ* starinski, krupan, velikim dijelom vokaliziran. Naslovi su pisani crvenim mastilom. Važnije riječi podvučene crvenom crticom. Po rubovima listova ima dosta komentara uzetih iz raznih djela i pisanih vještom rukom istog prepisivača. Na prvom zaštitnom listu nalazi se sadržaj, pisan kasnije nevještom rukom. Papir žućkast i bijel, deblji. Neki listovi s početka oštećeni su crvotočinom. Povez kožni, ruiniran, sa ornamentima na koricama, ukrašenim zlatom, djelomično rastavljen od knjige.

Prepisao, pročitao i ispravio Ḫalīl ar-Rūmī al-Bāfī (iz gradića Baf, Pafos, na jugozapadnoj obali ostrva Cipar), godine 800/1397.

(كتبه وقرأه وصحّحه وحشّاه العبد الفقير الحقير الى رحمة ربه ومولاه خليل الرومى
البافىّ سنة ثمانمائة ...)

Tumačenja, pisana po širokim marginama, iznose više nego samo djelo.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

797. شرح على اصول البزدوى 490.

Komentar prethodnom Pezdevijinom djelu od nepoznatog pisca. Najsličniji je komentaru كشف الاسرار koji je napisao 'Alā'uddīn 'Abdul'azīz b. Aḥmad al-Buḫārī, umro 730/1329. Čini se da je to skraćena prerada ovog komentara. Na naslovnoj stranici pak, u vrhu, nalazi se bilješka, koja se teško čita, stavljena kasnije slabim rukopisom, u kojoj se kaže da se ovaj komentar zove aš-Šāfī (شرح بزدوى المسمى بالشافى — v. u podlistku ḤḪ I, str. 113).

Svezak drugi, المجلد الثانى — od poglavlja باب بيان اسباب الشرائع do konca djela.

Početak:

اى وجوبها على حذف المضاف واراد بها الاحكام المشروعة هنا وان كانت عامة فى الاسباب والعلل والشروط قوله اعلم ان الامر والنهى

Završetak:

قوله وذلك تناول مال الغير لضرورة الاكراه مثل تناول محظور الاحرام للمحرم عن ضرورة بالمحرم انه ترخيص له ويضمن الجزاء فكذلك هنا اى فى الاكراه والله اعلم بالصواب ...

L. 309; 26 × 17,5. *Nasḫ* starinski, krupan, većinom bez tačaka. Naslovi su pisani crvenim mastilom. Iz bilješke na završetku razumi se da je prepis načinjen po nečijoj narudžbi. Papir tamnobijel, deblji, povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Na naslovnoj stranici nalaze se dva pečata: Fejzijje medrese u Travniku i jedan privatni ovalni pečat u kome je upisano ime: عبده على جلال الدين

Rukopis je, sudeći po starosti pisma i papira, vjerovatno iz XIV stoljeća.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

798. شرح على كتاب فى اصول الفقه 3018.

مخروم من الاول

لعله شرح البزدوى على كتاب تقويم الادلّة فى الاصول

Komentar nekom usulskom djelu, od nepoznatog pisca, nepotpun s početka. Prema djelima ove discipline koja imamo i prema izvorima kojima raspolažemo, nije bilo moguće identifikovati ni osnovno djelo ni ovaj njegov komentar. Međutim, nakon podrobnog proučavanja samog rada držimo da bi ovo mogao biti komentar, **što ga je napisao 'Alī b. Muhammad al-Pazdewī (umro 482/1089)** djelu تقويم الادلة فى الاصول, koje je napisao al-qāḍī al-imām Abū Zayd 'Ubaydullāh b. 'Omar ad-Dabūsī, umro 430/1038. Taj komentar poznat je u literaturi (v. ḤḪ I, 467). Do ovakvog mišljenja došli smo na osnovu slijedećih činjenica: 1) što su sistem, stil, metod rada i neki termini ovdje iz IV i V stoljeća islamske ere; 2) što su posljednji pisci, na koje se ovdje poziva, Abu'l-Ḥasan al-Karḫī ('Ubaydullāh b. Ḥusayn, umro 340/952) i Abū Bakr ar-Rāzī (Aḥmad b. 'Alī al-Ǧaṣṣāṣ, umro 370/981); 3) što se na ove pisce poziva Abū Zayd ad-Dabūsī u svojim drugim djelima, kao što je njegov kraći štampani rad كتاب تأسيس النظر (v. I izdanje, Maṭba'a Adabiyya, Egipat, str. 3), a uz to u ovom našem rukopisu ima termina i izraza kao u tom radu (كتاب تأسيس النظر) i 4) što je ovaj naš rukopis, obzirom na papir i pismo, vrlo star, vjerovatno mu ima šest do sedam stoljeća, pa je jasno da rad potiče od ranijih pisaca.

Početak je ovdje:

... واذا تكلم بعبارة الامر لم يستقم نفيه قوله الامر بمعنى الفعل يجمع على امور وبحقيقته على اوامر يعنى الامر بمعنى تحقيق الفعل فى نفسه يجمع على اوامر بمعنى طلب الفعل من غيره بصيغة افعل وانه حقيقة فيه على ما ذكرنا ...

Prvi podnaslov glasi:

فصل قوله وقد يطلق احدهما على الآخر قال الله تعالى فاذا قضيتم مناسككم اى ادّيتم وقال تعالى فاذا قضيت الصلوة أُديت والله اعلم اذ الجمعة لا تقضى ويقال ادى دينه اى قضى.

Posljednje poglavlje je: باب حروف المعانى

Završetak glasi:

واما اين وحيث من اسماء المكان وفى قوله انت طالق حيث شئت او اين شئت لا يقع الطلاق مالم تشاء فى المجلس لان الطلاق فعل لا تعلق له بالمكان فيلغو ذكر المكان وبقى ذكر مطلق المشيئة بخلاف الزمان لان له به تعلقا فوجب اعتباره خصوصا فيما لو قال انت طالق غدا مثلا حتى لم يقع قبله وعموما فيما لو قال انت طالق ولم يقيده بزمان فانه يعم الازمان والحمد لله وحده والصلوة على رسوله محمد وآله وصحبه اجمعين.

L. 129; 16 × 13. *Nasḫ* stari, arapski, bez tačaka, izuzev mjestimice, pisan vještom rukom. Naslovi su većinom pisani crnim mastilom krupnije, a podnaslovi قوله crvenim mastilom. Neki naslovi i podnaslovi izgleda da su pisani kasnije drugim rukopisom (naročito oni što su ispisani crvenim mastilom). Po rubovima nekih listova ima nešto bilježaka pisanih istim rukopisom kao i tekst. Papir tamno-bijel, starinski, deblji; neki listovi su oštećeni vlagom ili crvotočinom. Povez polukožni, znatno oštećen i rastavljen od listova koji su prosuti.

Prepisao Yūsuf b. Ayyūb b. 'Īsā bez oznake datuma i mjesta.

(قد فرغ من تحريره يوسف بن ايوب بن عيسى غفر الله لهم ولجميع المسلمين والمسلمات يوم الاثنين ... بياض)

Sadržaj ovog rukopisa je:

فصل قوله وقد يطلق احدهما على الآخر – فصل قوله المامور به فى صفة الحسن نوعان – باب النهى قوله ومن قال بان الامر بالشئ نهى عن ضده – فصل قوله النهى فى صفة القبح – فصل قوله جعلها الشرع اسبابا – فصل فى العزيمة والرخصة – باب وجوه النظم صيغة ولغة – باب وجوه استعمال النظم – باب معرفة وجوه الوقوف على احكام النظم – باب الحجج الشرعيه – باب ما تختص به السنن – فصل فى المعارضة الكلام فيها فى تفسيرها وركنها وشرطها وحكمها – باب البيان البيان فى اللغة عبارة عن الاظهار قولا او فعلا – باب القياس وانه يشتمل على بيان نفسه وشرطه وركنه وحكمه ودفعه ... قوله وهو لاعتبار المامور به فى قوله تعالى فاعتبروا – فصل فى الترجيح – فصل فى الانتقال اى عند المناظرة – فصل ثم جملة ما ثبت بالحجج التى مر ذكرها مقدما على باب القياس من الكتاب والسنة والاجماع شيئان – فصل فى الاحتجاج بما ليس بحجة – فصل فى بيان الاهلية – باب فى الامور المعترضة على الاهلية – فصل فى العوارض المكتسبة – باب حروف المعانى

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XIV ili XV stoljeća.

Iz biblioteke Džino-zade

799. (شرح على كتاب فى اصول الفقه) 593.

مخروم من الاول والآخر

– والمتن ههنا عين المتن فى المخطوط السابق –

Komentar nekom usulskom djelu od nepoznatog pisca, nepotpun s početka i na kraju. Osnovno djelo je isto kao u prethodnom rukopisu, — tj., držimo, تقويم الادلة dok je komentar različit.*)

Početak je ovdje:

... يباح له التأخير عنها كوقت الظهر للظهر وانما قلنا ذلك لان الخطاب بالاداء لحقه فى هذا الوقت اتفاقا وهو فور لا مزاحم له

Prvi naslov je:

فصل فى حكم الجواب بالامر اقول لما فرغ عن بيان احكام الامر شرع فى احكام الواجب بالامر فقال وهو نوعان اى الواجب بالامر نوعان اداء وهو تسليم عين الواجب بسببه الى مستحقه

Posljednje poglavlje je:

باب حروف المعانى وانما سميت بحروف المعانى لانها توصل معانى الافعال الى الاسماء اذ لو لم يكن من و الى فى قولك خرجت من البصرة الى الكوفة لم يفهم ابتداء خروجك وانتهاءه او لان لها معانى كالباء فى بزيد بخلاف الباء فى بكر

L. 150; 27,5 × 18. *Nasḫ*. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima mnogih listova ima glosa koje su pisane rukopisom istog prepisivača. Papir tamnobijel, povez otkinut i izgubljen.

Prepis je iz XVIII ili XIX stoljeća.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

800. المنتخب فى اصول المذهب 4524.

Usulsko djelo, što ga je napisao Ḥusāmuddīn Muḥammad b. Muḥammad b. 'Omar al-Aḫsikaṯī, umro 644/1246. Djelo je poznato još pod nazivima: منتخب الاصول i المنتخب الحسامى . U rukopisu je naslov pisan rukom prepisivača: كتاب الاخسكثى . To je, zapravo, izbor iz raznih djela te struke, sačinjen u obliku praktičnog priručnika i raspoređen metodski, — što je u to vrijeme bila interesantna i poželjna novina. Zato je djelo ubrzo rado prihvaćeno u školskim i naučnim krugovima, dugo je vremena služilo kao udžbenik i mnogo je komentarisano.

GAL I, 381, — S. I, 654; ḤḤ II, 1848—49.

*) Zbog istovjetnosti ovog i prethodnog osnovnog djela stavili smo ovaj rukopis na ovom mjestu.

Početak: اما بعد حمدالله على نواله والصلاة على رسوله محمد وآله فان اصول الشرع ثلاثة

L. 99; 20,5 × 15. *Ta'līq* krupniji, pisan širokim perom, u razmaknutim redovima. Po širokim rubovima s početka (samo na 24 lista) ima dosta komentara, pisanih sitnije, rukom istog prepisivača. Naslovi su pisani crvenim mastilom. Papir tamnobijel, deblji, čvrst. Listovi su po rubovima dohvaćeni vlagom i napadnuti mikrobima. Povez polukožni, znatno oštećen vlagom.

Prepisao Naṣūḥ b. Qāsim, 956/1549.

كتبه الفقير الحقير اضعف العباد جرما واقواهم جرما نصوح بن قاسم ... ٩٥٦

Na unutarnjoj strani prve korice je ime ranijeg vlasnika (Muhammad b. Ibrahim). Na zaštitnim listovima s početka su stihovi na turskom jeziku o rastanku, i kraća dova. Na naslovnoj stranici su bilješke iz raznih komentara. Na kraju su kraće dove i jedan zapis. Na unutarnjoj strani druge korice je ime ranijeg vlasnika (Hasan b. Ali).

Poklon Ahmeda Selimovića, kadije (Foča).

801. (كتاب) التحقيق 3848.

Komentar prethodnom djelu *Muntaḫab al-uṣūl*. Napisao 'Abdul'azīz b. Aḥmad b. Muḥammad al-Buḫārī, umro 730/1330.

GAL I, 381; S. I, 654.

Gornji naslov komentara dat je prema uvodu rukopisa, dok Brockelmann (n. m.) kaže da je naslov ovog komentara غاية التحقيق , ali nama nije poznato na čemu se taj njegov navod zasniva. Vjerovatno se za njim poveo i Sarkis (Mu'ğam I, 538). Inače, većina arapskih izvora (ḪḪ II, 1849; Kairo I, 380; Ismā'ī-paša I, 581) navode ovaj komentar pod naslovom التحقيق . Pisac kaže da je osnovno djelo studirao kod svog strica (Muḥammad b. Muḥammad b. Ilyās al-Mā'imargī), a ovaj je slušao to djelo kod autora. Komentar je dovršen 712/1312 (v. l. 89).

Početak:

الحمد لله الذى مهد مبانى الاسلام بالآيات الظاهرة واحكم قواعد الاحكام بالحجج الباهرة ...واوضح معالم الدين ... وسميته كتاب التحقيق

L. 213; 27 × 19. *Nasḫ* stari, arapski, čitak, pisan uvježbanom rukom. U prvoj polovini i na kraju veći broj lista (30—52 i 205—213) dopisan je kasnije slabijim rukopisom. Papir je tamno-bijel, deblji. Mnogi listovi, a naročito prva dva, oštećeni su crvotočinom i dugim

vremenom. Povez je kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao Muḥammad b. 'Alī b. Muḥammad 'Ali(?) u selu Navābād(?), koje pripada gradu Qāsān u Turkestanu, 738/1337, kako se to vidi u bilješci na kraju prvog dijela (l. 89).

تم القسم الاول من كتاب التحقيق فى شرح المنتخب للشيخ الامام والقرم الهمام الفاضل الكامل ... متع الله المسلمين بدوام بقائه وطول حياته وقد فرغ من اتمامه فى جمادى الآخرة سنة اثنى عشر وسبعمائة بترمذ حرسها الله من الآفات وفرغ الكاتب من تحريره فى سلخ الواقع فى شهور سنة ثمان وثلثين وسبعمائة بقرية النواباد حرم قاسان حماها الله من الافات والعاهات بخط العبد الضعيف اضعف عباد الله ... محمد بن على بن محمد على (؟) النوابادى — ؟

Iz navedene bilješke razumi se da je autor bio živ u to vrijeme (738 H), što nije u skladu sa datumom njegove smrti, označenim u izvorima koji su nam pristupačni.

Ovo je, držimo, najstariji poznati primjerak ovog djela u svijetu.

Na početku je sadržaj, napisan kasnije drugim rukopisom. Na naslovnoj stranici nalazi se naslov, kasnije stavljen, zatim jedan hadis (slabe vjerodostojnosti), kratka dova koja se uči povodom nove godine, te bilješke sa imenima ranijih vlasnika (Muhamed b. ... al-Halebi, kupio 842/1438; Veli b. Ali b. el-Imadi el-Halebi; Hafizuddin Ebu Abdullah Muhamed Emin b. Šejh Tekijjuddin Ebi Hamid Ahmad b. Šejh Imaduddin Ebi Muhamad Ismail-el-Mevsili). U vrhu stranice je nečiji potpis, namjerno izbrisan.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

802. (حاشية على التحقيق) 243.

Glosa prethodnom komentaru, od nepoznatog pisca. Na naslovnoj stranici je naslov, stavljen kasnije:

الحسكتى حاشية تحقيق فى اصول الفقه

Učenjak as Sayyid as-Samarqandī kritikovao je navedeni komentar *Kitāb at-Taḥqīq*, a pisac ove glose dao je ovdje odgovor i protukritiku na te kritike. To je, dakle, odbrana prethodnog komentara.

ḪḪ II, 1849, GAL S. I, 654.

Brockelmann (n. m.) kaže da je pisac ove odbrane neki Sayyid Samayānī, ne navodeći nikakvih podataka o njemu.

Na naslovnoj stranici rukopisa nalazi se nejasna bilješka, kasnije stavljena, u kojoj se kaže da je ovo »glosa djelu *at-Taḥqīq* Hoğe Isamuddina«. Ispod toga je neko poslije dodao ovoj bilješci kratko i nedovoljno objašnjenje, u kome kaže da je dotični »poto-

mak pisca *el-Hidaje* i da je pripadao ulemi Timurlenkove države«. — Timurlenk je živio od 1335—1405, vladao 36 godina. — (حاشية التحقيق لخواجه عصام الدين شيخ اسلام – ؟ – هو من احفاد صاحب الهداية وكان من علماء الدولة التيمورية)

Ukoliko je ova bilješka uopće tačna, iz nje bi se moglo razumjeti to, da je neki Hodža Isamuddin pisac ove glose. Neizvjesnost oko ove glose povećava još jedna bilješka na kraju rukopisa, pisana rukom prepisivača crvenim mastilom, odvojeno od teksta. U toj bilješci kaže se da je »ovo djelo dovršeno u četvetak 19. zulkade godine 708/1308«. (تم هذا الكتاب يوم الخميس فى التاسع عشر من ذى القعدة سنة ثمان وسبعمائة) . To je očito bilješka prepisivača, kojom je on označio datum prepisa. No poteškoća je onda u tome što se zna da je osnovno djelo (komentar *at-Taḥqīq*) dovršeno 712 H., kako smo to istakli u prethodnom broju. U ovom slučaju ne preostaje nam drugo nego da kažemo da je ovaj datum pogrešno naveden, tako što je prepisivač zaboravio jedan broj (deseticu), pa je, vjerovatno, trebalo reći: سنة ثمان وثمانين وسبعمائة (788/1386). U tom slučaju navedena poteškoća (neslaganje datuma ovdje i u predmetnom komentaru) otpada, ali i ovako ispravljen datum ovdje znači da je ovaj rukopis star bar šest stoljeća. Obzirom pak na pismo, papir i obrub stranica crvenim linijama, ne izgleda nikako da je rukopis toliko star. Otuda bi se prije moglo reći da je prepisivač ovog rukopisa stavio ovdje datum originala, po kome je rađen ovaj prepis, a svoj datum nije uopće zabilježio.

Početak:

الحمد لله الذى شيد بناء الاسلام ومهد قواعده واحكم اساس الشرع وايد سواعده ... وبعد فان بعض اولى التدقيق تأمل فى كتاب التحقيق واعترض على بعض جمله وفصوله وطعن فى كثير من قواعده واصوله ... فالتمس منى زمرة الاصحاب ان اقف فى معرض الجواب واتصدى لدفع اعتراضاته بالكشف عن المبانى ... فاجبتهم الى مسؤلهم وشرعت فى انجاح مأمولهم

L. 94; 27,5 × 18,5. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, krupniji, posebne vrste. Prve dvije stranice obrubljene su sa četiri, a ostale sa dvije crvene linije. Naslovi i neki dijelovi komentara pisani su crvenim mastilom. Papir tamno-bijel, deblji; povez polukožni, oštećen; ima polukožnu futrolu.

Rukopis je, vjerovatno, iz XVII stoljeća, — ukoliko se navedeni datum na kraju ne odnosi na ovaj prepis.

Na naslovnoj stranici, pored gore navedenih bilježaka, nalazi se još bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Ebu Bekr b. Rustem b. Ahmed eš-Širvani — من كتب ابى بكر بن رستم بن احمد الشروانى — . To je turski državnik i pjesnik, umro 1135/1722, koji je u turskoj carevini obnašao razne visoke položaje, a bio je i učitelj misirskog valije Šišmana Ibrahim-paše, — v. AM I, 241 i SO I, 176).

Iz Šehdine biblioteke (v. njegov pečat u rukopisu).

803. مُنْتَجَبُ الحُصُول فى شرح مُنْتَخَب الاصول 3858.

(بخط يد المؤلف)

Komentar djelu *Muntaḫab al-uṣūl*. Napisao Muṣṭafa b. Yūsuf b. Murād al-Mostārī, umro 1119/1707. Naslov ovog komentara naveden je prema naslovu i uvodu rukopisa koji je *autograf*. GAL ne navodi ovaj komentar, što znači da vijest o njemu tada nije bila daleko doprla. AM II, 443; OM II, 31; Bašagić, Bošnjaci i Hercegovci, 328; al-Ǧauhar al-asnā, 132. i Bratislava, 43. spominju ovaj komentar, ali pod nepotpunim ili pogrešnim naslovom.

U lijepo pisanom uvodu autor objašnjava kako je nastao ovaj komentar i kako su nastali neki drugi njegovi komentari s ovog područja, pa zato ga dajemo u nešto dužem izvodu.

Početak i dio uvoda glasi:

الحمد لله الذى اوضح معالم الدين بزواهر المنقول والمعقول وزين قلايد الشرع بجواهر الفروع والاصول وانار منار العلم بانوار الكتاب والخبر ... وبعد فيقول العبد الفقير الى الغنى البارى مصطفى بن يوسف الموستارى ان ارباب العقل متطابقون واصحاب النقل متوافقون على ان العلم وان تشعبت افانينه وتنوعت قوانينه اعز المطالب التى يقترحها القرايح واربح المكاسب التى يجنح الى تحصيلها الجوانح وان العلوم الشرعية اشرف العلوم وانفعها واكمل المعارف وارفعها ... واصول الفقه اصعبها مدارك وارقها مسالك ... ولقد صنف فيه علماء الاسلام وفقهاء الانام ... كتبا شريفة وزبرا لطيفة غير ان المنتخب المنسوب الى الشيخ الامام ... حسام الملة والدين ... محمد بن محمد بن عمر الاخسيكثى ... اختص من بينها بمزايا لا مزيد عليها ... وانى صرفت عنفوان شبابى الى استقراء مسائل هذا الفن فى ارض مس جلدى ترابها مع حداثة السن ثم بعثنى صدق الهمة فى الارتقاء الى مدارج الكمال وفرط الشغف باخذ العلم من افواه الرجال على الترحل الى البلدة الطيبة المسماة بالقسطنطينية محط رحال الافاضل ومخيم ارباب الفضايل فاشتغلت بقرع باب العلم ليلا ونهارا ... ومضت على هذا خمس عشرة سنة واشهراً — وامليت فى اثناء التحصيل مفتاح الحصول لمرآة الاصول فى شرح مرقاة الوصول ثم رجعت الى ديار

حلَّ الشباب تميمتى واول ارض مس جلدى ترابها فامليت كتاب فتح الاسرار مع ضيق البال والانكسار بسبب اختلال الامن والامان فى مملكة آل عثمان فلما فرغت عن املائه امرت بلسان الالهام لاكوهم من الاوهام ان اشرح هذا الكتاب واين مقاصد الابواب فشرعت فى املائه وشرح مشكلاته ... اذا هجم العدوّ من اهل الشرك والطغيان قرب ديارنا على كثير من البلدان واحرق اجودها واسر كثيرا من الذرارى والنسوان فطرحت الاوراق فى زوايا الهجران ونسجت عليها عناكب النسيان ... ثم ان بعض الاحباب لما شرع فى الاستفادة منى كتاب التنقيح مع الشرح الموسوم بالتلويح اخذت الاوراق المطروحة والحقت اليها فوايد مما استفدت من الكتب والدفاتر وفرائد سمح بها الخاطر الفاتر فجاء شرحا يذلّل صعاب الكتاب .. وبعد الاتمام سميته منتجب الحصول فى شرح منتخب الاصول .

Kako se vidi iz navedenih riječi, autor ovdje, među ostalim, kaže da je u vrijeme pisanja komentara *Fatḥ al-asrār* (v. br. 808), kao i u vrijeme pisanja ovog komentara, bio »u velikoj tegobi, potištenosti i nespokojstvu zbog poremećaja reda i sigurnosti u Osmanskom carstvu«. Kad je počeo pisati ovaj komentar, »navalio je — kaže — nevjerni i obijesni neprijatelj na mnoga naša naselja i gradove, popalio najbolji grad, zarobio i odveo u sužanjstvo mnogo žiteljstva i žena«. (Pisac očito misli na katastrofalnu provalu austrijske vojske u Bosnu, godine 1697, pod vodstvom princa Eugena Savojskog, i na stradanje Sarajeva tom prilikom). Zahvaćen općom pometnjom i nemirom, pisac je tada, — kako dalje kaže — »bacio u kraj svoje papire i knjige« i prestao sa pisanjem. Kasnije su njegovi prijatelji i učenici tražili od njega da nastavi sa predavanjem i naučnim radom, što je on prihvatio, i tako dovršio i ovaj komentar.

Poređenjem teksta u uvodu i na drugim mjestima vidi se da se autor pri izradi ovog komentara *mnogo služio* navedenim komentarom كتاب التحقيق . Početne riječi ovdje uzete su doslovno iz početka navedenog komentara — iako to naš autor ne kaže.

L. 146; 25 × 15. *Ta'līq* sitan, složen, lijep, pisan rukom autora. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima ispravaka i glosa od pisca, pisanih također njegovom rukom. Papir bijel, čvrst; povez polukožni, omotan u zeleno platno.

Rukopis je dovršen u Mostaru u nedjelju 13. džumada'l-ula 1110/1698, a početak pisanja bio je u utorak 1. rebiul-evela 1109/1697.

(قال المفتقر الى الله الغنى البارى مصطفى بن يوسف الموستارى هذا آخر ما قصدته من شرح الكتاب بعون الله الملك الوهاب ... قد اتفق فراغ بنان البيان واسنان الاقلام عن نظم ما جمعت من الفرائد ورقم ما سمعت من الفوائد يوم الاحد الثالث عشر من جمادى الاولى سنة

عشر ومائة والف من هجرة من له العز والشرف فى بلدة موستار لصينت عن الاكدار ... وقد كان الافتتاح يوم الثلاثاء غرة شهر ربيع الاول سنة تسع ومائة والف)

Na nutarnjoj strani prve korice i na tri neispisana lista s početka nalaze se bilješke na arapskom i perzijskom jeziku s područja arapskog jezika, tesavvufa, fikha, tefsira i književnosti, — što je sve pisano rukom autora. Tu se nalazi nekoliko priča iz Surūrijinog komentara *Mesnevije*.

Na naslovnoj stranici nalazi se redoslijed autorovih učitelja, kako ih je on vlastoručno ovdje zabilježio, preko svog direktnog učitelja Arapzade do as-Seyyid aš-Šerīfa al-Ğurğānije. Ispod toga je njegov vlastoručni popis njegovih radova.

Na kraju se također nalazi nekoliko bilježaka sličnih gornjim. Ovdje je i koncept jedne fetve autorove na turskom jeziku, koju je on potpisao kao mostarski muftija.

Na stranici »b« prvog neispisanog lista nalazi se bilješka, pisana kasnije drugim rukopisom, u kojoj se kaže da je ovo djelo vlasništvo(?) Munla Hamida Muftizāde, a potom da ga je uvakufio za Karađoz-begovu biblioteku Muhamed sin Hamida Čišića (Muhamed b. Hamid Kišizade el-Moṣtari), bez oznake datuma.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

804. المغنى فى اصول الفقه **1615.**

Poznato hanefijsko djelo iz *uṣūl al-fiqha*, koje je napisao Ğalāluddīn 'Omar b. Muḥammad al-Ḫabbāzī al-Ḫuğandī, umro 691/1292.

GAL I, 382.

Primjerak je nepotpun s početka, na kraju i mjestimice u sredini. (Identitet ovog rukopisa utvrđen je sravnjivanjem).

Početak ovdje: فيكبر لشبهة الاداء احتياطا , a prvo poglavlje je: فصل فى صفة الحسن للمأمور به

L. 68; 21,5 × 15. *Nasḫ* starinski, čitak, mjestimice vokaliziran. Naslovi su pisani crvenim mastilom, a istaknute riječi podvučene crvenom crticom. Po rubovima ima sitno pisanih komentara. Neki su sa potpisom قاعاقى (umjesto قاآنى). Papir crvenkast, deblji; povez polukožni, oštećen, rastavljen od knjige.

Na rubu lista 16. zabilježeno je da je pročitano pred šaih Mahmud Rumi-jom (بلغ قراءة للشيخ محمود الرومى).

(Na nutarnjoj strani druge korice zabilježeno je da je rukopis uvakufio Muzaferija H. Abdulkadir-efendija za nastavnike i učenike medrese Simzade, početkom ševala 1206/1791, ali ovaj povez, po svoj prilici, nije od ovog rukopisa, pa se ni spomenuta bilješka ne odnosi na njega).

Rukopis potiče, vjerovatno, iz XV ili XVI stoljeća.

805. ISTO **2723.**

Primjerak je nepotpun s početka.

Početak je ovdje:

الامام اتم وبعد فراغه لا لانه قاض بعد الفراغ ...

L. 93; 17,5 × 15. *Nasḫ*, pisan širokim perom. Istaknutije riječi podvučene crvenom crticom. S početka, na starom listu, nalaze se bilješke iz fikha, jezika i književnosti, te sadržaj. Po rubovima i na umetnutim listićima ima dosta komentara i glosa, pisanih rukom istog prepisivača. Na kraju su bilješke iz fikha i jedna o značenju pojedinih slova arapske abecede. Papir tamnobijel, deblji; povez polukožni, oštećen.

Rukopis je iz XVI ili XVII stoljeća.

Iz biblioteke Kadića Muhameda Enveri-efendije.

806. شرح المغنى للقاآنى **508.**

Komentar prethodnom djelu *al-Mugnī*. Napisao Abū Muḥammad Manṣūr b. Aḥmad b. (Mu'ayyad) yazīd al-Hwārizmī al-Qā'ānī, umro 705/1305. Djelo je vrijedno i poznato.

GAL I, 382; AM II, 474.

Početak:

الحمد لله الذى تجلى على بعض عباده المخلصين عن شرك الشرك الحق باسمه الواسع العليم وحلى ظواهرهم وبواطنهم ...

L. 159; 26,5 × 17,5. *Ta'līq* starinski, složen, pisan uvježbanom rukom. Naslovi pisani crvenim mastilom. Po rubovima nekih listova ima nešto komentara i glosa pisanih rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, deblji. Mnogi su listovi dohvaćeni vlagom, naročito pri kraju, ali pismo nije mnogo oštećeno. Povez polukožni, ruiniran.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se naslov i bilješke s imenima dvojice ranijih vlasnika. Prvi je Mustafa b. Jusuf el-Mostari (Šejh Jujo, vlastoručni potpis i muhur), a drugi je Abdullah b. Ahmed es-Saraji (Kantamirija, također vlastoručni potpis i dva lična muhura). U dnu iste strane neko je označio početak čitanja komentara godinom 1106/1694. Na naslovnoj strani su bilješke na turskom jeziku iz fikha.

Prepisao Ḫalīl b. Ašraf 848/1444.

(تم الكتاب بعون الملك التواب فى شهر صفر سنة ثمان واربعين وثمانمائة على يد العبد الفقير النحيف الراجى رحمة ربه اللطيف خليل بن اشرف ...)

Iz Kantamirine biblioteke.

807. شرح المغنى فى اصول الفقه للشبلى **305.**

Komentar spomenutom djelu *al-Mugnī*. Napisao Sirāğuddīn Abū Ḥafṣ 'Omar. b. Isḥāq b. Aḥmad aš-Šiblī al-Hindī al-Gaznawī, umro 773/1371.

GAL S. I. 657; ḤḪ II, 1749.

(Kairo I, 396. i AM I, 790. navode ovaj komentar pod nazivom:

المنير الزاهر من الفيض الباهر

Počctak:

الحمد لله الذى نور قلوب العلماء بنور هدايته وشرح صدورهم بوفور عنايته ...

L. 154; 27 × 20. *Nasḫ* starinski, čitak, mjestimice vokaliziran. Naslovi su pisani crvenim mastilom. Po rubovima malog broja listova ima nešto glosa. Papir je tamnobijel ili žućkast, deblji. Neki su listovi oštećeni dugom upotrebom i crvotočinom; povez je polukožni.

Na naslovnoj stranici je naslov i bilješka ranijeg vlasnika, pisani kasnije. U bilješci se kaže da je rukopis poklonio »plemeniti i učeni otac« svome sinu, nekom Aliji. Tu su i dva novija pečata Gazi-Husrev-begove biblioteke.

Rukopis je, vjerovatno, iz XV stoljeća.

Iz Kantamirine biblioteke.

808. فتح الاسرار – شرح المغنى **4027.**

لمؤلفه مصطفى بن يوسف الموستارى

(بخَطِّ يَدِهِ)

Komentar navedenom djelu *al-Mugnī*. Napisao Muṣṭafa b. Yūsuf al-Mostārī, umro 1119/1707.

AM II, 443; OM II, 31.

Autor je napisao ovaj komentar kad je bio na vrhuncu svoje naučne djelatnosti i u njemu je dao jedno od najboljih djela ove vrste.

Početak:

الحمد لله الذى اوضح مناهج الشرع ورفع معالمه واعلم قواعد الدين واثبت دعايمه ... وبعد فيقول المفتقر الى الغنى البارى مصطفى بن يوسف الموستارى ان علم الاصول احق المفاخر بالتوقير والتبجيل ... وان كتاب المغنى للشيخ الامام ... جلال الدين الخبازى ... امتاز من بين التصانيف المختصرة فى هذا الفن بحسن التهذيب ولطف التشذيب ومتانة التركيب ورصانة الترتيب ... فأمرت بلسان الالهام لا كوهم من الاوهام ان اكتب له شرحا يفتح عن مغالق

مبانيه بابها ويرفع عن غوامض معانيه حجابها ... ولما كان هذا الشرح فاتحا لمغلقات محتجبة عن الابصار ناسب ان سميته فتح الاسرار

Na kraju djela autor kaže da je ovaj rad započeo 1. zulkade 1106, a da ga je završio 29. safera 1109. H.

هذا آخر ما قصدته من شرح مشكلات كتاب المغنى قد يسر الله تعالى الشروع فى هذا الامر المهم بفضله واحسانه ... فبذلت مجهودى فى توضيح ما استبهم من حقايقه وتشريح ما استصعب من دقايقه واجتهدت فى شرح لغاته وكشف نكاته بابلغ بيان واوضح تبيان وقد اتفق وقت عشاء ليلة يوم الاثنين التاسع والعشرين من صفر الخير سنة تسع ومائة والف فراغ بنان البيان واسنان الاقلام عنه وقد كان الافتتاح يوم الاثنين الاول من ذى القعدة الحرام سنة ست ومائة والف ...

L. 377; 21 × 14. *Ta'līq* lijep, složen. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima mnogih listova ima nešto glosa i ispravaka, što je sve pisano istim rukopisom kao i djelo. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni, omotan u zeleno platno.

Rukopis je autograf, dovršen uoči ponedjeljka 29. safera 1109/16. septembra 1697.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se popis djela, većinom komentara i glosa, što ih je napisao autor. Popis je prepisao iz neke autorove bilješke učenik i biograf autora Ibrahim b. Isma'il Opijač. Na kraju popisa je napomena da autor ima još svojih djela osim navedenih. Na naslovnoj stranici je vlastoručna bilješka i pečat autora kao vlasnika rukopisa (تملكه مؤلفه وكاتبه مصطفى بن يوسف الموستارى). Ispod toga se nalazi bilješka, koju je zapisao navedeni učenik i biograf autora, a u kojoj se kaže, da je ovo djelo, kao i druga svoja djela, uvakufio sâm autor u gradu Mostaru. Zatim se navodi da je ovaj komentar »od početka do kraja« prostudirao kod autora »njegov istaknuti i daroviti učenik munla Ahmed Lubini« (iz Ljubinja), te da je autor umro u mjesecu rebiul-aharu 1119. H., a do godinu dana u istom mjesecu i ovaj njegov učenik.

(وقف هذا الكتاب المستطاب الذى بخط الشارح النحرير صاحب التحرير والتقرير مع سائر مصنفاته فى بلدة موستار بشرط ان لا ينقل منه الى الاقطار والامصار والاجر على الله الستار ولقد قرأه على الشارح الكامل من اوله الى آخره بعض تلامذته الكرام الممتاز من سائر الاقران بالطبع الوقاد والفكر النقاد المشتهر بمنلا احمد لوبينى ووقع الفراغ من تدرسه فى صفر الخير فى تاريخ تسع عشر ومائة والف وتوفّى الشارح النحرير فى ربيع الآخر بالتاريخ المذكور وتوفّى القارى المذكور بعده بسنة روّح الله روحهما فانه ايضا مات فى ربيع الآخر سنة عشرين ومائة و الف ... لتلميذه الفقير ابراهيم بن الشيخ اسمعيل)

Iz Karađoz-begove biblioteke.

809. منـار الانـوار 3735.

Djelo koje je napisao Abu'l-Barakāt 'Abdullāh b. Ahmad Hāfizuddīn an-Nasafī, umro 710/1310.

GAL II, 196; S. II, 263.

Početak: الحمد لله الذى هدانا الى الصراط المستقيم

L. 53; 18,5 × 12. *Nasḫ*. Naslovi su pisani crvenim mastilom. Po rubovima listova s početka ima komentara. Papir tamnobijel, povez kožni, oštećen, ukrašen ornamentima i zlatom.

Prepis dovršen 963/1555 (تم تاريخ سنة ٩٦٣).

Na naslovnoj stranici nalazi se bilješka na perzijskom jeziku, u stihovima, sa područja usuli fikha (قسمت الفاظ باشد چار نوع), zatim bilješka o mjerama za težinu (معرفة الاوزان), u kojoj je ispod svakog arapskog naziva za jedinice mjerenja težine napisano njegovo tumačenje na turskom jeziku, te dvije kraće bilješke s imenima ranijih vlasnika (Mustafa el-Halebi i Osman b. Ahmed el-Konevi). Na kraju su stihovi na perzijskom jeziku lirske sadržine, te biografske bilješke na arapskom i turskom jeziku.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

810. ISTO 3009.

Primjerak je nepotpun s početka.

L. 44; 15,5 × 11. *Ta'līq*. Naslovi su pisani crvenim mastilom. Po rubovima i između redaka ima komentara. Papir je tamnobijel, povez polukožni.

Prepisano 972/1564 (كوچله قور تلدق الحمد لله تمت ٩٧٢).

Uvakufio H. Ibrahim-efendi Silistreli i odredio mu za mutevelijlu Šejh Abdullaha Kaukčiju i njegovo muško potomstvo (v. nutarnju str. poveza:
(واقف الكتاب الحاج ابراهيم افندى سليسترلى و وضعت ولاء الكتاب على قاوقجى زاده الشيخ عبد الله و اولاده الذكور)

Na kraju su bilješke s područja fikha i jezika.

811. ISTO **850.**

L. 54; 18,5 × 12. *Ta'līq*. Naslovi pisani crvenim. Po rubovima listova i između redaka, izuzev pri kraju, ima dosta komentara i glosa, pisanih sitno. Stranice (izuzev prve dvije) obrubljene su sa dvije, a pri kraju jednom crvenom linijom. Papir tamnobijel, povez polukožni, oštećen.

Prepisano godine 1000/1591 (تم بالخير سنة الف).

Na prvom zaštitnom listu je cijena rukopisa, te bilješka sa imenom ranijeg vlasnika, koja je namjerno uništena. Ispod toga je pečat u kome se može pročitati ime سيد عمر بن عبد الله

Uvakufio Osman-efendija, muderis medrese Simzade u Sarajevu (وقف عثمان افندى المدرس بمدرسة سيم زاده فى سراى بوسنه).

812. ISTO **2472.**

L. 55; 19 × 12,5. *Nasḫ* krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Naslovi su pisani crvenim mastilom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova i između redaka, s početka, ima sitno pisanih komentara. Papir bijel, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Prepisao 'Omar b. Ibrāhīm at-Travnikī (iz Travnika) 1028/1618.

(تم الكتاب بعون الله على يد عمر بن ابراهيم التراونيكى ... فى سنة ثمان وعشرين والف – والتراونيكى نسبة الى بلدة تراونيك فى بوسنه –)

Uvakufio Muhamed b. Muzaferija (iz Sarajeva, v. bilješku na naslov. str.). Datum u njegovom pečatu je 1217/1802. Na drugim mjestima u rukopisu zabilježeno je da je rukopis uvakufio neki Hadži Mustafa.

813. ISTO **3074.**

L. 48; 18 × 12. *Nasḫ-ta'līq* jednostavan. Naslovi su pisani crvenim mastilom. Stranice i margine obrubljene su crvenom linijom. Po rubovima i između redaka, s početka, ima komentara. Papir bijel, deblji; povez polukožni.

Prepisano godine 1054/1644 (تمت الكتاب ... فى آخر جمادى الاولى سنة ١٠٥٤)

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se potpis nekog Muhameda, kadije u Klisu i Livnu. Na naslovnoj stranici nalaze se bilješke iz usuli fikha.

814. ISTO **1779.**

L. 44; 20 × 15. *Ta'līq* pisan širokim perom. Naslovi su pisani crvenim mastilom. Po rubovima listova, s početka, ima komentara. Papir bijel, deblji; povez kožni, oštećen, sa ornamentima utisnutim u korice.

Prepis je dovršen 1084/1673.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذا الكتاب ... على يد العبد الضعيف ... فى تاريخ سنة ١٠٨٤

Na prvom zaštitnom listu i na naslovnoj stranici nalaze se imena ranijih vlasnika i ime vakifa sa pečatima (Baki i njegov brat Husejn 1111/1699; H. Ibrahim b. H. Durak 1148/1735; Muhamed Baki Džinozade 1216/1801). Na nutarnjoj strani posljednje korice nalaze se poučni stihovi na našem jeziku, pisani arapskim pismom. Stihovi su očito pisani rukom prepisivača djela, što znači da je dotični naš čovjek i da je on izrekao i ove stihove.

(Pisati je velik siklet — i pisanje jeste zahmet.
Od hajra ima rahmet; — molim vam se, učite.
Uči svatko ko može, — za života svak može,
a kad umre ne može, — e, da nam Bog pomože!)

Uvakufio Džino-zade.

815. Zbirka (مجموع) , 2 **1492.**

L. 39; 20 × 14,5. *Nasḫ-ta'līq*. Naslovi su pisani crvenim mastilom. Papir bijel, čvrst; povez kožni, sa ornamentima utisnutim na sredini korica.

1. L. 1—34. ISTO

S početka ima bilježaka koje tumače tekst.

2. L. 35—39. نخبة الفكر

Traktat o terminologiji hadisa od Ibn Ḥağar al-'Asqalanije (v. I, 237).

Prepis oba djela dovršen 1120'1708 (تم تاريخ سنة ١١٢٠).

816. ISTO kao br. 809. **845.**

L. 105; 19,5 × 10. *Ta'līq* pisan širokim perom, u razmaknutim, kratkim redovima. Naslovi su pisani crvenim mastilom. Papir tamnobijel, tanak; povez polukožni, oštećen.

Rukopis je vjerovatno iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj stranici nalazi se naslov, cijena knjige (15 para), te bilješka s imenom vlasnika i zavještača, njegov lični pečat i pečat ove biblioteke.

Uvakufio Muhamed Baki Džino-zade.

817. Zbirka (مجموع) , 2 **1189.**

L. 52; 21 × 16. *Nasḫ* arapski, lijep, djelomično vokalizovan. Naslovi su pisani crvenim mastilom. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni sa ornamentima na koricama. Ima polukožnu futrolu *(gilāf)*.

1. L. 1—34. ISTO

Na naslovnoj stranici nalazi se naslov (كتاب المنار) , bilješka sa potpisom ranijeg vlasnika (وبعد فقد ملكه الفقير الى الله الهادى محمد ... بن ابراهيم العادى الشافعى) , njegova tri lična pečata, te pečati Šehdine i ove biblioteke. Tu su i dvije bilješke pod naslovom فائدة , pisane kasnije, — o tumačenju nekih pojmova iz arapske filologije.

2. L. 35—52. (عمدة العقائد) كتاب العمدة فى اصول الكلام

Djelo o islamskoj dogmatici (v. I, 65).

Oba djela prepisao je isti prepisivač koji nije zabilježio svoje ime ni datum prepisa. Rukopis je iz XV ili XVI stoljeća.

Iz Šehdine biblioteke.

818. كشف الاسرار فى شرح المنار **336.**

Komentar prethodnom djelu *al-Manar* od istog pisca.
GAL II, 196; S. II, 263.

Početak:

احمد الله ذا الحجة الباهرة والعزة القاهرة على نعمه العظام ومننه الجسام

L. 232; 26 × 18,5. *Nasḫ* mjestimice vokaliziran. Naslovi, kao i neki dijelovi osnovnog teksta, pisani su crvenim mastilom. Nekoliko prvih listova dopisano je kasnije drugom, uvježbanom rukom. S početka je sadržaj djela. Papir bijel, deblji; povez polukožni, sa polukožnom futrolom. Po rubovima mjestimice ima nešto glosa.

Prepisao Aḥmad b. 'Alī b. Ṭūranšāh 735/1334.

(تمت كتابة كشف الاسرار فى شرح المنار بعون الملك الغفار فى سنة خمس وثلثين وسبعمائة كاتبه احمد بن على بن طورنشاه)

Na početku se nalaze bilješke sa imenima ranijih vlasnika (Husejn b. Derviš i Muhamed . . .). Na kraju sadržaja nalazi se mali lični pečat sa imenom nekog vlasnika i datumom (Muhamed, 756/1355). Tu su i pečati Šehdine i Gazi Husrev-begove biblioteke.

Iz Šehdine biblioteke.

819. ISTO **452.**

L. 228; 26 × 18. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima glosa. Papir tamnobijel, dohvaćen vlagom; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Primjerak je prepisan poslije 800/1397. godine, tj. u XIV stoljeću (v. namjerno poništenu bilješku prepisivača na kraju, u kojoj se mogu pročitati samo riječi: سنة ... وثمانمائة . Tu je sa strane još jedna nejasna bilješka).

Na kraju su bilješke iz fikha o vrstama vakufa.

Na naslovnoj stranici nalaze se bilješke sa imenima ranijih vlasnika (Muhamed, »sljedbenik njegove presvjetlosti Musa-efendije, najučenijeg među velikim učenjacima« . . .; Ahmed b. Mustafa, muderis Husrev-begove medrese). Ispod naslova, pisanog kasnije na sredini stranice, nalazi se bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis vakuf Gazi Husrev-bega za medresu Husreviju.

(وقف الغازى خسرو بك فى المدرسة الخسروية)

820. جامع الاسرار فى شرح المنار **3854.**

Komentar navedenog djela *al-Manār*. Napisao Qiwāmuddīn Muḥammad b. Muḥammad b. Aḥmad al-Ḫabbāzī, umro 749/1348.
GAL II, 196; S. II, 263.

Početak: الحمد لله الذى ايد بالعلماء معالم الدين

Na kraju pisac navodi izvore kojima se služio pri izradi ovog komentara.

قال الامام الهام ... شيخنا واستاذنا وسيدنا مولانا قوام الملة والدين نور الاسلام والمسلمين (فى الهامش نسخة الاصل يقول العبد الضعيف) محمد بن محمد بن احمد الخبازى سلمه الله تعالى (نسخة الاصل : ستر الله عيوبه) فى الدارين هذه فوايد التقطتها من فوايد شيخنا علامة الورى ... استاذنا ... عبد العزيز بن احمد البخارى سلمه الله وابقاه ...

L. 215; 26,5 × 19. *Nasḫ* starinski. Prvi list oštećen, naročito u vrhu. Na početku, listovi od 11—15. *izgubljeni* i mjesto njih stavljeni su prilikom uveza novi neispisani listovi. Po rubovima ima mjestimice nešto glosa, naročito s početka. Papir različite boje, tamnobijel, žućkast i crvenkast, deblji. Neki listovi su oštećeni dugom upotrebom i crvotočinom. Povez kožni, omotan u zeleno platno.

Prepisao za ličnu potrebu iz autografa autorov učenik 'Abdullāh b. Idgaḍi(?) b. 'Abdullāh al-Ḥanafī u Kairu 14. ševala 763/1361.

وقع الفراغ من نسخ هذا الكتاب بحمد الله وكرمه بيد الفقير الضعيف المذنب ... عبد الله بن ايد غدى بن عبد الله الحنفى فى المدينة المباركة مصر المحروسة ... يوم السبت الرابع عشر من شهر شوال المبارك سنة ثلاث وستين وسبعمائة وكتبه لنفسه عبد الله المذكور غفر الله له...

Na rubu posljednje stranice zabilježeno je rukom prepisivača da je završeno kolacioniranje i ispravak (بلغ مقابلة وتصحيحا والحمد لله رب العالمين) Na istoj stranici u dnu nalaze se poznati stihovi Fahruddin Razije o ograničenosti ljudskog razuma — (نهاية اقدام العقول عقال) i drugi poučni stihovi, te bilješke sa područja fikha i hadisa, što je sve, čini se, pisano rukom prepisivača.

Ovo je, držimo, najstariji i najispravniji rukopis ovog djela.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

821. الانوار فى شرح المنار **1694.**

Komentar djelu *al-Manār*. Napisao Akmaluddīn Muḥammad b. Maḥmūd al-Bābartī al-Ḥanafī, umro 786/1384.

ḤḪ II, 1824; GAL II, 196; S. II, 263.

Primjerak je nepotpun (s početka jedan list izgubljen i na kraju 1—2 lista nedovršeni).

Početak ovdje:

... غيره فى نفسه وفى ذلك مشقة عظيمة لا يحتملها الا كل صبار عن شهوات النفس

L. 193; 21,5 × 15,5. *Nasḫ-ta'līq*. Naslovi su pisani crvenim mastilom. Osnovni tekst podvučen je crvenom i pri kraju crnom linijom. Po rubovima s početka ima glosa. Papir tamnobijel, deblji; povez polukožni.

Prepis je iz XVII ili XVIII stoljeća. Pismo je slično Kantamirinom rukopisu.

Iz Kantamirine biblioteke.

822. شرح المنار لابن الملك **3715.**

Komentar djelu *al-Manār*. Napisao 'Abdullaṭīf. b. 'Abdul'azīz Ibn al-Malak (Ibn Firište), umro 797/1395.

GAL II, 196; OM I, 219.

Ismā'īl-paša (AM I, 617) kaže da je pisac umro 801/1399. Mnogi izvori (v. I, 322; ḤḪ II, 1825; i drugi) pogrešno navode datum smrti ovog pisca.

Početak: لله الحى الاحد حمد لا يحتويه الحد على ما أولانا علمَ الفروع

L. 205; 17,5 × 14. *Ta'līq-nasḫ*. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. U prvoj polovini nekoliko lista dopisano je kasnije drugom rukom. Po rubovima listova, s početka, ima dosta sitno pisanih glosa, od kojih su neke oštećene vlagom. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni, omotan u zeleno platno.

Prepisao Amīnuddīn Muḥammad b. Isḥāq, zvani Maulānā Amīnī, 948/1541, kako stoji u krupno pisanoj bilješci na kraju:

(وقع الفراغ من كتابته فى اليوم الحادى عشر من شهر رجب المرجب سنة ثمانية واربعين وتسعمائة على يد افقر الناس ... امين الدين محمد بن اسحق المعروف بمولانا امينى ...)

Uvakufio Džumhur Muhamed-efendija (v. bilješku na naslovnoj strani).

Na kraju se nalazi nekoliko nejasnih stihova od prepisivača o njegovom prepisivanju knjiga. On tu kaže da ne prepisuje knjige ni iz ljubavi za prepisivanjem ni iz pohlepe za dinarom, nego iz nužde koja mu je pala na glavu, jer se oženio ženom okrutna srca, koja mnogo traži.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

823. ISTO **1410.**

L. 240; 21 × 15. *Ta'līq* od različitih prepisivača. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima sitno

pisanih glosa. Papir tamnobijel i bijel, čvrst; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Rukopis potiče iz prve polovine XVI stoljeća.

Na naslovnoj strani nalaze se bilješke sa imenima ranijih vlasnika. (Pir Muhamed b. Muslihuddin koji je kupio ovaj primjerak u Istanbulu godine 968/1560. za 150 dirhema i bio mualim kod Mustafa-paše, beglerbega Rumelije, potomka Isfendijara i Halid b. Velida

ملك هذا الكتاب بالشراء الشرعى من الصحاف احمد چلبى – حلبى ؟ – بمائة وخمسين درهما حاليا – ؟ – فى ٢٥ ربيع الآخر سنة ٩٦٨ وقبض بير محمد بن مصلح الدين بمقام قسطنطينية المعلم فى خدمة امير الامراء بروم ايلى مصطفى باشا وهو من نسل اسفنديار وخالد بن الوليد رض

te Halil b. Husejn b. Resul 1132/1719. Ispod ovog imena nalazi se i mali lični pečat). Tu je i bilješka koja sadrži datum 971/1563, kada je neki Perviz-efendija naimenovan za anadolskog kadi-askera — تاريخ صدارت پرويز افندى لقضاء عسكر اناطولى صدر العدل سعادة ٩٧١ , te pečati Šehdine i Gazi Husrev-begove biblioteke. Na posljednjem neispisanom listu nalaze se nejasni stihovi na perzijskom jeziku u kojima se spominje Abdulgafur Lari (umro 912/1506) i Isām (umro 944/1537).

Iz Šehdine biblioteke.

824. ISTO 3625.

L. 208; 20,5 × 13,5. *Ta'līq* sa nešto *nasha*. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima glosa. S početka su 64 lista dopisana kasnije drugim rukopisom, a potom je nekoliko lista odrezano i ostalo nedopisano. Papir tamnobijel i bijel, povez polukožni.

Prepisao Ḥ. Ḥayrullāh b. Ḥusayn 997/1588 — تاريخ سنة ٩٩٧

Na prvom zaštitnom listu nalazi se neka trgovačka bilješka i bilješke iz fikha. Na naslovnoj stranici nalaze se stihovi nekog Mejlije na turskom jeziku — u slavu Božijeg poslanika Muhameda.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

825. ISTO 1406.

L. 223; 21 × 13. *Nasḫ-ta'līq*. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa. Papir bijel, deblji; povez polukožni, oštećen, ima polukožnu futrolu.

Prepis je dovršen u Meki kod Kabe, u petak pred ikindiju, 9. ramazana 1000/1591.

(قد وقع الفراغ من هذه النسخة ... فى يوم الجمعة قبل صلاة العصر تاسع شهر رمضان من شهور سنة الف)

Na prvom zaštitnom listu nalazi se ime ranijeg vlasnika (Ibrahim b. Ahmed, muderis), naslov, pečati Šehdine i ove biblioteke, hatma-dova i dva hadisa. Na naslovnoj stranici nalaze se bilješke s područja usuli-fikha i jezika. Na kraju se nalaze bilješke iz fikha, jedna dova, te datumi smrti i rođenja nekih osoba.

Iz Šuhdine biblioteke.

826. ISTO 4273.

Primjerak je nepotpun s početka.

L. 278; 20 × 14,5. *Nasḫ*. Osnovni tekst podvučen i stranice obrubljene crvenom linijom. Neki su listovi dopisani kasnije drugim rukopisom. Po rubovima nekih listova, naročito s početka, ima glosa. Papir tamnobijel, glat, prvi list oštećen; povez polukožni, oštećen, prva korica otkinuta.

Prepisao Ḥasan b. Yūsuf 20. rebiul-evvela 1002/1593.

(قد تم على يد العبد المذنب ... الحاج حسن بن يوسف ... فى ٢٠ ربيع الاول سنة ١٠٠٢)

Na rubu posljednje stranice nalazi se bilješka u kojoj se kaže da je završeno čitanje i kolacioniranje.

(قد تم مطالعته ومقابلته بقدر الطاقة بعون الله تعالى)

827. ISTO 1192.

L. 154; 21 × 15. *Ta'līq*. Osnovni tekst podvučen crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima malo glosa. Papir bijel, čvrst, povez polukožni.

Prepis završen 1031 1621.

(تمت النسخة فى اواخر ربيع الاول فى ليلة الاربعاء سنة احدى وثلثين والف)

Na naslovnoj stranici nalaze se bilješke na arapskom jeziku sa područja fikha i jezika. Na kraju se nalaze bilješke na turskom i nešto na arapskom jeziku sa područja fikha, te recepti za liječenje nekih bolesti.

828. ISTO **3521.**

Primjerak je nepotpun s početka.

L. 200; 20 × 13,5. *Ta'līq* i *nasḫ*. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa. Papir tamnobijel, čvrst; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na sredini korica.

Prepisao 'Abdusselām b. Yūsuf 1065/1654.

(تم .. من يد الفقير ... عبد السلام بن يوسف ف يوم الاثنين وهو يوم الثالث من شهر ذى الحجة من شهور سنة خمس وستين والف)

Na početku se nalaze razne bilješke na turskom i arapskom jeziku o nekim dugovima i zajmovima, sa područja fikha, poučni stihovi o odgoju, priče o Božijem poslaniku Muhamedu i o odgovornosti grešnika sudnjeg dana, te neki hadisi. Na kraju su bilješke iz fikha, jedna hatma-dova i jedan nesiguran hadis od hazreti Aiše na turskom jeziku.

829. ISTO **1480.**

L. 263; 20,5 × 14. *Nasḫ-ta'līq*. Naslovi su pisani crvenim mastilom, a osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima samo nekih listova ima nešto glosa. Papir bijel, čvrst; povez polukožni.

Prepisao Ḥasan b. 'Omar al-A'rağ Samarğīzāde an-Nawābādī (iz Prusca), 1067/1656.

(تم على يد العبد الفقير الاحوج حسن بن عمر الاعرج الشهير بسمرجى زاده النوابادى فى يوم الاربعاء الثامن والعشرين من شهر جمادى الاولى لسنة سبع وستين والف) – والنوابادى نسبة الى بلدة ف بوسنه

Na početku se nalaze bilješke iz fikha i bilješka na turskom jeziku koja sadrži datum smrti pisca Munla Husreva.

Uvakufio Muhamed Šakir Muidović, muftija u Sarajevu, za svoje potomstvo, 1263/1846.

(قد وقفت وحبست هذه النسخة الشريفة والكراريس اللطيفة على اولادى وأولاد اولادى خالصا لوجه الله الهادى وانا افقر العباد محمد شاكر بن محمد معيد حال كونى مفتيا بمدينة سراى بوسنه .. ف غرة محرم الحرام من شهور سنة ثلاث وستين ومائتين والف)

Ispod toga je vakifov mali pečat, te potpis jednog njegovog praunuka iz godine 1327/1909. Na kraju, na neispisanom listu, nalazi se bilješka u kojoj se navode prva pisana djela i prvi pisci iz nekih islamskih nauka.

830. ISTO **1627.**

L. 190; 20 × 14,5. *Nasḫ* lijep, mjestimice vokalizovan. Naslovi su pisani crvenim mastilom. Osnovni tekst je podvučen crvenom linijom. Listovi od 11—22. dopisani su kasnije drugim rukopisom. Papir bijel i tamnobijel, glat, čvrst; povez polukožni.

Prepisano u Banjoj Luci 1068/1657.

(قد وقع الفراغ من ترقيم هذه النسخة الشريفة بعون الله فى بلدة بانه لوقه – فى بوسنه – فى اوائل شهر ربيع الآخر المبارك غفر الله لكاتبه ولوالديه ولصاحبه ... لسنة ثمان وستين بعد الالف)

Uvakufio Elči Ibrahim-paša, muhafiz Bosne.

(وقفت هذه النسخة لله العلى الاعلى وانا الحقير ايلچى الحاج ابراهيم پاشا محافظ بوسنه)

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

831. ISTO 3983.

L. 204; 20 × 13. *Ta'līq* sitan. Tekst al-Manar-a je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova ima dosta glosa, pisanih rukopisom istog prepisivača. Papir bijel, čvrst; povez polukožni.

Prepisao Ḫalīl b. Ḥ. Ṣādiq al-Būliwī (iz grada Būli — Kastamunija, Turska), u Istanbulu, u medresi Defterdar-paše, 1072/1661.

(وقع الفراغ من تنميقه ... على يد الفقير ... خليل بن الحاج صادق البولوى لسنة اثنتين وسبعين والف بقسطنطينية المحروسة بمدرسة دفتردار پاشا ..)

Uvakufio Ali-paša Stočević za biblioteku svoje tekije u Mostaru 1257/1841, — v. bilješku i pečat na prvom zaštitnom listu. Tu su još dvije kraće bilješke sa područja logike i jezika. Iza toga nalazi se sadržaj.

Iz Karadoz-begove biblioteke.

832. ISTO **4082.**

L. 218; 20,5 × 13. *Ta'līq-nasḫ*. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova, naročito s početka, ima glosa. Papir bijel, tanak; povez polukožni.

Prepisao Ḥasan b. Ša'bān, 1084/1673.

(تمت الكتاب ... سنة ١٠٨٤ فى شهر جمادى الاولى فى يوم الثالث حسن بن شعبان)

Na početku se nalazi bilješka sa potpisom i pečatom ranijeg vlasnika (bihaćki kapetan H. Muhamed b. H. Ismāil el-Mostari — Mostarac). Na slijedeće dvije stranice nalazi se sadržaj djela.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

833. Zbirka (مجموع), 2 **2585.**

L. 252; 20,5 × 14,5. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Papir bijel, glat, listovi prosuti; povez kožni, rastavljen od knjige.

1. L. 1—181. ISTO

Po rubovima nekih listova s početka ima malo glosa.

2. L. 182—252. شرح سمت الوصول

Komentar kratkom usulskom djelu *Samt al-wuṣūl*. Oboje napisao Ḥasan Kāfī al-Aqḥiṣārī al-Bosnawī (iz Prusca u Bosni), umro 1025/1616.

ḤḤ II, 1002; OM I, 277.

Datum smrti autora je prema bibliografskim izvorima. Međutim, na rubu jednog rukopisa u ovoj biblioteci nalazi se bilješka, koju je napisao neko od autorovih učenika, a u kojoj se kaže da je Hasan Kafi umro 16. ramazana 1024/1615 (v. ovdje kasnije br. 896, 2). Držimo da ta bilješka zaslužuje pažnju.

Osnovno djelo *Samt al-wuṣūl* raspoređeno je na uvod *(muqaddima)*, dvije glave *(bāb)* i završetak *(ḫātima)*, a dovršeno je na putu za hadž krajem 1000-te godine po H. Na predlog mnogih učenika i učenjaka autor je napisao ovom osnovnom djelu i svoj komentar 1004. H. spojivši ih u jednu cjelinu (v. H. Šabanović, POF, Sarajevo 1969, s. 23).

Početak osnovnog djela glasi:

الحمد لله على ما هدانا لسمت الوصول الى اصول الشرع بتلويح كتابه

Početak komentara:

الحمد لله الذى هدانا لبابه بكتابه ودعانا الى جنابه بخطابه

Prepisao cijelu ovu zbirku Aḥmad b. Muṣṭafā al-Aqḥiṣārī (iz Prusca), 1087—8/1677.

(كتبه احقر الورى احمد بن مصطفى الاقحصارى لسنة ١٠٨٨ – والاقحصارى نسبة الى بلدة اقحصار وهى بلدة پروساج فى بوسنه)

Na kraju drugog rukopisa bilješka prepisivača glasi:

حرّره الفقير احمد بن مصطفى الاقحصارى سنة ١٠٨٧

Prepisivač je učen čovjek i bio je profesor u Istanbulu, a umro je kao kadija u Bosni 1115/1703 (v. M. Handžić, El-Ġavhar el-esna, 36).

Uvakufio Salim Muftić.

834. ISTO kao br. 822. **1505.**

L. 249; 20 × 12. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*. Osnovni tekst je podvučen crvenom linijom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i jednom širokom zlatnom, a ostale jednom crvenom linijom. Po rubovima listova s početka ima sitno pisanih glosa. Papir bijel, glat; povez kožni sa ornamentima na koricama.

Prepisao Selīm b. Muḥammad Ḏimlawī (iz sela Zimlje kod Mostara) u Karađoz-begovoj medresi, godine 1095—1683.

(قد وقع الفراغ من هذا الكتاب ... من يد ... سليم بن محمد ذيمله وى فى مدرسة قره كوزبيك لسنة خمس وتسعين والف)

Na početku se nalazi sadržaj, pisan kasnije drugom rukom, te kratke, sitno pisane bilješke s područja tefsira, fikha i arapskog jezika. Na naslovnoj stranici su imena ranijih vlasnika (Mustafa Kotlevi i vaiz Ali Nehri —?—), te stari i novi pečat Gazi Husrev-begove biblioteke.

Na kraju se nalazi rasprava na turskom jeziku, pisana sitnim ta'liqom, pod naslovom: حكايت (priča). Rasprava govori o derogaciji ranije objave (Tevrata) objavom islama i o nekim starim, iskrivljenim vjerama. Rad je u obliku polemike, koja se vodi pred abasovićkim halifom Vasikom (841—846), između predstavnika starih vjera, s jedne strane, i jednog mladića muslimana, s druge strane.

Početak:

روايت اولنور كه اديان باطله دن بش نفر جهلاء

835. ISTO 2582.

L. 277; 20,5 × 14. *Nasẖ*. Osnovni tekst podvučen crvenom linijom. Po rubovima nekih listova s početka ima malo glosa. Papir bijel, glat; povez polukožni.

Prepisao Ḥasan b. Ḥusayn b. Ibrāhīm al-Bosnawī (Bošnjak) iz neretvanske nahije, 1215/1800.

(... على يد اضعف العباد حسن بن حسين بن ابراهيم البسنوى من ناحية نرتوى فى
يوم الجمعة وقت الضحى من شهر شعبان الشريف لسنة خمسة عشر ومائتين والف)

Na početku se nalaze nevažne bilješke, kasnije pisane.
Uvakufio Salim Muftić.

836. ISTO 1359.

L. 153; 20 × 14. *Ta'līq* sa nešto *nasẖa*, sitan, lijep. Naslovi su pisani crvenim mastilom. Tekst *al-Manar-a* je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa, pisanih vrlo sitno, rukom istog prepisivača. Papir bijel, čvrst; povez kožni, sa ornamentima na koricama.

Na prvom zaštitnom listu nalaze se poučni stihovi o skromnosti alima, a na naslovnoj stranici bilješke s područja fikha i ime ranijeg vlasnika (Ibrahim b. Ibrahim-ef.). Na kraju je sadržaj, bilješke iz fikha na arapskom i turskom jeziku, te jedna hutba.

Rukopis je, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

Uvakufio Salim Muftić.

837. ISTO 1403.

L. 312; 21 × 14,5. *Ta'līq* krupno pisan. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima listova s početka ima glosa. Papir bijel, deblji, izuzev listova 3 i 6 koji su zeleni. Povez kožni, popravljen, sa ornamentima na sredini korica.

Rukopis je iz XVIII ili XIX stoljeća.

Na početku se nalaze bilješke na arapskom i turskom jeziku s područja usuli-fikha. Uvakufio H. Ibrahim b. Islam Ispužlija (iz Spuža), nastanjen u Travniku, za Ajni-begov mekteb, 1252/1836 (v. bilješku na kraju).

وقف هذه النسخة الشريفة ... الحاج ابراهيم بن اسلام اسبوزلى ساكن تراونيك ف
المكتب المسمى بآينه بك زاده وسلمه الى المتولى الحاج خليل افندى بن صالح هرچغلى سنة
١٢٥٢

838. حاشية الرُّهاوى على شرح المنار لابن ملك 3887.

Glosa prethodnom Ibn Malakovom komentaru djela *al-Manār*. Napisao Šarafuddīn Abū Zakariyā Yaḥyā (b. Qarağa Sibṭ) ar-Ruhāwī al-Miṣrī al-Ḥanafī, umro oko 949/1542.

GAL II, 196; S. II, 263; ḤḪ II, 1825; Šaḏarāt VIII, 279.

Početak:

الحمد لله الذى اعلى معالم دين الاسلام وبين قوانين الشرع والاحكام

L. 287; 23,5 × 14,5. *Nasẖ-ta'līq*, pisan vještom rukom. Naslovi su pisani crvenim mastilom. Papir bijel i žućkast, čvrst; povez polukožni, omotan u zeleno platno.

Prepisao Ḥasan b. Bālī al-Mostārī (Mostarac), mujezin »Stare džamije« (Camii atik) u Mostaru, u srijedu, krajem mjeseca rebiul-ahira 1047/1637.

قد وقع الفراغ من تحرير هذا الكتاب المستطاب ... على يد العبد الحقير حسن بن بالى
الموستارى المؤذن بجامع عتيق فى يوم چهارشنبه من شهر ربيع الآخر فى الاواخر سنة سبع
واربعين بعد الالف من هجرة من لانبى بعده ...

Po ljepoti i tačnosti prepisa vidi se da je prepisivač bio učen čovjek.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se naslov, stavljen kasnije pogrešno, i cijena knjige (كتاب رحاوى قيمت ٦٠٠). Na naslovnoj stranici su dvije bilješke sa imenima ranijih vlasnika (Husejn b. Mustafa i Mustafa Mufti-zade).

Uvakufio Džumhur Mehmed-efendija (وقف جمهور محمد افندى).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

839. ISTO 4010.

L. 319; 20 × 13,5. *Ta'līq* sitan, pisan uvježbanom rukom. Naslovi *(qawluhu)* pisani su crvenim mastilom. Istaknute riječi većinom su podvučene crticom. Papir je tamnobijel, deblji, čvrst; povez polukožni, omotan u zeleno platno.

Rukopis je vjerovatno iz XVII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se mali pečat, nečitak. Uvakufio Ali-paša Stočević za biblioteku svoje tekije u Mostaru 1257/1841, (v. bilješku i pečat na naslovnoj strani).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

840. ISTO 2536.

L. 320; 20 × 14,5. *Ta'līq* i mjestimice *nasḫ*, od različitih prepisivača. Naslovi su pisani crvenim mastilom. Tekst komentara podvučen je crvenom linijom samo s početka. Papir bijel, čvrst; povez polukožni, oštećen. Rukopis je potpun.

Rukopis je, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se potpis i pečat ranijeg vlasnika, što je namjerno izbrisano; bilješka s područja usuli-fikha: pogrešno i nevješto pisani naslovi; lični pečat jednog drugog ranijeg vlasnika, te stari i noviji pečat Gazi Husrev-begove biblioteke. Na listu 1[a] je bilješka sa imenom i ličnim pečatom ranijeg vlasnika (Muhamed, Isamuddin b. Abdullah el-Bosnevi 1276/1859 —

قد دخلت هذه النسخة فى ملك الفقير ... محمد عصام الدين بن عبد الله البوسنوى ٢٧٦

Na kraju, na neispisanom listu, nalazi se bilješka u kojoj se potpisuje kao vlasnik ovog rukopisa Mustafa Muhlisija, iz Sarajeva.

841. نتائج الافكار 1537.

(حاشية عزمى زاده على شرح المنار لابن ملك)

Glosa Ibnu Melekovom komentaru djela *al-Manār*. Napisao Maulā Muṣṭafā b. Pīr Muḥammad 'Azmīzāde, umro 1040/1630.

ḪḪ II, 1825; GAL II, 196.

Na donjem prerezu listova napisan je naslov pogrešno.

Početak:

الحمد لمن جعل حكمه المشروع كشجرة اصلها ثابت وفرعها مرفوع

Na kraju pisac završava riječima:

هذا آخر ما تيسر ايراده من نتايج الافكار عند الاشتغال بمطالعة شرح المنار

L. 209; 20 × 12.5. *Nasḫ* sa nešto ta'līqa, sitan, pisan uvježbanom rukom. Po rubovima samo nekih listova ima malo glosa. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na sredini korica.

Prepisao Ḥasan b. 'Oṯmān 1041/1631.

(قد وقع الفراغ ... من تحرير هذه النسخة على يد العبد الضعيف حسن بن عثمان لسنة احدى واربعين والف)

Na početku se nalazi sadržaj, pisan kasnije drugom rukom i bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Husejn b. Mustafa el-Mostari — Mostarac — kadija u — nečitko). Na naslovnoj stranici nalaze se bilješke s područja usuli-fikha. Na prvoj stranici, u vrhu, zabilježeno je da je ovaj rukopis uvakufio za Gazi Husrev-begovu medresu mutevelija Ahmed-Asim. Ispod toga se nalazi mali pečat, u kome je upisano ime: »Ahmed 1153/1740«. Možda je to neko od vakifovih djedova, jer sam vakif živio je kasnije. Na nekim listovima nalazi se vakifov veliki vakufski pečat sa datumom 1284/1867. Na kraju, na zaštitnom listu, zabilježeno je da je nekada bio vlasnik ovog rukopisa i neki Velijjuddin H. Muhamed-efendi.

Uvakufio mutevelija Ahmed Asim Mutevelić.

842. ISTO 1259.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se naslov, stavljen kasnije

(حاشيةُ عزمى على ابن ملك من اصول الفقه)

L. 178; 20 × 12,5. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Naslovi su pisani crvenim mastilom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa. Papir bijel, glat; povez polukožni.

Prepisao Muḥammad b. Aḥmad aṭ-Ṭašlawī, u medresi Husrevijji 1091/1680.

(تم بعون الله تعالى فى اليوم الثانى من العيد الاضحى سنة احدى وتسعين والف فى المدرسة الخسروية وانا الفقير محمد بن احمد الطاشلوى)

Na prvom zaštitnom listu, ispod navedenog naslova, nalazi se bilješka sa imenom ranijeg vlasnika i njegov mali pečat, što je namjerno brisano, ali se ipak može pročitati da je vlasnik Abdullah b. Ahmed Sarajlija kupio ovaj primjerak »na legalan način u prisustvu jednog skupa prijatelja«.

Iz Kantamirine biblioteke.

843. ISTO 1417.

Na naslovnoj stranici je naslov, stavljen kasnije:

حاشية عزمى زاده

L. 247; 20 × 15. *Nasḫ-ta'līq*, pisan krupnijim pismom, jednostavan. Nekoliko lista u prvoj polovini rukopisa obrubljeno je crvenom linijom. Papir tamnobijel, glat; povez polukožni, oštećen.

Na kraju se kaže da je prepisao Ḥasan b. Ḥusain, a zatim su navedena dva datuma prepisa. Prvi datum je 1071/1660, a drugi je 1100/1688. Biće da se prvi datum i ime prepisivača odnose na ori-

ginal, iz koga je ovaj primjerak prepisan, a drugi datum se odnosi na ovaj prepis, čiji se prepisivač nije potpisao.

(قد وقع الفراغ من تنميقه ... على يد احوج عباد الله الصمد حسن بن حسين فى اواسط ربيع الاول سنة احدى وسبعين والف ... الحمد لله على التمام بلطفه وكرمه بدأت باذن الله تعالى سنة سبع و تسعين والف واتممت باذن الله تعالى سنة مائة والف)

Na naslovnoj stranici nalazi se, pored navedenog naslova, pečat Šehdi-efendine i ove biblioteke. Na rubu drugog lista je bilješka u kojoj se kaže da je rukopis Kantamirin vakuf.

Iz Šehdine biblioteke.

844. ISTO **1486.**

Na naslovnoj stranici je naslov:

حاشية عزمى زاده المرحوم على ابن فرشته فى الاصول

L. 216; 20 × 12,5. *Ta'līq* pisan različitim perom i različitim rukopisom. Prvi dio prepisan je prilično jednostavnim pismom, a drugi veći dio prepisan je lijepim pismom. Pismo ovog drugog dijela slično je pismu Šejh Juje Mostarca. Iz bilježaka koje se ovdje nalaze može se zaključiti da je to njegov rukopis. Po rubovima nekih listova ima bilježaka koje tumače tekst. Neke od ovih bilježaka prepisane su — gledajući po pismu — rukom Ibrahima Opijača iz Mostara. Bilješke su uzete iz raznih poznatih glosa i komentara, među kojima i iz djela te struke što ih je napisao Mustafa b. Jusuf el-Mostari, a naročito iz njegova komentara فتح الاسرار (v. br. 808). Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni, popravljen.

Rukopis potiče iz druge polovine XVII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se polijepljen jedan listić, na kome je ispisana jedna kraća priča na arapskom jeziku o nekom nemoćnom siromahu. U dnu listića je bilješka na turskom jeziku u kojoj se kaže da je navedena priča (ili možda cijela knjiga?) rukopis »umrlog muftije Mustafa-efendije« i da je to u ovoj bilješci napomenuto zato, da bi se sačuvala uspomena na njegovo vlastoručno pismo. Bilješku je stavio, po svoj prilici, Ibrahim Opijač; a muftija koji se u njoj spominje je Šejh Jujo. Na prvom zaštitnom listu, koji je pokidan, nalaze se bilješke s područja usuli-fikha i fikha. Na naslovnoj stranici, ispod navedenog naslova, nalaze se bilješke, također s područja usula i fikha, a pisane su, kako izgleda, rukopisom Šejh Juje. Tu je u dnu stranice i bilješka u kojoj se kaže da je postao vlasnikom rukopisa Ibrahim b. Šejh Ismail el-Mostari. Na kraju se nalazi bilješka pisana rukom prepisivača, u kojoj se kaže da je autor djelo dovršio početkom ševala 1031/1621

(وقع الفراغ من تأليفه بحمد الله تعالى فى اوائل شوال المكرّم لسنة احدى وثلثين بعد الالف)

845. ISTO **2487.**

U rukopisu je naslov, stavljen kasnije:

حاشية عزمى زاده على شرح ابن ملك على المنار

L. 131; 19 × 13,5. *Ta'līq* sitan, složen. Papir bijel, glat čvrst; povez polukožni.

Prepis je, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

Na početku se nalazi kratka priča i recepti za liječenje nekih bolesti — iz djela *Ḥayāt al-ḥaywān*, te molitva pokajanja

(سيد الاستغفار)

. Na istom listu, na stranici b, nalazi se kratka bilješka, koja je izblijedjela ili je namjerno brisana, a u kojoj se može pročitati da je vlasnik rukopisa Muhamed-efendija, Muderris-efendizade.

846. شرح القريمى على المنار **304.**

Komentar prethodno spomenutog djela *al-Manār*. Napisao Šaraf b. Kamāl b. Ḥasan b. 'Alī al-Qrīmī, kako je to navedeno u rukopisu. Komentar je dovršen 810/1407.

ḤḤ II, 1824.

U prvom izdanju *Kašf aẓ-ẓunūna* (ḤḤ II, 520, Der-i Seādet, 1310) kaže se da je komentator dovršio svoje djelo 752/1351, te da je ovo najbolji komentar *al-Manār-a* (فصار احسن شروحه).

Početak:

الحمد لله الذى شرف خواص نوع الانسان بالهداية الى مناهج استنباط الاحكام الشرعية

L. 137; 27 × 18,5. *Nasḫ* starinski, čitak, djelomično bez tačaka. Listovi 1, 8 i 9 dopisani su kasnije slabijim rukopisom. Po rubovima listova, s početka, ima glosa. Naslovi قوله većinom izostavljeni, a mjesto za njih ostalo nepopunjeno. Papir tamnobijel, deblji, listovi dohvaćeni vlagom, naročito pri dnu, od čega su neki oštećeni; povez kožni, oštećen, ukrašen ornamentima utisnutim u korice.

Prepisao Muḥyiddīn b. Ḥāṣaki b. Yūnus ar-Rūmī 826/1422.

(وقد اتفق الفراغ من كتابته وتبييضه ... فى غرة رجب على يد اضعف عباد الله محي

الدين بن المرحوم المغفور مولانا خاصكى بن يونس الرومى ... سنة ست وعشرين وثمانمائة)

Na naslovnoj stranici nalazi se naslov i krupno pisana bilješka, u kojoj se kaže da je pisac učenik Hafizuddin el-Kerderije, zvanog Ibn el-Bezzazi (umro 827/1424) i da je napisao glosu Taftazanijinom komentaru Nesefina Akaida.

مصنف هذا الكتاب مولانا شرف الدين بن كمال القريمى اخذ عن حافظ الدين الكردرى المعروف بابن البزازى له شرح المنار وحاشية مقبولة مشهورة متداولة بين الافاضل والانام على شرح العقائد التفتازانى

Tu su i bilješke sa imenima ranijih vlasnika, od kojih su tri namjerno izbrisane, a četvrta je ostala čitka (Mahmud b. Muhamed b. Hurem el-Bosnevi —
من كتب الفقير اليه سبحانه وتعالى محمود بن محمد بن حرم البوسنوى

Iz Kantamirine biblioteke.

847. شرح المنار لابن العينى 955.

Komentar usulskom djelu *al-Manār*. Napisao 'Abdurraḥmān b. Abū Bakr Ibn al-'Aynī, umro 893/1488.

ḪḪ II, 1825; GAL II, 196.

To je komentar napisan ukratko i sažeto, da bi služio kao lak priru..ik.

Početak:

الحمد لله الذى جعل لاصول شرعه منارا اىّ منار ... وبعد فيقول فقير الله المغنى عبد الرحمن بن ابى بكر ابن العينى

L. 70; 20,5 × 14,5. *Nasḫ* starinski, pisan vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Na rubu malog broja listova nalazi se nešto glosa. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; listovi u vrhu dohvaćeni su vlagom, povez je polukožni.

Rukopis je iz XVI ili XVII stoljeća.

Na naslovnoj stranici nalazi se naslov, kasnije stavljen, potpis i lični pečat ranijeg vlasnika (H. Mustafa, kadija), te dva pečata ove biblioteke. Na kraju samog rukopisa je bilješka autora, u kojoj on kaže da je komentar dovršio 868/1463. Na posljednjoj stranici je kasnije pisana bilješka s područja fikha o upotrebi zabranjenih stvari (harām) za liječenje. U dnu te stranice nalazi se kratka, nejasna i nečitka bilješka na turskom jeziku, iz koje bi se moglo razumiti da je rukopis kupljen (u Beogradu?) 1056/1646.

848. Zbirka (مجموع) , 7 3634.

L. 255; 19 × 12. *Ta'līq* pisan vještom rukom pod tač. 1, *ta'līq* i *nasḫ* od različitih prepisivača pod t. 2 i 3 i *nasḫ* lijep pod t. 4, 5, 6 i 7. Papir tamnobijel i bijel, različite vrste; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—88. ISTO

Na prvom zaštitnom listu je kasnije stavljen naslov: شرح المنار للعينى . Tekst *el-Menara* je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom.

Prepisao Aḥmad b. Muṣṭafā al-Mostārī (Mostarac) 1062/1651

كاتبه افقر الورى احمد بن مصطفى الموستارى (سنة ١٠٦٢)

Na nutarnjoj strani prve korice nalaze se razne bilješke manje važnosti. Na prvom zaštitnom listu je sadržaj ove zbirke, bilješke iz fikha, mistike i usuli-fikha, te dvije bilješke sa imenima i pečatima ranijih vlasnika. Prvu od ove dvije vlastoručno je zabilježio Mustafa b. Jusuf el-Mostari (تملكه الفقير الى الغنى البارى مصطفى بن يوسف الموستارى), koji je napisao i navedeni sadržaj ove zbirke. Druga bilješka ispod toga namjerno je pobrisana, ali se u njoj može pročitati da je vlasnik Omer(?) b. Salih el-Mostari. Na slijedećem neispisanom listu nalaze se bilješke na arapskom i turskom jeziku iz fikha i književnosti, te poučni stihovi na turskom jeziku. Na naslovnoj stranici je naslov djela, napisan rukom Šejh Juje, crvenom tintom, te dvije bilješke sa imenima i pečatima nekadanjih vlasnika (H. Mehmed b. H. Ismail el-Mostari, kapetan bihaćke kapetanije, i Mustafa b. Osman).

2. L. 89—143. شرح الاردبيلى على انموذج الزمخشرى في النحو

Komentar djelu *al-Unmūḏaǧ* o arapskoj sintaksi. Osnovno djelo napisao je Abu'l-Qāsim Maḥmūd b. 'Omar az-Zamaḫšarī (umro 538/1144), a ovaj komentar Ǧamāluddīn Muḥammad b. 'Abdulġanī al-Ardabīlī. Datum njegove smrti naveden je različito u raznim izvorima. Kairo (II, 123), ḪḪ (I, 185) i Mu'ǧam (I, 423) navode da je komentator umro 647/1249, što je, držimo, najispravnije. (Za druge verzije v. GAL I, 291 i SI, 510).

Početak komentara:

الحمد لله الذى جعل العربية مفتاح البيان (ق كشف الظنون : مصباحاً للبيان)

Neke stranice su obrubljene i osnovni tekst je podvučen mjestimice crvenom linijom. Po nekoliko lista na početku, u sredini i na kraju ispisano je rukopisom Šejh Juje Mostarca. Na naslovnoj stranici je naslov, kasnije stavljen drugim rukopisom, te bilješke s područja usuli-fikha i jezika. Ove bilješke, kao i bilješke na rubu prve dvije stranice, ispisane su također rukopisom Šejh Juje. Njegov je rukopis i bilješka na kraju (l. 144), koji sadrži uputstvo, kako treba čitati jednu arapsku knjigu (اسلوب مطالعة الكتاب)

3. L. 145—208. حاشية على شرح الشافية فى الصرف

Glosa nekom komentaru djela *aš-Šāfiya* o arapskoj gramatici. Osnovno djelo napisao je Abū 'Amr Oṯmān b. 'Omar Ibn al-Ḥāğib al-Mālikī, umro 646/1248; komentar je od nama nepoznatog pisca, a ovu glosu napisao je 'Iṣāmuddīn Ibrāhīm b. Muḥammad al-Isfarā'inī, umro 944/1537 — kako je to zabilježio Mustafa b. Jusuf (Šejh Jujo) na početku zbirke (حاشية عصام الدين على شافية الصرف)

Istina, u nekim izvorima (GAL SI, 536) kaže se da je 'Iṣāmuddīn napisao glosu komentaru od Čareperdije (Aḥmad b. Ḥasan al-Ğārabardī, umro 746/1345). Poređenjem smo ustanovili da komentar, koji se ovdje obrađuje, nije od Čareperdije, pa prema tome ni ova glosa ne bi bila od 'Iṣāmuddīna. Ali, u drugom rukopisnom primjerku ove iste glose, koji se nalazi u ovoj biblioteci pod inv. br. 3146, a koji je prepisan 1019/1610, kaže se izričito u bilješci na kraju da je ovo »komentar« od 'Iṣāmuddīna

(قد وقع الفراغ من تحرير هذا الشرح المنسوب الى المولى عصام الدين فى يوم الاثنين من اواخر شهر جمادى الآخر من شهور سنة تسع عشرة والف)

Prema ovoj bilješci, ovdje se, dakle, radi o Isamuddinovom djelu, samo što je ono u prethodnoj bilješci pogrešno nazvano »komentar«, jer je ovo očito glosa. Iz toga slijedi da je GAL (n. m.) ovu glosu pogrešno povezao sa Čareperdijinim komentarom, jer po svemu izgleda da je to glosa nekom drugom, nepoznatom komentaru djela *aš-Šāfiya*.

Početak:

قوله والعاقبة للمتقين العاقبة آخر كل شئ والولد كذا ف القاموس وهو عطف على العالمين اى رب العاقبة للمتقين وجاعل آخر امرهم خيرا من اوله

Završetak je riječima:

قوله وحلا يكتب على الوجهين لاحتماله لانه يمال فيظن انه ياء اذ الالف الثانية لا تمال للكسرة اذا كان عن الواو وتقلب فى كلها تاء والواو تقلب ياء دون الياء وفيه انه اذا تعارض الدليلان سقطا فبقى مجهول الاصل فينبغى ان يكتب بالالف

Prepisao pod t. 2 i 3 isti prepisivač lijepim rukopisom i to je — sudeći po pismu — Aḥmad b. Muṣṭafa al-Mostārī (v. pod tač. 1).

Na str. 208b—209 nalazi se početak nekog rada na turskom jeziku, iz oblasti islamske mistike (tesavvuf), o ljudskoj duši (نفس) i ljudskim sklonostima. Početak mu je:

حمد اول اللهه كه جميع مخلوقاتى خلق اتدكدنصكره

Slijedeća 3 lista su neispisana.

4. L. 210—216.

(تفسير آية فوسوس لهما الشيطان ليبدى لهما ما وورى عنهما — من سورة الاعراف)

Tumačenje dvadesetog ajeta iz sure *al-A'rāf* (o šejtanskoj prevari, kojom je naveo Adema u raju da pojede zabranjeno voće).

Pisac ove i slijedeće tri risale je, kako izgleda, neki Muḥammad al-Ḥusaynī, čija nam je biografija nepoznata. Rad je posvećen nekom velikom veziru, čije ime nije navedeno.

Početak:

نحمدك اللهم بكل محمدة انت اهلها على ما وفقتنا لاسرار فرقانك العظيم

Rukopis je krupniji, razgovijetan, pisan rukom vješta kaligrafa. Rečenice su rastavljene krupnim zlatnim tačkama. Stranice su obrubljene sa tri tanke crne i jednom širokom zlatnom linijom.

5. L. 217—242.

(تفسير قوله تعالى : واما الذين سعدوا ففى الجنة خالدين فيها — فى سورة هود — وقوله (تعالى : ان تعذبهم فانهم عبادك — فى سورة المائدة)

Tumačenje ajeta 108 iz sure *Hūd* i ajeta 118 iz sure *al-Mā'ida*. Ovo je, zapravo, opširane uvod u tumačenje tih ajeta. Rad je posvećen šejhul-islamu Muhamedu b. Sa'duddīnu (umro 1024/1615) i njegovom bratu Es'adu, koji je također poslije bio šejhul-islam (umro 1034/1624). Rad, uglavnom, čini laskavo hvalisanje i glorifikovanje

navedene braće, a cilj mu je očito približavanje ljudima od autoriteta i uticaja radi postizanja materijalne pomoći ili nekog položaja. Sadržaj je mističkog pravca, zasnovan velikim dijelom na formulama računa ebdžed (ابجد).

Početak: الحمد لله العزيز الوهاب مفتح الابواب مسبب الاسباب

Pismo i oprema kao kod prethodnog rukopisa.

6. L. 243—250. (رسالة على حديث الحوض والكوثر)

Risala o tumačenju pojmova *ḥaud* i *kauṯar* koji se spominju u Hadisu i Kur'ānu.

Početak:

الحمد لله رب العالمين ... عليه السلام فى حديث الحوض من شرب منه فلا يظمأ ابدا

7. L. 251—254. (تفسير سورة النصر).

Tumačenje 110. sure *an-Naṣr*. Tumačenje je sufijskog pravca. Napisao Muḥammad al-Ḥusaynī, kako je to označeno u bilješci na kraju (مما علقه محمد الحسينى) .

Početak:

اذا جاء نصر الله وانكشف لذلك مرتبة الواحدية بتجليات الاسماء والصفات

Risale pod tač. 4—7 napisao je, kako izgleda, isti autor (v. pod t. 4 i 7). Prepis, ukoliko nije također njegov, djelo je nekog vještog kaligrafa iz početka XVII stoljeća.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

849. مشكاة الانوار على المنار لابن نجيم **1724.**

Komentar djelu *al-Manār*. Napisao Zaynuddīn (Zayn al-'ābidīn) b. Ibrāhīm b. Muḥammad Ibn Nuğaym al-Miṣrī al-Ḥanafī, umro 970/1562. Djelo je započeto i dovršeno 965/1557, kada je pisac predavao ovaj predmet na al-Azharu, a rađeno je prema nekim ranijim istaknutim djelima ove struke. Gornji naslov nalazi se na naslovnoj stranici i u uvodu djela (وسميته بمشكاة الانوار فى اصول المنار) .

Pored toga, pisac na kraju kaže da je djelu prvobitno dao ime: تعليق الانوار على اصول المنار , a potom da ga je konačno nazvao فتح الغفار بشرح المنار . Tako je ovaj komentar u literaturi poznat pod sva tri gornja naslova koja mu je dao sam autor.

Kairo I, 394; AM I, 378; GAL, S. II, 264.

Neki izvori pogrešno ili nepotpuno navode ime ovog autora, zamjenjujući ga sa njegovim mlađim bratom i učenikom, koji je također bio pisac, a kome je ime Sirāğuddīn 'Omar b. Ibrāhīm Ibn Nuğaym al-Misrī al-Ḥanafī, umro 1005/1596 (v. M. Abdulhayy al-Laknawī, *al-Fawā'id al-bahiyya fi tarāğim al-Ḥanafiyya*, prvo izdanje, Kairo 1324. H., 135). Isto tako mnogi zamjenjuju njihova djela. U tom pogledu pogriješio je i Brockelmann sjedinjujući na nekim mjestima ova dva brata pisca u jednu osobu (v. GAL, S. II, 87 i 425 i S. III, Indices, 736).

Početak:

الحمد لله الذى نوّر منار الشرع بالقرآن العظيم وحققه ونقحه بالسنة الشريفة وحرره

Završetak glasi:

وقد وقع الفراغ من كتابة هذا الشرح المسمى اوّلا بتعليق الانوار على اصول المنار وثانيا
وهو الذى استقر عليه اسمه باشارة بعض العلماء الصالحين بعد النظر فيه بفتح الغفار بشرح المنار
ومن اشكل عليه مما كتبناه فليراجع التوضيح والتلويح والتقرير والتحرير فانى لم اتجاوزها غالبا

L. 301; 21 × 15. *Nasḫ* čitak. Tekst *al-Manāra* pisan je crvenim mastilom. Na rubovima samo rijetkih listova nalaze se sitno pisane glose. Papir tamnobijel, deblji, povez polukožni, oštećen.

Prepis je dovršen 1083/1672.

وكان الفراغ من كتابته يوم السبت المبارك اوائل شهر جمادى الاولى سنة ثلاث وثمانين والف

Na naslovnoj strani, pored naslova, nalazi se nejasna bilješka, pisana kasnije, sa imenom možda nekog ranijeg vlasnika (Mahmud b. Mes'ud el-Kemal Ibn Širin, Perzijanac, nastanjen u Kairu, »otac Ahmedov i njegove sestre pjesnikinje« — صاحب الافاضة محمود بن مسعود الكمال عجمى الاصل القاهرى والد احمد واخته الشاعرة ويعرف بابن شيرين) Na posljednjoj stranici, u vrhu, nalazi se nečiji ovalni pečat, nečitak.

Iz Kantamirine biblioteke.

850. Zbirka (مجموع) , 17 **2270.**

L. 177; 20 × 14. *Ta'līq* i *nasḫ* od različitih prepisivača. Stranice nekih risala obrubljene su crvenom linijom. Papir bijel, čvrst, i tamnobijel; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—6. مختصر المنار

Skraćena prerada usulskog djela *al-Manār*. Napisao Ṭāhir b. Ḥasan b. 'Omar Ibn Ḥabīb al-Ḥalabī, umro 808/1405.

ḪḪ II, 1825; GAL II, 81, 196.

Prema Brockelmannu (GAL n. m.) naslov ove skraćene prerade je المقتبس المختار من نور المنار .

Početak:

الحمد لله رب العالمين ... اصول الشرع الكتاب والسنة واجماع الامة والقياس

Ta'līq, pisan širokim perom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

Rukopis je, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

2. L. 7—57. زبدة الاسرار فى شرح مختصر المنار

Komentar prethodnom djelu *Muḫtaṣar al-Manār*. Napisao Abu't-Ṭanā' Aḥmad b. Muḥammad az-Zīlī as-Siwasī, umro 1009/1600. Djelo je dovršeno u gradu Sivasu 974/1566.

GAL, S. II, 91, 630.

Početak: لك الحمد يا منزل القرآن بوجوه النظم ووجوه البيان

Nasḫ krupniji. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa.

3. L. 57b—58. مناقب الامام الاعظم ابى حنيفة

Biografija Ebu Hanife. Rukopis je nepotpun, jer se od toga opširnog rada ovdje nalaze samo dvije prve stranice. Napisao Abu'l-'Abbās Aḥmad b. Ṣalt al-Ḥamānī, umro 308/920.

ḪḪ II, 1836—7; AM I, 57.

Početak poslije besmele:

فى مناقب ابى حنيفة رحمه الله قال احمد بن الصلت سمعت ابا نعيم يقول

Ta'līq jednostavan.

Prepis je iz XIX stoljeća.

4. L. 59—76. رسالة فى بيان الناسخ والمنسوخ من الآيات

Djelo o derogaciji u Kur'ānu (v. I, 131).

Ta'līq složen, pisan uvježbanom rukom. Naslovi sura ispisani su i na rubu listova.

5. L. 76—87. معدّل الصلاة

Kratak rad o namazu (v. I, 276). Naslov na rukopisu glasi: هذه رسالة فى تفسير تعديل الاركان والقومة والجلسة , što je stavio prepisivač.

Po rubovima nekih listova ima glosa.

6. L. 87—90. رسالة فى حق الدخان

Rasprava na arapskom jeziku (لاقطاغلى رحمه الله) o pušenju duhana, sa vjerskog gledišta. Napisao neki Aqdaglī (Bjelogorac), kako je to zabilježio prepisivač u vrhu prve stranice, ispod naslova. Pisac, koji je vjerovatno iz naših krajeva, ovdje strogo osuđuje pušenje duhana i smatra ga zabranjenim po vjeri (harām). Na rubu druge stranice nalazi se fetva na turskom jeziku od mostarskog muftije Mustafe(?) koji u njoj zastupa mišljenje da je pušenje dopušteno.

Sastav potiče iz X/XVI ili XI/XVII stoljeća.

Početak:

الحمد لله رب العالمين ... وبعد ارشدك الله تعالى واياك لما رأيت الناس متساوية الاقدام

فى شرب الدخان واستعماله لم يشذ منهم الا من عصمه الله تعالى

Ta'līq. Tekst navedenih ajeta i hadisa pisan je krupnijim neshom i podvučen crvenom linijom.

7. L. 91—92. رسالة الدخان

Kratka risala na arapskom jeziku o duhanu, sa vjerskog gledišta. Napisao muftija Abū Sa'īd Muḥammad b. Muṣṭafa al-Ḫādimī, umro 1176/1762. Naslov na rukopisu (u vrhu stranice) je:

دخان خبيث حقنده رساله در للفاضل العريف المفتى الخادمى

OM I, 296—298.

Pisac zastupa stanovište da je pušenje duhana zabranjeno.

Početak:

الحمد لوليه والصلاة على نبيّه وبعد فاعلم ان امر الدخان شئ كثر فيه الفتاوى والقيل

والقال

Ta'līq.

8. L. 92—101. رسالة فى احوال الموتى

Risala o stanju čovjeka i njegove duše poslije smrti, od nama nepoznatog pisca. Brockelmann (GAL, S. II, 664) navodi risalu o

toj temi pod naslovom رسالة الموق i kaže da joj je pisac gore navedeni Abū Sa'īd al-Hādimī. Možda je to ova risala.

Početak:

الحمد لله وكفى ... وبعد فقد سئلت فى دفعة عن اسئلة عديدة فوفق الله الاجوبة عليها

Ta'līq.

9. L. 101—105. رسالة فى فضيلة ليلة البرات وصلاة التسبيح فيها

Risala o važnosti i značaju odabrane noći *Lejlei-berat*, od nepoznatog pisca. Gornji naslov nalazi se na rukopisu, u vrhu prve stranice.

Početak: ...الحمد لله الذى شرف بعض الليالى وجعله موسما للخيرات

Ta'līq. Po rubovima listova ima glosa.

Na slijedećoj stranici nalazi se poglavlje: باب صلاة التسبيح من الصحاح , iz komentara djelu *Maṣābīḥ as-sunna.*

10. L. 106—120. الهيئة السنية فى الهيئة السنية

Risala o astronomiji (v. I, 363).
Ta'līq.

11. L. 120—123. ذكرى مجرى النيل

Priča (legenda) o rijeci Nilu i njenom izvoru.
Početak:
ذكرى مجرى النيل وما جرى لحايد النبى ع م وهو ابن افرايم بن يوسف الصديق
Ta'līq

12. L. 124—128. الشماريخ فى علم التاريخ

Risala o počecima i o važnosti istorije. Napisao Ǧalāluddīn 'Abdurraḥmān b. Abū Bakr as-Suyūṭī, umro 911/1505.
GAL II, 158; S. II, 197.

Početak: الحمد لله ذى الفضل الشامل العام والصلوة والسلام
Ta'līq

13. L. 129—139. رسالهٔ منظومه خوب ومرغوب

Kasida (poema) o namazu, na turskom jeziku, u kojoj se, u duhu mistike, objašnjava smisao, svrha i porijeklo pojedinih propisa abdesta i namaza. Sastavio neki Sa'dī, u vrijeme sultana Murata III, 994/1585. Autor je u to vrijeme živio u Vidinu (Bugarska), potpuno predan nauci, slobodan od svih svjetskih briga i poslova, kako to sam kaže u uvodu. Povod za ovaj sastav bio je neki dobri sufija (derviš) koji mu je jednom došao i postavio mnoga pitanja o ovoj temi, na što je autor odgovorio ovom kasidom. Kasida se rimuje na slovo ت Gornji naslov je prema rukopisu.
Rieu, 10; Pertsch t., 60.

Početak i dijelovi uvoda:

خدايه صد هزاران شكر ومنت   كه محبوبنه بزى قيلدى امّت
پس از حمد خدا نعت رسالت   طقوز يوز ايدى طقسان درتِ هجرت
جهانده حضرت سلطان مرادخان   قيلوردى عدل وداديله خلافت
ودينده بنده شغل علم ايدردى   علايقدن ايدوب كلّى فراغت
كلوب ناكاه بر صوفئ صاف   سؤال ايدوب بكا قيلوب بدايت
سؤالنه جواب اى اهل حضرت   دبرز الله اعلم بيز حقيقت
دل وجان سمعئ سعديه دوت سن   نّدر دكله بس اصحاب شريعت

Na završetku autor opet navodi svoje ime:
بو مقصود عقدهٔ حل ايتدى سعدى   رحيا اول قولينه – قولكه – ايله رحمت

Ta'līq.

Kasida je razdijeljena na kraća poglavlja, čiji su naslovi pisani krupnije crvenim mastilom. Poslije svakog poglavlja nalazi se tekst u prozi na arapskom jeziku, uzet iz nekog izvora, na osnovu koga je dotično poglavlje sročeno.

14. L. 140—167. اصول الحكم فى نظام العالم

Djelo o uređenju društva i državne uprave, sa prevodom na turskom jeziku od istog autora. Napisao Ḥasan b. Turḫān al-Kāfī

al-Aqḥiṣārī al-Bosnawī, umro 1025/1616. Djelo je dovršeno 1004/1595. i autor ga je sam podnio na dar sultanu Mehmedu III, kad je ovaj poveo vojnu na Egru.

GAL II, 443; S. II, 659.

U rukopisu naslov glasi: شرح رسالة نظام العالم المسمى باصول الحكم للمولى كاف الاقحصارى. Djelo je raspoređeno na uvod (al-muqaddima), četiri poglavlja (temelja — al-aṣl) i završetak (al-ḫātima). Turski prevod dovršen je 1005/1596.

(Pored toga autorovog prevoda postoje još turski prevodi, koje su izradili: 1) turski spisatelj Tevfik, čiji je prevod štampan u novini »Asr«, a poslije posebno, 1287/1870; 2) hidžaski valija šerif Ahmet Rešid-paša, čiji je prevod štampan u vilajetskoj štampariji Hidžaza, u Meki godine 1331/1912. U bilješci na kraju prevodilac kaže da je prevod sačinio u Istanbulu. Ovaj prevod dat je tako, da je na jednoj, desnoj stranici, donesen original na arapskom jeziku, a na slijedećoj stranici njegov prevod. Original i prevod autora također je štampan, ali nije izvjesno gdje je to bilo i kada, da li u Istanbulu — kako neki misle, ili u Sarajevu, u doba Topal Osman-paše, 1860—1869, kako naslućuje dr Bašagić. Od evropskih prevoda ovog djela poznati su prevodi na njemačkom, francuskom i našem jeziku. Prevod na našem jeziku, vidi: dr Safvetbeg Bašagić, *Nizam ul Alem*, Sarajevo Zemaljska štamparija, 1919. Komentar ovom djelu na arapskom jeziku napisao je H. Mehmed Handžić za vrijeme svojih studija na el-Azharu u Kairu, 1346/1927, umro 1944. V. Mehmed Handžić, Književni rad, 106—7 i H. Šabanović, Prilozi za orijentalnu filologiju, Sarajevo 1969, str. 27—29).

Početak autorova turskog prevoda:

حمد اول ناصر قهاره كه ابتدى منصور   عسكر دين ظفر رهبرى كفرى مقهور

Početak arapskog originala:

حمدا لك اللهم مالك الملك تؤتى الملك من تشاء وتنزع الملك ممن تشاء

Ta'līq i *nasḫ*. Original je pisan krupnijim nasḫom i podvučen crvenom linijom.

Prepis je dovršen krajem ševala 1179/1765.

Na slijedećem neispisanom listu nalazi se kratko tumačenje ajeta لا اكراه فى الدين.

Prepisao pod tač. 2, 4—14 Muṣṭafa b. Ṣāliḥ Nā'imīzāde al-Mostārī 1179/1765. (To je poznati prepisivač iz Mostara, koji je prepisao spjev *Murādnāma* od Derviš-paše Mostarca — v. Bašagić,

Bošnjaci i Hercegovci, 44). Ova zbirka, kako se vidi po bilješkama, bila je u njegovom posjedu.

15. L. 169—175. كتاب الاحاديث النبوى فى حق المجاهدين

Zbirka 28 hadisa o borbi i borcima za odbranu vjere, sa prevodom na turskom jeziku. Sabirač i prevodilac su nam nepoznati. Prevod je dat u stihovima. Gornji naslov nalazi se u rukopisu.

Početak:

الحديث عن ابى ذر رضى الله عنه قال قلت يا رسول الله اى الاعمال افضل قال ايمان بالله والجهاد فى سبيل الله

نظم قيلدى

احمددن ابى ذر چون سؤال .   قنغى خيرى افضل ايتمش ذو الجلال

حقه ايماندر ددى خير العباد   دخى افضل حقيچون قلمق جهاد

Nasḫ. Polustihovi su rastavljeni crvenim krupnijim tačkama.

16. L 175—176b. نظم مدح حضرت ابى بكر صديق — حضرت عمر — حضرت عثمان — حضرت على المرتضى

Stihovi na turskom jeziku u pohvalu prve četvorice halifa — za svakog posebno po nekoliko stihova, od nepoznatog pisca.

Početak:

سرورى اصحاب احمد يارغار   حضرت صديق اكبر رازدار

Nasḫ.

17. L. 176b—177. مدح غازيان رحمة الله عليهم اجمعين

Kratak spjev, kasida, na turskom jeziku u pohvalu boraca (gazija), od nepoznatog pisca. Rad, izgleda, nije dovršen. U tom su podnaslovi: مدح ديكر نوع i ديكر نظم.

Početak:

حق يولنده بذل ايدرلر مال ودلوجان غازيلر   قرشو دركاه خدايه دوتر ميدان غازيلر

Nasḫ.
Prepis pod tač. 15—17 je iz XIX stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice nalaze se stihovi na turskom jeziku o siromahu, te nejasni stihovi, takođe na turskom jeziku, u kojima se izražava divljenje nekim »visokim tvrđavama« oko Sarajeva, ili možda oko nekog dvorca. Na prvoj stranici prvog zaštitnog lista nalaze se bilješke iz područja gramatike, te bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Muhamed Isamuddin b. Abdullah el-Bosnevi). Poslije toga, na slijedećih 11 lista, ispisane su slabim rukopisom razne arapske riječi, većinom infinitivi, glagolski i participni oblici, sa prevodom na turski jezik između redaka. Potom se nalazi prepis potvrde (temessuk) na turskom jeziku o kupoprodaji jednog cijelog imanja u Mostaru. (Vlasnik, čije ime nije navedeno, potvrđuje da je svoje imanje u mahali Lafi — ? — u Mostaru, koje je s jedne strane ograničeno muslimanskim grobljem, s druge imanjem braće Hasana i Ibrahima Vrgore, s treće rijekom Radoboljom i četvrte mjesnim putom —, prodao i predao Velićima H. Salihu, munla Omeru i Osmanu, za 20.000 akči. Prodano imanje sastoji se od bašče i kuće. Datum nije označen). Potom se nalazi sadržaj ove zbirke, napisan rukom prepisivača Nā'imīzāde. Na slijedećim neispisanim listovima nalazi se nekoliko kraćih bilježaka s područja fikha i akaida, te popis nečije biblioteke sa cijenom pojedinih knjiga, kojih ima 44 komada. Na naslovnoj stranici prvog djela nalaze se poučni stihovi na turskom i arapskom jeziku, pisani kasnije, te bilješka ranijeg vlasnika i prepisivača, navedenog Nā'imīzāde (من كتب اضعف العباد مصطفى بن صالح افندى نائمى زاده الموستارى).

Ispod toga je njegov mali pečat.

Na naslovnoj stranici pod tač. 2 nalazi se izvadak iz djela *ar-Rauḍa* — o značaju noći *Lejletul-berāt*.

Na naslovnoj stranici pod t. 4 nalaze se potpisi dvojice ranijih vlasnika. (Jedan je navedeni Nā'imīzāde, koji sebe ovdje označava sa »vlasnik i prepisivač« (صاحبه وراقه ... مصطفى بن صالح افندى نائمى زاده). Ispod toga je druga bilješka u kojoj novi vlasnik (H. Salih, sin Mustafa-efendije, sin derviš Ahmeda) kaže da je ovaj rukopis kupio od nasljednika prethodnog vlasnika

اشتريت هذا الكتاب عن ورثة المزبور وانا الفقير الحاج صالح بن مصطفى افندى بن درويش عفى عنهم الصمد)

Ispod toga je njegov pečat.

Na posljednjem zaštitnom listu (177) nalaze se dva nečitka pečata.

851. شرح مختصر المنار 2387.

(لابن قطلوبغا)

Komentar navedenom usulskom djelu *Muḫtaṣar al-Manār*. Napisao Qāsim b. 'Abdullāh Ibn Quṭlubuga al-Ḥanafī, umro 879/1474. To su tumačenja i predavanja koja je autor držao svome učeniku Osmanu b. Aglebek al-Hanafiji, kad je ovaj kod njega studirao *Muḫtaṣar al-Manār* (v. ḤḪ II, 1825. i uvod).
GAL, S. II, 93.

Početak:

الحمد لله رب العالمين ... وبعد فان الفقير الى رحمة ربه الغنى قاسم الحنفى يقول قد قرأ على

L. 33; 20,5 × 15. *Nasḫ* stari, arapski. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Papir tamnobijel, deblji, povez polukožni, oštećen.

Prepis dovršen 1046/1636.

(وكان الفراغ من تنجيز هذا الكتاب يوم الاحد المبارك خامس وعشرين شوال المبارك سنة ستة واربعين والف)

Na nutarnjoj strani prve korice nalaze se beznačajne bilješke. Na naslovnoj stranici je gornji naslov djela, kasnije stavljen, dok je raniji naslov (حل مشكلات المنار), koga je stavio prepisivač, prebrisan. Tu je još i nekoliko poučnih stihova. Na kraju je nejasna bilješka o dobijanju masla (ulja) iz sjemena neke biljke.

Iz Šehdijine biblioteke.

852. ISTO 3067.

L. 45; 20 × 12. *Nasḫ* starinski, pisan uvježbanom rukom, mjestimice vokalizovan. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Prve

dvije stranice ukrašene su sa tri tanke crne i jednom širokom zlatnom, a ostale sa dvije crvene linije. Neki naslovi pisani su plavom tintom. Papir tamno-žućkast, povez polukožni.

Prepis je, vjerovatno, iz XVII stoljeća.

Uvakufio Elči Ibrahim-paša (v. pečat na početku i bilješku na kraju rukopisa).

Iz biblioteke Fejzijje medrese, čiji se pečat nalazi na prvom zaštitnom listu.

853. Zbirka (مجموع) , 2 1784.

L. 114; 20 × 12,5. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst podvučen crvenom linijom. Papir bijel, čvrst; povez polukožni.

1. L. 1—59. زبدة الاسرار فى شرح مختصر المنار

Komentar djelu *Muḫtaṣar al-Manār* (v. br. 850,[2]).

Po rubovima malog broja listova ima nešto glosa, pisanih rukom istog prepisivača.

2. L. 60—114. شرح مختصر المنار لابن قطلوبغا (v. br. 851).

Po rubovima nekih listova ima dosta sitno pisanih glosa.

Prepisao oba djela Ni'matullāh as-Ṣofyawī (iz Sofije), u Istanbulu 994/1585.

(تم الكتاب على يد نعمة الله الصوفيوى ليلة السبت من ليالى شهر جمادى الاولى من شهور سنة اربع وتسعين وتسعمائة بمحمية قسطنطينية)

Na naslovnoj stranici pod tač. 1 nalazi se pogrešan naslov, stavljen kasnije, tumačenje jednog arapskog stiha, te bilješka sa potpisom jednog ranijeg vlasnika (H. Abdullah b. H. Ahmed Mačković). Ispod ove bilješke je njegov mali lični pečat, u kome se može pročitati datum 1111/1699.

Uvakufio Memišaga Kasumagić, čiji se pečat nalazi u rukopisu.

854. شرح الفرغانى على منهاج الوصول الى علم الاصول للبيضاوى 1670.

Komentar usulskom djelu *Minhāǧ al-wuṣūl ilā 'ilm al-uṣūl*. Osnovno djelo *Minhāǧ al-wuṣūl* napisao je al-Qāḍī Nāṣiruddīn 'Abdullah b. 'Omar al-Bayḍāwī, umro 685/1285, a ovaj komentar Burhānuddīn 'Ubaydullāh b. Muḥammad al-Farġānī al-'Ibrī, umro 743/1342.

GAL I, 418; S. I, 741; ḪḪ II, 1879.

Komentar je pisac dovršio 733/1332.

Početak osnovnog djela je:

تقدس من تمجد بالعظمة والجلال

Početak komentara:

الحمد لله الذى اعلى معالم الاسلام وبين لطرق المعاش والمعاد قوانين الشرع والاحكام

L. 175; 21 × 13,5. *Nasḫ* sitan, složen, pisan različitim perima i na različitom papiru. Po rubovima nekih listova, naročito s početka, ima glosa. Papir tamno-bijel i žućkast, deblji; povez polukožni.

Prepisao 'Abdulmu'min b. 'Abdulmalik b. 'Abdullaṭīf aš-Širwānī, 785/1383.

(اتفق الاتمام على يد العبد الضعيف ... عبد المؤمن بن عبد الملك بن عبد اللطيف الشروانى ... فى عام خمس وثمانين وسبعمائة)

Na prvom zaštitnom listu nalaze se bilješke sa područja fikha, akaida i jezika, te poučni stihovi na arapskom i perzijskom jeziku. Na naslovnoj stranici nalaze se: naslov djela, bilješka ranijeg zavještača i tumačenje početka osnovnog djela. Na posljednjoj stranici, na rubu, nalazi se kratak recept na turskom jeziku za liječenje bolova u nogama. U dnu te stranice nalazi se bilješka, također na turskom jeziku, u kojoj se kaže, da je neki dužnik uzeo zajam u iznosu od 1.500 akči iz vakufa Bešaret-begove(?) medrese u Prištini, koju mu je sumu izdao mutevelija medrese mevlana Kasim Halifa 974/1566. Na posljednjem zaštitnom listu nalaze se poučni stihovi na arapskom i perzijskom jeziku. Ispod toga je ime jednog ranijeg vlasnika (Salih b. Ali) i dva otiska njegovog ličnog pečata.

Uvakufio Muhamed Muzaferija (v. bilješku na naslovnoj stranici).

855. تنقيح الاصول 1747.

Djelo iz usuli fikha. Napisao 'Ubaydullāh b. Mas'ūd al-Maḥbūbī al-Ḥanafī Ṣadr aš-Šarī'a at-Tānī, umro 747/1347.

GAL, S. II, 300.

Djelo je sažeta prerada Pezdevijinog *Uṣūla* (v. br. 796), uz pomoć još nekih djela ove struke, sa vlastitom naučnom razradom.

Početak: اليه يصعد الكلم الطيب

L. 70; 21 × 13. *Ta'līq* složen, pisan uvježbanom rukom. Po rubovima listova, između redaka i na umetnutim listićima ima dosta sitno pisanih glosa, što je sve pisano istim rukopisom. Papir bijel, čvrst; povez poluplatneni.

Prepisao neki Maḥmūd . . . (prezime nečitko) u gradu Menfelutijje (Egipat?, kako se to razumije iz bilješke na naslovnoj stranici) vjerovatno u XVIII stoljeću.

Na naslovnoj stranici nalazi se bilješka, u kojoj su navedeni neki komentari i glose ovog djela. Bilješku je napisao i potpisao prepisivač. Tu je još potpis i pečat jednog ranijeg vlasnika (Mustafa b. Muhamed), te ime i pečat zavještača, cijena knjige (13 groša i 90 para) i u dnu stranice nečitak pečat, u kome se može pročitati samo ime Osman.

Uvakufio Memišaga Kasumagić.

856. التوضيح فى حل غوامض التنقيح 3722.

Komentar prethodnom djelu, od istog autora. Sa komentarom je pomiješan i osnovni tekst u jednu proširenu cjelinu. Komentar je dugo bio u upotrebi kao udžbenik po islamskim učilištima širom svijeta, a i danas se ubraja u istaknuta djela ove struke.

GAL, S. II, 300.

Početak: حامدا لله تعالى اولا وثانيا

L. 183; 18 × 13,5. *Nasḫ* i *ta'līq* raznih vrsta, od različitih prepisivača. Osnovni tekst većim dijelom podvučen je crvenom linijom. Mjestimice, pak, osnovni tekst i komentar označeni su kraticama: ش i م. Na više mjesta listovi su dopisani kasnije drugim rukopisom. Papir tamno-bijel, deblji, bijel i žućkast; povez kožni sa ornamentima na koricama.

Prepis prvog osnovnog rukopisa dovršen je 844/1440 (تم ٨٤٤ سنة), kako je to zabilježeno na starom posljednjem listu, koji se nalazi na kraju, poslije nekoliko dopisanih listova. Na ovim dopisanim listovima nalazi se završetak bez datuma.

Na nutarnjoj strani prve korice nalaze se bilješke na turskom jeziku, jedna o nekom dugu, a druga je prepis neke molbe (arzuhal) sultanu za materijalnu pomoć. Na prvom zaštitnom listu nalaze se bilješke iz područja fikha, popis mjeseci na turskom jeziku, dio sadržaja neke knjige, te bilješke iz područja logike. Ispod ove bilješke nalaze se dva imena (ime prepisivača iste Muhamed Seid b. Ahmed-efendi, muftija, i Velijjuddin-efendi el-Mer'aši). Na naslovnoj stranici je naslov djela, ime jednog ranijeg vlasnika (Sa'di), poučni stihovi na arapskom jeziku, kratka dova Ebu Hanife, te dvije kraće bilješke iz tefsira i povijesti. Na kraju su stihovi na arapskom jeziku u pohvalu neke dobre knjige, dvije tabele iz područja takvima, bilješke na turskom jeziku iz područja feraiza, kratka dova na arapskom i turskom jeziku, te munadžat (molitva) u stihovima na arapskom jeziku. Na nutarnjoj strani zatvarača nalazi se račun od nekog imanja, koje je timar nekog Halil-bega.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

857. ISTO 2631.

L. 497; 20,5 × 15. *Ta'līq* jednostavan, pisan u razmaknutim redovima, izuzev nekoliko posljednjih listova. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Na širokim marginama samo s početka ima nešto glosa. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni sa otiskom jednostavnih ornamenata na koricama.

Prepisao Ibrāhīm b. Ramaḍān, pomoćni nastavnik (mu'īd), u medresi (Mehmed) Nišandži-paše (u Istanbulu), sredinom džumadel-ahira 1010/1601.

(قد تم هذا الكتاب ... فى يد العبد الضعيف النحيف ابراهيم بن رمضان المعيد بمدرسة نشانجى پاشا فى سنة الف وعشر فى اواسط جمادى الآخر ...)

Na naslovnoj stranici nalazi se nejasna kratka bilješka na turskom jeziku, iz koje bi se moglo razumjeti, da je knjiga vlasništvo baš-imama Muhamed-efendije i da je od njega uzeta u naruč.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

858. ISTO 1314.

Na prvom zaštitnom listu i na naslovnoj stranici nalazi se naslov:

هذا كتاب التوضيح فى شرح التنقيح فى اصول الفقه

L. 236; 21 × 15. *Nasḫ* jednostavan. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima listova ima dosta glosa, pisanih rukom istog prepisivača. Papir tamno-bijel, čvrst; povez kožni, sa ornamentima na koricama; ima polukožnu futrolu.

Prepis je dovršen prije 1069/1658. godine, kako se to razumi iz posebne bilješke na kraju, pisane rukom prepisivača. U toj bilješci on označava vrijeme rođenja svoje kćeri Umihane gornjim datumom.

Na posljednjem zaštitnom listu ima jedna arapska poslovica, ispisana rukom prepisivača.

Iz Šehdine biblioteke (v. pečat na početku i na kraju rukopisa).

859. ISTO 3063.

Na prvom zaštitnom listu je naslov, kasnije stavljen:

كتاب توضيح من الاصول

L. 178; 18,5 × 10,5. *Ta'līq* sitan, složen, lijep, uzor precizne kaligrafije. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Papir tamno-bijel, glat, čvrst; povez kožni, sa lijepim utisnutim i pozlaćenim ornamentima na koricama.

Prepisao 'Abdulqādir b. Ayyūb al-qāḍī as-Sarāyī (kadija iz Sarajeva), 1093/1682.

(قد وقع الفراغ من تسطير هذا الكتاب وترقيمه بعون الله الملك العلام فى الثلث الاول
من العشر الاول من شهر جمادى الآخر لسنة ثلث وتسعين والف من هجرة من له العز والشرف
عن يد العبد الفقير الى الله الغنى عبد القادر بن ايوب القاضى السرايى)

Na prvom zaštitnom listu nalaze se poučni stihovi na perzijskom jeziku od Šejh Sadije, imena ranijih vlasnika sa ličnim pečatima (Husejn Abdi Kadriefendizade i H. Mustafa, kadija), te sadržaj. Na posljednjem zaštitnom listu su stihovi Esad-efendije(?) u slavu Ibrahim-paše, zeta (dāmād) sultana Ahmeda III.

860. Zbirka (مجموع) , 2 2428.

L. 312; 19 × 11. *Ta'līq* jednostavan, pisan širokim perom. Papir tamno-bijel, glat, čvrst. Neki su listovi, naročito u početku, dohvaćeni vlagom i rastavljeni od poveza. Povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—310. ISTO

U rukopisu je zabilježen naslov: توضيح . Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. U prvoj polovini jedan list ostao je neispisan.

2. L. 311—312. رسالة فى حق دوران الصوفية

Kratka rasprava o kružnom okretanju (kolu, tancu), mistika (sufija), pri njihovim sufijskim obredima. Rad je nepotpun, jer su listovi između prvog i posljednjeg izgubljeni. Napisao 'Alī Čelebī, muftija u Istanbulu, kako je zabilježeno u rukopisu.

Flügel I, 520; Kairo I, 309.

Početak:

الحمد لله الملك المنان العزيز المقتدر الديان

Završetak:

تمت الرسالة الشريفة للمفتى بمدينة قسطنطينية المعروف بمفتى على چلبى المرحوم ... فى
حق دوران الصوفية

Biografija pisca nije nam poznata. O ovoj temi pisali su, pozitivno ili negativno, i drugi autori (v. ḤḪ I, 864 — gdje se ne navodi ova naša risala. Naš pisac zastupa mišljenje, da je pobožni sufijski ples dopušten po vjeri. (Brockelmann, GAL II, 433 i S. II, 644 navodi o istoj temi risalu koju je, kako on kaže, napisao 'Alī Čelebī b. Emrullāh M. Isrāfīl Sayfuddīn Qinālīzāde al-Ḥamīdī, umro 979/1572. No, on nije bio istanbulski muftija, a drugi izvori ne navode mu ovu risalu. Da li je ovaj pisac identičan sa našim gore navedenim piscem, nije izvjesno. Držimo da naš pisac nije bio »muftija« ni »šejhul-islam«, — kako ga oslovljava rukopis i Kairo, n. m., što je moglo nastati greškom nekog prepisivača).

Pismo kao prethodno od istog prepisivača. Stranice su obrubljene crvenom linijom.

Prepis oba djela dovršen je 1101/1689, kako stoji u bilješci na kraju pod tač. 1.

(تمت الكتاب فى العشر الاول من جمادى الاولى لسنة احدى ومائة والف)

861. ISTO kao br. 856. **2467.**

Na prvom zaštitnom listu zabilježen je naslov: توضيح

L. 198; 19 × 11. *Ta'līq* sitan, složen, lijep. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Rečenice su u početku označene krupnim zlatnim tačkama. Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Papir bijel, čvrst; povez kožni, originalni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao 'Abdullāh b. Aḥmad Kanṭamīrīzāde 1133/1720.

(قد وقع الفراغ ... سنة ثلث وثلثين ومائة والف)

Na prvom zaštitnom listu nalazi se bilješka vlasnika i prepisivača Kantamirije, njegov lični pečat, znak njegove biblioteke (petokraka zvijezda, naortana običnim perom), bilješka sa naslovom djela, te stihovi na perzijskom jeziku, u kojima se upućuje molba Bogu za vlasnika i prepisivača, kao i za čitaoca ove knjige, — što je sve pisano rukom prepisivača. Stihovi glase:

بر صاحب اين كتاب يارب درهاى مراد جمله بكشا

بر كاتب وهركه خواند اين را ايمان ده وراه راست بنما

Iz Kantamirine biblioteke.

862. التلويح فى كشف حقائق التنقيح **277.**

Komentar, odnosno superkomentar prethodnom djelu *at-Tauḍīḥ*. Napisao Sa'duddīn Mas'ūd b. 'Omar at-Taftāzānī, umro 792/1389. Djelo je dovršio 758/1356. u jednom gradu u Turkestanu.

GAL, S. II, 300; ḤḪ I, 496.

Početak:

الحمد لله الذى احكم بكتابه اصول الشريعة الغراء

Ovaj superkomentar bio je mnogo cijenjen u naučnim krugovima i služio je kao udžbenik po islamskim školama.

L. 281; 26,5 × 18. *Ta'līq* sličan dīvāni-ji, pisan vrlo uvježbanom rukom. Neki listovi su dopisani kasnije drugim rukopisom. Po rubovima mnogih listova ima sitno pisanih glosa. Papir tamno-bijel, deblji; neki listovi, a naročito s početka, su oštećeni; povez kožni, oštećen i popravljan, sa ornamentima na koricama.

Prepisao Aḥmad(?) b. Muṣṭafa b. 'Arab b. Ḫalīl u gradu Filipe (Filipoli ili Plovdiv na rijeci Marici u Bugarskoj), 859/1454, kako je navedeno na kraju, u bilješci, koja je napisana u dnu stranice, pismom dīvānī.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذا الكتاب الشريف فى يد العبد الضعيف احمد (؟) بن مصطفى بن عرب بن خليل هم يحتاجون الى رحمة الله الجليل فى كورة فلبه حماها الله عن الآفات وقت الضحى فى يوم الاربعاء فى اول ربيع الآخر من هجرة رسول عليه السلام — كذا — فى السنة التاسع وخمسين وثمانمائة وارجو تلاوته وحفظه ثم تعليمه الى الطالبين بعون الله الملك القادر)

Na prvom zaštitnom listu nalaze se dvije bilješke sa imenom ranijeg vlasnika i zavještača (Ahmed b. Mustafa, muderis Gazi Husrevbegove medrese). Na naslovnoj stranici je naslov, stavljen kasnije drugom rukom, čudotvorna riječ za čuvanje knjiga (ياكيكج), kratka bilješka o tumačenju Muhamedova *šefaata*, te dvije bilješke sa imenima ranijih vlasnika (Ali b. . . . iz 904/1498. i Omer b. Ali es-Selaniki — iz Soluna — 1086/1675. Uz ime ovog posljednjeg je i njegov lični pečat). Ispod svega navedenoga je kratak izvadak iz biografije autora, uglavnom o njegovim djelima, — te datum rođenja i smrti es-Sejjid Šerif el-Džurdžanije. — Na kraju, na neispisanom listu, nalaze se primjeri iz diobe nasljedstva.

Uvakufio Ahmed-efendija, muderris.

863. ISTO **3716.**

L. 294; 17,5 × 13. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, sitan, složen. Po rubovima nekih listova ima sitno pisanih glosa. Papir žućkast, deblji; povez polukožni. Neki listovi, naročito pri kraju, oštećeni su crvotočinom.

Prepis je završen 933/1526.

(وقد اتفق الفراغ — صبيحة ايام ربيع الآخرة سنة ثلث وثلثون وتسعمائة)

Neke bilješke na naslovnoj stranici namjerno su brisane.

Uvakufio Ali-paša Stočević za biblioteku svoje tekije u Mostaru **1258/1842** (v. bilješku i pečat na naslovnoj strani).

Iz Karadoz-begove biblioteke.

864. ISTO **312.**

U rukopisu je naslov: (هذا) كتاب التلويح على التوضيح فى الاصول

L. 230; 25,5 × 19,5. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, velikim dijelom bez tačaka, pisan uvježbanom rukom. Po rubovima nekih listova, naročito s početka, ima glosa. Papir tamno-bijel, povez polukožni.

Prepisao Muḥammad Sa'īd b. Ḥāfiz ... (nečitko) 1025đ1616.

(تمت كتابة هذه النسخة الشريفة ظهر احدى عشرين من ربيع الاول سنة الف وخمس وعشرين على يد اضعف عباد الله محمد سعيد بن حافظ – ... باباى قلعة سى ؟ –)

Na naslovnoj stranici je naslov djela, napisan crvenim mastilom, bilješke iz područja jezika i usuli-fikha, te bilješka vakifa i nekoliko otisaka njegovog pečata. Na kraju je opet pečat vakifa, jedan perzijski stih i na nutarnjoj strani druge korice ime vakifa.

Uvakufio Abdulbaki Džino-zade.

865. ISTO **667.**

Na prvom zaštitnom listu je zabilježen naslov: تلويح

L. 203; 24 × 14. *Nasḫ* vokalizovan u prvoj polovini rukopisa, a u drugoj polovini pisan je sitno oštrim perom. Nekoliko stranica s početka obrubljeno je crvenom linijom. Po rubovima malog broja listova ima nešto glosa. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, oštećen, sa otiskom ornamenata na koricama.

Prepis završen 1084/1673. Ime prepisivača, koji se bio potpisao u bilješci na kraju, neko je namjerno izbrisao i pogrešno ispravljao, bilježeći mjesto toga ime autora.

(وقع الفراغ ... عن تحرير هذا الكتاب ... على يد العبد الضعيف النحيف ... فى ماه محرم الحرام سنة اربع وثمانين والف)

Na prvom zaštitnom listu nalaze se poučne izreke, bilješke iz područja jezika i imena Nuhovih (Nojevih) roditelja, te sadržaj, stavljen nešto kasnije. Na slijedećem listu je bilješka iz ovog djela, pečat ove biblioteke i zaštitna formula: ياكيكج , koju često pišu kao talisman.

866. ISTO **3870.**

U rukopisu je naslov: كتاب التلويح شرح التوضيح

L. 309; 25 × 15. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, pisan sitno i složeno vještom rukom. Prve četiri stranice obrubljene su plavom, a ostale crvenom linijom. Po rubovima listova ima dosta glosa, pisanih sitno i čitko, rukom istog prepisivača. Papir bijel, čvrst; povez polukožni, omotan u zeleno platno.

Prepisao za svoju ličnu potrebu Muṣṭafa b. Yūsuf b. Murad al-Mostārī, Šejh Yūyo, 1087/1676.

(وقع الفراغ بعون الملك الوهاب عن ترقيم هذا الكتاب الموسوم بالتلويح شرحا لشرح التنقيح على يد اضعف العباد مصطفى بن يوسف بن مراد الموستارى مولدا والحنفى مذهبا فى يوم الاحد الثانى والعشرين من جمادى الاخيرة سنة سبع وثمانين والف ...)

Na prva dva zaštitna lista ima dosta bilježaka iz područja fikha, usula, tefsira, jezika i književnosti. Među ovim bilješkama na prvom listu nalazi se jedna, u kojoj učeni prepisivač kaže da je »pročitao i ispravio« ovaj primjerak (طالعه العبد الفقير وصحّحه بعون الملك القدير مصطفى بن يوسف الموستارى). Na naslovnoj stranici, pored naslova i bilježaka sličnih gornjim, nalaze se i dvije bilješke o proučavanju ovog djela u Mostaru i o ranijim vlasnicima ovog rukopisa. U prvoj od ove dvije bilješke kaže se, da je ovo djelo *(at-Talwīḥ)* predavao u Mostaru Hasan-efendija, učitelj Šejh-Jujin i muftija Mostara, u međuvremenu od muharrema 1084. do 5. ramazana 1087/1673—1676.

(قد بُدِئَ كتاب التوضيح مع التلويح درسا من مولانا واستاذنا حسن افندى المفتى – فى موستار – فى غرّة محرّم الحرام يوم الاربعاء سنة اربع وثمانين والف . وقع الفراغ من تدرسها يوم الخميس الخامس من شهر رمضان سنة سبع وثمانين والف)

U drugoj bilješci na istom mjestu kaže se, da je rukopis vlasništvo prepisivača Mustafe b. Jusufa i da je poslije dopao u vlasništvo njegova učenika Ibrahima Opijača (من كتب العبد الفقير مصطفى بن يوسف – ثم صار من كتب تلميذه الفقير ابراهيم بن اسماعيل). Ispod toga su njihovi lični pečati. Na kraju se također nalaze mnoge bilješke iz navedenih područja. Na nutarnjoj strani druge korice nalazi se bilješka iz fikha i razni poučni stihovi na arapskom, turskom i perzijskom jeziku. Sve ove bilješke u rukopisu pisane su rukom prepisivača.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

867. ISTO **2130.**

Naslov u rukopisu glasi: التلويح على التوضيح فى الاصول

L. 311; 20 × 15. *Nasḫ*. U prvoj polovini su 24 lista izgubljena i dopisana kasnije drugim rukopisom. Stranice su obrubljene sa dvije crvene linije. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Prepis je dovršen mjeseca ramazana 1101/1689.

(وقد وقع الفراغ من كتابة هذه النسخة الشريفة ... يوم الجمعة المباركة من شهر رمضان المكرم من شهور سنة مائة والف وواحد ...)

Na naslovnoj stranici, pored naslova, nalaze se imena ranijih vlasnika (Ibrahim b. Ahmed ... godine 1103/1691, Muhamed ... b. Nur Muhamed ...).

868. ISTO **677.**

U vrhu prve stranice je naslov: تلويح

L. 312; 24 × 14. *Ta'līq* složen, pisan uvježbanom rukom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i jednom širokom zlatnom, a ostale — i to samo u prvoj polovini — crvenom linijom. Rečenice su na prve dvije stranice označene zlatnim tačkama. Na rubovima stranica ispisan je sitno osnovni tekst *at-Tauḍīḥ*, rukopisom istog prepisivača. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, oštećen, sa pozlaćenim ornamentima na vanjskoj i nutarnjoj strani korica.

Prepis je dovršen u mjesecu zu'lkade 1181/1767, kako je to označeno u sitno pisanoj bilješci u vrhu pretposljednje stranice.

(الحمد لله تم فى ذى القعدة الشريفة من يوم الجمعة بعد العصر سنة ١١٨١)

Na prvom zaštitnom listu nalaze se kratke dove (molitve). Tu je bio i nečiji potpis sa ličnim pečatom, što je namjerno pobrisano.

Uvakufio za Gazi Husrev-begovu medresu Ahmed Asim Mutevelić 1269/1852 (v. bilješku i pečat na naslovnoj strani. Na rubu pored bilješci je mali pečat njegova oca Mehmeda).

869. ISTO **2692.**

U rukopisu je naslov: كتاب تلويح

L. 327; 18 × 14. *Ta'līq* starinski, sa nešto *nasḫa*, velikim dijelom bez tačaka. Na nekim mjestima listovi su dopisani kasnije drugim rukopisom. Po rubovima nekih listova ima sitno pisanih glosa. Papir žućkast, deblji; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na sredini korica.

Rukopis je iz XV ili XVI stoljeća.

Na naslovnoj stranici su bilješke iz usuli-fikha, te imena i lični pečati ranijih vlasnika (Mevlāna Behlūl b. Muhamed, Abdullah b. Ahmed Kantamiri, Muhamed Abduhu).

Iz Kantamirine biblioteke.

870. ISTO **1210.**

Na prvom zaštitnom listu je naslov:

كتاب التلويح شرح التوضيح فى اصول الفقه

L. 285; 21,5 × 14,5. *Nasḫ* lijep. Stranice su obrubljene sa tri tanke crne i jednom širokom zlatnom linijom. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan. Po rubovima nekih listova, naročito s početka, ima glosa. Papir bijel i žućkast, povez kožni, sa ornamentima utisnutim na koricama i ukrašenim zlatom.

Rukopis je iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj stranici je bilješka iz arapskog jezika, te pečati Šehdine i ove biblioteke.

Iz Šehdine biblioteke.

871. ISTO **3601.**

U rukopisu je naslov: حاشيه تلويح على التوضيح . Rukopis je nepotpun na kraju.

L. 270; 22,5 × 16,5. *Ta'līq* jednostavan. Stranice su samo s početka obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, povez polukožni, znatno oštećen.

Rukopis je iz XVIII ili XIX stoljeća.

Uvakufio Alajbegović Salih-Hilmi za Karađoz-begovu biblioteku 1304/1886 (v. bilješku na naslovnoj strani).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

872. تعليقة ابن كمال پاشا على التلويح 1543.

Na donjem prerezu listova, naslov je:

حاشية كمال پاشا زاده على التلويح

Glosa prethodnom superkomentaru *at-Talwīḥ*. Napisao Aḥmad b. Sulaymān Ibn Kamāl-paša, umro 940/1533.

ḤḤ I, 497; GAL, S. II, 673.

Ovo je tumačenje samo prvog dijela navedenog komentara.

Početak ovdje:

قال وهو فى اللغة اسم للمكتوب اقول خالف المشهور وهو انه فى اللغة مصدر بمعنى الجمع سمى

L. 164; 20,5 × 13,5. *Ta'līq*. Papir žućkast, povez polukožni, oštećen.

Prepis je iz XVII ili XVIII stoljeća.

Uvakufio za Gazi Husrev-begovu medresu muderis H. Ahmed-efendija, što je zabilježeno na prvom zaštitnom listu. Tu su i poučni stihovi na arapskom jeziku, te stih na perzijskom jeziku o strahovanju na putu za hadž zbog razbojnika (haramija) koji ispadaju na puteve kroz pustinju.

(ترسم كه درين باديه ازبيم حرامى محروم حرم مانى وحج بردرخانه)

Na naslovnoj stranici je još ime i lični pečat jednog ranijeg vlasnika (Abdulhalim b. Sadi).

873. Zbirka (مجموع) , 9 4475.

L. 165; 21 × 13. Pismo različito od različitih prepisivača. Papir žućkast i bijel, čvrst; povez kožni, sa pozlaćenim ornamentima na koricama.

1. L. 1—27. حاشية الاصول وغاشية النصول
على المقدمات الاربع لقاز آبادى

Komentar (ili glosa) poglavlju المقدمات الاربع iz djela *at-Tauḍīḥ*. Ovo poglavlje uvrstio je autor Ṣadr aš-Šarī'a 'Ubaydullāh (v. pod br. 856) u svoje djelo kao novu, originalnu raspravu, u kojoj podvrgava kritici stanovište Eš'arije (Abu'l-Ḥasan 'Alī b. Ismā'īl al-Aš'arī, umro oko 324/935) u pogledu pitanja dobra i zla (korisnosti i štetnosti raznih djela — *al-ḥusn wa'l-qubḥ*). Ovaj komentar napisao je Abu'n-Nāf' Aḥmad b. Muḥammad b. Isḥāq al-Qāzābādī, umro 1163/1749.

GAL II, 214; AM I, 175.

Gornji naslov je prema rukopisu (v. naslovnu stranicu i uvod), dok navedeni izvori bilježe da je naslov: حاشية الاصول وغاشية الفصول

Početak:

الحمد لله الذى علم ما لم تعلم من بدايع الاصول ... وبعد فيقول افقر عباد الله ... ابو النافع احمد بن محمد بن اسحق القازابادى ... هذه كلمات شريفة بديعة ... على المقدمات الاربع التى اباها اخترع صدر الشريعة والدين ... كتبتها حين انعكاس الزمان ... وانطفاء نور الفضائل والكمالات ... وسميتها حاشية الاصول وغاشية النصول

Ta'līq čitak, pisan vještom rukom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan.

Prepis je dovršen 10. džumada'l-ula 1165/1751.

(فرغت من استنساخه عصر الاثنين العاشر من شهر جمادى الاولى لسنة خمس وستين ومائة والف)

Na početku se nalaze listovi za sadržaj koji nije napisan. Na naslovnoj stranici je naslov djela, te ime ranijeg vlasnika (H. Mustafa, kadija).

Listovi 28—30 su neispisani.

2. L. 31—34. (رسالة فى شرح مسألة تزوّج الأَمَة
على الحرّة من كتاب الهداية)

Kratak komentar poglavlju o vjenčavanju robinje, — iz fikhskog djela *al-Hidāya*, od nepoznatog pisca. Istina, na kraju se nalazi bilješka, iz koje bi se moglo razumjeti, da je ovo napisao (حرّره) Ṣun'ullāh, muderris u medresi Nišandži-paša džedid.

Početak:

الحمد لله الذى الهم قلوب عباده طريق الصواب وارشد العلماء الى تفتيش الكلام

Pismo i obrada kao prethodno, od istog prepisivača. Izgleda da je ova risala autograf. Bilješka na kraju, iz koje bi se to moglo razumjeti, glasi:

حرره الداعى الفقير صنع الله المدرّس بمدرسة نشانجى باشاى جديد بالستين

List 35 je neispisan.

3. L. 36—146. حاشية طورون على المقدمات الاربع للتوضيح

Glosa (komentar) gore navedenom poglavlju المقدمات الاربع (v. tač. 1). napisao Muḥammad b. 'Abdullāh as-Ṣiddīqī al-Qayṣarī Ḥafīd Naṭāwī (? — Našāwī? Torun), kako je to označeno u uvodu i u naslovu rukopisa. Gornji naslov je također prema rukopisu. Inače, o ovom piscu i o ovoj njegovoj dosta opširnoj glosi ne nalazimo podataka u izvorima koji su nam pristupačni. Istina, Ismā'īl-paša (AM II, 384) navodi pisca pod sličnim imenom, ali kaže da je isti umro 1302/1884, pa je istorijski nemoguće da je to pisac ove glose, jer je prepis ove glose dovršen mnogo ranije, 1177/1763. Osim toga, među navedenim djelima pisca ne navodi mu ovu glosu.

Početak:

الحمد لله الذى يأمر بالاحسان وينهى عن الفحشاء ... اما بعد فيقول العبد الفقير الى عناية ربه الغنى القدير محمد بن عبد الله الصدّيق القيصرى المشتهر بين الخواص بحفيد نثاوى (؟) لما كانت المقدمات الاربع من التوضيح والمهات الرابعة الذريعة من التلويح على محال رحال اسرار وعلى مجال رجال افكار ... اردت ان اعلّق عليها مفاتيح مغلقات الباب ومصابيح معضلات الكتاب

Nasḫ i *ta'līq* pomiješani, pisani vještom rukom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i jednom širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom.

Prepisao 'Abdullāh b. Aḥmad b. al-Ḥāğ Muḥammad mjeseca džumada'l-ula 1177/1763.

(حرره الفقير المحتاج الى رحمة ربه القدير عبد الله بن احمد بن الحاج محمد ... فى شهر جمادى الاولى لسنة ١١٧٧)

4. L. 147—157. (رسالة متعلقة بالتلويح)

Glosa uvodu *at-Talwiḥa* (v. br. 862), od nepoznatog pisca. Iz uvoda se razumi, da je pisac bio neki siromašni muderis, daleko od svoje kuće i djece, te da su ga njegovi učenici nagovorili da piše ovu glosu, koju on podnosi nekom uglednom učenjaku Abdullahu(?) na visokom položaju, očito sa nadom i željom, da mu ovaj pruži pomoć. Gornji naslov je prema rukopisu.

Početak:

الحمد لله الذى شرح صدور العلماء بمعرفة اصول الفقه والدين ومكنهم من اقتناص شوارد الفروع على الوجه المشروع

Nasḫ, pisan krupnijim perom. Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa.

Rukopis je iz XVIII ili XIX stoljeća.

5. L. 158ª—159ª (رسالة متعلقة بالتلويح)

فى اولها خرم

Risala koja se odnosi na neka pitanja iz *at-Talwiḥa*, od nepoznatog pisca. Nepotpuna je na početku.

Početak je ovdje:

...الاعظم والاوزاعى وهى ان الاوزاعى لقى ابا حنيفة فى المسجد الحرام فقال ما حال اهل العراق ايرفعون ايديهم عند الركوع

Ta'līq složen, pisan vještom rukom.

U vrhu prve stranice nalazi se bilješka u obliku naslova, stavljena kasnije (هذه الرسائل متعلقة بالتلويح والتوضيح) , a odnosi se na ovu i slijedeće četiri risale koje kratko komentarišu ili glosiraju pojedina pitanja iz spomenutog usulskog djela i napisane su kao kratak pismeni rad za ispit ili u svrhu traženja nekog položaja ili neke pomoći. Na kraju su dvije bilješke i to o porijeklu i značenju riječi » عبادة « i o porijeklu i značenju izraza » اللهم « (pod naslovima فائدة i استعمال اللهم).

6. L. 159ᵇ—160ª. (رسالة اخرى تتعلق بالتلويح)

Risala u vezi djela *at-Talwiḥ* o tumačenju prve zapovijedi (اقرأ) iz sure *al-'Alaq*, od nepoznatog pisca.

Početak:

الحمد لله الذى بحمده يفتتح المقال ويستنجح كل امر ذى بال

7. L. 160ᵇ—161ª. (رسالة لأسرافيل زاده)

Risala o pitanju kritike u hadisu. Napisao Isrāfīlzāde, kako se razumi iz bilješke na početku (لأسرافيل زاده) . To je možda 'Abdul-

mağīd b. Naṣūḥ b. Isrāfīl — Isrāfīlzāde, umro 887/1482, ili njegov sin Muḥammad Čelebī Lāḏiqī, kako ih navodi M. Ṭahir (OM I, 354 i II, 51). Brockelmann (GAL, S. II, 644 i 660) kaže da je prvi pisac živio 986/1578. i da mu je djedovo ime Isrā'īl. Nama se, pak, čini da je pisac ove risale neki drugi, mnogo kasniji Isrāfīlzāde, jer način obrade pokazuje da je to tvorevina nekog kasnijeg, slabijeg muderisa, iz doba kada su u Turskoj ovakvi radovi bili u modi i primani, a to je obično XVIII i XIX vijek.

Početak: وعليك اعتمادى ياكريم قال صاحب التنقيح فصل فى الطعن وهو اما من الراوى أو من غيره

8. L. 161ᵇ—163ᵃ. (رسالة فى جرْح الحديث — بعمل الراوى بخلاف الرواية)

Risala o prigovoru hadisu, zbog postupka ravije suprotno tradiciji koju sam prenosi. Napisao, odnosno diktirao al-Maulā al-Fāḍil Sinan Čelebī b. Šayḫ Ḥusām, kako se to može razumjeti iz bilješke na kraju. Inače, o piscu i toj njegovoj risali nemamo sigurnih podataka. Istina, OM I, 82 navodi pisca pod sličnim imenom (Sinan-efendi — Alim Sinan-efendi, koji sam u stihu kaže da mu je ocu ime Husamuddin). To je bio šejh halvetijskog reda i pjesnik koji se bavio i hadiskom naukom, pa je preveo na turski jezik čuveno djelo iz hadisa *Maṣābīḥ*, ali M. Tahir mu ovu risalu ne navodi. Umro je, čini nam se, u prvoj polovini XI/XVII stoljeća. SO III, 106 navodi pjesnika i kadiju pod imenom Sinan-efendi sin Šejh Husama i kaže da je umro 960/1552. Nije sasvim jasno da li je navedeni pisac u tim izvorima naš pisac, ali mi držimo da jest.

Početak:

نَحْمَدُكَ يامن تنزه عن مشاركة الامثال والاكفاء ... قال صاحب التوضيح وان عمل بخلافه قبلها او لا يعلم التاريخ لا يجرح اقول فيه بحث لان عمل الراوى بخلاف ما رواه ...

Bilješka na kraju u kojoj je navedeno ime pisca glasi:

(قد وقع الفراغ من املاء هذه الرسالة للمولى الفاضل الكامل سنان چلبى بن شيخ حسام)

9. L. 163ᵇ—164. (رسالة فى الطعن فى الحديث)

Risala o kritici hadisa, što ju je sastavio neki Isḥāq Čelebī(?), kako stoji u bilješci na kraju (؟ — لاسحاق جلبى) . Rad je sastavljen za ispit, kako se to razumi iz uvoda.

Početak:

بسم من لا علم الا بافاضته ... وبعد فهذا ما سوّدته عجالة الوقت عند الامتحان على وجه الامتحان فى برهة من الزمان امتثالا لامر من هو اليوم خليفة الله فى ارضه والمقتدى به فى سنة الدين وفرضه ... قال صاحب التنقيح فى اوايل فصل فى الطعن

Risale pod tač. 5—9 ove zbirke prepisao je isti nepoznati prepisivač.

Na listu 165 nalazi se prepis nekoliko fetvi (tri na turskom i jedna na arapskom jeziku) od raznih muftija.

Po rubovima nekih listova ovih risala ima glosa.

Iz biblioteke bivšeg Ulema-medžlisa u Sarajevu.

874. تغيير التنقيح (مع شرحه) 2811.

ili:

تنقيح المُنَقِح مع شرحه المرسوم بتوضيح المُصَحِّح

Prerada gore navedenog usulskog djela *at-Tanqīḥ* (v. br. 855) sa komentarom. Oboje napisao Šamsuddīn Aḥmad b. Sulaymān Ibn Kemāl-paša, umro 940/1533. Pisac kaže da je u ovoj preradi pokušao da ispravi pogrešna i kritikovana mjesta osnovnog djela, — ali njegov rad nije naišao na široki prijem i dobar glas u školskim i naučnim krugovima, nego je ostao skoro nezapažen. Gornji, prvi naslov poznat je i naveden u literaturi, a drugi, duži, navodi prepisivač ovog rukopisa u svojoj bilješci na kraju. Autor je rad dovršio 931/1524.

ḤḪ I, 499; GAL II, 214; S. II, 301.

Početak:

الحمد لله الذى هدانا بافاضة انوار التوفيق الى تحقيق حقائق الكتاب ودقائق الخبر وارشدنا بانارة الطريق الى كشف اسرار القياس

L. 212; 17 × 12. *Ta'līq* pisan uvježbanom rukom. Stranice prvih nekoliko lista su obrubljene i osnovni tekst podvučen crvenom linijom. Po rubovima mnogih listova ima sitno pisanih glosa. Papir žućkast, čvrst, povez polukožni.

Prepisao Muṣṭafa b. Yūsuf al-Qaraṣuyī (iz mjesta Qaraṣu u Turskoj), mjeseca šabana 950/1543.

(... وقع الفراغ من تحرير الكتاب الموسوم بتنقيح المنقح مع شرحه المرسوم بتوضيح المصحّح اللذين هما تأليف العالم المحقق ... مولانا ابن كمال پاشا ... على يد الفقير افقر الناس مصطفى بن يوسف القراصوى فى النهار السابعة من شعبان الاول ؟ من شهور سنة خمسين وتسعمائة)

Na prvom zaštitnom listu nalaze se izreke i zagonetke na arapskom i turskom jeziku. Potom je na drugom listu ispisana sura *Fatiha* sa naznakom za svaki pojedini ajet koliko puta se isti uči i u kojem danu u sedmici, pa da se čovjeku ostvari svaka želja *(murad)*. Tu je i jedna dova koja se uči za vrijeme ezana. Na naslovnoj stranici je naslov, stavljen kasnije.

875. شرح مختصر المنتهى للعضد **2489.**

Komentar usulskom djelu *Muḫtaṣar al-Muntahā*. Osnovno djelo napisao je Abū 'Amr 'Oṯmān b. 'Omar Ibn al-Ḥāğib al-Mālikī, umro 646/1248. Ovim radom on je skratio svoje opširnije djelo o toj temi. Ovaj komentar napisao je 'Aḍududdīn 'Abdurraḥmān b. Aḥmad al-Īğī, umro 756/1355. Rukopis obuhvata samo onaj dio koji se odnosi na logiku i disputaciju (ğadal).

GAL I, 306; S. I, 537; ḪḤ II, 1853.

Na naslovnoj stranici neko je zabilježio kasnije: مختصر منتهى قاضى عضدن حاشيه سى. Ova bilješka napisana je i na donjem prerezu listova.

Početak osnovnog djela:

الحمد لله رب العالمين ... اما بعد فانى لما رأيت قصور الهمم عن الاكثار وميلها الى الايجاز والاختصار صنفت مختصرا فى اصول الفقه ثم اختصرته على وجه بديع

Početak komentara: الحمد لله الذى برأ الانام وعمهم بالاكرام

L. 205; 19,5 × 16. *Nasḫ* i *ta'līq* različitih vrsta od više raznih prepisivača iz raznih vremena. Osnovni i najstariji dio rukopisa nalazi se u drugoj polovini knjige, pri završetku. Sam završetak dopisan je mnogo kasnije drugim rukopisom. Na rubovima stranica, obično u vrhu, ispisan je osnovni tekst. Pored toga, na rubovima se nalaze i mnoge sitnije pisane glose. Znatan dio rukopisa je većinom bez tačaka. Papir tamno-bijel, mjestimice deblji i čvrst; mnogi listovi su oštećeni vlagom i crvotočinom; povez je kožni, postavljen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepis najstarijih dijelova ovog rukopisa je iz XV ili XVI stoljeća, a kasnije dopisani listovi su iz XVIII ili XIX stoljeća. Završetak glasi:

تم الشرح المنسوب الى الامام العلامة ... عضد الدين عبد الرحمن بن ركن الدين احمد الشبانكارى (هو عشيرة القزوين) الواقع على المختصر فى الاصول للامام ... جمال الملة والدين ابى عمرو عثمان بن الحاجب المالكى

Uvakufio Memišaga Kasumagić (v. pečat na više mjesta u rukopisu).

876. Zbirka (مجموع) , 5 **2059.**

L. 318; 21 × 15,5. *Nasḫ* i *ta'līq*, pomiješani jednostavni. Po rubovima mnogih listova ima glosa koje su pisane rukom istog prepisivača. Papir bijel, čvrst, povez polukožni; ima polukožnu futrolu, oštećenu.

1. L. 1—17. ISTO kao br. 875.

U rukopisu je naslov: كتاب مختصر المنتهى . Rukopis je na kraju nepotpun.

2. L. 18—82. حاشية الجرجانى على شرح مختصر المنتهى للعضد

Glosa prethodnom komentaru. Napisao as-Sayyid aš-Šarīf 'Alī b. Muḥammad al-Ğurğānī, umro 816/1413.

GAL I, 306; S. I, 538.

Početak je ovdje: قوله الحمد لله اقول اردف التسمية بالتحميد ...

Na listovima 83—86 nalazi se fragmenat neke glose nekom komentaru akaidskog djela تجريد الكلام od Naṣīruddīn Muḥammada aṭ-Ṭūsī-je (umro 672/1273).

3. L. 87—186. شرح حكمة العين

Komentar filozofsko-teološkom djelu *Ḥikmat al-'ayn*. Osnovno djelo napisao je Nağmuddīn Abū Bakr 'Alī b. 'Omar b. Muḥammad al-Kātibī al-Qazvīnī Dabīrān, umro 675/1276, a ovaj komentar napisao je Šamsuddīn Muḥammad b. Mubārak-Šāh Mīrak al-Buḫārī, umro oko 740/1340.

GAL I, 466; S. I, 847, S. II, 297.

Imena ovih autora navedena su prema rukopisu i prema Brockelmannu. ḪḤ (I, 685) kaže da je ime autora osnovnog djela Abu,l-Ḥasan 'Alī b. Muḥammad. U uvodu osnovnog djela pisac kaže da je on prvobitno napisao risalu o logici pod naslovom *al-'Ayn*, pa su od njega tražili njegovi učenici da još tomu doda risale o teologiji

i prirodi (*ilāhī wa ṭabī'ī*, o metafizici i fizici), što je on i učinio i sve zajedno nazvao *Ḥikmat al-'ayn*. Pisac komentara služio se je uglavnom glosama koje je tome djelu napisao Quṭbuddīn Maḥmūd b. Mas'ūd aš-Šīrāzī (umro 710/1311) i prenio ih skoro u cijelosti u svoj komentar.

Početak osnovnog djela je:

سبحانك اللهم يا واجب الوجود ويا مفيض الخير والجود

Početak komentara:

الحمد لله فاطر ذوات العقول النورية ومظهر الاسرار الربوبية

U nekim primjercima početak je: اما بعد حمد الله

Primjerak je na kraju nepotpun. Osnovni tekst podvučen je crnom, odnosno mjestimice crvenom linijom.

4. L. 187—295. حاشية ميرزاجان على الشرح المذكور

Glosa prethodnom komentaru. Napisao Ḥabībullāh Mīrzāğān aš-Šīrāzī, umro 994/1585.

GAL I, 467; S. I, 847.

Početak:

الحمد لله رب العالمين ... قال الش الحكمة استكمال النفس اه الاستكمال مصدر والمصادر قد تطلق ويراد بها معانيها النسبية وقد تطلق ويراد بها الحاصل بالمصدر

Riječi: قال الش – قال المص – قال قدس سره , kojima počinje novi pasus, pisane su crvenim mastilom.

5. L. 296—318. حاشية على شرح حكمة العين

Glosa navedenom komentaru, od nepoznatog pisca.

Početak:

الحمد لله الحكيم الخبير العليم القدير الذى تفرد بوجوب الوجود لذاته وتقدس باسمائه الحسنى وصفاته

Primjerak je nepotpun na kraju.

Prepisao cijelu zbirku 'Alī b. 'Omar, u medresi Šifā'iyye, u gradu Sivas, u službi Maulana Tefsirije*), 17. ramazana 1083/1672, kako se to vidi iz bilješke na kraju pod tač. 2 i t. 3.

(تم على يد افقر الانام على بن عمر فى بلدة سيواس فى المدرسة الشفائية فى خدمة مولانا تفسيرى – ؟ – فى يوم الجمعة فى وقت الضحى فى يوم سبع عشر من شهر رمضان وتاريخه من الهجرة النبوية المصطفوية ثلث وثمانون والف – ١٠٨٣)

Iz Šehdine biblioteke.

877. Zbirka (مجموع) , 4 1143.

L. 168; 21,5 × 15,5. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, čitak, pisan krupnijim perom. Po rubovima mnogih listova ima glosa, pisanih sitno rukom istog prepisivača. Papir žućkast, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

1. L. 1—24. ISTO kao br. 875.

U vrhu prve stranice je kasnije zabilježen naslov: شرح مختصر المنتهى

2. L. 24—58. حاشية الجرجانى على الشرح السابق , v. br. 876,².

Početak je ovdje: قوله الحمد لله اردف التسمية بالتحميد فى مفتتح الكلام

3. L. 59—83. شرح تهذيب المنطق والكلام للدوانى

Komentar djelu o logici *Tahḏīb al-manṭiq wa 'l-kalām*. Osnovno djelo *Tahḏīb al-manṭiq* napisao je u Samarkandu 789/1386. Sa'dud-dīn Mas'ūd b. 'Omar at-Taftāzānī, umro 792/1390, a ovaj komentar napisao je Ğalāluddīn Muḥammad b. As'ad aṣ-Ṣiddīqī ad-Dawānī, umro 907/1401.

GAL II, 215; S. II, 302.

(Iz naslova osnovnog djela neki su razumjeli — npr. ḪḤ I, 515 — da to djelo govori o logici i o akaidu, što je pogrešno, jer uvidom u samo djelo saznajemo da ono govori samo o logici).

*) Navedeni Tefsirija je, držimo, Maulānā Muḥammad b. Ḥamza ad-Dabbāg, zvani Tefsīrī-efendī, jedan od glosatora djela '*Aqā'id an-Nasafī*, umro 1111/1699 (v. ḪḤ II, 1148; AM II, 307).

Početak osnovnog djela:

الحمد لله الذى هدانا سواء الطريق وجعل لنا التوفيق خير رفيق

Početak komentara: تهذيب المنطق والكلام توشيحه بذكر المفضل والمنعام

4. L. 84—168. حاشية على شرح تهذيب المنطق والكلام

لمؤلف مجهول

Glosa prethodnom Dawānijinom komentaru, od nepoznatog pisca. Djelo je posvećeno tatarskom sultanu Abu'l-Gāzīhānu Ahmed Behādir-hānu el-Husejniji, kako to nepoznati autor kaže u uvodu. Autor veliča ovog hana kao dobra i učena vladara. (Abu'l-Gāzīhān je umro 1074/1663, v. Š. Sami, QA I, 745).

Početak:

الحمد لله على تهذيب المنطق والكلام فى تقرير عقائد الاسلام وتحرير قواعد الاحكام ... وبعد فهذه تعليقات بل تحقيقات على قسم المنطق من التهذيب وحاشيته المشهورين كالكوكبين المنيرين المنظورين لاهل النظر بلا فرق كالفرقدين واتوسل بها الى نظرة من حضرة سلطان بلاد الاسلام قهرمان اقاليم العدل والاحسان خلاصة العترة الطاهرة ... ابو الغازى خان احمد بهادرخان الحسينى لازالت رتبة العلم فى ايام دولته عالية

Završetak glasi:

هكذا ينبغى ان يحقق المطالب التصورية حتى يستحسن الشروع فى المطالب التصديقية

تمت بعون الله الموفق والمرشد

Prepisao cijelu ovu zbirku Muḥammad b. Muḥammad al-Bosnawī al-Prozōrī (iz Prozora), bivši muftija u bosanskom Akhisaru (Prusac). Prepis je sačinjen u Istanbulu, u kući Nebiha Muhamed-efendije, kadije istanbulskog, mjeseca rebi'ul-evvela i rebi'ul-ahira 1183/1769, kako se to razumi iz bilježaka na kraju rukopisa pod tač. 1 i tač. 2.

Prva bilješka (v. l. 24) glasi:

اتممت هذه النسخة العضدية اعنى شرح مختصر المنتهى فى منزل نبيه القاضى بدار السلطنة العلية سابقا وانا محمد بن محمد البوسنوى البروزورى السابق الافتاء باقحصار بوسنة فى غرة ربيع الاول لسنة ثلث وثمانين ومائة والف

U drugoj bilješci (v. l. 58), koja je nevješto sastavljena, prepisivač kaže da je kadija, u čijoj je kući on bio i prepisivao, umro do dva sata nakon što je imenovan kadi-askerom Anadolije. Do dva dana poslije njega umro je od kuge? Osman Kopčić (neki naš zemljak?) koji je stanovao u Šejh Muratovoj tekiji.

(تمت هذه النسخة الشريفة فى غرة ربيع الآخر لسنة ثلث وثمانين ومائة والف فى القسطنطينية بمنزلة نبيه (الحاج ؟) محمد افندى البوسنوى البروزورى (؟ !) فى اثناء توجيه القضاء له (؟ !) بعسكر اناطولى وارتحاله بعد ساعتين الى دار البقاء يوم الاول من ماه المزبور وهو الخميس ثم بعد اليومين قوبجك عثمان الساكن بتكة شيخ مراد وهو يوم الاحد مطعونا سبحان القادر)

Iz ove bilješke može se razumjeti i to, da je navedeni kadija također Bošnjak iz Prozora, što nam izgleda vrlo vjerovatnim. Tekst ove bilješke to jasno pokazuje. U prilog tome ide i činjenica, što je prepisivač (Muhamed-efendija Prozorija) boravio i radio u njegovoj kući. Samo u tom slučaju prepisivač nije naveo svoje ime u ovoj bilješci, zadovoljavajući se vjerovatno s tim, što se jasno potpisao u prvoj bilješci. Istina, M. Sureyya (SO IV, 541), govoreći o ovom kadiji, ne kaže da je on Bošnjak, što može značiti samo da mu to nije bilo poznato.

Na početku je ime i pečat ranijeg vlasnika (Muftizade Ibrahim Hasib) i naslovi djela iz ove zbirke, te bilješka s područja usuli-fikha. Na naslovnoj stranici pod tač. 1 nalazi se ime ranijeg vlasnika i vakifa (Mehmed Handžić), naslov djela, bilješke s područja usuli-fikha, te kratka biografija Ebu Ali Ibn Sina-a, što je sve (izuzev imena vlasnika) pisano rukom prepisivača zbirke.

878. Zbirka (مجموع). , 2 1217.

L. 59; 21,5 × 15. *Ta'līq*. Papir žućkast, povez polukožni.

1. L. 1—41. ISTO kao br. 876,[2]

Osnovni tekst podvučen je samo s početka crvenom i crnom linijom.

Prepis je dovršen 1246/1830.

2. L. 42—59. ذريعة الطعام

Risala o vjersko-poučnim propisima i pravilima o ishrani i pri jelu. Napisao 'Abdurrazzāq b. Muṣṭafa al-Antākī, čija nam je biografija nepoznata.

GAL, S. II, 973; Dail I, 543 (I I, 435).

Početak: كيف نحمد المقدس عن جميع الكدورات والنقصان

Po rubovima listova ima glosa. Neki listovi, naročito pri kraju, dohvaćeni su vlagom, tako da je mjestimice pismo oštećeno.

Prepis je dovršen 1177/1763(?), a potpis prepisivača nečitak usljed oštećenja pisma vlagom.

Na naslovnoj stranici, pod tač. 1, nalazi se pečat sa imenom ranijeg vlasnika i datumom (as-Sayyid Muhammed Dželaluddin Konawi, 1254/1838).

879. Zbirka (مجموع) , 2 1856.

L. 92; 22 × 17. *Ta'līq.* Po rubovima listova i na posebno dodatim listićima ima sitno pisanih glosa, što je sve prepisao isti prepisivač. Papir tamno-bijel i bijel, čvrst; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—74. حاشية الجرجانى على شرح مختصر المنتهى

Džurdžanijina glosa Abduddinovom komentaru Ibn Hadžibova usulskog djela *Muḫtaṣar al-Muntahā* (v. br. 876,[2]).

2. L. 75—92. شرح مختصر المنتهى للعضد , (v. br. 875).

Prepisao oba djela Ḫalīl b. Ibrāhīm, bez oznake datuma (v. bilješku na kraju pod tač. 1).

(وقع الفراغ من تخطيط هذه النسخة الشريفة الشريفية من مبادى مختصر المنتهى لابن الحاجب المنوطة بشرحه للقاضى عضد ... على يد العبد الفقير خليل بن ابراهيم ...)

Rukopis je iz XVIII stoljeća.

Uvakufljeno za medresu Simzade (v. bilješku na prvom zaštitnom listu (وقف بمدرسة سيم زاده درسراى بوسنه) . Tu je i kratka dova, te bilješka ranijeg vlasnika (nekog Osmana), u kojoj kaže da je primjerak kupio za 95 para.

Iz biblioteke Simzade medrese.

880. Zbirka (مجموع) , 3 4092.

L. 105; 20 × 12. *Nasḫ* lijep. Na početku svakog djela nalazi se lijep unvan, u kome je izrađeno šumsko cvijeće u bojama na zlat-

noj podlozi. Stranice su obrubljene sa tri tanke crne i jednom širokom zlatnom, a margine u prvoj polovini plavom linijom. Po rubovima mnogih listova u prvoj polovini ima sitno i lijepo pisanih glosa, koje su pisane rukopisom istog prepisivača. Papir žućkast, čvrst; povez kožni, oštećen, sa pozlaćenim ornamentima na koricama. Nutarnja strana korica poprskana je srebrenastom emulzijom. Cio primjerak je estetski vrlo lijepo opremljen i uređen.

1. L. 1—72. ISTO kao br. 876,[2]

2. L. 73—98. ISTO kao br. 875.

3. L. 99—105 مختصر المنتهى لابن الحاجب (v. br. 875).

Cijelu ovu zbirku prepisao je isti prepisivač koji se nije potpisao niti označio datuma prepisa.

Rukopis je iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalaze se imena i pečati ranijih vlasnika (Nedimi Hasan el-Iskelibi, iz kasabe Iskelib u Turskoj, 1163/1749. i es-Sejjid Ahmed Rešid Abdullah-efendizade, 1200/1785).

Uvakufio Ali-paša Stočević za biblioteku svoje tekije u Mostaru, 1258/1842 (v. bilješku i pečat na naslovnoj strani). Na posljednjem listu nalazi se bilješka, pisana kasnije drugim rukopisom, o podjeli nauke arapskog jezika na specijalne znanosti.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

881. حاشية ابن افضل الدين على شرح العضد على مختصر ابن الحاجب 2449.

Glosa Adudovom komentaru djela *Muḫtaṣar al-Muntahā*. Napisao Maulānā Ḥumayd b. Afḍal (Afḍalzāde), umro oko 908/1502.
ḪḪ II, 1856.

Ime autora navedeno je prema ḪḪ (n. m.) i prema rukopisu. Drugi izvori (GAL I, 418, AM I, 889, OM I, 222) kažu da mu je ime Ḥamīduddīn (Ḥamdullāh). Djelo je zapravo prerada i odbrana al-Ǧurǧānījine glose, pa ga neki ubrajaju u superglose (حاشية حاشية الجرجانى) . Posvećeno je sultanu Bajazidu II (1481—1512).

Početak: الحمد لله الذى انزل على عبده الكتاب وبين مجمله

L. 69; 18 × 13. *Ta'līq* lijep. U vrhu prve stranice nalazi se lijep unvan u bojama, u kome je upisana besmela, zlatnim slovima, pismom kufi na plavoj podlozi, sa ornamentom izrađenim bijelom bojom. Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim, širom zlatnom i plavom, a ostale crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima sitno pisanih glosa, od kojih su neke pisane kasnije slabim rukopisom. Papir žućkast, glat, povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Prepis je iz XVI ili XVII stoljeća.

Na početku su imena ranijih vlasnika (Ahmed b. Mustafa, muderis, Mustafa), te stariji i noviji pečat ove biblioteke. Isti pečati nalaze se i na kraju.

Uvakufio Ahmed-efendija, muderis.

882. Zbirka (مجموع), 3 **1714.**

L. 203; 21 × 15,5. *Nasḫ* i *ta'līq* pomiješani. Po rubovima nekih listova ima glosa. Papir bijel, čvrst; mnogi su listovi dohvaćeni vlagom, pa je mjestimice pismo oštećeno. Povez polukožni.

1. L. 1—73. ISTO kao br. 881.

Na naslovnoj stranici neko je kasnije napisao:

حاشية افضل زاده بر حاشيه مختصر لمولانا سيد قدس سره ف علم الاصول

2. L. 74—134. حاشية ميرزاجان على شرح الحنفى لرسالة اثبات الواجب

Glosa, što ju je napisao Mīrzāğān al-Hanafijinom komentaru akaidskog djela رسالة اثبات الواجب od ad-Dawānije (v. I, 465).

Na naslovnoj stranici je gornji naslov, kasnije stavljen. Rukopis je na kraju nedovršen.

Na l. 135—154 nalazi se fragment iz djela حاشية (ابن) شجاع الدين على حاشية الخيالى لشرح سعد الدين على عقائد النسفى . To je superglosa Hayalijinoj glosi Taftazanijinog komentara Nesefinom akaidu, što ju je napisao Šuğā'uddīn Ilyās ar-Rūmī, umro 920/1514 (v. OM I, 333) ili Šuğā'uddīn Ilyās b. Šuğā'uddīn ar-Rūmī al-Ḥanafi, umro 929/1522 (v. AM I, 225 i 226).

U vrhu prve stranice ovdje zabilježeno je:

ابن شجاع من حاشية خيالى

3. L. 155—203. تصديقات عصامى

Dio glose djelu *aš-Šamsiyya* o logici. Osnovno djelo napisao je Nağmuddīn 'Alī b. 'Omar al-Qazwīnī al-Kātibī, umro 675/1276. Komentar je napisao neki al-Quṭb, a glosu tome komentaru Maulānā 'Iṣāmuddīn Dāwūd (živio u doba sultana Mahmud Mirze, koji je vladao u Samarkandu 899/1493, a koji je bio sin sultana Ebū Se'īda). Ovo poglavlje o sudovima (premise — taṣdīqāt) je iz te glose (v. ḤḪ II, 1063. i 1064).

Početak: قوله المقالة الثانية فى القضايا واحكامها

Rukopis je na kraju nedovršen.

Cijela ova zbirka prepisana je istim rukopisom u Istanbulu, u medresi Etmekdži Emir, 12. ramazana 1098/1686, kako se to vidi iz bilješke na kraju pod tač. 1.

(تمت الكتاب ... بمدينة قسطنطينية فى مدرسة اتمكجى امير فى شهر رمضان المبارك

فى ١٣ سنة ١٠٩٨)

Uvakufio Memišaga Kasumagić, čiji se pečat nalazi u rukopisu.

883. Zbirka (مجموع), 3 **2861.**

L. 58; 19,5 × 11,5. *Ta'līq* lijep, pisan u razmaknutim redovima. Stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Papir žućkast i tamno-bijel, povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—45. مرقاة الوصول الى علم الاصول

Djelo iz teorije islamskog prava (v. I, 123). Pisac je u tekst uvoda vješto uvrstio, zapravo ugradio po 14 naslova iz usuli-fikha i fikha. Svi ti naslovi napisani su u vrhu prve stranice ovog rukopisa. Po rubovima listova i između redaka s početka ima glosa koje su pisane istim rukopisom kao i tekst.

2. L. 46—48. دفع الضرورة عن حج الصرورة (الصارورة) لعبد الغنى ابن النابلسى

Risala o vršenju hadža za drugog po čovjeku (bedel) koji sam za sebe nije hadž obavio (*ṣarūra*). Napisao 'Abdulganī b. Ismā'īl an-Nābulusī, umro 1143/1731. Gornji naslov je prema uvodu ruko-

pisa. Ismā'īl-paša (AM I, 592 i Ḏail I, 579) navodi ovu risalu pod pogrešnim naslovom: رفع الضرورة عن حج الصبرورة

Početak:

الحمد لله الذى لم يجعل على احد من عباده المسلمين حرجا فى شئ من احكام هذا الدين المين ...

3. L. 49—55. مختصر المنار

Skraćena prerada usulskog djela *al-Manār*, što ju je napisao Ṭāhir b. Ḥasan Ibn Ḥabīb al-Ḥalabī (v. br. 850,[1]). U rukopisu je naslov: هذا كتاب مختصر منار . — Prve dvije stranice obrubljene su sa dvije, a ostale jednom crvenom linijom.

Rukopisi pod tač. 1 i 3 su, vjerovatno, iz XVIII stoljeća, a rukopis pod t. 2 je iz XIX stoljeća. Ovaj posljednji prepisao je neki Pīr Muḥammad (Muḥammad Bahā'ī), kako se to vidi na kraju iz bilježaka koje su pisane istim rukopisom.

Na nutarnjoj strani prve korice nalaze se razne bilješke manje važnosti, među kojima se u jednoj kaže, da je djelo »Isamuddinova glosa« povjereno kao amanet na čuvanje nekom Ahmed-efendiji Begzade.

Na naslovnoj stranici pod t. 1 nalazi se bilješka o Božijem svojstvu (sifatu) govora, pisana rukom prepisivača toga djela. Na rubu te stranice su dva lična pečata ranijih vlasnika (Muhamed 1191. i Muhamed Emin). U dnu stranice je stih na turskom jeziku, u kom je izrečen datum dolaska nekog muftije na muftijski položaj u Bosna Brod 1191/1777. Datum je sastavio Čokadžizade Muhamed-efendi.

(چوقه جى زاده محمد افنديك انشا ايلديكى تاريخدر :

كلدى ديوب تاريخى يازدم همان

بوسنه برودى مفتيسى اول قطب زمان

غرة جمادى الاولى سنة ١١٩١)

Na kraju se nalaze bilješke s područja fikha i razne fetve na turskom i arapskom jeziku.

884. Zbirka (مجموع) , 9 3620.

L. 68; 19,5 × 12,5. *Ta'līq* sitan, složen u prvoj polovini i krupniji u drugoj polovini rukopisa. Papir žućkast, glat i tamno-bijel, deblji, povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—23. ISTO kao br. 883,[1]

U vrhu prve stranice je naslov: مرقات

2. L. 24—27. متن العلاقة

Kratka risala o pravilima metafore (*isti'āra*) u arapskoj stilistici. Napisao Maḥmūd al-Anṭākī. Neki je izvori navode pod nazivima: رسالة فى الاستعارة , ili رسالة فى البيان .

Kairo II, 199, 204; GAL, S. II, 329.

Početak: الحمد لله حمد الشاكرين

3. L. 27—29. فرائد الفوائد

Risala o metafori u arapskoj stilistici, što ju je napisao (Hašim) Abu'l-Qāsim Samarqandī al-Layṯī (v. I, 238).

4. L. 29—31. خلاصة الافكار فى الوضع

Kratka risala o gramatičkom tumačenju riječi u arapskom jeziku, od nama nepoznatog pisca. Raspoređena je na uvod, dva poglavlja (*maqṣad*) i dodatak (*taḏyīl*).

Početak:

الحمد لله الذى هو بديع السموات كاللؤلؤ والمرجان ... وبعد فهذه فائدة لطيفة لخصتها من حواش كثيرة وشروح وفيرة ومتون عديدة ورتبتها على مقدمة ومقصدين وتذييل ... وسميتها بخلاصة الافكار

5. L. 31—32. رسالة فى آداب البحث والمناظرة

Kratka uputa o pravilima disputacije, od nama nepoznatog pisca.

Početak:

احمدك اللهم يا مجيب كل سائل ... وبعد فهذه رسالة لخصتها فى علم الآداب

6. L. 32—34. الحسينية فى آداب البحث

Riṣala o istoj temi, što ju je napisao Ḥusayn al-Antākī, umro 1130/1718 (v. I, 115).

7. L. 35—36ᵃ. الرسالة العضدية (فائدة) فى الوضع

Risala o gramatičkom tumačenju riječi u arapskom jeziku (v. I, 8 i 237).

8. L. 36ᵇ—40. رسالة الآداب فى المناظرة

Risala o pravilima disputacije. Napiṣao Ismā'īl-efendi al-Kalanbawī, umro 1205/1790. Rad je poznat još pod naslovom آداب الكلنبوى

AM I, 222; Dail I, 3.

Početak poslije besmele:

يقول الفقير الى رب العباد القدير لما كان متون علم الآداب لم تشتمل على تفصيل امثلة البحث لجميع الابواب

9. L. 41—68 الرسالة الشمسية فى القواعد المنطقية

Djelo o logici, što ga je napisao Nağmuddīn 'Alī b. 'Omar al-Qazwīnī al-Kātibī, umro 675/1276, a prema nekima 693/1294. Djelo je napisano i posvećeno hodži Šemsuddin Muhamedu b. Behauddin Muhamedu el-Džuvejni, po kome je dobilo ime.

GAL I, 466; S. I, 845; ḤḤ II, 103.

Početak: الحمد لله الذى ابدع نظام الوجود

Po rubovima mnogih listova ima glosa.

Prepisao sve risale pod tač. 1—8 Maḥmūd 'Ārif Qaytaszāde b. derviš 'Omar al-Mostārī (iz Mostara), 13. rebiul-ahira 1264/1847, kako se to vidi iz bilješke na kraju pod t. 1.

(وقد وقع الفراغ من نميقة — ؟ ! — هذه النسخة الشريفة من يد عبده الحقير محمود عارف قيطاس زاده الموستارى بن درويش عمر فى سنة اربع وستين ومائتين والف يوم الجمعة الثالث عشر من ربيع الآخر قبيل العصر)

Prepis rukopisa pod tač. 9 dovršio je neki drugi prepisivač, 1203/1788.

(تمت بعون الله القادر سنة ١٢٠٣)

Na prvim zaštitnim listovima nalazi se sadržaj ove zbirke. Iz toga se vidi da je jedan rukopis (Kasidetu'l-Burde) iskinut. Tu se

dalje nalaze: stihovi od Mearrije, kojima se je služio Ishak-paša, mutesarrif Hercegovine (1272/1855); stih Maulana Džamije, u kome je sabrana cijela arapska abeceda; značenje zapovijednog načina u arapskom jeziku, te kratka bibliografija radova Sa'duddin Teftazanije, kako ju je on sam zabilježio na jednom svom djelu. Na naslovnoj stranici je jedna bilješka iz logike i druga o tome, kako se i koliko puta uči besmela za ostvarenje neke želje, — te stihovi autora usulskog djela *Mirqat*-a, u pohvalu toga djela.

Na kraju se nalaze recepti na turskom jeziku za izradu zlatne i srebrene emulzije (yaldiz) radi pozlate ili posrebravanja.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

885. مرآة الاصول 2091.

شرح مرقاة الوصول

Komentar prethodnog djela *Mirqāt-a* od istog autora (v. I, 123).

GAL II, 227.

Primjerak je nepotpun s početka.

Početak komentara: الحمد لله الذى كرّم بنى آدم بالعقل القويم

Prvo poglavlje kojim počinje ovaj primjerak je:

واما المشكل فما خفى مراده

L. 99; 19,5 × 13,5. *Nasḫ-ta'līq* sitan, složen. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima samo nekih listova ima malo glosa. Papir bijel, glat, povez kožni, oštećen, sa otiskom ornamenata na koricama.

Prepisao Maḥmūd b. Bakr b. 'Omar 20. džumada'l-ula 1068/1657.

(قد وقع الاختتام ... يوم الخميس فى وقت العصر العشرين من جمادى الاولى المبارك سنة ثمان وستين والف على يد افقر العباد محمود بن بكر بن عمر)

Na prvom zaštitnom listu nalazi se strofa od dva stiha na turskom jeziku u kojima neki pisac moli Boga da njegovo djelo ne padne u ruke neznalice; zatim dvije bilješke, od kojih se u prvoj kaže da je ponavljanje (muzakera) ovog djela sa nekim Husejn-efendijom počelo 1073/1662, a u drugoj da je djelo kupljeno u Gračanici 1138/1725.

Na kraju su bilješke s područja dogmatike i prava, te bilješka u kojoj se kaže da je počelo čitanje (ove knjige?) 1067/1655 — i sasvim na kraju tri kratke izreke na arapskom jeziku s područja narodnog gatanja.

886. ISTO **994.**

Po prerezu listova i na nutarnjoj strani prve korice naslov je: مرآة الاصول شرح مرقاة الوصول

L. 168; 24 × 15. *Nasḫ* sitan, složen, pisan oštrim perom. Osnovni tekst podvučen crvenom linijom samo mjestimice. Po rubovima samo prvih nekoliko listova ima dosta sitno pisanih glosa, koje su većinom uzete iz glose *Miftāḥ al-ḥuṣūl* od Mustafe b. Jusufa Mostarca. Papir je bijel, glat, čvrst, mnogi listovi su dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

Prepisao 'Abdurraḥīm Maḥmūd b. Muḥammad al-Bosnawī (Bošnjak), 1131/1718.

(وافق الفراغ ليلة الاربعاء الثلاثين من ربيع الآخر والابتداء من ربيع الاول المنسلكين فى شهور سنة احدى وثلثين ومائة والف على يد العبد الفقير عبد الرحيم محمود بن محمد البوسنوى)

Na nutarnjoj strani prve korice nalaze se bilješke s područja hadisa i arapskog jezika. Na prvom zaštitnom listu je sadržaj, te razne bilješke s područja usuli-fikha, tefsira i arapskog jezika i stihovi u pohvalu dobre knjige. Na naslovnoj stranici su bilješke o tumačenju *besmele* i *hamdele*, te o uvakufljenju ovog rukopisa i stari i novi pečat ove biblioteke.

Na kraju, na posljednjem zaštitnom listu, navedeni su izvori po kojima je rađen ovaj komentar *al-Mir'āt*. Tu se nalazi i prepis bilješke Mustafe b. Jusufa Mostarca, u kojoj on navodi niz svojih učitelja do Taftazanije i Sejjid Šerif el-Džurdžanije. Bilješka je oštećena vlagom.

Uvakufio Svrzo Mehmed-efendija b. Muhamed-aga iz Sarajeva, 1931.

887. ISTO **3893.**

U rukopisu je zabilježen naslov: مرآة من الاصول

L. 200; 22,5 × 17,5. *Nasḫ-ta'līq*, jednostavan. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima samo nekih listova ima nešto glosa. Papir tamno-bijel, tanak, listovi dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Ḥ. Ḥasan b. Muḥammad b. Ḥasan, u medresi Aja Sofija, u nedjelju 9. redžeba 1237/1821.

(قد تم الكتاب على يد الفقير الحاج حسن بن محمد بن حسن فى تاريخ — غرلز — ١٢٣٧ سبع وثلثين ومائتين والف فى رجب فى تاسع من ايامه يوم الاحد — فى مدرسة ايا صوفية كبير)

Uvakufio Ali-paša Stočević za svoju tekiju u Mostaru 1258/1842 (v. bilješku i pečat na l. 1).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

888. ISTO **1378.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب مرآت الاصول

L. 187; 24 × 17,5. *Ta'līq* jednostavan. Stranice i široke margine obrubljene su i tekst podvučen crvenom linijom. Po marginama, između redaka i na posebnim listićima, koji su mjestimice dodati, ima dosta glosa koje su pisane istim rukopisom kao i tekst. Na kraju mnogih ovih glosa nalazi se oznaka موستارى —, što znači da su dotične bilješke uzete iz glose *Miftāḥ al-ḥuṣūl* od Mustafe b. Jusufa Mostarca. Papir tamno-bijel i žućkast, povez polukožni, oštećen.

Prepisao Ṣāliḥ b. al-'Abbās 1265/1848.

(قد وقع تحرير هذه النسخة ... عن يد اضعف العباد صالح بن العباس ... فى اول رجب المرجب لسنة خمس وستين ومائتين والف)

Na početku je sadržaj knjige, a na naslovnoj stranici bilješke s područja usuli-fikha i hadisa.

Uvakufio Salim-efendija Muftić.

889. ISTO **2960.**

L. 308; 18 × 13. *Ta'līq* lijep, sitan, složen. Osnovni tekst podvučen, stranice i margine stranica obrubljene crvenom linijom. Po rubovima mnogih listova ima glosa, pisanih istim rukopisom kao i tekst. Većina tih glosa uzeta je od »Mostarije«. Papir bijel, povez poluplatneni, nov.

Prepis potiče iz XVIII ili XIX stoljeća.

Na naslovnoj stranici nalaze se bilješke s područja tradicije i tumačenja Kur'ana.

890. ISTO 582.

U rukopisu je naslov: مرآة الاصول . Primjerak je nepotpun na kraju.

L. 74; 25,5 × 18,5. *Nasḫ*. Osnovni tekst podvučen i stranice obrubljene crvenom linijom. Po rubovima nekih listova s početka ima glosa. Papir bijel, listovi prosuti, bez poveza.

Rukopis je iz XIX stoljeća.

891. (حاشية – تعليقة – على مرآة الاصول) 2858.

Kratka glosa prethodnom komentaru *Mir'āt al-uṣūl*. Napisao, vjerovatno, Aḥmad ar-Rūmī al-Aqḥiṣārī, ili neki Aḥmad al-Ifranğī, kako se to može razumjeti iz nejasne bilješke na kraju, koja je napisana drugim rukopisom. Inače, o tim piscima nemamo podataka. Evo bilješke:

(هذا آخر ما قاله احمد الرومى الاقحصارى على مرآت الاصول قد حرر المرحوم فى هاشم – لعله هامش – نسخته وتلك النسخة عندى جمعها باشارة الفقير الشهير بانكوز زاده مصطفى المفتى بمدينة ازمير احمد الافرنجى من تلامذى هدية لمولانا ومن كل الوجوه اولانا السيد مصطفى افندى المشتهر بين الانام بمحشم – لعله بمحتشم – امير افندى نرجو القبول عند الملك الغفور آمين ياستار يا شكور)

Iz ovog čitko pisanog, ali posve slabog sastava, čiji je smisao sasvim nejasan, moglo bi se razumjeti samo to, da je jedan od dvojice navedenih Ahmeda (ar-Rūmī ili al-Ifranğī) pisac ove glose i da je isti neki naš čovjek. Međutim, izvori koji su nam pristupačni to ne navode. Gornji naslov je dat prema navedenoj bilješci. Ismā'īl-paša (AM I, 157) — navodi pisca pod imenom Aḥmad ar-Rūmī al-Aqḥisārī i kaže da je isti umro 1043/1633. M. Handžić (al-Gawhar al-asna, str. 36) — navodi našeg učenjaka Aḥmad-efendi al-Aqḥiṣārī al-Bosnevi, umro 1115/1703. Ni jedan, pak, ni drugi izvor ne navodi gornje djelo.

Početak:

قوله شرع انما فصله قوله شرع لانه استيناف وقع موقع الجواب كانه قيل كيف هداهم فقيل شرع لهم قوله بخلوا فى الموضعين

Završetak:

قوله كما ان مافات فى السفر لا يقضى فى الحضر اى لا يقضى فى الحضر مافات فى السفر . الا حال كونه ركعتين تم

L. 84; 16 × 12,5. *Nasḫ* lijep. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, deblji, listovi dohvaćeni vlagom i oštećeni; povez poluplatneni, nov.

Rukopis je iz XVIII ili XIX stoljeća.

مفتاح الحصول لمرآة الاصول

892. فى شرح مرقاة الوصول 3871.

Glosa prethodnom komentaru *Mir'āt al-uṣūlu*. Napisao Muṣṭafa b. Yūsuf b. Murād al-Mostārī (Mostarac), umro 1119/1707. u Mostaru. OM II, 30—1; AM II, 443 i Dail II, 524.

Brockelmann (GAL, S. II, 317) navodeći ovog glosatora ne navodi mu naziv glose, a malo kasnije, na istom mjestu, navodi glosu pod ovim naslovom kao anonimnu. U ḤḪ (II, 1657) donesena je bilješka Maulā Ğarullāh Waliyuddīna (umro 1151/1738), u kojoj on kaže da postoji »velika glosa Mir'ātu u jednom svesku od jednog njegovog kolege zvanog Muṣṭafa-efendi al-Bosnawī al-Muṣdarī, koji je umro poslije 1110. H«, a to se misli očito ova glosa i njen autor

(قال المولى جار الله ولى الدين ... وحاشية كبيرة فى جلد كبير لبعض شركائى المشتهر بمصطفى افندى البسنوى المصدرى توفى بعد سنة عشر ومائة والف)

Ovo je jedno od najvažnijih djela ovog našeg plodnog pisca. Rukopis je autograf, što se vidi i iz vlastoručne bilješke autora na rubu naslovne stranice:

(تملكه مؤلفه وكاتبه الفقير الى الغنى البارى مصطفى بن يوسف الموستارى)

Početak:

نحمدك يا من اظهر بحكمته الفروع من الاصول وفسر بمحكم كتابه ما تشابه على ذوى العقول ... وبعد فيقول المفتقر لعفو ربه الكريم البارى مصطفى بن يوسف بن مراد الموستارى

L. 319; 25 × 15. *Nasḫ-ta'līq*, sitan, složen, pisan vještim i lijepim rukopisom. U vrhu prve stranice nalazi se lijep mali unvan u bojama, u kome je izrađeno sitno šumsko cvijeće na zlatnoj i plavoj podlozi. Sve stranice su obrubljene sa tri tanke crne i jednom širokom zlatnom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa, koje su pisane istim rukopisom kao i tekst. Papir bijel, čvrst, glat; povez kožni, sa pozlaćenim ornamentima na koricama, omotan u zeleno platno.

Djelo je započeto u Misiru 11. muharema, a dovršeno u Istanbulu 18. redžeba 1103/1691.

(وقد اتفق اذان مغرب السبت الثامن عشر من رجب الحرام سنة ثلاث ومائة والف فراغ بنان البيان واسنان الاقلام عن نظم ما جمعت من الفرائد ورقم ما استفدت من الفوائد وقد كان الافتتاح بعصر يوم الخميس الحادى عشر من محرم الحرام فلله الحمد على الافتتاح والاختتام ...)

Na početku se nalaze bilješke i fetve autora na arapskom i turskom jeziku, pisane vlastoručno. Na naslovnoj stranici je naslov, napisan crvenim mastilom. Prema naslovu, na rubu, je lični pečat autora. Ispod naslova je bilješka, koju je — sudeći po rukopisu — napisao autorov učenik i biograf Opijač, a u kojoj se kaže, da je »ovaj komentar« autograf, te da ga je autor uvakufio sa ostalim svojim djelima u gradu Mostaru, uz uslov, da se nikome ne daje na upotrebu, osim sa svjedokom i zalogom, i da se pritom odredi tačno vrijeme, preko koga se knjiga ne smije zadržavati, a u kome se može prepisati, — kako bi se mogla i drugima dati na korišćenje uz spomenute uslove, — godine 1119. H.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

893. حاشية الازميرى على مرآة الاصول 3793.

Glosa prethodnom komentaru *Mir'āt al-uṣūlu*. Napisao Muḥammad b. Walī b. Rasūl al-Qiršahrī al-Izmīrī, umro 1165/1751.

GAL, S. III, 1275; AM II, 328.

Ime pisca navedeno je i u uvodu rukopisa. Jedan svezak sadrži čitavo djelo. Uvod komentara (dībāğa) glosiran je kao posebna cjelina, a poslije toga glosa samog komentara ima nov, uobičajeni početak.

Početak glose u uvodu poslije besmele glasi:

الحمد جمع بين الحمد والتسمية امتثالا لحديث الابتداء واقتداء باسلوب الكتاب المجيد

Početak glose u komentaru, poslije besmele:

يارب لك الحمد كما ينبغى لجلال وجهك وعظيم سلطانك

(Mu'ğam, I, 429—30 i neki drugi katalozi pogrešno pripisuju ovu glosu Sulejmānu el-Izmīriji, umro 1102/1690, koji je također pisao kraću glosu navedenom komentaru).

L. 307; 28 × 16,5. *Ta'līq* složen, sitniji. U vrhu prve stranice uvoda i komentara nalaze se unvani u zlatnoj i crvenoj boji. Prve

dvije stranice na oba mjesta obrubljene su tankim crnim i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Papir žut, glat, neki su listovi oštećeni crvotočinom; prerezi listova ukrašeni su zlatnom bojom. Povez je polukožni.

Prepisao Sulaymān b. Mūsā, 1238/1822.

(تم الكتاب ... فى سنة ثمان وثلاثين ومائتين والف ... نمقه الفقير ... سليمان بن موسى ...)

U prepisu ima dosta grešaka.

Na naslovnoj stranici nalaze se dvije bilješke. U prvoj je zabilježena cijena knjige (700 groša?) i ime ranijeg vlasnika (Muhamed Esad b. Muftizade, el-Hadž Ahmed el-Karahisari, es-Sahibi b. Osman b. Davud b. Ibrahim b. Hidr) koji kaže da je knjigu kupio godine 1257/1841. U drugoj bilješci kaže se da je rukopis uvakufio Ali-paša Stočević za biblioteku svoje tekije u Mostaru, 1258/1842. Tu je i njegov veliki pečat.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

894. Zbirka (مجموع) , 5 2809.

L. 208; 19 × 12. *Ta'līq*, od raznih prepisivača. Papir tamnobijel i bijel, povez kožni, jednostavan.

1. L. 1—19. (رسالة – عُجالَة – فى انواع المفهوم)

Kratka risala o tumačenju šeriatskog prava po smislu (*mafhūm ul-muḫālafa)*. Napisao 'Abdulḥalīm b. Muḥammad Aḫīzāde, umro 1013/1604. Ime pisca je navedeno prema Brockelmannu (GAL II, 444) i prema Ismā'īl-paši (AM I, 504), dok je na kraju rukopisa njegovo ime potpisano 'Abdulhalīm Muḥammad b. Muḥammad (عبد الحليم محمد بن محمد الشهير باخى زاده). M. Tahir (OM I, 228) navodi ga pod imenom: Eḫīzāde Ḥalīmī-efendi. Što se tiče gornjeg naslova djela, on je uzet i sastavljen prema tekstu uvoda. Inače, o ovoj risali ne nalazimo posebno spomena u izvorima koji su nam pristupačni. Rad je posvećen nekom istaknutom učenjaku, čije ime pisac ne navodi, ali je to, po svoj prilici, njegov učitelj Abu's-Su'ūd-efendi.

Početak:

الحمد لله الحى القيوم الذى نطقت بكمال قدرته السنة كل منطوق ومفهوم ... اما بعد فهذه عجالة علقتها على مبحث المفهوم ... وهذه الرسالة مرتبة على مقدمة فى عد انواع المفهوم وعلى مبحثين

Ta'līq sa nešto *nasḫa*, lijep. Na kraju se nalazi bilješka i potpis autora, iz čega bi se moglo razumjeti da je ovo autograf, što je vrlo vjerovatno.

(هذا آخر ما تيسر لنا من النقض والابرام فى هذا المقام ... العبد الفقير عبد الحليم محمد
بن محمد الشهير باخى زاده كتب الله له الحسنى وزيادة)

Po rubovima nekih listova ima nešto glosa.

Na listu 20 nalaze se stihovi na turskom i perzijskom jeziku lirskog i mističnog sadržaja, među kojima i nekoliko stihova Dželaluddin Rumije.

2. L. 21—54. شرح الايساغوجى للكاتى

Komentar poznatom kratkom djelu o logici *al-Īsāgūǧī*. Osnovno djelo *al-Īsāgūǧī* napisao je Aṯīruddīn Mufaḍḍal b. 'Omar al-Abharī, umro 663/1265 (v. I, 244), a ovaj komentar Ḥusāmuddīn Ḥasan al-Kātī, umro 760/1359.

GAL I, 464; S. I, 841.

Ḥ. Ḫalīfa (I, 206) i Flügel (II, 602) kažu da je pisac osnovnog djela umro oko 700/1300. godine.

Početak osnovnog djela:

قال الشيخ الامام ... اثيرالدين الابهرى ... اما بعد فهذه رسالة فى المنطق اوردنا فيها ما
يجب استحضاره لمن يبتدئ فى شئ من العلوم ... ايساغوجى اللفظ الدال بالوضع يدل على
تمام ما وضع له بالمطابقة

Početak komentara: الحمد لله الواجب وجوده الممتنع نظيره الممكن سواه

Ta'līq, pisan krupnim perom, vještom rukom, u razmaknutim redovima. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova i između redaka ima dosta sitno pisanih glosa, — izuzev pri kraju rukopisa.

3. L. 55—62. الايساغوجى

Kratko djelo o logici (v. t. 2).

4. L. 63—94. تحرير القواعد المنطقية فى شرح الرسالة الشمسية

Komentar djelu o logici *ar-Risāla aš-Šamsīya*. Osnovno djelo napisao je Naǧmuddīn 'Alī b. 'Omar al-Qazwīnī (v. br. 884,[9]), a ovaj komentar Quṭbuddīn Muḥammad b. Muḥammad ar-Rāzī at-Taḥtānī, umro 766/1364.

Ahlwardt IV, 511; ḤḪ II, 1063.

Početak:

قال ورتبته على مقدمة وثلث مقالات اه اقول الرسالة مرتبة على مقدمة وثلث مقالات
وخاتمة اما المقدمة فى ماهية المنطق وبيان الحاجة اليه وموضوعه واما المقالات

Komentar je vrijedan i bio je u svoje vrijeme cijenjen i mnogo proučavan u medresama.

Ta'līq sa nešto *nasḫa*, pisan vještom rukom. Mjestimice ima glosa po rubovima listova i između redaka.

5. L. 95—210. شرح المصباح فى النحو للسرورى

Komentar djelu *al-Miṣbāḥ* o arapskoj sintaksi. Osnovno djelo *al-Miṣbāḥ* napisao je Nāṣir b. 'Abdussayyid al-Muṭarrizī, umro 610/1213, a ovaj komentar Muṣṭafā b. Ša'bān as-Surūrī, umro 969/1561.

GAL, S. I, 514; S. II, 650.

Ḥ. Ḫalīfa (II, 1709) i Ismā'īl-paša (AM II, 434) navode da je komentator umro 961/1553.

Osnovno djelo i njegovi razni komentari mnogo su upotrebljavani u školama u svoje vrijeme.

Početak osnovnog djela: اما بعد حمد الله ذى الانعام

Početak komentara:

الحمد لله الذى جعل الفاعلين بامره مرفوعات (مرفوعى) الدرجات ... وبعد فيقول
العبد الفقير سرورى الحقير

Nasḫ sa nešto *ta'līqa*, lijep. Po rubovima samo nekih listova ima sitno pisanih glosa.

Rukopis pod t. 1 potiče iz XVII stoljeća.

Rukopise pod t. 2 i 3 prepisao je Kurt b. Bālī 998/1589.

(كتبه الحقير العبد الضعيف قورد بن بالى سنة ٩٩٨)

Rukopis pod t. 4 prepisao je Ḥusām Muṣlī 985/1577.

(كتبه حسام بندة مصلى سنة ٩٨٥)

Rukopis pod t. 5 prepisao je Bakr b. Ibrāhīm 965/1557.

(تم تأليف شرح المصباح بعناية الملك الفتاح فى اواخر عشر الصفر من شهور سنة خمس
وستين وتسعمائة على يد اضعف عباد الكريم بكر بن ابراهيم)

Na naslovnoj stranici pod t. 2 nalazi se bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Emrullah b. Bali). Na neispisanom listu, poslije rukopisa pod t. 4, nalazi se bilješka na turskom jeziku o učenju sure

al-Fatḥ. Na naslovnoj stranici pod t. 5 nalaze se dva stiha u pohvalu dotičnog komentara.

Na kraju se nalaze bilješke s područja arapskog jezika, kratka dova, stihovi na perzijskom jeziku o važnosti mjeseca redžeba (تعريف ماه رجب), bilješka na turskom jeziku o nekom svjedočenju, sa potpisima svjedoka, te stih na perzijskom jeziku lirskog sadržaja.

895. سمت الوصول الى علم الاصول 3406.

لكافى الاقحصارى

Kratko djelo o usuli-fikhu, što ga je napisao Ḥasan Kāfī al-Aqḥiṣārī al-Bosnawī (v. br. 833,[2]).

L. 13; 20,5 × 14,5. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, jednostavan. Papir tamno-bijel, povez poluplatneni.

Rukopis potiče iz XIX stoljeća.

896. Zbirka (مجموع), 18 946.

L. 122; 20,5 × 13. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, pisan vještom rukom. Papir tamnobijel, čvrst, povez kožni, jednostavan.

1. L. 1—30. شرح سمت الوصول

Komentar prethodnom djelu *Samt al-wuṣūl-u* od istog autora (v. br. 833,[2]).

Primjerak je nepotpun s početka skoro za polovinu djela. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom.

2. L. 31—49. نظام العلماء الى خاتم الانبياء

Biografije niza učenjaka počev od vjerovjesnika Muhameda pa do autora Hasana Kafije (v. I, 486).

Stranice su obrubljene crvenom linijom. Na rubovima nekih listova (prva tri i na posljednjem listu) nalaze se bilješke u vezi

sa tekstom. Na rubu drugog lista nalazi se bilješka samog autora, u kojoj se on ispričava i objašnjava što u uvodu nije naveo Ebu Bekra i h. Osmana kao učenike Božijeg poslanika Muhameda. Tu bilješku proširuje i komentariše na istom mjestu prepisivač. Na rubu lista 46 nalazi se interesantna bilješka o datumu smrti Hasana Kafije. U toj bilješci kaže se u kronogramu i njegovom objašnjenju, da je Hasan Kafi umro 16. ramazana 1024/1615, — dakle godinu dana ranije nego što je opće poznato i usvojeno u svim bibliografskim izvorima, istočnim i zapadnim. Bilješka glasi:

تاريخ وفاة كافى شيخ حسن افندى القاضى والمفتى باقحصار الاقحصارى قبل الهاتف
هذا التاريخ : – نال جاها ونجاتا وسرور – يعنى فى اليوم السادس عشر من شهر رمضان
المبارك سنة اربع وعشرين والف

Držimo da se **ova bilješka** mora uzeti u obzir, jer ju je zabilježio Kafijin **učenik**, vlasnik ovog rukopisa, Muhamed Ekkafzade (Čebedžija), — ili, u najmanju ruku, njegov kolega, Halīl b. Baba Oruč, i to ne mnogo poslije smrti Kafijine. Teško je zamisliti, da oni nisu znali tačan datum smrti svoga mnogo cijenjenog i voljenog učitelja i da bi isti pogrešno zabilježili. Prema tome, smatramo da taj datum označava tačan datum smrti našeg navedenog pisca.

Na rubu posljednjeg lista prepisivač navodi još nekoliko svojih kolega — autorovih istaknutih učenika, osim one trojice koje je sam autor spomenuo u tekstu. Jedna grupa ovih učenika je iz samog Prusca (Akhisara), a druga je iz novog naselja u njemu Nevābada. Evo te bilješke:

(وهم من الاقحصاريين مولانا اسماعيل كمال القاضى ومولانا حمدى واخوه الاصغر
القاضى ومولانا احمد بن محمد الشهير بخواجه زاده واخوه الاصغر مولانا محمد القاضى ومولانا
محمد المدرس الشهير بقويو زاده و مولانا محمد بن على القاضى الشهير بشيخى زاده ومولانا
رجب الزاير لحرم مولانا المحترم (؟!) القاضى و غيرهم من الملازمين والمدرسين والائمة
والخطباء الراسخين ومن النوابادين الرجل الصالح وتارك الدنيا استاذنا ومولانا الشيخ حسن
الشهير ... حسن زاده و اعز احبابنا و اخونا مولانا الشيخ ... الخطيب والامام ومولانا عبارى
الخطب والكتاب ؟ واشرف اخوتنا شريكنا وصديقنا مولانا عمر المعيد لشيخ الاسلام يحيى
الشهير بتولى زاده ومولانا رضوان چلبى – ؟ – الامام والخطيب ومعلم امير الامراء الكرام
محمود بيك ... ومن تلاميذته الافقر والاحقر هذا الادنى والعبد الضعيف المستهام خليل بن بابا
اورج القاضى وغيرهم من العلماء الكرام حرره الفقير خليل القاضى)

3. L. 49b—51a. (رسالة فى الدعوى لحسن كافى الاقحصاى

تعليقات على كتاب الدعوى لصدر الشريعة)

Risala o tumačenju pojma »tužba« ili »parničenje« *(ad-da'wā)*, na osnovu poglavlja o parničenju pred sudom (كتاب الدعوى), iz fikhskog djela *Šarḥ al-wiqāya* od Ṣadr aš-Šari'a aṯ-Ṯānī 'Ubaidullāh b. Mas'ūd al-Maḥbūbī (umro 747/1347). Napisao Ḥasan Kāfī al-Aqḥiṣārī. To je pravno tumačenje pojma *ad-da'wā* i njegovih elemenata. Pisac je ovu kratku risalu napisao kao naučni rad za dobijanje kadijske službe, kako je to bio običaj — i posvetio je »velikom učenjaku« 'Iwaḍ-efendiji, kadi-askeru u to vrijeme, što sve razumijemo iz njegova uvoda.

Početak:

الحمد لله الذى خلق الانسان علّمه البيان ... وبعد فلما دعتنى نفسى الى الابتلاء

بالقضاء

Rad je završen 994/1585.

(تمت والحمد لله رب العالمين لمحرّره الفقير الى الله البارى العبد الضعيف حسن

الاقحصارى المنفصل عن قضاء اقحصار المزبور عفا عنه ربه الغفور سنة ٩٩٤)

Odmah poslije prethodnog piščevog završetka, prepisivač je napisao svoju bilješku, slabim arapskim stilom, iz koje se može razumjeti da je prepis ove risale dovršen 1025/1616, i to potpuno prema autografu. Za pisca kaže, da je već tada bio »merhum« (umro).

(هذا طبق عباراته بخطه الشريف واقول تمت هذه الرسالة الشريفة لاستاذنا ذى العلوم

والفهوم كافى حسن افندى المرحوم لعلى – الصواب لعله – ان يكون مغفورا عند من كان

لعباده العصاة غفورا سنة ١٠٢٥)

Držimo, sudeći po pismu i stilu ove bilješke, da je ovu risalu, kao i još neke kraće radove u ovoj zbirci, prepisao vlasnik zbirke, Muhamed Ekkafzade, koji je, po svoj prilici, bio slabijeg znanja, nego mnogi njegovi kolege.

4. L. 51b—52a. رسالة فى بيان لفظ چلب وچلبى

Risala o tumačenju riječi *čeleb* i *čelebī* sa vjerskog stanovišta. Napisao Ḥasan Kāfī.

M. Handžić, al Ǧauhar al-asnā, str. 55.

Pisac ovdje osuđuje i ispravlja pogrešno tumačenje i pogrešnu upotrebu pojma *čelebi*.

Početak:

الحمد لله الذى علم الانسان ما لم يعلم ... اما بعد فاقول وبالله التوفيق وبيده اَزِمَّةُ

التحقيق اعلم ان لفظ چلب بالتحريك اسم من اسماء الله الرحمن فى لغة التركمان

5. L. 52b—53. (مقالة فى التعزير الشرعى لحسن كافى)

Kratko objašnjenje o kažnjavanju na osnovu sudskog propisa i zaključka sudije *(at-ta'zīr)*. Obradio Ḥasan Kāfī, prema Ṣadr aš-Šarī'a.

Početak:

الحمد لله الذى عُلِم باعلامه مشارع الشرع ومعالمُه ... اما بعد فاقول وبالله الهداية ...

قال صدر الشريعة رحمه الله فعند ابى حنيفة يعزر بامثال هذه الامور

Na završetku se nalazi zabilješka prepisivača, koja glasi:

والحمد لله ذى الجلال ... لمحرره الفقير الى الله البارى كافى الاقحصارى وهكذا طبق

عباراته بخطه واقول هذه الرسالة الشريفة لاستاذنا ذى العلوم حسن افندى المرحوم بسنة ١٠٢٥

6. L. 54—65. رسالة مصباح اهل السنة

Risala o pobožnosti i askezi *(tasawuf)*. To je kratak izbor iz Gazalijinog djela منهاج العابدين o toj temi. Izbor je sačinio 'Alā'ud-daula Ruknuddīn (Aḥmad b. Muḥammad as-Simnānī), umro 736/1336, kako se to razumije iz uvoda. Inače, ovu risalu ne navode izvori koji su nam pristupačni. Pisac je pri svom izboru raspolagao dosta slobodno sa osnovnim tekstom, skraćujući ga i proširujući mjestimice po svom nahođenju. To se vidi naročito na kraju, gdje sedmo poglavlje govori o »samoći« *(al-ḫalwat)*.

Početak:

الجمد لله الذى حققت (لعله خفقت) لعزته الرقاب و كلت عن معرفته الالباب ...

اما بعد فهذه رسالة انتخبها المولى الشيخ المعظم العارف الواصل ... اعنى علاء الدولة ركن الملة

والدين ... من كتاب منهاج العابدين الى الجنة للامام العالم الربانى ابى حامد الغزالى قدس

روحه ... وتصرف فيه بالزيادة والنقصان مما املاه عليه الوقت والزمان اَلحق بآخرها عقبة فى

الخلوة فجائت مشتملة على سبع عقبات من قطعها فقد فاز بالنجات ... نقلتها عن المسوّدة الاولى بعد الاستيذان والاسترشاد من جنابه العالى ... وسماه ادام الله علاه برسالة مصباح اهل السنة .

Iz navedenog se razumije da je ovaj rad sačuvan preko nekog autorovog učenika, koji ga je prvotno prepisao iz autografa.

7. L. 65—77. الدرة السادسة من نسيم رياض القدس
فى تذكرة اولياء الله تعالى جمع الشيخ

Risala o učenju i mislima nekoliko istaknutih učitelja tesavvufa (*mašā'iḫ*). Rad sadrži ukratko mišljenja i glavne principe 38 učitelja. Autor nije naveden u rukopisu, a ni u izvorima koji su nam pristupačni ne nalazimo podatke o ovom radu. Smatramo ipak, da bi ovo mogao biti rad ili izvadak iz nekog rada gore navedenog 'Alā'uddaula as-Simnānije. Naslov je prema rukopisu.

Početak nakon besmele:

الحمد لله ذى الطول والآلاء والعظمة والكبرياء ... اما بعد فقد احتجت الى انيس مذكر معين وجليس عن الشوائب معين ؟ فما وجدت جليسا خيرا من الكتب كما قال الشاعر وخير جليس فى الزمان كتاب فاخترت مطالعة كتب السالكين العالمين العاملين وقيدت ما استفدت منها ... منهم سلطان سلاطين الطريقة والحقيقة اويس القرنى

8. L. 78—80. الدرة السابعة من نسيم رياض القدس
جوهر الاسرار المرلى فى بحر قلوب الابرار

Risala o suštini čovjekovog bića, čovjekovog »ja« sa tesavvufskog stanovišta. Rad je, čini se, izvadak iz nekog opširnijeg djela, koje je, vjerovatno, napisao spomenuti 'Alā'uddaula as-Simnānī. Gornji naslov je prema rukopisu.

Početak nakon besmele:

الحمد لله الملك المعبود الصبور الشكور الودود الذى اظهر المفردات بقدرته من كتم العدم الى وجود ... اما بعد حمد الله المعبود والصلوة على رسوله المحمود فقد ستر الله انانية الانسان

بالاستار واظهر نوره فى كل طور من الاطوار وما كشف الله سرّه الاعلى الاخيار الذين كانوا من المقربين الاحرار وانا بحسن توفيق الله عالم الاسرار

9. L. 80—82. الدرة الثامنة من نسيم رياض الغيب
رسالة فى الجمع والتفرقة

Risala s područja tesavvufa o naročitom stepenu i položaju čovjeka u njegovoj težnji i odnosu prema Bogu. O ovoj risali ne nalazimo podataka u izvorima koji su nam pristupačni. Možda je pisac 'Alā'uddīn as-Simnānī.

Gornji naslov je prema rukopisu.

Početak nakon besmele:

الحمد لله الذى خلق السموات والارض بغير عمد و جعل الظلمات والنور بلا امد ؟ وهو الله الواحد الاحد ... اما بعد حمد الله تعالى وتقدس والصلوة على روح نبيه المقدس هذا منتخب من اقاويل الواصلين البالغين فى حقيقة الجمع والتفرقة قال الشيخ ابو عبد الرحمن السلمى قدس سره ان هذا العلم من العلوم المكنونة

10. L. 82—86 الدرة التاسعة من نسيم رياض الغيب
شقايق الدقايق وحدايق الحقايق

Risala o raznim pitanjima vjerovanja i morala s područja islamske mistike. Naslov je prema rukopisu. Držimo da je pisac i ove risale 'Alā'uddaula as-Simnānī. Ḥ. Ḫalifa (II, 1056) navodi djelo pod sličnim naslovom i pripisuje ga navedenom piscu s tim, što mu pogrešno navodi ime »Alā'uddin«. Tu se, po svoj prilici, radi o ovoj risali i ovom njenom autoru. Kairo (I, 326) i Ḏail (II, 52) navode djelo pod gornjim naslovom, ali mu ne navode autora.

Početak poslije besmele:

الحمد لله الذى انزل على عبده الكتاب وبين فيه فصل الخطاب ... اما بعد فهذه شقايق من حدائق الغيب من وجد شميمها او شم نسيمها انقذه الله من نسيم الشك والريب ... وسميته شقائق الدقائق وحدائق الحقائق

Završetak glasi:

حديقة ميدان السالكين السايرين الواصلين تذكر وتفكر وتَحَسّرٌ فالتذكر بدايته والتفكر وسطه والتحسّر نهايته ولا نهاية له والسلام صلوات الله على سيدنا محمد خير الانام ... تمت تمام

11. L. 87—99.(تعليقات ومنتخبات)

Razne bilješke i stihovi na turskom, perzijskom i arapskom jeziku s područja tesavvufa, molitve (munadžata), fikha, hadisa, tefsira, te arapskih poslovica i mudrih izreka. Među stihovima na turskom jeziku nalaze se stihovi, za koje se kaže u kratkoj bilješci da ih je izrekao Ali-efendi Akhisari (v. str. 91 i 92). To je, držimo, ʻAlī b. Muṣṭafa b. Ḥusāmuddīn Šayḫzāde iz Prusca, učenik Hasan Kafije, koga on spominje na kraju svoga djela *Niẓām al-ʻulamā'* (v. rukopis pod t. 2 ove zbirke, str. 49).

(كفته على افندى اقحصارى

سخاوت مظهر لطف خدادر خسيسان قهر حقه مبتلادر

نظر قلسك بومرآت سمابه ابچنده كورنن نور هدادر

صقين فرزندى بد اصلك سودندن)

12. L. 100—101. رسالة فى بيان رجال الغيب

Risala o svetim i »dobrim ljudima« (evlijama) koji su nepoznati, skriveni, kao takvi. Napisao Šayḫ ʻAlī — Turbe-šeyḫi, kako je to navedeno u naslovu na prvoj stranici. To je ʻAlī Dede b. Muṣṭafa al-Bosnawī al-Mostārī, umro 1007/1598. Inače, o ovoj risali ne nalazimo spomena u izvorima koji su nam pristupačni. U njoj se govori o stepenima evlija.

Početak:

الحمد لله الذى يدبر العالم كيف يشاء .. اما بعد ان القطب شخص انسانى عليه مدار جميع العالم الروحانى والجسمانى وهو الخليفة على العالم باسره ازلاً وابداً ولا يكون الا احدا وهو خاتم الانبياء

13. L. 101. سلسلة المشايخ رحمهم الله

Niz učitelja (šejhova) halvetijskog reda od Božijeg poslanika Muhameda do Nūruddīnzāde Filibewī, učitelja Ali Dede el-Mostarije, preko Šejh Bāli Sofijevī (iz Sofije). Popis je zabilježio Ali Dede.

Početak:

اخذ الطريق عن رسول الله ﷺ على بن ابى طالب ومنه الحسن البصرى ومنه الحبيب العجمى ومنه داود الطائى

Završetak:

... ومنه الشيخ بالى الصوفيوى ومنه شيخنا شيخ مصلح الدين الشهير بنور الدين زاده الفلوى هكذا روى عن بالى افندى

14. L. 101—104. (سير رجال الغيب والارواح المقدسة)

Risala o kretanju i putovanju »dobrih ljudi« i »svetih duhova« po svijetu. Rađeno prema Muḥyiddīn Ibn al-ʻArabī (umro 638/1240). Vjerovatno je i ovu risalu napisao ʻAlī Dede al-Mostārī.

Početak:

الحمد لله رب العالمين ... اعلم اسعدك الله فى الدارين ان شيخ المحققين وقطب العارفين محى الدين الولى قدس سره قال فى باب سير رجال الغيب والارواح المقدسة ان فى كل يوم يمضى من ايام كل شهر يتوجه رجال الغيب والارواح المقدسة الى طرف معين من اطراف العالم

15. L. 104—105. فى بيان رجال الغيب

Kratak napis, vjerovatno izvadak iz nekog djela, o »dobrim« (svetim) ljudima. Možda je i ovo sabrao ʻAli Dede al-Mostārī.

Početak:

عن عبادة بن الصامت رحمه الله انه قال قال رسول الله ﷺ الابدال ثلاثون رجلا قلوبهم على قلب ابراهيم عليه السلام اذا مات رجل منهم ابدل الله مكانه آخر

Na listovima 105[b] i 106 nalazi se bilješka s područja fikha o upotrebi raznih pića (sokova) spravljenih od grožđa, smokava, pšenice, ječma, kukuruza itd. Na kraju bilješke je pitanje i odgovor (fetva) o slučaju kada bi neko smatrao dopuštenim opojno piće koje je po vjeri nesumnjivo zabranjeno (haram). Fetvu je potpisao Husejn, muftija u Sarajevu.

Na neispisanim listovima 107—111 nalazi se mjestimice po nekoliko poučnih stihova na turskom jeziku i jedan recept za lijek protiv teškog disanja.

16. L. 112—114. القصيدة الطنطرانية مع ترجمتها بالتركية

Kasida *Tantaraniyya* (v. I, 244) sa interlinearnim prevodom na turskom jeziku, takođe u stihu, od nepoznatog prevodioca. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom, a ispod svakog originalnog stiha nalazi se turski prevod u dva stiha.

Bratislava, 359.

Početak:

يا خلىَّ البال قد بلبلتَ بالبلبال بال

بالنوى زلزلتنى والعقل فى الزلزال زال

اى مه نامهربان اواره قلدك كوكلمى

هجربله بى صبر ايدوب بيچاره قلدك كوكلمى

فرقتك صحرالرنده دمبدم مجنون كبى

عقلمى زائل قلوب غمخواره قلدك كوكلمى

17. L. 114b. (نظم بالتركية فى آفة القهوة والخمر والآفيون والدخان لمنيرى البلغرادى)

Kratak spjev na turskom jeziku protiv upotrebe kahve, alkohola, opijuma i duhana. Sastavio Nurullāh-efendī al-Bosnevī Munīrī al-Belgrādī, umro oko godine 1026/1617. To je naš učenjak i propovjednik koji je živio i djelovao u Beogradu (v. o njemu OM II, 25; M. Handžić, Književni rad, 103). Gornji naslov dali smo prema sadržaju spjeva.

Početak: عرب محبوب قره قهوه ديرسك ضد شهوتدر

اكرخور دخترِ رزدن صوررسك اوزكه آفتدر

Na kraju je prepisivač zabilježio:

(منيرى فرمايد البلغرادى) (Muniri el-Belgradi to reče).

Na listu 115 nalaze se: jedna dova na arapskom jeziku, stihovi na turskom jeziku s područja logike, stihovi u pohvalu knjige od Nazifije, te stihovi o prolasku vremena i bolnom rastanku među ljudima.

18. L. 116—118. (قصيدة بالتركية فى النصيحة)

Poučna pjesma (kasida) u 123 stiha, na turskom jeziku. Gornji naslov dat je prema sadržaju. Iz stihova na kraju može se razumjeti, da je autor kaside Muhammad Nihali. To je, držimo, Muḥammad-efendī Nihālī b. Sinān-efendī, muderis i kadija u Istanbulu, umro 1026/1617 (v. o njemu SO IV, 596).

Autor se u početku tuži na društvene prilike svoga vremena, kada neznalice prolaze naprijed, a učeni i plemeniti ljudi ostaju odbačeni u pozadini.

Početak:

جهانك اهل حاله چكدوكى خون ؟ زهر قاتلدر

زمانك نعمتى عاقلره سم هلاهلدر

ترق اوزره در جاهل تدنى اوزره در عالم

بو ميزانده سبُك صاعد كبيران البته نازلدر

Na listovima 119—122 nalaze se: čestitka na arapskom jeziku upućena nekom alimu na visokom položaju, stihovi na turskom jeziku od nekog Fazlije (Faḍlī), razni stihovi poučnog sadržaja gore spomenutog Ali-efendije Akhisarije, zatim stihovi u pohvalu navedenog Ali-efendije, koje je izrekao prepisivač ove zbirke Halil-efendija, pismo na turskom jeziku, u kome se na ponizan način traži materijalna pomoć. Pismo je sastavio navedeni Halil-efendija Nevabadi i to izgleda za nekog Emir-efendiju el-Busovičevi (iz Busovače?), čije se ime nalazi na kraju pisma, poslije potpisa sastavljača.

(تحفة الفقير الحقير الى الله الهادى خليل النوابادى ابن بابا اورج للامير اسعد العباد

المتظم بنظم السلسلة النبوية الشهير بامير افندى البسوچوى ؟ تمام)

Nakon toga slijede stihovi, u kojima se govori o nepravdi i spletkama nekog druga, zbog kojih je sastavljač pao nedužno u težak položaj.

يارجور اتمك ايدنمش حَرِف زيرينه   او يارم ليك خدا قويه آتى يرينه

Potom (na l. 121b) slijede stihovi, koji sadrže zagonetku. Ispod stihova je odgovor i rješenje zagonetke, sa poukom iz nje koje daje Halil Nevabadı.

دكله سكا سويليم برقصه اى نو جوان   تاكه بنم مشكلم ايليه سن سن عيان

بش كشى طقوزيوله عزمِ سفر ايلدك   ....

جواب فقير بر تقصير خليل النوابادى   بش كمسه دن مراد حواس خمس در

Na posljednjoj stranici je opet zagonetka u stihovima od nekog Hilmije.

قويــــــــالم شاه حسين وحسنى
هله كورمش يوق او حسن حسينى

Ispod toga je predaja od Kab el-Ahbara o iblisu (satani), što je preneseno iz djela *Kešfu'l-esrār*.

Cijelu ovu zbirku je, uglavnom, prepisao Kafijin učenik, kadija, Ḫalīl an-Nawabādī b. Baba Oruč (iz naselja Nevabad u Pruscu), oko godine 1026/1617 — za svoga kolegu Muhameda Ekkāfzāde koji je zamolio da mu se ova zbirka prepiše.

(نمقه الفقير ... خليل النوآبادى حوالى سنة ١٠٢٦) .

Na naslovnoj stranici pod t. 2 nalazi se naslov i bilješke koje je napisao navedeni Kafijin učenik (Muhamed Ekkāfzāde — Sedlarević ili Čebedžija), 1026/1617. U prvoj bilješci ispod naslova on kaže da je naručio da mu se ovaj rad prepiše i da mu je on postao vlasnikom, a u drugoj bilješci na rubu on navodi broj učenjaka, čije su biografije obrađene u djelu *aš-Šaqā'iq an-Nu'māniya*.

(هذا كتاب نظام العلماء لشيخى واستاذى الشيخ كافى حسن افندى المرحوم والمغفور ارجو له رحمة ربه الغفور .. استكتبته وتملكته فى تاريخ سنة ست وعشرين والف.

عدد علماء الشريعة ومشايخ الطريقة المبيّن اساميهم والمتعيّن مناقبهم فى الشقائق النعمانية فى علماء الدولة العثمانية بالاعداد والاحصاء والضبط والايماء ثلاثون وخمسمائة رحمهم الله رب البرية ... لمحرره الفقير محمد الشهير باكّاف زاده)

Neke manje radove, čini se, da je prepisao sam Ekkāfzāde, kako smo to gore rekli (v. na kraju pod t. 3).

Uvakufo Derviš Muhamed b. Mustafa, za Elči Ibrahim-pašinu medresu u Travniku, 1289/1872 (v. bilješku i pečat na rubu prvog lista).

(وقف هذه النسخة الشريفة لله العلى الاعلى وسلمها الى حافظ الكتب فى مدرسة الچى ابراهيم پاشا ببلدة تراونيك سنة تسع وثمانين ومائتين والف ... درويش محمد بن مصطفى بن الحاجى مصطفى بن الحاجى على)

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

897. Zbirka (مجموع) , 2 **3673.**

L. 88; 19,5 × 11,5. *Ta'līq* pisan vještom rukom. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni, omotan u zeleno platno.

1. L. 1—84. ISTO kao br. 833,[2]

Na neispisanom listu s početka nalazi se naslov, kasnije stavljen: شرح سمت الوصول الى علم الاصول للكافى الاقحصارى . Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i jednom širokom zlatnom linijom.

2. L. 85—88. نظام العلماء الى خاتم الانبياء

Biografije niza Kāfijinih učitelja (v. I, 486). Ovaj primjerak je znatno kraći od opće poznate verzije toga djela. Možda je ovo prva verzija, koju je pisac poslije proširio. Početak je ovdje drukčiji nego u poznatom širem primjerku, a izostavljene su i biografije autorovih učenika. Napisana je najkasnije 1005/1596.

Početak glasi:

الحمد لله الذى فضّلنا على كثير من عباده المؤمنين ... وبعد فلما ناسب لكل عالم وسالك ان يعلم اساتيذه ويعرف مشايخه فى المطالب والمسالك حتى ينتهى الى رسول الله صلعم تتبعت اساتيذى ومشايخى

Prepisao oba djela Muṣṭafa b. Ḥ. Muḥammad az-Zarkari ili az-Zarkawi (Zlatar) iz autografa, 1083/1672, v. na kraju t. 1 i 2:

(كتبه الفقير مصطفى بن الحاج محمد الزركرى عن خط مصنفه ... سنة ١٠٨٣)

Na prvom zaštitnom listu nalazi se jedna fetva, te bilješke s područja arapskog jezika.

Na kraju se nalaze bilješke s područja hadisa i arapskog jezika, te stih Mevlana Dželaluddina Rumije o pokajanju od starih grijeha.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

898. ISTO kao br. 897,[1] **2182.**

Na zaštitnom listu s početka naslov je:

شرح سمت الوصول الى علم الاصول

L. 78; 20;5 × 14. *Nasḫ* lijep. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel, tanak, povez papirni, nov.

Rukopis potiče iz XVIII ili XIX stoljeća, a kupljen je u Travniku za ovu biblioteku.

ISLAMSKO PRAVO

(AL-FIQH)

ISLAMSKO PRAVO

AL-FIQH

Arapski

899. Zbirka (مجموع) , 12 **4042.**

L. 140; 18,5 × 10,5. *Ta'līq* sitan, složen, pisan vještom rukom. Bilješke su pisane rukom prepisivača i drugim, slabijim rukopisom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamno-bijel, tanak; povez polukožni, omotan u zeleno platno.

1. L. 1—6. خمسون فريضة

تُروى عن الحَسَنِ البصرى

Rasprava (risala) o pedeset islamskih dužnosti koje je, kako se veli, sabrao Ḥasan b. Abu 'l-Ḥasan Yasār al-Baṣrī, umro 110/728. To je prema našem rukopisu. U drugim verzijama ove risale govori se o 54 dužnosti *(arba' we ḫamsūn farīḍa)*. Te verzije su uzete u turskim prevodima kojih ima više.

GAL, S. I, 103; Loebenstein I, 96.

Početak:

هذه خمسون فريضة تروى عن الحسن البصرى رحمه الله تعالى انه قال ما من يوم وليلة

تمر على المؤمن الا ويجب عليه فيها خمسون فريضة

Završetak je: الفريضة الخمسون الاجتناب من اخذ مال اليتيم

Na listovima 6^b—9^a nalaze se bilješke s područja tradicije, tefsira i akaida:

اعلم ان الناس قد اختلف فى الماضى من الزمان اختلافا كثيرا فن ذلك ما نقل عن ابن عباس

2. L. 9b—16. (علم حال)
مختصر بالتركية

Kratak udžbenik vjeronauke (*ilmiḥāl*) na turskom jeziku, od nepoznatog pisca. Rieu (7) navodi sličan rad pod naslovom: رسالة رومى محمد افندى — bez ikakvih podataka.

Početak:

الحمد لله رب العالمين ... وبعد اى طالب حق بلكل كيم تكرى تعالى بيورر قرآن عظيمنده وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون

Završetak je poglavljem o talqīnu (specijalna dova i riječi koje se izgovaraju nad grobom sahranjenog muslimana).

3. L. 16—21. الحلية الشريفة

Opis vanjskog izgleda Muhamedove ličnosti, u stihovima, na turskom jeziku. To je dio ili poglavlje iz poeme حلية خاقانى što ju je 1007/1598. u slavu Muhameda spjevao turski pjesnik Muḥammad Ḫāqānī, umro 1015/1606 (v. I, 543). Osnova toga opisa je hadis iz djela *aš-Šamā'il:* (... ازهر اللون اجل اشكل اهدب الاشفار). Pojedina svojstva iz ovog hadisa stavljena su kao naslov, a ispod toga je u nekoliko stihova dat smisao dotičnog svojstva. Naslov ovog poglavlja, ispisan crvenim mastilom na rubu, glasi: مطلب هذه الحلية الشريفة

Početak:

اتفاق ايتدى بو معناده امم
ازهر اللون ايدى فخر عالم

بوزينك خالص ايدى آغى قنى
روحلرى صاف ايدى صاف صفنى

Na stranicama 21b i 22a nalaze se razne bilješke i definicije sa područja tradicije, mistike i dogmatike.

4. L. 22b—25. ترجمة القصيدة الطنطرانية بالتركية
منظوم بالتركيه

Prevod na turskom jeziku u stihovima kaside Ṭanṭarāniyya ili Ṭarǧī'iyya, od nepoznatog prevodioca (v. br. 896, 16 — i I, 244).

Osnovni tekst je vokalizovan.

Na stranici 26a nalaze se bilješke s područja arapske stilistike, akaida i lijepog ponašanja, te stihovi na perzijskom jeziku u pohvalu knjige i pera.

(معشوقه كابست ودواتست وقلم
باق همه محنتست وانديشه وغم

5. L. 26—35. شرح القصيدة الطنطرانيه للبهشتى

Komentar prethodne kaside Ṭanṭarāniyye, što ga je napisao Muḥammad al-Bihištī al-Isfarā'inī, oko godine 900/1494 (v. I, 244—5).

6. L. 35b—37a. (بدء الامالى) قصيدة يقول العبد

Spjev o islamskom vjerovanju, što ga je sastavio 'Alī b. 'Oṯmān al-Ūšī al-Farġānī, umro 575/1179 (v. I, 67).

Po završetku kaside nalaze se tri recepta na turskom jeziku za spravljanje lijekova. (Prvi recept je protiv nadimanja u stomaku. Na kraju toga recepta prepisivač kaže da je recept prepisan od Džafer-bega iz Užica i da je oproban. Drugi recept je za lijek protiv osipa oko usta, a treći protiv bolova uha.)

7. L. 37—38. طبقات الفقهاء (رسالة)

Kratak napis o kategorijama šeriatskih pravnika od Ibn Kamāl--paše (v. I, 248). U bilješci na kraju risale prepisivač kaže da je ovu risalu prepisao u gradu Sarajevu. Poslije toga nalaze se stihovi na turskom jeziku s područja tesavufa.

8. L. 38b—41. (طبقات اصحاب ابى حنيفة)

Kraća risala o kategorijama pravnika hanefijske pravne škole, od nepoznatog pisca. U rukopisu je naslov:

فهرس طبقات اصحاب امام اعظم رحمه الله

To je zapravo samo popis kategorija i imena učenjaka.

Početak:

طبقة اولى الامام الاعظم رحمه الله تعالى . طبقة ثانية ابو يوسف ، امام محمد ، حسن بن زياد ، حماد بن ابى حنيفة .

Završetak je: طبقة اثنى وعشرين مولانا .. احمد ابن كمال پاشا وحيد دهره

Na listovima 41^a—43^b nalaze se priče, oporuka (*vasiyyet*) Šeiha Nuruddinzāde svojim učenicima — muridima (وصيت شيخ نور الدين زاده للمريدين), te zapisi (talismani) za razne svrhe.

9. L. 43—61. الاضواء البهجة فى ابراز دقائق المنفرجة

Komentar kasidi *al-Munfariğa* koju je spjevao Abu'l-Faḍl Yūsuf b. Muḥammad Ibn an-Naḥwī at-Tauzarī, umro 505/1111, ili — po nekima — 513/1119. Kasida je poznata pod nazivom القصيدة الفرج بعد الشدة ili المنفرجة, a pripisuje se i drugim autorima (Muḥammad b. Aḥmad b. Ibrāhīm al-Andalūsī al-Qorašī, umro 590/1194, Yaḥyā b. al-'Aṭṭār al-Ḥāfiẓ al-Qurašī, al-Gazalī, ali je najsigurnije prvo ili drugo navedeno mišljenje). Zbog svog sadržaja o pobožnosti i skrušenosti bila je cijenjena i popularna. — Ovaj komentar napisao je Zakariyā b. Muḥammad b. Aḥmad b. Zakariyā Zaynuddīn Abū Yaḥyā al-Anṣārī al-Miṣrī aš-Šafi'ī, umro 926/1520. Gornji naslov komentara i ime komentatora navedeni su u uvodu ovog rukopisa i u izvorima.

GAL I, 269, II, 100; ḤḪ II, 1346; as-Subkī, Ṭabaqāt V, 24—25.

Početak kaside: اشتدى ازمة تنفرجى قد آذن ليلك بالبلج

Početak komentara:

(قال شيخنا وقدوتنا ... ابو يحيى زكريا بن محمد بن احمد بن زكريا الانصارى الشافعى رحمه الله تعالى بسم الله الرحمن الرحيم وهو حسبى ونعم الوكيل) الحمد لله المفرج للكرب عقب الشدة المنجى لخلص عباده من غياهب الظلم المعدة .

Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom.

10. L. 61^b—64. القصيدة المنفرجة مع الترجمة التركية

Prevod prethodne kaside na turskom jeziku, također u stihu, od nepoznatog prevodioca. Ispod svakog stiha originala nalazi se njegov prevod. Na početku je kratak uvod na turskom jeziku, u kome prevodilac govori o važnosti i značaju *al-Munfariğe*.

Pertsch (Berlin t.), 15.

Početak uvoda:

حمد بى حد وثناى بى عد اول حى قيوم وقادره كم حبيب احمدى ورسول محمدى خلق ايچنده اصطفا قلدى

Početak kaside i prevoda: اشتدى ازمة تنفرج قد آذن ليك بالبلج

ايريشه شادى سكا مشتد اوله غم شدتى
غم شبى اعلام ايدوب كون كبى آچر كربنى

Na listovima 64—68 nalaze se razni stihovi, bilješke i kraći sastavi s područja medicine, mistike, tradicije i fikha:

recept u stihovima na turskom jeziku za jedan lijek —

آدميده كر اوله ضيقِ نَفَسْ
ويروب آلماغه دار اولور بُو نَفَسْ

stihovi 'Abdulbāqī-efendije na turskom jeziku —

حالة زعده عبد الباقى افندى ديدوكى غزلدر .
آلايش دنيادن ال چكمكه نيت وار
يا قنده عدم ديرار بر ملك عزيمت وار

poučni stihovi na turskom jeziku od Kemalpašazade – كمال پاشا زاده

عقلى چوق اوليديغنه بر كشينك — سوزى آز اوالديغى دلالت ايدر

stihovi iz mistike od Dželaluddīn Rumije, na perzijskom jeziku —

لحضرت مولانا قدس الله تعالى سرّه الاعلى
دلا بر خيز و طاعت كن كه طاعت به زهر كارست
سعادت آن كسى دارد كه وقت صبح بيدا رست

priča na arapskom jeziku o koristi davanja sadake — حكايت
وحكى انه كان فى زمان سليمان ... شجرة فى دار رجل

dva stiha na perzijskom jeziku — قطعة
هيچ دانى كه وقت زادن تو همه خندان شدند وتو كريان

Kratka zbirka četrdeset hadisa na arapskom jeziku (الاربعون حديثا), od nepoznatog sabirača.

Početak:

عن مجاهد عن سلمان رضى الله تعالى عنه عن النبى ﷺ انه قال قال من حفظ على امتى هذه الاربعين حديثا دخل الجنة فقلنا يارسول الله اى الاربعين

priča o Ademu i Šitu na arapskom jeziku — حكايت

hadis o važnosti »četrdeset hadisa« — نقل فى حديث الاربعين

nekoliko »zapisa« za liječenje — نقل من علم الطب فى آخر القنبل

imena Božijeg poslanika Muhameda — رسول اكرم حضرتلرينك اسماء شريفلريدر

definicija pojma »*heyūla*« i bilješka iz fikha — (هَيُولا) .

11. L. 68b—69b. (قصيدة فى حسن الخلق)

بالتركية

Spjev na turskom jeziku, u 47 stihova, o lijepom ponašanju. Naslov i sastavljač nisu navedeni. Gornji naslov je dat prema sadržaju. Istina, u rukopisu je crvenim mastilom napisan naslov: كفتهٔ مولانا عربى نور الله تعالى مرقده , iz čega se razumi, da su to riječi (stihovi) poznatog mistika Mevlana Ibn Arebije (Muḥammad b. 'Alī Muḥyiddīn Ibn al-'Arabī, umro 638/1240), što nije tačno, izuzev ako se misli da je spjev sačinjen po njegovom uzoru, prema nekim njegovim poukama.

Držimo da je sastavljač ovog spjeva veliki turski pjesnik Cān Memī, poznat pod mahlasom Ṯānī (ثانى) , koji je živio u vrijeme sultana Murata III, a umro je 995/1587 (v. o njemu ḤḪ I, 781 i Kairo, t, 148, pod naslovom: ديوان ثانى , te Šemsuddīn Sāmī, QA III, 1739). Ovo mišljenje u pogledu autora spjeva zasniva se na činjenici, što se pri kraju istog nalazi riječ Cān (جان) , pod kojom autor, držimo, misli sebe. Osim toga, poslije ove kaside nadovezuje se druga kasida, slična ovoj po jeziku, stilu i sadržaju, iz čega se vidi, da su obje od istog autora, a na kraju ove druge izričito se navodi ime Ṯānī (ثانى) .

Početak:

هر ايشه قل بسمالله ابتدا ذكرك اولسون دائما حمد وثنا

Završetak je:

ما حصل بودر دو ترسك كوش جان ابدين حكمك مداريني همان
ما حصل آنى كه مستقبح كورر ضبع كم اول نسنه دن نفرت قيلور
ممكن اولدوغنجه ايله اجتناب سوز بودر والله اعلم بالصواب

12. L. 69b—74. (منظومة تركية فى فضل العلم والعبادة ومحاسن الاخلاق)

لناظمها ثانى

Poučni spjev na turskom jeziku u 206 stihova o nauci, pobožnosti i lijepom vladanju. Sastavio Cān (Ǧān) Memī Ṯānī, što se razumi iz stiha na završetku i iz prethodne kaside (v. gore pod t. 11).

Početak:

كش وهوشك دوت ايا جوهر حكمت جويا
سكا بو درلرى نظم ايليوپ اتدم اهدا
كمى آيات وحديث وكمى اخبار كرام
يوقدرر بونده بنم كندو كلامم قطعا

Završetak:

مى فى جرمله لا يعقل وهشيار ايله
بزم فى وقت ومكانى اكاقيل جاى صفا
ثانى ان مع العسربله شرح صدر ايت
فانى فى الله اولانه لازم اولور يسر بقا

Na listovima 75—136a nalaze se stihovi i bilješke većinom na turskom jeziku, sabrani bez nekog reda, s raznih područja, od arapskog jezika preko tariha i fikha do tesavufa. Tu se nalazi i nekoliko recepata za lijekove.

Na listovima 136b—140 nalaze se datumi turskog osvojenja Kandije (Girit), u stihovima (kronogrami) na turskom jeziku (تاريخ فتح كريد) . Neki sastavljači ovih kronograma su naši pjesnici (v. Bašagić, Bošnjaci i Hercegovci). Imena pjesnika su slije-

deća: Mīrī-efendī (تاريخ ميرى افندى) , 'Abdulkerīm-efendi Sāmi'ī (تاريخ عبد الكريم افندى سامعى) , Muḫtārī-efendi (تاريخ مختارى افندى) , Fevzī (تاريخ فوزى) , Niyāzī (تاريخ نيازى) , Kāmī (تاريخ كامى) , Wā'iz-efendī (تاريخ واعظ افندى) , Sukkerī (تاريخ سكرى) , Ṣubḥī (تاريخ صبحى) , Surḫī (تاريخ سرخى) .

Cijelu ovu zbirku, izuzev manjeg broja kasnijih bilježaka, prepisao je isti anonimni prepisivač 1075/1664, kako se to vidi iz bilježaka na kraju pod t. 5 i 9 تمت سنة خمس وسبعين والف . Nama se čini, sudeći po pismu, po sadržaju i po datumu, da je prepisivač ove zbirke mostarski alim Ahmed-efendi b. Mustafa, koji je umro 1090/1679.

Na početku se nalaze bilješke na turskom jeziku, koje sadrže »zapise«, recepte za neke lijekove, pitanja iz fikha i nasljedstva, te poučne stihove. Neke od ovih bilježaka (recepti) pisane su rukom prepisivača, dok su druge pisane kasnije, slabim rukopisom.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

900. الجامع الصغير فى الفروع 3078.

للامام محمد بن الحسن الشيبانى – مخروم فى آخره

Djelo o hanefijskom fikhu, što ga je napisao Muḥammad b. Ḥasan aš-Šaybāni, umro 189/304. Pisac je u ovo djelo unio ona pitanja koja je slušao kod Abū Yūsufa (Ya'qūb b. Ibrāhīma, umro 182/1798), a ovaj kod Abū Ḥanīfe (Nu'mān b. Ṯābita, umro 150/767). Tako je djelo nastalo u neku ruku saradnjom dvojice učenjaka: Muhameda i Ebu Jusufa. Sam pisac nije bio dao raspored ovom djelu po glavama i poglavljima, nego je to učinio kasnije kadija Abū Ṭāhir Muḥammad b. Muḥammad ad-Dabbās al-Bagdādī (umro poslije 322/934). Ovu njegovu redakciju prepisao je i pred njim čitao navedenog datuma u njegovom stanu u Bagdadu njegov učenik Aḥmad b. 'Abdullāh b. Muḥammad (kako je zapisano u rukopisu, ili: Maḥmūd, kako kaže ḤḪ). Tako je u ovoj redakciji sačuvano ovo djelo koje predstavlja ovaj naš rukopis. Djelo je raspoređeno na knjige (glave, kitāb) i poglavlja *(bāb)*. Ovaj primjerak je nepotpun na kraju. Posljednje poglavlje ovdje je: كتاب الوكالة

ḤḪ I, 561—3; GAL I, 172; S. I, 290.

Početak:

الحمد لله رب العالمين ... وبعد فان محمد بن الحسن رحمه الله وضع كتابا فى الفقه وسماه الجامع الصغير قد جمع فيه اربعين كتابا من كتب الفقه ولم يبوّب الابواب لكل كتاب منها كما يبوّب كتب المبسوط ثم ان القاضى الامام ابا طاهر الدباس بوّبه ورتبه ليسهل على المتعلمين حفظه ودراسته ثم ان الفقيه احمد بن عبد الله بن محمد كتبه عنه ببغداد فى داره وقرأ عليه فى شهور سنة اثنين وعشرين وثلثمائة كتاب الصلوة باب ما ينقض الوضوء ومالا ينقضه محمد عن يعقوب عن ابى حنيفة

L. 107; 16 × 13. *Nasḫ* stari, arapski, vokalizovan. Listovi 1. i 39. dopisani su kasnije drugim rukopisom. Papir tamno-bijel, deblji; povez otkinut i izgubljen.

Rukopis potiče iz XVI ili XVII stoljeća.

Na naslovnoj stranici nalazi se naslov djela, te bilješke s područja fikha.

Uvakufio Salim Muftić.

901. جامع الصدر الشهيد 676.

U rukopisu je naslov: (هذا) كتاب الجامع الصغير فى الفقه

Proširena prerada prethodnog djela, koju je sačinio Ḥusāmuddīn 'Omar b. 'Abdul'azīz b. Māza al-Buḫārī, zv. as-Ṣadr aš-Šahīd, umro 536/1141. U ovoj preradi ostali su isti raspored i ista poglavlja kao u prethodnom djelu, samo su u pojedinim poglavljima dodata neka pitanja i objašnjenja *(masā'il)*, čime je gornje djelo samo prošireno. Usljed toga neki izvori i ovu proširenu redakciju navode pod nazivom الجامع الصغير , a neki je opet ubrajaju u komentare (šarḥ) toga djela, jer to je jedan način komentarisanja kod starih pisaca. U literaturi je poznato ovo djelo i pod gore navedenim naslovom (جامع الصدر الشهيد) , koji je nastao po nadimku navedenog prerađivača. Djelo je služilo dugo vremena kao glavni priručnik u islamskim školama, a naročito za spremanje kadija.

ḤḪ I, 561—3; Kairo I, 413; GAL I, 172; S. I, 290.

Početak:

الحمد لله رب العالمين ... قال الشيخ الامام الاجل حسام الدين عمر بن عبد العزيز البخارى رحمه الله اما بعد فان مشائخنا رحمهم الله كانوا يعظمون هذا الكتاب تعظيما ويقدمونه على سائر الكتب تقديما

L. 145; 24 × 16,5. *Nasḫ* stari, arapski. Po rubovima listova, naročito u prvoj polovini knjige, ima dosta glosa, pisanih sitno, istim rukopisom kao i tekst. Papir tamno-žućkast, deblji, starinski. Mnogi listovi su dohvaćeni vlagom, tako da je mjestimice, naročito po rubovima, pismo oštećeno. Rubovi mnogih listova, naročito pri kraju, su odrezani. Povez je polukožni.

Prepis dovršen 738/1337.

(تمت بحمد الله وحسن توفيقه فى اواخر ماه مبارك جمادى الاول ختم بالخير والظفر سنة
ثمان وثلثين وسبعمائة)

Prema tome, ovo je jedan od najstarijih rukopisa ovog djela u svijetu.

Na naslovnoj stranici nalazi se naslov djela, pisan kasnije, bilješke s područja fikha, imena ranijih vlasnika (Selmān Hibyān?), te pečati Šehdine i ove biblioteke. Bilješke su izblijedjele uslijed vlage, tako da se teško mogu pročitati. Na posljednjem listu nalaze se također brojne bilješke s područja fikha, od kojih su neke pisane kasnije drugim rukopisom.

Iz Šehdine biblioteke.

902. Zbirka (مجموع), 2 **253.**

L. 208; 27,5 × 17. *Nasḫ* stari, arapski, mjestimice vokalizovan. Mnogi naslovi u prvoj polovini prvog djela pisani su crnim mastilom, krupnije. Po rubovima listova ima dosta sitno pisanih glosa koje su pisane istim rukopisom. Papir tamno-bijel i žućkast, deblji. Na uzdužnom rubu nekih listova nalaze se vezani vuneni končići radi oznake poglavlja. Povez platneni, nov.

1. L. 1—187. ISTO

U rukopisu je naslov:

كتاب الجامع الصغير للامام الهمام والبحر الطمطام الامام الثالث محمد الشيبانى

2. L. 188—208. عمدة العقائد

Djelo o islamskom vjerovanju, što ga je napisao Ḥāfizuddīn 'Abdullāh b. Aḥmad an-Nasafī, umro 710/1310 (v. I, 65—6).

Prepisao oba djela 'Abdul'azīz b. 'Abdulkarīm b. Maulānā 'Isā b. Ḥ. Muḥammad b. Ismā'īl ad-Dimašqī, 800/1397. i 803/1400, kako je to navedeno na kraju pod tač. 1 i 2.

(تم الكتاب بحمد الله الملك الوهاب على يد العبد الضعيف ... عبد العزيز بن المرحوم
عبد الكريم بن المرحوم مولانا عيسى بن المرحوم حاجى محمد بن المرحوم اسماعيل الدمشقى ...
فى يوم الاربعاء فى وقت الضحى من غرة شهر المبارك رجب الاصم سنة ثمانمائة والله اعلم —
تمت بحمد الله وحسن توفيقه ... يوم الجمعة من نصف شهر المبارك رمضان المعظم سنة ثلاث
وثمانمائة على يد اضعف الخلائق عبد العزيز بن عبد الكريم ... المعروف مولدا الدمشقى)

Na početku pod tač. 1, na novom dodatom listu, nalazi se kratak opis ovih djela, pisan rukom Mehmeda Handžića. Poslije toga, na starom zaštitnom listu, nalaze se stihovi s područja mistike od Dželaluddīn Rumije i dr., te sadržaj. Na naslovnoj stranici je naslov ovog djela, bilješka sa popisom nekih djela imama Muhameda, na kraju koje se kaže da broj njegovih radova iznosi 999 (? !), jedna kratka dova za spas od kuge, te imena ranijih vlasnika, koja su djelomično ili u cijelosti nečitka (Muhamed b. Ataullah b. . . . od nasljednika mevlana Kemaluddina . . .; el-Husajn? b. mevlana Abdullah b. mevlana Halife; es-Sejjid Muhamed b. Mustafa Tadžuddin-zāde . . . 7 ševala 880/1475; Mustafa b. mevla Ahmed, dvorski službenik za vodu, 1159/1746. Ime ovog posljednjeg vlasnika napisano je krupnom kaligrafijom i na kraju djela pod t. 2).

903. لمعة البدر **3504.**

نظم الجامع الصغير فى الفروع

Spjev u kome je prerađeno Imami Muhamedovo fikhsko djelo *al-Ǧāmi' aṣ-ṣagīr* (v. br. 900). Napisao Abū Naṣr Mas'ūd b. Abū Bakr b. al-Ḥusayn al-Farāhī al-Adībī as-Sa'dī, umro oko 640/1242. To je prema rukopisu i prema Ismā'īl-paši (AM II, 429). U naslovu na našem rukopisu kaže se:

مما نظمه وحلاه وسهاه وسناه اضعف عباد الله ابو نصر مسعود بن الامام زين الدين ابى
بكر بن الحسين الفراهى الادبى السعدى حصّل الله آماله واصلح اعماله

Prema tome, ḤḪ (I, 564) i Kairo (I, 459), pogrešno navode ime pisca Maḥmūd. Spjev je dovršen 617/1220, a broji oko 1235 stihova.

GAL I, 172.

Početak:

الحمد لله مذكى الشمس والقمر والى البريّة ذى الاقدار والقدر

Završetak je:

لسعة عشرة ومائين ست سنين احَدّلَ هذا السنان
ضحى يوم الخميس بذى جمادى الـ اخيرة حين باخ المعمان

Poslije toga autorova završetka neko je dodao jedan stih u kome je označio broj stihova u cijelom spjevu. Taj dodati stih glasi:

لابيات الكتاب لها حساب لُرّغه انحى فهذا النرجمان

Na rubu uz taj stih prepisivač je stavio bilješku:

زاده غير المصنف لاحل الضبط ولم يكن في نسخة قوام الدين ايضا

a onda se je ispod stiha potpisao.

Na slijedeće dvije stranice, nalaze se dva odlomka, također u stihovima, koji služe kao dopuna ili dodatak gornjem spjevu. Odlomke je sastavio aš-Šayḫ Badruddīn Maḥmūd as-Sarāyi al-Gulistānī al-Ḥanafī, umro u Kairu 801/1398 — kako je to navedeno u bilješci ispod prvog odlomka (v. o njemu Šaḏarāt VII, 12). Prepisao ih je isti prepisivač iz autografa. Prvi odlomak sadrži 25 pitanja (مسائل خمس وعشرين) , obrađenih u 14 stihova, a drugi 12 pitanja (المسائل الاثنى عشرية) , u 8 stihova.

Početak prvog odlomka je:

الا ان حكم الماء كما الانتباه في مسائل خمس ثم عشرين فاعلم
كلام مصلٍّ ضحكه وقرآنه ...

Ispod tih stihova, na donjem rubu stranice, nalazi se bilješka prepisivača:

نقلت من خط ناظمها الشيخ بدرالدين محمود السراى الكلستانى الحنفى غفر الله له توفى
قبيل المغرب فى الليلة العاشرة من جمادى الاولى سنة احدى وثمان مائة فى القاهرة المحروسة

Drugi odlomak je pod naslovom: وهذه هى المسائل الاثنى عشرية المشهورة , a početak mu je:

فعل المناق بعدما تشهّدا بنيتها خلاف ما قد عُدّدا
فلو رآى الماء الذى تيمما او انقضت مدة مسح قدما

Na rubu se nalazi i ovdje kratka bilješka prepisivača:

نقلت من خطه ايضا

L. 49; 21 × 16,5. *Nasḫ* starinski, vokalizovan, pisan vještom rukom. Po rubovima listova i između redaka u prvoj polovini rukopisa ima dosta glosa, pisanih sitno rukom istog prepisivača. Papir žućkast, deblji; mnogi listovi dohvaćeni su vlagom, a neki su i oštećeni. Povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao Aḥmad b. Muḥammad al-Ḫīraqī (?), zvani Šams, početkom šabana 806/1403.

(فرغ من تعليقها احمد بن محمد الحرق ؟ الشهير بشمس غرة شعبان سنة ست وثمان مائة)

Na prvom zaštitnom listu nalazi se jedna mes'ela iz feraida i dva hadisa — što je pisano kasnije. Na drugom zaštitnom listu ispisana su dva poučna stiha o važnosti nauke i učenja. Na naslovnoj stranici nalazi se gore navedeni naslov, nekoliko lirskih i drugih stihova, te bilješke s područja arapskog jezika — sve na arapskom jeziku, pisano rukom prepisivača. Neke bilješke u vrhu te stranice namjerno su pobrisane. Na posljednjem zaštitnom listu nalazi se bilješka na turskom jeziku, pisana kasnije slabim rukopisom, koja sadrži uputstvo kako da se čovjek riješi »čina« (*sihra*).

904. مقدمة ابى الليث فى الصلاة 4317.

Kratko djelo o namazu. Napisao Abu'l-Layṯ Naṣr b. Muḥammad b. Ibrāhim as-Samarqandī, umro 373/983 (ili 375, 383. 393).

ḤḪ II, 1795; GAL I, 196; S. I, 348.

Početak: .. الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين ولا عدوان الا على الظالمين
قال الفقيه ابو الليث رحمه الله ثم اعلم بان الصلاة فريضة قائمة وشريعة ثابتة

L. 15; 19,5 × 12,5. *Nasḫ*. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Prvi i još nekoliko listova dopisani su kasnije slabijim rukopisom. Papir tamno-bijel, deblji, poveza nema.

Prepisao Kučuk Muḥammad Ḫalifa, u mjestu Saraj, u okolini Jedrene (Saray-Edirne), 1051/1641.

تمت المقدمة بعناية الله الملك الوهاب فى وقت العصر يوم دوشنبه عن يد العبد الضعيف
كوجك محمد خليفة فى سراى ادرنه ... سنة ١٠٥١

Na naslovnoj stranici su poučni stihovi na perzijskom jeziku iz Sadijina »Gulistana«, pisani kasnije slabijim rukopisom, sa mnogo grešaka u prepisu. U vrhu stranice je lični pečat ranijeg vlasnika, nekog Ibrahima. Na kraju su razna pitanja pod naslovima: مسئلة .

905. كتاب التقدمة فى شرح المقدمة 2310.

Komentar prethodnoj Ebu Lejsovoj *Muqaddimi*. Napisao Ǧabrā'īl b. Ḥasan b. 'Oṯmān b. Maḥmūd b. 'Oṯmān al-Kenǧāwī (al-Kenǧā'ī) al-Ma'lekī, umro 752/1351.

GAL I, 196; S. I, 348.

Gornji naslov komentara i ime njegova autora navedeni su prema rukopisu. Komentar je dovršen 732/1331. i pisac ga je namijenio svome sinu Ubejdullahu, kako to sam kaže na kraju. Po završetku samog komentara pisac je napisao dodatak o tumačenju nekih riječi i pojmova, i završetak (*ḫātima*) u kome je naveo nekoliko dova.

Početak:

الحمد لله الذى امدّ اولياءه بالعاجلة بانواع النعم ... وبعد فان المقدمة المنسوبة الى الامام الفقيه ابى الليث اشرف كتاب ... وقد سماها بمقدمة الصلاة ... فاردت ان اشرح معانيها وابين مبانيها ... وسميته بكتاب التقدمة فى شرح المقدمة

Završetak je:

وقد وقع الفراغ من تأليفه وتسويده بحمد الله وحسن توفيقه فى عاشر شهر الله المبارك جمادى الآخر فى سنة اثنين وثلاثين وسبعمائة فى قرية ذربيل (؟) ... تم كتاب التقدمة فى شرح المقدمة تأليف العبد الضعيف ... جبرائيل بن حسن بن عثمان محمود بن عثمان الكنجانى الملكى

L. 125; 20,5 × 16. *Nasḫ* positan, složen. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir bijel, deblji, povez polukožni.

Prepisao Yūsuf b. Ibrāhīm b. ʻAbdullāh, u Školi hadisa al-Ḥāğ Muḥarrem, 8. muharema 1053/1643.

(وقد وقع الفراغ من تسويد هذه النسخة المرغوبة المطلوبة يوم الثامن من شهر محرم الحرام لسنة ثلاث وخمسين بعد الف نمقه الحقير يوسف بن ابراهيم بن عبد الله فى دار الحديث الحاج محرّم ...)

Uvakufio Elči H. Ibrahim-paša, muhafiz bosanski (v. bilješku i pečat na posljednjoj stranici).

وقفت هذه النسخة لله العلى الاعلى وانا الحقير الحى ألحاج ابراهيم پاشا محافظ بوسنه

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

906. Zbirka (مجموع) , 3 **2787.**

L. 97; 15 × 11. *Ta'līq*, krupniji. Prva dva lista dopisana su kasnije nasḫom. Papir tamno-bijel, čvrst; povez kožni.

1. L. 1—78. التوضيح

شرح مقدمه ابى الليث للقرمانى

Komentar Ebu Lejsovoj *Muqaddimi*. Napisao Muṣliḥuddīn Muṣṭafa b. Zakariyā b. Aydogmuš al-Qaramānī, umro 809/1406. Pisac ima dva komentara ovoj *Muqaddimi*, kraći i širi. Ovo je kraći komentar, a oba su vrijedna i priznata.

GAL I, 196; ḤḪ II, 1795.

Početak:

قال المصنف رحمه الله تعالى الحمد لله والحمد هو الوصف بالجميل على جهة التفضيل وقد الجميل احترازا عن القبيح

Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom.

Na listu 78 nalazi se tumačenje nekih pojmova iz fikha i logike, te fetva o kadiji koji ne bi sudio po šeriatu.

2. L. 79—89. (رسالة فى المسح على الخفين) .

لمؤلف مجهول

Risala o *meshu* po mestvama, od nepoznatog pisca.

Početak:

اعلم والله اعلم ان الخف ما يستر الكعب او يكون الظاهر منه اقل من ثلث اصابع الرجل اصغرها كذا قال صدر الشريعة

Po rubovima nekih listova ima bilježaka i glosa.

3. L. 90—97. العوامل فى النحو لمجهول

Kratka sintaksa arapskog jezika, od nepoznatog pisca. Rad je dovršen krajem muharema 928/1521. Gornji naslov je dat prema završetku rukopisa.

Početak poslije besmele:

أعلم ان الكلمة انواع ثلاثة اسم وفعل وحرف ولكل واحد منها علامة تختص به ويتميز هو عن غيره فالاسم

Završetak glasi:

واما العامل المعنوى فعددان كما ذكر الاول عامل المبتداء والخبر نحو زيد منطلق والثانى عامل الفعل المضارع حالة الرفع نحو هو ينصر تمت العوامل بنصر الله وفضله فى اواخر محرم المحترم سنة ثمان وعشرين وتسعمائة

Prepisao cijelu zbirku isti, nepoznati prepisivač mjeseca safera 928/1521, kako je to zabilježeno na kraju pod t. 1 i 3.

(قد وقع الفراغ من تنميق هذه النسخة الشريفة المرغوبة في يوم الخميس من شهر صفر المظفر لسنة ثماني وعشرين وتسعمائة)

Na rubu posljednjeg lista pod t. 1 nalazi se kratka bilješka u kojoj se kaže da je rukopis sravnjen i ispravljen

(بلغت الى الغايه مقابلة وتصحيحا)

Na nutarnjoj strani prve korice ima bilježaka na turskom jeziku koje su uglavnom nečitke. U jednoj od njih kaže se da je Halil-efendija, defterdar, pogubljen u Jedreni 3. džumadel-ula 1150/1737. S početka se nalazi nekoliko neispisanih lista na kojima je zabilježeno nekoliko hadisa, te ime ranijeg vlasnika (Muhamed Baki). Na naslovnoj stranici pod t. 1 nalazi se među ostalim naslov, kasnije stavljen i pečat ove biblioteke.

Na nutarnjoj strani druge korice nalazi se jedanaest bilježaka na turskom jeziku u kojima je, za jedanaest uzastopnih godina, od 1145—1156 (1732—1743), bilježeno koji je dan i koga datuma bio prvi dan ramazana dotične godine. Uobičajeno ustanovljenje početka ramazana vršio je šeriatski sud (kadija) Jedrene.

Uvakufio Džinozade Abdulbaki-efendija (v. bilješku i pečate na naslovnoj strani pod t. 1).

907. ISTO kao br. 906,[1] 3684.

Ovo je šire izdanje navedenog komentara.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسوله محمد وآله ... وبعد فيقول العبد الفقير ... مصطفى بن زكريا آيدغمش (اى طوغمش) القرماني سدده الله تعالى في القول والعمل ... لما رأيت مختصر مقدمة الصلاة المنسوب تأليفه الى الشيخ الامام ... نصر بن محمد الفقيه ابي الليث السمرقندي ... اردت ان اكتب له شرحا ... فسميته التوضيح

Komentator je svoje djelo dovršio u Kairu, mjeseca muharrema 792/1389 (v. bilješku na završetku).

فرغ منه مؤلفه مصطفى بن زكريا القرماني بالقاهرة المحروسه في شهر الله المحرم سنة اثنين وتسعين وسبعمائة

L. 114; 18,5 × 13,5. *Nasḫ*, mjestimice vokalizovan. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Ima listova koji su dopisani kasnije drugim rukopisom. Papir tamno-bijel, deblji; povez polukožni, omotan u zeleno platno.

Prepis je dovršen mjeseca rebiul-evela 863/1458.

(وكان الفراغ من هذه النسخة سابغ شهر ربيع الاول سنة ثلاثة وستين وثمان مائة)

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se naslov i jedna dova (molitva). Na drugom zaštitnom listu nalaze se bilješke s područja fikha i tefsira. Na naslovnoj stranici su bilješke s područja fikha i vaza. Među ovim bilješkama nalazi se bilješka u vrhu stranice, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Ahmed b. Budak (?) isključivo za svoje muško potomstvo i da je to službeno zabilježio kadija Abdul-medžid b. Ahmed.

(وقف هذا الكتاب حاجي احمد بن بداق لاولاده الذكور دون الاناث سجله القاضي عبد المجيد بن احمد المرحوم)

Slična bilješka nalazi se i u vrhu prve pisane stranice. Na kraju se nalazi izvadak iz Halebijinog komentara djelu *Munyat al-muṣallī*, te poučni stih o skromnosti, na perzijskom jeziku.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

908. Zbirka (مجموع) , 3 1209.

L. 72; 21 × 15,5. *Ta'līq* jednostavan. Papir bijel, čvrst; povez polukožni.

1. L. 1—30. (شرح مقدمة ابي الليث)

لمؤلف مجهول

Komentar Ebu Lejsovoj *Muqaddımı*, od nepoznatog pisca. Na naslovnoj stranici napisano je, da je to التوضيح od Karamanije, što nije tačno, kako se to vidi na osnovu poređenja.

Početak:

الحمد لله اى الثناء والشكر لله بانعامه رب العالمين اى مالك الخلائق اجمعين وقيل مدبرهم وقيل اى مربيهم

Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom.

2. L. 31—53. شرح مقدمة الصلاة

Komentar kraćem djelu o namazu. Osnovno djelo شروط الصلاة pripisuje se raznim piscima (al-Fāḍil al-Kaydānī, al-Fanārī i Ibn Kemāl-paša, v. I, 247. i 276. pod naslovom مقدمة الصلاة. U uvodu ovog komentara kaže se da je pisac osnovnog djela Šamsuddīn Muḥammad b. Ḥamza al-Fanārī, umro 834/1431. Ovaj komentar je napisao Aḥmad b. Muṣṭafa Taškӧprüzāde, umro 968/1560. To se može razumjeti iz onog što navodi ḤḤ (v. II, 1802) iako nije jasno rečeno. Na naslovnoj stranici, međutim, u rukopisu ispod naslova komentara zapisano je ime: *Kučuk Kūhistani*, što bi značilo da je to ime komentatora (Šamsuddīn Muḥammad al-Qūhistānī, umro oko 950/1543). Početak, pak, njegova komentara po ḤḤ (v. n. m.) je drugačiji.

GAL, S. II, 269.

Početak komentara:

الحمد لله الذى جعل الصلاة تالية للايمان وجعلها عماد الدين لاهل الاحسان ... وبعد فهذا شرح لمقدمة الصلاة التى جعلها العالم العامل والفاضل الكامل ... شمس الدين محمد الفنارى قال رحمه الله بعد ما تيمن بذكر بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين ... اعلم بان العبد مبتلى بين ان يطيع الله فيثاب وبين ان يعصيه فيعاقب .

Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom.

Slijedećih pet lista su neispisani.

3. L. 54—72. منقولة الدلائل

شرح شروط الصلاة

Komentar kratkoj risali o namazu. Osnovno djelo, *Šurūṭ aṣ-ṣalāt* je od nepoznatog pisca. Istina, u nekoliko izvora nalaze se kraća djela pod naslovima, sličnim naslovu osnovne risale

(شروط الصلاة ، باب شروط الصلاة ، رساله فى شروط الصلاة واركانها ، كتاب شروط الصلاة)

— v. GAL, S. II, 706, S. II, 959, S. II, 960; Flügel I, 11, III, 80; Kairo I, 430), ali nisu navedeni autori tih radova. Što se tiče ovog komentara, ne nalazimo mu nigdje spomena u izvorima koji su nam pristupačni. Mi smo ga ovdje naveli prema uvodu rukopisa i prema uvodu drugog komentara istoj risali od istog komentatora. Pomoću drugog komentara: كتاب الحياة شرح شروط الصلاة — v. kasnije — našli smo u katalogu Kairo I, 418 ime autora. To je Muṣliḥuddīn Muṣṭafa b. Ḥamza b. Ibrāhīm b. Waliyuddīn koji je bio živ 1085/1674.

Početak risale:

باب شروط الصلوة وهى ثمانية الاول الوضوء او التيمم بالتراب عند عدم الماء

(v. br. 991,[3])

Početak komentara:

الحمد لله الذى نور قلوبنا بانوار علوم شروط الصلاة وشرح صدورنا بضياء حفظ ادلة اركان الصلاة ... فلما رأيت هذا المختصر متداولا بين الطلبة ... اردت ان اشرحه وابين علله فكتبتها بنقلها ... وسميته منقولة الدلائل لانه مذكورة فيه مناقل ... قال المصنف رحمه الله تعالى باب شروط الصلاة الباب فى اللغة النوع وفى اصطلاح الفقهاء

Osnovni tekst podvučen je crnom linijom.

Cijelu zbirku prepisao je isti, nepoznati prepisivač, vjerovatno u XI/XVII stoljeću.

Na nutarnjoj strani prve korice je zahvala Bogu i kratka dova. Na prvom zaštitnom listu je ime, vjerovatno ranijeg vlasnika (Kučuk Hadži Muhamedun?).

Na naslovnoj stranici nalazi se sadržaj ove zbirke, te pečati Šehdine i ove biblioteke. Na kraju je zabilježen broj hadisa u djelu *al-Mašāriq*, nazivi šest glavnih hadiskih zbirki, te jedan hadis, — što je uzeto iz djela *Šarḥ al-Maṣābīḥ*.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

909. شرح مقدمة ابى الليث 4221.

Kratak komentar prethodnom djelu, od nepoznatog pisca.

Ahlwardt III, 278.

Ovaj komentar je dosta starog porijekla i ima nešto razlike u tekstu njegovih primjeraka.

Početak je ovdje kao kod osnovnog djela:

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين ولا عدوان الا على الظالمين ... قال الفقيه ابو الليث نصر بن محمد بن ابراهيم السمرقندى رحمه الله عليه اعلم بان الصلوة فريضة قائمة

Završetak:

مسئلة فان قيل الايمان جمع او تفريق الجواب ... جمع عند الله تعالى وتفريق بين العباد وجمع فى القلب وتفريق فى الاعضاء

L. 52; 21 × 14. *Nasḫ* lijep, krupniji. U pisanju mjestimice ima grešaka. Prvi list je izgubljen i dopisan kasnije slabijim rukopisom.

Papir tamno-bijel, povez kožni, oštećen, rastavljen od knjige, sa nalijepljenim ornamentima, koji su također oštećeni.

Prepis dovršen 987/1579 —

Na prvom zaštitnom listu nalazi se stih na turskom jeziku, u kojem sastavljač upozorava i moli, da se listovi knjige ne savijaju i ne lome, jer, kaže, ko to radi, kao da njega sabljom reže i njegovu krv prolijeva. Tu je i datum: 1083/1672. godina.

هر كيم بوكتابك كاغدن بوكر اوستمه خنجر چكوب قانم دوكر

Na posljednjem listu nalaze se bilješke s područja fikha i stihovi na turskom jeziku s područja mistike i lirike, što je sve pisano drugim rukopisom, kasnije. سنه ١٨٠٣

910. ISTO **2045.**

U rukopisu je naslov: كتاب مقدمه شرحى ق الفقه , a u vrhu prve stranice napisano je crvenim mastilom: هذا كتاب شرح مقدمه

L. 29; 20,5 × 15. *Nasḫ*, pisan krupno. U pisanju ima grešaka. Papir bijel, deblji, povez polukožni.

Prepisao Ismā'īl b. 'Omar b. Himma krajem rebiul-evela 1076/1665.

(كتبه الحقير الفقير اسماعيل بن عمر بن همة ... وقد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة الشريفة فى اليوم چارشنبه فى وقت الصبح فى اواخر شهر الربيع الاول المبارك سنة ست وسبعين والف)

Na posljednjoj stranici nalaze se bilješke o pitanjima *(mes'ele)* s područja fikha, pisane istim rukopisom.

Iz Šehdine biblioteke (v. pečat na naslovnoj stranici).

911. ISTO **3209.**

L. 31; 14,5 × 10. *Ta'līq* i *nasḫ*. Prvi list dopisan je kasnije drugim rukopisom. Papir tamno-bijel, deblji, povez papirni.

Prepis je dovršen 1089/1678.

(تمت بعون الملك العلام سنة ١٠٨٩)

Na nutarnjoj strani prve korice i na naslovnoj stranici nalaze se kratke molitve. Uvakufio Ibrahim Ispužli nastanjen u Travniku, i predao muteveliji Halil-efendiji Hercegovcu 1252/1836 (v. bilješku pri kraju).

912. شرح وترجمة مقدمة ابى الليث **2108.**

Komentar je ovdje sa interlinearnim prevodom na turskom jeziku od nepoznatog prevodioca.

Na koricama i u vrhu prve stranice pogrešno je stavljen naslov: مقدمة فقيه ابو الليث

Početak prevoda: جميع حمد ايديجيلرك شكرى الله ايچون ثابتدر

L. 62; 19,5 × 14. *Nasḫ* pisan krupno u razmaknutim redovima, između kojih je turski prevod pisan sitnije. Papir tamno-bijel, deblji. Listovi su pri dnu dohvaćeni vlagom i mjestimice pismo oštećeno. Povez je polukožni.

Prepis je dovršen 1127/1715. (تحريرا فى ماه محرم سنة ١١٢٧)

Na kraju su bilješke sa područja fikha i dvije kraće hutbe za džumu.

913. Zbirka (مجموع) , 2 **873.**

L. 157; 19 × 14,5. *Nasḫ* slab, pisan krupno. Papir bijel, povez polukožni.

1. L. 1—50. ISTO

2. L. 51—157. منية المصلى وغنية المبتدى

Priručnik o namazu. Napisao Sadīduddīn Muḥammad b. Muḥammad al-Kašgarī, umro 705/1305.

ḤḪ II, 1886; GAL, S. I, 659.

Početak:

الحمد لله رب العالمين ... اعلموا وفقكم الله وايانا ان انواع العلوم كثيرة واهم الانواع بالتحصيل مسائل الصلوة

Prepis oba djela dovršen 1165/1751, v. na kraju pod t. 2 — (تمت تمام سنة ١١٦٥)

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat na početku i na kraju).

914. Zbirka (مجموع) , 2 **788.**

L. 80; 19 × 13. *Nasḫ* u prvom djelu, a ta'līq u drugom. Papir tamno-bijel, povez papirni.

1. L. 1—69. ISTO kao br. 909.

U pismu ima grešaka.

2. L. 70—80. شرح رسالة فى آداب المناظرة

Komentar risali o disputaciji; oboje napisao Aḥmad b. Muṣṭafa Taškörpüzāde, umro 968/1560 (v. I, 7).

Prepisao oba djela Ḥusayn b. Ibrāhim al-Fočawī (iz Foče), mjeseca šabana 1173/1759, v. na kraju pod t. 1:

(كتبه الحقير الفقير ... حسين بن ابراهيم الفوچوى ... فى سنة ثلث وسبعين ومائة والف من شهر شعبان المبارك)

915. Zbirka (مجموع) , 2 **866.**

L. 79; 17,5 × 13. *Nasḫ* krupan u prvom djelu i ta'līq sitno pisan u drugom. Papir tamno-bijel, povez polukožni.

1. L. 1—34. ISTO kao br. 909.

Primjerak je nepotpun s početka i na kraju.

2. L. 35—79. شرح الفقه الاكبر لالياس السينوبى

Komentar djelu *al-Fiqh al-akbar*. Osnovno djelo napisao je Abū Ḥanīfa (v. I, 65), a ovaj komentar Ilyās b. Ibrāhīm as-Sīnūbī (u ovom i nekim drugim rukopisima je as-Sinābī), umro oko 891/1486.[1])

GAL, S. I, 285; OM I, 222.

Početak:

الحمد لله الذى خصص نفرا من عباده ليتفقهوا فى الامور الدينية وخصهم باستنباط قواعد العقائد من الادلة اليقينية ... وبعد فيقول العبد الفقير الياس بن ابراهيم السينابى (كذا فى الخط ولعله السينوبى)

[1]) Ovdje je autor u uvodu izričito naveden, pa je, dakle, ovo njegov komentar, a ne onaj, za koji smo u prvom svesku (I, 403) rekli, da bi vjerovatno mogao pripadati ovom piscu. Tako dotični komentar naveden u I svesku ostaje nepoznat.

Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Prvi list je dopisan kasnije slabijim rukopisom. Po rubovima nekih listova ima ispravaka i nešto glosa.

Prepisao, čini se, oba djela isti nepoznati prepisivač 969/1561, v. na kraju pod t. 2 — (وقد وقع الفراغ من كتبه فى سنة تسع وستين وتسعمائة)

Na kraju se nalazi tumačenje riječi »ebdžeda« i neki termini za ovjeru dokumenata.

Iz Šehdine biblioteke.

916. ISTO kao br. 909. **2087.**

Na koricama je pogrešno stavljen naslov: مقدمة ابى الليث .

L. 46; 19,5 × 12,5. *Nasḫ* pisan krupno, nevještom rukom. Prva dva i posljednji list dopisani su kasnije sličnim rukopisom. Papir tamno-bijel, deblji (izuzev dopisanih listova koji su bijeli); povez polukožni.

Na naslovnoj stranici napisana je kratka *hatma-dova*.

Rukopis, vjerovatno, potiče iz XIX stoljeća.

Uvakufio Osman b. Salih za Gazi Husrev-begovu medresu u Sarajevu

(قد وقف هذه النسخة الشريفة عثمان بن صالح فى المدرسة خسروبك ...)

917. ISTO **2999.**

U vrhu prve stranice je pogrešan naslov: هذا كتاب مقدمة ابو الليث

L. 42; 15 × 10,5. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa* od različitih prepisivača. Veći dio rukopisa dopisan je kasnije. Papir tamno-bijel i bijel, povez polukožni.

Rukopis potiče iz XVII i XVIII stoljeća.

Na kraju je, na jednom neispisanom listu, ime ranijeg vlasnika (Muhamed b. H. Ishak, nastanjen u Beogradu, 1084/1673). Druge beznačajne bilješke neko je pisao samo radi vježbe u pisanju.

Iz Šehdine biblioteke.

918. ISTO **3137.**

U vrhu prve stranice je naslov: هذا الكتاب مقدمة ابو الليث

L. 50; 15,5 × 11. *Nasḫ-ta'līq*, slab. U pismu ima grešaka. Papir tamno-bijel i bijel, deblji, povez kožni, oštećen.

Rukopis je vjerovatno iz XVIII stoljeća.

S početka prvih sedam lista sadrže kratak perzijsko-turski rječnik. Ispod perzijskih riječi napisano je njihovo značenje na turskom jeziku. To je, zapravo, zbir nekoliko riječi, nabacanih bez nekog određenog reda.

Početak je: آد ادر بن بز سن اول

نام نامها من ما تو او

Na kraju su brojevi od 1—10.000. Po tom se nalazi bilješka u kojoj se kaže da je dovršeno (pisanje ili prepis riječi i brojeva) 1074/1663.

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat na početku i na kraju).

919. ISTO **3412.**

L. 75; 20,5 × 14,5. *Nasḫ* krupan, lijep, pisan kaligrafijom u razmaknutim redovima. Po širokim rubovima nekih listova ima glosa, pisanih sitno i divno pismom siyaqat. Papir tamno-bijel i bijel, glat, povez polukožni, oštećen.

Rukopis, vjerovatno, potiče iz XVII stoljeća.

Na kraju se nalazi početak tedžvida na turskom jeziku, a zatim jedna dova koju obično uče hatibi na kraju svoje hutbe u petak.

920. Zbirka (مجموع) , 2 **3446.**

L. 46; 20,5 × 14. *Nasḫ-ta'līq* u prvom djelu i *nasḫ* krupan, vokalizovan u drugom. Papir tamno-bijel, deblji, povez polukožni.

1. L. 1—35. ISTO

2. L. 36—46. شروط الصلاة

Kratka risala o namazu od nepoznatog pisca (v. I, 113 i Ahlwardt III, 290).

Početak:

الحمد لله رب العالمين ... باب شروط الصلاة وهى ستة الاول الوضوء بالماء الطاهر

Posljednja stranica je dopisana kasnije slabim rukopisom.

Prepis oba djela potiče, vjerovatno, iz XVII ili XVIII stoljeća.

Na kraju se nalazi *hatma-dova* i dova za namaz, što je pisano kasnije. Druge beznačajne bilješke pisane su radi vježbe u pisanju. Na rubu lista 42 nalazi se lični pečat nekog ranijeg vlasnika Ahmeda.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

921. Zbirka مجموع , 5 **2791.**

L. 114; 15 × 11. *Nasḫ* slab, sa dosta pogrešaka u pisanju. Papir bijel, glat; povez polukožni.

1. L. 1—68. ISTO kao br. 909.

U vrhu prve stranice u rukopisu naslov je: هذا كتاب مقدمة أبو الليث . Osnovni tekst podvučen je djelomično crvenom linijom.

2. L. 69—82. عقائد الطحاوى .

Risala o islamskom vjerovanju, što ju je napisao Abū Ǧa'far Aḥmad b. Muḥammad at-Taḥāwī al-Ḥanafī (v. I, 397).

3. L. 83—93. جواهر الأسلام

Kratak priručnik islamske vjeronauke, na turskom jeziku (v. I, 113).

4. L. 94—107. فصل الوضوء

Kratka risala o abdestu, na turskom jeziku, od nepoznatog pisca. Čini se da je to izvadak iz nekog djela.

Početak: فصل الوضوء بو فصل ابدستى بلدرر

5. L. 108—114. جواهر الاسلام

Drugi primjerak gornje risale (v. pod tač. 3). Ovo je nešto proširena verzija.

Cijelu zbirku prepisao je Munla Aḥmad b. Aḥmad za ličnu potrebu, početkom XIX stoljeća.

Uvakufio Muharrem Akhisarli (iz Prusca), učenik Kuršumlije (Gazi Husrev-begove) medrese, 1245/1829 (v. bilješku na naslovnoj stranici pod t. 1).

922. Zbirka (مجموع) , 3 **2383.**

L. 126; 20,5 × 13. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*. Papir žućkast, bijel i malim dijelom zelen. Povez je kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama. Primjerak ima polukožnu futrolu.

1. L. 1—85. خزانة الفقه

Djelo o hanefijskom fikhu. Napisao autor gore navedene *Muqaddime*, Abu 'l-Laiṯ Naṣr b. Muḥammad as-Samarqandī, umro 373/983. Djelo je raspoređeno na glave *(kitāb)* i poglavlja *(bāb)* i sadrži brojna i raznovrsna pitanja s područja fikha, iako nije veliko po obimu.

ḤḪ I, 703; GAL I, 196; S. I, 347.

Naslov u rukopisu je:

كتاب الخزانة فى الفقه تأليف الشيخ الإمام ... الفقيه أبى الليث السمرقندى صاحب النوازل وغيره .

Početak:

الحمد الله رب العالمين ... اعلم أن الفقه علم حسن وهو أجلّ من ساير العلوم ...

Naslovi su pisani *nasḫom* i to mnogi plavim mastilom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Na rubovima listova napisani su podnaslovi.

Prepisao Aḥmad b. 'Alī b. Ya'qūb 963/1555.

(قد وقع الفراغ عن تحرير هذه النسخة الشريفة فى أوائل شهر جمادى الآخر من شهور سنة ثلث وستين وتسعمائة ... على يد العبد الضعيف ... أحمد بن على بن يعقوب)

2. L. 86—87. رسالة فى طبقات الفقهاء

Kratka risala o kategorijama šeriatskih pravnika, što ju je napisao Aḥmad b. Sulaimān Ibn Kamāl-paša (v. I, 248 i ovdje br. 899,7).

Prepisano 1093/1682.

(تمت الرسالة فى ١١ محرم سنة ١٠٩٣)

3. L. 88—105. شرح فرائض شهاب الدين

Komentar kratkoj risali s područja diobe nasljedstva. Osnovnu risalu فرائض شهاب الدين napisao je al-qāḍī al-imām Šihābuddīn Abū Hāmid Muḥammad b. Aḥmad b. Maḥmūd b. 'Alī b. Abū Ṭālib čija nam je biografija nepoznata. Ime ovog pisca navedeno je prema rukopisu, dok ḤḪ — II, 1250 — kaže da mu je ime Aḥmad b. Maḥmūd. Ovaj komentar pak napisao je 'Abdulḥalīm al-Muskirī, umro oko 900/1494.

ḤḪ II, 1250; GAL, S. II, 973.

Početak osnovnog djela:

الحمد لله رب العالمين ... قال القاضى الامام شهاب الدين أبو حامد محمد بن احمد بن محمود بن على بن ابى طالب

Početak komentara: الحمد لله العليم الحليم

Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa.

Prepisano 1010/1601.

(وقد وقع الفراغ فى يوم الخميس من شهر جمادى الاولى من سنة عشر والف)

Na listovima 106—126 nalaze se bilješke i izvaci s područja hadisa, fikha i arapskog jezika, te formulari nekih službenih pisama na turskom jeziku. Tu je i rješenje jedne Ibn Kemal-pašine zagonetke, u kojoj je on izrekao datum završetka jednog svog djela. Rješenje je dao Abdulwahhab, muderis u medresi Ahmed-paša. Na kraju su stihovi na arapskom jeziku, koji se pripisuju imamu Šafiji, te rubaija na perzijskom jeziku.

Na početku, na prvom zaštitnom listu pod t. 1, nalaze se salavati i kraća bilješka s područja tesavufa. Na naslovnoj stranici nalazi se naslov djela i sadržaj, što je napisano rukom prepisivača. Tu su još bilješke s područja fikha, te imena ranijih vlasnika (Muhamed b. Mustafa el-Kastamuni, Muhamed b. Jahja el-Ezredži el-Elve'ī el-Bosnavī, — kupljeno od Šejh Sulejmana, prodavca knjiga, u prisustvu Šejh Mensura, 1014/1605, za cijenu 22 srebrena ? — Muhamed Herīfīzāde) —

مما انتظم فى سلك ملك الفقير محمد بن مصطفى القسطمونى – من نعم الله تعالى على عبده محمد بن يحيى الازرجى الالوعى البسناوى – من الشيخ سليمان دلال الكتب البصير فى يوم الثلاث المبارك تاسع عشر جمادى الآخرة سنة ١٠١٤ بحضور سيدنا ومولانا الشيخ منصور بثمن قدره ٢٢ فضة – مما انتظم فى ملك الفقير محمد الشهير بحريفى زاده نال مراده

Iz Šehdine biblioteke.

923. Zbirka (مجموع) , 3 **1586.**

L. 145; 20 × 12. *Ta'līq*, starinski, sa nešto *nasḫa*, pisan vještom rukom. Papir tamnobijel, glat; povez polukožni.

1. L. 1—116. خزانة الفقه ISTO kao br. 922,[1]

U rukopisu je naslov· خزانة الفقة . Na kraju djela nalazi se nekoliko fraza na perzijskom jeziku, koje su navedene kao primjer griješnih riječi, koje izvode iz vjere.

2. L. 117—119. (بحث فى الفاظ الكفر واعمالها)

Kratka rasprava o riječima i postupcima, koji izvode iz vjere. To je, izgleda, izvadak iz nekog fikhskog djela. Gornji naslov je dat prema sadržaju.

Početak je: ومن قال لرجل يا كافر فسكت المخاطب

3. L. 120—145. ملجأ القضاة عند تعارض البينات

Kratko djelo o postupku šeriatskih sudova u slučaju kontradiktornih dokaza. Napisao Abū Muḥammad Gānim b. Muḥammad al-Bagdādī, umro oko 1030/1620.

GAL II, 375; S. II, 502.

Početak:

سبحان من لا حجة أقوى من كلامه ومن لا معارض له فى احكامه

Naslovi su pisani plavim mastilom. Listovi u vrhu dohvaćeni su vlagom.

Prepisao cijelu zbirku isti nepoznati prepisivač u XVII ili XVIII stoljeću.

Na neispisanom listu s početka nalazi se bilješka o čovjekovoj srdžbi (gaḍab), uzeta iz Šejhzadine glose Bejdavinom tefsiru. Na naslovnoj stranici je naslov djela i jedan hadis slabe vjerodostojnosti. Na gornjem rubu stranice nalaze se razne izreke, koje su služile za gatanje (»bacanje fala«).

924. ISTO kao br. 922,[1] **2146.**

L. 100; 20 × 14. *Ta'līq*. Istaknute riječi podvučene crvenom crticom. Papir bijel, glat; listovi pri kraju dohvaćeni vlagom, tako da je mjestimice pismo oštećeno. Povez polukožni.

Prepisao Muḥammad b. H. Muṣṭafa Ihlevnevī (iz Livna), 1114 1702.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة فى أواسط ربيع الآخر لسنة اربع عشر ومائة
والف عن يد العبد الفقير الى الله الغنى محمد بن الحاج مصطفى اهلونوى – نسبة الى بلدة اهلونة
فى بوسنه)

Na početku je sadržaj. Na naslovnoj stranici su ime i lični pečat ranijeg vlasnika namjerno pobrisani. U potpisu se ipak može pročitati: Muhamed ... el-Muzaferi.

925. ISTO kao br. 922,[1] **3939.**

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije olovkom:

خزانة الفقه لابى الليث

L. 121; 20,5 × 15. *Nasḫ-ta'līq*. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Na rubovima listova u početku ima nešto glosa. Papir bijel, glat, povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII ili XIX stoljeća.

Na početku se nalaze bilješke s područja fikha, te sadržaj. Na naslovnoj stranici su dvije bilješke sa imenima ranijih vlasnika. Jedna od njih je namjerno pobrisana, ali se ipak u njoj može pročitati da je bio vlasnik neki Aziz (ili Uzeir) ... Lubinli (iz Ljubinja). U drugoj se kaže da je vlasnik Mustafa b. Husejn Istolčevi (iz Stoca), za vrijeme boravka u medresi Bendbaši (?) u Sarajevu, 25. safera 1220/1805.

(تملكه الفقير مصطفى بن حسين استولچه وى بمدينة سراى در وقت نشين مدرسة بند
باشى ... فى ٢٥ ص سنة ١٢٢٠)

Iz Karađoz-begove biblioteke.

926. مختصر القدورى **1601.**

Djelo o fikhu, što ga je napisao Abu'l-Ḥusayn Aḥmad b. Muhammad al-Qudūrī al-Bagdādī, umro 428/1039. To je koncizno djelo

koje je dugo služilo kao priručnik i udžbenik u medresama, naročito u osmanlijskim zemljama. Hanefije su često ovom djelu davali naziv *al-Kitāb* i uvažavali ga do stepena poštovanja, smatrajući ga blagoslovenim *(mubarak)*, — a učenici, naročito u kasnija vremena, označavali su ga kratko, po piscu, samo nazivom: القدورى .

ḪḪ II, 1631; GAL I, 175; S. I, 295.

U vrhu prve stranice naslov je: هذا مسئلة القدورى كتاب الطهارة

Početak ovog primjerka je:

قال الله تعالى ياايها الذين آمنوا اذا قمتم الى الصلاة

L. 154; 22 × 14. *Nasḫ* krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Prvi list dopisan je kasnije drugim rukopisom, pismom *riq'a*. Naslovi su s početka pisani crvenim, a u drugoj polovini rukopisa većinom crnim i mjestimice žutim mastilom. Listovi 2—7 su izgubljeni. Po rubovima i između redaka ima dosta sitno pisanih glosa. Papir tamno-bijel, deblji, povez kožni.

Prepisao Ya'qūb b. Ḥayrān krajem džumadal-ahira 825/1421.

(تم بعون الله وحسن توفيقه من يد العبد الضعيف ... يعقوب بن حيران ... فى اواخر شهر المبارك جمادى الآخر فى التاريخ سنة خمس وعشرون وثمانمائة)

Na početku se nalazi neka priča i sadržaj. Na naslovnoj stranici u vrhu nalazila se bilješka sa imenom nekog ranijeg vlasnika, koja je namjerno izbrisana. Ispod toga su beznačajne bilješke.

Uvakufio Hromozade Salih-efendija (v. pečat na prvoj strani).

927. ISTO **3072.**

L. 115; 18 × 13,5. *Nasḫ* starinski, lijep, vokalizovan. Listovi 1—3 i 89—104 dopisani su kasnije drugim rukopisom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa. Papir tamno-bijel, deblji; listovi u drugoj polovini rukopisa dohvaćeni su vlagom; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Aḥmad b. Nogay al-Maḥmūdī u subotu 21. zulhidže 901/1495, kako se to može razumjeti iz bilješke na kraju, u kojoj je datum nečitko napisan.

(تم الكتاب بحمد الله وعونه وحسن توفيقه على يد العبد الفقير ... احمد بن نوغاى المحمودى ... وذلك فى يوم السبت المبارك حادى عشرين ذى الحجة سنة احدى وتسعم ؟)

— Nogay je naziv i jednog turskog plemena sa Dalekog istoka.

O njegovoj sudbini v. QA VI, 4621 — Prepis je sravnjen sa drugim ispravnim primjerkom (v. bilješku na kraju — بلغ مقابلة).

Na početku se nalaze bilješke s područja fikha i tradicije, te sadržaj, što je napisano kasnije.

Na naslovnoj stranici su dvije bilješke sa imenima ranijih vlasnika. U prvoj se teško može pročitati da je neki Muhamed Šejhi kupio ovaj rukopis i sve knjige u ostavini nekog umrlog na rasprodaji njegove imovine. U drugoj bilješci kaže se da je vlasnik Muhamed Rešid Hāfizzāde Čelebipazari (Hafizović, iz Čelebipazara — Rogatica). Na posljednjoj stranici nalaze se bilješke s područja fikha, pisane rukom prepisivača.

928. ISTO **2970.**

L. 207; 16,5 × 13. *Nasḫ-ta'līq*, starinski, lijep, pisan uvježbanom rukom. Listovi 1—9, 31—41, 89—140, 158—169, 171—180 izgubljeni su i dopisani kasnije drugim rukopisom. Po rubovima mnogih listova, naročito u prvoj polovini, ima glosa. Papir tamno-bijel, žućkast i bijel, deblji; povez polukožni, oštećen i rastavljen od knjige.

Prepis dovršen 908/1502.

(تم الكتاب بعون الله وحسن توفيقه ... فى سنة ٩٠٨)

Na početku ima nekoliko neispisanih, kasnije dodatih lista. Na jednom od njih je krupno pisana bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Mustajbeg Dženetić 1289/1872. Ispod toga je lični pečat nekog vakifovog pretka sa datumom 1117/1705. i stariji pečat Gazi Husrev-begove biblioteke. Na slijedećem listu su bilješke manje važnosti na turskom i arapskom jeziku s područja fikha i hadisa, te stihovi iz arapske stilistike. Na naslovnoj strani su također razne bilješke manje važnosti, te ime autora ovog djela. Dva dodata lista na kraju sadrže također bilješke s područja fikha i jednu namasku dovu. Među ovim bilješkama na jednoj stranici nalazi se popis raznih javnih ustanova u Istanbulu iz godine 1157/1744. Tu je zabilježen broj džamija, mesdžida, medresa, mekteba, imareta, banja, hanova, crkava, mejhana, mlinova, česmi, muslimanskih i nemuslimanskih kuća itd.

929. ISTO **4532.**

U rukopisu je naslov: كتاب الطهارة

L. 176; 20 × 14,5. *Nasḫ* krupniji, lijep, pisan u razmaknutim redovima, većim dijelom vokalizovan. Po rubovima listova i između redaka ima komentara, pisanih sitnije, lijepim rukopisom. Papir tamno-bijel, glat, čvrst; povez kožni, oštećen, omotan u zeleno platno.

Prepis dovršen početkom mjeseca rebiul-evela 992/1584.

(تم الكتاب ... وكان الفراغ منه فى اوائل شهر ربيع الاول من شهور سنة اثنى وتسعين وتسعمائة)

Iz bilješke prepisivača na listu 174b razumi se, da je ovaj primjerak prepisan po narudžbi za nekoga čije ime nije navedeno.

Na rubu posljednje stranice nalazi se bilješka, u kojoj se kaže, da je ovaj primjerak ispravio i napisao po rubovima listova navedene komentare, softa (učenik medrese) Ibrahim b. Husejn, iz Roznamedžine mahale (Mostar), 1158/1745.

(صحّح هذه النسخة وكتب الحاشية سوخته ابراهيم بن حسين عن محلة روزنامجى ... سنة ١١٥٨)

Na početku su kraće dove, opće i specijalne. Na kraju je sadržaj, pisan rukom prepisivača, te jedna fetva, zabilježena kasnije, koju je izdao i potpisao »Ali, muftija u Blagaju«. Na nutarnjoj strani druge korice su stihovi iz Divana Hafiza Širazije.

Rukopis je iz Karađoz-begove biblioteke, a ovdje je dospio preko nasljednika Riđanovića iz Mostara.

930. ISTO **4270.**

L. 125; 19,5 × 15. *Nasḫ* krupniji, od različitih prepisivača. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa. Papir tamno-bijel i bijel, deblji; povez polukožni, oštećen, posljednja korica izgubljena.

Osnovni dio rukopisa je, izgleda, iz kraja XVI stoljeća. Na posljednjem neispisanom listu, naime, nalazi se bilješka, koja je djelomično namjerno izbrisana, a iz koje bi se dalo razumiti — prema onom što se može pročitati — da je ovaj primjerak prepisao Ismail b. Pīr Muhamed Hadži, nastanjen u Sivasu, 1008/1599. godine.

931. ISTO **2837.**

Primjerak je nepotpun na kraju. Posljednje poglavlje, čiji je samo početak ovdje naveden, jest كتاب الدعوى .

L. 133; 17,5 × 13. *Nasḫ-ta'līq* starinski, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima nekih listova ima glosa. Papir tamno-bijel i žut, deblji; povez kožni, znatno oštećen, druga korica izgubljena.

Rukopis potiče iz XVI ili XVII stoljeća.

Na početku je sadržaj, pisan kasnije drugim rukopisom, bilješke s područja fikha i tradicije, te imena dvojice ranijih vlasnika (Muhamed Bošnjak i Hafiz Abdulhamid Muftić, muderis u Foči).

932. ISTO **4208.**

L. 108; 21,5 × 14,5. *Ta'līq.* Prve dvije stranice i njihovi rubovi ukrašeni su tankim crnim i širokom zlatnom, a ostale stranice crvenom linijom. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan u bojama. Samo na rubu prve tri stranice nalaze se glose. Papir tamno-bijel, povez polukožni.

Prepis dovršen 20. zulkade 1024/1615.

(وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة الشريفة فى اليوم العشرين من شهر ذى القعدة الشريفة لسنة اربع وعشرين والف)

Na prvom zaštitnom listu je sadržaj. Ispod toga se nalaze tri nečitljiva pečata ranijih vlasnika. Na naslovnoj stranici nalaze se imena dvojice ranijih vlasnika (Munla Fadlullah b. Hasan-hodža iz Ljubinja 1164/1749. i Salih Sidki b. Ibrahim-efendi Hromozade iz Stoca 1317/1899).

933. ISTO **2018.**

Primjerak je nepotpun s početka. Prvo poglavlje koje se ovdje nalazi je كتاب الرهن

L. 132; 21 × 15. *Nasḫ*, pisan krupno, u razmaknutim redovima. Papir bijel, deblji; povez polukožni.

Prepisao Aḥmad b. Ḥusayn početkom zulkade 1034/1624.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة يوم الاربعاء وقت الضحى فى اوائل ذى القعدة سنة اربع وثلثين والف من الهجرة ... عن يد العبد الضعيف ... احمد بن حسين ... سنة ١٠٣٤).

Na rubu prve stranice nalazi se krupan ovalni pečat u kome je upisano ime Ali Dželaluddin-paše koji je namjesnikovao u Bosni 1819.

Na prvoj korici, pri dnu, nalazi se bilješka na turskom jeziku u kojoj se kaže da je 1225/1810. godine, trideseti dan po Đurđevdanu (Rôzihidr) — tj. 6. juna padao snijeg i mraz neprestano tri dana i da je usljed toga kukuruz, voće i povrće stradalo sve do Drine.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

934. ISTO **4440.**

Početak je u ovom primjerku: الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين

L. 116; 20 × 13,5. *Ta'līq*. Prvih devet lista dopisano je kasnije drugim, sličnim rukopisom. Stranice su obrubljene crvenom linijom, izuzev dopisanih listova. Po rubovima ima dosta glosa. Papir tamno--bijel, povez otkinut i izgubljen.

Prepisao 'Oṯmān b. Muṣṭafa 1040/1630.

(تم الكتاب عن يد العبد الفقير ... عثمان بن مصطفى ... سنة اربعين والف)

Na početku je sadržaj, te dva poučna stiha Sufjan Sevrije o druženju sa svijetom i bilješke s područja hadisa i fikha. Na naslovnoj stranici, u vrhu, nalaze se tri pečata jednog ranijeg vlasnika, a ispod toga je bilješka sa imenom i pečatom drugog vlasnika (Osman Hilmi, muderis u kasabi Gračanici).

Na kraju se nalaze dove i bilješke manje važnosti.

935. ISTO **2571.**

L. 122; 20 × 15. *Nasḫ*. Papir bijel, deblji; povez polukožni, oštećen, rastavljen od knjige.

Prepisao Muṣṭafa b. Ibrāhīm mjeseca džumadal-ahira 1042/1632.

(تمت بعون الله ... كتبه الفقير ... مصطفى بن ابراهيم فى وقت العصر فى يوم احد فى ماه جمادى الآخر سنة اثنى واربعين والف)

Na početku je sadržaj. Na naslovnoj stranici su dvije bilješke; jedna s područja medicine o tom, kako se raspoznaje, da li je dijete

još u majčinoj utrobi muško ili žensko, a druga poučna, s područja tesavufa.

Uvakufio Svrzo Mehmed, sin Muhamed-agin.

936. ISTO **1982.**

L. 136; 21 × 14,5. *Nasḫ*, s početka (prva 24 lista), a poslije *ta'līq*. Papir tamno-bijel, deblji; povez polukožni, oštećen.

Prepisao 'Abdullah b. Oruč mjeseca ševala 1054/1644.

(تمت تمام بعون الله الملك المنّان فى يوم پنجشنبه فى وقت الزوال فى ماه شوال سنة اربع وخمسين بعد الف كتبه الفقير عبد الله بن اوروج)

Na nekoliko neispisanih lista s početka nalaze se razne bilješke (početak nekih pisama, poučni stih na perzijskom jeziku, dova, neke jedinice za mjerenje, jedna fetva o pravu preče kupnje, *šuf'a*, izdata od sarajevskog muftije, ajet koji se uči za zaštitu od kuge, nijjet i učenje za dženaze-namaz, jedan liječnički recept na turskom jeziku, bilješka u kojoj se strogo osuđuje čovjek koji bi udario alima ili učenika ili sudiju — ili bi omalovažio alima uopće). Zatim slijedi sadržaj i jedna bajramska hutba. Na naslovnoj stranici nalazi se ime ranijeg vlasnika (Ibrahim b. Hasan el-Haddad), te cijena knjige (200 i 320). Na l. 1^b nalazi se lični pečat u kome je upisano ime: Abdi b. Oruč. Na kraju se nalaze dva stiha na arapskom jeziku u kojima su kraticama navedeni oni dijelovi bravčeta, koje je zabranjeno jesti.

937. Zbirka مجموع 4 **1774.**

L. 131; 20,5 × 14,5. *Ta'līq*. Papir bijel, čvrst; povez polukožni.

1. L. 1—121. ISTO

Pismo krupnije, u razmaknutim redovima. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova i između redaka ima glosa.

Prepisao Muḥammad b. Muṣlī, 1082/1671.

(وقع الفراغ من تنميقه على يد اضعف العباد محمد بن مصلى فى سنة اثنى وثمانين بعد الالف)

2. L. 122—125. شروط الصلاة

Kratko djelo o namazu (v. I, 247. i 276).

3. L. 125—128. فرائض شهاب الدين

Kratka risala o diobi nasljedstva (v. br. 922,[3]).

4. L. 128—131. وصية الامام ابى حنيفة

Kratka risala o vjerovanju od Abu Hanife (Nu'mān b. Ṯābit, umro 150/767).

ḤḪ II, 2015.

Početak ovdje:

هدا كتاب الوصية للامام الاعظم ابى حنيفة قال الايمان هو اقرار باللسان وتصديق بالجنان ومعرفة بالقلب

Prepisao pod tač. 2—4 Aḥmad b. Husayn 1082—1671.

(كتبه الحقير .. احمد بن حسين فى سنة اثنى وثمانين والف)

Na početku se nalazi nekoliko neispisanih lista na kojima su imena i pečati ranijih vlasnika, bilješke s područja fikha, te sadržaj. Među potpisima i u pečatima vlasnika mogu se pročitati imena: el-Hadž b. Ogli Fejz (?) Abdulbaki 1194/1780, imena »ashabi-kehfa«, Abduhu Muhamed, Muhamed, Husejn Abdulbaki-efendi, Munla Derviš Oručzade, muhtar Ibrahim-efendi, Hafiz Abdulbaki Muhamed b. Hadži Muhamed-aga Džino. Tu je i bilješka o uvakufljenju ovog rukopisa, ispod koje su dva pečata, jedan mali lični, sa imenom: Muhamed Baki i datumom 1276/1859 — i drugi krupniji vakufski, sa imenom: Džino-zade Abdulbaki-efendi i datumom 1284/1867.

Uvakufio Džino-zade Abdulbaki-efendi.

938. ISTO kao br. 926. 1895.

U rukopisu je naslov: كتاب قدورى

L. 192; 20 × 12. *Nasḫ*, krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Stranice su obrubljene crvenom linijom, izuzev dopisanih listova. Po rubovima listova i između redaka ima glosa. Papir bijel, potamnio, listovi dohvaćeni vlagom, tako da je pismo mjestimice oštećeno, naročito po rubovima; povez kožni, sa otisnutim ornamentima na sredini korica, oštećen.

Prepisao Derviš Ṣāliḥ b. Muhammad an-Nawābādī (iz Prusca), učenik Kemal-begove medrese u Sarajevu, krajem mjeseca rebiul-ahara 1096/1684.

(تمت هذا الكتاب بعون الله الملك الوهاب عن يد درويش صالح بن محمد ... البروسوى النوابادى فى بلدة سراى فى مدرسة كمال بك فى اواخر شهر ربيع الآخر سنة ستة وتسعين والف من الهجرة النبوية).

Na početku se nalaze bilješke s područja fikha, tefsira i tariha, izbrisane vlagom i nečitljive, — te sadržaj. Na naslovnoj stranici je ime i pečat ranijeg vlasnika (Omer Zuhdi — Abduhu Omer 1193/1779).

Uvakufio Bičakčić H. Muhamed, sin Fejzullahov — za muderise i nutarnje učenike Simzade medrese, s tim da se knjiga ne iznosi iz medrese, — 1261/1845 — v. bilješku i lični pečat u rukopisu.

(قد وقف هذا الكتاب بچاقجى الحاج محمد بن فيض الله فى مدرسة سيم زاده فى سراى لمدرسها والطلبة الساكنين فيها بشرط ان لا يخرج منها لسنة احدى وستين ومائتين والف)

Na kraju se nalaze bilješke s područja fikha.

Iz Šehdine biblioteke.

939. ISTO 4235.

U rukopisu je naslov: هذا كتاب قدورى

L. 88; 20,5 × 13,5. *Ta'līq* lijep, složen, pisan uvježbanom rukom. Po rubovima listova ima glosa. Papir tamnobijel, čvrst; povez polukožni, omotan u zeleno platno.

Prepisao Mūsa b. 'Abdurrahīm b. Aḥmad, pisar šeriatskog suda u gradu Sinopu (u Kastamoniji na Crnom moru), mjeseca muharema 1107/1695.

(اتممت الكتاب بعون الله الملك الوهاب فى اليوم الثالث من محرم الحرام لسنة سبع ومائة والف من يد الفقير موسى بن عبد الرحيم بن احمد الكاتب بمحكمة مدينة سينوب)

Na početku se nalaze bilješke na turskom jeziku iz fikha, te poučni stihovi na arapskom jeziku. Na naslovnoj stranici nalaze se naslovi nekoliko manjih djela koja su očito bila u ovom svesku, a kojih sada nema, jer su namjerno iskinuta. To su: المفرقات – احوال اليمين ترجيح البينات – احكام الناطق . Tu je i bilješka sa potpisom ra-

njeg vlasnika (Mustafa Muezzinović, Stolac 1249/1833) i nečitak pečat.

Na kraju su bilješke s područja fikha, te naslovna stranica i sadržaj djela احكام الناطق

940. ISTO 2362.

U rukopisu je naslov: هذا كتاب مَتن القدوری

L. 217; 19,5 × 13,5. *Nasḫ* starinski, pisan vještom rukom. Nekoliko lista na kraju dopisano je kasnije takođe lijepim rukopisom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir žućkasto-bijel i bijel, deblji; povez polukožni; primjerak ima polukožnu futrolu oštećenu.

Rukopis je, vjerovatno, iz XVII stoljeća.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

941. ISTO 2887.

L. 210; 13 × 8. *Ta'līq*, vrlo lijep. Dva lista u prvoj polovini dopisana su kasnije drugim, slabim rukopisom. Stranice su obrubljene sa tri tanke crne i jednom širokom zlatnom linijom. Prva stranica, koja je u vrhu imala unvan, zamrljana je, a neki listovi u prvoj polovini su prosuti i neki oštećeni kidanjem i rezanjem. Na rubovima samo prva dva lista ima glosa koje su pisane rukom prepisivača. Papir tamno-bijel, tanak; povez kožni, ruiniran, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Rukopis je, vjerovatno, iz XVII stoljeća.

Na početku se nalaze imena i pečati ranijih vlasnika (Derviš Ibrahim b. Abdullah el-Muzaferi 1163/1749. i Muhamed b. Velijjuddin . . .), — te sadržaj, pisan rukom prepisivača u dvoredu, uokviren u tanke crne i šire zlatne linije.

Na kraju su stihovi na turskom jeziku o rastanku od voljenog bića.

942. ISTO 1490.

Naslov u vrhu prve stranice glasi: هذا كتاب القدوری

L. 119; 19 × 14. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Papir bijel, deblji, listovi u vrhu dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

Rukopis potiče iz XVII ili XVIII stoljeća.

Po rubovima listova s početka ima fetvi na turskom jeziku, od kojih je mnoge potpisao Ibrahim, muftija u Beogradu. — Na prvom zaštitnom listu nalazi se pečat preprodavca knjiga Muhamed-age Aganagića.

943. ISTO 2198.

U rukopisu je naslov: هذا كتاب قدوری

L. 95; 21 × 15,5. *Nasḫ* lijep. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima listova i na posebnim umetnutim listićima, te mjestimice između redaka ima glosa koje su, uglavnom, sve pisane rukom istog prepisivača. Papir tamno-bijel, povez kožni, popravljen, sa pozlaćenim ornamentima na koricama.

Rukopis je iz XVII ili početka XVIII stoljeća.

Na početku je zapis, zatim se nalaze razne bilješke, među kojima su mnoge s područja fikha, tumačenje »ebdžeda«, stihovi na turskom jeziku o »tevekkulu« i o starim savjetima za čuvanje zdravlja, bilješke na turskom jeziku o svojstvima (sifatima) Božijih poslanika, sadržaj, te bilješke pisane rukom prepisivača o pojmovima *selef*, *ḫalef* i *mute'eḫḫirun*, zatim o broju pitanja u nekoliko fikhskih djela i niz učitelja Ebu'l-Hasan el-Kudurije. Na naslovnoj stranici je ime i pečat ranijeg vlasnika (Hadži Mustafa, kadija, 1151/1738), te raniji i noviji pečat ove biblioteke.

Na kraju su, na jednoj stranici, pitanja s područja fikha, pisana rukom prepisivača, zatim se nalaze dove koje se »uče« u razne svrhe (protiv ujeda škorpije, protiv ujeda razne gamadi i kukaca, te bilješka u kojoj se kaže da je — navodno — pisac Kudurija izvađen iz majčine utrobe pomoću operacije, pošto mu je majka umrla prije njegova rođenja), — što je sve pisano kasnije, drugim rukopisom.

Uvakufio Svrzo Mehmed-efendija, sin Muhamed-agin, 1931. godine.

944. ISTO 3073.

L. 135; 16 × 11,5. *Nasḫ* lijep. Naslovi su pisani zlatnim mastilom, a rečenice rastavljene zlatnim tačkama. U vrhu prve stranice je lijep unvan u bojama, u kome je predstavljeno sitno poljsko cvijeće na zlatnoj i plavoj podlozi. Stranice su obrubljene sa tri

tanke crne i jednom širokom zlatnom linijom. Posljednja dva lista su izgubljena i dopisana kasnije drugim, slabim rukopisom. Neko je kasnije pogrešno pisao brojeve, kojima je označavao stranice u prvoj polovini (50, 501 = 51, 502 = 52 itd.). Papir tamno-bijel, deblji; povez polukožni, oštećen.

Rukopis je iz XVII ili XVIII stoljeća.

945. Zbirka (مجموع) . 6 **1624.**

L. 197; 20 × 14,5. Pismo različito, od različitih prepisivača. Papir tamno-bijel, deblji; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—16. (قطعة من مختصر القدوری)

Fragmenat iz djela *Muḫtaṣar al-Qudūrī*.

Sadrži dio propisa o namazu.

Nasḫ jednostavan. Listovi ispremetani.

2. L. 17—45. (قطعة من كتاب) كزيده

Fragment djela *Güzīde* na turskom jeziku, o islamskom vjerovanju i lijepom ponašanju. Napisao Muḥammad b. Bālī, koji je živio, vjerovatno, u IX ili X (XV—XVI) stoljeću. Ovo je prerada jednog ranijeg, istoimenog djela, koje je napisao Abū Naṣr b. Ṭāhir b. Muḥammad as-Saraḫsī. Djelo je raspoređeno na 46 poglavlja *(bāb)*, koja su navedena u uvodu.

Pertsch (Berlin t.), 128; Flügel III, 298; Rieu, 249.

Početak ovdje:

..پای اوله زیراکم دکلی اوقدغم واکرندکم واشتدکم اوردم بو کتابه کتوردم علمك اورندسی الدوغیچون کزیده دیوآدوردم وبالله التوفیق امام سرخسی رحمة الله علیه ایدر .

Nasḫ slab, vokalizovan; u pisanju ima grešaka.

3. L. 46—50. (قطعة من رسالة فى الفرائض)

Fragment neke risale o diobi nasljedstva.

Početak ovdje:

.. نصفان فان ترك اما واختا فللام الثلث وللاخت النصف وما بق فللعصبة ... فصل رجل مات وترك امرأة فللمرأة الربع ومابق فللعصبة .

Ta'līq.

Na kraju se nalaze poučni stihovi.

4. L. 50b—53. (عِدّة من الاحاديث النبوية)

Zbirka kratkih hadisa, po uzoru zbirki الاربعون حديثا , od nepoznatog sabirača; nepotpuna na kraju. Hadisi su većinom slabe vjerodostojnosti ili su patvoreni.

Početak:

قال النبي من لم يكن صلاته مثل صلاتى فهى مردودة على صاحبها قيل يا رسول الله كيف نصلّى صلوتك

Pismo kao prethodno.

5. L. 54—135. قطع من مجموعة كتب فى الصرف والنحو

Zbirka fragmenata više nepoznatih djela s područja arapske gramatike i sintakse.

Početak prvog fragmenta:

.. للحال والاستقبال تقول يفعل الآن ويسمى حالا وحاضرا اويفعل غدا ويسمى مستقبلاً

Nasḫ od različitih prepisivača. Po rubovima nekih listova ima glosa.

Na listu 136 nalazi se pobožna pjesma na turskom jeziku, u 28 stihova اِلهى بالتركية , od nepoznatog sastavljača.

Početak joj je:

كلمدوك انصافه اى نفس توبيه كل توبيه
كيجمدوك اصلا هوادن توبيه كل توبيه

Završetak je:

بوفنا عمره اينانمه برنفسدر عاقبت
بواقار صويه طالمه توبيه كل توبيه

Kroz ilahiju se ponavlja refren: توبيه كل

Nasḫ-ta'līq.

Na kraju je bilješka sa datumom spjeva ili prepisa: mjeseca muharema 1148/1735.

Na l. 137a je druga *ilahija* u 7 stihova, tesavufskog pravca, također na turskom jeziku. Početak joj je:

ابراهیم بر سلطـــان ایـــدی کلدی طوبندی عشق میدانده

U stihovima se aludira na poznatog asketu iz III/IX stoljeća Ibrahim b. Edhema (umro 261/874).

U dnu stranice je bilješka u kojoj se kaže da je prepisao Hasan 1147/1734.

Na listovima 137b—186 nalaze se formulari raznih službenih dopisa, potvrda i pisama na turskom jeziku, te nekoliko zapisa za razne bolesti. U formularima se navode nazivi nekih naših kasaba, naročito Zvornika.

Na l. 153 nalazi se prepis privatnog pisma Šejha Muhameda iz Užica (Užičkog Šejha), koje on šalje nekom svom »starom i dobrom« prijatelju Jahja-efendiji. U pismu ga obavještava o svom dobrom zdravlju, o svojoj namjeri da ga posjeti »ako to bude moguće«, o posjeti Jahja-efendijinog sina Muhameda Šejhu, te o želji »da posljedica razgovora sa njegovim sinom bude korisna«. Ujedno ga tješi i preporučuje mu izdržljivost u svim poteškoćama koje ga mogu zadesiti kad radi i postupa pravilno »prema svom najboljem znanju« (ilumu), pozdravljajući »sve prijatelje oko njeg«.

6. L. 187—197. (رسالة فى الصرف بالتركية)

Risala o arapskoj gramatici, na turskom jeziku, od nepoznatog pisca.

Početak:

علم صرفك مندرج اولان بابلری اوتوز بش بابدر

Nasḫ slab, vokalizovan. Rukopis je prilikom uvezivanja okrenut obrnuto.

Svi rukopisi ove zbirke potiču iz XVII ili XVIII stoljeća.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

946. ISTO **884.**

U vrhu prve stranice je zabilježen naslov: هذا قدورى

L. 120; 20 × 15. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*. Po rubovima listova ima glosa. Papir tamnobijel; povez kožni, oštećen, sa lijepim pozlaćenim ornamentima na koricama.

Prepis dovršen 1119/1707. Ime vlasnika na kraju (a možda je to ujedno i prepisivač) namjerno je izbrisano (može se pročitati samo: Hafiz Derviš . . . b. Husejn-efendi).

Na naslovnoj stranici je bilješka na turskom jeziku, u kojoj se navodi kratka dova i ajet iz Kur'ana, što se uči nad bolesnikom radi ozdravljenja.

Na kraju, na dodatim listovima, nalaze se bilješke iz fikha, salavati i dove, što je pisano kasnije drugim rukopisom.

Iz biblioteke Sultan Ahmedove medrese u Zenici.

947. ISTO **2406.**

U rukopisu je naslov: كتاب قدورى

L. 131; 20 × 14. *Nasḫ-ta'līq*. Na rubovima malog broja listova ima nešto glosa. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, glat; povez polukožni, oštećen.

Prepis dovršen 1128/1715.

(تمت تمام سنة ١١٢٨)

Na naslovnoj stranici nalazi se fetva na turskom jeziku, koju je potpisao Hadži Muhamed, muftija u Travniku, zatim kraća bilješka iz fikha. Tu su na rubu i dvije upute na turskom jeziku za zapise protiv kradljivaca.

Uvakufio Husejn b. Mustafa, za Ajina-begov (u narodnom izgovoru: Ajni-begov) mekteb u Sarajevu 1226/1811.

948. ISTO **626.**

U vrhu prve stranice naslov je: هذا كتاب قدورى

Početak u ovom primjerku je: الحمد لله الواحد العدل الصمد

L. 136; 21,5 × 15,5. *Nasḫ* slab. Papir bijel, deblji, povez polukožni.

Prepisao Muḥammad b. Muṣṭafa, 1165/1751.

(تم الكتاب ... سنة ١١٦٥ صاحبه ومالكه محمد بن مصطفى)

Na naslovnoj stranici nalazi se hadis, u kome je sadržana posebna dova, koja se uči radi postizanja nadarenosti u teološkoj nauci.

Na kraju su bilješke sa područja fikha, pisane rukom prepisivača, te obrazac molbe i ovlaštenja (murasele) na turskom jeziku, za imamsku i hatibsku službu u džamiji.

Uvakufio Hadži Omer-efendī Hajrizade Iskopjevi (iz Prusca), oko godine 1184/1770 (v. bilješku i pečat u rukopisu).

949. ISTO **3693.**

L. 164; 18 × 12. *Ta'līq*. Nekoliko lista na kraju dopisano je kasnije drugim, slabijim rukopisom, *nasḫom*. Prve dvije stranice su obrubljene sa tri tanke crne i jednom širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. U vrhu prve stranice je unvan u bojama. Po rubovima listova ima sitno pisanih glosa. Papir bijel, potamnio, listovi pri kraju dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen.

Prepis dopisanih listova dovršen je 1183/1769. Inače, raniji dio rukopisa potiče, vjerovatno, iz XVII ili početka XVIII stoljeća.

Na naslovnoj stranici su kraće bilješke sa područja fikha.

Uvakufio muderis Čolaković Bešir-efendija.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

950. Zbirka (مجموع), 2 **1763.**

L. 177; 20,5 × 14. *Nasḫ* i *ta'līq* od različitih prepisivača. Papir tamno-bijel i bijel, mnogi listovi dohvaćeni su vlagom; povez kožni, popravljen, sa otiskom ornamenata na sredini korica.

1. L. 1—143. ISTO

U rukopisu je naslov: هذا كتاب قدوری

Nasḫ lijep, mjestimice vokalizovan u prvoj polovini rukopisa. Druga polovica je dopisana kasnije, drugim rukopisom. Po rubovima nekih listova, naročito s početka, ima glosa. Na kraju dopisanog dijela kaže se, da je prepisao neki Yūsuf, vjerovatno u XIX stoljeću. Prvi dio je iz XVIII stoljeća.

2. L. 145—171. (مسائل فقهية متفرقة)

Zbirka raznih pitanja s područja hanefijskog fikha, sabrana po raznim djelima, od nepoznatog sabirača. Na rukopisu nema naslova, a gornji naslov dat je prema sadržaju. Slični naslovi ovom nalaze se u katalogu Kairske biblioteke (Kairo, I, 462).

Početak je ovdje poslije besmele:

يايها الذين آمنوا يا حرف نداء ايها تنبيه الذين اسم ناقص يحتاج الى الصلة (فى الخط : الصلوت) وعائد آمنوا فعل وفاعل اذا قمتم الى الصلوة ... مسئلة ولو ماتت دجاجة بغير ذبح والبيضة فيها طاهرة واذا ماتت البقرة بغير ذبح ... باب الجنائز تغسل المرأة زوجها بالاجماع

Rukopis je, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu i na naslovnoj stranici pod t. 1 nalaze se bilješke na arapskom i turskom jeziku s područja fikha, arapskog jezika i liječenja na razne načine (dovom, zapisom i lijekovima). Na listu 144 nalazi se jedna dova na turskom jeziku i bilješke na istom jeziku s područja arapske gramatike.

Na listovima 172—177 su razne dove i bilješke.

951. ISTO **2689.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب قدوری

L. 148; 18,5 × 14. *Nasḫ-ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Posljednji list je dopisan drugim, slabijim rukopisom. Po rubovima listova ima glosa. Papir tamno-bijel i bijel, deblji; povez polukožni, oštećen.

Primjerak je prepisao nepoznati prepisivač, vjerovatno u XVIII stoljeću. Posljednji list prepisao Ḥasan b. 'Alī, u kasabi Gračanici, 1219/1804.

952. ISTO **3970.**

U rukopisu je naslov: قدوری

L. 130; 21 × 15,5. *Ta'līq* s početka i poslije *nasḫ*, krupniji, pisan različitim perom, u proredu. Po rubovima nekih listova ima komentara. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Rukopis je iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu su kraće dove na arapskom jeziku.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

953. ISTO 2099.

U rukopisu je naslov kasnije stavljen: مختصر القدوري

L. 101; 19,5 × 12. *Ta'līq* sitan, složen, pisan vjestom rukom. Na posljednja dva lista pismo je bez tačaka. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa. Papir bijel, povez polukožni.

Rukopis potiče iz XVIII ili XIX stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice su poučne izreke. Na početku je sadržaj. Na naslovnoj stranici je bilješka na turskom jeziku o rođenju nekog djeteta (Mustafa, sin Omerbegov, rođen je 20. redžeba 1249/1833, što je zabilježio Mustafa, sin Salihov). U dnu iste stranice je bilješka i pečat sa imenom ranijeg vlasnika (Muhamed b. H. Mustafa b. Jusuf, koji je najprije bio muezzin Gazi Husrev-begove džamije u Sarajevu, a poslije imam i vaiz u tvrđavi Krupa, 1237/1821).

Na kraju je bilješka slična prethodnoj, u kojoj se kaže da je navedeni vlasnik (ovdje potpisan: Muhamed Fehmi) kupio ovaj rukopis u Sarajevu, — cijena 61 para, 1237/1821. Ispod ove bilješke nalazi se druga, u kojoj se kaže, da je rukopis potom kupio Munla Mustafa Čizmo, sin Salihov, iz Prusca (kal'ai Akhisar), u Kuršumliji medresi u Sarajevu; cijena 7 groša, 21. džumadel-ula 1249/1833. U trećoj bilješci, ispod prethodne, kaže se da je ovaj rukopis napokon dobio u svoj posjed Hadži Omer Hilmi, sin Ibrahimov, iz Prusca, 1255/1839.

Uvakufio ovaj posljednji vlasnik H. Omer-efendi el-Akhisari (v. ovalni veliki pečat u rukopisu. Datum u pečatu je: 1284/1867).

954. ISTO 4549.

U vrhu prve stranice naslov je: هذا كتاب القدوري

L. 114; 19,5 × 14,5. *Nasḫ* krupniji, pisan u proredu. Po rubovima listova i između redaka ima komentara. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir tamnobijel, glat, čvrst; povez kožni, oštećen.

Prepis dovršen u četvrtak, posljednjeg dana zulhidže 1217/1802.

Na završetku su uobičajeni prigodni stihovi, u kojima prepisivač traži od čitaoca, da se moli za njeg.

Na početku je sadržaj. Na naslovnoj strani su bilješke s područja fikha i jedan zapis protiv astme. Na kraju ima više otisaka nečijih ličnih pečata, od kojih se samo u jednom može pročitati ime Sulejman b. Hasan.

Iz biblioteke Riđanovića, iz Mostara (poklon nasljednika).

955. ISTO 787.

L. 140; 18,5 × 13. *Nasḫ* krupniji, mjestimice vokalizovan. Posljednja stranica dopisana je kasnije drugim rukopisom, krupnijim perom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima malog broja listova ima nešto glosa. Papir bijel, povez polukožni, omotan u zeleno platno.

Rukopis je iz početka XIX stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu i na naslovnoj stranici nalaze se imena ranijih vlasnika sa njihovim ličnim pečatima (Hafiz Salih Redža'i, kadija u Travniku, 1249/1833, Muhamed Asim, pisar u kancelariji — »medžlisi-kalemu« 1280/1863. i Ismail Abdullah-agazade).

Na kraju je jedan apokrifni hadis o osvajanju Rima.

956. ISTO 4545.

L. 147; 20,5 × 14,5. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, krupniji, pisan u proredu. Po rubovima listova i između redaka, u prvoj polovini, ima tumačenja na turskom jeziku. Papir tamno-bijel, glat, čvrst, listovi su dohvaćeni vlagom; povez kožni, jednostavan.

Rukopis je iz XIX stoljeća.

Na naslovnoj stranici je bilješka s područja nasljednog prava, te ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Mustafa b. Abdullah Bojozade, — Bojić, 1271/1854), koji je, držimo, i prepisivač ovog primjerka. Na kraju je dova za pomoć islamskoj vojsci, bilješka s područja fikha, te kraći hadis.

Poklon nasljednika Riđanovića iz Mostara.

957. حدق العيون في شرح مختصر القدوري 821.

Komentar Kudurijinom *Muḫtaṣaru*. Napisao 'Abdullāh b. Ḥusayn b. Ḥasan b. Ḥāmid (živio u VI/XII stoljeću). Naslov djela i ime

autora navedeni su prema uvodu rukopisa. Vrijeme u kojem je pisac živio označeno je prema ḤḪ.

ḤḪ II, 1634.

Početak prema ḤḪ (n. m.) je: الحمد لله على عواطف كرمه

U našem primjerku početak se ne nalazi, jer su listovi iskidani.

To je vrijedan, sažet komentar u dva sveska, od kojih se ovdje nalazi samo prvi svezak. Rukopis je mnogo oštećen vlagom, pa mu se ne može dati potpun opis. Pisac je djelo posvetio sultanu Muhamedu Ebu'l-Fethu. To je prema H.H. (n. m.), ali to nije u skladu sa označenim vremenom kad je pisac živio, — jer je sultan Mehmed Osvajač živio u IX/XV stoljeću. U našem primjerku ne nalazimo ime dotičnog sultana zbog oštećenosti listova.

L. 248; 20 × 13. *Ta'līq* sitan, složen, pisan veoma uvježbanom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima listova u prvoj polovini ima glosa. Papir tamno-bijel, čvrst, listovi i pismo znatno su oštećeni vlagom, tako da su mnogi listovi struhli, naročito pri vrhu; povez kožni, posve oštećen. Primjerak je velikim dijelom uništen. Zbog važnosti i rijetkosti djela biblioteka ga ipak čuva.

Rukopis, vjerovatno, potiče iz XVI stoljeća.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

958. (شرح على مختصر القدورى) 4541.

مجهول فى اوله خرّم

Komentar Kudurijinom *Muḫteṣaru*, nepoznat, od nepoznatog pisca, nepotpun s početka, pa se nije mogao ustanoviti njegov identitet. Poređenjem sa komentarima, koje ovdje imamo, ustanovljeno je, da ovaj komentar nije ni jedan od njih. Gornji naslov dat je prema sadržaju i smislu rada.

Istina, na gornjem prerezu listova, neko je napisao naslov: مشكلات قدورى , ali nam nije bilo moguće ustanoviti, da li je taj naslov tačan, pa je za nas ostao posve nesiguran. Sam po sebi, taj naslov je nejasan, jer je, obzirom na sadržaj, trebalo bar da glasi: شرح مشكلات القدورى . No, kad bi bio i ovakav naslov, bio bi opet neodređen, jer su u literaturi poznata dva ili tri djela pod takvim

ili sličnim naslovom, pa je neizvjesno, koje bi ovo bilo, — ako je uopće i jedno od njih. (حل مشكلات القدورى ili شرح مشكلات القدورى pisali su: Ebū Bekr 'Alāuddīn Muḥammad b. Aḥmad as-Samarqandī — ? —, umro oko 540/1145; Aḥmad b. Muḥammad b. Muẓaffar ar-Rāzī al-Ḥanafī, umro 500/1106 — i Muḥammad b. Muḥammad al-Kerderī, umro 642/1244, v. ḤḪ II, 1632 i 1634 i AM I, 81; II, 90, 122).

Osnovni tekst označen je sa riječi قوله , i od istog se navode samo kraci, mjestimični dijelovi, koji se tumače. Tumačenje je prilično opširno. Karakteristično je da se u tumačenju često navodi i mišljenje šafiijskog, a ponekad i kojeg drugog mezheba. Osim toga, u tumačenju se izlažu razna pitanja, koja su makar u daljoj vezi sa osnovnim pitanjem, i ova dalja, posebno formulisana pitanja, daju se obično pod naslovom: مسئله . Ovakvih *mesela* ima više, naročito pri kraju. Komentator se često poziva na ranije izvore, i to obično one najstarije, pa se može uzeti, da je i porijeklo ovog komentara starog datuma, vjerovatno iz XV ili XVI stoljeća.

Početak je ovdje:

...ووصل الى موضع يجب غسله فى الجنابة او فى الوضوء وهو الموضع الصحيح دون المجروح ونظيره لو نزل الدم الى قصبة الانف

Prvo poglavlje je:

باب التيمم التيمم فى اللغة عبارة عن قصد وفى الشريعة عبارة عن قصد مخصوص وهو القصد الى استعمال التراب فى الاعضاء قوله الميل ... قوله والتيمم ضربتان

Posljednje poglavlje je:

كتاب الوصايا الوصايا جمع وصية وهى اسم من اوصى ووصى

Cijelo ovo poglavlje sastoji se, uglavnom, od raznih mes'ela.

Završetak je:

مسئلة فان سألك سائل عن رجل له اربع نسوة فخرج الى سفر ... مسئلة الجواب فقل له كان هو رجلا يهوديا فلما سافر قد اسلمت واحدة منهن ... ويوم الخامس اسلم الرجل اليهودى فيحللن جميعا والله اعلم تمت تمام

L. 99; 19 × 12. *Nasḫ*, specifičan, sa nešto *ta'līqa*, pisan neuobičajeno sitno, veoma oštrim perom, u stisnutim redovima (po 25 na svakoj stranici). Zbog tako sitnog i stisnutog pisma, moglo je ovo prilično veliko djelo izaći u ovako malom obimu. Papir bijel, glat, tanak, čvrst; povez polukožni, jednostavan.

Rukopis je iz XVI ili XVII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice je bilješka s područja fikha, pisana, čini se, rukom prepisivača, te stihovi na arapskom jeziku od Jahja-efendije, u pohvalu fikhskog djela *Durer* i njegova komentara *Gurer*. Stihove je prepisao neki Šejh Abdullah. Na kraju, na jednom neispisanom listu, nalazi se popis nečijih knjiga.

Poklonio Ahmed-efendija Selimović, kadija.

959. كتاب الينابيع فى معرفة الاصول والتفاريع 482.

Komentar Kudurijinom *Muhtaṣaru*. Napisao Abū 'Abdullāh Muḥammad (Maḥmūd) b. Ramaḍān ar-Rūmī al-Ḥanafī.

Pisac je bio muderris medrese Halevijje u Halepu. Djelo je dovršio 616/1219.

GAL I, 175; ḤḤ II, 1632.

Početak:

الحمد لله الذى اوضح السبيل للسالكين ونور بنوره قلوب الشاكرين ... قال العبد المذنب ابو عبد الله محمد (وفى نسخة محمود) بن رمضان اصلح الله باله وتقبّل اعماله اما بعد

L. 239; 27 × 17. *Nasḫ* starinski. Na rubovima nekih listova s početka ima glosa. Papir žućkast, deblji; prvih nekoliko lista oštećeni su upotrebom, a listovi pri kraju dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

Prepisao 'Omar b. Selmān 7. rebiul-evela 717/1317.

(تم الكتاب بعون الله تعالى وحسن توفيقه فى يد العبد الضعيف ... عمر بن سلمان ... تحريرا فى اليوم السابع من ربيع الاول سنة سبع عشر وسبعمائة)

Na drugom zaštitnom listu, nalazi se kratka bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je rukopis vlasništvo muallima Ahmed-efendije Mostarca. Na slijedećem listu je sadržaj, napisan kasnije. Na naslovnoj stranici je naslov, iznad koga je prost nacrt petokrake zvijezde (simbol Kantamirine biblioteke), što je stavljeno kasnije slabim rukopisom.

Iz Kantamirine biblioteke.

960. ISTO **1811.**

U rukopisu je naslov: ينابيع من الفقه

L. 106; 20 × 11,5. *Ta'līq*, sa nešto *nasḫa*, sitan, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice, izuzev prve dvije, obrubljene su crvenom linijom. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, sa zlatnim ornamentima na sredini korica.

Prepisao Derviš 'Alī al-Ayyūbī, mjeseca džumadal-ula 1112/1700.

(تمت الكتاب بعون الله الملك الوهاب فى شهر جمادى الاولى فى سنة اثنى عشر ومائة بعد الالف كتبه الفقير الحقير درويش على الايوبى ...)

Na naslovnoj stranici nalaze se imena dvojice ranijih vlasnika. (Ebu Bekr b. Rustem b. Ahmed b. Mahmud eš-Širvani — من كتب ابى بكر بن رستم بن احمد بن محمود الشروانى. To je turski učenjak, pisac i visoki službenik, umro u Istanbulu 1139/1726, koji je imao biblioteku vrijednih knjiga. Drugi vlasnik je Izzet Salih-efendi Hromozade, koji kaže da je rukopis kupio). Ispod imena drugog vlasnika nalazi se njegov lični mali pečat i drugi njegov veliki vakufski pečat, a ispod toga je pečat ove biblioteke.

Na kraju je sadržaj.

Uvakufio Hromozade Izzet Salih-efendi.

961. السراج الوهّاج الموضح لكل طالب محتاج 279.

شرح مختصر القدورى

Komentar djelu *Muḫtaṣar al-Qudūrī*. Napisao (Abu'l-'Atīq) Abū Bakr b. 'Alī b. Muḥammad al-Ḥaddād al-'Abbādī al-Ḥanafī, umro 800/1397. To je dosta opširan komentar, koji je nekada bio i popularan. Ime autora navedeno je prema rukopisu.

ḤḤ II, 1631; GAL, S. I, 296.

Primjerak je nepotpun.

Dijelovi III i IV u jednom svesku (الجزء الثالث والرابع فى مجلد), od kompleta koji je imao više dijelova i koji je ispisan rukom istog prepisivača.

U rukopisu je naslov oštećen i teško čitljiv:

الجزء الثانى (والصواب : الثالث) من السراج الوهاج الموضح لكل طالب محتاج
تأليف الشيخ الامام العالم العلامة الحبر البحر الفهامة ... ابى بكر بن على بن محمد الحداد
الفقيه ابى حنيفة العصر العبادى الحنق ... رضى الله عنه وارضاه وجعل الجنه مُنْقَلَبَه ومثواه
بمحمد وآله صلى الله عليه وعلى اله وسلم تسليما كثيرا ورضى عن اصحاب رسوله اجمعين ...

Dio treći sadrži poglavlja: كتاب الحج do كتاب الاقرار, a dio četvrti: كتاب الاجارة do كتاب الوقف. U naslovu trećeg dijela napisano je: الجزء الثانى (II dio). Međutim, sravnjavanjem sadržaja sa štampanim primjerkom *Muḫtaṣara* i sa slijedećim IV dijelom istog komentara ovdje, vidi se da je to pogrešno i da treba da stoji kako smo naveli الجزء الثالث. Osim toga, na samom rukopisu može se primijetiti da je neko namjerno brisao i mijenjao raniji naslov, pa mjesto riječi الثالث u naslovu stavio je riječ الثانى.

L. 259 (116 + 143 u produženoj folijaciji); 26 × 18,5. *Nasḫ* starinski, pisan vještom rukom. Mastilo se ne da brisati. Papir tamno-bijel, deblji. Na rubovima nekih listova po uzdužnom prerezu nalaze se pričvršćeni svileni končići, a neke uzdužne margine su odrezane, očito radi uklanjanja bilješke o uvakufljenju, koja je tu postojala. Posljednji list trećeg dijela odrezan je pri dnu. Na naslovnoj stranici četvrtog dijela izbrisana bilješka o uvakufljenju. Povez je platneni, nov, sa nalijepljenom kožom na koricama, prenesenom sa starog kožnog poveza, koji je bio dotrajao.

Prepisao oba dijela ʻOṯmān b. Muḥammad b. Muḥammad b. ʻOṯmān al-Mālikī aṭ-Ṭūḫī (i to treći dio 20. safera, a četvrti 27. rebiul-ahira) 868/1463. Prepis je sačinjen za nekoga po narudžbi.

(نجز هذا الجزء المبارك بحمد الله وعونه على يد كاتبه الفقير ... عثمان بن محمد بن محمد
بن عثمان المالكى الطوخى و وافق الفراغ من كتابته فى يوم الاحد سابع عشرين شهر ربيع الاخر
سنة ثمان وستين وثمانمائة غفر الله لكاتبه ولمن كتب برسمه ...)

Na početku, na jednom oštećenom listu, nalazi se sadržaj oba dijela, napisan kasnije. Na naslovnoj stranici, koja je također oštećena, nalazi se, pored naslova, jedan nečitak lični pečat, dva potpisa ranijih vlasnika (jedan je nečitljiv, a drugi glasi: Ebu Bekr el-Hi-

bravi). Ispod toga se nalazi bilješka na arapskom jeziku, u kojoj je Hadži Mustafa-aga b. Muhamed, dvorski aga (u Istanbulu, — Kızlar-aga) vlastoručno zabilježio, da je rukopis uvakufio za svoju džamiju, koju je sagradio u kasabi Jenidžei — Jajce (Mrkonjić Grad — Varcar Vakuf). Njegova vakufnama napisana je i ovjerovljena u Istanbulu 1003/1594, pa je vjerovatno oko toga vremena nabavio i ovaj rukopis za džamiju i na njemu, kako se razumi, vlastoručno napisao bilješku o uvakufljenju.

(وقفت وقفا صحيحا شرعيا ... فى جامعى المبنى بقصبة يكيجة بايجه ... وانا افقر
الورى الحاج مصطفى اغا بن محمد .. اغاء دار السعادة)

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

962. ISTO **3830.**

U rukopisu je naslov:

الثالث من كتاب السراج الوهاج فى شرح مختصر الشيخ ابى الحسن للشيخ الامام العالم الزاهد
ولى الله ابى بكر بن الحداد اليمنى الزبيدى

Svezak treći od drugog kompleta. Sadrži poglavlja od كتاب الرهن do كتاب الغصب.

L. 171; 27 × 18,5. *Nasḫ* starinski, pisan vještom rukom. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Na listovima 20 i 152 po jedna stranica ostala neispisana, a tekst se nastavlja na slijedećoj stranici. Nije jasno, zašto je to učinjeno. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni, omotan u zeleno platno.

Prepis dovršen 875/1470, kako se može razumjeti iz bilješke na kraju, u kojoj datum nije čitko napisan.

(وقع الفراغ من تعليق هذا الجزء المبارك من السراج الوهاج شرح مختصر القدورى نهار
الخميس سادس عشرين جمادى الاخر سنة خمس وسبعين وثمانمائة)

Na početku se nalazi sadržaj, napisan kasnije.

Uvakufio Ahmed-aga za javna predavanja (dersi-ām) u Mostaru. Bilješku o tom napisao je Muḥamed, »starješina ljekara«.

(باب السعادة اغاسى احمد اغانك موستارده وضع ايتدوكى درس عام لكه وقف
اولنمشدر حرّره الفقير محمد رئيس الاطباء)

Po donjem prerezu listova ispisan je naslov kasnije.
Iz Karađoz-begove biblioteke.

963. الجوهرة النيرة 3356.

مختصر السراج الوهاج فى شرح مختصر القدورى

Skraćena prerada prethodnog komentara السراج الوهاج od istog autora. Pisac je ovim skratio svoj prethodni, opširni komentar radi lakše upotrebe.

ḤḤ II, 1163; GAL, S. I, 296.

Ovaj primjerak je raspoređen u dva sveska, od kojih se ovdje nalazi samo drugi svezak. Naslov u rukopisu je:

الجزء الثانى من كتاب الجوهرة فى الفقه شرح مختصر للشيخ الاوحد العالم ابى الحسين احمد بن محمد بن جعفر البغدادى القدورى للشيخ الامام العالم العلامة البارع المتقن الورع الزاهد سراج الدنيا والدين ابو بكر بن على بن محمد الحداد

Svezak drugi, sadrži poglavlja od كتاب النكاح do konca djela.

L. 286; 20 × 14,5. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, pisan uvježbanom rukom. Stranice su obrubljene sa dvije crvene linije. Papir tamno-bijel, povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepis dovršen u XI/XVII stoljeću, kako se može razumjeti iz nejasne bilješke na kraju, koja je napisana u obliku zagonetke.

(وكان الفراغ من نسخها فى الجزء الحادى عشر من النصف الآخر من اليوم الثانى من الثلث الاول من النصف الاول من الشهر الرابع من العام العاشر من الخمس الرابع من العشر الثانى من النصف الثانى من القرن الاول من العقد الثانى بعد الهجرة)

Na početku se nalazi potpis i mali pečat jednog ranijeg vlasnika (Mustafa Rasih Sarkozade —? muderis), te sadržaj.

Na naslovnoj stranici, ispod naslova, nalazi se bilješka i lični pečat drugog vlasnika (Murat-kapetan, tj. Gradaščević), te kratka bilješka u kojoj se kaže da je isti uvakufio ovaj rukopis 1235/1819.

964. تصحيح القدورى 2396.

Djelo o objašnjenju jačih mišljenja i stanovišta u Kudurijinom *Muḫtaṣaru*, koja treba usvojiti i odabrati za praktičnu primjenu. Naslov je prema rukopisu i prema Brockelmannu. ḤḤ (II, 1634) donosi ovo djelo pod naslovom الترجيح والتصحيح على القدورى, a Kairo (I, 410): تصحيح مختصر القدورى. Napisao Qāsim b. 'Abdullāh Ibn Qutlubuga al-Ḥanafī, umro 879/1474.

GAL I, 175; S. I, 296.

Početak poslije besmele:

وبعد فان الشيخ الامام العلامة زين الدين قاسم الحنفى يقول انى قد رأيت مَنْ عمل فى مذهب ائمتنا بالتشهى حتى سمعت من لفظ بعض القضاة وهل ثَمَّ حجرٌ فقلت نَعَم اتباع الهوى حرام والمرجوح فى مقابلة الراجح بمنزلة العدم والترجيح بغير مرجح فى المتقابلات ممنوع

L. 101; 20 × 12. *Nasḫ-ta'līq* sitan, složen, pisan uvježbanom rukom. Papir bijel, glat, tanak; povez kožni, sa zlatnim ornamentima na koricama, ima polukožnu futrolu.

Prepisao neki Ḫalīl, bez oznake datuma.

(كتبت جميع الكتاب وهو تصحيح القدورى للشيخ قاسم ... الشهير بقوتلوبغا وانا الفقير خليل)

Rukopis je iz XVIII stoljeća.

Na početku je sadržaj. Na naslovnoj stranici je naslov, sitno zabilježen. Ispod toga je pečat Šehdine i ove biblioteke. Na posljednjem listu nalaze se isti pečati.

Iz Šehdine biblioteke.

الكشف لمختصر القدورى

965. لم يعلم مؤلفه 692.

Komentar Kudurijinom *Muḫtaṣaru*, od nepoznatog pisca. Po presjeku listova naslov je: كشف على القدورى. Djelo je dosta kratko. Posvećeno je sultanu Muhamedu, sinu Murat-hana, kako se to kaže u uvodu. Nije samo izvjesno, da li je tu riječ o Muhamedu II, sinu Murata II, osvajaču Istanbula (umro 886/1481), ili o Muhamedu III, sinu Murata III (umro 1012/1603). Bibliografski izvori i katalozi, koji su nam na dohvatu, ne spominju ovaj komentar, iz čega bi se moglo

zaključiti, da je ovo jedinstven primjerak. Prema navedenom, rad je nastao u XV ili XVI stoljeću.

Početak:

نحمدك يامن بيده الخير والجود وليس فى الحقيقة غيره تموجود ... اما بعد فلما رأيت القدورى فى علم الفقه مع صغر حجم و وجازة نظم كتابا مشتملا على مسائل لطيفة ومحتويا على فوائد شريفة ولم يتفق له شرح يذلّل صعابه ويخرج من قشره لبابه ... واختلج فى قلبى ان اكتب له شرحا ينحلّ به الفاظه ومعانيه ... وحاولت الوصول به الى حضرة من خصه الله تعالى باوفر حظ من العلى واوفى من الفضائل العلميةً والعمليةً بالقدحين الرقيب والمعلى ... سلطان محمد بن مراد خان ... وسميته بكشف له يكشف عن مخدراته قناعه

L. 341; 21,5 × 15. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Na rubovima samo malog broja listova ima nešto glosa. Papir bijel, deblji, povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao Abū Bakr b. Muṣṭafa b. Muḥammad, u gradu Haniji (Kanea, na ostrvu Kreti, Kandiji), polovinom ševala 1140/1727.

(وقع الفراغ عن تمنيقه بعون الله وحسن توفيقه على يدى العبد الضعيف ... ابوبكر بن مصطفى بن محمد ... فى نصف من شهر شوال فى يوم الاثنين وقت الضحى فى البلدة المحروسة حانيه لسنة اربعين ومائة والف)

Na početku je sadržaj. Na naslovnoj stranici nalazi se bilješka, u kojoj se kaže da je vlasnik rukopisa Hasan b. Mustafa, nadčauš u gradu Haniji, 1223/1808.

(مما انعمه الله تعالى الى عبده الفقير حسن بن مصطفى سرچاوش يرلويان حانيه سنة ١٢٢٣ عفى عنه)

Ispod toga je njegov mali lični pečat u kome je upisan datum 1220.

Na kraju, na posebnom listu, je tumačenje jednog ajeta, prepisano rukom istog prepisivača. Ispod toga su dva stiha, u kojima prepisivač kaže da će uskoro ostati poslije njega njegov rukopis i da je ovo on pisao samo zato, da onaj ko bude čitao, moli Božiju milost za njeg.

Uvakufio H. Muhamed Bičakčić iz Sarajeva za Gazi Husrev-begov mekteb, 1264/1847, — s tim da se knjigom koristi tadanji hodža mekteba Ali-efendija Višegradlija dok je god on živ, a poslije njegove smrti da se na isti način knjigom koriste svi muallimi dotičnog mekteba redom kojim budu postavljani. Isto tako dotični

muallimi određuju se za muteveliju ovog djela (v. bilješku na rubu prve i posljednje stranice).

(اشبو كتاب مستطاب واقف الحاج محمد بچاقجى غازى خسروبك نام صاحب الخيرات مكتب شريفنده وقف صحيح مؤبد ايله وقف وحبس ايدوب شو شرطله كه مكتب خواجه سى اولان ويشغرادلى على افندى حال حياتنده اولدقجه كيفما يشاء مطالعه ومذاكره ايدوب بعد وفاته مكتب مذكورك هركيم معلمى اولورسه مطالعه ومذاكره سنه تصرف اوله الى يوم القيمة بو منوال اوزره شرط ايلدم اما اتلاف واضاعته مؤدى مكتب شريف مذكوردن اخر يرده مطالعه وعاريت وبيع ورهن اولنمقدن حذر اولنه وهركيم مكتب مذكورك معلمى صبيان اولورسه الى يو القيمة اشبو كتابه انى متولى ايلدم سنه ١٢٦٤ وانا الفقير الواقف الحاج محمد بچاقجى) .

Na rubu stranice 108 nalazi se bilješka na arapskom jeziku, u kojoj se kaže da riječ اقالة (razvrgnuti kupoprodajni ugovor) »bosanskim jezikom znači — raspazariti«. Bilješka je napisana istim rukopisom kao i prethodne bilješke o uvakufljenju, a te je — držimo — pisao navedeni Ali-efendija Višegradlija, ili sam vakif.

966. انفع الدلائل لتحسين صور المسائل 3839.

شرح مختصر القدورى لاحمد بن محمد الموستارى

Komentar Kudurijinom *Muḫtaṣaru*. Napisao Aḥmad b. Muḥammad al-Mostārī (iz Mostara), umro oko 1190/1776. Rad je autograf i dosta je opširan, a držimo da je unikat, te je dosada bio nepoznat široj javnosti. Pisac je bio muderis i muftija u svom gradu Mostaru. Potpuno mu je ime Aḥmad b. Muḥammad b. Selīm b. Mustafa al-Bosnavī al-Mostārī.*)

Početak:

الحمد لله رب العالمين فى البداية والنهاية على شرح صدورنا للاسلام بهدية الهداية والعناية

*) On je pisac čuvene zbirke fetvi na turskom jeziku (Fetāvā Aḥmediye Mostariye, — v. kasnije). Ne treba ga zamijeniti sa drugim, ranijim piscem i muftijom iz Mostara istog imena. To je Aḥmad b. Muṣṭafa Mueḏḏinzāde, Ḍiyā'uddīn al-Mostarī, umro 1090/1679. Naši istoriografi S. Bašagić (Bošnjaci i Hercegovci..., 358) i M. Handžić (Književni rad..., 11—12 i al-Ğauhar al-asnā, 37) govore sasvim nepotpuno i neodređeno o ovom komentatoru, zamjenjujući, odnosno identifikujući ga s tim ranijim piscem, koji je bio sufija, muderis i vjerovatno muftija, te pisac dvije zbirke propovijedi: Enīs el-vā'iẓīn (v. inv. br. 590) i »Muḥarrik al-qulūb« (v. inv. br. 3731 — I, 479—80).

Bašagić (n. mj.) pogrešno pripisuje ovo djelo o propovijedi gornjem komentatoru, a Handžić (n. mj.) također pogrešno pripisuje gornji komentar

وعلى تنوير قلوبنا بمصابيح خلاصة الرعاية تَخْصُل بها الوقاية والكفاية ... وبعد فهذا شرح كتبته على الكتاب الذى صنفه الشيخ ابو الحسن الفقيه البغدادى المعروف بالقدورى ... وسميت هذا الشرح بانفع الدلائل لتحسين صور المسائل .

L. 423; 26 × 17. *Ta'līq* lijep, složen, pisan vještom rukom autora. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima glosa, pisanih rukom autora. Jedan tabak (listovi 274—282) uvezan je obrnuto. Papir bijel, glat, čvrst, listovi po rubovima dohvaćeni vlagom; povez kožni, znatno oštećen i popravljen.

Pisac je djelo dovršio 5. redžepa 1160/1747, kako to sam kaže u bilješci na završetku.

(الحمد لله على الاختتام وعلى نعمه العظام مادامت الليالى والايام ... حرّره وجمعه احوج عباد الصمد راجيا منه المدد احمد بن محمد الموستارى عفا عنهما الخالق البارى ... قد وقع الفراغ من التحرير فى اليوم الخامس من شهر رجب الفرد لسنة ستين ومائة والف من هجرة من له العز والشرف)

S početka ima nekoliko neispisanih lista. Na jednom od njih nalaze se bilješke s područja tesavvufa i tradicije, a sve su pisane rukom komentatora. Tu je crvenim i crnim mastilom krupno napisana riječ باكيكج kao talisman za očuvanje knjiga. U vrhu iste stranice je i vlastoručna bilješka autora, u kojoj se potpisao: »vlasnik rukopisa, sabirač i pisac, ponizni Ahmed, muftija u Mostaru« (استصحبه جامعه وكاتبه الفقير احمد المفتى بموستار عفا عنه الستار) . Ispod toga je njegov lični mali pečat, u kome se teško može pročitati u tri reda otisnuta rečenica na perzijskom jeziku, koja sadrži njegovo ime. (يارب بجمال شرف نور محمد بَرْشبنم اوله غنجة باغ دل احمد)

Na kraju se također nalazi nekoliko neispisanih listova.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

---

ovom ranijem piscu. Oni — Bašagić i Handžić — očito gornja dva mostarska pisca pogrešno smatraju jednim piscem i tako djela njih obadvojice pripisuju jednom od njih.

(Treba imati u vidu da se na listovima mostarskih rukopisa može naći ime još jednog alima, koji se obično potpisuje samo: »Ahmed el-Mostari«. To je kasniji Ahmed el-Mostari Dizdar, otac Muhammed Emina Dizdara, direktora i rektora bivše Šeriatske sudačke škole i Više islamske šeriatsko-teološke škole u Sarajevu — v. I, 456).

967. الحاوى (الكبير) لابى الحسن الماوردى 3873.

Djelo o fikhu, šafiījskog pravca (*mezheba*). Napisao Abu'l-Ḥasan 'Alī b. Muḥammad al-Ḥabīb al-Māwardī al-Baṣrī, umro 450/1058. Djelo je raspoređeno u 10 (a prema drugom rasporedu u 30) svezaka. Ovdje imamo samo šesti svezak.

ḤḪ I, 628; GAL I, 386.

Svezak šesti (الجزء السادس), sadrži poglavlje o kupoprodaji (كتاب البيوع). U naslovu rukopisa napisano je da je ovo komentar poznatom fikhskom djelu مختصر المزنى , što nije tačno. Naslov u rukopisu glasi:

اول البيع وهو الجزء السادس من كتاب الحاوى شرح مختصر ابى ابراهيم المزنى رحمه الله
تأليف القاضى الامام ابى الحسن على بن محمد بن حبيب الماوردى البصرى

Početak:

قال الشافعى رحمه الله قال الله تعالى يا ايها الذين آمنوا لا تأكلوا أموالكم بينكم بالباطل، ... فلما نهى رسول الله صلعم عن بيوع

L. 286; 25 × 16,5. *Nasḫ* starinski, pisan vještom rukom, krupniji. Naslovi su pisani krupno, crnim mastilom. Papir žućkast, listovi su dohvaćeni vlagom, naročito pri vrhu, tako da je pismo na mnogim mjestima oštećeno. Prvi list oštećen je dugim vremenom i crvotočinom. Povez je platneni, nov.

Prepis dovršen u petak 13. džumadal-ahira 628/1230.

(هذا آخر كتاب البيع ويتلوه فى الذى يليه كتاب الرهن وافق الفراغ من نسخه يوم الجمعة ثالث عشر جمادى الاخر سنة ثمان وعشرين وستمائة) .

Na naslovnoj stranici nalaze se, pored naslova, nečitka imena ranijih vlasnika, koja su namjerno brisana.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

968. النتف من الفقه 227.

Djelo o hanefijskom fikhu. Naslov u rukopisu je: (هذا كتاب النتف من الفقه) Napisao Abu'l-Ḥasan (-Ḥusayn) 'Alī b. Ḥusayn b. Muḥammad as-Suġdī, umro 461/1068, — kako je to napisano rukom prepisivača na naslovnoj stranici ovog primjerka.

(شيخ الاسلام ابو الحسن على السغدى سكن ببخارى وكان اماما فاضلا ... وروى عنه شمس الائمة السرخسى السير الكبير مات ببخارى سنة احدى وستين واربعمائة ومن تصانيفه النتف ... من طبقات المرحوم شمس الدين فى زمن السلطان سليم الثانى)

Isti autor naveden je i u nekim rukopisnim primjercima u svijetu, kao i u bibliografskim izvorima, dok se u drugim rukopisnim primjercima i u istim izvorima navode kao autori i druge ličnosti. To je došlo, vjerovatno, otuda, što je bilo više djela pod istim ili sličnim nazivom od raznih autora, ili što su ovo djelo predavali i prenosili razni učitelji, pa su se nazivi tih djela, kao i imena njihovih pisaca i učitelja, kroz duge vijekove zamijenila i pomiješala krivicom prepisivača. U glavnim izvorima danas se navode slijedeći slični nazivi fikhskih djela:

النتف الحسان على مذهب ابى حنيفة النعمان – النتف فى الفتاوى – النتف الحسان فى الفتاوى – النتف الحسان – نتف الفتاوى

ḤḪ II, 1925; GAL II, 198; S. I, 657; S. II, 270, 951; Kairo I, 468.

Koje je djelo od ovih djela ovaj naš rukopis i ko je, zapravo, njegov pisac, iz toga svega nije jasno. U ovoj biblioteci nalaze se od ovog istog djela još tri rukopisna primjerka, koji su svi ovdje obrađeni. U naslovima dva od njih navodi se drugi autor. Drugih djela, pod ovim ili sličnim naslovima, ova biblioteka ne posjeduje. No, i približnim uvidom u razne primjerke ovog djela, koji se nalaze u bibliotekama Istoka i Zapada, te obzirom na sadržaj, stil i formulaciju djela, dolazimo do osnovnog zaključka da je autor ovog djela as-Suġdī, kako je to gore navedeno. (V. raspravu u časopisu Iračke Akademije nauka — Mağallat al-magma' al-'ilmī al-'irāqī, svezak XIX, 1970, str. 190—220 i Loebenstein, 99). Isto tako dolazimo do zaključka, da se većina navedenih naziva odnosi na ovo djelo. U poređenju sa ranijim fikhskim djelima može se zapaziti, da rad ima svoje specifičnosti u pogledu formulacije i načina rješavanja pojedinih problema, jer su te formulacije i rješenja praktični i dati u skladu sa mjestom, vremenom i društvenim prilikama, u kojima je autor živio i radio. Otuda sam rad može mnogo pomoći u upoznavanju tih prilika. Uz to autor često navodi, pored mišljenja hanefija, mišljenja i drugih učenjaka, a naročito mišljenja Šafiije.

Djelo je vrijedno i značajno. Iako sadrži rješenja za mnoga pitanja, pa su ga neki svrstali u zbirke fetvi, ono nije rađeno u obliku takvih zbirki u uobičajenom smislu, nego je, po svom stilu i formi sadržine, bliže poznatim fikhskim djelima. Zato smo ga mi ovdje, kao i neki drugi, svrstali u ova djela.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين ولا عدوان الا على الظالمين ... اعلم ارشدك الله ان الماء على وجهين مطلق ومقيد فاما المطلق فعلى سبعة اوجه احدها ما نزل من السماء والثانى ما يخرج من الارض

Završetak je poglavljem: كتاب السبق

... وعن محمد انه قال لاسبق الا فى خف او حافر او نصل وكان يجيز السبق على الاقدام تم الكتاب

L. 173; 28,5 × 16. Nasḫ lijep, različite forme, pisan različitim perom, od ruku različitih prepisivača. Mjestimice u pisanju ima grešaka. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Prepis dovršen 9. zulhidže 1087/1676.

(تم الكتاب بحمد الله ... وكان الفراغ فى التاسع من شهر ذى الحجة الشريفة من الشهور سنة ١٠٨٧)

Na prvom zaštitnom listu nalazi se sadržaj, kasnije pisan. Na naslovnoj stranici je naslov djela i dvije bilješke iz biografije pisca (es-Sugdije), jedan perzijski stih, pečat ove biblioteke, te bilješke sa potpisom i dva pečata ranijeg vlasnika i zavještača (Salih b. Ismail Hromozade, — privremeno kadija u Duvnu. Datum u njegovom vakufskom pečatu je 1284/1867).

969. ISTO 2629.

Naslov u rukopisu glasi:

كتاب النتف الحسان على مذهب ابى حنيفة النعمان تصنيف الشيخ الامام العالم العلامة شرف الدين قاسم بن حسين الدمراجى الحنفى

Prema ovom rukopisu, kako vidimo, autor ovog djela bio bi Šarafuddīn Qāsim b. Ḥusayn ad-Damrāğī, umro 854/1459 (GAL II, 198, S. II, 270), — što je za nas neprihvatljivo (v. prethodni broj).

Primjerak je nepotpun na kraju.

L. 239; 20,5 × 14,5. *Nasḫ*, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Papir bijel, mnogi listovi su potamnili, dohvaćeni vlagom i prosuti; povez kožni, oštećen i rastavljen od knjige.

Rukopis je iz XVII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se kratka dova, te nečitko ime i pečat ranijeg vlasnika (... sluga siromašnih mevlevija, Šejh Muhamed b. Šejh Salih-efendi, kupio godine 1111/1699), zatim bilje-

ška na našem jeziku u kojoj se kaže da je rukopis kupljen u Travniku. Na slijedećim listovima je sadržaj. Na naslovnoj strani je naslov, dvije bilješke sa imenima ranijih vlasnika, od kojih je prva namjerno brisana, pa je nečitljiva, dok je druga čitljiva (Ali b. Muhamed b. Mustafa Čelebi Kethodazade — Čelebićehajić). Tu su još, pored pečata ove biblioteke, tri lična pečata gornjih vlasnika. (U ovim pečatima, teško čitljivim, mogu se pročitati imena: Ali, Šejh Muhamed, Munla Adem).

970. ISTO **1699.**

Na prvom zaštitnom listu neko je kasnije stavio naslov:

كتاب نتف

L. 227; 20 × 13. *Nasḫ-ta'līq* lijep, sitan, složen. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Prve dvije stranice ukrašene su sa tri tanke crne i jednom širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Na rubovima su ispisani naslovi crvenim mastilom. Papir tamno-bijel ili žućkast, čvrst, glat, listovi su s početka dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama. Primjerak je lijepo opremljen.

Prepisao Muḥammad b. Muṣṭafa Vā'izzade (Vaizović) al-Banjalukavi (iz Banje Luke), krajem mjeseca zulkade 1113/1701.

(وقع الفراغ من تنميق هذا الكتاب المسمى بنتف ف اواخر ذى القعدة الشريفة لسنة
ثلاث عشر ومائة بعد الالف عن يد الفقير محمد بن مصطفى الشهير بواعظ زاده البنالوقوى)

Na početku se nalazi sadržaj, ispisan lijepo, rukom prepisivača. Na kraju je kratka biografija pisca (es-Sugdıje) uzeta iz djela *Tāǧ at-Tarāǧim* od Kutlubuga, a pisana također rukom prepisivača. Prema ovoj biografiji, kako je ovdje navedena, pisac je umro 401/1010.

Iz Kantamirine biblioteke.

971. ISTO **3290.**

U rukopisu je naslov: كتاب النتف الحسان

على مذهب ابى حنيفة النعمان تصنيف الشيخ الامام العالم العلامة شرف الدين قاسم بن
حسين الدمراجى الحنفى

L. 254; 22 × 16. *Nasḫ*. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom u prvoj polovini. Papır bijel, deblji, čvrst; povez poluplatneni, nov.

Prepisao Muḥammad b. Muḥammad Čelebi Šāmīzāde (Šamić), u srijedu 7. džumadal-ahira 1176/1762.

(وقع الفراغ من كتابة هذه النسخة المباركة نهار چهارشنبه سبع ايام شهر جمادى الآخر
من شهور سنة ست وسبعين ومائة والف احسن الله ختامها وكان الابتداء نهارپازار ارتسى ايضا
على يد الفقير الى كرم الله القدير محمد بن محمد چلبى شامى زاده ...)

Na početku je sadržaj.

972. المبسوط للسرخسى **3777.**

Opširno djelo iz hanefijskog fikha u više (15, a prema drugoj raspodjeli 30) svezaka. Napisao Šams al-a'imma Muḥammad b. Aḥmad Abū Sahl as-Saraḫsī, umro 483/1090. Djelo je autor izdiktirao iz pamćenja u zatvoru u gradu Uzdžendu učenicima, koji su ga slušali kroz prozor ćelije i pisali.

ḪḪ II, 1580; GAL I, 373; S. I, 638.

Ovdje se nalazi rukopis samo jednog sveska toga djela.

Svezak treći (الجلد الثالث ، – عدد ٣ kako je označeno na donjem prerezu listova), sadrži tumačenje od početka poglavlja كتاب الصرف do kraja poglavlja باب وكالة الوكيل .

Početak ovog sveska:

كتاب الصرف قال الشيخ الامام الاجل الزاهد شمس الائمة وفخر الاسلام ابو بكر محمد
بن ابى سهل السرخسى رحمه الله املاء الصرف اسم لنوع بيع

L. 323; 31 × 21. *Nasḫ*, sitno pisan. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir tamnobijel, deblji, čvrst, listovi su dohvaćeni vlagom, naročito pri kraju; povez je kožni, omotan u zeleno platno.

Prepisao Ismā'īl b. Muḥammad b. Abu'l-Fatḥ ad-Dinawšarī aš-Šāfi'ī ar-Rifā'ī, u utorak 27. džumadal-evela 963/1555.

(هذا آخر شرح الوكالة بمعانى صَبِيٍّ فى نهاية القوة والجزالة املاه المتخلص من السجن موضع الملالة المنتظر لتمام الفرج والاقالة ...

وكان الفراغ من كتابته يوم الثلاثاء المبارك السابع والعشرين من شهر جمادى الاول سنة ثلاث وستين وتسعمائة على يد العبد الفقير... اسماعيل بن محمد بن ابى الفتح الدنوشرى الشافعى الرفاعى ...)

Na početku je sadržaj. U vrhu prve dvije stranice nalazi se kratka bilješka na perzijskom jeziku, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Ibrahim-paša za svoju džamiju u Počitelju (وقف ابراهيم پاشا وفقه الله للخير در مسجد خود در قصبهٔ پوچتل).

Iz Karađoz-begove biblioteke

973. روضة القضاة وطريق النجاه 1907.

Djelo o sudijama i sudstvu (sudski postupnik). Napisao Abu'l-Qāsim 'Alī b. Muḥammad b. Aḥmad as-Simnānī al-Ḥanafī, umro 499/1105, — kako je to navedeno u naslovu rukopisa.

GAL I, 373; S. I, 638—9.

ḪḪ (I, 931) kaže da je pisac Faḫruddīn az-Zayla'ī i da je djelo dovršeno 405/1014, što nije ispravno (Faḫruddīn az-Zayla'ī je umro 743/1342). Pisac je kako smo gore naveli i djelo je dovršeno 478/1085. Brockelmann (GAL n. mj.) kaže da je pisac umro 493/1100.

U naslovu rukopisa kaže se:

كتاب روضة القضاة وطريق النجاة تأليف الشيخ الامام العلامة قدوة المحققين زبدة المدققين ابى القاسم على بن محمد بن احمد السمنانى الحنفى قرأ على قاضى القضاة ابى عبد الله الدامغانى الكبير وينقل عنه اشياء فى هذا الكتاب فى مواضع وكان فراغه من تصنيفه صبيحة يوم الجمعة مستهلّ صفَر سنة ثمانٍ وسبعين واربعمائة كما ذكره صاحب الكتاب فى ترجمة الدامغانى الكبير وتوفى السمنانى مؤلف هذا الكتاب سنة ٤٩٩ كما فى الكتاب فى ترجمته

U uvodu pisac djelo posvećuje velikom meceni, »miljeniku vladara pravovjernih« Ebu Ali el-Husejn b. Ali b. Ishak-u. Zatim navodi gornji naziv, koji je dao svome djelu, i raspored djela. On tu ujedno ističe, da njegovo djelo ima prednosti nad sličnim djelima ranijih pisaca, od kojih neke također navodi.

U posljednjem poglavlju dat je ukratko istorijat sudstva u islamu i navedeni su halife i njihove sudije od Muhameda alejhisselama do piščeva vremena.

Djelo je vrijedno, naročito za upoznavanje historije sudstva i sudske prakse u svim stoljećima islama.

Početak:

الحمد لله الذى امر الخلق باتباع دينه القويم وتصديق رسوله والاقتداء باحكامه والاخذ بما بيّن وشرع من الاحكام فى كتابه وعلى لسان ... عليه السلام

L. 203; 22,5 × 14,5. *Nasḫ-ta'līq* sitan, složen, pisan uvježbanom rukom. Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Papir bijel, glat; mnogi listovi dohvaćeni su vlagom, naročito s početka i na kraju, te pri dnu knjige; povez kožni, sa zlatnim obrubom na koricama.

Prepisao neki Aḥmad u ponedjeljak krajem mj. šabana 921/1515.

(وافق الفراغ من كتابته يوم الاثنين المبارك آخر شهر شعبان سنة احدى وعشرين وتسعمائة ... وللفقير ناسخ هذا الكتاب الضعيف العاجز بين الكتّاب :

كـــاتب هـــذى النقوش عبـــد

احمـــد يـــدعى بغير خلف

ولشيخنا فى الخط عبد اللطيف العَشْماوى وَقاهُ الله كيدَ الحُسود الغاوى حَيْثُ قال :

(بالله ان نظرت عيناك ما كتبت يد الفقير الى غفران مولاه

فاقرأ له مهدياً ام الكتاب وقل الله يجعل دار الخلد مثواه)

Ispod toga se nalazi bilješka, što ju je marljivi prepisivač našao u originalu iz koga je prepisao ovaj primjerak i nju je ovdje prenio, a u kojoj se kaže, da autor ovog djela ima još, među ostalim što je napisao, dva vrijedna djela i to jedno o islamskom vjerovanju i fikhu, a drugo o ashabima i njihovim učenicima, te halifama i haridžijama. Prvo je od ovih pod naslovom: كتاب التشويق الى العلوم والبحث عن حقيقة المعلوم, a drugom je naslov:

كتاب المرشد الى معرفة اصحاب النبى ﷺ والتابعين بعدهم والخلفاء والخوارج

Izvori kojima raspolažemo ne navode ni nazive ovih djela, pa smo ih ovdje zabilježili da bismo doprinijeli njihovom očuvanju od zaborava bar po nazivu. Evo spomenute bilješke o njima:

ووجدت بالاصل اى المنقول عنه هذه النسخة ما نصه ومن مصنفات صاحب هذا الكتاب كتاب التشويق الى العلوم والبحث عن حقيقة المعلوم يشمل على اصول الدين والفقه ومسائل الفروع والحساب والفرائض ونوادر المسائل التى تراضى بها العلماء باسم المقتدى بامر الله

ولصاحب الروضة كتاب المرشد الى معرفة اصحاب النبى صلى الله عليه وسلم والتابعين بعدهم والخلفاء والخوارج

Na početku je sadržaj. Na kraju sadržaja je bilješka o posljednjem halifi koji je vladao u vrijeme pisanja ovog djela. Poslije sadržaja nalaze se tri neispisana lista. Na rubu naslovne stranice je ime i zamrljan lični pečat ranijeg vlasnika (Hadži Mustafa, kadija).

Uvakufio Svrzo Mehmed-efendija, sin Muhamed-agin u Sarajevu 1931 (v. kratku bilješku na prvom neispisanom listu).

974. شرح ادب القاضى (القضا) 577.

Komentar djelu *Adab al-qāḍī* o postupku pred šeriatskim sudovima. Osnovno djelo (*Adab al-qāḍī*) napisao je Abū Bakr Aḥmad b. 'Omar al-Ḫaṣṣāf, umro 261/874, a ovaj komentar al-imām Burhān al-a'imma 'Omar b. 'Abdul'azīz b. Māza al-Ḥusām aṣ-Ṣadr aš-Šahīd, umro 536/1141. (U rukopisu je ime komentatora: 'Omar b. 'Abdul'azīz b. 'Omar — 'Amr — b. 'Abdul'azīz).

ḪḪ I, 46; GAL I, 173; S. I, 292.

Ovaj komentar je zapravo proširena prerada navedenog Ḫassāfova djela, koja je napisana po starom klasičnom sistemu kao samostalan rad, a ne kao komentar u kasnijem popularnom smislu.

Početak:

الحمد لله رب العالمين .. قال الشيخ الامام الاجل ... برهان الائمة فى العالمين ابى المعالى عمر بن الشيخ الاجل برهان الائمة عبد العزيز بن عمر (عمرو ؟) بن عبد العزيز نور الله مضجعها اما بعد فقد طلب منى بعض اصحابنا

Komentar je raspoređen u 120 poglavlja, kao i osnovno djelo, i pisac je naveo cijeli sadržaj u uvodu.

L. 201; 26,5 × 18,5. *Nasḫ* stari, arapski. Po rubovima nekih listova s početka ima nešto glosa. Stranice, izuzev prve dvije, obrubljene su sa dvije crvene linije. Papir tamnobijel, deblji, neki listovi, među kojima i prva dva, oštećeni su i prosuti; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na sredini korica.

Prepis dovršen 26. zulkade 999/1590.

(وكان الفراغ من هذه النسخة المباركة يوم السبت المبارك سادس عشرين ذى القعدة الحرام سنة تسع وتسعين وتسعمائة)

Na naslovnoj stranici, pored naslova, koji je kasnije napisan, nalaze se imena ranijih vlasnika, od kojih su neka namjerno pobrisana (Abdulbaki b. Dursun b. Murad, Abdulbaki b. Muhamed u gradu Serezu 1059/1649, Ahmed b. Redžeb, službenik u inspekciji vakufa, datum u pečatu 1121/1709, Šerīfzade Sejjid Sun'ullah).

Ispod toga je kratka biografija pisca, uzeta iz djela *Tāğat-Tarāğim*, od Ibn Kutlubuga.

975. عمدة المفتى والمستفتى 3176.

Kratko djelo o hanefijskom fikhu. Napisao aṣ-Ṣadr aš-Šahīd 'Omar b. 'Abdul'azīz b. 'Omar b. Māza al-Buḫārī al-Ḥanafī, umro 536/1141 — kako je navedeno u nekim rukopisima ovog djela u svijetu i u nekim izvorima.

Kairo I, 445; Dayl II, 1244; GAL I, 374.

Naslov u rukopisu, stavljen kasnije, glasi: عمدة المفتى على مذهب الامام الاعظم, a u vrhu prve stranice napisan je naslov, čini se, rukom prepisivača: كتاب عمدة المفتى . Na naslovnoj stranici neko je bio ranije napisao crvenim mastilom naslov, koji je izblijedio: نقاية لقاضيخان . ḪḪ (II, 1971) spominje neku *Nuqāyu* za koju kaže da se još naziva *al-'Umda*. O kojem je zapravo djelu riječ u ovom rukopisu, nije sasvim jasno.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين ... باب ما يجوز به الوضوء وما لا يجوز الماء الجارى يجوز الاغتسال فيه والوضوء منه

Posljednje poglavlje je: باب الحكايات — i كتاب الوصايا .

L. 85; 17,5 × 13. *Nasḫ*, djelomično vokalizovan. Po rubovima listova ima glosa, od kojih su neke na turskom jeziku. Papir tamnobijel, deblji, povez kožni.

Rukopis potiče iz vremena prije 930/1523. godine, — kako se to razumi iz bilježaka na kraju, koje sadrže datume rođenja neke djece.

Na prvoj korici nalaze se bilješke na turskom jeziku s područja fikha. Na drugom zaštitnom listu su dvije bilješke ranijeg vlasnika (hafiz Muhamed Baki Džino-zade) sa njegova dva mala lična pečata i jednim velikim vakufskim pečatom. U prvoj bilješci navedeni vlasnik kaže da je rukopis kupio kod preprodavca knjiga. Datum u pečatu ispod bilješke je 1192/1778. U drugoj bilješci on kaže da zavješta ovaj rukopis i određuje za mutevelliju najstarijeg i najzrelijeg svog potomka. Na naslovnoj stranici su bilješke s područja

fikha i ime jednog vlasnika (Husejn b. Muhamed). Na rubu posljednje stranice nalaze se bilješke na turskom jeziku sa datumima rođenja neke djece. Na slijedećim stranicama nalaze se bilješke s područja fikha. Na nutarnjoj strani druge korice nalaze se neki datumi i bilješke manje važnosti.

Uvakufio Džino-zade.

976. طلبة الطلبة 2702.

Rječnik fikha, u kome se tumače pojmovi i termini u šeriatskom pravu hanefijskog pravca. Napisao Nağmuddīn Abū Ḥafṣ 'Omar b. Muḥammad an-Nasafī, umro 537/1142.

(HḪ II, 1114, GAL, S. I, 762 i AM I, 608 navode djelo pod istim naslovom od drugog pisca, a to je: 'Abdu'lkerīm b. Muḥammad b. Aḥmad aṣ-Ṣabbagī al-Madīnī, učenik Abu'l-Jusra al-Pezdevije koji je umro 493/1100).

GAL I, 428; S. I, 762.

Naslov u rukopisu glasi:

كتاب طَلِبة الطلبة من مصنفات الشيخ الامام العالم الاستاذ نجم الدين جمال الاسلام
زين الائمة ابو حفص عمر بن محمد بن احمد بن اسماعيل النسفى رحمة الله عليه .

Djelo je raspoređeno na dva dijela. U prvom dijelu, koji obuhvaća 214 lista, riječi su poredane prema poglavljima fikha, a u drugom, koji obuhvaća 62 lista, abecednim redom, i to prema njihovom obliku i izgovoru u upotrebi, a ne prema korijenu riječi. Drugi dio ima i poseban naslov: المنتخب من طَلِبة الطلبة

Početak prvog dijela:

الحمد لله الذى رفع العلم واهله ووضع الراضِى بالجهل وجهله ... قال الشيخ الامام الحاج ...
سألنى جماعة من اهل العلم شرح ما يشكل على الاحداث ... كتاب الطهارة.

Početak drugog dijela:

كتاب طلبة الطلبة المنتخب من طلبة الطلبة مرتبا على حروف الهجاء بايراد كل لفظ كما هو
مستعمل فى الكتب من غير اعتبار الحروف الاصلية تسهيلا للامر على الطلبة

باب الالف

الاستطابة طلب الطيب بالطهارة

L. 276 (214 + 62); 19 × 12. *Nasḫ* starinski, mjestimice vokalizovan. Naslovi su pisani crnim mastilom. Istaknute riječi podvučene su crvenom ili crnom crticom. Papir žućkast, deblji, prvi list je oštećen, a mnogi su dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Ša'bān b. Baktān b. Toqat ar-Rūmī, u turbetu Ebu Hanife (u Bagdadu), mjeseca redžepa 672/1273, kako je to zabilježeno na kraju oba dijela.

(تم الكتاب بحمد الله ... على يد العبد الضعيف ... شعبان بن بكتان بن توقات الرومى
المقيم بمشهد الامام ابى حنيفة فى شهر المبارك رجب سنة اثنين وسبعين وستمائة)

Na početku se nalazi sadržaj, pisan kasnije na dodatim listovima. Na naslovnoj stranici je sadržaj, pisan rukom prepisivača, ispod naslova. Tu je i nekoliko imena ranijih vlasnika, koja su namjerno pobrisana. (Među njima se može pročitati: دخل فى سلك الفقير ابو الوفا الكواكبى . Isto ime, također namjerno brisano, nalazi se na nutarnjoj strani posljednje korice. Kod drugog vlasnika, čije je ime nečitko, može se pročitati da je bio muftija u Halebu. Pečat ispod toga je nečitak).

977. منظومة النسفى فى الخِلاف 249.

Djelo u stihovima (versifikacija) o razilaženju šeriatskih pravnika (imama) u pojedinim pravnim pitanjima. U uvodu rukopisa naslov je: كتاب فى الخلافيات . Napisao isti autor kao kod prethodnog djela (Abū Ḥafṣ 'Omar b. Muḥammad an-Nasafī).

GAL I, 428; S. I, 761.

Djelo je raspoređeno na deset glava (*bāb*) prema stanovištima raznih pravnika, a broji 2666 stihova i dovršeno je 504/1110. Poznato je u šeriatsko-pravnoj literaturi i mnogo je komentarisano.

Početak: بسم الاله رب كل عبد والحمد لله ولىّ الحمد

L. 102; 26 × 18. *Nasḫ* stari, arapski, pisan krupno, u razmaknutim redovima. Po rubovima listova i između redaka ima dosta glosa, pisanih sitno, rukom istog prepisivača. Naslovi su mjestimice pisani crnim mastilom. Papir tamnobijel, deblji, povez polukožni.

Prepisao Yaḥyā b. Šamsuddīn, 8. šabana 772/1370.

(اتفق الفراغ من نسخه للعبد الضعيف ... يحيى بن شمش الدين ... فى يوم الخميس
وقت الظهر الثامن من شهر شعبان لسنة اثنى وسبعين وسبعمائة)

Na prvom zaštitnom listu nalazi se naslov, kasnije pisan, ime ranijeg vlasnika (Mustafa b. Sinan, bivši kadija Meke i Medine, rodom iz Yedrene, nastanjen u Istanbulu, 1038/1628.

Na slijedećem listu nalaze se bilješke s područja fikha uzete iz raznih komentara. Na naslovnoj stranici su također bilješke iz fikha, te potpis ranijeg vlasnika (Mustafa b. Muhamed, zv. el-Emānī, 983/1575) i pečat u kome je upisano ime Mahmud b. Mustafa. Na kraju su opet bilješke iz fikha uzete većinom iz djela *Wāqi'āt*, te kraća rasprava (rješenje jednog pitanja) s područja vasijjeta (oporuke), što je sve pisano rukom istog prepisivača.

Uvakufio Muhamed Sadik b. Muhamed-efendi Česrija, kadija, nastanjen u mahali Džamii-atik (Careva džamija) u Sarajevu, za Osman Šehdi-efendinu biblioteku (v. bilješku na prvom zaštitnom listu).

978. (كتاب) المختلف فى شرح منظومة النسفى 456.

Komentar prethodnoj Nesefijinoj *Manẓūmi*. Napisao 'Alā'ud-dīn Muḥammad b. 'Abdulḥamīd b. al-Ḥasan b. Ḥamza al-Usmandi as-Samarqandī, umro 552/1157.

Gornji naslov je prema rukopisu — iako je taj naslov na rukopisu napisan kasnije — i prema ḤḪ (II, 1868). Isma'īl-paša (AM II, 92) i Brockelmann (GAL I, 428) navode komentar dotičnoj *Manzūmi* od gornjeg autora pod naslovom: حصر المسائل وقصر الدلائل (فى شرح منظومة النسفى) Isma'īl-paša (n. m.), Brockelmann (I, 375) i ḤḪ (II, 1636) navode i gornji naš naslov kao naslov posebnog, drugog djela ovog autora. Nama se pak čini da je kod oba naslova riječ o ovom istom komentaru.

Ime autora navedeno je prema Isma'īl-paši (n. m.).

ḤḪ II, 1868; AM II, 92; GAL I, 375, 428; Kairo I, 461.

Početak:

الحمد لله المتفرّد بذاته المتقدّس باسمائه وصفاته ... كتاب الصلاة باب قول ابى حنيفة على خلاف قول صاحبيه

L. 317; 25,5 × 18,5. *Nasḫ-ta'līq* starinski, pisan vještom rukom. Osnovni tekst je vokalizovan. Uvod spjeva je izostavljen. Naslovi su pisani crnim mastilom. Papir tamnobijel, deblji, povez polukožni, oštećen.

Prepisao Yaḥyā b. Ilyās b. Emīr Daula al-Qonawī- u medresi al-Muqaddamiyya, u Damasku, u utorak 22. ramazana 730/1329.

(تم الكتاب بعون الملك التواب ... ضحوة نهار الثلثا الثانى والعشرين من شهر رمضان

المبارك سنة ثلثين وسبعمائة فى المدرسة المقدمية بدمشق المحروسة على يد العبد الفقير ... يحيى بن الياس بن امير دولة القونوى عفا الله عنهم ...)

Na prvom zaštitnom listu nalazi se naslov djela, stavljen kasnije, ime zavještača i njegov pečat. Na slijedećim dodatim listovima nalaze se dvije kratke dove, te sadržaj. Na kraju sadržaja je bilješka sa imenom alima koji je sadržaj napisao (Ali b. Šejh Mahmud b. Ahmed-efendi b. Šejh Habib, 2. muharrema 1152/1739). Na naslovnoj stranici nalaze se imena ranijih vlasnika (Muhamed b. Redžeb, 1043/1633) — i Zejnulabidin b. Ibrahim-beg b. Husejn-beg Hajlizade — ? — ili Hajrizade — ? —, rodom iz Foče, 1140/1727).

Uvakufio Memiš-aga Kasumagić, čiji se pečat nalazi na nekoliko mjesta u rukopisu.

979. حقائق المنظومة 311.

Komentar prethodnoj Nesefijinoj *Manẓūmi*. Napisao Abu'l-Maḥāmid Maḥmūd b. Muḥammad b. Dawūd al-Lu'lu'ī al-Buḫārī al-Afšanğī, umro 671/1272. Pisac je na ovom komentaru radio sedam godina i dovršio ga u Buhari 666/1267. Naslov komentara je prema rukopisu. Brockelmann (GAL I, 428) pogrešno kaže da je naslov ovom komentaru حصول المأمول

ḤḪ II, 1868; GAL I, 428; S. I, 761; AM II, 405.

Početak:

الحمد لله الاحد بذاته الواحد بصفاته الواسع بحسن رأفته المحسن بوسع رحمته

L. 239; 26 × 18. *Nasḫ* starinski, pisan vještom rukom, velikim dijelom vokalizovan. Osnovni tekst pisan je krupno. U vrhu prve stranice je Besmele, lijepo napisano hatti-kofijom sa ukrasima. Po rubovima nekih listova ima nešto ispravaka i glosa. Papir tamnožućkast, deblji; listovi, naročito s početka i po rubovima, dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

Prepisao 'Abdullāh b. Abū Bakr b. Ḥağī al-Ḫaṭīb al-Kāriyānī, u medresi Medždiyya, u mjestu ... (Ma ... abad? ... nečitko), u ponedjeljak 21. džumadel-ula 757/1356.

(تم الكتاب على يد العبد الضعيف ... عبد الله بن ابى بكر بن حاجى الخطيب الكاريانى فى وقت العصر يوم الاثنين الحادى والعشرين من جمادى الاولى لسنة سبع وخمسين وسبعمائة بالمدرسة المجدية بما ... آباد ؟ صانها الله تعالى عن الافات والبليات)

Na početku se nalaze bilješke s područja fikha, uzete iz raznih fikhskih djela. Na naslovnoj stranici, pored takvih bilježaka, nalaze se i bilješke sa imenima ranijih vlasnika (koje su vrlo stare, ali, nažalost, nečitke: — Mahmud b. ..., b. Hamid ... — 847/1443). Lični pečati, koji se nalaze ispod ovih bilježaka također su nečitljivi. Na kraju je sedam lista ispunjeno bilješkama iz fikha. Neke od ovih su na perzijskom jeziku. Ispod ovakve jedne bilješke na perzijskom jeziku, nalaze se potpisi trojice alima (Ebu '-Kasim b. Ahmed, Junus b. Musa, Muhamed b. Osman —

شود والله اعلم كتبه ابو القاسم بن احمد شود والله اعلم كتبه يونس بن موسى بن على العقيلى

شود والله اعلم كتبه محمد بن عثمان بن محمد)

Sve ove bilješke, na početku i na kraju, su vrlo stare.

Iz Kantamirine biblioteke.

980. المصفى فى شرح منظومة النسفى 377.

Komentar Nesefijinoj *Manẓūmi*, što ga je napisao kasniji Nesefija Abu 'l-Barakat 'Abdullāh b. Aḥmad b. Maḥmūd an-Nasafī, umro 710/1310. Ovo je skraćena prerada opširnijeg komentara المستصفى od istog komentatora, kako je to navedeno i na kraju ovog rukopisa.

ḤḤ II, 1867; GAL I, 428.

Početak:

اَلْحَمْدُ لِمَنْ تَمَّتْ نِعْمَتُهُ والشكر لمن سبقت رحمته

L. 210; 28 × 17,5. *Nasḫ-ta'līq* starinski, pisan vještom rukom, velikim dijelom bez tačaka. Naslovi su s početka pisani crvenim, a poslije crnim mastilom, Po rubovima samo malog broja listova ima nešto ispravaka i glosa. Papir tamno-žućkast, deblji, neki listovi dohvaćeni su vlagom, a neki oštećeni crvotočinom; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Prepisao Ibrāhīm b. Emīr 'Ālim Qawām az-Zarnūǧī (?) 713/1313, — kako se može razumjeti iz bilješke na kraju i broja 713 koji je tu napisan crvenim mastilom, te sudeći po starini pisma i papira. Jasan datum, koji se je nalazio ispod bilješke, odsječen je prilikom uvezivanja rukopisa.

(حصل الفراغ من كتابة كتاب المصفى بعون الله الميسّر بقوله ثم يجزاه الجزاء الاوفى المفتح للمذنبين ابواب الفضل والرجا المكرم بالعقل والحجى ... على يدى العبد المرتكب ... ابراهيم بن امير عالم الملقب بقوام الزرنوجى — الزرنوخى ؟ ... ٧١٣)

Na prvom zaštitnom listu nalazi se naslov, napisan kasnije krupnom kaligrafijom. Na slijedećem neispisanom listu nalaze se bilješke s područja fikha. Ispod njih su poučni stihovi na perzijskom jeziku o lijepom vladanju i radinosti, koji se teško čitaju zbog slabog pisma. Na naslovnoj stranici nalazila se bilješka sa imenom ranijeg vlasnika, ali je namjerno izbrisana. Može se samo pročitati da je dotični živio u Brusi. Tu su i dva pečata (ove i Šehdine biblioteke).

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

981. Zbirka (مجموع) , 2 1643.

L. 233, 23,5 × 15,5.

1. L. 1—231. ISTO

Svezak prvi — الجزء الاول من المصفى sadrži tumačenje od početka djela do poglavlja كتاب الوصايا

Nasḫ i *ta'līq* pomiješani. Osnovni tekst pisan crvenim mastilom, krupnije. Gornja polovina lista 49. otkinuta i izgubljena. Listovi 104. i 109. izgubljeni i mjesto njih stavljeni drugi, neispisani listovi. L. 172ᵇ neispisan. Papir tamnobijel, deblji, povez poluplatneni, nov.

Rukopis potječe iz XVII ili XVIII stoljeća.

Na naslovnoj stranici je nepotpun naslov, pisan rukom prepisivača.

2. L. 232—233 (رسالة فى فضل العرب)

Kratka risala o vrlinama i prednosti Arapa, prepisana kasnije drugim rukopisom. To je, po svoj prilici, انفع القرب فى فضل العرب — skraćena prerada risale محجة القرب الى محبة العرب . Oboje napisao Abu'l-Faḍl 'Abdurraḥīm b.al-Ḥusayn b. 'Abdurrahmān b. Abū Bakr b. Ibrāhīm al-'Irāqī, umro 806/1404 (v. AM I, 562, GAL II, 66,[6]). U rukopisu je pak navedeno da je pisac risale 'Abdurraḥmān b. Abū Bakr Ibrāhīm al-'Irāqī (a to je djed gore navedenog pisca), što, kako izgleda, nije tačno.

Početak poslije Besmele:

قال الشيخ الامام العالم العلامة ابو الفضل عبد الرحمن بن ابى بكر ابراهيم العراق الحمد لله الذى فضل العرب بارسال نبيه سيد البشر منهم نبيا وانزل احسن الكتاب

Nasḫ slab. Papir kao gore.

Na kraju se nalazi bilješka, u kojoj se kaže, da je prepis dovršen 996/1587

(وقد اكمل الفقير كاتبه تبييضه ليلة الاثنين من اواخر ربيع الاول سنة ست وتسعين وتسعمائة)

što se, po svemu sudeći, odnosi na neki raniji primjerak, iz koga je, možda, ovaj primjerak prepisan.

982. شرح منظومة النسفى 273.

لقره حصارى

Komentar navedenoj Nesefijinoj *Manẓūmi*. Napisao Maulā Ḫaṭṭāb b. Abū'l-Qāsim al-Qaraḥiṣārī, umro oko 730/1329.

GAL, S. I, 761—2; ḪḪ II, 1868; AM I, 347.

Djelo je dovršeno u Damasku 717/1317. i raspoređeno je u dva dijela. Ovaj primjerak je komplet u jednom svesku.

Početak: الحمد لله المتفرد بالعظمة والكبرياء المختص ذاته بالقدم والبقاء

L. 385 (194 + 191), 27 × 18. *Nasḫ* starinski. Tekst Manzume pisan crvenim mastilom. Po rubovima nekih listova nalaze se kratke bilješke. Papir žućkast, deblji, povez polukožni, sa zatvaračem.

Prepisao oba dijela Mūsā b. Yūsuf b. Rustem, 788/1386.

(وقع الفراغ من تنميقه وقت الضحوة الكبرى فى يوم الخميس فى الحادى والعشرين من ربيع الآخر سنة ثمان وثمانين وسبعمائة على يد العبد الضعيف موسى بن يوسف بن رستم)

S početka, na novim, kasnije dodatim listovima, nalaze se razne bilješke, među kojima: popis djela Abu'l-Barakat Abdullaha an-Nasafije, kratka biografija autora ovog komentara, kratka bilješka u kojoj se kaže da je rukopis kupio Muhamed Baki Džinić iz ostavštine Hajrića (قد اشتراه من مخلفات خيرى زاده وانا الفقير محمد باقى جينوزاده) . U malom pečatu kupca ispod te bilješke datum je (1)207/1792. Tu je i sadržaj prvog dijela. Na naslovnoj stranici nalaze se bilješke iz fikha. U vrhu te stranice su imena ranijih vlasnika (Ebu Bekr b. Rustem, b. Ahmed eš-Šervani, Ibrahim . . . b. Hasan b. Ahmed). Na početku drugog dijela nalazi se njegov sadržaj, pisan kasnije na dodatim listovima. Na naslovnoj stranici ovog dijela su također bilješke iz fikha.

Uvakufio Muhamed Baki Džino-zade (v. bilješku i pečate s početka).

983. (شرح لمنظومة النسفى) 663.

ناقص فى اوله وآخره

Veći fragment nekog komentara Nesefijinoj *Manẓūmi* od nepoznatog pisca. Primjerak je nepotpun s početka i na kraju.

Početak je ovdje:

باب فتاوى الشيخ والشيبانى خالفه وفات نص الثانى ... وناقض وضوءه قئ الدم ...

قال ابو حنيفة اذا قاء دما سايلا وغلب على البزاق نقض الوضوء سواء ملأ الفم او لم يملأه وقال محمد

L. 121; 27,5 × 19. *Nasḫ* specifičan, pisan oštrim slovima, vještom rukom. Stihovi *Manẓūme* pisani su crvenim mastilom. Papir žućkast i crvenkast (rumen), deblji, listovi prosuti; povez polukožni, oštećen i rastavljen od listova.

Rukopis potiče, vjerovatno, iz XVII stoljeća.

Uvakufio Mustafa-beg Dženetić (v. bilješku na prvom listu).

984. ملتقى البحار من منتقى الاخبار 658.

فى شرح منظومة النسفى

Komentar navedene Nesefijine *Manẓūme*. Napisao Abu'l-Mafāḫir Muḥammad b. Abu'l-Qāsim Maḥmūd b. Muḥammad as-Sadīdī az-Zauzanī, umro oko 799/1396.

ḪḪ II, 1868; GAL I, 428.

Brockelmann (S II, 270) tvrdi da je pisac komentara umro 801/1398. Ismā'īl-paša (AM II, 140) dokazuje pretpostavku da je pisac umro oko 699/1299. Iz uvoda, pak, našeg rukopisa, koji je dovršen 793/1390. razumi se da je pisac u vrijeme prepisa ovog rukopisa bio živ. Zato smo naveli gornji približni datum njegove smrti. Ostaje, pak, nejasna tvrdnja Ismā'īl-paše (n. m.) da je vidio dva rukopisa (Nuri Osmanije i Brusa) navodno ovog komentara, u kojima se kaže da je pisac djelo dovršio 695/1295. Inače, on (n. m.) kaže da u bibliografskim izvorima nije našao datum smrti ovog pisca.

U uvodu pisac kaže da je komentar napisao na traženje svoga sina 'Abdul'azīza. Komentar je raspoređen u dva dijela. Ovdje se nalazi samo ovaj prvi dio.

Svezak prvi (الجزء الاول), sadrži tumačenje od početka djela do poglavlja كتاب الوصايا

Početak: واحمده على بدائع كرمه المتوافرة درر انوائها

L. 253; 25,5 × 18,5. *Nasḫ* starinski, pisan vještom rukom. Osnovni tekst vokalizovan je samo s početka. Listovi 159. i 229. su izgubljeni i mjesto njih stavljeni drugi, neispisani listovi. Na rubovima nekih listova nalazi se bilješka, u kojoj se kaže da je sravnjeno sa nekim ispravljenim primjerkom, možda i sa autografom (بلغ مقابلة). Folijacija listova označena je kasnije. Papir žućkast, deblji, listovi dohvaćeni vlagom; povez platneni, nov.

Prepisao Yūsuf b. Ḫalīl b. Ibrāhīm, u nedjelju 4. rebiul-ahira 793/1390.

(نجز الجزء الاول من ملتقى البحار شرح المنظومة المعروف بالزوزنى على يد العبد الفقير الى الله تعالى يوسف بن خليل بن ابراهيم الشهير والده بالبخارى الحنفى مذهبا ومعتقدا عفا الله عنه ... يتلوه فى الجزء الثانى باب مقالات الامام الثانى على خلاف مذهب الشيبانى وكان الفراغ من ذلك نهار الاحد رابع ربيع الآخر سنة ثلاث وتسعين وسبع مائة ...)

Na naslovnoj stranici nalazi se sadržaj, pisan kasnije, i sitno pisana bilješka o nekim blagodatima vjere i o zahvalnosti na njima.

Uvakufio Murad-kapetan b. Osman (Gradaščević), 1232/1816 (v. bilješku na naslovnoj strani).

(قد وقف هذا الكتاب وقفا شرعيا طلبا لمرضاة الله تعالى مراد قپودان بن عثمان ... سنة ١٢٣٢)

Iznad ove bilješke je njegov mali lični pečat.

Na kraju se nalazi bilješka sa datumom smrti Odabašić — Odabašazade — Ibrahim-age (umro u petak 2. rebiul-evvela 1276/1859).

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

985. (كتاب فى الفقه) 386.

Djelo o fikhu šafiijske škole, nepotpuno, od nepoznatog pisca. Jedan svezak sadrži *ahkām* od poglavlja كتاب الجنايات do kraja poglavlja كتاب حد القذف . U tekstu se mjestimice navodi šafiijski pravnik al-Qaffāl (Abū Bakr Muḥammad b. Aḥmad b. al-Ḥusayn aš-Šāšī al-Qaffāl, umro 507/1113, — v. GAL I, 390; — ili njegov sin Qasim b. Muhammad Ibn al-Qaffāl aš-Šāšī aš-Šafi'ī, — v. ḤḪ I,

466). Od ranijih djela kojima se autor služio navodi se djelo *at-Taqrīb*, koje je napisao navedeni Ibn al-Qaffal (v. ḤḪ n. m.).

Početak:

كتاب الجنايات ... الجراح القتل المحرم موجب للقصاص والاصل فى التحريم والقصاص الكتاب والسنة والاجماع .

L. 273; 25,5 × 17. *Nasḫ* starinski, lijep, pisan oštrim perom, prilično krupnim slovima. Naslovi su pisani širokim perom, krupnije, crnim mastilom. Po rubovima listova ima nešto bilježaka i ispravaka. Papir žućkast, deblji, krhak; povez polukožni, oštećen.

Prepisao aš-Šarīf Abū Muḍar b. Abū Turāb al-'Alawī al-Madīnī al-Ḥusaynī, 6. muharema 545/1150.

(فرغ من نسخه يوم السبت سادس المحرم من سنة خمس واربعين وخمسمائة وكتبه الشريف ابو مضر ابن ابى تراب العلوى المدينى الحسينى رحم الله من قرأه ودعا له)

Ispod toga se nalazi bilješka, u kojoj se kaže, da je ovaj rukopis sravnjen sa originalom, iz koga je prepisan i da su iz tog originala ovdje prenesene sve slabosti, greške i nejasnoće uz oznaku tih mjesta na margini, — »dok nam Bog dadne jedan ispravan primjerak na koji se može osloniti pri ispravljanju tih mjesta«.

(قوبل بالاصل المتنسخ منه معها فيه من السقم والغلط ومواضع الاشكالات معلما عليها فى الحاشية الى ان يسهّل الله تعالى نسخة يرجع عليها فى تصحيحها والسلام)

Na naslovnoj stranici neko je kasnije bio pogrešno napisao da je ovo Gazalijin احياء العلوم , a drugi je tu bilješku prebrisao i iznad nje zabilježio na turskom jeziku da je ovo neko djelo s područja šafiijskog fikha. Tu je i bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Muhamed b. Ahmed) i sa oznakom cijene ovog rukopisa (903 ?). — Ispod toga se nalazi pečat Šehdine i ove biblioteke.

Ovo je jedan od najstarijih rukopisa u Gazi Husrev-begovoj biblioteci, — prema onom što se do sad zna.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

986. كتاب العتّابى 685.

على مذهب الامام الاعظم ابى حنيفة النعمان بن ثابت

Djelo o fikhu, hanefijskog pravca. Naslov je prema rukopisu. Inače, pod tim nazivom ne nalazimo nikakvo djelo u bibliografskim izvorima i katalozima koji su nam pristupačni. Držimo da je to

djelo, poznato pod naslovima: جامع الفقه ili الفتاوى العتابية , što ga je napisao Abū Naṣr Aḥmad b. Muḥammad b. 'Omar al-'Attābī al-Buḫārī, umro 586/1190 (v. ḤḪ I, 567; Kairo I, 414; GAL S I, 643; AM I, 87; Ahlwardt IV, 47). Istina, ḤḪ (n. m.) navodi da je ovo djelo u četiri sveska, dok drugi izvori to ne kažu. Ovaj naš rukopis je potpuno djelo, u jednom svesku.

Početak:

الحمد لله (المُوحّد بذاته) المحمود بصفاته الذى من توكل عليه كفاه ومن التجأ اليه تولاه .... باب ما ينقض الوضوء ومالا ينقض

Završetak:

الجهاد واجب على المسلمين لقوله تعالى قاتلوا الذين لا يؤمنون بالله ... الآية وقوله ﷺ امرت ان اقاتل الناس ... الا ان بعض المسلمين فى سعة من العقود .... فاذا صار النفير ...

L. 192; 24 × 17,5. *Nasḫ*. U pisanju ima grešaka. Po rubovima nekih listova ima nešto ispravaka. Papir tamnobijel, deblji, nekoliko lista s početka oštećeno je pri vrhu; povez polukožni, sa zatvaračem.

Rukopis potiče iz XVI ili XVII stoljeća.

Na naslovnoj stranici nalazi se bilješka iz fikha, cijena knjige (360), te imena dvaju ranijih vlasnika i pečat jednog od njih (Ali b. Hadži Džafer; H. Ahmed b. Fadlullah Serhatlija, nastanjen u Sarajevu, 1130/1717).

987. بدائع الصنائع فى ترتيب الشرائع **3841.**

للكاشانى

Komentar djelu تحفة الفقهاء . Osnovno djelo napisao je 'Alā'-uddīn Muḥammad b. Aḥmad Abū Bakr as-Samarqandī, umro 538/1144, — a ovaj komentar Abū Bakr Mas'ūd b. Aḥmad al-Kāšānī, umro 587/1191. Komentator je učenik i zet autora osnovnog djela. On je razradio i nadopunio djelo svoga učitelja, obraćajući naročitu pažnju na sistem i raspored pitanja.

GAL I, 374; ḤḪ I, 371.

Komentar je u tri sveska, od kojih se ovdje nalazi samo ovaj drugi svezak.

Svezak drugi (الجزء الثانى), sadrži poglavlja od كتاب الشركة do kraja poglavlja كتاب القرض

Početak ovdje:

كتاب الشركة – الشركة فى الاصل نوعان شركة الاملاك وشركة العقود

L. 185; 26 × 18. *Ta'līq*. Istaknute riječi napisane su crvenim mastilom ili su podvučene crvenom crticom. Papir bijel, potamnio, listovi dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen, sa otiskom ornamenata na koricama.

Prepis dovršen 13. rebiul-evvela 949/1542.

(قد تم كتاب القرض وهو آخر الجزء الثانى من البدائع يتلوه كتاب الشفعة ... وقع الفراغ منه بروز دوشنبه ثلث عشر ربيع الاول سنة تسع واربعين وتسعمائة)

Na prvom zaštitnom listu nalazi se naslov i sadržaj. U naslovu je pogrešno navedeno da je ovo III svezak

Iz Karađoz-begove biblioteke.

988. Zbirka (مجموع) , 2 **1106.**

L. 92; 19,5 × 14. *Nasḫ* i *ta'līq* od različitih prepisivača. Papir tamno-bijel, deblji; povez kožni, sa utisnutim jednostavnim ornamentima (muhri-Sulejman) na koricama.

1. L. 1—59. المقدمة الغزنوية

Kratko djelo o hanefijskom fikhu *('ibādāt)*. Napisao aš-Šayḫ Aḥmad b. Muḥammad al-Gaznawī al-Ḥanafī, umro 593/1196 (v. I, 124). Djelo je raspoređeno na osam poglavlja sa podnaslovima.

Prepisao Muḥammad b. Sulaymān, mjeseca redžepa 973/1565.

(وكان الفراغ من كتابته فى يوم دوشنبه من شهر رجب سنة ثلث وسبعين وتسعمائة وانا الحقير محمد بن سليمان)

2. L. 60—92. (اعلال بعض الكلمات العربية بالتركية)

Gramatička analiza nekih arapskih riječi, na turskom jeziku, od nepoznatog pisca.

Početak:

الصلوة مصدردر اصلنده صلية ايدى ياحرف علت متحرك ما قبل حرف صحيح ساكن

U sredini su dva lista izgubljena i mjesto njih su stavljeni novi, neispisani listovi.

Rukopis potiče iz druge polovine XVIII-tog stoljeća. Na kraju se nalazi datum 1030/1620, ali to je, vjerovatno, datum originala, iz koga je ovaj primjerak prepisan.

Na nutarnjoj strani druge korice nalazi se bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je vlasnik ove zbirke Hasan b. Mustafa Mišozade, u Rogatici, u mahali Sinan Vojvode, 1192/1778 (mahala i džamija pod istim nazivom nalazi se i u Sarajevu). Moglo bi biti da je on i prepisivač ovog rukopisa pod t. 2.

Na naslovnoj stranici pod t. 1. nalaze se poučne bilješke. Uvakufio Mustafa-beg Dženetić za svoje muško potomstvo (v. bilješku i pečat na naslovnoj strani).

989. Zbirka (مجموع) , 2 970.

L. 101; 21 × 15. *Nasḫ*. Papir tamno-bijel, deblji, povez polukožni, sa zatvaračem.

1. L. 1—53. ISTO kao br. 988,[1]

Primjerak je s početka nepotpun. Mjesto izgubljenih listova stavljeni su drugi, neispisani listovi. Stranice su, u prvoj polovini, obrubljene crvenom linijom.

2. L. 54—101. منية المصلى وغنية المبتدى

Djelo o namazu. Napisao Muḥammad b. Muḥammad Sadīduddīn al-Kašgarī, umro 705/1305 (v. br. 913,[2]).

Prva dva lista oštećena su pri dnu. Nekoliko stranica (prva, jedna u sredini i tri na kraju) obrubljene su crvenom linijom. Po rubovima listova ima dosta glosa, pisanih sitno rukom istog prepisivača.

Prepisao oba djela Riḍwān b. Ḫiḍr, u Banjoj Luci u ponedjeljak početkom safera ... i u srijedu početkom džumadal-ūla 1024/1615.

(تحريرا فى اوائل صفر المصفر فى يوم دوشنبه ... فى اوائل جمادى الاولى فى يوم چهارشنبه بمقام بانه لوقه كتب الفقير الحقير رضوان بن حضر سنة اربع وعشرين والف)

Na prvom zaštitnom listu pod t. 1. nalazi se crvenom tintom krupno pisana bilješka, u kojoj se kaže da je vlasnik rukopisa pomoćnik glavnog muezina Bošnjak Abdullah Kučuk. Na drugoj stranici istog lista nalaze se poučni stihovi na turskom jeziku.

990. ISTO kao br. 988,[1] 4547.

L. 79; 20 × 14. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, krupniji, pisan vještom rukom, s početka vokalizovan. Papir tamnobijel, deblji, čvrst, listovi po gornjem rubu dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen i velikim dijelom rastavljen od listova.

Prepisao Ṣāliḥ b. 'Alī, sredinom rebiul-evvela 1026/1617.

(تم الكتاب مقدمة الغزنوى فى اواسط ربيع الاول كتبه الفقير صالح بن على ... سنة ١٠٢٦)

Nutarnja strana korica i naslovna strana su išarane. Na naslovnoj strani je kratka bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže, da je rukopis prvobitno uvakufio Strnak Hadži Muhamed-efendija (استرناق حجى محمد افندينك وقف كرده سى). Na kraju je bilješka s područja fikha, i na posljednjem zaštitnom listu bilješka na turskom jeziku, u kojoj se govori o važnosti nekih sura i koristima od njihova učenja.

Iz biblioteke Tajib-efendije Saračevića (Sarajevo).

991. Zbirka (مجموع) , 3 2410.

L. 143; 19,5 × 14. *Nasḫ* pisan uvježbanom rukom. Papir tamno-bijel, deblji, povez kožni, oštećen, sa ornamentima na sredini korica.

1. L. 1—102. ISTO

Prva četiri lista dopisana su kasnije drugim rukopisom. Po rubovima malog broja listova ima nešto glosa.

Prepisao Ša'bān b. Bakr b. 'Omar u mjesecu ramazanu 1049/1639.

(كاتبى شعبان بن بكر بن عمر ... بيك قرق طقوز تاريخنده)

2. L. 103—139. (مقدمة ابى الليث) المقدمة فى الصلاة

Djelo o namazu. Napisao Naṣr b. Muḥammad b. Ibrāhīm Abu'l-Layṯ as-Samarqandī, umro 373/983 (v. br. 904).

Rukopis je iz XVII ili XVIII stoljeća.

3. L. 139—143. (شروط الصلاة) كتاب الصلاة

Kratka risala o namazu, odnosno o uslovima za valjanost namaza, od nepoznatog pisca (v. br. 908,[3]). Naslov je prema rukopisu.

U sredini su dva lista izgubljena i mjesto njih su stavljeni novi, neispisani listovi.

Rukopis potiče iz druge polovine XVIII-tog stoljeća. Na kraju se nalazi datum 1030/1620, ali to je, vjerovatno, datum originala, iz koga je ovaj primjerak prepisan.

Na nutarnjoj strani druge korice nalazi se bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je vlasnik ove zbirke Hasan b. Mustafa Mišozade, u Rogatici, u mahali Sinan Vojvode, 1192/1778 (mahala i džamija pod istim nazivom nalazi se i u Sarajevu). Moglo bi biti da je on i prepisivač ovog rukopisa pod t. 2.

Na naslovnoj stranici pod t. 1. nalaze se poučne bilješke. Uvakufio Mustafa-beg Dženetić za svoje muško potomstvo (v. bilješku i pečat na naslovnoj strani).

989. Zbirka (مجموع) , 2 **970.**

L. 101; 21 × 15. *Nasḫ*. Papir tamno-bijel, deblji, povez polukožni, sa zatvaračem.

1. L. 1—53. ISTO kao br. 988,[1]

Primjerak je s početka nepotpun. Mjesto izgubljenih listova stavljeni su drugi, neispisani listovi. Stranice su, u prvoj polovini, obrubljene crvenom linijom.

2. L. 54—101. منية المصلى وغنية المبتدى

Djelo o namazu. Napisao Muḥammad b. Muḥammad Sadīduddīn al-Kašgarī, umro 705/1305 (v. br. 913,[2]).

Prva dva lista oštećena su pri dnu. Nekoliko stranica (prva, jedna u sredini i tri na kraju) obrubljene su crvenom linijom. Po rubovima listova ima dosta glosa, pisanih sitno rukom istog prepisivača.

Prepisao oba djela Riḍwān b. Ḫiḍr, u Banjoj Luci u ponedjeljak početkom safera ... i u srijedu početkom džumadal-ūla 1024/1615.

(تحريرا فى اوائل صفر المصفر فى يوم دوشنبه ... فى اوائل جمادى الاولى فى يوم چهارشنبه

بمقام بانه لوقه كتب الفقير الحقير رضوان بن حضر سنة اربع وعشرين والف)

Na prvom zaštitnom listu pod t. 1. nalazi se crvenom tintom krupno pisana bilješka, u kojoj se kaže da je vlasnik rukopisa pomoćnik glavnog muezina Bošnjak Abdullah Kučuk. Na drugoj stranici istog lista nalaze se poučni stihovi na turskom jeziku.

990. ISTO kao br. 988,[1] **4547.**

L. 79; 20 × 14. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, krupnijí, pisan vještom rukom, s početka vokalizovan. Papir tamnobijel, deblji, čvrst, listovi po gornjem rubu dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen i velikim dijelom rastavljen od listova.

Prepisao Ṣāliḥ b. 'Alī, sredinom rebiul-evvela 1026/1617.

(تم الكتاب مقدمة الغزنوى فى اواسط ربيع الاول كتبه الفقير صالح بن على ... سنة

١٠٢٦)

Nutarnja strana korica i naslovna strana su išarane. Na naslovnoj strani je kratka bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže, da je rukopis prvobitno uvakufio Strnak Hadži Muhamed-efendija (استرناق حجى محمد افنديك وقف كرده سى). Na kraju je bilješka s područja fikha, i na posljednjem zaštitnom listu bilješka na turskom jeziku, u kojoj se govori o važnosti nekih sura i koristima od njihova učenja.

Iz biblioteke Tajib-efendije Saračevića (Sarajevo).

991. Zbirka (مجموع) , 3 **2410.**

L. 143; 19,5 × 14. *Nasḫ* pisan uvježbanom rukom. Papir tamno-bijel, deblji, povez kožni, oštećen, sa ornamentima na sredini korica.

1. L. 1—102. ISTO

Prva četiri lista dopisana su kasnije drugim rukopisom. Po rubovima malog broja listova ima nešto glosa.

Prepisao Ša'bān b. Bakr b. 'Omar u mjesecu ramazanu 1049/1639.

(كاتبى شعبان بن بكر بن عمر ... بيك قرق طقوز تاريخنده)

2. L. 103—139. (مقدمة ابى الليث) المقدمة فى الصلاة

Djelo o namazu. Napisao Naṣr b. Muḥammad b. Ibrāhīm Abu'l-Layṯ as-Samarqandī, umro 373/983 (v. br. 904).

Rukopis je iz XVII ili XVIII stoljeća.

3. L. 139—143. (شروط الصلاة) كتاب الصلاة

Kratka risala o namazu, odnosno o uslovima za valjanost namaza, od nepoznatog pisca (v. br. 908,[3]). Naslov je prema rukopisu.

Početak je ovdje:

الحمد لله الذى جعل الصلاة عماد الدين ... باب شروط الصلاة وهى ثمانية الاول
الوضوء بالماء المطلق او التيمم بالتراب

Prepis je od istog prepisivača, kao pod t. 2.

Na kraju ovog rukopisa nalaze se razne bilješke s područja hadisa, dova i zapisa.

Uvakufio Ibrahim b. Mustafa, nastanjen u Sarajevu, u mahali Šejh Ferruh, za Ajni-begov (Ajina-begov) mekteb, 1253/1837 — i predao mutevelijji Halilu b. Salih el-Hersegli (Hercegovcu, — v. bilješku na naslov. str. pod tač. 1).

992. ISTO kao br. 988,[1] **3621.**

L. 85; 19,5 × 14. *Nasḫ* pisan u razmaknutim redovima. Po rubovima malog broja listova ima nešto glosa. Papir tamnobijel, deblji, povez polukožni, oštećen.

Prepis dovršen mjeseca rebiul-evvela 1082/1671.

(تمت بعون الله فى شهر ربيع الاول سنة اثنين وثمانين والف)

Na naslovnoj stranici nalazi se bilješka sa imenom i ličnim pečatom ranijeg vlasnika (Ali b. Hasan b. Džabi — Džabić — iz Mostara). Ispod toga je kratka bilješka u kojoj se kaže da rukopis pripada Karađoz-begovoj medresi وقف در مدرسهٔ قره كوزبيك . Na nutarnjoj strani druge korice nalaze se poučni stihovi na turskom jeziku o prolaznosti ovog svijeta i života.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

993. ISTO **4283.**

L. 73; 20 × 15,5. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, pisan uvježbanom rukom. Po rubovima listova i između redaka ima glosa, pisanih sitno, rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, povez kožni, oštećen.

Prepis potiče, vjerovatno, iz XVII stoljeća.

Na naslovnoj stranici nalazi se naslov djela, u kome je prezime pisca napisano: ... b. Maḥmūd. Tu se nalaze i bilješke s područja vaza i tesavvufa. Na kraju se također nalaze bilješke sličnog sadržaja, te zapisi i recepti za neke lijekove.

994. ISTO **2840.**

L. 94; 18 × 13,5. *Nasḫ* starinski, lijep, vokalizovan. Nekoliko lista u drugoj polovini, među kojima i posljednji list, izgubljeno je i dopisano kasnije drugim, slabim rukopisom. Papir tamnobijel, deblji, starinski; povez kožni, znatno oštećen.

Rukopis je iz XVII stoljeća.

Na naslovnoj stranici nalaze se hadisi.

Na kraju se nalaze bilješke s područja fikha i tradicije, od kojih su neke pisane lijepo, rukom istog prepisivača, a neke kasnije slabim rukopisom.

Iz biblioteke Sultan Ahmedove medrese u Zenici.

995. ISTO **2617.**

L. 105; 20,5 × 14. *Nasḫ*. U pisanju ima grešaka. Po rubovima nekih listova ima bilježaka, većinom na turskom jeziku, s područja fikha. Papir bijel, deblji, povez polukožni.

Prepis dovršen 5. rebiul-evvela 1201/1786.

Na naslovnoj stranici nalazi se bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Muhamed b. Muhamed Tufenkizade — Tufekčić —, muderis iz Livna, — dobio na poklon), te dvije bilješke s područja fikha, od kojih je jedna na turskom jeziku. Na rubu nekih listova nalazi se lijep veliki ovalni pečat, u čijem je središtu napisano ime i datum (Selim Sirri Šerif, 1233/1817), a na rubu pečata, oko imena, napisane su riječi na turskom jeziku tesavufskog smisla. Na posljednjem zaštitnom listu nalazi se tumačenje jednog ajeta, te kratka dova.

996. ISTO **2655.**

L. 79; 20 × 14,5. *Nasḫ* i *ta'līq* od različitih prepisivača. Prepis nije dovršen. Papir bijel, potamnio, deblji, povez polukožni, oštećen.

Prepis potiče iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj stranici nalazi se ime ranijeg vlasnika (Mustafa b. Ahmed iz Zenice).

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

997. ISTO **2093.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب غزنوى

L. 106; 19,5 × 13,5. *Nasḫ* pisan u razmaknutim redovima. Listovi 2—12 su izgubljeni. Papir bijel, deblji, povez polukožni.

Rukopis potiče iz XVIII ili XIX stoljeća.

Na kraju su bilješke na arapskom i turskom jeziku, uglavnom sa područja hadisa i fikha.

Uvakufio Abdulbaki-efendi Džino-zade za svoje potomke (v. bilješku i pečate na naslovnoj strani).

998. Zbirka (مجموع) , 3 **1448.**

L. 112; 19,5 × 13. *Nasḫ-ta'līq* i *nasḫ*, pisani lijepo. Na početku se nalazi sadržaj za cijelu zbirku. Sve stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, deblji, povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

1. L. 1—88. ISTO

Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

2. L. 89—102. عقيدۀ رضائى

U rukopisu naslov glasi: عقيدۀ رياضى , gdje je ime autora, umjesto Riḍā'ī, pogrešno napisano Riyāḍī. To je ponovljeno u ovom rukopisu; samo na jednom mjestu u tekstu ime pisca napisano je pravilno (Riḍā'ī).

Ovaj rad je نظم العلوم ili نظم اللآلى ili منظومۀ عقائد — spjev na turskom jeziku o islamskom vjerovanju, što ga je sastavio Isḥāq b. Ḥasan Riḍā'ī Toqatī, umro 1100/1688 (v. I, 93 i 556).

3. L. 103—112. اسحاقية (منظومة بالتركية فى الصلاة)

U rukopisu (prva stranica) naslov je: هذا كتاب اسحاقيه

Spjev na turskom jeziku o namazu, po svoj prilici od prethodnog pisca. Dovršeno u ramazanu 1082/1671.

Izvori koji su nam pri ruci ne navode ovaj spjev.

Početak:

كريم لا ينام حىّ موجود قديم لا يزال فرد مسجود

ملكر تسبيحن ايلر سهاده ايدرلر ذكرنى قوشلر هواده.

Završetak:

هزاران مرحبا ماه صيامه رساله انده ايردى اختتامه

سه يك سكسن ايكى اولدى يار ديسم ختم اوله تاريخن سر اوار

Ovo je, uglavnom, prevod i prerada u stihu poznate risale فقه الكيدانى (v. I, 247).

Rukopis potiče iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj stranici i na kraju nalaze se bilješke s područja arapske gramatike, pisane kasnije slabim rukopisom.

Iz Fejzijje medrese.

999. ISTO **4551.**

Primjerak je nepotpun na kraju.

L. 133; 16,5 × 12. *Nasḫ* slabiji, pisan u proredu. Papir tamnobijel, deblji, krhak; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Ḥafız 'Abdulḥamīd Ḥifẓī Ḥāmid b. Ibrāhīm (Hovadže-zade ili Čavdarizade?), 1274/1857.

(كتبه العبد المذنب ... عبد الحميد حفظى حامد بن ابراهيم سنة اربع وسبعين ومائتين والف)

Na naslovnoj strani je ime i lični pečat ranijeg vlasnika, a taj je sam prepisivač. Na završetku je njegova bilješka sa datumom i tri otiska njegova pečata. Potom slijedi sadržaj, ispisan olovkom.

Iz biblioteke Tajib ef. Saračevića.

1000. ISTO **2389.**

L. 78; 20 × 13,5. *Nasḫ* slab, pisan krupnije, u razmaknutim redovima. Papir bijel, deblji, listovi dohvaćeni vlagom, povez polluplatneni, oštećen.

Rukopis potiče iz XIX stoljeća.

Na naslovnoj stranici nalaze se bilješke s područja hadisa i fikha. Tu su i dva pečata ranijeg vlasnika (Mustafa), te pečat ove biblioteke.

Uvakufio H. Abdulkadir-efendi za medresu Simzade.

1001. الهدايـــة **402.**

في الفقه الحنفي

Djelo o hanefijskom fikhu, što ga je napisao šayḫ al-islām Burhānuddīn 'Alī b. Abū Bakr al-Margīnānī al-Hanafī, umro 593/1196. Djelo je, zapravo, proširena prerada (komentar) kraćeg djela zvanog بداية المبتدى od istog pisca. *Al-Hidaya* ima mnogo komentara i glosa i ona spada među najvažnija djela hanefijskog fikha. U njoj se obrađuju i komentarišu pitanja koja su sadržana u djelima *Muḫtaṣar al-Qudūrī* (v. br. 926) i *al-Ǧāmi' as-sagīr* od Imama Muhameda (v. br. 900). Raspoređena je kao ovo posljednje djelo.

GAL I, 376; S. I, 644.

Početak:

الحمد لله الذى اعلى معالم العلم واعلامه واظهر شعائر الشرع واحكامه

L. 338; 27 × 18. *Nasḫ* starinski, pisan uvježbanom rukom i sitno u stisnutim redovima. Po rubovima nekih listova, naročito s početka, ima glosa. Papir žućkast i crvenkast, starinski, deblji; listovi s početka dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na sredini korica.

Prepisao Aḥmad b. 'Alī al-Kūfī, bez oznake datuma, ali rukopis, vjerovatno, potiče iz prve polovine XIV stoljeća n. e.

(تمت النسخة المباركة ... على يد العبد الضعيف ... احمد بن على الكوفى غفر الله له

ولمن دعا له بالمغفرة)

Na prvom zaštitnom listu napisan je naslov kasnije, krupnom kaligrafijom. Na drugom zaštitnom listu nalazi se odulja bilješka na turskom jeziku, pisana sitno, lijepim nesḫom, koja sadrži kratku biografiju pisca, detaljniji opis ovog djela, terminologiju kojom se pisac u njemu služio, te imena nekoliko važnijih komentara i komentatora ovom djelu. Na slijedećoj stranici istog lista nalazi se sadržaj.

Na naslovnoj stranici je jedan stih Munla Husreva, te dvije bilješke sa imenima ranijih vlasnika (Šejh H. Mustafa-efendi, zv. Tajlesani-efendi i Muhamed b. H. Bajram, kadija). Ispod toga je pečat ove i Šehdine biblioteke. Isti pečat nalazi se i na kraju rukopisa.

Iz biblioteke Šehdi-efendije.

1002. ISTO **492.**

Svezak prvi — الجزء الاول , od početka djela do poglavlja كتاب البيوع

L. 204; 26 × 17,5. *Nasḫ* starinski, pisan vještom rukom. Prvih trideset lista je izgubljeno i dopisano kasnije drugim rukopisom.

Listovi 120—139 također su dopisani kasnije. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa i ispravaka. Papir tamnožućkast, deblji, povez poluplatneni, nov.

Prepisao 'Alī b. Ḫalīl b. Ibrāhīm al-Ḥanafī 19. ševala 790/1388.

(تم الجزء الاول بحمد الله ... فى ليلة التاسع عشر من شوال سنة تسعين وسبعمائة على يد الفقير

الى الله تعالى ... على بن خليل بن ابراهيم الحنفى ...)

Ispod te bilješke nalazi se druga, pisana, kako izgleda, kasnije, drugom rukom, a u kojoj ima nečitak datum 818/1415. ili 919/1513(?). To je, vjerovatno, datum dopisanog rukopisa.

Na početku se nalazi sadržaj koji je napisao kasnije neki Ubejdullāh b. Ali.

Na naslovnoj stranici je bilješka o piscu i njegovim djelima; uzeto iz djela روضة الابرار . Ispod toga je stariji i noviji pečat ove biblioteke.

Na posljednjoj neispisanoj stranici nalazi se ime ranijeg vlasnika (Sejjid Muhamed, u Sarajevu).

1003. ISTO **4190.**

Svezak prvi — الجزء الاول , od početka djela do konca poglavlja o vakufu — كتاب الوقف

L. 223; 27 × 18. *Nasḫ* krupniji. Naslovi su pisani crnim mastilom. Veći broj listova u sredini (40^b—107, 118^b—203) dopisani su kasnije drugim rukopisom. Pismo na prvim listovima (1—20) je bez tačaka. Po rubovima mnogih listova ima glosa. Papir tamnobijel, deblji, povez polukožni, oštećen.

Prepis (najstarijeg dijela) dovršen 823/1420.

Na početku se nalazi jedna lirska pjesma na turskom jeziku i jedna kratka dova, te sadržaj, ispisan na šest stranica. Poslije toga je kratak napis (izvadak iz neke knjige) o vaktovima pet dnevnih namaza, pod naslovom: هذا سبب فرضية اوقات الخمس . Ispod toga je ime i lični mali pečat jednog ranijeg vlasnika (Hafiz Ali Riza Ismail-begzade, — Ismailbegović). Datum u pečatu je: 1228/1813. Na slijedeće dvije stranice ispisan je kratak rad o kategorijama šerijatskih pravnika (طبقات الفقهاء) od Ibn Kemal-paše. Potom slijedi objašnjenje o terminima kojima se služio pisac *al-Hidaye*, što je preneseno iz djela موضوعات العلوم pod naslovom: هذا فوائد يحتاج اليها من آداب صاحب الهداية . Na naslovnoj stranici nalaze se dvije bilješke s područja fikha. Na kraju se nalaze bilješke na arapskom i turskom jeziku s područja akaida. Sve ove bilješke i izvaci pisani su kasnije, drugim rukopisom.

1004. ISTO **3832.**

Na početku je naslov: الهداية فى الفقه الحنفى . Na vinjeti na hrbatu knjige pogrešno je stavljen naslov: كفاية المنتهى على البداية . Komplet u jednom svesku.

L. 475; 27 × 18. *Ta'līq* i *nasḫ* pomiješani, pisani uvježbanom rukom. Po rubovima listova i mjestimice između redaka ima dosta glosa, pisanih sitno istim rukopisom kao i tekst. U prvoj polovini, na nekim mjestima, istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. U vrhu prve stranice, ispod kaligrafski ispisane besmele, nalazi se unvan u kome je nacrtano poljsko cvijeće. Papir tamnobijel i žućkast, glat, čvrst; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na sredini korica.

Prepisao Isḥāq b. 'Abd, 27. ramazana 876/1471.

(تمقه بعون الله تعالى وحُسن توفيقه اضعف العباد ... اسحاق بن عبد الراجى الى عفوه وغفرانه ... وختمَ قرائته وكتابتهُ فى اليوم السابع والعشرين من رمضان المبارك سنة ستة وسبعين وثمانمائة الهجرية)

Na početku se nalazi bilješka o piscu, njegovim radovima i posebno o njegovoj terminologiji u ovom djelu, te sadržaj, što je sve pisano kasnije drugim rukopisom na dodatim listovima. Na naslovnoj stranici nalaze se starije bilješke s područja fikha i sadržaj sa rednim brojem ispod svakog poglavlja, što je, izgleda, pisano rukom prepisivača. Među ovim bilješkama, na gornjem rubu i u sredini strahice, nalaze se imena dvojice ranijih vlasnika (Abdulbaki b. Musa i Šejh Lutfullāh b. Muhamed Givelizade).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1005. ISTO **135.**

Svezak drugi — الجلد الثانى , sadrži obradu od poglavlja كتاب البيوع do konca djela.

L. 331; 30 × 20. *Nasḫ-ta'līq* krupniji, pisan uvježbanim rukopisom od različitih prepisivača. Po rubovima listova i između redaka ima dosta glosa, pisanih sitno rukom istih prepisivača koji su prepisali tekst. Papir tamnobijel i žućkast, deblji; povez poluplatneni, nov.

Prepisao Aḥmad b. Yaḥyā b. Selāmet, u medresi Fārāniyyi u gradu Tibrizu, mjeseca ramazana 896/1490.

(قد فرغ تسويدُ كتابِ الهداية بتوفيق الملك الاحد فى الشهر المبارك رمضان بعون الصمد بوقت الظهر فى مدرسة الفارانية (؟) الحنفية فى مدينة تبريز على يد اضعف عباد الله .... احمد بن يحيى بن سلامت عفى الله عنهم بشفاعت رسوله الامين سنة ستة وتسعين وثمانمائة)

Taj datum vrijedi za veći, noviji dio rukopisa, onaj na tamnobijelom papiru; dok je drugi dio rukopisa, onaj na žućkastim, debljim listovima, znatno stariji; on, vjerovatno, potiče iz VII/XIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalaze se dvije dove (molitve, od kojih je jedna za lak porođaj). Na slijedeća dva lista nalazi se sadržaj. Ispod sadržaja je crtež i pravila za ustanovljenje podneva po sunčanoj sjeni. Na naslovnoj strani ima stih na perzijskom jeziku o ovom svijetu. Bilješka koja se tu nalazila namjerno je izbrisana. Sve to pisano je kasnije drugim rukopisom.

Na kraju je dešifrovana čitko prepisana bilješka sa imenom prepisivača i datumom, što je učinio nekadanji vlasnik Abdullah b. Ali-baba. Na posljednjoj neispisanoj stranici nalazi se bilješka sa imenom navedenog vlasnika Abdullaha u kojoj on kaže da je knjigu dobio putem nasljedstva od svog umrlog oca Ali-babe. Ispod toga napisan je jedan patvoreni hadis.

1006. ISTO **3260.**

Svezak prvi, الجلد الاول من الهداية sadrži gradivo od početka djela do konca poglavlja o vakufu — كتاب الوقف

L. 258; 26 × 18. *Nasḫ* starinski, lijep, pisan uvježbanom rukom. Listovi 1—9, 16—17, 91—99, 171—179 i 250—258 izgubljeni su i dopisani kasnije drugim slabijim rukopisom na bijelom papiru. Po rubovima mnogih listova ima sitno pisanih glosa, koje su većinom pisane kasnije drugim rukopisom. Papir žućkast i bijel, listovi prosuti i rastavljeni od korica, a mnogi od njih, naročito s početka, oštećeni su crvotočinom; povez kožni, znatno oštećen.

Rukopis (stariji njegov dio) potiče, vjerovatno, iz XV stoljeća. Na završetku, koji je dopisan kasnije, nalazi se bilješka u kojoj se kaže da je prepisao Muḥammad al-Wānī, 1155/1742.

(تمقه الفانى محمد الوانى فى ٢٣ شوال سنة ١١٥٥)

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se jedan stih Hafiza Širazije.

Ispod toga su stihovi, također na perzijskom jeziku, što ih je, po ugledu na Hafıza, spjevao naš pjesnik Hadži Mustafa Bošnjak, zv. Muḫlişī, rodom iz Gornjeg Vakufa. U pisanju ovih stihova ima grešaka, pa su teško čitljivi.

اكرآن دختر شوق بيابد مجلس (خانة) مارا
بخطوش اجر مى بخشم هزاران وقف بالارا
الا اى مست كرى عنقاء مغرب اكر جوبى
برون از مشرق ومغرب بيابد جست عنقارا

Ispod ovih stihova nalazi se jedan polustih iz uvoda Gulistana i datum 1193/1779, — što je napisano kasnije drugim rukopisom.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se također jedan Hafizov stih, ispod koga se teško može pročitati ime: Muhliszade ..., kadija Bijeljine مخلص زاده ... القاضى بلنه . Izgleda da je to potomak Muhlisije i sudeći po rukopisu, on je prepisao taj stih, kao i gornje stihove koji se nalaze na prvoj korici. Tu je dalje bilješka sa nečitkim imenom jednog ranijeg vlasnika (... b. el-hadž Abdulbaki el-Manastiri, 1183/1769), te nejasna i, čini se, nedovršena bilješka na turskom jeziku. Na drugoj stranici istog lista nalazi se potpis i lični mali pečat jednog ranijeg vlasnika (H. Salih b. Hasan-efendi ...-zade, imam i hatib iz Bijeljine, 1193/1779), te razni stihovi na perzijskom, turskom i arapskom jeziku. Iz potpisa koji se tu nalazi razumi se da je stihove prepisao Hasan b. Mustafa iz Bijeljine, 1221/1806 (حرره الفقير حسن بن مصطفى از قصبه بلنه). Na drugom zaštitnom listu nalazi se sadržaj.

Na kraju, na posljednjoj stranici, nalaze se stihovi na turskom jeziku, u kojima se kratko opisuje prva srpska pobuna i spominje »hajduk Glavaš«, ubijanje ljudi iz potaje i pustošenje mnogih kuća. Naslov i početak tih stihova je:

كلام قائم

جوش ابتـــدا چقر يواش انسز اولور تحفـــه صواش

اينلر ... حيـــدود غلاوش دمـدر اولان سيلانه باق

Na dijelu slijedećeg lista (koji je po polovini odrezan) nalaze se stihovi i proza na perzijskom jeziku, — što je prepisano iz uvoda *Gulistana*. Ispod tih stihova nalazi se bilješka, u kojoj se kaže da slijede lijepe riječi Hasan-paše Banjalučanina »koji je stigao prije dva mjeseca«. Te riječi, međutim, ne nalaze se ovdje, jer je list odrezan. Možda su gore navedeni stihovi o ustanku također njegovi. (On je učestvovao u suzbijanju ustanka, — v. Bašagić: »Znameniti Hrvati«, 24). Sudeći po rukopisu, ove stihove na kraju i ovu bilješku ispisao je gore navedeni Hasan b. Mustafa iz Bijeljine.

Uvakufio kasniji vlasnik Nurika Hadži Hasan-efendi el-Gradčaničevi (iz Gračanice, v. bilješku na donjem rubu drugog i trećeg lista — وقف نوريقه الحاج حسن افندى الغرادچانيچاوى).

1007. ISTO **737.**

Komplet od dva dijela (džuza) u jednom svesku.

L. 562 (240 + 322); 21,5 × 15,5. *Nasḫ* starinski, složen, posebne vrste, pisan uvježbanom rukom. Posljednja četiri lista dopisana su kasnije drugim također lijepim rukopisom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova pri kraju prvog dijela ima sitno pisanih glosa. Papir tamnožućkast, tanak, lomljiv; mnogi listovi su oštećeni dugom upotrebom ili crvotočinom, od kojih su neki popravljeni; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Muḥammad Abu'l-Baqā' b. Muḥammad aš-Šāfi'ī, nastanjen u Mekki, mjeseca zulhidže 958/1551. Prepis je izvršen za učenjaka i hatiba Medine Muhamed Siddik-a b. 'Abdu'l-Bāqī el-Buḫarī (v. bilješku na kraju prvog dijela, L 240, koja je teško čitljiva):

وهذا آخر الجزء من كتاب الهداية وبالله التوفيق وكتبت هذه النسخة المباركة على يد
اضعف العباد العبد الفقير الى الله تعالى محمد ابو البقا بن محمد الشافعى نزيل مكة المشرفة
شرفها الله تعالى وعظّمها وكان ذلك بالمسجد الحرام المكى تجاه الكعبة والحجر الاسود وذلك
برسم سيدنا الشيخ العلامة الفاضل محمد صديق بن عبد الباق البخارى ذى الحجة الحرام ..
سنة ثمان وخمسين وتسع مائة

Ispod toga, na donjem rubu lista, nalazi se bilješka oca navedenog učenjaka, koju je napisao u svojoj teškoj bolesti, a u kojoj izjavljuje da je ovo knjiga njegova sina Muhamed Siddika. Evo i te bilješke:

هذا كتاب ولدى الاكرم الافخم مولانا محمد صديق زاد الله فيه صدقا وفضلا كتبه
العبد الراجى عبد الباق بن قاضى اسبرين (اسيرى) ؟ بن قاضى ميران البخارى القاضى خانى
عنى عنهم كتبته فى حال المرض وعدم القدرة على التكلم تميزا من كتب غيره حفظه الله امين .

Prepisao dopisane listove (v. bilješku na kraju) Muḥammad Abu'l-Baqā' Ḫiḍr al-Wafāī al-Ḥanafī, bez oznake datuma.

وقد تم كتاب الهداية بفضل الله تعالى بيد افقر عباد الله سبحانه وتعالى اليه محمد ابو البقا
خضر الوفائى الحنفى سبط سيدى محمد ابو السعود الجارحى (؟)

Na prvom zaštitnom listu nalazi se zapis protiv buha, datum smrti nekog učenjaka (Munla Gjurani, 995/1586), stihovi u pohvalu djela el-Hidaje, te stihovi o pobožnosti (munadžat: يا من يرى ما فى الضمير ويسمع). Sve to pisano je sitno, oštrim perom. Tu je i krupno pisana bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Ibrahim b. Šejh Redžeb). Na slijedeće dvije stranice nalazi se jedan hadis slabe vjerodostojnosti, jedno mišljenje u pogledu tumačenja ajeta: فاوحى الى عبده ما اوحى , te jedan poučni stih na perzijskom jeziku o pokajanju, što je uzeto iz djela مجمع العلوم od Nedžmuddīn Omera Nesefije i djela مجالس الفنون (koje nam je nepoznato). Ispod toga je

odulja fetva na perzijskom jeziku o kizilbašima (šiijska šizma) i imovini koju od njih zaplijeni islamska vojska, a koju su oni prethodno oteli od muslimana građana nekog muslimanskog mjesta koje su zaposjeli. Fetvu je prepisao prvi vlasnik ovog rukopisa Muhamed Siddik. Ispod ove fetve nalazi se njegova bilješka na arapskom jeziku, pisana također njegovim rukopisom, u kojoj on kaže da je dotičnu fetvu izdao njegov učitelj Maulānā Maḥmūd haḍreti 'Azīzān, vrhovni kadija i muftija Buhare, u vrijeme Ubeidullah-hana, — kako mu je to pričao njegov otac i učitelj Abdu'l-Bāqi, koji je učio fikh kod spomenutog muftije Azizana.

Početak fetve glasi:

... خلد الله تعالى فى دوام الخلافة ملكه وسلطانه ... بعد از عرضى دعوات واقعات وتحيات فايضة البركات بساحت عرض رسانيده ميشودكه انچه استفسار فرموده بودند كه كفره قز لباشيه كه بربلده هراة كه از بلاد اسلام بوده است استيلا ...

Bilješka ispod fetve glasi:

هذا فتوى حضرة قدوة الاولياء واستاذ العلماء مفتى الثقلين قاضى القضاة ببلدة فاخرة بخارى فى زمن عبيد الله خان الغازى ... وهو استاذنا الامام الاكرم مولانا محمود المشهور بحضرة عزيزان .. قاله والدى واستاذى مولانا عبد الباقى وهو اخذ الفقه من عزيزان المذكور

Na naslovnoj stranici nalazi se sadržaj prvog dijela, te bilješke sa imenima ranijih vlasnika, od kojih su neke nečitljive (Ibrahim b. Šejh Redžeb b. Nesūh; Šeref, 1138/1725; Arif Šerefzade, 1178/1764; Muhamed b. Ali, zv. Šejh-efendi Bergivi. To je vlastoručni potpis poznatog Bergivije. Ibrahim b. Mustafa, Mustafa, kapudan).

Na listu 241ᵃ nalazi se sadržaj drugog dijela.

1008. ISTO **189.**

Svezak prvi, (الجلد الاول من الهداية) nepotpun s početka i na kraju.

L. 177; 32,5 × 22. *Nasḫ* starinski, pisan vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima i između redaka ima dosta glosa, pisanih sitno, rukom istog prepisivača. Papir žućkast, deblji, listovi dohvaćeni vlagom i prosuti; povez kožni, oštećen vlagom, sa pozlaćenim ornamentima na koricama, rastavljen od listova.

Rukopis, vjerovatno, potiče iz XVI stoljeća.

Na kraju su tri lista ispunjena mnogim sitno pisanim bilješkama s područja fikha i tefsira.

1009. ISTO **230.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: الجلد الثانى من الهداية

Svezak drugi, sadrži gradivo od poglavlja كتاب البيوع do konca djela.

L. 412; 27 × 18,5. *Ta'līq* lijep, krupniji, pisan vrlo vještom rukom u razmaknutim redovima. Po širokim rubovima listova i mjestimice između redaka, kao i na umetnutim listićima ima dosta glosa, pisanih sitno i lijepo rukom istog prepisivača. Mnoge glose ispisane su na naročiti način, sa postepeno skraćenim redovima na kraju, kao da nam je vješti prepisivač htio pokazati svoju ljubav i smisao za rad i umjetnost. Papir tamnobijel, deblji, glat, gornji rubovi listova pri kraju rukopisa oštećeni su vlagom i crvotočinom; povez kožni, oštećen također crvotočinom i dugom upotrebom, — sa ornamentima na vanjskoj strani i zlatnim linijama na nutarnjoj strani korica.

Rukopis potiče, vjerovatno, iz prve polovine XVII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se bilješka s područja fikha, na drugom terminologija kojom se služio pisac (من آداب صاحب الهداية), a na trećem sadržaj. Na naslovnoj stranici nalaze se bilješke sa imenima ranijih vlasnika (Muhamed Bulevi, kadija, rodom iz grada Buli u vilajetu Kastamuniji, 1090/1679, Ibrahim b. Halil i Hadži Mustafa, kadija). Kod imena ove posljednje dvojice nalaze se njihovi lični pečati. U pečatu prvog od njih upisano je u sredini njegovo ime, a po rubu stih iz *Kasidetu'l-burde:* ومن تكن برسول الله نصرته... , te datum 1117/1705. U pečatu drugog upisan je datum 1152/1739. U dnu stranice je djelomično brisana bilješka bez potpisa, na turskom jeziku, u kojoj neko kaže, da je ovaj rukopis uzeo u naruč od muftije ... Muhamed-efendije. Na sredini stranice je pečat ove biblioteke.

1010. ISTO **435.**

Komplet *al-Hidaye*, dva dijela (džuza) u jednom svesku.

L. 419 (195 + 224); 27,5 × 15. *Ta'līq* lijep, složen, pisan sitno, uvježbanom rukom. Osnovni tekst s početka podvučen crvenom linijom. U vrhu prve stranice nalazi se vrlo lijep unvan u kome je na zlatnoj i plavoj podlozi nacrtano poljsko cvijeće u bojama. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Na širokim rubovima samo malog broja listova ima nešto glosa. Papir žućkast i bijel, glat; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao as-Sayyid Muṣṭafa b. as-Sayyid Ḥusayn b. as-Sayyid Ḥiḍr b. as-Sayyid 'Alī iz Istanbula, 12. džumadel-ahira 1084/1673.

(تم الجزء الثانى من الهداية بعون الله المعين ... عن يد المحتاج اليه تعالى ... السيد
مصطفى بن السيد حسين بن السيد حضر بن السيد على من سكان قسطنطينية المحمية ... فى
اليوم الثانى عشر من جمادى الآخرة لسنة اربع وثمانين والف من هجرة من له الشفاعة ...)

Na prvom zaštitnom listu nalazi se bilješka ranijeg vlasnika (Izzet Salih, smijenjeni kadija Akčehisara i Tirane, — Albanija), u kojoj on kaže da je ovaj rukopis kupio za 150 groša(?), 1217/1802.

(بفضله وكرمه عز شأنه وتعالى دخل فى ملك الفقير عزتى صالح المنفصل عن قضاء
اقچه حصار تيران بالشراء الشرعى سنة ١٢١٧ قيمت .. ١٥٠)

Ispod ove bilješke nalaze se njegova dva mala pečata. Na slijedećem listu je bilješka s područja fikha, stihovi u pohvalu ovog djela, pisani krupnim slovima kaligrafski, te stariji i noviji pečat ove biblioteke. Na slijedeća četiri lista ispisan je sadržaj djela. Poslije sadržaja ispisano je uputstvo o terminologiji ovog djela, pod naslovom: رسالة مرتبه فى بيان آداب صاحب الهداية . Na naslovnoj stranici je pečat ove biblioteke i pečat vakifa Hromozade Izzet Salih-efendije. Na listu 196 nalazi se također navedena terminologija (من آداب صاحب الهداية).

Uvakufio Hromozade Izzet Salih-efendi (v. pečat u rukopisu).

1011. ISTO **378.**

U rukopisu je naslov: كتاب الهداية . Komplet u jednom svesku.

L. 437 (sa označenom folijacijom); 28 × 19. *Nasḫ* sitan, složen, mjestimice vokalizovan, pisan vještom rukom. U vrhu prve stranice nalazi se jednostavan unvan u bojama. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i jednom širokom zlatnom, a ostale sa tri crne i jednom crvenom linijom. Po širokim rubovima nekih listova ima nešto glosa, koje su pisane kasnije drugim rukopisom. Papir žućkast i bijel, glat; povez kožni sa pozlaćenim ornamentima na vanjskoj i nutarnjoj strani korica; pozlata je izblijedila i otrla se.

Prepis dovršen 1096—97/1685. u Egiptu. U oduljoj bilješci na kraju kaže se da je djelo prepisano za uglednog Sejjid Osman-efendiju es-Sivasi, koji je bio sljedbenik i poštivalac učenog kadije Ali-efendije, kadı-askera u Egiptu. Sam Sejjid Osman-efendi sudio je u sudu zvanom Džami-sulh (ili: u sudu kod Džami-sulh) u Kairu, a onda u jednom drugom sudu (u kvartu Bab el-Hark (Bab el-Halk) u istom mjestu. U međuvremenu išao je na hadž i na polasku na taj put preporučio je anonimnom prepisivaču da prepiše ovo djelo za njega, što je ovaj i učinio. Kad se je Osman-efendija vratio sa hadža, rukopis mu je, kad je bio dovršen, predat i on ga je primio u svom sudu, 1097/1685.

(برسم الاوحدى الامجدى العاعزى الاكرمى الاعظمى الافضلى السيد عثمان افندى
السواسى تابع المعتمدى الامثل عين الموالى العظام ... اعلم علماء المسلمين ... عمدة القضاة على
افندى قاضى العسكر بمصر المحروسة سنة ست وتسعين والف هو السيد عثمان افندى قعد بمحكمة
جامع الصلح يحكم بالشرع وينفذ الاحكام وخطر له السفر الى ارض الحجاز للحج الشريف
وزيارة الرسول عليه السلام فاوصانا على كتابة هذا الكتاب المبارك فسافر وقضى مراده ورجع
بالصحة والسلامة فقعد بمحكمة باب الخرق يحكم بالشرع وينفذ الاحكام الشرعية وقد تم
الكتاب بحمد الله وعونه وتسلّمه بالمحكمة المذكورة فى شهر ربيع الآخر من شهور سنة سبع
وتسعين والف من الهجرة النبوية ...)

Na prvom zaštitnom listu nalazi se bilješka, u kojoj se kaže da je postao vlasnikom ovog rukopisa Muhamed b. Ibrahim el-Bosnevi el-Garčani (iz Gračanice), smijenjen sa kadiluka u Majdanpeku (Srbija), 1234/1818.

(قد استبرك بتملكه العبد الضعيف محمد بن ابراهيم البسنوى الغرچانى المنفصل عن
معدن ايلك بقيمة ١٤٠ قيمته ... ١٤٠ سنة ١٢٣٤ فى ٢٤ ش)

Potom je na pet lista ispisan sadržaj.

1012. نهاية الكفاية فى دراية الهداية **499.**

Komentar navedenom fikhskom djelu *al-Hidāye*. Napısao Tāğ aš-Šarī'a 'Omar b. Ṣadr aš-Šarī'a al-Awwal (Akbar) Aḥmad b. 'Ubaydullāh al-Maḥbūbī al-Ḥanafī, umro krajem sedmog stoljeća po Hidžri. Ismā'īl-paša (AM I, 787), Ḥ. Ḫalifa (II, 2033) i Suleymaniya (40) kažu da je pisac umro 673/1274, što nije siguran datum, jer na kraju ovog rukopisa ima prepis bilješke komentatora, u kojoj on kaže da je ovaj komentar dovršen 694/1294. Osim toga, ovaj navedeni datum je približni datum smrti njegova brata, također pisca (v. kasnije pod br. 1052).

GAL I, 376; S. I, 644.

Svezak prvi — الجزء الاول , nepotpun s početka. Sadrži tumačenje od poglavlja باب التيمم do konca poglavlja كتاب الوقف

Početak ovdje:

عندهما جائز فيقع شربها بفم طاهر ... باب التيمم الباب النوع

L. 179; 25,5 × 18,5. *Nasḫ-ta'līq* sitan, složen, pisan na brzinu. Papir tamnobijel, deblji, listovi pri kraju dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen, sa obilnom ornamentikom utisnutom na koricama, koje imaju zatvarač, također ukrašen.

Na kraju prepisivač je prepisao dvije bilješke, koje je stavio komentator na završetku svog rada, od kojih se jedna odnosi na rad pisca osnovnog djela (575/1179), a druga sadrži datum završetka ovog dijela komentara (694/1294).

(قلت كتب المصنف رحمه الله فى آخر كتاب الوقف وقد تم الكتاب بتوفيق الله الوهاب فى ذى الحجة سنة خمس وسبعين وخمسمائة وقد فرغت عن تعليق الفوائد والاملاء فى اوائل رجب الواقع فى سنة اربع وتسعين وستمائة بمحروسة كرمان حماها الله تعالى حامدا لله على آلائه ومصليا على خاتم انبيائه وسائلا تنوير مراقد العلماء الماضين وانزالهم فى ظلال الفردوس بفضله ورحمته يا اكرم الاكرمين ويا ارحم الراحمين)

Prepisao Ibrāhīm b. Ḥasan ar-Rūmī, u petak sredinom mjeseca zulkade 823/1420.

(تم الكتاب بعون الله وحسن توفيقه فى اواسط ذى القعدة فى يوم الجمعة وقت صلوة الظهر فى تاريخ سنة ثلث وعشرين وثمانمائة على يد العبد الضعيف ... ابراهيم بن حسن الرومى ...)

Prema toj bilješci prepisivača nalazi se njegova druga bilješka na rubu stranice, u kojoj on kaže da je ovaj prepis sravnjen sa primjerkom, koji je sravnjen sa autografom.

(تمت المقابلة بتوفيق الله تعالى مع النسخة التى قوبلت مع نسخة المصنف نور الله قبره ومضجعه امين يارب العالمين)

Tu se je nalazila još neka, čini se, slična bilješka, koja je namjerno izbrisana.

Na početku, na neispisanom listu, nalaze se bilješke s područja fikha, te kraće izreke na perzijskom i jedna na arapskom jeziku, — što je pisano kasnije drugim rukopisom.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1013. شرح على الهداية **238.**

لمجهول

Komentar djelu *al-Hidāye*, nepoznat, od nepoznatog pisca.

Jedan svezak, nepotpun s početka i na kraju. Mnogi su listovi pri uvezivanju ispremetani. Sadrži tumačenje od poglavlja باب المواقيت (u glavi o namazu) do poglavlja كتاب البيوع . Djelo je, po svoj prilici, sačinjeno u VII/XIII stoljeću. U vrhu prve stranice i po prerezu listova neko je napisao kasnije da je ovo neka glosa nekom nepoznatom fikhskom djelu, što nije tačno.

Početak je ovdje:

كتاب الصلوة باب المواقيت الفرض نوعان فرض عين وفرض كفاية . ففرض العين ما يلزم كل واحد اقامته ولا يسقط عن البعض باقامة البعض كالايمان ونحوه ... قوله اول وقت الفجر اى اول وقت صلاة الفجر

L. 336; 28 × 17. *Nasḫ* starinski, bez tačaka, pisan krupnim perom. Naslovi su pisani crnim mastilom, po prvotnom, najstarijem načinu pisanja. Osnovni tekst označen je sa riječi قوله . Neko je kasnije jedan dio naslova ponovio crvenim mastilom i podvukao istaknutije riječi crvenom crticom. Po rubovima nekih listova ima ispravaka pisanih istim rukopisom. Na nekim mjestima ima prebrisanih riječi ili rečenica, što je činio sam prepisivač. Papir tamnožut, deblji, krhak, mnogi listovi su dohvaćeni vlagom i oštećeni crvotočinom, naročito po rubovima; povez kožni, oštećen i popravljan, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Rukopis potiče, kao i sami rad komentara, iz VII/XIII stoljeća.

Iz biblioteke Bojozade Hasan-efendije.

1014. العناية شرح الهداية **113.**

Komentar *al-Hidāyi*, što ga je napisao Akmaluddīn Muḥammad b. Maḥmūd b. Aḥmad al-Babartī, umro 786/1384. Djelo je poznato i mnogo se upotrebljavalo kao udžbenik u medresama.

GAL I, 376; S. I, 645.

Svezak prvi, الجزء الاول . Sadrži tumačenje od početka djela do konca poglavlja كتاب الوقف

Početak:

الحمد لله الذى هدانا فى البداية معرفة الهداية ورعانا بعين العناية فى النهاية عن الجهل والغواية .

L. 264; 33,5 × 26. *Ta'līq-riq'a* složeno, pisano krupnije. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir tamnobijel, glat, listovi dohvaćeni vlagom, a neki po rubovima oštećeni crvotočinom; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na sredini korica.

Prepisao Muḥammad b. Maulānā Qāsim b. Maulānā Maḥmūd b. Maulānā Aḥmad, u utorak mjeseca rebiul-evvela 879/1474.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة الشريفة المباركة الموسومة بالعناية فى شرح الهداية فى يوم الثلاثاء فى وقت الظهر من شهر الله المبارك ربيع الاول سنة تسع وسبعين وثمانمائة على يد العبد الجانى العاصى الخايف الخجل الوجل محمد بن مولانا قاسم بن مولانا محمود بن مولانا احمد رحمة الله عليهم اجمعين ...)

U nastavku iste bilješke prepisivač moli one, koji budu »gledali, čitali i slušali« ovaj prepis, da se mole Bogu za njega i da mu oproste eventualne greške, jer pogrešivost je svojstvena čovjeku. Ispod toga su stihovi na arapskom i perzijskom jeziku, u kojima se izražava skrušenost i osjećanje prolaznosti života — i u kojima se traži od čitaoca dova za duše »autora, vlasnika i prepisivača«, a koje stihove stavljaju mnogi prepisivači na kraju svojih prepisa. Na kraju svega je rečenica, u kojoj prepisivač kaže da je djelo prepisao iz slabog, neispravljenog primjerka

(كتبته من نسخة سقيمة ولم اجد نسخة مستقيمة)

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se bilješka, u kojoj se kaže, da je vlasnik rukopisa Mustafa b. Abid, koji je stupio u tekiju Sinan-Čauša

(العناية لشرح الهداية لمصطفى بن عابد المتزوى بزاوية سنان چاوش)

Na prvom zaštitnom listu je naslov ovog sveska, napisan krupnom kaligrafijom.

Iz Šehdi-efendine biblioteke, čiji se pečat nalazi na nekim mjestima u rukopisu.

1015. ISTO **381.**

U rukopisu je naslov: الجلد الثانى من شرح اكمل الدين على الهداية

Svezak drugi — nastavak prethodnog, s kojim ovdje čini jedan komplet, iako je stariji od prethodnog prvog sveska. Sadrži tumačenje od početka poglavlja كتاب البيوع do konca djela.

Početak:

لما فرغ من ذكر انواع حقوق الله وذكر بعض حقوق العباد

L. 452; 26,5 × 17,5. *Ta'līq* i *nasḫ* od ruku različitih prepisivača. Istaknute riječi podvučene su crvenom, a mjestimice crnom crticom. Papir žućkast, deblji; povez polukožni.

Prepis dovršen posljednji dan redžepa 826/1422, kako stoji u bilješci na kraju, koja je napisana u dnu posljednje stranice odvojeno od teksta završetka.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذا الكتاب فى آخر شهر رجب لسنة ست وعشرين وثمانمائة) .

No, moglo bi biti, da je to datum nekog drugog ranijeg primjerka, možda onog iz koga je ovaj prepisan.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se gornji naslov, te sadržaj, što je pisano kasnije drugim rukopisom. Na naslovnoj stranici je naslov, te pečati Šehdine i ove biblioteke.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1016. ISTO **3741.**

Naslov u rukopisu je: كتاب العناية شرح الهداية . Komplet u jednom svesku.

L. 659; 32 × 21. *Nasḫ* starinski, sitan, složen, vokaliziran, pisan vještom rukom. U vrhu prve stranice ima lijep unvan izrađen u bojama na plavoj i zlatnoj podlozi. U sredini unvana, na zlatnoj podlozi, napisan je gornji naslov. Prve i posljednje dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale sa dvije crvene linije. Naslovi su pisani zlatnim, plavim i crvenim mastilom naizmjenično. Na posljednjoj stranici nalazi se krupna lijepa rozeta, u obliku kružnice, u kojoj je na zlatnoj podlozi crvenim mastilom ispisan naziv djela i ime autora. Papir žućkast, tanak, glat, listovi su dohvaćeni vlagom, naročito po rubovima, a neki su (152, 153, 202—205) oštećeni crvotočinom; povez kožni, sa lijepim pozlaćenim ornamentima na vanjskoj i nutarnjoj strani korica, koje su omotane u zeleno platno.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVI stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu i na dijelu naslovne stranice nalazi se sadržaj, pisan kasnije drugim rukopisom. Na naslovnoj stranici je i krupno pisana bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je ovaj rukopis uvakufio Ahmed-aga za svoju medresu u Mostaru 1064/1653.

(بوكتاب مستطابى صاحب الخيرات والحسنات اغاء باب سعاده احمد اغا حضرتلرى موستارده واقع مدرسه سنه وقف ايلدى شول شرطله كه مدرسه دن طشره چقار لميوب استنساخ ومقابله اقتضا ادرسه بنه مدرسه ايچنده قضاء حاجت ايدوب واقف مشار اليهى دعاء خيردن فراموش بيورميه لر فمن بدله بعد ما سمعه فانما اثمه على الذين يبدلونه ان الله سميع عليم لسنة اربع وستين والف)

Na rubu prve dvije stranice nalazi se njegov mali lični pečat, u kome je upisano njegovo ime (Ahmed sin Alijin — بنده احمد بن على).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1017. ISTO **3758.**

U rukopisu je naslov: كتاب العناية شرح الهداية . Komplet u jednom svesku.

L. 732; 29,5 × 19. *Nasḫ* starinski, čitak, pisan vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom, izuzev pri kraju djela. U vrhu prve stranice nalazi se lijep *unvan*, u kome je nacrtano sitno poljsko cvijeće na plavoj i zlatnoj podlozi. U sredini unvana na zlatnoj podlozi upisana je *besmela* crvenim mastilom. Naslovna stranica, te prve i posljednje dvije stranice obrubljene su tankim crnim, širokom zlatnom i plavom linijom. Po rubovima mnogih listova, izuzev s početka i pri kraju, ima glosa, pisanih sitno i veoma lijepo. Naslovna stranica je ukrašena. U vrhu iste je *unvan*, u kome je zlatnim slovima upisan gornji naslov, a na sredini je krupna *rozeta* od raznobojnih kružnica, u kojoj je upisano ime autora zlatnim slovima. Papir žućkast, tanak, glat, posljednja dva lista oštećena su crvotočinom; povez kožni, znatno oštećen, koji je bio obilno ukrašen pozlaćenim ornamentima, prva korica izgubljena.

Prepis ovog lijepo uređenog primjerka, vjerovatno, potiče iz XVI stoljeća.

Na drugom zaštitnom listu s početka nalaze se bilješke s područja fikha, zatim sadržaj, pisan kasnije. U dnu posljednje stranice nalaze se dva stiha, pisana krupno zlatnim slovima, posebno uokvirena, u kojima prepisivač kaže, da je ovo djelo prepisao za biblio-

teku nekog uglednog, plemenitog i darežljivog prvaka, čije ime se navodi.

Iz niže navedene bilješke može se razumiti da je ovdje riječ o Ibrahim-paši i njegovoj biblioteci u Počitelju

(وقف ابراهيم پاشا اعزه الله تعالى در مسجد خود در قصبه پوچتل)

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1018. حاشية سعدى چلبى على العناية **2622.**

Glosa prethodnom komentaru *al-'Ināyi*. Napisao muftija Sa'd b. 'Īsā b. Amīr-ḫān, Sa'dī Čelebī, umro 945/1538. To je kratka glosa, koju je sabrao, sredio i dopunio autorov učenik Maulā 'Abdurraḥmān po bilješkama koje je autor ostavio na marginama svojih primjeraka *al-Hidāye* i *al-'Ināye*, — kako je to rečeno u uvodu.

GAL I, 376; S. I, 645.

Primjerak je nepotpun na kraju.

Početak:

الحمد لمن لا غاية لعنايته الازلية ولا نهاية لهدايته العلية ... وبعد فان العبد الفقير الى عناية الله الملك المستعان المدعو بعبد الرحمن يقول ايها الاخوان

L. 140; 21,5 × 15. *Nasḫ-ta'līq* sitan, složen, pisan uvježbanom rukom. Papir bijel, tanak, glat; povez kožni, oštećen, prva korica izgubljena, a druga ukrašena pozlaćenim ornamentima.

Rukopis potiče iz XVII ili početka XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu je navedeni naslov i sadržaj. Na naslovnoj stranici nalaze se imena dvaju ranijih vlasnika. (Jedan od njih je Šah Muhamed b. Ahmed b. Ebus-Su'ud, manje poznati alim i pisac, unuk poznatog šeihul-islama, umro poslije 1120/1708 — من كتب الفقير شاه محمد بن احمد بن ابى السعود . Ispod potpisa nalaze se njegova dva lična pečata, različite izrade, u kojima je upisano njegovo ime. Potpis drugog vlasnika je nečitak . . . Nikati? Pri kraju, na l. 138, nalazi se još nečiji lični pečat koji je posve nečitljiv).

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat na naslovnoj stranici).

1019. ISTO **653.**

U rukopisu je naslov: حاشية سعدى چلبى على الشيخ الاكمل

L. 340; 24 × 14,5. *Ta'līq* pisan krupnije, uvježbanom rukom. U pisanju ima grešaka. Naslovi su pisani zlatnim mastilom. U vrhu prve stranice nalazi se veoma lijep unvan, u kome je na plavoj

(ljubičastoj) i zlatnoj podlozi izrađeno sitno poljsko cvijeće u bojama. Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim i širokom zlatnom, a ostale plavom linijom. S početka rečenice su označene zlatnim tačkama. Papir tamnobijel i žućkast, glat, čvrst; povez kožni, sa pozlaćenim ornamentima na koricama.

Rukopis potiče iz XVIII stoljeća. Bilješka na kraju ne sadrži datum prepisa.

(تم حاشية العلامة ... سعد الملة والدنيا والدين مولانا سعدى چلبى افندى المفتى بدار السلطنة على الهداية وشرحها المسمى بالعناية ...)

Ispod te bilješke nalaze se dva prigodna stiha na turskom jeziku od kojih je posljednji od Sururije.

Na naslovnoj strani nalaze se imena ranijih vlasnika (Ibrahim b. Nasrullah, Abdul'aziz Mūminzāde, muderis medrese Esma-han sultan).

Uvakufio H. Muhamed-paša 1166/1752, — v. bilješku i pečat u rukopisu l. 2 i 256 —.

(وقفت هذه النسخة لله العلىّ الاعلى وانا الفقير الحاج محمد پاشا)

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat u rukopisu).

1020. Zbirka (مجموع) , 2 **2497.**

L. 36; 17,5 × 13. Papir tamnobijel, čvrst, na početku i na kraju ima po nekoliko neispisanih lista; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

1. L. 1—8. حاشية سعد الدين على ديباجة الهداية

Glosa uvodu *al-Hidāye*. Napisao, kako se čini, gore navedeni Sa'di Čelebi.

Početak nakon besmele:

الحمد لله رب العالمين والصّلوة على نبيه محمد وآله اجمعين الحمد لله افتتح الكتاب بالتسمية جريا على قضية ما ورد فى الحديث فى ابتداء كل امر ذى بال

Ta'līq.

Prepisao Ya'qūb b. Bālī, vjerovatno u XVIII stoljecu

(قد وقع الفراغ من تنميقه ... على يد العبد العليل يعقوب بن بالى ...)

2. L. 9—36. حاشية الطوسى على حاشية سعد الدين على الكشاف

Superglosa Taftazanijinoj glosi tefsira *al-Kaššaf*. Napisao *aṭ-Ṭūsī*. To je prema naslovu na rukopisu. Pisac je, držimo, 'Alā'ud-dīn 'Alī b. Muḥammad aṭ-Ṭūsī, umro 887/1482. Inače, o toj superglosi ovog pisca ne nalazimo spomena u izvorima koji su nam pristupačni. Ḥ. Ḫalīfa (II, 1479) kaže da je Maula 'Alā'uddīn 'Alī (b. Muḥammad) aṭ-Ṭūsī napisao samo glosu tefsiru *al-Kaššaf*. Na istom mjestu on kaže da je jedan drugi pisac sličnog imena ('Alā'uddīn 'Alī b. Muḥammad al-Qušğī, umro 897/1474) napisao kratka objašnjenja početku Sa'duddinove glose (علق على اوائل حاشية السعد). Ismā'īl-paša pak (AM I, 737) navodi da je 'Alā'uddīn aṭ-Ṭūsī napisao superglosu Sejjid Šerifovoj glosi *al-Kaššāf*-a, a ne Sa'duddinovoj glosi. No, ovo je, stvarno, tumačenje Sa'duddinove glose, samo nije prema izvorima jasno od koga je pisca. Rukopis sadrži tumačenje uvoda i početka prve sure.

Početak:

لك اللهم الحمد والمنة وعلى رسولك وآله واصحابه الصلوة والتحية قال الامام الهام ...

قوله الحمد لله الذى انزل آثر هذا التركيب بين تراكيب الحمد تطبيقا للشرح على المشروح وامتثالا بالفرقان الحميد والقران المجيد لوجهين مع ما فيه من لطف الاقتباس

Završetak:

قوله وانما صح كون العبادة بيانا للحمد جواب عن سؤال هو انه قد سبق ان الحمد انما يكون باللسان لكن جعل العبادة المتناولة للاعتقاد والعمل بالاركان بيانا للحمد يقتضى كوّن الحمد بالموارد الثلاث ثم ما ذكر من كون العبادة بيانا للحمد ... كأنه قيل كيف يحمدون توجه ان الجواب ح لا يفيد زيادة بل يكون بيانا لكيفية الحمد بانه يكون مع سائر العبادات تم بعون الله

Ta'līq, veoma sitan, složen. U pisanju ima grešaka. Papir tamnobijel ili žućkast deblji, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama. Na početku i na kraju ima po više neispisanih lista.

Rukopis, vjerovatno, potiče iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalaze se naslovi i ime ranijeg vlasnika (Jahja b. Muhamed). Na naslovnoj stranici pod t. 1 nalazi se naslov i ime drugog vlasnika (vjerovatno oca prethodnog vlasnika, Muhamed b. Redžeb). Uvakufio H. Muhamed-paša — (v. bilješku i pečat u rukopisu —

(وقفت هذه النسخة لله العلىّ الاعلى وانا الفقير الحاج محمد پاشا يسر الله له من الخير ما يشاء)

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1021. مختارات النوازل **2509.**

Djelo o hanefijskom fikhu. Napisao autor *al-Hidāye* 'Alī b. Abū Bakr al-Margīnānī al-Ḥanafī Burhānuddīn, umro 593/1196. To je prema kratkoj bilješci prepisivača na naslovnoj stranici koja glasi: مختارات النوازل لصاحب الهداية والنوازلُ للامام محمد رحمه الله . Slična bilješka nalazi se i na slijedećem primjerku ovog djela. Na prvom zaštitnom listu ovog rukopisa nalazi se bilješka, u kojoj se, pored gornjeg mišljenja, navodi mišljenje nekih da je pisac ovog djela — sin autora *al-Hidāye* Niẓāmuddīn al-Margīnānī (مختارات النوازل لصاحب الهداية وقيل لابنه..). Yeni Cāmi' (29), GAL (I, 378, S. I, 649) i Muḥammad 'Abdulḥayy al-Laknawī u svom djelu الفوائد البهية فى تراجم الحنفية (prvo izdanje, Kairo 1324, str. 141) pripisuju također ovo djelo autoru *al-Hidāye*. Isto se može razumiti i kod Ḥ. Ḫalīfe (II, 1624). Međutim, Kairo (I, 461) kaže da je pisac ovog djela nepoznat. Što se tiče tvrdnje u gornjoj bilješci da je djelo النوازل od Imama Muhameda (umro 189/804), o tom ne nalazimo dokaza u bibliografskim izvorima koji su nam pristupačni. Istina, ḤḪ (II, 1606 i 1981) navodi djela pod naslovima مجموع النوازل i النوازل فى الفروع, ali od drugih pisaca — i nije nam poznato da li je naš rukopis u kakvoj vezi sa tim djelima.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين والصلوة على نبيه المصطفى محمد ... كتاب الطهارة (هى) فى اللغة عبارة عن النظافة وفى الشريعة عبارة عن غسل اعضاء مخصوصة بصفة مخصوصة وهى انواع

Završetak je poslije poglavlja كتاب الخنثى poglavljem فصل فى الحكايات. U ovom poglavlju navedeni su neki podaci iz biografija nekoliko prvih hanefijskih pravnika (Ebu Hanife i njegovih učenika: Ebu Jusufa, Muhameda i Zufera), te iz biografije imama Šafi'ije i Malika. Ti su podaci bez naučne i istorijske podloge, zasnovani često samo na nesigurnoj predaji i pričama. Prepisivač je na rubu lista prenio nečiju bilješku o ovom poglavlju, u kojoj se kaže da je porijeklo toga poglavlja neizvjesno; možda je to dodatak nekog neukog prepisivača.

(فصل الحكايات والله اعلم ليس من اصل المصنف لان فى تحريره سماجة ظاهرة لعلها من الحاقات جهلة الكتّاب وشانُ المصَنِّف اجلّ من هذه الالفاظ الركيكة كما هو ظاهر)

L. 173; 20 × 12,5. *Ta'līq* sitan, složen, pisan uvježbanom rukom. U vrhu prve stranice nalazi se naslov, napisan plavom tintom. Sve stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po rubovima listova ima glosa, pisanih rukom prepisivača. Papir tamnobijel, čvrst; povez kožni, oštećen, sa pozlaćenim ornamentima na sredini korica.

Rukopis, vjerovatno, potiče iz XVII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu, pored navedene bilješke, nalazi se bilješka sa imenom jednog ranijeg vlasnika (Abdurrahim b. Abdulkerim). Ispod toga se nalaze ispisane dove, koje se uče za dobro pamćenje i razumijevanje nauke. Na slijedećem listu ispisana su imena *ashabi-kehfa* — اسماء اصحاب الكهف —, te bilješka o čarobnoj moći tih imena. Potom, na slijedećem listu, je ime i lični pečat drugog vlasnika (Muftizade — Muftić — Seid Abdurrahim — 1 — 187/1773). Na slijedeća četiri lista je lijepo ispisan sadržaj u kvadratima od plavih i crvenih linija, uokviren tankim crnim i širokom zlatnom linijom.

Na posljednjem zaštitnom listu nalazi se bilješka na turskom jeziku iz računa.

Uvakufila Zejneba kći Hasan-efendije — (v. bilješku na naslovnoj str. — وقف زينب بنت حسن افندى).

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1022. ISTO **3090.**

U rukopisu je naslov: مختارات النوازل صاحب الهداية مرغينانى

L. 217; 20 × 12. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima malog broja listova ima nešto glosa. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao Sa'dī al-Warnawi (iz Varne, Bugarska), kadija, privremeno u Akkermanu, 1074/1663.

(قد بدأت بكتابة الكتاب الموسوم بمختارات النوازل المرغوب والمقبول من العلماء الفواضل فى منتصف صفر المتصف بالخير والظفر بين الانام وختمت مع شهر تام وهو اول جديد العام اعنى محرم الحرام لسنة اربع وسبعين والف ... الفقير سعدى الوارنوى القاضى موقتا باقكرمان ...)

Na prvom zaštitnom listu nalazi se gore navedeni naslov, bilješke o dugovima nekih osoba, jedan stih na perzijskom jeziku, te imena dvojice ranijih vlasnika (Ali b. Sejfullah, 1090/1679; Ahmed b. Ismail b. Muhammed, muderis u medresi Davud-paša, 1187/1773). Ispod toga je mali pečat. Na slijedećim listovima nalaze se bilješke iz fikha i sadržaj. Na naslovnoj stranici nalazi se bilješka iz fikha. U vrhu prve stranice je pečat u kome je upisano ime Muhamed Šakir.

Na kraju se nalazi bilješka o važnosti učenja sure *Fatiha* poslije akšam-namaza. Bilješka je prenesena sa neke knjige koja je bila vlasništvo Sun'ullah-efendije, kadije u Varni (... كذا وجدنا فى ظهر كتاب المرحوم صنع الله افندى القاضى بوارنه). Na slijedeća dva lista nalaze se bilješke s područja fikha. Na posljednjem zaštitnom listu nalazi se bilješka na turskom jeziku, koja sadrži recept za zaustavljanje jakog krvarenja iz nosa.

1023. كتاب الفصول 1370.

للاستروشني

Djelo o hanefijskom fikhu, što ga je napisao Abu'l-Fatḥ Muḥammad b. Maḥmūd b. Ḥusayn al-Ustrūšanī al-Ḥanafī, umro 632/1234. Djelo sadrži propise i pravila o javnom i privatnom pravu (*mu'āmalat*) i raspoređeno je na 30 poglavlja (*faṣl*). Autor potječe iz kasabe Usrušene (Ustrušene), u pokrajini Fergane u Turkestanu, kako je to zabilježeno rukom prepisivača na rubu prve stranice

(النسبة الى أسترُوشنة قصبة من قصبات فرغانه)

GAL I, 360; S. I, 653.

Početak:

الحمد لله الذى مهّد دين الاسلام واحكم اساسه ببيان القضايا والاحكام ... وبعد فقد
قال محمد بن محمود الاستروشنىّ..لما الفيتُ نفسى آلفة مطالعة جلائل المسائل ... وسمّيته
كتاب الفصول

L. 344; 24,5 × 17. *Nasḫ* starinski, čitak, krupniji, pa bi se moglo reći — *ṯuluṯ*, mjestimice vokalizovan, pisan veoma vještom rukom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa, od kojih su neke pisane rukom prepisivača, a neke kasnije drugim rukopisom. Naslovi su pisani crnim mastilom. Papir tamnobijel, deblji. Na rubovima nekih

listova po uzdužnom prerezu pričvršćeni su crveni i plavi vuneni končići radi označavanja novog poglavlja. Povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao 'Oṯmān b. Muḥammad b. Muḥammad b. 'Oṯman aš-Šams an-Nasafī u utorak 7. muharema 677/1278, — iz čitanja i diktiranja koje je održavao Šayḫ Muḥammad b. Muḥammad b. Naṣr al-Buḫārī, pred grupom uleme, u turbetu Ebu'l-Fadl el-Mervezije, u gradu Merv, — kako to navodi prepisivač u svojoj bilješci na kraju.

(وكان الفراغ بعون الله وتيسيره عن تسطير هذا الكتاب باملاء الشيخ الامام الاستاذ
الهمام شيخ شيوخ الاسلام زاير بيت الله الحرام مولانا وسيدنا حافظ الملة الحنيفية ناصر الطريقة
الحنفية محمد بن محمد بن نصر البخارى اطال الله بقاءه فى نشر العلوم الاسلامية وشرح
المشكلات الفقهية والفضلية والكلامية ومتعنا الله بصحبته فى الدنيا وحشرنا فى زمرته فى العقبى
مع جماعة من الائمة الاجلاء وزمرة من العلماء كثرهم الله عند التربة المباركة للامام الربانى والعالم
الصمدانى صاحب الفقه النعمانى ناشر العلوم الشيبانى ابى الفضل الحاكم الشهيد الجليل المروزى
رحمه الله بمرو ورزقنا الله تعالى ببركة هذا الشيخ علما نافعا فى الدنيا ونجاة فى الآخرة واكرمنا
بشفاعته يوم القيامة على يدى العبد الضعيف الراجى رحمة ربه اللطيف عثمان بن محمد بن محمد
بن عثمان الملقب بالشمس النسفى وفقه الله للعمل بما يحبه ويرضاه وعصمه عما ياباه واعانه على
الائتمار بما يأمره والانتهاء عما ينهاه وغفر له ولوالديه ولمن مضى من اسلافه ولجميع المؤمنين
والمؤمنات وكان ذلك بعد طلوع الشمس بساعة من يوم الثلاثا السابع من محرم سنة سبع وسبعين
وستمائة شعر : غفر الاله ذنوب هذا الساطر – وذنوب دارسه معاً والناظر)

Poslije ovog završetka, odmah na slijedećoj stranici, nalazi se fetva, koju je dao Sadr-ul-islam Tadžuddin, a koja je prepisana rukom istog prepisivača. U njoj se rješava, koje se namirnice i roba uopće naknađuju (isplaćuju) protuvrijednošću u novcu (ذوات القيم), a koje u naravi (ذوات المثال) u slučaju naknade štete počinjene nekom upropaštenjem njegovih stvari. Tu se nabrajaju sve moguće vrste robe i namirnica, od hljeba i raznih napitaka do voća, povrća, knjiga, odjevnih predmeta i obuće. Nazivi robe i stvari su na perzijskom jeziku, iako je samo rješenje (fetva) na arapskom jeziku.

Početak te fetve, poslije besmele, glasi:

افتى الصدر الكبير صدر الاسلام تاج الدين رحمه الله فى هذه الاشياء هكذا فجعل الميم
علامة كونه من ذوات الامثال والقاف علامة كونه من ذوات القيم : شكر م ، – نبات م ،
– مانيد م ، – خرما م ، – جوز م – مزانه م ، – نرسك م ، –

Na početku se nalaze bilješke s područja fikha, pisane kasnije drugim rukopisom. Neke bilješke, koje se odnose na druge podatke, namjerno su brisane. Poslije toga je sadržaj, ispisan lijepim rukopisom, čini se, rukom prepisivača. Na naslovnoj strani nalazi se lični pečat, u kome se može pročitati ime: Abdulgani b. Emīr.

Na kraju se nalaze razne bilješke iz fikha i druge (imena nekih pisaca, datumi rođenja nekoliko osoba, recepti za liječenje nekih bolesti). Među datumima rođenja nalaze se datumi rođenja dvojice sinova (Mustafe i Muhameda) gore navedenog Abdulganije b. Emira. Prvi je rođen 956/1549, a drugi 958/1551 (»polovinom jeseni, kad je sunce bilo u zviježđu vage«). — Recepti i jedna bilješka iz fikha su na turskom jeziku. Jedan recept, navodno, vrijedi za više bolesti, koje su sve nabrojane. Sasvim na kraju nalazi se jedan zapis protiv ujeda škorpije (فى رقية العقرب), te lirski stihovi na perzijskom i turskom jeziku.

Uvakufio Muhamed-paša (v. bilješku i pečat u rukopisu).

1024. منية المفتى 3123.

Djelo o hanefijskom fikhu. Napisao Yūsuf b. Abū Sa'īd (Sa'd) Aḥmad as-Siǧistānī, umro poslije 638/1240. Djelo je sažeti izbor iz više fikhskih djela, kako to sam pisac kaže u uvodu.

GAL I, 380; S. I, 653; ḤḪ II, 1887.

Ime autora u rukopisu je Yūsuf b. Abū Sa'd b. Aḥmad. Rad je dovršio u gradu Sivas, u medresi Šerefijji, 638/1240, kako je to zabilježio na završetku svog rada, a što je prepisivač ovdje prenio iz autografa.

(قال المصنف تغمده الله برحمته واسكنه بحبوحة جنته ما هذا لفظه بخطه وقع الفراغ
عن تسويده لاربع عشرة ليلة خلت من شهر ذى الحجة سنة ثمان وثلثين وستمائة آخر الضحى
من يوم الثلاثاء من هذا الشهر بمحروسة سواس بالمدرسة الشرفية على يد الضعيف يوسف بن ابى
سعد بن احمد السجستانى تم)

Početak:

الحمد لله الواحد العلى الواجد الغنىّ الخالق بلا استرشاد الرازق بلا استمداد ... وبعد
فيقول العبد الضعيف الراجى لطائف عفو ربه يوسف بن ابى سعد بن احمد السجستانى اصلح
الله شأنه

L. 245; 18 × 14. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, pisan uvježbanom rukom. Papir žućkast, deblji; na uzdužnom rubu nekih listova pričvršćeni su plavi vuneni končići, koji označavaju početak poglavlja; na početku i na kraju ima po nekoliko neispisanih lista; povez kožni, oštećen.

Prepisao Muḥammad b. Isḥāq b. 'Alī b. Mūsā al-Aydīnī, u nedjelju 27. šabana 862/1457.

(وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة اللطيفة من يد اضعف العباد ... محمد بن اسحاق
بن على بن موسى الآيدينى ... يوم الاحد وقت الضحى فى السابع والعشرين من الشهر
المبارك شعبان فى تاريخ سنة اثنين وستين وثمانمائة)

Na početku se nalaze razne bilješke, većinom s područja fikha, poučne izreke i stihovi, te sadržaj. U vrhu naslovne stranice je kratka bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže, da je rukopis kupljen od knjižara Saliha (za groša — 9). Tu je i nečiji lični pečat, koji je nečitljiv.

Na kraju se nalaze bilješke iz fikha i tefsira, te stihovi o pokajanju i o tužnoj žalbi za hazreti Husejnom.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1025. فصول الإحكام لأصول الاحكام 3753.

ili

فصول العمادى

Djelo o hanefijskom fikhu, što ga je napisao unuk autora *al-Hidāye* Abu'l-Fatḥ Zaynuddīn 'Abdurraḥīm b. Abū Bakr b. 'Abdulǧalīl al-Marǧīnānī al-Farġānī as-Samarqandī al-Ḥanafī, umro poslije 651/1253 (ili oko 670/1271). Djelo je bio započeo pisati autorov otac, a on ga je dovršio.

AM I, 560; GAL S. I, 656; Kairo I, 452; al-Fawā'id, 93.

Drugi navedeni naslov koji se nalazi i na našem rukopisu više je poznat — iako je, po svoj prilici, pogrešno dat.

Naslov na rukopisu glasi:

كتاب فصول العمادى للشيخ الامام العالم العلامة ابو الفتح ابن ابى بكر ابن عبد الجليل
بن الخليل المرغينانى منسبا والسمرقندى منصبا الحنفى

Po tome, prema bilješci autora na završetku i prema ḤḪ (II, 1270), reklo bi se da je on brat pisca *al-Hidāye*, ali to nije tačno,

nego je ispravno kako smo mi gore naveli, a ovdje u tekstu očito je ispušteno jedno ime. ḤḤ (n. m.) navodi kao sigurnije mišljenje da je pisac ovog djela Gamaluddīn b. 'Imāduddīn al-Ḥanafī, a kao drugo, slabije mišljenje navodi ime gornjeg autora. Međutim, iz jedne bilješke na završetku rukopisa vidi se, da je Gamaluddīn sin autora ovog djela i da je on dovršio samo sređivanje i konačnu redakciju djela, koje su drugi bili započeli, ali su odugovlačili dovršenje iz ljenosti.

(وقد كان تولى امر تحرير الكتاب الكسالى من الاصحاب الا انه اتفق الاختتام على
يدى ابن مؤلفه شيخ الاسلام جمال الملة والدين)

Djelo je dovršeno u jednoj medresi u Samarkandu, 651/1253, kako se to vidi iz odulje bilješke na kraju.

(قال جالب هذه الخصائل النفيسة وكاتب هذه المسائل الانيسة ابو الفتح ابن ابى بكر
بن عبد الجليل بن الخليل المرغينانى منسبا والسمرقندى منصبا ... نجزت كتابته فى اواخر
شعبان لسنة احدى وخمسين وستمائة هجرية بالمدرسة الميمونة الاميرية الاجلية المقربية عماد
الملكية ضياء الدينية المبنية ب ... احدى محال البلدة الفاخرة سمرقند ...)

Rad, po svom sadržaju i načinu obrade, ima mnogo sličnosti sa ranijim djelom فصول الاسنروشنى , samo što je raspoređen na 40 poglavlja (faṣl). U duljem uvodu naveden je sadržaj djela (poglavlja i važnija pitanja u njima).

Početak poslije besmele:

وباسمه يبدأ كل كتاب ويُختَمْ ويعبر كل خطاب وينظم ... وبعد فان العلم فخر يبّق على
مرور الأحقاب ... والآن جمعت فى هذا الدفتر الصغير القدر الكبير القدر غُرَرَ فوائدَ اسلاميةٌ
... وترجمت هذا المجموع المنقول فى المسموع والمعقول بفصول الاحكام فى اصول الاحكام.

L. 400; 30,5 × 21. *Nasḫ* sitan, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir bijel i žućkast, glat, čvrst; na nekim listovima dio uzdužnog ruba isječen i zalijepljen drugim papirom; povez kožni, sa ornamentima na koricama, omotan u zeleno platno.

Prepisao Ḫalīfa al-Musallimī al-Mālikī, astronom (*muvekkit*), u medresi al-Mu'ayyadiya, 1001/1592.

(علّق هذه النسخة من اولها الى آخرها فقير رحمة ربه اقل عبيد الله واعظمهم جرما
الفقير خليفة المسلّمى المالكى الموقت بالمدرسة المؤيدية ... يوم الاربعاء المبارك سنة واحد
بعد الالف)

Na naslovnoj stranici nalazi se pored naslova bilješka, u kojoj se kaže, da ova knjiga ima 40 tabaka (عدة كراريس هذا الكتاب اربعون كُراساً) Ispod te bilješke je ime ranijeg vlasnika (Mustafa b. Jusuf el-Mostari). Ime je napisano preko nečijeg ranije napisanog imena, koje je prvotno namjerno izbrisano. Ispod postojećeg imena je lični pečat, vjerovatno njegov. Tu su tragovi još nekih bilježaka, koje su također namjerno izbrisane. U dnu stranice je bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže, da je rukopis kupljen za »imamski novac« radi uvakufljenja za Ahmedaginu medresu u Mostaru.

(بو كتاب باب السعاده اغاسىٔ مرحوم ومغفور له احمد اغانك مدرسه سنده ائمه نلك
اقچه سيله وقف ايچون اشترا او لنمشدر)

Na rubu lista 399 nalazi se lični ovalni pečat, u kome se može pročitati ime Hasan (خواند رضائى حق حسن). Sasvim na kraju je stih, napisan rukom prepisivača, u kome on moli, da mu se oproste eventualne pogreške u prepisivanju.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1026. تلخيص الجامع الكبير **1656.**

ili

التلخيص فى الفقه الحنفى

Djelo o hanefijskom fikhu. Napisao Muḥammad b. 'Abbād b. Malakdād (Dāwūd) al-Ḫilātī al-Ḥanafī Kamāluddīn (Ṣadruddīn), umro 652/1254. Tekst djela je sažet, dosta težak i nerazumljiv. To je skraćena prerada djela الجامع الكبير , što ga je napisao Muḥammad b. al-Ḥasan aš-Šaybānī (umro 189/804).

GAL I, 172, 381; ḤḤ I, 472.

Početak:

الحمد لله على الفقه فى الدين الذى هو حبله المتين بين العباد وفضله المبين على كل حاضر
وباد ... اقول وانا العبد الراجى ... محمد بن عباد بن ملك داد ان هذا كتاب بالغ غاية الطلبة
والمراد ... جامع لخلاصة ابحاث المقدمين ... وسميته بالتلخيص طباقا للمعنى

L. 109; 21 × 15.5. *Nasḫ* pomiješan sa nešto *ta'līqa*. Papir žućkast i bijel; povez polukožni, oštećen.

Prepis dovršen 1178/1764.

تم الكتاب وافيا بالشرط المخترع فى جمع المفترق الى الانظار ... سنة ١١٧٨

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se jedan hadis.

Na naslovnoj stranici je bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Izzeti Salih, kadija u Bosna-Brodu). Ispod toga je njegov lični, mali i veliki vakufski pečat, te pečat ove biblioteke.

Uvakufio Hromozade Izzet Salih-efendi.

1027. الفقه النافع **999.**

فى آخره خرم يسير

Djelo o fikhu. Napisao Nāsiruddīn Abu'l-Qāsim Muḥammad b. Yūsuf as-Samarqandī al-Madanī al-Ḥasanī (al-Husaynī), umro 656/1258. Primjerak je na kraju nepotpun. ḤḪ (II, 1921) navodi ovo djelo pod naslovom: النافع فى الفروع

GAL I, 381; Kairo I, 452.

U vrhu prve stranice neko je kasnije slabim rukopisom pogrešno stavio naslov: شرح قدورى

Početak:

الحمد لله رب العالمين حمدا امده الابد وعدده ان لا يحصيه العدد ... قال السيد الامام ابو القاسم بن يوسف الحسنى المدنى تغمده الله برحمته اخوانى رحمكم الله ... سألتمونى ان اصوغ لكم فى الفقه كتابا نافعا ... فاستخرت الله تعالى فى صنعة كتاب نظرىّ الدراية صحيح الرواية يقتصر على قدر الافتقار اليه وسميته الفقه النافع

L. 112; 25 × 15,5. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*. Važnije riječi i dijelovi teksta podvučeni su crvenom linijom. Po rubovima listova ima glosa. Listovi su kod uvezivanja ispremetani. Papir žućkast i tamnobijel, deblji, neki listovi su dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

Rukopis potiče iz XVII ili XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalaze se imena ranijih vlasnika (Šejh Ismail-efendi, Ibrahim-sohta — b. Šejh H. Ismail-efendi), te sadržaj, pisan kasnije. Na naslovnoj stranici nalazi se bilješka, koja sadrži zapis za rađanje djece, imena nekoliko šerijatskih pravnika, te raniji sadržaj koji je izblijedio. Tu se nalaze i bilješke, koje su namjerno brisane i koje su nečitljive.

Uvakufio Hadži Omer-efendija Iskopjevi, Akhisari, Prušćak, za Gazi Husrev-begovu biblioteku 1284/1867.

(صاحب الوقف اسقوپله وى خيرى زاده الحاج عمر افندى در وقف غازى خسروبك)

1028. ISTO **642.**

L. 139; 22,5 × 16,5. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, mjestimice vokalizovan. Dijelovi teksta podvučeni su crvenom linijom. Po rubovima listova i između redaka ima glosa, pisanih sitno rukom istog prepisivača. Papir bijel, deblji; povez poluplatneni.

Prepisao Ḥasan b. Muṣṭafa b. 'Alī, u nedjelju 27. redžepa 1167/1753.

(كتبه العبد الضعيف ... حسن بن مصطفى بن على ... تاريخه سبع وستون ومائة والف فى رجب الفرد فى اليوم يكشنبه عشرين وسبع فى وقت الزوال)

Na početku se nalaze razne bilješke s područja tefsira, vaza, fikha i jezika, te sadržaj, — što je sve pisano kasnije slabim rukopisom. Na naslovnoj stranici je nepotpuna bilješka iz fikha, pisana pogrešno.

Na kraju su bilješke s područja fikha, arapske stilistike, te na posljednjoj stranici dva stiha, u kojima se izražava zahvalnost i skrušenost Bogu i kratka dova.

Iz biblioteke Fejzijje medrese, čiji se pečat nalazi na početku i na kraju rukopisa.

1029. Zbirka (مجموع), 2 **1459.**

L. 83; 20 × 15. *Nasḫ* slab, krupniji, pisan u razmaknutim redovima. U pismu ima grešaka. Papir tamnobijel, deblji, povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—36. تحفة الملوك

Kraće fikhsko djelo, što ga je napisao Zaynuddīn (Tāğuddīn) Muḥammad b. Abū Bakr b. 'Abdulmuḥsin ar-Rāzī al-Ḥanafī, umro u drugoj polovini VII (XIII) stoljeća. Ovo djelo pripisuje se i drugim autorima. Djelo uglavnom sadrži obredoslovlje *(ibadat)* te još neka važnija pitanja iz fikha i raspoređeno je na deset glava *(kitab)*.

GAL I, 383; ḤḪ I, 374; Kairo I, 409.

Početak:

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى هذا كتاب مختصر فى علم الفقه جمعته لبعض اخوانى فى الدين ... واقتصرت فيه على عشرة كتب هى اهم كتب الفقه له واحقها بالتقديم

Prepis dovršen polovinom ramazana u pristaništu (carskom ili ministarstva vojnog?) 995/1586.

(تمت الكتاب تحفة الملوك المبارك فى شهر رمضان الاوسط فى وقت الظهر الخاصة قايق خانده - ؟ - تاريخ سنة ٩٩٥)

2. L. 37—83. شرح مقدمة ابى الليث فى الصلاة

Komentar kratkom djelu o namazu Muqaddimat Abu'l-Lait (v. br. 909). U rukopisu je naslov: كتاب مقدمة

Vlasnik i prepisivač oba ova rada je neki Ḥuseyn b. Ibrāhīm, — v. bilješku na kraju pod t. 1 i 2.

(تمت الكتاب ... صاحبه ومالكه حسين بن ابراهيم)

Na naslovnoj stranici pod t. 1 nalaze se dijelovi ajeta iz Kur'ana, neka nedovršena bilješka na turskom jeziku, te crtež kružnice. Na kraju se nalaze nijeti za pojedine namaze.

Na kraju pod t. 2, nalazi se bilješka zavještača Mustafa-bega Dženetića, nekoliko ajeta i jedna izreka na turskom jeziku opetovano ispisana radi vježbe u pisanju, te deklinacija arapskog glagola نصر .

Uvakufio Mustafa-beg Dženetić.

1030. Zbirka (مجموع) , 13 **1973.**

L. 245; 20,5 × 16,5. *Ta'līq*, *nasḫ* i *nasḫ-ta'līq* od ruku različitih prepisivača. Papir tamnobijel, deblji; listovi, naročito po donjem rubu, dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen, sa otiskom ornamenata na koricama.

1. L. 1—40. ISTO kao br. 1029,[1]

Na listu 1b je naslov: تحفة الملوك . Tekst je mjestimice vokalizovan.

2. L. 41—44. كتاب الفاظ الكفر

Traktat o bogohulnim izrazima i griješnim riječima koje izvode iz vjere, od nepoznatog pisca. Naslov je prema rukopisu. Možda je to izvadak iz nekog djela.

Početak:

اذا كان فى مسئلة وجوه يوجب التكفير و وجه واحد يمنع منه فعلى المفتى ان يميل الى ذلك الوجه حسنا للظن بالمسلم

3. L. 44—77. (رسالة فى) آداب ذِكْرية للصادِقين

Pravila o pobožnosti, skrušenosti i molitvi, za iskrene mistike, od nepoznatog pisca. Naslov je prema uvodu rukopisa. Rad je raspoređen na četiri poglavlja (*faṣl:* 1. o slavljenju i veličanju Allaha — *zikr*, 2. o zanosu i ljubavi prema Allahu — *vedžd*, 3. o pobožnom pjevanju i pobožnoj glazbi — *sema'*, 4. o pravilima i metodici vaza — *adab al-va'z*). Ima grešaka jezičnih i u pisanju.

Početak:

الحمد لله الذى يذكر من ذكره فى سرّاه وضرّاه وينصر من نصره فى اولاه وأخراه ويُجيبُ دُعاء المضطرّين ممن دعاه ... وبعد فلما كان الطرق الى الله ... فسميتها آدابا ذكرية للصادقين

4. L. 78—87. الرسالة المصلحية فى الرسائل المنقذية

Risala s područja tesavvufa o pravilnom obavljanju zikra i pravilnom ponašanju pri tom. Napisao Ṣafiyyuddīn (Ḫalīfa Muṣṭafa) b. Muḥammad al-Ḫusrawī al-Kangarī (iz grada Čankiri — Gangra, u sjevernom Anadolu), umro u Brusi 919/1513. Naslov risale je prema rukopisu. Inače joj ne nalazimo spomena u izvorima koji su nam pristupačni, Ime autora pak navode Taşköprüzade (Š. N. Targama, 355) i Ismā'īl-paša (AM II, 434). Neko je odrezao prvi list, pa je primjerak nepotpun. Raspoređena je na uvod (*muqaddima*) i četiri poglavlja (*maqālāt*).

Početak je ovdje:

... عن ذلك انى فى زمان غلب فيه على الطباع اللدد والعناد وفشا الجدل بين العباد ...
سيما اتفق زمانى فى ايام السلطان ... ابو الفتح ؟ سُلطان بايزيد خان بن سلطان محمد غازى ...
فشرعتُ الى ما خلج فى قلبى من كتب الاوراق المشتملة على خلاصة كلمات اهل الشرع وزبدة

اقوال المشايخ النابغين للاصل والفرْع ... وسميتها بالرسالة المصلحية فى الرسائل المنقذية ورتبتها على مقدمة واربع مقالات

Završetak glası:

هذا رسالة مصلحية فى الرسائل المنقذية اَلّفت وجُمِعَتْ لاصلاح حال من عمل بما فيها رَجَاءً بها لدفع عناد المعاندين ... مؤلفها صنى الدين الخُسْروى ؟ الكنقرى عَفا عنه الغنى

Istaknute riječi, samo s početka, podvučene su crvenom crticom. U pisanju ima grešaka.

5. L. 87—104. الرسالة المنيرة لاهل البصيرة

Rasprava s područja propovijedi i tesavvufa o vjerovanju i vjerskim dužnostima i poukama. Pripisuje se raznim autorima, ili se navodi da joj je autor nepoznat. ḪḪ (II, 559, prvo izdanje iz 1310/1892) i Kairo (I, 123) kažu da joj je autor nepoznat. U nekim našim rukopisima (v. br. inv. 1051, 1356, 2790) zabilježeno je da djelo pripada Ibn Kemal-paši (umro 940/1533). Isto tako njemu djelo pripisuju Brockelmann (S. II, 672), Ḥ. Ḫalīfa (II, 1888, drugo izdanje iz 1362/1943), Ismā'īl-paša (AM I, 142), te izdavač u štampanom primjerku (Maṭba'a Gamāl, Istanbul 1308. H.). Ahlwardt (II, 367 i IX, 583) pak kaže da je pisac Yaḥyā b. 'Omar Minqārizade, šayḫ al-islām (umro 1088/1677). Povodeći se za njim, to isto kaže i Brockelmann na drugom mjestu (GAL II, 435). Neki ga pripisuju našem piscu Ḥasan Kāfī-efendiji Pruščaku (umro 1025/1616, v. H. Šabanović, Hasan Kafi Pruščak, POF, Sarajevo 1969, str. 25. Ovaj primjerak je nepotpun na kraju, jer je veći broj lista izgubljen.

Početak:

الحمد لله الذى اعلى معالم العلم واعلامه واظهر شعائرالشرع واحكامه ... وبعد جمعت من الرسالة مختصرة لتكون للراغبين مفيدة وسميتها منيرة

Početak ovog rada uzet je doslovno iz fikhskog djela *al-Hidāya*. U pisanju i stilu ima grešaka, pa bi se po tome moglo reći da rad ne pripada Ibn Kemal-paši niti Hasan Kāfi-efendiji.

6. L. 105—124. شرح بدء الامالى لمجهول

Komentar kasidi o vjerovanju *Bad' al-amālī* (v. I, 67), od nepoznatog pisca (v. I, 187). Ahlwardt (II, 560) navodi bilješku s

jednog rukopisa ovog komentara, — u kojoj se dotični komentar pripisuje Munla 'Aliji al-Qārīji (شرح بدء الامالى لملا على القارى). Po tome, navedeni autor bi imao dva komentara ovoj kasidi. Jedan je *Ḍaw' al-ma'ālī* (v. I, 115), za koji se sigurno zna da je njegov, i drugi bi bio ovaj komentar, za koji nigdje u literaturi nije navedeno, niti poznato, da mu je on pisac. Prema tome, ne može se dati nikakva važnost navedenoj bilješci.

Ahlwardt II, 560.

Početak:

الحمد للمولى القديم الموصوف باوصاف الكمال الحَى المدبر المقدّر ذى الجلال والجمال ... وبعد فقد قال القاضى سراج الدين الاوشى اسعده الله بحسن الحال ... يقول من القول وهو التكلم بكلام صادق او كاذب

Ta'līq sitan, složen. Osnovni tekst pisan je krupnim *nasḫom* i podvučen s početka crvenom, a kasnije crnom linijom.

7. L. 125—144. هدية المهدين (المهتدين) لاخى يوسف افندى

Rasprava o islamskom vjerovanju, o protuislamskim riječima koje izvode iz vjere *(elfazi-kufr)*, te o raznim vjerskim propisima *(ahkam, furū')*, koji se odnose na postupak i razne potrebe i pojave, uglavnom, u svakidanjem, praktičnom životu vjernika. To je, zapravo, *ilmi-hal*, nešto posebne vrste. Napisao Yūsuf b. Ǧunayd at-Toqātī, — Aḫī Yūsuf, Aḫī Čelebī, Aḫīzāde, Aḫī-efendi —, umro 904/1499.

GAL II, 227; S. III, 1275; Taşköprüzade, Š. N., rukopis, br. inv. 1685, list 92; OM II, 53; ḪḪ II, 2043.

Rad je dat u obliku mnogobrojnih kraćih rješenja ili odgovora na razna pitanja, — pod naslovima: مسئلة .

Pisac je ovdje naveden prema većini izvora, kojima mi raspolažemo, i to je, držimo, ispravno. Ismā'īl-paša, pak (Ḏail II, 728 i AM II, 333), pogrešno kaže, da je pisac ovog djela Muḥammad Kašfī ar-Rūmī, — što je i nas, u prvom svesku (I, 500), navelo na istu grešku. On (n. m.) tvrdi, da je djelo sastavljeno 1175/1761. Međutim, datum prepisa toga djela na našim rukopisima je mnogo raniji, što jasno pokazuje, da je djelo ranije sastavljeno. Biće da je Muḥammad Kašfī (čija nam je biografija inače nepoznata), prepisivač, koga je Ismā'īl-paša smatrao za autora, — i da je datum, koji on navodi, datum prepisa. Istina, on u Dailu, na istom mjestu, navodi

djelo pod naslovom: هدية المهتدين , kao raspravu o elfazi-kufr-u, — i pripisuje ga Yūsuf b. Ǧunaydu, ali bez ikakvih drugih podataka. Malo niže navodi djelo pod naslovom: هدية المهدين , sa početkom i drugim podacima, iz čega se vidi, da je tu riječ o djelu, na koje se odnose ovi naši rukopisi, i da je baš tome djelu naveo pogrešno autora. U stvari, on tu pogrešno navodi jedno te isto djelo pod dva naslova, kao dva djela, — pripisujući ga jedanput pravom, a drugi put pogrešno označenom autoru. (Na kraju našeg rukopisa, obrađenog u prvom svesku, — n. m. —, nalazi se kratka bilješka prepisivača, u kojoj se izričito kaže: من مؤلفات مولانا اخى افندى —, što nam je tada promaklo nezapaženo).

U nekim izvorima naslov je: هداية المهتدين , — što pokazuje, da naslov ovog djela ima različite verzije, — do čega je došlo nepažnjom raznih prepisivača, a to je onda u bibliografiji dovelo do zabune u pogledu ovog djela.

Pisac je djelo prikazao »velikom veziru« Ali-paši, koga u uvodu slavi i veliča i za koga kaže, da je dotični od njega tražio, da u njegovo ime, sa posvetom njemu, napiše ovakav rad. (To je, držimo, Ḫādim Ali-paša, koji je za vrijeme sultana Bajezid-hana II, u dva maha, bio veliki vezir — i koji je u jednom vojnom pohodu poginuo, god. 917/1511).

Početak i dio uvoda:

الحمد لله الذى جعل العلوم الشرعية ميراثا للعلماء من الانبياء والفنون السمعية المصطفوية
جلاء لصدور الاصفياء والاولياء ... وبعد فان من صرفت عنفوان العمر العزيز فى دعواته ...
اعنى الوزير الكبير ... على پاشا قد التمس من هذا الحقير ان اكتب فى اسمه الشريف وشأنه
المنيف رسالة مشتملة من اصول الدين ... فسميتها بهدية المهدين

Rad je raspoređen na dva glavna dijela (*qism*) i završetak (*ḫātima*) sa više manjih poglavlja. U uvodu je dat sadržaj svih poglavlja, a onda samo djelo počinje:

اما القسم الاول فى بيان عقائد اهل السنة والجماعة ... فاعلم ان الايمان فى اللغة
التصديق

U tekstu mjestimice ima rečenica i fraza na perzijskom jeziku. Primjerak je nepotpun na kraju.

8. L. 145—148. (كتاب) الاحاديث فى الادوية والاطعمة

Kraća zbirka hadisa o lijekovima i vrstama jela. Sabrao Abu'l-Qassām (-Qāsim?) an-Nīsābūrī, kako je navedeno u uvodu rukopisa. Kairo (I, 84) navodi ovu risalu pod naslovom: احاديث النيسابورى فى الادوية , ne dajući nikakvih podataka o piscu. U drugim izvorima, koji su nam pristupačni, ne nalazimo spomena ovoj zbirci. Možda se misli, da je označeni pisac u rukopisu Nizāmuddīn Ḥasan b. Muḥammad b. 'Alī Abu'l-Qāsim an-Nīsābūrī, umro 406/1015 (v. AM I, 274), ili je to Naǧmuddīn Abu'l-Qāsim Maḥmūd b. Abu'l-Hasan an-Nīsābūrī, koji je pisao 553/1158 (v. GAL, S. I, 733). Bilo je više učitelja tefsira i hadisa pod nazivom Nīsābūrī, pa nije izvjesno o kojem je od njih ovdje riječ. Hadisi su slabe vjerodostojnosti ili su patvoreni.

Kairo I, 84.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلوة على رسوله محمد وآله اجمعين هذا الكتاب جمعه الاستاذ
الامام ابو القسام (؟) المحدث النيسابورى الاحاديث عن رسول الله ﷺ فى الادوية
والاطعمة ... باب فى الادوية قال ابن عمر رضى الله عنه قال رسول الله صلعم طعام البخيل
داء وطعام السخىّ دواء باب منفعة الخبز

Vrsta pisma je *ta'līq*, slab. U pisanju ima znatnih grešaka.

9. L. 148—158. مختصر فى بيان الاعتقاد
(رسالة فى بيان الاعتقاد والفاظ الكفر والاستحسان)

Kratko djelo o islamskom vjerovanju. Napisao Yaḥyā b. Abū Bakr al-Ḥanafī, čija nam je biografija nepoznata. Gornji, prvi naslov djela i ime autora navedeni su u ovom rukopisu i u nekim izvorima. U svesku I, 507, rad je naveden pod gornjim, drugim naslovom.

GAL, S. I, 292; Ahlwardt IX, 599.

Prepis ima mnogo znatnih grešaka.

10. L. 158—160. رسالة فى عقوبة فاعل يوم الجمعة

Risala o zabrani rada u petak, od nepoznatog sabirača. Sadrži hadise, koji su apokrifni. Nepotpuno na kraju.

Početak poslije besmele:

فى عقوبة فاعل يوم الجمعة قال حدثنا القاضى الامام السيد الاجل ناصح الدين سيف

السنة حبيب بن الكرخى الدولى ؟ باسناده عن ابى الحسن على بن خالية قال حدثنا ابراهيم بن احمد الشهرذولى ؟ ... عن انس بن مالك قال قال رسول الله صلعم حرّم الله على كل مسلم ومسلمة الفعل يوم الجمعة فى جميع ساعاته

U pisanju ima grešaka.

Na listovima 161—162 nalaze se bilješke s područja fikha, svaka pod naslovom: مسئلة

11. L. 162—172. (رسالة فى الفروع)
Risala s područja fikha, od nepoznatog pisca; nepotpuna na kraju.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين ... كتاب الطهارات باب ما يجوز به الوضوء وما لا يجوز الماء الجارى يجوز به الاغتسال والوضوء منه ولا يتنجس بوقوع النجاسة مالم يظهر اثرها فيه بلون او طعم او رائحة ولو سد الماء الجارى من اعلاه

Listovi 173—194 sadrže kraće izvatke i razne bilješke s područja fikha, hadisa i vaza. Bilješke su obično pod naslovom: مسئلة

12. L. 195—238. شرعة الاسلام
Djelo vjersko-poučnog sadržaja, izrađeno na osnovu sunneta. Napisao Rukn al-islām Muḥammad b. Abū Bakr Imamzāde al-Ḥanafī, umro 573/1177. Rad je pisan popularno i mnogo je čitan u islamskom svijetu.

GAL I, 375; S. I, 642.

Početak:

الحمد لله الذى دلّنا على معرفته بالشواهد والاعلام و تعبدنا لكرامتنا باقسام العبودية والاحكام ... اما بعد فهذه عقود منظومة من سنن سيد المرسلين

Raspoređeno je na 61 poglavlje (*faṣl*). Ovaj primjerak je nepotpun na kraju.

13. L. 239—245. (رسالة فى آداب المريد)
– قطعة –

Fragment neke risale o pravilima za učenika tesavvufa (*murida*). Nalazi se samo nekoliko posljednjih lista.

Završetak glasi:

... اعلم ان الحصر فى هذه الشروط لم يذكر صريحا فى كلام بعض كبار مشايخ الطريقة و ليس المراد حقيقة الحصر الا انا لما وجدنا هذه العشرين جامعة لجميع ما يلزم السالك و وجدنا الكل متفقين عليه يعنى مع ما فيها من زيادة توضيح للمقصود و تحقيق المطلوب حصرنا الشروط و الا امكن الادراج بعضها فى بعض فهذا آخر تحقيق الكلام وعليك بالتأمل فى نيل المرام تمت بعون الله

Prepisao pod t. 1—7, čini se, isti nepoznati prepisivač 967/1559, — kako se to vidi na kraju pod t. 1 i t. 6. Pod t. 1 prepisivač je, namjerno, mjesto svoga potpisa, stavio samo crtice i tačke, a to je — kako se razumije iz bilješke, učinio krijući se zbog straha pred nekim:

وقد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة الشريفة على يدى العبد الضعيف المحتاج الى رحمة الله تعالى ... خوفا عن الضراء والباساء وقت الزوال چهار شنبه .. فى .. سبع وستين وتسعمائة

Datum na kraju pod t. 6 glasi:

تم الكتاب بعون الملك الوهاب ... فى سنة ٩٦٧

Rukopisi pod t. 8—13 potječu, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj strani pod t. 1 nalaze se dva hadisa slabe vjerodostojnosti. Na posljednjoj stranici je crtež koji predstavlja duhovni lik svijeta, ili stepene duhovnih vrednota. Iznad crteža je natpis: اسم جام جهان نما . Na kraju pod t. 6 su razne poučne bilješke, pisane rukom istog prepisivača. Na naslovnoj stranici pod t. 8 je recept na turskom jeziku za neki lijek i sura *el-Fatiha*.

1031. ISTO kao br. 1029,[1] **1107.**

U rukopisu je naslov: تحفة الملوك للرازى

L. 47; 20 × 15. *Nasḫ* lijep, krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Na širokim rubovima listova i između redaka ima glosa, pisanih sitno rukom istog prepisivača. Papir bijel, deblji, listovi pri kraju dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

Prepisao Ramaḍān b. Sulaymān, mjeseca džumadal-ula 1052/1642. (كتبه الحقير رمضان بن سليمان جمادى الاول پنج شنبه فى وقت الظهر سنة ١٠٥٢)

Na prvom zaštitnom listu nalaze se bilješke s područja hadisa, pečati (stariji i noviji) ove biblioteke i gore navedeni naslov. Na

naslovnoj stranici je sadržaj, kasnije pisan. Na posljednjoj stranici nalaze se bilješke s područja fikha.

Uvakufio Mustafa-beg Dženetić za svoje muško potomstvo, kao *evladijjet vakuf*, 1289/1872 (v. bilješku i pečat na početku).

1032. ISTO **2981.**

Naslov u rukopisu je: كتاب تحفة الملوك

L. 73; 17,5 × 13. *Nasḫ* starinski, krupniji, pomiješan sa *ta'līqom*, pisan u razmaknutim redovima. Naslovi su pisani crvenim i crnim mastilom. Po rubovima nekih listova i između redaka ima glosa. Istaknute riječi podvučene su crnom ili crvenom crticom. Papir tamnobijel, deblji, mnogi listovi su oštećeni i popravljeni; povez polukožni.

Prepisao Muṣṭafa b. 'Alī, knjižar, u Istanbulu 1061/1650.

(تمت كتابة التحفة ... سنة ١٠٦١ فى يد العبد الضعيف مصطفى بن على الصحاف
بمقام قسطنطينية)

Na istom mjestu nalazi se i datum (1)118/1706, ali on je stavljen kasnije da označi nešto drugo.

Na prvom zaštitnom listu i na naslovnoj stranici nalaze se bilješke s područja fikha, bilješka u kojoj se kaže da je rukopis vakuf i dvije bilješke sa imenima ranijih vlasnika. U prvoj od njih, koja je, čini se, prepisana sa nekog drugog rukopisa, — kaže se da je vlasnik mevlana Ahmed Čelebi, sin mevlana ... u Istanbulu 996/1587; zabilježio Mehmed b. ..., ljekar. U drugoj bilješci kaže se, da je rukopis uvakufio H. Zulfikar b. Muhamed Spahizade (Spahić) iz sela Čumel (Hercegovina) i predao ga muteveliji Halilu sinu Salihovu Stočaninu.

(وقف هذه النسخة الحاج ذو الفقار بن محمد سپاهى زاده من هرسنك من قرية چومل
وسلمه الى المتولى خليل بن صالح استولچه وى)

1033. Zbirka (مجموع) , 3 **4144.**

L. 91; 21 × 15. Papir tamnobijel, deblji, listovi prosuti; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—49. ISTO

U vrhu prve stranice je naslov: هذا كتاب تحفة الملك

Nasḫ krupniji, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. Po rubovima listova i između redaka ima glosa.

Prepisao neki 'Alī, u tvrđavi Istadīn (Cazin), u subotu krajem džumadal-ula 1066/1655, kako se to vidi iz sitno pisane bilješke na kraju, odvojene od teksta.

(قد سوّد فى حصن استاذين وقد تم فى وقت الضحى من يوم السبت فى سلخ جمادى
الاولى فى تاريخ سنة ست وستين بعد الالف ... غفر الله لمن نظر ودعا لكاتبه المذنب العتيق
اسمه علىّ وهو فى العلماء محب وصديق عفى عنه)

Na l. 50 nalaze se razne bilješke s područja fikha i hadisa.

2. L. 51—82. شرح مقدمة الصلوة

Komentar kratkom djelu o namazu مقدمة الصلوة . Osnovno djelo napisao je Lutfullāh an-Nasafī al-Fāḍil al-Kaydānī ili Šamsuddīn al-Fanārī (v. I, 247 i 276), a ovaj komentar Maula Aḥmad b. Muṣṭafa Ṭašköprüzāde, umro 968/1560 (v. 908,[2]).

ḤḪ II, 1802; GAL, S. II, 269.

Ta'līq složen. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVIII stoljeća.

Na završetku se nalazi bilješka pisca, u kojoj on kaže, da je završio diktiranje komentara svome sinu Kemaluddin Muhamedu u Istanbulu, u petak 22. zulhidže 967/1559.

(وقع الفراغ من املاء هذا الشرح على الولد الاعز كمال الدين محمد عمره الله تعالى
بلطفه ... ضحوة يوم الجمعة الثانى والعشرين من ذى الحجة الحرام عمت بركاته حجة سبع
وستين وتسعمائة بمحروسة قسطنطينية

3. L. 83—91. (قصيدة سعدى فى الصلوة) بالتركية

Spjev na turskom jeziku o namazu. Sastavio neki Sa'dī (v. 850,[13]). Možda je to Sa'dī b. Ḥasan, pisac kratkog djela (*muḫtasar*) o ibadatu (الفرعية الشرعية , — v. ḤḪ II, 1255).

Početak ovdje:

سوالوكه جواب اى اهل صفوت
ديرز الله اعلم بز حقيقت
دل وجان سمعنى سعدى به طوت
نه دير دكله بس اصحاب شريعت

U jednom stihu pri kraju spominje se isti pisac:

بومعقود عقدة حل ايتدى سعدى

Završetak je riječima: تمت السؤال والجواب بعون الله الملك الوهاب

Nasḫ jednostavan, vokalizovan. U vrhu prve stranice ovdje napisane su riječi: جواب صواب وشافى . Listovi su iskinuti iz neke druge zbirke i ubačeni u ovaj svezak.

Rukopis potječe iz XVIII ili XIX stoljeća.

Na nutarnjoj strani druge korice zabilježen je datum rođenja neke osobe.

1034. ISTO kao br. 1029,[1] **3744.**

Naslov u rukopisu je: كتاب تحفة الملوك فى الفقه

L. 61; 30 × 21,5. *Nasḫ* stari, arapski, veoma lijep, pisan krupnije, rukopisom vještog kaligrafa, u razmaknutim redovima, vokalizovan. Naslovi su pisani zlatnim plavim i crvenim mastilom naizmjenice. Naslovna stranica ukrašena je veoma lijepim ornamentom u zlatnoj i bijeloj boji na plavoj podlozi. Ornament je pri dnu oštećen. U njemu je upisan naslov. Papir tamnobijel, deblji, listovi po rubovima mjestimice dohvaćeni vlagom i napadnuti mikrobima, list 49 izgubljen i dopisan kasnije drugim, slabim rukopisom. Povez polukožni, omotan u zeleno platno.

Rukopis je, vjerovatno, iz XVII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se sadržaj, pisan rukom prepisivača. U dnu iste stranice je sitno pisana bilješka na turskom jeziku, u kojoj se izražava vjerovatnost, da je ovaj rukopis iz knjiga, koje je uvakufio Čejvan-beg, a onda se kaže da je uzet u naruč od Evrenoszade Ali-bega 1162/1748.

(الله اعلم مرحوم ومغفور كيوان بك موقوف نسخه لرندن در اورنوس زاده على بكدن على طريق العارية اخذ اولندى فى سنة ١١٦٢)

Na naslovnoj stranici nalazi se bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Ahmed b. H. Mustafa Fejzi). Ispod toga su tragovi bilježaka, koje su namjerno izbrisane.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1035. ISTO **814.**

L. 59; 19,5 × 12. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa. Stranice su obrubljene crvenom linijom. U vrhu prve stranice je naslov, pisan kasnije. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice nalaze se dvije bilješke, od kojih jedna sadrži *salavat*, a druga *zikr*. Na naslovnoj stranici su poučni stihovi od imama Šafiije, što je sve pisano kasnije, drugim rukopisom. Na kraju se nalazi jedna dova i bilješka s područja tesavufa i tradicije, što je također pisano kasnije.

1036. Zbirka (مجموع) , 2 **912.**

L. 117; 20 × 14,5. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*. Papir tamnobijel, deblji; povez polukožni.

1. L. 1—32. ISTO

Na rukopisu je kasnije stavljen naslov: تحفة الملوك

2. L. 33—117. مختصر القدورى

Djelo s područja fikha (v. br. 926).

Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima listova s početka ima komentara i glosa.

Rukopis pod t. 1 potječe, vjerovatno, iz XVII stoljeća.

Rukopis pod t. 2 prepisao Ḫalīl b. Ḥusayn, u utorak, krajem redžeba 1058/1648.

كتبه بالجهل خائفا من عذاب الله تعالى وعقابه راجيا من رحمة الله ... وهو العبد الاضعف خليل بن حسين

وقع تمامه فى اواخر شهر رجب فى يوم الثلثا فى سنة ثمان وخمسين بعد الالف

Na početku pod t. 1 nalaze se bilješke s područja hadisa i fikha, od kojih su one na naslovnoj stranici pisane vrlo sitno i izbrisane,

tako da su nečitljive. Na kraju su također bilješke sa istog područja i sa područja tefsira.

Na naslovnoj stranici i na kraju pod t. 2 nalaze se dvije bilješke bez datuma, iz kojih se vidi da je Salih Efica, sin Idrizov, kupio ovaj rukopis od nasljednika umrlog munla Šakira Popovca, sina Salihova. Ispod potpisa kupca na naslovnoj stranici nalazi se njegov mali lični pečat. Na kraju su mnoge bilješke s područja fikha i fetve, te kratke biografije Ebu Hanife i Ebu Jusufa i bilješka o njihovim učiteljima do Božijeg poslanika Muhameda. Na rukopisu se nalazi više ličnih pečata, vjerovatno od raznih vlasnika, među kojima je na l. 2 pod t. 1 i lijepo izrađen ovalni pečat mostarskog muftije Ahmeda iz 1121/1709.

Iz biblioteke Fejzijje medrese, čiji se pečat nalazi u rukopisu.

1037. ISTO kao br. 1029,[1] **1108.**

L. 28; 20,5 × 15. *Ta'līq*. Po rubovima prvih nekoliko listova ima nešto glosa. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni.

Prepisao sohta (softa — učenik medrese) Ismā'īl b. Muḥammad al-Bosnawi at-Tuzlawi (iz Tuzle), 1138/1725.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذا الكتاب ... فى مدرسة سوختكان كتبه اضعف عباد الله اسمعيل سوخته ابن محمد البسنوى الطوزلوى غفر الله له ولوالديه ولاستاذه ولمن قرأ ونظر الى هذه النسخة المفيدة ... فى تاريخ سنة ثمان وثلاثين ومائة بعد الف)

Na naslovnoj stranici, u vrhu, nalazi se pogrešno napisan naslov (namjerno ili iz neznanja: هذا كتاب تُولُقْتُلْ ملوك), zatim ime ranijeg vlasnika (Mustafa, dizdar tvrđave Hodidid — صاحب مصطفى) (دزدار قلعة حوديديد), te poučni stih o prolaznosti svijeta na turskom jeziku. Ispod toga je opet ime gornjeg vlasnika. Na kraju ima nekoliko neispisanih lista. Na nutarnjoj strani druge korice je bilješka sa imenom navedenog vlasnika i datumom 1142/1729. Polovina te bilješke namjerno je pobrisana.

Uvakufio Mustafa-beg Dženetić (v. bilješku na nutarnjoj str. prve korice).

1038. ISTO **1434.**

U rukopisu je naslov stavljen kasnije: هذا كتاب تحفة الملوك .

Ispod naslova je bilješka na arapskom jeziku, koju je vlastoručno napisao Hadži Mehmed Handžić, a u kojoj se navode razni autori, kojima se ovaj rad pripisuje.

(لزين الدين محمد بن ابى بكر بن عبد المحسن الرازى الحنفى كذا فى كشف الظنون وقال بعضهم هو محمد بن ابى بكر بن عبد القادر الرازى صاحب مختار الصحاح المتوفى سنة ٦٩١ او بعد سنة ٦٦٦ وقيل المتن للشيخ ابى المكارم شمس الدين محمد بن تاج الدين التوقاتى ... والله اعلم وكتبه محمد الخانجى البوسنوى عفى عنه)

L. 35; 22 × 13,5. *Nasḫ* lijep, krupniji, mjestimice vokalizovan. Po rubovima nekih listova ima glosa, pisanih rukom istog prepisivača. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir žućkast, povez polukožni, oštećen.

Prepis dovršen 1169/1755 (تمت فى ٢٠ م سنة ١١٦٩).

Na naslovnoj stranici, pored gornjeg naslova i navedene bilješke, nalazi se sadržaj, te imena ranijih vlasnika (Muhamed Seid Hajrizade, kadija u . . ., sin Derviš Alije, kadije u Silistri, koji je sin H. Muhameda, kadije u gradu Serezu; Abdullah b. H. Ahmed Turki). Ispod imena su lični pečati sa datumima, koji se teško mogu pročitati: 1178/1764 i 1220(?)/1805.

1039. Zbirka (مجموع), 2 **2036.**

L. 64; 21 × 13,5. *Nasḫ* slab, sa greškama u pisanju. Stranice prvog rukopisa obrubljene su crvenom linijom. Papir bijel, deblji, povez polukožni.

1. L. 1—52. ISTO

Na koricama je naslov: تحفة الملوك . U vrhu prve stranice je pogrešno napisan naslov i ime vlasnika (Bekir), koji je ujedno i prepisivač. Na rubovima nekih listova nalazi se otisak pečata sa imenom Osman.

Prepis dovršen 1181/1767.

(تمت تمام فى تاريخ سنة الف ومائة وثمانون واحد)

2. L. 53—64. اربعون حديثا للنووى

Zbirka četrdeset hadisa od Nevevije (v. I, 271).

Prepisao isti prepisivač kao gore, što se vidi po rukopisu.

Na prvom zaštitnom listu pod t. 1 zabilježen je mjesečni iznos plata dvojice vjerskih službenika (88 groša i 40 groša), broj sati u jednoj godini i jednom mjesecu, te dijelovi nekih ajeta iz Kur'ana.

Na posljednjem zaštitnom listu pod t. 2 i na nutarnjoj strani druge korice zabilježeni su godišnji prihodi sa nekog dobra.

1040. ISTO kao br. 1029,[1] **4013.**

L. 32; 20 × 15. *Nasḫ* krupniji, vokalizovan, pisan širokim perom, u razmaknutim redovima. Po rubovima nekih listova ima glosa, većinom na turskom jeziku. Tri lista dopisana su drugim rukopisom. Na kraju nedostaju dva lista. Papir tamnobijel, deblji; povez polukožni.

Rukopis je, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice nalaze se dva stiha na turskom jeziku mističnog sadržaja. Na prvom zaštitnom listu je jedna dova. Na posljednjem zaštitnom listu su stihovi, također na turskom jeziku, lirskog sadržaja.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1041. ISTO **4553.**

L. 58; 16,5 × 12. *Nasḫ*, pisan uvježbanom rukom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Prepis je, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

Na početku je sadržaj, pisan rukom prepisivača.

Poklon Ahmeda Selimovića, kadije.

1042. ISTO **4538.**

L. 59; 20,5 × 14. *Nasḫ* krupniji, pisan u proredu. Po rubovima nekih listova ima komentara. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni, rastavljen od listova.

Rukopis je iz XVIII stoljeća.

Na početku su bilješke s područja fikha i nekoliko dova. Na posljednjem zaštitnom listu je bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže, da je Salih-aga Kaukčija jedan sarajevski trgovac.

1043. ISTO **2066.**

Na koricama je naslov: تحفة الملوك

L. 73; 18 × 10. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, slab. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima malo glosa. Papir tamnobijel, deblji; povez polukožni, oštećen.

Rukopis je iz XIX stoljeća.

Na marginama nekih listova nalaze se lični pečati, vjerovatno, ranijih vlasnika. Na nutarnjoj strani korica nalaze se beznačajne bilješke.

Uvakufio Džino-zade.

1044. ISTO **2488.**

L. 60; 19,5 × 13,5. *Nasḫ* krupniji, u razmaknutim redovima. U pisanju ima grešaka. Papir bijel, čvrst. Nekoliko lista s početka prebačeno i pogrešno uvezano na kraju. Povez polukožni.

Rukopis je iz XIX stoljeća.

Uvakufio H. Omer-efendija Akhisari, Iskopljevi, 1284/1867 (v. bilješku i pečat na naslovnoj strani).

1045. شرح تحفة الملوك **2558.**

Komentar prethodnom djelu *Tuḥfat al-mulūk*. Napisao Muḥammad b. 'Abdullaṭīf b. 'Abdul'azīz Ibn Malak (Ibn Firište), umro 854/1450. Ime autora navedeno je u uvodu rukopisa i kod Brockelmanna. ḤḪ (I, 375) pogrešno pripisuje ovaj komentar autorovom ocu 'Abdullaṭīfu.

GAL I, 383; S. I, 659.

Početak:

الحمد لله الذى هدانا الى الصراط المستقيم ووفّقنا لمنهج الدين القويم ... اما بعد فان العبد الضعيف محمد بن عبد اللطيف

L. 129; 19,5 × 14. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, pisan sitno i veoma lijepo. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Po rubovima nekih listova i između redaka ima nešto glosa, pisanih sitno, rukom prepisivača. Papir tamnobijel; povez kožni, oštećen.

Prepisao 'Īsā b. Yūsuf, u Solunu, mjeseca ševala 950/1543.

(قد وقع الفراغ من تحريره فى يوم دوشنبه من شهر شوال ... كتبه العبد الضعيف ... عيسى بن يوسف ... حرّره فى شهر سلانيك فى سنة خمسين وتسعمائة)

Na početku se nalazi sadržaj, pisan kasnije na dodatnim listovima. Na prvom zaštitnom listu su bilješke, uglavnom na perzijskom jeziku, s područja dova, te jedna — navodno — hazreti Alijina izreka. Na naslovnoj stranici je sadržaj, pisan rukom prepisivača. Ispod sadržaja su imena i lični pečati ranijih vlasnika (H. Muhamed b. Velijjuddin i Sidki Salih 1196/1781). Tu je i stariji pečat Gazi Husrev-begove biblioteke.

1046. ISTO **4559.**

U rukopisu je na zaštitnim listovima zabilježen naslov:

شرح تحفة الملوك والسلاطين لابن الملك

L. 105; 25,5 × 17,5. *Nasḫ*, krupniji, lijep. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Po rubovima manjeg broja listova ima nešto bilježaka, koje se odnose na tekst. Papir je tamnožućkast, deblji, čvrst; povez polukožni, znatno oštećen.

Prepis je dovršen mjeseca džumadel-ahira 972/1564.

فى تاريخ سنة اثنى وسبعين وتسعمائة فى شهر جمادى الآخر

Na početku su datumi vladanja prvih osmanlijskih vladara (od Osmana b. Ortogrula, pa do sultana Selima II), datumi rođenja i smrti četvorice glavnih imama, te nekoliko fetvi.

Iz biblioteke Okružne medrese u Bihaću (v. pečat na početku rukopisa).

1047. ISTO **3435.**

L. 174; 21,5 × 13. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, čvrst; povez polukožni.

Prepisao 'Oṯmān b. Muḥammad b. 'Omar b. Sinan b. Rağab b. Sulaymān 1174/1760.

(كتبه الحقير العبد الضعيف ... عثمان بن محمد بن عمر بن سنان بن رجب بن سليمان ... سنة ١١٧٤)

Na prvom zaštitnom listu nalaze se osnovne računske operacije. Poslije toga je ostatak sadržaja, čiji je veći dio izgubljen. Na posljednjem zaštitnom listu nalazi se jedna dova i bilješka o označavanju mjesta, gdje se nalazi grob Ebu Ejjub el-Ensarije.

1048. مجمع الفوائد لجمّ العوائد **2495.**

شرح تحفة الملوك لمؤلف مجهول

Komentar djelu *Tuḥfat al-mulūk* od anonimnog pisca.
GAL, S. I, 659.

Početak:

الحمد لله الذى جعلنا من اهل الاسلام وزين قلوبنا بتوالى الانعام وبعث للاقتداء محمدا عليه السلام ... وبعد فلما رأيت ... وان الكتاب المسمى بتحفة الملوك كتاب حاو لمستعملات مسائله اردت ان اشرح له شرحا ... فشرعت فيه مع قلة بضاعتى .... وسميته بمجمع الفوائد لجم العوائد

L. 178; 18,5 × 14,5. *Nasḫ* i *ta'līq* pomiješani. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima nekih listova i na posebnim listićima ima nešto glosa. Papir tamnobijel, listovi po rubovima većinom oštećeni i popravljeni; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Pīr Maḥmūd b. Ṣadruddīn b. Quber 874/1469.

(تمت بعون الله تعالى على يدى العبد الضعيف ... پير محمود بن صدر الدين بن قبر ... فى تاريخ سنة اربع وسبعين وثمانمائة)

Na prvom zaštitnom listu nalaze se dva poučna stiha, bilješka s područja fikha, te bilješke s datumima smrti nekih osoba, — sve na turskom jeziku. Na naslovnoj strani nalazi se naslov djela i bilješke u prozi i stihu s područja fikha. Na marginama posljednje pisane stranice nalaze se poučni stihovi na arapskom i perzijskom jeziku, te jedna Gazalijina mudrost iz djela *Iḥyā al-'ulūm*. Tri stranice na kraju sadrže bilješke s područja fikha.

Iz biblioteke Fejzijje medrese čiji se pečat nalazi u rukopisu.

1049. منحة السلوك فى شرح تحفة الملوك **1433.**

للعينى

Komentar djelu *Tuḥfat al-mulūk*. Napisao Badruddīn Maḥmūd b. Aḥmad al-'Ainī, umro 855/1451.

GAL, S. I, 659.

Početak poslije besmele i salavata:

ان احرى ما يملى فى تباشير الخطب والدبايج

L. 204; 20 × 16. *Nasḫ*. Osnovni tekst podvučen je samo mjestimice crnom linijom. Papir tamnobijel, deblji, neki listovi dohvaćeni su vlagom; povez kožni, oštećen.

Prepisao Ḥusayn al-Azharī, iz Berata (Albanija) — u Azharu, vjerovatno u XVII stoljeću.

(على يد افقر الناس حسين الازهرى ثم ارنؤد بلغرادى بالازهر)

Na naslovnoj stranici je naslov djela i ime ranijeg vlasnika (neki Ibrahim, u Kairu, 1133/1720). Ispod imena je lični pečat nečitljiv.

1050. ISTO **2339.**

L. 108; 21 × 15. *Nasḫ*. Papir bijel, neki listovi dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen.

Prepis dovršen 1066/1655.

(تمت هذه النسخة الشريفة بعون الله الملك الوهاب ... لسنة ١٠٦٦)

Uvakufio Elči H. Ibrahim-paša, muhafiz Bosne (v. bilješku i pečat na kraju).

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1051. هدية الصعلوك فى شرح تحفة الملوك **2140.**

Komentar djelu *Tuḥfat al-mulūk*. Napisao Muḥarram b. Muḥammad b. 'Ārif b. Ḥasan Abu'-Layṯ az-Zaylī as-Siwāsī, umro 1000/1591.

AM II, 5; GAL, S. I, 659.

Pisac kaže u uvodu da je komentar napisao na nagovor i traženje svojih učenika, a naročito na traženje svoga brata Šejh Šemsuddina.

Početak:

الحمد لله الذى جعل قلوب العلماء مرايا جمال معانى الهداية وصير صحائف فؤادهم ...

L. 204; 20,5 × 15. *Nasḫ* jednostavan, čini se od različitih prepisivača. Osnovni tekst podvučen je s početka crvenom, a poslije crnom linijom. Papir tamnobijel, povez polukožni, oštećen.

Prepis dovršen 1148/1735.

(تمت الكتاب بعون الله الملك الوهاب سنة ثمان واربعين ومائة والف ١١٤٨)

Na prvom zaštitnom listu je naslov i bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis »na zakonit način« kupio u Istanbulu Osman, sin Šejh Ibrahima Nevesinji (iz Nevesinja), 1189/1775. Ispod bilješke je njegov lični pečat. Na istom listu (str. b) i na naslovnoj stranici je sadržaj. Na posljednjoj stranici nalazi se bilješka iz fikha. Na kraju, na zaštitnom listu, je bilješka iz tesavvufa, bilješke na turskom jeziku iz tedžvida, pisane slabim rukopisom, te dova koja se uči kao lijek (za ozdravljenje) od mnogih bolesti.

1052. وقاية الرواية فى مسائل الهداية **2003.**

ناقص فى اوله

Djelo o fikhu. Napisao Burhān aš-Šarī'a Maḥmūd b. Ṣadr aš-Šarī'a al-Auwal Aḥmad b. 'Ubaydullāh al-Maḥbūbī al-Ḥanafī, umro oko 673/1274. Rađeno prema čuvenom djelu *al-Hidāyi*. Pisac ga je napisao za svog unuka od kćeri Ṣadr aš-Šarī'a Mlađeg.

ḤḪ II, 2020; GAL I, 377; AM II, 406.

Primjerak je nepotpun s početka. Prve riječi ovdje su: وخره طير لا يوكل عفو..., a prvo poglavlje je: كتاب الصلوة .

L. 191; 20,5 × 15. *Nasḫ* starinski, krupniji, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. Po rubovima listova i između redaka ima dosta glosa, pisanih većinom rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, starinski, deblji, mnogi listovi pri vrhu dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Prepisao Sulaymān b Atilḫān(?), u gradu Larenda (Karaman, u vilajetu Konja, Mala Azija), u Abdul-azizovoj medresi, u petak 21. muharema 817/1414.

(تم الكتاب المسمى بالوقاية بعون الله تعالى على يد العبد الضعيف الحقير ... سليمان بن اتيلخان (؟) عفا الله عنهما وقت الظهر من يوم الجمعة المبارك فى الواحد والعشرين من الشهر المحترم المسمّى بالمحرم فى مدينة لارنده بمدرسة عبد العزيز طاب ثراه سنة سبع عشر وثمانمائة)

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je vlasnik ovog rukopisa Zaim-beg Mutevelli-efendizade (Muteveliefendić) i da je rukopis povjeren nekom na čuvanje, a da su prvi listovi još tada bili izgubljeni. Datum bilješke je (11)57/1744(?). Na rubovima posljednje stranice nalaze se prigodne izreke i stihovi, pisani rukom prepisivača.

(ستبقى خطوطى فى الدفاتر برهة واناملى تحت التراب رميم)

Tu se nalaze i bilješke s područja fikha i tradicije.

Uvakufio mutevelija Ahmed Asim Mutevelić (v. njegov pečat u kome je datum 1284/1867).

1053. ISTO **1336.**

Početak:

حمد من جعل العلم اجلّ المواهب الهنية واسناها واعلى المراتب السنية واسماها

L. 218; 21,5 × 16. *Nasḫ* starinski, pisan širokim perom u razmaknutim redovima. Po rubovima listova i između redova ima glosa. Prva dva lista, kao i listovi 16 i 23, dopisani su kasnije slabim rukopisom. Papir tamnobijel, deblji, mnogi listovi s početka oštećeni su dugom upotrebom i popravljeni, a jedan list u drugoj polovini podrezan; povez kožni, sa jednostavnim ornamentima na koricama.

Prepisao Muḥammad b. Mūsa, 818/1415.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة المباركة المسماة بالوقاية على يد العبد الضعيف ... محمد بن موسى غفر الله له ولوالديه ... تاريخ سنة ثمان عشر وثمانمائة)

Na posljednjoj stranici nalaze se bilješke s područja fikha. Poklonio dr Munib Muidović.

1054. ISTO **594.**

Naslov u rukopisu je: وقاية

L. 152; 27 × 18,5. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, pisan krupnije, u razmaknutim redovima, od različitih prepisivača. Po rubovima listova i između redova ima glosa. Papir tamnobijel i žućkast, mnogi listovi dohvaćeni su vlagom, a neki oštećeni dugom upotrebom; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Naṣūḥ b. Ḥaği 'Alī, 889/1484.

(تم الكتاب بعون الله وحسن توفيقه ... على يد العبد الفقير ... نصوح بن حاجى على ... فى آخر شهر جمادى الآخر فى وقت الضحى فى يوم چهار شنبه تاريخ سنة تسع وثمانين وثمانمائة)

Na naslovnoj stranici je naslov djela, imena ranijih vlasnika (Mustafa b. Ahmed, — i Muhamed-efendi), te bilješka s područja fikha. Na nutarnjoj strani druge korice je bilješka na turskom jeziku s područja tesavvufa.

1055. ISTO **3070.**

L. 180; 17 × 14. *Ta'līq* i *nasḫ* od različitih prepisivača. Po rubovima listova i između redaka ima glosa. Papir tamnobijel i žućkast, deblji; povez polukožni, oštećen.

Prepis je dovršen 936/1529. Vlasnik rukopisa, a možda i prepisivač ovog posljednjeg dijela, je Ḫayruddīn b. Amīr Šāh.

(تم الكتاب بعون الله الوهاب ... والحمد لله وحده ... صاحبه ومالكه خير الدين بن امير شاه تاريخ سنة ستة وثلثين وتسعمائة)

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se kratka bilješka, u kojoj se kaže, da je vlasnik ovog rukopisa bio Ahmed, muftija u Foči, 1118/1706 (دخل فى ملك ملك الفقير احمد المفتى بفوچه سنة ١١١٨). Poslije duže vremena postao mu je vlasnik sarajevski muftija Salim-efendija Muftić, koji ga je uvakufio 1938, — kako se to vidi iz bilješke na istom mjestu. Naslovna stranica ispunjena je sitno pisanim bilješkama s područja fikha, koje su skoro izbrisane dugom upotrebom knjige. Na kraju se nalazi dova, dva recepta za neke lijekove, izreke o veličanju voljene osobe, bilješke s područja fikha i početak nekog kratkog komentara uvodu ovog djela.

1056. ISTO **4291.**

ناقص فى اوله

Primjerak je s početka nepotpun.

L. 218; 18,5 × 12,5. *Nasḫ* lijep, vokalizovan, pisan vještom rukom u razmaknutim redovima. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima listova i između redaka ima glosa, pisanih sitno i lijepo rukom istog prepisivača. Papir bijel, glat, listovi su, naročito s početka, dohvaćeni vlagom; povez kožni, od koga je prva korica izgubljena — sa nekoliko prvih lista.

Prepisao 'Iwaḍ b. 'Ubaydullāh al-Čorumī (iz kasabe Čorum, u Ankarskom vilajetu), 950/1543.

(تم كتاب الوقاية بالعون والهداية فى الشهر المبارك جمادى الاول فى يوم الاثنين فى وقت الضحى لسنة خمسين وتسعمائة كتبه الفقير المذنب المحتاج الى رحمة الله تعالى (الذى) لا قدر له ولا قدر ولانخل فى بستانه اذا حضر لم يُعرف واذا غاب لم يذكر عوض بن عبيد الله الچورمى غفر الله له ...)

Na kraju je kratka risala pod naslovom طبقات الفقهاء (»Kategorije šerijatskih pravnika«) od Ibn Kemal-paše (v. I, 248). Zatim se nalazi nekoliko hadisa, te na posljednjem listu broj ajeta u Kur'anu i njihova raspodjela po sadržaju, savjet starih liječnika o postupcima koji štete zdravlju i po jedan stih Sa'duddīna (Taftazanije) i Sejjid (Šerifa), koje su oni izrekli na adresu jedan drugog u međusobnom sporu.

1057. ISTO **1198.**

L. 243; 21 × 15,5. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Stranice u prvoj polovini obrubljene su sa dvije crvene linije. Po širokim rubovima, između redaka i na listićima ima dosta glosa, pisanih rukom istog prepisivača. Papir bijel, čvrst, listovi, naročito po donjem rubu, dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen.

Prepis dovršen 954/1547 — تم تاريخ سنة ٩٥٤

Četiri lista s početka sadrže bilješke s područja fikha. Na naslovnoj stranici je sadržaj. Nekoliko lista na kraju također je ispunjeno bilješkama s područja fikha.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1058. ISTO **1346.**

L. 132; 19,5 × 12. *Ta'līq* veoma lijep, pisan rukom vještog kaligrafa. U vrhu prve stranice nalazi se lijep unvan, koji je oštećen. Sve stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Papir žućkast, mnogi listovi su, nažalost, oštećeni crvotočinom; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao Muḥammad b. Muṣṭafa, 973/1565.

(قد وقع الفراغ من كتابة الوقاية على يد اضعف الخلائق ... محمد بن مصطفى ... تاريخها سنة ٩٧٣)

Na prvom zaštitnom listu jedna bilješka je namjerno izbrisana. Na naslovnoj stranici su bilješke, koje sadrže dove za novu godinu, jedan hadis, poučne stihove i jednu poslovicu. Sve ove bilješke prepisao je prepisivač ovog rukopisa iz vlastoručnih bilježaka šejhul-islama Ebus-Suuda (نقل جميع ما فى هذه الصحيفة من خط المتأخرين شيخ الاسلام والمسلمين مولانا ابى السعود سلمه الله تعالى). Iz toga se može zaključiti da je prepis ovog rukopisa obavljen u Istanbulu.

1059. ISTO **1185.**

Naslov na prvom zaštitnom listu je: كتاب وقاية

L. 182; 21 × 15. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, pisan širokim perom u razmaknutim redovima. Po rubovima i između redaka, izuzev s početka, ima glosa, pisanih rukom istog prepisivača. Papir bijel, deblji; listovi dohvaćeni vlagom; povez kožni, sa ornamentima na koricama.

Prepis dovršen 994/1585 — (تم) تاريخ سنة ٩٩٤ .

Na drugom zaštitnom listu je namjerno izbrisano ime nekog ranijeg vlasnika. Na slijedećem listu je sadržaj. Ispod sadržaja je naslov djela i ime vlasnika (Jusuf b. Murad). Na posebnom neispisanom listu je bilješka u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Muzaferizade H. Abdulkadir-efendija, za muderisa i đake interniste Simzade medrese 1206/1791. Naslovna stranica ukrašena je jednostavnim, ali lijepim okvirom, u kome se nalazi crtež, koji predstavlja Ka'bu, Harem, minkate i još neka značajna mjesta, koja se posjećuju prilikom hodočašća.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1060. ISTO **395.**

Naslov u rukopisu je: كتاب وقاية الرواية فى مسائل الهداية

L. 152; 28 × 19. *Ta'līq* i *nasḫ* starinski, pisani vještom rukom u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovani. Po marginama listova, između redaka i mjestimice na posebnim listićima ima dosta glosa, koje su pisane sitno, vještom rukom, uglavnom od istog prepisivača. Papir tamnobijel, deblji, listovi i pismo, naročito po marginama, oštećeni su dugom upotrebom; povez kožni, sa jednostavnim ornamentima na sredini korica, ima polukožnu futrolu.

Prepis, vjerovatno, potječe iz XVI stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se naslov djela, a iznad njega su bilješke s područja fikha, date u obliku zagonetki. Na slijedećem listu je dio nekog komentara uvodu *al-Wiqaye* i bilješke s područja fikha. Takvim bilješkama ispunjena je i cijela naslovna stranica. Na donjem rubu lista 6 nalazi se crtež koji označava strane svijeta i kretanje sunčeve sjene. Na kraju se nalazi izvadak iz *Qādiḫānova* komentara imam Muhamedovom djelu الجامع الصغير, neki zapisi i talismani, dova koja se ispiše i stavlja u »kefine«, te bilješka s područja fikha. Na posljednjem zaštitnom listu je crtež koji predstavlja Ka'bu, Harem, mikate i druga mjesta koja se posjećuju prilikom hadža. Tu ima i bilježaka iz fikha.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1061. ISTO **2116.**

Na naslovnoj stranici zabilježen je naslov sitno: متن وقاية

L. 60; 21 × 15,5. *Nasḫ* sitniji, složen, u gustim redovima. Na uskim rubovima samo prva tri lista ima glosa. Papir bijel, čvrst, listovi prosuti; povez kožni, sa ornamentima na koricama, rastavljen od knjige. (Ovaj povez, čini se, da nije od ovog djela).

Prepisao al-Hāǧ 'Omar b. al-Hāǧ Behram 15. muharema 1049/1639.

(فرغ العبد الضعيف الحاج عمر بن الحاج بهرام من تحرير هذه النسخة الشريفة الوقاية
لرواية الهداية وقت الضحوة الكبرى من يوم الثلاثاء خمسة عشر من محرم الحرام الواقع فى
شهور سنة تسع واربعين والف ...)

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se bilješka u kojoj se kaže da je rukopis kupio u gradu Kragujevcu (Srbija), iz ostavine umrlog Muhamed-efendije Sarajlije, Ishak b. Šejh Muhamed-efendi 1094/1682. Navedeni kupac Ishak zamjenjivao je na kadijskom položaju u tom gradu Ibrahim-efendiju, kadiju iz Livna. Knjigu je kupio za 110 fulusa.

(تملكت هذا الكتاب المستطاب فى قصبة قراغويفچه من مخلفات محمد افندى المرحوم
السرايى فى اليوم الخامس عشر من ماه محرم الحرام من شهور سنة اربع وتسعين والف وانا الفقير
اسحق بن شيخ محمد افندى المولى بقضاء مزبوره خلافة من قبل ابراهيم افندى القاضى
اهلونوى واشتريتها بمائة وعشر فلوسا سنة ١٠٩٤)

Ispod toga je ime i lični pečat nekog drugog, kasnijeg vlasnika (Omer b. Sadik b. Hasan). Na naslovnoj stranici je bilješka na turskom jeziku u kojoj se kaže da je ovaj rukopis donio iz Sarajeva u Pljevlja (Tašlidže) Begtaš-begzade (Begtašbegović) Salih, finansijski pisar (masraf-katib) kod bivšeg bosanskog valije Husejn-paše i da ga je poklonio hatibu Husejn-pašine džamije u Pljevlju — Isau, sinu Šejh Ibrahima. 1102/1690.

(سابقا بوسنه واليسى حسين پاشا حضرتلرينك مصرف كاتبى اولان بكتاش بك زاده
صالح كاتب سرايدن كلدكلرنده بو كتابى كتورب بوفقير حقيره هبه ايلديلر وانا الفقير عيسى بن
شيخ ابراهيم الخطيب بجامع حسين پاشا الواقف فى قصبة طاشليجه غفر الله له ... فى اواخر
جمادى الآخر سنة اثنين ومائة والف) .

Tu je i lični pečat Isaov i pečat Gazi Husrev-begove biblioteke.

Na kraju, na posljednjem neispisanom listu, nalaze se stihovi o mačku na perzijskom i turskom jeziku

1062. ISTO **2281.**

Naslov u rukopisu je: كتاب وقاية

L. 208; 21 × 15. *Nasḫ* krupniji, u razmaknutim redovima, velikim dijelom vokalizovan, od različitih prepisivača, i, čini se, kompletirano dijelovima iz raznih primjeraka. Po rubovima listova i između redaka u prvoj polovini rukopisa ima dosta sitno pisanih glosa. Papir tamnobijel, bijel i žućkast, mnogi listovi dohvaćeni i oštećeni vlagom i dugom upotrebom; povez polukožni.

Prepisao (bar posljednji dio) 'Azmī Bešīr an-Nawābādī (iz Prusca?), 1089/1678.

(اتممته كتابا تاما فى ليلة الاحد من ماه ربيع الأول فى (سنة) تسع وثمانين بعد الف وانا افقر الورى عزمى بشير النوابادى عليه رحمة الهادى).

Na početku se nalazi sadržaj.

Uvakufio visoki službenik u carskom dvoru, ranije bosanski defterdar Ismailzade Hadži Abdullah-beg; — v. bilješku bez datuma na prvom listu —

(اسماعيل زاده خوجكان ديوان همايون سابقا بوسنه دفتر دارى الحاجى عبد الله بك حضرتلرى وقف ايلدوكى رضاء لله تعالى)

1063. ISTO **2207.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب وقاية

L. 98; 20 × 12,5. *Ta'līq* sitan, složen, pisan vještom rukom. Po rubovima listova i između redaka ima glosa samo s početka. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir žućkast i bijel, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVII stoljeća.

U vrhu prvog zaštitnog lista nalaze se lirski stihovi na turskom jeziku. Na stranici b istog lista nalaze se stihovi, također na turskom jeziku, o broju ajeta u Kur'anu i njihovoj raspodjeli po sadržaju, o broju hadisa u nekim zbirkama, te stihovi na perzijskom jeziku o izlasku, zenitu i zalasku sunca znanja i nauke u svijetu. Na naslovnoj stranici je krupno pisana vlastoručna bilješka ranijeg vlasnika (Sulejman b. Habib es-Saraji — Sarajlija — 1104/1692). Držimo, sudeći po pismu, da je on i prepisivač ovog primjerka.

1064. ISTO **408.**

Naslov u rukopisu je: وقاية

L. 127; 30 × 21. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, mjestimice vokalizovan, pisan krupnije, vještom rukom, u razmaknutim redovima. Nekoliko lista pri kraju dopisano je kasnije drugim, slabijim rukopisom. Na širokim rubovima listova i između redaka ima dosta glosa (izuzev dopisanih listova na kraju), od kojih su neke na turskom jeziku, a sve su pisane rukom istog prepisivača. Papir bijel, deblji, čvrst, povez polukožni.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj stranici je bilješka sa imenom ranijeg vlasnika i zavještača.

Uvakufio muderis Ahmed-efendija za Gazi Husrev-begovu medresu. (وقف المدرس الحاج أحمد أفندى فى مدرسة غازى خسروبك)

1065. ISTO **1903.**

Na prvom zaštitnom listu zabilježeno je:

هذا كتاب وقاية شرح هداية من الفقه

L. 222; 21,5 × 14,5 *Nasḫ* i *ta'līq* pomiješani. Po rubovima listova i između redaka ima dosta glosa, koje su, uglavnom, sve pisane rukom istog prepisivača. Papir bijel, deblji, neki listovi su dohvaćeni vlagom, a neki zamazani mastilom; povez je otkinut i izgubljen.

Rukopis je, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

Prvi zaštitni list i naslovna stranica ispunjeni su bilješkama s područja fikha. Na kraju su također bilješke iz fikha na turskom i arapskom jeziku. Na posljednjoj stranici nalaze se poučni stihovi, koje je, kako se razumi, napisao neki Osman.

1066. ISTO **3442.**

L. 155; 20,5 × 14. *Ta'līq* pisan vještom rukom. Na listovima samo s početka ima glosa. Papir bijel, deblji, listovi znatno dohvaćeni vlagom, a neki su od njih, naročito s početka i na kraju, oštećeni; povez kožni, oštećen.

Prepisao neki Aḥmad, kadija, bez oznake datuma i mjesta, — vjerovatno u XVIII stoljeću (كتبه الفقير احمد القاضى).

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1067. صدر الشريعة شرح الوقاية **240.**

Komentar prethodnom djelu *al-Wiqāya*. Napisao Ṣadr aš-Šarī'a aṯ-Ṯānī (al-Aṣgar) 'Ubaydullāh b. Mas'ūd b. Burhān aš-Šarī'a Maḥmūd b. Ṣadr aš-Šarī'ā al-Auwal (al-Akbar) Aḥmad b. Ǧamāluddīn 'Ubaydullāh al-Maḥbūbī al-Ḥanafī, umro 747/1346. Komentator je unuk pisca *al-Wiqāye*, kako to sam kaže na početku svog komentara. Inače, njegovo ime i rodoslovlje navedeni su vrlo različito u raznim izvorima (v. GAL I, 377; al-Laknawı, al-Fawaid, 109—12).

GAL II, 214; S. II, 300.

Ovo je najčuveniji komentar tome djelu, koji je mnogo upotrebljavan u školama i naučnim krugovima. Dobio je naziv (Ṣadr aš-Šarī'a) po imenu svog autora.

Početak poslije besmele:

الحمد لله رب العالمين والصلوة على خير خلقه محمد وآله اجمعين يقول العبد عبيد الله بن مسعود بن تاج الشريعة سعد جدّه وانجح جِدّه هذا حلّ المواضع المغلقة من وقاية الرواية من مسائل الهداية التى الفها جدى واستاذى ... برهان الشريعة والحق والدين محمود بن صدر الشريعة

L. 216; 27 × 19. *Nasḫ* starinski, pisan vještom rukom, kod osnovnog i najstarijeg dijela rukopisa. Mnogi listovi dopisani su kasnije drugim rukopisom, pismom *nasḫ-ta'līq*. Dopisano također nije istog datuma niti od istog prepisivača. Uvod osnovnog teksta *(al-Wiqāya)* napisan je na početku posebno, krupnije, u mnogo razmaknutim redovima, između kojih je ispisan komentar sitno, u obliku bilježaka (glosa). Osnovni tekst u najstarijem dijelu rukopisa označen je kraticom م *(matn)*, a komentar kraticom ش *(šarh)*. Te kratice su pisane crvenim mastilom. Na nekim dopisanim listovima učinjeno je to isto, na nekim opet osnovni tekst podvučen je crvenom linijom, a na nekim od njih nema nikakve oznake za osnovni tekst i komentar. Po rubovima listova, između redaka i na posebnim listićima ima dosta sitno pisanih glosa. Papir tamnobijel i bijel, deblji; povez kožni, oštećen.

Prepisao Isḥāq b. Maḥmūd b. Nuṣret, krajem rebiul-ahira 779/1377.

(وقع الفراغ من تحريره بحمد الله وحسن توفيقه فى سلخ شهر ربيع الآخر تاريخ سنة تسع وسبعين وسبعمائة كتبه العبد الضعيف ... اسحق بن محمود بن نصرت)

Na početku se nalazi sadržaj, napisan kasnije na novim dodatnim listovima. Poslije toga je šest starih lista ispunjeno raznim bilješkama, pisanim starim rukopisom. Na prvom od tih lista nalaze se poučni stihovi i bilješke s područja fikha i tefsira. Na drugom su također bilješke s područja fikha, imena ranijih vlasnika (Muhamed b. Abdulmedžid, Sulejman b. Abdullah, muderis) i dva stiha na perzijskom jeziku, od kojih je jedan Hafiza Širazije. Na trećem listu su, pored sličnih bilježaka iz fikha, datumi nekih istorijskih događaja (osvojenje Smedereva u subotu 15. šabana 863/1458. godine; osvojenje Istanbula — s kopna — 20. džumadel-ula 857/1453; smrt Murata II, sina Muhameda-hana I — 1. muharema u srijedu, 855/1451; svrgnuće mevlana Muhjiddina Muhameda, sina ... sa položaja kadi-askera, 4. redžepa u nedelju 874/1469. i postavljanje na isti položaj Hodže Hajruddina). Poslije toga slijedi uvod osnovnog djela i opet bilješke iz fikha. Na naslovnoj stranici su slične bilješke i imena ranijih vlasnika (Hadži Halil-efendi b. Ibrahim i navedeni Muhamed b. Abdulmedžid, koji ovdje u bilješci kaže da je rukopis kupio u Egiptu za 650 — ? — (قيمت ٦٥٠). Na kraju su također bilješke s područja fikha i tumačenje nekih riječi i pojmova s arapskog jezika na turski jezik iz zanatstva i opisa čovjeka (أسماء الصانع المحترف فى أوصاف الإنسان). Na zaštitnom listu, na kraju, su stihovi i bilješka o krugu — الدائرة الهندية .

1068. ISTO 4193.

L. 155; 26 × 18. *Ta'līq* starinski, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst i komentar označeni su kraticama (م ، ش) i uz to osnovni tekst podvučen je mjestimice crvenom linijom. Po rubovima listova ima glosa od ruku različitih prepisivača. Papir žućkast, deblji, listovi dohvaćeni vlagom, naročito pri kraju, a mnogi su oštećeni po rubovima dugom upotrebom i popravljeni; povez kožni, oštećen, sa lijepim ornamentima na sredini korica.

Prepisao Muḥammad b. Suwaidek b. Ḫidr, u mjesecu šabanu 851/1447.

(وقع الفراغ من تحرير هذا الكتاب الشريف المبارك على يد العبد الضعيف ... محمد بن سويدك ؟ بن حضر فى وقت الظهر يوم الخميس فى شهر المبارك شعبان تاريخ سنة احدى وخمسين وثمانمائة الحمد لله وحده ولا شئ بعده)

(خدايا بيامرز آن بنده را
كه الحمد خوند نويسنده را)

Na naslovnoj stranici nalaze se bilješke, većinom na turskom jeziku, koje su izblijedile i postale nečitljive zbog vlage i duge upotrebe, te sadržaj. Na završetku, poslije datuma, nalazi se stih na perzijskom jeziku, u kome prepisivač moli za onog, ko mu prouči Fatihu. Na slijedećoj neispisanoj stranici nalazi se bilješka ranijeg vlasnika (Ilyas b. Muhamed b. ...) koji kaže da je ovaj rukopis kupio za 150 dirhema radi svoje potrebe, da ga je u cijelosti proučio i da ga pred smrt zavješta za svoje potomstvo, a ako oni izumru, onda ga ostavlja dobrim i zaslužnim vjernicima. Poslije toga, na slijedećem neispisanom listu, nalazi se nijjet i dova za dženaze-namaz. Na posljednjem zaštitnom listu su stihovi na turskom jeziku,

pisani lijepim rukopisom. To su dvije kaside. U prvoj se autor tuži na loše prilike i loše ljude svog vremena, u kome grabe visoke položaje nedostojni i nesposobni. »Radi položaja, ljudi su pokorni svakom... Muftija ponizno dolazi na vrata age... i pojavljuje se čitava bujica ljudi bez vjere i vjernosti...« To je vrijeme oko 1032/1622.

Početak ove kaside je: شبهه مز واردر بوقومك دينته ايمانته

كيم قيه ناحق يره ارباب علمك جانته

Završetak je riječima: اشتدم جارى اول حجاج ثانى عزلى تاريخى

ولى آرناود اوزلدى وزارتدن ديدى هاتف

Druga kasida je mističnog sadržaja (tesavvuf). List je znatno oštećen i pokidan, naročito pri vrhu, zbog vlage.

1069. ISTO **1414.**

Naslov na prerezu listova je (م ، ش) :

L. 285; 20,5 × 15,5. *Nasḫ* i *ta'līq* pomiješani, pisani uvježbanom rukom. Osnovni tekst i komentar označeni su kraticama صدر الشريعة . Po rubovima listova ima dosta glosa, pisanih sitno, rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel i bijel, deblji, listovi po rubovima dohvaćeni vlagom; povez kožni, popravljen, sa ornamentima na sredini korica.

Prepisao Ḥasan b. maulana 'Oṯmān b. maulana al-Ḥāğ Aḥmad b. maulana aš-Šayḫ Muḥammad b. maulana Qamārī ... al-Ḥanafī al-Bihisnawī (iz Bihisne — Mala Azija), hatib i muderis, 17. ramazana, uoči utorka, 954/1547.

(وقد وقع الفراغ من تحرير هذا الكتاب الشريف المبارك على يد اضعف العباد .. حسن بن مولانا عثمان بن مولانا الحاج احمد بن مولانا الشيخ محمد بن مولانا قارى الخطيب والمدرس الحنفى البهسنوى فى ليلة سابع عشر شهررمضان ليلة الثلاثاء من شهور سنة اربع وخمسين وتسعمائة ...)

S početka ima više lista ispunjenih raznim bilješkama i izvacima iz raznih komentara i glosa *al-Wiqāye*, a naročito iz glose od maula Ya'qūb-paše. Na prva tri od tih lista nalazi se kratka dova, koju je preporučio Ebu's-Su'ūd, tumačenje sa arapskog na turski jezik oko 230 naziva za zanatlije raznih zanata i zanimanja, te nekoliko fetvi na turskom jeziku. Tumačenje naziva počinje:

يقلاقى سقّاء نخّال محصّل حفّار

بقله فروش آب كش طبراق اليجى طبراق بويبجى مقبره قازيجى

Poslije toga je sadržaj (dva puta ispisan), bilješke s područja fikha i izvaci iz navedene glose Ya'kūb-paše, te stihovi na turskom jeziku lirskog i istorijskog sadržaja. Naslovna stranica je također ispunjena bilješkama iz fikha i stihovima.

Na kraju također ima nekoliko lista ispunjenih raznim bilješkama, među kojima su: stihovi na turskom jeziku u kojima je izrečen datum stupanja na prijesto sultana Sulejmana, dova koja se uči prilikom viđenja mlađaka, zapis za saziv džina, napisi u pečatima nekih imama, napis — navodno — na maču Muhamedovom — stihovi poučni, istorijski i lirski, datum pogubljenja Ismail Mašukī-je (šejh Oglan, Čelebi Šejh) i njegovih murida — te datum pogubljenja pripadnika i šejha derviškog reda Bajramije, na turskom jeziku, u stihovima (اوغلان شيخك قتل اولندوغى تاريخى) , stihovi na perzijskom jeziku, recepti za neke lijekove, razne dove, među kojima i dova za dobijanje nečije ljubavi.

Iz Šehdi-efendine biblioteke, čiji se pečat nalazi na više mjesta u rukopisu.

1070. ISTO **364.**

U rukopisu je naslov: شرح وقاية

L. 197; 29 × 18. *Nasḫ* i *ta'līq* pomiješani, pisani uvježbanom rukom, sitnije, složen. Osnovni tekst i komentar označeni su kraticama (ش – م) . Po širokim rubovima ima glosa, pisanih rukom istog prepisivača. Papir bijel i tamnobijel, čvrst; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na sredini korica.

Prepisao Ḥasan b. Ibrāhīm, 986/1578.

(تم الكتاب فى فقه مذهب النعمان .. على يد العبد المذنب الغريق فى بحر العصيان حسن بن ابراهيم الراجى رحمة ربه الديان ... فى أول شهر شعبان من شهور الدوران ... تاريخ سنة ستة وثمانين وتسعمائة)

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se bilješka, u kojoj je označen datum smrti neke žene, čije je ime namjerno izbrisano (u četvrtak 7. zul-kade 1127/1715) i troškovi oko njene sahrane (iskat

900, *tevhid* 200, *hatmei-šerif* 14, su salla? 12, *talkin* 40, grobari — kazidži — 72, tabut 28, učenje sure Mulk 48, podijeljeno djeci 120, učenje *Nur-dove* 40, tahte-nasloni 50, vodonošama 100). Nekoliko lista s početka sadrže razne bilješke s područja fikha, među kojima su u jednoj navedene glose ovom komentaru (حواشي صدر الشريعة), njih 21 na broju. Poslije toga je sadržaj, lijepo i krupno napisan. Na naslovnoj stranici su zabilježene karakteristične izreke nekolicine mistika (sufija), koje odišu panteizmom. Na završetku je prepisivač zapisao nekoliko prigodnih stihova i stihove — navodno — od halife Alije o proživljenju ljudi nakon smrti.

Uvakufio Mustafa-beg Dženetić kao evladijet-vakuf 1289/1872 (v. bilješku i pečat na naslovnoj strani).

1071. ISTO **2639.**

L. 260; 20,5 × 15,5. *Nasḫ* lijep, mjestimice vokalizovan. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. U vrhu prve stranice nalazi se unvan u bojama. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po rubovima nekih listova ima glosa, od kojih su neke pisane vrlo lijepo i sitno rukom prepisivača, a neke su pisane kasnije drugim rukopisom. Papir tamnobijel, čvrst, listovi dohvaćeni vlagom, naročito po rubovima, i prosuti; povez kožni, oštećen, rastavljen od knjige.

Prepis dovršen početkom ramazana 995/1585.

(تم الكتاب صدر الشريعة بعون الله الملك العلى الاعلى وحسن التوفيق لحسن الرقيق (؟)
فى تاريخ ... سنة خمس وتسعين وتسعمائة فى اوائل رمضان المبارك) ..

Na početku se nalazi sadržaj, kasnije pisan. Poslije toga su neispisani listovi, a onda na jednom listu bilješke o autorima osnovnog djela i ovog komentara. Ispod toga se nalazi bilješka na arapskom jeziku, u kojoj tadanji vlasnik rukopisa Abdurrahman Šinasi — ranije kadija u Skoplju, a sada u Ruščuku (Bugarska) — kaže, da poklanja ovaj rukopis svome sinu Ahmedu, moleći Boga da mu ova knjiga bude sretna i da je prouči pred dobrim učiteljem. Datum bilješke je 1077/1666.

(وهبت وملكت هذا الكتاب وهو صدر الشريعة شرح الوقاية لولدى وابنى وقرة عينى
احمد وقبضته بولاية عليه اللهم اجعله مباركا له ويسّر قرائته من الاستاذ الكامل وسهل حفظ
مسائله بحق اسمك الاعظم يا الله ويا رحمن يا ارحم الراحمين حرر فى اليوم م من شهر ربيع
الاول لسنة سبع وسبعين والف حرره العبد الفقير عبد الرحمن شناسى القاضى باسكوب سابقا
وبروسچق حالا)

Ispod bilješke je njegov lični pečat. Na istom listu je druga bilješka koju je, sudeći po rukopisu, zapisao navedeni kadija, a koja se odnosi na ime i rodoslovlje (*neseb*) autora ovog komentara. Ova bilješka je uzeta iz prepisa mevlana Fudail-efendije. Na naslovnoj stranici su razne fetve, ali je ta stranica polijepljena neispisanim listom na kome se nalazi ime drugog vlasnika (Hadži Omer b. Abdurrahman, kadija u Eski Džuma, — Bugarska). Na posljednjem listu su bilješke s područja fikha iz nasljednog prava.

1072—1077. ISTO **142, 155—159.**

Kompletan primjerak u šest svezaka (صدر الشريعة فى ست مجلدات). Primjerak je prepisan u Foči od više različitih prepisivača, a na inicijativu više dobrotvora (vakifa), o čemu se nalaze brojne bilješke u svakom svesku. Iz tih bilježaka, naime, vidi se da je postojala grupa povezanih dobrotvora, od kojih je svaki naručio da se prepiše po jedan određeni dio ovog djela i taj dio zavještao za ovaj komplet kao svoj doprinos (vakuf). Prepisivanje je završila grupa prepisivača, čija imena nisu navedena, ali držimo da su bili iz redova samih vakifa. Samo na jednom mjestu (u svesku V) ime prepisivača je posebno navedeno. Postojali su i korektori, koji su prepis kontrolisali, sravnjivali sa originalom i ispravljali. Zavještači (vakifi) su, uglavnom, hatibi i imami raznih fočanskih džamija, te još neke hodže i ugledni građani. Sravnjivanje i korekturu vršili su: jedan imam (za jedan svezak) i jedan muderis (za ostale sveske). Ovakav rukopis, koji je naručila i organizovano izradila grupa brojnih ljudi, nismo do sada našli u ovoj biblioteci. To je, zapravo, bio skriptorij koji je tada radio u Foči, a što je veoma značajno za ono vrijeme. Taj način prepisivanja omogućava da se za kratko vrijeme dobije kompletan primjerak nekog djela, što je, vjerovatno i bilo razlogom ovakvog rada u ovom slučaju.

Pregled vakifa, prepisivača i korektora:

Svezak	Vakifi	Prepisivači	Korektori
I	**Ibrahim Halifa, imam džamije Šejh Piri**	—	Šaban, muderis
	Ali Čelebi, hatib džamije Aladža (Foča);		Ferhad, Halifa, imam;
II	**Nezir Kethoda (Čehaja);**		Šaban, muderis
	Ibrahim Čelebi, zvani Magribi, imam, prepisao vlastoručno;		
	Hadži Faik		" "

Svezak	Vakifi	Prepisivači	Korektori
	Husein Ćehaja Zaim;		
	Osman Halifa, muezin Hamza-begove džamije;	"	"
III	Ibrahim Halifa, hatib Mustafa-pašine džamije;		
	Muhjiddin, hatib Memišah-begove džamije;	"	"
	Ahmed Halifa, muezin Memišah-begove džamije	"	"
	Mevlana Kara Bali (?);	"	"
	Husam Halifa, imam Hadži Seferove džamije;	"	"
IV	Mevlana Muslim b., prepisao vlastoručno;		Muslim
	Ibrahim Halifa, hatib Sultan Bajezid Han-ove džamije		
	Mevlana Sinan Čelebi eš-Šikloši (iz Šikloša — Mađarska);		
V	Hadži Ahmed;	Yusuf	
	Selim Čelebi el-Džindi Ahmed Čelebi b. Hadži Iljas;	eš-Šikloši	
	Mevlana Mahmud b. Hadži Bali, prepisao vlastoručno;		Šaban, muderis
	Ali Čelebi b. Muhamed el-Emin;	"	"
VI	Mevlana Baba Hasan, prepisao vlastoručno;	"	"
	Mustafa b. Ferhad et-Travniki (iz Travnika)	"	"

Sve bilješke o vakifima i o svom radu sastavio je muderis Šaban. On još osim toga bilježi po koju napomenu. Tako za se obično kaže: »Ispravio prema svojoj mogućnosti.« Za rad jednog prepisivača, koji je mnogo grešaka pravio, izriče jednu arapsku poslovicu, koja bi odgovarala našoj: »Ko će ispraviti krivu Drinu!« Za rad jednog drugog prepisivača kaže: »Nije sravnjeno ni ispravljeno, oslanjajući se na ispravnost prepisa.« Na jednom mjestu opet kaže: »Nije kolacionirano zbog povjerenja u sposobnost prepisivača.«

L. (ukupno) 233 (37 + 40 + 39 + 39 + 40 + 38); 30,5 × 21. *Nasḫ* i *ta'līq* naizmjenično i pomiješani, od ruku višeg broja prepisivača. Pismo je krupnije. Osnovni tekst i komentar označeni su crveno, pisanim kraticama (م, ش). Po širokim rubovima ima

sitno pisanih glosa, koje su pisali dotični prepisivači, a sravnjene su sa originalom. Papir bijel, deblji, čvrst, neki listovi u pojedinim svescima dohvaćeni su vlagom; povez polukožni, oštećen.

Prepis dovršen krajem rebiul-evela 996/1587, kako je to zabilježeno na kraju posljednjeg sveska.

(تم الكتاب بعون الله الملك الوهاب فى اواخر شهر ربيع الاول لسنة ست وتسعين وتسعمائة من الهجرة النبوية) .

Svezak prvi — الجزء الاول , nepotpun s početka. Sadrži tumačenje *al-Wiqāye* od početka do prvih dijelova iz poglavlja o postu (كتاب الصوم). Prva dva lista su izgubljena. Na listu 19 nalazi se bilješka:

وقف مولانا ابراهيم خليفه الامام بمسجد شيخ پيرى قابل حواشيه باصله المنقول عنه الفقير شعبان المدرس .

Svezak je prosut i oštećen: Ovaj svezak je bio zagubljen, pa je mjesto njega napisan drugi primjerak, koji se također ovdje nalazi.

Na prvom zaštitnom listu je bilješka iz fikha.

Svezak drugi — الجزء الثانى , sadrži komentar djelomično o postu, te od poglavlja كتاب الحج do početka poglavlja باب التدبير والاستيلاد .

U vrhu stranice nalaze se bilješke:

na listu 1: وقف على چلبى الخطيب بالجامع المعروف بالاجه
قابله باصله وصحّحه مولانا فرهاد خليفة الامام

na listu 11:
وقف فخر الاماثل والاقران نذير كتخدا . قابل حواشيه بالاصل افقر الانام شعبان المدرس

na listu 21:
وقف ابراهيم چلبى الامام الملقب بمغربي بخطه الحسن قابل حواشيه بالاصل المنقول عنه اقفر العباد شعبان المدرس

na listu 31:
وقف الحاج فائق . قابلت حواشيه بالاصل وانا الفقير شعبان المدرس .

Svezak treći — الجزء الثالث , sadrži tumačenje od poglavlja كتاب الأيمان do باب الربا .

U ovom svesku nalaze se bilješke:

na listu 1: . وقف حسين كتخدا الزعيم تقبل الله تعالى بقبول حسن

na listu 11: وقف عثمان خليفة المؤذن بمسجد المرحوم حمزه بيك
قابله احوج العباد شعبان المدرس .

na listu 19:
ومحي الدين الخطيب بجامع المرحوم .. مى شاه بيك رحمه الله تعالى رحمة واسعة
وقف ابراهيم خليفة الخطيب بجامع المرحوم مصطفى پاشا

na listu 29: وقف احمد خليفة المؤذن بجامع المرحوم مى شاه بيك
قابل حواشيه بالاصل افقر الناس شعبان المدرس

Svezak četvrti — الجزء الرابع , sadrži tumačenje dijela poglavlja o kamati, te od poglavlja باب الحقوق والاستحقاق do početka poglavlja باب من الاقرار .

Na drugom zaštitnom listu s početka nalazi se krupno pisana bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Hadži Faik i da potječe iz Foče, gdje ga je prepisala grupa drugova (نفس فوچه دن ياران تحرير ايتمشلردر) . Bilješka je napisana kasnije i djelomično je brisana.

Redovne bilješke iz doba prepisa su,
na listu 1: . وقف مولانا قره بالى قابل حواشيه بالاصل الفقير شعبان المدرس

na listu 9: وقف حسام خليفة الامام بمسجد الحاج سفر
قابل حواشيه بالاصل افقر الانام شعبان المدرس

na listu 20:

وقف مولانا مسلم بن بخطه قوبل هو ايضا وصحح بقدر الامكان

na listu 30:
وقف ابراهيم خليفه الخطيب بجامع السلطان بايزيد خان عليه الرحمة والغفران

Svezak peti — الجزء الخامس , sadrži tumačenje od poglavlja كتاب الصلح do prvih faslova (dijelova) كتاب الكراهية .

Bilješke u ovom svesku su,

na listu 1: وقف مولانا سنان چلبى الشقلوشى

na listu 11: وقف الحاج احمد لم يقابل باصله اعتمادا على صحته بحسن ظن كاتبه
وثقة باهليته وهو مولانا يوسف الشقلوشى .

na listu 21: وقف سليم چلبى الجندى مع احمد چلبى ابن الحاج الياس

na listu 31: وقف مولانا محمود بن الحاج بالى بخطه قابله واصلحه الفقير شعبان
المدرس لكن لا يصلح العطار ما افسده الدهر

Svezak šesti — الجزء السادس , sadrži tumačenje dijelova prethodnog poglavlja (od فصل وينظر الرجل من الرجل), te od poglavlja كتاب احياء الموات do konca djela.

Bilješke u ovom svesku su,

na listu 1: وقف على چلبى ابن محمد الامين قابله بقدر طاقته الفقير شعبان المدرس

na listu 11: وقف مولانا بابا حسن بخطه قوبل بالاصل المنقول عنه بقدر الامكان

na listu 21: وقف مولانا واولانا الحاج عمر بخطه الشريف
لم يقابل بالاصل اعتمادا على صحته

na listu 31: وقف مصطفى بن فرهاد التراونيكى قابله شعبان المدرس بقدر طاقته

Na završetku, u dnu posljednje stranice, nalazi se gore navedena bilješka sa datumom prepisa. Sve ove bilješke zapisao je korektor Šaban-efendija, crvenım mastilom.

Dva lista na kraju sadrže izvatke iz fikhskog djela *Ğāmi' al-fuṣūl*. Poslije toga ima nekoliko hadisa i hutba koja se govori prilikom vjenčanja (خطبة نكاح) .

Rukopis je donesen iz Foče.

1078. ISTO **154.**

U rukopisu je naslov: صدر الشريعة

Svezak prvi — الجزء الاول , koji je bio pripojen prethodnom kompletu, čiji se originalni prvi svezak bio zagubio, pa je mjesto njega bio napisan i stavljen ovaj svezak. Sadrži tumačenje od početka djela do prvih dijelova iz poglavlja o postu (كتاب الصوم) .

L. 36; 30,5 × 21. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, krupniji. Osnovni tekst i komentar označeni su kraticama. Na rubovima samo malog broja listova ima glosa. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu je gornji naslov, kasnije stavljen, bilješke o piscu i bilješke s područja fikha, te ime nekog hodže (Fadlullah-efendi, فضل الله افندى خواجۀ سراى عتيق) i njegovi stihovi na perzijskom jeziku o Ibn Hadžibu, piscu »Kâfije«, i Džâmiji, komentatoru toga djela.

Na naslovnoj stranici nalazi se također bilješka o piscu, o upotrebi deminutiva u arapskom jeziku, poučni stihovi na perzijskom jeziku, jedan poučni stih na arapskom jeziku, jedna arapska izreka o siromaštvu, te bilješke s područja fikha.

Rukopis je donesen iz Foče.

1079. ISTO **701.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب صدر الشريعة

L. 214; 21 × 15. *Nasḫ* s početka, prvih deset lista, a poslije *ta'līq*. Osnovni tekst i komentar označeni su uobičajenim kraticama. Po rubovima listova, naročito s početka, ima nešto glosa. Papir bijel, deblji; povez kožni, popravljen, sa ornamentima na sredini korica.

Prepisao 'Abdulwahhāb b. Muṣṭafa, u petak krajem mjeseca ramazana 999/1590.

(وقع الفراغ من تنميقه بعون الله تعالى وتوفيقه عن يد العبد الضعيف عبد الوهاب بن

مصطفى فى اواخر شهر رمضان فى يوم آذينه وقت الظهر فى سنة تسعة وتسعين وتسعمائة ..)

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se jedna dova, u kojoj se moli Božija zaštita od raznih nesreća. Na prva dva zaštitna lista je sadržaj, napisan kasnije. Na naslovnoj strani je gornji naslov, nevažne bilješke, te pečati zavještača i ove biblioteke. Na kraju su bilješke iz fikha i tefsira, te riječi (formule) na turskom jeziku kojima se priziva u pomoć duh Božijeg poslanika i Ebu Ejub el-Ensarije. Poslije toga, na posebnom listu, nalaze se imena i datumi smrti nekih istaknutih ranijih učenjaka (od Ali b. Hamze el-Kisaije do Mahmud b. Omer ez-Zamahšerije).

Uvakufio Bojozade Hasan-efendija (v. pečat u rukopisu).

1080. ISTO **286.**

U rukopisu je naslov: صدر الشريعة

L. 200; 28,5 × 18. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, pisan vještom rukom. Osnovni tekst označen kraticom i podvučen crvenom linijom. Po rubovima listova i između redova ima dosta glosa, pisanih rukom istog prepisivača. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, oštećen i popravljen, sa lijepim utisnutim ornamentima na sredini korica.

Prepisao Ḥusayn (ili Ḥunayn?) b. Mūsā, mjeseca šabana 1008/1599.

(تم الكتاب بعون الله الملك الوهاب وقت الضحوة الكبرى من شهر شعبان المعظم لسنة

ثمان والف على يد العبد الضعيف ... حسين – حنين – ؟ بن موسى)

Na prvom zaštitnom listu nalaze se dva otiska nečijeg ličnog pečata koji je nečitak, kratka bilješka vakifa, te stariji pečat ove biblioteke. Na drugom zaštitnom listu je magična riječ za čuvanje knjiga (يا كبيكج) , bilješke o piscu, bilješke s područja fikha, te imena dvojice ranijih vlasnika (Džafer b. Salih, 1110/1698 — i Ibrahim b. Bajram, 1143/1730). Na stranici b istog lista nalaze se izvaci iz fikhskih djela. Na naslovnoj stranici je sadržaj, bilješke s područja fikha, te u dnu stranice dva stiha od Ebu Ali Ibn Sina-a, u kojima on daje konkretne savjete za čuvanje zdravlja. — Sve navedeno (na drugom zaštitnom listu i naslovnoj stranici) napisano je rukom prepisivača. Tri lista na kraju sadrže također izvatke iz raznih fikhskih djela. Na posljednjem zaštitnom listu je bilješka iz fikha i jedan hadis.

Uvakufio Svrzo Mehmed-efendija, sin Muhamed-agin 1350/1931.

1081. ISTO **2381.**

U rukopisu je zabilježeno: هذا كتاب صدر الشريعة

L. 226; 20,5 × 14. *Ta'līq* složen, pisan vještom rukom. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova ima glosa, pisanih sitno i lijepo rukom istog prepisivača. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, popravljen, sa utisnutim ornamentom na sredini korica.

Prepisao Muṣṭafa b. Muḥammad, u Gazi Husrev-begovoj medresi, 1026/1617.

(تمت بعون الله وحسن توفيقه على يد اضعف العباد مصطفى بن محمد لسنة ست وعشرين
والف فى مقام مدرسة خسرو بيك ... — فى سراى بوسنه) .

Na početku su mnoge bilješke s područja fikha, uzete iz raznih fikhskih djela, zatim bilješke iz tefsira, hadisa i sadržaj. Na naslovnoj stranici je bilješka o piscu, te kratka, krupno pisana bilješka u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio hafiz Hasan-efendija. Ispod bilješke je njegov lični pečat (sa datumom 1189/1775). To je sarajevski alim, poznat među sarajevskim muslimanima pod nazivom Sari Hafiz ili Žuti Hafiz, umro 1192/1778. Bio je dobar i učen čovjek, a u narodu je smatran svetim čovjekom *(evlija)*, o čijim su se vrlinama i čudima sačuvale priče do danas. Grob mu se nalazi u groblju Nadkovači u Sarajevu. U dobrotvorne svrhe uvakufio je svoju skromnu kuću i 1.000 groša u novcu. Iz navedene bilješke ovdje vidi se da je uvakufio i svoje knjige. U Gazi Husrev-begovoj biblioteci nalazi se, koliko dosad znamo, još jedan rukopis koji je on uvakufio, što se vidi iz iste ovakve bilješke i pečata na naslovnoj strani dotičnog rukopisa (v. I, str. 410—11, br. 628, inv. broj 1879. — Opširnije o njemu vidi: Mehmed Mujezinović, Epigrafika i kaligrafija pjesnika Mehmeda Mejlije, — Naše starine IV, Sarajevo 1957, str. 160—61). U vrhu prve stranice je pečat nekog Zulfikara. Na završetku, u dnu posljednje stranice, nalazi se više ličnih pečata, vjerovatno nekadanjih vlasnika. Među pečatima dva su pečata prepisivača i dva nekog Husejna, a jedan navedenog Zulfikara, koji je, vjerovatno, bio kadija ili neki upravni službenik, kako se to može razumjeti iz sadržaja samog pečata, u kome se teško može pročitati: حامل سيف شريعت ذو الفقار . Tu je i kratka bilješka na perzijskom jeziku, pisana sitno, čini se rukom prepisivača, u kojoj se kaže, da je čitanje djela — lekciju po lekciju — dovršeno za vrijeme carskog pohoda sultan Osman-hana, 1030/1620. Na kraju je pet lista ispunjeno bilješkama, uglavnom s područja fikha. Među njima ima i nekoliko hadisa, te jedan recept na turskom jeziku o liječenju glavobolje.

Uvakufio Hafiz Hasan-efendija (Sari Hafiz, — v. gore).

1082. ISTO **2402.**

Na prvom zaštitnom listu zabilježeno je:

كتاب شرح وقاية صدر الشريعة

L. 288; 20,5 × 13. *Ta'līq* vrlo lijep, sitan, složen, pisan vještom rukom. U vrhu prve stranice ima lijep unvan, izrađen u zlatnoj boji na plavoj podlozi. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale sa dvije tanke crne i širokom zlatnom linijom. Osnovni tekst i komentar označeni su uobičajenim kraticama, a uz to osnovni je tekst podvučen crvenom linijom u prvoj polovini rukopisa. Po rubovima listova, naročito u prvoj polovini, ima dosta glosa, pisanih sitno i veoma lijepo rukom istog prepisivača. Papir bijel, žućkast i poneki list zelen; povez kožni, oštećen, ukrašen pozlaćenim ornamentima.

Prepisao Aḥmad b. Maḥmūd al-Ḥumaydī, mjeseca safera 1026/1617.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذا الكتاب فى يوم الاربعاء فى وقت الظهر فى شهر صفر
المظفر عن يد العبد الضعيف ... احمد بن محمود الحميدى ... فى سنة ست وعشرين والف)

Na početku je sadržaj. Na naslovnoj stranici su bilješke sa imenima i pečatima dvojice ranijih vlasnika, od kojih je ime jednog namjerno izbrisano (Husejn Abdi Kadri-efendizade, — غن شهيدان بدر حنين حسين — خدايا عطاكن مراد . U pečatu drugog vlasnika, čije je ime izbrisano, piše: چو آمد ازلطف عفو كناه خادم شرع نبى عبدان 1144/1731). Tu se nalazi i stariji pečat ove biblioteke.

Iz Kantamirine biblioteke.

1083. ISTO **3292.**

U rukopisu je naslov kasnije stavljen: صدر الشريعة

L. 295; 22 × 16. *Ta'līq*. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom i označen kraticom. Po rubovima listova ima sitno pisanih glosa koje su većinom od ruke istog prepisivača. Papir bijel i žućkast, povez poluplatneni, nov.

Prepisao Aḥmad b. 'Abdurrahmān, u medresi Davud-paše u Istanbulu, polovinom muharrema 1028/1618.

(تم الكتاب بعون الله الملك الوهاب عن يد اضعف العباد احمد بن عبد الرحمن تم فى
استانبول فى مدرسة داود پاشا فى اواسط المحرم الحرام فى وقت الضحى سنة ١٠٢٨)

Na početku je nepotpun sadržaj. Na naslovnoj stranici je kratka bilješka i lični pečat ranijeg vlasnika (Salih, muftija u Mostaru). Datum u pečatu je 1167/1753.

(تملكه الفقير اليه عز شأنه صالح المفتى بموستار – لكل نبى رفيق فى الجنة ورفيق فيها

صالح ١١٦٧)

Na završetku, nalazi se prigodni stih na perzijskom jeziku, kojim se poslužio prepisivač

(این نوشتم تا بماند یادکار

من نمانم این بماند روزکار)

Potom se nalaze tri bilješke (dvije na arapskom i jedna na turskom jeziku) koje sadrže imena i datume rođenja nečije (vjerovatno prepisivačeve) djece. Zatim, na kraju, na zaštitnim listovima, nalaze se na turskom jeziku opet datumi rođenja nekih osoba i recepti za spravljanje lijekova za neke bolesti i za jačanje, te jedan zapis.

1084. ISTO **2231.**

Naslov po prerezu listova je: صدر الشريعة

Primjerak je nepotpun na kraju.

L. L. 346; 20 × 14. *Nasḫ* lijep, pisan vještom rukom, mjestimice vokalizovan. Osnovni tekst označen je kraticom i podvučen crvenom linijom. Ima nešto glosa samo na rubovima prvih nekoliko listova. Papir bijel, glat, mnogi su listovi prosuti i dohvaćeni vlagom, naročito pri kraju; povez kožni, sa ornamentima na sredini korica.

Prepis je dovršen 1037/1627, kako se to vidi iz bilješke, koja se nalazi na završetku sadržaja —(حُرر فى تاريخ هجرة النبوية المصطفوية

تم تاريخ سنة ثمانية . لسنة سبع وثلثين والف)

Na početku se nalazi ime ranijeg vlasnika (Ibrahim-efendi Prozorli — iz Prozora), pečat Fejzijje medrese, neki sastav pisan nevještom rukom prosutim arapskim slovima, koji nismo mogli pročitati ni riješiti. Možda je to neki zapis ili kakav magični sastav na kojem indijskom jeziku ili nekom afganistanskom narječju?! Zatim se nalaze bilješke na turskom jeziku s područja fikha, datum završetka ovog djela, krupno pisana bilješka u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Mirzade(?), raniji pisar drzavne blagajne u Bosni, (10)56/1646,

(تحصيلا لرضا الله تعالى وقف قلندى فقير الحقير ميرزاده سابقا خزينة كاتبى المالية بوسنه

سنة ٥٦)

te sadržaj, pisan rukom prepisivača. Na završetku sadržaja je gore navedeni datum dovršenja prepisa.

Iz biblioteke Fejzijje medrese, čiji se pečat nalazi u rukopisu.

1085. ISTO **4075.**

U rukopisu je naslov: صدر الشريعة

L. 333; 20,5 × 12,5. *Ta'līq* lijep, složen, pisan vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. U vrhu prve stranice nalazi se jednostavan unvan u zlatnoj boji. Sve stranice i rubovi obrubljeni su sa dvije tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po rubovima listova, naročito u prvoj polovini rukopisa, ima glosa koje su pisane sitno, rukom prepisivača. Papir bijel, glat, tanak; povez kožni, sa ornamentima na koricama, omotan u zeleno platno.

Prepisao Sayyid Abū Bakr b. aš-Šayḫ 'Oṯmān, u gradu Valjevu, za vrijeme svog sudovanja, u petak 17. rebiul-evela 1041/1631.

(قد وقع الفراغ من هذه النسخة الشريفة ... على يد الفقير السيد ابو بكر بن الشيخ عثمان

فى قصبة واليوه – فى صربيا – اوان حكومتى فيها صانها الله عن البلية وحفظ سكانها عن

الخطأ والخطيئة ... فى اليوم السابع عشر يوم الجمعة فى وقت الضحى من شهر ربيع الاول سنة

احدى واربعين والف

U bilješci prepisivač se moli Bogu za grad Valjevo i sve njegove stanovnike.

Na početku je sadržaj, pisan rukom prepisivača. Na naslovnoj stranici je naslov, kasnije stavljen; sitno pisana bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Ahmed b. Ali, 1053/1643), te krupno pisana bilješka u kojoj se kaže da je navedeni Ahmed-aga (kao dvorski službenik, aga carskog harema, u Istanbulu), uvakufio ovaj rukopis za svoju medresu u Mostaru, 1064/1653.

قد وقف هذا الكتاب صاحب الخيرات والحسنات احمد اغاء باب السعاده بمدرسة

الواقعة فى بلدة موستار ... لسنة اربع وستين والف

Na završetku se nalazi stih na perzijskom jeziku, napisan rukom prepisivača, u kome se on ispričava za slabo pisanje, »jer su ga poteškoće vremena udarile i potresle«.

(کریم برزده بینی خط من عیب مکن

که مرا محنت ایام بهم برزده است)

Tu je i mali lični pečat navedenog vlasnika i vakifa. Na slijedećoj stranici su bilješke iz fikha, hadisa i poučni stihovi koji se pripisuju halifi Aliji. Na kraju je tumačenje nekih osebina uleme, te jedan recept.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1086. ISTO **3427.**

Primjerak je nepotpun s početka.

L. 252; 20,5 × 15. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Prvi list je izgubljen. Po rubovima listova, u prvoj polovini rukopisa, ima glosa. Papir bijel, mnogi listovi prosuti; povez kožni, oštećen, prva korica izgubljena.

Prepisao Muṣṭafa b. Ibrāhīm, 1044/1634.

(كتب الفقير مصطفى بن ابراهيم ... في سنة ١٠٤٤)

Uvakufo el-Hadž Mustafa-efendi (v. bilješku na više mjesta u rukopisu).

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1087. ISTO **3503.**

U rukopisu je zabilježeno: هذا كتاب صدر الشريعة

L. 333; 21 × 15. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima mnogih listova ima glosa, pisanih sitno i lijepo rukom istog prepisivača. Papir bijel, deblji, listovi dohvaćeni vlagom i začadili po rubovima i prerezu; povez kožni, oštećen.

Prepisao neki Mūsā, sredinom džumadel-ahira 1066/1655.

(قد وقع الفراغ من يد العبد الضعيف ... موسى غفر الله له ولوالديه وحرر في اواسط
شهر جادى الآخر من شهور سنة ست وستين والف)

Na naslovnoj stranici nalaze se dvije bilješke sa imenima ranijih vlasnika (Hasan b. Jakub Čizmizade — Čizmić — u kasabi Kreševo i Ahmed b. Ibrahim b. Ahmed el-Hidr el-Fojničevi — iz Fojnice, 1156/1743. Ispod ove bilješke je cijena knjige — 600 — قيمت ٦٠٠ — i lični pečat dotičnog vlasnika). Na rubu drugog lista nalazi se također ime i lični pečat jednog vlasnika (Omer Ajni).

Na završetku se nalaze dva stiha, jedan na perzijskom, a drugi na arapskom jeziku, u kojima prepisivač moli, da mu se uči dova. Na nutarnjoj strani druge korice nalazi se stih na perzijskom jeziku o ljepoti nekog grada.

(سفر كردم بر شهرى رسيدم ولكن اولچنان شهرى نديدم)

1088. ISTO **1420.**

L. 289; 20 × 13,5. *Ta'līq* pisan vještom rukom. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel i žućkast, listovi dohvaćeni vlagom, naročito s početka; povez kožni, sa ornamentima na koricama.

Prepisao Muḥammad b. al-Hāğ Sāliḥ, 1086/1675.

(كتبه الحقير محمد بن الحاج صالح سنة ١٠٨٦)

Na početku su dvije kratke bilješke iz fikha, zatim bilješka koja sadrži rodoslovlje komentatora i sadržaj.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1089. ISTO **4053.**

U rukopisu je naslov kasnije stavljen صدر الشريعة. Primjerak je naročito lijepo obrađen.

L. 300; 21 × 12,5. *Ta'līq* vrlo lijep, sitan, složen. Naslovi su pisani zlatnim slovima, a osnovni tekst je podvučen zlatnom linijom. U vrhu prve stranice nalazi se vrlo lijep unvan u bojama, u kome je izrađeno sitno poljsko cvijeće, na zlatnoj i plavoj podlozi. Unvan je izrađen na posebnom komadu papira (ili je izrezan i prenesen sa neke druge knjige) i nalijepljen ovdje. Sve stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po rubovima listova, izuzev jednog dijela rukopisa u sredini, ima dosta glosa, pisanih sitno i lijepo, rukom istog prepisivača. Papir bijel i žućkast, tanak, glat, listovi 86—90 i neki drugi oštećeni su crvotočinom; povez kožni, sa lijepim pozlaćenim ornamentima na koricama.

Prepisao Ḥusayn b. Ṣun'ullāh Ḫarāğīzade, krajem zulhidžeta 1091/1680.

(نحمدك يا من وفق كاتب هذا الكتاب بتوفيق البداية والنهاية ويسّر اتمامه بافاضة عين
قدرة العناية والهداية ونصّلى ... وآخر عشر ذى الحجة الشريفة لسنة احدى وتسعين والف وهو
العبد المحوج الى مغفرة الله حسين بن صنع الله المدعو بخراجى زاده جعل الله التقى والنقى زاده)

Uvakufio Ali-paša Stočević, za biblioteku svoje tekije u Mostaru, 1257/1841 (v. bilješku i pečat na početku).

(هذه الوقف الشريفة مدينة موستارده انشاسنه موفق اولديغمز تكة شريفة كتبخانه سنده حفظ اولنمق اوزره رضاء لله تعالى اشبوكتب وقف وتمهير اولندى فى ٧ر .سنة ٢٥٧)

Zatim se na nekoliko lista nalaze razne bilješke, popis glosa ovog komentara (حواشى صدر الشريعة), bilješka pisana rukom prepisivača u kojoj se kaže da je ovaj primjerak naručio za sebe Ismail b. Ibrahim, muderis Sinan-pašine medrese na Beširktašu — u Istanbulu

(مما استكتبه لنفسه ولمن شاء الله تعالى من بعد امسه العبد الهائم ف تيه العصيان .. اسماعيل بن ابراهيم حين كان مدرسا بمدرسة سنان پاشا فى قصبة بشكطاش من مضافاة غلطه المحروسة وشارعا لتدريسه وتصحيحه ...)

— ime i lični pečat jednog ranijeg vlasnika (Sejjid Omer Nesib Haririzade, 1226/1811), kratke bilješke s područja fikha, sadržaj, te komentar uvodu *el-Wiqāye*. Na naslovnoj stranici je zapis za očuvanje knjige od propasti i na rubu opet ime gore navedenog vlasnika.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1090. ISTO **503.**

U rukopisu je naslov: صدر الشريعة

L. 167; 27 × 18. *Ta'līq* starinski, pisan uvježbanom rukom. Prvi list je izgubljen i dopisan kasnije drugim, slabijim rukopisom. Osnovni tekst je označen kraticom i podvučen crvenom linijom. Po rubovima listova ima dosta glosa, pisanih rukom raznih prepisivača. Papir tamnobijel i žut, deblji; povez kožni.

Rukopis je iz XVI ili iz XVII stoljeća.

Na naslovnoj stranici je naslov, kasnije napisan, te pečati (stariji i noviji) Gazi Husrev-begove biblioteke. Na završetku se nalaze prigodne izreke i stihovi, pisani rukom prepisivača, u kojima on, ostavljajući svoj rukopis, govori o prolaznosti vremena i života. Na kraju su bilješke s područja fikha i fetve, te bilješka o poslovičnom arapskom glupaku Hebeneki — i opet pečati ove biblioteke.

1091. ISTO **4194.**

U rukopisu je naslov: صدر الشريعة

L. 239; 25,5 × 15,5. *Ta'līq* pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Broj lista označen, samo što su brojevi od 110 pa dalje pogrešno napisani

(pa je 110 napisan: 1010, zatim 1011, 1012 itd.). Papir bijel i tamnobijel, glat, listovi po donjem rubu, naročito pri kraju, dohvaćeni vlagom; povez otkinut i izgubljen.

Rukopis potiče iz XVII stoljeća.

Na početku se nalazi sadržaj, koji je kasnije napisan. Na završetku sadržaja je datum: godina 1111/1699.

1092. ISTO **3709.**

U rukopisu je naslov: صدر الشريعة

L. 253; 17,5 × 13. *Ta'līq* od ruku različitih prepisivača. Uvod je izostavljen. Osnovni tekst označen je kraticom i podvučen, većinom, crvenom linijom, a mjestimice crnom linijom. Po rubovima nekih listova ima glosa. Papir žućkast, deblji; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potiče iz XVII i XVIII stoljeća.

Na početku se nalaze stihovi i bilješke na turskom, perzijskom i arapskom jeziku s područja lirike i tesavvufa, dio sadržaja, bilješka sa imenom jednog ranijeg vlasnika (Muhamed-efendi Rizeli, nastanjen u medresi Sultana Muhameda, u gradu Rize — na obali Crnog mora, 1155/1742), lični pečat nekog drugog vlasnika (Husejn b. Mustafa), gornji naslov koji je kasnije napisan, te na naslovnoj stranici bilješke s područja fikha i sadržaj. Na kraju su magične riječi koje se govore (uče) kao lijek, jedan poučni stih i neke prigodne dove, te na nutarnjoj strani druge korice stih na turskom jeziku.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1093. ISTO **2217.**

Na početku je zabilježeno: صدر الشريعة

Primjerak je nepotpun na kraju.

L. 256; 20 × 13. *Ta'līq* sa nešto *nasha*. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Uzdužna margina prvog lista je odrezana. Po marginama nekih listova ima nešto glosa. Papir bijel, deblji; povez kožni, posljednja korica izgubljena.

Rukopis je iz XVII ili XVIII stoljeća.

Na početku su imena ranijih vlasnika (Ali Hafiz b. Hadži Murteza el-Kajsari, 1121/1709, — Mustafa Selim, zvani Kučuk Hajati, nakšibendija, kadija ..., 1143/1730, — Muhamed Rešid b. H. Abdullah, 1191/1777). Neka imena su namjerno izbrisana. Zatim slijedi

sadržaj. Na naslovnoj stranici je gornji naslov, cijena rukopisa (30?), lični pečat nekog ranijeg vlasnika (Halila), bilješka zavještača i pečat ove biblioteke.

Uvakufio Salim-efendija Muftić.

1094. ISTO **1427.**

L. 248; 20,5 × 14,5. *Nasḫ* lijep. Prvih 13 lista dopisano je kasnije drugim, slabijim rukopisom. Osnovni tekst i komentar označeni su uobičajenim kraticama. Po marginama listova ima sitno pisanih glosa. Na dva umetnuta listića i na listovima 147 i 148 nalaze se crteži u vezi sa tumačenjem pojedinih pitanja. Papir bijel i tamnožućkast, deblji, listovi su dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

Rukopis je vjerovatno iz XVIII stoljeća.

Na početku je sadržaj napisan dva puta.

1095. ISTO **711.**

Po prerezu listova je naslov: كتاب صدر الشريعة

L. 326; 20 × 13. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, pisan vještom rukom. Prvih 30 lista dopisani su kasnije drugim rukopisom. Po rubovima listova ima dosta glosa. Papir bijel deblji; povez polukožni.

Rukopis je, po svoj prilici, iz XVIII stoljeća.

Na početku je pečat zavještača i sadržaj. Na kraju se nalazi opet pečat zavještača, lični pečat, vjerovatno, nekog ranijeg vlasnika (Abduhu Ahmed), bilješka o piscu i bilješka na turskom jeziku s područja fikha.

Uvakufio Abdulbaki-efendi Džino-zade 1284/1867 (v. bilješku i pečate na naslovnoj strani).

1096. ISTO **3663.**

U rukopisu je naslov: صدر الشريعة

Primjerak je nepotpun s početka i na kraju.

L. 394; 21 × 15,5. *Nasḫ* i *ta'līq* pomiješani, specifični, pisani širokim perom. Osnovni tekst podvučen je crnom linijom i uz to u prvoj polovini rukopisa označen kraticom. Listovi 34, 37, 51, 142, 143, 147 i 148 dopisani su kasnije drugim rukopisom. Po marginama malog broja listova ima glosa. Papir tamnobijel i bijel, deblji, listovi su dohvaćeni vlagom i neki oštećeni; povez kožni, oštećen.

Rukopis je iz XVIII stoljeća.

Na početku je sadržaj, napisan kasnije. Na naslovnoj stranici je bilješka s područja arapske gramatike i gornji naslov koji je kasnije stavljen.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1097. ISTO **2277.**

U rukopisu je zabilježeno: هذا كتاب صدر الشريعة

L. 285; 20 × 14,5. *Ta'līq* pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst samo s početka podvučen je crvenom linijom, a poslije nije uopće označen ničim. Naslovi su većinom izostavljeni u pisanju, a mjesto za njih je prazno. Papir je, uglavnom, bijel, čvrst, a mali broj listova je žućkast; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj stranici nalazi se bilješka s područja fikha i gornji naslov.

Iz biblioteke Fejzijje medrese, čiji se pečat nalazi u rukopisu.

1098. حاشية المولى يعقوب پاشا على صدر الشريعة **1098.**

Glosa prethodnom komentaru *Ṣadr aš-Šarī'a*. Napisao Maulā Ya'qūb-paša b. Ḫiḍr-bey, umro 891/1486. Glosa je dosta sažeta, a rađena je po raznim komentarima *al-Hidāye*.

GAL I, 378; S. I, 647.

Početak:

الحمد لله الذى لا يستفتح الكتب الا بحمده ولا يستمنح النعم الا بواسطة كرمه ورفده

... كتاب الطهارات ... المذكور فى الشروح ان الكتاب والكتابة فى اللغة .

L. 198; 20,5 × 16. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*. Naslovi i riječi قوله pisani su crvenim mastilom. Papir bijel, čvrst, deblji, mnogi su listovi dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

Prepis je dovršen 937/1530 (تم تاريخ سنة ٩٣٧).

Na prvom zaštitnom listu nalazi se sadržaj; ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Ahmed, muftija u Mostaru, 1171/1757 — تملكه العبد الفقير احمد المفتى بموستار; u pečatu piše: يارب بجمال شرف نور محمد برشبنم اوله غنجهٔ باغ دل احمد ١١٧١. — To je ranije navedeni komentator djela *Muḫtesar al-Qudūrī*, — v. br. 966). Na naslovnoj stranici je nastavak sadržaja i bilješke sa imenima dvojice ranijih vlasnika (Husejn b. Mustafa, 1010/1601, — Atāullāh b. el-Hadž Ali Žoli — Žoljić). Na rubu prve stranice je nečiji lični pečat koji se ne može pročitati. Nekoliko lista na kraju sadrže prepis iz nekog drugog fikhskog djela.

Uvakufio Mustafa-beg Dženetić za svoje muško potomstvo (v. bilješku i pečat na prvom zaštitnom listu).

1099. ISTO **1522.**

U rukopisu je zabilježeno: حاشية يعقوب پاشا على صدر الشريعة

L. 229; 20,5 × 14,5. *Ta'līq*. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima listova, samo s početka, ima nešto glosa. Papir bijel i tamno-bijel, čvrst, listovi pri kraju dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

Prepisao Walī b. Bālī, bez oznake datuma.

تم الكتاب بعون الملك الوهاب عن يد العبد ... ولى بن بالى .

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalaze se bilješke na turskom i arapskom jeziku s područja fikha. Na naslovnoj stranici je cijena knjige (298 mulki, — 13) i lični pečat nekog ranijeg vlasnika (Ahmed b. Muhamed). Sasvim na kraju nalazi se jedan stih na perzijskom jeziku lirskog ili mističnog sadržaja.

Uvakufio el-Hadž Omer-efendi Hajrizade Iskopjevi (iz Prusca) za Gazi Husrev-begovu medresu (12)68/1851 (v. bilješku i pečat na naslovnoj stranici).

1100. ISTO **2070.**

U rukopisu je zabilježeno: حاشية يعقوب پاشا على صدر الشريعة

Primjerak je nepotpun s početka.

L. 255; 17,5 × 12. *Ta'līq* sitan, složen. Na početku je izgubljeno nekoliko lista. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni, oštećen, prva korica izgubljena.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na posljednjem zaštitnom listu zabilježeno je da je vlasnik rukopisa neki el-Hadž Abdullah.

Uvakufio Memišaga Kasumagić 1284/1867 (v. pečat u rukopisu).

1101. ISTO **3714.**

U rukopisu je naslov: حاشية يعقوب پاشا على صدر الشريعة

L. 264; 17 × 12. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, sitan, složen, pisan uvježbanom rukom. Papir bijel, poneki list zelenkast, list 76 oštećen crvotočinom; povez kožni, omotan u zeleno platno.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj stranici je jedan hadis slabe vjerodostojnosti, izblijedilo ime i pečat jednog ranijeg vlasnika (Mes'ud b. Ibrahim). Na kraju je sadržaj.

Iz Karađoz-begove biblioteke (v. bilješku na naslovnoj str.).

1102. ذخيرة العقبى فى شرح صدر الشريعة العظمى **367.**

Glosa gornjem komentaru *Ṣadr aš-Šarī'a*. Napisao Yūsuf b. Ǧunaid Eḫī Čelebī at-Toqatī, umro 905/1499. Pisac je glosu počeo pisati 891/1486. i dovršio je za deset godina. Djelo je bilo dobro primljeno i rašireno.

ḤḪ II, 2021—22; GAL I, 377; S. I, 646.

Početak:

الحمد لله الذى شرح صدر الشريعة الغراء فلأ بالاحكام الشرعية الحنيفية البيضاء

L. 260; 26,5 × 18. *Ta'līq* i *nasḫ* pomiješani, od ruku različitih prepisivača. Stranice jednog dijela listova (od 71 do 159) obrubljene su crvenom linijom. Po marginama listova, u prvom, većem dijelu rukopisa, ima dosta superglosa. Papir žućkast i bijel, deblji; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na sredini korica; ima polukožnu futrolu koja je oštećena. Nutarnja strana futrole polijepljena je listovima koji su ispisani pismom sijakat.

Prepis (bar posljednjeg dijela) dovršen je 918/1512, kako se može razumiti iz nejasne bilješke na kraju —

(تم تاريخ سنة ثمانية عشر وتسعمائة)

Na prva tri neispisana lista nalazi se samo naslov i mali dio sadržaja. Na naslovnoj stranici su nečitke bilješke sa imenima dvojice ranijih vlasnika (Ali, muderis u medresi Huremijji?, Ahmed ...), te pečati Šehdine i Gazi Husrev-begove biblioteke. Na kraju prvog dijela (ibadat), između listova 70 i 71, nalazi se sadržaj za drugi dio. Na završetku ima bilješka pisana rukom prepisivača, koja nije završena ni jasna, — iz koje se samo razumi da je autor glose bio muderis u medresi Ihda Siman u Istanbulu.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1103. ISTO **294.**

U rukopisu je zabilježeno: اخى چلبى حاشية صدر الشريعة

L. 296; 27,5 × 18,5. *Nasḫ-ta'līq* jednostavan, pisan krupnijim perom. Na marginama listova 165—171 ima glosa. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na sredini korica.

Prepis je dovršen sredinom džumadel-ahira 1056/1646.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة الشريفة فى وسط جمادى الآخر سنة ست وخمسين والف)

Na početku se nalazi nekoliko neispisanih lista, na kojima je zabilježen gornji naslov, jedna bilješka o porijeklu riječi *fetva* i sadržaj. Na naslovnoj stranici su dva pečata Gazi Husrev-begove biblioteke, stariji (iz godine 1280/1863) i noviji pečat.

Uvakufio Ismet-efendija Svrzo sin Vejsil-efendijin iz Sarajeva 1344/1925 (v. bilješku na naslovnoj stranici).

1104. التشريح **2080.**

حاشية على صدر الشريعة لحسام زاده

Glosa komentaru *Ṣadr aš-šarī'a*. Napisao Muṣṭafa-efendi b. Ḥusamuddīn Ḥusāmzāde, umro krajem IX/XV ili početkom X/XVI stoljeća. Datum smrti autora naveden je različito u izvorima. M. Tahir (OM I, 275) kaže da je pisac učenjak iz Fatihovog? vremena i da je ovu glosu dovršio 893/1487. Tašköprüzade (Š. N. rukopis, br. inv. 1685, l. 63) spominje ga također među učenjacima toga perioda. Ismā'īl-paša (AM II, 439), pak, kaže da je pisac umro 1035/1625, što je, po svoj prilici, pogrešno, a Ḥ. Ḫalīfa (II, 2023) ne navodi mu uopće datum smrti. Govoreći o ovoj glosi, Ḥ. Ḫalīfa (n. m.) spominje je na istoj stranici pod različitim nazivima i to kao gore i

الترشيح, što je pogrešno. Brockelmann, međutim, uopće ne spominje ovog pisca niti njegova djela. Glosa je nepotpuna, jer sadrži tumačenje samo do konca poglavlja o vakufu.

M. Ṭāhir, OM I, 275; ḪḪ II, 2023.

Početak:

صدرا شرحه بحمد من ابرز آيات سبحانه من اوراق الاطباق وصحايف الدهر ... وشرحت صدر الشريعة بفرائد كالبدور مع اعتراء عوارض العجز والفتور من مكاره مكائد الدهور ... وسميت هذا الشرح بالتشريح لكون منزلته بمنزلة التلويح على التوضيح

L. 270; 18 × 14. *Ta'līq* slab, velikim dijelom bez tačaka. Osnovni tekst označen je sa riječi قال , a komentar sa قوله , pisanim crvenim mastilom, kako to i glosator kaže izričito u uvodu. Papir tamnobijel, deblji, čvrst, mnogi su listovi prosuti i ispreturani; povez polukožni.

Rukopis, vjerovatno, potiče iz XVI stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice je krupno napisano ime ranijeg vlasnika (Muhamed b. Sadik) i cijena knjige (800). Na prvom zaštitnom listu nalazi se bilješka u kojoj se kaže da je rukopis kupio za 200 srebrenih dirhema i postao mu vlasnikom Ebu's-Suūd Muhammed b. merhum Mustafa-paša b. Muhamed, kao kadija u Foči, 1020/1611.

(تملكت هذا الكتاب المستطاب المسمّى بالتشريح ... بالشراء الشرعى بمبلغ قدره مائتا درهم فضّى وانا خادم الشرع المؤيد ابو السعود محمد بن المرحوم مصطفى پاشابن محمد قاضيا ببلدة فوچه آخر الربيعين لسنة عشرين والف)

Ispod bilješke je njegov lični pečat (u kome se teško može pročitati:

راجى عفو خدا روزجزا

ابو السعود بن مصطفى

خادم شرع محمد مصطفى

U vrhu, na rubu iste stranice, nalazi se druga bilješka, u kojoj se kaže, da je kasnije postao vlasnikom rukopisa Mustafa b. Yusuf el-Mostari (Šejh Yujo). U njegovom pečatu ispod bilješke može se pročitati: مصطفى بادا شفيع مصطفى . Tu je i jedna kratka bilješka s područja fikha, pisana sitno rukom Šejh Jujinom. Na naslovnoj stranici nalaze se bilješke s područja fikha, nečiji lični pečat (koji se nalazi i na posljednjem neispisanom listu, a u kome se teško može pročitati: الواثق بالملك الرحيم الفقير محمود بن ابراهيم), te pečat Gazi Husrev-begove biblioteke. Na kraju se nalaze dove i bilješke s područja fikha.

Iz Kantamirine biblioteke.

1105. ISTO **2444.**

U rukopisu je zabilježen naslov:

كتاب حاشية على صدر الشريعة لمولانا حسام زاده

L. 256; 17,5 × 13. *Ta'līq* sitan, složen, pisan uvježbanom rukom. Naslovi su s početka pisani zlatnim, a poslije crvenim mastilom. Po marginama nekih listova ima superglosa. Papir timnobijel, glat, čvrst, gornje i uzdužne margine nekih listova su odrezane, prvi list oštećen crvotočinom; povez kožni, oštećen, sa zlatnim ornamentima na vanjskoj i nutarnjoj strani korica.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVII stoljeća.

Na naslovnoj stranici, pored gornjeg naslova, nalaze se bilješke s područja fikha, poučni stihovi na turskom jeziku o radinosti i plemenitoj ambiciji, te stariji pečat ove biblioteke. Na kraju su pečati iste biblioteke, stariji i noviji.

Iz Kantamirine biblioteke.

1106. شرح الوقاية **146.**

لابن الملك

Komentar gore navedenom djelu *al-Wiqāya*. Napisao 'Abdullaṭīf b. 'Abdul'azīz Ibn al-Malak (Ibn Firište, Firišteoglu), umro 801/1398. Ovo je, zapravo, ispravljena i dopunjena redakcija prvotnog piščeva koncepta, koju je dao njegov sin Muḥammad (umro u drugoj polovini IX/XV stoljeća), kako je to istaknuto u uvodu rukopisa, gdje spomenuti piščev sin opisuje kako je došlo do izdavanja ovog komentara. On tu kaže, da je njegov otac, nakon dužeg vremena i sa mnogo napora, napisao komentar i dao mu konačnu redakciju. No, po očevoj smrti, taj njegov primjerak je ukraden i izgubljen, a ostale su samo bilješke i prvotni koncept. Ožalošćen tim slučajem i ponukan od mnogih prijatelja, a da očevo vrijedno djelo ne bi posve propalo, — on se dao na ponovni prepis i obradu komentara po očevim bilješkama i nacrtu, ispravljajući i dodajući što je smatrao za potrebno. — Tako je nastao ovaj komentar koji je, prema tome, djelo oca i sina. No, u literaturi se pojavila i druga verzija Ibn Melekovog komentara koja je, držimo, nastala iz ukradenog komentara.

ḤḤ II, 2021; GAL, S. I, 647.

Početak:

الحمد لله الذى جعل العلم اربح المتاع (المتاجر) والمكاسب وارجح المفاخر والمغالب ...

وبعد يقول العبد الضعيف محمد بن عبد اللطيف المشهور بابن الملك ... كان شيخى والدى

شارح المجمع تغمّده الله بغفرانه يقول

L. 202; 28,5 × 20. *Ta'līq* složen. Osnovni tekst podvučen je s početka crvenom, a poslije crnom linijom. U drugoj polovini, poslije lista 146, nalazi se deset neispisanih lista. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa. Papir tamnobijel i bijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Prepisao Muḥammad b. 'Abdurraḥīm, početkom ševala 957/1550.

قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة الشريفة من يد العبد الضعيف الفقير محمد بن

ابراهيم فى اوائل شهر شوال فى يوم الجمعة الاولية — ؟ — لسنة ٩٥٧

Na neispisanom listu s početka nalazi se bilješka i lični pečat ranijeg vlasnika (Muhamed Seid Hajrizade, kadija u Tuzli. U pečatu mu piše: بده مارا الهى عمر سرمد بحق كوهر مهر محمد). Na naslovnoj stranici nalazi se popis nekoliko knjiga, te bilješke s područja fikha i tefsira.

Uvakufio Salim-efendija Muftić.

1107. ISTO **1471.**

Na donjem prerezu je naslov: هذا كتاب شرح وقايه لابن ملك

L. 292; 21,5 × 15. *Ta'līq*. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Stranice su obrubljene crvenom linijom samo s početka i na kraju. Po rubu samo nekih listova ima glosa. Papir bijel, deblji; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Aḥmad b. Maulā, polovinom zulhidže 1044/1634.

(تم الكتاب بعون الله الملك الوهاب ... عن يد العبد الضعيف احمد بن مولى فى

نصف ذى الحجة يوم الاثنين فى وقت العصر سنة اربع واربعين بعد الالف)

Na početku je sadržaj, napisan kasnije drugim rukopisom. Na naslovnoj stranici nalazi se ime ranijeg vlasnika i cijena knjige (Muhamed b. Hadži Hasan, krajem rebiul-ahira 1115/1703, — cijena 330), datum rođenja jednog djeteta, hadis i bilješka s područja fikha. Na rubu pretposljednjeg lista nalazi se prigodni stih o prepisivanju knjiga. Na posljednjoj stranici su bilješke s područja fikha.

1108. ISTO **3245.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب شرح الوقاية لابن الملك . Primjerak je nepotpun na kraju, jer je veći dio knjige izgubljen. Nalazi se prvi dio poglavlja samo do باب الايلاء .

L. 71; 26,5 × 18,5. *Nasḫ-ta'līq* složen, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po marginama nekih listova ima glosa. Papir žućkast, deblji, listovi su dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen, posljednja korica izgubljena.

Rukopis potječe iz XVII stoljeća.

Na dodanim listovima na početku nalazi se ime ranijeg vlasnika (Muhamed-efendi, iz nekog sela koje pripada srezu Akhisar Geyve u Anadoliji), te sadržaj, pisan kasnije slabim rukopisom. Na naslovnoj stranici, pored gornjeg naslova nalaze se imena ranijih vlasnika (Abdulbaki b. Musa, muderis u medresi Valide, Hadži Mustafa, kadija, u čijem ličnom pečatu piše: (يا من لمن تاب عنى اغفر لعبدك مصطفى) te bilješka zavještača. Tu je i stariji pečat ove biblioteke.

Uvakufio Ismet-efendija Svrzo, sin Vejsil-efendije, iz Sarajeva.

1109. ISTO **3247.**

U rukopisu je zabilježeno: شرح الوقاية لابن الملك . Primjerak je nepotpun s početka.

L. 153; 26,5 × 18. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, mjestimice bez tačaka, pisan vještom rukom. S početka izgubljen 71 list. Prvo poglavlje, koje se ovdje nalazi, je باب الخلع . Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubu nekih listova ima nešto glosa. Listovi 72—79 i 144—154 dopisani su kasnije drugim rukopisom, rukom također vještog prepisivača. Papir žućkast i bijel, deblji, nekoliko lista na kraju oštetila je vlaga i miševi; povez otkinut i izgubljen.

Prepisao Ǧamāl b. Muṣṭafa, bez oznake datuma.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذا الكتاب الشريف على يد العبد الضعيف النحيف جمال بن مصطفى)

Rukopis, vjerovatno, potječe iz prve polovine XVII stoljeća.

Na posljednjoj stranici nalazi se sitno pisan uvod iz prvotnog koncepta, iz koga je konačno redigovan i napisan primjerak, koji je ukraden. Ispod toga je još sitnije napisana bilješka, u kojoj se to kaže, — kao i da je ovaj primjerak, koji je napisao ili uredio autorov sin Muhamed, vrijedniji i bolji, jer je on dodao mnoga pitanja i korisne stvari.

الحمد لله الذى جعل العلم اربح المتاجر ... وبعد يقول العبد الضعيف عبد اللطيف بن عبد العزيز ... خطر فى خلدى ...

من أصل النسخة التى سرقت لكن هذه النسخة التى كتبها ابنه محمد بن عبد اللطيف راجحة على اصلها لانه زاد فيها مسائل كثيرة وفوائد غزيرة

Tu je i stariji pečat ove biblioteke.

1110. شرح الوقاية لشيخ زاده **3795.**

Komentar ranije navedenom djelu *al-Wiqāya*. Napisao Muḥammad b. aš-Šayḫ Muṣliḥuddīn Muṣṭafa al-Qūǧawī, Šayḫzāde, umro 951/1544. To je dosta opširan komentar, iako se iz uvoda razumi da ga je autor sastavio na brzu ruku. Komentar je rijedak, jer ga katalozi, koji su nam pristupačni, ne navode. Pisac ga je dovršio 939/1532.

ḤḪ II, 2022; AM II, 238.

Početak:

الحمد لله رب العالمين واشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له ... وبعد فهذه عجالة مسودة لحل تراكيب الوقاية وتصوير مسائلها والتعرض لنبذ من الدلائل

L. 505; 28 × 18,5. *Nasḫ* sitan, složen, pisan vještom rukom. Osnovni tekst označen je kraticom i podvučen crvenom linijom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice su obrubljene također crvenom linijom. Po marginama nekih listova ima nešto glosa. Papir bijel, glat, čvrst, listovi pri kraju dohvaćeni su vlagom; povez kožni, oštećen, sa otiskom ornamenata na sredini korica.

Prepis dovršen 18. džumadel-ahira 1059/1649, kako se može razumiti iz bilješke na kraju, u kojoj je datum pogrešno napisan, jer je navedena godina 1509 (hidžretska što je sasvim pogrešno, a treba da stoji kako smo mi gore naveli —

.. ابتدأ فى سنة ١٥٠٦ وتم فى سنة ١٥٠٩

والصواب ١٠٥٦ – وتم فى سنة ١٠٥٩ – فى شهر جمادى الآخر فى ١٨ يوم

Na početku se nalaze mnoge bilješke s područja fikha i fetve. Među ovima se nalazi i nacrt usta i grla, koji objašnjava način izgovaranja arapskih glasova (مخارج الحروف) , uzet iz djela *al- Miftāḥ* (المفتاح — o deset *kiraeta*, — što ga je napisao Abū Manṣūr Muḥammad al-Baġdādī, umro 539/1144), — te sadržaj. Na rubu prve stranice nalazi se krupno pisana bilješka, u kojoj se kaže da je

rukopis kupljen za vakuf nadzornika carskog harema Ahmed-age iz Mostara —

(بو كتاب مستطاب باب السعادة اغاسى وقف ايچون اثمه اقچه سيله اشترا اولندى)

Na kraju se nalaze razne fetve. Neke od njih izdali su muftije iz Sarajeva, što se vidi po njihovim potpisima. Tako na nekim mjestima piše: »Preneseno iz rukopisa Ibrahim-efendije el-Bistrigije« — نقل من خط ابراهيم افندى البسترىغى المرحوم, ili samo: Ibrahim-efendi el-Bistrigi. (To je, držimo, učeni, pobožni i skromni sufija iz Sarajeva sa Bistrika, koji je bio muftija u Sarajevu, umro 1075/1664. i pokopan kod Careve džamije, — v. Kemura, Sarajevske džamije — Javne muslimanske građevine u Sarajevu — str. 8; Sarajevske muftije, str. 8—9). Na drugom mjestu nalazi se potpis: Atāullah u Sarajevu.

Prepis ovih bilježaka i fetvi je iz druge polovine XVII stoljeća.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1111. توفيق العناية فى شرح وقاية الرواية 2124.

Komentar djelu *al-Wiqāya*. Napisao Ğunayd b. Sandal (u rukopisu je vokalizovano: Sundal) al-Ḥanafī, čija nam je biografija nepoznata.

GAL, S. I, 648.

Komentar je vrijedan, iako je napisan dosta sažeto. Ḥ. Ḫalīfa (I, 508) i Ismā'īl-paša (AM I, 258) ne navode nikakvih podataka o autoru, izuzev što mu poslije imena dodaju još naziv: »al-Bagdadī«.

Početak:

الحمد لله الذى جعل الشرع دينا رضيا ونورا مضيا لخير الأمم ... وبعد يقول الفقير ...

جنيد بن سندل الحنفى

L. 241; 20,5 × 15. *Ta'līq* sitan, složen, pisan vještom rukom. Osnovni tekst označen je sa riječi قوله, pisanom crvenim mastilom, a komentar izrazom: صورة المسئلة. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Prve dvije stranice obrubljene su crvenom linijom. Papir žućkast, glat, čvrst; povez kožni, oštećen, sa otisnutim ornamentima na sredini korica.

Rukopis potječe iz XVI ili XVII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se pečat Muhameda Aganagića, preprodavca knjiga iz Sarajeva. Poslije nekoliko neispisanih lista nalaze se bilješke i stihovi na arapskom i perzijskom jeziku. Bilješke su većinom s područja tefsira i arapskog jezika. Tu su i stihovi perzijskog pjesnika Džamije o ljubavi i krajnjoj poniznosti u ljubavi.

Među bilješkama se nalazi pohvalna ocjena Ibn Kamal-paše o velikom sufiji Muhjiddin Ibn Arebiji. Na kraju, poslije nekoliko neispisanih lista, nalazi se također nekoliko bilježaka, uzetih iz Ebu Su'udova tefsira.

1112. المختصر 3012.

(النقاية مختصر الوقاية)

Skraćena prerada djela *al-Wiqāya*. Napisao 'Ubaydullāh b. Mas'ūd al-Ḥanafī Ṣadr aš-Šarī'a al-Aṣgar (pisac ranije navedenog komentara istom djelu), umro 747/1346. Katalozi i izvori, koji su nam pri ruci, navode da je naslov ove prerade النقاية. Međutim, u uvodu dotične prerade, kao i u uvodu njenog komentara جامع الرموز to se nigdje ne kaže, nego se rad obilježava samo nazivom: المختصر. Ova činjenica navodi nas na sumnju u taj naziv النقاية ovdje iako je usvojen.

GAL I, 378; S. I, 648; ḤḪ II, 1971.

Početak:

الحمد لله رافع اعلام الشريعة الغراء جاعلها شجرة اصلها ثابت وفرعها فى السماء ...

وبعد قال العبد المتوسل الى الله باقوى الذريعة عبد الله بن مسعود بن تاج الشريعة ... قد ألف

جدّى ومولاى لاجل حفظى كتاب وقاية الرواية ... ثم إنى لما وجدت قصور همم بعض

المحصلين عن حفظه فاتخذت منه هذا المختصر

L. 137; 15 × 9,5. *Ta'līq* čitak, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po marginama samo nekih listova ima nešto komentara. Papir bijel, čvrst, deblji, a mjestimice žut i zelen; povez kožni, — ima polukožnu futrolu.

Prepisao Aḥmad b. al-mufti Sayyid Muḥammad, muderis, početkom rebiul-ahira 1044/1634.

(وقع الفراغ من كتابته .. على يد العبد الفقير ابن المفتى سيد محمد احمد المدرس فى

اوائل آخر الربيعين لسنة اربع واربعين والف)

Na nutarnjoj strani prve korice nalaze se dvije fetve na turskom jeziku. Na prvom zaštitnom listu su prebrisana imena i nečitljivi pečati ranijih vlasnika (Sejjid Ahmed, muderis; Sejjid Muhamed Aziz; Abdulkadir, sin kadije Ahmeda, muderis Sinan-begove medrese u Drami, — grad u Grčkoj Makedoniji, — Osman b. Husejn, hatib Hadži Ibrahim-kadijine džamije) i sadržaj. Na naslovnoj stranici nalazi se dio sadržaja, jedan izbrisan lični pečat, ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Muhamed Aziz el-Husejni, 1108/1696 — u čijem pečatu piše: خدايا تو باران رحمت بريز بيامرز سيد محمد عزيز ١٠٨ te pečati Šehdine i Gazi Husrev-begove biblioteke. Na kraju je mali račun za nabavku kućnih namirnica.

Iz Šehdine biblioteke, čiji se pečat nalazi na početku i na kraju rukopisa.

1113. جامع الرموز شرح مختصر الوقاية 392.

Komentar prethodnom djelu *(Muḫtaṣar al-Wiqāye)*. Napisao Šamsuddīn Muḥammad b. Husāmuddīn al-Ḫorāsānī al-Qūhistānī, umro oko 962/1554. Prema ḤḪ (II, 1971) pisac je djelo dovršio 941/1534. i »to je najbolji i najprecizniji komentar«. No, on poslije toga navodi i oštru kritiku ovom komentaru i njegovom piscu, koju je dao njegov savremenik i kolega Maula ʻIṣāmuddīn. Djelo je prikazano sultanu Ubejdullah Behādir-hanu el-Uzbekī, koga pisac u uvodu mnogo veliča i slavi (umro 946/1539).

ḤḪ II, 1971; GAL, S. I, 648.

Početak:

الحمد لله الذى فضّلنا بتعليم اصول مبسوط الجامع الكبير من الأحكام

L. 319; 27 × 17,5. *Nasḫ* lijep, sitan, složen, pisan vještom rukom. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Papir žućkast, deblji, listovi prosuti; povez kožni, oštećen, rastavljen od knjige, sa ornamentima na koricama.

Prepisao Abuḍ-Ḍiyā' ʻAlī al-Ḫawelānī al-Wafā'ī, aš-Šāfiʻī u nedjelju 6. rebiul-ahira 982/1574.

(وكان الفراغ من نسخ هذا الكتاب يوم الأحد المبارك سادس شهر ربيع الثانى سنة اثنين وثمانين وتسع مائة على يد العبد الفقير ابو الضياء على الخولانى الشافعى ...)

Na početku se nalazi kratka dova, bilješka o mjestu Kuhistan, bilješke s područja fikha, fetve na turskom jeziku, imena dvojice ranijih vlasnika (Muhamed Bahsi — محمد الشهير ببحشى , — Ahmed Abu'l-Maʻrūf, kadija u gradu Mensura u Egiptu — (ثم استقر فى ملك

احوج العباد احمد ابو المعروف القاضى بالمنصورة بالديار المصرية) , te sadržaj. Na naslovnoj stranici je krupno pisana bilješka, u kojoj se kaže, da je rukopis vakuf; zatim dio sadržaja, te imena dvojice drugih ranijih vlasnika (Omer Abdurrahim i Abdulkerim Muhamed). Na rubu druge stranice nalazi se okrugao lijepo izrađen pečat, u čijem središtu je napisano ime, vjerovatno nekog ranijeg vlasnika (Ebu Bekr b. Jakub). Oko toga su upisane lijepe misli: رب كن لى واغنى عمن سواك – ليس لى من مقصد الا رضاك – من قنع عز من طمع ذل . Na kraju, na neispisanim listovima, nalazi se jedan stih na arapskom jeziku — i na posljednjoj stranici stih na perzijskom jeziku.

1114. ISTO 578.

L. 398; 28 × 18. *Nasḫ* čitak, u pisanju ima grešaka. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Rukopis potječe iz kraja XVII ili početka XVIII stoljeća.

Na naslovnoj stranici nalazi se sadržaj, te vlastoručni potpis i lični pečat ranijeg vlasnika (Mustafa b. Jusuf el-Mostari. U pečatu ispod imena piše: حسبى الله وحده وكفى عبده مصطفى ١٠١ — 1101/1689). U vrhu prve stranice nalazi se krupno pisana bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis kupljen »imamskim novcem«? za vakuf nadzornika carskog harema Ahmed-age (kao pod br. 1110). Na kraju, na neispisanom listu, nalazi se bilješka s područja fikha.

Uvakufio Hromozade Izzet Salih-efendi 1284/1867, kako se vidi iz pečata koji se nalazi u rukopisu.

1115. الاصلاح والايضاح 307.

لابن كمال باشا

Djelo o fikhu sa komentarom. To je »ispravak i razjašnjenje« *al-Wiqāye* i njenog komentara *Ṣadr aš-šarīʻa*. Napisao Aḥmad b. Sulaymān Ibn Kemal-paša (Kemalpašazade), umro 940/1533.

ḤḪ I, 109; GAL I, 378; S. I, 647.

U uvodu pisac kaže, da čuveno djelo *al-Wiqāya* ipak sadrži neke nedostatke, pa i greške; a još više grešaka, pa i zabluda, sadrži

komentar *Ṣadr aš-šarī'a*. Zato je, kaže, odlučio da *al-Wiqāyu* ispravi i da razjasni zablude navedenog komentara. Taj ispravak *al-Wiqāye*, kojim je istu preradio i koji je dao kao samostalno djelo, nazvao je *al-Iṣlāḥ*, a komentar tomu, koje je istodobno napisao, nazvao je *al-Iḍāḥ*. On je tim, čini se, htio da potpuno zamijeni i isključi iz upotrebe gore navedena osnovna djela. Iako kaže, da je htio dati ispravak i nadopunu, te tako olakšati predmet, njegov ispravak nije popularan ni uvažen kao original. Rad je dovršio 928/1521. i poklonio ga sultanu Sulejmanu.

ḤḤ I, 109; GAL I, 378; S. I, 647.

Djelo je još poznato pod naslovima:

الايضاح شرح الاصلاح ، ابصاح الاصلاح , te

اصلاح الوقاية فى الفروع.

Početak:

احمده فى البداية والنهاية على الهداية والوقاية واشكره على ما انعم علىّ من التوفيق والعناية

L. 158; 26 × 18. *Nasḫ* i *ta'līq*. Osnovni tekst podvučen je crvenom, a ponegdje crnom linijom. Po rubovima listova ima glosa, od kojih su neke pisane crvenim mastilom. Papir žućkast, deblji, listovi, naročito pri dnu, dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen, sa otiskom ornamenata na sredini korica.

Prepisao al-Ḥāğ Ilyās b. Ḥamza, muderis u Džafer Čelebijinoj medresi u Brusi, na imanju zvanom Giklubaba kraj Bruse, u mjesecu ševalu 963/1555.

(تم تمام هذه الاوراق على يد العبد الضعيف الفقير الحاج الياس بن حمزه المدرس بمدرسة جعفر چلبى بمحمية بروسه المحروسة فى شهر شوال المبارك من شهور سنة ثلث وستين وتسعمائة فى يايلاق المسمى بكيكلو بابا فى قرب المحروسة المزبورة)

Na početku, na dodanim listovima, nalazi se sitno zabilježen naslov, oznaka Kantamirine biblioteke (petokraka zvijezda), ime — vjerovatno — nekog ranijeg vlasnika (Ali es-Sufi), te sadržaj. Na naslovnoj stranici je ime i lični pečat vlasnika, gore navedenog prepisivača (Ilyās b. Ḥamza). Na završetku su dva stiha o tom, koliko treba strpljivosti i opreznosti, kada se vrši ispravak neke knjige. Na posljednjoj stranici je bilješka s područja fikha.

Iz Kantamirine biblioteke.

1116. ISTO 496.

Na koricama je nalijepljen naslov: الايضاح شرح الاصلاح

L. 261; 25,5 × 18. *Ta'līq* i na nekim listovima *nasḫ*. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima glosa. Papir žućkast i bijel; povez kožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVII ili XVIII stoljeća.

Uvakufio Ahmed Asim Mutevelić, za Gazi Husrev-begovu medresu, 1269/1852 (v. bilješku i pečate na naslovnoj stranici).

1117. ISTO 669.

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا اصلاح ايضاح

L. 246; 23,5 × 17. *Ta'līq* i *nasḫ* pomiješani, mjestimice vokalizovani. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima listova ima glosa. Papir žućkast; povez polukožni, oštećen.

Rukopis je, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu je gornji naslov, bilješka s područja fikha, te ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Muhamed Seid Hajrizade — Hajrić — u Sarajevu, dobio rukopis u svoje vlasništvo u Istanbulu 1190/1776). Na slijedećim listovima nalazi se sadržaj, kraće dove, ime drugog vlasnika (Hidajetullah b. Mahmud), stihovi na perzijskom jeziku od Mevlana Džamije o skromnosti i predanosti Bogu, stihovi na arapskom jeziku, navodno od halife Alije, te bilješke s područja fikha i fetve na turskom i arapskom jeziku. Na kraju su također bilješke s područja fikha i stihovi na turskom jeziku lirskog sadržaja.

1118. المختار للفتوى 2079.

فى فقه الحنفية للموصلى

Djelo o fikhu, što ga je napisao Abu'l-Faḍl 'Abdullāh b. Maḥmūd b. Maudūd b. Maḥmūd al-Mauṣilī al-Ḥanafī, umro 683/1284. Pisac je u ovom djelu odabrao mišljenje *(qaul)* Ebu Hanife i druga jača mišljenja hanefijskog mezheba, koja se uzimaju za podlogu pri davanju fetvi.

GAL I, 382; S. I, 657; ḤḤ II, 1622.

Početak:

الحمد لله على جزيل نعمائه أحمده على جليل آلائه واشكره على جميل بلائه

L. 142; 17 × 13. *Ta'līq*, mjestimice sličan *nasḫu* vokalizovan, krupniji, pisan širokim perom, u razmaknutim redovima. U pisanju ima grešaka. Naslovi poglavlja pisani su crnim mastilom. Poglavlja su numerisana rednim brojevima, što je rijedak slučaj, — kod nas do sada jedinstven. Poslije lista 7 izgubljeno je nekoliko lista (poglavlja 15—33). Po rubovima listova i između redaka ima nešto komentara. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni, popravljen, sa ornamentima na sredini korica.

Prepisao Maḥmūd Faqīh b. Yūsuf, 1. rebiul-ahira 864/1459, kako se to vidi u krupno pisanoj bilješci na posljednjoj stranici.

(تم الكتاب ... فى اول ربيع الآخر ... كتبه العبد الضعيف ... محمود فقيه بن يوسف ... تاريخ سنة اربع وستين وثمانمائة)

Na naslovnoj stranici nalaze se bilješke s područja fikha i akaida na arapskom i turskom jeziku. Skoro na svakom listu, izuzev prvih nekoliko lista, napisana je riječ وقف .

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1119. ISTO **565.**

Na prvom listu, u vrhu, zabilježeno je kasnije: مختار للفتوى

Početak ovog primjerka je:

قال الشيخ الامام العلامة مجد الدين ابو الفضل عبد الله بن محمود بن مودود بن محمود بلدجى الحمد لله على جزيل نعمائه

L. 105; 26,5 × 19. *Ta'līq*, pisan krupnijim perom, u razmaknutim redovima. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po širokim rubovima i između redaka ima dosta komentara, pisanih rukom istog prepisivača. Slova kao kratice imena pojedinih imama napisana su crvenim mastilom iznad teksta. Papir žućkast, glat, neki su listovi deblji, a mnogi oštećeni, naročito s početka; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Yūsuf b. 'Abdullāh b. Ḥiḍr, u nedjelju mjeseca rebiul-ahira 893/1487.

(وقع الفراغ من تحرير هذا الكتاب فى يوم يك شنبه فى وقت الضحى فى شهر ربيع الآخر على يد العبد الضعيف يوسف بن عبد الله بن خضر ... تاريخ سنة ثلث وتسعين وثمانمئة)

Na početku je nedovršen sadržaj, napisan kasnije na dodanom listu. Naslovna stranica ispunjena je bilješkama s područja fikha i hadisa. Na prvoj stranici, u vrhu, nalazi se veliki okrugli pečat, koji je nečitljiv. Isti pečat nalazio se na više mjesta, ali je pobrisan. Na kraju su također bilješke s područja fikha, od kojih su neke na turskom jeziku. Tu su i kratke biografije imama Ebu Hanife, Ebu Jusufa, Muhameda eš-Šejbanije i Šafiije. Među ovim bilješkama nalaze se i neki zapisi, koji sadrže čudotvornu moć.

1120. ISTO **4088.**

Među bilješkama s početka zabilježeno je: هذا كتاب مختار

L. 111; 21 × 15. *Nasḫ*, pisan u razmaknutim redovima. Istaknute riječi, samo s početka, podvučene su crvenom crticom. Uvod je u ovom primjerku izostavljen. Po rubovima i između redaka nekih listova ima tumačenja, od kojih su neka na turskom jeziku. Papir bijel, deblji, mnogi su listovi prosuti; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Muṣṭafa b. Ḥasan Bālī, 15. ševala 959/1551.

(قد وقع الفراغ من تنميقه من شوال المبارك اون بشنده تاريخ سنة ٩٥٩ كاتبه مصطفى بن حسن بالى غفر الله لهما) .

Na početku se nalazi ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Muhamed, imam i hatib), te bilješke s područja fikha i tradicije. Na naslovnoj stranici je sadržaj, pisan crvenim mastilom, a po rubu nekoliko hadisa. Na završetku je prigodni stih na turskom jeziku, u kome prepisivač traži, da se za njeg moli. Na slijedećem listu je bilješka iz života mufesira Kadi Bejdavije, te ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Ali b. Hasan b. eš-Šejh Omer Džabi el-Mostari — iz Mostara. U pečatu mu piše: رضا جوى حضرت بارى عبده على). Po tom, na šest lista na kraju, nalaze se bilješke s područja arapske gramatike, fikha i tradicije.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1121. Zbirka (مجموع) , 2 **2560.**

L. 20 × 12,5. *Nasḫ* čitak, krupniji. Papir tamnobijel, deblji, listovi pri dnu dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na sredini korica

1. L. 1—111. ISTO

Na rubu prve stranice nalazi se bilješka: هذا كتاب المختار من الفقه . Uvod je izostavljen. Po rubovima nekih listova ima komentara.

2. L. 111—115. رسالة الطهارة

Traktat o vjerskom islamskom čišćenju. Napisao Selāmī iz Sarajeva, kako je to rečeno u kratkoj bilješci na kraju (صاحب هذه الرسالة سلامى بمحروسة سراى). Pisac je ovu raspravu napisao 997/1588, kada je neki umišljeni i prepotentni učenjak ili zavidnik (možda stranac ili iz neke bosanske kasabe), pred Halil-pašom (koji je bio rodom iz Bosne, umro 1012/1603), omalovažio ulemu »ovog lijepog grada« (vjerovatno Sarajeva?) izjavivši da »u njemu nema učenjaka i da najučeniji čovjek među njima ne zna ni propise o vjerskoj čistoći«. Da bi zlonamjernom kritičaru dokazao neosnovanost njegove izjave, pisac je napisao ovu raspravu, kako to sam u uvodu kaže. Na kraju se pisac opet osvrće na spomenutog kritičara upozoravajući ga da je svojom izjavom prekršio pravila pristojnosti i vjerskog morala.

Početak:

المنّة لله الذى طهّر قلوب عباده المؤمنين عن الشرك والكبر والحسد وخباثة الجاهلين ... فاعلم ان سبب كتابة هذه الورقة المضبوطة وتقريرها المبسوطة كلام غير مربوط وغير معقول وهو صادر عن عالم فاضل على زعمه فى مجلس امير الامراء الكرام كبير الكبراء الفخام خليل باشا يسّر الله (له) ما يشاء فى حالة الغضب والعنف فى أثناء مصاحبته ومواظبته فى حق علماء هذه الطيبة ان ليس فيها من العلماء فرد بل اعلمهم واكبرهم لا يعلم الطهارة قدحا لشأنهم ... فكتبت تلك الورقة المشتملة بمضمون مسائل الطهارة المجملة بقلة البضاعة وعدم الفضل التام

Prepisao oba rada Ismā'īl b. 'Alī al-Aqḥiṣarī (kadija i alim iz Prusca, jedan od istaknutih učenika Hasan Kafi-efendije), 1017/1608, kako se to vidi na kraju pod t. 1 —

تم المختار بعون الملك الغفار على يد افقر الفقراء اسمعيل بن على/الاقحصارى سنة ١٠١٧ – الاقحصارى نسبة الى بلدة اقحصار فى بوسنه واسمها الآن پروساج)

Na naslovnoj stranici pod t. 1 nalaze se razne bilješke s područja fikha, logike i arapskog jezika. Na završetku se nalaze prigodni stihovi na turskom jeziku.

U sredini traktata (t. 2) nalaze se bilješke s područja arapskog jezika i dvije fetve na turskom jeziku koje je izdao Šejh Hasan el-Akhisari. (To je Hasan Kafi-efendija Pruščak). Na završetku je gore navedena bilješka o piscu. Na kraju je jedan hadis i munadžat Veis el-Karanije, te dove i bilješka iz fikha.

Uvakufio Hamdija Kreševljaković (v. bilješku na naslovnoj stranici pod t. 1).

1122. ISTO kao br. 1118. **4051.**

U rukopisu je zabilježen naslov: مختصر الفتاوى i مختار الفتوى

L. 165; 20,5 × 15. *Nasḫ* lijep, krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Po rubovima listova i između redaka ima komentara. Papir tamnobijel i bijel, deblji; povez kožni.

Prepis je dovršen 19. safera 1063/1652, kako se razumi iz bilješke na kraju, u kojoj je ime prepisivača namjerno izbrisano. (نمقه الفقير المذنب ... فى عام ثلث وستين بعد الف فى يوم التاسع عشر من شهر صفر المظفر)

Na početku se nalazi ime i lični pečat ranijeg vlasnika (sohta Ali b. Salih), nekoliko arapskih riječi s turskim prevodom i bilješka s područja fikha. Na kraju su stihovi prepisivača, u kojima on moli Boga za oprost grijeha njemu i »vlasniku knjige«. Po tom se nalaze bilješke s područja fikha. Ispod jedne od tih bilježaka, koja je na turskom jeziku, potpisan je »Ahmed, kadija u gradu Mostaru«.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1123. Zbirka (مجموع) , 4 **4087.**

L. 205; 20 × 13,5. *Ta'līq* i *nasḫ* pomiješani. Papir tamnobijel, čvrst; povez polukožni, znatno oštećen crvotočinom.

1. L. 1—68. ISTO

Primjerak je nepotpun na početku (prvi list izgubljen) i na kraju (prepis nedovršen). U pisanju ima grešaka. Po rubovima listova s početka ima komentara. Na kraju se nalazi sedam neispisanih lista.

2. L. 69—185. الطريقة المحمدية

Knjiga vjerskih pouka iz Kur'ana i hadisa. Napisao Muḥammad b. Pir 'Alī al-Birgawi, umro 981/1573 (v. I, 268).

Po marginama nekih listova ima komentara. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

Slijedeća dva lista (186 i 187) sadrže molitve (dove) za liječenje i spas od kuge (دفع طاعون ايچون ادعيه لر) .

3. L. 188—194. رسالة فى آداب المناظرة لطاش كوپرى زاده

Traktat o disputaciji (v. I, 7 i 111).

Na listovima 194—196 nalaze se pravila na turskom jeziku za proricanje (gatanje) pomoću mushafa. (Početak: وقتى كه فال اتمك دلسك مصحف كريمدن برنيت اوزرينه) Rad nije dovršen.

Listovi 197—198 sadrže fetve, također na turskom jeziku, koje su dali i potpisali Mustafa el-Mostari, muftija u Mostaru i Alija, muftija u gradu Sarajevu.

4. L. 198—203. نخبة الفكر

لابن حجر العسقلانى

Kratak uvod u nauku hadisa (v. I, 63 i 237).

Prepisao pod t. 1—2 Behlūl b. Selīm Nevesinli (iz Nevesinja), u petak 15. redžeba 1142/1729, — kako je to zabilježeno na završetku pod t. 2.

(تم الكتاب بعون الله الملك الوهاب فى يوم الجمعة لوقت بعد الظهر فى خمسة عشر من
رجب الشريف فى تاريخ سنة اثنى واربعين ومائة والف كتبه الفقير ... بهلول بن سليم نوه
سنلى – نسبة الى بلدة نوسنه فى بوسنه هرسك) .

Prepisao pod t. 3—4 Muḥammad b. Ša'bān, as-Sohta, iz sela Zijemlje, učenik Karađoz-begove medrese u Mostaru, 1124/1712.

تمت الرسالة الشريفة بعون الملك المنان سنة اربع وعشرون ومائة والف كتبه الفقير محمد
السوخته ابن شعبان من قرية زويمله بمدرسة قره كوز محمد بيك

Na neispisanom listu 68[a] nalazi se bilješka u kojoj se kaže, da je vlasnik rukopisa Mustafa b. Behlul (sin prepisivača). Na l. 69—70 nalaze se bilješke s područja hadisa i fikha na arapskom i turskom jeziku. Na l. 203—204 su bilješke s područja fikha i akaida. Na listu 205 nalaze se bilješke na turskom jeziku, koje sadrže datume smrti nekoliko istaknutih ljudi iz Hercegovine, većinom iz prve polovine XVIII stoljeća. (Mustafa-efendija, muftija, 1119/1707; Hasan-efendija Alikalfazade — Alikalfić — 1140/1727; Ali-efendi Kešfi, muftija, 1070/1659; Salih-efendija, muftija — dobio položaj mostarskog muftije u 72. godini života, radio kao muftija 22 godine i umro 1144/1731; H. Ibrahim-efendija Šejhzade — Šehić — 1137/1724; Džumhur Ibrahim-efendija Behlulbašazade — Behlulbašić — 1144/1731; Ahmed-efendija Lubini — iz Ljubinja — 1120/1708; Ali-efendija, vaiz, 1064/1653 — ? ili 1164/1750).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1124. ISTO kao br. 1118. **2261.**

Početak je ovdje:

قال الشيخ الامام العلامة مجد الدين محمود بن مودود بن محمود بن بلدجى طيب الله
ثراه الحمد لله على جزيل

L. 94; 20,5 × 15. *Nasḫ* i *ta'līq* pomiješani. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova ima komentara. Papir tamnobijel, čvrst, listovi su prosuti i dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen, rastavljen od listova.

Prepis dovršen u petak 3. ramazana 1168/1754.

(تم هذا الكتاب ما بين الصباح والظهر يوم الجمعة فى ماه رمضان المعظم فى اليوم الثالث
فى سنة ثمان وستين ومائة والف) .

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se slabo pisana bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže, da je ovaj rukopis poklonio neki Fadil-efendija nekom Munla Mustafi. Na naslovnoj stranici nalaze se poučne izreke na arapskom i turskom jeziku. Na posljednjoj stranici je prepis tapije na neko zemljište.

1125. ISTO **3293.**

U rukopisu je zabilježen naslov: فتاواى مختار i مختار فى فروع الحنفية . Primjerak je nepotpun na kraju, nedostaje nekoliko poglavlja.

L. 100; 22,5 × 17. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, čitak, pisan u razmaknutim redovima. Po rubovima listova i između redaka ima sitno pisanih komentara. Papir tamnobijel, crvenkast i bijel, deblji; povez papirni, nov.

Prepis, vjerovatno, potječe iz XVII ili početka XVIII stoljeća.

Naslovna stranica ispunjena je manje važnim bilješkama s područja akaida i fikha.

1126. ISTO **1396.**

Naslov u rukopisu je: كتاب المختار فى الفقه

L. 153; 21,5 × 16. *Nasḫ* čitak, pisan u razmaknutim redovima. Po rubovima listova i između redaka ima dosta komentara, pisanih sitno, rukom istog prepisivača. Papir bijel, deblji; povez kožni, sa jednostavnim ornamentima na koricama; primjerak ima polukožnu futrolu.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz prve polovine XVIII stoljeća.

Na naslovnoj stranici nalaze se tri hadisa slabe vjerodostojnosti, te ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Hafiz Husejn-efendi, imam ...). Na posljednjoj stranici nalazi se jedan stih lirsko-mističnog sadržaja i jedna kraća priča.

Iz Šehdi-efendine biblioteke (v. pečat u rukopisu).

1127. ISTO **1091.**

U ovom primjerku uvod *(dībāğa)* je izostavljen. Počinje sa:

كتاب الطهارة

L. 126; 21 × 15. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, jednostavan, pisan krupnije, u razmaknutim redovima. Po rubovima i između redaka samo nekih listova ima komentara. Papir tamnobijel, deblji, čvrst, listovi, naročito pri kraju, dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

Na kraju se nalazi slabo i nejasno pisana bilješka, iz koje bi se moglo razumiti, da je prepisao neki Hasan ili Muhamed b. Hasan, 924/1518.

(رحم الله من نظر فيه ودعا لكاتبه عن حسن بن وروى – ؟ – عن محمد بن حسن

انه التاريخ سنة اربعة وعشرين وتسعمائة)

Držimo pak vjerovatnije, da je to datum originala, iz kojeg je prepisan ovaj primjerak. Datum ovog prepisa potječe, sudeći po pismu i papiru, iz XVIII stoljeća.

Na početku se nalazi sadržaj, napisan kasnije, jedan hadis, te bilješka, u kojoj Mustafa-beg Dženetić zavještava ovaj rukopis svome muškom potomstvu. Ispod bilješke je njegov lični pečat, u kome je napisano:

خاك پاى جار يار با صفا بنـــده آل محمـــد مصطفى

Naslovna stranica, kao i posljednja, ispunjene su vježbama nekog početnika u pisanju.

1128. الاختيار لتعليل المختار **263.**

Komentar prethodnom djelu *al-Muḫtār lil-fatwa* od istog autora. U rukopisu je naslov napisan rukom prepisivača:

كتاب الاختيار فى شرح المختار تصنيف الشيخ الامام العالم العلامة الزاهد الورع البارع

علم الهدى قدوة الاسلام نعمان الزمان عبد الله بن محمود بن مودود بن محمود البلدجى تغمده

الله برضوانه واسكنه فسيح جناته بفضله ورحمته

GAL I, 382; S. I, 657; ḤḪ II, 1622.

Početak:

الحمد لله الذى شرع لنا دينا قويما وهدانا اليه صراطا مستقيما وجعلنا من أهله تعلما وتعليما

Ovaj primjerak je u dva dijela u jednom svesku sa produženom folijacijom.

L. 330; 27 × 18. *Nasḫ* starinski, mjestimice vokalizovan. Po uskim marginama nekih listova ima nešto glosa. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni, oštećen, sa otiskom ornamenata na sredini korica.

Prepisao oba dijela 'Oṯmān b. Ibrāhīm at-Tarabulusī, u subotu 26. safera i u petak 19. redžeba 843/1439, kako stoji u bilješkama na kraju, — v. l. 165 i 330.

(وكان وافق الفراغ من نسخه يوم السبت سادس عشرين شهر صفر ، يوم الجمعة تاسع

عشر شهر رجب المعظم – من شهور سنة ثلاث واربعين وثمانمائة كتبه عثمان بن ابراهيم

الطرابلسى نسبا الحنفى مذهبا)

Ispod te bilješke prepisivač je zabilježio, da je primjerak prepisao za svoju potrebu, iz čega se vidi da je bio učen čovjek.

(علّقه لنفسه نفع الله به كاتبه ... ليشتغل به وينتفع به نفعه الله به وفهّمه ما فيه)

Tu je također zabilježeno, da je svoj prepis sravnio i ispravio prema drugom primjerku, ispravljenom i pročitanom pred učiteljima.

(بلغ مقابلة صحيحة على يد كاتبه عثمان الطرابلسى الحنفى فصحّ ان شاء الله تعالى على نسخة صحيحة مقروءة على المشايخ وكان الفراغ من مقابلته فى يوم الثلاثة خامس عشر شهر ذى الحجة من شهور سنة اربعة واربعين وثمانمائة والحمد لله وحده)

Pa i pored toga, u pisanju mjestimice ima grešaka.

Na listovima 331—332 nalazi se kraći rad istog autora o poklanjanju sevaba od učenja Kur'ana umrlim (رسالة فى وصول ثواب القرائة الى أهل القبور لصاحب المختار).

Početak poslije besmele glasi:

الحمد لله الذى هدانا لهذا وما كنا لنهتدى لولا أن هدانا الله احمده واشكره على أن علّمنا ما لم نكن نعلمه لولاه ... وبعد فكنت يوما مع جماعة من الأمراء والعلماء نصلى على جنازة بعض الفضلاء فقال بعض من حضر من الأمراء بعد ما صلى عليه كان هذا الميت صاحبى اريد اقرأ واهدى اليه ثم سأل بعض الفقهاء الحضور هل يصل ثواب القرائة الى اهل القبور فاجابه بانه لا يصل اليهم الثواب وكان الوقت يضيق عن مناظرته والجواب فكتبت هذه الرسالة وانفذتها اليه ليقف عليها فيظهر له الصواب فقلت وبالله التوفيق .

Završetak glasi:

... قال صلى الله عليه وسلم ما رآه المسلمون حسنا فهو عند الله حسن وقال ﷺ لا تجتمع امتى على الضلالة فمن خالف ذلك فقد خالف النص والاجماع والله تعالى اعلم بالصواب من كلام صاحب المختار رحمه الله تعالى وعفا عنه ونفعنا بعلمه آمين والحمد لله رب العالمين

Na listovima 332—333 nalazi se drugi kraći rad istog navedenog autora. To je jedno pitanje s područja islamskog porodičnog prava: ustanovljenje očinstva u slučaju spora dvojice ljudi za jedno dijete (مسئلة ذكرها صاحب المختار رحمه الله).

Početak ovog rada, poslije gornjeg naslova, glasi:

رجلان ادعيا ولد امرأة ولا بينة لواحد منهما ثبت نسبه منهما ووجهه انهما استويا فى سبب الاستحقاق

Obje ove risale prepisao je gore navedeni prepisivač, što se vidi po rukopisu.

Na prvom zaštitnom listu nalaze se dvije bilješke, od kojih jedna sadrži naziv djela, a druga uputstvo za liječenje astme. Po tom slijedi sadržaj, napisan kasnije na dodanim listovima, te imena i lični pečati ranijih vlasnika (Salih, — samo pečat u kome se može pročitati datum 1074/1663; Omer b. Ali b. Ahmed 1193/1779; Ali b. Muhamed b. Mahmud? — namjerno brisano —, kadija ranije u Pljevlju). Na naslovnoj stranici je naslov djela, kratka biografija pisca, sadržaj prvog dijela, bilješke s područja fikha, jedna bilješka o porijeklu neke žene s datumom 917/1511, te nečitko ime jednog ranijeg vlasnika (Ahmed ...). Na završetku (l. 165 i 330) prepisivač je zabilježio prigodni stih, u kome se zastupa stanovište, da knjige ne treba nikom posuđivati. Na naslovnoj stranici drugog dijela (l. 166) nalazi se naslov, sadržaj, bilješka nekog ko se služio ovim rukopisom, a čije je ime namjerno izbrisano, te ime ranijeg vlasnika (Mustafa b. Kasim b. Muhamed el-Begbazari, — iz kasabe Begbazari u ankarskom vilajetu). Na završetku druge risale nalaze se stihovi lirskog sadržaja, pisani rukom prepisivača. Na posljednjoj stranici su dva stiha o darežljivosti, zagonetke s područja fikha, te stihovi o skromnosti i nadi u Boga.

1129. ISTO 252.

U rukopisu je naslov: كتاب الاختيار لتعليل المختار

L. 372; 28 × 21. *Nasḫ* krupniji. Stranice prvih nekoliko lista obrubljene su sa po dvije crvene linije. Papir tamnobijel i žućkast, deblji; povez kožni, oštećen.

Prepisao Abu'l-Yusr Muḥammad b. Aḥmad b. Nağīb-ḫoğa, u ponedjeljak 11. ramazana 965/1557.

(وكان الفراغ من هذه النسخة المباركة الشريفة يوم الاثنين فى حادى عشر رمضان المعظم من شهور سنة خمسة وستين وتسعمائة كتبه العبد الفقير الملتجى ابو اليسر بن محمد بن احمد بن نجيب خجا غفر الله له ولوالديه)

Na prvom zaštitnom listu su imena ranijih vlasnika (Muhamed Seid Hajrizade; — Abdurrahim Seid b. Šejh el-Hadž Muhamed-efendi, muftija b. el-Hadž Muhamed, muftija b. šejh Emrullah-efendi eš-Šehid b. Emrullah Šāmīzāde, — dobio na poklon od Hajrizade — koji je knjigu otkupio od navedenog vlasnika Abdurrahim Seida nakon što mu je istu bio poklonio —

(وفقنى الله تعالى لتملكه بالهبة من قبل خيرى زاده محمد سعيد افندى وأنا العبد المذنب ... عبد الرحيم سعيد بن الشيخ الحاج محمد افندى المفتى بن الحاج محمد المفتى بن الشيخ امر الله افندى الشهيد بن امر الله شامى زاده رزقه الله تعالى واياهم الحسنى وزياده – بعد الهبة اشتريت الفقير محمد سعيد خيرى زاده)

Tu je i sadržaj, napisan kasnije.

Na naslovnoj stranici je naslov djela i bilješke s područja fikha. Na završetku su stihovi, u kojima prepisivač moli da mu se oproste eventualne greške u pisanju. U druga dva stiha na istom mjestu kaže se, da je sreća čovjeku važnija i od samog truda. Na posljednjoj stranici su prigodni stihovi, u kojima se upućuje poziv prijatelju na naučno sijelo, te bilješka s područja fikha.

1130. ISTO **3774.**

U rukopisu je zabilježen naslov: الاختيار فى شرح المختار . Primjerak je u dva dijela u jednom svesku.

L. 240; 29,5 × 21. *Nasḫ* lijep. Po marginama malog broja listova nalazi se nešto malo glosa. Papir bijel, deblji, čvrst, rubovi listova dohvaćeni su vlagom; povez kožni, oštećen, sa ornamentima ne sredini korica.

Prepisao Ḥusayn b. Bešīr, hatib džamije u kasabi Ulog kod Foče, 7. šabana 1044/1634, kako je to zabilježeno na završetku prvog dijela, l. 119.

(قد وقع الفراغ من كتابته بعد العشاء لسابع شهر شعبان المعظم لسنة اربع واربعين والف من هجرة من له العز والشرف عليه افضل الصلوات واكمل التحيات على يد العبد الضعيف المذنب المحتاج الى رحمة الله تعالى حسين بن بشير الخطيب بجامع الشريف فى قصبة اولوغ من مضافات فوچه المحمية غفر الله له ولوالديه ولمن نظر فيه ولجميع المسلمين والمسلمات بكرمه العام ولطفه التام)

Vrijednost ovog djela, ljepota i ispravnost prepisa, te lijep sastav ove bilješke pokazuju da je prepisivač i vlasnik ovog rukopisa bio vrlo učen čovjek, iako je služio u tako malom i zabačenom mjestu Ulogu, koje je, istina, u to vrijeme bilo kasaba, kako on kaže u svojoj bilješci.

Na početku je krupno napisana bilješka, koja sadrži naziv djela, a tu je i druga bilješka u kojoj se kaže da je rukopis iz knjiga umrlog Husejn-efendije, što pokazuje da je dotični imao biblioteku, te sadržaj, pisan rukom prepisivača.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1131. مجمع البحرين وملتقى النيّرين **478.**

Djelo o fikhu, što ga je napisao Muẓaffaruddīn Aḥmad b. 'Alī b. Ṯa'lab Ibn as-Sā'ātī al-Bagdādī al-Ḥanafī, umro 694/1294 (ili 696/1296). Pisac je u ovom djelu preradio i spojio مختصر القدورى i المنظومة النسفية , uz proširenje i neke dodatke od sebe, kako to sam u uvodu kaže. Djelo je dovršio u Bagdadu, redžeba 690/1291.

GAL I, 382; S. I, 658.

U rukopisu je naslov napisan kasnije:

كتاب مجمع البحرين فى الفقه على مذهب الامام الاعظم

Početak:

الحمد لله جاعل العلماء انجما للاهتداء زاهره واعلاما للاقتداء ظاهرة ... اما بعد فهذا كتاب يصغر للحافظ حجمه وللضابط علمه ... يحوى مختصر الشيخ ابى الحسين القدورى ومنظومة الشيخ ابى حفص النسفى

U uvodu pisac dalje razlaže način i termonologiju svoga rada.

L. 189; 24,5 × 18. *Nasḫ* lijep, starinski, vokalizovan, pisan u razmaknutim redovima. Naslovi su pisani crnim mastilom. Po širokim marginama i između redaka ima komentara i glosa, pisanih sitno i lijepo, pretežno rukom istog prepisivača. Naročito je mnogo glosa i komentara na prvoj stranici. Crvena slova iznad teksta su kratice, koje označavaju terminologiju pisca. Papir žućkast, deblji, starinski, neki su listovi dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen, sa lijepim ornamentima na sredini korica. Ima polukožnu futrolu, koja je oštećena.

Prepisao Aḥmad b. Idrīs b. Yaḥyā al-Mardinī (ili al-Māridīnī, u rukopisu je al-Mardānī), 5. rebiul-ahira 705/1305.

(فرغ من تحريره بتوفيق الله تعالى ولطفه الحق افقر عباد الله تعالى الى عفوه احمد بن ادريس بن يحيى الماردانى الحنفى ... واتفق ذلك لخمس خلون من شهر ربيع الآخر سنة خمس وسبعمائة)

Prepisivač je, prema tome, učenjak i pisac, čija su nam dva rada poznata. (Napisao je djelo u stihu s područja astronomije, o kretanju Sunca i Mjeseca — نظم الدرر فى معرفة منازل الشمس والقمر — i drugo, s područja književnosti — سرح الغلام وشرح الغرام . Umro je 728/1327; — v. AM I, 105 i ḤḪ II, 1963). Nije jasno, zašto je napisao uz svoje ime naziv *al-Maridani*, kad izvori poznaju i navode samo al-Mardinī (al-Māridīnī).

Na prvom zaštitnom listu je ime jednog ranijeg vlasnika (Ahmed b. Husejn, muderis). Na slijedećem listu je naslov i sadržaj, napisani kasnije. Na naslovnoj stranici nalaze se mnoge bilješke s područja fikha i jedan hadis slabe vjerodostojnosti. Tu je u vrhu stranice rukom prepisivača krupno pisana bilješka u kojoj se kaže da je rukopis njegovo vlasništvo (من كتب احمد بن ادريس المارداني الحنفي عفا الله عنه). Na završetku se nalazi jedan hadis-kudsi, napisan rukom prepisivača.

1132. ISTO **3816.**

Na nutarnjoj strani prve korice zabilježen je naslov:

مجمع البحرين

L. 120; 27 × 19. *Nasḫ* krupniji, pisan u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. Po širokim rubovima i između redaka ima sitno pisanih komentara i glosa. Uobičajene kratice označene u uvodu napisane su crvenim mastilom iznad teksta. Papir tamnobijel i crvenkast, deblji, listovi su dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Aḥmad b. Aḫī Nāsiruddīn b. Muḥammad b. Azbak al-Bahasnāwī, u utorak, mjeseca džumadel-evela 760/1358.

(قد وقع الفراغ من كتابة هذه النسخة المباركة الشريفة قبيل العصر نهارا الثلثا فى شهر
جمادى الأول لسنة ستين وسبعمائة ... على يد العبد الضعيف قليل العمل طويل الأمل ...
احمد بن اخى ناصر الدين بن محمد بن ازبك البهسناوى)

Na nutarnjoj strani prve korice zabilježen je kasnije naslov i sadržaj. Na naslovnoj stranici nalaze se lirski stihovi na turskom jeziku, bilješke s područja fikha, te krupno pisana bilješka, u kojoj se kaže, da je rukopis uvakufio Ḫalil b. Muhamed iz sela Badždalo — ? — 960/1552.

(قد وقف وحبس هذا الكتاب خليل بن محمد عن قريه باجدالو — ؟ — حسبة لله
العظيم ... فى نصف ربيع الأول لسنة ستين وتسعمائة)

Na kraju se također nalaze bilješke s područja fikha.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1133. ISTO **3797.**

Na donjem prerezu je naslov: مَجْمَعُ البَحرَين

L. 129; 27 × 19. *Nasḫ* starinski, krupniji, lijep, pisan u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. Po širokim marginama i između redaka ima dosta komentara i glosa, pisanih sitno i lijepo rukom prepisivača osnovnog teksta. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom, a kratice su napisane crvenim mastilom iznad teksta. Papir tamnobijel i žućkast, deblji; neki su listovi, naročito po rubovima, dohvaćeni vlagom i oštećeni crvotočinom; listovi 29, 37 i 38 oštećeni su i po dužini; povez kožni, sa ornamentima na sredini korica, omotan u zeleno platno.

Prepisao 'Ādil b. Ḥiḍr, iz jednog sela kod varošice Gülhisar (u turskoj pokrajini Konji), u petak 3. rebiul-ahira 788/1386. Primjerak je prepisao za svoju potrebu i ispravio ga.

(كتبه ورقه لنفسه وصححّه بعون الله وتوفيقه وبقدر وسعه وطاقته العبد الضعيف المذنب
المحتاج الغريق فى بحر عصيانه المواج عادل بن حضر من القرية من توابع كل حصار ... واتمه
وقت الظهر يوم الجمعة فى ثلث ربيع الآخر سنة ثمان وثمانين وسبعمائة ...)

Na početku, na drugom zaštitnom listu, nalazi se bilješka, u kojoj se kaže, da je »pravedni vezir« Numan-paša (Bošnjak) umro 1131/1718, te da su u to vrijeme muslimanski svijet zadesile mnoge nesreće.

الحمد لله على كل حال ... اما بعد سمعنا فى سنة احدى وثلاثين ومائة والف بنقل الوزير
العادل نعنى به نعمان پاشا جعل الله الجنة مثواه من الدنيا الى العقبى وقلنا انا لله وانا اليه راجعون
وقعت فى هذا الوقت مصائب على المؤمنين الموحدين لو وقع على النهار يكاد ان يكون ليالى .

Na istom listu nalazi se bilješka s područja fikha. Na slijedećem listu je sadržaj, ispisan crvenim mastilom, te mnoge bilješke, također s područja fikha. Naslovna stranica ispunjena je u cjelosti tak-

vim sitno pisanim bilješkama. Na završetku su stihovi u pohvalu ovog djela, napisani rukom prepisivača.

Na listovima 126b—129 nalaze se mnoge sitno pisane bilješke s područja fikha, kratke biografije (datumi rođenja i smrti) nekoliko islamskih pravnika iz prvih stoljeća islama — što je uzeto iz nekog rada koji je napisao Emir Katib Luṭfullāh al-Itgānī b. Emir 'Omar Qıwamuddīn al-Farabi (umro 758/1357), izvadak iz nekog rada o fikhu, što ga je napisao Muḥammad b. Muḥammad as-Samarqandī (umro 615/1218). Izvadak je u obliku pitanja i odgovora — مسئلة – الجواب . Pitanja su većinom čudnovata, za rijetke i čudnovate slučajeve, — u obliku zagonetki. Početak je:

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين ... قال الشيخ الامام الاجل شرف الملة والدين امام الاسلام والمسلمين محمد بن محمد السمرقندى اول المتشابهات من الصلاة . اذا سئل عن رجل صلى صلاة المغرب بعشر قعدات واربع عشر سجدات . الجواب عنه ان يقول هذا رجل ادرك الامام فى القعدة الاخيرة وكان على الامام سجدة السهو وسجدة التلاوة وسجدة الصلبية

Poslije toga slijedi kraći izvadak iz nekog drugog rada o nekim pitanjima s područja akaida i hadisa. Pitanja su po svom načinu slična prethodnim, a početak je:

بسم الله الرحمن الرحيم فان قيل كيف تعرف ربك بالعقل ام بالمعرفة فان قال بالمعرفة فقد اخطأ ...

Početak navedenih hadisa:

وروى عن النبى عليه السلام انه قال لانس بن مالك ان أتاك الموت وانت على وضوء لم تفتك الشهادة

Poslije toga nalazi se dova protiv kuge (دعاء دفع وبا وطاعون . — Uvod istoj od nekoliko redaka je na perzijskom jeziku). Poslije toga slijede opet bilješke s područja fikha, od kojih su one na posljednjem listu pisane kasnije drugim rukopisom. Na posljednjoj stranici je crtež koji predstavlja Ka'bu, Harem i druga značajnija mjesta u vezi sa propisima o hadžu, — pod naslovom: هذا صورة الحج .

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1134. ISTO **3825.**

U rukopisu je naslov stavljen kasnije: كتاب مجمع البحرين . Pri**mjerak je nepotpun s početka** (jedan list izgubljen).

L. 134; 26,5 × 17,5. *Nasḫ* starinski, pisan u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. Jedan dio na kraju ispisan je, čini se, drugim rukopisom. Po rubovima listova i između redaka ima dosta komentara i glosa, pisanih sitno i lijepo rukom istog prepisivača. Papir žućkast, deblji; mnogi listovi, naročito s početka i pri kraju, dohvaćeni su vlagom, nekoliko lista s početka oštećeni su još uz to crvotočinom; povez platneni, nov.

Prepis je dovršen u petak 22. rebiul-ahira 821/1418.

(وقد وقع الفراغ من تحريره وترقيمه ... وقت الضحى من يوم الجمعة من يوم الثانى والعشرين من الشهر المبارك ربيع الآخر سنة احدى وعشرين وثمانمائة)

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1135. ISTO **471.**

Naslov u rukopisu glasi: كتاب مجمع البحرين وملتقى النيرين فى الفقه الحنفى

L. 186; 27,5 × 19. *Nasḫ* jednostavan, mjestimice vokalizovan, pisan u razmaknutim redovima. U prepisivanju ima grešaka. Papir tamnobijel, glat, deblji; povez poluplatneni, nov.

Prepisao za svoju potrebu 'Alī b. Ḫalīl b. Naṣr(?) b. Muḥammad, u četvrtak 1. ramazana 822/1419.

(تمت بعون الله وحسن التوفيق كاتبه ومالكه العبد الضعيف ... على بن خليل بن نصر – ؟ – بن محمد غفر الله له ولوالديه ... فرغ وقت الظهر يوم الخميس فى أول الشهر المبارك الاعظم رمضان سنة اثنى وعشرين وثمانمائة)

Na naslovnoj stranici je naslov, ime ranijeg vlasnika, koje je namjerno prebrisano, te bilješka na našem jeziku, u kojoj se kaže, da je rukopis kupljen u Travniku (za ovu biblioteku). Na završetku je bilješka prepisivača, u kojoj moli da ga se ne zaboravi (dovom) »ostavljena u grobu«.

1136. ISTO **4515.**

L. 139; 27,5 × 19. *Nasḫ*, stari, arapski, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima. Na raznim mjestima rukopisa, a naročito pri kraju, iskinuto je i izgubljeno više listova, mjesto kojih su kasnije dopisani i stavljeni drugi listovi. Pismo je na novim listovima

također *nasḫ*, krupniji, pisan u proredu, slabijim rukopisom. U starijem dijelu prepisa, iznad mnogih riječi, nalaze se crveno pisani znakovi za lakše razumijevanje i tumačenje teksta. Po širokim rubovima i između redaka toga starijeg dijela rukopisa ima dosta komentara, pisanih sitno i lijepo, rukom istog prepisivača. Tih komentara ima više nego osnovnog teksta. Papir starijeg dijela tamnobijel, deblji, a dopisanog dijela bijel, glat, čvrst; povez polukožni, jednostavan.

Prepis starijeg dijela rukopisa je, vjerovatno, iz XV ili XVI stoljeća, a dopisani dio prepisao je Sulayman b. Husayn, mjeseca redžepa i šabana 1141/1728.

(قد وقع الفراغ ... عن يد العبد الضعيف سليمان بن حسين فى سنة ١١٤١)

Iz biblioteke Tajib-efendije Saračevića.

1137. ISTO **2751.**

U rukopisu je zabilježeno: متن مجمع البحرين .

L. 171; 17,5 × 14,5. *Nasḫ*, lijep, starinski, pisan širokim perom, mjestimice vokalizovan. Po rubovima listova i između redaka ima komentara koji su, čini se, pisani većinom drugim rukopisom. Kratice su pisane crvenim mastilom iznad teksta. Papir tamne boje, deblji, mnogi listovi dohvaćeni su vlagom i crvotočinom; povez poluplatneni, druga korica je kožna, oštećena.

Prepisao Yūsuf b. Mubārek as-Sangawi (es-Sengor?), knjižar, u petak krajem džumadel-ahira (10)73/1662(?), kako se može razumjeti iz bilješke na kraju koja je nejasno napisana.

(فرغ من تحريره ... يوسف بن مبارك السنغور ؟ كتبي ؟ قبيل عصر الجمعة من سلخ جمادى الآخر سنة ٧٣ – ؟ –)

Iz tog nije jasno koji je to datum. Sudeći po pismu i papiru rukopis je bez sumnje star 4—5 stoljeća, ako ne i više. Skraćeni datum, pak, u bilješci (»godine 73«) trebalo bi da znači godinu 1073 H., jer je običaj skraćivanja datuma uveden poslije hiljadite godine, a to ovdje unosi zabunu i neizvjesnost. Pravi hidžretski datum ovdje bi mogao biti samo 873 ili 973. Osim toga, nazivi prepisivača (po mjestu i »knjižar«) nisu također sigurni, jer nisu u tekstu jasno i čitljivo napisani, ali je najvjerovatnija mogućnost kako smo mi pročitali.

Na početku se nalaze mnoge bilješke s područja fikha. Među njima, u vrhu drugog lista, nalazi se izblijedjela bilješka, u kojoj se kaže, da je rukopis dobio u svoje vlasništvo (kupio) kadija u gradu Sarajevu .... Na naslovnoj stranici, koja je u cjelosti ispunjena bilješkama, nalazi se također ime jednog ranijeg vlasnika (Ebu Bekr b. Rustem b. Ahmed eš-Širvani). To je turski visoki državni službenik, književnik, pjesnik i pisac, koji je umro 1135/1722). Na kraju su također bilješke s područja fikha, hadisa i ćudoređa. Na nutarnjoj strani druge korice nalaze se poučni stihovi.

1138. ISTO **4226.**

U rukopisu je naslov: مجمع البحرين

L. 152; 27 × 21. *Nasḫ*, jednostavan, pisan u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. Po marginama listova i između redaka, s početka, ima komentara. Papir tamnobijel, deblji, listovi znatno oštećeni vlagom i gljivicama, naročito po rubovima; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku je naslov, cijena knjige (kimet 300, para 50), lični pečati ranijih vlasnika (Abduhu Mustafa, Muhamed Mustafa, 1155/1742), te sadržaj.

1139. ISTO **4520.**

L. 110; 22 × 14,5. *Ta'līq* i *nasḫ* pomiješani, pisani vještom rukom. Papir bijel, debIji, čvrst; povez polukožni.

Prepis je, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

Poklon Ahmeda Selimovića, kadije.

1140. شرح مجمع البحرين لابن ملك **295.**

Komentar prethodnom djelu *Maǧma' al-baḥrayn*. Napisao 'Abdullaṭīf b. 'Abdul'azīz b. Eminuddīn Ibn Malak (Ibn Firište), umro 797/1395. Datum komentatorove smrti uzet je prema Mehmed Tahiru (OM I, 219) što je najsigurnije. Neki drugi izvori navode taj datum drukčije, što je pogrešno (v. I, 322).

GAL, S. II, 315.

Početak:

يا من لا يحوط كماله نطاق وصف الفصحاء ولا ينوط بادراك ادراكه افكار فحول الفضلاء.

L. 337; 27 × 18. *Nasḫ*, jednostavan, pisan brzo, uvježbanom rukom. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Papir tamnobijel, debIji, neki listovi su prosuti; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na sredini korica.

Prepisao 'Alī b. Munteša, u nedjelju krajem safera 828/1424.

(وقد وقع الفراغ من كتابة هذا الكتاب على يد العبد الضعيف على بن منتشه عفا الله عنه وعن والديه ... يوم يكشنبه فى أواخر صفر شهور سنة ثمان و عشرين وثمانمائة)

Na prvom zaštitnom listu nalaze se imena ranijih vlasnika (u bilješci na perzijskom jeziku: Mustafa b. Osman, Ismail es Sahani, imam u Zvorniku). Tu su i tri pečata Gazi Husrev-begove biblioteke, stariji i noviji. Na slijedećoj stranici i na drugom listu je sadržaj i imena vlasnika (Šejh Ali, pripadnik reda Halvetija, Mustafa-efendi, muderis u Počitelju, »ponizni i griješni derviš« Mustafa b. Osman, koji je gore naveden, Ahmed b. el-hadž Muhamed b. el-hadž Redžeb Garibizade). Na naslovnoj stranici nalazi se bilješka s datumom osvojenja Istanbula (20. džumadel-evela 857/1453), te mnoge bilješke s područja fikha. Takve bilješke nalaze se i na kraju, kao i recepti na turskom jeziku za neke lijekove. Poslije svega toga, na neispisanom listu u vrhu, nalazi se bilješka u kojoj se kaže da je neko kupio ovaj rukopis iz ostavine navedenog vlasnika Ismaila es-Sahanije.

(قيمت ٥٢٥ ، اشترته فى مخلفات اسمعيل افندى الصحانى)

Uvakufio Mustafa-beg Dženetić kao evladijet-vakuf 1289/1872 (v. bilješku i lični pečat na početku).

1141. ISTO **310.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: كتاب شرح مجمع لابن ملك

L. 315; 26,5 × 18. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, pisan oštrim perom, sitnije. Osnovni tekst podvučen je crvenom, a mjestimice crnom linijom. Papir žućkast, deblji; povez kožni, oštećen i popravljen, sa lijepim utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao ... (nečitko) Yazīd b. aš-Šayḫ 'Alī 846/1442.

(كتبه العبد الضعيف المحتاج الى رحمة الله تعالى ... يزيد بن الشيخ على غفر الله لهم ... سنة ست واربعين وثمانمائة)

Na naslovnoj stranici je sadržaj i imena ranijih vlasnika (Muhamed b. Pir Muhamed b. Ali el-Fenari — قد انتقل بالشراء الشرعى الى سلك ملكى وانا الفقير محمد بن پير محمد بن على الفنارى ; — Razi; Abdullah b. Ahmed, — to je Kantamirija, koji je rukopis i uvakufio. Ispod njegova imena je njegov lični pečat sa upisanom izrekom na perzijskom jeziku i datumom 1144/1731).

Iz Kantamirine biblioteke.

1142. ISTO **260.**

U rukopisu je zabilježeno: كتاب شرح المجمع

L. 287; 26,5 × 18. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, jednostavan, složen, pisan brzo, uvježbanom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom i pri kraju crnom linijom. Na uskim marginama malog broja listova ima malo glosa. Papir tamnobijel, deblji, neki listovi su prosuti, a neki, naročito na kraju, dohvaćeni su vlagom; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na sredini korica.

Prepis je dovršen u mjestu Bozdag (Izmir, Turska), u petak krajem džumadel-ahira 847/1443.

(وقع الفراغ من كتابة هذه النسخة المباركة المسمى بشرح المجمع ... فى محروسة بوزطاغ وقت الضحى فى يوم الجمعة فى اواخر جمادى الآخر فى تاريخ سنة سبعة واربعين وثمانمائة)

Na početku se nalazi sadržaj, napisan kasnije.

Iz biblioteke Fejzije medrese (v. pečat na početku i na kraju rukopisa).

1143. ISTO **505.**

Na naslovnoj stranici je bilješka umjesto naslova:

(هذا شرح كتاب المجمع لابن الملك

L. 317; 26 × 17,5. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, pisan oštrijim perom, složen. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Papir tamnobijel, deblji; povez polukožni.

Prepisao Ḥasan b. Hāǧ Aḥmad, u selu Sögütlu (Turska), u četvrtak krajem rebiul-ahira 863/1458.

(الحمد لله على التمام وعلى رسوله افضل السلام قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة الشريفة فى يوم الخميس وقت الضحوة فى اواخر ربيع الآخر فى قرية سكوتلو — ؟ — حرسها الله عن الآفات مع جميع قرى المسلمين من يد العبد الفقير ... حسن بن حاج احمد عفا الله عنهما فى تاريخ سنة ثلث وستين وثمانمائة)

Na početku, prvih devet lista ispunjeno je raznim bilješkama na turskom i arapskom jeziku, s područja fikha (naročito iz nasljednog prava), tefsira i poučne književnosti. Među ovim bilješkama nalazi se krupnije pisana bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio hafiz Ali-efendi, imam mahale Čeljigovići u Sarajevu, 1207/1792.

(وقف هذا الكتاب المبارك حافظ على افندى الامام در محلة چلوغوويك من محلات سراى بوسنه در سنة ١٢٠٧)

Na ovim listovima, među bilješkama, je i sadržaj, — što je sve pisano kasnije. Na naslovnoj stranici, kao i na nekim prethodnim listovima, nalaze se praktični primjeri iz diobe nasljedstva. Na kraju su također bilješke s područja fikha, molitva (munadžat) koja se pripisuje halifi Aliji (مناجاة حضرة الامام علىّ رضى الله عنه المسمى بمفتاح النجاة), te formule za zapise pomoću kojih se postiže neka želja.

1144. ISTO **264.**

U rukopisu je zabilježeno: شرح مجمع البحرين

L. 323; 26 × 18,5. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, od različitih prepisivača. Osnovni tekst podvučen je crnom, a mjestimice crvenom linijom. Na listovima 266—273 osnovni tekst napisan je crvenim mastilom. U pisanju ima grešaka. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez kožni.

Prepisao Ša'bān b. Qāsim, u petak mjeseca rebiul-ahira 931/1524.

(قد فرغ من تحرير هذا الكتاب ... شعبان بن قاسم حامدا لله ومصليا على نبيه فى يوم الجمعة فى شهر ربيع الآخر سنة احدى وثلثين وتسعمائة)

Na prvom zaštitnom listu nalaze se bilješke sa imenima ranijih vlasnika (Kurkdžizade — Čurčić — Ahmed, kadija privremeno u Fethul-islamu*), 1175/1761 — (كركجى زاده احمد القاضى بفتح الاسلام موقتا سنة ١٧٥), Sejjid Muhamed b. Sejjid Abdulkerim, pisar kod muftije u Sarajevu 1177/1763 — قد ملك هذا الكتاب ... السيد محمد بن السيد عبد الكريم المسود للمفتى بمدينة سراى بوسنه سنة ١١٧٧ . Ispod ove bilješke su dva lična pečata navedenog vlasnika, te u dnu stranice dva velika pečata, od kojih je jedan nečitak, a u drugom je upisano ime preprodavca knjiga u Sarajevu Muhameda Aganagića. Na slijedećim listovima koji su dodati nalazi se sadržaj, kasnije napisan. Na naslovnoj stranici je nečitka bilješka na turskom jeziku o nekom dugu, te bilješka sa imenom i ličnim pečatima ranijeg vlasnika (Džema-

*) Fethi-islam je Kladovo, — nekada kasaba i tvrđava na Dunavu, ugledan kadiluk na teritoriji vidinskog sandžaka u budimskom ejaletu — a sada općinsko mjesto u Srbiji, srez Negotin.

luddin b. Bedruddin 1028/1618 — (من كتب الفقير جمال الدين بن المرحوم بدر الدين ١٠٢٨). Na završetku su kaligrafski pisani stihovi prepisivača, u kojima traži od čitaoca da se za njeg moli.

1145. ISTO **3756.**

U rukopisu je naslov: كتاب شرح مجمع البحرين وملتقى النيرين

L. 325; 30 × 21. *Nasḫ* krupniji, starinski, velikim dijelom bez tačaka. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni, omotan u zeleno platno.

Prepisao Muḥammad b. ... (nečitko), u utorak 12. zul-kade 990/1582.

(تم الكتاب بحمد الله تعالى بيد الفقير الى الله تعالى محمد بن ... لطف الله به فى الدارين ظهر الثلثاء الثانى عشر من ذى القعدة الحرام سنة ٩٩٠)

Na rubu posljednje i više drugih stranica nalazi se kratka bilješka, u kojoj se kaže, da je rukopis kolacioniran (بلغ مقابلة).

Na početku, na dodatnim listovima, nalaze se bilješke s područja hadisa, fikha i arapskog jezika, slova arapske abecede, te sadržaj, — što je sve kasnije napisano. Poslije toga, na originalnim listovima, koji su pri uvezivanju ispremetani, nalaze se bilješke s područja fikha i sadržaj, napisan — čini se — rukom prepisivača, te bilješka bez potpisa, u kojoj se kaže, da je ovaj (ili možda neki drugi rukopis?) uvakufljen za medresu u Mostaru. U jednoj bilješci dalje kaže se, da je neko kupio ovaj rukopis za tri groša, 1040/1630. Na naslovnoj stranici je gornji naslov i ime pisca, a ispod toga, u dnu stranice, njegova kratka biografija iz djela الشقائق النعمانية . Na rubu iste stranice i nekih drugih stranica, te na kraju nalazi se krupno pisana bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže, da je rukopis uvakufio upravnik carskog harema Ahmed-aga, za javna predavanja u Mostaru, s tim da se pohrani u predavaonici (ders-hane) i da se njime koristi ulema, koja je nastanjena u Mostaru. Bilješku je napisao i potpisao Muhamed, šef ljekara.

(باب السعادة آغاسى احمد اغانك قصبهٔ موستارده وضع ايتدوكى درس عام لكه وقف اولنشدر درس خانه ده حفظ اولنوب قصبهٔ مزبوره ده ساكن اولان علماء دخى لازم اولان مسائلى اوراده كلوب مطالعة ايدوب مستفيد اولالر حرره الفقير محمد رئيس الاطبا)

Na slijedeće dvije stranice nalazi se još nekoliko kraćih bilježaka s područja fikha.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1146. ISTO **588.**

Primjerak je nepotpun s početka i na kraju, ima prosutih i isprometanih listova.

L. 229; 27 × 17. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, jednostavan. Naslovi su mjestimice pisani crnim mastilom. Osnovni tekst podvučen je crvenom, a ponegdje crnom linijom. Papir tamnobijel, glat; poveza nema.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVIII stoljeća.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1147. منية المصلي وغنية المبتدى **2420.**

Djelo o namazu, što ga je napisao Sadīduddīn Muhammad b. Muḥammad al-Kāšgarī, umro 705/1305. Djelo je mnogo poznato i služilo je kao priručnik među pristašama hanefijskog mezheba, v. 913,[2].

L. 62; 17,5 × 13. *Nasḫ* starinski, lijep, velikim dijelom vokalizovan. Prvih 18 lista dopisano je kasnije drugim, slabim rukopisom. U ovom dijelu prepisa ima grešaka u pisanju. Po marginama nekih listova i između redaka ima sitno pisanih objašnjenja. Istaknute riječi podvučene su crnom ili crvenom crticom. Papir tamnobijel i bijel; povez polukožni.

Prepisao Ḥaği Ḥusayn b. al-Ḥāğ Muḥammad b. al-Ḥāğ Ya'qūb al-Qaiṣarī, početkom zul-kade 804/1401.

(وقد استراح قدم القلم من الجولان فى ميادين صفحات القرطاس على يد العبد الضعيف ... حاجى حسين بن الحاج محمد بن الحاج يعقوب القيصرى غفر الله لهم ... حرّره فى اوائل ذى القعدة سنة اربع وثمانمائة الهجرية)

Uvakufio munla Ibrahim b. Mustafa Užičanin, nastanjen u Sarajevu, u mahali Šejh Ferruh, — za Ajni-begov mekteb — i predao muteveliji Halilu b. Salih Hercegliji, 1253/1837 (v. bilješku na naslovnoj strani). Na kraju su bilješke s područja fikha.

1148. ISTO **3690.**

U rukopisu je naslov: منية المصلى

L. 63; 19,5 × 14. *Nasḫ*, krupniji, u razmaknutim redovima. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir tamnobijel,

deblji, mnogi listovi dohvaćeni su vlagom i oštećeni. Povez polukožni, oštećen.

Prepis dovršen 980/1572.

(قد تمت منية المصلى فى شهر جمادى الاول سنة ثمانين وتسعمائة)

Na prvom zaštitnom listu je bilješka s područja fikha — i druge manje, beznačajne bilješke. Na naslovnoj stranici je neka dova. Na kraju su beznačajne bilješke, pisane radi vježbanja u pisanju.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1149. Zbirka (مجموع) , 3 **2753.**

L. 101; 20 × 14. *Nasḫ* krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni.

1. L. 1—66. ISTO

U vrhu prve stranice naslov je: هذا كتاب منية المصلى . Po marginama i između redaka nekih listova ima nešto komentara.

2. L. 67—96. مقدمة ابى الليث فى الصلاة

Kraće djelo o namazu (v. br. 904).

3. L. 96—101. فقه الكيدانى ili مقدمة الصلاة .

U vrhu prve stranice ovdje naslov glasi: (هذا كتاب شروط كمال پاشازاده) . To je kraći rad o namazu (v. I, 247 i ovdje 937,[2]). Dva lista na kraju dopisana su kasnije slabim rukopisom na bijelom glat papiru.

Prepisao cijelu zbirku 'Omar b. Dāwūd, u četvrtak 21. džumadel-ula 1043/1633, kako se to vidi na kraju pod tač. 1.

(قد انتهى منية المصلى فى يوم الخميس فى الحادى والعشرين فى شهر جمادى الاولى فى سنة ثلاث واربعين والف عن يد الضعيف الفقير عمر بن داود)

Na završetku posljednje risale (pod t. 3) nalazi se bilješka, iz koje se razumi da je vlasnik ovog rukopisa bio i da je posljednja dva lista dopisao Mišozade Hasan b. Mustafa iz Rogatice (Čelebi Pazari), iz mahale Sinan Vojvode, 1192/1778.

Na nutarnjoj strani prve korice ispisano je nekoliko hadisa, većinom slabe vjerodostojnosti. Na prvom zaštitnom listu dva lična pečata vakifa (u kojima je upisano na perzijskom jeziku: (خاك پاى چاريار با صفا بندهٔ آل محمد مصطفى) . Tu su i dva pečata ove

biblioteke. Zatim, na slijedećoj i na naslovnoj stranici, nalaze se bilješke s područja fikha, kao i lični pečati prepisivača. Na kraju se nalazi jedna dova, bilješka s područja tedžvida, — te razne riječi, pisane radi vježbanja u pisanju.

Uvakufio Mustafa-beg Dženetić za svoje muško potomstvo 1289/1872 (v. bilješku i pečate na prvom zaštitnom listu).

1150. ISTO kao br. 1147. **3895.**

U rukopisu je zabilježeno: هذا كتاب منية المصل .

L. 101; 23 × 13. *Nasḫ-ta'līq*, lijep, pisan vještom rukom u razmaknutim redovima. U vrhu prve stranice nalazi se lijep unvan na plavoj podlozi. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom, a ostale sa dvije crvene linije. Na rubovima, samo s početka, ima nešto komentara. Papir žućkast i tamnobijel, neki listovi s početka prosuti; povez kožni, oštećen.

Rukopis potječe iz prve polovine XVII stoljeća.

Prva dva lista išarana su neurednim vježbama u pisanju nekog slabog učenika. Na drugom listu u vrhu je bilješka ranijeg vlasnika (Šaban-efendi). Na naslovnoj strani nalazi se odulja bilješka na arapskom jeziku, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Šaban b. Velijjuddin, »kadija u gradu Misiru« (što treba da glasi: Mostaru, pa je pogrešno napisano), za učenike i ulemu u kasabi Nevesinju, — s tim da se rukopis pohrani i čuva u tekiji? *(buk'a)* Ali-efendije, sina Hadži Muhamedova, — 15. ševala 1050/1640.

(الحمد لله الذى وفق عباده الى الشريعة ... وبعد قد وقفت وحبست هذا الكتاب المستطاب على المشتغلين بالعلم الشريف وعلى المقيمين من العلماء بقصبة نوه سين ... ويحفظ بالبقعة الواقعة بالقصبة المزبوره المنسوبة الى الاشرف الامجد على افندى ابن الحاج محمد ... بحيث لا يعطى لاحد ولا يخرج من البقعة المزبورة ... نمقة الفقير شعبان بن ولى الدين القاضى بمدينة مصر ؟! المحروسة حميت عن النحوسة ... تحريرا فى اليوم الخامس عشر من شوال المكرم سنة خمسين والف)

Ispod ove bilješke je njegov lični pečat u kome je upisano:

على الله فى كل الامور توكلى وبالمصطفى الهادى الشفيع توسلى الفقير شعبان

To je glasoviti Šaban-efendija Nevesinjac, muderis, što smo ga ranije spomenuli kao glavnog korektora kod fočanskog skriptorija (v. rukopis br. inv. 142, 155—159 — redni br. 1072—1077). Na završetku se nalazi ista, samo kraća bilješka sa potpisom i pečatom navedenog vakifa. Na kraju, na neispisanim listovima, nalaze se

vježbe u pisanju nekog nepismenog đaka. Tu su i dva poučna stiha na perzijskom jeziku.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1151. ISTO **4002.**

U rukopisu je zabilježen naslov: منية المصل

L. 78; 20,5 × 14. *Nasḫ* lijep, pisan krupnijim perom, u razmaknutim redovima. U vrhu prve stranice nalazi se unvan. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenim linijama. Po rubovima samo nekih listova ima nešto komentara. Papir tamnobijel i žućkast, deblji, mnogi listovi dohvaćeni su vlagom; povez kožni, oštećen.

Prepisao Aḥmad b. Maḥmūd b. Muḥammad, u petak 26. redžepa 1053/1643.

(قد وقع الفراغ من هذا الكتاب فى شهر رجب المرجب فى يوم الجمعة السادس والعشرين سنة ثلث وخمسين والف ... كتبه الفقير الحقير احمد بن محمود بن محمد تغمدهم الله بغفرانه واسكنهم فى دار جنانه)

Na prvom zaštitnom listu nalaze se nečitka imena ranijih vlasnika, tumačenje nekih riječi i pojmova iz arapskog jezika, te jedna dova. Na naslovnoj stranici su poučni stihovi na perzijskom jeziku. Na kraju se nalaze nečija dva lična pečata, u kojima je upisano samo ime »Jusuf«, jedna bilješka bez datuma, — čini se, pisana rukom prepisivača, u kojoj se kaže, da je u Bagdadu vladala »velika kuga, od koje je pomrlo 12 hiljada samo djece hafiza (koja znaju Kur'an napamet), osim velikog broja drugog svijeta, mlađeg i starijeg«. Tu se navodi i jedan slučaj nekog trgovca, čiju kuću kuga uopće nije zahvatila, što je zainteresovalo samog halifu, pa ga je pitao za razlog tome. On je odgovorio, da ima jednu kratku dovu (molitvu), kojom se zaštitio od kuge i ta je dova također ispod bilješke napisana. Na posljednjem neispisanom listu nalazi se nekoliko službenih potpisa imama i hatiba.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1152. ISTO **2042.**

U rukopisu je naslov: منية المصل

L. 95; 20,5 × 12. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima. Istaknute riječi podvučene su crvenom

crticom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Prepis dovršen u petak 3. džumadel-ula 1054/1644.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة الشريفة فى يوم الجمعة فى وقت العصر فى شهر جمادى الاولى فى اليوم الثالث منه فى سنة اربع وخمسين والف)

Na prvom zaštitnom listu i na naslovnoj stranici nalazi se otisnuto više ličnih pečata, koji su nečitljivi.

1153. ISTO 2317.

U vrhu prve stranice napisano je: هذا كتاب منية المصلى .

L. 76; 20 × 14. *Nasḫ* krupniji, pisan u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. Papir tamnobijel, listovi prosuti; povez polukožni.

Prepis dovršen 1065/1654. (تم فى خمس وستين والف)

Na prvom zaštitnom listu nalaze se neki računi i jedna turska poučna izreka, napisana više puta, slabim rukopisom. Na naslovnoj stranici je gramatički oblik jedne arapske riječi i nečiji lični pečat, nečitljiv. Posljednja stranica je ispunjena vježbama u pisanju.

1154. Zbirka (مجموع), 3 754.

L. 98; 21 × 15. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*. Papir bijel i žućkast, glat, čvrst; povez poluplatneni, nov.

1. L. 1—65. ISTO

Na početku je zabilježen naslov: هذا كتاب منية المصلى

Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po marginama listova i između redaka s početka ima komentara i glosa.

2. L. 66—78. ايها الولد

Kraće poučno djelo za mladež. Napisao Abū Ḥāmid Muḥammad al-Gazālī (v. I, 68). Primjerak je nepotpun s početka.

3. L. 79—98. معدل الصلاة

Kratko djelo o namazu. Napisao Muḥammad b. Pīr 'Alī al-Birgawī, umro 981/1573 (v. I, 276).

Prepis sva tri djela dovršen je 29. rebiul-ahira 1134/1721, kako stoji u bilješci na kraju pod t. 1.

(تمت بعون الله الملك المنان فى ٢٩ ربيع الآخر من شهور سنة ١١٣٤.)

Na početku je naslov, vježbe u pisanju, lični pečati, od kojih su neki nečitljivi, a neki namjerno brisani, te sadržaj prvog djela (t. 1) na njegovoj naslovnoj stranici. Na kraju je bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Munla Osman Jahić iz Gračanice, 1233/1817). Gornja hidžretska godina napisana je u dnu stranice, arapskim pismom i na našem jeziku.

1155. ISTO kao br. 1147. 2580.

U rukopisu je naslov: منية المصلى

L. 106; 20 × 14,5. *Nasḫ*, pisan u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Prepis dovršen 1136/1723. تمت سنة ١١٣٦

Na početku se nalaze dove i primjeri za razne »zapise«. U vrhu prve stranice nalazi se krupno pisana bilješka, u kojoj se kaže da je primjerak uvakufio Tahir b. Sulejman el-Belgradi (iz Beograda, Biogradlija), za medresu u Travniku, 1279/1862.

(وقف هذا الكتاب بعناية جناب الوهاب فى ١٥ رمضان سنة ١٢٧٩ الفقير طاهر بن سليمان البلغرادى)

Na rubu druge stranice nalazi se lični pečat zavještača i pečat Travničke medrese. Na kraju se nalazi jedna priča na turskom jeziku o nekim događajima neposredno poslije Muhamedove (alejhisselam) smrti.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1156. Zbirka (مجموع), 3 3144.

L. 120; 19,5 × 14. *Nasḫ* jednostavan, krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Papir tamnobijel, glat, čvrst; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—80. ISTO

U rukopisu je zabilježen naslov: منية المصلى

Prvi list je izgubljen i dopisan kasnije drugim rukopisom. Prvih nekoliko stranica obrubljeno je crvenom linijom. Istaknute riječi podvučene su u početku crvenom crticom.

2. L. 81—113. تعليم المتعلم

Pouke o lijepom vladanju za učenike (v. I, 124).

Nekoliko stranica s početka i posljednja stranica obrubljene su crvenom linijom.

3. L. 114—120. فقة الكيدانى ili مقدمة الصلاة .

Kraći rad o namazu (v. I, 247).

Naslov u vrhu prve stranice, napisan crvenim mastilom, u kome je rad pripisan Ibn Kemal-paši, prebrisan je i mjesto njega napisan je drugi naslov: هذا كتاب فقه الكيدانى . Stranice su obrubljene crvenom linijom. Na rubovima prve dvije stranice ima nešto komentara. Posljednja stranica je izgubljena i završetak je dopisan kasnije drugim rukopisom.

Prepisao sva tri djela isti, nepoznati prepisivač, sredinom safera 1138/1725, kako se to vidi u bilješci na kraju pod t. 1.

(قد وقع الاتمام فى اواسط صفر الشريفة فى وقت العصر سنة ثمان وثلثين ومائة والف)

Na neispisanim listovima s početka nalazi se gornji naslov, ime ranijeg vlasnika (Hadži Mustafa Gradčaničali — iz Gračanice —, nastanjen kao đak u Gazi Husrev-begovoj medresi), te beznačajne i nedovršene bilješke. Na jednom mjestu pogrešno je zabilježeno da je rad pod t. 3 فقه اكبر . Na naslovnoj stranici je bilješka na turskom jeziku, bez potpisa i datuma, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Nurko Hodža b. Nurko, iz sela Rapatnice (kod Gračanice). Na listovima 80, 81 i 114 nalaze se bilješke s područja fikha i hadisa. Na rubu posljednje stranice (l. 120) nalazi se bilješka o pobožnosti.

1157. ISTO kao br. 1147. **3671.**

U vrhu prve stranice zabilježen je naslov: هذا كتاب منية المصلى

L. 84; 19,5 × 14. *Nasḫ* jednostavan, krupniji, mjestimice vokalizovan. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po marginama samo nekih listova ima nešto bilježaka koje se odnose na

tekst. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni, omotan u zeleno platno.

Prepis dovršen u ramazanu 1143/1730.

(تمت منية المصلى فى شهر رمضان سنة الف ومائة واربعين وثلث ١١٤٣)

Na prvom zaštitnom listu nalazi se bilješka na turskom jeziku, u kojoj se spominju braća Dejanovići (Dunđer i Salih), sinovi Mustafini, kao stanovnici sela Dračevo (Ljubinje) 1169/1755; kružnica u kojoj su upisani nedovršeni zapisi; poučne izreke, dova i ime ranijeg vlasnika (Munla Ali b. Husejn Puzić). Na naslovnoj strani je bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da treba u vrijeme kuge razmišljati o značenju određenih ajeta iz Kur'ana (u kojima se govori o neumitnoj sudbini i zakonitosti). Na kraju je bilješka sa imenom gornjeg vlasnika, u kojoj se kaže da je on ćehaja iz Stoca; datum bilješke je 1172/1758. Na istom listu (stranica b) nalaze se bilješke na turskom jeziku sa datumom smrti članova vlasnikove porodice. Iz tih bilježaka vidi se da su mu pomrli u istoj godini 1177/1763: otac, majka, sestra, stric i dva stričevića. Na slijedećem listu nalazi se bilješka navedenog vlasnika, u kojoj on kaže da se je te godine (1177/1763) u Stocu pojavila kuga (*ta'ūn*), od koje su, razumi se, pomrli njegovi rođaci. U dnu iste stranice je bilješka, u kojoj vlasnik kaže, da je ovaj rukopis dobio u svoje vlasništvo 1166/1752. Na posljednjoj stranici je još jedna njegova bilješka, u kojoj kaže, da mu je stričević Salih ozdravio od kuge.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1158. ISTO **4124.**

Na nutarnjoj strani prve korice zabilježen je naslov: منية المصلى . S početka je izgubljen jedan list.

L. 140; 14 × 10. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, jednostavan. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni.

Prepisao Ayyūb Ḥaqīr (Hakirević) b. Ibrahim, 1145/1732.

(تمت تاريخ سنة ١١٤٥ كاتب ايوب حقير بن ابراهيم)

Na nutarnjoj strani prve korice ima bilješka u kojoj se daje punomoć za neko vjenčanje. Na kraju se nalazi bilješka na turskom jeziku u kojoj se kaže da je godine 1178/1764. zima u Bosni bila kao ljeto, bez studeni. Zemlja i blato nisu se uopće mrzli. Do deset dana po Božiću drijen je izbeharao. Dva mjeseca prije Jurjeva (to

jest početkom marta) izbeharale su zerdelije, procvalo cvijeće i zazelenilo se drveće. Do Blagovijesti (početak aprila) behar je već bio u punom jeku. Baš u toj sedmici pao je snijeg na behar i bio je jak mraz, koji je potrajao 2—3 dana. Toga ljeta ne bi uopće voća; samo je na nekim mjestima rodilo vrlo malo. Zabilježio Munla Ahmed Oruč(?) ... Ispod te bilješke nalazi se druga bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Munla Abdullah Đonlagić, iz Visokog, iz mahale Alāuddīn). Na posljednjoj stranici je nedovršena bilješka s područja fikha, te poučni stihovi na arapskom jeziku, u kojima se hvali znanje i učeni ljudi, a kudi neznanje i neznalice.

1159. Zbirka (مجموع) , 2 2549.

L. 93; 19 × 13. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom, u razmaknutim redovima. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni.

1. L. 1—66. ISTO

Listovi s početka dohvaćeni su vlagom i pismo je mjestimice oštećeno.

2. L. 67—93. تعليم المتعلم

Pouke i savjeti za učenike (v. I, 124).

Po rubovima listova i između redaka ima nešto komentara.

Prepisao oba djela 'Abdulqādir b. 'Otmān, mjeseca ševala 1147/1734, kako je to zabilježeno na kraju pod t. 1.

(قد انتهى ... فى شهر شوال المكرم ... فى سنة سبع واربعين ومائة والف عن يد العبد الضعيف ... عبد القادر بن عثمان)

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se bilješka na turskom jeziku, iz koje se razumi, da je godine 1151/1738. prodavana pšenica (na crnoj berzi) po 220 akči. Na prvom zaštitnom listu je bilješka na našem jeziku, u kojoj se kaže, da je rukopis kupljen od Numan-efendije Bajraktarevića iz Sarajeva. Na naslovnoj stranici je bilješka s područja fikha. Na kraju djela pod t. 1, na neispisanom listu, nalazi se bilješka na turskom jeziku sa imenom ranijeg vlasnika (Ismail Bukvica, sin Ahmed-bega, iz Rogatice, — Careva mahala —, učenik u Merhemića medresi u Sarajevu, kupio za 8 groša, 1303/1885). Na kraju pod t. 2 nalaze se dove, pisane kasnije drugim rukopisom.

1160. Zbirka (مجموع) , 3 4033.

L. 112; 21 × 14. *Ta'līq*, pisan krupnije. U pisanju ima mjestimice grešaka. Sve stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, listovi prosuti; povez polukožni, oštećen, rastavljen od listova.

1. L. 1—74. ISTO kao br. 1147.

Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

2. L. 75—106. (شرح رسالة فى الفقه والاعتقاد – علم الحال)

Komentar nekom kraćem radu o obredoslovlju i vjerovanju, od nepoznatog pisca. Rad je nepotpun s početka (izgubljen jedan list).

Gornji naslov je dat prema sadržaju.

Početak je ovdje:

...بمحافظة خمس صلوات والامر من الله تعالى يدل على الايجاب قوله تعالى ان الصلوة كانت على المؤمنين كتابا موقوتا فالله سبحانه وتعالى جعل الصلوات على المؤمنين فرضا موقتا اما السنة

Završetak glasi:

مسئلة فان قيل الايمان جمع ام تفريق قيل له جمع عند الله وتفريق بين العباد جمع فى القلب وتفريق فى الاعضاء تمت تمام

3. L. 107—112. باب شروط الصلاة

Poglavlje o namazu (v. I, 113).

Prve dvije stranice ukrašene su jednostavnim unvanom i ornamentima.

Prepisao sva tri rada neki 'Omar, iz Mostara, 1169/1755, kako se to vidi na kraju pod t. 2.

(كتب الحقير عمر ... موستارلى لسنة تسع وستين ومائة والف)

Na naslovnoj stranici pod t. 1 ispisane su ponovljeno razne riječi radi vježbe u pisanju. Na kraju pod istom tačkom nalaze se dva poslovna pisma na turskom jeziku. U prvom se šalje obavještenje o nekoj narudžbi da je ista prispjela, a potpisao ga je Munla Hamid Rudinlizade; u drugom, pak, koje je bez potpisa, govori se o prodaji i predaji u vlasništvo nekog imanja u Bijelom Polju kod Mostara, dana 5. redžepa 1242/1826. Na istom listu su poučne bilješke na arapskom jeziku. Na kraju, pod t. 2, tumači se nekoliko pojmova iz fikha. Na rubu posljednje stranice pod t. 3 nalaze se poučni

stihovi na turskom i perzijskom jeziku, od kojih su neki iz Sadijinog »Gulistana«. Na posljednjem listu su poučni stihovi na arapskom jeziku o koristi nauke, datum rođenja nekog djeteta (Jusufa) 1173/1759, slabi i nečitljivi pečati nekog vlasnika (samo u jednom pečatu može se pročitati ime Husejn), te nedovršeno pismo nekog Mostarca ocu na turskom jeziku. U laskavom pismu traži se da otac pošalje novaca.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1161. ISTO kao br. 1147. **2443.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب منية المصلى وغنية المبتدى

L. 93; 18 × 13,5. *Nasḫ* jednostavan, pisan krupnije, u razmaknutim redovima. Papir bijel, hrapav; povez polukožni.

Prepis je dovršen (kod nas) 1171/1757. (تمت تمام سنة ١١٧١)

Na naslovnoj stranici je gramatičko analiziranje jednog arapskog glagola. Tu su i dva vakufska pečata (Hromića i Gazi Husrev-begove biblioteke). Na završetku je kratka dova na turskom jeziku za prepisivača, te bilješka na arapskom jeziku šejha Abdullaha Kaukčije, u kojoj on kaže da je ovaj rukopis vlasništvo Hromića (Hromozade), a da je njemu dat u naruč.

(بو كتاب من ممتلكات هرومو زاده وصار هذا الكتاب عندى عارية وانا الفقير قاوقجى زاده الشيخ عبد الله)

— Na posljednjem listu su vježbe u pisanju nekog nevještog učenika, te bilješka o broju rekata, selama, tekbira itd. u svim namazima u jednoj godini.

Uvakufio Hromozade.

1162. ISTO **4544.**

L. 41; 20,5 × 14,5. *Nasḫ*, pisan vještom rukom, mjestimice vokalizovan. Papir bijel, deblji; listove su po rubovima oštetili miši i dohvatila ih je vlaga; poveza nema.

Prepis dovršen sredinom mjeseca zulkade 1157/1761 (ime prepisivača namjerno pobrisano).

Poklonio Ahmed Selimović, kadija.

1163. ISTO **1575.**

U rukopisu je zabilježeno kasnije: منية المصلى

L. 121; 20,5 × 12. *Nasḫ*, krupniji, pisan uvježbanom rukom u razmaknutim redovima. U vrhu prve stranice nalazi se jednostavan unvan u bojama. Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim i širokim zelenim linijama. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Prepisao 'Abdullāh b. Aḥmad iz Kladnja, 1185/1771.

(كتبه الحقير عبد الله بن احمد عن قصبة قلادنه ... — فى بوسنه — سنة خمس وثمانين ومائة والف)

Na naslovnoj stranici nalaze se vjezbe u pisanju, te jedan nečitljiv pečat, u kome su, čini se, upisana imena *ashabi-kehfa*. U vrhu prve stranice nalazi se bilješka, u kojoj se kaže, da je učenik medrese Munla Abdullah (prepisivač) uvakufio ovaj rukopis za Hasanbegovu-medresu.

(.. سوقته منلا عبد الله حسن بيه — ؟ — مدرسه سنه وقف ايلديكى كتا بدر بشرط ان لا يباع ولا يرهن)

Na kraju su bilješke s područja fikha i hadisa, pisane slabim rukopisom, vjerovatno radi vježbe u pisanju.

1164. ISTO **4523.**

U vrhu prve stranice je naslov: هذا كتاب منية المصلى وغنية المبتدى

L. 63; 21,5 × 16. *Nasḫ* krupniji, pisan širokim perom u proredu. Naslovi su pisani crveno, a istaknute riječi podvučene crvenom crticom. Papir bijel, deblji, čvrst; poveza nema.

Prepisao Ḫalīl b. 'Alī, 1212/1797.

(لقد اتممنا ... سنة اثنى عشر ومائتين بعد الالف . على يد الحقير ... خليل بن على)

Poklon nasljednika Velagića — Riđanovića.

1165. ISTO **875.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب منية المصلى فى مذهب الامام الاعظم

L. 70; 19,5 × 14. *Nasḫ* krupniji, pisan uvježbanom rukom, mjestimice vokalizovan. Po rubovima nekih listova ima nešto komentara. Papir tamnobijel, deblji; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalaze se vježbe u pisanju, sadržaj i bilješka s datumom rođenja jednog djeteta: 15. ramazana 1143/1730. Na naslovnoj stranici su bilješke s područja fikha i arapskog jezika. Na kraju se nalaze definicije nekih pojmova s područja logike, te vježbe u pisanju.

Na više mjesta nalazi se stariji pečat Gazi Husrevbegove biblioteke.

1166. ISTO **1610.**

U rukopisu se nalazi bilješka: منية المصلي ناقص . Primjerak je nepotpun s početka i na kraju.

L. 86; 22 × 14,5. *Nasḫ* slab, krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Papir tamnobijel, deblji, nekoliko listova s početka dohvaćeno je vlagom; povez poluplatneni.

Rukopis je, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

1167. ISTO **1848.**

U rukopisu je zabilježeno: هذا كتاب منية المصلي .

L. 66; 20 × 14. *Nasḫ-ta'līq*. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez poluplatneni.

Rukopis je iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj stranici su bilješke s područja fikha i hadisa, te vježbe u pisanju. U vrhu prve stranice i na kraju nalazi se bilješka, pisana krupno slabim turskim stilom, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufila Fatima, kći Hajdara Dovadžije, iz sela Lukavac (kod Sarajeva).

(وقف لله تعالى فاطمة بنت حيدر دعاجى‌زاده لوقواچ قريه سندن)

Na posljednjem neispisanom listu nalazi se bilješka, koja sadrži zapis protiv *sihra*.

1168. ISTO **2291.**

U rukopisu je naslov: منية المصلي

L. 88; 20 × 14,5. *Nasḫ* i *ta'līq* od različitih prepisivača, mjestimice vokalizovani. Po rubovima malog broja listova ima nešto komentara. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj stranici nalazi se bilješka, u kojoj su navedena dva imena: Spahizade (Spahić) Mulla Hasan, učenik medrese i Abdullah-efendija Muhlisi. Na kraju je bilješka u kojoj nepoznati prepisivač kaže da je ovo prepisao da mu bude spomen poslije njega i da mu čitalac prouči dovu za dušu. Na nutarnjoj strani druge korice nalazi se recept za neki lijek.

1169. Zbirka (مجموع) , 3 **2392.**

L. 94; 20 × 13. *Nasḫ*, pisan uvježbanom rukom, u razmaknutim redovima. Papir bijel i žućkast, deblji; povez polukožni.

1\. L. 1—59. ISTO

U rukopisu je zabilježeno: هذا كتاب منية المصلي .

Sve stranice su obrubljene crvenom linijom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima listova i između redaka ima dosta komentara, većinom na turskom jeziku.

Na stranicama 59^b i 60^a nalazi se kratko uputstvo o klanjanju dženaze-namaza i kunut dova.

2\. L. 60—65. باب شروط الصلاة

Kraći rad (vjerovatno izvadak iz nekog djela) o namazu, od nepoznatog sastavljača (v. br. 991,[3]).

Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom, a stranice obrubljene crvenom linijom.

Na listovima 65^b—67 nalazi se kratko uputstvo o abdestu i abdeske dove pod naslovom ابدسی آلورکن اوقویجق دعالر بيا ننده در , kritika zabluda nekih sufija (mistika) te nekoliko hadisa i bilješka s područja fikha.

3\. L. 68—92. (كتاب) نورة الرياض

Kratko djelo didaktično-vjerskog sadržaja. Napisao neki Qāsim b. 'Abdullāh, kako je to zabilježeno u samom rukopisu. Inače, o ovom djelu i njegovom autoru ne nalazimo podataka u katalozima i bibliografskim izvorima, koji su nam pristupačni. Držimo da je autor neki naš čovjek. On u uvodu o sebi kaže da je »obišao znatan dio svijeta, okretao se raznim stvarima, hvatao se raznih poslova,

družio s ljudima, obilazio mnoge gradove, kušao gorčinu i slast života, služio učenjake, čitao mnoge uvažene knjige i potrošio život u traženju ovosvjetskog blaga...«. Poslije oduljeg uvoda, koji je dat u obliku pouke (*vāza*), naveden je naslov:

هذا كتاب نورة الرياض الفه وجمعه قاسم بن عبد الله الباب الاول فى فضائل الأيمان وتفاوته

Početak uvoda, poslije besmele, glasi:

اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله ... اما بعد فطفت بعض الدنيا و واجهت الامور وباشرت الاشغال وصحبت الرجال وزرت المداين وذقت مرارة الاشياء وحلاوتها وخدمت العلماء وقرأت الكتب المعتبرة وضيعت عمرى فى طلب الدنيا

Početak poslije gornjeg naslova glasi:

فالايمان ان تؤمن بوحدانية الله تعالى وحقية ملائكته وكتبه ورسله وصيراطه ! وميزانه وجنانه ونيرانه وقدر خيره وشره فالايمان خمسة اوجه او اكثر

Posljednje poglavlje je: الباب التاسع فى فضائل صلوة النوافل , a završetak:

وقال النبى عليه السلام من صلى ليلة الاحد عشرين ركعة يقرأ فى كل ركعة فاتحة مرّة والاخلاص خمسين مرّة ... كتب الله له ثوابا بعدد من دعا الى الله

Prve dvije stranice obrubljene su crvenom linijom. U pisanju ima grešaka.

Cijelu zbirku prepisao je isti, nepoznati prepisivač, vjerovatno u XVIII stoljeću.

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se tumačenje nekih arapskih riječi na turskom jeziku i pravilo, na arapskom jeziku, za pronalaženje prvog dana svakog mjeseca u svakoj mjesečnoj godini (فائدة جليلة القدر لمعرفة اول كل شهر من شهور كل سنة هلالية) . Prva dva lista sadrže bilješke s područja arapskog jezika, hadisa i fikha. Hadisi, koji se navode, slabe su vjerodostojnosti ili su apokrifni. Na naslovnoj stranici su bilješke, većinom na turskom jeziku, s istog područja, te dva recepta za sastav nekih lijekova. Na kraju su također bilješke istog sadržaja kao gornje, te jedna priča na turskom jeziku, zapravo bajka o Muhamedu alejhisselam.

1170. ISTO kao br. 1147. **2415.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب منية المصلى

L. 60; 18,5 × 13. *Nasḫ* starinski, pisan krupnije, uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima listova i između redaka ima komentara, koji su pisani kasnije drugim rukopisom. Papir tamnobijel, glat, listovi s početka oštećeni dugom upotrebom; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz prve polovine XVIII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice i na naslovnoj stranici nalaze se bilješke s područja fikha i hadisa. Na posljednjoj stranici je sadržaj i tumačenje riječi حمد .

1171. ISTO **2491.**

U rukopisu je naslov: منية المصلى

L. 114;19,5 × 11,5. *Nasḫ* lijep, krupniji, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. U vrhu prve stranice nalazi se lijep unvan na zlatnoj podlozi. Sve stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po rubovima listova ima komentara, pisanih sitnije, rukom istog prepisivača. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir bijel, čvrst, mnogi listovi po rubovima dohvaćeni su vlagom; povez kožni sa pozlaćenim ornamentima na koricama.

Prepis potječe iz prve polovine XVIII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se prvi stih Busirine Kasidetu'l-Burde, jedan hadis (slabe vjerodostojnosti) te bilješka na turskom jeziku o primanju u državnu službu čovjeka amoralna (*jadžira*). Nekoliko lista s početka sadrže bilješke s područja zapisa (talismana), arapskog jezika i hadisa, te kratko tumačenje *Fatihe* i sadržaj djela, pisan rukom prepisivača. Poslije sadržaja nalazi se bilješka na turskom jeziku, u kojoj se daje uputa, kako će se pronaći, u koji dan u sedmici pada početak pojedinih arapskih mjeseci. Uputu, koja je ovdje nejasna, napisao je Muhamed-efendija Bergivija pod naslovom غرّه نامه . Početak joj je:

مرحوم بركوى افندينك تصنيفدر اشبو غرّه نامه نك فائده سى بودر كه مثلا قنغى آى كه مراد ايدرسين ذكر اولنان آيلرين او ستنده ...

Na naslovnoj stranici je ime ranijeg vlasnika (Hadži Omer b. Osman, 1152/1739) i bilješka s područja fikha. Na 8 lista na kraju nalazi se:

zapisi, dova zvana دعاء آية الكرسي, opis nafile i prigodne naročite dove, što se sve moli radi spasa od raznih nesreća; nafila i dova da čovjek usnije ono što želi, *talkin-dova* i dova koja se uči prilikom nikaha i svadbe.

1172. Zbirka (مجموع), 2 **3417.**

L. 114; 20,5 × 15. *Nasḫ* krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Papir tamnobijel i bijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

1. L. 1—90. ISTO

U rukopisu je naslov: منية المصل

Po marginama nekih listova, naročito s početka, ima sitno pisanih komentara. Stranice prvih nekoliko listova obrubljene su crvenom linijom.

2 L. 91—114. معدل الصلاة

Kratko djelo o namazu (v. I, 276).

Prepisao oba djela isti nepoznati prepisivač krajem XVIII stoljeća.

Na unutarnjoj strani prve korice zabilježeno je ime ranijeg vlasnika (Munla Ibrahim b. Ali Spahi Fočevi — iz Foče). Tu je i cijena knjige (kimet: 364?). Na prvom zaštitnom listu i na naslovnoj stranici po jedna bilješka namjerno je pobrisana. Na rubu lista 98 nalazi se pečat, u kome se može pročitati ime: Jusuf, 1212/1797. Na kraju pod t. 2 nalaze se dove i hadisi slabe vjerodostojnosti.

1173. ISTO kao br. 1147. **3476.**

Naslov u rukopisu je: منية المصل

L. 61; 19 × 13. *Nasḫ* i *ta'līq* pomiješani. Prepis nije dovršen. U pisanju ima grešaka. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom — u prvoj polovini rukopisa. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Prepis, vjerovatno, potječe iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj stranici nalazi se ime ranijeg vlasnika, napisano ponovljeno (Hajdarbeg-efendi — Travnik). Na kraju se nalazi izvjestan broj hadisa, od kojih su neki slabe vjerodostojnosti.

Iz biblioteke Fejzijje medrese, čiji se pečat nalazi u rukopisu.

1174. Zbirka (مجموع), 2 **3997.**

L. 91; 20 × 14. *Nasḫ-ta'līq*, slab. Papir bijel, deblji, listovi prosuti; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—61. ISTO

U rukopisu je zabilježen naslov: منية المصل

Po rubovima s početka ima nešto komentara.

2. L. 62—91. مقدمة ابى الليث السمرقندى فى الصلاة

Kratko djelo o namazu (v. br. 904).

Stranice su obrubljene crvenom linijom.

Prepisao oba djela Ḥusayn b. 'Omar, u subotu ..., u XVIII stoljeću, kako se to vidi iz bilješke bez datuma na kraju pod t. 1 i iz bilješke ranijeg vlasnika na prvoj stranici istog rada.

Na početku se nalaze beznačajne bilješke, pisane radi vježbanja u pisanju. Među njima je i ime jednog ranijeg vlasnika (Muhamed b. Mustafa). Na rubu prve stranice nalazi se bilješka, u kojoj vlasnik Mustafa b. Salih-efendi Nāimīzāde kaže da je ovaj rukopis kupio iz ostavine Hadži Ahmeda Spahizade, 1178/1764; cijena: 121. Ispod bilješke je njegov mali pečat. Na drugoj stranici je bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Nāimīzāde Mustafa-efendi. Na posljednjem zaštitnom listu su vježbe u pisanju.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1175. ISTO kao br. 1147. **4250.**

U rukopisu je zabilježeno: هذا كتاب منية المصل .

L. 90; 19 × 14. *Nasḫ* krupniji, pisan uvježbanom rukom u razmaknutim redovima. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po marginama listova i između redaka ima komentara, od kojih su neki na turskom jeziku. Papir bijel, deblji, čvrst, listovi prosuti; povez kožni, oštećen, rastavljen od listova.

Prepis vjerovatno potječe iz XVIII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice i na naslovnoj stranici nalaze se bilješke s područja fikha i arapskog jezika. Na kraju, na neispisanom listu, nalaze se hadisi, nazivi dana u sedmici na arapskom i turskom jeziku, te bilješka u kojoj se kaže da je dovršio čitanje rukopisa Ragib Muftizade (Muftić) iz Banje Luke u srijedu 10. safera 1287/1870.

1176. ISTO **4267.**

U rukopisu je napisano: هذا كتاب منية المصلي وغنية المبتدي

L. 86; 20 × 14. *Nasḫ*, pisan uvježbanom rukom, širokim perom, u razmaknutim redovima, vokalizovan u prvoj polovini rukopisa. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po marginama i između redaka ima nešto komentara. Papir tamnobijel, deblji, listovi su po donjem rubu nagriženi; povez otkinut i izgubljen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na prva dva neispisana lista nalaze se razne izreke i stihovi na turskom i arapskom jeziku, među kojima ima poučnih i lirskih stihova, a prepisao ih je neki Ahmed es-Saraji (iz Sarajeva). Tu je i oštećena bilješka, u kojoj se može pročitati ime ranijeg vlasnika (Ridvan —, Rizvan b. Ahmed? el-Mostari, — iz Mostara). Na naslovnoj stranici je jedan zapis za učenike radi boljeg učenja, ime drugog vlasnika (Mustafa b. Muhamed), dva mala crvena pečata u kojima je upisano ime Muhamed, tri arapske riječi, te magična riječ za čuvanje knjiga *(kebikedž)*. Na kraju su bilješke s područja fikha i lirski stihovi na turskom jeziku. Posljednji zaštitni list napravljen je od jednog dokumenta, u kome se govori o prenosu nekog timara u Butmiru kod Sarajeva sa poginulog (koji je umro kao mučenik), na druge osobe. Dokumenat je potpisao Durmiš miralaj Bosne. Datuma nema zbog oštećenosti.

1177. ISTO **616.**

U rukopisu je naslov: منية المصلي

L. 79; 23,5 × 16. *Ta'līq*, jednostavan, pisan u razmaknutim redovima. Naslovi su pisani crnim mastilom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, čvrst, neki listovi su žućkasti, a neki zelenkasti; povez polukožni.

Prepisao Aḥmad 'Āṣim b. Muḥammad b. Bahğat, mutevelija Gazi Husrev-begova vakufa u Sarajevu, mjeseca muharema 1263/1846.

(قد تم هذا الكتاب بعناية الله تعالى فى شهر محرم الحرام لسنة ثلث وستين ومائتين والف

كتبه احمد عاصم الزعيم بن محمد بن بهجت ... المتولى بوقف غازى خسرو بك بمدينة سراى

المحروسة)

Na prvom neispisanom listu nalaze se stihovi na turskom jeziku o pobožnosti. Čini nam se, da je stihove sastavio sam Ahmed Asim i zabilježio ih ovdje svojom rukom. U šest dvostiha govori se o duhovnom uzdizanju, pa da čovjek vidi i osjeti savršenu Božiju ljepotu. Početak je:

حقك احبك دائما ايله تذكر فكر ايله

اول غفور جالى كورمك ديلـه سين كوزايله

Ispod ovih stihova nalazi se jedan stih pod naslovom مفرد عاصم

اكرهر درلو دياده لباسى كيدر رسم بيل

بو نفسه خوش كلور امّا كفن اخر لباسم بيل

Na naslovnoj stranici su pečati i bilješka zavještača, te druge nedovršene bilješke i neki brojevi.

Uvakufio za Gazi Husrev-begovu medresu sam gore navedeni prepisivač Ahmed Asim, 1269/1852 (v. bilješku i pečat u rukopisu).

1178. ISTO **671.**

U rukopisu je naslov: هذا الكتاب منية المصلي

L. 72; 23,5 × 17. *Nasḫ*, krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Prve dvije stranice obrubljene su crvenom linijom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XIX stoljeća.

1179. ISTO **1854.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب منية المصلي

L. 43; 22,5 × 16. *Nasḫ*, pisan uvježbanom rukom, mjestimice vokalizovan. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Na kraju je izgubljen jedan list. Papir bijel, deblji, listovi su pri dnu nagorjeli i popravljeni; povez poluplatneni.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XIX stoljeća.

Na naslovnoj stranici nalaze se dva nečitljiva otiska Šehdina pečata.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1180. ISTO **2086.**

U rukopisu je naslov: منية المصلي

L. 99; 19 × 13. *Nasḫ* slab, sa znatnim greškama u pisanju. Papir bijel, glat; povez polukožni.
Rukopis je iz XIX stoljeća.
Uvakufio Memišaga Kasumagić (v. bilješku na naslovnoj stranici).

1181. Zbirka (مجموع), 2 — 2274.

L. 99; 20,5 × 15. *Nasḫ*, jednostavan, pisan u razmaknutim redovima. Papir bijel, glat; povez kožni, oštećen.

1. L. 1—92. ISTO

U rukopisu je naslov: منية المصلى

Dio prvog lista je otkinut.

2. L. 92—99. مقدمة الصلاة ili فقه الكيدانى .

Kratak rad o namazu (v. I, 247).
U vrhu prve stranice napisano je krupnim slovima: هذا كتاب كمال باشا شروط .
Cijelu zbirku prepisao isti prepisivač u XIX stoljeću.
Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat u rukopisu).

1182. ISTO kao br. 1147. — 4078.

U rukopisu je zabilježeno: هذا كتاب منية المصلى

L. 86; 21 × 18. *Nasḫ* krupniji, pisan u razmaknutim redovima, slabijim rukopisom. Istaknute riječi podvučene su crnom crticom. Papir tamnobijel i bijel, glat, listovi po rubovima dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen crvotočinom.
Rukopis potječe iz XIX stoljeća.
Na prvom zaštitnom listu nalaze se bilješke o nekim dugovima. Na kraju su bilješke iz fikha (o namazu) na turskom jeziku, uzete iz Ibnu Hejsemijina djela *Ez-zevāğir* (ابن هيثمى الزواجر عن اقتراف الكبائر آدلو كتابنده مسطوردر) . Tekst bilježaka je vokalizovan. (Pisac navedenog djela je Sihābuddīn Aḥmad b. Muḥammad b. Ḥağar al-Hayṭemī, umro 974/1566).
Iz Karađoz-begove biblioteke

1183. ISTO — 4085.

U rukopisu je pogrešno zabilježeno: حلى صغير .

L. 108; 20 × 14,5. *Nasḫ* krupniji, jednostavan, pisan u razmaknutim redovima. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, glat, čvrst, listovi znatno dohvaćeni vlagom i oni s početka oštećeni; povez polukožni, oštećen.
Prepisao Muṣṭafa b. Ibrāhīm, — bez oznake datuma. Rukopis potječe iz XIX stoljeća.
Na naslovnoj stranici su vježbe u pisanju i zagonetka u stihovima s područja fikha.
Iz Karađoz-begove biblioteke.

1184. حِلْيَةُ المُجَلّى وبُغيَةُ المُهتدى — 374.

فى شرح مُنية المصلّى وغنية المبتدى

Komentar prethodnom djelu *Munyat al-muṣallī*. Napisao Muḥammad b. Muḥammad (b. Muḥammad, kako je navedeno u rukopisu) Ibn Amīr as-Ḥāğğ al-Ḥanafī, umro 879/1474.
ḤḪ II, 1886—7; GAL I, 383.

Ḥ. Ḫalīfa (n. mj.) kaže da je naslov: حلْبة المجلّى , što je, držimo, pogrešno. Na naslovnoj stranici neko je kasnije krupnim lijepim neshom napisao bilješku, u kojoj kaže da je naslov djela: كتاب اساس الدين وتاج العابدين , što također nije ispravno. Djelo je vrijedno po svom sadržaju i njim su se služili kasniji komentatori. Dovršeno je 867/1462.

Početak:

الحمد لله عظيم الفضل والطول شديد القوة والحول ... وبعد يقول العبد الفقير ... محمد بن محمد بن محمد المشتهر بابن امير الحاج الحلبى الحنفى

L. 343; 30 × 20. *Nasḫ* jednostavan. Osnovni tekst označen je crveno pisanim slovom م i podvučen crvenom linijom, a komentar je označen kraticom ش . Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po marginama nekih listova ima malo glosa. Papir bijel, glat, čvrst, listovi prosuti; povez polukožni, oštećen, rastavljen od knjige.

Rukopis potječe iz prve polovine XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu je dio sadržaja, napisan kasnije. Na naslovnoj stranici je bilješka s područja fikha o slušanju muzike, bilješka s pogrešnim naslovom, imena dvojice ranijih vlasnika (Osman i Muhamed b. Mustafa), bilješka Mehmeda Handžića u kojoj navodi pravi naziv djela i ističe njegovu vrijednost, te pečati Šehdijine i Gazi Husrev-begove biblioteke. Na završetku se nalazi bilješka, pisana rukom prepisivača, u kojoj se navode riječi autora da je dovršio ovaj komentar u ponedjeljak 27. rebiul-evela 867/1462, u medresi Halavijji en-Nevevijji u Halebu.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1185. غنية المتملى فى شرح منية المصلى **494.**

Komentar djelu *Munyat al-muṣallī*. Napisao aš-Šajḫ Ibrāhīm b. Muḥammad b. Ibrāhīm al-Ḥalabī, umro 956/1549. Pisac ima dva komentara: širi, a to je ovaj, koji je još popularno poznat pod nazivom حلبى كبير — i uži, koji je skraćena prerada ovog, a poznat je pod nazivom مختصر غنية المتملى ili popularno حلبى صغير .

GAL I, 383.

Djelo je dovršeno 1. džumadel-ula 924/1518.

Početak: الحمد لله جاعل الصلاة عماد الدين وعتاد المتقين

L. 286; 27 × 18. *Nasḫ* starinski, lijep, sitniji, pisan vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom, izuzev pri kraju. Papir žućkast, glat, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Derviš Muḥammad b. 'Isā, u Istanbulu, u nedjelju 5. ševala 961/1553.

(ووقع الفراغ من تحريره فى يوم الاحد خامس شوال المكرم سنة احدى وستين وتسعمائة
... وذلك بمحروسة قسطنطينية فى يد اضعف العباد درويش محمد بن عيسى ...)

Na naslovnoj stranici nalazi se bilješka iz 1211/1796, koja je namjerno brisana, a u kojoj se kaže, da je vlasnik posudio nekome ovaj rukopis. Jedan od njih dvojice je rodom iz Prijedora, a nastanjen je u Banjoj Luci. Na završetku se nalaze prigodni stihovi na perzijskom jeziku, napisani rukom prepisivača. Ispod toga je popis knjiga nekog Muhamed-efendije iz Gračanice (مرحوم محمد افندى غرادچا نيچه ده ساكن كتابلرى باندر), što je zabilježeno kasnije. Na posljednjem zaštitnom listu nalaze se poučne izreke, većinom na arapskom jeziku, a nešto i na turskom, koje je slabim rukopisom zabilježio neki Jahja iz tvrđave Jajce.

1186. ISTO **2584.**

U rukopisu je zabilježeno: شرح منية المصلى

L. 267; 20,5 × 15. *Nasḫ-ta'līq*, složen, pisan vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. U vrhu prve stranice nalazi se jednostavan unvan, u kome je, na zlatnoj podlozi, nacrtano poljsko cvijeće. Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim, crvenom i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni, prva korica otkinuta i izgubljena.

Prepisao Yūsuf b. Aḥmad, u nedjelju 4. džumadel-ula 1019/1610.

(وقد وقع الفراغ من تحريرها وكتابتها يوم الاحد بعد الضحوة الكبرى وهو اليوم الرابع من شهر جمادى الاولى المنتظم فى شهور سنة تسع عشرة والف ... على يدى اضعف عباد الله الصمد يوسف بن احمد)

Na početku se nalaze bilješke s područja fikha. Na naslovnoj stranici, koja je polijepljena drugim listom, bio je ispisan sadržaj. Na kraju, na neispisanom listu, nalazi se bilješka s područja fikha na turskom jeziku.

1187. ISTO **2635.**

U rukopisu je bilješka: شرح المنية .

Ovaj primjerak je mjestimice nešto skraćen.

L. 161; 23 × 14,5. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*. Osnovni tekst u prvoj polovini podvučen je crvenom, a u drugoj polovini crnom linijom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Muṣṭafa b. Bahlūl, krajem muharema 1047/1637.

(كتبه الحقير مصطفى بن بهلول ... وقد تم فى شهر محرم الاواخر سنة سبع واربعين والف)

Na početku se nalazi sadržaj. Na naslovnoj stranici je namjerno brisana bilješka, u kojoj se kaže, da je vlasnik rukopisa Lazoglu (Lazović) Hadži Abdullah.

1188. ISTO **136.**

U rukopisu je zabilježeno kasnije: غنية المتملى

L. 211; 31 × 21. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, vrlo lijep, složen, pisan vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir bijel, potamnio, deblji; povez poluplatneni, nov.

Prepisao Ḥusayn b. Bešīr, hatib u kasabi Ulog (koja pripada Foči), 1050/1640.

(ورحم الله امرأ دعا لكاتبه الحقير حسين بن بشير الخطيب بقصبة اولوغ من مضافات
فوجه المحمية صانها الله عن الآفات والبلية سنة ١٠٥٠)

Na naslovnoj strani nalaze se dvije bilješke ranijeg vlasnika (Šejh Alije, hatiba musale u Foči). U prvoj bilješci on kaže, da je nasljedstvom dobio ovaj rukopis od svojih djedova, koje je i naveo, po čemu se vidi, da je on rođak prepisivača (praunuk njegova brata).

(قد انتقل بالارث الشرعى عن ابيه الشيخ محمود افندى ابن چلبی احمد افندى ابن
الشيخ حبيب افندى ابن بشير سپاهى ابن بشر بن صوفى حسن نمقه العبد الفقير شيخى على
الخطيب بمصلى فوچه – بوخطه نظر ايدن رحمت ايله ياد ايليه)

Ispod bilješke je njegov lični pečat, u kome je, pored imena, upisan tekst: (الهى بحق نبى وَلى زلطف بَراوَر مرادِ على). U drugoj bilješci navedeni vlasnik polaže svoj zavjet, da će svake godine, u mjesecu ramazanu, učiti hatmu Muhammedu alejhisselam i prvoj četvorici halifa, ako ga Bog očuva od kuge i dosudi mu da hodočasti Ćabu. Datum ove bilješke je: 20. safer 1145/1732, a ispod nje je gornji lični pečat.

Rukopis je donesen iz Foče.

1189. ISTO **600.**

U rukopisu je zabilježen naslov: غنية المتملى

L. 296; 27 × 18. *Nasḫ* lijep, složen, pisan vještom rukom, Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. U vrhu prve stranice ima jednostavan unvan. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale sa dvije crvene linije. Papir tamnobijel, glat; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Prepisao Šamsuddīn Muḥammad as-Salmūnī, u turbetu sultana Abu Naṣr Qansuh al-Gurī (u Egiptu?), u subotu 16. džumadel-ula 1061/1650.

(وقد تم الكتاب فى يوم السبت المبارك سادس عشر شهر جمادى الاولى من شهور سنة
١٠٦١ وذلك على يد العبد الضعيف شمس الدين محمد السلمونى ... وكتبه بمدفن مولانا
السلطان ابى النصر قانصوه الغورى طاب ثراه)

Ispod ove bilješke nalazi se prigodni stih, pisan krupno, rukom prepisivača (تم الكتاب تكاملت السرور لصاحبه وعفا الاله بفضله وبجوده عن كاتبه), a ispod toga je kratka bilješka pisana također rukom prepisivača, u kojoj on kaže da je primjerak prepisan za uglednog gospodina Abdurrahima b. Abdurrahman
(كتب برسم سيدنا ومولانا سيدى عبد الرحيم بن عبد الرحمن لطف الله تعالى به)

Na naslovnoj stranici nalazi se kasnija bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Hadži Mustafa Prijepoljac za svoje muško potomstvo, a poslije njih (kad izumru), za učenike najbliže medrese.

(وقف وحبس وسبّل هذا الكتاب المبارك الشرح الكبير على منية المصلى الحاج مصطفى
پره بولى زاده على ابنائه وابناء ابنائه وذريته ما داموا موجودين مدة حياتهم ينتفعون بالمطالعة فيه
وجعل مستقره تحت ايديهم حال حياتهم ومن بعد انقراضهم يكون على طلبة العلم بالمدارس
التى بقربهم وقفا صحيحا شرعيا ..)

Ispod bilješke je vakifov lični pečat, u kome se može pročitati datum: 1201/1786.

(رب وفق امور مصطفى – ١٢٠١)

1190. ISTO **394.**

U rukopisu je zabilježen naslov: غنية المتملى

L. 267; 25,5 × 14,5. *Ta'līq*, pomiješan sa nešto *nasḫa*, sitniji, složen. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom, izuzev pri kraju rukopisa. Stranice su obrubljene sa dvije crvene linije. Papir bijel, glat, čvrst, mjestimice potamnio, listovi pri kraju dohvaćeni vlagom, naročito po gornjim rubovima; povez polukožni, oštećen.

Prepisao neki Ḥasan, u noći Ašura (10. muharema) 1089/1678.

(سوّدة الفقير الى رحمة ربّه الوهّاب حسن ... تمام شد اين كتاب فى ماه محرم الحرام
فى ليلة العاشوراء بعد العشاء سنة تسع وثمانين والف)

Na početku je sadržaj, napisan kasnije, na dodanim listovima. Po tom, na neispisanom listu, ima bilješka u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Hafiz Hasan-efendija (Sari Hafiz — حسن افندى وقف حافظ) . Ispod bilješke je njegov lični pečat, u kome se teško može pročitati datum: 1185/1771. Na posljednjem zaštitnom listu nalaze se dva stiha na perzijskom jeziku, u kojima se moli Bog za oprost grijeha.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1191. ISTO **960.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: غنية المتملى

L. 323; 21 × 15,5. *Nasḫ* sitniji, složen. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po marginama nekih listova ima nešto glosa. Papir tamnobijel i žućkast, čvrst, listovi po rubovima dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Prepisao 'Abdullāh b. al-Ḥāğğ Muḥammad Dagistānī (al-Awari?), u gradu Karsu (na Kavkazu), u džamiji Hodžazade — u službi učitelja i dobročinitelja Ismail-efendije — u ponedjeljak mjeseca ramazana 1171/1757.

(قد وقع الفراغ من كتابة هذا الكتاب ... فى يوم الاثنين من رمضان ... كاتبه الحقير
عبد الله بن الحاج محمد داغستانى الاوارى فى بلدة قارص فى جامع خواجه زاده خدمة مولانا
واولانا اسمعيل افندى لسنة احدى وسبعين ومائة والف)

Na prvom zaštitnom listu nalazi se bilješka koja sadrži uputstvo o gatanju Mushafom. Poslije toga je nejasna bilješka na arapskom jeziku iz koje bi se moglo razumjeti da je rukopis uzeo u naruč od Muhamed Emin-efendije b. el-Hadži Sabit-efendije (ili je njemu dao u naruč?) Hasan, muftija u Tešnju. Onda slijedi dio sadržaja. Na kraju je biografija komentatora, prepisana rukom prepisivača, iz djela *aš-Šaqā'iq an-Nu'māniya.*

1192. ISTO **4444.**

U vrhu naslovne stranice zabilježeno je: كتاب شرح كبير على المنية لابراهيم الحلبى , a u vrhu prve stranice: كتاب حلبى كبير .

L. 419; 18 × 12. *Nasḫ* sitniji. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa. Pismo je na kraju oštećeno vlagom. Papir bijel, tanak, glat; dva lista pri kraju dohvaćena su vlagom; povez otkinut i izgubljen

Prepisao aš-Šayḫ Maḥmūd, u mjesecu ramazanu, za vrijeme svoga ramazanskog boravka u džamiji (*i'tikafa*), 1181/1767, — bez oznake u kom mjestu.

(كتبه الشيخ محمود وتممه ... وهو معتكف فى رمضان سنة احدى وثمانين ومائة والف)

Na početku je detaljan sadržaj, ispisan rukom prepisivača.

1193. ISTO **4091.**

U rukopisu je zabilježeno: حلبى كبير .

L. 347; 20 × 13. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, sitan, složen, pisan vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima malog broja listova ima nešto glosa. Papir bijel, deblji, čvrst, neki su listovi prosuti; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao Muḥammad b. Ḥusayn Lubuškalı (iz Ljubuškog), 1193/1779.

(تمقه الفقير محمد بن حسين لبوشقه لى ... فى سنة ثلث وتسعين ومائة والف)

Na početku je ime ranijeg vlasnika (Muhamed Osmanagazade — Osmanagić — el-Mostari, — iz Mostara), poučne izreke i hadisi, te sadržaj.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1194. ISTO **1354.**

U vrhu prve stranice neko je kasnije zabilježio: شرح منية المصلى .

Primjerak je nešto skraćena verzija osnovnog djela.

L. 264; 20,5 × 14. *Nasḫ* krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Papir bijel, deblji, neki su listovi prosuti; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku se nalazi sadržaj. Ispod sadržaja je bilješka sa imenom i ličnim pečatom ranijeg vlasnika (Muhamed b. Muhamed). Na kraju su dva nečitljiva pečata.

1195. ISTO **216.**

Na donjem prerezu listova napisano je: ابراهيم الحلبى الكبير

L. 381; 28 × 19. *Ta'līq*. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom, izuzev pri kraju rukopisa. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, popravljen, sa ornamentima na koricama.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu je bilješka s područja fikha. Na naslovnoj stranici nalazi se biografija pisca na turskom jeziku, uzeta iz Taşköprüzadetova djela.

1196. مختصر غنية المتملى **2541.**

(حلبى صغير)

Skraćena prerada prethodnog komentara od istog pisca (v. br. 1185).

GAL I, 383.

Početak: الحمد لله الذى جعل العبادة مفتتح السعادة

L. 160; 20 × 15. *Ta'līq*, pisan u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po marginama nekih listova ima nešto glosa. Papir tamnobijel, deblji, listovi su prosuti; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Sinan b. Muṣṭafa Hrīdī (iz mahale Hrid u Sarajevu?), 982/1574.

تمت الكتاب ... سنة ٩٨٢ حرره سنان بن مصطفى المشهور بحريدى

Na početku se nalaze bilješke s područja fikha, arapskog jezika, te nekoliko dova i zapisa. Na kraju su također bilješke s područja fikha, te s područja arapskog jezika i islamske dogmatike.

1197. ISTO **1199.**

U rukopisu je naslov: حلبى صغير

L. 185; 20 × 13,5. *Ta'līq*, sitan, složen, pisan vještom rukom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir tamnobijel, deblji, listovi su znatno dohvaćeni vlagom i mnogi prosuti; povez polukožni, oštećen, ima polukožnu futrolu.

Prepis je dovršen u ponedjeljak poslije jacije, 19. zul-hidžeta 986/1578.

(تم الكتاب بتوفيق الملك الوهاب وذلك ليلة الاثنين بعد العشاء تاسع عشر ذى الحجة
الحرام سنة ست وثمانين وتسعمائة ...)

Na naslovnoj stranici su pečati Šehdi-efendine i Gazi Husrev-begove biblioteke, — te pri dnu slabim rukopisom napisana bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže, da je neko posudio ovaj rukopis od vlasnika Mahmud-efendije. Na kraju su bilješke s područja fikha i recepti na turskom jeziku za neke lijekove.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1198. ISTO **1512.**

U rukopisu je zabilježeno: هذا كتاب ابراهيم حلبى .

L. 191; 20 × 14,5. *Ta'līq* i *nasḫ* od više prepisivača. Osnovni tekst je mjestimice podvučen crnom, mjestimice crvenom linijom, a mjestimice ispisan crvenim mastilom. Po rubovima malog broja listova ima nešto glosa. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, oštećen.

Prepisao posljednji dio rukopisa Yūsuf b. Ḥasan, u Mehmed-pašinoj tekiji (zavije) u subotu 15. zul-hidže 1011/1602, kako se to može razumjeti iz slabo stilizovane i brisane bilješke na kraju.

(قد وقع الفراغ من تحريره يوم جمعة الارتسى وقت صلوة العصر فى يوم خمسة عشر فى
شهر ذى الحجة فى زاوية محمد پاشا سنة احدى والف وعشرين عن يد الفقير يوسف بن حسن)

Na početku se nalaze beznačajne bilješke, među kojima ima jedna na naslovnoj stranici, u kojoj se kaže da je primjerak uvakufio Osman b. Salih za Gazi Husrev-begovu medresu.

(قد وقف هذه النسخة الشريفة المرغوبة مرحوم عثمان بن صالح فى مدرسة خسرو بك)

Na kraju je bilješka s područja fikha, u kojoj se turskim jezikom tumače arapske mjere.

1199. ISTO **3589.**

U rukopisu je zabilježeno: حلبى صغير

L. 180; 21 × 14. *Nasḫ* jednostavan. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima listova s početka ima glosa. Papir bijel, glat, jedan dio listova je prosut; povez polukožni, oštećen, prva korica je izgubljena.

Prepisao Ṣiddīq b. Munla 'Abdullāh, u petak mjeseca ramazana 1019/1610.

(تمت الكتاب بعون الله ... على يد العبد الضعيف ... صديق بن ملا عبد الله ... فى
شهر رمضان المبارك فى وقت العصر فى يوم الجمعة سنة ١٠١٩)

Na početku je manji dio sadržaja, nekoliko arapskih riječi iz ovog djela s prevodom na turskom jeziku, te bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže, da je Ali Galib-paša Stočević uvakufio ovaj rukopis za biblioteku svoje tekije u Mostaru, 1257/1841.

(هذه الوقف الشريفة مدينهٔ موستارده انشاسنه موفق اولد يغمز تكه شريفه كتبخانه سنده
حفظ اولنمق اوزره رضاء لله تعالى اشبوكتب وقف وتمهير اولندى فى رجب سنة ٢٥٧ – ١ –)

Iznad bilješke je njegov veliki pečat.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1200. ISTO **2269.**

U vrhu prve stranice napisano je: هذا كتاب ابراهيم حلبى

L. 209; 20 × 14. *Nasḫ* i *ta'līq* pomiješani. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. U sredini i pri kraju rukopisa više lista dopisano je kasnije drugim rukopisom. Po rubovima nekih listova s početka ima nešto glosa. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni, oštećen.

Prepisao (osnovni dio) Muḥammad b. Nūḥ, u četvrtak 27. šabana 1062/1651.

(تم الكتاب بعون الله تعالى على يد العبد الضعيف محمد بن نوح فى اليوم السابع
والعشرين فى شهر شعبان فى يوم پنجشنبه تاريخ سنة اثنا وستين بعد الف – ١٠٦٢)

Naslovna strana je cijela namjerno zamrljana. Na kraju se nalazi nekoliko kraćih odlomaka o nekim vrstama nafile namaza, o ponašanju za vrijeme hutbe, te o važnosti namaza i džemata, — što je sve pisano rukom prepisivača. Poslije toga je dova za kišu, napisana kasnije drugim rukopisom, i na posljednjoj stranici slabo pisana bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Munla Omer-beg Dūgo — Kišizade — ?).

1201. ISTO **1504.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: حلبى صغير

L. 216; 20,5 × 13. *Ta'līq* složen, pisan širokim perom, uvježbanom rukom. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. U vrhu prve stranice nalazi se lijep mali unvan, u kome je nacrtano sitno poljsko cvijeće na zlatnoj i modroj podlozi. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po rubovima nekih listova ima glosa. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir bijel i žućkast, glat; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao Resūl b. Muḥammad, u utorak mjeseca šabana 1069/1658.

(تم الكتاب ... على يد العبد الضعيف ... رسول بن محمد ... وقد وقع الفراغ من
تحرير هذه النسخة الشريفة فى يوم الثلثا فى وقت العصر من شهر غره شعبان المعظم لسنة تسعة
وستين والف)

Na nutarnjoj strani prve korice nalaze se recepti za neke lijekove. Recepti su nepotpuni zbog oštećenosti. Prva tri lista sadrže bilješke s područja fikha i hadisa, te sadržaj i datume smrti i rođenja nekih osoba. Mnoge od ovih bilježaka i datuma, koji su na turskom jeziku, napisao je neki Nezir. Na kraju se nalaze razne dove i nekoliko zapisa za astmu. Na posljednjem neispisanom listu nalazi se nečitljiv pečat nekog našeg vakufskog povjerenstva iz 1883. godine.

Uvakufio Memišaga Kasumagić (v. bilješku i pečat na naslovnoj stranici).

1202. ISTO **1424.**

U rukopisu je zabilježeno: حلبى صغير

L. 189; 19 × 11. *Nasḫ-ta'līq*, sitan, složen, pisan vještom rukom, — čini se — dvojice prepisivača. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom i neke stranice su obrubljene. Po rubovima nekih

listova ima nešto glosa. Papir tamnobijel, deblji; listovi su znatno dohvaćeni vlagom, naročito u drugoj polovini, tako da je i pismo na više mjesta oštećeno; povez polukožni, oštećen.

Rukopis je, vjerovatno, iz XVII stoljeća.

Na početku je sadržaj. Na naslovnoj stranici nalazi se kratka dova, dva recepta na turskom jeziku za lijekove, te ime i nečitljiv lični pečat ranijeg vlasnika (Hafiz Muhamed b. Halil, 1228/1813).

1203. ISTO **4428.**

U rukopisu je naslov: حلبی صغیر . Primjerak je nepotpun na kraju.

L. 166; 21,5 × 17. *Nasḫ*, lijep. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel, listovi prosuti; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Rukopis je, vjerovatno, iz XVII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se ime ranijeg vlasnika (Mustafa, sljedbenik njegove prečasnosti Hadži Nekiba ..., 1189/1775), te jedan hadis.

1204. ISTO **2676.**

U rukopisu je naslov: حلبی صغیر , Prva tri lista su izgubljena.

L. 125; 20 × 13,5. *Ta'līq*, složen, pisan vještom rukom. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel, mnogi listovi su prosuti; povez polukožni, oštećen.

Rukopis je, vjerovatno, iz XVII stoljeća.

Na početku je sadržaj. Na nutarnjoj strani druge korice su bilješke na turskom jeziku s područja arapske gramatike.

1205. ISTO **2031.**

U rukopisu je zabilježeno: حلبی صغیر .

L. 242; 21 × 15. *Nasḫ* krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima i između redaka nekih listova ima glosa. Papir tamnobijel, glat; povez polukožni.

Prepisao Hasan-efendija b. Mustafa-efendija, iz Nove Varoši, u mjesecu džumadel-ula 1133/1720.

(قد وقع الفراغ من تسميق هذا الكتاب عن يد العبد الضعيف ... حسن افندى ابن مصطفى افندى عن قصبة بكّى واروش وقد بدأت هذا الكتاب فى شهر رمضان المبارك وختم فى شهر جادى الاولى لسنة ثلث وثلثين ومائة والف)

Na prvom bijelom zaštitnom listu nalazi se dio sadržaja, dove, dva zapisa (protiv nesanice i za lako rađanje), te bilješka, u kojoj neki nepotpisani vlasnik kaže da je za Halebinu glosu (vjerovatno ovaj rukopis) dao 35 groša Biševeli Mustafa-agi (vjerovatno iz mjesta Biševo kod Rožaja u Crnoj Gori), (12)18/1803. Na naslovnoj stranici su bilješke s područja hadisa i jedna iz djela *Ḥayāt al-ḥayawān*, te pečati — stariji i noviji — Gazi Husrev-begove biblioteke i nečiji mali lični pečat, u kome se može pročitati ime: Aziz Husejn. Na kraju je kratka biografija pisca i nekoliko pitanja s područja fikha — المسائل الاثنى عشرية , — što je sve pisano rukom prepisivača.

1206. ISTO **1518.**

U rukopisu je zabilježeno: كتاب حلبی صغیر .

L. 181; 20,5 × 14. *Ta'līq* i *nasḫ*, od različitih prepisivača. Osnovni tekst podvučen je crvenom, a mjestimice crnom linijom. Papir bijel i žućkast, glat, čvrst; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na kraju se nalazi slabim arapskim i turskim stilom krupno pisana bilješka u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio neki Munla Džano, »u medresi Hanikahu, za Gazi Husrev-begovu medresu, s tim da rukopis ne izlazi iz medrese ... 1266/1849«. Zatim je zabilježeno pismo nekog učenika ocu na turskom jeziku. U pismu on pozdravlja nekog Mustafa-agu i traži od njeg skromnu materijalnu pomoć. Po tom se nalaze dove i početni stihovi iz Būsīrine »Kasīdetu'l-Burde«.

1207. ISTO **3508.**

U rukopisu je zabilježeno: هذا كتاب ابراهيم حلبی . Primjerak je nepotpun na kraju za jedan list.

L. 324; 20,5 × 15. *Nasḫ*, krupniji, slab. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Papir tamnobijel, mnogi listovi su prosuti i znatno dohvaćeni vlagom, tako da je pismo mjestimice oštećeno; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se podnesak (arzuhal) na turskom jeziku, bez datuma, u kojem se govori o nečijem imovnom stra-

danju za vrijeme Beogradskog rata i opsjedanja Beograda. Na prvoj stranici je bilješka u kojoj se kaže da je rukopis vlasništvo muderisa Mustafa-efendije. Na posljednjem zaštitnom listu je opet njegovo ime (Mustafa b. Ramadan), sa nečitljivim datumom (1275/1858?), te bilješka s područja fikha.

1208. ISTO **4160.**

Na naslovnoj stranici je zabilježeno: هذا كتاب حلبى صغير

L. 146; 21 × 16. *Nash*, sa nešto *ta'līqa*, sitan, složen. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po marginama nekih listova ima nešto glosa. Papir tamnobijel i žućkast, glat, čvrst; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se pjesma (kasida) na turskom jeziku u kojoj pjesnik želi i moli od Boga sreću, svako dobro i pravi put nekom licu koje mnogo cijeni i poštuje, nekom »visokom i poštovanom efendiji«. Pjesmu je sastavio neki Hasan, kako se to razumije iz same pjesme i iz posebne bilješke. On je, po svoj prilici, naš čovjek, koji je dotične stihove uputio nekome kao svoje pismo.

Početak i neki stihovi glase:

ای جان قوشی مستانه آ کل با غنه تردانه آ
طوطی کبی خندانه آ مدح ایلیه بر افندی اعلا
اول بر افندی محترم مشر بلری هب دم بدم

.....

اول حضرت ذات غفور دولت دخی شاد و سرور
ویردی سزه محبت واوغور طبع کوزل ذوق وصفا

.....

پاك اعتقاد اهل سنت علم و کمال معرفت
چوق یاشا سن دولتیله دخی کوزل صحبت ایله

حقیر حسن دعا جیکدرالله سزه یارد مجیدر

.....

کاتبی سؤال ایدرسن حسن دیرلر اسمنه ... بو مکتوبم کبوتر در اوچار پرواز اورور چرخی
یرشدر منزله بحق شیخ کرخی باقی الدعاء .

Na prvih pet lista nalaze se bilješke s područja hadisa, fikha i poučne literature, nečiji popis nekoliko dužnika nemuslimana (Jovan, Marko, Malkan, svi Pušina, Toma Pajević, Ilija Melović, Antonije Minić, Arsenije Nikolić, Stanko Melović, Ilija Radonjić i Marko Kovač), te spjev na turskom jeziku o jednom jakom zemljotresu, koji se dogodio u Istanbulu. Datum spjeva je: 13. zul-hidže 1179/1765. Tu se kaže da je zemljotres prouzrokovao teške ruševine i mnoge ljudske žrtve. Početak i nekoliko stihova glasi:

امر حق ایله ایلدی برباد جهانی زلزله اهل اسلامبول اندیردی فغانی زلزله
ناکهان وقت سحرده ایلدی جوق یره هلاك الامان جاغر و یتشورلر ویرمز امانی زلزله

.....

شهر اسلامبول کبی چوق مملکت اندی خراب شبهسز اشراط ساعتن نیشانی زلزله

......

قلعة اطرافك کورنلراولدی مدحوش باکیله قبهٔ سلطان محمد اولدی یکسان خاکیله

.....

فی ١٣ ماه ذی الحجة سنة ١١٧٩

Na naslovnoj stranici je popis nekoliko nauka, jedan zapis na turskom jeziku, te broj i razdioba Kur'anskih ajeta. Na kraju su također bilješke s područja fikha i hadisa. Među njima je bilješka na turskom jeziku o davanjima za potrebe neke medrese. Sasvim na kraju je ime jednog ranijeg vlasnika (Sejjid Hafiz Muhamed b. eš-Šejh Hadži Sulejman-efendi, 1. redžepa 1304/1886).

1209. ISTO **4167.**

U rukopisu je zabilježeno:

شرح صغير على منية المصلى للمولى النحرير ابراهيم الحلبي

L. 223; 19,5 × 14,5. *Nasḫ*, lijep. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima malog broja listova ima nešto glosa. Papir tamnobijel i žućkast, glat, neki listovi, naročito pri kraju, dohvaćeni su vlagom; povez polukožni, oštećen.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVIII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice nalaze se recepti za sastav nekih lijekova. Na prvom zaštitnom listu su bilješke s područja hadisa, i arapskog jezika, te dova. Na naslovnoj stranici je bilješka, također na turskom jeziku, u kojoj se kaže, da ja Carevu džamiju u Stocu sagradio sultan Selim-hān 925/1519.

(استولجه قصبه سنده هنكار جامع شريف بنا ايلدوكى سلطان سليم خان عليه رحمة الرحمن تاريخ طقوزيوز يكرمى بشده)

Na istoj stranici je i lični pečat nekog Mustafe. Na kraju su poučne izreke i stihovi, pisani slabim rukopisom, te jedan zapis za prestanak suše.

Uvakufio Stranjak Hadži Muhamed-efendija (v. bilješku na prvoj korici).

1210. ISTO **4239.**

U rukopisu je zabilježeno: هذا شرح منية المصلى .

L. 195; 20,5 × 15. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po marginama nekih listova ima nešto glosa. Papir bijel, neki listovi potamnili; povez kožni, omotan u crno platno.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se nekoliko hadisa o lijepom vladanju i sadržaj djela. Na slijedećem, neispisanom listu je bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Hromizade — Hromić — Salih Sidki b. Ibrahim-efendi, učenik Roznamedžine medrese u Mostaru, mjeseca šabana 1319/1901), jedna tradicija od ashaba (haber), dove i ajet. Na naslovnoj stranici je dio sadržaja, lični pečat navedenog vlasnika sa datumom 1299/1881, te jedan zapis za učenika, da bi imao uspjeha u učenju. Na kraju su lični pečati vlasnika, hadisi i bilješke s područja fikha, te datum, koji označava, kada je navedeni vlasnik počeo učiti ovo djelo.

1211. ISTO **4341.**

U rukopisu je zabilježen naslov. حلى صغير . Primjerak je nepotpun na kraju za dva lista.

L. 185; 16 × 11. *Ta'līq*, sitan, složen, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel i tamnobijel, glat; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVIII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice je olovkom pisana bilješka u kojoj se kaže da je vlasnik rukopisa Mahmud-aga Behmen. Na početku je bilješka s područja fikha, poučni stihovi i sadržaj. Na nutarnjoj strani posljednje korice je ime drugog vlasnika (Munla Ahmed Hafiz-zade — Hafizović).

1212. ISTO **3995.**

U rukopisu je naslov: حلى صغير

L. 176; 20,5 × 15. *Nasḫ*. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Mjestimice tekst je podvučen crnom linijom. Papir bijel, glat, čvrst, listovi su po donjem rubu dohvaćeni vlagom i oštećeni; povez kožni, sa ornamentima na koricama, rastavljen od listova, i kao da ne pripada ovoj knjizi.

Rukopis potječe iz XVIII ili XIX stoljeća.

Na završetku se nalazi namjerno pobrisana bilješka, koja se ne može pročitati, a koja je, vjerovatno, sadržavala ime prepisivača i datum prepisa. Na posljednjem listu je jedna nedovršena hutba.

1213. ISTO **1046.**

U rukopisu je zabilježeno kasnije: حلى صغير .

L. 125; 21,5 × 16. *Nasḫ-ta'līq*, sitan, složen. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Papir bijel, čvrst; povez polukožni.

Prepisao Fayḍullāh b. Ismā'īl Ğannatīzāde (Dženetić), 17. zul-kade 1238/1822.

(قد تم هذا الكتاب عن يد اضعف العباد فيض الله بن اسمعيل الشهير بجنتى زاده ...
فى ماه سبع عشر من ذى القعدة لسنة ثمان وثلثين ومائتين والف ..)

Na početku je sadržaj, napisan rukom prepisivača. Uvakufio Mustafa-beg Dženetić, sin Fejzullaha (prepisivača), za svoje muško potomstvo, 3. ševala 1289/1872 (v. bilješku i lični pečat na naslovnoj stranici).

1214. Zbirka (مجموع) , 26 1652.

L. 211; 24 × 18. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, slab, složen, pisan širokim perom. U pisanju ima znatnih grešaka. Po rubovima mnogih listova ima komentara i glosa, pisanih rukom istog prepisivača. Papir žućkast i bijel, deblji; listovi su dohvaćeni vlagom, oštećeni i prosuti. Povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—2. حاشية على الديباج الحلبى

لا فكر مانى

U rukopisu je crvenim mastilom napisan izblijedio naslov:

هذا رسالة حاشية على الديباج الحلبى لكرمانى افندى

Kraća glosa (tumačenje) uvoda djelu *Ḥalebī-ṣagīr* (مختصر غنية المتملى , (v. br. 1185, 1196). Napisao Muḥammad b. Muṣṭafa Aqkermānī, umro 1174/1760. Ovu glosu ne navode izvori koji su nam pristupačni.

Početak:

الحمد لله الذى جعل العبادة مفتتح السعادة اللام فى الحمد للاستغراق او الحقيقة ...
لانها بين الذات والصفات لا للاختصاص

Završetak je:

..وما يفيد الظن يوجب العمل لا العلم وما يفيد اليقين يوجب العلم والعمل كما هو المقرر
فى الاصول هذا اخر ما اردنا جمعه وانا الفقير الى الله القدير محمد الاقكرمانى ... تمت تماما ؟

Osnovni tekst podvučen je crnom linijom.

2. L. 2—4. حاشية على ديباج الحلبى

لحمزه افندى ؟

Druga kraća glosa uvodu *Ḥalebī-ṣagīra*. Napisao neki Ḥamza-efendi, — kako se teško može pročitati u rukopisu, jer je pismo na dotičnim mjestima izblijedilo i nečitko. Ko je taj pisac, nije nam poznato, jer je u vremenu od IX do XII stoljeća po H. bilo više uleme sa tim imenom. Vjerovatno je to pisac Risale o trgovini (v. I, 170).

Početak:

الحمد لله الملك الستار الكريم العزيز الغفار الذى بيده الملك وهو الواحد القهار والصلاة
والسلام على سيد الانبياء وسند الابرار ... والحمد من الازل الى الأبد ثابت

Završetak je: من تحريرات حمزه افندى رحمه الله

3. L. 5—42. شرح رسالة ايها الولد

للخادمى

Komentar poučnoj risali. ايها الولد . Osnovnu risalu napisao je Abu Ḥāmid Muḥammad al-Gazali (v. I, 68), a ovaj komentar napisao je Abū Sa'īd Muḥammad b. Muṣṭafa al-Ḫādimī, umro 1178/1764.

OM I, 297

Početak:

الحمد لله رب العالمين التباس من اول الفاتحة فلا افضل لكونه تعليمه تعالى

Osnovni tekst podvučen je crnom linijom.

4. L. 42—44. رسالة فى الطريقة النقشبندية

Kratka risala o nakšibendijskom redu. Držimo da je pisac prethodno navedeni Abū Sa'īd al-Ḫādimī (v. OM I, 297).

Početak:

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى اما بعد فان الطريقة النقشبندية ... هى طريقة
الصحابة رضوان الله تعالى عليهم

5. L. 44. رسالة فى حق لا اله الا الله

للبركوى

Kratka risala (vjerovatno nepotpuna, jer se ovdje nalaze samo tri reda), o tumačenju prvog islamskog načela (vjerovanje u Boga). Napisao Muḥammad b. Pir 'Alī al-Bargivī, umro 981/1573.

Početak: لا اله الإ الله نفى واثبات والمنفى لا عين له فعلى من وقع النفى

6. L. 44—48. رسالة فى حق لا الا الله

لموسى بن احمد البركات

Risala o istoj temi kao prethodna. Napisao Mūsā b. Aḥmad al-Barakāt (al-Barakātī, iz prve polovine XII/XVIII stalјeća). To je, zapravo, tumačenje i razrada prethodne Bergivijine risale.

Početak: الحمد لله الذى لا اله سواه المنجى من النار من قال لا اله الا الله

7. L. 48—50. الرسالة النقشبندية فى حق الذكر

Risala o nakšibendijskom redu, od nepoznatog pisca.

Početak:

الحمد لله وحده والصلوة على من لا نبى بعده مع من تبعه وجمعه وفرده وبعد فشرائط النقشبندية الاعتقاد الصحيح اولا والتوبة الصادقة

Na listu 50. nalazi se odlomak iz Ğurğānijinog komentara djelu *al-Mawāqif*, s područja akaida. (المقصد الثالث عشر فى المواقف)

8. L. 51. رسالة فى تفسير الآية : ولا تركنوا الى الذين ظلموا

لاسماعيل حقى

Kratka risala o tumačenju ajeta 113, u suri *Hūd*. Napisao Ismā'īl Ḥaqqī, umro 1137/1724.

AM I, 219.

Početak poslije besmele:

ولا تركنوا الركون هو الميل اليسير والخطاب لرسول الله ﷺ ومن معه من المؤمنين اى ولا تميلوا ادنى ميل

9. L. 51b—55. رسالة الوظائف فى حق المحتضر والميت

للخادمى

Risala, koja sadrži vjerska pravila i propise o postupku sa čovjekom na umoru i sa umrlim. Napisao Abū Sa'īd al-Ḫādimī. Prema nekima naslov je: كتاب وظائف الموت ili رسالة فى حق الموت ili رسالة الموقف

GAL, S. II, 664; Ahlwardt II, 647.

Početak:

الحمد لمن جعل آخر كلامنا ان شاء الله لا اله الا الله ... وبعد فيقول الفقير الى الله القادمى ابو سعيد محمد الخادمى هذه وظائف بديعة

10. L. 55a. رسالة فى حق القهوة

Kratka risala o kahvi, sa vjerskog gledišta. Napisao Abū Sa'īd Muḥammad al-Ḫādimī.

OM I, 298.

Početak:

هذه رسالة للفاضل النحرير ابى سعيد الخادمى يسر الله له الفوز الدائمى فى حق القهوة وفى بعض الحواشى عن شرح ابن الحجر على اللباب طال الاختلاف فى القهوة

11. L 55b. رسالة فى حق الدخان

Kratka risala o pušenju duhana sa vjerskog gledišta, od prethodnog pisca (Hadimije, v. 850,[7]).

OM I, 298.

Na listu 56a nalazi se odlomak nekog rada, također o duhanu.

Početak mu je:

باسمه سبحانه ... احسانه اعلم ان ما يمكن ان يستدل حظربة الدخان اندراجه تحت عموم نصوص التبذير والاذى والخبائث والبدعة المردودة

12. L. 56b—65. رسالة فى حق قرائت القرآن

لابى سعيد الخادمى

Risala o pravilnom učenju Kur'ana. Prema nekima, naslov je: رسالة الترتيل. Napisao Abū Sa'īd Muḥammad b. Muṣṭafa al-Ḫādimī.

GAL, S. II, 664; Ahlwardt I, 205.

Početak:

الحمد لله الذى جعلنا من أهل القرآن وجعل تلاوته وترتيله افضل طاعات اهل الايمان ... اما بعد فلما كان قرائة القرآن

13. L. 65—81. شرح على وصية الامام الاعظم
للخادمى

U rukopisu je naslov: هذه حاشية للخادمى على وصية الامام الاعظم

Komentar risali وصية الامام الاعظم o islamskom vjerovanju, — što ju je napisao Abū Ḥanīfa Nu'mān b. Ṯābit, umro 150/767 (v. I, 364). Ovaj komentar napisao je Abū Sa'īd al-Ḫādimī. To je prema rukopisu. Inače, ovom komentaru, od ovog pisca, ne nalazimo spomena u izvorima, koji su nam pristupačni.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والسعادة الابدية للمتقين ... لما مرض ابو حنيفة لعل وجه تأخير هذه الوصايا الى وقت المرض ... قال اعلموا يا اصحابى واخوانى الظاهر ان المراد من الاصحاب والاخوان ما هو اعم من الحاضرين

Završetak je:

.. وفى حق الكافر اولئك اصحاب النار هم فيها خالدون والدلالة فيها حمل الخلود على الدوام اما ابتداء او تبقى ؟ ما يدل على التأبيد نحو خالدون فيها ابدا تمت

14. L. 81—87. رسالة النصائح والوصايا
للخادمى

U rukopisu je naslov: هذه وصيتنامه للمولانا خادمى افندى

Risala koja sadrži savjete i poruke prijateljima. Napisao Abū Sa'īd al-Ḫādimī.
OM I, 297.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام ... وبعد فايها الصالح الاخ التقى والفالح الملح المحب النقى نوّر الله قلبى وقلبكْ بانوار قدسية

15. L. 87—93. رسالة فى حق الدعوات

Prema nekima naslov je: رسالة فى حق التسبيح والتحميد

Risala o dovi i slavljenju Boga *(zikru)*. Napisao Abū Sa'īd al-Ḫādimī. Gornji, prvi naslov je prema rukopisu.
OM I, 297.

Početak:

وصايا متعلقة بحفظ الاوقات فان كنت متعبدا بطريق المتصوفة المتسننة فقد ذكرناه فى رسالة مخصوصة وان بالعبادة الظاهرة فتفصيلها فى حصن الجزرى ... لكن لنذكر نبذا منها

16. L. 93—103. انقاذ الهالكين

Risala o uzimanju nagrade i plate za učenje Kur'ana. Napisao Muḥammad b. Pir 'Alī Bergiwī (v. I, 479).

17. L. 103—105. ايقاظ النائمين

Kratka risala o obavljanju raznih pobožnih djela za novac, od prethodnog pisca (v. I, 361).

Na listu 106—107 je izvadak iz komentara prethodnoj risali (حاشية ايقاظ النائمين) od istog autora. U rukopisu je još zabilježen naslov, pored navedenog: رسالة لمولانا بركوى محمد افندى .

Početak ovog dodatka je:

قال المصنف وبعض الناس جهلوا مرادنا فردّوه رجما بالغيب

18. L. 107—111. الصحائف القدسية
او
الاحاديث القدسية

U rukopisu je naslov: حديث قدسى i كتاب الموعظة .

Zbirka četrdeset hadisa *qudsiyye*, od nepoznatog sabirača. Hadisi su dati u obliku propovijedi *(mev'iza)*, v. I, 363 i 383.

Početak je ovdje:

الحمد لله جاعل الموعظة تذكرة للعباد وتقوية للمتقين من المسلمين الى العبادة والصلاة على صاحب الملة الظاهرة ... كتاب الموعظة فيه حسنات نافعة ... الموعظة الاولى يقول الله تعالى عجبت لمن ايقن بالموت كيف يفرح .. الموعظة الثانية يقول الله تعالى شهدت نفسى لنفسى

U rukopisu je naveden 31 hadıs.

19. L. 112—11 ذخر المتأهلين فى تعريف الاطهار والدماء

Risala o prirodnim običajima kod žena i o vjerskom čišćenju u braku. Napisao Muḥammad b. Pīr 'Alī Bargiwī, umro 981/1573. To je, zapravo, kratak priručnik (ılmihal) o navedenim pitanjima.
GAL II, 441.

Početak: الحمد لله الذى جعل الرجال قوامين على النساء وامرهم بوعظهن

20. L. 116—120. رسالة فى الموضوعات

للامام الصغانى

Risala o apokrifnim hadisima. Napisao Ḥasan b. Muḥammad aṣ-Ṣagānī, umro 650/1252 (v. I, 74).

21. L. 120—121. رسالة فى بيان مذاهب المتصوفة

Kratka risala o pravcima u misticizmu. Napisao Abū Ḥafṣ 'Omar b. Muḥammad b. Aḥmad an-Nasafī, umro 537/1142.
GAL, S. I, 762.

Početak·

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على محمد وآله وصحبه اجمعين اما بعد فهذه
كتاب فى بيان مذاهب المتصوفة من تصانيف نجم الملة والدين عمر النسفى ... اعلم ان ارباب
التصوف اثنى عشر فريقا واحد منها على الطريق المستقيم

22. L. 121—122. العقائد النسفية

Kratka dogmatika od prethodnog pisca (v. I, 247, 407).

23. L. 122—124. رسالة فى امارات القيمة

Risala o znacima i pojavama, koje će nastati pred smak svijeta, od nepoznatog pisca.

Početak:

روى عن حذيفة بن اليمان رضه انه قال حج بنا رسول الله عليه السلام حجة الوداع ثم
اسند بظهره المحراب ثم بكا حتى بلّ عارضيه فقال حذيفة : حبيبى يا رسول الله ما يبكيك

Završetak je:

ثم يغلق باب التوبة حتى لا يعود بصعد لاحد من عمل ولا من صدقة شىء فلذلك قوله
تعالى يوم يأتى بعض آيات ربك لا ينفع نفسا ايمانها ... صدق الله العظيم

24. L. 124—125. رسالة فى حق السلام

Kratka risala o islamskom pozdravu (selamu), od nepoznatog pisca. Sabrato po raznim djelima, a govori, uglavnom, o prilikama, u kojima ne treba nazivati selam.

Početak:

الحمد لله الذى جعلنا من امة محمد وجعلنا ممن يسلم عليه ... اما بعد فهذه رسالة معمولة
فى حق السلام الذى كان خارج الصلاة وقد تتبعت احد عشر كتابا معتبرة فوجدت المواضع
التى يكره فيها السلام

25. L. 126—139. شرح الفقه الاكبر

لابى المنتهى

Komentar Abu Hanifinom djelu o akaidu *al-Fiqh al-akbar* (v. I, 65 i 396).

Osnovni tekst podvučen je crnom linijom. Po širokim rubovima ima dosta glosa.

26. L. 139—211. منهاج العابدين

للامام الغزالى

Djelo o pobožnosti, čistoći duše i čistom životu, kao putu u raj (»put pobožnih«). Napisao Abū Ḥāmid Muḥammad b. Muḥammad al-Gazālī, umro 505/1111.
GAL I, 423.

Početak:

حدثنى الشيخ الفقيه الزاهد الصالح عبد الملك بن عبد الله رحمه الله تعالى (قال) املا
علىّ شيخى الاجل الامام الزاهد ... حجة الاسلام ابو حامد محمد بن محمد الغزالى ... هذا
الكتاب وهو آخر كتاب صنفه ولم يلتمسه منه الاخواص اصحابه وهو الحمد لله الملك الحكيم
الجواد الكريم العزيز الرحيم

Cijelu zbirku prepisao (što se može zaključiti, sudeći po rukopisu), Maḥmūd b. Ibrāhīm b. Maḥmūd, u medresi u Travniku, u četvrtak mjeseca rebiul-evela 1240/1824.

(تم كتاب منهاج العابدين ... على يد العبد الضعيف ... محمود بن ابراهيم بن محمود
... قد وقع الفراغ من تسويده يوم الخميس وقت الضحى فى شهر ربيع الاول فى مدرسة
تراونيك سنة ... اربعون ومائتين والف)

Na naslovnoj stranici pod t. 1 nalazi se sadržaj ove zbirke, ispisan rukom prepisivača. Prema tome sadržaju vidi se, da je na kraju zbirke izgubljeno petnaestak lista, i četiri posljednje risale, ispisane na njima. Na završetku, poslije gornjeg datuma, i potpisa, prepisivač je napisao jednu bilješku na arapskom jeziku, u kojoj preporučuje prijateljima, da prouče ovo djelo (*Minhağ*...) i da po njemu rade u svom životu. Iz te bilješke vidi se, da je on kao učenik travničke medrese prilično dobro vladao arapskim jezikom. Potom on čini dovu piscu ovog djela, prepisivaču i onima, koji budu djelo čitali. Zatim se nalaze poučne izreke i fetve na arapskom i turskom jeziku.

1215. كنز الدقائق 3604.

Djelo o hanefijskom fikhu. Napisao Ḥāfiẓuddīn Abu'l-Barakāt 'Abdullāh b. Aḥmad b. Maḥmūd an-Nasafī, umro 710/1310. Djelo je sažet priručnik iz fikha, koji sadrži praktična pitanja. Mnogo je komentarisano.

GAL II, 196.

Početak:

الحمد الله الذى اعزّ العلم فى الاعصار واعلى حزبه فى الامصار ... قال الفقير ... ابو البركات عبد الله بن احمد بن محمود النسفى

L. 120; 22,5 × 15,5. *Nasḫ* starinski, pisan vještom rukom, vokalizovan. Naslovi su pisani krupnim slovima crnim mastilom. Na kraju rukopisa nedostaje poglavlje o diobi nasljedstva (كتاب الفرائض). Po marginama mnogih listova ima komentara i glosa, koji su većinom pisani kasnije drugim rukopisom. Papir tamnobijel, starinski, deblji, neki listovi su oštećeni crvotočinom; povez kožni, omotan u zeleno platno.

Prepisao Ḥaği Maḥmūd b. Aḥmad b. Muḥammad b. Ilyās b. 'Oṯmān, u mjesecu ramazanu 734/1333.

(تم الكتاب والحمد لله ربّ العالمين ... وقع الفراغ من يد العبد الضعيف ... حاجى محمود بن احمد بن محمد بن الياس بن عثمان كتب فى الشهر المبارك المعظم رمضان سنة اربع وثلثين وسبعمائة ...)

Na naslovnoj stranici su bilješke s područja fikha i pouka u stihovima. Na uzdužnom rubu prve stranice i na još nekim mjestima nalazi se bilješka bez datuma, ali, čini se, stara, u kojoj se kaže, da je rukopis »uvakufio merhum Mavlana Ramadan Halifa b. Turhan, umro u mjestu (selu) Kupguli(?)«, a zatim u produženju nalazi se potpis: el-Hadž Sinan el-merhum.

(وقف مرحوم مولانا رمضان خليفة بن طورخان المتوفى فى قرية كپكلى الحاج سنان خليفة المرحوم)

U vrhu prve stranice je bilješka, u kojoj se kaže da je vlasnikom rukopisa postao Ibrahim b. eš-Šejh Ismail. (To je Ibrahim-efendija Opijač iz Mostara). Na kraju su bilješke s područja fikha, hadisa, tesavvufa i akaida (rasprava o tumačenju pojmova *iman* i *islam*).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1216. ISTO 3874.

U rukopisu je kasnije stavljen naslov: كنز الدقائق . Primjerak je nepotpun s početka. Prvo poglavlje ovdje je: باب التيمم .

L. 117; 23,5 × 16. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, starinski, pisan vještom rukom, krupnije, u razmaknutim redovima, vokalizovan. Po marginama listova i između redaka ima dosta sitno pisanih komentara i glosa. Papir tamnožućkast, starinski, deblji, listovi su znatno dohvaćeni vlagom i mnogi napadnuti bakterijama, a neki oštećeni crvotočinom i dugim vremenom, naročito po rubovima; povez platneni, nov.

Prepis je dovršen oko 20. džumadel-ahira 755/1354.

(وفرغ عن تنميقه وقت الظهر ... عشرين جمادى الآخر سنة خمس وخمسين وسبعمائة رحم الله من نظر ودعا لكاتبه الحقير)

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1217. ISTO 713.

U rukopisu je zabilježen naslov: كنز الدقائق

L. 208; 22 × 16. *Ta'līq*, sa nešto *nasḫa*, pisan krupnije, u razmaknutim redovima. Po marginama mnogih listova i između redaka, naročito s početka, ima komentara. Papir tamnobijel, deblji, čvrst, prvi list oštećen; povez kožni, sa otiskom ornamenata na koricama.

Prepisao Yūnus b. Ḥasan, u četvrtak mjeseca džumadel-ahira 968/1560.

(وقد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة الشريفة فى شهر جمادى الآخر فى يوم پنشنبه ...
وكتبه الضعيف النحيف ... يونس بن حسن فى تاريخ سنة ٩٦٨)

Na početku su bilješke s područja fikha, zatim bilješka, u kojoj se kaže, da je vlasnikom rukopisa postao Abdulbaki b. Ibrahim. Na završetku se nalaze prigodne izreke, koje je napisao prepisivač. (U jednoj kaže, da je ljudski život kratak i da je mnogo truda uložio u prepisivanje ovog djela, pa se boji, da će poslije njegove smrti rukopis ipak biti prodan za jeftine pare). Potom slijede bilješke s područja fikha i hadisa, pisane također rukom prepisivača.

Uvakufio Džinozade Abdulbaki-efendija (v. bilješku i pečat u rukopisu).

1218. ISTO **3060.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: كتاب كنز الدقائق .
Primjerak je nepotpun na kraju.

L. 106; 17 × 12,5. *Nasḫ* starinski, pisan širokim perom, uvježbanom rukom, mjestimice vokalizovan. Naslovi su pisani crnim mastilom. Listovi 22—31 i jedan list na kraju dopisani su kasnije drugim rukopisom. Po rubovima nekoliko listova u sredini ima komentara, koji su kasnije napisani. Papir tamnobijel, starinski, deblji, nekoliko lista na kraju dohvaćeni su vlagom i oštećeni; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVI stoljeća.

Na polijepljenoj naslovnoj stranici nalazi se zabilježen gornji naslov i dva pečata, jedan zavještača i drugi ove biblioteke.

Uvakufio H. Omer-efendija Pruščak 1284/1867 (v. bilješku i pečat na l. 2).

1219. Zbirka (مجموع) , 2 **4023.**

L. 145; 20 × 14. *Nasḫ* krupniji, mjestimice vokalizovan. Papir bijel, deblji, čvrst, mnogi su listovi dohvaćeni vlagom; povez kožni, omotan u zeleno platno.

1. L. 1—103. ISTO

U rukopisu je zabilježeno: كنز الدقائق من الفقه

Listovi 2—9 dopisani su kasnije drugim rukopisom. Na marginama malog broja listova ima nešto komentara.

2. L. 104—145. تحفة الملوك

Kratko djelo o obredoslovlju (*ibādāt*, — v. br. 1029,[1]).

Po marginama nekih listova ima nešto komentara.

Prepisao oba djela Ṣādiq b. Ibrāhīm, u mjesecu zul-hidže — na dan Arefe, 1046/1636, kako se vidi iz bilješke na kraju pod t. 2.

(قد وقع الفراغ من هذه النسخة الشريفة على يد العبد الضعيف صادق بن ابراهيم فى
شهر ذى الحجة فى يوم عرفة سنة ست والف واربعين)

Na početku pod t. 1 je kratka dova. Na naslovnoj stranici je krupno, slabim rukopisom, napisana posljednja sura iz Kur'ana. Tu je i bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Muhamed b. Hasan-efendi el-Mostari — iz Mostara). Na posljednjoj stranici je sadržaj.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1220. ISTO kao br. 1215. **246.**

Na rubu naslovne stranice zabilježen je naslov: كنز الدقائق

L. 130; 27 × 19. *Nasḫ* starinski, lijep, pisan krupnije, u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. Po širokim marginama i između redaka ima komentara i glosa, pisanih sitno i lijepo, — čini se —, rukom istog prepisivača. Posljednja tri lista dopisana su kasnije drugim rukopisom. Papir tamnobijel ili žućkast, deblji; povez polukožni.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVII stoljeća.

Na početku, na drugom zaštitnom listu, nalaze se bilješke s područja fikha i jezika, ime jednog ranijeg vlasnika (Salih b. Ibrahim), te sadržaj, — što je napisano kasnije. Na naslovnoj stranici su također bilješke s područja fikha, dva nečitljiva pečata ranijih vlasnika, poučni stihovi na turskom jeziku, te bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Husejn, — glavni carski astronom — سر منجمان خاصه).

1221. ISTO **920.**

L. 141; 22,5 × 17,5. *Nasḫ-ta'līq*, jednostavan, krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Mnogi listovi dopisani su kasnije drugim

rukopisom, Po rubovima i između redaka starijeg, osnovnog, dijela ima komentara. Papir tamnobijel i bijel deblji; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XVIII, a dopisani dio iz XIX stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu i na naslovnoj stranici nalaze se bilješke s područja fikha. Na prvoj stranici, u vrhu, je bilješka i jednostavan lični pečat ranijeg vlasnika (Ibrahim Hilmi, 1128/1715, koji je, kako se čini, i prepisivač).

1222. ISTO **2485.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كنز الدقائق

L. 131; 19,5 × 12. *Nasḫ* lijep. U vrhu prve stranice nalazi se jednostavan unvan u blijedim bojama. Stranice su s početka obrubljene širokom zlatnom linijom. Papir tamnobijel i bijel, glat, mnogi listovi su oštećeni crvotočinom, naročito po rubovima; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Rukopis potječe iz prve polovine XVIII stoljeća.

Na naslovnoj stranici zabilježena je magična riječ za čuvanje knjiga, te imena dvojice ranijih vlasnika (Čelebi-zade Ismail Asim, 1170/1756. i Mustafa Hatibzade, u medresi merhum Abdurrahim ...?). Tu su i dva pečata, stariji i noviji, Gazi Husrev-begove biblioteke. Na nutarnjoj strani druge korice nalazi se kratka dova, napisana kasnije.

1223. تبين الحقائق **149.**

شرح كنز الدقائق للزيلعى

Komentar prethodnom djelu *Kanz ad-daqā'iq*. Napisao Faḫrud-dīn Abū Muḥammad (prema nekim rukopisima i izvorima: Abū 'Amr) 'Oṯmān b. 'Alī az-Zayla'ī, umro 743/1342.

GAL II, 196; ḪḪ II, 1515; Ahlwardt IV, 126.

Svezak prvi, sadrži tumačenje od početka djela do poglavlja: كتاب البيوع Od ovog primjerka ovdje se nalazi samo ovaj prvi svezak. U rukopisu je naslov: الجزء الاول من الزيلعى على متن الكنز .

Početak:

الحمد لله الذى شرح صدور العارفين بنور هدايته وزينها بالايمان وما الهمها من حكمته

L. 463; 28,5 × 20. *Nasḫ*, složen, pisan širokim perom, uvježbanom rukom. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, sa ornamentima na koricama, omotan u zeleno platno.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz druge polovine XVII stoljeća.

Na početku se nalazi sadržaj.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1224—1225. ISTO **3760, 3746.**

Kompletan primjerak u dva sveska, od kojih svaki ima svoj poseban inventarski broj, kako je gore označeno.

L. 390 (I) + 397 (II); 31,5 × 21. *Nasḫ* čitak, pisan širokim perom, složen. Stranice su obrubljene sa dvije crvene linije. Po širokim marginama samo nekih listova ima glosa. Papir bijel, deblji, glat, čvrst; povez kožni, popravljen, sa ornamentima na sredini korica.

Svezak prvi, naslov je ispisan rukom prepisivača:

الجزء الاول من كتاب تبين الحقائق شرح كنز الدقائق للامام العالم العلامة المحقق المدقق

وحيد دهره وفريد عصره الشيخ فخر الدين الزيلعى

Sadrži komentar od početka djela do kraja poglavlja: كتاب الوقف .

U vrhu prve stranice ima jednostavan unvan. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Na kraju je bilješka prepisivača:

تم الجزء الاول بحمد الله تعالى وعونه من شرح كنز الدقائق المسمى بتبيين الحقائق

تصنيف ابى عمرو فخر الدين عثمان الحنفى الشهير بالزيلعى

Svezak drugi, nastavak prethodnog. Naslov na rukopisu je: الجزء الثانى من كتاب تبين الحقائق . Sadrži tumačenje od poglavlja كتاب البيوع do konca djela.

Prepisao oba sveska, kako se to vidi po rukopisu, Badr b. Aḥmad al-Qillatī(?), u drugoj polovini XVII, ili prvoj polovini XVIII stoljeća. Prepisivač, koji se potpisao na kraju prvog sveska, nije označio datuma.

كتبه العبد الفقير الى الله تعالى ... بدر بن احمد القلّتى (؟)

Na početku svakog sveska nalazi se sadržaj. Na naslovnoj stranici je naslov i bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Ahmed b. Muhamed b. Selim b. Mustafa, 1163/1749).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1226. ISTO **178.**

Komplet koji se sastoji od dva dijela u jednom svesku. Na početku prvog dijela naslov je: هذا كتاب الزيلعى فى الفقه , a na naslovnoj stranici drugog dijela (l. 398) napisan je potpun naslov:

الجزء الثانى من شرح الكنز المسمّى بتبيين الحقائق
شرح كنز الدقائق تأليف العالم العلامة ... فخر الدين عثمان الزيلعى

L. 807 (397 + 410), 30,5 × 21. *Nasḫ*, složen. Naslovi su mjestimice napisani crnim mastilom, a podnaslovi plavim. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri crne, jednom crvenom i jednom širokom zlatnom, a ostale jednom crnom i sa dvije crvene linije. U vrhu prve stranice nalazi se prazno mjesto za unvan, koji nije izrađen. Po širokim marginama samo nekoliko listova s početka ima nešto glosa. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, sa ornamentima na koricama.

Prepisao Muḥammad b. 'Abdullāh al-Mālikī, i to prvi dio u ponedjeljak 5. ramazana, a drugi dio u četvrtak 3. zul-hidžeta 1141/1728.

(نجز الجزء الاول من شرح التبيين ويليه الجزء الثانى من اول البيوع وذلك يوم الاثنين
المبارك خامس رمضان المعظم سنة ١١٤١ – نجز هذا الكتاب – الجزء الثانى – صبيحة يوم
الخميس المبارك الموافق لثلاث خلت من شهر ذى الحجة الحرام اختتام سنة احد واربعون –
كذا – ومائة الف من الهجرة النبوية على يد كاتبه العبد الضعيف المسكين المنكسر خاطره لقلة
العمل والتقوى ... محمد بن عبد الله المالكى مذهبا غفر الله له)

Iz Šehdi-efendine biblioteke (v. pečat u rukopisu).

1227—1228. رمز الحقائق **3890, 3599.**

فى شرح كنز الدقائق للعينى

Komentar djelu *Kanz ad-daqā'iq*. Napisao Badruddīn Abū Muḥammad Maḥmūd b. Aḥmad al-'Aynī al-Ḥanafī, umro 855/1451.
GAL II, 197; S. II, 266.

Komentar je prilično sažeto djelo. Dovršeno je 818/1415. U uvodu pisac kaže, da je djelo napisano u znak zahvalnosti Bogu, što ga je spasio neke teške bijede i nevolje, u koju su ga bili stavili neki njegovi zavidnici (»a svako, ko ima vrijednosti i vrlina, ima i zavidnika«). U radu se je služio komentarom Zejleije, koga mjestimice navodi.

Komplet u dva sveska, od istog prepisivača.

L. 427 (I) + 484 (II). *Nasḫ*, pisan uvježbanom rukom, mjestimice vokalizovan. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Po marginama samo nekih listova, naročito s početka, ima glosa. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, popravljen, sa ornamentima na koricama.

Svezak prvi, u kome je naslov: كتاب رمز الحقائق بشرح كنز الدقائق للعينى , sadrži tumačenje od početka djela do poglavlja: كتاب البيوع.

Početak:

ان اجدّ (وفى بعض النسخ اجل) ما يستهل به اللسان بالبيان واسد ما تستمد به
الاركان من الجنان حمد مبدع فرق انمار العلم عن اكمام الاذهان ... وبعد فان الفقير ... ابا
محمد محمود بن احمد العينى ... يقول لما امتحنت بما امتحن به من هو محسود اما لعلمه وفضله

U vrhu prve stranice nalazi se jednostavan unvan u bojama. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale sa dvije crvene linije. Istaknute riječi, samo s početka, podvučene su crvenom crticom, a poslije mjestimice crnom. Kod nekih naslova stavljena je riječ ders (lekcija, predavanje), što označava teme predavanja, koja je neki učenjak držao po ovoj knjizi.

Svezak drugi, nastavak prethodnog, sadrži komentar od poglavlja كتاب البيوع do konca djela. U vrhu prve stranice nalazi se također jednostavan unvan. Sve ostale stranice obrubljene su kao u prvom svesku.

Prepisao oba sveska Ḥasan an-Namrasi(?), ili an-Nimayrī(?), 1166/1752.

Bilješka sa datumom, slabog sastava, na kraju prvog sveska glasi:

تم الجزء الاول من العينى فى ثمانية عشر من شهر جماد اول – كذا – من سنين الف
ومائة وخمس وستين على يد كاتبه الفقير الى الله حسن النمرسى ؟ الشافعى غفر الله له ولوالديه

Bilješka prepisivača na kraju drugog sveska glasi:

وكان الفراغ من هذه النسخة الجليلة ستة عشر مضت من شهر ربيع آخر – كذا – من
سنين الف ومائة ست وستين على يد كاتبه الفقير الى الله حسن النمرسى ؟

Na početku svakog sveska nalazi se sadržaj.

Na naslovnoj strani prvog sveska, ispod naslova, nalaze se bilješke, pisane rukom prepisivača. Tu su prigodni stihovi, među kojima su dva stiha, za koja se kaže, da ih je Fahruddin Razija imao običaj napisati na svojim knjigama. Ispod toga je bilješka s područja fikha o dijeljenju novca iz ostavštine umrlog, kao naknadu za njegove izostavljene namaze *(iskati-salat)*. Na rubu se nalaze dva nejasna stiha, za koja se u bilješci kaže, da imaju tu tajanstvenu moć, da čuvaju knjigu od moljaca.

(عينان عينان لا عينان مبصرة في كل عين من العينان نونان

نونان نونان لم يكتبهما قلم كل نون من فى النونان عينان

خاصيتها ان الكتاب الذى فيه هذان البيتان اعلاه لا تاكله القراضة)

Na kraju se nalazi nekoliko pitanja *(mes'ele)* s područja fikha. Na rubovima mnogih listova nalazi se krupno pisana riječ وقف .

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1229. شرح الكنز لملامسكين 1741.

Komentar djelu *Kanz ad-daqā'iq*. Napisao Mu'īnuddīn Muḥammad b. Ibrāhīm al-Herewī — Munla Miskīn, umro 954/1547.

ḤḤ II, 1515; Ahlwardt IV, 129; GAL II, 197.

(Datum smrti autora naveden je različito u raznim izvorima).

Naslov u rukopisu je:

كتاب شرح الكنز فى الفقه على مذهب الامام الاعظم ابى حنيفةالنعمان بن ثابت الكوفى

... تأليف الامام العالم العلامة الشيخ محمد الشهير بملامسكين

Brockelmann (n. m.) kaže da ovaj komentar nosi naziv *Tabyīn al-ḥaqā'iq*, što je, držimo, pogrešno. Komentar je kratak i sažet.

Svezak prvi (الجزء الاول) i jedini koji se ovdje nalazi od ovog primjerka. Sadrži komentar od početka djela do poglavlja كتاب البيوع .

Početak poslije besmele:

ربّ يسّر ولا تعسّر آمين الحمد لله هو الوصف بالجميل الاختيارى سواء تعلق بالفضائل أو بالفواضل واللام للجنس والمراد مطلق المسمى

L. 166; 21 × 15,5. *Nasḫ* sitan, složen. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Prve dvije stranice obrubljene su širokom zlatnom, a ostale sa dvije crvene linije. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao Muṣṭafā b. Muḥammad b. 'Oṯmān, bez oznake datuma, ali je rukopis iz XVIII stoljeća.

(هذا آخر ما انتهى الينا من النصف الاول على التمام ... ويليه اول النصف الثانى وهو كتاب البيوع ... وكتبه الفقير مصطفى بن محمد بن عثمان)

Na kraju je jedna stranica iz poglavlja كتاب اللقيط , na pojedinim stranicama označeni su tabaci (الكراس).

Iz Kantamirine biblioteke, čiji se znak (petokraka zvijezda) nalazi na naslovnoj stranici.

1230. ISTO 3590.

Jedan svezak (المجلد), u dva dijela, koji sadrži komplet djelo. Naslov u rukopisu je:

كتاب شرح كنز الدقائق لمؤلفه المحقق الاعظم مولانا ملامسكين

L. 369 (168 + 201); 20,5 × 15,5. *Nasḫ*, raznih vrsta, od različitih prepisivača. Osnovni tekst pisan je većim dijelom crvenim mastilom, a mjestimice pisan je crnim mastilom i podvučen crvenom linijom. Po marginama samo nekih listova ima nešto glosa. Papir bijel i tamnobijel, deblji; povez kožni, oštećen, sa jednostavnim ornamentima na koricama.

Prvi dio (الجزء الاول) sadrži tumačenje od početka djela do kraja poglavlja كتاب الوقف , a drugi dio (الجزء الثانى) od poglavlja كتاب البيوع do konca djela.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku su dvije dove i sadržaj, što je pisano kasnije. Na naslovnoj stranici je gornji naslov, te imena ranijih vlasnika (eš-Šejh Omer . . ., Hadži Ahmed el-Ipeki — iz Peći — koji je rukopis kupio u gradu Kairu, prilikom povratka sa Hadža, 1235/1819). Slična bilješka nalazi se i u vrhu druge stranice:

ثم انتقل بعناية المجيد الى افقر العبيد الحاج احمد الايپكى ... – بن الحاج مصطفى افندى – باشترائه بمدينة مصر القاهرة عند العودة من الحج الشريف فى سنة ١٢٣٥

Potom je postao vlasnikom Alajbegzade — Alajbegović — Salih Hilmi b. Ibrahim, koji je primjerak uvakufio za Karađoz-begovu medresu u Mostaru 1304/1886.

ثم انتقل الى يد احقر الورى الاى بكزاده صالح حلمى بن ابراهيم وجعله وقفا فى مدرسة قره كوزبك محمد پاشا سنة اربع وثلاثمائة والف

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1231. ISTO 3925.

Naslov u rukopisu je: كتاب شرح كنز الدقائق لمولانا محمد مسكين

L. 319; 21,5 × 16,5. *Nasḫ* čitak, pisan širokim perom. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Po rubovima listova ima lijepo i sitno pisanih glosa. Papir žućkast, tanak; listovi 230—250 izgubljeni; povez kožni, sa utisnutim lijepim ornamentima na koricama.

Prepisao Muḥammad b. 'Alī al-Qurašī al-Ḥanefī, u petak 21. zul-kade 1155/1742.

(وكان الفراغ من تعليق هذا الكتاب المبارك يوم الجمعة واحد وعشرين ذى القعدة من شهور سنة خمسة وخمسين ومائة والف ... على يد افقر العباد ... محمد القرشى الحنفى ابن على)

Na naslovnoj stranici je gornji naslov, te dvije bilješke i lični pečati ranijih vlasnika. (Prvi vlasnik je sam prepisivač čije su ime i pečat prebrisani. Ispod toga se potpisao kao vlasnik: Ahmed b. Muhamed b. Selim b. Mustafa, »Bošnjak Mostarac«, koji je kupio ovaj rukopis u mjesecu rebiu'l-evelu 1162/1748).

فى نوبة افقر العباد محمد بن على القرشى الحنفى – انتقل بالشراء الشرعى فى ملك الفقير الى الله تعالى احمد بن محمد بن سليم بن مصطفى بشناق الموستارى فى شهر ربيع الاول من شهور سنة ١١٦٢ من الهجرة النبوية ...

Ovaj drugi vlasnik je učeni mostarski muftija Ahmed el-Mostari, pisac zbirke fetvi, umro 1190/1776. Ispod navedenih bilježaka nalaze se prigodni stihovi, koji se susreću na mnogim rukopisima, te kraća bilješka s područja fikha u stihu i u prozi, pisana rukom prepisivača.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1232. (نثر) الدر الثمين على شرح العلامة مسكين 926.

حاشية الحموى على شرح الكنز لمنلامسكين

Glosa prethodnom Munla Miskinovom komentaru djela *Kenz ad-daqā'iq*. Napisao as-Sayyid Aḥmad b. Muḥammad al-Ḥamawī al-Ḥanafī, umro 1098/1686.
GAL, S. II, 266.

U rukopisu je naslov napisan rukom prepisivača:

كتاب نثر الدر الثمين على شرح الشيخ الامام مسكين لاستاذنا خاتمة المحققين العلامة المرحوم الغنى عن التعريف السيد الشريف أحمد بن محمد الحموى الحنفى ...

Iz tog naslova vidi se da je prepisivač ovog rukopisa autorov učenik. On dalje u uvodu kaže da su ovo »vrijedne glose« koje je on našao među autorovim rukopisima nakon njegove smrti i konačno ih uredio i prepisao, kao što je ranije sredio, redigovao i prepisao mnoge autorove radove, među kojima i njegov komentar djelu *el-Kenz*, zvani كشف الرمز عن خبايا الكنز i dr. Naslov ovoj glosi, kaže on, dao je sam autor i to kako smo gore naveli — الدر الثمين على شرح العلامة مسكين. Ovaj vrijedni učenik, poštivalac autora i prepisivač njegovih djela, nije potpisao svog imena.

Glosa čini jedan omanji svezak, koji sadrži kompletno djelo, i dosta je kratka i sažeta.

Početak i uvod glase:

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه اجمعين والتابعين لهم باحسان الى يوم الدين وبعد فهذه حواش نفيسة على شرح الكنز للعلامة محمد مسكين ... وجدتها فى جملة ما وجدته من مسودات شيخى ختام المتأخرين وعين اعيان المحققين شيخ الاسلام السيد احمد بن محمد الحنفى الحموى وقد كنت قدما بيّضت شرحه على الكنز المسمى بكشف الرمز من خبايا الكنز . وبيضت شرحه على نظمه قواعد الاشباه وغيرهما فاردت تبييض هذه الحواشى ايضا ليكثر نفعها ويدوم على الطالبين فوايدها وقد سماها رحمه الله تعالى الدر الثمين على شرح العلامة مسكين . قوله هو الوصف اى الحمد لغة هو الوصف .

L. 219; 20 × 15. *Nasḫ* čitak, pisan vještom rukom. U prepisu ima mjestimice jezičnih grešaka. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Prepis je dovršen u ponedjeljak 21. safera 1119/1707.

(وكان الفراغ من هذه النسخة يوم الاثنين المبارك يوم الحادى والعشرون من صفر الخير سنة تسعة عشر ومائة بعد الالف) .

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1233—1235. البحر الرائق شرح كنز الدقائق 3752, 3747, 3743.

Komentar djelu *Kanz ad-daqā'iq*. Napisao Zayn (Zaynuddīn, Zayn al-'ābidīn) b. Ibrāhīm b. Muḥammad Ibn Nuğaym al-Misrī al-Ḥanafī, umro 970/1562.

GAL II, 197; S. II, 266.

(Ne smije se pisca zamijeniti sa njegovim mlađim bratom i učenikom kome je bilo ime Omer, a koji je također pisao, — v. ranije objašnjenje pod br. 849).

Tri sveska koji su pisani istim rukopisom i uređeni na isti način, sadrže cijelo djelo, tj. do kraja poglavlja كتاب الاجارة (v. HḤ II, 1515 i Šadarāt VIII, 358).

Početak: الحمد لله الذى دبّر الانام بتدبيره القوىّ وقدّر الاحكام بتقديره الخفى

L. 355 (I) + 410 (II) + 315 (III) = 1080; 31 × 21. *Nasḫ* sitan, složen. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir bijel, deblji, čvrst, mnogi listovi dohvaćeni su vlagom i oštećeni crvotočinom; povez platneni, nov.

Svezak prvi, ima naslov:

هذا كتاب الجزء الاول من البحر الرائق شرح كنز الدقائق تأليف الشيخ الامام العالم العلامة ... الشيخ زين بن نجيم

Sadrži tumačenje od početka djela do poglavlja: كتاب النكاح .

Svezak drugi, nastavak prethodnog. Naslov mu je: الجزء الثانى من البحر الرائق شرح كنز الدقائق . Sadrži tumačenje od poglavlja كتاب النكاح do kraja poglavlja كتاب الوقف .

Svezak treći, nastavak prethodnog, pod naslovom: الجزء الثالث من البحر الرائق شرح كنز الدقائق . Sadrži tumačenje od početka poglavlja كتاب البيع do kraja poglavlja باب فسخ الاجارة .

Prepisao cijelo djelo 'Abdulqādir b. Muḥammad al-Ḥanafī ad-Dimašqī (iz Damaska), u vremenu od ponedjeljka krajem mjeseca rebius-sani 1143. do noći uoči nedjelje 27. šabana 1144/1730—31, kako se to vidi na kraju prvog i trećeg sveska.

(تم هذا الجزء المبارك على يد افقر الورى ... عبد القادر بن محمد الحنفى مذهبا الدمشقى بلدا وذلك فى ضحوة نهار الاثنين المبارك فى اواخر شهر ربيع الثانى الذى من شهور سنة الف ومائة وثلاثة واربعين ...

وهذا آخر ما وجد من البحر الرائق شرح كنز الدقائق لمولانا الشيخ زين بن نجيم رحمه الله . تم بحمد الله ... ليلة الاحد السابع والعشرين من شهر شعبان المبارك الذى من شهور سنة الف ومائة واربعة واربعين من الهجرة النبوية)

Na početku svakog sveska nalazi se sadržaj, pisan crvenim mastilom. Na naslovnim stranicama je naslov, pisan rukom prepisivača.

Pored naslova u prvom svesku nalazi se kratka bilješka s datumom rođenja i smrti autora. Ispod toga je krupno pisana bilješka u kojoj se kaže da je vlasnikom rukopisa postao Hadži Muhamed b. Emrullah-efendi Šamzade(?) el-Bosnevi (Bošnjak), muftija u Travniku, 1147/1734.

(مما اودعه الزمان واداره الدوران الى سلك ملك الفقير الحاج محمد المفتى بتراونيك ابن امر الله افندى الشهير بشام زاده البوسنوى سنة ١١٤٧)

Ispod toga je slab otisak njegova ličnog pečata u kome je upisano: عبده يا خفىّ الالطاف نجّنى مما اخاف محمد . U drugoj bilješci kaže se da je rukopis naslijedio od svog oca, prethodnog vlasnika, sin mu Muftizade (Muftić) Hadži Salih. Ispod njegove bilješke je također njegov lični pečat u kome je upisano:

مفتى زاده الطاف خدايه صالح

Uvakufio Ali Galib-paša Stočević za biblioteku svoje tekije u Mostaru 1258/1842 (v. o tom bilješku i pečat u rukopisu).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1236. ISTO 3904.

Treći svezak (المجلد الثالث) od kompleta koji je izgubljen, izuzev ovog sveska. Na donjem prerezu listova napisano je:

كتاب الطلاق من البحر الرائق. Sadrži tumačenje od početka poglavlja كتاب الطلاق do poglavlja كتاب الاعتاق . U biblioteci je zaveden kao nastavak prethodnog sveska, što nije ispravno, iako mu je sličan po pismu, formatu i povezu.

L. 508; 22 × 15,5. *Nasḫ*, pisan širokim perom. Istaknute riječi podvučene su mjestimice crvenom crticom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, sa pozlaćenim ornamentima na koricama.

Prepis je dovršen 5. džumadel-ula 1193/1779.

(تم الجزء بعون الله وحمده ويليه كتاب الاعتاق وكان الفراغ من كتابته فى ٥ جماد اول

سنة ١١٩٣ على يد كاتبه والله اعلم)

Na rubovima listova s početka i na kraju napisana je riječ: وقف .

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1237. ISTO 3900.

Drugi svezak (المجلد الثانى من البحر الرائق) nekog kompleta, od koga se sačuvao samo ovaj svezak. Rukopis je nepotpun na kraju. Sadrži tumačenje od poglavlja كتاب النكاح do podnaslova djelomično باب التعليق u poglavlju كتاب الطلاق .

L. 359; 22,5 × 16. *Nasḫ* čitak, pisan krupnijim perom, uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crnom ili crvenom crticom. Papir bijel, deblji, čvrst; mnogi listovi, naročito pri kraju, dohvaćeni su vlagom. Povez kožni, popravljen, sa pozlaćenim ornamentima na koricama.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na rubovima listova s početka i na kraju nalazi se krupno napisana riječ: وقف .

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1238. تكملة البحر الرائق شرح كنز الدقائق 3751.

Dopuna prethodnom komentaru *al-Baḥr ar-rā'iq*. Rukopis pripada prethodnom primjerku, sa kojim čini komplet. Ova dopuna pripisuje se raznim autorima. U ovom rukopisu je kao pisac naveden Sirāğuddīn 'Omar b. Ibrāhīm Ibn Nuğaym, brat komentatora, umro 1005/1596. To se vidi u naslovu, koji je napisan rukom prepisivača, a koji glasi:

كتاب تكلة البحر الرائق شرح كنز الدقائق للشيخ الامام الهمام الشيخ عمر بن نجيم

صاحب النهر الفائق شرح كنز الدقائق رحمه الله

Međutim, izvori koji su nam pristupačni, to ne potvrđuju. U GAL (II, 197, S. II, 266) i Kairo (I, 411) kaže se da je pisac Muḥammad b. Husayn b. 'Alī at-Tūrī al-Miṣrī, živio oko 1138/1725. Ovaj datum njegova života zabilježen je na nekim njegovim djelima. Brockelmann (GAL, n. m.) pogrešno kaže, da je ovaj pisac umro 1004/1595, kao što pogrešno kaže da je ovo djelo glosa. Taj autor naveden je i u štampanim izdanjima ovog djela (الطبعة العلمية بمصر من سنة ١٣١١) . Ismaīl-paša (Ḏail I, 316) navodi da je pisac *Takmile* 'Abdulqādir b. 'Oṯmān al-Qāhirī, umro 1026/1617.

Jedan svezak (مجلد) , sadrži tumačenje od početka poglavlja كتاب الاجارة do konca djela. Na donjem prerezu napisano je: الرابع من شرح الكنز .

Početak nakon besmele:

كتاب الاجارة لما فرغ من بيان تمليك الاعيان بغير عوض وهو الهبة شرع فى بيان تمليك

المنافع بعوض وهو الاجارة

L. 329; 31 × 21. *Nasḫ* sitan, složen, od dvojice prepisivača. Prvu polovinu (140 lista) prepisao je očito isti prepisivač, koji je prepisao i prethodna tri sveska, kojima je ovo četvrti svezak. Drugu polovinu ove dopune prepisao je drugi prepisivač. Papir i povez su kao kod prethodna tri sveska, mnogi listovi oštećeni su crvotočinom.

Prepisao (drugu polovinu rukopisa) Aḥmad b. Ḥasan al-Magribī al-Mālikī, u Damasku, mjeseca safera 1148/1735.

(انتهى بحمد الله وحسن عونه فى شهر صفر سنة ثمانية واربعين ومائة والف فى دمشق

الشام على يد العبد الفقير ... احمد بن الحسن المغربى المالكى ...)

Na početku je sadržaj, pisan crvenim mastilom, i istim rukopisom, kao što je pisan sadržaj u prethodnim svescima. Na naslovnoj stranici, ispod naslova, su bilješke o ranijem vlasniku i uvakufljenju rukopisa, kao na naslovnim stranicama prethodnih svezaka.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1239. النهر الفائق بشرح كنز الدقائق 192.

Komentar djelu *al-Kanz*. Napisao Sirāğuddīn 'Omar b. Ibrāhīm b. Muḥammad Ibn Nuğaym, umro 1005/1596. (To je mlađi brat i učenik prethodno navedenog Zayn Ibn Nuğayma, pisca komentara istom djelu).

GAL II, 197; Kairo I, 471.

Jedan svezak (مجلد) , koji sadrži tumačenje od početka djela do kraja poglavlja باب الحضانة . Pisac u uvodu hvali osnovno djelo i kaže da ga je zbog njegove vrijednosti sa ljubavlju proučavao, pa mu tako počeo pisati i komentar, u kome je, kako kaže, ispravio mnoge sumnje i pogrešna mišljenja kasnijih komentatora, među kojima naročito i neka mišljenja »svoga učitelja i brata Zaynuddina«.

Početak: احمدك يا من اظهر ما شاء لمن شاء من كنوز هدايته

L. 412; 29 × 21. *Nasḫ*, pisan uvježbanom rukom, na brzinu. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na sredini korica.

Prepis je dovršen 1015/1607, kako se to vidi iz bilježaka na rubu mnogih listova, u kojima se kaže, da je djelo prepisano iz autografa i sravnjeno sa originalom. S te strane, ovaj rukopis ima naročitu važnost kao ispravan primjerak. U jednoj od posljednjih spomenutih bilježaka naveden je datum: zulkade 1016/1607.

(بلغ مقابلة على خط مؤلفه وكتب من خطه فى شهر القعدة الحرام سنة ١٠١٦) .

Na početku i na kraju nalazi se nevještom rukom napisano ime ranijeg vlasnika (Ahmed b. Emrullah b. el-Hanefi?). Na naslovnoj stranici, pored naslova, nalaze se dva stiha u pohvalu ovog djela. U vrhu prve dvije stranice nalazi se krupno i lijepo pisana bilješka, u kojoj se kaže, da je rukopis uvakufio Hadži Muhamed-paša. Tu je i njegov krupni ovalni pečat, u kome je upisan datum: 1166/1752. Na kraju se nalazi bilješka, pisana — čini se — rukom prepisivača, u kojoj se iznose i osuđuju neki loši običaji, koji su se u to doba mogli vidjeti u Emevijskoj džamiji u Damasku, naročito prilikom ramazana.

Iz biblioteke Fejzijje medrese u Travniku, čiji se pečat nalazi na početku i na kraju rukopisa.

1240. الفرائد فى حل المسائل والقواعد 187.

شرح الكنز لبالى زاده

Komentar djelu *el-Kenz*. Napisao Maulā Muṣṭafa b. Bāli (Bāli-zade) b. Sulaymān b. Yūsuf, umro 1069/1658. Gornji naslov je prema ḤḪ. Naslov u uvodu rukopisa pak glasi: الفرائد فى حل المسائل والفوائد .

ḤḪ II, 1515—16; GAL, S. II, 267.

Jedan svezak (مجلد) , sadrži komplet djelo.

Početak:

سبحان من خص عباده بجلائل النعم الوافية وجعلهم مجدّين فى صرف الهمم الكافية

U uvodu pisac kaže, da je djelo napisano u vrijeme sultana Ibrahim-hana, 1049—1058/1640—1648). Rad je dovršen 9. zulhidže 1049/1639, u Istanbulu, kako to sam autor kaže na kraju.

(وصل بعناية الفياض اللطيف الى الخاتمة بيد العبد الضعيف مصطفى بن بالى بن سليمان بن يوسف مع اشتغال وتشتت بال فى يوم عرفة من ذى الحجة لسنة تسع واربعين والف بدار السلطنة السنية العثمانية)

L. 397; 30 × 19,5. *Ta'līq* složen, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. U vrhu prve stranice nalazi se unvan, u kome je izrađeno poljsko cvijeće u bojama, na zlatnoj podlozi. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama; bio je umotan u tanko zeleno platno, koje se poderalo.

Rukopis potječe iz XVII stoljeća.

Na početku se nalaze bilješke sa imenima ranijih vlasnika (Muhamed-efendija Sulejman-efendizade, koji je kod nekog rukopis povjerio, Ahmed b. Husejn, kadija u Trgovištu i »vojni kassām« — والقسام العسكرى — službenik šeriatskog suda za ostavine, rješavanje i čuvanje ostavine vojnih lica — 1102/1690; Osman b. Husejn, 1140/1727). Po tom se nalazi sadržaj. Na naslovnoj strani je zabilježena cijena knjige (45 groša, 50 groša), te imena dvojice vlasnika (Mustafa kadija, 1152/1739, Salih kadija, 1172/1758). Ispod ovih imena nalaze se lični pečati, u kojima su upisani gornji datumi.

1241. ISTO **3762.**

Jedan svezak, sadrži kompletno djelo. Na donjem prerezu listova napisan je naslov: فرائد على الكنز .

L. 487; 30 × 19. *Ta'līq*, vrlo lijep, pisan rukom vještog kaligrafa. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. U vrhu prve stranice nalazi se unvan, u kome je upisan naslov: شرح الكنز . Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Rečenice, samo na prvoj stranici, rastavljene su krupnijim zlatnim tačkama. Po rubovima nekih listova ima glosa. Papir bijel, glat, čvrst; mnogi listovi s početka dohvaćeni su znatno vlagom, tako da je mjestimice i pismo oštećeno. Povez kožni, oštećen, sa lijepim pozlaćenim ornamentima na koricama, koji su također oštećeni. Primjerak je bio veoma lijepo opremljen.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVII stoljeća. Na početku je bilješka na turskom i perzijskom jeziku, pisana krupno i veoma lijepo, u kojoj se kaže da je djelo posvećeno sultanu Ibrahim-hânu (vladao 1640—1648).

(سلطان سلاطين جهان وخاقان كشور ستان امن وامان كيخسرو غلام ورستم انتقام

سيكندر صولت وبهمن احتشام

پادشاه هفت كشور وشهنشاه اهالى پرور

السلطان بن السلطان السلطان ابراهيم خان

حضر تلرينك نام شريفلرينه تحرير اولنمشدر)

Tu se nalaze i bilješke s područja fikha, od kojih je prva fetva na turskom jeziku, sa potpisom Ibrahim Saraji, te sadržaj, pisan lijepo, rukom prepisivača. Na naslovnoj stranici, u vrhu, nalazi se bilješka, u kojoj se kaže, da je ovaj rukopis uvakufila Fatima, kći Husejn-age Hadžiselimovića (وقفت هذا الكتاب المستطاب فاطمة بنت حسين اغا الحاج سليم زاده). Tu su, na rubu, potpisi i lični pečati dvojice ranijih vlasnika (Abdullah-efendi Šejhizade i Ahmed--beg b. Muhamed-beg, koji kaže da je rukopis dobio u posjed putem nasljedstva). Na kraju se također nalaze bilješke s područja fikha.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1242. الكافى شرح الوافى **418.**

ناقص فى اوله وآخره

Komentar djelu *al-Wāfī* o hanefijskom fikhu, što smo ustanovili proučavanjem teksta. Rukopis je inače nepotpun na početku i na kraju. Oboje napisao Abu'l-Barakat 'Abdullāh b. Aḥmad b. Maḥmūd Ḥāfiẓuddīn an-Nasafī, umro 710/1310.

ḤḪ II, 1997; Ahlwardt IV, 124; AM I, 464.

Na marginama listova 61 i 65 nalaze se kratke bilješke, koje su, iako pisane kasnije, dosta starog porijekla i koje su unekoliko nejasne, ali su važne za utvrđivanje identičnosti djela. Evo tih bilježaka:

1) na l. 61:

الى هنا من شرح الكافى وما بعد هذا الى اربعة اوراق ليس منه بل من شرح آخر وكأن

الكاتب لم يظفر بالكافى وكتب ما كتب الى ان ظفر به لئلا يبقى الكتاب ناقصا

2) na l. 65:

الى هنا ليس من الكافى

بل من شرح آخر كأن كاتبه لم يظفر بالكافى وكتب من غيره قدر اربعة اوراق

Na osnovu ovih bilježaka moglo bi se misliti, da je ovdje riječ o djelu *al-Kāfī* što ga je napisao al-Ḥākim aš-Šahīd Muḥammad b. Muḥammad al-Ḥanafī (umro 334/945) i o jednom od njegovih komentara što su ih napisali: Aḥmad b. Manṣūr al-Isbīğābī (umro 480/1087) i Šams al-a'imma Muḥammad b. Aḥmad as-Saraḫsī (umro 483/1090). No, autor ovog rukopisa poziva se na neke pisce koji su živili poslije ovih komentatora, pa je isključeno da bi ovo moglo biti njihovo djelo. Kad je to tako, onda se može uzeti kao sasvim logično, na osnovu navedenih bilježaka, da je ovdje riječ o djelu *al-Wāfī* i njegovom komentaru *al-Kāfī* od an-Nasafije — kako smo to gore naveli, — jer je an-Nasafi živio poslije svih pisaca navedenih u ovom rukopisu i mogao se služiti njihovim navedenim djelima. Osim toga, autor ovog rukopisa kaže na jednom mjestu (v. l. 20): لما قررت فى شرح مختصر الاصول , a zna se da je Abu'l-Barakāt an-Nasafī napisao komentar usulskom djelu المنتخب فى اصول المذهب (od Ḥusamuddin Muḥammad b. Muḥammad al-Ahsikaṯi-je, umro 644/1246), na koji se misli ovdje u navedenom tekstu. Ovaj rukopis, po svom stilu, nije komentar u, već odavno, uobičajenom smislu, u kome se jasno razlikuje osnovni tekst — *matn* — od komentara — *šarḥ*. Ovdje imamo cjelovit, jedinstven tekst, kao kod svakog samostalnog djela (bez komentara). Ovo je, dakle, šerh (ko-

mentar) u ranijem klasičnom smıslu, po kome se proširena slobodna prerada nekog kraćeg djela naziva takođe *šerh*.

Početak prvog podnaslova *(faṣl)* ovdje glasi:

فصل نقصان النصاب فى اثناء الحول لا يضرّ ان كمل النصاب فى طرفى الحول

Početak prvog poglavlja — كتاب الصوم (v. l. 8):

هو فى اللغة الامساك قال خيل صيام وخيل غير صائمة تحت العجاج واخرى تعلك اللجما اى ممسكة عن العلف وغير ممسكة وفى الشرع

L. 300; 28 × 18. *Nasḫ* starinski, sa nešto *ṭa'līqa*. Istaknute riječi podvučene su crticom. Na rubovima nekih listova ima glosa. Papir je tamnožućkast, deblji, listovi su pri povezu mnogo isprometani; povez kožni, popravljen, sa otiskom ornamenata na koricama.

Rukopis vjerovatno potiče iz XV ili XVI stoljeća. Na prvom zaštitnom listu nalazi se naslov, stavljen kasnije (rukom Mehmeda Handžića).

Iz Kantamirine biblioteke.

1243. خزانة المفتين 2132.

(القطعة الرابعة)

Posljednji dio (veći fragmenat) djela o fikhu, što ga je napisao Ḥusayn b. Muḥammad as-Samankānī, 740/1339. Datum smrti autora nije poznat.

ḤḪ I, 703; GAL II, 163; S. II, 204.

Ovaj primjerak je bio raspoređen na četiri dijela, od kojih se ovdje nalazi samo posljednji, četvrti dio (القطعة الرابعة) , koji je također nepotpun. Prvo poglavlje, koje se ovdje navodi, je: فصل فى الاجارة الفاسدة .

Naziv pisca, po Brockelmannu (n. m.) i još nekima (AM I, 314) je as-Sam'ānī, a taj je naziv po mjestu Sem'ān, u Siriji (v. QA IV, 2628). Po tome, pisac bi bio porijeklom iz Sirije. Međutim, u našem rukopisu, na kraju, nalazi se prepis bilješke samog autora, u kojoj je napisano, mjesto riječi es-Sem'ānī, — السميقانى (es-Semīqānī), — što je, držimo, u prepisu iskrivljeno od السمنقانى (es-Semenkānī), — po mjestu ili kraju سمنقان (Semenqān) ili سمنكان (Semenkān), u okolini Nejsabura, u Perziji (v. QA IV, 2630). Po ovoj bilješci, i po još jednoj, koja se nalazi na rubu istog lista, može se

sa velikom sigurnošću zaključiti, da je pisac iz tih krajeva (iz Perzije), a ne iz Sirije. U istim bilješkama navodi se rodno manje mjesto pisca (Fernevmed — فرنومد — ?) koje nam je nepoznato.

Evo tih bilježaka:

كتب المؤلف بخطه فى آخر كتابه : هذا آخر كتاب خزانة المفتين وقد اثبت به على ما اسست من تلك القواعد واجتهدت فى التوفيق بين المسائل واخترت فيه ما هو المعوّل فى الباب وذكرت ما هو الاصح من المذاهب فى الكتاب والحمد لله رب العالمين وصلى الله على محمد وآله الطيبين فرغت من هذه المسوّدة المباركة يوم الخميس السابع من المحرم سنة اربعين وسبعمائة يدُ المؤلف الفقير الى الله تعالى الحسين بن محمد بن الحسين الحنفى السميقانى (كذا فى الخط والصواب : السمنقانى او السمنكانى) محتدا الفرنومدى منشأ ومولدا غفر الله تعالى ذنوبه ...

Druga, kraća bilješka, na margini, glasi:

وكتب مؤلف الكتاب الحسين بن محمد الحنفى فى فرنومد صانها الله تعالى عن الحدثان مع جميع البلدان

. ḤḪ (n. m.) navodı taj naziv kao kod nas.

L. 197; 21,5 × 15,5. *Nasḫ*, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima nekih listova ıma komentara. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez kožni, oštećen i rastavljen od listova.

Prepis je dovršen u ponedjeljak 8. dan ramazana 969/1561.

(قد فرغ انامل كاتب هذه القطعة الرابعة من النسخة الشريفة الموسومة بخزانة المفتين وهو ضعف عباد الله المقرّ بكثرة ذنوبه ... من تسويدها يوم الاثنين الثامن من شهر رمضان المبارك (تسع وستين وتسعمائة)

Na početku se nalazi pečat preprodavca knjiga iz Sarajeva (Munamed-age Aganagića) — i sadržaj, napisan kasnije. Po tom se nalazi jedna bilješka, bez datuma i potpisa, pisana bez tačaka, slabim arapskim jezikom, u kojoj neko kaže, da mu je ovaj primjerak povjerio na čuvanje Mustafa Sabri-efendija Glođo (Glođzade), iz Sarajeva, kadija, smijenjen sa suda u Tešnju. Na kraju se nalaze bilješke sa područja fikha, od kojih su mnoge ızbrisane zbog vlage.

1244. انفع الوسائل الى تحرير المسائل 3662.

Djelo o raznim pravnim pitanjima, koja se često susreću u sudskoj praksi. Sabrao i sredio Ibrāhīm b. 'Alī b. Aḥmad aṭ-Ṭarsūsī al-Ḥanafī, Burhānuddīn, umro 758/1356.

GAL II, 79; S. II, 87.

Početak:

الحمد لله الذى نور قلوب العلماء بمصابيح خلاصة الرعاية وخصهم بكشف الاسرار فاصبحت هممهم العلية تسمو الى غاية النهاية ...

L. 199; 21 × 16. *Ta'līq* krupniji, pisan uvježbanom rukom, na brzinu. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima nekih listova ima malo komentara. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, omotan u zeleno platno.

Prepisao Ḥamza b. Muḥammad b. Ḥamza, bez oznake datuma, ali je rukopis, čini se, iz XVII stoljeća.

(قد وقع الفراغ من تسويد هذا الكتاب المبارك على يد العبد المذنب ... حمزه بن محمد بن حمزة ...)

Na naslovnoj stranici nalaze se dvije kratke biografije pisca uzete iz dva djela: الغرف العلية فى تراجم متأخرى الحنفية i تاج تراجم . U prvoj se kaže, da je pisac umro 857/1453, što je, držimo, greška prepisivača, a ispravno je, kako smo gore naveli. Tu se nalaze još i prigodni stihovi o vrijednosti rukopisa, te ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Abdurrahman b. Hasan el-Logavi). U vrhu prve dvije stranice nalazi se krupno pisana bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže, da je rukopis uvakufio Ahmed-aga, za opća predavanja u gradu Mostaru. Bilješku je napisao Muhamed, glavni liječnik —.

(بو كتاب عزتلى باب السعادة اغاسى احمد اغانك قصبه موستارده وضع ايتدكلرى درس عام لكه وقف در حرره الفقير محمد رئيس الاطبا)

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1245. Zbirka (مجموع) , 4 **537.**

L. 99; 22,5 × 16. *Nasḫ* krupniji, jednostavan, pisan u proredu. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—11. كتاب الفاظ الكفر

Rasprava o griješnim riječima, koje izvode iz islama. Napisao Muḥammad b. Ismā'īl b. Maḥmūd b. Muḥammad Badr ar-Rašīdī, umro 768/1366.

GAL II, 80; S. II, 88.

Početak:

قال الشيخ الامام العلامة محمد بن اسماعيل بن محمود بن محمد المعروف ببدر الرشيدى اما بعد فان الناس لما فسدت قلوبهم فسد سائر بدنهم وفشا منهم ما فشا من الكذب والنميمة والتهالك على الدنيوية

U pisanju ima grešaka, a i u sadržaju. Rasprava je sabrana iz raznih fikhskih djela, koja pisac označava kraticama. U uvodu je naveo sve te izvore i oznake (kratice) za njih.

(Ovoj risali napisan je komentar na turskom jeziku, v. kasnije br. 1612,[1] — turski rukopisi).

2. L. 11—34. الباب الثالث من جامع اللطائف فى الأخلاق

Poglavlje o ćudoređu iz nekog djela zvanog جامع اللطائف koje nam je nepoznato.

Početak:

الباب الثالث من جامع اللطائف فى الأخلاق المحمودات او المذمومات وفيه فصول فصل فى الاخلاق الحسنات قال الله تعالى وانك لعلى خلق عظيم وقال النبى عليه السلام

3. L. 35—38. (رسالة فى الاستنجاء)

Kratka risala o čišćenju poslije obavljanja prirodne potrebe, od nepoznatog pisca. Vjerovatno je to izvadak iz nekog fikhskog djela.

Početak:

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى اعلم انه يسنّ الاستنجاء وهو ازالة النجو اى ما يخرج من البطن بنحو حجر ومدر

4. L. 39—99. شرح مراح الارواح بالتركية

Komentar arapskoj gramatici *Marāḥ al-arwāḥ*, na turskom jeziku, od nepoznatog pisca. Osnovno djelo napisao je Aḥmad b. 'Alī b. Mas'ūd, u VIII/XIV stoljeću. Rukopis je nepotpun na kraju.

Početak:

قال المفتقر الى الله اللهه محتاج ابتدى الودود اويله الله كه ودود در يعنى سوبجيدر مؤمنلرى احمد بن على بن مسعود كيملر مفتقر احمد در

Osnovni tekst podvučen je crnom linijom.

Prepisao pod t. t. 1—2 al-Ḥāǧǧ 'Oṯmān b. Ismā'īl b. Ramaḍān b. 'Oṯmān, muderis u medresi Altun Alem u Novom Pazaru, 26. muharema 1190/1776, kako je to zabilježeno na kraju pod t. 2. Pod t. t. 3—4 prepisao je ('Ālim?) Muḥammad b. Ḥamza, 3. rebiul-ahira 1109/1697.

1246. ISTO kao br. 1245.[1] 2842.

U rukopisu je kasnije zabilježeni naslov: الفاظ كفر رساله سى i — هذا كتاب الفاظ الكفر

L. 20 19 × 12. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Papir bijel, potamnio, listovi dohvaćeni vlagom; povez polukožni, znatno oštećen.

Prepis potječe iz XVIII stoljeća.

كتاب الجواهر
1247. (جواهر الفقه) 3423.

Djelo o osnovnim vjerskim principima i dužnostima, te pravilima o ponašanju za pripadnike derviškog reda *(tarikat)*. Napisao Ṭāhir b. Selām (Islām) b. Qāsim al-Anṣārī al-Ḫwārizmī Namadpūš. Djelo je dovršio 771/1369. u Egiptu.

GAL, S. II, 89.

To je jedna vrsta ilmihala (priručnika) o islamskom vjerovanju i vjerskim dužnostima. Gornji, prvi naslov i ime autora su prema ovom rukopisu, što je — držimo — najispravnije. Rad je raspoređen na deset poglavlja *(bab)*. Deseto poglavlje, pod naslovom: الباب العاشر في آداب السالكين, govori o pravilima lijepog ponašanja i duhovnog uzdizanja, što je namijenjeno prvenstveno za one, koji žele stupiti u derviški red.

Početak:

الحمد لله الذى هدانا لمعرفته واكرمنا بتقواه وطاعته وشرفنا بحمل امانته بعنايته بعد عجز ارضه وسمواته

Prema ḤḪ (I, 615), početak je drukčiji. (Po njemu, ime pisca je: Ṭāhir b. Qāsim b. Aḥmad, a početak je: الحمد لله الذى بيده مقاليد الأمور, što je, držimo, pogrešno).

U uvodu pisac izlaže, kako je nastalo ovo djelo, i navodi mnoge izvore, kojima se služio, kao i kratice za te izvore. Djelo je, vidi se, bilo popularno i mnogo čitano u islamskom svijetu.

L. 145; 21 × 15. *Ta'līq* i *nasḫ*, od ruku različitih prepisivača. S početka je više *ta'līq*, a u drugom, većem dijelu, je lijep *nasḫ*. Istaknute riječi, naročito s početka, podvučene su crvenom crticom. Po marginama malog broja listova ima nešto komentara. Papir

tamnobijel, različite vrste; listovi su dohvaćeni vlagom, a neki i oštećeni. Povez kožni, oštećen.

Prepis dovršen 1003/1594. U bilješci o tom, koja se nalazi na kraju, ime prepisivača je namjerno izbrisano i mjesto njega napisano drugo ime (lažnog prepisivača, — Bajezid b. Hasan).

(علقه الفقير الحقير ... بايزيد بن حسن ؟! ..وذلك يوم الثلث فى الأوسط من ربيع الاول سنة ثلث والف)

Na nutarnjoj strani prve korice i na prvom zaštitnom listu nalazi se bilješka, pisana slabim rukopisom, i slabim arapskim i turskim jezikom pomiješano, u kojoj se kaže, da je rukopis uvakufio Abdullah-efendija Hrničić, sin Ibrahimov, iz sela Brijesnice kod Gračanice, 29. šabana 1303/1885. Na naslovnoj stranici nalazi se zabilježeno ime zavještača kao vlasnika, cijena knjige (pet groša), te jedan zapis za dobro pamćenje. Na posljednjoj stranici nalazi se također ime zavještača.

1248. ISTO 777.

U rukopisu je naslov, napisan kasnije: كتاب جواهر الفقه

L. 196; 20,5 × 13,5. *Ta'līq* krupniji, pisan vještom rukom, u proredu. Kratice su pisane crvenim mastilom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Ḥasan b. Muṣliḥuddīn el-Požegawī (iz Požege, vjerovatno kod Novog Pazara, ili iz Slavonske Požege), u subotu 1. džumadel-evela 1048/1638.

(قد تم هذا الكتاب من يد اضعف العباد حسن بن مصلح الدين اليوژغوى غفر الله له ولوالديه ... وقع التحرير فى يوم السبت فى وقت الضحى فى غرة جمادى الاول لسنة ثمان واربعين والف)

Na drugom zaštitnom listu, s početka, nalazi se bilješka sa imenom i ličnim pečatom ranijeg vlasnika (Ibrahim Hilmi b. Sālih, 1101/1689), te sadržaj. Na naslovnoj stranici nalaze se dvije bilješke vjersko-poučnog sadržaja, od kojih je prva na arapskom, a druga na turskom jeziku. Na nutarnjoj strani druge korice ima bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže, da je ovaj primjerak kupljen iz ostavine umrlog Mustafe Čelebije Beograđanina, od Hadži Bekra (Bećira), na javnoj rasprodaji u Beogradu, u prisustvu predstavnika zakona (vlasti), 29. muharema 1090/1679. — Kupac se nije potpisao.

(كتاب جواهر فقه مرحوم ومغفور بلغرادى مصطفى نك ما تركه سندن الحاجى بكر يدندن سوق سلطانيده شرع شريف محضر نده اشترا ايلدك الله سبحانه وتعالى حضرتلرى مبارك ايليه ايجنده اولان مسائل فقهيه ايله عمل ميسر ايليه سنة ١٠٩٠ فى محرم الحرام فى اليوم التاسع والعشرين)

1249. Zbirka (مجموع), 4 1195.

L. 146; 21 × 14,5. *Nasḫ* čitak, pisan vještom rukom, mjestimice vokalizovan. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir bijel, čvrst; povez polukožni.

1. L. 1—111. ISTO

U rukopisu je naslov: هذا كتاب الجواهر . Po marginama nekih listova ima komentara, pisanih rukom prepisivača. Kratice su pisane crvenim mastilom.

Na listovima 112—115 nalaze se bilješke i izvaci s područja fikha i tesavvufa.

Slijedeća tri lista su neispisana.

Listovi 116—118ª sadrže bilješke s područja fikha, tariha, medicine, te dove.

2. L. 118—124. (شرح عقائد النسفى للطيبى)

Komentar Nesefijinom akaidu. Osnovno djelo napisao je Abu Ḥafṣ 'Omar b. Muḥammad an-Nasafī, umro 537/1142 (v. I, 247 i 407), a ovaj komentar napisao je Abu'l-'Abbās Aḥmad b. Sa'īd aṭ-Ṭībī al-Asadī, Šamsuddīn, čija nam je biografija nepoznata. Iz riječi prepisivača, u početku uvoda i njegova datuma prepisa na kraju pod t. 1, razumimo samo da je bio živ godine 1065/1654. Naslov djela i ime autora navedeni su prema rukopisu. Inače, o ovom komentaru i njegovom piscu ne nalazimo podataka u izvorima, koji su nam pristupačni. Istina, Brockelmann (GAL, S. II, 696) navodi pisca pod gornjim imenom (bez naziva aṭ-Ṭībī al-Asadī), spominje jedno drugo njegovo djelo, i kaže da je pisao 1081/1670, ali mu nigdje ne navodi ovo djelo. Moglo bi se ipak uzeti, da se tu radi o ovom našem piscu. Rad je kratak i sažet.

Početak poslije besmele:

قال الامام العالم العلامة شمس الدين اوحد العلماء اكمل الفضلاء ملك الكلام صاحب النظم والنثر ابو العباس احمد بن سيدنا السعيد الطيبى الاسدى متع الله المسلمين بحياته الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد واله اجمعين اما بعد فانى وجدت بيان الاعتقاد الذى صنفه الشيخ الامام العالم الزاهر نجم الدين ابو حفص عمر بن محمد بن احمد النسفى مختصرا جمع اصول مسائل الاصول فى مبانيه ولم اجد من اصحابنا من تعرّض لشرح مسائله وقام باقامة براهينه ودلائله فاحببت ان اوح الى ذلك بوجيز من القول ... قوله قال اهل الحق يجوز ان يكون المراد باهل الحق كل ذى عقل سوى السوفسطائية من اى دين وملة كان لانهم فى هذه المسئلة على الحق ...

Završetak je:

وعامة البشر من المؤمنين افضل من عامة الملائكة لانهم حصلت لهم درجة المحبة بالمتابعة ولم تحصل تلك الدرجة لعامة الملائكة والله اعلم والهادى الى طريق مستقيم

Listovi 125—131 sadrže bilješke i izvatke s područja tesavvufa i vaza, te dove.

3. L. 132—136. عقائد النسفى

Kraći priručnik o islamskom vjerovanju (v. I, 247 i 407).

4. L. 137—139. (يقول العبد) قصيدة بدء الامالى

Poznati spjev o islamskom vjerovanju (v. I, 67 i ovdje 899,⁵).

Na listovima 139ᵇ—146 nalaze se opet bilješke i izvaci s područja tesavvufa pod naslovom: القول فى اجتناب معاصى القلب , što je većinom uzeto iz Gazalijinih djela.

Prepisao cijelu zbirku isti, nepoznati prepisivač, u nedjelju 1. šabana 1065/1654, kako se to vidi u bilješci na kraju pod t. 1. (Prepisivač je, po svoj prilici, neko od učenika autora pod t. 2).

(قد وقع الفراغ من هذا الكتاب المستطاب فى يوم الاحد فى غرة شعبان فى سنة خمس وستين والف من هجرة النبى الامى)

Dva lista s početka ispunjena su bilješkama s područja fikha i poučnim izrekama (savjetima), što je također pisano rukom istog prepisivača.

Iz Šehdi-efendine biblioteke (v. pečat u rukopisu).

1250. ISTO kao br. 1247. **2005.**

U vrhu prve stranice zabilježeno je rukom prepisivača:

هذا كتاب الجواهر

L. 138; 20 × 12. *Ta'līq*, složen, pisan oštrim perom, uvježbanom rukom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel, glat; mnogi listovi, naročito na kraju, dohvaćeni su vlagom. Povez polukožni, oštećen.

Prepisao 'Abdullāh b. Aḥmad, u medresi Merdbasanzade? 1092/1681.

(حرره عبد الله بن احمد غفر الله له .. فى مدرسة مردبصان زاده؟ فى سنة اثنى وتسعين والف)

Na nutarnjoj strani prve korice i prvom zaštitnom listu nalaze se beznačajne bilješke, mnoge od njih na turskom jeziku, pisane radi vježbe, — te kraće dove. Slične bilješke nalaze se i na kraju, među kojima formulari punomoći za obavljanje vjenčanja u ime mladenaca.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1251. ISTO **3652.**

U rukopisu je zabilježen naslov: جواهر الفقه

L. 187; 21 × 16. *Nasḫ*, jednostavan, pisan u proredu. Po rubovima nekih listova ima komentara. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni, sa ornamentima na koricama, omotan u zeleno platno.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVII stoljeća.

Na početku se nalaze bilješke s područja fikha na arapskom i turskom jeziku o prolaznosti ovog svijeta. Na rubu prve stranice i na kraju nalazi se krupniji pečat, u kome je upisano, lijepim sulusom, da je ovaj rukopis uvakufio Ali b. Hasan b. eš-Šejh el-Hadž Muhamed.

(وقف هذا الكتاب طلبا لمرضاة الله الملك الوهاب على بن حسن بن الشيخ الحاج محمد ...)

Na kraju se nalazi tumačenje jednog ajeta na turskom jeziku.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1252. ISTO **2127.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: جواهر الفقه . Primjerak je nepotpun s početka, izgubljeno je 58 lista.

L. 124; 20,5 × 14,5. *Nasḫ*, čitak, sitniji, pisan u poluproredu, uvježbanom rukom. Papir tamnobijel, glat, čvrst; povez kožni, oštećen.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVII stoljeća.

Na posljednjem listu nalazi se salavat i dova.

1253. ISTO **2170.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: جواهر الفقه

L. 131; 20 × 12. *Nasḫ-ta'līq*, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel, glat, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Rukopis potječe iz XVII stoljeća.

Na početku se nalazi kratka dova, koja se uči poslije namaza, a potom nekoliko patvorenih hadisa. Na naslovnoj stranici, nalazi se nečiji lični pečat, u kome je upisan datum: (10)82/1679, te pečat Gazi Husrev-begove biblioteke. Na rubu posljednje pisane stranice nalazi se bilješka na turskom jeziku, u kojoj se govori o broju ajeta u Kur'anu. Na kraju se nalazi nekoliko raznih bilježaka na turskom i arapskom jeziku. Tu je na prvom mjestu odulja bilješka o tzv. *salatul-validejn*, tj. o namazu, koji se klanja u svrhu da bi se, navodno, steklo zadovoljstvo svojih roditelja. Zatim su bilješke, u kojima se govori o nekim čudnim događajima i pojavama, koji će se desiti poslije hiljadite godine po Hidžri. U jednoj se kaže, da je jedan mladić (jigit), koji je bio mulazim (poručnik turske vojske) u Tešnju 1032/1622, otišao u Istanbul, a odatle, iz Rumelihisara, u Jemen. Nakon 3—4 godine poslao je majci pismo u kome joj, među ostalim, piše, da je u jednoj kasabi tamo vidio neke čudne visoke ljude, pa ne zna, šta li to znači! Po tom se nalaze recepti za neke lijekove i datum rođenja jedne osobe.

1254. ISTO **1507.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب جواهر الفقه

L. 178; 20,5 × 14,5. *Nasḫ* i *ta'līq*, pomiješani, pisani uvježbanom rukom. Po marginama nekih listova ima komentara. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni, jednostavan.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVIII stoljeća.

Na kraju se nalaze izreke, kojima se izražava slava Bogu (zikr).

Uvakufio Bojozade Hasan-efendija, što se vidi iz njegova pečata u rukopisu.

1255. Zbirka (مجموع) , 8 **1890.**

L. 102; 20 × 15. *Nasḫ*, krupniji, pisan u proredu, i *ta'līq* u nekoliko lista na kraju, mjestimice vokalizovani. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir tamnobijel, glat; povez kožni, oštećen.

1. L. 1—38. زبد الاحكام فى مذاهب الائمة الاربعة الاعلام

Kraće djelo *(Muhtesar)* o pitanjima s područja fikha, u kojima se slažu ili razilaze četvorica velikih imama. Naslov je ovdje prema uvodu rukopisa. ḤḤ (II, 950) pak navodi, da je naslov:

زبدة الاحكام فى اختلاف مذاهب الائمة الاربعة الاعلام

Isti naslov, ugledajući se na njeg, navodi i Brockelmann. Napisao Sirāğuddīn 'Omar b. Isḥāq b. Aḥmad al-Hindī al-Gaznawī aš-Šiblī, umro 773/12. I 1372.

GAL II, 80; S. II, 89.

U vrhu prve stranice naslov, napisan crvenim mastilom, glasi: كتاب زبد الاحكام

Početak:

الحمد لله الذى جعل اجماع العلماء حجة قاطعة فى الاحكام .. اما بعد هذا مختصر يسمى زبد الاحكام فى مذاهب الائمة الاربعة الاعلام قد صنفته لينفع به من ينظر فيه من جميع الانام

2. L. 38—61. الارشاد
لاكمل الدين البابرتى

Kratko djelo o osnovnim islamskim vjerskim dužnostima, hanefijskog pravca. Napisao Muḥammad b. Muḥammad Akmaluddīn al-Bābartī al-Ḥanafī ad-Dimašqī, umro 786/1384.

Kairo I, 400; GAL, S. I, 285.

To je prema navedenim izvorima. No obzirom na sužen sadržaj i slabiji stil pisanja, mi sumnjamo da je to rad navedenog autora, jer se ovakve vrste i način rada javljaju u kasnije vrijeme. Istina, on ima djelo pod istim naslovom, ali to je komentar djelu: *al-Fiqhu'l-ekber* od Abu Hanife (v. ḤḤ II, 1287 i AM II, 171), — pa mu je, držimo, zabunom pripisan ovaj rad.

Rad je raspoređen na uvod *(muqaddima)*, dva poglavlja *(kitab)* i zaključak *(hatima)*. Na početku se govori o vjerovanju. To je, zapravo, popularna početnica (ilmihal).

Početak:

الحمد لله الهادى الى الصراط المستقيم ... فهذا مختصر يشتمل على مقدمة وكتابين وخاتمة على مذهب الامام الاعظم ابى حنيفة ... وسميته بالارشاد

Po marginama nekih listova, naročito s početka i na kraju, ima komentara.

3. L. 61—66. كلمات من كلام الامام على رض

Mudre izreke halife Alije, poredane abecednim redom (v. I, 278).

4. L. 66—67
مائة جوهرة من كلام امير المؤمنين علىّ كرم الله وجهه

Stotinu mudrih izreka halife Alije; fragmenat (v. GAL, S. I, 75).

Početak poslije besmele:

وصلى الله على سيدنا محمد وآله اجمعين هذه الكلمات مائة جوهرة من كلام امير المؤمنين على كرم الله وجهه قيمة كل امرىء ما يحسنه .

5. L. 68—82. المقدمة الغزنوية

Kraće djelo o obredoslovlju *(ibadat)*, što ga je napisao Aḥmad b. Muḥammad al-Gaznawī, umro 593/1196 (v. I, 124 i ovdje br. 988,[1]). Prepis nedovršen.

6. L. 83—95. تعليم المتعلم

Pouke i savjeti učenicima. Napisao Burhānuddīn az-Zarnūğī, oko 600/1203 (v. I, 124 i ovdje 1156,[2]).

7. L. 96—97. (الاحاديث فى منافع بعض الاطعمة والاشربة)

Kratka zbirka (nepuna dva lista) hadisa o koristi nekih jela i pića. Sabrao Abu'l-Qāsim al-Muḥaddiṯ an-Nīsābūrī, kako je to rečeno u uvodu. Ko je taj pisac, nije izvjesno (v. br. 1030,[6]).

Listovi 97—100 sadrže primjere s područja diobe nasljedstva (feraiza) za vježbu. Na kraju toga ispisano je nekoliko salavata.

8. L. 100—102. مجموعة احاديث

Kraća zbirka hadisa, po uzoru *Erbe'īna*, od nepoznatog sabirača. Skoro svi hadisi su patvoreni *(mawḍū')*.

Početak poslije besmele:

اربعة جواهر فى بنى آدم وهى تزيل ؟! (لعله تزيلها) اربعة اشياء اما الجواهر فالعقل واللين والحياء والعمل الصالح والغضب يزيل العقل

Prepisao pod t. 1—7 isti, nepoznati prepisivač, U XVIII stoljeću, a pod t. 8 drugi, nepoznati prepisivač u istom stoljeću.

Na početku i na kraju nalaze se beznačajne bilješke, pisane slabim rukopisom, radi vježbe u pisanju. Na kraju je još, lijepim rukopisom, ispisan početak Džezerine Muqaddıme o tedžvidu (v. I, 62).

1256. ISTO kao br. 1255,[1] **3094.**

Na margini prve stranice, zabilježen je naslov:

كتاب مختصر مسمى بزبدة الاحكام فى مذاهب الائمة الاربعة تأليف الشيخ الامام ...
لقاضى سراج الدين الحنفى

Uvod je izostavljen i rukopis počinje poglavljem: كتاب الطهارة .

L. 22; 17 × 14. *Ta'līq*, sa nešto *nasha*, složen, pısan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir tamnobijel, deblji; listovi su dohvaćenı vlagom. Povez poluplatneni, nov.

Rukopis potječe iz prve polovine XVII stoljeća.

Na početku su poučni stihovi na turskom i arapskom jeziku, bilješke s područja arapskog jezika i fikha, te sadržaj, — što je sve napisano kasnije, drugim rukopisom. Na kraju sadržaja je datum 1106/1694. Na naslovnoj stranicı, pored bilježaka, nalazi se ime ranijeg vlasnika (Ali b. Kasim). Na prvoj stranici, po rubu, ima više otisaka ličnih pečata, od kojih se u nekim može pročitati ime i datum — (Sulejman, 1160/1747). Na kraju je bilješka s područja fıkha, — te poučni stıhovi na turskom jeziku i datum rođenja jedne osobe.

1257. Zbirka (مجموع) , 4 **2041.**

L. 39; 20,5 × 14,5. *Nasḫ*, lijep, krupnıji, pisan širokim perom, u proredu, izuzev na kraju, gdje je pisano oštrijim perom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, sa ornamentima na koricama.

1. L. 1—19. الارشاد
لاكمل الدين البابرتى

Priručnik o osnovnim vjerskim dužnostima, što ga je napisao Muḥammad b. Maḥmūd Akmaluddīn al-Babartī (v. br. 1255,[2]).

2. L. 20—24 . فقه الكيدانى ili مقدمة الصلاة

Kratko djelo o namazu (v. I, 247 i 276).

3. L. 24—34. باب شروط الصلاة

Poglavlje o namazu, od nepoznatog pisca (v. I, 113).
Ahlwardt III, 290.

Početak: باب شروط الصلاة وهى ستة

4. L. 34—39. ايقاظ النائمين وافهام القاصرين

Rasprava o obavljanju nekih vjerskih dužnosti i učenju Kur'ana za novac (v. I, 361).

Cijela zbirka prepisana je 1060/1650, kako se to vidi iz bilješke na kraju pod t. 3.

(تم بعون الله ... سنة ١٠٦٠)

Na kraju se nalazi kraći spjev na turskom jeziku o osudi i griješnosti onih, koji ne klanjaju (bīnamāz).

Početak je:

كل ايشت اى بياز وبى نماز   نه بيورمش حضرت حق بى مجاز

Na posljednjem, neispisanom listu je ime i pečat ranijeg vlasnika (Šejh Muhamed).

Na rukopisu se nalazi i stari pečat Gazi Husrev-begove biblioteke iz godine 1280/1863.

1258. Zbirka (مجموع) , 2 **3093.**

L. 88; 18,5 × 12,5. *Nasḫ*, krupniji, pisan u proredu, od različitih prepisivača. Stranıce su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, deblji; mnogi listovi, naročito pri kraju, oštećeni su vlagom. Povez polukožni, također znatno oštećen.

1. L. 1—32. ISTO kao br. 1255,[1]

U vrhu prve stranice ima jednostavan unvan, u kome je upisan naslov: هذا كتاب ارشاد

2. L. 33—88. مقدمة ابى الليث السمرقندى

Kraće djelo o namazu, što ga je napisao Naṣr b. Muḥammad as-Samarqandī, Abu'l-Laiṯ, umro 373/983 (v. br. 904).

Prepis rukopisa pod t. 1 dovršen je 1139/1726 (تمت تمام في سنة ١١٣٩), — a pod t. 2 također u XVIII stoljeću.

Na naslovnoj stranici (pod t. 1) nalazi se bilješka, u kojoj se kaže, da je rukopis uvakufio Elči Ibrahim-paša u Travniku, 1289/1872 (v. njegov veliki pečat).

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat na naslovnoj stranici).

1259. ISTO kao br. 1255,[2] 4554.

U rukopisu je naslov: الارشاد

L. 44; 17 × 12,5. *Nash* krupniji, lijep, pisan u proredu. Rečenice su označene crvenim tačkama. Stranice su samo pri kraju obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, glat; povez polukožni, jednostavan.

Rukopis potječe iz XVIII ili XIX stoljeća.

Poklonio Ahmed Selimović, kadija.

1260. Zbirka (مجموع) , 4 1207.

L. 95; 21 × 13. *Ta'līq*, sitan, složen, pisan vještom rukom. Papir bijel, deblji, čvrst; neki su listovi prosuti. Povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

1. L. 1—5.

النكت الظريفة فى ترجيح مذهب الامام ابى حنيفة

Rasprava o prednosti i odlikama imama Ebu Hanife i njegova mezheba, mimo druge imame i njihove mezhebe. Napisao Muḥammad b. Maḥmūd Akmaluddīn al-Bābartī, umro 786/1384. Gornji naslov je prema Hadži Halifi. U nekim izvorima i rukopisima nije zabilježen, — pa tako ni u našem rukopisu.

ḪḪ II, 1977; AM II, 171; GAL, S. II, 89—90.

Po završetku risale, prepisivač je napisao crvenim mastilom bilješku, u kojoj kaže da je autor bio »kadi-asker« u Egiptu. Ako je ova bilješka o položaju pisca tačna, onda Akmeluddin al-Bābartī nije autor ove rasprave, nego neki kasniji pisac, na što upućuju istorijski datumi, — jer Egipat nije bio pod turskom vlašću u vrijeme Babertije.

(هذه رسالة فى ترجيح تقليد الامام الاعظم على غيره من الائمة للشيخ اكمل الدين افضل المتأخرين وكان فى وقت تحريرها قاضى العسكر بديار مصر كذا سمعته من بعض الاخوان)

Prema ovoj bilješci neki izvori su raspravi dali naslov (v. GAL, n. m.).

Početak:

الحمد لله الذى هدانا الى اتباع الملة الحنيفية وارشدنا الى سلوك طريقة العلماء الحنفية ممن عرف مراتب ادلة الشرع وكيفية دلالتها .

Risala je raspoređena na uvod (*muqaddima*), glavni predmet (*maqṣad*) i završetak (*ḫātima*).

2. L. 5—72. (كتاب) الرسائل الزينية فى مذهب الحنفية

Zbirka rasprava, ar-Rasail az-zayniya, o raznim pitanjima s područja hanefijskog fikha. Napisao Zaynuddīn b. Ibrāhīm Ibn Nuğaym al-Misrī, umro 970/1563, — a sabrao, i poslije njegove smrti sredio, njegov sin Aḥmad, kako je to navedeno u naslovu i uvodu rukopisa.

(كتاب الرسائل الزينية فى مذهب الحنفية تأليف الشيخ الامام الاجلّ قدوة العلماء مميز الحلال من الحرام مولانا الشيخ زين بن نجيم الحنفى سقى الله مضجعه جمعها ولده العلامة احمد لطف الله به آمين)

GAL II, 310—311; Kairo I, 422.

Zbirka sadrži 27 risala, a u uvodu sabirač kaže da ih je 40, dok ih je ovdje u sadržaju na kraju uvoda zabilježeno 36. U štampanom izdanju ima ih 41.

Pisac je tu obradio praktična pitanja, koja je vrijeme donosilo i za koja su mu se mnogi ljudi obraćali, pa i kadije i drugi vjerski službenici, tražeći od njega šeriatsko rješenje.

Početak:

سبحان المنزه عن الاشباه والنظائر والحمد لله المتفضل بغفران الصغائر والكبائر ... وبعد فيقول العبد الضعيف احمد بن نجيم الحنفى ان والده الشيخ الامام العالم العلامة قد الّف رسائل ووقايع وحوادث فى فقه مذهب الحنفية وغالبها وقعت بين يدى القضاة مشايخ الاسلام .

Risale u ovom primjerku su slijedeće:

1) رسالة فى المياه المسماة بالخير الباقى فى جواز الوضوء من الفساق

2) رسالة فى الافعال التى تفعل فى الصلاة على قواعد المذاهب الاربعة .

3) رسالة في اخراج القاضى والامام الوظائف بغير سبب المسماة بالقول النقى فى الرد على المفترى .

4) رسالة في التوكيل العام المسماة بالمسئلة الخاصة فى الوكالة العامة .

5) رسالة في رفع الغشاء عن وقتى العصر والعشاء .

6) رسالة في التحفة المرضية فى الاراضى المصرية .

7) رسالة فيما ضبطه اهل النقل فى خبر الفصل او رسالة فى الطاعون .

8) رسالة في الرشوة للقاضى وغيره .

9) رسالة في الكنائس المصرية .

10) رسالة في اقامة القاضى التعزير على المفسد بلا دعوى احد .

11) رسالة في مسئلة دخول اولاد البنات تحت لفظ الولد .

12) رسالة في بيان ما يسقط من الحقوق بالاسقاط وما لا يسقط .

13) رسالة في بيان الاقطاعات ومحلّها ومن يستحقها .

14) رسالة فيمن يتولى الحكم بعد موت الباشا .

15) رسالة في السفينة اذا غرقت وانكسرت هل يضمن اولا .

16) رسالة الامير خاير بك ملك الامراء بمصر فى شرط كتاب وقفه .

17) رسالة ايضا للامير خاير بك .

18) رسالة في شرط وقف الغورى .

19) رسالة في صورة وقفية .

20) رسالة (في الشروط فى الوقف) التى استقر الحال عليها .

21) رسالة في نكاح الفضولى .

22) رسالة فيما تسمع فيه الشهادة حسبة لله تعالى .

23) رسالة في تعليق طلاق المرأتين بتطليق اخرى .

24) رسالة في متروك التسمية .

25) رسالة سؤال فى الوقف .

26) رسالة فى نصب القوام والاوصياء .

27) رسالة فى تحرير المقال فى مسئلة الاستبدال .

3. L. 73—74. رسالة فى المسائل المخمسة

لحسن بن نصوح (البوسنوى)

Kratka rasprava o pet pravnih pitanja, koja se mogu riješiti na pet načina, ili o kojima postoji pet različitih mišljenja među islamskim pravnicima. Napisao Ḥasan b. Naṣūḥ ad-Dumnawī (iz Duvna), živio i pisao u drugoj polovini XI/XVII stoljeća (v. kasnije br. 1480,[3]).

Pitanja su sa područja parničenja pred sudom *(da'wā)*, a odnose se na: čuvanje, najam, zalog, davanje u naruč i prisvajanje (otmica) tuđeg.

Početak:

الحمد لله العلى الاعلى والسلام على عباده الذين اصطفى اما بعد فان العبد الفقير الى الله الغنى حسن بن نصوح الدُمنوى (نسبة الى بلدة صغيرة اسمها دُمْنه او دُوْنه فى بوسنه) يقول هذه المسائل المخمسة القنها من فوائد الائمة مع ما فيها من الخلاف فى هذه الرسالة ... وهى خمس مسائل وديعة واجارة ورهن وعارية وغصب وفى عيون المذاهب قال المدعى عليه : اودعنيه او آجرنيه اورهنيه او اعارنيه فلان ذلك اوغصبته منه وبرهن عليهم اندفعت الخصومة انتهى قيل هذه المسئلة تسمى المسئلة المخمسة وهى من مسائل كتاب الدعوى من الاصل دوارة فى الكتب فى مواضع كثيرة وسميت مخمّسة لما فيها من الخلاف فى مواضع خمسة وقيل تسمى مخمسة لان فيها خمسة اقاويل لعلمائنا الثلاثة ولابن ابى ليلى ولابن شبرمة وهما من فقهاء التابعين بالكوفة

U sastavu ima gramatičkih grešaka, koje su, vjerovatno, djelo prepisivača. Posljednji, treći list ove risale, nalazi se na kraju slijedećeg djela, gdje je pogrešno stavljen prilikom uveza.

4. L. 74—94. اجوبة قارىء الهداية على اسئلة سئل عنها

Zbirka pravnih rješenja i odgovora na razna pitanja. Odgovore dao Abū Ḥafṣ 'Omar b 'Alī Sirāğuddīn Qārı' al-Hidāya al-Ḥanafī, umro 829/1426. (Ovo nisu njegove fetve, poznate obično pod nazi-

vom *al-Fatāwā as-Sirāğiyya).* Ovu zbirku sabrao je neki autorov učenik, kako se to kaže u kratkom uvodu.

GAL II, 81.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد ... وبعد فهذه اسئلة سئل عنها الشيخ الامام المحقق الشيخ سراج الدين عمر قارىء الهداية فاجاب عنها بما هو المفتى به والمعتمد عليه فجمعها بعض تلامذته ... مسائل الطهارة سئل عن الدابة اذا ركبت

Svako pitanje počinje sa riječi: سئل , a odgovor autora sa: اجاب . (تم سنة سبع وتسعين وتسعمائة)

Prepisao cijelu zbirku isti, nepoznati prepisivač, 997/1588, kako se vidi iz bilješke na kraju pod t. 3 — .

Na prvom zaštitnom listu nalazi se kratka dova za sretan brak, zatim bilješka s područja fikha, te dvije fetve na turskom jeziku. od kojih je prva sa potpisom Jahja i kratkom bilješkom, u kojoj se kaže, da je to prepisano iz njegova vlastoručnog pisma; na drugoj je potpisan Hasan, muftija u Mostaru, što je također prepisano iz njegova rukopisa. Ispod toga je bilješka ranijeg vlasnika, u kojoj je on zabilježio, da ovaj rukopis sadrži Ibni Nudžejmove risale, — i stavio svoj potpis i pečat (Hasan b. Muzaffer, a u pečatu mu je napisano: يا معروف الاثر احفظ حسين بن مظفر). Na istom listu je još jedna bilješka s područja fikha, jedna s područja akaida i bilješka o zavještanju rukopisa, u kojoj se kaže, da ga je uvakufio Muzaferizade (Muzaferija) Hadži Abdulkadir-efendija, za muderise i učenike Simzade medrese (u Sarajevu), 1206/1791. Na naslovnoj stranici su bilješke s područja fikha i fetve, te lični pečat gore navedenog vlasnika i pečat ove biblioteke. Na kraju su također bilješke s područja fikha, među kojima i jedna fetva na turskom jeziku o korišćenju napuštenog zemljišta, koju je fetvu dao i potpisao Mustafa, muftija u Mostaru. Na posljednjem zaštitnom listu je recept na turskom jeziku za spravljanje nekog lijeka.

Iz biblioteke Simzade medrese.

1261. **رحمة الامة فى اختلاف الائمة** **1355.**

Djelo s područja šafiijskog fikha, u kome pisac donosi suglasna i različita mišljenja islamskih pravnika (imama). Napisao Šamsuddīn (Şadruddīn) Muḥammad b. 'Abdurraḥmān al-Qorašī al-'Otmānī aš-Šāfi'ī... Djelo je dovršio 780/1378.

GAL, S. II, 107; ḤḤ I, 836.

Na rukopisu je naslov, pisan rukom prepisivača:

كتاب رحمة الامة فى اختلاف الائمة تأليف الشيخ الامام العالم العلامة قاضى القضاة الخطيب شمس الدين محمد بن زين الدين عبد الرحمن القرشى العثمانى الشافعى تغمده الله تعالى برحمته

Početak:

الحمد لله الذى اجزل احسانه وانزل قرآنه وقرن فيه قواعد دينه واركانه ... اما بعد فان معرفة الاجماع والخلاف العلماء من اهم الاشياء ... وهذا مختصر ان شاء الله نافع لكثير من مسائل الخلاف والوفاق جامع ... وسميته رحمة الامة فى اختلاف الائمة

L. 155; 20,5 × 15,5. *Nasḫ*, starinski, pisan uvježbanom rukom. Papir tamnobijel, deblji; listovi prosuti i mnogi oštećeni crvotočinom. Povez polukožni, oštećen i rastavljen od listova.

Prepisao za sebe al-Hağ Murad b. Muḥammad b. Murad an-Nablusī, u ponedjeljak 12. šabana ... (bez oznake godine), vjerovatno u XVI stoljeću.

(وكان الفراغ من نمقه نهار الاثنين لثانى عشر يوم خلت من شهر شعبان على يد كاتبه ومالكه لنفسه الفقير ... الحاج مراد بن محمد بن مراد النابلوسى قاطن مدينة غزة هاشم)

Na početku su imena ranijih vlasnika (Ali el-Gazzi — على الغزى) ... —, Muhamed Eminuddin b. Muhamed el- Halili — (محمد امين الدين بن محمد الخليلى الأصل مقدسى الوطن), te bilješke s područja fikha i sadržaj, pisani rukom prepisivača. Na naslovnoj stranici, pored gornjeg naslova i dijela sadržaja, nalaze se prethodna imena vlasnika, iznad kojih je ime i lični pečat jednog još ranijeg vlasnika (Murid b. Murad b. Davud el-Gazzi — ... صاحبه ومالكه مريد بن مراد بن داود الغزى). Na kraju se nalazi kraći spjev, u kom se tumači pojam *vahj* — الوحى — u Kur'anu, a početak mu je:

الحمد لله على الهداية حمدا على حمد بلا نهاية

....

فلفظ اوحى فى القرآن موتلف لكن اتى معناه ياذا مختلف

Zatim se nalaze datumi rođenja i smrti četvorice velikih imama, te didaktične bilješke, — što je sve pisano rukom prepisivača.

Uvakufio Salim Muftić.

1262. ISTO 2401.

Na nutarnjoj strani prve korice i na prvom zaštitnom listu zabilježen je naslov kasnije, krupnim slovima: هذا كتاب رحمة الأمة , a na naslovnoj stranici je sitno pisana bilješka, u kojoj je naveden potpun naslov.

L. 245; 18,5 × 13. *Nash*, čitak, pisan vještom rukom, širokim perom. Papir tamnožućkast; neke listove dohvatili su insekti ili mikrobi; povez kožni, popravljan, sa ornamentima na koricama; ima futrolu, koja je oštećena.

Prepis dovršen 1. redžepa 1004/1595.

(وقع الفراغ من تسويد هذا الكتاب فى غرة شهر رجب المرجب سنة ١٠٠٤)

Na prvom zaštitnom listu nalaze se stihovi na turskom jeziku, te bilješka iz koje bi se moglo razumiti da je rukopis nabavljen od nekog Kučuka Hadži Muhameda. Po tom, na dva dodata lista, napisan je kasnije sadržaj. Naslovna stranica je također kasnije polijepljena novim listom, na kome je napisana bilješka o ovom djelu, uzeta od Ḥ. Ḫalīfe. Na rubu posljednje stranice nalazi se jedna kratka dova i jedan recept za lijek.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1263. جامع الفصولين 269.

U rukopisu je naslov napisan kasnije, u vrhu prve stranice:

كتاب جامع الفصولين من الفتاوى

Djelo o fikhu, koje obrađuje društveno-pravna i sudska pitanja (*mu'āmelāt*). To je praktičan priručnik za kadije i muftije, koji je bio mnogo u upotrebi, — a koji je napisao Badruddīn Maḥmūd b. Isrā'īl Ibn Qāḍī Samāwina ili Samana, umro 823/1420.

GAL II, 224—225; S. II, 314—15; ḪḪ I, 566.

Djelo je, uglavnom, sabrano i rađeno prema dva ranija slična djela (فصول العمادى i فصول الاستروشنى) , po čemu je dobilo i naziv, koji znači: »Zbirka dvaju Fusula«. Autor se je služio i mnogim drugim djelima, i za sve te mnogobrojne izvore odredio je kratice koje ih označavaju, a koje su napisane crvenim mastilom. Tako je ovaj rad, zapravo, rezultat prerade i kompilacije dva gore navedena djela, uz pomoć mnogih drugih djela, što pokazuje da je autor bio prilično praktičan i koncizan duh i da se znao mnogo koristiti tuđim radovima. Rad je napisan u vremenu od 813—814/1411, a raspoređen je na četrdeset poglavlja (*faṣl*).

Početak:

الحمد لله الذى اعلى شأن الشريعة وكرّم من اتخذها اليه وسيلة وذريعة وجعلنا من امة خير خليقه ومن علينا باتباع طريقته ... اما بعد فان العبد الضعيف الذليل محمود بن اسرائيل الشهير بابن قاضى سماونه ... يقول لما طالعت فى الفصولين

L. 263; 27 × 18. *Nasḫ*, starinski, sa nešto *ta'līqa*, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom ili crnom crticom. Po rubovima nekih listova ima komentara. Papir tamnobijel ili žućkast; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Prepis dovršen mjeseca muharema 862/1457.

(تمت الاوراق بعون الخلاق ... فى المحرم الحرام سنة اثنين وستين وثمانمائة)

Na nutarnjoj strani prve korice nalaze se dvije fetve. Na prvom zaštitnom listu je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Muhamed Baki el-Hafiz, 1193/1779) i bilješke s područja fikha. Ispod tih bilježaka nalazi se kratka bilješka, u kojoj se kaže, da je rukopis poklon od Sejida Abdullaha (gore navedenom vlasniku). Na slijedećim listovima, uključujući i prvi pisani list, nalaze se bilješke s područja fikha i fetve, recept na turskom jeziku za neki lijek radi pojačanja, popis brojnih djela čiji broj dostiže 266, sa kraticama, kojima se autor služio, te imena ranijih vlasnika (Abdulmu'min b. Hajdar, es Sejid Abdullah i Pir Muhamed b. el-Hadž Ali, koji kaže da je rukopis kupio), te bilješke o zavještanju rukopisa. Iz jedne bilješke na turskom jeziku vidi se, da je ranije rukopis bio uvakufio Piri-efendija, za turbe šejh Ušaki-efendije na Kasim-paši u Istanbulu —

وقف مرحوم پیری افندی قاسم پاشاده مدفون الشيخ عشاق افنديك تربه سنده وضع اولنق اوزره وقف ايلمشلر رحمة الله عليه

Iz druge bilješke, pisane slabim arapskim stilom, vidi se da je rukopis kasnije dospio u posjed Abdulbaki-efendije Džine, koji ga je uvakufio za svoje muško potomstvo, — a onda je, u sastavu njegove biblioteke, došao u Gazi Husrev-begovu biblioteku. Ispod ove bilješke nalaze se Džinina dva lična pečata i jedan njegov veliki vakufski pečat. Na kraju se također nalaze bilješke s područja fikha i fetve na turskom jeziku, koje su većinom sa potpisom nekog Ahmeda, vjerovatno Ahmeda el-Mostarije. Tu se još nalaze i razne druge bilješke: dova za sretan brak, formula za punomoć radi obavljanja vjenčanja, formula i uputstvo za gatanje sa Mushafom, o učenju i molitvi radi postizanja neke želje, o velikim sevabima za učenje i klanjanje namaza u noći desetog muharema, o nekim događajima iz turske povijesti sa datumima istih, te iz praznovjerja u vezi sa nekim određenim danima u svakom mjesecu. Na posljednjoj stranici su formule za sudske potvrde nekih dokumenata. Na

nutarnjoj strani posljednje korice nalaze se datumi smjenjivanja i postavljanja nekih visokih vjerskih funkcionera u Turskoj (19. šabana 987/1579 .smijenjen sa položaja istanbulski kadija Mevlana Ivad-efendija, a na njegovo mjesto postavljen Abdulkerim Muhamed-efendija . . .).

Uvakufio Džino-zade.

1264. ISTO **3759.**

U rukopisu je naslov:

جامع الفصولين اى فصول العمادى وفصول الاستروشنى لمحمود بن اسرائيل

L. 230; 30 × 22. *Ta'līq*, pisan širokim perom, na brzinu. Završetak i bilješke sa datumom i potpisom prepisivača na kraju razlikuju se od prethodnog pisma kao da su dopisani drugim rukopisom, — jer je, čini se, prepisivač, u nekom uzbuđenju ili posebno nervoznom stanju, drugim perom završio pisanje posljednje stranice. Tekst bilježaka znači, da je isti dotični prepisivač, koji se na kraju potpisao, prepisao cijeli primjerak. Margine 44 lista s početka obrubljene su crvenim linijama. Papir bijel, deblji, čvrst; mnogi listovi na kraju dohvaćeni su vlagom. Povez polukožni, omotan u zeleno platno.

Prepisao 'Alī b. al-Hāǧǧ Ṣafar b. Ibrāhīm an-Naǧǧār, u gradu Bergamu (Pergamus, u ajdinskom vilajetu), u srijedu 15. zulkade 916/1510, kako je zabilježeno na kraju.

تم بالخير فى يوم چهار شنبه من يوم خمس عشر من ذى القعدة سنة ست عشر وتسعمائة

... كتبه العبد الضعيف الفقير على بن الحاجى صفر بن ابراهيم النجار فى بلدة برغمه فى محلة

جامع جديد ... وقفت هذا الكتاب الشرعى اولاد ثم اولاد ثم اولادهم (!) وان سفل ...

Iz navedenog se razumi, da je prepisivač ujedno uvakufio ovaj rukopis za svoje potomstvo.

Na početku su ispisane kratice i nazivi djela, koja one označuju. Na posljednjoj stranici zabilježeno je nekoliko raznih pitanja sa područja fikha, iz raznih djela.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1265. ISTO **657.**

U rukopisu je naslov: جامع الفصولين للشيخ بدر الدين السماوى

L. 240; 25 × 16,5. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, sitan, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su mjestimice crnom ili

crvenom crticom. Po marginama mnogih listova ima nešto komentara. Papir bijel, glat; na kraju ima nekoliko neispisanih lista. Povez polukožni, oštećen.

Prepisao Ḥusayn b. Muḥammad al-Kesriyawī (— Česnija) 15. safera 1095/1683.

(وقع الفراغ من تحرير هذا الكتاب خامس عشر من صفر الخير المنخرط فى سلك سنة

خمس وتسعين والف من هجرة من له العز والشرف على يدى العبد الفقير ... حسين بن محمد

الكسريه وى)

Na prvom zaštitnom listu zabilježen je kasnije naslov i dio sadržaja. Zatim, na slijedeća četiri lista, nalaze se fetve, gore navedeni naslov i kratice, koje označavaju bibliografiju za izradu ovog djela. Na naslovnoj stranici nalaze se dva velika okrugla pečata Šehdine biblioteke, te bilješke sa imenima i ličnim pečatima ranijih vlasnika (Sulejman b. Ahmed, muderis u Gazi Ahmed-begovoj medresi, koji bilježi da je poslije postao muderis u medresi sultana Murad hana, u Solunu, sa dozvolom da ujedno izdaje fetve. Zatim je postao vlasnik rukopisa Šejhzade Muhamed Emin el-Istanbolli, službenik — *kassâm* — šeriatskog suda u Solunu za vrijeme kadije Sejid Ibrahim-efendije, godine 1168/1754 —

(من جملة ما انعم الله تعالى الىّ وانا العبد الفقير اليه تعالى سليمان بن احمد المدرس

بمدرسة غازى احمد بيك ثم صرت مدرسا بمدرسة سلطان مراد خان بمدينة سلانيك مع كونى

ماذونا بالافتاء .

ثم انتقل الى ملك العبد اليائس الى كرم ربه المستعان ... شيخ زاده محمد امين

الاستانبولى .... القسام بمدينة سلانيك فى زمن المولى الاعظم والهمام الافخم السيد ابراهيم

افندى القاضى بمدينة سلانيك سنة ١١٦٨) .

U vrhu stranice namjerno je izbrisana jedna bilješka sa imenom nekog vlasnika.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1266. Zbirka (مجموع) , 7 **2612.**

L. 45; 20 × 13. *Ta'līq*, od različitih prepisivača. Papir žućkast bijel; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—8. اجوبة قارئ الهداية على اسئلة سئل عنها

Odgovori na razna pitanja s područja fikha. Odgovore je formulisao i dao 'Omar b. 'Alī Sirāǧuddīn Qāri' al-Hidāya, umro 829/1426 (v. br. 1260,[4]). Rukopis nije dovršen.

2. L. 9—15.

(رسالة فى مسئلة الشهادة على الخط والحكم على الغائب)

Rasprava o dokazivanju nečijeg potpisa svjedočenjem i o suđenju čovjeku o odsutnosti, — od nepoznatog pisca. Rad je napisan 866/1481.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين ولا عدوان الا على الظالمين ... وبعد فهذا محصّل سؤال رفع الىّ فى سنة ست وثمنين وثمان مائة فى مسئلة ثبتت بطريق الشهادة على الخط عند حاكم مالكى المذهب وحكم به متوفيا الشرائط الشرعية ونفذه له حاكم حنبلى يرى جوازه وصرح فى تنفيذه بانه قضى به وامضاه وانه طلب من الحنفى تنفيذ حكم الحنبلى فامتنع من ذلك مستندا الى انه لا ينفذ ...

Završetak:

وقد جرى عرف اهل المملكة بان التنفيذ لا يتوقف فيه على الدعوى ولايقال فيه انه ليس بحكم لان الصحيح ان قول القاضى ثبت وتقرر حكم فان كان على غائب فهو نافذ واما هل يحل للقاضى الاقدام عليه بمعنى الحرمة فغير ظاهر فان ائمتنا قال بانه لا ينبغى له ذلك ويمكن حملها على الكراهية ومع ذلك فقد ذكروا للحكم على الغائب طرقا صحيحة سيما فى مثل هذه الحادثة اشار اليها فى العمادية وغيرها واما الثانى فقد صرح جماعة من علمائنا بانه يفتى فى مجلس القضاء ايضا وان قال غيره بانه لا يفتى والله اعلم .

3. L. 15—27.

(رسالة فى ازالة الضرر عن الخلق بتوسيع طريق العامة)

Rasprava iz područja komunalnog uređenja o zaštiti općih interesa građana proširenjem i održavanjem puteva i ulica, — od nepoznatog pisca. Rad je posvećen nekom egipatskom emiru, radi odobrenja i šeriatsko-pravnog opravdanja proširivanja kairskih ulica, koje su građani-pojedinci previše stijesnili i zatrpali, — a raspoređen je na uvod, dva poglavlja i završetak.

Početak:

الحمد لله الذى سهل لمن اختار من عباده طريقا الى الجنة وحصل له بارشاده الى تسهيل طريق عباده توفيقا ومنة ... وبعد فان الخلق عيال الله تعالى واحبهم اليه انفعهم لعياله والساعى فى ازالة الضرر عنهم بنفسه وماله ... وقد كانت الديار المصرية والقاهرة المعزية ... اخرجت الطريق عن موضوعها الذى هو الانتفاع بالمرور ومنعت عنها الشمس والهواء لكثرة الظلل والرواشن حتى كادت تعد من القبور وجهلوا ان من وضع شيئا فى طريق العامة ضمن ما تلف به لتعديه ... حتى يعث الله تعالى لذلك من اختاره لاجزال الثواب ... ورتبته على مقدمة وفصلين وخاتمة

4. L. 28—31 عقائد النسفى

Priručnik o islamskom vjerovanju, što ga je napisao Abū Ḥafṣ 'Omar b. Muḥammad an-Nasafī, umro 537/1142 (v. I, 247 i 407).

5. L. 31—33. قصيدة بدء الامالى

Spjev o islamskom vjerovanju (v. I, 67).

6. L. 33—35 مناجات الشيخ الربانى اسحق الشهير بجمال القرمانى

Molitve skrušenosti i pokajanja u stihu *(kaside)*, što ih je sastavio Ǧamaluddīn Isḥāq b. Muḥammad al-Qaramānī al-Ḥanafī aṣ-Ṣūfī, umro oko 930/1523. To su dvije kaside, od kojih prva ima, prema tekstu ovdje, 33 dvostiha; — a druga ima 43 stiha.

Gornji naslov je prema ovom rukopisu. Inače, izvori koji su nam pri ruci, ne spominju ove kaside, kad govore o ovom autoru (v. GAL, S. II, 630; OM I, 51; AM I, 202; Ahlwardt VI, 167).

Početak prve kaside je:

هربنا ربنا ممن سواكا وشئنا عزلة عما سواكا

Završetak je:

واصلح شأن اسحق باحمد وابراهيم وابنٍ قد فداكا
فانى مذنب عاص اسير وعبد عاجز من مبتلاكا
الهى انت ذو رحم ترحم على منٍ يستحقون الهلاكا

Početak druge kaside je:

ليست الدنيا مقاما فيه روْح وارتياح
انما سجن على اهليه غمّ لا يُزاح

Završetak je:

واعف يا رحمن عن اسحق واغفر ذنبه
انّه قد خاض كلاً فى نهايات الجناح

يا عبادَ الله يا اهل العطايا ادعوا له

انه عبد فقير قد رجاكم فاسمتاح

Ispod toga se nalazi sedam stihova poznatog spjeva *'Ayniye*, takođe o munadžatu, koju je sastavio 'Abdurraḥmān b. al-Ḫaṭīb 'Abdullāh as-Suhaylī al-Andalusī, umro 581/1185 (v. AM I, 520).

Početak je: يا من يرى ما فى الضمير ويسمع

انت المعدّ لكل ما يتوقع

Na listu 36 nalaze se pravila iz arapske gramatike, jedan hadis, te nekoliko savjeta i pouka na turskom jeziku, uzetih iz djela *Pendi Attar*.

Na listovima 37—38 nalazi se fragmenat (dva lista) risale o disputaciji — رسالة فى آداب البحث , što ju je sastavio Muḥammad b. Ašraf al-Husaynī as-Samarqandī al-Ḥakīm, umro u drugoj polovini VII/XIII stoljeća. Ova risala naziva se još *ar-Risala as-Samarqandiya* (v. I, 454; GAL I, 468; S. I, 849; ḤḪ I, 39).

Na listovima 39—41 nalaze se primjeri iz nauke o pravilnom čitanju Kur'ana (tedžvida). Početak je:

قال يا آدم انبئهم الى بارئكم عند بارئكم

Ispod toga je bilješka s područja fikha.

Na listovima 41—42 nalazi se fragmenat spjeva o tedžvidu مقدمة الجزرى , što ga je sastavio Muḥammad b. Muḥammad al-Ğazarī aš-Šāfi'ī, umro 833/1429 (v. I, 62).

Po tom se nalazi bilješka iz god. 1047/1637. o premještanju, odnosno zamjenjivanju položaja nekog Sinan-bega, muderisa u Novom Pazaru, te nekoliko lirskih stihova na turskom jeziku.

7. L. 43—44. هيأت نامه

Spjev u 69 stihova na turskom jeziku o kosmografiji, od nepoznatog pisca.

Početak:

بودنيا هيأتندن برايكى سوز

دلأرم كم ديم اكلمك رياسوز؟

بو ير برطب كبى در معلق

كه جوره صوطوتبدورر مطبق

Završetak:

هران بويدى اقليم دربودنيا ...

بو بشدن بشا طوندى سليمان فريدون وسكندردخى اى جان

اونكده كم اولا نعدل وكرامت طوتر بودنيه البتده تمامت

Na listu 45 nalazi se samo posljednja stranica nekog prepisa s područja arapske stilistike. Potpis prepisivača ove stranice je nečitak, jer se potpisao nekim znakovima (šifrom).

Prepisao pod t. 1—3 Ḥusām b. Muḥammad, 18. zulhidže 987/1579, kako se to vidi u bilješkama na kraju pod t. 2 i 3.

(وكان الفراغ من تحرير هذه المقدمة – من كتابته – فى ليلة الخميس ثامن عشر ذى الحجة الحرام لسنة سبع وثمانين وتسعمائة ... على يد اضعف عباد الصمد حسام بن محمد)

Prepis pod t. 4 pa do kraja, dovršen je 1040/1630, kako se to vidi na kraju pod t. 4 i 5 (تاريخ سنة ١٠٤٠). Potpis prepisivača je nečitak, jer se potpisao nekim znakovima (— ٥ بن ٢٥ ـ ٥ كاتبه ٢٥ ـ), što se rijetko susreće na rukopisima.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se kratka bilješka na arapskom jeziku, u kojoj se kaže, da je rukopis prvobitno uvakufio Osman-efendija, muderis Simzade medrese u Sarajevu — (وقف عثمان افندى المدرس بمدرسة سيم زاده) . Ispod toga je bilješka drugog kasnijeg vakifa. Na istom listu nalaze se poučni stihovi na turskom jeziku — izvadak iz neke kaside. Početak je:

عمره الدائمه اوليسر درهبا بركون

نه قلدك ديوين مالى سؤال ايده خدا بركون

ويردوكى اموالى بولنه قلمسك انفاق

كراسراف ايده سن آلى اوليسر ازدها بركون

Poslije prve risale nalaze se takođe poučni stihovi na turskom jeziku s područja tesavvufa. Na kraju pod t. 7 nalazi se popis nekoliko knjiga, za koje se kaže, da su povjerene na čuvanje mutevelijі Haremejna Mustafa-efendiji — (حرمين شريفين متوليه مصطفى افندى ده امانت قونلان كتب بيان اولنور)

Na rubu istog lista nalazi se nekoliko perzijskih stihova.

Uvakufio Salim-efendija Muftić.

1267. معين الحكام فيما يتردد بين الخصمين من الاحكام 3200.

Djelo o postupku šeriatskih sudova (sudski postupnik). Napisao 'Alī b. Ḫalīl aṭ-Ṭarābulusī 'Alā'uddīn (Ḥusāmuddīn) Abu'l-Ḥasan al-Ḥanafī, kadija u Jerusalimu, umro 844/1440. Raspoređeno je na tri dijela i više poglavlja.

GAL II, 82; S. II, 91.

Početak: تبارك الذى ابدع الموجودات بقدرته وصنع انواع المخلوقات بعظمته

L. 235; 18 × 13. *Ta'līq*, sa nešto *nasḫa*, vrlo lijep, starinski, pisan rukom vještog kaligrafa. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima nekih listova ima malo komentara. Papir žućkast, deblji; povez polukožni, oštećen, sa pozlaćenim ornamentima na koricama.

Prepisao Ḥasan b. 'Abdurraḥīm, u ponedjeljak, mjeseca safera 951/1544.

(تمت هذه النسخة الشريفة بحمد الله تعالى وحسن توفيقه على يد العبد الضعيف ...
حسن بن عبد الرحيم ... وقد وقع الفراغ من تحريره يوم الاثنين من شهر صفر المظفر سنة احدى
وخمسين وتسعمائة) .

Na prvom zaštitnom listu i na naslovnoj stranici nalaze se bilješke s područja fikha, te poučni stihovi na arapskom i perzijskom jeziku. Na gornjem rubu drugog lista nalazi se bilješka na arapskom jeziku, i lični pečat Salih Izet-efendije Hromića, koji kaže da je rukopis kupio.

Uvakufio Salih Izet-efendija Hromić oko 1284/1867 (v. njegov pečat u rukopisu).

1268. ISTO 3383.

U rukopisu je naslov:

كتاب معين الحكام للعالم العامل والفقيه الفاضل علاء الدين ابى الحسن على بن خليل
الطرابلسى

L. 216; 21 × 14. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom, i mjestimice crnom crticom. Papir žućkast i bijel, deblji; povez kožni, oštećen, sa zlatnim ornamentima na sredini korica.

Prepisao Ibrāhīm b. 'Alī, 17. rebiul-evela 999/1590.

(قد وقع الفراغ من كتابة هذا الكتاب المسمى بمعين الحكام ... على يد احقر الانام ...
ابراهيم بن على وقت الظهر فى اليوم السابع عشر من شهر ربيع الاول فى سلك شهور سنه
تسع وتسعين وتسعمائة)

Na početku se nalazi ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Fehmi Omer b. Sadik es-Saraji — iz Sarajeva), sadržaj nekoliko prvih poglavlja, bilješke s područja fikha i fetve, te bilješka o ovom djelu, u kojoj se, pored naslova, navodi popis djela kojima se autor služio pri izradi ovog svog djela (اسماء الكتب التى جمع منها هذا الكتاب). Ispod toga se nalazi prepis bilješke Quṭbuddin el-Hanefije o piscu i kadiji u zamjeni (naib) Muḥamedu b. Eflātun (Aflāṭūn), Eflatunzade, umro 937/1530. koji je također napisao djelo o sudskom postupku pod naslovom: al-Iḫtiyārāt — (اختيارات الاحكام فى ضروريات الحكام , v. Ismā'īl-paša, Ḏail I, 48 i GAL, S. II, 641). — Evo te bilješke u našem rukopisu:

ووجد بخط العلامة قطب الدين الحنفى مانصه :

محمد بن افلاطون الرضوى الشهير بافلاطون زاده من تلاميذ مولانا العلامة خسرو وكانت
له معرفة تامة بابواب القضاء والمعاملات وانواع الحجج والخصومات وكان القضاة يتخذونه نائبا
عنهم ثم استاب بمنشور السلطان نائبا عن كل قاض ببروسا ثم طلب الى القسطنطينية وناب فيها
عن قضاتها فلم توافقه تلك البلاد وحصل له مرض النقرس فسأل فى العود الى بورسا فاعيد اليها
وولى نيابتها نحوا من اربعين عاما وجمع كتابا فى المسائل التى يكثر وقوعها فى الحكم سماه
الاختيارات وكتابا آخر فى كيفية كتب الوثائق والسجلات وله انشاء حسن وشعر بالتركية
ومشاركة فى الفنون وكان يسكن فى محلة الدباغين ببروسا الى ان توفى فى سنة سبع وثلاثين
وتسعمائة ودفن فى مقبرة بكار باشى رحمه الله تعالى

Na naslovnoj strani je, pored naslova, ime ranijeg vlasnika (Muhamed Šakir Muid-efendizade). Na završetku se nalaze dva prigodna stiha na turskom jeziku, pisana rukom prepisivača, te na neispisanim listovima dvije bilješke s područja fikha.

1269. ISTO 779.

U rukopisu je, umjesto naslova, sitno pisana bilješka:
هذا كتاب معين الحكام

L. 248; 20 × 15. *Nasḫ*, pisan vještom rukom. U pisanju ima grešaka. Deset lista s početka izgubljeno je i dopisano kasnije drugim, slabijim rukopisom. Stranice su obrubljene sa dvije crvene linije. Istaknute riječi podvučene su crvenom i mjestimice crnom crticom. Papir bijel, potamnio; neki listovi dohvaćeni su vlagom. Povez kožni, oštećen.

Na kraju se nalaze dvije bilješke o prepisu, sa dva različita datuma. U prvoj se kaže, da je prepis dovršen 995/1586

(ختم تحريره فى اليوم التاسع من شهر شوال المكرم فى سنة خمس وتسعين وتسعمائة)

a u drugoj se kaže da je djelo prepisao Mūsā b. 'Alī — Abū Ǧundiya? — u ponedjeljak ... mjeseca ramazana 1132/1719.

(وكان الفراغ من كتابته يوم الاثنين المبارك ... شهر رمضان سنة اثنين وثلاثين ومائة
والف ... على يد كاتبه .. موسى بن على ابو اجنديه الحنافى – ؟ –)

Držimo da se prvi datum odnosi na prepis originala, iz koga je ovaj primjerak prepisan, a drugi datum odnosi se na ovaj rukopis.

Na naslovnoj stranici nalazi se ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Murat-kapetan — (ملكه مراد قپودان)). Ispod toga je druga bilješka, u kojoj se kaže, da je dotični vlasnik rukopis uvakufio 1235/1819.

(قد وقف هذا الكتاب المستطاب وقفا صحيحا شرعيا طلبا لمرضاة الله تعالى وشفاعة
رسوله مراد قپودان ... سنة ١٢٣٥ فى راع)

Rukopis je donesen iz Gradačca, a vakif je stariji brat Husein-kapetana Gradaščevića.

1270. (كتاب فى الفقه) 3812.

مخروم فى اوله وآخره

Djelo s područja fikha, od nepoznatog pisca, nepotpuno s početka i na kraju. To je izbor pravnih mišljenja i rješenja iz raznih djela, koji je sačinjen, da posluži kao izvor i priručnik muftijama i kadijama. Takvih djela ima više u šeriatsko-pravnoj literaturi, i jedno od poznatih je ono, što ga je sabrao Abū Muḥammad Maḥmūd b. Aḥmad al-'Aynī, umro 855/1451, — pod naslovom: المسائل البدرية المنتخبة من الفتاوى الظهيرية (v. ḤḪ II, 1226). Držimo da bi ovaj rukopis mogao biti jedan dio toga djela.

L. 187; 27 × 18,5. *Nasḫ* starinski, pisan širokim perom, vještom rukom. Papir žućkast, deblji; povez djelomično popravljen, tako da je prva korica stara, kožna, a druga — nova, platnena.

Rukopis potječe iz XVI stoljeća.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1271. مشتمل الاحكام 504.

لفخر الدين الرومى

Zbirka šeriasko-pravnih pravila i propisa, sabranih po raznim fikhskim djelima, da bude kao pomagalo šeriatskim sudijama. Sabrao Yaḥyā b. 'Abdullāh Faḫruddīn ar-Rūmī al-Ḥanafī, umro poslije 880/1475.

Ahlwardt IV, 244 (br. 4795); AM II, 528; ḤḪ II, 1692.

Ḥ. Ḫalīfa (n. m.) kaže da je djelo napisano u Jedreni i posvećeno sultanu Muhamedu el-Fatihu. Postoje dva izdanja ovog djela: opširnije i kraće izdanje (*kebir* i *sagir*). Na kraju opširnijeg izdanja, — kako navodi Ḥ. Ḫalīfa, — pisac kaže, da je sređivanje dovršio u Jedreni 879/1474. Prema tome, ne može biti ispravno, što neki izvori navode, da je autor živio i pisao u vrijeme sultana Bajazida I (1389—1402), — v. OM I, 139 i GAL II, 224, — niti da je umro 864/1459, kako to bilježi AM (n. m.) i sam ḤḪ (n. m.), nego je najbliže ispravnosti, kako smo mi naveli, tj. da je pisac umro poslije 880. H, što zastupa i Ahlwardt (n. m.). Naš rukopis je kraće izdanje (*sagir*). Bergivija je rekao za ovo djelo da je popularno, ali i pored toga, da je dosta slabo, što se stvarno vidi po tekstu na mnogim mjestima.

Početak:

الحمد لله الذى جعل ملة الاسلام (قوية) بالشريعة المنورة ... اما بعد لما كان علم الفقه
من أشرف العلوم واعلاها ... قال مولانا علامة العلوم ... فخر الدين نور الله مرقده وجعل
الجنة مقعده جمعت هذه المجموعة الآن من الكتب المتداولة فى البلدان ... وسميته مشتمل
الاحكام لكونه مخصوصا للقضاة والحكام

Prvo poglavlje je:

فصل فيما يتعلق بكتاب النكاح ذكر فى الذخيرة

L. 122; 26,5 × 17. *Nasḫ* krupniji, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po marginama nekih listova ima komentara. Papir žućkast, deblji. Povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na sredini korica.

Prepis dovršen 28. rebiul-ahira 966/1558.

(تم الكتاب بعون الله الملك الوهاب فى ٢٨ شهر ربيع الآخر سنة ٩٦٦)

Na početku se nalazi sadržaj, pisan kasnije na dodatim listovima, kao i sadržaj, pisan rukom prepisivača, te bilješke s područja fikha i fetve na arapskom i turskom jeziku. Među ovim bilješkama nalazi se jedna kraća bilješka, u kojoj se kaže, da se je dogodilo

pomračenje sunca *(kusūf)* 16. šabana 990/u subotu 5. septembra 1582 (bez oznake mjesta).

Na naslovnoj strani, pored bilježaka i uvoda, nalaze se imena ranijih vlasnika (Abduldželil, Muhamed b. Abduldželil, Mustafa b. Muhamed Kevakibizade). U vrhu prve stranice ima kratka bilješka, u kojoj se kaže, da je rukopis dobio u posjed, putem nasljedstva, Salih Izzet-efendi Hromozade (Hromić). Na kraju su također bilješke s područja fikha i fetve na turskom jeziku, koje je dao šejhul-islam Ebu 's-Su'ūd-efendija. Među ovim fetvama ima ih, u kojima se objašnjava, šta je to zemljište »ušrijje« i »haradžijje«, te o vrsti vlasništva nad zemljom i raspolaganju s njom u Budimskom vilajetu (Mađarska). Tu je i jedna odulja molitva za liječenje crvenog vjetra (هذا دعاء الريح الأحمر) , koja je prepisana 7. safera 980/1572.

(تم الدعاء بعون المعين ف ٧ صفر سنة ٩٨٠)

Uvakufio Hromo-zade Salih Izet-efendija (v. pečat u rukopisu).

1272. Zbirka (مجموع) , 3 **1499.**

L. 175; 21 × 13. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, oštećen, sa pozlaćenim ornamentima na koricama, čija je pozlata izblijedila.

1. L. 1—138. ISTO

U rukopisu je naslov: مشتمل الاحكام لفخر الدين

Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

Na listovima 139—140 nalazi se tumačenje jednog ajeta i sadržaj slijedećeg djela.

2. L. 141—168. احكام الناطق
فى الفقه الحنفى

Kraće djelo o fikhu, što ga je napisao Abu'l-'Abbās Aḥmad b. Muḥammad an-Nāṭifī al-Ḥanafī, umro 446/1054. Rad je podijeljen na 28 poglavlja.

ḤḤ I, 22; GAL, S. I, 636.

Početak poslije besmele:

احكام النساء قال ابو العباس الناطفى سمعت الشيخ ابا الحسن بن سراقة يقول

Završetak je:

وصلوة التطوع تم الاوقات جوازا وتخصها اداء يعنى جميع الاوقات ويكره اداءها فى خمسة اوقات وصوم التطوع لا يكره فى جميع الايام الا فى خمسة ايام والله سبحانه وتعالى اعلم بالصواب

3. L. 168—175. رسالة فى السياسات الشرعية
لدده افندى

Rasprava o nekim pravilima tumačenja i primjene šerijatskog prava i o postupku državnih vlasti u raznim prilikama. Napisao Dede-efendi (Ibrāhīm b. Baḫšī Dede Ḫalīfa, — Qara Dede —), umro 973/1565.

Ahlwardt V, 122; GAL II, 446.

Gornji naslov i ime pisca (Dede-efendi) su prema rukopisu, a tako ih navode ḤḪ (I, 873) i Ahlwardt, bez ikakvih podataka. Brockelmann pak navodi puno ime pisca, kako je u zagradi, a na drugom mjestu (S. II, 665) kaže da je Bošnjak (al-Bosnawī)!

Rad je raspoređen na šest odjeljaka.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلوة ... وبعد ذكر فى العناية شرح الهداية السياسة تغليظ جزاء جناية لها حكم شرعى حسما لمادة الفساد وذكر فى معين الحكام

Završetak:

فالامر بالمعروف واجب او فرض ... وان غلب على ظنه انه لا يترك لا يكون آثما فى ترك الامر بالمعروف

Prepisao cijelu zbirku neki 'Abdulḥannān, 5. redžepa 1118/1706, kako se to vidi na kr pod t. 1 i t. 3.

(تم كاتبه عبد الحنان ... تمت الرسالة فى السياسة لبعض العلماء الشهير بدده افندى وقع الفراغ من التحرير فى خامس رجب لسنة ثمانى عشر ومائة بعد الالف من الهجرة) .

Na nutarnjoj strani prve korice zabilježeno je ime ranijeg vlasnika (Isma'īl-efendi Krimi Karasuli, u Sulejmaniji u Istanbulu). Poslije nekoliko neispisanih lista s početka nalazi se sadržaj djela pod t. 1, zatim bilješka u kojoj se kaže, da je ovaj rukopis kupio Muhamed Seid, sarajevski kadija, iz ostavine (muhallefat) Šejhzade. Bilješku je napisao Muhamed b. Mustafa b. Ahmed, mutevelija Gazi Husrev-begova vakufa, bez oznake datuma. Na naslovnoj stranici nalaze se dvije bilješke i lični pečat. U prvoj od njih kaže se, da je vlasnik ovog rukopisa Hafiz Muhamed Šerif. U drugoj se kaže, da je rukopis uvakufio Ahmed Asım b. Muhamed, pisar (katib) Gazi

Husrev-begova vakufa, za medresu Husrevijju u Sarajevu, 1269/1852. Ispod toga je njegov lični i vakufski pečat.

1273. ISTO **2119.**

Na donjem prerezu listova naslov je: مشتمل الاحكام

L. 124; 20 × 15. *Nasḫ-ta'līq*, lijep, pisan vještom rukom, različitim perom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima samo nekih listova ima komentara, pisanih većinom sitno, rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, čvrst; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku se nalaze fetve na turskom jeziku, od sarajevskih muftija Sejid Šakira i Sejid Muhameda, — te sadržaj, pisan kasnije. Na naslovnoj stranici su bilješke, uzete iz djela *Qādī-hān*, te imena ranijih vlasnika (Ahmed b. Jusuf b. Rošen; Abdullah, kadija u Uskudaru — تملكه العبد الفقير .. عبد الله القاضى بمدينة اسكدار , Husamuddin b. Sulejman, kadija privremeno u Egri — Erlau — تملكه الفقير حسام الدين بن سليمان القاضى بدار الجهاد اكرى موقتا , Mustafa, carev imam — استصحبه الفقير مصطفى الامام السلطانى. Na kraju su izvaci iz raznih fikhskih djela, fetve na turskom jeziku, te sadržaj, — što je sve, čini se, pisano rukom prepisivača, — i početak spjeva *Sibḥat al-gadīr* od Mer'ašije (v. I, 76).

1274. Zbirka (مجموع) , 2 **406.**

L. 26; 30 × 20; *Nasḫ* krupniji, pisan u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. Papir žućkast, deblji; povez papirni.

1. L. 1—11. فصل فى قراءة القرآن خطأ

Fragmenat o pogrešnom učenju Kur'ana u namazu, uzeto iz djela مشتمل الاحكام , kako je to zabilježeno na kraju.

Početak je, nakon gornjeg naslova:

وفى الاحكام المتعلقة بالقرآن ان المصلى اذا اخطأ فى القراءة فذلك لا يخلو من وجوه اما ان يكون الخطأ فى الاعراب

Na listovima 11—14 nalaze se bilješke s područja fikha (o namazu صلاة الرغائب i o čišćenju), te kratke biografije Ebu Hanife i Šafi'ije.

2. L. 14—26. كتاب الفروق

Risala o razlikama među fikhskim pitanjima, koja su na prvi pogled slična, — od nepoznatog pisca.

Početak:

الحمد لله الذى هدانا الى الاسلام وامرنا بالاستسلام وعرفنا الشرائع والاحكام .. وبعد فقد سألنى بعض اخوانى ان اهذب مسائل فى الفقه تتفق مبانيها وتختلف معانيها موجز عبارتها موثر اشارتها سهل الوقوف عليها صعب الخروج منها .. فاجبته الى ذلك .. فصل رجل صلى فى ثوب كان عنده غير طاهر

Završetak:

فصل صوم التطوع (لا يمنع) صحة الخلوة واحرام التطوع يمنع والفرق ان الاحرام اذا فسد يجب عليه القضاء لانه كثير فيكون مانعا بخلاف الصوم لانه قضاء يوم واحد وهو يسير فلا يكون مانعا تمت .

Prepis potječe iz XVII stoljeća.

U rukopisu se nalaze stariji pečati Gazine biblioteke, iz godine 1280/1863.

1275. لسان الحكام فى معرفة الاحكام **2715.**

Priručnik za šeriatske sudije o sudskom postupku (v. I, 131). Napisao Abu'l-Walīd Aḥmad b. Abu'l-Yumn Muḥammad b. Abu'l-Faḍl Muḥammad b. Abu'l-Walīd Muḥammad b. Abul'l-Faḍl Muḥammad b. Abū 'Abdullāh Muḥammad Ibn aš-Šiḥna al-Ḥanafī, umro 882/1477. Ime autora (Aḥmad) je prema našim rukopisima. Izvori pak, koji su nam pristupačni, kažu da mu je ime Ibrāhīm.

ḤḪ II, 1549; GAL II, 97; S. II, 115; Ahlwardt IV, 245.

Brockelmann, na drugom mjestu (G. II, 141—2) navodi drugog pisca (Muḥammad b. Kamaluddīn Muḥammad b. Maḥmūd Ibn aš-Šiḥna, umro 815/1412) i pripisuje mu djelo pod istim ovim naslovom.

Pisac je djelo rasporedio na trideset poglavlja (faṣl), ali je obradio samo 21 poglavlje. Dopunu tomu napisao je Burhānuddīn Ibrāhīm al-Ğāiqī (ḤḪ n. m.: al-Ḫāli'ī) al-'Adawī al-Ḥanafī, 1015/1606.

Dopuna, prema ḤḪ (n. m.), ima naziv: غاية المرام فى تتمة لسان الحكام .

i nalazi se u ovom rukopisu, samo je prepis nedovršen, jer nedostaje posljednje poglavlje.

Početak:

الحمد لله العادل فى حكمه القاضى بين عباده بعلمه .. وبعد فلما ابتليت بالقضاء وجرى الحكم ومضى احببت ان اجمع مختصرا فى الاحكام .. ورتبته على ثلاثين فصلا .

Početak Dopune:

الحمد لله المتصف بالكمال المنزه عن النقص فى صفات الجلال ... اما بعد فيقول العبد العاجز ... برهان الدين ابراهيم الجابق (كذا فى الخط وفى كشف الظنون : الخالعى) العدوى الحنفى .. لما رأيت الكتاب المحكم الاحكام المسمى بلسان الحكام مشهورا فى بلاد الاسلام .. وقد توفى مؤلفه قبل الاتمام .. وكان الناقص من فصوله الثلاثين تسعة فصول فاحببت ان اجمعها من كتب الائمة الفحول

L. 222 (164 + 58); 20,5 × 13,5. *Ta'līq*, od dvojice prepisivača. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Prepisao prvi, osnovni dio, Šaiḫ Muḥammad b. 'Abd . . ., sredinom rebiul-evela 995/1586, kako se to teško može pročitati u bilješci, koja je namjerno brisana, a koja se nalazi na rubu posljednjeg lista (164).

(وهو آخر ما وجد .. كتبه الفقير شيخ محمد بن عبد .. فى اواسط ربيع الاول سنة ٩٩٥)

Prepis Dopune potječe iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalaze se imena ranijih vlasnika (es-Sejid Mahmud Šerif Tekdest Efendi-zade, kadija, ranije u gradu Sofiji —

من ودايع الدهر لدى افقر الورى السيد محمود شريف العريف بين اترابه بتكدست افندى زاده القاضى فى الماضى بمدينة صوفيه

Haffaf-zade Muhammed Emin . . .). Na naslovnoj stranici su, pored gornjeg naslova, bilješke s područja fikha. Na kraju je bilješka sa imenom opet jednog vlasnika (Muhamed Hafiz b. Osman, zamjenik kadije u Gračanici), te mali lični pečat drugog vlasnika (es-Sejid Muhamed Šakir, 1265/1848).

1276. ISTO **1556.**

U rukopisu je naslov:

كتاب لسان الحكام فى معرفة الاحكام تأليف الشيخ العالم العلامة وحيد دهره وفريد عصره الشيخ ابى الوليد احمد بن ابى اليمن محمد بن ابى الفضل محمد بن ابى الوليد محمد بن ابى الفضل محمد بن ابى عبد الله محمد بن الشحنه الحنفى لطف الله به ورحم اسلافه

Ovaj primjerak je bez Dopune.

L. 189; 20,5 × 15. *Nasḫ*, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubu samo nekih listova s početka ima nešto komentara. Papir bijel i žućkast, deblji; povez kožni, sa jednostavnim ornamentima na koricama.

Prepis dovršen u subotu 17. džumadel-ula 999/1590.

(وكان الفراغ من نسخ هذه النسخة المباركة المسماة بلسان الحكام .. فى ضحوة نهار السبت سابع عشر من جمادى الاولى سنة تسع وتسعين وتسعمائة)

Na naslovnoj strani, pored gornjeg naslova, nalazi se bilješka i vakufski pečat zavještača, te jedan hadis, slabe vjerodostojnosti. Na kraju je jedna bilješka s područja arapskog jezika, te kraće bilješke s područja fikha.

Uvakufio Memišaga Kasumagić, čiji se pečat nalazi na početku i na kraju rukopisa. U pečatu je datum: 1284/1867.

1277. ISTO **3576.**

Na naslovnoj strani je sitno pisana bilješka, umjesto naslova:

لسان الحكام من تأليفات شيخ مشايخ الاسلام قدوة المحققين .. الشيخ ابن الشحنه .. وكان قاضى القضاة بمصر المحمية .

Primjerak je sa Dopunom.

L. 260; 19,5 × 14. *Ta'līq*, sitniji u prvom dijelu i krupniji u Dopuni, od drugog prepisivača. U vrhu prve stranice nalazi se lijep mali unvan, u kome je izrađeno sitno poljsko cvijeće, zlatnom bojom, na mavi podlozi. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Po rubovima nekih listova s početka ima malo komentara. Papir bijel, djelomično potamnio; listovi na kraju dohvaćeni su vlagom. Povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepis prvog dijela vjerovatno potječe iz XVII, a drugog iz XVIII stoljeća.

S početka se nalaze bilješke s područja hadisa, arapskog jezika i fikha. Na naslovnoj strani nalazi se ime i lični pečat ranijeg vlasnika (La'līzāde Šejh Muhamed, kadija na Kasim-paši). Tu je i jedna bilješka, namjerno pobrisana. Na kraju su tri stiha od Abū Alī Sina-a, na perzijskom jeziku.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1278. درر الحكام فى شرح غرر الاحكام **687.**

Komentar djelu *Gurar al-aḥkām*. Oboje napisao Muḥammad b. Farāmurz b. 'Alī Monla Ḫusraw, umro 885/1480.

GAL II, 226; S. II, 316.

Početak:

الحمد لله الذى احكم احكام الشرع بمحكم كتابه

L. 376; 23,5 × 15. *Nasḫ*, sitan, veoma lijep, pisan rukom vještog kaligrafa. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa. U vrhu prve stranice nalazi se veoma lijep unvan, u kome je izrađeno sitno poljsko cvijeće u bojama, na mavi (ljubičastoj) i zlatnoj podlozi, a sve u skladnim razmjerima i brojnim skladnim izrazima. Zadivljuje postojanost boja, pogotovo kad se uzme u obzir, da su date u knjizi koja je služila kao priručnik više od tri stoljeća. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale sa tri crvene linije. Rečenice su u uvodu rastavljene zlatnim krupnim tačkama. Papir bijel, mjestimice potamnio, deblji; povez kožni, oštećen, ukrašen pozlaćenim ornamentima.

Prepisao Sulaimān b. Ǧa'far, u Istanbulu, u dvoru (saraju) Ibrahim-paše, u srijedu mjeseca safera 997/1588.

(قد وقع الفراغ من كتابة هذا الكتاب الشريف فى يوم الاربع فى وقت الضحى من ايام العشرة من شهر صفر سنة سبع وتسعين وتسعمائة ببلدة قسطنطينية فى سراى ابراهيم پاشا فى دار الصغير (؟) صانها الله بحر البلية على يد العبد المذنب المحتاج الى رحمة ربه العلى سليمان بن جعفر)

Na početku se nalazi bilješka ranijeg vlasnika, pisana slabim arapskim stilom, u kojoj se kaže da je rukopis kupio Salih Izzet (Hromozade), kadija »po drugi put« u Bosnabrodu (Zenica ili Lašva), 5. muharema 1226/1811. Zatim slijedi sadržaj, napisan kasnije. Na naslovnoj strani je sadržaj napisan rukom prepisivača, i na rubu iste stranice ime ranijeg vlasnika (Muhamed, kadija u Bosnabrodu). Na kraju se nalaze prigodni stihovi o prepisu na perzijskom jeziku.

Uvakufio Hromo-zade Salih Izet-efendija (v. pečat sa datumom 1284/1867).

1279. ISTO **2135.**

Naslov na l. 1ª je: درر الحكام شرح غرر الاحكام

L. 420; 20,5 × 13,5. *Ta'līq*, sa nešto *nasḫa*, sitan, složen, pisan vješto. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima ima sitno pisanih glosa. Papir tamnobijel, tanak; povez polukožni, oštećen, prva korica otkinuta.

Prepisao Aḥmad b. al-Hāǧ Muṣliḥuddīn, u Jedreni, početkom safera 1025/1616.

(قد وقع الفراغ من كتابة هذا الكتاب .. فى اوائل صفر الخير لسنة خمس وعشرين والف فى محمية الادرنه .. على يد العبد الضعيف ... احمد بن الحاج مصلح الدين غفر الله له ولوالديه)

Na početku se nalazi bilješka na turskom jeziku s područja fikha, te datum smrti autora, u stihovima:

(خسرو قد كان فى ايامه عالما فى امر فتوى قائما
جامعا للعلم والفتوى معا قائما ليلا نهارا صائما
مات فى شعبان يوم الجمعة فى فراش العزّ كان نائما
وهو مرحوم لنا تاريخه رحمة الله عليه دائما٨٨٥)

Tu je i ime ranijeg vlasnika (Šit Šukurī b. Nuh b. Ahmed el-Uskubi iz Skoplja), stih o prolaznosti ljudskog vlasništva nad knjigama i drugim stvarima, sadržaj pisan kasnije, te nekoliko fetvi na turskom jeziku. Na naslovnoj strani ima više ličnih pečata dvojice ranijih vlasnika (es-Sejjid Muhamed, 1192/1778. i Muhamed Šakir). Tu su i bilješke s područja fikha. Na kraju je kritički osvrt na neka mjesta u ovom djelu, pod naslovom:

فى مواضع عديدة من هذا الكتاب عبارات يجب فيها التأمل بل غالبها غلط وقليل منها صحيحة وفيها عبارات آخر غير ما ذكر كثيرة .

منها لفظ المملوك المشترك فى تفسير قوله وان بيع فى باب صدقة الفطر

— što je napisano rukom prepisivača.

1280. ISTO **660.**

U rukopisu je naslov: كتاب درر الحكام فى شرح غرر الاحكام

L. 496; 26 × 15,5. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, mjestimice s početka vokalizovan od različitih prepisivača. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima glosa. Papir žućkast i bijel, deblji; povez polukožni, oštećen.

Prepisao posljednji dio Qāsim b. 'Abdullāh b. Aḥmad b. Bayazīd b. Ibrāhīm b. Ḫalīl b. Uwais, u Istanbulu, u kući Mehmed-age Mahzar-paše, u srijedu krajem mjeseca rebiul-evela 1050/1640.

(قد وقع الفراغ من كتابة هذا الكتاب الشريف .. فى يوم الچهارشنبه فى وقت الضحى من اواخر شهر ربيع الاول سنة خمسين والف على يد العبد الضعيف .. قاسم بن عبد الله بن احمد بن يزيد بن ابراهيم بن خليل بن اويس آمنهم الله تعالى عن الخوف .. فى بلدة قسطنطينية المحروسة فى دار محمد اغا المشهور بمحضر پاشا)

Na rubu l. 496 ima bilješka napisana drugim rukopisom u kojoj se kaže da je ovaj primjerak sravnjen sa autografom u Egiptu, u vrijeme kada je vlasnik istog Hadži Kasim-efendija bio kadija pri misirskom Divanu 3. džumadel-ula 1052/1642.

(بلغ هذا الكتاب مقابلة على نسخة المؤلف فى ٣ جمادى الاولى لسنة ١٠٥٢ فى زمن تولية مالكها .. الحاج قاسم افندى حين كان قاضيا بديوان مصر المحروسة حميت عن النحوسة)

Na prvom zaštitnom i na listu 1[a] nalazi se ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Muhamed Rešid Hafiz-zade — Hafizović —, 1253/1837). Tu su, na početku, i bilješke s područja fikha, sadržaj, te dvije fetve na turskom jeziku koje je potpisao Derviš Muhamed, muftija u Travniku. Na naslovnoj strani nalazi se tumačenje arapskih izraza za udaljenost, te kratak kritički osvrt na neka mjesta u ovom djelu. Na kraju je namjerno izbrisana neka bilješka. Na posljednjem zaštitnom listu je datum smrti autora izražen u prigodnim stihovima i jednoj rečenici.

1281. ISTO **1381.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب درر i كتاب درر وغرر الحكام.

L. 425; 23 × 14,5. *Ta'līq*, sa nešto *nasḫa* mjestimice, sitan, složen, pisan različitim perima i, čini se, različitim rukopisom. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Prvih deset lista dopisano je kasnije drugim rukopisom. Po rubovima listova ima sitno pisanih glosa. Papir bijel, potamnio, deblji, i mjestimice žućkast; povez kožni, oštećen, sa pozlaćenim ornamentima na koricama.

Prepisao djelomično 'Abdullāh b. 'Omar, pomoćni učitelj (danišmend) u medresi Hasan-paše, u petak mjeseca ševala 1053/1643.

(قد وقع الفراغ من تحرير بعض هذه النسخة الشريفة على يد العبد الفقير ... عبد الله بن عمر حيث كان دانشمند فى مدرسة حسن پاشا – مقتول المرحوم – غفر الله له ولوالديه ... فى يوم الجمعة بين صلوتين لشهر شوال لسنة ثلث وخمسين والف)

Na početku se nalaze recepti na turskom jeziku za neke lijekove, zatim bilješke s područja fikha, među kojima odulja bilješka na turskom jeziku o srodstvu po krvi i po mlijeku; sadržaj, koji je napisao Mahmud, kadija u mjestu ... (nečitko), te bilješka o piscu i poučni stihovi na turskom jeziku.

Uvakufio Ahmed Asım Mutevelić za medresu Husrevijju u Sarajevu 1269/1852 (v. bilješku i pečat na l. 1[a]).

1282. ISTO **2172.**

Po prerezu listova, naslov je: درر غرر

L. 299; 20 × 12,5. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, specifičan, sitan, složen, pisan vještom rukom, mjestimice vokalizovan. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Po marginama listova s početka ima dosta sitno pisanih glosa. Papir tamno-žućkast, čvrst; listovi na kraju, u vrhu, dohvaćeni su vlagom; povez kožni.

Prepisao Muḥammad b. Aḥmad, 13. muharema 1055/1645.

(قد وقع الفراغ من كتابة هذه النسخة الشريفة من يد افقر عباد الله الصمد محمد بن احمد فى اليوم الثالث عشر من محرم الحرام لسنة خمس وخمسين والف ..)

Na početku se nalazi sadržaj, napisan kasnije, drugim rukopisom, na dodatim listovima. Na naslovnoj strani nalaze se sitno pisani poučni stihovi i poučne izreke, bilješke s područja fikha i jedna bilješka iz Šejhzadetove glose Bejdavinom tefsiru (o definiciji pojma srce). Na posljednjem pisanom listu nalazi se kratka biografija autora, uzeta iz djela *aš-Šaqā'iq an-Nu'māniya*. Potom, na slijedeća dva lista, nalazi se kratak rad (nacrt osnovnih pitanja) s područja šeriatskog nasljednog prava, pod naslovom: كتاب الفرائض .

1283. ISTO **595.**

U rukopisu je naslov napisan kasnije:

كتاب درر الحكام فى شرح غرر الاحكام

L. 355; 27 × 15,5. *Nasḫ-ta'līq*, složen, u početku sitniji, a kasnije krupniji. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. U vrhu prve stranice ima unvan u bojama sa sitnim poljskim cvijećem na modroj i zlatnoj podlozi. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Po marginama listova, izuzev pri kraju, ima glosa koje su većinom pisane rukom istog prepisivača. Papir bijel, čvrst; povez kožni, popravljen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao Okčizāde Aḥmed b. Ibrāhīm, u medresi Haseki Sultan u Istanbulu, u subotu mjeseca rebıul-evela 1058/1648.

(قد وقع فراغى من تنميق هذا الكتاب بعون الملك الوهاب فى ربيع الاول فى يوم شنبه من وقت الظهر .. فى محمية قسطنطينية بمدرسة خاصكى سلطان على يد الحقير الشهير باوقچى زاده احمد بن ابراهيم .. لسنة ثمان وخمسين و الف)

Na početku se nalazi ime i lični pečat, vjerovatno nekog ranijeg vlasnika (Mustafa b. Omer), te bilješka, u kojoj se kaže, da je ovo rukopis navedenog prepisivača. Zatim se nalazi ime i lični pečat drugog vlasnika (Muhamed Rešid Hafiz-zade — Hafızović, — Čelebipazari — iz Čelebı Pazara — Rogatice, 1240/1824), te sadržaj pisan rukom prepisivača koji je na kraju zabilježio da je on i vlasnik rukopisa (تملكه العبد الفقير احمد بن ابراهيم عفا عنهما الرحيم) . Potom, na neispisanom listu ima bilješka u kojoj se kaže da je (prvobitno) kupio ovaj rukopis el-Hadž Ali b. Muhamed es-Salihi el-Aufi, u Istanbulu, 1098/1686, za 17 rijala.

(تملكه بالشراء الشرعى من مدينة قسطنطينية .. العبد الضعيف الحاج على بن محمد الصالحى العوفى .. سنة ١٠٩٨ ثمن ريال ١٧)

1284. ISTO **1426.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: درر غرر لملا خسرو افندى

L. 425 (421 + 4); 19,5 × 14,5. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, lijep, sitan, pisan vještom rukom. Stranice su s početka (prvih deset lista) obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Osnovni tekst podvučen je također crvenom linijom. Gornja polovina prvog lista (gdje se, vjerovatno, nalazio lijep unvan), bezobzirno je otkinuta i nadomještena kasnije drugim papirom, na kome je dopisan početak (četiri retka). Po marginama listova ima sitno pisanih glosa, od kojih su mnoge pisane rukom prepisivača. Papir bijel, tanak, glat; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Prepisao Rağab b. 'Oṯmān as-Silivrī 11. redžepa 1062/1651.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذا الكتاب فى اليوم الحادى عشر من شهر رجب المرجب لسنة اثنين وستين بعد الالف على يد اضعف عباد الله .. رجب بن عثمان السلورى)

Na početku, na drugom zaštitnom listu, nalazi se kratka risala o zamjenjivanju imama i hatiba u održavanju hutbe i vršenju džume namaza, od Ibn Kemal-paše (umro 940/1533),

رسالة فى الاستخلاف للخطبة لابن كمال پاشا

Početak joj je:

الحمد لوليه والصلاة على نبيه قال فى الهداية وليس للقاضى ان يستخلف على القضاء الا ان يفوض اليه ذلك بخلاف المأمور باقامة الجمعة حيث يستخلف اقول

Na slijedećim listovima nalaze se poučni stihovi, dove i sadržaj, te odlomak nekog kraćeg rada s područja fikha, od onih beznačajnih radova koji su u posljednje vrijeme bili uobičajeni u Turskoj, a sa kojima je kandidat obično tražio neki položaj. Ovaj rad je napisao neki Neğātī, svrgnuti kadija grada Ušāk (من العبد الداعى الفقير نجاتى المنفصل عن قضاء عشاق — Kutahija, Turska).

Na naslovnoj strani neko je kasnije zabilježio naslov ı vježbao se u pisanju. Ispod toga, pri dnu stranice, nalazi se bilješka sa imenom i ličnim pečatom ranijeg vlasnika (Hasan Hāletī, 1248/1832) koji kaže da mu je rukopis dao u posjed neki ugledni i veliki učenjak (šejh) čije ime ne navodi. Na kraju se nalazi osvrt na neka mjesta u djelu, te izvaci i bilješke s područja fikha.

Na l. 423—425: رسالة فى الولاء

Rasprava o pravnim posljedicama oslobađanja roba i o srodstvu sa robovima, što ju je — držimo — napisao autor prethodnog djela, Munla Husrev, ıako to u rukopisu nije navedeno (v. AM II, 211; GAL, S. II, 317). Rad je dovršen 873/1468.

Početak mu je:

الحمد لله الذى احكم احكام الشرع المبين وعظم قدر من فقه فى الدين .. اما بعد كان ملوك هذه المملكة خلد الله تعالى ايام دولة خلفهم وافاض سجال الرحمة والغفران على سلفهم وللممالك كثرت فيها السبايا والارقاء فكثرت بالضرورة المحررون والعتقاء فكثرت فيهم قضية الولاء .. فلا جرم حررت رسالة فى هذا الباب

Završetak je:

... وان كان غير عربى فعند ابى ح ومحمد يكون لقوم الاب عليه ولاء ولا خلاف لابى يوسف هذا ما تيسر لى فى هذا المحل الدقيق من التحقيق .. وقد اتفق (الفراغ) عن نظمها فى

سلك التحرير وتصويرها على احسن التصوير بالطف تقرير ف اوائل شهر رمضان المبارك من شهور سنة ثلث وسبعين وثمانمائة من الهجرة المصطفوية

Risala je raspoređena na uvod *(muqaddima)*, glavni dio *(maqṣad)*, jedno poglavlje *(faṣl)* i dodatak *(teḏnīb)*.

Poslije toga nalaze se opet bilješke s područja fikha, od kojih su neke na turskom jeziku.

1285. ISTO **1304.**

Primjerak je nepotpun s početka (izgubljeno 16 lista).

L. 485; 24,5 × 14,5. *Ta'līq*, sa nešto *nasḫa*, specifičan, pisan vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova ima glosa. Papir tamnobijel, glat; povez kožni, znatno oštećen, druga korica otkinuta, a mnogi su listovi prosuti.

Prepisao Muḥammad b. Šuğā'uddīn, u Istanbulu, u srijedu naveče 23. ramazana 1076/1665.

(تم بعون الله الملك المنان فى منتصف ليلة الاربعاء هو الثالث وعشرون من شهر رمضان لسنة ست وسبعين والف فى مدينة قسطنطينية المحمية ... كاتبه الفقير محمد بن شجاع الدين)

Ispod toga je bila napisana neka odulja bilješka, koja je namjerno pobrisana.

Na kraju je kronogram na turskom jeziku, sa datumom autorove smrti, te bilješke s područja fikha i fetve. Jednu fetvu iz te bilješke izdao je Mustafa, muftija u Akhisaru (Prusac), a drugu — Muhamed, muftija u Sarajevu.

1286. ISTO **410.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: درر شرح غرر

L. 293; 29 × 19,5. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, lijep. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima glosa. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao Aḥmad b. al-Ḥağğ Muḥammad el-Fočevī (iz Foče), imam, u utorak, između akšama i jacije, krajem mjeseca safera 1096/1684.

(قد وقع الفراغ من تحرير درر الحكام .. على يد اضعف عباد الله الصمد احمد بن الحاج محمد الامام الفوچوى (نسبة الى بلدة فوچه فى بوسنه) .. فى اواخر شهر صفر الخير من شهور سنة ست وتسعين والف من الهجرة النبوية ليلة الثلثا بين العشائين ..)

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se kronogram smrti autora. Na početku je sadržaj. Na naslovnoj strani su bilješke s područja fikha i arapskog jezika. Među bilješkama nalazi se i kratak uvod ili početak za službene dopise (molbe, žalbe, prijave) koji je sastavio neki Fevzi-efendi. Na završetku se nalaze prigodni stihovi na perzijskom jeziku, prigodna kratka dova, koju kadija treba da moli svaki dan prilikom dolaska na svoj posao, a u kojoj moli Allaha za pomoć da sudi na osnovu znanja i razuma i da se drži pravde u svakoj prilici, u srdžbi kao i u lijepom raspoloženju. Tu su i fetve na turskom jeziku i na kraju bilješka s područja fikha iz djela *Fuṣūl al-'imādī*.

Iz biblioteke Hasan-efendije Bojo-zade (v. pečat na više mjesta u rukopisu).

1287. ISTO **3864.**

U rukopisu je naslov napisan kasnije: كتاب درر الحكام

L. 431; 24 × 16. *Ta'līq*, veoma lijep, složen, pisan rukom vještog kaligrafa. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Sve stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. U vrhu prve stranice ima lijep unvan, u kome je izrađeno sitno cvijeće na modroj i zlatnoj podlozi. Po marginama nekih listova ima sitno i lijepo pisanih glosa. Papir tamno-bijel ili žućkast, tanak; neki listovi su po rubu oštećeni crvotočinom, a mnogi su, naročito pri kraju, dohvaćeni vlagom. Povez kožni, oštećen, sa otiskom pozlaćenih ornamenata na koricama, omotan u zeleno platno koje je također oštećeno. Primjerak je inače veoma lijepo ispisan i opremljen.

Rukopis potječe iz XVI ili XVII stoljeća.

Na početku se nalaze bilješke s područja fikha, nekoliko fetvi na turskom jeziku, na kojima je potpis: Sunullah, — te sadržaj, pisan rukom prepisivača i lijepo uokviren. Na naslovnoj stranici nalazi se bilješka na turskom jeziku koja se teško čita zbog oštećenja vlagom, a u kojoj se kaže da je ovaj rukopis kupljen za novac iz prihoda Ahmedagina vakufa u Mostaru u vrijeme kada je mutevelija toga vakufa bio vakifov otac Omeraga. Bilješku je napisao, potpisao i stavio svoj lični pečat, — bez oznake datuma, — Ibrahim, mostarski kadija —

مدينة موستارده واقع باب السعادة اغاسى مرحوم ومغفور له احمد اغانك سابقا وقف متوليسى اولان مرحوم باباسين عمر اغانك توليتى حالنده واقع مرحوم مومى اليهك –؟ – مال وقفنك ازديادندن متولى مرحوم .. عمر اغانك زماننده بولنان –؟ – مال وقف اقچه سندن النان درر غرردر . حرره العبد الفقير اليه عز شأنه وعم نواله ابراهيم القاضى بمدينة موستار عفى عنه

Sudeći po rukopisu, držimo da je pomenuti Ibrahim, mostarski kadija i prepisivač ovog lijepo uređenog primjerka.

Na rubu iste stranice je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Ahmed b. Husejn, mutevelija). Na posljednjoj stranici, na rubu, nalaze se dva lična pečata od kojih se u jednom, manjem, može pročitati ime: Džafer, a po tom, na slijedećem listu, su još 2—3 fetve, sa potpisom: Sun'ullah.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1288. ISTO **285.**

U rukopisu je zabilježeno mjesto naslova: درر شرح الغرر

L. 352; 28 × 17. *Ta'līq*, lijep, pisan vrlo vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Na početku i na kraju ima više neispisanih lista. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne, širom zlatnom i jednom crvenom, a ostale samo crvenom linijom. U vrhu prve stranice nalazi se lijep unvan u bojama, na zlatnoj podlozi. Po rubovima listova ima dosta glosa koje su pisane lijepim rukopisom istog prepisivača. Papir bijel, glat, s početka deblji, a u drugoj polovini tanak; mnogi listovi dohvaćeni su po rubovima vlagom; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na sredini korica.

Na početku ima više listova na kojima su razne bilješke i sadržaj pisan rukom prepisivača.

Prepisao 'Abdurraḥmān Zayrekizade, muderis u medresi Hatidže Sultan (u Turskoj), u drugoj polovini XVII stoljeća, oko godine 1090/1679. To se može razumjeti iz dvije bilješke na završetku, u kojima imenovani kaže da je »dovršio sravnjivanje, čitanje i korepetiranje (muzakeru) ovog rukopisa 17. rebiul-evela 1113/1701«.

قد تم مقابلة هذا الكتاب ومطالعته ومذاكرته ببعض الاخوان بعون الملك المنان عن يد العبد الضعيف السيد عبد الرحمن زيرك زاده المدرس بمدرسة خديجة سلطان .. فى السابع عشر من ربيع الاول لسنة ثلث عشر ومائة بعد الألف

Uz to, na prvom zaštitnom listu, nalazi se odulja bilješka na turskom jeziku koja sadrži potvrdu (temesuk) o izdavanju pod kiriju

vakufskog objekta, jedne banje koja je u ruševnom stanju, a ne može da se popravi iz vakufskih sredstava. Prepisivač ove potvrde kaže da je predmetna banja vakuf njegova djeda, merhum Muhjiddina Zejreka, u kasabi Kaladžek (u Anadoliji), te da je početkom mjeseca džumadel-ula 1090/1679. riješeno, da se ista, pošto je u ruševnom stanju, izda pod najam mještaninu Mahmud-begu sinu Omerovom, uz određene povoljne uslove (da daje vakufu osam akči dnevno i 400 groša odmah). Bilješka počinje riječima:

باعث ترقيم حروف بودركه اشبو يك طقسان سنه سى جمادى الاوليسنك غره سندن كنغرى سنجاغنده قلعه جك قصبه سنده جدمز مرحوم ومغفور زيرك محى الدين اوقافندن اولان حمام خرابه مشرف اولوب ايرادى مصرفن احاطه ايتميوب ..

Kad se ova bilješka prouči u vezi sa gore navedenom bilješkom na kraju djela, te naročito kad se sravni pismo u njima i u djelu, vidi se da je to sve isti rukopis.

Dalje s početka nalaze se bilješke s područja fikha, ime jednog ranijeg vlasnika koje je namjerno brisano (Muhamed Tajib-efendi), zatim kratka bilješka na arapskom jeziku, u kojoj je H. Mehmed Handžić zabilježio da je ovaj rukopis uvakufio Hamdija Kreševljaković, 1356/1937.

(وقف هذا الكتاب طلبا لمرضاة الله تعالى محمد حمدى افندى قره شولا قويچ سراى بوسنه فى سنة ١٣٥٦هـ)

Po tom se nalazi kratka biografija pisca, te sadržaj pisan rukom prepisivača koji se na kraju istog potpisao. Na naslovnoj stranici nalazi se pečat Gazi Husrev-begove biblioteke, bilješka na turskom jeziku s područja fikha, te imena i lični pečati ranijih vlasnika (el-Hadž Omer Ebu 'š-Šejh Muhamed Čauš-zade; Ali, kadija u kasabi Razluk u okolini Soluna u Grčkoj?, 1164/1750; Mustafa Vehbi b. Sulejman b. Salih; Derviš Sulejman b. Šejh Mustafa Vehbi, — nakon podjele ostavine s bratom —, 1264/1847). Na kraju ima također nekoliko bilježaka s područja fikha.

1289. ISTO **469.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: درر الحكام , a po gornjem prerezu napisano je pogrešno: درر الاحكام .

Primjerak je pokidan s početka i nepotpun na kraju.

L. 353; 28 × 18. *Ta'līq*, pisan s početka širokim, a poslije oštrim perom, vještom rukom. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po marginama listova s početka (do lista 71) ima dosta glosa, pisanih sitno, rukom istog prepisivača.

Na kraju je samo početni dio poglavlja كتاب الوصايا . Papir bijel, glat, deblji; listovi od 1—4 pokidani, a od 151 do 174 oštećeni po uzdužnom rubu; listovi na kraju dohvaćeni su vlagom; povez je otkinut i izgubljen.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVII stoljeća.

1290. ISTO **1084.**

U rukopisu je zabilježeno: درر شرح غرر

L. 406; 20 × 13,5. *Ta'līq*, sitan, lijep, pisan širokim perom, vještom rukom. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Papir bijel, glat; povez kožni sa pozlaćenim ornamentima na koricama.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVII stoljeća.

Na početku pored neispisanih lista, ima ih nekoliko koji su ispunjeni bilješkama s područja fikha i hadisa, te poučnim stihovima na turskom i arapskom jeziku. Tu su i stihovi koji sadrže datum smrti autora; zatim bilješka u kojoj se kaže da je šejhul-islam Pašmakdži-zade (Ali-efendi b. Muhamed-efendi) umro 4. muharema 1124/1711; recept na turskom jeziku za neki lijek; sadržaj, pisan i obrađen lijepo, rukom prepisivača, popis važnijih djela s područja hanefijskog fikha; terminologija i sistem, kojim se služio pisac fikhskog djela *el-Hidaje* (رسالة مرتبة فى بيان اداب صاحب الهداية ; sadržaj *el-Hidaje*, izrečen u stihovima na perzijskom jeziku, tumačenje izraza: *kitāb*, *bāb*, *faṣl*, koji se navode u djelima fikha, te kratak kritički osvrt na neka mjesta u djelu D u r e r, koji smo i ranije imali, a ovdje se kaže da je taj osvrt dao Muhamed-efendi Čuvi-zade, šejhul-islam, umro 995/1586.

(قال المولى المرحوم محمد افندى الشهير بچوى زاده : فى الدرر والغرر مواضع عديدة مشكلة منها لفظ المملوك المشترك فى تفسير قوله وان بيع فى باب صدقة الفطر ..)

Na završetku je prigodni stih na perzijskom jeziku, u kome se prepisivač ispričava za eventualni slab rukopis, jer su ga, kako kaže, tegobe vremena potresle. Zatim su na kraju bilješke, uglavnom, s područja arapskog jezika, ali iz literature fikha.

Uvakufio Svrzo Ismet-efendija, sin Vejsil-efendije, iz Sarajeva (v. bilješku na arapskom jeziku, na početku rukopisa).

1291. ISTO **217.**

U rukopisu je kasnije zabilježeno: الدرر شرح الغرر

L. 450; 28 × 16,5. *Ta'līq*, vrlo lijep, krupniji. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. U vrhu prve stranice ima lijep mali unvan. Sve stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po rubovima listova ima dosta glosa koje su pisane rukom istog prepisivača. Papir bijel, glat, tanak; povez kožni, sa lijepim pozlaćenim ornamentima na koricama. Primjerak je lijepo opremljen i očuvan.

Prepisao aš-Šayḫ Aḥmad b. al-Ḥāǧ Šayḫī b. al-Ḥāǧ Ḫalīl b. Šayḫī b. aš-Šayḫ Ḥasan b. Ḫalīl b. Ramaḍān, kadija Antakije (Antiohija), — u Istanbulu, u mahali Ašik-paša, u subotu, poslije jacije, mjeseca redžeba 1118/1706.

(قد وقع الفراغ من تسيقه وتحريره من يد العبد الفقير الشيخ احمد بن الحاج شيخى بن الحاج خليل بن شيخى بن الشيخ حسن بن خليل بن رمضان القاضى بمدينة انطاكية .. وملازمه بالقسطنطينية الساكن بمحلة عاشق پاشا .. فى يوم السبت بعد العشاء من رجب المرجب لسنة ثمان عشر ومائة والف من هجرة من له العز والشرف)

Na početku se nalazi ime i pečati ranijeg vlasnika (Muhamed Baki Džino-zade — Džinić, 1207/1792) koji kaže da je rukopis kupio iz ostavine Hajri-zade (Hajrića), — te sadržaj koji je lijepo pisan crvenim mastilom u lijepo izrađenim okvirima.

Uvakufio Abdulbaki-efendi Džino-zade 1284/1867 (v. bilješku i pečat na naslovnoj strani).

1292. ISTO **900.**

U rukopisu je zabilježeno: درر الحكام .

Primjerak je nepotpun s početka (izgubljeno 105 lista).

L. 403; 21 × 15,5. *Ta'līq*, složen, pisan širokim perom, vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. List 157 ispisan je samo djelomično. Po rubovima malog broja listova ima nešto glosa. Papir tamnobijel, različitog kvaliteta i debljine; neki listovi s početka i na kraju dohvaćeni su vlagom; povez kožni, oštećen, prva korica je izgubljena.

Prepisao Abū Bekr b. 'Abdullaṭīf-efendi, u petak mjeseca džumadel-ahira 1149/1736, — kako se to vidi iz donje dvije bilješke na završetku.

(قد وقع الفراغ من تسويد هذه النسخة الشريفة فى يوم الجمعة من شهر جمادى الآخر لسنة تسع واربعين ومائة والف .. من يد الضعيف النحيف ابو بكر بن عبد اللطيف افندى)

Prema toj bilješci na rubu stranice nalazi se druga bilješka, napisana kasnije, u kojoj se kaže da je »sravnio, ispravio i čitao Abdullah b. Abdurrahman el-Kastamuni«.

Na završetku se nalazi prigodni perzijski stih, u kome prepisivač moli da mu se »uči Fatiha«. Na posljednjoj stranici je zaključna bilješka pisca, u kojoj je naveo datum pisanja djela.

Iz biblioteke Fejzijje medrese, čiji se pečat nalazi u rukopisu.

1293. ISTO **4421.**

Na zatvaraču korica nalijepljen je naslov:

هذا الكتاب شرح درر حكام (!)

L. 411; 29,5 × 18,5. *Nasḫ*, krupniji, pisan uvježbanom rukom. U pisanju ima grešaka. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Papir bijel, deblji; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Prepisao Sulaymān b. Aḥmad, iz grada Delvina (Albanija), 10. šabana 1150/1737.

(وقد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة الشريفة .. فى اليوم العاشر من شهر شعبان المعظم لسنة خمسين ومائة والف عن يد العبد المذنب .. سليمان بن احمد عن مدينة دلوينه – بلدة فى بلاد الالبان)

Na početku je zabilježeno nekoliko izreka na arapskom jeziku, i sadržaj.

1294. ISTO **1361.**

U rukopisu je naslov: كتاب درر الحكام . Primjerak je nepotpun na kraju.

L. 518; 19,5 × 14. *Ta'līq*, raznih vrsta, od različitih prepisivača. Osnovni tekst, samo u uvodu, pisan je crvenim mastilom, a poslije je podvučen crvenom linijom. Takvom linijom obrubljene su i stranice, izuzev prve dvije koje su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po marginama listova, naročito s početka, ima glosa. Papir tamnobijel i bijel, različite debljine, margine nekih listova su otkinute; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća. Na početku se nalazi sadržaj.

Uvakufio Salim-efendija Muftić.

1295. ISTO **3460.**

U rukopisu je zabilježeno: درر غرر

L. 444; 20,5 × 14,5. *Ta'līq* i *nasḫ*, od različitih prepisivača. Osnovni tekst podvučen je crvenom, a mjestimice crnom linijom. Papir tamnobijel i bijel, deblji; listovi pri kraju dohvaćeni su vlagom. Povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku se nalazi jedna poučna izreka, bilješka s područja fikha, ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Ishak, pisar suda u Travniku) koji kaže da je rukopis dobio u posjed putem kupovine; zatim sadržaj i opet bilješke s područja fikha. Na naslovnoj strani su također bilješke s područja fikha, ime ranijeg vlasnika (Muhamed b. Mustafa), te kratka bilješka u kojoj se kaže da je rukopis vakuf za medresu Elči Hadži Ibrahim-paše (u Travniku — وقف بمدرسة ايلچى الحاج ابراهيم پاشا فى تراونيك).

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1296. ISTO **4424.**

U rukopisu je naslov: كتاب درر الحكام . Ovo je druga polovina djela koja počinje poglavljem: كتاب البيوع , dok je prva polovina izgubljena.

L. 251; 24 × 16,5. *Ta'līq*. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel i bijel, neki listovi deblji; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku je sadržaj koji obuhvata i neka poglavlja kojih u ovom svesku nema. Na kraju se nalazi dulji kritički osvrt na neka mjesta u djelu. Početak toga je:

منها عبارة يصليا فى قوله : حتى اذا لم يصليا او صلى المسجود عليه غير صلوة التساجد لم يجز – فى باب صفة الصلوة والصواب الافراد بدل التثنية ومنها

Završetak je: من فوائد المولى التحرير الشهير بجوى زاده

Zatim se nalazi jedan hadis, bilješka s područja fikha, te izvaci iz raznih komentara o tumačenju pojmova: *kitāb*, *bāb* i *faṣl*.

1297. ISTO **1126.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: درر الحكام

L. 294; 22 × 16,5. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, sitan, složen. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Prepis je dovršen 1241/1825.

(وقت التحرير سنة احدى واربعين ومائتين والف)

Prepisivač se nije potpisao, ali izgleda da je to Fejzullah-beg Dženetić iz Sarajeva, otac zavještača rukopisa.

Na početku se nalazi sadržaj pisan rukom prepisivača.

Uvakufio Mustafa-beg Dženetić, sin Fejzullah-bega (evladijjet-vakuf), 23. ševala 1289/1872 (v. bilješku i pečat na naslovnoj strani).

1298. ISTO **3494.**

U rukopisu je naslov stavljen kasnije: كتاب الدرر . Primjerak je nepotpun na kraju, nalazi se samo do početka poglavlja: كتاب الأيمان .

L. 226; 20,5 × 15. *Ta'līq*, sitniji i krupniji, od različitih prepisivača. U pisanju ima grešaka. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Papir bijel, glat, listovi pri kraju dohvaćeni su vlagom; povez polukožni.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XIX stoljeća.

Na početku je sadržaj i bilješka, u kojoj se kaže, da je rukopis uvakufio Munla Mustafa Muderris-zade (Muderizović).

1299. Ebirka (مجموع) , 2 **751.**

L. 216 (207 + 9); 22 × 14,5. *Ta'līq*. Papir žućkast i bijel, deblji; povez poluplatneni, nov.

نقد الدرر

او

1. L. —207. حاشية الوانى على الدرر

Glosa prethodnom djelu *Dureru*. Napisao Muḥammad b. Muṣṭafa el-Wānī el-Wanqolī, umro 1000/1591.

GAL II, 226; S. II, 317.

Djelo je dovršeno 995/1586. Sadrži kratka objašnjenja koja je pisac dao prilikom tumačenja djela *Durer* svome sinu Pir Muhammedu, — kako to u uvodu kaže.

Početak:

الحمد لوليه والصلوة على نبيه .. فلما قرأ على الولد الاعز اعنى موهبة الله من لطفه الربانى
پير محمد بن محمد الوانى كتاب الدرر والغرر درسا فدرساً حررت ما لاح بقلبى وجال فى خلدى
شيئا فشيئا من دفع الشبهات

Pismo je vrlo lijepo, pisano širokim perom, rukom vještog prepisivača. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. U vrhu prve stranice nalazi se lijep unvan, izrađen od zlata, na plavoj podlozi. Po rubovima nekih listova ima nešto superglosa.

Prepisao Muṣṭafa b. Pir Muḥammad, početkom šabana 1001/1592.

كتبه العبد الفقير .. مصطفى بن پير محمد عفا عنهما الملك الاحد فى اوائل شهر شعبان
المعظم من شهور سنة احدى والف

U njegovom ličnom, lijepo izrađenom pečatu, piše: مصطفى بن پيرى . To je, po svoj prilici, unuk autora, a da li je to 'Azmīzāde, koji ima isto ime i koji je napisao glosu istom djelu, nije potpuno jasno, ali vjerovatno da jest.

2. L. 208—216. رسالة فى مبحث المفهوم

Rasprava o pravilima tumačenja šeriatskog teksta po smislu (*mafhum*). Napisao 'Abdulḥalīm Muḥammad Aḫīzāde al-Ḥanafī (kao pjesnik zvani Ḥalīmī), umro u Istanbulu 1013/1605. Gornji naslov risale je prema rukopisu. Inače, ovu risalu ne navode izvori koji su nam pristupačni, dok autora i druga njegova djela navode (v.

OM I, 228; GAL II, 444). Na naslovnoj strani nalazi se vlastoručna bilješka autora, koja glasi:

هذه رسالة علقتها على مبحث المفهوم بعون الله الحى القيوم فجائت بكرا تتجلى لخطابها
كالعروس وفريدة يرتاح اليها الارواح والنفوس وانا العبد الفقير الى الله سبحانه عبد الحليم محمد
الشهير باخى زاده .

Rad je posvećen nekom učenjaku i zaštitniku nauke, koga pisac u uvodu mnogo veliča i za koga kaže da je »učitelj našeg sultana«. Djelo je raspoređeno na uvod *(muqaddima)* i dva poglavlja *(mabhat)*.

Početak:

الحمد لله الحى القيوم الذى نطقت بكمال قدرته السنة كل منطوق ومفهوم .. اما بعد
فهذه عجالة علقتها على مبحث المفهوم وذكرت فيها ما وقع فى بيانه من الافاضل القروم مع
فوائد التقطتها اثناء المدارسة والمذاكرة .. واضفت اليها ما سنح بالبال .. فاهديتها الى جناب من
ملك رباع الفضائل طولا وعرضا .. سلطان العلماء الكرام معلم سلطاننا الحامى لحوزة الاسلام
.. وهذه الرسالة مرتبة على مقدمة فى عد انواع المفهوم وعلى مبحثين

Završetak je:

.. والحق ان دلالة ذكر الشىء على نفى ما عداه فى العقوبات ليس بامر مطرد بل له مقام
يقتضيه يشكل بيانه وضبطه ولكنه يعرفه اصحاب الاذهان السليمة والطباع المستقيمة هذا آخر
ما تيسر لنا من النقض والابرام فى هذا المقام بعون الله ذى الطول والانعام مع تراكم الامراض
والعلل بحيث ضاقت على الحيل والله المستعان ..

Pismo je veoma lijepo, različito od pisma u prethodnom djelu, složeno. Po rubovima nekih listova ima komentara koji su pisani sitno i lijepo, rukom istog vještog kaligrafa prepisivača.

Rukopis potječe iz kraja XVI ili početka XVII stoljeća. Čini se, da je primjerak prepisan za autora, sudeći po navedenoj bilješci na naslovnoj stranici, — ukoliko nije autograf.

Na početku pod t. 1 nalazi se ime ranijeg vlasnika (Sejid Ali b. Sejid Abdullah Abdulkuddūs-zade), koji kaže, da je rukopis kupio na javnoj dražbi iz ruke preprodavca (tellāla), za cijenu od 721(?).

(ثم اشتريت فى سوق السلطان عن يد دلال وانا افقر الورى سيد على بن سيد عبد الله
العريف بعبد القدوس زاده غفر لها قيمت ٧٢١)

Ispod toga je njegov lični pečat. Po tom slijedi sadržaj, napisan rukom prepisivača. Na naslovnoj stranici, koja je polijepljena drugim listom, nalazi se bilješka s područja fikha, pisana crvenim mastilom, te ime ranijeg vlasnika (Hasan Hilmi b. eš-Šejh el-hadž Hasan-efendi, poslužitelj u Muradijji, 1174/1760 —

قد سلك فى سلك ملك الفقير حسن حلمى بن الشيخ الحاج حسن افندى الخادم
بالمرادية اوصله الله تعالى الى مرادات الدارين لسنة اربع وسبعين ومائة والف

Tu je i njegov lični pečat. Na naslovnoj strani, ispod nalijepljenog lista i na rubovima nekih listova koji su također polijepljeni, mogu se pročitati bilješke u kojima se kaže da je rukopis uvakufio es-Sejjid Muhammed Ali-efendi-zade.

(وقف مولاى السيد محمد بن على – وقف مرحوم على افندى زاده السيد محمد افندى)

1300. ISTO **4438.**

U rukopisu je neko kasnije, neznalački, zabilježio naslov: دوررك غوررك حاشى سى , a na l. 1b zabilježeno je: حاشية درر الحكام لملى محمد بن مصطفى الوانى

L. 355; 19,5 × 14. *Nasḫ* sitniji, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom, izuzev prve dvije stranice koje su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po marginama nekih listova ima nešto superglosa, pisanih rukom prepisivača. Papir bijel, deblji, čvrst; listovi pri kraju dohvaćeni su vlagom; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na sredini korica.

Rukopis potječe iz druge polovine XVII stoljeća.

Na početku, na neispisanom listu, nalazi se ime ranijeg vlasnika (Mustafa, 1111/1699), koji je zabilježio gore navedeni prvi, pogrešno napisani naslov. Na naslovnoj strani nalazi se kratka bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže, da je rukopis uvakufljen za medresu u Zvorniku. Ispod bilješke je mali lični pečat u kome je upisano ime zavještača i datum (Rašid, 1270/1853 — ايزورنيق مدرسه سنه

وقف توكلى على خالق عبده راشد ١٢٧٠)

1301. ISTO **1561.**

U rukopisu je zabilježeno: الوانى على الدرر .

L. 322; 20,5 × 12. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, sitan, pisan vještom rukom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po marginama samo nekih listova ima nešto superglosa. Papir žućkast i bijel, glat; povez kožni, sa ornamentima na sredini korica, omotan u tanko zeleno platno koje je oštećeno upotrebom.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku se nalaze bilješke s područja fikha i druge, stihovi na arapskom i perzijskom jeziku, sadržaj pisan rukom prepisivača, te imena ranijih vlasnika. U jednoj bilješci se kaže da je vlasnik rukopisa Ali-efendizade u Sarajevu, a da je djelo od njeg uzeo u naruč Ahmed-efendi Gazgani.

(سرايده على افندى زاده نك كتابيدر عاريت طريق اوزره يد بمزه واقع شد غفلت
مباش الحقير احمد افندى غزغانى)

Poslije toga je druga bilješka u kojoj se kaže da je rukopis kupio Muhamed Seid Hajri-zade, ranije kadija u Vidinu. U njegovom ličnom pečatu ispod toga je datum: 1140/1727 —

(اشتريت الفقير بعون الله الكريم محمد سعيد خيرى زاده القاضى بمدينة ودينه — ؟ —
فى الماضى — نائل فيض مجيد باد محمد سعيد — ١٤٠) .

Potom je rukopis kupio iz njegove ostavine Muhamed Baki Džino-zade, o čemu se nalazi bilješka na prvom zaštitnom listu. U ličnom pečatu ispod toga datuma je 1207/1792.

(استصحبه الفقير من مخلفات خيرى زاده محمد باقى جينوزاده غفر له) .

U jednoj oduljoj bilješci s područja fikha govori se o pobuni protiv sultana, u kojoj je isti ubijen, a u kojoj su učestvovali neki Jevreji, hrišćani i dio janičara, spahija i vojske, pa se postavlja pitanje ko je od njih najveći griješnik i krivac? Odgovor daje Ibrahim el-Lekānī, muftija Kaira (umro 1041/1632. Držimo da je ovdje riječ o pobuni za vrijeme mladog i poletnog sultana Osmana II /1618—1622/ i njegovoj tragičnoj pogibiji).

(ما قولكم رضى الله تعالى عنكم فى جماعة من الاشقياء وطائفة من زمرة الشياطين ..
من اليهود والنصارى جماعة من طائفة الجند من زمرة السپاه واليكيچريين وغيرهم من خذلة
العساكر والغواة الذين قاتلوا سلطان الاسلام والمسلمين .. وقتلوه بغير حق وخرجوا بالبغى عليه
.. الجواب .. رقمه بينان بيانه وبيان بنانه العبد الفقير .. ابراهيم اللقانى الحنفى المفتى بالقاهرة)

Uvakufio Abdulbaki Džino-zade, 1284/1867 (v. bilješku na naslovnoj strani).

1302. حاشية عزمى زاده على الدرر **1506.**

Glosa *Dureru*. Napisao Muṣṭafa b. Pīr Muḥammad 'Azmīzāde, umro 1040/1630. Glosa je poznata i lijepo primljena u naučnim krugovima.

GAL II, 226; ḤḤ II, 1199.

Početak u našem rukopisu, poslije besmele, je:

كتاب الطهارة قوله وانما وحّدها اى الطهارة الشرعية ولذا قال لانها فى الأصل

L. 279; 20,5 × 13. *Ta'līq* sitan, složen, pisan vještom rukom. Po rubovima nekih listova ima superglosa, pisanih rukom istog prepisivača. Papir žućkast, glat; povez kožni, popravljen, sa otiskom lijepih ornamenata na koricama.

Prepis je dovršen u Sarajevu, 1052/1642.

(قد وقع الفراغ من تسميق هذا الكتاب لسنة اثنين وخمسين والف بمدينة سراى المحمية)

Na naslovnoj stranici nalazi se dio glose uvodu *Dureru*, što je pisano kasnije.

Uvakufio Ahmed Asim Mutevelić, »za medresu Husrevijju« u Sarajevu, 1269/1852 (v. bilješku i pečate na l. 2).

1303. ISTO **2174.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب عزمى زاده حاشية للدرر

Rukopis je raspoređen na dva dijela (džuza), u jednom svesku.

Na kraju prvog dijela (list 204) piše:

انتهى به النصف الاول من العزمية ويتلوه ان شاء الله تعالى كتاب البيع

a na početku drugog dijela (list 205) napisano je:

الجزء الثانى من الحواشى العزمية

L. 390; 20 × 14. *Ta'līq* jednostavan, pisan nevještom rukom. Po marginama samo nekih listova ima nešto bilježaka. Papir bijel, listovi po gornjem rubu, na kraju, dohvaćeni su vlagom; povez polukožni, oštećen.

Prepis je dovršen 1082/1671.

(هذا آخر الحواشى العزمية للدرر ختم فى شهر ابتداء .. ربيع الاول سنة
الثانى — ! — وثمانين والف تم)

Na početku se nalaze imena ranijih vlasnika (Muhamed b. Ali b. Mahmud, Izzeti Salih, kadija u Bosna-Brodu, koji kaže da je ru-

kopis kupio), te sadržaj. Na naslovnoj strani su bilješke s područja fikha, hadisa i datum smrti Munla Husreva.

Uvakufio Hromo-zade Salih-efendi (v. pečat na više mjesta u rukopisu).

1304—1305. كشف رموز غرر الاحكام 297, 298.
وتنوير درر الحكام

Glosa navedenom djelu *Durer al-ḥukkām*. Napisao 'Abdulḥalīm b. Pīr Qadem (Piš Qadem) b. Šayḫ Naṣūh b. Mūsā b. Muṣṭafā b. 'Abdulkerīm b. Ḥamza ar-Rūmī al-Ḥanafī, umro 1089/1678.

GAL II, 226; OM I, 361.

Pisac je dugo godina predavao nauku fikha, naročito po djelima Munla Husreva, a ovu glosu dovršio je kao muderis medrese Aja Sofije 1060/1650.

Kompletan primjerak u dva lijepo opremljena sveska.

L. 281 (I) + 244 (II); 27 × 17. *Nasḫ* lijep, sitan, složen, pisan istom, vrlo vještom rukom u oba sveska. Sve stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po marginama mnogih listova ima superglosa, pisanih sitno, istim lijepim rukopisom kao i tekst. Papir bijel, glat, zaštitni listovi prvog sveska ukrašeni su umjetničkim crtežima; povez kožni, ukrašen lijepim pozlaćenim ornamentima.

Svezak prvi (المجلد الاول) sadrži tumačenje od početka djela do poglavlja كتاب البيوع. Naslov u rukopisu i na donjem prerezu listova je: عبد الحليم حاشية درر جلد اول

Početak:

الحمد لله الذى ارسل رسوله بالهداية والتوفيق واحكم بنيان شريعته بنهاية التهذيب والتحقيق

Na l. 1b nalazi se veoma lijep unvan, u kome je izrađeno sitno poljsko cvijeće u bojama, na zlatnoj i bijelo-modroj podlozi.

Na završetku je bilješka pisca, u kojoj on kaže da je ovaj prvi svezak dovršio 1047/1637.

(انتهى ما يتعلق بالدرر والغرر للاحكام بعون الملك العلام والحمد لله على الدوام والصلاة والسلام على خير الانام وعلى اصحابه الكرام يوم الجمعة عاشر ذى القعدة لسنة سبع واربعين والف يتلوه كتاب البيع)

Ispod toga je bilješka, pisana rukom prepisivača, o zavještanju zemljišta svojoj djeci.

Svezak drugi (المجلد الثانى) sadrži tumačenje od poglavlja كتاب البيوع do konca djela. Naslov u rukopisu i na donjem prerezu listova je: عبد الحليم حاشية درر جلد ثانى . Ovaj svezak, koji je napisan poslije dužeg vremena nakon završetka prvog sveska, ima poseban početak i uvod.

Početak mu je poslije besmele:

ان احسن ما يوشح به صدور السطور وايمن ما يفتتح به كل رقّ منشور .. حمد من جعل العلماء انجما للاهتداء

U vrhu prve stranice nalazi se također veoma lijep unvan, u kome je izrađeno sitno poljsko cvijeće u bojama na zlatnoj podlozi.

U uvodu pisac kaže, da je djelo dovršio u vrijeme, kada je živio i radio najveći učenjak toga doba, Muhamed Behāī b. el-Mevlā 'Abdul'azīz b. sultanul-ulema Sa'duddīn, koga on mnogo veliča i slavi.

(.. فى زمن اعلم العلماء فى زمانه .. شيخ مشايخ الاسلام مقتدى كافة الانام اعنى به مولانا واولانا محمد بهائى بن المولى عبد العزيز بن سلطان العلماء .. معلم سلطان الزمان سعد الدين)

Na kraju pisac kaže da je zabilježio svoju kratku biografiju, u kojoj navodi svoje radove, kao i to da je ovaj drugi svezak, nakon dulje stanke, dovršio u nedjelju sredinom mjeseca džumadel-ahira 1060/1650.

(والآن تيسر الاختتام بعون الملك العلام وقت الضحى يوم الاحد من اواسط جمادى الآخرة لسنة ستين والف)

Po tom je završio lijepom dovom.

Rukopis potječe iz druge polovine XVII ili iz XVIII stoljeća.

Na početku oba sveska nalazi se sadržaj, lijepo uokviren i pisan rukom prepisivača. Na naslovnoj strani je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Hadži Mustafa, kadija), zatim zabilješka pisana rukom prepisivača koja sadrži veoma povoljnu ocjenu ovog djela, datu od navedenog učenjaka, koga pisac glorifikuje u uvodu. Bilješka glasi

حسبى الله وحده وكفى لما طالعت فى هذا الكتاب اللائح منه الصدق والصواب فوجدته موافقا للقبول فى المعقول والمنقول وضعت عليه قلم الرضا ويراعة الارتضاء مبتهلا الى الله تعالى فى حق مؤلفه ان يمنحه من عيون عطاياه الزاخرة – فى الخط : الزاجرة وهو غلط – ومواهبه الفاخرة ما هو خير له فى الدنيا والآخرة كتبه محمد بهائى عفى عنه

Uvakufio Svrzo Mehmed-efendija, sin Muhamed-agin, iz Sarajeva, godine 1931 (v. bilješku u rukopisu).

1306. بيان الفتاوى فى شرح الحاوى 370.

لعثمان بن على الكوه كيلونى

Komentar djelu *al-Ḥāwī aṣ-ṣagīr* s područja šafijskog fikha. Osnovno djelo napisao je Nağmuddīn 'Abdulġaffār b. 'Abdulkerīm al-Qazwīnī aš-Šāfi'ī, umro 665/1266, — a ovaj komentar 'Oṯmān b. 'Alī al-Kūhi-kīlūnī, iz IX/XV stoljeća.

GAL I, 394; Ḏail I, 206; Kairo I, 502.

Početak:

الحمد لله الذى شرّع الاحكام شريعة الى مشارع الاسلام والدين وفرّعها على اصول جعلها ذريعة الى نيل شرائف رتب الحق اليقين .. وبعد فيقول الفقير الى الله الغنى عثمان بن على الكوه كيلونى طالما الحّ علىّ زمرة من الاصدقاء .. ان اشرح لهم الحاوى فى الفقه المنسوب الى المولى الامام .. نجم الملة والدين عبد الغفار بن عبد الكريم القزوينى رحمه الله .. فاسعفتهم بطلبتهم واتفقت على كلمتهم وشرحت لهم شرحا يحلّل وجيز الفاظه ومبانيه .. وسمّيته ببيان الفتاوى فى شرح الحاوى

L. 259; 28,5 × 22. *Nasḫ*, starinski, sitan, složen, pisan uvježbanom rukom, mjestimice vokalizovan. Mnogi listovi na početku (7—20) i na kraju (220—259) dopisani su kasnije drugim rukopisom. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom, izuzev dopisanih listova na početku na kojima je podvučen crvenom linijom. Po marginama nekih listova ima glosa. Papir tamnobijel, deblji, mnogi listovi po rubovima dohvaćeni su vlagom; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao (dopisane listove na kraju) Maḥmūd b. Aḥmad b. Muḥammad al-Qazwīnī, bez oznake datuma i mjesta.

(تم الكتاب على يد العبد الضعيف .. محمود بن احمد بن محمد القزوينى)

Rukopis (glavni, osnovni dio) potječe iz XVII ili XVIII stoljeća, dok su dopisani listovi iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se krupno i lijepo napisan, ali pogrešan naslov (شرح الغزنوى على حاوى الطحاوى فى الفقه), te sadržaj. Na naslovnoj strani zabilježen je naslov, također pogrešno, što je ispravio M. Handžić u svojoj posebnoj bilješci. Tu su bile i bilješke sa imenima ranijih vlasnika koje su namjerno pobrisane.

Iz Šehdi-efendine biblioteke (v. pečat na više mjesta u rukopisu).

1307. مهات (المهات فى العبادات) 2476.

لابن عجيزى البرغموى

Djelo o najvažnijim islamskim vjerskim pitanjima sa područja vjerovanja, pobožnosti i morala. Napisao Yūsuf Ḏelīlī b. Muṣṭafa b. Muḥammad Ibn 'Ağīzī al-Bargamawī, umro poslije 909/1503. Djelo je dovršeno navedenog datuma. Gornji, prvi naslov djela i ime autora su prema rukopisu. Drugi naslov je prema izvorima. Naslov u rukopisu, napisan crvenim mastilom, rukom prepisivača, glasi: كتاب المهات من تأليف الفقيه الورع المعروف بذليلى البرغموى رحمه الله .

GAL, S. II, 692; AM II, 565.

Ismā'īl-paša (n. m.) i Ḥ. Ḫalīfa (II, 1915) pogrešno navode datum smrti autora, a ovaj posljednji pogrešno navodi i njegovo ime, zamjenjujući ga sa jednim kasnijim piscem. Djelo je jedna vrsta ilmi-hala (katekizma) opširnijeg obima, a posvećeno je sultanu Bajezidu II, sinu Muhameda II (umro 918/1512) — i rijetko djelo. Podijeljeno je na osam poglavlja. U uvodu se izričito kaže da je namijenjeno muškoj i ženskoj omladini (»učenicima i učenicama«).

Početak:

الحمد لله رب العالمين له ما فى السموات والارضين .. اما بعد فيقول العبد المذنب الضعيف .. يوسف الحقير النحيف الشهير بذليلى ابن مصطفى البرغموى ابن محمد المعروف بابن عجيزى .. لما قرأت الكتب المعتبرة من العلماء المهرة فعلمت ان المراد من خلق الانس والجن ان يعرفوا خالقهم .. فاردت ان ادون كتابا وابين فيه طريق معرفة الله وعبادته وتحصيل رضائه والاجتناب عن سخطه فجمعت هذا الكتاب على سبيل الاختصار .. وسمّيته بمهات لكون مسائله مهمة للطالبين والطالبات .. وكسرته على ثمانية كتب .. وقع الاتمام بعون الله الملك العلام فى اواخر شوال سنة تسع وتسعمائة فى ايام پادشاه الاعظم .. سلطان بايزيد بن محمد خان

L. 251; 19 × 14. *Nasḫ* i *ta'līq* pomiješani, pisani krupnije, vještom rukom, mjestimice vokalizovani. Na l. 1b je naslov. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez originalni, kožni, sa utisnutim ornamentima na sredini korica.

Prepisao Muḥammad b. Ilyās Furū'ī, u Tripolisu (Tarablos-garb, Tripoli, — glavni grad Tripolitanije, — sadanje Libije), 24. džumadel-ula 1007/1598.

(تم كتاب المهات بعون الله خالق البريات فى محمية طرابلوس غرب ... عن يد العبد الضعيف .... محمد بن الياس الشهير بفروعى ... فى ليلة اربع وعشرين شهر جمادى الاولى من شهور سنة سبع والف)

Na nutarnjoj strani prve korice zabilježeno je da je neko uzeo ovo djelo u naruč od Mustafe Hadži Musa-zade (Hadžimusića). Ispod toga je vlastoručna bilješka Šejh Abdullaha Kaukčije koji kaže da je rukopis vlasništvo Hromića (Hromo-zade), a da ga je on uzeo od vlasnika u naruč. Na naslovnoj strani je, pored gore navedenog naslova, cijena knjige (250?), lični pečat nekog ranijeg vlasnika, bilješka s područja tefsira i nečije ime (Osman-efendi). Na početku je sadržaj, pisan rukom prepisivača (فهرست كتاب مهات اينست)

U vrhu sadržaja je bilješka i lični pečat ranijeg vlasnika (Salih Izzet Hromić koji kaže da je rukopis kupio). Na završetku je prigodni stih na turskom jeziku i dva otiska ličnog pečata prepisivača. U sredini okruglog pečata, koji je lijepo izrađen, je njegovo ime (بنده كاتب محمد), a oko imena su upisane riječi na perzijskom jeziku (بحق خاتم ختم نبوت مرابكشا خدايا باب حكمت). Na posljednjoj stranici je bilješka s područja fikha, pisana rukom prepisivača. Na posljednjem neispisanom listu je recept na turskom jeziku za neki lijek.

Uvakufio Hromo-zade (v. pečat u rukopisu).

1308. تفصيل عقد الفرائد (الفوائد) بتكميل قيد الشرائد لابن الشحنه 309.

Komentar spjevu zvanom *Qayd aš-šarā'id*, ili *Manẓūmat Ibn Wahbān*, o fikhu. Osnovno djelo, koje sadrži dulji spjev o hanefijskom pravu, poznato pod nazivima: قيد الشرائد ونظم الفرائد , منظومة ابن وهبان , المنظومة الوهبانية i منظومة قيد الشرائد , sastavio ga je Amīnuddīn aš-Šayḫ 'Abdulwahhāb b. Aḥmad Ibn Wahbān al-Ḥanafī, umro 768/1366. To je spjev od 400 stihova na rimu »r« (*rā'iyya*). Ovaj komentar napisao je 'Abdulbarr b. Muḥammad Ibn aš-Šiḥna al-Ḥalabī, umro 921/1515.

GAL II, 79; ḤḤ I, 1865.

Početak kaside je: بدأنا بالحمد لله اجدر وماليس مبدوًا به فهو ابتر

Početak komentara:

الحمد لله محكم الشرع الشريف ومؤيده ورافع المذهب الحنيف ومشيّده .... وبعد فان القصيدة المرسومة بقيد الشرائد ونظم الفرائد .

To je, zapravo, prerada dosta opširnog komentara koji je napisao ranije sam autor spjeva (kaside).

L. 274; 26,5 × 18,5. *Nasḫ* starinski, pisan vještom rukom, velikim dijelom vokalizovan. Tekst kaside pisan je crvenim mastilom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. U vrhu prve stranice nalazi se lijep unvan u bojama, u kome je izrađeno sitno poljsko cvijeće (spomenak), na plavoj podlozi, i u sredini napisana besmela *sulusom*, bijelom bojom, na zlatnoj podlozi. Prve dvije stranice ukrašene su sa tri tanke crne, širom zlatnom i plavom linijom. Po rubovima listova s početka ima glosa. Papir tamnobijel, deblji; mnogi listovi pri vrhu dohvaćeni su vlagom, ali pismo nije oštećeno; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao 'Abdurraḥīm b. 'Abdulbāsiṭ b. Aḥmad ... al-Ḥanafī, u subotu 18. džumadel-ahira 967/1559.

(انتهى ما وجد منقولا من خط مؤلفه .... تم الكتاب المبارك بحمد الله وعونه ... على يد اقفر عباد الله عملا واكثرهم خطأ وزللا عبد الرحيم بن الشيخ الصالح عبد الباسط بن احمد السلموق - ؟ - الحنفى ... وكان الفراغ من نسخه غرة يوم السبت المبارك ثامن عشر شهر جمادى الآخر المندرج فى سلك شهور سنت سبع وستين وتسعمائة) .

Na prvom zaštitnom listu je naslov osnovnog djela, napisan kasnije, te bilješka Mehmeda Handžića o ovom rukopisu. Na naslovnoj strani nalazi se poučni stih na perzijskom jeziku i nečitljiv lični pečat. Na rubu lista 273 su tri lična pečata, u kojima su upisana imena: Hasan i Muhamed, i datumi: (10)81/1670. i (1)108/1696. Na margini, pri dnu posljednje stranice, nalazi se lijepo pisana bilješka, u kojoj neki raniji vlasnik kaže da mu je ovu knjigu poklonio »pobožni Šaban-efendija, knjižničar u el-Azheru, kad je dotični (vlasnik) učio osnove arapskog jezika«. Datum i ime ovog vlasnika nisu označeni. Držimo da je to bio neki naš student na el-Azheru, koji je kasnije rukopis donio u našu domovinu.

(قد اهدى لى هذا الكتاب من كان بمنزلة استاذى وشيخى حين قراءة بعض مقدمات العربية اورع خلق الله شعبان افندى خازن الكتب بجامع الازهر متعنا الله بحياته وافاض علينا بركات دعواته) .

Po tom se nalazi odulja bilješka s područja fikha.
Iz Kantamirine biblioteke.

1309. ISTO 567.

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov:

شرح منظومة ابن وهبان لعبد البر ابن الشحنه .

L. 236; 27 × 18,5. *Nasḫ* sitniji, starinski, pisan širokim perom, vještom rukom. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Stranice, izuzev prve dvije, obrubljene su sa dvije crvene linije. Po rubovima mnogih listova ima kratkih bilježaka u vezi sa tekstom. Papir tamnobijel, deblji; mnogi listovi, naročito s početka, dohvaćeni su vlagom, ali pismo nije oštećeno; povez kožni, sa ornamentima na koricama.

Prepisao Maḥmūd b. Abu'l-Ḥasan b. Šamsuddīn b. Nūruddīn b. Muḥammad b. Muḥammad b. Muḥammad b. ʿAlī al-Maḥallī aš-Šāfiʿī, 21. safera 975/1567.

(وكان الفراغ من كتابة هذه النسخة فى الحادى والعشرين من صفر الخير سنة خمس وسبعين وتسعمائة على يد كاتبه .. الفقير محمود بن ابى الحسن بن شمس الدين بن نور الدين بن محمد بن محمد بن محمد بن على المحلى الشافعى غفر الله ذنوبه ..) .

Na prvom zaštitnom listu nalaze se imena ranijih vlasnika (Zekerija b. Bajram, koji kaže da je rukopis kupio . . ., u džamiji Sultan Muhamed-hana, 980/1572; Sunullah); bilješka koja sadrži naslov djela, te dvije fetve. Na slijedećem listu je sadržaj, lijepo i krupno napisan, i nekoliko fetvi na turskom jeziku koje je dao muftija Ebus-Su'ūd. Na naslovnoj strani je naslov, kasnije stavljen, i dvije bilješke sa imenima ranijih vlasnika, od kojih je prva namjerno zamrljana i pobrisana, a u drugoj se može pročitati ime: Fehmi Omer b. Sadik, svrgnuti kadija Duvna, 1186/1772. Ispod toga je njegov lični pečat.

1310. الذخائر الاشرفية فى الالغاز الحنفية 1120.

Djelo o hanefijskom fikhu, izrađeno u obliku zagonetki *(elgāz)*, datih pod naslovima: مسئلة – فالجواب . Napisao komentar prethodne kaside 'Abdulbarr b. Muḥammad Ibn aš-Šihna, umro 921/1515.
GAL II, 83.

Početak:

الحمد لله كشف بالعلماء كل مشكل وملغز واوضح بالفقهاء كل عويص ومتشابه ومميز

L. 80; 20,5 × 15. *Nasḫ* starinski, pisan vještom rukom. Papir tamnobijel, deblji; listovi su dohvaćeni vlagom, zbog čega je pismo na dotičnim mjestima oštećeno; povez polukožni.

Na završetku se nalazi bilješka koju je prepisivač naveo kao bilješku autora, a u kojoj se kaže da je djelo dovršeno 994/1585.

(قال المؤلف رحمه الله تعالى كان الفراغ من تأليفه فى شهر جمادى الآخرة من شهور سنة ٩٩٤ – ؟!؟ –)

Prema tome, slijedilo bi da je pisac bio živ toga datuma, a da je gore navedeni datum smrti netačan. Međutim, taj datum naveden je u svim izvorima koji su nam pristupačni. Zato držimo da je prepisivač pogrešno napisao ovaj datum u bilješci, tako što je, vjerovatno, zabilježio datum svoga prepisa mjesto datuma završetka djela koji je pisac bio stavio. Datum pisca pak, na kraju gornje bilješke, mogao bi biti: 894/1488, što nam se čini najispravnije.

Iz svega navedenog zaključujemo da ovaj prepis potječe iz druge polovine XVI stoljeća (tj. iz godine 994/1585).

Na naslovnoj strani nalazi se naslov djela, te bilješke sa imenima ranijih vlasnika (Muhamed Emin Isazade; Ahmed-efendi b. el-hadž Muhamed, koji je, među ostalim knjigama, uvakufio i ovaj rukopis, što je zabilježio njegov sin koji se nije potpisao. — حا بثو

والد ماجد كثير المحامد افندى مز احمد افندى ابن الحاج محمدك كتب موقوفه سندندر

Ispod ove bilješke nalazi se lični pečat u kome se može pročitati ime: Abdulkadir b. Kamil. Po tom je zabilježeno na našem jeziku da je rukopis kupljen za ovu biblioteku od Numan-efendije Bajraktarevića u Sarajevu za 20 dinara, prije drugog svjetskog rata. Na kraju je prigodni stih, napisan rukom prepisivača, i navedeni lični pečat. Na posljednjoj neispisanoj stranici zabilježeno je na arapskom jeziku da je rukopis čitao Jahja eš-Šehavi el-Hanefi, 1029/1619 —

1311. الاسعاف فى احكام الاوقاف 3124.

طالع فيه يحيى الشهاوى الحنفى سنة ١٠٢٩

Djelo o zavještanju (vakufu) što ga je napisao Burhānuddīn Ibrāhīm b. Mūsā b. 'Alī at-Ṭarāblusī al-Ḥanafī, umro 922/1516.
GAL II, 83; S. II, 95.

Naslov na rukopisu, napisan rukom prepisivača, glasi:

كتاب الاسعاف فى احكام الاوقاف على مذهب ابى حنيفة النعمان تأليف الشيخ الامام العلامة برهان الدين ابراهيم بن الشيخ العالم شرف الدين موسى بن الشيخ على الطرابلسى الحنفى .

Djelo je prerada i sinteza dvaju ranijih djela s ovog područja, što su ih napisali: Hilāl b. Yaḥyā b. Muslim ar-Re'ỳ al-Basrī (umro 245/859) i Aḥmad b. 'Amr Abū Bakr al-Ḫaṣṣāf (umro 261/874), uz neka pitanja i pravila, koja je dodao autor, kako to on sam u uvodu kaže.

Početak: الحمد لله الذى خلق الانسان فى احسن تقويم

L. 173; 16 × 12,5. *Nasḫ* starinski, krupniji, pisan vještom rukom u proredu. Po rubovima nekih listova ima komentara. Papir tamnobijel (potamnio od duge upotrebe); povez kožni, oštećen.

Prepisao za sebe Muḥammad b. Muḥammad al-Gazzī al-Ḥanafī, u petak 25. zul-hidže 1003/1594, kako se to vidi iz jedne bilješke na naslovnoj stranici i one na završetku.

(مالكه كاتبه الفقير الى لطف ربّه الحقّ الحقير محمد بن محمد الغزى الحنفى – تم الكتاب بعون الله وحسن توفيقه فى يوم الجمعة المبارك خامس عشرى ذى الحجة الحرام ختام سنة ثلاث بعد الف غفر الله لكاتبه)

Iz bilješke drugog vlasnika vidi se da je navedeni prepisivač i prvi vlasnik bio jedan od egipatskih muftija toga doba.

Na početku se nalazi sadržaj, bilješka s područja vakufa i stihovi tesavvufskog smjera. Na naslovnoj stranici je gore navedeni naslov, kratka biografija dvaju gore navedenih starijih pisaca o vakufu, te bilješke sa imenima ranijih vlasnika. Iz tih bilježaka vidi se da je rukopis bio u posjedu nekoliko egipatskih muftija. (Imena vlasnika, poslije prvog navedenog vlasnika — prepisivača, su: Muhamed Ebun-Nasr b. Ebu Bekr el-Halebi Ibn el-Hakim, koji kaže, da je rukopis kupio iz ostavine umrlog prepisivača; Abdurrahim b. Jahja . . . el-Hanefi; Ahmed el-Emini?; es-Sejid Ahmed el-Muršidi el-Hanefi, muftija u Egiptu. —

ملكته شراء من تركة كاتبه الفاضل المرحوم محمد الغزى احد المفتين بمصر المحروسة حرره محمد ابو النصر بن ابى بكر الحلبى الشهير بابن الحكيم ، – انتقل من فضل الله على عبده الحقير .. عبد الرحيم بن يحيى .. الحنفى ، – ثم ملكه العبد الفقير احمد الامينى ، – ثم ملكه الفقير السيد احمد المرشدى الحنفى المفتى بالديار المصرية

U vrhu iste stranice je ime »Ali Čauš« i iznos nekog računa (4.000), te jedan kraći hadis. Na kraju, na rubu posljednje stranice, neko je zabilježio, bez potpisa, da je pročitao ovaj primjerak do kraja. Na završetku je prigodni stih, napisan krupnije, crvenim mastilom, rukom prepisivača.

1312. Zbirka (مجموع) . 3 **2449.**

L. 31; 20 × 14,5. *Nasḫ*, starinski i noviji, od različitih prepisivača. Papir tamnobijel i bijel, deblji; povez papirni, nov.

1. L. 1—9. شرح البسملة والحمدله

لابى يحيى زكريا الانصارى

Rasprava o tumačenju *besmele* i *hamdele*. Napisao Abū Yaḥyā Zakariyyā b. Muḥammad al-Anṣārī, umro 926/1520.

GAL II, 99.

Naslov u rukopisu je:

كتاب شرح البسملة لشيخ مشايخ الاسلام .. زين الملة والدين ابو يحيى زكريا الانصارى الشافعى تغمده الله برحمته واسكنه فسيح جنته

Početak:

قال سيدنا ومولانا قاضى القضاة .. ابو يحيى الانصارى الشافعى .. الحمد لله على ما تفضل به من نعمائه .. وبعد فهذه مقدمة على سبيل الاختصار فى الكلام على البسملة والحمدله

Na kraju ove risale govori se o vjerovanju.

Listovi su dohvaćeni vlagom, ali pismo nije oštećeno. Bilješka sa datumom na završetku nije dovršena.

Rukopis je, vjerovatno, iz XVII stoljeća.

2. L. 10—26. الانتصار والترجيح للمذهب الصحيح

مذهب ابى حنيفة النعمان

Naslov u rukopisu je:

كتاب الانتصار والترجيح للمذهب الصحيح مذهب امام الائمة ابى حنيفة النعمان رضى الله عنه وارضاه تأليف الحافظ الفقيه شمس الدين ابى المظفر يوسف بن قزاوغلى (وعند ابن خلكان قزغلى) بن عبد الله التركى البغدادى

Risala o odbrani i prednostima hanefijske pravne škole (mezheba). Napisao Abu'l-Muzaffar Šamsuddīn Yūsuf b. Qizoglu b. 'Abdullāh al-Bagdādī Si'bṭ Ibn al-Gauzī, umro 654/1256.

AM II, 554.

الحمد لله الذى فضلنا على كثير ممن خلق تفضيلا وميزنا بالعقل والعلم وكملنا تكميلا .. وبعد فانه لما سارت الركبان فى البلدان .. باظهار التمسك والتنسك بمذهب ابى حنيفة النعمان من

Početak:

المولى الملك العادل .. ابى موسى عيسى بن المولى الملك العادل .. ابى بكر محمد بن ايوب بن شادى خليل امير المؤمنين .. جرآنى ذلك على ان الفت له كتابا وبوبته ابوابا وسميته الانتصار والترجيح للمذهب الصحيح

Rad pod gornjim ili sličnim naslovom pripisuje se i drugim autorima (v. ḪḪ I, 173).

Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

3. L. 27—31. رسالة فى ايمان فرعون
للجلال الدوانى

Risala o ispravnom vjerovanju Musaova Faraona. Napisao Ǧalāluddīn Muḥammad b. As'ad ad-Dawānī, umro 908/1502. Pisac ovdje zastupa mišljenje, da su Faraonovo vjerovanje i pokajanje (*iman i tevba*), iako »u zadnjem času«, primljeni kod Boga. To njegovo mišljenje pobijao je 'Alī Qārī. Rad je, uglavnom, tumačenje 90. ajeta u suri Junus (قال آمنت انه لا اله الا الذى آمنت به بنو اسرائيل... وانا من المسلمين).

GAL II, 217; S. II, 307; Kairo I, 50.

Početak:

الحمد لله قابل توبة عبده اذا تاب .. أما بعد فقد سألنى من اجابته علىّ فرض عين .. ان اكتب على قوله تعالى قال آمنت .. الآية

Prepisao pod tačkom 2 i 3 Mehmed Handžić u Kairu, za vrijeme studija na el-Azheru, 1347/1928.

(تمت بحمد الله وعونه على يد افقر العباد محمد بن محمد بن محمد الخانجى البوسنوى ليلة الثلاثاء عشرين رجب سنة ١٣٤٧ بمصر القاهرة – نقلا عن نسخة بخط يد احمد بن محمد الغنيمى الخزرجى الشافعى)

Na naslovnoj strani pod t. 1 nalaze se, ispod naslova, nazivi risala koje su s ovom činile jednu zbirku, a kojih sad nema.

(ويليه رسالة : سؤال وجواب فى مسائل شتى غريبة جدا ، – ويليه ارجوزة فى فتنة القبور والسؤال للجلال السيوطى ، – ويليه فتح الغفور بشرح منظومة القبور للسبكى).

Tu su i imena ranijih vlasnika, od kojih su dva namjerno brisana, ali se mogu pročitati (Muhamed b. Mustafa, Sulejman b. Abdullah, Jahja Ali-efendizade). Na naslovnoj stranici pod t. 2 nalazi se kratka biografija autora, prepisana rukom prepisivača.

1313. ادب الاوصياء 1545.

Djelo o sudskom postupku u starateljskim poslovima i starateljstvu nad malodobnom siročadi. Napisao Maulā 'Alī b. Aḥmad b. Muḥammad al-Ǧamālī al-Ḥanafī, umro 931/1525. To je 'Alī-efendi Zenbīlī šejhul-ıslam.

GAL II, 431; Kairo I, 400; ḪḪ I, 45.

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije, prema Hadži Halifi: كتاب ادب الاوصياء فى الفروع للمولى على بن احمد بن محمد الجمالى الحنفى الرومى المتوفى سنة ٩٣١. Pisac je djelo sastavio za vrijeme svog sudovanja u Mekki i rasporedio ga na 32 poglavlja (*faṣl*). Neki izvori navode da je pisac ovog djela njegov sin Fuḍail (v. GAL, S. II, 641 i 645; Mu'ǧam I, 712).

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على افضل الانبياء والمرسلين .. وبعد فهذا كتاب الاوصياء الذى جمعته فى بلد الله الحرام حيث ابتليت فيه بقضاءه سبحانه بفصل الخصام خصوصا الواقع بين الاوصياء اللئام والضعفاء القاصرين من الايتام

L. 112; 20,5 × 12,5. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Na kraju ima nekoliko neispisanih lista. Papir bijel, čvrst; povez kožni, ukrašen ornamentima.

Prepisao Ibrāhīm Ṯānīzāde, početkom šabana 1071/1660.

(تم بحمد الله وعونه وحسن توفيقه فى غرة شعبان المعظم السنة احدى وسبعين والف عن يد ابراهيم المدعو بثانى زاده)

Na prvom zaštitnom listu nalazi se sitno pisana bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da naprama hanu u Čebedžijama (Sarajevo) ima neki Jevrejin, ortak?. Ispod toga je krupnije pisana bilješka, u kojoj Šejh Abdullah Kaukči-zade (Kaukčija) kaže da je ovaj rukopis vlasništvo Hromo-zade, a da ga je on uzeo od njeg u naruč. Na slijedećoj stranici je kratka bilješka u kojoj neko (bez potpisa) kaže da je rukopis kupio od knjižara nekog Hadži Alije. Zatim, na slijedećem neispisanom listu, ima ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Osman Sirrizade, muderis u Mustafaginoj medresi). Na naslovnoj stranici je gore navedeni naslov, te vakufski pečati Hromo-zade i ove biblioteke.

Uvakufio Hromo-zade.

1314. مخزن الفقه للاماسى 604.

Djelo o fikhu, što ga je napisao Mūsā b. Mūsā al-Amāsī, Ḫāzin al-kutub, umro 938/1531.

GAL II, 431; ḪḪ II, 1639.

Djelo je sabrano i sastavljeno iz deset fikhskih djela koja pisac navodi u uvodu i za koja je uzeo znakove (kratice) početna slova njihovih naziva, a od tih početnih slova ovih izvora sastavio naslov svoga djela, koje je, kako kaže, napisao na nagovor istanbulskog muftije.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلوة على محمد سيد المرسلين .. يقول العبد المذنب الناسى موسى بن موسى الاماسى .. لما اشارلى من هو سيد سادات الزمان .. المفتى فى الروم من قبل مفخر آل عثمان السلطان بن السلطان بايزيد بن محمد بن مراد خان

L. 168; 25 × 16. *Nasḫ* lijep, pisan veoma vještom rukom, mjestimice vokalizovan. U vrhu prve stranice nalazi se jednostavan unvan. Sve stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Papir žućkast i bijel, glat; nekoliko lista u sredini oštećeno je crvotočinom; povez kožni sa utisnutim ornamentima na koricama, oštećen.

Prepisao Muḥammad b. 'Omar, u noći uoči ramazana 1074/1663.

(تم الكتاب بعون الملك الوهاب .. على يد العبد الضعيف .. محمد بن عمر .. فى ليلة رمضان المبارك سنة اربع وسبعين والف)

Na početku su lijepo nacrtani okviri za sadržaj, koji nije napisan. Na naslovnoj stranici nalaze se imena i lični pečati ranijih vlasnika (Hadži Ibrahim b. Halil, 1151/1738; Muhamed Seid Musāzāde, ranije kadija u Zvorniku; Hadži Mustafa, kadija). Tu je i stari i noviji pečat ove biblioteke. Na završetku je prigodni stih, napisan rukom prepisivača, a sastavljen turskim i arapskim jezikom pomiješano:

(يــالهى بن كنــاهكــار انت علام الغيـوب
عيبمى يوزيمه اورمــــه انت ستـــــار العيوب)

Uvakufio Svrzo Ismet-efendija, sin Vejsil-efendin u Sarajevu (v. bilješku u rukopisu).

1315. كتاب فى الفقه 509.

ناقص فى آخره

Djelo o fikhu, nepoznato, od nepoznatog pisca. U rukopisu, na naslovnoj stranici, zabilježen je kasnije naziv: كتاب نهاية , a na donjem prerezu: المجلد الاول من النهاية للفتاوى . U rukopisu, koji je nepotpun na kraju, nema nikakvih podataka. Prema navedenom, moglo bi biti da je ovo djelo: النهاية فى الفروع لملا عرب الواعظ , što ga je napisao Muḥammad b. 'Omar b. Ḥamza Munla 'Arab al-Wa'iẓ, umro 938/1531 (v. ḤḪ II, 1989).

Početak je:

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين ولا عدوان الا على الظالمين والصلاة على رسوله محمد وآله الطيبين الطاهرين .. كتاب الطهارة عن الحدث لا تجوز الا بالماء عند القدرة او التراب عند العجز عنه بالنص فيها ويجوز بنبيذ التمر الرقيق غير المشتد الذى يحل شربه لقوله عليه السلام ليلة الجنّ تمرة طيبة وماء طهور ويشترط النية فيه لانه بدل كالتيمم .

L. 173; 26,5 × 18. *Ta'līq*, veoma lijep, krupniji, pisan rukom vještog kaligrafa, mjestimice vokalizovan. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom samo mjestimice. Papir žućkast i bijel; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XVI ili XVII stoljeća.

Na početku je nesiguran naslov, kasnije napisan, zatim sadržaj, također kasnije napisan, bilješke s područja arapskog jezika, te imena ranijih vlasnika (Hadži Ubejdullah Zuhdī; Hadži Ahmed b. Fadlullah . . ., 1134/1721; Omer b. Ali b. Ahmed el-Hadži Hasan-zade Budinevī — iz Budima; u njegovom ličnom pečatu upisan je datum: 1193/1779).

Iz biblioteke Hasan-efendi Bojo-zade (v. pečat u rukopisu).

1316. Zbirka (مجموع) . 28 1702.

(رسائل كمال پاشازاده وغيرها)

Zbirka rasprava o raznim pitanjima — vjerskim, šeriatsko-pravnim i sa područja arapskog jezika, — što ih je većim dijelom obradio Kemal-pašazade (Aḥmed b. Sulaimān Ibn Kemal-paša, umro 940/1533). Svezak sadrži i neke druge rasprave, od drugih autora. Gornji naslov je prema rukopisu. Za sve risale, kod kojih o piscu nije ništa rečeno, držimo da im je pisac Ibn Kemal-paša.

L. 184; 19,5 × 11,5. *Ta'līq* u znatno većem dijelu zbirke, lijep, sitan, složen, pisan veoma vještom rukom, i pri kraju zbirke *nasḫ*, od drugog prepisivača. U pisanju ima grešaka. Istaknute riječi podvučene su na nekim mjestima crvenom crticom, a na mnogim mjestima izostavljeni su dijakritički znakovi. Papir tamnobijel, čvrst, listovi su djelomično dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen.

1. L. 1—43. (رسالة الفرائد) – فريدة التحرى

Rasprava o tumačenju pojedinih pitanja *(ferīde)* iz raznih područja islamskih i arapskih znanosti. Prvo poglavlje je: – فريدة التحرى (o ispitivanju, istraživanju, npr., kible, u vezi sa namazom, istine u nauci itd.). Pisac rasprave nije naveden, ali držimo, da je to Ibn Kemal-paša.

AM I, 142.

Početak:

فريدة – التحرّى هو فى اللغة طلب احرى الامرين واولاهما وفى اصطلاح الشرع عبارة تقع على طلب احق الامرين واوليهما بغالب الرأى عند تعذّر الوقوف على حقيقته عند اشتباه القبلة

U raspravi se nalaze poglavlja pod naslovima:

سانحة قدسية – لانحة قدسية – تتمة – فائدة – تعليقة

Završetak:

فان قلت فما وجه قولهم شريك البارى ممتنع قلت ستقف على وجهه فى موضعه ... تذنيب فالصواب تفريع على ما تقدم فى التقسيم ان يقال المفهوم مع قطع النظر عن الغير اما ان يقتضى الوجود اولا والاول الواجب لذاته والثانى اما ان يقبله اولا والاول الممكن لذاته والثانى الممتنع تمت الرسالة

2. L. 44—45. رسالة فى نسبة الجمع

Rasprava s područja arapske sintakse, o građenju posvojnog pridjeva od oblika množine.

GAL II, 452; S. II, 671; Ahlwardt VI, 202.

Početak:

الحمد لوليّه والصلاة على نبيه وبعد فهذه رسالة فى نسبة الجمع اعلم ان الجمع لا ينسب اليه الا اذا لم يكن له واحد اصلا كالاعرابىّ

3. L. 45—64. (رسالة فى انواع الدلالات)

Rasprava s područja arapske stilistike, o nijansama u značenju riječi, izraza i pojmova.

Početak:

تمهيد وتقسيم لما كان مدار البلاغة من جهة البيان على التمكن من ايراد المعنى الواحد فى طرق مختلفة بالزيادة فى وضوح الدلالة عليه والنقصان

Završetak:

.. قال صاحب الكشاف الاذن الرجل الذى يصدّق كل ما يسمع ويقبل قول كل احد سمى الجارحة التى هى آلة السماع كان جملته اذن ونظيره قولهم للربيئة عين وقال الامام البيضاوى يسمع كل ما يقال له ويصدّقه سمى الجارحة كانه من فرط استماعه صار جملته آلة السماع كما سمى الجاسوس عينا لذلك

4. L. 66—68. رسالة فى تعليم الامر فى تحريم الخمر

لابن كمال پاشا

Rasprava o zabrani alkohola u Kur'anu. Rukopis je nepotpun na kraju.

ḤḪ I, 425; AM I, 141

Početak:

الحمد لله الذى انزل الاحكام على وجه الاحكام مشتملة على الحكم والفوائد وبين الحلال والحرام .. وبعد فهذه رسالة معمولة فى تعليم الامر فى تحريم الخمر فنقول

5. L. 69—75. رسالة فى البعث والحشر

فى اولها خرم

Rasprava o proživljenju i sudnjem danu, nepotpuna s početka. Prvo poglavlje ovdje je:

الآية السادسة فى سورة المؤمن فاذا نفخ فى الصور فلا انساب بينهم يومئذ ولا يتسائلون فاذا نفخ فى الصور يعنى البعث والنشور

Napisao Ibn Kemal-paša (v. AM I, 141).

6. L. 75—78. رسالة البشرى

Rasprava o poslanstvu Muhameda alejhisselam. Napisao Ibn Kemāl-paša. U rukopisu je naslov: هذه رسالة البشرى لمولانا ابن كمال پاشا . Osnova je rasprave jedan hadis koji se odnosi na to pitanje.

AM I, 141.

Početak:

الحمد لله خالق البشر رازق الحشر والصلوة على سيد البشر البشير المبشر .. وبعد فهذه رسالة فى شرح قوله عليه السلام سأخبركم باول امرى دعوة ابراهم وبشارة عيسى ورؤيا امى .. اخرجه احمد بن حنبل

7. L. 78—83. تذكرة

Rasprava sufijskog pravca o Božanskom svjetlu i o putu ka Bogu i predanosti njemu, napisana na arapskom i perzijskom jeziku.

Čini se da je rađeno po uzoru djela تذكرة الخواص od Muḥyiddīn Ibn al-'Arabi (umro 638/1240).

Početak:

هذه تذكرة فن شاء اتخذ الى ربه سبيلا بدانكه وجود واجب تعالى وتقدس نور محض است الله نور السموات والارض

Završetak:

.. ثم ان فيه شيئا آخر وهو انه استدل بالآية المذكورة ولا دلالة فيها على (ما) توهّمه انما دلالتها على ان له تعالى صفات متكثرة واما ان تلك الصفات معلولاته فلا دلالة فيها عليه ولا اشارة تمت الرسالة

8. L. 83—88. رسالة فى التغليب

Rasprava s područja arapske stilistike o specijalnom načinu izražavanja zvanom *taglib*. Naslov u rukopisu je:

هذه رسالة معمولة فى تحقيق التغليب للمولى الفاضل ابن كمال پاشا

Napisao Ibn Kemal-paša.

GAL II, 452,[114]; S. II, 672.

Početak:

الحمد لوليه والصلاة على نبيه وبعد فهذه رسالة معمولة فى تحقيق التغليب

9. L. 88—97. رسالة فى بيان العقل

Rasprava o važnosti i značaju razuma. U rukopisu je naslov:

هذه رسالة معمولة فى بيان العقل

GAL II, 451,[81]; Ahlwardt IV, 552.

Početak:

الحمد لله الذى خلق الانسان وعلّمه البيان وفضله على سائر الحيوان بادراك بديع العقل

10. L. 97—100. رسالة فى بيان حقيقة الربا

Rasprava o kamati. Naslov u rukopisu je:

هذه رسالة فى بيان حقيقة الربا لمولانا

Napisao Ibn Kemal-paša.

GAL II, 451,[70]; S. II, 670,[80].

Početak:

الحمد لله الذى احلّنا مقام الكرامة فى دار التكليف واحلّ لنا البيع وحرّم الربا .. وبعد فهذه رسالة معمولة فى بيان حقيقة الربا

11. L. 100—103. رسالة فى بيان احوال الشهداء

Rasprava o stanju i sudbini mučenika poginulih za vjeru (šehida). Napisao Ibn Kemal-paša.

GAL, S. II, 669,[36].

Početak:

الحمد لوليّه والصلاة على نبيه وبعد فهذه رسالة فى تحقيق القول بان الشهداء احياء فى الدنيا فنقول

12. L. 103—108. رسالة الغيب

Rasprava o nepoznatim i nedokučivim stvarima za čovjeka. Prepis nije dovršen.

GAL II, 451,[74]; S. II, 670.

Početak:

الحمد لله عالم الغيب والشهادة منه الابتداء واليه الاعادة ..

13. L. 109—111. فرائد الفوائد لتحقيق معانى الاستعارة

Rasprava s područja arapske stilistike o izražavanju u prenesenom smislu *(isti'ara — medžāz)*. Napisao (Hāšim) Abu'l-Qāsim al-Layṯī as-Samarqandī, umro oko 888/1483 (v. I, 238 i 417 i ovdje 884,[3]).

14. L. 111—113. الرسالة الحرفية للسيد الشريف

Rasprava o odnosu, vezi *(nisbet)* u rečenici. Naslov je prema rukopisu. Napisao 'Alī b. Muḥammad as-Sayyid aš-Šarīf al-Ǧurǧānī, umro 816/1413.

GAL II, 216; S. II, 306.

Početak:

اعلم ان نسبة البصيرة الى مدركاتها كنسبة البصر الى محسوساته وانت اذا نظرت فى المرآة وشاهدت صورة فيها فلك هناك حالتان .. فقس على هذا المعانى المدركة بالقوى الباطنة

15. L. 114—123. رسالة فى بيان تلوين الخطاب لابن كمال پاشا

Rasprava iz područja arapske stilistike o raznim načinima izražavanja od Ibn Kemāl-paše.
GAL II, 451,[79]; S. II, 670.

Početak:

الحمد لله الذى انزل الكتاب تبيانا وجعل الخطاب الوانا ..وبعد فهذه رسالة مرتبة فى
بيان تلوين الخطاب

16. L. 124—130. رسالة فى بيان احوال الضمائر

Rasprava o upotrebi ličnih zamjenica u arapskom jeziku.
GAL II, 453,[116].

Početak:

الحمد لله الذى تولى السرائر ووقف على الضمائر وبعد فهذه رسالة رتّبناها فى دفع ما
يتعلق بالضمائر من الاوهام الدائرة

U dnu lista 130b, po završetku gornje risale, nalazi se samo naslov i početak druge risale (رسالة فى بيان زيادة الوجود على الماهية) , koja nije napisana. Autor joj je Ibn Kemal-paša.
GAL II, 450,[22]; Ahlwardt II, 539; Spaho, 65.

Listovi 131—143, određeni za nju, ostali su neispisani. (Početak joj je: الحمد لله ملهم الصواب لذوى الالباب).

17. L. 144—150. حاشية على تفسير الزمخشرى لسورة الفتح

Glosa Zamahšerijinom komentaru početka sure *al-Fatḥ* od nama nepoznatog pisca.

Početak:

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى قوله وقد نزلت مرجع رسول الله صلى الله عليه
وسلم كان ذلك فى ذى القعدة سنة ست من الهجرة الشريفة والفتح فى شهر رمضان سنة ثمان
قوله عدة له بالفتح هذا على رأى اهل السنة ظاهر لانه اخبار بايجاد الفتح وتحصيله لرسول الله
ﷺ قبل وقوعه

Ovakve glose pisali su al-Maula Abu's-Su'ūd, Ibn Kemal-paša i još neki pisci (v. ḤḪ II, 1480—81).
Listovi 151—152 su neispisani.

18. L. 153—157. رسالة فى بيان التضمين

Rasprava s područja arapske stilistike, o specijalnom načinu izražavanja, zvanom *tadmin*.
GAL, S. II, 673,[150].

Početak:

الحمد لوليه والصلاة على نبيه وبعد فهذه رسالة فى التضمين اعلم ان فى لسان العرب
تضمينات نبّهوا عليها اصحاب الادب ومن جملتها انهم ينقصون

19. L. 158—161. رسالة فى بيان من التبعيضية

Rasprava s područja arapske gramatike, o upotrebi prijedloga *min* za označavanje jednog dijela, »*teb'īḍ*« neke cjeline.
GAL II, 453,[114]; S. II, 672.

Početak:

الحمد لوليه والصلاة على نبيه اعلم ان البعضية المعتبرة فى من التبعيضية هى البعضية فى
الاجزاء لا البعضية فى الافراد على خلاف التنكير

20. L. 161—162. رسالة فى قدرة الله واختياره

Rasprava o Božijoj moći i volji. Naslov u rukopisu je:
رسالة فى تحقيق ان ما يصدر بالقدرة والاختيار

GAL II, 452,[84].

Početak:

الحمد لله القادر المختار والصلاة على سيد الاخيار محمد سيد الابرار .. وبعد فهذه رسالة
فى تحقيق ان ما يصدر بالقدرة والاختيار

21. L. 163—165. رسالة فى علوم الحقائق وحكمة الدقائق

Rasprava o saznanju istine o čovjeku i Bogu, sufijskog smjera, od Ibn Kemal-paše.
GAL II, 451,[80].

Početak:

الحمد لله الذى جعل الموجودات على وجوده دليلا واضحا للسائرين الى جنابه الاقدس
سبيلا .. وبعد فهذه الرسالة الشريفة فى علوم الحقائق وحكمة الدقائق

22. L. 165—167. رسالة فى علم آداب البحث

Rasprava o disputaciji. Napisao Ibn Kemal-paša.
Ahlwardt IV, 545; GAL II, 451,[65].

Početak:

الحمد لله لمن حفظ المؤمنين من الخطأ والخلل فى مناظرتهم بالمخالفين والجدل .. وبعد
فهذه رسالة فى علم اداب البحث كافية مغنية عما عداها من الرسائل المتداولة

23. L. 167—168. رسالة فى ان الاعمال هل توزن

Rasprava o »vaganju« ijudskih djela sudnjeg dana. Napisao Ibn Kemal-paša.

Flügel III, 384.

Početak:

الجمهور على ان صحائف الاعمال توزن بميزان له لسان وكفّتان .. وقال الضحاك
والاعمش الوزن والميزان بمعنى العدل فى القضاء

24. L. 168—170. رسالة فى بيان الرضاع

Rasprava o srodstvu po mlijeku. Napisao Ibn Kemal-paša.

GAL II, 451,[48]; S. II, 670,[48].

Početak:

كتاب الرضاع قليل الرضاع وكثيره تعلق به التحريم وقال الشافعى رحمه الله لا يثبت
التحريم الا بخمس رضعات لقوله عليه السلام

25. L. 170—171. رسالة مرآتية للجرجانى

Rasprava o ljudskom saznanju. Napisao 'Alī b. Muḥammad as-Sayyid aš-Šarīf al-Ǧurǧānī, umro 816/1413. Naslov u rukopisu je:

هذه رسالة مرآتية للسيد الشريف الجرجانى رحمه الله

ḤḪ I, 889.

Početak:

الحمد لوليه والصلاة على نبيه وعلى آله واصحابه وبعد الناظر فى المرآة ربما كان متوجها
الى الصورة المرتسمة فيها ومشتغلا بها باحثا عن احوالها بحيث يغفل عن المرآة و احوالها

26. L. 171. رسالة فى بيان سجود السهو

Rasprava o posebnoj *sedždi* kojom se ispravljaju greške, učinjene u namazu (v. I, 70). Naslov u rukopisu je:

هذه رسالة فى بيان سجود السهو والشك لمولانا

Napisao Ibn Kemal-paša.

Prepis nije dovršen.

Početak:

اللهم منك نستهدى واليك نستكين .. وبعد فهذه رسالة فى سجود السهو

27. L. 172—179. آداب الاخيار واختيارات الابرار

Kratka zbirka pouka i savjeta. Napisao Muḥammad b. Muḥammad al-Gumrī al-Wāsiṭī (čija nam je biografija nepoznata; GAL II, 335, S. II 463 navodi pisca sličnog imena, ali mu ne navodi ovaj rad).

Početak:

يقول الفقير الى رحمة الله القدير محمد بن محمد الغُمرى الواسطى ختم الله تعالى له
بالحسنى الحمد لله رب العالمين حمدا يوافى نعمه ويكافى مزيده والحمد لله الذى بنعمته تتم
الصالحات وتنزل البركات .. فقد احببت جمع اشارات ورموز مما يتعلق بالمواعظ والوصايا
والنصائح مما دلت عليه الاخبار والآثار .. اردت بذلك النفع لى ولاخوانى المؤمنين .. وسميته
آداب الاخيار واختيارات الابرار

Gornji naslov i ime autora navedeni su prema rukopisu. Inače o tom ne nalazimo spomena u izvorima koji su nam pristupačni.

Završetak je:

وفى الحديث اذا اتيت سلطانا مهيبا تخاف ان يسطو عليك فقل الله اكبر الله اكبر الله اعز
من خلقه جميعا الله اعز مما اخاف واحذر .. والحمد لله رب العالمين .. تم

28. L. 179—183 (كتاب الموعظة)

Kratke vjerske pouke, od nepoznatog sabirača. Čini se, da su pouke sabrane kao teme za hutbu. Rad nije dovršen. Sadrži 15 propovijedi. Ima jezičnih grešaka u sastavu.

Početak:

الحمد لله جاعل الموعظة تذكرة للعباد وتقوية للمتقين والمسلمين الى العبادة الظاهرة
والصلاة والسلام على صاحب الملة الطاهرة .. هذا كتاب الموعظة فيه حسنة نافعة ... الموعظة
الاول . يقول الله تعالى يا بن آدم عجبت لمن ايقن بالموت كيف يفرح

Prepisao pod t. 1—26 isti, nepoznati prepisivač, 986/1578, kako se to razumi iz kratke bilješke, napisane crvenim mastilom na kraju pod t. 6 (تمت فى سنة ست وثمانين وتسعمائة).

Rukopis pod t. 27—28 potječe iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se gore navedeni naslov zbirke, crtež petokrake zvijezde (što je znak Kantamirine biblioteke) i bilješka iz tefsira. Na slijedećem neispisanom listu je bilješka, u kojoj se kaže, da je rukopis uvakufio Hadži Abdulkadir-efendija Muzaferi-zade, za muderisa i učenike Sim-zade medrese u Sarajevu, 1206/1791.

(قد وقف هذا الكتاب مظفرى زاده الحاج عبد القادر افندى فى مدرسة سيم زاده لمدرسها والطلبة الساكنين فيها بشرط ان لا يخرج منها لسنة ست ومائتين والف) .

Ispod bilješke je mali pečat. Na kraju su poučni stihovi na turskom jeziku i nekoliko neispisanih lista.

Iz biblioteke Sim-zade medrese.

1317. رسالة فى سجود السهو 552.

لابن كمال پاشا

Rasprava s područja fikha o »sehvi sedždi«. Napisao Aḥmad b. Sulaimān Ibn Kemal-paša, umro 940/1533 (v. I, 70 i ovdje pod br. 1316,[26]). U vrhu prve stranice napisan je rukom prepisivača pogrešan naslov: على القارى رساله سى .

L. 12; 22 × 17,5. Nasḫ jednostavan, krupniji, pisan u proredu. Papir tamnobijel; povez poluplatneni.

Prepisao Muḥammad Ḥamdī b. Bekr, učenik u Gazi Husrev-begovom Hanikahu u Sarajevu, 1296/1878.

(حرره الحقير الفقير محمد حمدى بن بكر فى طلب العلم فى مدرسة خانقاه – غازى خسروبك خانقاه – سنة ١٢٩٦) .

1318. Zbirka (مجموع) , 5 2254.

L. 103; 20,5 × 15. Nasḫ lijep, krupniji, u razmaknutim redovima, pisan rukom vještog kaligrafa. Po marginama listova ima raznih, sitno pisanih bilježaka i komentara. Papir tamnobijel, glat, čvrst; povez otkinut i prva korica izgubljena.

1. L. 1—14. ISTO

Naslov u rukopisu je: هذه رسالة فى سجود السهو

2. L. 15—82. (جمع من الادعية والنصائح والاحاديث)

Zbirka raznih dova, pouka, hadisa i dr., bez naučnog provjeravanja.

Tu je, među ostalim, dova za mjesec muharem; popis nekoliko vjerskih djela (većinom zbirke hadisa) koja su se čitala kao medžija, tajanstvena zaštita u vrijeme kuge i drugih nepogoda; — zatim mudre izreke halife Alije; upute o hadžu, uputa o posebnom nafile-*namazu* zvanom *tesbih*, o vitre namazu; — oporuka (*vasijjet*) za dijeljenje sadake za propuštene namaze, bilješka o pogrešnom učenju sure *el-Fatiha*.

3. L. 83—85. (رسالة فى الفأل) – فال قرآن عظيم

Rasprava na arapskom i turskom jeziku o gatanju (*fal*) pomoću kur'anskih ajeta, prema predaji — navodno — od halife Alije, — od nepoznatog pisca. Raspoređeno je prema slovima arapske abecede tako da svako slovo označava određeno aje, koje je navedeno sa njegovim značenjem u *falu*.

Početak:

فال قرآن عظيم حضرت امير المؤمنين اسد الله الغالب على بن طالب كرم الله وجهه دن مرويدر الله لا اله الا هو الحىّ القيوم تاويلها الخير والسرور فى جميع الامور ب براءة من الله ورسوله تاويلها

Završetak je:

ى يس والقرآن الحكيم تاويلها الفرح والسلامة والسرور والخير مع العافية ولو سافر يكون مباركا حضرت امام عليدن وامام جعفردن مروى ومنقولدر

4. L. 85—91. فال منظوم

Spjev na turskom jeziku o gatanju pomoću Kur'ana, od nepoznatog versifikatora. Ovo je versifikacija prethodnog rada. U uvodu se daju pravila i uputstvo o gatanju.

Mjesto naslova, napisano je: لا يعلم الغيب الا الله , a onda je početak:

آنك آدين ديرم فرد احد در

قديم قادر حىّ صمد در

رسول اللهه اولسون تحيات

دخی اندن قیلام فاله نیت

غرض نولدی بوسوزدن اولدی معلوم

که ترکه ساده دزدم فال منظوم

......

ء همزة

عجب طالعدر بوحرف همزه

کیمك عقلی اریسردر بورمزه

بوفالك اسنه اردی سعادت

Na završetku ovog spjeva nalazi se kraće uputstvo o gatanju — u prozi, također na turskom jeziku, pod naslovom: فال قرآن نوع ديكر . Početak je:

قچان سفره کتمك ايچون نيت اولنه اوّلا پاك ابدست ايله مصحف شريفى الله الوپ

Listovi od 91—98 sadrže razne hadise, izreke ashaba i neke uleme (*aḫbār* i *aṯār*), te dove.

5. L. 98—102. قصيدة البستي النونيه — او عنوان الحلم
لابی الفتح البستی

Poučni spjev od oko 60 stihova što ga je sastavio Abu'l-Fatḥ 'Alī b. Muḥammad al-Bustī, umro 401/1010. Ovaj primjerak je nepotpun na kraju.
GAL I, 251; ḤḤ II, 1336.

Početak:

زيادة المرء فى دنياه نقصان
وربحه غير محض الخير خسران

Po marginama listova i između redaka ima komentara na arapskom i perzijskom jeziku.

Na početku su neki listovi otkinuti.

Na kraju su bilješke s područja fikha i poučni stihovi.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVIII stoljeća.

1319. مهات المفتى 1511.
او
المهات فى فروع الحنفية

Djelo s područja fikha. Napisao Aḥmad b. Sulaymān Ibn Kemal-paša, umro 940/1533.
GAL II, 451; ḤḤ II, 1916.

U vrhu prve stranice prepisivač je napisao naslov: مهات المفتى لابن كمال پاشا a na završetku je zabilježio naziv: تم الكتاب مهات المفتين .

Početak:

كتاب الطهارة — الطهارة فى اللغة النظافة وفى الشريعة النظافة عن النجاسة والوضوء فى اللغة من الوضاءة وهى الحسن

Djelo je sabrano iz raznih djela ove struke. Bergivija (Muḥammad b. Pīr 'Alī, umro 981/1573), smatra ga nepouzdanim. (ḤḤ, — n. m., kaže:

(وقد عده المولى بركلى من جملة الواهيات المتداولات)

L. 280; 20 × 12,5. *Ta'līq*, sitan, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. U vrhu prve stranice nalazi se vrlo lijep unvan u živopisnim bojama koji je izrezan iz nekog drugog djela i nalijepljen ovdje. Rubovi prvih 99 lista ukrašeni su sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po rubovima s početka ima komentara (koji su pisani kasnije, drugim rukopisom. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama, omotan u zeleno platno koje je također oštećeno.

Prepis je iz XVIII stoljeća, i, sudeći po rukopisu, držimo da je prepisivač Abdullah-efendija Kantamirija.

Na kraju je samo početak poglavlja o čistoći tekuće vode, kao izvadak iz nekog fikhskog djela, te nekoliko neispisanih lista.

Uvakufio Abdulbaki Džino-zade (v. bilješku i pečate na naslovnoj strani.

1320. Zbirka (مجموع) , 3 500.

L. 60; 27,5 × 16. *Nasḫ*, krupniji, lijep, vokalizovan (poput pisma u mushafima), pisan rukom vještog kaligrafa, u proredu. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir žućkast, tanak, glat; povez poluplatneni.

1. L. 1—8. فقه الكيدانى

Kraći rad o namazu. U raznim izvorima i rukopisima naveden je još pod naslovima: شروط الصلاة , مقدمة الصلاة , مختصر الصلاة , باب شروط الصلاة , مطالب المصلى , تلخيص الصلاة , i pripisuje se raznim autorima. Tako se i u izvorima spominju kao autori: Luṭfullah an-Nasafī al-Fāḍil al-Kaidānī, živio u prvoj polovini X/XVI stoljeća; Muḥammad b. Ḥamza al-Fanārī, umro 834/1431. i Ibn Kemal-paša, umro 940/1533, — (v. I, 247 i 276.

GAL II, 198, 234,[4], 451,[31]; ḤḤ II, 1802; Ahlwardt III, 284.

U rukopisu je naslov: هذا كتاب فقه كيدانى

2. L. 8—53. مقدمة ابى الليث السمرقندى فى الصلاة

Djelo o namazu. Napisao Abu'l-Laiṯ Naṣr b. Muḥammad as-Samarqandī, umro 375/985.

GAL I, 196.

Naslov u rukopisu je: هذا كتاب ابو الليث السمرقندى (v. br. 904).

3. L. 53—60. الفقه الاكبر

Kraće djelo o islamskom vjerovanju, što ga je napisao Abū Ḥanīfe Nu'mān b. Ṯābit, umro 150/767 (v. I, 65).

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se ime ranijeg vlasnika (Ahmed-beg Babi-zade — Babić), te recepti za neke lijekove. Na naslovnoj strani su pečati zavještača i ove biblioteke.

Uvakufio Hromo-zade Salih Izzet-efendi.

1321. Zbirka (مجموع), 2 **4173.**

L. 48; 19,5 × 14,5. *Nasḫ-ta'līq*, jednostavan, krupniji. U pisanju ima grešaka. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom; povez polukožni, znatno oštećen.

1. L. 1—7. ISTO

Naslov u rukopisu je: هذا كتاب فقه كيدانى

2. L. 8—48. معرب العوامل

Djelo u kom je data analiza A v ā m i l a, kraćeg rada s područja arapske sintakse. Osnovno djelo العوامل المائة napisao je al-Šayḫ 'Abdulqāhir b. 'Abdurraḥmān al-Ǵurǵānī, umro 471/1078, a ovaj M u 'r i b (analizu), nepoznati pisac. Ahlwardt VI, 20 navodi ovaj rad pod naslovom: هذا شرح تورروجى , a Flügel I, 151 pod naslovom: شرح العوامل , — ali bez podataka o piscu.

Početak:

الحمد لمن وجب علينا ثناءه ولمن لا يزول منْ صب النعيم علينا غناؤه والصلاة على محمد سيد الانام ... وبعد فانى لما رأيت الطالبين يطلبون شرحا لعوامل الشيخ الامام عبد القاهر حلّ اعرابها اردت ان ابيّن اعرابها بقدر الطاقة

U tekstu ima znatnih jezičnih grešaka za koje držimo da su prepisivačeve.

Prepis oba djela dovršen 1177/1763.

(تم الكتاب بعون الله الملك الوهاب سنة سبع وسبعين ومائة والف)

1322. Zbirka (مجموع), 4 **2026.**

U rukopisu je zabilježeno mjesto naslova: مجموعة شروط الصلاة

L. 47; 20,5 × 13,5. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Stranice su obrubljene crvenom linijom Papir tamnobijel, deblji; povez kožni, oštećen.

1. L. 1—5. ISTO

U rukopisu je zabilježen naslov, rukom prepisivača:

شروط الصلاة منلا فنارى

Prema tome naslovu pisac je Muḥammad b. Ḥamza al-Fanārī (v. br. 1320,[1]).

2. L. 6—18. شرح مقدمة الصلاة

Komentar prethodne risale. Napisao al-Maulā Aḥmad b. Muṣṭafa Taškӧprüzade, umro 968/1560.

GAL, S. II, 269; ḤḤ II, 1802 (v. 908,[2]).

Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po marginama listova s početka ima glosa.

3. L. 18—22. شروط الصلاة

Rasprava o namazu, koja obrađuje glavne dužnosti, — osam uslova, namaza od nepoznatog pisca.

Flügel I, 11; Ahlwardt III, 289.

Početak:

باب شروط الصلاة وهى ثمانية الاول الوضوء بالماء المطلق او التيمم بالتراب عند عدم الماء

4. L. 22—46. صفوة المنقولات فى شرح شروط الصلاة

Komentar prethodne risale. Napisao Aḥmad b. Sulaimān Ibn Kemal-paša, umro 940/1533.

GAL III, 1306.

Kairo (I, 443), međutim, kaže da je pisac ovog komentara nepoznat (v. I, 71).

Početak:

الحمد لله الذى نزل الفرقان وجعل العبادة سببا لفلاح الإنسان .. وبعد فلما رأيت المختصر متداولا بين الطالبين ولم يكن له شرحا وافياً (كذا) فشرحته بقدر الامكان

Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa.

Prepisao cijelu zbirku Muḥammad b. Muṣṭafa, 1077/1666, kako se to vidi iz bilješke na kraju pod t. 4.

(تم الشرح بعون الله الملك المنان من يد اضعف العباد محمد بن مصطفى .. فى سنة ١٠٧٧)

Po tom slijede dvije stranice (prva i posljednja) neke rasprave s područja fikha, pisane rukom istog prepisivača. Na početku je jedan hadis, bilješka o risalama u ovom svesku, bilješka s područja fikha na turskom jeziku, recepti za neke lijekove, te stariji i noviji pečat ove biblioteke. Na završetku pod t. 4 su dvije bilješke s područja fikha, te po jedan poučni stih na perzijskom i turskom jeziku. Na posljednjoj stranici je kraći spjev (*naẓm*) na turskom jeziku koji sadrži imena Božijih poslanika navedena u Kur'anu. Spjev je sastavio neki Aḥmed.

(Prvi i posljednji polustih glase:

نظم : جملة اسماء انبياىٔ كه اتى جمع ابتدى قران

....

بويله نظم ايلدى احمد بلكه ضبطى اوله اسان

1323. Zbirka (مجموع) . 4 1284.

L. 69; *Ta'līq* i *nasḫ*, od različitih prepisivača. Papir žućkast i tamnobijel; listovi na kraju dohvaćeni su vlagom; povez kožni, oštećen.

1. L. 1—5. ISTO kao br. 1320,[1]

Stranice su obrubljene crvenom linijom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Na kraju je bilješka prepisivača:

تمت مقدمة الصلاة بعون الله تعالى من تأليف المولى العلامة الفنارى

2. L. 5—38. شرح مقدمة الصلاة

لطاش كوپروزاده

Komentar prethodne risale, od Taškoprüzade (v. br. 1322,[2]).

Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Na kraju je bilješka autora u kojoj on kaže da je završeno diktiranje sinu Kemaluddinu Muhammedu u Istanbulu, 967/1559.

(وقع الفراغ من املاء هذا الشرح على الولد الاعز كمال الدين محمد عمّره الله بلطفه وارشد ضحوة يوم الجمعة الثانى والعشرين من ذى القعدة الحرام .. حجة سبع وستين وتسعمائة بمحروسة قسطنطينية حفّت بالبركات السنية ..)

Na listu 39 nalazi se bilješka na turskom jeziku, bez datuma, koja sadrži predstavku za postavljanje imama i hatiba u tvrđavi Manastir (Bitolj). Ispod bilješke su tri lična pečata, od kojih je jedan nečitljiv, a u dva mogu se pročitati imena (Sejfullah Ali Muhamed, 1039/1629. i Husejn b. Ibrahim). Ostale bilješke su beznačajne vježbe u pisanju.

3. L. 40—45. كتاب المشكلات
(رسالة فى مسائل الفقه)

Rasprava s područja fikha, većinom o pitanjima namaza, nepotpuna na kraju, od nepoznatog pisca. Za svako pitanje dat je naslov: مسئلة.

Početak poslije besmele:

قال النبى عليه الصلاة والسلام انه قال !؟ فى الاذان عشر كلمات من الفاظ الكفر من قال منكم من هذه كلمات فهو كافر نعوذ بالله الاول ان يمد الالف

Nasḫ, mjestimice vokalizovan. Drugi list pokidan.

Listovi 46—52 sadrže nevažne bilješke i vježbe u pisanju.

4. L. 52—65. تعليم المتعلم

Pouke i savjeti za učenike. Napisao Burhānuddīn az-Zarnūǧī, oko godine 600/1203 (v. I, 124).

Ta'līq, pisan uvježbanom rukom.

Na listu 66 nalaze se lirski stihovi na turskom jeziku, te početak poučne kaside sufijskog smjera također na turskom jeziku, — što ju je sastavio Yaḥyā-efendī Bešiktaši, umro 978/1570 (v. OM I, 200). Naslov i početak je:

فصل بشكطاشى يحيى افندى

هرايشه قيل بسمليله ابتدا فكرك اولسون دائما حمد خدا

Na listovima 67—70 su zapisi i tajanstvene izreke, pisani slabim rukopisom, te kratak nedovršen *ilmi-hal* na turskom jeziku u obliku pitanja i odgovora, bez naslova. Početak mu je:

الله تعالى قوللر اوزرنده فرض اتدوكى ندر الجواب اشهد ان لا اله الا الله ...

Prepis risala dovršen je 1028/1618, kako se to vidi na kraju pod t. 4.

(تمت بعون الله وحسن توفيقه يوم الاحد اثنى من شهر ربيع الاول فى وقت الضحى سنة ثمان وعشرين والف)

Ostale bilješke i stihovi pisani su kasnije, vjerovatno u XIX stoljeću.

1324. Zbirka (مجموع), 2 **1516.**

L. 187; 20,5 × 14. *Nasḫ*, lijep, pisan uvježbanom rukom. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni, popravljen.

1. L. 1—2. ISTO

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: فقه الكيدانى .

Pismo sitno, složeno. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

2. L. 2—187. مختصر المعانى
لسعد الدين التفتازانى

Komentar djelu *Talḫīṣ al-Miftāḥ*, s područja arapske stilistike. Osnovno djelo napisao je Ǧalāluddīn Muḥammad b. 'Abdurraḥmān al-Qazwīnī, umro 739/1338, a ovaj komentar Sa'duddīn Mas'ūd b. 'Omar at-Taftāzānī, umro 792/1389.

ḤḪ I, 473; GAL I, 295; S. I, 516.

Početak osnovnog djela je:

الحمد لله على ما انعم وعلم من البيان ما لم نعلم

Početak komentara:

نحمدك يا من شرح صدورنا لتلخيص البيان فى ايضاح المعانى

Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po marginama nekih listova ima glosa.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na rubu l. 2 je naslov drugog djela, te ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Izzet Salih). Na posljednjoj strani je zabilježeno značenje i upotreba čestice ما (*ma*) u arapskom jeziku.

Uvakufio Hromo-zade Salih-efendi (v. pečat u rukopisu).

1325. ISTO **2278.**

U rukopisu, na kraju, naveden je naslov: فقه الكيدانى

L. 11; 21 × 15,5. *Nasḫ*, lijep, krupniji, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima. Papir tamnobijel, deblji; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XIX stoljeća.

1326. Zbirka (مجموع), 5 **2427.**

L. 92; 19 × 12. *Nasḫ* i *ta'līq*, od različitih prepisivača. Papir žućkast i tamnobijel; povez polukožni.

1. L. 1—71. شرح فقه الكيدانى

لمحمد القوهستانى

Komentar prethodnom Kejdaninom fikhu. Napisao Šamsuddīn Muḥammad al-Qūhistānī aṣ-Ṣamadānī, umro oko 950/1543.

ḤḪ II, 1802; GAL II, 198.

Početak:

الحمد لله الذى رفع قاعدة الفقه حتى وقفنا على مراد خير التابعين ابى حنيفة واصحابه .... اما بعد فلما ارتحل من هذه الدار خيار الائمة الابرار من اصحاب سيد الاخيار

(AM II, 244 kaže da je naslov komentara: جامع المبانى).

Osnovni je tekst podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom.

2. L. 72—77. فقه الكيدانى (v. I, 247, 276 i 1320,[1]).

Na rubu samo prve stranice ima komentara. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

3. L. 77—78. طبقات العلماء

لابن كمال پاشا

Kategorije vjerskih učenjaka (v. I, 248), pod naslovom:

رسالة فى بيان طبقات المجتهدين

Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

4. L. 78—80. فائدة فى بيان اسماء اهل بدر

Imena Muhamedovih drugova sa Bedra, poredana abecednim redom, od nepoznatog sabirača. Rad je nedovršen.

Početak:

فائدة فى بيان اسماء اهل بدر رضى الله تعالى عنهم من الصحابة الذين جاهدوا فيها مع النبى ﷺ وعدتهم ثلاثمائة وثلاثة عشر على الصحيح

Tekst je mjestimice vokalizovan. Po rubu prvog lista ima ispravaka i komentara.

5. L. 81—92. جمع اصول الامام ابى حنيفة

Zbirka risala iz dogmatike koje se pripisuju Ebu Hanifi (umro 150/767), a koje je sabrao Aḥmad b. Ḥasan al-Bayāḍī (Bejazić), umro 1098/1686 (i napisao im komentar pod naslovom: اشارات المرام من عبارات الامام , — v. I, 402).

Početak:

جمع اصول الامام رحمه الله تعالى للفاضل المشهور بياضى زاده .. فاكتفينا بما فيه من المتن وحررنا ما بقى من سمعياته الى آخره .. قال فى الوصية الايمان اقرار باللسان

Završetak je:

قد نجز من الاصول المنيفة للامام ابى حنيفة من بعد ما شرح الهياته وهذا الذى لم يشرح من سمعياته وقد تم واوله فى هذه النسخة غير مكتوبة اكتفاء بما فى الشرح من الالفاظ بتمامها والحمد لله رب العالمين

Prepis pod t. 1—3 dovršen je 1057/1647, kako se to vidı na kraju pod t. 1 (تم سنة سبع وخمسين والف)

Prepis pod t. 4—5 je iz XVIII stoljeća.

1327. Zbirka (مجموع) . 4 3585.

L. 186; 20 × 14. *Nasḫ* i *ta'līq*, od različitih prepisivača. Papir bijel i tamnobijel; povez polukožni.

1. L. 1—58. شرح شروط الصلاة — مقدمة الصلاة

لطاشكوپروزاده

Komentar djelu *Muqaddimat aṣ-ṣalāt* ili *Fiqh al-Kaidānī*. Napisao Aḥmad b. Muṣṭafa Tašköprüzade, v. br. 1322,[2].

Nasḫ, krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. U pisanju ima grešaka.

Na listovima 59—70 nalaze se razne bilješke sa područja fikha i hadisa.

2. L. 71—125. شاه وكدا

»Kralj i siromah«, poema na turskom jeziku, lirsko-mističnog sadržaja. Spjevao Albanac Yaḥya-beg Dukagin-zade, umro oko 1000/1591. Pjesnik — »siromah« — tu opjevava svoju ljubav prema ljepoti nekog mladog viteza — spahije kome daje titulu »kralj« — a sve to sa mističnom tendencijom, da opjeva duhovnu ljubav prema najvišoj Ljepoti. Naslov u rukopisu je: شاه كدا تأليف يحي .

Flügel I, 644; Blochet, t (Paris), 317; Rieu, 182; Bratislava, 340.

Početak:

سطر بسم الله اى اولى الالباب

اولدى مفتاح قفل باب كتاب

Ta'līq, pisan na brzinu, vještom rukom.

Pod istim naslovom — شاه وكدا — nalazi se mistička poema i na perzijskom jeziku, što ju je sastavio Hilālī Badruddīn, umro 936/1529; v. Pertsch — Gotha — p. 36.

3. L. 126—144. (داستان) دَهْ مرغ

»Deset ptica«, mistični spjev na turskom jeziku, koji sadrži savjete, te hvalospjeve sultanu i vjeri islamu. Spjevao pjesnik iranskog porijekla Šamsī 'Ağamī, živio u prvoj polovini X/XVI stoljeća. Spjev je dovršen 919/1513. Djelo je posvećeno sultanu Selimu I (918—926/1512—1520). Razgovor se u spjevu vodi između deset ptica, čime pjesnik — vjerovatno — iz daleka imitira perzijsko djelo *Manṭiq aṭ-ṭayr* od Ferīduddīn 'Aṭṭāra (umro, pogubljen od jednog mongolskog vojnika, 627/1229). Rukopis je nepotpun na kraju.

Blochet, t (Paris) II, 14, 212; S. Sami, QA, 2873; ḤḤ I, 762.

Početak u našem rukopisu je:

قوة دستور اللـــــــه علم

فضل بسم الله الرحمن الرحيم

منت اورا طاعتش رحمت نمود

دائما الحمـــــــد لله الودود

اول خدانك لطفى بى پاياندر

رحمتى نعمتى چنـــــدان در

رهبادر مصطفى اول دعوتـــــه

پس سلام اولسون ايردى رحمته

Ta'līq, također pisan na brzinu, drugim rukopisom. Neki dijelovi su pisani crvenim mastilom.

Listovi 145—154 sadrže jednu hadžsku dovu i vježbe za pisanje, a neki su neispisani.

4. L. 155—181. معرب عوامل بالتركية

Prevod i analiza Bergivijinog Avāmila (kratke sintakse arapskog jezika — v. I, 112), na turskom jeziku, od nepoznatog pisca.

Početak poslije besmele:

بسم ده باحرف جر اسم لفظا مجرور بابله جار مع المجرور متعلق مقدر بدأت جار مجرور ايله اعرابدن محلا

Nasḫ, krupniji, pisan u proredu. U pisanju ima grešaka. Stranice su obrubljene crvenom linijom.

Na listovima 182—184 nalaze se poučni stihovi i bilješke s područja arapskog jezika.

Na listu 185—186 nalazi se jedan dio spjeva o akaidu جوهرة التوحيد, što ga je sastavio Šayḫ Ibrāhīm al-Laqānī, umro oko 1041/1631 (v. I, 490—91).

Na kraju ima nekoliko neispisanih lista.

Prepis pod t. 1 i 4, i prepis bilježaka, je iz godine 1166/1752, kako se to vidi iz bilješke na kraju pod t. 1.

(تمت بعون الملك المنان سنة ١١٦٦)

Djelo pod t. 2 prepisao je neki Aḥmed, u subotu, početkom šabana 995/1586.

تحريرا فى اوائل شعبان المعظم سنة خمس وتسعين وتسعمائة كتبه الحقير احمد اليوم شنبه

Rukopis pod t. 3 potječe iz XVII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalaze se »zapisi« za neke bolesti, bilješka s područja arapskog jezika, te prepis potvrde (temessuk) iz godine 1206/1791, o poklonu imetka mužu Munla Ahmedu od strane njegove žene, nastanjene u Derviš-pašinoj mahali u Mostaru. Slijedećih osam lista sadrže bilješke s područja arapske gramatike i sintakse, »zapise« za neke bolesti i želje, te dove. Na naslovnoj stranici je uputstvo za vjenčanje po zastupnicima (vekilima).

Na rubu listova 8—12, pod t. 1, nalazi se prepis odgovora Šejh Muhameda Užičevije (iz Užica) beogradskom paši na pismo, u kome je paša uputio šejhu prijetnju dovodeći ga u vezi sa nekim tadašnjim nemirima u Srbiji. Šejh iz Užica šalje paši dosta slobodan

i strog odgovor, u kome dokazuje da je nevin, a da je paša griješnik prema njemu, drugima i prema vjeri. U odgovoru se Šejh u svemu poziva na učenje Kur'ana i Hadisa.

Početak je toga odgovora:

بسمه سبحانه حامدا ومصليا قال تعالى وسيعلم الذين ظلموا الآية وقال عليه السلام من رأى مظلوماً فاستغاثه فلم يغثه ضرب فى قبره سبعون سوطا من النار .. سنك طرفندن كه بلغراد پاشا سين رحم الله امرأ عرف قدره ولم يتجاوز طوره كلاميله مصدّر مكتوب كلوب وانا اقول وافوض امرى الى الله ان الله بصير بالعباد

Na kraju Šejh kaže da će prepis ovog pisma njegova odgovora paši biti upućen ulemi i dobrim ljudima Beograda, Jedrene, Istanbula, Meke i Medine. — Pismo završava riječima:

والسلام على من اتبع الهدى وترك الظلم والهوى خادم الفقراء محمد المعروف باوژيچه شيخى

U ovom prepisu nema datuma. Na drugom mjestu, pismo je datirano 3. rebiul-ahira 1161/2. IV 1748 (v. Omer Mušić, Poslanica Šejha Muhameda Užičanina beogradskom valiji Muhamed-paši, — Prilozi Orijentalnog instituta u Sarajevu, sv. II — 1951, str. 185).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1328. **حقيقة الصلاة فى شرح مقدمة الصلاة** **2946.**

Komentar djelu *Muqaddimat aṣ-ṣalah* ili *Fiqh al-Kaidānī*. Napisao Ḥasan Kāfī al-Aqḥisārī (Pruščak), umro 1025/1616. Rad je završen 998/1589. i prikazan sultanu Muratu, sinu Selimovu, kako je to navedeno u uvodu. Osnovno djelo Kafija pripisuje Ibn Kemal-paši, i to na osnovu pričanja svoga učitelja Kara Yilan-efendije koji je duže vremena bio učenik i *mu'īd* Ibn Kemal-paše. On također u uvodu osnovni rad naziva: مختصر الصلاة, a na kraju komentara naziva ga: تلخيص الصلاة

ḤḤ II, 1802.

Početak:

الحمد لله الذى محّص قلوبنا بالايمان والاعتقادات وخصص نفوسنا بالصلاة وسائر العبادات

L. 46; 18,5 × 13,5. *Nasḫ*, jednostavan. U pisanju ima dosta grešaka. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Papir bijel, glat; povez poluplatneni.

Prepisao Muṣṭafa b. Durgut Sipāhī (čije je ime namjerno brisano), u utorak, početkom zul-kade 1168/1754.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة اللطيفة عن يد العبد الضعيف الراجى رحمة ربه اللطيف مصطفى بن درغت سپاهى .. فى وقت الصبح فى يوم صلى المباركة من اوائل ذى القعدة من تاريخ سنة ثمان وستون ! ومائة والف ..)

Na početku se nalaze bilješke na turskom i arapskom jeziku s područja fikha i hadisa. Na kraju su također slične bilješke, uz još neke sa područja arapskog jezika, gatanja i dr. U jednoj od njih, na listu 47, kaže se da je u neku tvrđavu (vjerovatno u Mostaru) ili u neki drugi naš grad, došao pehlivan Alī Kalfa i prikazivao mnoge vještine, 15. muharrema 1160/1748.

Na posljednjem listu je bilješka koja sadrži uputstvo za čini (sihir) sa »devet kamenčića iz rijeke« da se nekog (djevojku ili momka) zaludi u ljubavi. Na kraju bilješke daje se upozorenje da se to ipak ne čini, jer je *haram* to činiti.

Iz biblioteke Hasan-efendije Bojo-zade (v. pečat na nekoliko mjesta u rukopisu).

1329. **ملتقى الابحر** **776.**

Djelo o fikhu. Napisao Ibrāhīm b. Muḥammad b. Ibrāhīm al-Ḥalebī, umro 956/1549. Djelo je rađeno i sabrano prema poznatim izvorima s ovog područja (*Muḫtaṣar al-Qudūrī*, *Muḫtār*, *al-Kanz*, *al-Wiqāya*) i napisano prilično sažeto, lakim stilom, pa je bilo vrlo popularno i dugo služilo kao priručnik i udžbenik fikha u medresama.

GAL II, 432; S II, 642.

Početak: الحمد لله الذى وفقنا للتفقه فى الدين

L. 177; 21 × 14. *Nasḫ* čitak, pisan u proredu. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Na l. 1[b] nalazi se jednostavan unvan. Stranice i rubovi obrubljeni su crvenom linijom; samo je prva stranica obrubljena još sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po rubovima nekih listova ima komentara. Papir žućkast i bijel; povez kožni, popravljen.

Prepisao Muṣṭafa b. Muṣṭafa, 17. šabāna 1029/1619.

(قد وقع الفراغ من تسويد هذه النسخة الشريفة فى اليوم سبع عشر من شهر شعبان الشريف من يد العبد الضعيف مصطفى بن مصطفى .. سنة ١٠٢٩)

Na naslovnoj strani je lični pečat ranijeg vlasnika (es-Sejjid Ahmed), dvije bilješke s područja fikha i pečat Gazine biblioteke. Na kraju su zabilježeni dugovi nekih osoba i imena 18 učenika Ebu Hanifinih.

Iz biblioteke Ibrahim-efendije Zafranije.

1330. ISTO **3522.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: ملتقى الابحر

L. 115; 20 × 14,5. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Po rubovima mnogih listova ima komentara. Papir tamnobijel, deblji; mnogi listovi dohvaćeni su vlagom, ali pismo nije znatno oštećeno; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Muḥammad b. Aḥmad, potomak velije (evlije) Hadži Bajrama (osnivača melamijskog reda, umro 833/1429) i kadija privremeno u mjestu Tunan — ? —, u utorak 9. rebiul-ahira 1044/1634.

(قد تم تحرير هذا الكتاب فى الضحوة الصغرى من يوم الثلثاء التاسع من شهر ربيع الآخر لسنة اربع واربعين بعد الف على يد الفقير الى الله الغنى محمد بن احمد من نسل حاجى بيرام ولى .. والقاضى بقضاء تمان موقتا)

Na nutarnjoj strani prve korice nalaze se dva poučna stiha pjesnika i kadije Tulu'ije (iz X/XVI stoljeća) i fetve. Na prvom zaštitnom listu su također fetve i bilješke s područja fikha na turskom jeziku. Na naslovnoj stranici je sadržaj. Na kraju se nalazi bilješka pisana rukom prepisivača, u kojoj se kaže da je autor ovog djela umro u ponedjeljak — veče, 20. rebiul-ahira 955/1548, —, bez oznake izvora.

(توفى الشيخ المؤلف المرحوم ليلة الاثنين فى ليلة العشرين من آخر الربيعين سنة خمس وخمسين وتسعمائة من الهجرة النبوية)

Na posljednjoj stranici je uputa o tom šta treba »učiti« onaj koga »dohvati« džin. Na nutarnjoj strani druge korice je kratka bilješka, u kojoj se kaže da je neko kupio ovaj rukopis za tri groša i deset para, te tumačenje pojma *istikamet*, ispravnost u vjeri.

1331. ISTO **3008.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: ملتقى الابحر. Primjerak je nepotpun s početka, za 90 listova.

L. 150; 14,5 × 10. *Nasḫ-ta'līq*, sitan, složen. Po rubovima listova, u prvoj polovini, ima komentara. Papir bijel, deblji; povez kožni, oštećen.

Prepisao Nūḥ b. Muḥammad, mjeseca džumadel-ahira 1046/1636.

(الحمد لله على التمام .. قد تم على يد كاتبه افقر عباد الله .. نوح بن محمد فى شهر جمادى الآخر سنة ست واربعين والف)

Na prvom zaštitnom listu, koji je pokidan, nalazi se ime ranijeg vlasnika (Munla Ali-efendi), recept na turskom jeziku, te sadržaj. Na kraju je bilješka s područja fikha i također jedan recept.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1332. Zbirka (مجموع), 3 **1237.**

L. 191; 19,5 × 11. *Ta'līq*, lijep, pisan vještom rukom, od različitih prepisivača. Papir tamnobijel i bijel; povez kožni, sa ornamentima na sredini korica.

1. L. 1—134. ISTO

U rukopisu je naslov: هذا كتاب ملتقى الابحر

Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po marginama ima dosta lijepo i sitno pisanih komentara. Na kraju je prepisivač zabilježio datum smrti autora, isto kao gore.

2. L. 135—136. متن مختصر الفرائض للفنارى

Kratka uputa o diobi nasljedstva. Napisao Muḥammad b. Ḥamza al-Fanārī, umro 834/1431. To je prema rukopisu. Inače o ovom radu ne nalazimo spomena u izvorima koji su nam pristupačni. U rukopisu je naslov: متن مختصر فنارى للفرائض

Početak:

الحمد لله رب العالمين .. فهذه متن الفرائض المختصر المفيد للاب احوال ثلثه

3. L. 137—191. ملجأ القضاة عند تعارض البينات

Djelo o sudskom postupku u slučajevima kontradiktornih dokaza (svjedočanstava) pred sudom. Napisao Abū Muḥammad Ġānim b. Muḥammad al-Bagdādī, umro 1030/1620. Postoje dvije verzije ovog djela: prva — kraća (v. 923,[3]) i druga — proširena i ispravljena. Ovo je druga verzija.

GAL II, 375; S. II, 502.

Početak:

سبحان من لا حجة اقوى من كلامه ولا معارض له فى احكامه .. وبعد فيقول الفقير الى الله الغنى ابو محمد غانم بن محمد البغدادى هذه رسالة فى تعارض البينات

Prve dvije stranice obrubljene su sa dvije crvene i jednom zlatnom linijom. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

Prepis pod t. 1—2 dovršen je 1. šabana 1047/1637, kako se to vidi u bilješci na kraju pod t. 1.

(وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة الشريفة فى غرة شعبان المعظم من شهور سنة سبع واربعين والف)

Prepis pod t. 3 je iz XVIII stoljeća.

Na početku sveska nalazi se sadržaj djela pod 1. 1, i to prvo u stihovima što ih je sastavio sam autor:

(فهرس الكتاب لمؤلفه المرحوم ابراهيم الحلبى :

عبـــادات نكـــاح ثم عتق

وأيمان حـــدود فـــالجهـــاد)

a zatim uobičajeni sadržaj, napisan crvenim mastilom. Oba sadržaja napisao je prepisivač. Na naslovnoj strani nalaze se lični pečati ranijih vlasnika i pečati Gazi Husrev-begove biblioteke. U ličnim pečatima mogu se pročitati imena: Muhamed Seid, Ibrahim, Muhamed b. Muzafer. Na kraju je bilješka s područja fikha na turskom jeziku, te vakufski pečati biblioteke.

1333. Zbirka (مجموع), 2 **2024.**

1. L. 1—184. ISTO kao br. 1329.

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب ملتقى الابحر

L. 184; 20,5 × 15. *Nasḫ*, krupniji, pisan širokim perom, mjestimice vokalizovan. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima mnogih listova ima komentara. Papir tamnobijel, deblji; povez polukožni, oštećen.

Prepis dovršen 1051/1641.

(تم الكتاب سنة احدى وخمسين والف)

2. L. 184—187. باب شروط الصلاة

Kratka risala o namazu (v. br. 991,[3]).

Početak joj je ovdje:

الحمد لله الذى جعل الصلوة الخمس عماد الدين وقرة عين سيد العارفين والصلاة على حبيبه ارسله رحمة للعالمين .. باب شروط الصلاة وهى ثمانية

Naslovi su podvučeni crvenom crtom.

Prepisao isti prepisivač, kao gore, 1055/1645. (تم سنة ١٠٥٥)

Na početku je sadržaj i stih na turskom jeziku o namazu. Na naslovnoj stranici su bilješke s područja fikha, a isto tako i na kraju.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1334. ISTO kao br. 1329. **1569.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: هذا كتاب ملتقى الابحر

L. 234; 19,5 × 11. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Listovi 12—20 dopisani su kasnije drugim, slabim rukopisom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po marginama listova ima dosta sitno pisanih komentara. Papir tamnobijel; mnogi listovi su dohvaćeni, a neki i oštećeni vlagom; povez polukožni.

Prepisao Idrīs b. aš-Šayḫ ..., u Istanbulu, u kući merhum Muharem-efendije, u Murad-beg Atik ulici, mjeseca rebiul-evela 1054/1644.

(تم الكتاب بعون الملك الوهاب عن يد العبد الضعيف ادريس بن الشيخ .. فى وقت العصر من شهر ربيع الاول سنة اربع وخمسين والف فى قسطنطينية المحمية فى دار محرم افندى المرحوم الواقعة فى مراد بك العتيق)

Na više lista s početka nalaze se razne bilješke, većinom na turskom jeziku, sa područja fikha, tefsira, hadisa, dova, — te sadržaj.

1335. ISTO **2258.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: كتاب الملتقى

L. 221; 20 × 11,5. *Ta'līq*, sa nešto *nasḫa*, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. U vrhu prve stranice je lijep mali unvan, koji je oštećen vlagom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Po marginama listova ima dosta komentara, pisanih lijepo i sitno, rukom istog prepisivača. Papir žućkast i bijel, deblji; neki

listovi, naročito po rubovima, dohvaćeni su vlagom; povez kožni, oštećen.

Prepisao Ibrāhīm b. Ḫalīl b. Weysil al-Brusawī, u Istanbulu, 15. ševvala 1055/1645.

(تم الكتاب فى اليوم الخامس عشر من شوال المكرم لسنة خمس وخمسين والف بقسطنطينية على يد الفقير ابراهيم بن خليل بن ويسل البروسوى)

Na početku su bilješke sa područja fikha i sadržaj, pisan rukom prepisivača. Na kraju je fetva na turskom jeziku, imena »ashabi-kehfa« (اسماء اصحاب الكهف) i objašnjenje čemu ona služe, te bilješka s područja arapskog jezika.

1336. ISTO **2851.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب الملتقى

L. 248; 19 × 11. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel, deblji; mnogi listovi su prosuti. Povez kožni, oštećen.

Prepis dovršen krajem rebiul-evvela 1055/1645.

(قد وقع الفراغ من تسويده وقت الضحوة الكبرى فى سلخ ربيع الاول من شهور سنة خمس وخمسين والف)

Na početku je sadržaj. Na nutarnjoj strani druge korice su primjeri iz diobe nasljedstva.

1337. ISTO **2885.**

U rukopisu je naslov: كتاب ملتقى الابحر

L. 241; 14,5 × 10. *Ta'līq*, sitan, pisan vještom rukom, mjestimice vokalizovan. Po rubovima listova, u prvoj polovini, ima komentara. Papir tamnobijel, glat; listovi pri kraju dohvaćeni su vlagom. Povez polukožni, oštećen.

Prepis dovršen 2. džumadel-ula 1063/1652.

(قدفرغ من تحرير هذه النسخة الشريفة العالية فى اليوم الثانى من شهر جمادى الاول لسنة ثلث وستين والف)

Na početku su bilješke s područja fikha, među kojima kratak izbor (nekoliko pravila) o sudskom postupku u slučajevima protuslovnih dokaza, — pod naslovom: فى ترجيح البينات مختصر مولانا غانم الحنفى البغدادى, — te sadržaj. Na kraju su također bilješke s područja fikha.

1338. ISTO **4265.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب الملتقى من كتب الفقه

L. 116; 19,5 × 13. *Ta'līq*. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po marginama nekih listova s početka ima komentara. Papir žućkast i tamnobijel; listovi 43—73 dohvaćeni su vlagom, list 104 pokidan je pri dnu; povez kožni, oštećen.

Prepis je dovršen u četvrtak 2. ševvala 1065/1654.

(قد تم تبيضه فى وقت الضحى من يوم ثانى شوال المكرم سنة خمس وستين والف فى يوم الخميس)

Na početku je nepotpun sadržaj. Na naslovnoj stranici je zapis, ajeti i dove. Na rubu prve dvije stranice nalazi se lični pečat ranijeg vlasnika (Muhamed b. Omer b. Osman — بحق خاتم مهر نبوت لنا افتح الهى باب رحمت محمد بن عمر بن عثمان.

1339. ISTO **2838.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب ملتقى الابحر

L. 143; 19 × 11. *Nasḫ*. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova, naročito u prvoj polovini, ima sitno pisanih komentara. Papir bijel, glat; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Yūsuf Vidādī, u Gazi Husrev-begovoj medresi u Sarajevu, početkom rebiul-ahira 1069/1658.

(قد وقع التسويد عن يد الفقير يوسف المتخلص بودادى فى سنة تسع وستين والف فى اوائل ربيع الآخر بمدرسة خسرو بك عن محروسة سراى حماها الله)

Na listovima 143—146 nalazi se početak risale *Siradžijje*, o diobi nasljedstva (v. I, 270), prepisane rukom gornjeg prepisivača.

Na početku je sadržaj. Na naslovnoj stranici su imena ranijih vlasnika (Salih Nuri, kadija Beograda, 1211/1796, koji je zabilježio slabim arapskim stilom da je rukopis kupio od Muhameda b. Ismaila, 1107? — vjerovatno je to 1207/1792, — za deset groša, u njegovom pečatu ispod bilješke upisano je: ويارب سراى كلشن اوله صالح نورى ١٢١١ — Muhamed b. Abdullah el-Bosnevi; Ibrahim, koji je zabilježio da je rukopis uzeo u naruč), te bilješka na turskom jeziku s područja fikha.

1340. ISTO 2218.

U rukopisu je zabilježen naslov: ملتقى

L. 173; 20 × 13. *Ta'līq*, krupniji, pisan u razmaknutim redovima, vještom rukom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po marginama listova, između redaka i na posebnim umetnutim listićima ima dosta komentara. Papir bijel, deblji; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Aḥmad b. 'Abdullāh as-Sinobī (iz Sinopa), za vrijeme nekog puta, ..., 1075/1664.

(حرره العبد المذنب الفقير فى اثناء السفر احمد بن عبد الله السينوبى .. سنة خمس
وسبعين والف)

Na početku se nalaze mnoge bilješke na turskom i arapskom jeziku, uglavnom s područja fikha i hadisa, te sadržaj. Na kraju su također slične bilješke i fetve, datumi rođenja nekih osoba i dva recepta za lijekove.

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat u rukopisu).

1341. ISTO 795.

U rukopisu je naslov: كتاب ملتقى الابحر

L. 156; 19,5 × 13. *Ta'līq*, pisan vještom rukom, u proredu, mjestimice vokalizovan. Prvi list dopisan je kasnije drugim rukopisom. Po rubovima listova, naročito u prvoj polovini, ima komentara. Papir bijel, čvrst; mnogi listovi su zgužvani i neki oštećeni. Povez polukožni.

Prepisao Muḥammad b. Muṣṭafa, svrgnuti kadija sa suda u Ljubinju, sredinom mjeseca zul-kade 1077/1666.

(تم الكتاب بعون الملك الوهاب عن يد محمد بن مصطفى المنفصل عن قضاء لوبين ..
لسنة سبع وسبعين والف فى اواسط ذى القعدة)

Na početku se nalaze bilješke s područja fikha, poučni i lirski stihovi, te sadržaj. Na kraju, na listu 157, je bilješka o jednom vjenčanju, jedna sufijska priča i dova, a potom kratak prevod sure *Fatihe* na perzijskom jeziku (ترجمة سورة الفاتحة بالفارسية). Početak toga prevoda je:

اغاز كردم بنام خداوند روزى دهنده آمر زيده الحمد لله رب العالمين سپاس مرخداى
راكه آفريد كار وسازندهٔ كارهاى جهانيانست

Poslije toga, na pretposljednjem neispisanom listu, nalazi se interesantna bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da se je ovaj rukopis nalazio u Beogradu, i kada je, prilikom opsade beogradske tvrđave, eksplodirao magazin municije, — od čega je poginulo »preko dvadeset hiljada ljudi«(!?), — nastradao je i »ranjen« i ovaj rukopis, jer se nalazio na tom mjestu. Kada je po tom pisac ove bilješke bio tamo kao putnik, papravio je i dopunio ovaj »ranjeni« primjerak, što ovdje bilježi. Dogodilo se u ramazanu 1129/1716.

(نسخهٔ شريفهٔ بوكونه مجروحه اولدوغى نه سبيدن اولمشدر كمسه نك قلبنه خطور ايدر
اولورسه بلغراد قلعه سى محاصره سنده جبخانه اتيلوب بوخجه بيك انسان تخمين اولنديكه يكرمى
بيكدن زياده جان جبخانه تأثيرندن شربت شهادت نوش ايلدكلرنده بو نسخه دخى اول محلده
بولنوب بوكونه مجروحه اولمغين بعده مهلن ايكن تعميراولدقده بومحلده قيد شد بيك يوزيكرمى
طقوز تاريخى رمضان شريفده واقع شد)

1342. ISTO 3206.

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب ملتقى الابحر

L. 232; 14,5 × 8,5. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, lijep, sitan, pisan od početka do kraja jednako, oštrim perom, veoma vještom rukom, mjestimice vokalizovan. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova ima komentara, pisanih veoma sitno i lijepo, rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, glat; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na sredini korica.

Prepis je dovršen u četvrtak 26. šabana 1078/1667.

(تم الكتاب بعون الملك الوهاب وقت الظهر فى يوم الخميس ست وعشرين من شهر
شعبان المعظم لسنة ثمان وسبعين والف)

Na početku je sadržaj, napisan rukom prepisivača. Na naslovnoj stranici su imena i lični pečati ranijih vlasnika (Muhamed Sadik b. Hasan iz Zenice, kupio za 15 groša, 1112/1700; Osman, 1187/1773; Ismet-efendija Svrzo, sin Vejsil-efendije). Tu je i stariji pečat Gazi Husrev-begove biblioteke. Na kraju su također imena dvojice ranijih vlasnika (Ašir-efendija, Ahmed-efendija, kadija).

Uvakufio Ismet-efendija Svrzo.

1343. ISTO **2273.**

U rukopisu je naslov: كتاب ملتقى الابحر

L. 163; 20,5 × 15. *Ta'līq*, sa nešto *nasḫa*, jednostavan. List 61ª zamrljan tako da je pismo oštećeno. Po rubovima listova ima dosta sitno pisanih komentara. Papir tamnobijel, deblji; povez polukožni, oštećen.

Prepis dovršen 15. redžepa 1085/1674.

(تمت الكتاب بعون الله وحسن التوفيق فى شهر رجب المرجبنك اون بشنجى كونى سنة خمس وثمانين والف)

Na početku je sadržaj, te mnoge bilješke s područja fikha na turskom i arapskom jeziku. Više lista na kraju (153—163) sadrže također slične bilješke, te kraće izvatke i fetve. Mali broj bilježaka je sa drugih područja. Tako u jednoj bilješci na turskom jeziku, iz godine 1086/1675, kaže se da je 17. ramazana u subotu (šenbe) bio veoma jak vjetar, bez oznake u kom mjestu, ali, po svemu sudeći, to je u Banjoj Luci. Na posljednjoj stranici nalaze se slične bilješke, u kojima se kaže, da je godine 1087/1676, bila velika glad, tako da je cijena brašna izašla na 48 akči; godine 1089/1678, peti dan muharrema, u nedjelju na večer, dogodio se veliki požar u kome je izgorjela Saraj-mahala *(Saraj-mehallesi)*, radiona ili skladište oružja (tersane) i drugo . . ., i te godine ne bijaše nikako zime; godine 1090/1679. bila je opet još teža glad nego ranije. Ove bilješke odnose se, držimo, na događaje u Banjoj Luci i njenoj okolini. To na osnovu činjenice što je u Banjoj Luci tada postojala mahala zvana Saraj-mahala (v. Evlija Čelebi, Putopis, bilješka H. Šabanovića 62, str. 211). Ovo nam opet ukazuje da je ovaj rukopis i njegov prepisivač iz tog mjesta.

1344. ISTO **2429.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب الملتقى

L. 205; 18,5 × 13. *Ta'līq*, mjestimice vokalizovan. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. U vrhu prve stranice nalazi se unvan u bojama. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Po marginama listova i na posebnim listićima ima komentara. Na listu 33 nalazi se crtež Ka'be i značajnih mjesta oko nje. Papir tamnobijel, glat; povez polukožni.

Prepis je dovršen u medresi Jogurtdži, u blizini Sulejmanije u Istanbulu, 1. redžepa 1086/1675.

(فى غرة شهر رجب سنة ست وثمانين والف تم فى مدينة قسطنطينية فى مدرسة يوغورت جى فى قرب سليمانية ..)

Na početku je jedno aje iz Kur'ana, zabilježeno kao hamajlija za lahak porođaj, zatim slijede bilješke na turskom i arapskom jeziku s područja fikha, — i sadržaj. Na kraju (listovi 206—230), nalazi se rodoslovlje Poslanika Muhammeda, zatim razne bilješke s područja tefsira i najviše s područja fikha, te fetve, među kojima su mnoge od šejhul-islama Es'ad-efendije (b. Sa'duddin). Tu je i njegova fetva o kizilbašima. Neke su fetve od Ebus-Su'uda, neke od Omer-efendije, muftije u Pljevlju, te od Hadži Muhameda, muftije Sarajeva, i dr. Na posljednjem listu su i datumi rođenja nekih osoba. Na nutarnjoj strani druge korice su poučni stihovi na perzijskom jeziku.

1345. ISTO **3979.**

U rukopisu je naslov: كتاب ملتقى الابحر

L. 153; 20 × 14. *Nasḫ-ta'līq*, pisan uvježbanom rukom, mjestimice vokalizovan. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova, u prvoj polovini, ima komentara. Papir tamnobijel, glat; povez kožni, popravljan.

Prepisao 'Oṯmāṇ b. Ḥasan, iz kasabe Ljubuški, mjeseca džumadel-ahira 1086/1675.

(وقع الفراغ عن تحرير هذه النسخة الشريفة فى سنة ست وثمانين والف فى شهر جمادى الأخرى على يد اضعف العباد عثمان بن حسن عن قصبة لبوشقه – بلدة فى بوسنه هرسك –)

Na početku su bilješke, uglavnom s područja fikha, i sadržaj. Po tom je, na neispisanom listu, ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Omer . . .).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1346. ISTO **2665.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب ملتقى الابحر . Primjerak je nepotpun s početka.

L. 193; 20,5 × 14,5. *Nasḫ*, jednostavan, pisan nevještom rukom. Stranice su obrubljene sa dvije crvene linije. Po rubovima nekih listova ima komentara. Dva lista s početka (5—6) dopisana su kasnije drugim rukopisom. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni, oštećen, rastavljen od listova.

Prepisao Ḫalīl b. Muṣṭafa, u mjestu Istanos (Konja, Turska), u Alihodžinoj mahali, u džamijskoj sobi (hudžeri), — u petak 1. džumadel-ula 1088/1677.

(..وقع الفراغ من تسويد هذا الكتاب المبارك فى ناحية استانوس فى حجرة المسجد فى محلة على خوجه فى يوم الجمعة اول جمادى الاولى وقت الضحى نمقه الفقير.. خليل بن مصطفى .. تاريخ سنة ١٠٨٨)

1347. ISTO **1124.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب ملتقى الابحر

L. 227; 20 × 13. *Nasḫ* lijep, krupniji, pisan rukom vještog kaligrafa. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po marginama listova, u prvoj polovini, ima dosta komentara, pisanih sitno i veoma lijepo, rukom istog prepisivača. Papir bijel i žućkast; mnogi listovi, u drugoj polovini, dohvaćeni su vlagom. Povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao Welī b. Muḥammad, imam tvrđave Kamenica 1. muharema 1093/1682.

(قد تم الفراغ من تحريره فى غرة محرم الحرام سنة ثلث وتسعين والف على يد الفقير ولى بن محمد الامام فى قلعة القمنچه المحروسة صانها الله تعالى عن الآفات والالام)

Ljepota i ispravnost rukopisa pokazuje da je prepisivač bio učen i pismen čovjek. (Što se tiče navedene tvrđave nije izvjesno gdje se ona nalazi, jer to ovdje nije označeno, a Kamenica na Balkanu uopće ima mnogo. U Bosni bi to mogla biti Kamenica kod Višegrada. Pod istim nazivom ima mjesta i u Istočnoj Evropi).

Na početku je bilješka s područja fikha, ime i lični pečat ranijeg vlasnika, prigodni stih na turskom jeziku, te sadržaj. Na naslovnoj stranici nalaze se imena i lični pečati ranijih vlasnika (Šejh Ismail b. el-hadž Ilyas; Ahmed b. Muhamed, kadija iz Sarajeva, koji kaže da je rukopis kupio. U njegovom pečatu može se pročitati datum: 1166/1752. Zatim su navedeni vlasnici putem nasljedstva: Behdžet Mustafa, sin navedenog Ahmeda, kadije; Muhamed, mutevelija, sin navedenog Behdžeta Mustafe; Ahmed Asim, mutevelija Gazi Husrev-begova vakufa, sin navedenog Muhameda). Tu su i pečati Gazi Husrev-begove biblioteke. Na kraju su rješenja (fetve) u vezi sa postom koje je dao Ibrahim Hakki Travniki, muftija u Banjoj Luci, a koje je potvrdio i sarajevski muftija Mustafa Hilmi, 1309/1891.

1348. ISTO **1870.**

U rukopisu je naslov: هذا ملتقى الابحر فى الفقه

L. 198; 21 × 15. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, jednostavan, mjestimice vokalizovan. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po marginama listova i između redaka, u prvom, većem dijelu rukopisa, ima komentara pisanih rukom istog prepisivača. Papir bijel, deblji; mnogi listovi, u drugoj polovini, dohvaćeni su vlagom, a rubovi nekih listova su odrezani. Povez polukožni, oštećen.

Prepisao Welī b. Muṣṭafa, za sebe, 1097/1685.

(تم الكتاب بعون الله الملك الوهاب على يد العبد الضعيف المذنب المحتاج الى رحمة ربه الغنى صاحبه ومالكه ولى بن مصطفى .. تاريخه سنة سبع وتسعين والف)

Na l. 198 nalazi se još bilješka prepisivača na turskom jeziku, u kojoj on kaže, da je prepis dovršio u dvadesetoj godini života.

(ابتدا ابدنجه اسان ايلدى حق يازمى مصطفى اوغلى ولى بوخطك صاحبى يكرمى ياشنده يازمشدر)

Prema toj bilješci nalazi se kratka, nejasna bilješka na arapskom jeziku, u kojoj se, vjerovatno, htjelo reći da je prepis dovršen u Ali-efendinoj medresi, mjeseca ševvala.

Na početku se nalaze bilješke s područja fikha, potom zapisi i sadržaj. Na naslovnoj stranici su također bilješke s područja fikha i jedan hadis slabe vjerodostojnosti. Na kraju su prigodni stihovi na turskom jeziku koje je zabilježio prepisivač, te hamajlije i bilješka s područja fikha.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1349. ISTO **2448.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب ملتقى الابحر

L. 191; 17,5 × 10. *Nasḫ-ta'līq*, pisan vještom rukom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale jednom crvenom linijom. Po rubovima listova s početka ima sitno pisanih komentara. Papir bijel, glat; listovi, naročito po rubovima,

dohvaćeni su vlagom; povez kožni, oštećen, sa jednostavnim ornamentima na sredini korica.

Prepisao Aḥmad b. Emrullāh, 15. rebiul-ahira 1098/1686.

(قد وقع الفراغ من تسويد هذه النسخة الشريفة على يد الفقير الى الله احمد بن امر الله

فى اليوم الخامس عشر من شهر ربيع الآخر لسنة ثمان وتسعين والف)

Na početku se nalaze imena ranijih vlasnika, od kojih su neka namjerno brisana, te lični pečati, od kojih su neki nečitki. (Mogu se pročitati imena Muhamed i Abdullah). Tu je i bilješka, u kojoj se kaže, da je rukopis uvakufio Hadži Omer-efendija Hajri-zade Iskopjevi (Akhisari — iz Prusca), za Gazi Husrev-begovu biblioteku. U njegovom velikom vakufskom pečatu može se pročitati datum: 1284/1867. Po tom je na nekoliko lista ispisan sadržaj i bilješke s područja fikha. Na posljednjem listu je bilješka o tumačenju riječi سبحان , i bilješka s područja fikha.

1350. ISTO **3506.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب ملتقى الابحر

L. 181; 22,5 × 16. *Ta'līq*, lijep, pisan širokim perom, vještom rukom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po marginama listova ima komentara, pisanih sitno i lijepo, rukom istog prepisivača. Papir žućkast; mnogi listovi su dohvaćeni vlagom i zbog toga oštećeni ili međusobno slijepljeni; povez kožni, oštećen, druga korica izgubljena.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVII stoljeća.

Na početku se nalaze mnoge bilješke s područja fikha, hadisa, tefsira, arapskog jezika, — i opće pouke, te sadržaj, što je sve pisano rukom prepisivača. Na rubu sadržaja i na naslovnoj stranici nalazi se bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Hadži Hasan-efendija Nurika iz Gračanice.

(وقف نوريقه الحاج حسن افندى الغرچانيچه وى)

1351. ISTO **2600.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب ملتقى الابحر

L. 152; 19,5 × 12. *Ta'līq*, lijep, složen, pisan vještom rukom. Po marginama listova, između redova i na posebnim umetnutim listićima ima dosta komentara, pisanih sitno i lijepo, uglavnom

rukom istog prepisivača. Papir bijel, mnogi listovi su prosuti; povez polukožni, oštećen.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu neko je zabilježio da je rukopis uzeo u naruč od Hasan-bega Džiki-zade (Džikića). Tu je i bilješka i lični pečat jednog drugog vlasnika (Mustafa b. Ali). Na slijedećih nekoliko lista je sadržaj i bilješke s područja fikha, od kojih je jedna na perzijskom jeziku. Na naslovnoj stranici su imena i lični pečati dvojice ranijih vlasnika (Salih Ḍija'i b. Mustafa, 1227/1812, u čijem pečatu je upisano: ١٢٢٧ خادم شرع نبى طالب توفيق الهى عبده صالح ضيائى ;

— Hafiz Muhamed, sin Mehmeda Hadžijamaka, koji u bilješci kaže da je ovaj rukopis dobio u posjed 1258/1842.

– دخلت هذه النسخة النفيسة فى يد العبد الفقير درويش حافظ محمد بن الحاج محمد عفى عنهما وعمن نظر اليها ودعا لهما .. سنة ثمانية وخمسين ومائتين والف

U malom pečatu ispod bilješke upisano je njegovo ime: عبده محمد

To je poznati sarajevski alim, derviš Hadži Muhamed-efendija Hadžijamaković, borac i jedan od vođa otpora protiv austrijske okupacije Bosne i Hercegovine, koji je pogubljen od strane austrijskih vojnih vlasti u Sarajevu 1878. godine. Slična bilješka ovoj nalazi se na jednom prethodnom listu). Na kraju su dvije bilješke s područja fikha na arapskom i turskom jeziku.

1352. ISTO **2466.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: هذا كتاب ملتقى الابحر

L. 288; 19 × 13. *Nasḫ*, veoma lijep, pisan krupnije, rukom vještog kaligrafa. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan u zlatnoj boji. Sve stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Na širokim marginama listova ima dosta komentara pisanih sitno i lijepo *ta'līqom*, uglavnom rukom istog prepisivača. Ima i posebnih umetnutih listića, na kojima su napisani komentari kasnije, drugim rukopisom. Papir žućkast i tamno-bijel, glat, čvrst; povez kožni, oštećen, sa pozlaćenim ornamentima na koricama. Ima polukožnu futrolu koja je također oštećena. Ovo je najljepše ispisan i najbolje obrađen rukopis ovog djela u Gazi Husrev-begovoj biblioteci.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se bilješka s područja arapskog jezika, i druga, sa imenom ranijeg vlasnika (Muhamed b. Mustafa b. Muhamed b. Husejn b. Mustafa, — serdar tvrđave Novi Pazar (Jeni Pazar). U bilješci dalje isti kaže, da je bio učitelj — muallim

— rušdije u Zvorniku, 1278/1861. Zatim kaže da je ovaj rukopis naslijedio od svojih predа, i misli da je ovo autograf, što je zaključio po bilješci na završetku djela, ali mu je taj zaključak pogrešan jer takve bilješke pisca nalaze se na završetku mnogobrojnih rukopisa i primjeraka ovog djela.

(من دور التقدير الى يد الفقير اليكّى پازارى محمد بن مصطفى بن محمد بن حسين بن مصطفى سردار فى قلعة يكّى پازار وقد كنت معلما بمكتب رشدية درلواء ايزوو رنيق فى تاريخ سنة ١٢٧٨ وهذا الكتاب موروثى من اجدادى وهو بخط المؤلف كما علم من خاتمته رحمة الله عليه رحمة واسعة ؟؟!)

Na slijedećih nekoliko lista je jedan zapis i sadržaj. Na naslovnoj stranici je jedna mistična priča u vezi sa čuvenim mistikom Halladžom. Tu je i jedna mrlja, izgleda, namjerno napravljena, te dva pečata Gazi Husrev-begove biblioteke. Na kraju je izvadak iz »Novog turskog zakona«, (قانون نامهٔ جديد عثمانيدر) , te bilješke s područja fikha.

1353. ISTO **2328.**

U rukopisu je naslov: ملتقى الابحر

L. 89; 20 × 14. *Nasḫ-ta'līq*, složen. Po marginama nekih listova ima komentara. Papir tamnobijel; mnogi listovi dohvaćeni su vlagom. Povez polukožni, oštećen; prva korica je otkinuta.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVII stoljeća.

Na početku je dodato nekoliko neispisanih lista. Na jednom od njih je kasnije ispisan sadržaj. Na kraju su bilješke s područja fikha i jedan stih na turskom jeziku o tom da je Bog svakome zajamčio nafaku.

1354. ISTO **1513.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب ملتقى الابحر

L. 168; 20 × 12,5. *Ta'līq* lijep, složen, pisan vještom rukom. Rečenice su u uvodu rastavljene krupnim zlatnim tačkama. U vrhu prve stranice je lijep unvan u bojama, u kome je izrađeno sitno poljsko cvijeće na modroj i zlatnoj podlozi. Prve dvije stranice su obrubljene sa više tankih crnih i dvije šire zlatne, a ostale jednom crvenom linijom. Po marginama listova i između redova ima dosta

sitno i lijepo pisanih komentara. Papir tamnobijel i žućkast; neki listovi dohvaćeni su vlagom. Povez kožni, popravljen, sa utisnutim ornamentima na koricama. Primjerak je, vidi se po svemu, bio mnogo u upotrebi.

Rukopis potječe iz prve polovine XVII stoljeća.

Na početku se nalaze datumi rođenja nekih osoba, ime ranijeg vlasnika (Mahmud, kadija u *darul-džihadu* Temišvaru, koji je zabilježio da mu je umro mali sin Hasan 23. rebiul-evela 1049/1639 —

مما ساقه التقدير الى افقر الورى محمود القاضى يومئذ بدار الجهاد طمشوار المحروسة – طمشوارده قاضى ايدم اوغلوم حسن ماه رجب الفردك برنجى كونى كه يوم چهار شنبه در وجوده كلدى فى سنة ثمان واربعين والف – مرحوم اولدى فى ٢٣ ربيع الاول فى سنة تسع واربعين والف

a prema drugoj bilješci bio je kadija i u Gölhisaru — Jezero kod Jajca — (كولحصارده قاضى ايدم) ; zatim slijede bilješke s područja fikha na arapskom i turskom jeziku, sa područja hadisa, poučni stihovi i izreke, te sadržaj. Ispod sadržaja je zabilježeno ime ranijeg drugog vlasnika (Omer b. Hašim, imam džamije Ibrahim-efendije Roznamedžije). Na nutarnjoj strani prve korice je također ime ranijeg vlasnika koje je nečitko (Muhamed b. el-Hadž . . . el-Mostari). Na naslovnoj stranici je jedna mudra izreka, bilješke sa područja fikha, te bilješke i pečati zavještača. Na kraju je rodoslovlje (neseb) i kraći podaci iz života Božijeg poslanika Muhameda, te kratka biografija autora.

Uvakufio Muhamed Baki Džino-zade (v. bilješku i pečat na naslovnoj strani).

1355. ISTO **1621.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب الملتقى فى الفقه

L. 156; 20 × 13. *Ta'līq*, složen, pisan vještom rukom. U vrhu prve stranice nalazi se dosta lijep unvan u bojama koje su izblijedile. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne, širokom zlatnom i crvenom, a ostale samo jednom crvenom linijom. Po rubovima samo prvih pet lista ima komentara, pisanih sitno i lijepo. Papir bijel i žućkast, glat; listovi pri kraju dohvaćeni su vlagom. Povez polukožni.

Prepisao Muḥammad b. Nūrullāh al-Bosnevī (Bošnjak), u Istanbulu, u medresi Souk Kuju, 11. rebiul-ahira 1155/1703.

(قد وقع ألفراغ منه فى اليوم الحادى عشر فى شهر ربيع الآخر سنة خمسة عشر ومائة والف فى محمية قسطنيطينية فى مدرسة صوؤق قولى عن يد الضعيف محمد بن نور الله البوسنوى ..)

1356. ISTO **3470.**

U rukopisu je naslov: كتاب ملتقى الابحر فى الفقه

L. 218; 21 × 16. *Ta'līq*. Stranice su obrubljene crvenim linijama. Po širokim rubovima listova, naročito u prvoj polovini, ima komentara pisanih, uglavnom, rukom istog prepisivača. Papir bijel, deblji, čvrst; listovi prosuti. Povez kožni, oštećen.

Prepisao 'Alī b. Muḥammad, 1116/1704.

(تم الكتاب بعون الله الملك الوهاب عن يد العبد الضعيف على بن محمد غفر الله له ولوالديه .. تاريخ سنة ١١١٦)

Na početku je sadržaj od koga se nalazi samo 1 list. Na nutarnjoj strani posljednje korice nalazi se krupnije pisana bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio dobrotvor Hadži Ismail, jedan od zaima Smederevskog sandžaka, godine 1209/1794.

(صاحب الخيرات والحسنات سمندره سنجاغى زعمالرندن الحاجى اسماعيل زاعمين وقف شريفيدر سنة ١٢٠٩)

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat na naslovnoj strani).

1357. ISTO **4220.**

U rukopisu je zabilježeno kasnije: هذا كتاب ملتقى الابحر فى الفقه

L. 225; 20,5 × 13. *Nasḫ*, krupniji, pisan vještom rukom, u proredu. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan. Prve dvije stranice obrubljene su širokom zlatnom, a ostale, i to samo u prvoj polovini, crvenom linijom. Po rubovima mnogih listova ima komentara. Papir bijel, glat, čvrst; neki listovi, naročito s početka, dohvaćeni su vlagom; povez polukožni.

Prepisao Ḥasan b. Pīr Muṣṭafā al-Aydonadī (iz grada Ajdonad, u Grčkoj?), 23. safera 1116/1704.

(تم الكتاب بعون الله الملك الوهاب عن يد العبد الفقير حسن بن پير مصطفى الايدونادى .. فى اليوم الثالث والعشرين من شهر صفر الخير لسنة السادس عشر ومائة والف)

Na početku su razne bilješke s područja arapske književnosti i fikha, te sadržaj. Neke bilješke pisane su olovkom. Na prvom zaštitnom listu je i ime ranijeg vlasnika (Hadži Hafiz Hašim, iz Ljubuškog). Na naslovnoj stranici zabilježen je broj pitanja (mesail) koja se nalaze u nekoliko poznatih fikhskih djela. Tu su i dvije bilješke sa imenima ranijih vlasnika, od kojih je prva namjerno prebrisana, a druga je čitljiva (Hafiz Uvejs Mevlevi b. Šejh Lutfullah, 1266/1849). Na kraju su bilješke s područja fikha, hadisa, dova i jedan recept na turskom jeziku za neki lijek.

1358. ISTO **2720.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب ملتقى الابحر

L. 197; 20,5 × 12,5. *Ta'līq*, sa nešto *nasḫa*, lijep, pisan vještom rukom. U vrhu prve stranice je unvan u bojama, oštećen vlagom. Stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po marginama listova, u prvoj polovini rukopisa, ima dosta komentara, pisanih sitno i lijepo, rukom istog prepisivača. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir bijel i žućkast; neki su listovi, naročito po rubu, dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen.

Prepisao el-Ḥāğ Muḥammad Šehrī b. el-Ḥāğ 'Alī, u Istanbulu, u četvrtak, mjeseca džumadel-ahira 1118/1706.

(وقع اتمام تحرير هذه النسخة النظيفة البليغة بعون الله تعالى وحسن توفيقه على يد العبد ... الحاج محمد شهرى بن الحاج على .. بين الصلوتين من يوم الخميس من جمادى الثانية لسنة ثمان عشرة ومائة بعد الالف فى بلدة قسطنطينية)

Na početku je sadržaj, ispisan rukom prepisivača, crvenim i crnim mastilom, i uokviren zlatnim linijama. Na naslovnoj stranici je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Hadži Ibrahim b. Hadži Durak, 1164/1750). Na posljednjem listu su bilješke s područja fikha.

1359. ISTO **2240.**

U rukopisu je zabilježen naslov: ملتقى

L. 164; 20 × 14. *Ta'līq*, pisan prilično uvježbanom rukom. Pismo je na mnogim listovima oštećeno vlagom. Papir tamnobijel i bijel; mnoge listove dohvatila je vlaga. Povez polukožni.

Prepis dovršen u nedjelju 1. ramazana 1129/1716.

(قد وقع الفراغ من تحرير النسخة الشريفة اللطيفة وقت الظهر فى يوم الاحد وهو اليوم
الاول من شهر رمضان المبارك لسنة تسعة وعشرين ومائة والف)

Na kraju su bilješke s područja fikha i popis mjeseci hidžretske godine sa kraticama.

1360. ISTO **4143.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب الملتقى

L. 123; 20,5 × 14. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova ima sitno pisanih komentara. Papir bijel, glat; neki su listovi prosuti. Povez polukožni, oštećen.

Prepis je dovršen u srijedu 14. rebiul-evvela 1143/1730.

(قد وقع الاتمام فى وقت الضحى فى يوم الاربعاء اربع عشر من الربيع الاول فى سنة
ثلث واربعين ومائة والف)

Na prvom zaštitnom listu nalazi se bilješka na arapskom jeziku, u kojoj raniji vlasnik Muhamed b. Ahmed kaže da je rukopis kupio u gradu Sarajevu od nekog Misirlije, — bez oznake datuma. Po tom slijede razne manje važne bilješke s područja arapskog jezika, hadisa, fikha, te sadržaj. Na završetku je bilješka nekog učenika na arapskom jeziku, u kojoj on kaže da je završeno čitanje ovog djela pred muderrisom Ahmed-efendijom, u srijedu 20. zul-hidžeta 1175/1761. Na rubu iste stranice su stihovi na turskom jeziku o lošim kadijama, te stihovi na arapskom jeziku, upućeni nekoj poštovanoj osobi. Na slijedeća dva lista su stihovi na turskom jeziku, posvećeni sultanu Selimu, zatim bilješke s područja fikha, te pismo na arapskom jeziku upućeno kolegi u Sarajevu. U pismu se spominje neki Hadži Abdullah, dućani oko Kolobare, zahtijeva se od kolege da kupi neke čohe određene boje i kvaliteta — »prema priloženom uzoru«, te šalje selam nekom Kurt-beg-efendiji i Sulejman-efendiji. Ispod toga pisma je koncept odgovora u kome primalac gornjeg pisma zahvaljuje Bogu i izražava svoju radost na primljenom pismu, te upozorava prijatelja i moli se Bogu za njeg, da uvijek bude iskreni prijatelj, a ne licemjer i varalica. Po tom se nalazi bilješka na turskom jeziku s područja arapske gramatike. Pri dnu posljednje stranice neko je zabilježio da mu je »umro drug i mili prijatelj Salih-hodža u subotu 22. džumadel-ahira 1186« (1772).

1361. ISTO **3341.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب ملتقى الابحر

L. 167; 20,5 × 15. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima nekih listova i između redaka ima komentara, pisanih rukom istog prepisivača. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, oštećen.

Prepisao Ṣāliḥ b. Aḥmad, u Rogatici (Čelebi Pazar) mjeseca zul-hidže 1153/1740.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة الشريفة على يد العبد الضعيف صالح بن احمد
چلبى بازارى ومن الشهور ذى الحجة الشريف لسنة ثلاث وخمسين ومائة والف)

Na početku je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Muhamed Rešid Hafiz-zade — Hafizović, 1250/1834) i sadržaj, pisan rukom prepisivača. Na naslovnoj stranici su bilješke s područja fikha. Na kraju je nekoliko fetvi, i, na posljednjoj stranici jedan recept za lijek.

1362. ISTO **3948.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب ملتقى الابحر

L. 146; 21 × 15. *Ta'līq*, sa nešto *nasḫa*, specifičan, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. U vrhu prve stranice je jednostavan mali unvan i na rubu iste stranice ukras u obliku velike nepravilne rozete, u kojoj je upisano tumačenje dvije arapske riječi. Prve dvije stranice obrubljene su sa četiri tanke crne i dvije šire zlatne linije, a ostale jednom crvenom linijom. Papir bijel, glat, tanak; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Muṣṭafa b. 'Alī b. Muḥammad al-Mostārī (iz Mostara), u ponedjeljak mjeseca šabana 1182/1768.

(تم الكتاب بعون الله الملك الوهاب فى ليلة الاثنين بعد العشاء من شهر شعبان الشريف
سنة اثنى وثمانين ومائة والف عن يد الضعيف .. مصطفى بن على بن محمد المستارى)

Na naslovnoj stranici je bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Ahmed b. Mehmed-efendi Travnikli-zade — Travnjak).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1363. ISTO **732.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب ملتقى الابحر

L. 201; 21 × 13,5. *Nasḫ*, krupniji, čitak, pisan u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. U vrhu prve stranice nalazi se unvan u bojama. Prve dvije stranice obrubljene su sa pet tankih crnih i dvije šire zlatne, a ostale jednom crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima komentara. Papir žućkast; povez kožni, sa pozlaćenim ornamentima na nutarnjoj i vanjskoj strani korica.

Prepisao Yaḥyā b. el-Ḥāğ Aḥmad-efendi, iz Ljubinja, 6. rebiul-evela 1183/1769. U bilješci o tom, prepisivač kaže, da je prepisivanje počeo u Sarajevu, u Husrev-begovoj medresi a dovršio ga u kasabi Novo Brdo na Kosovu (mjesto između Skoplja i Prištine koje je u vrijeme turskog osvajanja imalo jaka utvrđenja).

(حرره الحقير الفقير يحيى بن الحاج احمد افندى عن قصبة لوبين در ديار هرسك

بدأت بتحريره فى مدينة سراى بوسنه در مدرسة غازى خسروبك وقد وقع اتمامه فى قصبة

نوه برده در ديار روم ايلى حرر فى اليوم السادس من شهر ربيع الاول لسنة ثلث وثمانين ومائة

والف)

Na početku je sadržaj. Na naslovnoj strani je bilješka, te lični i vakufski pečat zavještača (Muhamed Baki Džino-zade).

1364. ISTO 3597.

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب ملتقى الابحر

L. 172; 22 × 16. *Nasḫ* jednostavan. Naslovi s početka pisani su crvenim, a poslije crnim mastilom. Po rubovima nekih listova ima komentara. Papir bijel, listovi prosuti. Povez polukožni, omotan u zeleno platno.

Prepisao Muṣṭafa b. 'Oṯmān, u petak mjeseca ševala 1189/1775.

(وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة الشريفة فى سنة تسع وثمانين ومائة والف فى شهر

شوال فى يوم الجمعة عن يد مصطفى بن عثمان)

Na početku su bilješke s područja fikha, ime ranijeg vlasnika (Salih b. Mustafa Šakir-zade, 1255/1839) i sadržaj. Na naslovnoj stranici je dova i pobrisano ime nekog ranijeg vlasnika.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1365. ISTO 4120.

U rukopisu je zabilježen naslov: ملتقى الابحر

L. 197; 19 × 13. *Ta'līq*, lijep, pisan vještom rukom, i nasḫ, od drugog prepisivača. Po rubovima listova s početka ima nešto komentara. Papir bijel, čvrst; povez polukožni.

Prepis dovršen u nedjelju, mjeseca rebiul-ahira 1192/1778.

(قد وقع الفراغ سنة اثنى وتسعين ومائة والف فى شهر ربيع الآخر فى يوم احد)

Na početku su bilješke dvojice ranijih vlasnika (Topal-zade es-Sejid Muhamed, kadija ..., ... es-Sejid Hadži Emin-aga), te sadržaj, pisan kasnije, drugom rukom. Na naslovnoj stranici su bilješke s područja fikha. Na kraju se nalazi specijalna dova (molitva) na turskom jeziku, u čijem je sadržaju uvršten arapski alfabet, *Elif-duasi*, a koja se moli radi ostvarenja neke želje. Početak joj je:

الفه واردم بابه واردم تابه واردم اليفت ؟

بولدم بقا بولدم توبه ايتدم ..

Po stilu teksta i načinu izgovora pojedinih riječi reklo bi se da je ova dova nastala kod nas u Bosni.

1366. ISTO 1094.

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: هذا كتاب ملتقى الابحر

L. 146; 21 × 14. *Nasḫ-ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Prve dvije stranice obrubljene su sa dvije, a ostale jednom crvenom linijom. Po marginama listova ima komentara pisanih sitno i lijepo rukom istog prepisivača. Papir bijel, čvrst; neki listovi prosuti. Povez polukožni.

Prepisao Ibrāhīm b. Ibrāhīm Iskopyawī (iz Prusca), u Sarajevu, u medresi Hanikahu, 1194/1780.

(كتبه الفقير .. ابراهيم بن ابراهيم اسقوپيوى فى شهر سراى فى المدرسة المسماة بخانقاه

سنة اربع وتسعين ومائة والف)

Na listovima 147—150 je فرائض .

Risala o diobi nasljedstva na turskom jeziku od nepoznatog pisca. Početak joj je:

الحمد لله حمد الشاكرين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطاهرين وبعده بلكه

بوكتاب علم فرائض بيان ايدر تركى لسان اوزره يازد مكه نفعى عام اوله امدى بلكه تركة ميّته

حقوق اربعه متعلق اولور

Nasḫ i *ta'līq* pomiješani, pisani rukom gornjeg prepisivača.

Na početku je sadržaj. Na naslovnoj stranici je krupno pisana bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Mustafa-beg Dženetić.

1367. Zbirka (مجموع), 2 **2263.**

L. 209; 20 × 14. *Nasḫ*, mjestimice vokalizovan. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, popravljen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

1. L. 1—175. ISTO

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا ملتقى الابحر

Po rubovima nekih listova ima nešto komentara.

2. L. 176—209. منار الانوار

Djelo s područja filozofije islamskog prava (v. br. 809).

Prepisao oba djela isti, nepoznati prepisivač u petak 20. safera 1197/1782, kako se to vidi u bilješci na kraju pod t. 1. U istoj bilješci, pisanoj slabim arapskim stilom, prepisivač kaže da je djelo učio kod muderrisa Muhamed-efendije, ne označiv gdje je to bilo.

الحمد لله .. على ما يسّر لنا من الاتمام بالقرائة من امام مدرس محمد افندى .. فى سنة

سبع وتسعين ومائة بعد الالف فى ماه صفر الخير فى يوم الجمعة عشرين يوما من ماه المذكور

Na nutarnjoj strani prve korice je bilješka s područja fikha. Na kraju pod t. 1 su također bilješke iz fikha i datumi rođenja nekih osoba.

Iz biblioteke Sultan Ahmedove medrese u Zenici.

1368. ISTO kao br. 1329. **1679.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب ملتقى الابحر

L. 231; 20 × 15. *Nasḫ*, krupniji, pisan vještom rukom u razmaknutim redovima. Prva stranica obrubljena je sa dvije, a ostale jednom crvenom linijom. Po marginama samo nekih listova ima komentara pisanih većinom rukom prepisivača. Papir bijel, glat; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Prepis dovršen u utorak 2. džumadel-ula 1201/1786.

(قد وقع الفراغ فى وقت الضحى فى يوم سه شنبه فى اليوم الثانى من شهر جمادى الاول

الشريف لسنة احدى ومائتين والف)

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se hamajlija protiv astme, te bilješke s područja fikha i hadisa, a potom, na prvim listovima, sadržaj. Na kraju su fetve, zabilježene rukom prepisivača, na turskom jeziku; zatim, datum u stihovima, također na turskom jeziku, o gradnji mosta i česme, koje je podigao Mustafa-aga Hadžibešli, te dženaze-dova.

Iz biblioteke Bojo-zade Hasan-efendije.

1369. ISTO **1333.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب ملتقى الابحر

L. 185; 24 × 16,5. *Nasḫ*, lijep, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan. Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim, širom zlatnom i plavom, a ostale jednom crvenom linijom. Po širokim marginama listova ima dosta komentara, pisanih lijepim sitnim *ta'līqom*, rukom istog prepisivača. Mjestimice ima prevoda i tumačenja na našem jeziku, pisanih kasnije olovkom, jer je rukopis služio kao udžbenik nekim učenicima medrese. Papir bijel, glat, čvrst; mnogi listovi su prosuti, a listovi 109 i 110 su oštećeni. Povez polukožni, oštećen.

Prepisao, sudeći po rukopisu, Suleymān b. Ibrāhīm, u kasabi Gornji Vakuf, 1208/1793, što se može razumjeti iz bilješke koja se nalazi na rubu pretposljednje stranice, na završetku komentara.

(الحمد لله الذى يسّر لى اتمام هذه الحاشية فى تاريخ مائتين وثمان والف .. كتبه الفقير

الحقير .. سليمان بن ابراهيم بقصبة وقف بالا – بلدة فى بوسنه)

Na početku se nalazi jedan hadis slabe vjerodostojnosti, bilješke s područja fikha na turskom jeziku i sadržaj. Na naslovnoj stranici je bilješka s područja fikha o Kibli, i druga, na našem jeziku, o darovatelju ovog rukopisa. Na kraju je bilješka s područja fikha, te nekoliko hadisa.

Poklonio dr Munib Muidović.

1370. ISTO **1677.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب ملتقى

L. 200; 21 × 15. *Nash*, čitak, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. U vrhu prve stranice je unvan u bojama. Prve dvije stranice obrubljene su sa pet tankih crnih, dvije šire zlatne i dvije crvene, a ostale jednom crvenom linijom. Po marginama mnogih listova i između redova ima sitno pisanih komentara. Istaknute riječi podvučene su većim dijelom crvenom, a mjestimice crnom crticom. Papir bijel, glat; povez kožni, popravljen.

Rukopis potječe iz početka XII/XVIII stoljeća.

Prema nedovršenoj bilješci na završetku čini se da je djelo prepisao neki Ḥuseyn-efendıja. Ispod te bilješke je lični pečat, u kome se može pročitati ime i datum (Salih el-Kurbani?, 1115/1703).

Na prvom zaštitnom listu je kratka bilješka, u kojoj se kaže da je nekoliko dana uzeo rukopis na čitanje neki Emin-efendija, iz Visokog, 1299/1881. Na slijedeća tri lista i na naslovnoj stranici nalaze se bilješke s područja fikha, poučni stihovi na arapskom i perzijskom jeziku, te sadržaj. Tu je, na rubu sadržaja, i bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio student medrese munla Abdullah Egridereli (iz Egridere, — Kriva Palanka u skopskom sandžaku), za Gazı Husrev-begovu medresu, — bez oznake datuma. Na kraju je biografija autora i bilješka s područja vaza.

1371. ISTO **1860.**

U rukopisu je zabilježen naslov: ملتقى الابحر

L. 191; 21,5 × 14. *Nasẖ* lijep, sitan, složen. Stranice, samo s početka, obrubljene su crvenom linijom. Po marginama mnogih listova i između redaka ima dosta komentara. Papir tamnobijel, glat; listovi s početka dohvaćeni su vlagom. Povez polukožni, omotan u zeleno platno.

Rukopis potječe iz XII/XVIII stoljeća.

Prema datumu na kraju biografije autora, na naslovnoj stranici, može se razumjeti da je prepis dovršen 1177/1763.

Na početku se nalaze bilješke s područja fikha i tefsira, te sadržaj. Na naslovnoj stranici je biografija autora, uzeta iz djela *aš-Šaqā'iq an-Nu'māniya*, koju je zabilježio prepisivač i na kraju stavio gornji datum (1177). Na rubovima posljednjih stranica i na nutarnjoj strani druge korice nalaze se bilješke s područja tefsira i dova. Na gornjem rubu lista 189 nalazi se bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Hadži Ibrahim-aga b. Islam Ispužlı, za mekteb Ajina-begzade, 1253/1836.

Iz Šehdi-efendine biblioteke (v. pečat na naslovnoj stranici).

1372. ISTO **3644.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب ملتقى الابحر

L. 199; 20,5 × 15. *Nasẖ*, pisan u razmaknutim redovima, uvježbanom rukom, ali — čini se — od različitih prepisivača. Po rubovima listova, naročito s početka, ima komentara. Uvod i početak ponovljeni su. Papir bijel, glat; povez kožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku je sadržaj. Na kraju je kratka dova.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1373. ISTO **2103.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب ملتقى الابحر

L. 135; 19,5 × 17. *Ta'līq*. sa nešto *nasẖa*, složen, pisan vještom rukom. Po rubovima samo nekih listova, naročito s početka, ima komentara. Papir tamnobijel, čvrst; neki listovi, po rubu, dohvaćeni su crvotočinom. Povez kožni, popravljen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku su bilješke s područja fikha i sadržaj. Na naslovnoj stranici su poučne izreke i stihovi, jedna fetva na turskom jeziku, jedan hadıs, te ime i lični pečat ranijeg vlasnika i zavještača (Salih Izzet Hromić). Na kraju su magične riječi za pamćenje Kur'ana napamet, prema jednom hadisu slabe vjerodostojnosti, te bilješke na arapskom i turskom jeziku o prednosti učenja Kur'ana po pravilima *tedžvida*.

Uvakufio Salih Izzet-efendija Hromo-zade.

1374. ISTO **2025.**

U rukopisu je zabilježen naslov: ملتقى الابحر . Primjerak je nepotpun s početka (izgubljeno je 46 lista).

L. 124; 21 × 15,5. *Nasẖ*, sa nešto *ta'līqa*, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima. Listovi 48—60 dopisani su kasnije drugim, slabijim rukopisom. Naslovi u drugom, većem dijelu, pisani su plavim mastilom. Po rubovima malog broja listova ima komentara. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni, oštećen, prva korica izgubljena.

Rukopis je, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

1375. ISTO **1636.**

U rukopisu je naslov: كتاب ملتقى الابحر

L. 162; 20 × 12. *Ta'līq*, složen, pisan uvježbanom rukom. Listovi 21—29 i 33—42 dopisani su kasnije drugim rukopisom, *nasḫom*. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima komentara. Papir žućkast, deblji, čvrst, izuzev dopisanih listova koji su bijeli. Povez polukožni, oštećen.

Prepisao Yaḥyā b. 'Abdullāh b. Maḥmūd el-Visoki (iz Visokog), u Gazi Husrev-begovoj medresi u Sarajevu, 14. rebiul-ahira, — bez oznake godine, ali u prvoj polovini XVIII stoljeća, kako se to može razumjeti iz jedne bilješke na početku. U toj bilješci, koja se teško čita, kaže se da je postao vlasnikom rukopisa Yahya b. . . ., 1162/1748. Vjerovatno je to sam prepisivač koji je oko te godine, ili nešto ranije, dovršio prepis.

(صاحب ومالك يحيى بن .. فدخل فى يدى من تمام السنة اثنى وستون ! ومائة والف ..)

Na prvom zaštitnom listu su poučni stihovi, ime ranijeg vlasnika (Husejn b. Fulan —?—!—, iz Visokog), neke hamajlije, nečitak recept na turskom jeziku za neki lijek, bilješke s područja fikha i gornja bilješka o vlasniku sa navedenim datumom. Po tom, na nekoliko lista, slijedi sadržaj koji je kasnije napisan. Na kraju je bilješka s područja fikha.

1376. ISTO **1539.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا الكتاب ملتقى الابحر

L. 154; 20 × 14,5. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Mnogi listovi, među kojima i posljednji, dopisani su kasnije drugim, ali također lijepim rukopisom. Po marginama listova, izuzev pri kraju, ima komentara. Papir tamnobijel i bijel; povez kožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku je dio sadržaja i nečitke bilješke s područja fikha. Na naslovnoj strani je bilješka koja je izblijedjela, a u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio neki Husejn-efendija. Ispod toga je opet bilješka i lični pečat drugog vlasnika (Salih, upravni službenik — *muteferrika* — u srezu Duvno —

من لطفه تعالى شانه دخل فى يد الفقير صالح المتفرقة بقضاء دوغنه – بلدة فى بوسنه

Uvakufio Salih Izzet-efendija Hromo-zade (v. pečat u rukopisu).

1377. ISTO **889.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب ملتقى

L. 190; 20 × 13. *Nasḫ*, u prvoj polovini, a u drugoj ta'līq, od različitih prepisivača. Po rubovima nekih listova, uglavnom s početka, ima komentara. Papir bijel, deblji; neki listovi dohvaćeni su vlagom. Povez kožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku su dva stiha na turskom jeziku o arapskoj gramatici i sintaksi zatim zapis za pronalazak pokradenih stvari, te sadržaj. Na naslovnoj stranici je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (es-Sejjid Ibrahim Hilmi). Tu je i jedna bilješka namjerno pobrisana. Na kraju je bilješka prepisivača koji kaže da je ovaj rukopis djelomično njegov rad, a djelomično od drugog prepisivača. Međutim, njegovo ime i datum prepisa namjerno su pobrisani. Po tom se, na slijedećim neispisanim listovima nalaze bilješke sa područja fikha i hadisa, te poučne izreke. U jednoj krupnije napisanoj bilješci kaže se, da je vlasnik knjige Jusuf el-Fočevi (iz Foče) .

1378. ISTO **4557**

Primjerak je nepotpun s početka za jedan list.

L. 163; 17 × 10,5. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan veoma vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Listovi s početka (41) izgubljeni su i dopisani kasnije drugim, nešto slabijim rukopisom. Papir tamnobijel, glat, listovi rastavljeni od poveza i prosuti. Po rubovima mnogih listova ima komentara pisanih kasnije, od kojih neki olovkom. Povez kožni, oštećen.

Prepis vjerovatno potječe iz XVIII stoljeća.

Poklon nasljednika Velagića — Riđanovića iz Mostara.

1379. ISTO **4212.**

U rukopisu je zabilježen naslov: ملتقى الابحر

L. 185; 21,5 × 16. *Nasḫ* i *ta'līq* pomiješani, pisani jednostavno. Stranice samo prvih deset lista obrubljene su crvenom linijom. Po marginama listova, naročito s početka, ima komentara. Papir bijel i žućkast, neki listovi su prosuti; povez polukožni, oštećen.

Prepisao 'Abdullāh b. Munla Ṣaliḥ Hromić, Stočanin, u Roznamedžijinoj medresi u Mostaru, 20. džumadel-ahira 1256/1840.

(كتبه العبد الذليل .. عبد الله بن منلا صالح حروميك تمت فى اليوم العشرين من شهر
جمادى الآخر سنة ستة وخمسين ومائتين والف)

Na naslovnoj stranici su bilješke s područja fikha i hadisa, te poučne izreke. Na posljednjoj stranici su poučni stihovi na arapskom, turskom i perzijskom jeziku, zatim bilješka prepisivača o mjestu i vremenu prepisa, te kratka biografija autora.

1380. ISTO **649.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب ملتقى الابحر

L. 102; 24 × 16. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, sitan, složen. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan, u kome je, zlatnom bojom, na crnoj podlozi, upisan gornji naslov. Prvih 18 lista obrubljeno je sa dvije tanke crne i širokom zlatnom linijom. Na rubu samo prve stranice ima komentara. Papir bijel, deblji; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Aḥmed b. 'Abdul-Mu'min Šejh-zade, iz krajine (serhata) Džisri Kebir — Ostrovica (Kulen Vakuf — Bihać), 1262/1845.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة الشريفة .. من يد العبد الضعيف .. احمد بن
عبد المؤمن شيخ زاده عن سرحد جسر كبير اوستروبچه — احدى القرى التابعة لبلدة بهكه فى
بوسنه — سنة ١٢٦٢)

Na nutarnjoj strani prve korice je dio sadržaja. Na naslovnoj stranici jedna bilješka potpuno izbrisana, a ispod toga je napisano ime, vjerovatno ranijeg vlasnika (Hāfiz-zāde Muhammed Behauddin, u Sarajevu, 11. redžepa 1316/1898).

1381. ISTO **4518.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب ملتقى الابحر

L. 138; 24,5 × 17,5. *Ta'līq*, specifičan, sa nešto *nasḫa*, pisan u proredu. Naslovi su pisani crveno, a istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir bijel, deblji; povez otkinut i izgubljen.

Prepisao Muḥammad Kāmil, sin hafiz Muṣṭafe, muftije u Rogatici, učenik Simzade medrese u Sarajevu (nastanjen kod Hadži Tahir-efendije), u srijedu, krajem mjeseca šabana 1278/1861.

(قد وقع الفراغ تتمة النسخة .. كنت ساكنا لطلب العلم بمدينة سراى بوسنه فى مدرسة
سيم زاده .. زمانا عند الحاج طاهر افندى وانا الفقير .. محمد كامل بن حافظ مصطفى المفتى
بچلى بازار .. فى يوم الاربعاء فى اواخر شهر شعبان فى تاريخ السنة ثمان وسبعين ومائتين بعد
الالف ..)

Iz biblioteke Tajjib-efendije Saračevića (poklon nasljednika).

1382. ISTO **4123.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب ملتقى الابحر

L. 200; 19 × 14,5. *Nasḫ*, pisan u razmaknutim redovima. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova i između redova ima komentara. Papir bijel; mnogi listovi su prosuti; povez kožni, oštećen, prva korica izgubljena.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XIX stoljeća.

Na početku je sadržaj. Na kraju je poučna izreka i bilješka s područja arapskog jezika.

1383. ISTO **3951.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب ملتقى

L. 184; 21,5 × 15,5. *Nasḫ* i *ta'līq*, od različitih prepisivača. Po rubovima samo prva dva lista ima komentara. Papir bijel, listovi prosuti; povez kožni, oštećen, rastavljen od listova.

Rukopis potječe iz XIX stoljeća.

Na početku je mistično značenje slova arapske abecede, bilješke s područja fikha, o značenju i važnosti dana u sedmici i o značajnim časovima u tim danima, dova za kišu, te sadržaj. Na kraju je zabilježeno, da je vlasnik rukopisa neki Sulejman, bilješke s područja fikha, poučni stihovi na turskom jeziku, zapis za pronalaženje ukradenih stvari i savjeti imama Šafi'ije. Nekoliko lista su neispisani.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1384. كتاب الفرائد ili فرائد ملتقى الابحر **140.**

شرح ملتقى الابحر للسيواسى

Komentar prethodnom djelu *Multaqa'l-abḥur*. Napisao Ismā'īl b. Sinan as-Siwāsī, umro 1048/1638.

Ahlwardt IV, 149; ḤḪ II, 1815.

Djelo je raspoređeno na četiri sveska. Ovo je prva polovina djela i jedina od ovog primjerka koja se nalazi u ovoj biblioteci.

Svezak prvi, — المجلد الاول , sadrži tumačenje od početka *Multeke* do konca poglavlja كتاب الوقف .

Početak:
الحمد لمن منح لنا كنز درر الهداية وغرر الوقاية مقدار الكفاية وعصمنا من جمان الجهل والغواية .. وبعد فيقول الفقير الى رحمة ربه الاكرم اسماعيل بن سنان السيواسى

L. 413; 31 × 20. *Ta'līq*, krupniji. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Rečenice u uvodu rastavljene su krupnim zlatnim tačkama. U vrhu prve stranice je lijep unvan u bojama. Stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po rubovima malog broja listova ima nešto glosa. U pisanju ima grešaka. Završetak je ukrašen jednostavno izrađenim cvijećem u zlatnoj boji. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, oštećen, sa ornamentima u sredini korica, omotan u papir.

Prepis je dovršen u noći Mevluda (12), u mjesecu rebiul-evelu 1122/1710, kako se to vidi u bilješci na kraju, u kojoj je ime prepisivača namjerno izbrisano.

(.. تم المجلد الاول فى كتاب الوقف وبعده ان شاء الله كتاب البيوع .. تم الكتاب الحمد لله على يد اضعف العباد .. فى الشهر الشريف ربيع الاول ليلة المولد الشريف سنة الف ومائة واثنين وعشرين)

Na početku je sadržaj, pisan rukom prepisivača. Na naslovnoj stranici je naslov djela, napisan kasnije rukom H. Mehmeda Handžića.

1385. ISTO **572.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: كتاب الفرائد شرح ملتقى للشيخ اسماعيل السيواسى . Primjerak je nepotpun na kraju.

Svezak prvi, — المجلد الاول , sadrži tumačenje od početka Multeke do poglavlja: باب العتق المبهم .

L. 383; 28 × 17,5. *Ta'līq*, sa nešto *nasḫa*, složen. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po rubovima malog broja listova ima nešto glosa. Papir žućkast; mnogi su listovi prosuti, a neki dohvaćeni vlagom. Povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na sredini korica.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku je sadržaj.

1386. مجمع الانهر فى شرح ملتقى الابحر **459.**

Komentar djelu *Multaqa'l-abḥur*. Napisao Maula 'Abdurraḥmān b. aš-Šayḫ Muḥammad b. Sulaymān Šayḫīzāde Dāmād-efendi, umro 1078/1667. Djelo je dovršeno 1077; bilo je popularno i mnogo se upotrebljavalo kao priručnik po medresama.

GAL II, 432.

Raspoređeno je na dva dijela. Ovdje su oba dijela u jednom svesku.

Početak: الحمد لله الذى هدانا الى الايمان بهدايته الازلية

L. 691; 24,5 × 18. *Nasḫ*, sitan, složen, pisan vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Papir bijel, čvrst; povez kožni, popravljen, sa pozlaćenim ornamentima na koricama.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku je sadržaj.

1387. ISTO **691.**

U rukopisu je zabilježeno: داماد جلد اول هذا كتاب شيخى زاده شرح على ملتقى الابحر

Svezak prvi, — المجلد الاول , i jedini koji se ovdje nalazi od ovog primjerka. Sadrži tumačenje od početka djela do poglavlja كتاب البيوع .

L. 552; 22 × 17. *Nasḫ*, starinski, pisan širokim perom, uvježbanom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Papir tamnobijel i bijel; povez kožni, oštećen.

Prepis je dovršen 1156/1743, što se može razumjeti iz kratke bilješke na naslovnoj stranici (تاريخ سنة ١١٥٦ فى ١٥ شوال), koju je, čini se, napisao prepisivač.

Na početku je sadržaj pisan kasnije drugim, krupnim rukopisom. Na naslovnoj stranici je, pored zabilježenog naslova, gornji datum i jedna kratka dova od Šejh Šazilije. Tu su i dva pečata (stariji i noviji) Gazi Husrev-begove biblioteke.

1388. ISTO 1628.

U rukopisu je zabilježen naslov:

الجلد الاول من كتاب داماد مجمع الانهر

Svezak prvi, — الجلد الاول , sadrži tumačenje od početka djela do konca poglavlja فصل فى بيان احكام الاستحقاق . Od ovog primjerka nema drugog sveska.

L. 332; 21,5 × 16. *Ta'līq*, specifičan, složen, pisan širokim perom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima malog broja listova u drugoj polovini ima nešto glosa. Papir bijel, tanak; povez kožni, sa jednostavnim ornamentima.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku je sadržaj i nekoliko neispisanih lista. Na naslovnoj stranici je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Muhamed Rešid Hafiz-zade, — Hafizović, — iz Rogatice, — u vrijeme njegove kadijske službe u Prozoru, 15 .rebiul-evela 1253/1837).

1389. ISTO 1458.

U rukopisu je zabilježen naslov: مجمع الانهر من شرح ملتقى . Primjerak je nešto skraćena verzija navedenog komentara, što je. vjerovatno, čin prepisivača.

Svezak drugi, — الجلد الثانى , sadrži tumačenje od poglavlja خيار الرؤية do konca djela.

L. 190; 20,5 × 14,5. *Ta'līq*, složen, pisan širokim perom, vještom rukom. Osnovni tekst podvučen crvenom linijom. Po rubovima nekih listova nalaze se kraće glose. Papir bijel, čvrst; povez kožni, oštećen.

Prepisao Muṣṭafa Ṭālib el-Muglevī (iz Mugle, — ajdinski vilajet, Turska) b. el-Ḥāğğ Sulaymān-efendī, svrgnuti kadija Prijepolja, u subotu mjeseca muharrema 1219/1804.

(وقد تم تبيضه بعون الله العليم فى وقت الضحى من يوم السبت من ايام شهر محرم الحرام لسنة تسع عشر ومائتين والف .. عن يد مصطفى طالب المغلوى ابن الحاج سليمان افندى حال كونه منفصلا عن قضاء پره پول)

Na početku je sadržaj.

1390. قلائد الاغر لملتقى الابحر 409.

لعلى الحموى

Komentar djelu *Multeqa'l-abḥur*. Napisao 'Alī aḍ-Ḍarīr b. 'Oṯmān al-Ḥamawī, muftija u sirijskom Tripolisu, umro 1090/1679. Naslov djela i ime autora je prema rukopisu. U izvorima, koje mi imamo, nadimak pisca *(aḍ-Ḍarīr)*, naveden je sasvim suprotno: *al-Baṣīr!* Mnogi pak izvori (GAL i drugi), ne navode uopće ovaj komentar.

Ismā'īl-paša, Ḏail II, 237; Ahlwardt IV, 150.

U uvodu pisac kaže da nije našao komentara osnovnom djelu, koje je tako vrijedno, pa je zaželio da mu on sačini komentar. Zatim navodi brojna djela kojima se služio u svom radu, a naročito ističe da je mnogo prenosio iz djela *al-Baḥr ar-rā'iq*, te da je djelo počeo pisati polovinom šabana 1076/1665. Komentar, kaže on, može zamijeniti mnoga druga djela ove struke.

Svezak prvi, — المجلد الاول , i jedini koji se ovdje nalazi od ovog primjerka. Sadrži tumačenje od početka *Multeke* do poglavlja: باب الخلع

Početak:

يا من افاض ابحر العلوم على اهل الفهوم فظهر الهدى واختفى الإلباس .. اما بعد فيقول الحقير على الضرير–كذا فى الخط وفى بعض النسخ : البصير – بن عثمان الحموى لما كان علم الفقه والفتوى من اشرف العلوم واعلاها وكان كتاب ملتقى الابحر .. من احسن متن صنف فى فقه الائمة الحنفية .. احببت مستعينا بالله ان اصنع عليه شرحا .. ولما كانت مسائله كنفائس الجواهر ناسب ان اسميه بقلائد الاغر لملتقى الابحر

L. 330; 29 × 18. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, čitak, pisan uvježbanom rukom, ali mjestimice ima grešaka u pisanju. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Sve stranice su obrubljene sa dvije crvene linije. Po rubovima samo nekih listova ima nešto glosa. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, popravljen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao Muḥammad b. 'Abdulqādir b. Maḥmūd, 10. zul-hidže 1091/1680.

(تم الجزء الاول من كتاب قلائد الاغر فى شرح ملتقى الابحر .. وذلك على يد اضعف

العباد .. محمد بن عبد القادر بن محمود .. وكان فراغه فى عشر ذى الحجة الشريفة لسنة احدى
وتسعين والف)

Na početku se nalaze bilješke sa područja fikha i akaida. Tu je i kratka biografija Zamahšerije, te bilješke sa imenom i ličnim pečatom ranijeg vlasnika (el-Hadž Ibrahim Hadžidurakzade, 1164/1750). Po tom slijedi sadržaj koji je napisan rukom prepisivača. Na naslovnoj stranici je bilješka sa imenom i pečatima drugog, kasnijeg vlasnika i zavještača. Na kraju su dvije bilješke sa područja fikha. Među ovima, na jednom neispisanom listu, nalazi se nejasna bilješka iz koje se može razumjeti da je neko uzeo ovaj rukopis kao nasljedstvo, iz ostavine vlasnika Ubejdullaha kadije koji je bio učenik nekog Hadži Muhameda.

Uvakufo Ahmed Asim Mutevelić, za Gazi Husrev-begovu medresu, 1269/1852 (v. bilješku i pečat na naslovnoj stranici).

1391. جامع النقول ولامع العقول فى شرح ملتقى الابحر 463.

Komentar djelu *Multaqa'l-abḥur*. Napisao Muṣṭafa b. Muḥammad al-'Ušāqī ar-Rūmī, umro 1101/1689. Djelo je napisano za jednu godinu, u Istanbulu, 1068/1657.

Kairo I, 414; GAL II, 432; Ismā'īl-paša, Dail II, 551.

Komentator u početku navodi brojna fikhska djela koja je on imao i kojima se služio pri svom radu, zapravo iz kojih je doslovno prenosio. Komentar je raspoređen na dva dijela, od kojih se ovdje nalazi samo ovaj prvi i jedini dio od ovog primjerka.

Svezak prvi, — المجلد الاول , sadrži tumačenje od početka djela do poglavlja كتاب الهبة , od koga je također prepisan jedan dio.

Početak:

الحمد لله الذى جعل التفقه فى الدين لمن اراد الله به خيرا من أهل الدين .. وبعد يقول
الفقير الى الله الغنى القدير الحافظ مصطفى بن محمد .. لما كان علم الفقه ثمرة القرآن والحديث
وكان كتاب الملتقى للامام الجلى ابراهيم الحلبى من احسن ما صنف فيه واجمع ما ألف فيه اقبل
واشتغل به الانام من الخواص والعوام فى هذه الاعوام .. شرعت مع العجز والتقصير .. ان

اجمع فى هذا المجموع ما يكشف معانيه ويوضح مسائله ناقلا مما عندى من الكتب المعتبرة من
المتون والشروح .. وسميته جامع النقول ولامع العقول وجمعته بعون الله تعالى فى سنة واحدة

L. 225; 26,5 × 18. *Ta'līq*, sitan, složen, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst i komentar označeni su s početka (do lista 5) kraticama (م) i (ش) , pisanim crvenim mastilom. Po tom je (od lista 5) osnovni tekst pisan crvenim mastilom, a navedene kratice su izostavljene. Istaknute riječi podvučene su crnom, a mjestimice crvenom crticom. Po rubovima malog broja listova ima malo glosa. Listovi 59, 77—79 su neispisani. Papir žućkast i na kraju bijel; neki listovi, naročito na kraju, obuhvaćeni su vlagom, tako da je i pismo oštećeno. Povez polukožni.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj stranici su fetve na turskom jeziku, sa potpisom sarajevskog muftije Hadži Muṣṭafe; zatim dio sadržaja, pisan kasnije, te stih na turskom jeziku od našeg pjesnika Muhlisije u kome on opjeva svoju hudu sreću.

جامع العقول ايسه توله عقل مخلصى
بخت سياه ايله اولمش دنيا مفلسى

Hadži Mustafa Muhlisi umro je oko 1161/1748.

Na kraju je nekoliko neispisanih lista.

1392—1393. ISTO 520, 549.

U rukopisu je zabilježen naslov: جامع النقول

Dva sveska jednog kompleta koji nije dovršen.

Svezak prvi, — المجلد الاول , sadrži tumačenje od početka djela do poglavlja كتاب البيوع

L. 388; 24,5 × 16. *Nasḫ-ta'līq*, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. S početka su rečenice rastavljene krupnim zlatnim tačkama. U vrhu prve stranice je jednostavan mali unvan. Prve dvije stranice obrubljene su sa pet tankih crnih i dvije šire zlatne linije. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, originalni, sa ornamentima na koricama.

Svezak drugi, — المجلد الثانى , nastavak prethodnog sveska. Sadrži tumačenje od početka poglavlja كتاب البيوع do konca poglavlja كتاب الوصايا . Posljednje poglavlje, كتاب الفرائض , je izostavljeno.

L. 449; 22 × 16. Pismo i cjelokupna obrada kao kod prethodnog, prvog sveska, od ruke istog prepisivača. Papir i povez također kao kod prvog sveska.

Prepisao oba sveska 'Abdullāh-efendija Kantamirija, početkom rebiul-evvela 1181/1767, kako se to vidi u oduljoj bilješci na kraju drugog sveska. U toj bilješci, prepisivač se tuži na svoju samoću u dubokoj starosti, čiju je tegobu ublažavao mnogim prepisivanjem knjiga.

(ختم الله لنا بالحسنى .. ومن جملة نعمه وآلائه تحرير هذا الكتاب المسمى بجامع النقول .. وقد حررته بالقلم الكسير والتعب الكثير مع كبر سنى وغلبة همى وحزنى بفقد العيال والاولاد وافناء ثمرة الفؤاد فكنت غريبا فى وطنى وفريدا فى منزلى ومسكنى .. وانا الفقير عبد الله بن احمد الشهير بقند ميرى زاده .. وقد وقع الفراغ من تحريره وتنميقه .. فى اوائل ربيع الاول من شهور سنة احدى وثمانين ومائة والف)

Na početku svakog sveska nalazi se sadržaj, pisan rukom prepisivača.

Iz Kantamirine biblioteke.

1394. ISTO **640.**

U rukopisu je naslov: الجلد الاول من كتاب جامع النقول شرح ملتقى الابحر

Svezak prvi, i jedini koji se ovdje nalazi od ovog primjerka. Sadrži tumačenje od početka djela do konca poglavlja كتاب الوقف .

L. 442; 22 × 16. *Nasḫ* čitak, mjestimice vokalizovan, pisan uvježbanom rukom, u razmaknutim redovima. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. U vrhu prve stranice nalazi se mali unvan. Prve dvije stranice obrubljene su sa pet tankih crnih i dvije šire zlatne linije, a ostale jednom crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa. Papir bijel, glat; čvrst; povez polukožni.

Prepisao'Omar b. Muṣṭafa Katīzāde (Čatić) iz Ljubinja, u medresi Atmejdan u Sarajevu, 20. zul-kade 1184/1770.

(قد تم الجلد الاول من كتاب جامع النقول فى شرح ملتقى الابحر من يد العبد الفقير .. عمر بن مصطفى عن قصبة لوبين – فى بوسنه هرسك – المدعو بكاتى زاده درشهر سراى آت ميدان مدرسه سنده فى اليوم عشرون من شهر ذى القعدة سنة اربع وثمانين ومائة والف ١١٨٤)

Na početku je sadržaj, napisan rukom prepisivača.

1395. ISTO **2190.**

U rukopisu je naslov: كتاب جامع النقول

Svezak drugi, — الجلد الثانى , nepotpun s početka, pripada kompletu, čiji je prvi dio izgubljen. Sadrži tumačenje od jednog dijela poglavlja كتاب البيوع do konca djela.

L. 419; 20 × 14. *Ta'līq,* složen, pisan širokim perom, vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Listovi 389—410 dopisani su kasnije drugim rukopisom, *nasḫom.* Po marginama samo nekih listova ima nešto glosa. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, sa ornamentima na koricama.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku se nalaze bilješke s područja fikha i fetve na arapskom i turskom jeziku, te sadržaj. Na kraju ima nekoliko neispisanih lista, a po tom, na posljednjem zaštitnom listu, jedna bilješka s područja fikha.

Uvakufio Mustafa-beg Dženetić, 1289/1872 (v. bilješku na početku).

1396. Zbirka (مجموع), 3 **2393.**

L. 302; 20 × 13. *Ta'līq* i *nasḫ-ta'līq,* pisani vještom rukom. Papir tamnobijel, glat, čvrst; povez kožni, popravljen.

1. L. 1—288. شرح ملتقى الابحر للسيد الحلبى

Komentar djelu *Multaqa'l-abḥur.* Napisao as-Sayyid Muḥammad b. Muḥammad al-Halabī, istaknuti kadija Istanbula, umro 1104/1692. To je dosta kratak i sažet komentar koji je autor napisao u svojoj mladosti, 1062/1651. Naslov djela, ime autora i datum njegove smrti navedeni su prema bilješkama u rukopisu i prema Hadži Halifi.

ḪḪ II, 1815.

Navedeni datum pisanja ovog komentara može se razumjeti iz bilješke na kraju rukopisa koja glasi:

وقد يسّر عالم حقيقة الامر اتمام الشرح قبيل فجر يوم الجمعة جعلنا ممن قبل منه سعيه لسبع خلين من ذى القعدة لسنة اثنين وستين والف وقد تم تحريره فى يد احوج العباد الى الله اللطيف تلميذ الشارح الفاضل السيد الشريف اطال الله عمره وزاده واناله فى الدارين مراده آمين

Iz ove bilješke se još razumije, da je autor bio živ u drugoj polovini XVII stoljeća, pa je datum njegove smrti, koji navodi Ahlwardt (IV, 150: 1014/1605), pogrešan.

Početak:

حمدا لك اولا يا صاحب منة الحمد على كل شانى وصلاة على من هو افقهنا بك بلا
حد ولا عد توالى بلا توانى وآله الاطهار وصحبه المهاجرين والانصار

Ta'līq, sitan, složen, lijep. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima malog broja listova ima nešto glosa, pisanih kasnije, drugim rukopisom.

2. L. 289—297.

رسالة متعلقة بنقض القسمة مع التسوية بين عبارتى السبكى
والخصاف والرد على صاحب الاشباه
للعلامة ابى الحسن على ابن غانم المقدسى – (والرسالة تسمى البديعة المهمة)

Rasprava o nekim pitanjima *evladijjet-vakufa*, s osvrtom na tumačenje i riječi es-Subkije i el-Ḫaṣṣāfa o tom pitanju. Napisao Abu'l-Ḥasan 'Alī b. Muḥammad b. 'Alī b. Ganim al-Maqdisī al-Ḥanafī, umro 1004/1596.

GAL II, 312; S. II, 395; AM I, 750.

Gornji prvi naslov prema rukopisu.

Početak:

الحمد لله الموفق للسداد الهادى الى سبيل الرشاد المنزه عن الصاحبة والاولاد المنعم على
العباد .. وبعد فقد تكرر السؤال فى جمع كلام فى مسئلة الوقف على الاولاد صورة السؤال ..
صورة الجواب

Završetak:

..نعم اذا انقرضت الطبقة استحق ولد الولد المذكور مع من فى طبقته فالخلاف المذكور
خطأ والله اعلم قال مؤلفه قدس الله تعالى روحه ونور ضريحه هذا ما تيسر من الكلام ونسأل الله
حسن الختام وصلى الله على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه وسلم

Nasḫ-ta'līq, veoma lijep. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Rečenice su često rastavljene crvenom tačkom.

3. L. 297—302.

(رسالة فى انتقاض الوضوء بمص الجرح او عصره)

Rasprava o pitanju, da li kvari abdest isisavanje i cijeđenje krvi iz rane, — od nepoznatog autora. U raspravi se navodi neki

es-Seyyid 'Isā-efendī kao »učitelj učitelja« koji je pisao o tom pitanju.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والتسليم على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه اجمعين وبعد
فى بعض مؤلفات شيخ مشايخنا السيد السند عيسى تغمده الله برحمته ... قال فى شرح الوقاية
وغيرها من كتب فقه الامام ابى حنيفة ان الانسان اذا عصر قرحة فتجاوز الدم المخرج

Pismo kao prethodno, od istog prepisivača.

Prepisao cijelu zbirku neki učenik navedenog komentatora *Multeke*, u drugoj polovini XI/XVII stoljeća, što se razumije iz gore navedene bilješke o datumu pisanja komentara. Prepisivač ovdje nije zabilježio svoje ime ni datum prepisa.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1397. المعادل فى شرح ملتقى الابحر 959.

للمرعشى

Komentar djelu *Multaqa'l-abḥur*. Napisao 'Abdurraḥīm-paša b. Abū Bakr Aḥmad b. Sulaymān al-Mar'ašī al-Ḥanafī, umro 1149/1736. Djelo je prikazao sultanu Ahmedu III (1115—1143/1703—1730), kako to sam autor kaže u uvodu.

OM III, 285—6; GAL, S. II, 643.

Početak:

الحمد لله الذى منّ علينا باحياء طهارة القلوب .. اما بعد فان الراجى عفو ربه الكريم
بالغدوّ والعشى عبد الرحيم بن ابى بكر بن سليمان المسلوّ المرعشى يقول

L. 332; 21 × 16. *Nasḫ*, lijep, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima samo nekih listova ima malo glosa. Papir tamnobijel, čvrst; povez kožni, sa ornamentima na koricama.

Prepisao Muḥammad b. aš-Šayḫ 'Abdullāh al-Qudsī, u gradu Reha (Sirija), krajem zul-kade 1159/1746.

(وقع الفراغ على يد العبد الضعيف .. محمد بن الشيخ عبد الله القدسى فى بلدة رها فى
سنة تسع وخمسين ومائة والف فى اواخر شهر ذى القعدة)

Na početku se nalazi pečat, u kome se može pročitati ime, vjerovatno nekog ranijeg vlasnika (es-Sejjid Muhamed Nijazi), zatim

bilješka, u kojoj se kaže, da je drugi vlasnik (Hadži Hasan-efendi Tešnevi — iz Tešnja), kupio ovaj rukopis za svoju potrebu.

اشتريت هذا الكتاب لنفسى ولمن شاء الله تعالى من بعدى وانا الفقير .. الحاج حسن افندى تشنه وى

Po tom je sadržaj, pisan rukom prepisivača. Na naslovnoj stranici, pri dnu, zabilježeno je da je prepisivanje počelo 22. redžepa 1158/1745, a da je dovršeno 29. zulkade 1159. Na kraju je bilješka o porijeklu i izgovoru riječi دمشق (Damask), uzeta iz glose *Muṭavvelu*, od Ḥasan Čelebije, te druga, u kojoj se kaže, da se dogodio zemljotres u petak, za vrijeme ikindije namaza, 20 »s« (س) ? 12. haziran 1166/1752, — bez oznake gdje je to bilo.

1398. الرسائل الزينية فى مذهب الحنفية 1914.

او

رسائل ابن نجيم المصرى الحنفى

Zbirka rasprava o raznim pitanjima s područja fikha. Napisao aš-Šayḫ Zayn b. Ibrāhīm Ibn Nuğaym al-Miṣrī al-Ḥanafī, umro 970/1562. Zbirku je sabrao i sredio, uskoro nakon piščeve smrti, njegov sin Aḥmad Ibn Nuğaym al-Ḥanafī. Obično se u zbirci navodi oko četrdeset risala (v. raniji broj 1260,[2]). U ovom rukopisu ih je 35. U uvodu je naveden sadržaj koji nije potpun.

Ahlwardt IV, 267; AM I, 378.

Risale, koje se ovdje nalaze, a koje nisu ranije navedene, su slijedeće:

(١) رسالة فى صورة دعوى فسخ الاجارة الطويلة
(٢) رسالة فى صورة دعوى استبدال العين
(٣) رسالة فى الطلاق المعلق على الابراء
(٤) رسالة فى طلب اليمين بعد حكم المالكى والابراء العام
(٥) رسالة فى مسائل الابراء
(٦) رسالة فى التناقض فى الدعوى
(٧) رسالة فى مسئلة الجبايات والراتبات والمعشرات الديوانية
(٨) رسالة الاستصحاب وما تفرع عليه من المسائل الفقهية
(٩) رسالة فى النذر والتصدق
(١٠) رسالة فى بيان المعاصى كبايرها وصغائرها

(١١) الشكاة فى بيان ما وقع الخلف فيه من مسئلة المياه
(١٢) رسالة موسومة بالقول الراق فى حكم ماء الفساق (مع الملحقات)
(١٣) رسالة متعلقة بالطعن والطاعون

L. 93; 21,5 × 16. *Ta'līq* i *nasḫ* pomiješani, pisani uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir bijel; povez kožni, sa pozlaćenim ornamentima na koricama.

Prepisao neki 'Abdulkerīm, 22. safera 1137/1724.

(بيد الفقير عبد الكريم ٢٢ صفر الخير سنة ١١٣٧)

Na naslovnoj stranici je naslov djela, — ispod koga je zabilježeno da je broj rasprava u ovoj zbirci 33; zatim je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Hadži Mustafa, kadija).

Na kraju, na listovima 94—104, nalazi se kratak rječnik arapsko-turskih riječi sa područja fikha, napisan kasnije drugim rukopisom, na dodatim, žućkastim listovima, — pod naslovom:

هذه اللغات مستخرجة من متون الفقه

Riječi su poredane abecednim redom samo prema njihovom prvom slovu, i navedene su u onim oblicima kako su upotrijebljene. Ispod svake arapske riječi napisana je odgovarajuća turska riječ. Sabirač ovih riječi nije nam poznat.

Početak je, poslije besmele:

باب الالف اصبع استيعاب اذن اشنان برمق قبلمق قولق جوغن

.

U pisanju i prevodu riječi ima grešaka.

Uvakufio Muhamed-efendija Svrzo sin Mehmed-agin 1931 (v. bilješku na naslovnoj strani).

1399. Zbirka (مجموع), 2 2574.

L. 136; 20 × 13,5. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Papir bijel i tamnobijel; povez kožni, sa pozlaćenim ornamentima na koricama.

1. L. 1—5. رسالة فى اقامة القاضى التعزير على المفسد من غير توقف على مدع

لابن نجيم

Rasprava o službenom sudskom kažnjavanju prekršitelja javnog reda i zakona, bez podnošenja čije tužbe. Napisao Zayn b. Ibrāhīm Ibn Nuğaym (v. njegovu zbirku Resāil, br. 1260,[2]).

GAL II, 311,[10].

Početak: الحمد لله وكفى وسلام على عباده الذين اصطفى

U vrhu prve stranice je mali unvan u zlatnoj boji.

2. L. 5—136. ضياء القلوب فى شرح جلاء القلوب

Komentar djelu vjersko-poučnog sadržaja Ğilā'ul-qulūb. Osnovno djelo napisao je Muḥammad b. Pīr 'Alī Birgawī, umro 981/1573 (v. I, 67), a ovaj komentar napisao je Isḥāq b. Ḥasan az-Zanğānī at-Tūqatī, umro 1100/1688. Komentar je dovršen 1095/1684.

GAL II, 440; S. II, 654.

Početak:

الحمد لله الذى جعل الليل لباسا والنهار نشورا وعين اوقات العبادة اياما وشهورا .. وبعد

فيقول العبد الجانى اسحق بن حسن الزنجانى

U vrhu prve stranice je mali unvan u bojama. Po rubovima samo nekih listova ima nešto glosa. Osnovni tekst označen je kraticom م , a komentar kraticom ش , koje su pisane crvenim mastilom.

Prepisao oba djela »skromni i siromašni« koji je nastanjen u kasabi Žepče, 25. ramazana 1152/1739, — kako se to kaže u bilješci na kraju, u kojoj nije zabilježeno ime prepisivača.

(قد وقع الفراغ عن تنميقه .. على يد من لا قدر له ولا قِدر له كائنا فى القصبة

الزبجه — بلدة صغيرة فى بوسنه — ليلة الثلاثاء وهو العشر الخامس من الثلث الثالث من السدس

الخامس من النصف الثانى من العشر الثانى من العشر السادس بعد المائة والف)

Na početku je sadržaj ovog djela.

1400. Zbirka (مجموع) , 4 1544.

L. 134; 20,5 × 15. Ta'liq, pisan uvježbanom rukom. Papir tamnobijel i bijel, čvrst; povez polukožni.

1. L. 1—35. الفوائد الزينية فى مذهب الحنفية

Zbirka raznih pravila s područja hanefijskog fikha, sabranih nevezano, bez rasporeda na poglavlja. Sastavio iz raznih djela gore navedeni autor Zayn b. Ibrāhīm Ibn Nuğaym, umro 970/1562. Svako pravilo napisano je pod naslovom: فائدة (pl. فوائد).

ḪḪ II, 1297; GAL II, 310.

Početak:

الحمد لله الهادى الى الفقه فى الدين والشرع المبين الذى هو حبله المتين .. وبعد فانى قد

جمعت فوائد كثيرة من الفروع الفقهية

Istaknute riječi podvučene su crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto komentara.

2. L. 36—82. ملجأ القضاة عند تعارض البينات

Postupak pred šerijatskim sudom u slučaju kontradiktornih dokaza (svjedočanstava). Napisao Abū Muḥammad Gānim b. Muḥammad al-Bagdādī, umro 1030/1620 (v. br. 923,[3] i 1332,[5]).

3. L. 82—89. ترجيح البينات

Risala o sudskom postupku po jačem dokazu, kao dodatak prethodnog djela, vjerovatno od istog autora. O ovoj temi i pod ovim naslovima ima više radova od poznatih i nepoznatih pisaca. Za ovaj rad nije izvjesno čiji je.

Početak:

بينة الزوج على ان يكون ثوبه المبعوث الى امرأته مهرا او كسوة اولى من بينتها على كونه

صلة او هدية وكذا لو اعطاها دراهم فقال هى نفقة وقالت هى هدية قاضيخان فى النفقة بينة

المرأة على مقدار النفقة المفروضة

Završetak je:

بينة الزوج فى اصل المهر وقدره اولى من بينة المرأة ملتقى فى اواخر باب المهر

Istaknute riječi (naslovi izvora) podvučene su crvenom crticom.

4. L. 90—134. رسالة فى الحدود والتعازير

(فى مسائل التعزير)

Rasprava o sudskom kažnjavanju prema nahođenju suda, (u slučajevima, za koje nije određena kazna izričitim slovom šeriata). Napisao aš-Šayḫ Muḥammad b. Ilyās, Čuwīzāde, umro 954/1547.

Kairo I, 428.

Početak:

الحمد لله العلى العظيم والصلاة والسلام على نبيه الكريم هذه الرسالة جمعها الامام المستغنى عن الاطناب فى الالقاب الشيخ محمد بن الياس الشهير بجوى زاده .. الفصل الاول فى الفرق بين الحد والتعزير

Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

Prepisao cijelu zbirku as-Sayyid Muḥammad b. as-Sayyid Muṣṭafa, 1146/1733, kako je to zabilježeno na kraju pod t. 1 i 2.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه الرسالة .. لسنة ست واربعين ومائة والف على يد الفقير الحقير السيد محمد بن السيد مصطفى ...)

Na naslovnoj strani pod t. 1 su bilješke s područja fikha. Na naslovnim stranama pod t. 2 i 4 je sadržaj. Na kraju su pisma na turskom jeziku i bilješke s područja fikha.

1401. Zbirka (مجموع) . 2 **872.**

L. 129; 17,5 × 12. *Nasḫ*, pisan oštrim perom, uvježbanom rukom. Papir bijel; povez otkinut i izgubljen.

1. L. 1—72. ISTO kao br. 1400,[1]

Naslov u rukopisu je: فوائد زينية

Po rubovima manjeg broja listova ima nešto komentara.

2. L. 73—129. احكام الناطفى
(الاحكام فى الفقه الحنفى)

Zbirka raznih fikhskih pravila i propisa. Napisao Abu'l-'Abbās Aḥmad b. Muḥammad an-Nāṭifī, umro 446/1054.

GAL I, 372; S. I, 636; ḤḤ I, 22.

Gornji, prvi naslov je prema ovom rukopisu, a drugi prema ḤḤ (n. m.). U nekim izvorima naslov je: كتاب الاحكام

Početak poslije besmele je:

قال ابو العباس سمعت الشيخ ابا الحسن بن سراقة يقول المرأة اذا رأت دم الحيض تعلق به احكام وهى تحريم الصلاة والصوم والوطء وقراءة القرآن ودخول المسجد ومس المصحف ولزوم التكليف من حيث انها تصير مأمورة منهية

Po rubovima nekih listova s početka ima malo komentara.

Prepisao oba djela isti, nepoznati prepisivač, u XIX stoljeću.

Na naslovnoj strani pod t. 1 ima bilješka s područja arapskog jezika, i druga, sa imenom ranijeg vlasnika (Muhamed Rešid Hafiz-zade, zamjenik kadije u Banjoj Luci — 1260/1844. U vrhu prve stranice je kratka dova u stihu, pisana rukom prepisivača. Na naslovnoj strani pod t. 2 je sadržaj, napisan kasnije, rukom navedenog vlasnika.

1402. الاشباه والنظائر **2061.**
لابن نجيم

Djelo o šeriatskim pravnim propisima za naročite slučajeve, što ga je napisao Zayn b. Ibrāhīm Ibn Nuğaym al-Miṣrī al-Ḥanafī, umro 970/1563.

GAL II, 310; S. II, 425; Ahlwardt IV, 150.

Pisac je djelo napisao pod kraj svog života (969/1561). To je, zapravo, njegovo posljednje djelo koje je bilo mnogo uvaženo u naučnim krugovima i kojim su se služili naročito kadije i muftije.

Početak:

الحمد لله على ما انعم وصلى الله على سيدنا محمد وسلّم اما بعد فإن الفقه اشرف العلوم قدرا واعظمها اجرا

Kada je pisac djelo dovršio, onda mu je na početku sam izradio detaljniji sadržaj. Po`etak toga sadržaja je:

الحمد لله وكفى وسلام على عباده الذين اصطفى وبعد ... يسر الله تعالى باتمام كتاب الاشباه والنظائر الفقهية على مذهب الحنفية ... اردت ان افهرسه فى اوّله ليسهل النظر فيه الاول فى القواعد

L. 371; 18,5 × 11,5. *Nasḫ* sitniji, lijep, pisan rukom vještog kaligrafa u razmaknutim redovima. Rečenice su s početka rastavljene crvenom tačkom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crtom. Prve dvije stranice sadržaja obrubljene su plavom linijom, a prve dvije stranice djela ukrašene su tankim crnim, širokom zlatnom i plavom linijom, dok su ostale stranice obrubljene crvenom linijom. Po srazmjerno širokim marginama listova ima dosta komentara, pisanih — čini se — kasnije, drugim rukopisom, sitno i također veoma lijepo. Papir roze-žućkast i tamno-bijel; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama, od kojih je prva otkinuta.

Prepisao Aḥmad b. Muḥammad aṭ-Ṭubnawī (iz Tubne, — grada u sjevernoj Africi?), 18. šabana 985/1577.

(تحريرا فى ثامن عشر شهر شعبان المكرم سنة ٩٨٥ على يد العبد الفقير احمد بن محمد الطبناوى)

Na početku je bilješka sa imenom i ličnim pečatom ranijeg vlasnika (Muhamed Ali-efendizade er-Rodosi — sa Rodosa, kadija privremeno u Agribozu — grčkom ostrvskom gradu), stihovi u pohvalu ovog djela (كتاب جدير ان تجلّى سطوره بامواه عقيان وذوب جواهر), sadržaj, napisan kasnije, te pohvalna kritika u prozi ovom djelu, od Ebus-Su'ūda. Na kraju su dvije mudre izreke i kratka bilješka o Ebu Hanifi i Imami Šafi'ī.

Uvakufio za Husrev-begovu medresu Ahmed Asim Mutevelić, 1269/1852 (v. pečat u rukopisu).

1403. ISTO **1864.**

U rukopisu je zabilježen naslov:

كتاب الاشباه والنظائر على مذهب الامام الاعظم

L. 223; 21 × 14,5. *Nasḫ* krupniji. U pisanju mjestimice ima grešaka. U vrhu prve stranice nalazi se lijep mali unvan, u kome je izrađeno sitno poljsko cvijeće, zlatnom bojom, na modro-plavoj podlozi. Ta stranica je obrubljena sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Po marginama nekih listova u prvoj polovini rukopisa ima komentara. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez kožni, sa ornamentima na koricama.

Prepisao Ibrāhīm b. al-Ḥāǧ Yūsuf, 994/1585.

(ووافق الفراغ على يد ابراهيم بن الحاج يوسف فى اليوم الرابع من الاسبوع الثالث من السدس الرابع من النصف الاول من العشر التاسع من العشر الرابع من العشر العاشر من الهجرة النبوية يعنى فى سنة ٩٩٤)

Na početku je sadržaj, napisan kasnije drugim rukopisom. Autorov sadržaj je izostavljen. Na naslovnoj strani su mistični stihovi Omera b. el-Fārida, bilješka u kojoj se kaže da je rukopis vakuf medrese Sim-zade (Drvenije) u Sarajevu, ime (teško čitljivo) nekog ranijeg vlasnika (Abd b. Hasan b. Muhamed el-Maglajevi — iz Maglaja), te kratka dova i salavat, koji se mole protiv padavice kao hamajlija.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1404. Zbirka (مجموع), 2 **3879.**

L. 218; 19 × 13.

1. L. 1—217. ISTO

U rukopisu je naslov: كتاب اشباه ونظائر

L. 217; 19 × 13. *Nasḫ* lijep, starinski, sitniji, pisan rukom vještog kaligrafa, vokalizovan. Na kraju je više lista izgubljeno i dopisano kasnije drugim rukopisom. U vrhu prve stranice nalazi se veoma lijep unvan, u kome je izrađeno sitno poljsko cvijeće, u bojama, na modroj i zlatnoj podlozi. Stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a prve dvije još i plavom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto komentara. Papir tamnobijel, tanak — i bijel; povez polukožni, omotan u zeleno platno.

Rukopis potječe iz X/XVI stoljeća.

Na početku se nalazi sadržaj, napisan kasnije drugim rukopisom, te nekoliko fetvi koje je dao »Mustafa, muftija u Mostaru«.

2. L. 218. رسالة فى بيان معنى لفظ چلبى

Kratka risala o pravom značenju i pravilnoj upotrebi riječi *čelebī* (v. br. 896,[4]).

Prepis ove risale je iz XVII stoljeća.

Uvakufio mevlana Muhamed b. Ibrahim, godine 1000/1591 (v. bilješku na naslov. str. pod t. 1).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1405. ISTO **819.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب الاشباه والنظائر Primjerak, koji je inače bio veoma lijepo ispisan, obrađen i ukrašen, dohvaćen je, nažalost, vlagom i mnogo oštećen. Divno ukrašen kožni povez i mnogi listovi, naročito s početka, i na kraju, formalno su istruhli.

L. 160; 20,5 × 13. *Nasḫ* lijep, starinski, sitniji, pisan rukom vještog kaligrafa. Naslovi su pisani krupno, divnim sulusom, i to mnogi zlatnim mastilom. Sve stranice su ukrašene tankim crnim i širokom zlatnom linijom. Prve stranice pojedinih poglavlja ukrašene su između redaka krupnim zlatnim tačkama u crvenim i plavim kružnicama. Na početku tih poglavlja nalaze se zlatni unvani, u kojima

je upisana besmela. Po rubovima nekih listova ima nešto komentara. Papir tamnobijel, svi listovi, ukrasi i pismo dohvaćeni su vlagom i znatno oštećeni; povez kožni, obilno ukrašen zlatnim ornamentima, oštećen; prva korica izgubljena.

Prepisao Sālim b. Šarafuddīn al-Qaṣrī al-Azharī aš-Šāfi'ī, u Aleksandriji, za »velikog učenjaka« Ahmeda Halebiju, unuka »velikog učitelja i kadije« Fahruddin-efendije Osmana, — mjeseca ramazana 1005/1596, kako se to teško može pročitati i razumiti u bilješci na posljednjoj oštećenoj stranici.

(.. من شهر رمضان .. سنة ١٠٠٥ من الهجرة .. وكتبها بيده التى استغنى .. الفقير الى
الله تعالى سالم بن شرف الدين القصرى الازهرى الشافعى .. وكتبت كلها بالثغر السكندرى
لسيدنا ومولانا العالم العلامة العمدة البحر الفهامة احمد حلبى نجل سيدنا ومولانا قاضى الاسلام
محرر القضايا والاحكام الواثق بالملك المنان مولانا افندى فخر الدين عثمان الناظر ف الاحكام
الشرعية به سنة تاريخه كان الله لنا وله ...)

Ispod te bilješke nalazi se druga bilješka prepisivača, u kojoj on kaže da je toga datuma navedeni učenjak Ahmed Halebi održao dva predavanja s područja tefsira u džamiji Mustafa-efendije na Džeziri, nedaleko Aleksandrije, — kojima su prisustvovali svi učenjaci iz grada, među kojima i istaknuti učenjak Šejh Muhamed eš-Širazi.

(وفى سنة تاريخه التى مولانا احمد الحلبى المبتدا بذكره اعلاه درسين ف التفسير بجامع
افندى مصطفى بالجزيرة الخضرا ظاهر الثغر احدهما ف قوله تعالى لله ما فى السموات وما فى
الارض وان تبدوا ما فى انفسكم الى آخر الآية والاخرى انا انزلنا اليك الكتاب بالحق لتحكم
بين الناس بما اراك الله الى قوله ان الله لا يحب من كان خوانا اثيما وحضره فقهاء البلدة اجمعين
ومن جملتهم سيدنا ومولانا الشيخ العلامة محمد الشيرازى)

Na početku su imena ranijih vlasnika (Ali b. Abdulvahid, 1064/1653; Muhamed b. Mustafa, kadija u gradu Akšehiru, 1073/1662; Muhamed el-Džemali Tiri-pašazade, 1124/1712; Abdurrahman Isāzāde). Na kraju, na rubu posljednje stranice, nalazi se bilješka bez datuma, u kojoj se kaže da je rukopis sravnjen u Istanbulu sa primjerkom koji je pregledao i potpisao šejhul-islam Ebu's-Su'ūd.

(بلغت مقابلة بالروم من نسخة عليها خط شيخ الاسلام ابو السعود رئيس علماء الروم
قاطبة رحمه الله)

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1406. ISTO **4536.**

L. 252; 19 × 15,5. *Ta'līq*, sa nešto *nasḫa*, sitan, složen, pisan veoma lijepim rukopisom. Stranice su obrubljene crvenom linijom u prvoj polovini. Naslovi, kao i neke istaknute riječi pisani su crvenim mastilom. Papir je tamnobijel i žućkast, deblji; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVI ili XVII stoljeća.

Na kraju se nalazi samo bilješka autora, u kojoj on navodi datum završetka svog rada i kaže da je napisao svojom rukom.

(وكان الفراغ منه فى اليوم السابع والعشرين من جمادى الثانية لسنة تسع وستين وتسعمائة
... وكتبه مؤلفه بيده الفانية زين بن نجيم الحنفى ...)

Iz toga bi se moglo razumjeti da je ovo autorov primjerak (autograf), ali ne možemo biti sigurni da je tako, jer postoji mogućnost da se dotični nepoznati prepisivač ograničio samo na bilješku autora, a o sebi i svom prepisu nije nam zabilježio ništa, pa nas tako dovodi u zabunu.

Na naslovnoj stranici su imena i lični pečati dvojice ranijih vlasnika (Sejjid Ahmed, kadija; Ibrahim b. Mahmud).

Poklonio Ahmed-efendija Selimović, kadija.

1407. ISTO **4113.**

Naslov je u rukopisu napisan kasnije:

الاشباه والنظائر لابن نجيم رحمه الله

L. 204; 18,5 × 11,5. *Ta'līq* sitan, složen, pisan vještom rukom učena čovjeka. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po rubovima nekih listova ima komentara. Papir bijel, tanak, glat; mnogi su listovi dohvaćeni vlagom tako da je mjestimice pismo oštećeno; povez kožni, omotan u zeleno platno.

Prepisao Muṣṭafa b. Yūsuf u ponedjeljak 24. šabana 1020/1611.

(قد وقع الفراغ من كتابته يوم الاثنين الرابع والعشرين من شعبان المعظم لسنة عشرين
بعد الالف ... على يد اضعف عباد ربه ... مصطفى بن يوسف)

Ispod te bilješke vrli prepisivač je napisao prigodne stihove, u kojima izražava želju da se za njeg moli Bogu svako ko bude čitao njegov rukopis. Na rubu iste stranice nalazi se bilješka, u kojoj se

kaže da je godine 1070/1659. rukopis sravnjen sa primjerkom koji je prepisan iz autografa i sravnjen sa istim.

(بلغ مقابلة بالنسخة التى قوبلت بالنسخة التى حررت وقوبلت من نسخة المصنف من السطر الاول الى هنا .. فى سلخ جمادى الاخرى لسنة سبعين والف ..)

Na prvom zaštitnom listu nalaze se bilješke s područja fikha koje je zabilježio raniji vlasnik ovog rukopisa Salih, kadija privremeno u Kamengradu i Bihaću, — bez oznake datuma

(من مواهبه وعطيته تعالى شانه الى سلك ملك الفقير صالح القاضى موقتا بقضاء قمنغراد مع بهكه)

Ispod toga su Zamahšerijine riječi o nekim kadijama njegova vremena. Potom slijedi nekoliko neispisanih lista i sadržaj. Na naslovnoj strani su dva lična pečata, u kojima se mogu pročitati imena vjerovatno ranijih vlasnika (Seid b. Muhamed i Abdulkerim).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1408. ISTO **756.**

U rukopisu je zabilježen naslov: الاشباه والنظائر

L. 201; 21 × 13,5. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, čitak, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su mjestimice crvenom crticom. Sve stranice su obrubljene crvenom linijom. Po marginama malog broja listova s početka ima nešto komentara. Papir bijel, čvrst; povez poluplatneni, nov.

Prepis je dovršen u gradu Qizildag —?— u medresi Čin Čin, u petak 22. (?) 1095/1683.

(ولله الحمد والمنة على التمام .. فى اليوم الثانى والعشرين فى يوم الجمعة فى اول وقت العصر سنة ١٠٩٥ فى بلدة قزل طاغ فى مدرسة چين چين)

Na drugom zaštitnom listu s početka je sadržaj, te imena ranijih vlasnika koja su namjerno pobrisana, a može se pročitati samo jedno od njih (el-Hadž Ahmed b. el-Hadž Redžep). Na naslovnoj stranici su kratke bilješke s područja fikha, zatim bilješka djelomično brisana, u kojoj se kaže da je Mevla Mustafa-efendi Kebirizade poklonio ovaj rukopis muftiji Haleba (es-Sejidu Muhamedu?), 1163/1749. Po tom je postao vlasnikom neki es-Sejid el-Džabiri.

(لقد انعم المولى مصطفى افندى كبيرى زاده بهبة هذا الكتاب على الفقير السيد محمد ؟ المفتى بقضاء حلب ثم تملكه الفقير الجابرى)

Nakon toga, rukopis je na neki način dospio u vlasništvo Derviša, sina Omer-efendije iz Gračanice koji ga je predao u biblioteku Hadži Halil-efendije. O ovom govori odulja bilješka na turskom jeziku, koju je napisao na istoj stranici Mustafa Arif, kadija Gračanice. (U ovoj bilješci se, naime, kaže da je u biblioteci džamije, koju je, u svoje vrijeme, sagradio Hadži Halil-efendija u Gračanici, u Pervane mahali, postojalo djelo *el-Ešbāh ven-Neẓā'ir*. To djelo je od vrijednog bibliotekara dotične biblioteke i istaknutog muderisa Husejn-efendije uzeo u naruč, kao emanet, merhum Omer-efendija, ovlašten za davanje fetvi. Voljom Božije sudbine, izgorjela je kuća Omer-efendije, i tom prilikom izgorjelo je i navedeno djelo. Njegov sin Derviš koji je u svom vlasništvu imao ovaj primjerak donio ga je kao odgovarajuću zamjenu za uništeno djelo kod njegova oca — i predao ga pred šerijatskim sudom u ruke sadašnjeg bibliotekara Mustafa-efendije, muderisa da se stavi u spomenutu biblioteku na njegovo mjesto, — što se ovim naznačuje i potvrđuje, 19. muharema 1226/1811. Potpisao i svojim ličnim pečatom potvrdio Mustafa Arif, zamjenik kadije u Gračanici).

1409. ISTO **2300.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب الاشباه والنظائر . S početka je izgubljen jedan list od autorovog uvoda.

L. 195; 20,5 × 14,5. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima samo nekih listova ima malo komentara. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, glat; povez platneni, nov.

Prepisao Aḥmad b. 'Omar b. Aḥmad, rodom iz Sivasa, nastanjen u Skoplju, u ponedjeljak 23. rebiul-evela 1099/1687.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة فى صبيحة يوم الاثنين الثالث والعشرين من شهر ربيع الاول من شهور سنة تسع وتسعين والف ... على يد العبد الضعيف الفقير احمد بن عمر بن احمد الحنفى مذهبا والجلوتى مشربا والسواسى مولدا والاسكوبى موطنا ...)

Na kraju su dvije fetve i bilješka s područja tefsira.

1410. ISTO **2215.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب الاشباه والنظائر

L. 197; 19 × 13,5. *Ta'līq* složen, pisan na brzinu, prilično uvježbanom rukom. Po rubovima nekih listova ima malo komentara. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, oštećen.

Prepisao Muḥammad b. Aḥmad, zv. el-Qāḍī (Kadija), slušalac Husrevije (Husrev-begove) medrese, nastanjen u Zenici, 27. ramazana, u noći Lejletul-kadr, 1139/1726.

(قد تمت هذه الاشباه والنظائر ف ليلة القدر من شهر رمضان المبارك وكنت مشتغلا اليه فى الايام الطوال والليالى القصار ... وانا افقر الورى محمد بن احمد الشهير بالقاضى الغريب من الغرباء (ف) المدرسة الخسروية وكنت ف هذه الايام ساكنا ف قصبة ايزنجه – بلدة ف بوسنه – لسنة تسع وثلاثين ومائة والف)

Na nutarnjoj strani prve korice i na naslovnoj stranici nalaze se fetve na turskom jeziku, pisane rukom prepisivača. U vrhu iste stranice je još ime ranijeg vlasnika (Ibrahim iz Prozora), te recept na turskom jeziku za liječenje sandžije (probadanje). Na kraju su bilješke s područja fikha, pismo na turskom jeziku, te ime ranijeg vlasnika (Hušejn b. Ibrahim b. Ahmed, 1175/1761).

1411. ISTO **1888.**

U rukopisu je naslov: كتاب الاشباه والنظائر

L. 235; 20,5 × 14. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*. U pisanju mjestimice ima grešaka. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po marginama nekih listova ima komentara. Papir bijel, glat, čvrst, listovi s početka dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

Prepis je dovršen 1162/1748. (تمام سنة ١١٦٢)

Na rubu posljednje stranice nalaze se dvije bilješke. U prvoj se kaže, da je rukopis uzeo na čitanje Šejh Ahmed b. el-Hadž Abdullah b. el-Hadž Mustafa b. el-Hadž Ahmed. Ispod toga je njegov lični mali pečat. U drugoj bilješci kaže se, da je navedeni »siromašni i skromni« Ahmed b. el-Hadž Abdulah sravnio i ispravio ovaj rukopis prema drugim ispravnim primjercima, 22. džumadel-ula 1164/1750.

(قد وقع الفراغ عن مقابلته وتصحيحه بقدر الامكان مع نسخ صحاح على يد من لا قدر له ولا قدر احمد بن الحاج عبد الله .. ف اليوم الثانى والعشرين من جمادى الاول لسنة اربع وستين بعد المائة والالف ..)

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1412. ISTO **3566.**

U rukopisu je zabilježen naslov: الاشباه والنظائر

Primjerak je nepotpun s početka (izgubljeno devet lista).

L. 210; 20,5 × 14. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, pisan uvježbanom rukom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel, deblji, listovi dohvaćeni vlagom i prosuti; povez kožni, oštećen, prva korica otkinuta.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu su datumi rođenja nekih osoba (u porodici Muftić u Dubici), pisano našim i arapskim jezikom, olovkom. Na rubu lista 79 nalazi se sadržaj.

1413. , ISTO **2733.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب الاشباه والنظائر

L. 254; 17,5 × 11,5. *Ta'līq*, sitniji, složen, pisan veoma vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su mjestimice crvenom crticom. Na malom broju listova ima malo komentara. Papir žućkast i bijel; povez poluplatneni.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz prve polovine XVIII stoljeća.

Na naslovnoj stranici su bilješke s područja fikha i hadisa. Na kraju je jedna bilješka na turskom jeziku, u kojoj se objašnjava, kako se uklanja pismo sa papira, — i druga odulja na arapskom jeziku s područja arapske sintakse (analiza rečenice: (لا اله الا الله محمد رسول الله).

1414. Zbirka (مجموع), 2 **3480.**

L. 285; 20,5 × 12,5. *Nasḫ-ta'līq*. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir većinom bijel, a djelomično žut i zelen; povez kožni, sa ornamentima na koricama.

1. L. 1—269. ISTO

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب الاشباه

Na početku je bibliografija izvora kojima se autor služio u svom pisanju uopće. Po rubovima nekih listova ima komentara.

2. L. 269—285. رسالة ف ترجيح تقليد الامام الاعظم على تقليد غيره من الائمة

Rasprava o prednosti imama Ebu Hanife mimo druge imame. Napisao Muḥammad b. Maḥmūd Akmaluddīn al-Bābartī al-Ḥanafī, umro 786/1384 (v. br. 1260,[1]). Naslov je prema rukopisu, dok je originalni naslov: النكت الظريفة

Bilješka o položaju autora (»kadi asker u Egiptu«) nalazi se i ovdje i to na početku rukopisa, — što bi moglo značiti da je prepisivaču kao original služio prethodni primjerak.

Prepisao oba djela isti nepoznati prepisivač u XVIII stoljeću.

Na naslovnoj stranici su imena ranijih vlasnika (Ibrahim b. el-Hadž Mustafa el-Kadizade, kadija; Ibrahim b. el-Hadž Mustafa Bakirzade, 1203/1788). U vrhu prve stranice je otisnut lični pečat, u kome se može pročitati ime i datum (Muhamed Šakir, 1234/1818).

1415. تنوير الاذهان والضمائر في شرح الاشباه والنظائر 319.

Komentar gore navedenom djelu *al-Ašbāh van-naẓā'ir*. Napisao Muṣṭafa b. Ḫayruddīn Ġalab Muṣliḥuddīn, umro u Meki 1025/1616. Gornji naslov je prema uvodu.

AM II, 439; GAL II, 310.

Djelo je pisac posvetio sultan Ahmed-hanu I (1012—1026/1603—1617), kako to sam kaže u uvodu, — a dovršio ga je 1022/1613, kako je to navedeno na kraju djela. To je, zapravo, komentar samo drugom dijelu dotičnog djela i jedino što je ovaj komentator prokomentarisao od istog — الفن الثانى وهو فن الفوائد .

Početak:

الحمد لله الذى تقدست عن الاشباه والنظائر ذاته وتنزهت عن مشابهة الاشياء والتصاوير صفاته .. وبعد فيقول تراب اقدام العلماء العاملين .. العبد الفقير مصطفى بن خير الدين

Završetak je:

.. وقع الفراغ من تأليف هذا الشرح المسمى بتنوير الاذهان والضمائر بعناية الله تعالى يوم الخميس السابع عشر من شهر رمضان المبارك الواقع سنة اثنتين وعشرين والف .. من يد العبد الضعيف .. مصطفى بن خير الدين

L. 304; 24 × 16. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, pisan vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. U vrhu prve stranice je jednostavan mali unvan. Prve dvije stranice obrubljene su sa

pet tankih crnih i dvije široke zlatne linije, a ostale jednom crvenom linijom. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni.

Prepisao 'Abdullāh b. Aḥmad Kantamīrīzāde, u četvrtak 24. džumadel-ula 1182/1768. U oduljoj bilješci prepisivač kaže da je ovo djelo prepisao u dubokoj starosti, iznemoglosti, samoći i žalosti, jer su mu pomrla djeca i najbliži.

(وقع الفراغ من تحريره وتبييضه .. يوم الخميس الرابع والعشرين من جمادى الاولى سنة اثنين وثمانين ومائة والف بيد الفقير .. عبد الله بن احمد الشهير بقندميرى زاده .. وقد حررته بالقلم الكسير والتعب الكثير مع كبر سنى وغلبة همى وحزنى ...)

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1416. ISTO 1390.

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije rukom H. Mehmeda Handžića:

هذا كتاب تنوير الاذهان والضمائر فى شرح الاشباه والنظائر لمصطفى بن خير الدين وهو شرح على الفنّ الثانى .. وهو فن الفوائد ولم يشرح الشارح سوى هذا الفن ..

L. 445; 24 × 17. *Ta'līq*, krupniji, pisan uvježbanom rukom u razmaknutim redovima. Osnovni tekst pisan je u prvom dijelu rukopisa crvenim mastilom, a poslije podvučen crvenom linijom. Papir bijel i manjim dijelom žućkast, neki listovi dohvaćeni su vlagom po rubovima; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Muṣṭafa Muḥibbī b. al-Ḥāǧ Muḥammad b. 'Abdullāh-efendi el-Belgrādī (Biogradlija), »u gradu Sokolu, — kao zamjenik kadije«, u četvrtak 22. zul-hidžeta 1276/1859, kako je to prepisivač napisao na kraju u dvije ponovljene slične bilješke.

(قد وقع الفراغ من تبييضه على يد العبد الفقير اليه تعالى مصطفى محبى بن الحاج محمد بن عبد الله افندى البلغرادى – نائب قضاء صقول – فى بلدة صقول وقت العصر يوم الخميس الاثنى والعشرين من شهر ذى الحجة الشريفة سنة ست وسبعين ومائتين والف)

Nije jasno koji je to »grad Sokol« (*Beldei-Sokol*) koji je imao kadiju. Vjerovatno je to negdje u Bosni (kod Zvornika, Jajca ili u predjelu Drine; — v. H. Šabanović, Bosanski pašaluk, pod: Soko, Sokol).

Na početku je sadržaj. Na naslovnoj stranici prepisivač se je potpisao i stavio svoj lični pečat kao vlasnik rukopisa (من كتب

الفقير .. بلغرادى مصطفى محى النائب بقضاء صقول). Ispod toga je bilješka (
kasnijeg vlasnika H. Mehmeda Handžića.

Iz biblioteke H. Mehmeda Handžića.

العقد النظيم

1417. (ترتيب الاشباه والنظائر لمصطفى بن خير الدين) 4069.

Raspored djela *al-Ašbāh van-Naẓā'ir*, prema uobičajenom rasporedu u djelima fikha, i kratko tumačenje istog. Sadrži raspored i tumačenje samo prvog dijela el-Ešbah-a (الفن الاول). Obradio prethodni pisac Muṣṭafa b. Hayruddīn (v. br. 1415). Rad je dovršen 1023/1614.

ḤḪ I, 99; AM II, 439.

Početak:

الحمد لله المنزه ذاته عن الاشباه والنظائر المقدس عن ادراك كنه صفاته عقول ذوى البصائر .. اما بعد فيقول العبد الملتجى الى رحمة ربه الغفور .. مصطفى بن خير الدين ..

Završetak je:

تم الفنّ الاول وهو فن القواعد من الاشباه والنظائر وقد وقع الفراغ من ترتيب هذه النسخة الشريفة الميمونة المرتبة على يد مرتبها مصطفى خير الدين يوم الثلثا السابع عشر من شهر رمضان المبارك الواقع سنة ثلث وعشرين والف

L. 110; 20,5 × 11,5. *Ta'līq* lijep, pisan veoma vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Papir žućkast i tamnobijel, čvrst, listovi su dohvaćeni vlagom; povez polukožni, omotan u zeleno platno.

Rukopis potječe iz XVII ili XVIII stoljeća.

Na početku su bilješke s područja fikha, pisane kasnije drugim rukopisom. Na naslovnoj stranici je bilješka o uvakufljenju rukopisa, druga bilješka nedovršena i naslov, zabilježen olovkom.

Iz Karađoz-begove biblioteke (v. bilješku na više mjesta u rukopisu).

1418. تنوير البصائر على الاشباه والنظائر 697.

Komentar prethodnom Ibn Nudžejmovom djelu *al-Ašbāh van-Naẓā'ir*. Napisao Šarafuddīn b. 'Abdulqādir b. Barakāt b. Ibrāhīm Ibn Ḥatīb al-Gazzī al-Ḥanafī, umro 1030/1620. Djelo je dovršeno 1005/1596.

AM I, 416; Ahlwardt IV, 152; GAL II, 310.

Brockelmann (n. m.) kaže da je pisac umro 1005/1596, — što se, držimo, odnosi na oca autorova.

Gornji naslov je prema uvodu autora, a naslov prepisivača glasi:

كتاب تنوير البصائر حاشية الاشباه والنظائر تأليف مولانا شيخ الاسلام والمسلمين المرحوم الشيخ شرف الدين الغزى

Početak:

الحمد لله الذى اهل الفضلاء لادراك المعانى ومعارف الانظار وفاضل بينهم بحسب النكات النفسانية وحركات الافكار

Pisac je u ovom komentaru dao izvjesne ispravke i nadopune, kako to sam kaže u uvodu.

L. 223; 25 × 13. *Nasḫ* i *ta'līq* pomiješani, pisani širokim perom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel, deblji; povez polukožni.

Prepisao komentatorov sin Aḥmad b. Šarafuddīn, u ponedjeljak 9. rebiul-ahira 1076/1665.

(تمت هذه الحاشية المباركة .. على يد ابن مؤلفها .. احمد بن شرف الدين .. ووافق الفراغ من كتابتها يوم الاثنين المبارك تاسع عشر ربيع الآخر سنة ست وسبعين والف)

Na naslovnoj strani su imena i pečati ranijih vlasnika, od kojih je jedno ime namjerno pobrisano (... es-Sadīkī; Ibrahim, 1219/1804; Salih Izzeti, kadija u Bosna-Brodu). Tu je i cijena rukopisa (30 groša). Na nutarnjoj strani druge korice je ime vlasnika (Muhamed el-Bekri es-Sadiki).

Uvakufio Hromo-zade Salih-efendija.

1419. ISTO 1576.

Naslov u rukopisu je:

هذا كتاب تنوير البصائر حاشية الاشباه والنظائر تأليف الراجى عفو ربه الغافر الفقير شرف الدين بن عبد القادر بن بركات بن ابراهيم بن حبيب الغزى الحنفى

L. 176; 20,5 × 15. *Nasḫ* arapski, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir bijel, glat,

listovi pri vrhu dohvaćeni su vlagom; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepis dovršen u petak 7. ševala 1110/1698.

(وافق الفراغ من نسخ هذا الكتاب المبارك يوم الجمعة سابع شهر شوال سنة الف ومائة وعشر)

Na početku je jedan lični pečat nečitljiv, dva zapisa za odbijanje ružnih misli *(efkari faside)* — prema kazivanju nekog šejh Osman-efendije i bilješka s područja fikha. Na naslovnoj stranici je nejasna bilješka, iz koje bi se moglo razumjeti da je ovaj rukopis naručio Omer-efendija el-Urjan, vraćajući se iz Meke sa Hadža, za (svoga brata?) Ebus-Salah el-hadž Abdullaha b. Yakuba, kadiju iz Akhisara (Prusca?), gore navedenog datuma (tj. 1110/1698).

(استكتب هذه الحاشية اخى مولانا عمر افندى العريان للعبد الفقير ابو الصلاح الحاج عبد الله بن يعقوب القاضى الاقحصارى عند عوده من مكة المكرمة فى سنة مائة وعشر والف)

Ispod toga su dva otiska ličnog pečata navedenog vlasnika.

Uvakufio Memiš-aga Kasumagić (v. njegov veliki okrugli pečat u rukopisu).

1420 عمدة ذوى البصائر لحل مهمات الاشباه والنظائر 731.

Tumačenje (komentar) pojedinih važnijih mjesta u djelu *al-Ašbāh van-Naẓā'ir*. Gornji naslov je prema uvodu djela. U rukopisu, na naslovnoj stranici, koja se nalazi poslije prvih devet lista, naslov je: عمدة ذوى البصائر على الاشباه والنظائر . Napisao Burhānuddīn Ibrāhīm b. Ḥusayn b. Aḥmad Pīrī-zade ar-Rūmī, muftija Mekke, umro 1096/1685.

Kairo I, 445; Ahlwardt IV, 152; GAL, S. II, 425.

Početak:

الحمد لله الذى اعلا منار الفقهاء فى الانام وجعلهم سراجا وهاجا فى دجى الظلام

Završetak je:

وهذا آخر ما سمح به الوقت من الكتابة على بعض المحلات من الاشباه والنظائر جعل الله ذلك خالصا لوجهه الكريم ..

L. 182; 21 × 16. *Nasḫ* sitniji, čitak, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Prvi (naslovni) list stavljen je pogrešno, prilikom uvezivanja, poslije devetog lista. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel i bijel, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao Muḥammad Emīn b. Yūsuf b. Ġamaluddīn, pripadnik reda Sa'dijje, u subotu 18. muharema 1113/1701.

(وكان الفراغ من هذه النسخة المباركة نهار السبت فى ثمانية عشر شهر محرم الحرام من سنة ثلاثة عشر ومائة والف .. على يد الفقير الحقير .. محمد امين بن يوسف بن جمال الدين خادم الطريقة السعدية ..)

Na početku se nalazi bilješka s područja fikha, ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Muhamed Baki hafiz, 1192/1778), sadržaj pisan rukom prepisivača, te biografija pisca koju je napisao njegov učenik Aḥmed b. 'Alī b. Muṣṭafa el-'Ūdī.

Uvakufio Džino-zade Abdulbaki (v. pečat u rukopisu).

1421. غمز عيون البصائر على محاسن كتاب الاشباه والنظائر للحموى 3757.

Komentar djelu *al-Ašbāh van-Naẓā'ir*. Napisao Aḥmad b. Muḥammad (al-Ḥusaynī) al-Ḥamawī (Šihābuddīn al-Miṣrī) al-Ḥanafī, muderis u medresama Suleymaniye i Haseniye u Kairu, umro 1098/1687.

AM I, 164; GAL, S. II, 425.

Djelo je dovršeno 1097/1686, dosta je opširno i veoma vrijedno.

Početak poslije besmele: قوله الحمد لله اخبار صيغة انشاء معنى ولا محذور فى عدم محموديته فى الازل لما انشاء العباد من الحامد وانما المحذور

L. 348; 30 × 20. *Nasḫ* arapski, pisan vještom rukom. Osnovni tekst označen je sa riječi قوله , pisanom crvenim mastilom. U vrhu prve stranice je unvan u bojama. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale sa dvije crvene i jednom plavom linijom. Papir bijel; povez kožni, sa ornamentima na koricama, omotan u zeleno platno.

Prepisao Ṭāhā al-Manūfī b. 'Alī b. Aḥmad u ponedjeljak 24. džumadel-ahira 1128/1715.

(وكان الفراغ من كتابة هذه النسخة المباركة يوم الاثنين المبارك الرابع والعشرين من جمادى الثانى من شهور سنة الف ومائة وثمانية وعشرين .. على يد كاتبها الفقير طه المنوفى بن على بن احمد).

Na početku je sadržaj i bilješka s područja fikha. Na naslovnoj stranici ispod naslova nalazila se neka bilješka koja je namjerno sasvim prebrisana.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1422—1423. ISTO **3882, 3889.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: هذا كتاب غمز عيون البصائر شرح الاشباه والنظائر . Primjerak je u dva sveska, koji su prepisani istom rukom.

L. 290 (I) + 367 (II); 23 × 17. *Nasḫ* krupniji, pisan širokim perom, uvježbanom rukom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez otkinut i izgubljen.

Svezak prvi — الجلد الاول مخروم فى اوله , nepotpun s početka za deset lista. Sadrži tumačenje od početka djela do poglavlja: كتاب البيوع , što se razumi iz bilješke na kraju (v. l. 290: الى هنا تم الجزء الاول واول الجزء الثانى كتاب البيوع). Po rubovima nekih listova nalaze se kraće glose, pisane rukom prepisivača.

Svezak drugi — الجلد الثانى مخروم فى اوله ايضا , također nepotpun s početka za deset lista koji su izgubljeni. Sadrži tumačenje od poglavlja كتاب البيوع do konca djela.

Prepisivač je na kraju, prije svog završetka i datuma, prepisao završetak i datum originala, iz koga je on ovaj primjerak prepisao. Iz tog završetka originala može se razumjeti, da je original prepisao Ḫalīl b. Walī b. Ǧa'far za sebe, iz rukopisa svoga šejha, 1077/1666(?).

(وعلّقه لنفسه ثم لمن بعده ممن يشاء الله تعالى من مبيضة شيخى ومن خطه راجى عفو ربه العلى خليل بن ولى بن جعفر الحنفى .. وذلك فى ليلة الخميس المسفر صاحبها عن خامس وعشرين شهر رمضان المعظم من شهور سنة سبع وسبعين والف .؟!)

Prema tome, prepisivač originala je učenjak koji je i sam pisao, naročito neke komentare, a koga navodi Ismā'īl-paša i za koga kaže da je umro 1106/1694 (v. AM I, 354). Brockelmann pak (G. II, 27) i Ahlwardt (VI, 335) navode pisca pod tim imenom kao komentatora djelu iz arapske metrike *al-Kafi*, ali mu ne znaju datuma smrti. Ahlwardt (n. m.) samo kaže da »pripada kasnijem vremenu«. No, iz bilješke nije jasno, ko je njegov »učitelj (šejh)« iz čijeg je on rukopisa prepisao ovo djelo. Moglo bi biti i mi držimo da je to autor komentara i da je taj prepis iz autografa. Ali ostaje u navedenoj bilješci sasvim nejasno, kako je uopće prepis dovršen 1077/1666, kad je samo dotično djelo (komentar) dovršeno 1097/1686, kao što je to navedeno u našim rukopisima i izvorima (v. br. 1421). Držimo da je navedeni datum originala (1077/1666) pogrešno zabilježen greškom našeg prepisivača, a da treba da stoji 1099/1687. — To je, što se tiče originala i njegova prepisivača, prema navedenoj bilješci. Ispod navedene bilješke nalazi se kratka bilješka koja se

odnosi na datum prepisa ovog primjerka. Prema toj bilješci, prepis ovog primjerka dovršen je 1246/1830.

(تحريرا فى سنة الف ومائتين وستة واربعين غفر الله لكاتبها)

Na rubu prvog lista prvog sveska nalazi se olovkom pisana bilješka na arapskom jeziku, u kojoj se kaže da je ovaj primjerak poslao Karađoz-begovoj biblioteci Salih-efendija Hasanagić 5. maja 1925, iz čega se vidi da su još tada prvi listovi bili izgubljeni.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1424. حاشية الاشباه والنظائر **1853.**

Bilješke koje sadrže objašnjenja pojedinih mjesta u djelu al-*Ašbāh van-Naẓā'ir*. Napisao 'Abdulbāqī b. Sa'īd b. Ša'bān, kako je to navedeno u uvodu i na kraju djela. Inače, u bibliografskim izvorima i katalozima koji su nam pristupačni ne nalazimo spomena ovom djelu niti njegovom autoru. U rukopisu, na prvom zaštitnom listu, naslov je: كتاب قريمى (؟) حاشية على الاشباه والنظائر فى الفقه , — iz čega nije jasno ko se to zapravo misli pod nazivom Krimi, ali se iz tog može razumjeti, da je navedeni autor sa Krima?

Početak:

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين والصلوة على خير خلقه محمد وآله وصحبه اجمعين اما بعد العبد المفتقر الى رحمة ربه المقتدر عبد الباقى بن سعيد وفق الى الطريق السديد ان كتاب الاشباه والنظائر من فقه الحنفية اول ما تعلق به نظرى وقضيت منه حق القضاء وطرى وقد كنت علقت على حواشيه نبذا مما سنح بالخاطر وقيدت عليها بعض ما سمح القلب الفاتر وكنت نبهت على ما وقع فيه من السهو والزلل واشرت الى ما صدر منه من الخبط والخلل مع التصدى لكشف مجملاته والتعرض لحل معضلاته ثم جمعت تلك التحريرات ودونتها بالتماس بعض الاخوان . قوله الحمد لله وكفى الخ انما اتى بهذه الاسلوب اقتداء

Završetak je:

قوله فان وجد الماء الخ جزاء وهذا الشرط محذوف فهو فيها اى فان وجد الماء فتلبس بالخصلة الحسنة وقوله : والاّ بعده فركب من ان ولا للاستثناء ولا للصفة فالمعنى وان لم يوجد الماء وانقطع عنه الرجاء فح يتيمم تمت المجموعة والتحريرات جمعها وحررها الفقير المحتاج الى ربه الغنى عبد الباقى بن سعيد بن شعبان اسكنها الله فى غرف الجنات وتلقيها بحسنى القبول

والرضوان وليس الغرض من ارتكاب شدائد التحرير الابقاء اسمى فى إلدنيا بالذكر الجميل وان
لا تنسونى المستفيد بها (كذا) فى ادعيتهم جزاه خيرا (!) لمن اسلفنى فى هذا المرام اللهم حرّم
لحم كاتبه على النار بحق محمد وآله الابرار

Iz navedenog završetka moglo bi se razumjeti da je ovo autograf, ali mnoge jezične greške u rukopisu više govore da je prepisivač neki slabi poznavalac arapskog jezika koji se nije potpisao niti zabilježio datum prepisa. K tomu u prilog ide i bilješka na naslovnoj stranici, iz koje se može razumjeti da je prepis naručen.

L. 88; 21,5 × 14,5. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. U pisanju ima jezičnih grešaka. Osnovni tekst označen je sa riječi قوله koja je pisana crvenim mastilom. Po rubovima malog broja listova ima nešto glosa. Papir bijel i tamnobijel, čvrst; povez polukožni, ima polukožnu futrolu.

Prepis (a vjerovatno i sastav) potječe iz prve polovine XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu je gore navedeni naslov, napisan krupnim ṯuluṯom kaligrafski. Na naslovnoj stranici je kratka bilješka, u kojoj se kaže da je ovaj primjerak naručio za sebe Muṣṭafa el-Ḥuṣayn Menṣūrīzāde.

(مما استكتبه الفقير مصطفى لحصين منصورى زاده ..)

Iz Šehdi-efendine biblioteke (v. pečat na više mjesta u rukopisu).

1425. شرح رسالة الصغائر والكبائر 4312.

ناقص فى آخره

Komentar Raspravi o velikim i malim grijesima. Osnovno djelo (*Risalu*) napisao je Zaynuddīn b. aš-Šayḫ Ibrāhīm Ibn Nuğaym al-Miṣrī al-Ḥanafī, umro 970/1562, a ovaj komentar napisao je Ismā'īl b. Sinan as-Siwāsī, umro 1048/1638. Konačnu redakciju ove Risale i još nekih, obavio je autorov sin Aḥmad. Komentator u uvodu kaže da je ovaj komentar napisao na nagovor svoga učitelja aš-Šayḫ 'Abdulmeğida es-Sivasije. Primjerak je nepotpun na kraju.

OM I, 229.

Početak:

حمدا لمن خلقنا على دين الاسلام وصيرنا من امة محمد عليه الصلاة والسلام .. وبعد
فيقول الفقير الى الملك الكريم اسماعيل بن سنان السواسى ... امرنا شيخنا الشيخ عبد المجيد
الشهير بالسواسى

L. 20; 20 × 15. *Nasḫ* sitniji, pisan vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crnom linijom. Papir žućkast, listovi prosuti; poveza nema.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

1426. (حاشية – تعليقة – على حاشية على الاشباه والنظائر) 3428.

زواهر الجواهر على الاشباه والنظائر

لصالح بن محمد بن عبد الله الغزى التيمور تاشى

Superglosa nekoj glosi fikhskom djelu *al-Ašbāh wan-Naẓā'ir*. To osnovno djelo napisao je Zaynuddīn b. Ibrāhīm Ibn Nuğaym al-Miṣrī, umro 970/1562 (v. GAL II, 310). Glosu tom njegovom djelu, koju ovdje imamo, napisao je nama nepoznati pisac. Ovu pak superglosu napisao je Ṣāliḥ b. Muḥammad b. 'Abdullāh at-Timurtāšī, umro 1055/1645, — što uglavnom zaključujemo na osnovu proučavanja teksta. Gornji naslov dali smo na osnovu takvog proučavanja, jer u našem rukopisu nema naslova, izuzev što je na donjem prerezu listova zabilježeno samo: حاشية. Tekst prve stranice rukopisa potpuno je uništen vlagom, pa nismo mogli koristiti podatke koji se obično daju na toj stranici. Istina, Hadži Halifa (I, 99) navodi ovog autora i njegovu glosu pod naslovom زواهر الجواهر, koja se odnosi na navedeno osnovno djelo *al-Ašbāh*, ali kaže da je to potpuna i samostalna glosa (وهى حاشية تامة), — što nije u cjelosti u skladu sa ovim našim rukopisom, jer se ovdje očito radi o superglosi. Ni drugi izvori, koji su nam pri ruci, ne sadrže potpun opis ove superglose. No, mi ipak držimo da je ovdje — u pitanju našeg rukopisa i u izvorima — riječ o jednom te istom djelu, s tim što izvori nisu dali podrobnije odgovarajuće podatke (v. ḤḤ, n. m.). U pogledu datuma završetka djela, naš rukopis se slaže sa onim, što navode izvori. U početku, kao i na raznim mjestima rukopisa, nalazimo da pisac ove superglose navodi svoga oca i neka njegova djela, kao *Tanwīr al-abṣār* i dr., a zna se da je pisac dotičnih djela Muḥammad b. 'Abdullāh b. Aḥmad Šamsuddīn at-Timurtāšī al-Gazzī al-Ḥanafī, umro oko 1007/1598, i da je on imao sina Saliha, koji je također bio pisac i komentator. Na osnovu toga smijemo sa sigurnošću tvrditi, da ova superglosa pripada njemu (Salihu), kako smo to gore naveli. Evo tomu primjera iz teksta superglose:

قول المحشى : الشيخ زين بن نجيم اقول هو الشيخ زين المصرى شيخ والدى قرأ عليه
والدى بمصر فى الفقه والاصول وكتب له اجازة

قال شيخ الاسلام الوالد .. ، وفى تنوير الابصار لشيخ الاسلام الوالد .. ، وفى منح الغفار للشيخ الامام الوالد .. ، قال والدى فى معين المفتى ...

Osnovni tekst označen je riječima: قول المصنف , tekst prvog glosatora riječima: قول المحشى , a tekst superglose označen je naslovom: اقول . — U tekstu superglose, u prvoj polovini rukopisa, nalazimo spomen još jednog rada, koji pripada piscu ove superglose, a za koji ne znaju izvori koji su nam pri ruci. To je jedna risala o uvakufljavanju neodređenog dijela nekog objekta: وقف المشاع , — o čemu pisac superglose kaže:

...كما حرره المص فى البحر وقد حررت هذه المسئلة تحريرا جيدا فى رسالة لى حررت فيها بعض احكام مكاتيب الاوقاف سميتها خزانة الانصاف فى احكام مكاتيب الاوقاف

Djelo je dovršeno 1014/1605.
ḤḤ I, 99; QA III, 1726.

Kako je cijela prva stranica izbrisana, to nemamo pravog početka. Tek na drugom listu može se tekst čitati:

.. من المحققين منهم الرضى والسعد التفتازانى جواز عمله فى الظرف المتقدم وهو الاظهر لان الظرف مما تكفيه رائحة الفعل لان له شانا ليس لغيره لتنزيله من الشيء منزلة نفسه لوقوعه فيه وعدم انفكاكه عنه .. فان قلت هل تقدير المتعلق مقدما اولى او مؤخرا وهل تقديره اسما اولى او فعلا قلت .

Završetak je:

والحمد لله على الاتمام وعلى النبى النبيه الفرد الجامع افضل الصلاة والسلام فلقد جاء هذا المؤلف والفضل والمنة لله تعالى على طبق المراد بما حوى بفضل الله تعالى من حل وبيان وجواب وايراد فلكم سهرت بتوفيق الله سبحانه الدجا والدياجير وتصفحت صحائف الكتب النفيسة والذخائر .. وكان الفراغ من تأليفه يوم الجمعة المبارك بعد العصر مظنة استجابة الدعاء من شهر شعبان المبارك من شهور سنة اربعة عشر بعد الالف من الهجرة النبوية

L. 227; 20,5 × 12,5. *Ta'līq* sitan, složen, pisan vještom rukom. Papir žućkast, tanak, glat, mnogi listovi su prosuti, naročito s početka, i dohvaćeni vlagom, tako da je mjestimice pismo oštećeno,

a prva stranica je u cijelosti izbrisana, pa se od nje ne može pročitati ni jedna riječ. Povez kožni, znatno oštećen.

Prepis je dovršen početkom redžeba 1047/1637.
(قد فرغ من تحريره فى اوائل شهر رجب لسنة ٤٧ — ١٠)
Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1427. الميزان الشعرانية الكبرى **3784.**

Djelo s područja fikha, u kome su izložene teorije i mišljenja četiri velika mezheba. Naslov u rukopisu je:

كتاب الميزان الشعرانية المدخلة لجميع اقوال المجتهدين ومقلديهم فى الشريعة المحمدية

Napisao poznati mistık (sufija) 'Abdulwahhāb b. Aḥmad b. 'Alī aš-Ša'rānī (aš-Ša'rāwī) al-Anṣārī aš-Šāfi'ī, umro 973/1565. Djelo je dovršio 966/1558. U njemu je pokušao približiti i ujediniti mišljenja i dokaze raznih učenjaka (mudžtehida) i pravnih škola islama, razrađujući i braneći poznato stanovište u islamskom pravu, da su mišljenja svih priznatih mudžtehida ispravna i u granicama šeriata.
GAL II, 336; Flugel III, 224.

Početak:

الحمد لله الذى جعل الشريعة المطهرة بحرا يتفرع منه جميع بحار العلوم النافعة والخلجان واجرى جداوله على ارض القلوب

L. 289; 28,5 × 16,5. *Nasḫ* sitan, lijep, pisan rukom vještog kaligrafa. Prva riječ napisana je zlatnim mastilom, a rečenice su s početka rastavljene krupnim zlatnim tačkama. U vrhu prve stranice nalazi se veoma lijep unvan u bojama, u kome je nacrtano sitno poljsko cvijeće (spomenak) na zlatnoj i plavoj podlozi. Stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. S početka, na listovima 30—33, nalaze se lijepi crteži i slike u bojama koji prikazuju da se i kako se tumačenja svih mudžtehida vežu za izvor šerijata — objavu, i prema tome da sva ta tumačenja i njihovi pravci (mezhebi) vode u raj — samo na razna vrata. Papir tamnobijel, glat; povez kožni, ukrašen pozlaćenim ornamentima na vanjskoj i nutarnjoj strani korica, omotan u zeleno platno.

Rukopis potječe iz druge polovine XVII stoljeća.

Naslovna strana ukrašena je lijepim ornamentima u bojama. U njima su upisani naslov djela i ime autora bijelim mastilom na zlatnoj podlozi. Na rubu iste stranice nalazi se bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Ahmed b. el-Hadž Osman b. ... el-Halebi, nastanjen u Istanbulu, 1076/1665 —

(من من فيض فضل الله تعالى على اضعف خلق الله .. احمد بن الحاج عثمان بن ..
الحلبى القاطن فى اسلامبول .. فى سنة ١٠٧٦

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1428. Zbirka (مجموع), 12 **2638.**

L. 133; 19,5 × 14. *Nasḫ* sitan, složen, pisan rukom istog prepisivača. U prepisu ima grešaka, iako je rukopis dosta uvježban. Papir tamnobijel, glat, čvrst; povez kožni, popravljen, sa ornamentima na koricama.

1. L. 1—8. السيف الصارم فى عدم
جواز وقف المنقول والدراهم

Rasprava, u kojoj se dokazuje da po šerıatu nije dopušteno vakufiti pokretnu imovinu i novac. Tu se pobija suprotno rješenje (fetva) muftıje Ebus-Su'ūda koji je riješio da je takav vakuf dopušten i da može postati obavezan (*lāzim*). Napisao Maulā Muḥammad b. Pīr 'Alī al-Bargılī, umro 981/1573.

GAL II, 441; S. II, 655; ḤḪ II, 1017.

Početak:

الحمد لله محق الحق وملهم الصواب والصلاة على افضل من اوتى الحكمة وفصل الخطاب
.. اما بعد فاعلم ان وقف المنقول تبعا للعقار

Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom.

2. L. 9—16. رسالة فى ابطال الابدال والاربعين وثلثمائة
او : رسالة فى القطب والابدال الاربعين وغيرهم
و قاعدة الواسطة
لعز الدين بن عبد السلام

Rasprava kojom se pobija vjerovanje mistika i neukog svijeta o postojanju više određenih stepeni (razreda) određenog broja svetih ljudi (»dobrih«, — evlija) koji imaju posebnu tajanstvenu ulogu u svijetu i tajanstvene moći. Zatim rasprava o ulozi Božijih poslanika. Napisao 'Abdul'azīz b. 'Abdusselām. To je 'Abdul'azīz b. 'Abdusselām b. Abu'l-Qāsim al-Ḥasan b. Muḥammad b. Muhaḏḏab 'Izzuddīn

as-Sulamī ad-Dimašqī aš-Šāfi'ī, sulṭānu'l-'ulemā, umro 660/1261.

AM I, 580; GAL I, 430; S. I, 766.

Gornji naslov i ime pisca su prema rukopisu i prema Ismā'īl-paši.

Pošto su obje gornje rasprave od istog autora i po smislu, a i u ovom rukopisu, usko vezane (druga je kao nastavak prve), to smo ih ovdje naveli pod jednim brojem, kao jedan rad. U sadržaju ove zbirke (na prvom zaštitnom listu) zabilježeno je kod ove risale da je rijetka.

Početak prve risale:

قال شيخ الاسلام عز الدين بن عبد السلام ... واما الاسماء الدائرة على السنة كثير من
السلاك والعامة مثل الغوث الذى بمكة والاوتاد الاربعة والاقطاب السبعة والابدال الاربعين
والنجباء الثلثمائة فهذه الاسماء ليست موجودة فى كتاب الله ولا هى مأثورة عن النبى صلى الله
عليه وسلم

Početak druge risale (قاعدة الواسطة) :

قاعدة الواسطة للشيخ الامام مفتى الانام عز الدين بن عبد السلام رحمه الرحيم العلام
اعلم انه قد اجمع اهل الملل على اثبات الوسائط بين الله وبين عباده وهم الرسل الذين بلّغوا عن
الله امره و ... قال الله تعالى الله يصطفى من الملائكة رسلا ومن الناس ومن انكر هذه الوسائط
فهو كافر باجماع اهل الملل

Završetak je:

والرسول صلى الله عليه وسلم انما بعث بتحصيل المصالح وتكميلها وتعطيل المفاسد وتقليلها
فما امر الله به فمصلحته راجحة وما نهى عنه فمفسدته راجحة وهذه الجملة لها بسط لا يحتمله
هذا الموضع والله سبحانه اعلم تمت قاعدة الواسطة بحمد الله ومنه ... للشيخ عزالدين بن عبد
السلام

Stranice su obrubljene crvenom linijom.

3. L. 17—26. تسفيه الغبى فى تنزيه ابن العربى

Rasprava koja sadrži kritiku i osudu učenja poznatog mistika Muhjiddin Ibn Arebije. Napisao aš-Šayḫ Ibrāhīm b. Muḥammad b.

Ibrāhīm al-Ḥalabī, umro 956/1549. To je zapravo odgovor na raspravu koju je napisao Ǧalaluddīn as-Suyūṭī, u odbranu Ibn Arebije, — pod naslovom: تنبيه الغبى بتبرئة ابن العربى .

ḤḪ I, 404; GAL II, 432.

Gornji naslov je prema rukopisu. Ḥ. Ḫalīfa kaže da je naslov: تسفيه الغبى فى تكفير ابن عربى

Početak:

الحمد لله الذى بنعمته تم الصالحات .. فقد ذيلت ما علقته على كتاب الفصوص بما ذكرته اجوبة لفتوى السيوطى المسماة تنبيه الغبى فى تبرئة ابن عربى امتثالا لامر من له الرأى السديد ... وسميت تسفيه الغبى فى تنزيه ابن عربى

Završetak je:

قال محررها الفقير ابراهيم بن محمد بن ابراهيم الحلبى خطيب جامع السلطان محمد وامامه بقسطنطينية المحمية قد يسّر الله المنان بكرمه اتمام هذه الرسالة اواخر شهر صفر سنة خمس واربعين وتسعمائة والحمد لله

Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom.

4. L. 27—56. مرتبة الوجود ومنزلة الشهود

او

المرتبة الشهودية والمنزلة الوجودية

Rasprava o pobijanju panteističkog vjerovanja nekih mistika (mutesavvife) — sa stanovišta islamskog učenja. Poznata je još pod nazivima:

الرسالة الوجودية

رسالة فى وحدة الوجود

رسالة المعرفة بالمرتبة الشهودية فى منزلة الوجودية

Napisao 'Alī b. Sulṭān Muḥammad al-Qārī al-Herewī, umro 1014/1606. Gornji prvi naslov je prema tekstu koji navodi sam autor u svojoj slijedećoj risali.

Ahlwardt III, 42; GAL II, 395; S. II, 540.

Početak:

الحمد لله الذى اوجد الاشياء خيرها وشرها وهو فى عين اهل الحق يكون غيرها ... وبعد فيقول ... على بن سلطان محمد القارى انه ورد سؤال من صاحب حال

Na završetku rasprave pisac navodi odulji spjev (kasidu) u kojem se kritikuje i osuđuje Ibn Arebija i njegova tumačenja, a koji je spjevao Šerefuddin Ismā'īl b. Abū Bakr Ibn al-Maqqarī al-Yamanī, umro 837/1433. To je spjev poznat pod naslovom: الحجة الدامغة لرجال الفصوص الرايغة — koji sadrži 241 stih. Od toga je ovdje 77 stihova (v. Ahlwardt VII, 92). Početak spjeva je:

الا يا رسول الله غارة ثائر غيور على حرماته والشعائر

Stranice su obrubljene crvenom linijom.

5. L. 56—65. ذيل الرسالة الوجودية فى نيل مسئلة الشهودية

Rasprava sa područja mistike, — dodatak prethodnoj raspravi od istog pisca.

Ahlwardt III, 25.

Početak poslije besmele:

الحمد لله الذى عرفنا بوجوده وشرفنا بشهوده وهدانا بكتابه و نبيه ... اما بعد فيقول ... على بن سلطان محمد القارى لما كتبت الرسالة المسماة بمرتبة الوجود

Stranice prvih pet lista obrubljene su crvenom linijom.

6. L. 66—72. (رسالة فى صلاة الرغائب والبراءة وصلاة القدر فى ليلة القدر وغيرها من البدع فى العبادات)

Rasprava u kojoj se dokazuje da su neke vrste neobligatne molitve (*nafile*, kao što je *salati-regaib*, koji je uobičajio klanjati u mjesecu redžebu, *salati-beraet* i dr.), za koje nema dokaza u izvorima vjere, — neosnovane i da je njihovo obavljanje pogrešno i zabluda, — od nepoznatog pisca. O ovom predmetu pisao je veći broj uleme, ali nije nam izvjesno ko je od njih napisao ovu raspravu. Gornji naslov dat je po smislu, prema sadržaju.

Početak:

الحمد لله على نواله والصلاة والسلام على نبيه وآله وبعد فاعلموا ايها الاخوان ان رسول الله ﷺ قال اما بعد فان خير الحديث كتاب الله ... وكل منها يدل على كون كل من صلاة الرغائب

Završetak je:

اذ قد صرح العلماء بان ما لا يعلم صحته لا يصح اتباعه وان لم يعلم بطلانه فضلا عما علم بطلانه نسأل الله العصمة عن الخطأ والخطل والتوفيق لما يحبه ويرضاه من قول وعمل تم بعون الله الملك الوهاب

7. L. 72—75. شرح الاسماء الحسنى

Traktat o tumačenju Božijih imena, od nepoznatog pisca. Naslov je prema rukopisu. Rad je, po svoj prilici, kompilacija Gazalijinog djela i drugih pisaca.

Početak:

عن ابى هريرة رضى الله تعالى عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ان لله تعالى تسعة وتسعين اسما اى صفة من احصاها دخل الجنة اى حفظها على قلبه وعرف معانيها وآمن بها

Koristi pojedinih imena za molitelja označene su izrazom: وحظ العبد منه. Isti ili sličan rad, u malo različitoj verziji navodi Ahlwardt (II, 514).

Završetak je ovdje:

الصبور هو الذى لا يعاجل العصاة بالانتقام بل يؤخرهم الى اجل مسمى ويمهلهم لوقت معلوم تم

Na rubovima nekih stranica ima nešto glosa. Božija imena, koja se tumače, podvučena su crvenom linijom.

8. L. 76—79. شرح دعاء القنوت

Tumačenje *Kunut-dove*. Napisao Quṭbuddīn Muḥammad b. Muḥammad al-Brusewī al-Ḥanafī Qāḍīzade, umro 901/1495.

ḪḪ II, 1042.

Početak:

الحمد لله الذى قنت له الخلق بالعبودية ... وبعد هذا شرح لدعاء القنوت بالهام ذى الملك والملكوت

Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom.

Slijedeća tri lista su neispisana.

9. L. 80—89. كتاب العالم والمتعلم

Rasprava koja sadrži razgovor (pitanja i odgovore) između učitelja Ebu Hanife i njegova učenika Ebu'l-Muṭī'i el-Belḫije. Napisao oko 643/1245. Mağduddīn 'Abdurrahmān b. 'Imrān b. Ahmad b. Hibatullāh b. Muḥammad Ibn Abu Ġarāda, kako je navedeno u rukopisu.

GAL. S. I, 287; S. II, 1015; ḪḪ II, 1437

Početak:

وبه نستعين على القوم الكافرين ... قال الشيخ الامام ... مجد الدين عبد الرحمن بن عمران بن احمد بن هبة الله بن محمد ابن ابى جرادة قال اخبرنا الشيخ

Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom.

10. L. 89—101. رسالة فى النوافل فى الليالى المخصوصة (وفى سائر البدع)

Rasprava o *nafile-namazu* u određenim noćima i o drugim novotarijama u vjeri, od nepoznatog pisca. Tekst rasprave je jednim dijelom na turskom, a jednim na arapskom jeziku.

Početak:

باسمه سبحانه نسأل احسانه ربّ يسّر ولا تعسّر اللهم ارنا الحق حقا وارزقنا اتباعه وارنا الباطل باطلا وارزقنا اجتنابه بركون اسعد اوقات وايمن ساعاتده

Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Po rubu nekih listova ima nešto glosa.

Slijedećih nekoliko lista su neispisani.

11. L. 102—127. هدية المهديين

Kraće djelo (ilmu'l-hal) o islamskom vjerovanju, vjerskim dužnostima i lijepom ponašanju. Napisao Jūsuf b. Ġunaid at-Tokātī Aḫīzāde, umro 904/1499 (v. br. 1030,[7]).

Po rubovima listova ima komentara, pisanih istom rukom.

Slijedeća tri lista su neispisana.

12. L. 128—133. رسالة ايها الولد

Rasprava poučnog vjersko-moralnog sadržaja, što ju je napisao za mladež Abū Ḥāmid Muḥammad al-Gazālī, umro 505/1111 (v. I, 68).

Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom.

Cijelu zbirku prepisao isti nepoznati prepisivač krajem XVIII ili u prvoj polovini XIX stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se sadržaj ove zbirke, napisan kasnije drugim rukopisom. Na naslovnoj strani je samo završetak neke rasprave s područja fikha. Na rubu iste stranice je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (el-hadž Mustafa, kadija). Na nekoliko drugih listova nalazi se lični pečat, u kome je napisan tekst na perzijskom jeziku i ime drugog vlasnika (Sulejman).

1429. معدل الصلاة 1256.

Kratko djelo o namazu, što ga je napisao Muḥammad b. Pīr 'Alī al-Birgawī, umro 981/1573 (v. I, 276).

U rukopisu je naslov: رسالة فى حق تعديل الاركان .

L. 32; 20 × 14. *Nasḫ* lijep, krupniji, pisan u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri, a ostale jednom crvenom linijom. Papir bijel, glat; povez papirni, rastavljen od listova.

Prepis je dovršen 1156/1743.

(تمت الكتاب فى يوم السبت فى وقت الظهر سنة ست وخمسين ومائة والف)

Na naslovnoj strani su imena i lični pečati ranijih vlasnika (Muhamed Emin, 1181/1767; Muhamed Hulusi), te dva pečata Gazi Husrev-begove biblioteke.

1430. ISTO 3378.

U rukopisu je kasnije napisan naslov: رسالة فى حق تعديل الاركان

L. 38; 20 × 13,5. *Nasḫ* lijep, pisan rukom vještog kaligrafa u razmaknutim redovima. Po rubovima listova i između redaka, samo na prva tri lista, ima komentara, pisanih sitno, rukom istog prepisivača. Papir žućkast, glat; povez poluplatneni.

Prepis je dovršen 1167/1753. (تم تحريره فى سنة ١١٦٧)

Na naslovnoj strani nalazi se kratak hadis i kratka dova.

Iz biblioteke Mehmeda Handžića (v. bilješku na naslovnoj strani).

1431. Zbirka (مجموع), 2 1788.

L. 61; 19,5 × 13,5. *Nasḫ* jednostavan, krupniji, pisan, neuvježbanom rukom, u razmaknutim redovima. Papir bijel, deblji; povez polukožni.

1. L. 1—25. ISTO

U rukopisu je naslov: هذا كتاب معدل الصلاة .

Prve dvije stranice obrubljene su sa dvije crne i jednom crvenom linijom. Dva lista na kraju sadrže razne bilješke.

2. L. 28—61. رسالة فى التجويد

Rasprava o pravilnom čitanju Kur'ana, na turskom jeziku. Napisao neki el-Ḥaği Muḥammad, kako je to navedeno u uvodu. Pisac dalje u uvodu kaže da je išao na hadž na zahtjev i u društvu svoga učitelja i dobročinitelja nekog Ali-efendije. Na putu se je zadržao neko vrijeme u Kairu i tom prilikom je posjećivao i slušao istaknute učitelje kiraeta u al-Azharu, kao što su eš-Šejh Abdurrahman el-Jemeni i eš-Šejh Ahmed el-Misri. Bilješke koje je tada sačinio podnio je kasnije svome dobročinitelju koji ga je nagovorio da to sredi, prevede na turski jezik i napiše kao priručnik za početnike ovog predmeta, — što je on, kaže, i učinio u obliku ove risale. (Pisac je, držimo, iz naših krajeva).

Početak:

سبحانك لا علم لنا الا ما علّمتنا انك انت العزيز الحكيم والصلاة على رسولك محمد المبعوث الى كافة الناس اجمعين ... بعد التيمن بذكر الله تعالى باقتباس انوار الآيات والتبرك بالصلاة على رسوله المصطفى بوعبد ضعيف قليل البضاعة وعديم الاستطاعة المدعّو بالحاجى محمد المفتقر الى رحمة ربه الصمد ولى نعمتم وسبب دولتم على افندى حضرتلرينك شب روز خدمتنده قائم اولدغم حسيله كندولرى طواف البيت الحرام وزيارة روضهٔ رسالتپناه نيتيله بوعبد ... يانه الوب مصر نادر العصره واروب بلدهٔ مزبورهٔ عليه صانها الله تعالى عن الآفات والبليه ده برقاچ ايام مكث و ... اقتضا اتمكين مجمع علماء ومعبد صلحا اولان جامع ازهرده افضلا العلماء واكملا القراء الشيخ عبد الرحمن اليمنى والشيخ احمد المصرى كه حفظ قراءة سبعه ده جمله نك مسلملرى

Prepisao oba djela Aḥmad b. al-Ḥāğğ 'Omar-efendī, iz tvrđave Bilaj, 1184/1770.

Iz bilježaka prepisivača vidi se da je njegov otac Omer-efendija bio imam u tvrđavi Bilaj ili Bjelaj, — a on je bio, kada je ovo pre-

pisivao, učenik Mehmed-pašine medrese. Tvrđava, koja se ovdje navodi, je Bilaj (ili »Bjelaj-grad«) kod Bosanskog Petrovca (srez Bihać), — a Mehmed-pašina medresa je ona što ju je sagradio Mehmed-paša Kukavica u Travniku.

(كاتبه الحقير ... احمد بن الحاج عمر افندى من قلعه بلاى – الامام بلاى قلعه ده
سال اربع وثمانين ومائة والف فى ماه جمادى الاولى روز جمعه فى وقت الضحى تمت تمام سنة
١١٨٤ . – كتبه الفقير احمد بن الحاج عمر افندى طالب علم درمدرسه الحاج محمد
پاشا . – بوفى يازدم علم طلب ... تراونيكده مرحوم الحاج محمد پاشانك مدرسه سنده) .

Na naslovnoj strani pod t. 1 nalazi se hadis i kratka dova. Na završetku te rasprave nalaze se poučne izreke na perzijskom i turskom jeziku. Na listovima 26 i 27 nalaze se pouke na arapskom jeziku, *hatma-dova* i bilješke s područja *tedžvida* na turskom jeziku. Na kraju pod t. 2 nalaze se također bilješke s područja tedžvida i hadisi slabe vjerodostojnosti. Tu je i bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je Bılajac (Bilajli) Omer-aga Hajlak poginuo u rusko-turskom ratu (Moskov-seferinde), 13. rebiul-evela 1185/1771. Sve navedene bilješke pisane su rukom prepisivača. Na nekim listovima nalazi se otisak ličnog pečata nekog ranijeg vlasnika Ahmeda. Na rubu pretposljednjeg lista nalazi se krupniji pečat, u kome je napisao da je knjigu uvakufio Bošnjak (Bosnevi) Muhamed-paša, 1274/1857 — (قد وقف هذا بوكتاب شريف بوسنوى محمد پاشا ٢٧٤) . Držimo da je to Čani Mehmed-paša koji je navedene godine postao valijom Bosne.

1432. ISTO kao br. 1429. **2817.**

U rukopisu je naslov: هذه رسالة فى تعديل الاركان فى الصلوة

L. 15; 18,5 × 12,5. *Nasḫ*, pisan sitno, uvježbanom rukom. Stranice i rubovi listova obrubljeni su crvenom linijom. Papir žućkast, glat; povez papirni.

(كتبه الحقير الفقير صالح بن مصطفى فى ٥ شهر شوال – سنة – خمسة وثمانين ومائتين والف)

Prepisao Ṣāliḥ b. Muṣṭafa, 5. ševala 1285/1868.

1433. Zbirka (مجموع). 3 **2775.**

L. 49; 20,5 × 15. *Nasḫ* krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

1. L. 1—30. ISTO

U rukopisu je naslov: هذا كتاب معدل الصلاة

Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Tekst je s početka vokalizovan. Na marginama nekih listova ima nešto komentara.

2. L. 31—38. شروط الصلاة

Traktat o namazu — باب شروط الصلاة وهى ثمانية (v. br. 991,²).

Ta'līq i *nasḫ* pomiješani.

3. L. 39—49. جواهر الاسلام – سؤالنامه

Kratak katekizam na turskom jeziku, u obliku pitanja i odgovora (v. I, 113).

Prepisao cijelu zbirku Maḥmūd b. al-Ḥaǧǧ Muṣṭafa, bez oznake datuma, — ali vjerovatno u XVIII stoljeću.

(عن يد العبد الضعيف محمود بن الحاج مصطفى)

Na naslovnoj strani je mali lični pečat ranijeg vlasnika (Sejjid Muhammed), kratka dova i jedan hadis. Na nutarnjoj strani druge korice su stihovi na perzijskom jeziku.

Poklon dra Muidovića.

1434. Zbirka (مجموع). 2 **1956.**

L. 99; 21 × 15. *Nasḫ* lijep, krupniji, pisan vještom rukom u proredu. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni.

1. L. 1—21. ISTO kao br. 1429.

U rukopisu je naslov napisan kasnije: كتاب فى تعديل الاركان للبركلى . Na rubovima listova s početka ima komentara.

2. L. 22—99. شرح معدل الصلاة

Komentar prethodnom djelu od nepoznatog pisca.

Početak: الحمد لله الذى جعلنا من ثلة ندبها لطاعته فانتدبته وناديها لعبادته فقامت بين يديه مائلة قلبته

Na kraju je komentator napisao Dodatak (تذييل), u kome govori o duhovnoj strani namaza, naročito o skrušenosti u namazu, što je rijetkost u fikhskim djelima. Početak Dodatka je:

ولما وفقت لاتمام الشرح على قدر الوسع اردت ان اذيّل بما لاغنى عنه للمصلى مما خلا عنه المتن بل عامة كتب الصلاة

Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom.

Prepisao oba djela isti nepoznati prepisivač u XVIII stoljeću.

Na prvom zaštitnom listu je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (el-Hadž Ubejdullah — ملازم باب الله عبده عبيد الله — 1203/1788).

1435. Zbirka (مجموع), 2 **1955.**

L. 57; 20 × 13,5. *Nasḫ* i *ta'līq*, pisani uvježbanom rukom. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni.

1. L. 1—24. ISTO kao br. 1429.

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: هذا كتاب معدل الصلاة .

Nasḫ lijep, pisan u proredu. Istaknute riječi u prvoj polovini podvučene su crvenom crticom. Po marginama listova i između redaka s početka ima komentara. U pisanju ima grešaka.

Na listovima 24—30 nalaze se bilješke s područja islamskog vjerovanja. Početak je: الايمان ايمان تحقيق ايمان استدلالى ايمان تقليدى

2. L. 31—51. شرح الفقه الاكبر لابى المنتهى

Komentar Abū Ḥanifinom djelu *al-Fiqh al-akbar*. Napisao Aḥmad b. Muḥammad al-Magnisawī — Abu'l-Muntahā (v. I, 396). Ime komentatora naveli smo na osnovu zaključivanja zasnovanog na onom što navode izvori (GAL I, 170, S. I, 285; ḪḪ II, 1287; OM I, 228) i što je navedeno u našim rukopisima. Međutim, podrobnijim razmatranjem javlja se jaka sumnja da li je Abul-Muntaha nadimak ovog komentatora ili se tu radi o imenima dvaju pisaca, koja su zabunom spojena u jedno ime (v. o. tom i F. Spaho, Rukopisi — Sarajevo 1942, str. 61—2).

Ta'līq sitniji, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima listova i između redova ima glosa.

Na listovima 52—57 nalazi se nekoliko priča (حكايات) koje su pisane *nasḫom*. Početak prve priče je: رجل جاء الى عمر بن الخطاب رض مع ابن له وكان الابن يشبه اباه جدا .

Prepis cijele zbirke dovršen je u drugoj polovini XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu su bilješke na turskom jeziku s područja dogmatike i fikha. Na naslovnoj strani pod t. 1 nalazi se dova sastavljena od ajeta Kur'ana. Na rubu prve strane istog djela nalazi se kratka bilješka na arapskom jeziku u kojoj se kaže da je ovaj rukopis uvakufio Abdulmu'min Prozorli (Prozorac), bez oznake datuma.

1436. Zbirka (مجموع), 6 **4045.**

L. 194; 20 × 13,5. *Nasḫ* krupniji. Papir bijel i tamnobijel, glat; povez kožni, oštećen.

1. L. 1—20. ISTO kao br. 1429.

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije:

رسالة معدل الصلاة للبركوى

Ova risala je rastavljena od zbirke. Listovi su dohvaćeni vlagom.

2. L. 21—89. شرح معدل الصلاة

Komentar prethodnom djelu. Napisao Ismā'īl-efendī Güzelḥiṣārī.

Kairo I, 439; GAL II, 440; S. II, 655.

Početak:

الحمد لله الذى هدانا للاسلام وجعلنا من امة محمد عليه السلام وبين الحلال والحرام واوضح معضلات الاحكام ... فلابد من شرح مبين منه المرام

Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom.

3. L. 90—92. وصية الامام ابى حنيفة لابى يوسف

Oporuka Ebu Hanife (umro 150/767) svome učeniku Ebu Jusufu. Sadrži pouke o lijepom ophođenju sa ljudima.

Kairo I, 375.

Početak: هذه وصية الامام ابى حنيفة لتلميذه ابى يوسف ...

4. L. 93—135. نور الايضاح

Djelo o osnovnim vjerskim dužnostima namazu i postu. Napisao Ḥasan b. 'Ammār aš-Šurunbulālī, umro 1069/1658. Rad je dugo vremena služio kao praktičan udžbenik za niže razrede medresa.

GAL II, 313; S. II, 430.

Početak:

الحمد لله رب العالمين ... قال العبد الفقير الى مولاه الغنّى ابو الاخلاص حسن الوفائى الشرنبلالى الحنفى

Na rubovima malog broja listova ima komentara, pisanih kasnije drugom rukom. Na listovima 136 i 137 nalazi se izvadak iz komentara djelu (*Multaa'l-abḥur* — جامع النقول , — napisan kasnije drugim rukopisom.

5. L. 137—188. خزائن الجواهر ومخازن الزواهر

(شرح البسملة)

للخادمى

Tumačenje besmele. Napisao Sayyid (Sa'īd) Muḥammad b. Muṣṭafa al-Ḫādimī, umro oko 1176/1762. Rad je dovršen oko 1150/1737. To je dosta opsežna studija o besmeli, sufijskog smjera.

Ahlwardt II, 517; GAL, S. II, 664; OM I, 296.

Početak:

بسم الله الذى جعل البسملة شريعة الافتتاح الرحمن الذى جعلها لوصول كل بركة هو المفتاح ... فيقول ابو سيد محمد لخادمى جعله لسنة حبيبه من اول الخادمين

Stranice samo pri kraju obrubljene su crvenom linijom.

6. L. 189—195. (باب) شروط الصلاة

Kratka risala o namazu, od nepoznatog pisca (v. I, 113).

Ahlwardt III, 290.

Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

Sudeći po rukopisu, sve radove od 1—5 prepisao je Aḥmad b. 'Oṯmān, mjeseca muharema 1183/1769, — kako je to zabilježeno na kraju pod t. t. 3 i 5.

(تم بعون الملك المنان عن يد العبد الضعيف احمد بن عثمان – سنة ثلث وثمانين ومائة والف فى شهر المحرم الشريف)

Prepis risale pod t. 6 potječe također iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu pod t. 2 nalaze se bilješke s područja fikha i akaida na arapskom i turskom jeziku, te ime i nečitljivi lični pečati ranijeg vlasnika (Ahmed b. Osman Ālkozade — Alkić — nastanjen u ... tvrđavi ... 1200/1785).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1437. Zbirka (مجموع), 2 **4300.**

L. 48; 18,5 × 12,5. *Nasḫ* jednostavan, pisan neuvježbanom rukom. U pisanju ima znatnih grešaka. Papir bijel, slab; povez poluplatneni.

1. L. 1—27. ISTO kao br. 1429.

U rukopisu je naslov:

هذه رسالة فى تعديل الاركان فى الصلاة للمولى الشهير بركلى محمد افندى

2. L. 27—48. تعليم المتعلم

Pouke i savjeti za učenike (v. I, 124).

Prepisao Muḥammad b. Maḥmūd Nikšić, oko 1200/1785, kako se to razumije iz bilježaka i njegova ličnog pečata.

(كتبه الفقير الحقير ... محمد بن محمود نقشيك)

U vrhu prve stranice prepisivač je zabilježio da je on vlasnik rukopisa.

1438. شرح معدل الصلاة **1593.**

لاسماعيل افندى

Komentar gore navedenom djelu معدل الصلاة . Napisao Ismā'īl-efendī Güzelḥiṣārī (v. br. 1436,[2]).

L. 70; 20 × 12. *Nasḫ* krupniji, mjestimice vokalizovan. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni.

Prepis potječe iz XVIII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice i na prva dva zaštitna lista nalazi se izvadak iz arapsko-turskog rječnika: لغة ابن فرشته , stihovi na arapskom i perzijskom jeziku, kratka bilješka na turskom jeziku o magičnim riječima protiv straha, stih indijskog pjesnika Latifije, nekoliko perzijskih riječi s tumačenjem na turskom jeziku, dova koja se moli poslije objeda i još nekoliko kratkih bilježaka s područja arapskog jezika. Tu je i bilješka, u kojoj se kaže da je postao vlasnikom rukopisa Izet Salih Hromo-zade, kadija u gradu Akčehisaru (Kroja, na sjeveru od Tirane, Albanija). U ličnom pe-

čatu mu je datum 1195/1780. Na naslovnoj strani je drugi stih Latifije, jedan hadis, nazivi za prste na ruci na arapskom i turskom jeziku, bilješka na turskom jeziku u kojoj se objašnjava zapis (mađija) kojim se može privući i podčiniti neka osoba da postane zaljubljena, te poučni i lirski stihovi pjesnika Vehbije na turskom jeziku. (To je, držimo, naš pjesnik Vehbi, koji je umro u Travniku 1216/1801). Na kraju su recepti i upute na turskom jeziku o liječenju uha, odstranjivanju balgama i safre, te upute o čudotvornoj molitvi za mirno spavanje i za oslobođenje iz bukagija (okova).

Uvakufio Hromo-zade Salih-efendi.

1439. ISTO **3286.**

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije:

شرح معدل الصلاة لاسماعيل افندى

L. 55; 20,5 × 12,5. *Ta'līq* sitniji, pisan vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima glosa, pisanih kasnije drugim rukopisom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Papir bijel, glat; povez otkinut i izgubljen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na kraju je bilješka s područja arapskog jezika.

1440. منهل الهداة الى معدل الصلاة **1187.**

Komentar djelu معدل الصلاة . Napisao Abu'l-Ḥasan b. Muḥammad aṣ-Ṣādiq as-Sindī, kako je to zabilježeno u uvodu rukopisa i prema Kairu (I, 467). Prema drugim izvorima, ime pisca je: Abu'l-Ḥasan Muḥammad b. 'Abdurraḥman b. 'Abdulhādī as-Siddīqī as-Sanadī, ili: Muḥammad b. 'Abdulhādī as-Sanadī al-Ḥanafī, umro 1138/1725.

GAL, S. II, 655; AM II, 318.

Početak:

الحمد لله الذى انزل لكل داء فينا دواء وازال عنا ظلمات السيئات ... وبعد فيقول الفقير

... ابو الحسن بن محمد الصادق السندى

L. 72; 21 × 15,5. *Nasḫ* krupniji, pisan vještom rukom u proredu. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Papir zelenkasto-bijel, glat; povez polukožni.

Rukopis potječe iz druge polovine XVIII stoljeća.

Na naslovnoj strani je zabilježio neki nepotpisani vlasnik, vjerovatno niže navedeni zavještač, da je za ovu »lijepu knjigu« dao šest groša. Ispod toga je odulja bilješka na arapskom jeziku, u kojoj se kaže da je ovaj rukopis uvakufio Hadži Ibrahim-aga, sin Islamov (b. Islam) Ispužli (iz Spuža), nastanjen u Travniku, za mekteb Ajina-begzade, — i predao ga Hadži Halil-efendiji b. Salih Hersekliji (mutevelliji), rebiul-evela 1252/1836.

1441. الضمانات **290.**

- فى فروع الحنفية -

للمولى فضيل بن على الجمالى

Djelo o novčanim kaznama i naknadi u novcu u islamskom pravu. Napisao Maula Fuḍayl b. 'Alī al-Ǧamālī al-Bakrī ar-Rūmī al-Ḥanafī, umro 991/1583. To je sin Ali-efendije Zenbilije.

GAL II, 434; S. II, 645.

ḤḪ (II, 1087) i Kairo (I, 443) navode da je ovo djelo u četiri sveska, dok je naš primjerak komplet u jednom svesku velikog formata. Rađeno je prema mnogobrojnim fikhskim djelima. Na donjem prerezu listova napisan je naslov ضمانات فضيل افندى .

Početak:

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى خصوصا على سيدنا حبيبه محمد المصطفى ...

وبعد فهذه مجموعة متعلقة بالضمانات الواقعة فى العقود والانفس والجراحات

L. 399; 29 × 17. *Ta'līq* lijep, složen, sitan, pisan rukom vještog kaligrafa. U vrhu prve stranice je veoma lijep unvan u bojama u kome je izrađeno sitno poljsko ovijeće (nezaboravak) na zlatnoj podlozi. Nazivi djela, kojima se autor služio, pisani su crvenim mastilom. Stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Na rubovima mnogih listova ima komentara, pisanih sitno i lijepo rukom istog prepisivača. Papir bijel (u prvoj polovini) i žućkast (u drugoj polovini), tanak, glat; povez kožni, sa pozlaćenim ornamentima na vanjskoj i unutarnjoj strani korica, popravljen.

Rukopis potječe iz prve polovine XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se bilješka na arapskom jeziku, u kojoj se kaže da je ovaj primjerak prepisan iz autografa i da je s njim sravnjen — (هذه النسخة كتبت من نسخة المؤلف وقوبل عليها). Ispod

toga je zabilježeno ime posljednjeg privatnog vlasnika i zavještača (Svrzo Mehmed-efendija, sin Mehmed-agin, 11. XI 1931). Na slijedećim listovima nalazi se sadržaj, ispisan lijepo rukom istog prepisivača. Na naslovnoj stranici je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Hadži Mustafa, kadija, 1152/1739). Tu je na rubu i kratka nejasna bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je knjiga nekog Nazif-efendije »uzeta u naruč«? — možda se misli na ovu knjigu koju je vjerovatno navedeni kadija bio uzeo u naruč.

Uvakufio Svrzo Mehmed-efendija.

1442. تنوير الابصار وجامع البحار **1924.**

لمحمد بن عبد الله التمرتاشى

Djelo s područja hanefijskog fikha, sažeto i kratko, ali je poznato i vrijedno jer je pisac uspio u njemu obraditi mnoga važna pitanja. Služilo je kao podesan podsjetnik i priručnik kadijama i muftijama. Napisao Muḥammad b. 'Abdullāh b. Aḥmad at-Timurtāšī al-Gazzī al-Ḥanafī, umro oko 1007/1598, kako se to razumije iz jedne bilješke na kraju njegove zbirke fetvi, gdje se navodi da je tu zbirku dovršio 18. ševala 1007/1598. godine. Prema tome, pogrešno je naveden datum njegove smrti (1004/1595) u nekim izvorima (Brockelmann i dr.).

GAL II, 311; S. II, 427

Početak:

الحمد لله الذى احكم احكام الشرع الشريف واعلا مناره ... وبعد فيقول الواثق بمولاه

محمد بن عبد الله لما رأيت الهمم مائلة الى المختصرات

L. 124; 20 × 13. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, lijep, sitniji, složen, pisan rukom vještog kaligrafa. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima listova ima dosta komentara, pisanih veoma sitno i lijepo rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, glat, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao Muṣṭafa b. 'Abdulğabbār, u Brusi, u utorak 5. ramazana 1077/1666.

(الحمد لله على التمام ... وقد وقع تنميقه ضحوة الثلثا الخامس من شهر رمضان المنتظم

فى سلك شهور سنة سبع وسبعين والف على يد الفقير الى رحمة الغفار مصطفى بن عبد الجبار

فى بلدة بروسه المحمية)

Na rubu, prema navedenoj bilješci, nalazi se druga kratka bilješka prepisivača, u kojoj kaže da je prepis sravnjen sa svojim originalom i ispravljen, koliko je to bilo moguće, — »ali opet nijedan čovjek nije imun od pogreške i zaborava« — (قوبل وصحح بقدر الوسع والامكان)

Na prvom zaštitnom listu nalaze se imena ranijih vlasnika (Omer b. Ebu Bekr — ? —, 1117/1705; Ibrahim b. Muharem el-Brusevi — iz Bruse —, sin kadijin; Fejzullah b. Muhamed el-Istanbuli — iz Istanbula —, sin muderisov, Hadži Mustafa, kadija; Svrzo Mehmed-efendija, sin Muhamed-agin). Na slijedećih nekoliko lista nalazi se bilješka s područja fikha i razne fetve na arapskom i turskom jeziku, te sadržaj, što je sve pisano rukom prepisivača. Na kraju su također fetve i bilješke s područja fikha.

Uvakufio Svrzo Mehmed-efendija, 1931.

1443. ISTO **2416.**

Naslov u rukopisu je: تنوير الابصار

L. 196; 19 × 10,5. *Ta'līq* sitan, lijep. U vrhu prve stranice nalazi se unvan u bojama. Stranice samo prvih pet lista obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po rubovima nekih listova s početka ima komentara. Papir žućkast, glat, čvrst; povez kožni, oštećen, sa lijepim pozlaćenim ornamentima na koricama.

Prepisao Ṣāliḥ b. al-Ḥāğğ Muḥammad es-Sarayi (Sarajlija) sredinom šabana 1101/1689.

(... وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة الشريفة فى اواسط شهر شعبان المعظم على يد

العبد الفقير ... صالح بن الحاج محمد السرائى ... لسنة ١١٠١)

Za čudo, rukopis je veoma sličan rukopisu Kantamirije što pokazuje da su se jedan u drugog ugledali, ili su jedan kod drugog učili.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se znak Kantamirine biblioteke (petokraka zvijezda), naslov djela, stih na perzijskom jeziku o lažnom pokajanju, te bilješka sa imenom i ličnim pečatom ranijeg vlasnika (Abdullah b. Ahmed Kantamiri-zade). Poslije nekoliko neispisanih lista je sadržaj, napisan rukom prepisivača.

1444. ISTO **3314.**

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije:

هذا كتاب تنوير الابصار وجامع البحار

L. 153; 22,5 × 16,5. *Nasḫ* krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima 34 lista s početka ima dosta komentara, pisanih rukom istog prepisivača. Papir bijel, deblji, listovi dohvaćeni vlagom, naročito po rubovima pri kraju; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao Yūsuf b. al-Ḥāğğ Muḥammad b. al-Ḥāğğ 'Oṯmān b. al-Ḥāğğ Ramaḍān, u nedjelju mjeseca rebiul-evela 1167/1753, kako se to vidi iz bilježaka na početku i na kraju.

(وكان الفراغ من النسخة المباركة فى شهر ربيع الاول فى يوم الاحد سنة سبع وستين ومائة والف فى وقت الضحى ... حرره يوسف بن الحاج محمد – بن الحاج عثمان بن الحاج رمضان)

Na početku je ime i lični pečat prepisivača, sadržaj, te jedna bilješka na turskom jeziku o značaju besmele. Na naslovnoj strani je bilješka na arapskom jeziku, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufila (za Travničku medresu) Fatima, kći Muhamedova (držimo sestra prepisivača — وقفته فاطمة بنت محمد غفر الله لها).

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat u rukopisu).

1445. منح الغفار لشرح تنوير الابصار 207.

Komentar prethodnom djelu *Tanwīr al-abṣār* od istog autora. Navedeni pisac osnovnog djela napisao je ovaj dosta opširan komentar koji je poznat i cijenjen.

GAL II, 311; S. II, 428.

ḤḤ (I, 501) navodi da je komentar raspoređen na dva velika sveska, a Kairo (I, 467) kaže da je raspoređen na dva i na četiri sveska. Ovaj primjerak je pak komplet u jednom velikom svesku velikog formata. — Djelo je dovršeno u nedjelju mjeseca džumadel-ahira 997/1588.

Početak poslije besmele:

ان اجدر ماافتتحت به الكتب والدفاتر واحرى ماتوجت به تصانيف الاوائل والاواخر حمد الله الذى رفع معالم الدين واعلى مناره ... اما بعد فيقول العبد الغريق فى بحر الخطايا ... محمد بن عبد الله

L. 769; 30,5 × 17. *Ta'līq*, veoma lijep, složen, pisan rukom vještog kaligrafa. U vrhu prve stranice je prekrasan unvan, u kome je na zlatnoj, ljubičastoj i crnoj podlozi izrađeno sitno poljsko cvijeće (nezaboravak) u bojama. Rečenice u uvodu rastavljene su krupnim zlatnim tačkama. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po marginama mnogih listova ima glosa, pisanih sitno i lijepo, rukom istog prepisivača. To je, zapravo, u cjelosti ispisana glosa *Natāiğ al-afkār* (v. slijedeći broj). Papir žućkast, glat, deblji; povez kožni, oštećen, ukrašen pozlaćenim ornamentima na vanjskoj i nutarnjoj strani korica, omotan u zeleno platno.

Prepisao Ḥasan b. Ramaḍān al-Ḫaṭīb al-Ayyūbī (imam i hatib Sultan Ejjub džamije u Istanbulu —?), 2. redžepa 1082/1671.

(الحمد لله على التمام ... وقد وقع الفراغ من كتابة منح الغفار لشرح تنوير الابصار لمؤلفه ... فى اليوم الثانى من رجب المرجب سنة اثنى وثمانين والف على يد الفقير ... حسن بن رمضان الخطيب الايوبى)

Primjerak je veoma lijepo pisan i opremljen.

Na početku se nalazi odulja bilješka na arapskom jeziku, u kojoj se kaže da je ovaj rukopis uvakufio za Šehdi-efendinu biblioteku Hadži Abdulfettah, kadija grada Sarajeva, nastanjen u Sofiji, 1230/1814. Zavještač je namijenio, da se knjigom mogu služiti »svi nastavnici i učenici u gradu Sarajevu, kao i drugi koji je žele čitati«.

(حامدا لله تعالى ... اما بعد فقد وقفت وحبست هذه النسخة الشريفة لمن علم او تعلم ودرس او تدرس ولمن اراد مطالعتها فى بلدة سراى بوسنه وضعتها فى خزانة كتب عثمان شهدى خواجكان ديوان همايون الواقعة فى حرم جامع ابو الفتح سلطان محمد خان وشرطت ان لا يخرج من بيت الكتب مقدار شبر خالصا لله تعالى ... فى سنة ثلاثين ومائتين والف ... وانا الفقير المحتاج الى رحمة ربه القدير الحاج عبد الفتاح القاضى بمدينة سراى بوسنه ... ساكنا بمدينه صوفيه)

Ispod bilješke je lični pečat vakifa. Na slijedećih nekoliko lista je sadržaj, ispisan lijepo, rukom prepisivača. Na naslovnoj strani je zabilježen naslov djela, riječ koja služi kao mađija za čuvanje knjiga (ياكبيكج), kratka pohvalna ocjena ovom djelu, lični pečat nekog ranijeg vlasnika (Mustafa) te ime drugog vlasnika (Abdul-aziz Muminzade, »muderis Ali-pašine nove medrese«).

Iz Šehdi-efendine biblioteke (v. veliki pečat na više mjesta u rukopisu).

1446. نتائج الافكار على منح الغفار 2131.

Glosa prethodnom komentaru *Minaḥ al-Gaffār*-u. Napisao Nağmuddīn b. Ḫayruddīn b. Aḥmad b. 'Alī ar-Ramlī al-Ḥanafī, umro oko 1121/1709.

GAL II, 311; AM II, 489.

To je skraćena prerada glose koju je napisao navedenom komentaru piščev otac Ḫayruddīn. Pisac je prvotno dao širu preradu očeve glose pod naslovom: لوائح الانوار على منح الغفار , a onda je tu svoju preradu ponovno preradio u kraćem obimu pod gornjim naslovom, kako se to sve vidi iz uvoda. Glosa je dosta kratka. Osnovni tekst označen je sa riječi قوله , pisanom crveno, a tekst glose označen je sa اقول .

Početak: الحمد لله الذى عم الاصول والفروع بالخير والدين والنوال وفتح لمن اراده ابواب الهداية والتوفيق والاقبال ... وبعد فيقول افقر العباد ... نجم الدين بن خير الدين لما كنت فيما مضى من الزمان وانقضى من الاوان جرّدت حاشية شيخنا الوالد

L. 179; 20 × 16. *Nasḫ*, pisan uvježbanom rukom, oštrim perom. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Prepisao Ḫalīl b. ʻAlī al-Ḥusaynī aṣ-Ṣamādī ar-Ramlī al-Ḥanafī, u subotu 16. safera 1101/1689.

(وهذا آخر ما وجد للمحشي المرحوم مولانا وسيدنا شيخ الاسلام بركة الانام شيخنا والدنا الفهامة ... الشيخ خير الدين ... هذا وكان الفراغ من كتابة هذه النسخة المباركة ... يوم السبت بعد العصر سادس عشر شهر صفر الخير سنة واحد ومائة والف من الهجرة النبوية ... على يد العبد الضعيف الحقير النحيف ... خليل بن على الحسينى الصمادى الرملى الحنفى)

Na naslovnoj strani je naslov djela, krupno pisana bilješka u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Mustafa-paša, vojni zapovjednik (guverner) Bosne i Klisa, za medresu u kasabi Visoko, 1256/1840.

(وقف السيد مصطفى پاشا ميرلواء بوسنه وكليس فى مدرسة قصبة ويسوقه سنة ١٢٥٦)

Zatim slijedi bilješka, u kojoj se kaže da je pisac poklonio ovaj rad nekom velikom učenjaku, vjerovatno šejhul-islamu.

هدية من مجردها نجم الدين بن المؤلف لحضرت شيخ مشايخ الاسلام حفظه الله تعالى والفضل فى القبول

U vrhu iste stranice je znak Kantamirine biblioteke.

Iz biblioteke Visočke medrese.

1447. الدر المختار فى شرح تنوير الابصار 1613.

Komentar djelu *Tanwīr al-abṣār*. Napisao ʻAlā'uddīn Muḥammad b. ʻAlī b. Muḥammad b. ʻAbdurraḥīm al-Ḥaskefī al-Ḥānafī, umro 1088/1677. Pisac je bio muftija u Siriji i imam džamije Benu Umejje. Komentar je dovršio 1071/1660.

GAL II, 311; Ahlwardt IV, 153.

Početak:

حمدا لك يا من شرحت صدورنا بانواع الهداية سابقا ونوّرت بصائرنا بتنوير الابصار لاحقا ... وبعد فيقول فقير ذى اللطف الخفى محمد علاء الدين بن الشيخ على الامام بجامع بنى أمية

Pisac je bio započeo pisati opširan komentar pod naslovom خزائن الاسرار وبدائع الافكار, koji je zamislio u deset svezaka. Kad je dovršio prvi svezak, promijenio je svoju raniju nakanu i preorijentisao se na pisanje ovog kraćeg komentara pod gornjim naslovom.

L. 559; 21,5 × 16. *Nasḫ* jednostavan, u pisanju ima grešaka. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Na prvoj stranici je unvan u bojama. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Po rubovima malog broja listova ima nešto glosa. Papir bijel, glat; povez kožni, oštećen, sa pozlaćenim ornamentima na koricama.

Rukopis potječe iz prve polovine XVIII stoljeća.

Na rubu posljednje stranice nalazi se bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis sravnjen i ispravljen prema autografu komentatora i prema još jednom drugom primjerku — بلغ مقابلة وتصحيحا على نسخة الشارح بخطه ونسخة اخرى — što je nespojivo sa postojećim greškama u pisanju.

Na početku je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Ibrahim b. Halīl, kadija u Damasku, 1138/1725 — تملكه العبد ... ابراهيم بن خليل النائب بدمشق سنة ١١٣٨), te sadržaj, pisan rukom prepisivača. Na naslovnoj strani je ime i lični pečat drugog vlasnika (Hadži Mustafa, kadija — u Bosni — 1152/1739), te bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufila Afifa, kći Ismetova, za mekteb u Ferhad-pašinoj mahali, blizu Ferhad-pašine džamije (vjerovatno u Banjaluci): Bilješka je bez datuma.

1448. ISTO 1710.

U rukopisu je naslov: هذا كتاب الدر المختار شرح تنوير الابصار للدمشقى رحمه الله وهو استاذنا ... الشيخ علاء الدين الدمشقى

Svezak prvi — الجزء الاول . Sadrži tumačenje od početka djela do poglavlja: كتاب البيوع

L. 339; 21 × 16. *Nasḫ* krupniji, pisan širokim perom, uvježbanom rukom. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Stranice su obrubljene sa dvije crvene linije. Po rubovima listova s početka (prvih deset lista) nalazi se početak glose تحفة الاخيار , koju je počeo ovdje prepisivati neki učenik pisca te glose. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni, očuvan, sa ornamentima na koricama.

Prepisao ʻAlī al-Ašhab ... aš-Šāfiʻī, u ponedjeljak 28. šabana 1149/1736.

(هذا آخر الجزء الاول من الدر المختار شرح تنوير الابصار ... وكان الفراغ من كتابته يوم الاثنين المبارك ثامن عشرين شهر شعبان قبيل الظهر سنة ١١٤٩ على يد افقر عباد الله على الاشهب السنبلى ؟ الشافعى ... يليه الجزء الثانى اوله كتاب البيوع انتهى)

Na početku je sadržaj. Na naslovnoj stranici je gornji naslov djela, te bilješka i lični pečat ranijeg vlasnika koji kaže da je rukopis kupio.

Uvakufio Hromo-zade Salih-efendi (v. pečat u rukopisu).

1449. تحفة الاخيار على الدر المختار 3270.

Glosa prethodnom komentaru *ad-Durr al-muḫtar-u*. Napisao aš-Šayḫ Ibrāhīm b. Muṣṭafa b. Ibrāhīm al-Ḥalabī al-Ḥanafī, umro 1190/1776.

GAL, S. II, 428.

Naslov u rukopisu je:

هذه حاشية تسمى تحفة الاخيار على الدر المختار شرح تنوير الابصار تأليف سيدنا ومولانا
الشيخ ابراهيم الحلبى بلدا الحنفى مذهبا ابن الشيخ مصطفى بن الشيخ ابراهيم فسح الله تعالى فى
مدته ...

Djelo je dovršeno 1150/1737.

Početak poslije besmele:

الحمد لله رب العالمين وصلى الله على سيدنا محمد خير خلقه اجمعين قال مولانا وسيدنا
عمدة المحققين فى زمانه ... الشيخ ابراهيم الحلبى ... اما بعد فهذه تعليقات على الدر المختار ...
قصدت به بيان بعض مواضعه

Završetak je:

وقد وافق ابتداء التسويد اوائل شهر شوال المبارك من شهور سنة ١١٤٨ وانتهاؤه يوم
الاحد المبارك ثانى عشر ربيع الآخر سنة خمسين ومائة والف والحمد لله رب العالمين

L. 637; 23,5 × 17,5. *Nasḫ* starinski, pisan krupnije uvježbanom rukom. Osnovni tekst (tekst komentara) označen je sa riječi pisanom crveno. Papir bijel, deblji; povez poluplatneni, nov.

Prepisao Muḥammad Aḥmad ʻAbduhū Aḥmad Selām al-Ḥanafī, u srijedu 6. rebiul-evela 1174/1760.

(وكان الفراغ من نسخ هذه الحاشية المباركة يوم الاربعاء المبارك فى ساعة الثانية والعشر
السادس من شهر ربيع الاول الذى هو من شهور سنة ١١٧٤ على يد فقير ذى اللطف الحق
محمد احمد عبده احمد سلام الحنفى)

Na naslovnoj strani je gornji naslov djela, ime ranijeg vlasnika (Hadži Mustafa, kadija), pečat ove biblioteke i pečat sa imenom pre-

prodavca knjiga iz Sarajeva (Muhamed-aga Aganović). Na završetku su prigodni stihovi koje je zabilježio prepisivač.

1450. معين المفتى على جواب المستفتى 4016.

من تأليفات صاحب تنوير الابصار محمد بن عبد الله
الخطيب التمرتاشى الغزى

Djelo s područja islamskih teoloških i pravnih nauka, kao pomagalo ili priručnik za muftije. Raspoređeno je na tri discipline ili ogranka: teologija *(ilmul-kelam)*, uvod u islamsko pravo *(uṣūl al-fiqh)* i pravna pitanja *(furūʻ al-fiqh)*. Ovo je treći ogranak (*fenn* — الفنّ الثالث فى الفروع الفقهية). Napisao prethodni autor Muḥammad b. ʻAbdullāh at-Timurtāšī al-Gazzī, umro oko 1007/1598 (v. br. 1442). Djelo je dovršeno 985/1577.

GAL, S. II, 429; ḤḪ II, 1746.

Početak poslije besmele:

الفن الثالث فى الفروع الفقهية – كتاب الطهارة الوضوء فرض بالنص لكل صلاة
وسجدة وواجب للطواف ومندوب

L. 237; 20,5 × 14,5. *Nasḫ* vokalizovan s početka, pisan uvježbanom rukom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Po marginama nekih listova ima komentara. Papir tamno-bijel, deblji, listovi su dohvaćeni vlagom; povez kožni, znatno oštećen.

Rukopis potječe iz XVII stoljeća.

Na početku se nalaze imena ranijih vlasnika (Hamza Hulūsī; Sejjid Muhamed Maʻsum Lālīzāde, muderis; Sejjid Abdulbāki b. Šejh Muhamed Lālīzāde; Mūsāzāde Muhamed Seid, bivši kadija u Zvorniku), te sadržaj. Na kraju su bilješke na arapskom i turskom jeziku s područja fikha i recepti na turskom jeziku za neke lijekove.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1451. المسلك المتقسط فى المنسك المتوسط 3660.
فى شرح لباب المناسك

Komentar djelu *Lubāb al-manāsik* o obredima hadža. Osnovno djelo (Lubab ili Lubb al-manāsik) napisao je Raḥmatullāh b. qāḍī

'Abdullāh as-Sindī (umro u Mekki 978/1570, ili 993/1585), a ovaj komentar napisao je 'Alī b. Sulṭān Muḥammad al-Qārī al-Herewī, umro 1014/1605.

GAL, S. II, 524; AM I, 366; Dail II, 400; Flugel III, 120.

Komentar je dovršen 1009/1600, kako je to zabilježeno na završetku.

Početak osnovnog djela je: الحمد لله اكمل الحمد على ما هدانا للاسلام

Početak komentara:

الحمد لله الذى اوضح المحجة باوضح الحجة واوجب اركان الاسلام من الصلوة والزكاة والصوم والحجة

L. 290; 21 × 16. *Ta'līq* krupniji, pisan širokim perom, uvježbanom rukom. Osnovni tekst i komentar označeni su kraticama م – ش, pisanim crvenim mastilom. Po rubovima samo nekih listova ima komentara, pisanih kasnije drugim rukopisom. Papir tamnobijel, lomljiv; povez kožni, oštećen, sa otiskom ornamenata na koricama.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na kraju je bilješka prepisivača, u kojoj kaže da je ovaj rukopis prepisan iz primjerka koji je u cijelosti sravnjen sa autografom.

(كتبت هذه النسخة من النسخة التى قوبلت من نسخة المصنف من اولها الى آخرها)

Na naslovnoj stranici je bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Osman b. Hasan-efendi Efica-zade koji kaže da je rukopis dobio na poklon od svog zeta munla Mustafe Žogla-zade).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1452. (كتاب فى العبادات) 890.

مخروم فى اوله – مجهول

Djelo o glavnim vjerskim dužnostima: namazu, zekatu i postu, od nepoznatog pisca, — nepotpuno s početka. To je jedna vrsta *ilmu'l-hala*. Dovršeno je 1024/1615, kako se to može razumjeti iz bilješke na završetku.

Početak na prvoj stranici koja se ovdje nalazi, glasi:

... ولا يتضيق فى البول ولا يقعد كثيرا يجتهد فى الاستفراغ

Prvo poglavlje, koje se ovdje nalazi, počinje:

فصل فى الاستنجاء فى الصحراء واذا اراد الاستنجاء فى الصحراء ينبغى ان يقعد فى موضع مستور او يكون بعيدا عن ابصار الناس

Posljednje poglavlje počinje: باب العمل بالعلم

وروى عن رسول الله ﷺ انه قال العلماء أمناء الله تعالى على عباده ما لم يخالطوا السلطان ولم يدخلوا فى الدنيا

Završetak je:

نسأل الله تعالى ان يوفقنا على العمل بالعلم ويجعلنا من العاملين المخلصين ... ونسأله ان يختم لنا بالخير والسعادة والشهادة بفضله ... والله اعلم واحكم والحمد لله رب العالمين تمت بعون الله وحسن توفيقه تاريخ سنة الف واربع وعشرون (!)

L. 103; 20 × 13. *Nasḫ* krupniji, pisan uvježbanom rukom, u razmaknutim redovima. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir bijel i tamnobijel; povez kožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice su nevažne bilješke. Na kraju su zapisi (hamajlije) i dove za razne bolesti, živčane i tjelesne, te recepti za neke lijekove. Na nutarnjoj strani druge korice je bilješka s područja arapske sintakse i jedan hadis slabe vjerodostojnosti.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1453. ملجأ القضاة عند تعارض البينات 2501.

Djelo o postupku sudaca (sudski postupnik) u slučajevima kontradiktornih dokaza (svjedočenja). Napisao Abū Muḥammad Gānim b. Muḥammad al-Bagdādī al-Ḥanafī, umro oko 1030/1621. Djelo je namijenjeno prvenstveno nekim piščevim prijateljima kadijama, a spominje se i pod nazivom ترجيح البينات ili تعارض البينات (v. br. 923,[3] i 1332,[3]).

L. 55; 18 × 10. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po marginama mnogih listova ima komentara, pisanih rukom prepisivača. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni.

Prepis je dovršen početkom ševala 1032/1622.

(قد تم هذه الرسالة فى اوائل شوال المكرم من شهور سنة اثنتين وثلثين والف)

Na prvom zaštitnom listu je sadržaj. Na završetku je bilješka s područja fikha, pisana rukom prepisivača.

1454. Zbirka (مجموع), 6 4521.

L. 98; 22 × 14,5. *Nasḫ* i *ta'līq*, pisani rukom vještog kaligrafa. Po širokim marginama s početka ima sitno pisanih komentara. Papir

tamnobijel, deblji, čvrst, listovi su po uzdužnom rubu dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

1. L. 3—45. ISTO

U rukopisu je kasnije napisan naslov: ملجأ القضاة عند تعارض البيّنات. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

2. L. 46—48. رسالة فى الدّعوى لابن نجيم

Kratka rasprava o tužbi i sudskom parničenju, za praktične potrebe sudova, što ju je napisao Zayn Ibn Nuğaym, umro 970/1563 (v. Resā'il Zeyniyye br. 1398).

Početak poslije besmele:

الحمد لله وكفى وسلام على عباده الذين اصطفى وبعد فهذه رسالة فى الدعوى

3. L. 49—92. اجوبة قارىء الهداية على سؤالات سئلها

Odgovori Qāri' al-Hidaye na razna fikhska pitanja koja su mu upućena (v. br. 1260,[4]).

4. L. 92^b—94. (منظومة فى المسائل التى يكون السكوت فيها رضا)

Kratak spjev u osamnaest dvostiha o šerijatsko-pravnim pitanjima, u kojima se šutnja stranke smatra pristankom. Sastavio Abu'ṭ-Ṭanā' 'Abdulbarr b. Muḥammad Ibn Šiḥna al-Ḥanafī, umro 921/1515.

Spjev nam prenosi autorov učenik Nūruddīn aṭ-Ṭarablusi, kako to kaže neki učenik ovog. Gornji naslov dat je prema sadržaju.

Početak poslije besmele:

قال شيخنا واستاذنا الشيخ الامام نور الدين الطرابلسى الحنفى .. قد نظم شيخى واستاذى شيخ مشايخ الاسلام ابو الثنا عبد البر بن شحنه الحنفى المسائل التى يكون السكوت فيها رضا فقال :

وحكم الرضا اعطوا سكوتا وقرروا له صوراً مجموعها ما سأذكر

Poslije stihova je kratko tumačenje istih u prozi, što je — držimo — dao navedeni autorov učenik Nūruddīn.

Početak tumačenja je:

حلّ اشارات ذلك قد اشتمل نظمه نفعنا الله بعلومه على ثلاثين مسئلة اولها سكوت البكر

5. L. 95—96. رسالة لابن نجيم

او

مقدمة لطيفة مشتملة على ذكر الافعال

التى تفعل فى الصلاة اجالا على المذاهب الاربعة

Kratka rasprava o nekim pitanjima namaza u četiri glavna mezheba. Napisao Ibn Nuğaym (v. br. 1260,[3]).

GAL II, 311,[6]; Ahlwardt III, 307.

Početak poslije besmele:

الحمد لله رب العالمين ... وبعد فهذه مقدمة لطيفة مشتملة على ذكر الافعال التى تفعل فى الصلاة على وجه اللزوم اجالا على المذاهب الاربعة

6. L. 97—98. رسالة فى تفصيل ما قيل فى ابوى الرسول عليه السلام

Kratka rasprava o vrlinama i vjeri roditelja Božijeg poslanika Muhameda od Ibn Kemal-paše (v. I, 246).

Prepis cijele zbirke dovršen je 1043/1633, — kako se to može zaključiti iz bilješke na kraju pod t. 2.

(تمت كتابتها فى يوم الاربعاء المبارك عاشر شهر شعبان المكرم من شهور سنة ١٠٤٣)

Na početku su naslovi djela u ovoj zbirci, te imena dvojice ranijih vlasnika (Ḥasan el- ..., Mustafa b. Musa el-Husejni).

Tu je i kratka rasprava iz stare filozofije o postojanju, pored Boga, jednog općeg principa, općeg uma (رسالة فى الجوهر المجرد او عقل الكل, — što ju je napisao Naṣīruddīn Muḥammad b. Muḥammad b. Ḥasan aṭ-Ṭūsī, umro 672/1274 — (v. I, 471 i 561), te bilješke iz fikha (poglavlje o svjedočenju pred sudom).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1455. ISTO kao br. 1453. 1814.

Naslov u rukopisu je:

رسالة يقال لها تعارض البينات ومرجع القضاة لشيخ الاسلام غانم مفتى بغداد

L. 72; 20 × 14. *Nasḫ* krupniji. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir tamnobijel, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na sredini korica.

Prepis je dovršen 22. ramazana 1074/1663.
(قد وقع الفراغ من تحرير هذه الرسالة الشريفة فى اليوم الثانى والعشرين من شهر رمضان المبارك لسنة اربع وسبعين والف)

Na naslovnoj strani je sadržaj, ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Salih Izzetı koji kaže da je rukopis kupio), te vakufski pečati. Na gornjem rubu mnogih listova nalaze se izreke na arapskom i turskom jeziku koje služe za gatanje. Na kraju se nalaze formulari za službena pisma, dove, nijjeti (forma odluke) za dnevne namaze, formulari za neka sudska rješenja i za zadužbinske povelje (*vakufname*).

Uvakufio Hromo-zade Salih-efendi (v. pečat u rukopisu).

1456. Zbirka (مجموع), 2 **1963.**

L. 39; 20,5 × 14. *Ta'līq* sitan, pisan uvježbanom rukom. Papir bijel, glat, čvrst, listovi su dohvaćeni vlagom tako da je pismo mjestimice oštećeno; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—33. ISTO

Naslov u rukopisu, zabilježen kasnije, glasi: رسالة ملجأ القضاة فى تعارض البينات. Naslovi mnogih poglavlja su izostavljeni.

2. L. 33—39. ترجيح البينات

Rasprava o usvajanju jačih dokaza pri suđenju. Napisao Muḥammad b. Muṣṭafa al-Wānī al-Wanqolī, umro 1000/1591.

AM II, 260; ḤḪ I, 398.

Početak:

الحمد لله الذى اظهر لوحدانيته قواطع الحجج والبينات بحيث لا يجرى بينها التعارض

Prepisao oba djela Muṣṭafa al-Uskūbī (iz Skoplja), u mjesecu ševvalu 1085/1674, kako se to vidi u bilješci na kraju pod t. 1.

(قد وقع الفراغ من كتابته ... على يد العبد الفقير مصطفى الاسكوبى ... فى شهر شوال بعد عيد الفطر لسنة خمس وثمانين والف)

Na nutarnjoj strani prve korice nalaze se neke nerazumljive riječi koje se pišu u zapise. Na naslovnoj strani su imena ranijih vlasnika (Muhamed el-Edirnevi — iz Edrene, kadija u Hezar-gradu, — Razgrad, — Bugarska; jedno namjerno brisano ime, u kome se teško može pročitati: Ahmed b. ..., kadija — ? — u gradu Vidinu, 1125/1713; Muhamed b. Sulejman, nastanjen u Vidinu; Muhamed-efendi, kadija u Vidinu; Omer Zuhdi b. Ali). Na kraju su bilješke s područja fikha i pečat sa imenom preprodavca knjiga iz Sarajeva (Muhamed Aganagić).

1457. Zbirka (مجموع), 12 **2649.**

L. 215; 20 × 13. *Ta'līq* i *nasḫ*, pisani vještom rukom, različitih prepisivača. Papir tamnobijel, deblji, listovi prosuti; povez kožni, oštećen, rastavljen od listova.

1. L. 1—31. ISTO kao br. 1453.

Naslov u rukopisu je: الرسالة المسماة ملجأ القضاة . Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubu samo drugog lista ima komentara.

2. L. 32. قصيدة فى ذم الدخان

Spjev na arapskom jeziku, u kome se osuđuje pušenje duhana, od nepoznatog sastavljača. Spjev ima 15 stihova.

Početak:

يا شارب الدخان ماذا تقصد
بسطا به ام فيه نفعا توجد

Završetak je:

لم يشربوه ولا امروا به الا عليهم الجاهلون قد اعتدوا
ولو كان فيه نفعا اخبرنا به موسى وعيسى والنبى محمد
والمالك والشافعى والحنبلى وابو حنيفة الذين بهم يقتدو

Na kraju spjeva neko je kasnije masnom olovkom zabilježio Šejh Sirrijin stih na turskom jeziku, u kome on teškim riječima odbacuje prigovor pušenju duhana:

(دخان ذم ايدن نادان احمق
ندن حرام اولور بر قورى يابراق)

Listovi 33—36 sadrže lirske i poučne stihove na turskom jeziku, bilješke s područja fikha i hadisa, recepte na turskom jeziku za neke lijekove, te dove.

3. L. 37. رسالة فى تفسير لفظة چلبى

لحسن كافى افندى الاقحصارى .

Kratka rasprava o tumačenju riječi »čelebi«. Napisao Ḥasan Kāfī-efendi al-Aqḥisārī, v. br. 1404,[2].

Na listovima 37—42 nalaze se razne bilješke s područja tefsira, fikha i arapskog jezika, te poučni stihovi.

4. L. 43. شيخ الاسلام ومفتى الانام خواجه چلبى افنديڭ قزلباش حقنده كى فتواليدر

Fetva na turskom jeziku od vrhovnog vjerskog poglavice islama, Hodže Čelebi-efendije (Ebus-Su'ūda), umro 982/1574), o borbi protiv šiijske sekte Qizilbaš.

Početak je:

بو مسئله بياننده ائمۂ حنفيه دن جواب نو جهله دركه قزلباش طائفة سنڭ شرعا قتالى حلال اولوب

5. L. 44—49. صورة خط همايون سعادت مقرون

Carska naredba (Hatti humājūn), na turskom jeziku, kojom se traži da se muftije i učenjaci šerijata (ulema) izjasne o tom da li je zakonit ili nije hudžet egipatskog namjesnika Kurt-paše o oštećenju državne blagajne za 520.000 dukata, koje djelo je počinio prethodni namjesnik Hafiz Ahmed-paša. Hudžet je izdat po jednoj komisiji sastavljenoj na zahtjev Kurt-paše koja je osudila Hafiz Ahmed-pašu da je svojim propustom prouzrokovao gornje oštećenje. Šejhul-islam i istaknuta ulema, na koju se pozvao Hafiz Ahmed-paša, izjasnili su se da je taj hudžet sa stanovišta šerijata neispravan i neosnovan.

Početak je:

مفتى افندى وسائر علما بوحجتى كورسونلر مشروعميدر دكل ايسه موجبى ندر يازسونلر
سبب تحرير كتاب اولدركه
ولايت مصرك ايكى سنه بيت الماله واصل اولاجق ارسالية ضايع اولوب كلمشدر

Na listovima 50—62 nalazi se naredba iz 1098/1686, da se pronađu i predvedu u svoju vojnu jedinicu (*ordu*) neki vojni bjegunci koji su prebjegli u Bosnu iz jedne neregularne jedinice; potom mnoge bilješke s područja fikha, među kojima (v. l. 58) tabela taksi, sudskih (*naibiye*) i pisarskih (*katiblere kalemiye*), koje su se uzimale u novcu; recepti za neke lijekove (kao na listu 51: صفت حب لقمان بودر, poučni stihovi na arapskom jeziku, uputstvo kako se gata radi ostvarenja neke želje. Tu je i odulje pismo na arapskom jeziku, upućeno od učenog Hadži Husejn-efendije Sarajlije Muzaferije, koji je bio u izbjeglištvu, učenjaku Medine Džemaluddinu, 1111/1699 (godina Karlovačkog mira). U pismu se pošiljalac, među ostalim, ispričava što je zakasnio sa odgovorom, — »jer smo napadnuti godine 9. i 10 (držimo da je to 1109. i 1110/1697—8) od strane nevjernika, zvanih *Benu'l-asfer*« (tj. od Austrijanaca, koje je predvodio Princ Eugen Savojski, a koje, zbog njihova neprijateljstva i rušilačkog djelovanja, naziva *Benul-asfer* — »ljudi bijele odnosno blijedo-bijele boje«, — kako su Arapi u početku islama nazivali Bizantince koji su bili neprijatelji islama. Poslije se taj naziv upotrebljavao za sve nevjernike — neprijatelje islama i muslimana koji su bili bijele kože, — pa tako i za pojedine evropske narode). Opisujući djelovanje napadača u pismu se kaže da su »kao skakavci širili po zemlji nered, — rušili su gradove, palili naše kuće i naselja, pobili starije osobe, a u ropstvo odveli mlađe«. Zatim kaže, da je on izbjegao s nekima nekud »na jug« iz Sarajeva i opisuje svoje teške rane na srcu zbog svega, što se dogodilo. Po zaključenju mira sa neprijateljem povratili su se u porušeno i spaljeno Sarajevo i počeli ga obnavljati. U prvi mah, kako kaže, obnovili su i napravili oko dvije hiljade kuća, četrdeset i četiri džamije i mesdžida i oko hiljadu(!?) dućana i prodavnica. Poslije toga nalazi se odobrenje kršćanima kasabe Erik Varoš (Irig u Sremu), da postave sebi novog svećenika, nakon što im je prethodni umro.

Na listovima 63—66 nalaze se dva pisma na turskom jeziku od dvojice islamskih učenjaka koji zastupaju suprotna stanovišta u pitanju vakufljenja novca. Prvo pismo, u kome se zastupa mišljenje da je zabranjeno po šerijatu vakufiti novac, napisao je Šejh Bali-efendi Sofiyevi (protiv muftije Čuvizade), umro 960/1552, a drugo pismo, u kome se iznose mišljenja i tumačenja uleme da je vakufljenje novca dozvoljeno, ako se čini u granicama šerijatskih propisa, — napisao je Muhyiddin-efendi Fenari, umro 954/1547. To pismo poslato je sultanu Sulejmanu.

صوفيه وى الشيخ بالى افندى جوى زاده وقف نقودى منع ايتمك استدكده كوندردوكى مكتوبدر

وفنارى محى الدين افنديڭ وقف نقودك جوازنه بولدغى اقوال معتبره دركه سلطان سليمان خان حضرتلرينه ارسال ايلمشدر

Na listu 67ª nalaze se kratke priče na perzijskom jeziku, iz nekog djela zvanog نسيم الربيع .

6. L. 67ᵇ—70ª. قصيدهٔ معراجية بالتركية

لعلاء الدين على ثابت افندى الاوزيچه وى

Spjev na turskom jeziku o Miradžu *(mi'rāğ)*, što ga je sastavio 'Alā'uddīn 'Alī Ṯābit al-Užičawī (iz Užica), umro 3. šabana 1124/6. IX 1712. To je naš čovjek (Bošnjak), koji je bio dobar pjesnik na turskom jeziku, a obavljao je dužnost kadije, muftije i muderisa u raznim mjestima. Ova mu kasida predstavlja veliki pjesnički domet.

OM II, 118—19; Flügel I, 679.

Početak:

خوشا فرخنده اختر ليلهٔ ممتاز ومستثنا

كه عنوان برات قدريدر سر سورهٔ اسرا

(Ovu kasidu obradio je i preveo na naš jezik Mehmed Handžić, — v. Miradžija Sabita Užičanina, Državna štamparija Sarajevo, 1940, — a cjelokupni život i rad ovog pjesnika obradio je Safet-beg Bašagić, »Bošnjaci«, 333. O njemu je pisao i Alija Bejtić, — Pjesnik Sabit Alauddin Užičanin kao Sarajevski kadija i bosanski Mulla, — Anali Gazi Husrevbegove biblioteke, knjiga II—III, Sarajevo 1974, — str. 3—20).

Na stranicama 70ᵇ i 71ª su pisma na turskom jeziku.

7. L. 71ᵇ—73ª. تحريرات خليل افندى البسنوى

Tumačenje i analiza pojedinih pitanja i tekstova sa područja akaida, fikha i tesavvufa. Tumačenja i analize dao je Ḫalīl-efendī el-Bosnevi (Bošnjak), čija nam je biografija nepoznata. Znamo samo, da je bio učen čovjek i muderis, kod kojeg je učio i gore navedeni Sabit Užičanin. Prema tome, pisac ovih analiza *(taḥrīrāt)* živio je i radio u XVII stoljeću.

Početak o nekim pitanjima iz akaida glasi:

قال جلال الدوانى فى شرح رسالة الموسومة بالزوراء : حتى ان المتكلمين قالوا ان العلم قديم والتعلق حادث ولا يخفى ان هذا يفضى الى نفى علمه تعالى بالحوادث فى الازل انتهى اقول لا يلزم من قولهم هذا نفى علمه بالحوادث فى الازل مطلقا كما كان مقصود المتكلمين اثبات الصانع تعالى وصفاته وافعاله

Početak o pitanjima iz fikha glasi:

ويسبح ثلثا وهو ادناه اى وادنى التسبيح المسنون من الثلث والخميس .. — اعترض صدر الشريعة رح فى مسائل شتى من باب العلم

S područja tesavvufa dao je kratku odbranu nekih riječi i izražavanja Muhjiddin Ibn Arebije:

الحمد لله الذى وهب من فضله الاختيار للعباد وخلق كل واحد على وفق ما اختار واراد وجمعهم فى الخلق للعبادة وفرقهم فى الشقاوة والسعادة ... وبعد يقول الفقير الحاج خليل البسنوى لا زال دائما على الصراط السوى لما استشكل بعض من أهل الحق المراد من كلام العارف المدقق المرشد الكامل المغربى الشيخ محى الدين العربى ... وعرض استشكاله على هذا الفقير سلكت فيه مسلك الشرع الشريف ... فقلت قال الشيخ رحمه الله : من حج لله لا بالله كان كمن سعى لظلمته بضوء نبراس فى يوم غيم شديد الحر ... اقول مستعينا بالله تعالى الله اعلم ورسوله لا يبعد أن يكون مراد الشيخ

Na kraju svakog tumačenja obično je potpisano:

للاستاذ (او الفاضل) المدقق خليل افندى البسنوى سلّمه الله تعالى

Na listovima 73ᵇ—74ª nalazi se pismo na arapskom jeziku koje opet šalje Hadži Husejn-efendija Muzaferija iz Sarajeva svome prijatelju u Medini šejh Džemaluddinu. Ovo je drugo pismo, dosta kasnije od onog gore navedenog, datirano 1123/1711.

(مكتوب عرفى مرغوب ارسل الى الشيخ جمال الدين المدنى فى سنة ١١٢٣ من الفقير الحاج حسين مظفرى البسنوى السرائى)

Pismo je poslato po hadžijama iz Bosne, a sadržaj mu je prijateljsko dopisivanje, bez nekih značajnijih vijesti. Na kraju pisma je napomena, u kojoj kaže da su u toj godini zbog otvorenog neprijateljstva Rusa otišli na Rusiju iz Bosne mnoge paše, vojska, zaimi i age. Ispod toga pisma nalazi se tekst pisma, koje je kako se iz sadržaja razumije poslato od dotičnog alima iz Medine Hadži Husejnu Muzaferiji.

Na listovima 74ᵇ—76 su pisma na turskom jeziku upućena nekim ličnostima, i datum rođenja nečije kćeri Hamide.

Na listovima 77—79 je odulji spjev na turskom jeziku u kome se hvale mnogostrane koristi jednog lijeka, poznatog pod nazivom *ḥabbi lokmani* (Lokmanove pilule), i recept za taj lijek. Početak spjeva je:

حكمت لقمانك اصلين بلمك استرسك بودر

جمله امراض دردندن تلمسك استرسك بودر

Listovi 80—84 su neispisani.

Na listu 85 je bilješka (iz djela ملخص الفوائد) o koristima početnih slova nekih sura Kur'ana. To su tzv. »hurufi nuraniye« (svijetla slova), koja, navodno, kada se napišu na određeni način u zapis *(vefk)* i kad se taj zapis na određeni način upotrijebi, dobivaju se, na tajanstven način, velike koristi.

(حروف نورانية من منافعها من كتبها ... وحروف النور المشار اليها قوله تعالى الر — كهيعص طس — حم — ق — ن — اربعة عشر حرفا)

Listovi 86—89 sadrže recepte i uputstva na turskom jeziku o lijekovima i liječenju. U jednom uputstvu govori se o upotrebi korjena jedne biljke, za koju se kaže da se »bosanskim jezikom« naziva češljugovina — (بوسنه لسان ايله چشلوغوينه ديرلر), — što je zabilježeno u XVII ili početkom XVIII stoljeća.

Na listovima 90—112 nalaze se uglavnom pisma na turskom jeziku, većinom upućena službenim licima, molbe, mudre izreke, dove, te razne bilješke s područja hadisa, fikha i arapskog jezika. Tu je (na listu 90) i kraće pismo, koje upućuje Mustafa-efendi Gaibi velikom veziru Sulejman-paši —

مرحوم ومغفور له غيبى مصطفى افندى حضرتلرى صدر عالى اولان سليمان پاشا يه ارسال ايلدكلرى مكتوب شريف صورتيدر .

Pismo je datirano 1097/1685, a Gaibija je umro poslije 1100/1688.

Početak pisma je: عزتلى اوغلم سليمان بيك بزدن دعا رجا ايلمش سز

8. L. 113. ترجمة عوامل الجرجانى بالتركية — منظوم

Prevod na turskom jeziku u stihovima arapske sintakse *'Awāmil*. Osnovno djelo napisao je 'Abdulqāhir al-Ğurğanī, umro 471/1078, a ovaj turski prevod u stihovima je od nepoznatog sastavljača.

Početak:

عامل حق اوله لازم در رحمة خدا

بهم ورود مصطفى وآل اصحاب صفا

بعد زان مدح ثنا كاملين وكام كار

قامع كفر وضلال وواضع شرع خدا

شيخ عبد القاهر جرجانى نحو ايچره تمام

بوزدر عامل ديو اتدى بيان اول مقتدا

Na listu 114 su stihovi na turskom jeziku i bilješke s područja fikha.

9. L. 115. قصيدة بالتركية فى مدح سراى بوسنه لمجهول

Spjev na turskom jeziku u pohvalu Sarajeva, od nepoznatog pjesnika (v. Mehmed Handžić, Sarajevo u turskoj pjesmi, Sarajevo 1945, str. 36).

Početak:

بارك الله صاحب اهل وفاسن اى سراى

جامع جمعيت لطف وعطاسن اى سراى

U pjesmi se hvali i sarajevska porodica Muzaferija.

Na listu 116 nalaze se bilješke o koristima od učenja nekih dova i nekih sura, te stihovi na turskom jeziku, među kojima su neki od našeg pjesnika Nerkesije (Muhamed b. Ahmed, umro 1044/1635 — (لمرحوم نركس چلبى — غزل نركسى).

10. L. 120.

(قصيدة بالتركية فى الشكوى من الزمان واهله — لفوزى)

Kasida na turskom jeziku, od nekog Fevzije, u kojoj se on tuži na svoje vrijeme i savremenike. Ko je taj Fevzi, nije nam poznato. Držimo svakako, da je neki od naših pjesnika, vjerovatno Mehmed--efendi Fevzi, Sarajlija, koji je bio plemenite ćudi i pobožan, a koji je služio u dvorskoj kancelariji i kao sekretar nekih vezira u Carigradu, umro 1084/1673 (v. Bašagić, Bošnjaci, 297—8), — ili je to Fevzi, Blagajac, iz Mostara, pjesnik poznatog Bulbulistana, umro oko 1160/1747 (v. Bašagić, isto, 354). Istina, ima još pisaca i pjesnika pod tim imenom od naših ljudi i Turaka (v. SO IV, 28), pa bi moglo biti da je neko od njih spjevao ovu kasidu. U samom rukopisu nemamo nikakvih podataka o ovom pjesniku, izuzev što se njegovo ime spominje u prvom i posljednjem stihu kaside. Nije nam sa sigurnošću izvjesno ni to da li se ovdje nalazi pravi početak kaside, ili je ona, vjerovatno, nepotpuna s početka, — jer nema originalnog naslova.

Početak je ovdje:

رند سرابا وبرهن اوله کور ای فوزی

نه روادر بوقدر بار تجمل برسر (لعله : تحمل)

احمق اولدرکه اوله مشغله سی عقلیات

قیل وقال اوّلی وآخری یوقدن نه چقر

فلسفیاتله کر بو علماء وقت اولسك

رغبت ایتمزینه برکمسه سکا ذره قدر

Završetak je:

غم یمه فوزی که الله کریم الشاندر

حلفای (لعله : علمای) سلف اللیلة حبلی دیرلر

Kasida ima 24 dvostiha.

Na listovima 121—162 nalaze se pisma na turskom i arapskom jeziku, stihovi većinom na turskom jeziku, dove, recepti za lijekove, fetve, među kojima su neke od muftije iz Požege, te bilješke s područja fikha, arapskog jezika, hadisa i tefsira.

11. L. 163—166. ترجمهٔ حدیث اربعین

Prevod četrdeset hadisa, na turskom jeziku, u stihovima, od nepoznatog prevodioca. U početku se nalazi odulji uvod, također u stihovima, u kome nepoznati sastavljač objašnjava razloge koji su ga naveli da obradi ovu zbirku hadisa na ovaj način. Mnogi hadisi su slabe vjerodostojnosti, ili su patvoreni, uzeti iz arapske narodne mudrosti. Prevodilac je, čini se, bio pobožan, ali nije bio dovoljno verziran u nauci hadisa.

Početak uvoda:

بعد حمد خدا صلوة نبی دکله نولدی بونظمك سببی

معتکف اولدو میدی بررمضان الـــذی فیـــه انزل القرآن

Početak prevoda je:

قیل یا رسول الله للجنة ثمن قال نعم لا اله الا الله

دیـــدیلر وارمی · جنتك ثمنی قیـــل بیـــان یـــا رسول اللـــه

دیدی اول طوطیٔ فصیح زبان ثمن لا الـــه الا اللـــه

Završetak الشعر هو کلام فحسنه حسن وقبیحه قبیح

ناظم نظم اولان بلیغ وفصیح کورن بیوردی بوحدیث صحیح

شعر مدح وثنا اولورسه ملیح هجو وذم ایلسك خبیث وقبیح

تم حدیث اربعین بعون الله الملك المعین

Po rubovima i na kraju se nalaze razne izreke, navedene kao hadisi. Tekst hadisa u ovom prevodu ispisan je crvenim mastilom.

Na listovima 167—185 su razna pisma, privatna i službena, dove, zapisi i recepti.

12. L. 186—188. پند نامهٔ واحدی

Kratka zbirka mudrih riječi, pouka i savjeta, na turskom jeziku, što ju je sabrao neki *Wāḥidī*, čija nam je biografija nepoznata. Sama zbirka ne spominje se u bibliografskim izvorima koji su nam pristupačni. Gornji naslov je prema rukopisu, gdje je pogrešno zabilježeno, da je to rad o vjerovanju (tevhidu — در توحید).

Početak poslije besmele:

حمد بی حدیر وباره کم برفرمان برله اوسکزبیك جهانی پیداقلدی وثنای بی عد اول

کرم کاره کم ... وبعد اشبو افقر فقرا واضعف ضعفا اعنی واحدی بی ریا بعض کلمات

مرسلیندن وسلاطیندن ونصائح علمادن وحکمادن وتجارب فضلادن وعقلادن جمع ایدوب —

Na listovima 189—215 su fetve, pisma, potvrde, mudre izreke, stihovi, recepti za razne lijekove, te razne kraće bilješke s područja fikha, arapskog jezika, hadisa i istorije.

Rukopis potječe iz XVII ili XVIII stoljeća.

1458. ISTO kao br. 1453. **3666.**

U rukopisu je naslov:

رسالة غانم البغدادی — غانم بغدادی رساله سی

Primjerak je nepotpun s početka.

L. 38; 20 × 13. *Ta'līq*, pisan oštrim perom, vještom rukom. Listovi su znatno dohvaćeni vlagom, tako da je pismo oštećeno. Papir bijel, oštećen vlagom; povez polukožni, znatno oštećen.

Prepisao Ibrāhīm b. Muḥarram b. Korkut, u ponedjeljak 12. rebiul-evela 1103/1691. Na završetku prepisivač kaže da je bio kadija u Temišvaru i da je svrgnut s toga položaja spletkom i nepravedno.

(تمت الرسالة بعون الله تعالى فى وقت العصر من يوم الاثنين وهو اليوم الثانى عشر من ربيع الاول لسنة ثلث ومائة والف بقلم الفقير الى الرب القدير ابراهيم بن محرم بن قورقود المنفصل عن قضاء طمشوار مغدورا ومظلوما)

Sudeći po ispravnosti prepisa i po sastavu bilješke na kraju, prepisivač je bio učen čovjek.

Na prvom zaštitnom listu zabilježena je cijena knjige (30 para, — 45) i ime ranijeg vlasnika (eš-Šejh Muhamed, sin Šejh Omera, muftija u gradu Banja Luka, kupio od knjižara Ahmed-baše Edirnevije).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1459. ISTO **2895.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: هذا ملجأ القضاة

L. 50; 18 × 10,5. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Po rubovima listova s početka ima malo komentara. Papir bijel, čvrst; povez polukožni.

Prepisao neki Ḥasan, mjeseca redžepa 1164/1750.

(الحمد لله على التمام ... كتبه الفقير حسن فى شهر رجب الفرد لسنة ١١٦٤ —)

Na naslovnoj strani su lični pečati ranijih vlasnika (Sejjid Muhamed, Izzet Salih, Abdullah b. Salih, 1260/1844).

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat na naslovnoj strani).

1460. Zbirka (مجموع), 2 **3677.**

L. 206; 19 × 11. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, sitniji, pisan prilično uvježbanom rukom. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez kožni, omotan u zeleno platno.

1. L. 1—50. ISTO

U rukopisu je zabilježen naslov: ملجأ القضاة

Istaknute riječi podvučene su mjestimice crvenom crticom.

2. L. 51—206. الفتاوى الزينية

أو

فتاوى ابن نجيم المصرى

Zbirka fetvi, što ju je napisao Zayn (Zaynuddīn), Zayn al-'Ābidīn b. Ibrāhīm b. Muḥammad Ibn Nuğaym al-Miṣrī al-Ḥanafī, umro 970/1563. Sredio po uzoru fikhskih djela autorov učenik Muḥammad b. 'Abdullāh b. Aḥmad al-Ḫaṭīb.

GAL II, 310; ḤḪ II, 1223.

Početak:

حمدا لمن ابرز العالم على احسن ترتيب ونظام ... وبعد فيقول العبد الضعيف الواثق بالملك المجيب محمد بن عبد الله بن احمد الخطيب لما كان كتاب الفتاوى المنسوبة الى استاذنا شيخ الاسلام ... مولانا زين ابن ابن نجيم المصرى الحنفى كتابا مشتملا على بعض اجوبة يحتاج اليها ... اردت ان ارتبها على منوال الكتب الفقهية

Pitanja i odgovori označeni su naslovima: سئل — اجاب, koji su pisani crvenim mastilom.

Prepis oba djela dovršen je u nedjelju 6. šabana 1090/1679.

(تمت بحمد الله وعونه نهار الاحد سادس شهر شعبان المبارك لسنة تسعين والف)

Na zaštitnom listu pod t. 1 nalazi se cijena knjige, bilješke s područja fikha, naslovi djela u ovoj zbirci, ime ranijeg vlasnika namjerno izbrisano, te sadržaj prvog djela. Na početku pod t. 2 je naslov djela napisan kasnije, ime ranijeg vlasnika (Hadži Muhamed-efendi, misirski kadija, 1110/1698) i sadržaj.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1461. ISTO **3527.**

U rukopisu je zabilježen naslov:

ملجأ القضاة كتاب ترجيح البينات من تأليف غانم بن محمد البغدادى

L. 63; 20,5 × 15,5. *Ta'līq* krupniji, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po marginama nekih listova s početka ima nešto komentara. Papir bijel, deblji; povez kožni, oštećen, druga korica je izgubljena.

Rukopis potječe iz prve polovine XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu zabilježen je naslov, zatim slijedi bilješka na arapskom jeziku, u kojoj se kaže da je vlasnik ovog rukopisa (Hadži Mustafa Bosnevi el-Gračaničevi — Bošnjak iz Gračanice, 1189/1775), bio kadija u gradu Ozija i da je izbavio ovo djelo iz ruku nevjernika Moskova —

(مما اودعه الرب الغنى عند عبده الفقير ... الحاج مصطفى بوسنوى الغراچانیچوى سنة ١١٨٩ وكنت قاضيا فى محروسة اوزى واستخلصته من يد الكفرة الفجرة المسقوبة)

Ispod toga je njegov lični pečat (خاتم اقبال وعزت باد مهر مصطفى). Tu

je našim jezikom zabilježeno, da je kasnije rukopis kupljen u Travniku za ovu biblioteku, te račun na turskom jeziku o prodaji neke robe (velike i male papuče itd.). Na naslovnoj strani je sadržaj, pisan crvenim mastilom. Na posljednjem listu je kraći izvadak iz djela الواقعات .

1462. Zbirka (مجموع) . 2 2101.

L. 52; 19,5 × 13. *Ta'līq* složen, pisan uvježbanom rukom. Papir bijel, glat, čvrst, listovi pri vrhu dohvaćeni vlagom; povez poluplatneni.

1. L. 1—32. ISTO kao br. 1453.

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: رسالة ملجأ القضاة
Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Pismo u vrhu stranica oštećeno je vlagom.
Na listovima 33—34 zabilježeni su datumi rođenja i smrti nekih osoba.

2. L. 35—52. قانون نامهٔ جديد معتبر

Kanun-nama sultana Sulejmana o zemljišnom posjedu.
Početak:

فوت اولان كمسنه نك يرلرى وچاير لربى اوغلى محانا ضبط ايلمك اوزره حكم شريف
ويريلور سپاهى الده تمسك يوقدر ديه مز ولازم دخى دكلدر اوغلونه طپواولز سائر املاك كبى
انتقال ايدر

Pismo je mjestimice oštećeno vlagom. Na završetku je bilješka:
كتبه الفقير ابو السعود

Prepis oba djela potječe iz XVIII stoljeća.
Na početku pod t. 1 nalazi se bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Muhamed Emin b. Ali, kadija u Novom Pazaru, Trgovištu i Mitrovici) i sadržaj. Na naslovnoj strani je stariji i noviji pečat Gazi Husrev-begove biblioteke. Na kraju pod t. 2 nalazi se bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je 8. rebiul-evvela 1188/1774. umro Halil-efendija, sin Hadži Muhamed-efendije, iz Đakovice, muderis u Novom Pazaru u Bosni. Na posljednjem listu je bilješka bez datuma o sporu dvojice kršćana (zimmija) iz nekog sela u srezu Stari Vlah — zbog krađe, prepis tapije i stih na perzijskom jeziku.
Uvakufio Hromo-zade.

1463. Zbirka (مجموع) . 2 1798.

L. 38; 21 × 14,5. *Ta'līq* krupniji, pisan vještom rukom. Papir žućkast, deblji; povez polukožni.

1. L. 1—34. ISTO

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: هذه رسالة ملجأ القضاة
Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

2. L. 35—38. (رسالة فى بعض المسائل من علم الفرائض)

لمجهول

Kratka rasprava o nekim pitanjima s područja nasljednog prava, od nepoznatog pisca. To je, zapravo, rasprava o jednoj fetvi, koju je izdao muftija i šejhul-islam Ṣun'ullāh-efendija, umro 1021/1612. Pisac, inače učenik navedenog muftije, brani dotičnu fetvu i obrazlaže čitavo pitanje.
Početak poslije besmele:

حمدا لك يامن عيّن براهين اصحاب الفرائض وفرائض الاصحاب وبيّن قوانين ارباب
الوراثة ووراثة الارباب ... وبعد فلما كان علم الفرائض اولى العلوم واحراها ... وظهر فى اثنائه
من يد خلاّق فتوى استاذنا الجليل الشأن ... سيدى وسندى صنع الله افندى متعه الله برضوانه

Rečenice su rastavljene crvenim tačkama i zarezima, a istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.
Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.
Na prvom zaštitnom listu pod tačkom 1 nalaze se recepti na turskom jeziku za neke lijekove (protiv lišaja i purgativ). Na naslovnoj strani su imena i lični pečati ranijih vlasnika (Hadži Ubejdullah Zuhdi; es-Sejjid Muhammed Kadi-zade — Kadić — iz Sarajeva, 1157/1744?; Abdulkerim b. Muhammed Seid-efendi Defterdarizade — Defterdarević —, 1254/1838), te pečati Gazi Husrev-begove biblioteke. Na kraju je dova za pobjedu sultanove vojske i bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je sultan Sulejman napravio u Istanbulu 360 česmi.

1464. ISTO kao br. 1453. 232.

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: ملجأ القضاة عند تعارض البينات . Ovdje se nalaze dva primjerka ovog djela, u jednom svesku, prvo kraće i drugo prošireno izdanje.
L. 37; 28 × 17,5. Prvi primjerak je na listovima 1—19. *Nasḫ-ta'līq* posebne vrste, krupniji, pisan u razmaknutim redovima, ru-

kom vještog kaligrafa. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Drugi primjerak je na listovima 20—37. *Ta'līq* lijep, sitan, složen, pisan rukom također vještog kaligrafa, vjerovatno istog koji je prepisao prethodni primjerak. Istaknute riječi podvučene su također crvenom crticom. Papir žućkast, glat, čvrst; povez poluplatneni, nov.

Prepis ova oba primjerka potječe iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj strani prvog primjerka nalazi se kratka bilješka na arapskom jeziku i ispod nje lični pečat koji su namjerno prebrisani. U bilješci se ipak može pročitati da je neki raniji vlasnik poklonio ovaj rukopis svojoj kćeri Hatidži, a u pečatu samo datum — 1195/1780 (وهبت هذا الكتاب لبنتى خديجة – ١١٩٥) . Tu je i druga kasnija bilješka, u kojoj se kaže da je primjerak uvakufio Ismet-efendija Svrzo, sin Vejsil-efendije, u Sarajevu 1344/1925, — te tri pečata Gazi Husrev-begove biblioteke. Na početku drugog primjerka nalazi se pravilo na turskom jeziku za određivanje datuma »mubarek noći« Lejlei-kader, koje je postavio neki šejh Ebu'l-Ḥasan Ḫirkānī —

بورساله قدركيجه سلك ضابطه سى بيانده در عفلت اولمية شيخ ابو الحسن خرقانى شويله بيورر لركه

Vjerovatno je to čuveni sufija, koji je slijedio pravac Bajezid Bistamije (v. QA I, 706). Tu su i primjeri za uvodni, početni dio nekih sudskih dokumenata. Na naslovnoj strani je jedna fetva. Na kraju su bilješke na turskom jeziku s područja sudskog postupka.

Uvakufio Svrzo Ismet-efendija.

1465. نزهة الابصار وربيع الاخيار فى الفقه **2056.**

لمجهول

Djelo s područja fikha, od nepoznatog pisca. Katalozi i bibliografski izvori koji su nam pri ruci, ne navode ovo djelo. Iz teksta na nekim mjestima u samom djelu mogu se dobiti neki podaci o autoru. Tako se razumije da je on živio i radio u drugoj polovini X/XVI stoljeća i da je umro oko godine 1000/1591, ili početkom XI/XVII stoljeća (v. l. 94, gdje spominje muftiju Muhameda Ibnu'l-Ma'lūla nakon njegove smrti i kaže da mu je to bio učitelj, — a taj je umro 992/1584). Isto tako nalazimo da mu je otac bilo ime Ḥasan i da je isti bio učen čovjek (Kadi — Hasan, — v. l. 115). — Prema svemu tome, pogrešno je zabilježeno na početku, na drugom zaštitnom listu, da je pisac ovog djela Ibn Kemal-paša. Samo djelo je vrijedno i odaje učena pisca koji je sabrao ovaj rad po mnogim fikhskim izvorima, koje je sve označio. Čini se da je djelo napisano

da bi služilo kao pomagalo kadijama i muftijama u pitanjima od praktične potrebe. Gornji naslov je naveden prema uvodu rukopisa. Čini nam se da je ovo jedinstven primjerak ovog djela.

Početak:

الحمد لله الذى فضلنا على كثير من عباده المؤمنين وهدانا بنور العلم والمعرفة الى محجة الحق واليقين ووعد العاملين جنات تجرى من تحتها الانهار تلك عقبى الذين اتقوا وعقبى الكافرين النار والصلاة والسلام ... وبعد فلما كان علم الفقه احق ما يصرف اليه عنان الهمم ... قصدت ان اؤلف فيه كتابا للمهمات حاويا فى كل باب الواقعات وغرائب الروايات مع وجازة اللفظ وغزارة المعنى ووضوح العبارة ... واوردت عند كل مسئله اسم الكتب التى نقلت عنها والتقطت هذه الدرر من عميق بحرها بنزهة الابصار وربيع الاخيار باب فضل العلم وآدابه وسننه قال الله تعالى يرفع الله الذين آمنوا منكم والذين اوتوا العلم درجات

Završetak je:

فى الحمادية من الخلاصة والدعار يحبسون ابدا حتى تعرف توبتهم فى الجامع الصغير ويجوز تقييد الداعر والسفيه والله تعالى اعلم واحكم كتاب الدعوى فى شرح الهداية الدعوى مطالبة حق من حقوق العباد عند القاضى والمدعى من لا يجبر على الخصومة اذا تركها والمدعى عليه بخلاف ذلك

L. 278; 20 × 12,5. *Ta'līq* složen, pisan uvježbanom rukom. U pisanju mjestimice ima grešaka. Naslovi izvora, kojima se je pisac služio, podvučeni su crvenom crticom. Na rubovima nekih listova u prvoj polovini ima bilježaka koje se odnose na tekst, naročito gdje se govori o određivanju pravca kible. Te bilješke pisao je, uglavnom, Halil-efendija el-Gradčaničevi (iz Gračanice). Tu ima i crteža koje je on nacrtao. Papir bijel, glat, čvrst, neki su listovi dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Maḥmūd b. aš-Šayḫ Ḥusayn, u petak početkom mjeseca redžepa 1045/1635.

(قد وقع الفراغ فى غرة غراء شهر رجب الفرد عن يد العبد الضعيف الحقير محمود بن الشيخ حسين ... وقت الضحى فى يوم الجمعة من شهور سنة خمس واربعين والف)

Na nutarnjoj strani prve korice nalaze se poučni stihovi na turskom jeziku od Ibn Kemal-paše, jedan Džamijin stih na perzijskom jeziku s područja tesavvufa, te datum osvojenja Istanbula. Na početku su bilješke s područja fikha i sadržaj. Tu je i nečija kratka

bilješka, u kojoj se rukopis pripisuje Ibn Kemal-paši, — što je, kako smo gore rekli, posve pogrešno. Na kraju su također bilješke s područja fikha.

U vrhu prve stranice i na rubovima nekih listova nalazi se bilješka, napisana crvenim mastilom, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio el-Hadž Halil-efendi el-Gradčaničevi (iz Gračanice — وقف الشيخ الحاج خليل افندى العرادجانيجه وى . To je rođeni Gračanlija, sin Ahmedov, a unuk Sulejman-efendije koji je potkraj svog života osnovao i uvakufio u svom rodnom mjestu Gračanici lijepu biblioteku. Umro je oko godine 1200. ili 1215/1785—1800. Ranije je služio u Beogradu kao pisar — kjatib — suda i muderis Careve medrese u istom gradu. Na mnogim njegovim knjigama nalazi se njegov potpuni potpis: Hadži Halil b. Ahmed b. Sulejman el-Bosnevi — Bošnjak — el-Gradčaničevi; — v. H. Mehmed Handžić: Biblioteka H. Halil-efendije u Gračanici, Kalendar Gajret 1941, Sarajevo, Bosanska pošta 1940).

Iz biblioteke Halil-efendije el-Gradčaničevije.

1466. نور الايضاح ونجاة الارواح **2792.**

Kratko djelo o namazu i postu. Napisao Ḥasan b. 'Ammār b. 'Alī b. Yūsuf aš-Šurunbulālī al-Ḥanafī, umro 1069/1658 (v. br. 1436,[4]).

L. 144; 15 × 9 (pismo 10 × 4). *Nasḫ*, pisan uvježbanom rukom, u razmaknutim redovima. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice su obrubljene sa dvije crvene linije. Papir bijel, čvrst, glat, listovi s početka dohvaćeni su vlagom; povez polukožni, oštećen.

Prepis dovršen u utorak 4. safera 1134/1721.

(ووافق الفراغ من كتابة هذه النسخة المباركة فى يوم الثلاثا المباركة رابع شهر صفر الخير
افتتاح عام ١١٣٤ الف ومائة واربع وثلاثين)

Na nutarnjoj strani prve korice zabilježena su neka manja potraživanja i dugovi na teret nekog Šakir-bega. Ispod toga je namjerno pobrisana bilješka, u kojoj se može pročitati da je rukopis uvakufio za Kuršumliju medresu učenik Muhamed el-Akhisari (iz Prusca), mjeseca džumadel-ahira 1245/1829. Slična bilješka, ali posve izbrisana, nalazi se i na prvom zaštitnom listu. Na završetku su prigodni stihovi, pisani crvenim mastilom, rukom prepisivača.

1467. ISTO **2478.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب نور الايضاح ونجاة الارواح

L. 64; 19 × 14. *Nasḫ* krupniji, pisan uvježbanom rukom, u razmaknutim redovima. Papir bijel, čvrst; povez polukožni.

Prepisao Ğa'far b. Muṣṭafa, u srijedu 29. ševala 1187/1773.

(تم الكتاب بعون الله الملك الوهاب كتبه الحقير الفقير ... جعفر بن مصطفى ... شوال
ايك يكرمى طقوزنجى كون جهار شنبه بازمشدر سنه سنده تاريخ ١١٨٧)

Ispod toga su otisci nečijeg ličnog pečata koji su nečitljivi.

Na prvom zaštitnom listu su bilješke na turskom jeziku koje sadrže datume nekih istorijskih događaja, te jedan hadis. Na kraju su dvije dove na arapskom jeziku i dvije *kaside* na turskom jeziku (sa upletenim stihovima na arapskom jeziku u drugoj) — o pobožnosti i pobožnim željama, za čije se ostvarenje moli Boga. U prvoj se, skoro u svakom stihu, moli za četiri želje. Početak joj je:

الهى استرم سندن شو درت نسنة قيل احسان
برى جنت برى نعمت برى عزت برى ايمان

Početak druge kaside je:

صمد مالك احد مالك ثانى   أنت حىّ ابدىّ كلّ من دونك فانى

Tu na rubu nalaze se otisci ličnog pečata nekog Ahmeda. Na nutarnjoj strani druge korice nalaze se zapisi i recepti na turskom jeziku za neke bolesti.

Uvakufio Hromo-zade Izzet Salih-efendi.

1468. ISTO **4246.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: هذا كتاب نور الايضاح

L. 38; 20 × 13,5. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, vokalizovan s početka, pisan vještom rukom, u proredu. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir bijel, potamnio, tanak, glat, čvrst; povez kožni, jednostavan.

Prepisao 'Alī b. Aḥmad b. Ğa'far b. Ibrāhīm al-Mostārī (iz Mostara), 1214/1799.

(قد وقع الفراغ عن يد العبد الضعيف المذنب المحتاج الى رحمة ربه ... على بن احمد
بن جعفر بن ابراهيم الموستارى لسنة ١٢١٤ اربع عشر ومائتين والف)

Na naslovnoj strani nalazi se ime ranijeg vlasnika (Salih Sidki b. Ibrahim — Munla Salih Hromić iz Stoca). Na kraju su hadisi, zabilježeni kasnije, slabim rukopisom.

1469. ISTO **3102.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب نور الايضاح

L. 60; 17 × 12. *Nasḫ* krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Papir tamnobijel, deblji, mnogi listovi dohvaćeni su vlagom, naročito po rubovima; povez polukožni, oštećen.

Prepis je dovršen 1215/1800 (تمت تمام سنة ١٢١٥).

Na početku su bilješke s područja fikha, od kojih su neke izbrisane vlagom. Na kraju su bilješke na turskom i arapskom jeziku s područja fikha, hadisa i istorije. Među ovim posljednjim nalaze se datumi nekih istorijskih događaja iz doba turskog osvajanja po južnoj i srednjoj Evropi. (Tu se spominje osvajanje Požege, Đakovice (Yakova), Pečuja, Ostrogona, Stonog Beograda, Kaniže, Egre i drugih mjesta). Na posljednjem listu neko je zabilježio datum smrti svoga oca (Praho Hadži Muhamed, preselio na ahiret 18. ramazana, u subotu, 1215/1800). Ista osoba bilježi na listu prije toga datum smrti svoga brata (Praho Hadži Muhammed-zade — sin Prahe Hadži Muhameda. — Ali Bego, »poginuo je kao šehit u rovu« u mjestu Zasavici, 21. ramazana 1228/1813). Na kraju, na zaštitnom listu i na nutarnjoj strani korice, nalazi se nekoliko arapsko-turskih riječi.

1470. ISTO **2797.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب نور الايضاح ونجاة الارواح

L. 77; 16 × 11. *Nasḫ* čitak, pisan u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. Papir tamnobijel, deblji; listovi, naročito s početka, i na kraju, dohvaćeni su vlagom; povez kožni, sa utisnutim jednostavnim ornamentima na koricama.

Prepisao 'Alī b. Ḥasan al-Mostārī (iz Mostara), 1219/1804.

(قد تم هذا الكتاب ... بيد الفقير الحقير المعترف بالعجز والتقصير علي بن حسن

المستاري لسنة ١٢١٩ تسع عشر ومائتين والف)

Naslovna strana je ispunjena jednim crtežom kružnice i znakovima za zapise, pisanim nevještom rukom, — vjerovatno i radi vježbanja u pisanju. Na završetku se nalaze prigodni stihovi na

perzijskom i arapskom jeziku kojima se poslužio i zabilježio ih sam prepisivač.

Uvakufio Hadži Omer-efendija Akhisarija (Prušćak, — v. njegov pečat u rukopisu).

1471. ISTO **4552.**

L. 75; 16 × 11. *Nasḫ* krupniji, pisan uvježbanom rukom, djelomično vokalizovan. Papir tamnobijel, deblji, listovi prosuti; povez kožni, sasvim oštećen vlagom.

Prepisao 'Alī b. al-Ḥaǧǧ Ibrāhīm, 1220/1805.

(قد تم هذا الكتاب ... على يد الحقير ... على بن الحاج ابراهيم لسنة عشرين ومائتين

والف)

Poklon nasljednika Velagića — Riđanovića.

1472. ISTO **3702.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: نور الايضاح في العبادات

L. 61; 17,5 × 12,5. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, od dva različita prepisivača, pisan u razmaknutim redovima. Stranice samo s početka (rad prvog prepisivača), obrubljene su sa dvije crvene linije. Na rubu samo prve stranice ima nekoliko rečenica komentara, pisanog sitno, umjetnički, u obliku dvije svjetiljke, postavljene jedna prema drugoj, u položaju antipoda. Papir tamnobijel i bijel; povez polukožni.

Prepis drugog, većeg dijela rukopisa, dovršen je 1262/1845.

(تمت تمام سنة ١٢٦٢)

Na naslovnoj strani nalazi se ime ranijeg vlasnika, koje je neko precrtao olovkom (Ahmed Tevfik b. Muhamed-efendi Travnikli-zade). Na kraju je ime drugog vlasnika, napisano olovkom (Dizdarević hafız Rušdı, 1328/1910).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1473. ISTO **4299.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب نور الايضاح

L. 68; 19 × 12. *Nasḫ* krupniji, pisan nevještom rukom, u razmaknutim redovima. Papir tamnobijel, lomljiv; povez poluplatneni.
Prepisao Muhammad Nikšić, sin Muḥammedov, 27. zulhidžeta 1286/1869.

(تمت تمام سنة ١٢٨٦ ماه ذى الحجة ٢٧)

U vrhu prve stranice je potpis ranijeg vlasnika (a to je sam prepisivač). Na završetku je bilješka prepisivača namjerno izbrisana, izuzev gornjeg datuma.

1474. ISTO **4261.**

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije:

كتاب نور الايضاح للشرنبلالى

L. 50; 20 × 13. *Nasḫ* krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez polukožni.
Rukopis potječe iz druge polovine XVIII stoljeća.
Na prvom zaštitnom listu su dove, pisane kasnije slabim rukopisom.

1475. Zbirka (مجموع), 4 **1751.**

L. 73; 20,5 × 15. *Nasḫ* čitak, krupniji, pisan rukom istog prepisivača u cijeloj zbirci. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni.

1. L. 1—38. ISTO

U rukopisu je naslov: هذا كتاب نور الايضاح
Tekst je mjestimice vokalizovan.

2. L. 39—55. ايها الولد

Pouke i savjeti za mladež. Napisao Abū Ḥāmid Muḥammad al-Gazālī, umro 505/1111 (v. I, 68 i ovdje br. 1154,[2]).

3. L. 55—62. حكايت شيخ واصل

Priča na turskom jeziku o učenom i pobožnom Šejh Vasilu koji je bio pao u zarobljeništvo Bizantincima.

Početak:

بو حكايت لطيف پيغمبر ﷺ دنيادن انتقال ايتدوكدن صكره شام خليفة لرى

4. L. 63—73. حكاية النبى مع ابى جهل

Priča na turskom jeziku o Božijem poslaniku Muhammedu i njegovom protivniku Ebu Džehlu. Tekst mjestimice, a naročito s početka, vokalizovan.

Početak: شويله روايت ايدرلركيم ابكى جهان سرورى محمد مصطفى

Rukopis potječe iz XIX stoljeća.
Uvakufio Hadži Omer-efendija Akhisarija (Pruščak, — v. pečat u rukopisu).

1476. امداد الفتاح شرح نور الايضاح ونجاة الارواح **3924.**

Komentar prethodnom djelu *Nūr al-īḍāḥ*, od istog autora koji je tome svom djelu napisao dva komentara, opširniji i kraći. Ovo mu je opširniji komentar, a kraći je poznat pod nazivom: مراقى الفلاح.

GAL II, 313; S. II, 430.

Početak:

الحمد لله الذى خلق كل شىء بقدرته واوجده فى آن ظهوره بارادته واحكم امره فلا راد له بقوته

L. 529; 22 × 17. *Nasḫ* starinski, krupniji, pisan širokim perom, vještom rukom. Istaknute riječi, naročito u prvoj polovini, podvučene su crvenom crticom. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Stranice su obrubljene sa dvije crvene linije. Na marginama nekih listova ima nešto glosa, pisanih većinom rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, deblji, neki listovi su prosuti; povez kožni, oštećen.
Prepisao Muḥammad b. Muḥammad b. al-Ḥāǧǧ Muḥammad aṭ-Ṭayyārī al-Farnawī (al-Gaznawī?) al-Mālikī, u utorak 25. zul-kade 1155/1742.

(وكان الفراغ من كتابة هذه النسخة المباركة يوم الثلاث المبارك خمس وعشرين خلت من ذى القعدة الحرام من شهور سنة الف ومائة وخمسة وخمسين على يد العبد الفقير .. محمد بن محمد بن الحاج محمد الطيارى الفرنوى ؟ او الغزنوى المالكى)

Na naslovnoj strani je dio sadržaja, dva stiha o prolaznosti svijeta i svakog ljudskog vlasništva (pa i nad knjigama), te imena

ranijih vlasnika (Menṣur el-Mensuri el-Hanefi; Ahmed b. Muhamed b. Selim b. Mustafa el-Bosnevi — el-Mostari — Bošnjak iz Mostara, koji bilježi da je rukopis kupio u mjesecu saferu 1162/1748 —
(انتقل بالشراء الشرعى فى ملك الفقير الى الله تعالى احمد بن محمد بن سليم بن مصطفى
البسنوى المستارى فى شهر صفر من شهور سنة ١١٢٦ من الهجرة النبوية)
Ispod te bilješke je lični pečat vlasnika.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1477. ISTO **1676.**

Naslov u rukopisu je:
كتاب امداد الفتاح شرح نور الايضاح ونجاة الارواح وهو الشرح الكبير لمؤلفه علامة وقته
وخاتمة المحققين من اهل مذهبه ابو الاخلاص الشيخ حسن الشرنبلالى الحنفى)

L. 413; 21 × 16. *Nasḫ* starinski, sitniji, pisan širokim perom, uvježbanom rukom. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Stranice su obrubljene sa dvije crvene linije. Na rubovima manjeg broja listova ima malo glosa. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao 'Abdullāh Muhammad 'Abdulganī, 27. rebiul-ahira 1156/1743.
(علّقها باليد الفانية عبد الله محمد عبد الغنى .. فى اليوم الخميس ٢٧ شهر
ربيع الثانى سنة ستة وخمسين ومائة والف من الهجرة النبوية)

Na naslovnoj strani je gornji naslov djela, jednostavan crtež petokrake zvijezde (znak Kantamirine biblioteke), te potpis prepisivača kao vlasnika. Na uzdužnom rubu prve stranice nalazi se kaligrafski pisana kratka bilješka na perzijskom jeziku, bez datuma, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Hadži Ibrahim-efendija Aladžahisari (iz Aladžahisara — Kruševca, u Srbiji), na svom posjedu u gradu Sarajevu.
(وقف الحاج ابراهيم افندى الاجه حصارى در بقعهٔ خود در مدينهٔ سراى بوسنه)

Iz Kantamirine biblioteke.

1478. مراق الفلاح بامداد الفتاح شرح نور الايضاح **4035.**

Kraći komentar *Nūr al-īḍāḥ-u* od istog pisca. To je skraćena prerada ili izvod iz prethodnog opširnijeg komentara. Naslov u rukopisu je:
كتاب مراق الفلاح بامداد الفتاح شرح نور الايضاح ونجاة الارواح لسيدنا ومولانا .. الشيخ
حسن الوفائى الشرنبلالى الحنفى تغمده الله برحمته ورضوانه

GAL II, 313.

Početak: الحمد لله الذى شرف خلاصة عباده بوراثة صفوته وخير عباده

L. 185; 20,5 × 15. *Nasḫ* čitak, pisan vještom rukom. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Po marginama malog broja listova ima nešto glosa. Papir bijel, glat; povez polukožni, oštećen.

Prepis je dovršen 1186/1772.
(لقد اتممتها حمدا لربى .. لسنة ستة وثمانين ومائة والف)

Na početku su bilješke s područja arapskog jezika, hadisa i fikha, te poučni stihovi, dove i sadržaj, pisan rukom prepisivača.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1479. حديقة الفقهاء لعلى الحبرى الكوتاهى **2118.**

Djelo s područja fikha, obrađeno kao podesan priručnik. To je, zapravo, lijepo uređen izbor iz nekoliko važnijih fikhskih djela, a naročito iz djela: *el-Hidāye*, *Viqāye*, *Kenz*, *el-Muḫtār* i *el-Meğma'*, kako to sam pisac kaže u uvodu. Sabrao i napisao 'Alī al-Ḥibrī al-Kutāhī (Abū Muḥammad Ḥibrī 'Alī b. Muṣṭafa b. Pīr Muḥammad — Bulbulzāde), umro 1080/1669.

OM I, 278—9; AM I, 760.

Djelo je, čini se, rijetko, jer ga katalozi (turski, arapski i zapadni) ne navode, a isto tako ni mnogi izvori, koji su nam na dohvatu.

Početak poslije besmele:
لله الحمد فى الاولى والآخرة ومنه النعم الظاهرة والباطنة والالاء المتوافرة .. وبعد فيقول
الراجى عفو ربه الغنى على الحبرى الكوتاهى هذا مختصر جمعت فيه درر الهداية وغررها ..
ووضعت على نمط ابوابها وفصولها واضفت اليها من المتون المشتملة زوائد مسائلها وهى الوقاية
والكنز والمختار والمجمع باسرها .. وسميته بحديقة الفقهاء

L. 265; 21 × 15. *Ta'līq* složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi, naročito s početka, podvučene su crvenom crticom. Na širokim marginama mnogih listova, naročito s početka, ima dosta komentara, pisanih rukom istog prepisivača, i uzetih iz nekog komentara ovom djelu, zvanog *el-Eufā*, kako je to navedeno na kraju nekih bilježaka: (من الاوفى شرح حديقة الفقهاء). Taj komentar nije nam poznat, niti mu na drugom mjestu nalazimo spomena. Istina, M. Ṭāhir (n. m.) kaže, da je sam autor osnovnog djela napisao istom veliki komentar u pet svezaka, ali tome njegovom komentaru on navodi drugi naslov (تلخيص الفتاوى والشروح). Ipak, držimo, da bi moglo biti, da je ovdje riječ o istom komentaru, koji samo ima dva naziva. — Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni.

Prepisao 'Alī Maḥmūd b. Muḥammad al-Qizilhiṣārī, u subotu mjeseca zul-hidže 1112/1700, kako se može razumjeti iz bilješke na kraju, pisane dosta slabim arapskim stilom.

(الحمد لله ثم الحمد لله .. وفقنى الله للاتمام وساعدنى على الاختتام انه من فضله الجزيل على عبده الذليل فى وقت الضحى من يوم السبت من شهر ذى الحجة الشريفة المنتظم فى سلك شهور سنة اثنى عشر ومائة والف اللهم اجعل فى قلبى نورا .. قد تم الكتاب فى يد مصنفه – ؟! – ... المحتاج الى عفو ربه الغنى على المحمود بن محمد القزلحصارى ..)

Na listovima 265—268 nalazi se izvadak iz Kušhisarinog komentara nekom fikhskom djelu .. (نقل من شرح العالم الفاضل مولانا القوشحصارى رحمة الله عليه). Dva lista na kraju sadrže izvatke iz gore navedenog komentara *el-Eufā*.

Na početku je sadržaj, pisan rukom prepisivača.

1480. Zbirka (مجموع), 7 **3489.**

L. 63; 20 × 14. *Ta'līq* i *nasḫ*, od različitih prepisivača. Papir tamnobijel, listovi prosuti, dohvaćeni vlagom, tako da je pismo na mnogim mjestima oštećeno; povez polukožni, znatno oštećen.

1. L. 1—11. (تعارض البينات) ترجيح البينات للخصالى

Rasprava o sudskom postupku i uvažavanju jačeg dokaza u slučajevima kad se pojavi i stekne više suprotnih dokaza. Napisao, prema uvaženim izvorima, 'Abdurraḥmān b. Sulaymān al-Ḫiṣālī, umro 1087/1676.

GAL, S. II, 948; Ismā'īl-paša, Ḏail I, 281.

Početak:

الحمد لله عظيم البرهان وعميم الاحسان والصلاة على رسوله .. اما بعد فان افقر عباد الله السيد عبد الرحمن بن سليمان الشهير بخصالى بين الاحباب .. قد اختصر هذه الرسالة بحسب الامكان من الكتب المعتبرة .. كتاب النكاح بينة التاريخ الاسبق اولى اذا برهن الرجلان

Početak svakog pitanja (*mes'ele*) i istaknute riječi podvučeni su crvenom crtom.

2. L. 11—13. وصية الامام ابى حنيفة

Kratka rasprava o vjerovanju, koja se pripisuje Abū Ḥanīfi Nu'mān b. Ṯābitu, umro 150/767, — v. 937,¹.

Nasḫ, pisan oštrim perom, vještom rukom. Stranice su obrubljene crvenom linijom.

3. L. 15—37. مجمع ترجيح البينات

لابن نصوح البوسنوى

Zbirka o sudskom postupku i uvažavanju jačih dokaza u slučaju iznošenja i sakupljanja protuslovnog dokaznog materijala pred sudom. Napisao Ḥasan b. Naṣūḥ al-Bosnawī, čija nam je biografija nepoznata. Iz njegove bilješke na završetku vidimo samo da je živio i radio u drugoj polovini XVII stoljeća, jer kaže da je ovaj rad dovršio 1092/1681. U kratkom uvodu pisac kaže da je rad prvenstveno namijenjen kadijama.

M. Handžić, al-Gauhar al-asnā, 60; Književni rad, 32.

Početak:

الحمد لله على نواله والصلاة على محمد وآله اما بعد فان العبد الفقير الى ربه الغنى حسن بن نصوح البسنوى يقول هذا الكتاب متعلق بمسائل ترجيح البينات عند تعارض الحجج والبينات لقته من الكتب المعتبرات لبعض اخوانى من القضاة مرتبا بالكتاب مسميا بمجمع ترجيح البينات .. كتاب النكاح بينة صاحب التاريخ من الخارجين على نكاح امرأة اولى من بينة الآخر مثلا اذا ادعى اثنان

Završetak je:

... وان اقام العبد والصبى البينة انهما فعلا قبل الاذن وان اقام المقرله البينة انهما فعلا بعد الاذن فبينة المقرله اولى كما فى الترجيح للغانم ناقلا عن الوجيز الحمد لله على التمام ونستغفره من التقصير والاثام .. قد تم هذا الكتاب فى اوائل ربيع الاول لسنة اثنتين وتسعين والف من الهجرة الشريفة

Ta'līq sitan, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi i rečenice podvučene su crvenom crtom. Pismo je, nažalost, na više mjesta oštećeno vlagom.

Prepisao iz autografa Ismā'īl b. Ibrāhīm al-Qasṭamūnī, u medresi Šah Sultan (u Istanbulu, u mahali Davud-paša*), 26. muharema 1094/1683.

(قد وقع اتمام تحرير هذه النسخة من نسخ المصنف فى اليوم السادس والعشرين من محرم الحرام لسنة اربع وتسعين والف على يد اضعف العباد الفقير اسمعيل بن ابراهيم القسطمونى بمدرسة شاه سلطان ...)

4. L. 39—45. (رسالة فى الفرائض)

لعلها للمؤلف المذكور حسن بن نصوح

* To je medresa, što ju je podigla (prepravila od svoje tekije) Šah Sultan, kćerka Sultana Selima Yavuza, u X/XVI stoljeću.

Rasprava o diobi nasljedstva, od nepoznatog pisca. Dovršeno 1092/1681. Sudeći po stilu sastava i po datumu nastanka ove risale, moglo bi se reći da je i ovo rad prethodno navedenog našeg alima Hasana b. Nesuha. U raspravi su navedena i obrađena razna pojedina pitanja, koja su, uglavnom, označena naslovom *fasl* ili *mes'ele*.

Početak je:

هذا الكتاب من مسائل الفرائض مسئلة رجل مات وترك ابنا فالمال كله للابن مسئلة رجل مات وترك ابا واما يقسم ماله على ثلثة اسهم

Završetak je:

فصل ولو ماتت يهودية وتركت ابنا يهوديا وابنا نصرانيا وابنا مرتدا وابنا مسلما فالمال كله يقسم بينهم ولا شيء للابن المسلم

فصل هند فوت. اولوب بابا سنك قزقرنداشى وقزينك قزى خديجة ولابوين عمى قزينك قزى صالحه يى ترك ايلسه قسمت نه وجهله اولور الجواب ... تمت هذه الرسالة فى الفرائض لسنة اثنتين وتسعين والف

5. L. 45[b]—47. رسالة فى احكام الميراث

Traktat o diobi nasljedstva, od nepoznatog pisca. U uvodu, neki Uvejs b. Husejn (čija nam je biografija nepoznata), kaže da je pročitao dotičnu risalu i da je primijetio da je ona većim dijelom sadržavala pogreške ili se ponavljala, pa ju je trebalo ispraviti, što je on i učinio, dodajući na kraju nekoliko korisnih pitanja *(mes'ela)* i to u vremenu od podne do ikindije, u srijedu, početkom mjeseca džumadel-ula 1044/1634. — Isti sebe naziva samo korektorom *(muṣaḥḥiḥ)*. Prema tome, ovo je ispravljeno i unekoliko prerađeno izdanje neke nama nepoznate risale.

Početak:

الحمد لمن خلق فوق كل ذى علم عليما .. وبعد لما طالعت رسالة متعلقة بمسائل احكام الميراث وجدت اكثرها محتاجا الى التصحيح وبعضها مكررا فطفقت لتصحيحها على القاعدة المقررة فى موضعها وضممت فى آخرها بعض مسئلة مفيدة راجيا من الناظرين اليها دعاء لمصححها وهو اضعف عباد خالق الكونين اويس بن حسين قد وقع بداية التصحيح بعد الظهر فى يوم الاربعاء فى غرة جمادى الاولى لسنة اربع واربعين والف ونهاية التحرير فى اول وقت العصر من ذلك اليوم ... اعلم اذا مات انسان تتعلق بماله حقوق وهى التجهيز بلا اسراف ولا تقتير ان احتيج اليه وقضاء الديون ان كانت وتنفيذ وصاياه كذلك ولكن يعتبر اجازة الوارث فيما زاد على الثلث والقسمة

Tekst složen, pisan u stisnutim redovima.

Prepis je dovršen 26. muharema 1093/1682.

(تم فى اليوم السادس والعشرين من المحرم الحرام لسنة ثلث وتسعين والف)

Na listovima 48—50[a] nalaze se dove i bilješke s područja fikha, pisane kasnije, drugim rukopisom.

6. L. 50[b]—54. (رسالة فى الفرائض)
لابراهيم بن سنان

Rasprava o diobi nasljedstva što ju je napisao Ibrāhīm b. Sinan, čija nam je biografija nepoznata. Ime pisca je navedeno prema uvodu u rukopisu.

Početak:

الحمد لله الذى يبدأ الخلائق ثم يعيد ويورث من بعضهم بعضا ممن يشاء ويريد .. وبعد فان تعلّم الفرائض لله لما كان واجبا وافضل من سائر العلوم كلها اجرا وثوابا اراد اضعف العباد ابراهيم بن سنان ... ان يكتبها بقدر الاستطاعة على هذه الاوراق .. فصل فى حقوق الاربعة المرتبة اعلم ان الانسان اذا مات يبدأ اولا من تركته بتجهيزه وتكفينه من غير تكثير ولا تقليل ثم تقضى ديونه

Završetak je:

... وتمام تفاصيل الوصية فى الكتب الفقهية ان شئت معرفتها بتمامها فاطلب منها لان هذه الاوراق لا تتحملها تم هذه الرسالة بعون الله تعالى

Po rubovima listova ima fetvi s područja *feraida*.

7. L. 55—63. (رسالة فى مسائل الفرائض)
بالتركية

Traktat na turskom jeziku o pitanjima nasljedstva, od nepoznatog sabirača.

Početak je:

دريان حقوق مرتبه على الميت بالنظم دكله امدى اولا بعد الاجل – ميته اوچ نسنه لازم برعجل – تجهيز وتكفين دراندن ديون

Cijelu zbirku, izuzev pod t. 2, prepisao je isti prepisivač Ismā'īl b. Ibrāhīm al-Qastamūnī, 1093—4/1683 (v. na kraju pod t. 3 i t. 5).

Prepis pod t. 2 je iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu je namjerno pobrisano ime ranijeg vlasnika i njegov lični pečat, te pečat Fejzijje medrese. Na naslovnoj strani pod t. 1 je sadržaj zbirke, zabilježen kasnije, cijena rukopisa (20 para) i dove. Na listu 14 nalaze se bilješke s područja ahlaka i hadisa. Na naslovnoj strani pod t. 3 je sadržaj. Na listu 38 su bilješke s područja fikha i dove. Na naslovnoj strani pod t. 4 su riješeni zadaci (vježbe) iz diobe nasljedstva.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1481. مطلوب الفقهاء ومرغوب النبهاء 3950.

Djelo o pravu raskida kupoprodajnog ugovora zbog mane kupljene stvari (خيار العيب). Napisao Muṣṭafā b. Mirza b. Muḥammad as-Sīrāzī aḍ-Ḍiḥkī, umro 1090/1679.

ḤḪ II, 1721; OM I, 345.

Djelo je dovršeno 1053/1643, a sabrano je iz više fikhskih izvora. U bilješkama na prvom zaštitnom listu i na naslovnoj strani kaže se, da je ovo djelo poznato u Istanbulu pod nazivom: جامع العيوب الضحكى افندى. Taj naziv, međutim, pogrešno je dat gornjem djelu, jer pod tim nazivom postoji drugo djelo s područja pravilnog pisanja službenih pretstavki i dokumenata (قواعد انشا), — od istog pisca (v. M. Tahir, n. m.). Rukopis je nepotpun na kraju. Posljednje poglavlje, koje se ovdje djelomično nalazi, je: فصل فى الصلح عن العيوب. Na početku se nalazi odulji uvod, u kome je dat detaljan sadržaj i koji ima poseban početak, različit od početka samog djela.

Početak uvoda je:

الحمد لله رب العالمين والصلاة على محمد وآله وصحبه اجمعين وبعد فالكلام فى خيار العيب فى هذا المجموع يقع فى اشياء

Početak djela:

الحمد لله الذى لا يعترى لوحدانية ذاته شك ولا ريب ولا يحول حول حمى صفاته شين ولا عيب ثم الصلاة والسلام على خيار الانبياء .. وبعد فان العبد الضعيف .. مصطفى بن ميرزا بن محمد السيروزى الحنفى .. يقول

L. 139; 21,5 × 16. *Ta'līq* složen, pisan vještom rukom. Papir bijel, čvrst, glat; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XVII stoljeća.

Na rubovima nekih listova nalazi se kratka bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis pregledao pisac (الى هنا بلغ نظر مؤلفه الفقير), iz čega se razumije, da je ovo njegova vlastoručna bilješka i da je prepis sačinjen za njegova života. Na više mjesta, takođe na rubovima, nalazi se otisak krupnijeg pečata, u kome je upisano, da je rukopis uvakufio neki Tatar Abdullah-efendija — (وقف تاتار عبد الله افندى, 1070/1659. Taj pečat je na mnogim mjestima namjerno pobrisan. Na prvom zaštitnom listu nalazi se naslov djela i ime ranijeg vlasnika, sa sličnim pečatom ispod njega (Muhamed b. Husejn at-Tokati). Tu, i na nutarnjoj strani prve korice, zabilježena su imena još dvojice vlasnika (Omer i Sejid Ahmed-efendi). Na drugom zaštitnom listu su formule za službeni potpis kadije. Na naslovnoj strani je takođe zabilježen naslov djela.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1482. لوازم القضاة والحكام فى اصلاح امور الانام 225.

ناقص فى آخره

Djelo o kupoprodaji, namijenjeno prvenstveno kadijama, za njihovu upotrebu, — od prethodnog pisca. Rukopis je nepotpun na kraju. Posljednje poglavlje ovdje je:

النوع الحادى عشر من المسائل المتفرقة فى شراء المأسور من المشترى من العدو

Pisac je ovim radom proširio svoje prethodno djelo (*Maṭlūb al-fuqahā*) i izdao ga pod novim, gornjim naslovom. Djelo ima odulji uvod, u kome je napisan detaljan sadržaj. Uvod ima poseban početak.

Dail II, 412; GAL II, 435; S. II, 647.

Ismā'īl-paša u svom djelu AM (II, 454) pogrešno pripisuje to djelo drugom kasnijem piscu sličnog imena.

Početak uvoda je:

الحمد لولى الحمد وهو الله ليس له شريك ولاند .. وبعد فهذا فهرس مسائل ذلك المجموع

Početak djela:

الحمد لله المنزه ذاته عن الشنار المقدس صفاته عن العوار الذى خلق الاكوان والاعيان من العدم .. وبعد فيقول اضعف العباد .. مصطفى بن ميرزا بن محمد بن ياردم بن سرجان السيروزى المشتهر بضحكى

L. 195; 29,5 × 19. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima listova s početka ima malo komentara. Papir bijel, glat, tanak; mnogi listovi, naročito pri vrhu, dohvaćeni su vlagom; povez polukožni.

Prepisao as-Sayyid 'Abdullāh b. as-Sayyid Muḥammad al-Magnisawī, 19. zulkade 1089/1678, kako je to zabilježeno na kraju uvoda.

(تمت بعون الله تعالى على يد كاتبه الفقير السيد عبد الله بن السيد محمد المغنساوى فى التاسع عشر من ذى القعدة الشريفة لسنة تسع وثمانين والف)

Na početku su imena ranijih vlasnika, od kojih je nekoliko namjerno izbrisano, a dva su nepobrisana (es-Sejjid Abdullah Magnisevi, to je sam prepisivač, koji kaže da je ovaj primjerak prepisao za sebe, Ahmed b. Mustafa, kadija u . . ., koji kaže da je rukopis kupio. Tu je i lični pečat kasnijeg vlasnika Salıha Hromozade). Potom se nalaze bilješke s područja fikha i poučni stihovi na arapskom i turskom jeziku, te uobičajeni sadržaj ovog primjerka.

Uvakufio Hromo-zade Salih-efendi.

1483. واقعات المفتين 1684.
لابن النقيب

Priručnik o raznim fikhskim propisima, namijenjen prvenstveno za muftije. To je izbor iz raznih fikhskih djela, sačinjen da bi poslužio muftijama kao pomagalo pri davanju fetvi. Sabrao i sredio 'Abdulqādir b. Yūsuf Ibn an-Naqīb (Naqibzade), umro 1107/1695. Pisac u uvodu kaže, da je služio kao pisar i konceptist (*musevvid)* kod istaknutih islamskih učenjaka i muftija svoga vremena i da je u toj službi sabirao priznata rješenja po raznim šerijatsko-pravnim djelima, što je sve poslije sredio u ovo djelo. Naveo je izvore, kojima se služio. Djelo je, po nekima, poznato još pod naslovom: اعمال الجمع والتدوين بواقعات المفتين

GAL II, 387; S. II, 525; Kahro I, 473.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله واصحابه اجمعين وبعد فيقول العبد الفقير ... عبد القادر بن يوسف المعترف بالتقصير لما استخدمنى برهة من الزمان قبل هذا الاوان فى تسويد اسئلة الناس وتصويرها ومقابلة الفتاوى وامانتها بعد تبيضها وتحريرها اجلة من العلماء الاعلام

U uvodu dalje pisac kaže da je ovo treće popravljeno izdanje, prije koga su prepisana dva manje ispravljena i manje sređena

izdanja. Otuda, držimo, i različit početak ovog uvoda u raznim rukopisnim primjercima. Tako je u nekim rukopisima početak:

الحمد لله الذى بين الشرائع بارسال نبيه المختار وزين منار الدين الحنيف بانزال محكم كتابه عليه

L. 228; 20,5 × 12,5. *Ta'līq* složen, pisan manje uvježbanom rukom. Po rubovima nekih listova ima nešto komentara. Naslovi izvora podvučeni su crvenom ili crnom crtom. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni.

Prepisao Ḥasan b. Muḥammad al-Qasṭamūnī, 1089/1678.

(تم الكتاب بعون الملك الوهاب عن يد الفقير حسن بن محمد القسطمونى تاريخ سنة تسع وثمانين والف)

Na nutarnjoj strani prve korice nalaze se recepti na turskom jeziku za neke lijekove. Na prvim listovima je znak Kantamirine biblioteke, naslov zabilježen kasnije, nekoliko hadisa, te sadržaj. Na kraju je recept na turskom jeziku za neki lijek, stihovi (kasida) na arapskom jeziku u pohvalu ličnosti Božijeg poslanika Muhammeda od nekog Vani-je. (To je, držimo, pobožni vaiz Muhammed-efendi el-Vani, umro 1096/1684; — v. M. Ṭāhir, OM II, 50); zatim, stihovi na turskom jeziku o vaizu, te bilješke na turskom i arapskom jeziku s područja fikha.

Iz Kantamirine biblioteke.

1484. ISTO 1718.

U rukopisu i na donjem prerezu listova zabilježen je naslov:

كتاب واقعات المفتين

L. 216; 20,5 × 15. *Ta'līq* složen, pisan širokim perom, uvježbanom rukom. Naslovi izvora podvučeni su crvenom linijom. Po širokim rubovima listova ima nešto komentara. Papir tamnobijel, deblji, glat; povez kožni, oštećen, sa otiskom ornamenata na koricama.

Prepis je dovršen u četvrtak mjeseca rebiul-ahira 1090/1679.

(تم الكتاب بعون الملك الوهاب فى يوم الخميس فى الشهر ربيع الآخر لسنة تسعين بعد الالف)

Na početku su neki računi o dugovanju iz godine 1151/1738, ime ranijeg vlasnika (Hadži Abdullah Pašo b. Ahmed, 1184/1770), bilješke s područja fikha i sadržaj. Na završetku su prigodni stihovi, napisani rukom prepisivača.

Uvakufio Memiš-aga Kasumagić, 1284/1867 (v. pečat na više mjesta u rukopisu).

1485. ISTO **1075.**

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije: هذا كتاب واقعات المفتين

L. 222; 20 × 13. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan rukom vještog kaligrafa. Stranice su obrubljene i naslovi izvora podvučeni crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto komentara. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, sa lijepim, oštećenim ornamentima na sredini korica.

Rukopis potječe iz XVII stoljeća.

Na početku su bilješke s područja fikha i tefsira, fetve i sadržaj. Neke fetve dao je »Ali, muftija u Blagaju«. Na kraju su također slične bilješke i fetve, te formule za sudsko ovjerovljenje nekih dokumenata. Među bilješkama ovdje nalaze se imena i lični pečati dvojice ranijih vlasnika (Muhamed-efendi Vlčitrini — iz Vučitrna — b. el-Hadžizade Muhamed Čeleb el-katib b. el-Hadži Mustafa Kaniževi — iz Kaniže, krajina Unđurovına — Mađarska, koji kaže da je rukopis kupio u Istanbulu, 1115/1703; Abdullah b. Ali el-Bosnevi iz kasabe Belgraddžik — Konjic).

Uvakufio Svrzo Mehmed-efendija, sin Muhamed-agin (iz Sarajeva), godine 1931 (v. bilješku na početku rukopisa).

1486. ISTO **4142.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: هذا كتاب واقعات المفتين. Primjerak je nepotpun na kraju (drugi, veći dio rukopisa je izgubljen).

L. 99; 21 × 12,5. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Naslovi izvora podvučeni su crvenom linijom. Po rubovima malog broja listova ima nešto komentara. Papir žućkast, glat; poveza nema.

Rukopis potječe iz XVII stoljeća.

Na naslovnoj strani je dio sadržaja i bilješka na našem jeziku, u kojoj se kaže, da je rukopis uvakufio Murteza-efendija Karađozović, muftija crnogorskih muslimana iz Starog Bara.

1487. Zbirka (مجموع), 2 **706.**

L. 263 (217 + 46); 21 × 14. *Ta'līq* složen, pisan širokim perom, uvježbanom rukom. Papir tamnobijel i žućkast, glat, čvrst; povez kožni, popravljen, sa otiskom jednostavnih ornamenata na koricama.

1. L. 1—217. ISTO

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: واقعات المفتين

Početak u ovom primjerku je:

الحمد لله الذى بين الشرائع بارسال نبيه المختار

Stranice su obrubljene i naslovi izvora su podvučeni crvenom linijom. Po marginama listova ima dosta komentara, pisanih sitno, rukom istog prepisivača.

2. L. 218—263. شرح الفرائض السراجية

للسيد شريف الجرجانى

Komentar kratkom djelu *as-Sirağiyya* s područja nasljednog prava. Osnovno djelo napisao je Sirāğuddīn Muḥammad b. Maḥmūd b. 'Abdurrešīd as-Sağawandī (v. I, 270), a ovaj komentar napisao je as-Sayyid aš-Šarīf 'Alī b. Muḥammad al-Ğurğānī, umro 816/1413.

GAL I, 379; S. I, 650.

Početak:

الحمد لله رب العالمين ... قال المولى الشيخ الامام سراج الملة والدين محمد بن عبد الرشيد السجاوندى نور الله مرقده بعد ما تيمن بالبسملة الحمد لله رب العالمين حمد الشاكرين

Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima listova, naročito s početka, ima komentara i primjera za rješavanje raznih pitanja.

Prepisao oba djela al-Ḥāğ Yūsuf b. Ša'bān Yešilzade al-Yayčevī (iz Jajca), u medresi Üčšerifli, u Istanbulu. Prvi rukopis prepisan je 8. zulkade 1125/1713, a drugi u kući nekog Ali-efendije, u nedjelju 17. safera 1126/1714, — kako je to prepisivač zabilježio na završetku svakog od njih.

(كتبه الفقير الحاج يوسف بن شعبان الشهير بيشل زاده اليايجه وى نسبة الى بلد يايجه فى بوسنه – فى مدرسة أوج شريفلى ... فى ٨ ذى القعدة لسنة ١١٢٥ .

قد وقع الفراغ من كتابة شرح الفرائض للسيد الشريف على يد اضعف العباد للحاج يوسف بن شعبان ... يشل زاده فى ١٧ صفر فى دار على افندى فى وقت الظهر فى يوم الاحد فى ملازمت شهر استانبول على باب قاضى عسكر عبد الرحيم افندى حضر تلرى لسنة ستة وعشرين ومائة والف)

Na završetku svakog djela nalazi se bilješka prepisivača, u kojoj on kaže da je prepis kolacioniran i ispravljen vrlo pažljivo od početka do kraja (تم هذا النسخ بالمقابلة والتصحيح من اوله الى آخره بلاشك ولا شبهة).

Na prvom zaštitnom listu pod t. 1 nalazi se ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Muhamed Baki Džinozade, 1192/1778). Poslije nekoliko neispisanih lista nalaze se bilješke sa imenima drugih ranijih vlasnika, koje su, nažalost, namjerno pobrisane tako da se imena ne mogu pročitati, — te sadržaj. Na kraju pod t. 2 su riješeni primjeri iz diobe nasljedstva, bilješke s područja fikha, te na posljednjem listu stihovi na turskom jeziku o brizi za knjigu, da ne dopadne u ruke neznalice.

Uvakufio Abdulbaki Džino-zade 1284/1867 (v. bilješku i pečat na naslovnoj strani).

1488. ISTO kao br. 1483. 3909.

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: هذا كتاب واقعات المفتين

L. 204; 21,5 × 14. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan uvježbanom rukom. Naslovi izvora podvučeni su crvenom ili crnom linijom. Po marginama nekih listova ima komentara. Papir tamnobijel, glat, čvrst, neki listovi u prvoj polovini dohvaćeni su vlagom; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na sredini korica.

Prepis je dovršen 1131/1718 (تم ١١٣١).

Na početku su bilješke s područja fikha i sadržaj. Na naslovnoj strani je zabilježen naslov i bilješke s područja fikha, među kojima jedna fetva što ju je dao Abdullah, muftija u Beogradu. Na kraju su također bilješke s područja fikha i ahlaka.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1489. Zbirka (مجموع). 2 3960.

L. 258; 21 × 14,5. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan uvježbanom rukom. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—241. ISTO

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: كتاب واقعات المفتين

Naslovi izvora podvučeni su crvenom linijom. Prvih četrdeset lista dopisano je lijepim sitnijim rukopisom, u razmaknutim redovima. Po rubovima nekih listova ima komentara.

2. L. 242—258. اجوبة قارئ الهداية على اسئلة سئل عنها

Zbirka pitanja i odgovora s područja fikha. Odgovore je dao Abū Ḥafṣ 'Omar b. 'Alī Sirāğuddīn *Qārī' al-Hidaya* al-Ḥanafī, umro 829/1426 (v. br. 1260,[4]). U rukopisu, u vrhu prve stranice, naslov je: رسالة للشيخ سراج الدين عمر قارئ الهداية. Naslovi: سئل — اجاب pisani su crvenim mastilom.

Prepisao oba djela Muṣṭafa b. Ṣāliḥ-efendi an-Nā'imī al-Mostārī (iz Mostara), 1175/1761.

(لله الحمد على اتمام هذا الكتاب وانا الفقير ... مصطفى بن صالح افندى الناعمى الموستارى فى ١٢ م را سنة ١١٧٥)

Na početku pod t. 1 veći broj (19) lista sadrži bilješke s područja fikha i razne fetve — na arapskom i turskom jeziku, te sadržaj za oba djela. Mnoge fetve ovdje dali su i potpisali naše muftije iz Sarajeva, Mostara i Blagaja. Na naslovnoj strani su također bilješke s područja fikha i naslov djela. Na kraju pod t. 2 nalaze se također bilješke s područja fikha i fetve. Većina ovih bilježaka i fetvi pisano je rukom prepisivača.

Uvakufio prepisivač Mustafa-efendi Nā'imizade (v. krupno pisanu bilješku u vrhu prve stranice pod t. 1).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1490. رسالة فى حكم التغنى للمرعشى 2913.

Risala o učenju i stanovištu islama u pogledu pjevanja i muzike. Napisao Muḥammad b. Abū Bakr al-Mar'ašī Sačaqlīzāde, umro 1150/1737. Rad je raspoređen na uvod, glavni predmet i završetak.

GAL II, 370.

Početak:

وتحمده وصلوة على رسوله وعلى آله يقول البائس الفقير محمد المرعشى المدعو بساچقلى زاده ... لما اشتبه حكم التغنى على كثير من الناس ... فوضعت فيه رسالة مشتملة على مقدمة ومقصد وخاتمة

L. 22; 19 × 13. *Ta'līq* krupniji, pisan uvježbanom rukom, u razmaknutim redovima. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima nekih listova ima komentara. Papir bijel; poveza nema.

Prepis je dovršen u mjesecu ševalu 1287/1870.

(تم فى شهر شوال المكرم من سنة ١٢٨٧)

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1491. Zbirka (مجموع), 3 **1915.**

L. 91; 21,5 × 16. *Nasḫ* i *ta'līq*, pisani vještom rukom. Papir žućkast i bijel, glat, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

1. L. 1—24. ميزان المدعين فى اقامة البينتين

Kraće djelo o postupku suda u slučajevima kad dvije stranke potražuju pred sudom istu stvar sa istim, tj. jednakim, dokazima. Napisao 'Abdulbāqī Esīrīzāde b. Muḥammad-efendi Esīrī (koji je živio i radio u XII/XVIII stoljeću). Djelo je dovršeno 1156/1743.

OM I, 231.

Naslov djela i ime autora navedeni su prema rukopisu i prema M. Tahiru. Istina, M. Tahir (n. m.) kaže da je ovo djelo na turskom jeziku, što nije tačno; na turskom jeziku je samo uvod djela, — i to u ovoj verziji, po kojoj je dat ovaj naš rukopis. Postoje, međutim, i druge verzije istog, u kojima nema turskog uvoda. Brockelmann pak (GAL, S. II, 642) pogrešno pripisuje ovo djelo šejhul-islamu Muhyiddīn-efendiyi Čivizāde, na što ga je, držimo, navela činjenica, što se na kraju djela, u nekim njegovim verzijama, kaže za neka tumačenja *(tahrīrāt)*, da su uzeta od Čivizade-ta (umro 954/1547).

Početak i dijelovi uvoda poslije besmele:

ديباجهٔ جريدهٔ نوپيدا وسرلوحهٔ اوراق بيضا حمد وسپاس حكيم ازلى وشكرلى قياس لم
يزلى زيننور وصلوة وسلام ... بو عبد فقير اسيرى زاده عبد الباق ديمكله شهير پرعجز تقصيرك
أكثر اوقاتده حسب حالى اشتغال فقه شريفدن خالى اولميوب ... الحالة هذه اشبو سال فرخنده
فال يعنى بيك يوز اللى التى سنه سى شوالنده بدايتم سنهٔ مذكوره آخر نده نهايت بولمغله اشبو
رسالة جديده نك نام نامى واسم ساميسى ميزان المدعين فى اقامة البينتين ديو تسميه ايلد يكمد
نصكره ... اعلم ان رجلين اذا ادعيا عينا وبرهنا

Zatim je dat sadržaj, tj. naslovi 96 poglavlja koja su gore napomenuta, a u kojima su u toku djela obrađene sve moguće forme i situacije, u slučaju ovakvih sporova i dokazivanja. Poslije sadržaja, početak daljeg izlaganja je:

ومن اهم مسائل هذه الرسالة معرفة القول المختار من الاقوال المختلفة اذا تعارض ما فى
المتون والفتاوى فالمعتمد ما فى المتون

Na kraju su dodata neka tumačenja navedenog Čivizade, čime je ova verzija opširnija od nekih drugih.

Završetak je:

تم الكلام بعون الله الملك العلام من تحريرات الفاضل زبدة الانام المرحوم المعروف
بجيوى زاده بين الخواص والعوام رحمه الله تعالى

Stranice su obrubljene crvenom linijom.

Listovi od 25—29 su neispisani.

Na l. 30—31 je odlomak na turskom jeziku s područja astrologije pod naslovom: احكام اتصالات كواكب

Listovi 32—33 su neispisani.

Na l. 34—35 su razlomci brojeva.

Listovi 36—49 su neispisani.

Na l. 50—51 nalazi se uputstvo i recepti na turskom jeziku za liječenje nekih bolesti.

Listovi 52—64 su neispisani.

Na l. 65—66 su bilješke na turskom jeziku s područja gatanja po zvijezdama. To je kratko tumačenje o tom koje poslove treba raditi pod znakom svakog pojedinog zvijezda od dvanaest sazvježđa.

Listovi 67—69 su neispisani.

Na l. 70—71 su dvije tabele, na kojima je dat pregled dana u sedmici, časova (sati) i planeta sa oznakom određenih poslova i šta oni donose u određenim okolnostima i uslovima.

2. L. 72—73. (قصيدة بالتركية فى ساعات النحس والسعد)

Spjev od trideset stihova na turskom jeziku o gatanju po zvijezdama (radi pronalaženja časova sreće ili nesreće). Sastavio Ibrāhīm Ḥaqqī, pisac *Ma'rifetname*, umro 1195/1780.

Početak:

خدايه شكر كيم خلق ايتدى بونجه انجم وافلاك
صلات اول دوستنه اولسونكه شانده ديمش لولاك
وبعد حق دير علم فلك سرّن عيان ايتدم
اوتوزبيت ايچره نحس وسعد ساعاتى بيان ايتدم

Poslije toga, na l. 73, je tabela, u kojoj su upisani sedmični dani, sati i zviježđe (planete) sunčevog sistema.

Na l. 74 je opet kraća kasida od istog sastavljača Ibrahim Hakije, o značaju dvanaest zviježđa. (Sve ovo o gatanju, tabele i kaside preneseno je iz *Ma'rifetname*, v. I, 11).

Listovi 75—77 su neispisani.

Na listovima 78—79 su bilješke na turskom jeziku o uklanjanju masnih fleka sa platna ili štofa (باب لكه اسبابه بولوشوب چقارمسن بيان ايدر), te o liječenju nekih bolesti kod konja i drugih životinja.

Na l. 80 je tabela sedmičnih dana radi gatanja. List 81 je neispisan.

Na listovima 82—83 je bilješka na turskom jeziku u vezi sa učenjem Kur'ana i hatma-dova.

3. L. 84—87. حجامية او رسالة فى الحجامة والفصد بالتركية

Traktat na turskom jeziku o liječenju puštanjem krvi. Napisao neki Muḥammad b. Maḥmūd, 1171/1757. Izvori, koji su nam pristupačni, ne navode ovu risalu(?). Gornji naslov, ime autora i datum sastava navedeni su prema rukopisu. Rad je raspoređen na četiri poglavlja (bab, — v. I, 111).

Ta'līq. U pisanju ima grešaka.

Na kraju je jedna kraća dova i pismo na turskom jeziku u vezi sa nekim bračnim sporom.

Prepisao pod t. 1 Muḥammad Sālim b. Ḥasan Glođozade el-Bosnevi es-Sarayi (Bošnjak iz Sarajeva), za vrijeme službovanja kao kadija u Tuzli, 2. šabana 1228/1813.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة الشريفة (من ميزان المدعين) على يد العبد الفقير
محمد سالم بن حسن الشهير بغلوجوزاده البوسنوى السرايى فى حال نيابتى بمملحة زير فى اليوم
الثانى من شهر شعبان من شهور السنة الثامن والعشرين ومائتين والف)

Prepis pod t. 2—3 dovršen je 1234—35/1818—19.

Uvakufio Ismet-efendija Svrzo, sin Vejsil-efendije (iz Sarajeva).

1492. Zbirka (مجموع), 3 **980.**

L. 356; 23,5 × 15. *Ta'līq* sitniji, složen i (na kraju zbirke) *nasḫ*, pisan vještom rukom. Papir bijel i žućkast, glat; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—19. ISTO (kao br. 1491,

Naslov u rukopisu po donjem prerezu listova je:

ميزان المدعين فى اقامة البينات

Početak i uvod ovog primjerka su na arapskom jeziku:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله وصحبه اجمعين وبعد
فيا معاشر القضاة والحكام حفظنا الله تعالى واياكم عن السهو والخطأ فى الاحكام لا تغرنكم
عبارات المتون والشروح والفتاوى لانه قد يكون عبارات الشروح راجحا على المتون والفتاوى

Završetak je:

ادّعى ملكا مطلقا فقد ادعى الملك فى الحال وفيما مضى والشهود اذا شهدوا بالشراء فقد
شهدوا له بالملك فى الحال فكانت شهادتهم باقل مما ادّعى كذا فى قاضيخان فى باب الشهادة
تمت الرسالة بعون الله تعالى

Stranice i pojedine *mes'ele* obrubljene su crvenom linijom.

2. L. 20—141. حلّ المشكلات فى الفرائض

Djelo s područja nasljednog prava. Napisao Šuǧā' b. Nūrullāh al-Anqarevi, učitelj na carskom dvoru, u Jedreni umro oko 965/ GAL II, 432; AM I, 415.

Početak:

الحمد لله الملك العليم العلام الذى جعل العلماء ورثة الانبياء ... وبعد لما رأيت استخراج
مسائل الفرائض مشكلا على بعض الاخوان

Stranice su obrubljene crvenom linijom.

3. L. 142—356. نقول البهجة
(او مآخذ البهجة)

Izvori djelu بهجة الفتاوى. Osnovno djelo *Bahǧat al-fatāwā* napisao je na turskom jeziku muftija 'Abdullah b. Muḥammad al-Ḥanafī Yenišehirī (iz Jenišehira), umro 1156/1743 (v. Ismā'īl-paša, Ḏail I, 202). Ovo djelo (Nuqūl) sabrao je i napisao, držimo, učenik navedenog autora osnovnog djela, a to je al-Maula Muḥammad al-Fiqhī al-'Ayni, koji je sredio osnovno djelo svoga učitelja. U uvodu pisac kaže da se navedena zbirka fetvi بهجة الفتاوى brzo proširila, ali su neuki prepisivači iskrivili njen tekst, a naročito nazive izvora, prema kojima je zbirka rađena. Zato je on naumio da ispravi nastale greške. U tu svrhu dao se na posao i u saradnji sa ulemom svoga vremena izradio ovo djelo koje je konačno dovršeno 1166/

1752. Djelo je namijenjeno da bude pomagalo kadijama u njihovom radu. Bibliografski izvori, koji uopće navode ovo djelo (Nuqūl ne navode mu autora (v. Defter Kutubhanei Waliyuddīn, 88), ili mu navode autora pogrešno (v. Muhammad Es'ad Talass, al-Kaššāf, Bagdad — 1953, *str.* 80).

Početak i dio uvoda glasi:

الحمد لله رب العالمين .. وبعد لما اشتهر بهجة الفتاوى بين الانام واستكتبها الخواص
والعوام بيد ان الكاتبين الساهين والناسخين الخاطئين حرفوا كثيرا من العبارات تحريفا وصحفوا
اسامى الكتب وعنوان الابواب والفصول تصحيفا اردت ان اردّ تلك المسائل الى مآخذها واعين
اسامى الكتب مع ابوابها وفصولها كما فعل العالم الفاضل والنحرير الكامل .. شيخ الاسلام
ومفتى الانام عبد الله المرحوم .. فاستصحبت جهابذة فقهاء الاوان وبذلت وسعى مع هؤلاء
الخلان .. تسهيلا لمن اعتمل بها من القضاة والحكام فقد جاء ذلك على وفق المرام .. واتفق
التبييض بعد الاتمام لسنة ست وستين ومائة والف .. باب المسائل المتعلقة بالاعتقادات

Naslovi izvora podvučeni su crvenom crticom. Jedan dio ovog primjerka (oko 60 lista na kraju) dopisan je drugim rukopisom.

Prepisao cijelu zbirku (izuzev pri kraju pod t. 3) as-Sayyid Muhammad Hāšim b. Davūd 'Ārif b. Aḥmad b. Šaiḫ Muṣṭafa b. al-Ḥāğ Yūsuf, 1270/1853, kako je to zabilježeno na kraju pod t. 2.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة اللطيفة المسماة بحل المشكلات كتبه الفقير ..
السيد محمد هاشم بن داود عارف بن احمد بن شيخ مصطفى بن الحاج يوسف .. سنة ١٢٧٠)

Na prvom zaštitnom listu zabilježeno je olovkom ime ranijeg vlasnika (Muhamed Akif Hadžihusejnović, — koji je inače bio bibliotekar ove Biblioteke i muvekkit). Na početku pod t. 1 je sadržaj, pisan rukom prepisivača, crnim, crvenim i modrim mastilom. Na početku pod t. t. 2 i 3 su također sadržaji, pisani rukom prepisivača. Na naslovnoj strani pod t. 3 je fetva na turskom jeziku od Ebu s-Suūda.

Uvakufio Akif-efendija Hadžihusejnović.

1493. Zbirka (مجموع), 5 761.

L. 22; 20 × 15,5. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, krupniji, pisan vještom rukom, držimo, samog autora, — jer po svemu nam izgleda da je ova cijela zbirka autograf. Papir tamnobijel; povez poluplatneni.

1. L. 1—3. رسالة فى فضيلة الجماعة

لمصطفى الاقحصارى البوسنوى المتوفى سنة ١١٦٩

Traktat o važnosti džemaata (zajedničkog klanjanja namaza). Napisao ovu i slijedeće risale u ovoj zbirci naš učenjak iz Prusca Muṣṭafa b. Muḥammad al-Aqḥisārī, umro (kao muftija u svom rodnom Pruscu) 1169/1755.

Početak:

الحمد لله الذى جعلنا امة وسطا فى الحالات والاوقات .. وبعد فإنى اريد ان ابيّن على
وجه الاختصار فضيلة الجماعة برسالة مستقلة

Završetak je:

(تجزت الرسالة على يد مصطفى بن محمد بن محمد الاقحصارى–نسبة الى بلدة
صغيرة فى بوسنة ويسميها الاهالى پروساج)

2. L. 4—5. رسالة فى صوم الست من شوال

للمؤلف المذكور

Kratka rasprava o postu šest dana mjeseca ševvala, od istog pisca.

Početak:

الحمد لله الملك المتعال المنزه عن الشبيه والمثال .. اعلم ان صاحب التنوير صرح فى كتاب
الصوم وقال ندب تفريق صوم الست من شوال

3. L. 6—13. رسالة فى الرحمة والشفقة على الخلق

للمؤلف المذكور

Traktat o samilosti i humanosti prema živim stvorenjima, po islamskom učenju, od istog pisca.

Početak:

الحمد لله الذى جعل رحمته قريبا للمحسنين واختص بعض عباده لحوائج الناس
مشغولين .. وبعد فلما رأيت المرحمة والشفقة على الخلق من أهم الامور .. احببت ان ابين نبذة
منها برسالة مستقلة

Završetak je:

تجزت الرسالة بعون الله على يد العبد الفقير الحاج مصطفى بن محمد .. يوم الخميس فى
اوائل ربيع الاول سنة اربع وخمسين ومائة والف

4. L. 14—20. رسالة فى حكم القهوة والدخان والاشربة

للمؤلف المذكور

Rasprava o upotrebi kahve, duhana, te opojnih pića uopće sa vjerskog gledišta, od istog pisca.

Početak:

الحمد لله الذى انزل القرآن مفرّقا بين الحلال والحرام وفضلنا به على الامم السابقة بالعلم واستخراج الاحكام .. وبعد فيقول الفقير الى الله البارى مصطفى بن محمد الاقحصارى لما سألنى واحد من اكابر الفضلاء .. عن القهوة والدخان والاشربة المحرمة وهو اعلم من المسئول عنها فاخذتنى الغيرة الدينية والحمية الاسلامية ببيان هذه الأشياء بطريق الاختصار

Istaknute riječi su podvučene crvenom crtom.

5. L. 21—22. رسالة الذاكر فى زيارة اهل المقابر

للمؤلف المذكور ، فى آخرها نقص

Traktat o posjećivanju groblja, od istog pisca. **Primjerak je nepotpun na kraju.**

Bratislava, 136.

Početak:

الحمد لله الذى لا يخفى عليه شىء فى الأرض ولا فى السماء وهو الذى يصوركم فى الارحام كيف يشاء

Risala je raspoređena na uvod i pet poglavlja *(fasl)*. Ovdje se nalazi samo prva stranica i završetak.

تمت الرسالة لحاج مصطفى بن محمد الاقحصارى ..لسنةاثنى وخمسين ومائة والف

Cijela zbirka napisana je u vremenu od 1152—54/1739—41, kako je to zabilježeno na kraju pod t. t. 3 i 5.

M. Handžić, al-Ǧauhar, 134, govoreći o ovom piscu, navodi mu od svih ovih rasprava samo ovu posljednju. Prethodne su dosad bile nepoznate.

1494. Zbirka (مجموع) , 3 **1692.**

L, 98; 20,5 × 12,5. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni, oštećen crvotočinom.

1. L. 1—8. رسالة فى البسملة

Traktat o tumačenju i značaju Besmele. Napisao Muḥammad b. Muṣṭafa al-Aqkermānī, umro 1174/1760.

AM II, 332; OM I, 214.

Početak:

الحمد لله الذى وعد لمن ذكره ذِكره بين الملائكة المقربين واثنى على ذاكريه من عباده المكرمين .. وبعد فيقول العبد المفتقر الى الله المقتدر محمد بن مصطفى الاقكرمانى هذه كلمات جميلة فى شأن شرح التسمية

2. L. 8—12. القصيدة النونية فى العقائد

لخضر بيك

Spjev o islamskom vjerovanju, što ga je napisao Maulānā Ḥiḍr-bey b. Ǧalāluddīn, umro 863/1458 (v. I, 187).

Nasḫ krupniji, vokalizovan.

Slijedećih sedam lista su neispisani.

3. L. 13—98. شرح القصيدة النونية

للخيالى

Komentar prethodnom spjevu. Napisao Munla Aḥmad b. Mūsā al-Ḫayālī, umro poslije 860/1455 (v. I, 450).

Osnovni tekst je podvučen crvenom linijom.

Prepisao cijelu zbirku 'Abdullāh-efendija Kantamirija, što se vidi po rukopisu.

Iz Kantamirine biblioteke.

1495. مناسك الحج **1866.**

Djelo o obredima Hadža. Napisao naš alim 'Abdulwahhāb b. Ḥasan-efendī b. Muḥammad-efendī b. Ibrāhīm-efendī b. Aḥmad--efendī b. Sulaymān-efendī b. Muḥammad-efendī el-Bosnawī, umro u Misiru 1205/1791. Pisac je rodom iz Sarajeva, a živio je i radio (držao predavanja i vazove) u Meki, Medini i Egiptu. Bio je veliki kritičar i revolucionarnog duha, pa je u svojim vazovima nemilosrdno šibao sve mane i slabosti imućnih i vladajućih slojeva, kao i njihove nepravde prema narodu. Zbog toga je bio proganjan (v. M. Handžić, el-Ǧauhar el-esnā — str. 101—103). Djelo je napisao

u Mekki, na zahtjev nekih hadžija, 1175/1761. Ovaj primjerak je uvakufio i poslao u svoje rodno mjesto Sarajevo za Šehdi-efendinu biblioteku, 1201/1786 (v. bilješke na stranicama naslovnoj i posljednjoj i M. Handžić, Književni rad, str. 14—15). Djelo je izbor iz raznih djela hanefijskog mezheba. Naslov u rukopisu glasi:

هذا كتاب فى بيان مناسك الحج على مذهب الامام الاعظم للعالم العلامة سيدى عبد
الوهاب افندى بن حسن افندى بن محمد افندى

Početak:

الحمد لله اكمل الحمد على ما هدانا للاسلام وخصّنا بوجوب حج بيته الحرام .. وبعد
فيقول العبد الفقير .. عبد الوهاب بن حسن افندى مولداً بوسنوياً مسكنا مكيا
(اى : البوسنوى مولدا المكى مسكنا) فقد التمس منى بعض الاخوان .. لما كنت ادرس تجاه
الكعبة الشريفة ان اجمع لهم مسائل الحج والعمرة

L. 192; 21,5 × 15. *Nasẖ* krupniji, vokalizovan, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima. Stranice su obrubljene sa dvije crvene linije. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, oštećen.

Prepisao neki piščev učenik, u drugoj polovini XII/XVIII stoljeća.

Na naslovnoj strani je naslov djela, četiri otiska ličnog pečata autora, te bilješka o njegovom zavještanju ovog primjerka.

(اوقف وسبل لله تعالى مؤلف هذا الكتاب على من ينتفع به من اهل العلم وجعل مقره
فى بلدته الاصلية المسماة بمدينة سراى بوسنه .. تحرر فى غرة جمادى الاخر سنة ١٢٠١ ..)

Na kraju je također slična bilješka o zavještanju rukopisa. Ove bilješke napisao je, držimo, sam prepisivač, po nalogu autora. Na posljednjem zaštitnom listu su tri lična pečata, vjerovatno, prepisivača.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1496. رسالة فى الهجرة 1343.

Rasprava o hidžretu (emigraciji) iz vjerskih razloga. Napisao Muḥammad Taufīq Azabagić, muftija Tuzle i kasnije vrhovni vjerski starješina muslimana Bosne, umro 1337/1918. Rad je raspoređen na tri poglavlja.

M. Handžić, al-Gauhar, 125; Književni rad, 34.

U rukopisu je naslov:

رسالة فى الهجرة للحاج الحافظ محمد توفيق افندى عزب آغازاده القاضى بطوزله والمفتى بها
وصار بعد ذلك رئيس العلماء (شيخ الاسلام) ببوسنه وهرسك رحمه الله

Ispod naslova je bilješka, u kojoj prepisivač kaže da je prepisao iz nečitkog primjerka koji je bio otisnut na šapirograf.

(O istoj temi i od istog autora postoji rasprava i na turskom jeziku pod naslovom: هجرت حقنده رساله).

Početak:

الحمد لله الذى بشر حبيبه بالرد الى معاده فقال لتدخلن المسجد الحرام ان شاء الله
والصلاة والسلام على سيدنا محمد الذى قال فى حديثه حب الوطن من الايمان والمهاجر من
هجر ما نهى الله .. اما بعد فهذه رسالة فى الهجرة مرتبة على ثلاثة فصول الفصل الاول فى
حكم الهجرة والاحاديث المتعلقة بها واقوال العلماء فيها الفصل الثانى فى بيان دار الحرب وانها
بما تصير دار اسلام وبالعكس وفى حق الجمعة والعيدين وتولية القضاء فى بعض البلاد الفصل
الثالث فى تفصيل الفتح وتقسيمه

L. 12; 21 × 17. *Nasẖ* lijep, čitak. Po marginama listova ima dosta komentara, pisanih rukom prepisivača. Pri kraju, jedna stranica je neispisana, jer se na tom mjestu nije mogao pročitati tekst izvornog primjerka. Papir bijel, deblji, čvrst; poveza nema.

Prepisao Muḥammad b. Muḥammad al-Ḫanǧī (Hadži Mehmed Handžić) krajem mjeseca džumadel-ula 1361/1942.*)

(استنسخه لنفسه .. محمد بن محمد بن محمد بن صالح بن محمد الخانجى البوسنوى ..
فى اواخر جمادى الاولى من سنة الف وثلثمائة واحدى وستين ..)

1497. بيان الامناء فى حكم الاستمناء 1351.

Traktat o onaniji, sa vjerskog gledišta. Napisao al-Ḥāǧ Muḥammad al-Ḫānǧī (Hadži Mehmed Handžić), umro 1363/1944. Ovo je

*) U svoje vrijeme, kad su Bosna i Hercegovina izdvojene ispod vlasti islamske države Turske i došle pod vlast hrišćanske države Austrije (zaključkom Berlinskog kongresa 1878 — a posebno aneksijom 1908), mnogi su naši ondašnji hodže i muslimani smatrali da im je farz (vjerska dužnost), seliti iz svoje okupirane zemlje u neku islamsku zemlju zbog ugroženosti njihove vjere, kako su govorili. Obje navedene rasprave napisane su radi pobijanja takvog mišljenja, pledirajući da bosanskohercegovački muslimani ne sele, nego da ostanu na svojoj rodnoj grudi. Rad je sačinjen na osnovu šerijatsko-pravnih propisa o tom pitanju.

prvo izdanje ovog njegova rada, dok je kasnije napisao drugo, nešto prošireno izdanje, i ono je glavni primjerak, — kako je to sam zabilježio na naslovnoj stranici, — (v. I, 341).

L. 12; 20,5 × 16. *Nasẖ*. Papir tamnobijel, deblji; povez papirni.

Rukopis je autograf, napisan za vrijeme studija u Kairu, 1347/1928.

DJELA ČIJE VRIJEME NASTANKA NIJE POZNATO

1498. النقاية فى فقه الحنفية **1761.**

لمجهول

Djelo o hanefijskom fikhu, nepoznato, od nepoznatog pisca. Gornji naslov je prema rukopisu. Ovo nije poznato djelo النقاية مختصر الوقاية, nego neko drugo. Na koricama i u vrhu prve stranice naslov je: كتاب النقاية. ḤḪ (II, 1971), govoreći o poznatoj *an-Nuqāyi*, spominje na nejasan način još neka djela pod sličnim nazivom (العمدة, — النقاية فى علم الهداية, — نقاية قاضيخان), ali nam nije poznato da li se koji od tih naziva odnosi na ovo djelo.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين .. باب ما يجوز به الوضوء وما لايجوز الماء الجارى

Posljednje je poglavlje iz fikha: كتاب الوصايا, a zatim se nalazi poglavlje: كتاب الحكايات, u kom se, uglavnom, navode neke pojedinosti o Ebu Hanifi.

L. 83; 21,5 × 15,5. *Ta'līq* krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima listova ima komentara. Papir bijel, deblji; povez polukožni.

Prepisao 'Alī b. Ḥuseyn, u nedjelju krajem mjeseca zul-kade 977/1569.

(تمت بعون الله وحسن توفيقه .. على يد العبد الضعيف .. على بن حسين .. فى آخر ذى القعدة فى يوم الاحد من اوّل وقت الظهر تاريخ سنة ٩٧٧).

Naslovna stranica je ispunjena tekstom i bilješkama s područja fikha. Dvanaest lista na kraju sadrže izvatke, fetve i bilješke, na arapskom i turskom jeziku, sabrane iz raznih fikhskih djela, o raznim pitanjima.

Uvakufio Ahmed-efendija b. Mustafa, muderis Gazi Husrev-begove medrese za istu medresu (v. bilješku na nutarnjoj strani prve korice.

1499. ISTO **2021.**

Primjerak je nepotpun u sredini. U rukopisu je naslov dat i zabilježen kasnije:

Završetak je ovdje: رسالة احكام مكلف

... الا ان يعرف طرق المسائل مذاهب القوم قال ابو بكر وان حفظ جميع كتب اصحابنا فلا بد من ان يتلمذ للفتوى حتى يهتدى اليه

L. 14: 20,5 × 14,5. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom, oštrim perom. Istaknute riječi podvučene su, s početka, crvenom crticom. Papir bijel, potamnio, glat, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Prepis je dovršen krajem muharema 1095/1683.

(تم الكتاب بعون الله تعالى .. فى اواخر محرم الحرام سنة ١٠٩٥)

Uvakufio Elči Hadži Ibrahim-paša (v. pečat i bilješku u rukopisu).

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1500. (قطعة من كتاب فى الفقه) **597.**

Fragmenat nekog fikhskog djela, bez početka i završetka.

Početak je ovdje:

.. يبيعوا الماكس بعشر ويبيعوا المسترسل بغيره وهذا ما يجب على ولّى الحسبة انكاره وهذا بمنزلة تلق السلع فان القادم جاهل بالسعر

Prvo poglavlje je:

فصل واما التسعير فمنه ما هو ظلم محرم ومنه ما هو عدل جايز فاذا تضمن ظلم الناس والزامهم بغير حق على البيع بثمن لا يرضونه او منعهم مما اباحه الله لهم فهو حرام

L. 117; 27 × 19. *Nasẖ*, pisan krupnije, širokim perom, uvježbanom rukom.

Rukopis potječe, vjerovatno, iz XVI stoljeća.

1501. **شرح كتاب فى الفقه** **592.**

لمجهول

Komentar nekom fikhskom djelu, oboje nepoznato. Primjerak je nepotpun s početka i na kraju.

Prvo poglavlje ovdje je: كتاب الصلاة , čiji je početak:

قوله واذا تعارضت الآثار لا ينقضى بالشك يعنى ان وقت الظهر لا ينقضى اذا صار ظل
كل شىء مثله بل اذا صار ظل كل شىء مثليه عند ابى حنيفة رحمه الله وفيه نظر فانه لا يعارض
قوله صلى الله عليه وسلم ابردوا بالظهر فان شدة الحر من فيح جهنم حديث امامة جبريل

L. 257; 27,5 × 18,5. *Nasḫ* starinski, krupniji, lijep, pisan širokim perom, u razmaknutim redovima, djelomično bez dijakritičkih znakova. Papir tamnobijel, deblji, listovi dohvaćeni vlagom, prosuti i ispremetani; poveza nema.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVI ili iz XVII stoljeća, pa je jasno da je djelo nastalo u tom vremenu ili ranije.

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat u rukopisu).

1502. **(كتاب فى الفقه)** **893.**

او

(مسائل فقهية)

مخروم فى اوله وآخره

Djelo s područja fikha od nepoznatog pisca, nepotpuno na početku i na kraju. Obrađuje razna pojedina pitanja iz širokog područja šerijatskog prava — i to više ona koja su se javljala u praksi. Rađeno je ili sabrano po mnogobrojnim fikhskim djelima, sa namjerom da bude praktični priručnik prvenstveno za šerijatske sudije i za muftije. Poslije svakog obrađenog pitanja navedeno je djelo iz koga je dotično rješenje uzeto. Raspoređeno je po poglavljima na uobičajeni način u fikhskim djelima. Radovi ove vrste obično su poznati pod općim nazivima — المسائل الفقهية — فوائد الفقهاء — المسائل المهات فى الفروع — الفتاوى itd. Poznato je više djela ovakve sadr-

žine, ali na našem rukopisu nemamo nikakve oznake po kojoj bismo mogli odrediti koje je i čije ovo djelo.

Početak je ovdje:

.. الاشراف كالفقهاء والعلوية ان يقول له الحاكم بلغنى انك تفعل كذا وكذا وتعزير
الاشراف كالدهاقنة الاعلام والجرّ الى باب الحاكم وتعزير الاوساط كالسوقية الاعلام والجرّ الى
باب الحاكم والحبس .. بزّازية فى الحدود

Prvo poglavlje ovdje je:

كتاب السرقة ولو شهدوا على العبد المحجور بسرقة عشر دراهم وهو يجحد لا يقضى حتى
يحضره مولاه فيقضى بالقطع ورد العين ان كانت قائمة .. قاضيخان فى اواخر كتاب المأذون

L. 147; 21 × 15. *Nasḫ* sitan, složen, pisan uvježbanom rukom. Prvih 70 lista izgubljeno i dopisano kasnije drugim, slabijim rukopisom. Po rubovima listova ima bilježaka u vezi sa tekstom. Papir tamnobijel, deblji, povez izgubljen.

Rukopis, vjerovatno, potiče iz XVII stoljeća.

1503. **(كتاب فى الفقه — المسائل الفقهية)** **2550.**

Djelo o fikhu, slično prethodnom, od nepoznatog pisca. Jedan svezak, potpun.

Početak:

كتاب الطهارة — وفى الخانية الماء الذى يتوضأ به ثلثة الماء الجارى والماء الراكد وماء البئر
واقويها الماء الجارى ان كان قوىّ الجرى يجوز الاغتسال فيه والوضوء منه

Posljednje poglavlje je: كتاب الوصايا .. فصل فى الايصاء , a završetak je riječima:

ولا يجوز بيع الوصى بغبن فاحش لا يتغابن الناس فى مثله وكذا اذا اشترى الوصى شيئا
ليتيم لا يجوز شراؤه بغبن فاحش والكل فى الخانية غفر الله لجامع هذه المسائل ومهمات الحكّام

L. 161; 20 × 13. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, sitan, složen, pisan uvježbanom rukom. Na marginama nekih listova ima nešto glosa. Nekoliko lista na kraju dopisano je kasnije drugim, također lijepim rukopisom. Papir tamnobijel i bijel, listovi dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

Rukopis potiče, vjerovatno, iz druge polovine XVII stoljeća.

Prvi zaštitni list s početka, na kome su se nalazile, vjerovatno, važne bilješke, neko je namjerno otkinuo. Na slijedećem zaštitnom

listu i na naslovnoj stranici nalaze se bilješke s područja fikha i sadržaj. Tu se nalazi i nekoliko fetvi o pitanjima iz nasljedstva i drugih imovinskih odnosa, na turskom jeziku, koje su potpisali: Hasan, muftija u Mostaru (dvije fetve) i Mustafa, muftija u Mostaru (ostale fetve). Držimo da je ovdje riječ o mostarskom muderrisu i muftiji Hasan-efendiji koji je umro 1104/1692 i o njegovom učeniku i nasljedniku Mustafa-efendiji, sinu Jusufovu — Šejh Juji, koji je umro 1119/1707. Primjerak je, po tome, bio u njihovom posjedu, a čini nam se da ga je prepisao Hasan-efendija.

1504. التيسير فى الفقه 3718.

Kratak komentar, zapravo rječnik ili tumačenje izraza i pojmova, nekog djela s područja fikha. Napisao Aḥmad b. Muḥammad b. Ṣafa-Ḫoğa (Ḫwağa), čija nam je biografija nepoznata. Gornji naslov, kao i ime autora, nalaze se u bilješci na završetku rukopisa. Inače, o ovom dosta vrijednom djelu ne nalazimo spomena u katalozima i bibliografskim izvorima koji su nam pristupačni. Neko je pogrešno napisao olovkom na kraju da je to komentar djelu *al-Wiqāya*. Primjerak je, nažalost, nepotpun s početka (izgubljeno osam lista).

Početak je ovdje (na l. 9):

.. جمعواآارضا (؟) وكل ما سفل وهو ارض والمراد ههنا مقابل السماء قوله كالمطر فى الصحيح مطرت السماء من باب نصر وامطرها الله وقد مطرنا والاستمطار الاستسقاء والممطر بوزن المبصع ما يلبس فى المطر يتوق به المطر قوله والعين اى عين الماء

Početak prvog poglavlja ovdje (na l. 14) glasi:

باب التيمم وهو فى اللغة القصد فى المستصفى قال شمس الملة السرخسى رحمه الله التيمم فى اللغة القصد وفى الشرع عبارة عن القصد الى الصعيد للتطهير فالاسم شرعى فيه معنى اللغة وثبوت التيمم بالكتاب

U bilješci na završetku pisac kaže da je djelo sabrao po raznim fikhskim djelima:

قال الضعيف جامع هذا المختصر احمد بن محمد بن صفا خواجه غفر الله له ولوالديه ولجميع المسلمين اجمعين هذا آخر ما تيسر لهذا الفقير من جمع الفوائد المتعلقة بالالفاظ الفقهية من الكتب المعتبرة المذكورة باساميه فيه (!؟) صيغةً ومعنًى لغةً وشرعا وسمّيته بالتيسير فى الفقه لتيسر الفقه به والله الميسر لكل المآرب وهو على كل الامر قدير وغالب ...

L. 238 (odnosno 246); 18 × 13,5. *Nasḫ-ta'līq*, slab. U pisanju ima grešaka. Papir tamnobijel ili žućkast, deblji; povez polukožni, oštećen, prva korica izgubljena.

Prepis potiče iz XVII ili XVIII stoljeća.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1505. (كتاب فى الفقه) 4543.

مجهول

Kraće djelo o fikhu, u obliku priručnika, nama nepoznato, od nepoznatog pisca. U rukopisu nema naslova, niti uvoda, ni datuma, ni drugih podataka, bilo o piscu ili prepisivaču. Gornji naslov je dat prema sadržaju. Pod istim naslovom navode djela Aya Sofya (82) i Kairo (I, 456), a bez potrebnih podataka. Djelo je, sudeći po pismu i papiru, dosta starog datuma, vjerovatno je nastalo u XVI ili XVII stoljeću. U vrhu prve stranice je Besmela, napisana crnim mastilom, umjetnički, u obliku crteža. Ispod toga je crvenim mastilom, pismom ṯulut, napisan naslov: كتاب الطهارت. Djelo sadrži sva poglavlja fikha, uključujući i feraid.

Početak poslije navedenog naslova je:

من اراد الصلوة وهو محدث فليتوضأ وفرض الوضوء غسل الوجه واليدين مع المرفقين ومسح ربع الرأس وغسل الرجلين مع الكعبين وسننه

Na kraju su poglavlja:

كتاب الوصايا – باب الفرائض – حساب الفرائض

Sam završetak je ovdje nepotpun i bez veze s nastavkom — jer, govoreći o diobi nasljedstva, prekida se govor bez završetka, i odmah prelazi na jedno pitanje o namazu kojim se završava rukopis, uz formulu: تمت الكتاب بعون الله وحسن التوفيق.

L. 134; 20 × 15. *Nasḫ*, starinski, pisan lijepim rukopisom, u razmaknutim redovima, djelomično vokalizovan. Po rubovima listova i između redaka ima dosta komentara, pisanih sitno, rukom istog prepisivača. U pisanju ima grešaka, kao i u vokalizovanju. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez kožni, znatno oštećen.

Na početku su bilješke s područja fikha, poučni stihovi, te sadržaj, pisan kasnije drugim rukopisom. Tu je i nekoliko otisaka ličnih pečata.

Na kraju su bilješke, također s područja fikha, i nedovršeno poglavlje o dženaze-namazu.

Rukopis je iz XVII ili XVIII stoljeća.

1506. (كتاب فى الفقه) **163.**

Djelo o fikhu od nepoznatog pisca. Sabrano iz raznih fikhskih djela kao prethodno, ali ovo je drugo djelo. Rukopis nema naslova i nije dovršen. Gornji naslov je dat prema sadržaju, a isti takav naslov navodi Aya Sofya (82), ali bez podataka.

Početak:

كتاب الطهارة – وينبغى ان يكون بين بئر البالوعة وبين بئر الماء مقدار ما لا يصل

النجاسة الى بئر الماء وقدّر فى الكتاب بخمسة اذرع او سبعة وذلك غير لازم انما المعتبر عدم

وصول النجاسة وذلك يختلف بصلابة الارض ورخاوتها قاضيخان فى فصل البئر

L. 93; 29 × 16. *Ta'līq* sitan, složen, pisan uvježbanom rukom. Naslovi izvora iz kojih je djelo sabrano podvučeni su crvenom linijom. Na širokim rubovima nekih listova nalaze se bilješke ili dopune. Papir tamnobijel i žućkast, povez polukožni.

Prepis potiče, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se sadržaj. Na nekoliko mjesta otisnut je mali ovalni pečat u kome je upisano ime, vjerovatno ranijeg vlasnika (Sejjid Muhamed). Na posljednjem zaštitnom listu nalazi se pečat sa imenom preprodavca knjiga (Muhamed-aga Aganagić iz Sarajeva). Na tri mjesta otisnut je noviji pečat Gazi Husrev-begove biblioteke.

1507. (شرح كتاب فى الفقه) **4527.**

مخروم فى اوله وآخره

Komentar nekom fikhskom djelu, oboje nepoznato, od nepoznatog pisca, nepotpuno s početka i na kraju.

Početak je ovdje:

.. اعمين وابنى الزوجين وابنى احدهما لامن الآخر لكن لا يظهر بها ان ادّعى القريب

س اى اذانكحا بحضور ابنى الزوج فان كان المدّعى هو لم تقبل شهادة ابنيه له

Prvo poglavlje je:

باب نكاح الرقيق والكافر نكاح القنّ والمكاتب والمدبّر والأمة وامّ الولد بلا اذن السيد

موقوف

L. 170; 21 × 14,5. *Ta'līq*, sitniji, složen, pisan lijepim rukopisom. Osnovni tekst označen je kraticom ش , a komentar kraticom م , pisanim crvenim mastilom. Po rubovima listova i između redaka, naročito s početka, ima sitno pisanih komentara. Mnogi listovi s početka i na kraju su izgubljeni. Papir bijel, deblji, čvrst; povez otkinut, druga korica izgubljena.

Rukopis je, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

Iz biblioteke Tajib-efendije Saračevića (Sarajevo).

1508. (شرح كتاب فى الفقه) **3595.**

مخروم فى آخره كلاهما لمجهول

Komentar nekom fikhskom djelu, od nepoznatog pisca, nepotpun na kraju.

Početak osnovnog djela je:

فرض الوضوء غسل الوجه مرة ما بين منبت الشعر غالبا وبين اسفل الذقن والاذنين

والعذار لا يسقط حكم ما ورائه بل ينقل حكم ما تحته اليه كالشارب والحاجب

Početak komentara:

كتاب الطهارة الكتاب لغة اما مصدر بمعنى الجمع سمى به المفعول للمبالغة او فعال بمعنى

المفعول كاللباس بمعنى الملبوس وعلى تقديرين يكون بمعنى المجموع واصطلاحا مسائل

اعتبرت مستقلة شملت انواعا اولا الطهارة طهر الشيء بفتح الهاء وضمها والاول

افصح وهى لغة

L. 302; 22 × 15,5. *Ta'līq* složen, pisan širokim perom. Osnovni tekst pisan crnim mastilom i podvučen crnom linijom. Po širokim rubovima nekih listova ima nešto glosa. Stranica 14ᵇ je neispisana. Papir bijel, glat, neki listovi su dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku je sadržaj. Na naslovnoj strani je bilješka s područja fikha, ispod koje se nalazi nečitak potpis i datum 1264/1847. U vrhu prve stranice i još na nekim mjestima nalazi se otisak ličnog pečata ranijeg vlasnika i datum (Husejn, 1155/1742).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1509. حاشية على كتاب النكاح **2479.**

لم يعلم مؤلفها

Glosa poglavlju o braku, od nepoznatog pisca. Možda je to izvadak iz nekog djela.

Na početku se nalazi riječ الحمد لله koja je dodata kasnije, a originalni početak glasi:

لانه تارة يستحسن واخرى يكره قوله اى يستحسن النكاح عند حالة التوقان وحالة
الاعتدال والنكاح فى الحالة الاولى واجب

L. 44; 19,5 × 13,5. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Papir bijel, povez polukožni.

Rukopis potiče iz XIX stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se bilješka ranijeg vlasnika (Hasan b. Adem Nikšićevi — iz Nikšića).

Iz biblioteke Hasan-efendije Bojo-zade (v. pečat u rukopisu).

1510. مناسك الحج 2229.

ليوسف بن الياس

Djelo o hadžu. Napisao Yūsuf b. Ilyās b. Yūsuf b. Ilyās, čija nam je biografija nepoznata. Djelo je skraćena prerada opširnijeg djela o istoj temi od istog autora i sabrano je iz raznih djela, kako se to može razumjeti iz uvoda. Gornji naslov i ime autora navedeni su prema rukopisu. Inače, o njima ne nalazimo podataka u izvorima koji su nam pristupačni.

Početak:

الحمد لله الذى دعا عباده الى حرمه المحترم والى بيته المعظم والحطيم المفخّم والملتزم
والمسجد الحرام والركن والمقام والزمزم فى مكة التى تمكّ السيآت واللمم .. وبعد فان العبد
الضعيف المذنب بغير القياس يوسف بن الياس بن يوسف بن الياس لما جمع اولا فى شرح
مناسك المختار كلمات تكمل الفقهاء والاخيار ... تيسيراً للحامل والطالب بحروف رمزية تدل على
المطالب وذلك ان خ اشارة الى المختار المتن وق الى قاضى خان وك الى الكافى ون الى التبيين ود
الى الحدّادى وم الى المنافع ومن الى المناسك امير الدولة وص الى صدر الشريعة

Primjerak je nepotpun s početka; poslije prvog lista izgubljen je jedan ili više lista.

Završetak je:

وعن ابن عمر رض قال قال رسول الله ﷺ من استطاع ان يموت بالمدينة فليمت بها فانى
اشفع لمن يموت بها رواه احمد والترمذى وقال هذا حديث حسن صحيح غريب اسنادا هذه
الاحاديث كلها من مشكلة المصابيح

L. 85; 21 × 15,5. *Nasḫ*, pisan uvježbanom rukom, mjestimice vokalizovan. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Kratice, koje označavaju izvore ovom djelu, pisane su crvenim mastilom, a tekst hadisa i dova podvučen je crvenom linijom. Papir žućkast, deblji; listovi su dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Ibrāhīm b. Ǧa'far al-Magnisawī, u petak mjeseca redžepa 976/1568.

(قد تم مناسك الحج بعون الله وحسن توفيقه على يد العبد الضعيف النحيف ابراهيم بن
جعفر المغنساوى ... فى سنة ست وسبعين وتسعمائة فى شهر رجب المرجب فى ليل يوم الجمعة
بعد العشاء ...)

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se recept na turskom jeziku za neki lijek. Na naslovnoj stranici su imena ranijih vlasnika (Ahmed b. Omer b. Seid b. Ahmed el-Abdi koji kaže da je rukopis kupio 978/1570; Abdul-kerim b. el merhum Fahruddin el-Hanefi, ... Kutbuddin el-Hanefi; Muhamed b. Hudžetullah koji kaže da je rukopis kupio; Sulejman b. Ali es-Selkavi, čistač /ferraš/ u džamiji i turbetu Božijeg poslanika Muhameda u Medini). Na rubu prve i druge stranice nalaze se dva velika pečata: Fejzijje medrese i Dželaluddin Ali-paše. Na kraju su bilješke, koje sadrže magične riječi i zapise za pronalaženje izgubljenih i pokradenih stvari, te za liječenje oboljelih ovaca. Na posljednjem listu je bilješka na turskom jeziku, iz stare medicine, o glavobolji i lijekovima protiv iste. Na nutarnjoj strani druge korice zabilježeno je nekoliko djela s područja medicine i njihova cijena, te nešto bilja i plodova koji služe za sastav lijekova.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1511. الانموذج فى الفقه 1252.

Kratko djelo o šafijskom fikhu, nepoznato, od nepoznatog pisca. Sabrano je po raznim djelima, za početnike i djecu, kako je to naglašeno u uvodu (pa je to zapravo *ilmulhal*). Naslov je prema bilješci na kraju rukopisa.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسوله وحبيبه محمد افضل المخلوقين وعلى آله واصحابه اجمعين اما بعد فهذا كتاب مختصر جديد فى علم الفقه وسببه ما رأيت فى ايدى الصبيان والمبتدين كتابا (؟) يليق بحالهم فجمعت مقدارا من المسائل المستعملة بحروفها من الكتاب (الكتب) المعتبرة المعتمدة .. وقررت ما تقرر لدىّ مع قلة البضاعة .. كتاب الطهارة

Završetak:

اللهم اجعلنا من المستغفرين بالاسحار قد وقع الفراغ من تأليف انموذج من الفقه على يد العبد الضعيف المذنب المحتاج الى رحمة الله تعالى

Ime pisca i datum nastanka djela nisu navedeni, iako se može reći, sudeći po pismu i papiru, da je djelo dosta staro.

U bibliografskim izvorima koji su nam pristupačni ne nalazimo mu spomena.

L. 64; 20 × 14. *Nasḫ* lijep, krupniji, pisan u razmaknutim redovima; u pisanju ima grešaka. Po rubovima malog broja listova ima nešto glosa. Papir tamnobijel (ili žućkast), krhak, povez kožni.

Rukopis potiče, vjerovatno, iz XVI ili XVII stoljeća.

Na naslovnoj stranici nalazi se kratka dova, jedan hadis, te na rubu naslov djela, što je sve pisano kasnije. Na rubu prve stranice nalazi se bilješka — bez početka zbog oštećenja lista — u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio »ponizni Baba, sin Hadži Muhameda, za muško potomstvo svog oca, koje se mogne služiti ovom knjigom, a potom za svakog učitelja i učenika od muslimana«. Bilješka nema datuma. Na kraju iste zavještač kaže da se ranije zvao Širvānī. Iz svega rečenog dâ se razumjeti da je on pripadnik nekog derviškog reda (sufija) i da je, vjerovatno, sin turskog učenjaka i pisca Muhamed Emin Širvanije (umro 1036/1626, — v. M. Tahir, OM II, 23).

(.. على ذكور اولاد ابى القادرين على استعماله بطنا بعد بطن ثم على اولاد اولاده كذلك وان تناسلوا ثم على كل معلم ومتعلم من المسلمين فمن بدله بعد ما سمعه آه على ان يكون التولية لى ثم للموقوف عليهم على ترتيب الوقف وانا الحقير بابا ولد حاجى محمد – وندائى قبله شروانى ؟)

Na rubu posljednje stranice nalaze se stihovi na turskom jeziku u slavu Božijeg poslanika Muhameda.

1512. اساس الاسلام 1728.

Djelo o glavnim islamskim vjerskim dužnostima: namazu, zekatu, postu i hadžu (عبادات), te o griješnim riječima koje vode u bezvjerstvo (الفاظ الكفر), od nepoznatog pisca. U rukopisu, na prvom zaštitnom listu, neko je (vjerovatno sam prepisivač), pogrešno napisao naslov: خزانة ابى الليث السمرقندى, — jer se sravnjivanjem može ustanoviti da to nije Semarkandino djelo. Gornji naslov (اساس الاسلام) nalazi se na donjem prerezu listova i držimo da bi to mogao biti pravi naslov ovog djela. Bibliografski izvori, koji su nam pristupačni, ne navode ovo djelo. Istina, Aya Sofya (str. 62), u poglavlju o fikhu, navodi djelo pod istim naslovom na perzijskom jeziku, ali bez ikakvih podataka o njemu ili o piscu. Naš rukopis je na arapskom jeziku. Ismā'īl-paša (Ḏail I, 67) samo kaže da se djelo pod tim naslovom nalazi u Aja Sofiji. Flügel (III, 469) navodi djelo pod tim naslovom, ali kao neki prevod na turskom jeziku.

Početak:

الحمد لله حق حمده وصلواته على خير خلقه محمد وآله وصحبه باب ما يجوز به الوضوء وما لا يجوز اعلم ان الماء على نوعين مطلق ومقيّد فالمطلق كماء البحار وماء الانهار وماء الامطار وماء الابار والعيون والاودية فانه طاهر وطهور ما دامت صفة الاطلاق باقية فيه ويجوز به تطهير الاحداث والانجاس وحكى عن ابن عباس وابن عمر رضى الله تعالى عنهما انهما قالا الوضوء بماء البحر مكروه والماء المقيد كماء الفواكه

Završetak je:

ولو اهدى يوم النيروز الى انسان شيئا ولم يرد به تعظيم ذلك اليوم وانما فعل ذلك على عادة الناس لا يكفر كفرا حكى عن ابى حفص الكبير رح لوان رجلا عبد الله تعالى خمسين عاما ثم جاء يوم النيروز فاهدى الى بعض المشركين بيضة وهو يرى تعظيم ذلك اليوم ؟ احبط عمله خمسين عاما ومن اتى الى عند بعضهم ؟ تعظيا له كفر ! تم ! نسأل الله تعالى ان يعصمنا من الكفر وان يخرجنا من الدنيا على الاسلام انه ارحم الراحمين والحمد لله وحده

L. 109; 20,5 × 14,5. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, starinski, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Prepisao Muḥarrem b. Ḥasan, iz tvrđave Gradiška, sredinom rebiul-ahira 1042/1632.

(كتبه الحقير محرم بن حسن عن قلعة غراد شقه – فى بوسنة – فى اواسط ربيع الآخر سنة ١٠٤٢)

Prema tome, prepisivač je naš čovjek, a vjerovatno je i pisac neki naš alim, pa se djelo sačuvalo samo kod nas.

Na listovima 110—121 nalazi se dodatak koji sadrži bilješke s područja fikha, vjersko-moralnih pouka, te o vrlinama Ebu Hanife. Te bilješke sabrao je i zabilježio autor gornjeg djela, kako je to označeno u njihovom naslovu: فوائد نقلها المؤلف عفا الله عنه. Početak tih bilježaka je:

عن ابن مسعود رضى الله عنه ان الذى يفتى الناس عن كل ما يسألونه لمجنون

Na naslovnoj strani su dvije bilješke sa imenima ranijih vlasnika (Muhamed-efendija, sin Edhem-efendije, kadija u Banjoj Luci, — koji je uvakufio ovaj rukopis; Husejn Muzaferija, koji kaže da je rukopis kupio od preprodavca knjiga). Ispod ove bilješke je njegov lični pečat, a ispod toga pečat njegova sina Muhameda. — Tu je još krupnim slovima zabilježeno da je rukopis uvakufio Muzaferija.

1513. Zbirka (مجموع), 2 **1836.**

L. 22; 21 × 15,5. *Nasḫ* vokalizovan, pisan krupnije. Papir tamnobijel, deblji, povez poluplatneni.

1. L. 1—9. شروط الصلاة

Kratka uputa o namazu, sa prevodom na turskom jeziku između redaka, od nepoznatog pisca i prevodioca (v. br. 908,[3]). Osnovni rad je nastao u XVII stoljeću ili ranije. Prvi list je oštećen.

Početak je, poslije besmele:

باب شروط الصلاة وهى ثمانية الاول الوضوء بالماء المطلق بوباب نمازك شرطلرى

بيلدرر اوشرطلر سكزدر اولكسى ابدست الق مطلق صوايله

Turski prevod je napisan sitno crvenim mastilom.

2. L. 10—22. ارله عورت رساله سى

Pouke i savjeti ženama, kako će se lijepo vladati i čuvati grijeha — na turskom jeziku, od nepoznatog pisca. Rad je zasnovan na hadisima slabe vjerodostojnosti.

Početak: الحمد لله رب العالمين .. بوحديثلر عورتلر احوالين بيان ايدر

Rad je sličan vasijetu koji se pripisuje Muhamedu alejhisselam, a koji je on — navodno — uputio svojoj kćeri Fatimi.

Prepis obje rasprave potiče, vjerovatno, iz XIX stoljeća.

Na naslovnoj stranici pod t. 1 nalazi se crtež ili, možda, neki pečat koji je namjerno pobrisan.

Uvakufio Hromo-zade.

1514. كتاب الحياة شرح شروط الصلاة **1799.**

Komentar prethodnoj risali *Šurūṭ aṣ-ṣalāh*. Napisao Muṣliḥuddīn Muṣṭafa . Ḥamza b. Ibrāhīm b. Waliyuddīn al-Adawī, umro poslije 1085/1674.

Kairo I, 418; AM II, 441.

Rad je dosta slabog sastava. Gornji naslov komentara je prema rukopisu. Pisac u početku kaže da on ima i drugi svoj komentar istom djelu pod naslovom: منقولة الدلائل, koji se nalazi u ovoj biblioteci i koji smo ranije naveli (v. br. 908,[3] — br. inv. 1209).

Ispod naslova, na cijeloj prvoj strani, ispisana je rukom prepisivača bilješka s područja fikha, a tek na drugoj strani je početak koji glasi:

الحمد لله الذى خلق آدم بقدرته واسجد له جميع ملائكته واسكنه فى جناته ثم حكم بالموت عليه وعلى ذرياته وصلاته وسلامه على افضل رسله وانبيائه محمد وعلى آله واولاده واصحابه وهو اسم نبينا عليه الصلاة والسلام فى الارض وفى السموات احمد وفى العرش ابو القاسم ابن عبد الله .. سميته كتاب الحياة شرح شروط الصلاة ومآخذ الكتاب هذه مجمع البحرين وشرحه ! للمصنف وابن الملك والبداية والهداية .. وجملة هذه الكتب ٧٥ والله اعلم باب شروط الصلاة وهى جمع شرط والشرط فى اصلاح الفقهاء عبارة عما يتوقف عليه .. وهى ست وقيل ثمان وقد وضع هذا الباب لبيانها .. ثم للصلاة شروط واركان .. وهى ثمانية .. الاول الوضوء بالماء المطلق وقد بينا الوضوء لغة واصطلاحا فى شرحنا شروط الصلاة – ! المسمى بمنقولة الدلائل من طالعه من المبتدئين يطلع على علوم كثيرة فى ازمنة قليلة

U uvodu, komentator navodi rodoslovlje Muhameda alejhisselam i razne druge stvari koje nisu u direktnoj vezi sa predmetom, te izvore ovog svog rada kojih je nabrojio 75. Pri kraju kaže:

انتهى كتاب الحياة شرح شروط الصلاة ومخرج مسائل هذه الرسالة مأخوذة من الكتب المعتبرة التى ذكرت فى اول الكتاب والله اعلم بالصواب

L. 137; 21 × 15. *Nasḫ* jednostavan, pisan krupnije, slabim rukopisom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. S početka su istaknute riječi pisane crvenim mastilom. U pisanju ima grešaka. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Prepis je dovršen polovinom ramazana 1102/1690, kako se može razumjeti iz slabo sastavljene bilješke na kraju.

(تم هذا الكتاب فى محرم الحرام شهر رمضان ؟! ليلة الثلاث نصف شهر المبارك فى سنة
الف ومائة واثنين ايها الاخوان فى الدين قال بعض الفضلاء لا تنظر الى من قال وانظر الى
ما قال ..)

Na početku i na rubovima nekih listova nalazi se krupna bilješka: وقف لله .

Iz Kantamirine biblioteke.

1515. باب شروط الصلاة 4347.

(وهى ستة)

Traktat o namazu (v. I, 113, i ovdje 1257,[3]).

L. 20; 16,5 × 11,5. *Nasḫ* krupniji, jednostavan, vokalizovan. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni.

Prepisao Munla 'Abdullāh 'Izzetīzāde, iz Stoca, 1199/1784, kako se razumije iz bilježaka na kraju, pisanih slabim arapskim stilom.

1516. باب شروط الصلاة وهى ستة 4305.

مع الترجمة التركية

Risala o namazu, sa prevodom na turskom jeziku, od nepoznatog pisca i prevodioca (v. I, 113 i 118).

Početak osnovnog djela: v. I, 113.

Početak prevoda:

حقيقتده الله ايچون حمد ثابتدر ايله الله كه عالملرينك ربيدر دخى صلوت دخى سلام
محمد اوزرينه اولسون

L. 27; 18 × 13. *Nasḫ* slab. Turski prevod nalazi se između redaka. Papir bijel, deblji, povez papirni.

Rukopis je iz XIX stoljeća, od nekog učenika medrese.

Na kraju se nalaze imena više učenika.

1517. (كتاب فى الصلاة) 885.

لمجهول

مخروم فى اوله

Djelo o namazu, nepoznato, od nepoznatog pisca. Rukopis je nepotpun s početka. Na prvom listu, koji se ovdje nalazi, početak je:

لابى عبد الله الزعفرانى رح رجل مسح على خفيه ثم دخل الماء فى خفيه ان ابتلّ جميع
احدى القدمين ينتقض مسحه رجل اخرج عقبه من عقب الخف

Završetak je:

قال الامام فخر الدين رحمه الله فى فتاواه واذا خفف المشدّد لا تفسد الا فى قول ربّ
العالمين اقرأ اياك نعبد تشديد تفسد وعامّة المشايخ على ان ترك المدّ والتشديد بمنزلة الخطأ فى
الاعراب وهو لا يفسد الصلاة فى قول المتأخرين ولو قرأ افعيّنا بالتشديد لا تفسد صلوته والله
اعلم تمت تمام

L. 63; 19 × 13. *Nasḫ* krupniji, pisan u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir bijel, deblji, listovi su dohvaćeni vlagom i pismo mjestimice oštećeno; povez kožni, oštećen.

Prepisao 'Oṯmān b. Muḥammad, 1074/1663.

(كتبه الحقير عثمان بن محمد سنة ١٠٧٤)

Na kraju su recepti na turskom jeziku za liječenje nekih bolesti, bilješke s područja fikha i *salavat*.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1518. Zbirka (مجموع). 4 1296.

L. 119; 20 × 15. *Ta'līq* i *nasḫ*, krupniji, pisan širokim perom. Papir bijel, potamnio, deblji, čvrst; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—69. معلّم اقامة الصلاة ومعرّف تعديلها

لمجهول

Djelo o pravilnom vršenju namaza, od nepoznatog pisca. Istina, Ismail-paša u svom Zejlu naziva ga aš-Šayḫ al-Lakrī?, ali to nije pravo ime nego naziv po mjestu. Pisac je putovao po mnogim islamskim zemljama i zapazio da narod, pa čak i neka ulema, a naročito mnogi imami, u njegovo doba, nepravilno klanjaju namaz, izostavljajući razne sunete, pa i vadžibe, — zbog prebrzog klanjanja, naročito *teravih namaza*. On se žestoko obara na te pojave, tuži se na nesposobnost imama i kaže da je to sve posljedica rušilačke provale Mongola u islamske zemlje. Ovim djelom on ukazuje kako treba

pravilno klanjati. O istoj temi on je ranije bio napisao kraći rad pod nazivom: ترغيب الصالحين وترهيب الفاسقين, koji je kasnije proširio i izdao pod gornjim naslovom, kako je to navedeno u uvodu rukopisa.

Ismā'īl-paša, Dail II, 513 i I, 282.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين .. اعلم ايها الموحّدون وبدين الاسلام مكرمون والى الطاعة طالبون وبالعبادة راغبون لكن من العلوم جاهلون وفى التّراويح ناقصون

U pisanju ima grešaka, kao i u sastavu, a naročito sa stanovišta gramatike i sintakse. Sudeći po tom, pisac nije Arap niti dobar poznavaoc arapskog jezika. Iz uvoda i iz Zejla (n. m.) razumije se da je on iz nekog mjesta (Lakr?) i grada (هجيكى ؟) koji su nam nepoznati.

Prepisao vlasnik rukopisa Maḥmūd b. 'Oṯmān, mjeseca safera 1094/1682.

(كاتبه ومالكه محمود بن عثمان تاريخ السنة اربع وتسعين والف شهر الصفر المبارك)

2. L. 70—110. مقدمة ابى الليث

Kratko djelo (uvod) o namazu, što ga je napisao Abu'l-Maiṯ Naṣr b. Muḥammad as-Samarqandī (v. br. 904).

Nasḫ krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

Na listovima od 110—113 nalazi se hutba, recept na turskom jeziku za neki lijek i nekoliko dova.

3. L. 113—117. كتاب اريله عورت حقين بيان ايدر

Traktat na turskom jeziku o pravima i međusobnom postupku muža i žene, — bez neke naučne vrijednosti, — od nepoznatog pisca.

Početak:

روايت اولندى على بن ابى طالبدن اول دخى روايت قلور حضرت رسول ﷺ ايدر برعورت كلدى

Nasḫ, pisan nevještom rukom, u razmaknutim redovima.

4. L. 117—119. رسالة فى فضل قراءة الفاتحة بالتركية

Traktat na turskom jeziku o broju sevaba za učenje riječi i ajeta Fatihe, od nepoznatog sastavljača. Naslov je dat prema sadržaju rukopisa.

Početak poslije besmele:

الحمد لله رب العالمين الحمد لله بش حرفدر نماز دخى بش وقت در قچن برقول الحمد لله ديسه الله تعالى بش وقت نمازك ثوابنى اول قولك ديوانته يزر

Nasḫ vokalizovan.

Prepis pod t. t. 2—4 potječe iz XVIII stoljeća.

Na posljednjem listu je jedna dova, navodno od Ebu Hanife.

1519. Zbirka (مجموع), 2 3988.

L. 106; 21 × 16. *Nasḫ* lijep, krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Papir bijel i žućkast, deblji. Sve stranice su obrubljene sa dvije crvene linije. Povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

1. L. 1—57. (كتاب) تبيان الصيام

Djelo o postu, od nepoznatog pisca. Naslov je prema rukopisu, dok ime pisca nije navedeno, kako se to vidi na naslovnoj stranici:

كتاب تبيان الصيام فى فصول ثمانية وانجام الصوم (؟!) من يد الزبانية تأليف شيخ الاسلام والحافظ الهام صدر المدرسين رحلة الطالبين عمدة المحققين زبدة المدققين علامة زمانه فهامة اوانه الامام النصحى والفقير الناصح غفر الله ذنوبه وستر عيوبه وبلّغه فى الدارين ما يتمناه ..

Sabrano iz raznih fikhskih djela za široke slojeve. Pisac je, čini se, neko od kasnije uleme sa skromnim poznavanjem arapskog jezika i fikha. Djelo ne navode bibliografski izvori koji su nam pristupačni.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين والصلاة والسلام .. وبعد لما رأيت الناس فى زماننا غافلين وعن طريق صوم رمضان جاهلين وعن معرفة نيته ناقصين وعن اداء الشهادة عند الحكام تاركين وعند رؤية هلال رمضان قاعدين ... اردت ان اجمع من المسائل المشكلات من المعتبرات والمتون المشروحات ... وجعلت ماجمعته على ثمانية فصول

Listovi 58—73 dijelom su neispisani, a dijelom sadrže zapise, datume rođenja nekih osoba, te recepte za sastavljanje raznih lijekova.

2. L. 74—106. شرح للعقيدة العلوانية

Komentar kratkom radu iz akaida العقيدة العلوانية, od istog autora ('Alawān b. 'Aṭiya, umro 936/1530, v. I, 475).

Ahlwardt II, 428.

Početak osnovnog teksta:

نشهد ان الله تعالى موجود واجب الوجود

Početak komentara:

الحمد لله شارح الصدر بنور المعرفة والايمان والصلاة والسلام على سيدنا محمد المبعوث باكمل الاديان .. اما بعد فهذا شرح للعقيدة التى تلقتها الفقراء ذكورا واناثا بحسب ما يليق بمقاماتهم من حيث العموم لان الغالب منهم اميون لا يعلمون الكتاب ولا يخطون

Rukopis oba djela potiče, vjerovatno, iz XVII stoljeća.

Na naslovnoj stranici pod t. 1 nalazi se bilješka o uvakufljenju i cijeni ovog rukopisa, te ime ranijeg vlasnika (Ahmed b. Omer).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1520. نور النيّرين فى اختلاف المذهبين **2906.**

للشيخ على الهيتى

Djelo s područja uporednog fikha hanefijskog i šafijskog mezheba, — u kome se uporedno obrađuju naročito ona pitanja, u kojima se ta dva mezheba razilaze. Napisao aš-Šayḫ 'Alī al-Hītī, čija nam je biografija nepoznata. Rad seže samo do kraja poglavlja o hadžu, dakle obuhvata samo dio fikha *ibādāt*. Ismā'īl-paša, u svom Ḏail-u, navodi to djelo, ali za pisca kaže da je nepoznat.

Dail II, 687.

Gornji naslov i ime autora navedeni su prema rukopisu. Zirikli (al-A'lām II, 696) navodi jednog pisca pod sličnim imenom ('Alī b. Muḥammad b. 'Abdulḥamīd al-Hītī, — umro 900/1495), ali mu ne navodi ovog djela, pa nije jasno, da li je on pisac istog, iako bi se moglo uzeti da jest. Drugi izvori, koji su nam na dohvatu, ne navode ovo djelo niti njegova pisca.

Obrađujući stanovišta hanefijskog i šafiijskog mezheba, pisac navodi i njihove dokaze. Uz to, on često navodi i mišljenja malikijskog i hanbelijskog mezheba, ali bez njihovih dokaza, — da bi izlaganje bilo kraće, kako to sam u uvodu kaže.

Na prvom zaštitnom listu i na naslovnoj stranici rukopisa nalaze se nešto različiti naslovi, pisani rukom prepisivača:

نور النيرين فى اختلاف المذهبين الذى صنفه الشيخ على الهيتى ممتدا الى آخر كتاب الحج — هذا كتاب اختلاف المذاهب الاربعة الذى صنفه الشيخ على الهيتى الى آخر كتاب الحج المسمى بنور النيرين .

Početak:

الحمد لله الذى رفع اعلام الشريعة الغراء ومهد قواعد الملة النبوية الزاهرة واظهر لنا دقائق الفقه باجتهاد الائمة الفقهاء الذين قيل فى حقهم العلماء ورثة الانبياء .. وبعد فقد سألنى بعض الاخلاء ان اجمع كتابا فى الفقه من المفتى به من مذهبى الامام الاعظم .. ابى حنيفة والامام الافخم محمد بن ادريس الشافعى .. اختلافا واتفاقا وان اذكر لكل منهما دليله وحجته ليقرب على المفتى به اخذه .. وانا اذكر المسائل الخلافيات الواقعة فى مذهب الامام مالك بن انس والامام احمد بن حنبل من غير نقل دليل ولا حجة اختصارا وسميته نور النيرين فى ذكر اختلاف المذهبين .. كتاب فى بيان الطهارة اتفقا على ان الصلاة لا تصح الا بوضوء دليلها قوله ﷺ .. وبه قال مالك واحمد

L. 159; 16 × 10,5. *Ta'līq* krupniji, složen, pisan širokim perom, uvježbanom rukom. Papir tamnobijel, deblji, listovi su s početka dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Aḥmad b. 'Oṯmān, 1118/1706.

(تمت ١١١٨ قد تم الكتاب بالخير .. عن يد العبد الفقير .. احمد بن عثمان)

Na naslovnoj strani, ispod naslova, nalazi se bilješka, u kojoj se kaže da je prepis naručio za sebe Ahmed Hamdi b. el-Hadž Hasan. Tu se nalaze još imena trojice ranijih vlasnika (Muhamed Seid ... zade; Mustafa Muhibbi b. Mustafa b. Ibrahim; Jusuf Rušdi, sin navedenog Mustafe Muhibbije).

Uvakufio Svrzo Mehmed-efendija, sin Muhammed-agin, iz Sarajeva, godine 1931 (v. bilješku na prvom zaštitnom listu).

1521. اساس الصالحين **2614.**

لم يعلم مؤلفه

Djelo o vjerovanju *(akaid)* i pobožnosti *(ibadat)*, u obliku *ilmu'lhala* od nepoznatog pisca. U početku je kratko objašnjenje o islamskom vjerovanju, a zatim su dati propisi *(ahkam)*, uglavnom o abdestu, namazu i dženazi. Raspoređeno je na poglavlja — *(bāb* i *faṣl)*. Gornji naslov je prema uvodu rukopisa. U katalozima i bibliografskim izvorima, koji su nam na dohvatu, nema spomena ovom djelu. Držimo da bi ovo mogao biti rad nekog našeg alima koji se bavio vjerskom obukom.

Početak poslije besmele:

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين والصلاة والسلام على رسوله محمد وآله اجمعين اما بعد فينبغى لطالب الحق ان يختار من كل علم احسنه وما يحتاج اليه فى امر دينه ويقدّم علم التوحيد على سائر العلوم حتى يعرف ربه بدليل قطعى ثم يتعلم فرائض الصلاة .. فاردت ان اجمع كتابا جامعا من مسائل المشروعات ليعرف العبد ما فرض عليه فى العبادات والمعاملات . التقطت من مصنفات المتقدمين والمتأخرين .. وسميت هذا الكتاب اساس الصالحين ورتبته على ابواب وفصول

L. 107; 20,5 × 13,5. *Nasḫ* krupniji, čitak, pisan širokim perom, u razmaknutim redovima. U pisanju ima grešaka. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, glat, čvrst, neki listovi, naročito pri kraju, dohvaćeni su vlagom; povez kožni.

Prepis, a držimo i sastav rukopisa, potječe iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj strani nalazi se bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (eš-Šejh Abdullah Kaukčizade-Kaukčija —, 1264/1847 —

هذا الكتاب اساس الصالحين دخل فى ملك الفقير الحقير الشيخ عبد الله قاوقچى زاده – البوسنوى – سنة ١٢٦٤).

1522. سراج المصلى وبدر المبتدى والمنتهى **2452.**

Kratko djelo o namazu, od nepoznatog pisca (v. I, 112).

Kairo I, 437; Ahlwardt III, 289.

Djelo je, vjerovatno, nastalo u XVII stoljeću.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين .. اعلم اسعدك الله فى الدارين ذكر فى الفتاوى الكبرى

L. 21; 18 × 12. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, krupniji, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Iz biblioteke Hasan-efendije Bojića, čiji se pečat nalazi na više mjesta u rukopisu.

1523. ISTO **2943.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: سراج المصلى

L. 29; 18,5 × 13. *Nasḫ-ta'līq* krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Istaknute riječi podvučene su crvenom crtom. Papir tamnobijel i žućkast, tanak; povez papirni.

Prepisao Munla Ismā'īl, 1123/1711.

1524. Zbirka (مجموع), 2 **3725.**

L. 40; 18,5 × 13. *Nasḫ* slab, mjestimice vokalizovan. Papir bijel, potamnio, mnogi listovi dohvaćeni su vlagom; povez kožni.

1. L. 1—6. (قطعة من رسالة فى الصلاة)

Odlomak neke rasprave o namazu. Listovi s početka su izgubljeni.

Na prvom listu, koji se ovdje nalazi, početak je:

واظب النبى ﷺ مع تركه مرة او مرتين وحكمها الثواب بالفعل والعتاب بالترك فى الهدى والمستحب ما فعله النبى ﷺ مرة وتركه أخرى وما احبه السلف وحكمه الثواب بالفعل وعدم العتاب بالترك

Završetak je:

الباب الثامن فى المفسدات وهى فى الحقيقة خمسة على العموم التكلم بكلام الناس مطلقا حقيقة او حكما والضحك والعمل الكثير بلا اصلاح ..وقد استخرجت الاحكام من المحيط والفتاوى الكبرى والفتاوى الخانية والهداية وحشيتها والكشف وميزان الاصول واللباب والدرر والغرر واحياء العلوم تمت

U pisanju ima grešaka.

2. L. 7—40. (رسالة فى احكام الصلاة)

لمجهول

Rasprava o namazu, nepoznata, od nepoznatog pisca.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين ولا عدوان الا على الظالمين والصلاة والسلام على خير البرية محمد وآله وصحبه الطيبين الطاهرين وبعد يقول العبد الفقير .. احمد بن محمود بن

سعيد الغزنوى رحمه الله اعلم وفقك الله تعالى وايانا بان الواجب على العبد المكلف اولا ان يعرف ربه عز وجل لقوله تعالى فاعلم انه لا اله الا الله ولانه خلقه وصوّره

U rukopisu je sam prepisivač zabilježio naslov: هذا كتاب الغزنوى, iz čega se razumije da je to poznato djelo s područja fikha (ibadat) — المقدمة الغزنوية što ga je napisao Aḥmad b. Maḥmud (Muḥammad) b. Sa'īd al-Gaznawī (umro 593/1196), a to se izričito kaže, — kao što vidimo, — i u uvodu ovog rukopisa. Za takvim navodima u uvodu ovog rada poveo se i Ahlwardt (II, 382), pa je označio ovaj rad kao المقدمة الغزنوية. Međutim, na osnovu sravnjivanja ovog rukopisa sa drugim rukopisom, koji se također pripisuje Gaznevijji, i sa ḤḪ (II, 1802), vidi se da je ovaj rad pogrešno označen kao Gaznevijina *Muqaddima*, jer sadržajem ne odgovara Gaznevijinom djelu, koje, u stvari, ima drukčiji sastav i početak. Držimo, da su neuki prepisivači, svojom greškom, ovaj nepoznati rad pripisali u samom uvodu poznatom Gaznevijji, na osnovu eventualne sličnosti imena dvaju pisaca, — ili je ovo neki drugi Gaznevijin rad, a ne njegova *al-Muqaddima*.

(Početak Gaznevijine *Muqaddime* je:

الحمد لله الذى عمّ البلاد بنعمته وارفاده وخص العباد بهدايته وارشاده .. اما بعد يقول الفقير احمد بن محمد بن سعيد الغزنوى احسن الله خاتمته فانى لما رأيت قصور همم الناس فى طلب العلم .. حدانى ذلك ان اجمع لهم مختصرا نافعا فى العبادات

— v. I, 124; ḤḪ II, 1802).

Na osnovu svega navedenog, ovaj predmetni rukopis ostaje nam i dalje nepoznat.

U pismu ima grešaka. Vlaga je dohvatila mnoge listove i oštetila pismo na nekim mjestima.

Prepisao oba djela Muḥammad b. 'Alī, mjeseca džumadel-ahira 1174/1760.

(قد كتب هذا الكتاب .. الفقير .. محمد بن على سنة اربع وسبعين ومائة والف .. فى ماه جمادى الآخرة)

Na kraju pod t. 1 nalazi se kratka bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis vakuf za Neziragin mekteb, — bez oznake u kom mjestu. Na početku i na kraju su beznačajne bilješke i imena osoba, što je pisano radi vježbe u pisanju. Tu su i otisci nečijeg ličnog pečata, u kome je upisano ime Abdullah.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1525. (كتاب) جواهر الفقه 3089.

مجهول

Djelo o fikhu, od nepoznatog pisca. Gornji naslov je prema rukopisu. Pod tim naslovom ima nekoliko djela, pa nije poznato koje je ovo djelo ni od koga je pisca. Djelo sadrži propise o pobožnosti (*ibadat*) i neke propise o ponašanju muslimana. (Poznato je da je 771/1369 — pod naslovom جواهر الفقه فى العبادات — napisao djelo o toj temi Ṭāhir b. Selām b. Qāsim b. Aḥmad al-Anṣārī al-Ḫwarezmī Nemedpūš, — v. ḤḪ I, 615 i ovdje br. 1247, — ali ovo nije to djelo, što se može ustanoviti poređenjem. Vjerovatno su ova kasnija djela rađena po uzoru na to ranije).

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلاة على محمد وآله وصحبه اجمعين يجب على كل عاقل بالغ ان يؤمن بالله تعالى انه واحد لا شريك له ولا نظير له وهو خالق الخلق ورازقهم وحافظهم ومحوّلهم من حال الى حال وينزّهه عن الوالد والولد وبملائكته انهم عبيده وبكتبه انها حق وبرسله انهم مبعوثون بالحق ولا يفرّق بين احد من رسله فاذا فعل ذلك حكم باسلامه

Na kraju su dove iz hadisa, a završetak je riječima:

اللهم ارزقنا فى الدنيا برضاك وفى الآخرة بلقاك

L. 39; 19 × 14. *Nasḫ* krupniji, pisan širokim perom. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa. Papir tamnobijel, deblji, stranice su obrubljene crvenom linijom povez polukožni, znatno oštećen. Poslije sedmog lista izgubljen je, izgleda, veći broj lista.

Rukopis potiče, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

1526. فصل ومن وظائف الاسلام حج البيت الحرام 3483.

Kratka rasprava ili odlomak o hadžu od nepoznatog pisca. Možda je uzeto iz nekog fikhskog djela. Neko je na prvoj korici pogrešno stavio naslov: وظائف الاسلام.

Početak:

فصل ومن وظائف الاسلام حج البيت الحرام اى المحرم فيه القتال او الممنوع عن تعرّض الظلمة فيه ويسمى ذلك بالكعبة لان الكعوب النشوز هى ناشزة من الارض اى مرتفعة

L. 13; 20 × 14. *Ta'līq* sitan, složen. Papir tamnobijel, deblji; listovi su dohvaćeni vlagom, tako da je pismo mjestimično oštećeno; povez polukožni.

Rukopis potiče iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu i na rubu prve stranice nalazi se lični pečat nekog ranijeg vlasnika (Derviš Abdurrahman, 1207/1792). Tu, na rubu prve stranice, nalazi se i veliki okrugli pečat, u kome je upisano, da je rukopis uvakufio Elči Ibrahim-paša. O tome se nalazi i bilješka na posljednjoj stranici. Ispod bilješke je njegov lični pečat.

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat u rukopisu).

1527. Zbirka (مجموع), 2 4525.

L. 62; 21 × 15. *Nasḫ* lijep, krupniji, pisan vještom rukom. U pisanju ima grešaka. Papir tamnobijel, deblji, glat, čvrst; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—7. (رسالة فى الصلوة).

Kraća rasprava o namazu, od nepoznatog pisca. Naslov je dat prema sadržaju.

Početak:

الحمد لله الذى جعل الصلوة عماد الدين والصلاة والسلام على سيدنا محمد الذى قال فى حقها من اقامها فقد اقام الدين .. باب فروض الوضوء وهى اربعة الاول غسل الوجه

Završetak je:

وينبغى ان يقرأ انّا انزلناه على اثر الوضوء .. دعاء مأثوره .. اللهم انى ظلمت نفسى ظلما كثيرا .. نهاية .

2. L. 8—45. روضة الايمان

(منظومة تركية)

Spjev na turskom jeziku o osnovnim principima islama, posebno o namazu, u 1120 dvostiha. To je, zapravo, vjerski priručnik (*ilmi-hal*) u stihovima. Sastavio Ḫalīl b. Yūsuf b. Ḫayruddīn al-Mar'ašī, godine 986/1578. To je prema rukopisu (v. kratke biografske podatke na kraju). Naslov u rukopisu je: هذا كتاب روضة الايمان تأليف خليل دده.

Dail I, 593.

Početak je ovdje poslije besmele:

چو اولدى اسم حق بوفتحه مفتاح

اچلوب باب معنى دنسه فتاح

نه يولدن ذكر اولنسه اسم الله

Ismā'īl-paša (n. m.) navodi drukčiji početak.

Na listovima 46—62 su razne bilješke s područja fikha, poučni stihovi na arapskom, turskom i perzijskom jeziku i ponovo napisana gore navedena risala o namazu, — što je sve rukopis istog prepisivača.

Rukopis je iz XVIII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice je ime ranijeg vlasnika (Munla Mustafa, 1202/1787).

Poklonio Ahmed-efendija Selimović, kadija (umro 1973).

1528. (منتخب من كتب الفقه والفتاوى) 4516.

I z b o r ili izvodi iz raznih fikhskih djela, od nepoznatog sabirača. Ovdje je nepoznati sabirač prenio čitava poglavlja, ili kraće dijelove, ili fetve iz raznih djela i zbirki fetvi, što mu je, vjerovatno, služilo kao priručnik, ili pomagalo u praktičnom sudskom radu. Po tome, on je, držimo, neki naš alim koji je bio kadija, ili se spremao da to bude. Istina, pri kraju, ali na listu 344, nalazi se namjerno prebrisana bilješka, u kojoj pisac iste kaže, da je godine 1051/1641. položio ispit pred čuvenim učenjakom Mu'īd Ahmed-efendijom (koji je kasnije postao šejhul-islam, umro 1057/1647). Nakon položenog ispita kaže da je zatražio kadijsku službu u Istanbulu. Ime potpisnika bilješke je nečitljivo. Moglo bi se misliti, da je pisac ove bilješke — sabirač ove zbirke, i da, prema tome, nije neki naš čovjek, ali moglo bi biti, da je i ona, kao i zbirka, prepis sabirača, koji je, kako smo gore rekli, neki naš alim. Ovo temeljimo na nekim bilješkama na kraju koje ćemo malo kasnije navesti.

Gornji naslov je dat prema sadržaju i smislu zbirke. Inače, u rukopisu nema naslova niti uvoda.

Početak je:

كتاب الطلاق – وان وجدت المرأة بزوجها جنونا او جذاما او برصا قال ابو حنيفة وابو يوسف ليس لها حق الفرقة وقال محمد لها حق الفرقة خانيه

Prema ovom početku, čini se, da je ovo nastavak jednog prethodnog sveska koji se ovdje ne nalazi.

L. 346; 29 × 18,5. *Ta'līq* sitniji, složen, lijep, pisan veoma vještom rukom. Po rubovima mnogih listova ima komentara. Papir žućkast; povez kožni, oštećen, rastavljen od listova koji su prosuti.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Pri kraju (od l. 332) su kraći izvadci i razne fetve, među kojima ih ima priličan broj na turskom jeziku. Na l. 339—340 nalazi se napis, ili kraća rasprava, na turskom jeziku, o srodstvu u šerijatskom pravu, što je napisao, kao odgovor na postavljeno pitanje, »Ahmed, ovlašten na davanje fetvi u gradu Mostaru«.

Početak je:

مسئلة ونا محرم كيملردر على التفصيل بيان بيوروب .. الجواب سبب محرميت برى نسبدر

Na završetku je potpis:

كتبه الفقير احمد المامور بالافتاء بمدينة موستار

Na listu 344 su stihovi Ibn Kemal-paše.

Na listu 345 su recepti na turskom jeziku za neke lijekove (protiv oboljenja stomaka, pupka — struna; te za bolest koja prouzrokuje znojenje). Na jednom mjestu, pisac ovih bilježaka kaže da je dotični recept čuo iz »mubarek usta užičkog šejha Muslihuddina«. Tu su i tri bilješke iz godine 1050/1640, u kojima se govori o posuđivanju knjiga nekim osobama. U bilješkama su navedena imena osoba, kojima su knjige posuđene, kao i nazivi knjiga. Tako se navode knjige, posuđene nekom Ahmed-efendiji. (Možda je to Hadži Malkoč-zade Ahmed-efendija, iz Sarajeva, koji se spominje u bilješci pred ovima, a u kojoj se kaže, da je od njeg uzeto nešto novca u zajam, — 1050/1640). Među ovim knjigama su i knjige: مشاق العشاق — što je vlastoručni prepis merhum Nerkeszade -نركس زاده مرحومك خطى ايله در ; te: الاقوال المسلمة فى غزوات مسلمة , sa prevodom Nerkeszade — نركس زاده ترجمه سى ايله در . (To je naš književnik i pjesnik, Sarajlija, Muḥamed b. Aḥmed Nerkesi). Ispod toga je popis knjiga, koje su posuđene sarajevskom munli Kudsi hafiz Muhamed-efendiji —

U trećoj bilješci navodi se nekoliko osoba kojima je posuđena po jedna ili više knjiga. Tu posuđivač knjiga navodi i dvojicu svoje braće (Ismet-efendi i Sabri-efendi).

Poklon Ahmeda Selimovića, kadije.

1529. Zbirka (مجموع) . 2 **2206.**

L. 77; 20 × 14,5. *Nasḫ* jednostavan, mjestimice vokalizovan. Papir bijel, potamnio, povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—35. (كتاب فى الصلاة)

ناقص فى اوله

Kraće djelo o namazu, od nepoznatog pisca. Primjerak je nepotpun s početka.

Početak prve stranice ovdje je:

وذكر فى موضع آخر امرأة صلت وهى حاملة صبياً وثوب الصبى نجس جازت صلوتها

Završetak:

فصل فى حقوق المسجد اثنى عشر التسليم على قوم اذا كانو جلوسا واذا كانوا فى الصلاة او لم يكن فى المسجد احد يقول السلام علينا من ربنا وعلى عباد الله الصالحين .. والحادى عشر ان لا يمدّ رجليه والثانى عشر ان لا يمرّ بين يدى المصلّى تم الكتاب الشريف

Na l. 36—37 nalazi se kratka uputa na turskom jeziku o klanjanju dženaze-namaza (بوفصل جنازه نمازى بلدرر) .

2. L. 38—77. (كتاب فى الفقه) جواهر الفقه

Djelo o fikhu od nepoznatog pisca, v. br. 1525. Poslije prvog lista izgubljeno je, izgleda više lista. Na početku se govori o vjerovanju, a potom o pobožnosti i lijepom vladanju. U vrhu prve stranice pogrešno je (u pismu i nazivu) napisan naslov: هذا كتاب جواهر

Na kraju su dove iz hadisa.

U pisanju ima znatnih grešaka. Jedan list iz sredine stavljen je prilikom uvezivanja iza posljednjeg lista.

Rukopis oba djela potiče iz XVIII ili XIX stoljeća.

Na kraju se nalazi *istihāre-dova*, bilješka o vjenčanju, te bilješka iz 1240/1824. godine o desetini na imanju dvojice kmetova (Anton sin Jovanov i Stanko Rajić) iz sela Lukavice i Bistrice u Butmirskom džematu. Tu je popis svih vrsta namirnica (prihoda) na kraju godine. Vlasnik imanja je neki Munla Pašo ... iz Žepča, nastanjen u Sarajevu. Poslije toga se nalazi tumačenje na turskom jeziku o značaju neke dove.

1530. Zbirka (مجموع) . 3 **4245.**

L. 155; 20,5 × 14. *Ta'līq* i *nasḫ*. Papir bijel, potamnio, deblji, listovi prosuti, povez kožni, oštećen, rastavljen od listova.

1. L. 1—67. كتاب فى العبادات

Djelo iz fikha o vjerskim dužnostima od nepoznatog pisca; nepotpuno s početka.

Početak ovdje:

.. الخلاء استنجوا بالاحجار ثم بالماء فاثنى الله تعالى عليهم وانزل فى شأنهم هذه الآية
فجاء النبي عم ووقف بباب المسجد وقال لمن فيه ان الله تعالى قد احسن الثناء عليكم فى
طهوركم فبم تتطهّرون وقرأ عليهم هذه الآية

Završetak je poglavljem:

فصل فى الصغائر اولها النظر بالعين الى ما لا يجوز النظر اليه واللمس باليد .. وقراءة القرآن
جنبا او حائضا والله اعلم بالصواب

Na rubovima nekih listova ima nešto glosa.

2. L. 68—129. منية المصلّى وغنية المبتدى

Djelo o namazu. Napisao Sadīduddīn al-Kašgarī, umro 705/1305 (v. br. 1147).

Po rubovima, mjestimice, ima nešto glosa.

Na listovima 130—135 nalazi se izvadak iz nekog komentara navedenom djelu *Munyat al-muṣallī* — o mišljenju uleme u vezi sa nepravilnim izgovaranjem pojedinih glasova pri učenju Kur'ana —

(منية المصلى شرحندن استخراج اولنوب بواوراقده تذكر اولنور بركمسنه حضرة قرآنى
نمازنده ياخود نمازدن دشراسنده تلاوت ايدركن تجويده رعايت ايتميوپ ..)

Na listovima 136—141 nalaze se razne bilješke i izvaci na arapskom i turskom jeziku s područja fikha, hadisa i tedžvida.

3. L. 142—155. (قطعة من كتاب فى الفضائل)

Fragment nekog djela o vjerskim poukama i vrlinama. Po marginama ima nešto glosa.

Rukopisi potiču iz XVIII ili XIX stoljeća.

Uvakufio Stranjak H. Muhamed-efendija (v. bilješku u rukopisu pod t. 1).

Turski

1531. ترجمة الوقاية بالتركية 2120.
منظوم
لدولت اوغلى يوسف

Prevod na turskom jeziku, u stihovima, fikhskog djela *al-Wiqāya* (v. br. 1052). Preveo Yūsuf b. Devlet (Devlet Oglu) Balikesri. Spjev je dosta velik (preko 6.000 stihova) i dovršen je 828/1424, kako je to kazano u oduljem uvodu. Prikazan je sultanu Murat-hanu (1421—1451) koga autor u uvodu spominje i slavi. U rukopisu je na donjem prerezu naslov: وقاية ترجمه سى موزون , a na naslovnoj stranici: هذا كتاب ترجمهٔ وقاية .

OM I, 304; ḤḪ II, 2024; Rieu, 9—10.

Početak:

اول اسم الله ايله بشلدق اوش
ايش بسم الله له قلدى (ق) زى خوش

اشكه بسم الله بشلنه اكر
عاقبت خير ايله اولور معتبر

Završetak je:

بوحنيفة قولى بودر اكله سن
جونكه اصلين بلمياسن طكله سن

مجتهد لر مقتداسى اول امام
راى كامل اصل محكم والسلام

L. 235; 20,5 × 15. *Nasḫ* jednostavan, krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Po rubovima samo nekoliko listova u prvoj polovini ima komentara, uzetih, uglavnom, iz djela جواهر الفقه što ga je napisao 771/1369. Ṭāhir b. Qāsin al-Anṣārī al-Ḫwārezmī Sa'īd Namadpūš (v. br. 1247). Papir tamnobijel, deblji, čvrst, listovi pri vrhu dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

Prepisao Muṣṭafā b. 'Abdullaṭīf, u srijedu početkom rebiul-ahira 964/1556.

(تمت الكتاب .. فى اوائل ربيع الآخر من يوم الاربعاء فى وقت الضحى فى تاريخ سنة اربع وستين وتسعمائة عن يد العبد الضعيف مصطفى بن عبد اللطيف)

Na početku je sadržaj, napisan rukom prepisivača. Na naslovnoj stranici je naslov djela, bilješka o broju poglavlja (49) i broju lista (240), bilješka prepisivača u kojoj kaže da je prepis sravnjen sa ispravnim primjerkom, ime ranijeg vlasnika (el-Hadž Muhamed b. Derviš el-Fočevi — iz Foče), bilješka s područja tesavvufa, te ime drugog vlasnika (Osman b. el-Hadž Mahmud el-Fočevi, 1134/1721).

Na kraju je izvadak iz djela *Ǧevāhir al-fiqh* — (فوائد متفرقة شتى نقلت عن جواهر الفقه).

1532. ISTO **2741.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: ترجمة وقاية

L. 212; 17 × 13. *Nasḫ* sitniji, pisan vještom rukom u razmaknutim redovima. Pismo je vokalizovano, kako se pisalo u starijem turskom pravopisu. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel (ili žućkast), tanji, glat; povez polukožni.

Prepisao neki Yūsuf, u kasabi Kordos (Turska, ajdinski vilajet), u četvrtak početkom mjeseca džumadel-ula 974/1566, kako se to vidi iz bilježaka, pisanih slabim arapskim stilom, na rubu posljednjeg lista.

(قد وقع الفراغ من تحرير المنظومة فى تاريخ سنة تسعمائة واربعة وسبعين فى اوائل جمادى الاولى يوم پنج شنبه فى وقت الضحى فى قصبة كوردوس .. كتبه العبد الضعيف يوسف)

Na početku su bilješke, broj lista (212), broj stihova (6281), te sadržaj. Na kraju su bilješke s područja fikha, recepti na turskom jeziku za neke lijekove, što je pisano rukom prepisivača — i popis nekoliko djela, sačinjen kasnije slabim rukopisom.

Uvakufio Mustafa-beg Dženetić, 23. ševala 1289/1872 (v. bilješku na početku).

1533. ISTO **510.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: ترجمة وقاية منظوم. Na kraju ima jedno kraće poglavlje (مسئلة غريب) koje se ne nalazi kod prethodnih primjeraka. Početak mu je:

بركشى به بركون ايچنده مكر الث كربروت اكا اى پسر

L. 244; 27,5 × 19. *Nasḫ* krupniji, vokalizovan, pisan u razmaknutim redovima. Po rubovima samo nekih listova ima nešto komentara. Papir žućkast, glat, deblji, listovi s početka dohvaćeni vlagom; povez poluplatneni, nov.

Rukopis potječe iz X/XVI stoljeća.

Nekoliko lista na početku sadrže razne bilješke i izvatke iz drugih djela: oporuka Ebu Hanife svojim učenicima (وصية ابى حنيفة لأصحابه), jedna hutba, poučne priče o bogatom i griješnom Karunu i Musau; o šejtanu i Faraonu, početak djela *Mi'yār al-'ulūm*, recepti za neke lijekove, pitanja s područja fikha, izvadak iz nekog djela o akaidu, stihovi imama Šafi'ije, fetve koje je potpisao neki Ahmed, te sadržaj. Na kraju su također bilješke s područja fikha, kratak izvadak o vjeri roditelja Božijeg poslanika Muhameda, kraći spjev u pohvalu nekom halifi, te nekolike priče.

1534. ISTO **1819.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: ترجمة وقايه بالنظم التركى.

Prema verziji u ovom rukopisu, tekst je na nekim mjestima različit od teksta prethodnih primjeraka. Jedan list na kraju je izgubljen, ali je djelo potpuno; nedostaju samo završni stihovi o djelu.

Početak je ovdje:

اول اسم اللهيله بشلايلوم اشى بسم الله ايله اشلايلوم

اشركه انوكله بشلانه تمام ختم هم خيرله اولور والسلام

Poslije završetka samog djela kao gore, nalaze se stihovi o ovom djelu koje je neko (vjerovatno sam autor) na kraju sročio. Početak tih stihova je:

هركشى بوكتاب كم اوقيه حاشاكم اول انى الندن قويه

بلكه مقصود ادينه ازبرقله علم احكام شرايعدر نوله

L. 131; 19,5 × 14. *Nasḫ* i *ta'līq* pomiješani, krupniji, pisani u razmaknutim redovima. Naslovi su pisani crnim mastilom. Papir tamnobijel, deblji; povez polukožni, oštećen.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XI/XVII stoljeća.

Uvakufio Hadži Omer-efendija Hajrizade (Hajrić) Iskopjevi Akhisārī (iz Prusca), 1284/1867 (v. bilješku i pečat na naslovnoj strani).

1535. ISTO 3131.

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: ترجمه وقايه . Primjerak je nepotpun s početka i na kraju za veći broj lista.

Početak je ovdje:

متزلنده قلدوغى انك بوكز فارغ اولدى چون امام اولدى ككز

Prvo poglavlje koje se ovdje nalazi je: باب الوتر .

L. 176; 15 × 11. *Nasḫ* sitniji, lijep, pisan vještom rukom u razmaknutim redovima. Stranice su obrubljene zelenom linijom. Papir tamnobijel, glat; povez otkinut i izgubljen.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVII stoljeća.

1536. حلويّات شاهى السلطانى فى الفروع 431.

مخروم فى اوله

لابى الحسن اسماعيل بن ابراهيم

Na prerezu listova naslov je: هذا كتاب حلويات

Djelo o *ibadatu*, hanefijskog pravca, opsežnije. Napisao Abu'l-Ḥasan Ismā'īl b. Ibrāhīm b. Isfendiyār b. Bayazīd b. Emīr Ya'qūb b. Šamsuddīn b. Yemen b. Ğendār(?) ar-Rūmī, umro oko 862/1457. Rad je raspoređen na 78 poglavlja (*bab*), a u nekim primjercima ih je manje.

ḤḪ I, 688; Flügel III, 122; Rieu, 11.

Ovaj primjerak je nepotpun s početka (izgubljeno 15 lista).

Pisac je bio emir u vilajetu Kastamuniji — kao i njegov otac i djed — a koristio se pri radu sa više djela, naročito djelima: ترغيب الصلاة na perzijskom jeziku od Muḥammad b. Aḥmad az-Zāhidī (v. ḤḪ I, 399) — i صلوة مسعودى (v. Rieu, 12) koje najviše citira.

Početak je na l. 16 riječima:

...اولسه مادام كه صو يقرو اكسكده در آندن ابدست الق

Završetak je: وهربرندن برنصيب بولمغا باشلركه عبادتك حيات آنكلدر وعباداتك صور تلرنده قلميوب اسرارنه ترق اتمكه باشلر بعون الملك المعين تم تمام

L. 277; 31 × 21. *Nasḫ* krupniji, pisan u razmaknutim redovima, vokalizovan. Na početku, mjesto izgubljenih, stavljeni su neispisani

listovi. Stranice su obrubljene sa dvije crvene linije. Papir bijel, deblji, listovi su s početka i pri kraju dohvaćeni vlagom; povez kožni, polijepljen posebno išaranim papirom; na unutarnjoj strani korica nalaze se lijepo izrađeni ornamenti koji su oštećeni.

Prepis je dovršen 954/1547 (تاريخ سنة ٩٥٤).

Na početku se nalazi bilješka iz godine 1157/1744. na turskom jeziku u kojoj se kaže da je ovaj rukopis »prije nekoliko godina nestao iz Husrev-begove biblioteke i potom se našao u rukama knjižara-putnika zvanog Baba Jusuf, od koga ga je otkupio nazir Husrev-begova vakufa Mehmed-aga, davši dotičnom istu kolčinu akči koliko je on za njeg dao«. Tako je ovaj primjerak spašen i vraćen biblioteci »sa željom dobročinitelja (Mehmed-age) da mu korisnici čine dovu i čuvaju uspomenu«. Na istom listu je dio sadržaja. Na posljednjem listu nalazi se bilješka u kojoj se kaže da je rukopis bio pohranjen u Husrev-begovu turbetu (mauzoleju).

(وقف فى تربت خسرويك درسراى بوسنه) .

Rukopis je, čini se, iz najstarijeg fonda knjiga Husrev-begova vakufa.

1537. ISTO 185.

U rukopisu, na prvoj stranici, je naslov, pisan rukom prepisivača: هذا كتاب حلويّات . Primjerak je nepotpun na kraju (izgubljen je posljednji list).

Početak je:

الحمد لله رب العالمين جاعل الانبياء سادة للعالمين والعلماء قادة للمؤمنين والفقهاء حافظة للخاطئين ... بلكل بوبندة ضعيف ... ابو الحسن اسماعيل بن ابراهيم بن اسفند يار بن بايزيد بن امير يعقوب بن شمس الدين بن يمن خندار (وفى نسخة : جندار لعله : خندان ، اوجندر) غفر الله لهم ... بيور مشدركه : فلولا نفر من كل فرقة منهم طائفة ... فقهدن علم عبادتده برمختصر كتاب شروع اندكدن صكره ...

L. 304; 31 × 22. *Nasḫ*, krupniji, pisan vještom rukom, u proredu, vokaliziran. Tekst navedenih kur'anskih ajeta i hadisa pisan je crvenim mastilom. Stranice samo prvih nekoliko lista obrubljene su crvenom linijom. Papir bijel, deblji, čvrst; listovi prosuti i s početka oštećeni. Povez kožni, znatno oštećen i rastavljen od listova, sa lijepim utisnutim ornamentima na koricama.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se poučni stih na turskom jeziku, zatim bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Hafiz Hasan-efendija, poslije čijeg imena je neko kasnije zabilježio, da je to »poznati Sari-Hafiz« (وقف حافظ حسن افندى – مشهور صرى حافظ).

Ispod toga je njegov lični pečat, u kome je upisano: رب اغفر لى ولن سماق حسنا , i datum: 1189/1775. Tu je i naslov djela, napisan kasnije, te bilješke s područja fikha. Poslije toga nalazi se nepotpun popis većeg broja knjiga, vjerovatno onih, kojima se autor služio, — te sadržaj. Poslije sadržaja je odulja bilješka o *zikru* i *dovi*, što je, navodno, predanje od halife Alije.

1538. علم حال – مختصر حلويات **780.**

Priručnik osnovnog vjerskog znanja koji je skraćena prerada, odnosno skraćeno izdanje, prethodnog djela, — od nepoznatog prepisivača. U uvodu se kaže da je ovo *Ḥulviyyāt* vjerovatno zato, što je rad, očito, skraćeno izdanje navedenog djela. U vrhu prve stranice prepisivač je napisao naslov: هذا كتاب حلويات .

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله وصحبه اجمعين . علم حال
اركّكه ودشيه وجميع عبد مكلفلر اوزرينه اوكرنمك وموجبيله عمل ايلمك اهمّ والزم وفرض
عين اولا: علم حال اوچ بلوك علمدر . يعنى مغرب ايله مشرق اراسنده نه قدر مسلمانم دين
كمسه ياوارلروارسه ... شروع ايدوب بوكتاب يازمغه لكن عربى اتمكله دخى قادر دكلدى پس
ناچار تركجه دلنجه برنجه مسائل جمع ايدوب آدين حلويات (؟ !) قيوب تاكه عربى وفارسى
بلميىلر مطالعه ايدجك ... اول باب پيغمبره متابعت اتمك ونمازك فضيلتنده در .

Završetak:

اكر والسماء ذات الصدع والارض ذات الرجع اوقسه شمس الائمه حلوانى نماز فاسد
اولور دمش قاضى امام حسن فساد ايله فتوا ويردى عامة مشائخ فاسد اولمز ديديلر اكر قصديله
اتسه فاسد اولمق لايقدر خلقك مبتلا اولد قلرنده مشهور اولنلرى بيان اولندى تمت تمام .

L. 118; 20,5 × 14,5. *Nasḫ*. Prva dva lista dopisana su kasnije, drugim rukopisom. Papir bijel, potamnio, deblji; mnogi listovi su dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

Nekoliko dodatih lista na kraju sadrže vježbe iz kaligrafije, ispod kojih se potpisao Ahmed Seid, 1149/1736 (v. na nutarnjoj strani druge korice).

1539. Zbirka (مجموع) , 2 **1456.**

L. 67; 20 × 14,5. *Ta'līq* i *nasḫ* od različitih prepisivača. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—32. مناسك الحج

او

فضائل مكة والمدينة وبيت المقدس

Djelo o obredima hadža, što ga je napisao Muḥammed Jemeni, čija nam je biografija nepoznata. Gornji, prvi naslov (مناسك الحج), koji ne nalazimo u izvorima od ovog pisca, zabilježio je prepisivač crvenim mastilom u vrhu prve stranice. Ime pisca navedeno je u uvodu rukopisa. Rad je poznatiji pod gornjim, drugim naslovom, kako se to može razumjeti iz samog uvoda. To se vidi i po tome, što poslije ovog prvog dijela slijedi drugi dio pod naslovom: هذه فضائل مدينة المنورة بلدة النبى عليه السلام od istog pisca. Djelo nema neke naučne vrijednosti, a predaja, kojom se pisac služi, često je slabe vjerodostojnosti. Svaki dio ovog djela raspoređen je na deset poglavlja *(bāb)*. Djelo je nastalo nešto prije 920/1514 (v. Blochet). Međutim, iz uvoda se može razumiti da je djelo nastalo 1101/1689.

Aya Sofya, 200; Flugel II, 125—6; Blochet I, 55.

Početak:

الحمد لله الذى انعم علينا بالاسلام وجعلنا من ذرية خير الانام ودعانا على لسان خليله
الى بيت الحرام فيالها من نعمة لاتحصى ... لا تشدوا الرحال الا الى ثلثة مساجد المسجد الحرام
ومسجد المدينة والمسجد الاقصى .

وبعد يعنى الله تعالى يه حسابسز شكرلردن صكره ... بوضعيف قليل العمل طويل
الامل قريب الاجل محمد يمنى عفا الله عنه قدس مباركه ده .

Početak drugog dijela (o Medini) glasi:

الحمد لله رب العالمين والصلوة على سيدنا وآله وصحبه اجمعين وبعد قچانكه مكه دن
فارغ اولدقده شمدى شروع ايدلك فضائل مدينه يه

Na listovima 33—39 nalazi se poglavlje o ihramu i drugim obredima hadža pod naslovom: باب الاحرام , što je, držimo, izvadak iz nekog opširnijeg djela.

Početak je: بوباب احرام احوالن بيان ايدر احرام دیونیت ایله

Na listovima 41—54 nalazi se poglavlje ili samostalan rad o Jerusalemu (فى فضائل القدس), bez naslova, a za koji držimo da je od gornjeg pisca Muhameda Jemenije.

Početak mu je:

ای عزیزلر بوکتاب بيت المقدسك مناسكن بلدرر نيجه زيارت ايدوپ ونيجه نماز قيلوب ونه دعا او قيوپ ... قچن برکشی بلمدین کیرسه زيارت ايلسه كنه كتاب حكمیله كرسه زيارت ايلسه .

Na listovima 55—58 su dvije dove (jedna, koja se moli protiv kuge, i druga, koja se napisana stavlja sa umrlim u grob), te poglavlja (izvaci iz nekog djela) o pobožnosti i postupku koji se vrše prilikom posjete Medini i Mekki.

(مدينهٔ منوره كورندكده صلوة ايله سلام زياده او قيوب بودعادخی اوقيه .. – كعبهٔ شريفه حاجيلر داخل اولدوقده محلده نه اوقنمق كرك انی بيان ايدر) .

2 L. 59—66. رسالة فى مناسك الحج بالفارسية

Traktat o obredima hadža, na perzijskom jeziku, od nepoznatog pisca.

Početak je poslije Besmele:

چون كسی خواهدكه احرام بندد اول بار بايدكه غسل كندواكر ميسر نشود طهارت كامل بسازد وبعد ازان بوی خوش بكار برد واحرام بندد ودوركعت نمازاحرام .

Risala je prepisana, ili možda napisana, u Šamu, u bašči nekog Kerīmuddinzāde, u subotu sredinom ševvala 1045/1635.

(تمت هذه الرسالة مناسك الحج فى شام شريف فى بقچهٔ مقام كريم الدين زاده عن ساكن شام جنت مشام الواقع فى اواسط شوال المبارك سنة خمس واربعين والف فى وقت الظهر فى يوم جمعه ايرتسی) .

Cijela zbirka prepisana je početkom XVII stoljeća.

Na naslovnoj strani pod t. 1 nalazi se bilješka s područja fikha, i kratka bilješka na našem jeziku, u kojoj se kaže da je rukopis kupljen u Travniku. Na str. 33ª—33ᵇ nalaze se zapisi za astmu i glavobolju, ime jednog vodonoše u Mekki iz godine 1161/1748 (Ihlas Ogli šejh Ibrahim) i stihovi na turskom jeziku, u kojima se slavi

i bilježi datum popravljanja harema u Mekki, u doba sultana Murata. Na kraju je jedna dova, slova i brojevi *ebdžed*, jedno pismo bratu na turskom jeziku i bajramski tekbir.

1540. Zbirka (مجموع), 3 **1578.**

L. 114; 20 × 15. *Nasḫ* i *ta'līq* od različitih prepisivača. Papir tamnobijel i žućkast, deblji; povez polukožni.

1. L. 1—96. (مناسك الشيخ سنان (المناسك – مناسك الحج)

Djelo o obredima hadža. Napisao aš-Šayḫ Sinānuddīn Yūsuf b. Ya'qūb ar-Rūmī al-Ḥanafī, umro oko 991/1583. Pisac je bio nadzornik mekanskog Harema, a djelo je dovršio navedene godine. O istoj temi napisao je još dva djela na arapskom jeziku pod naslovima: قرة العيون i احياء الحج . Početak i ovog djela je na arapskom jeziku.

ḤḤ II, 1832; AM II, 564.

Početak:

الحمد لله الذى جعل البيت الحرام قياما للناس وهدى للعالمين ... اما بعد وقتاكه الله تعالى بوضعيف مقصر قوله محضا فضل و احساندن بيت شريفنك زيارت اتمسن روزی قيلوبروپ .

Sudeći po načinu izražavanja (po stilu), pisac je naš čovjek (Bošnjak).

Nasḫ krupniji, vokalizovan, pisan u razmaknutim redovima. S početka i na kraju izgubljeno je više lista i dopisano kasnije drugim rukopisom, *ta'līqom*. Pri kraju je pogrešno ovdje stavljen i uvezan jedan list ispunjen bilješkama s područja fikha koje je zapisao es-Sejjid Omer b. Hadži Abdullah b. Omer es-Saraji (Sarajlija), čiji se potpis i lični pečat nalaze u dnu lista.

2. L. 97—105. رسالة فى العمل بالربع المجيب

Rasprava na arapskom jeziku o upotrebi *rub'tahte* (kvadranta) za izračunavanje namaskog vremena, od nama nepoznatog pisca. Raspoređena je na uvod i dvadeset poglavlja. Ovakvih rasprava ima u literaturi više, od raznih pisaca, i skoro sve su slično raspoređena i sličnog početka, što ukazuje da su se služili istim izvorima, kao i radovima jedni drugih. Poznato je da su o tom predmetu pisali: Ğamāluddīn Abū Muḥammad 'Abdullāh b. Ḫalīl b. Yūsuf al-Mā-

ridīnī, umro 769/1367, ili 809/1406; Garsuddīn Ibrāhīm b. Aḥmad al-Ḥalabī, umro 971/1563 — i mnogi drugi (v. ḤḤ I, 867, II, 2006; Ahlwardt V, 244—256; GAL II, 169, S. II, 218, 665; AM I, 467, II, 218). U mnoštvu pisaca i njihovih veoma sličnih radova nastala je prava zabuna, kome šta od ovih radova pripada. Do tog je, držimo, došlo krivicom neukih prepisivača, — što kasnije nisu bili u mogućnosti ispraviti ni pisci bibliografskih izvora, nego su prenosili u svoja djela, kako su što i gdje našli. Zato bi valjalo kod svakog ovakvog rada posebno istraživati, ko mu je autor.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله اجمعين وبعد فهذه رسالة في العمل بالربع المجيب مشتملة على مقدمة وعشرين بابا فالمقدمة في تسمية رسومه فاولها المركز .

Nasḫ. Na rubu drugog lista nalazi se odulja bilješka s područja fikha.

3. L. 106—114. رسالة في العمل بربع المقنطرات

Rasprava o upotrebi kvadranta sa paralelnim krugovima za određivanje namaskog vremena, na arapskom jeziku, od nepoznatog pisca. U uvodu se kaže da je to skraćena prerada djela sa tog područja: الورقات في العمل بربع المقنطرات, što ga je napisao Ǧamaluddīn Abū Muḥammad ʻAbdullāh b. Ḫalīl b. Yūsuf al-Māridīnī (umro 769/1367) — uz dodatak nekih neophodnih pravila. Ḥ. Ḫalīfa (II, 2006) navodi da je Džemaluddinov unuk Muḥammad b. Muḥammad al-Māridīnī skratio navedeno djelo svoga djeda, pa je, vjerovatno, ovo ta prerada.

Ahlwardt V, 256.

Početak:

الحمد لله على كل حال والصلاة والسلام على نبيه المبعوث باشرف الخصال ... وبعده فهذه رسالة في العمل بربع المقنطرات سهلة لمن اراد ان يبتدئ في علم الميقات اختصرتها من الرسالة المسماة بالورقات تأليف العلامة جمال الدين الماردينى رحمه الله تعالى مع زيادات لا بد منها فاول ما يبتدأ بالرسوم .

Nasḫ.

Rukopis cijele zbirke potječe iz XVIII stoljeća.

Rukopis na dopisanim listovima pod t. 1 dovršen je 1195/1780.

Na naslovnoj strani pod t. 1 nalazi se odulja bilješka na turskom jeziku koja sadrži magično uputstvo, pomoću koga se postiže neka želja. U rukopisu se na više mjesta nalazi stariji pečat Gazi Husrev-begove biblioteke.

1541. ISTO **3615.**

U rukopisu je naslov:

مناسك الحج للشيخ سنان الرومى الواعظ فى مكة الشريفة

L. 61; 18,5 × 12,5. *Nasḫ* vokalizovan. Prvi list oštećen pri dnu. Papir tamnobijel, listovi pri vrhu dohvaćeni vlagom; povez otkinut i izgubljen.

Prepis dovršen 1195/1780 — (سنة ١١٩٥).

Nekoliko lista na kraju sadrže bilješke o posjećivanju vjerskih spomenika (džamija, turbeta i dr.) na putu od Istanbula preko Sirije u Meku

(فى بيان الزيارات من القسطنطينية إلى الشام – فى بيان زيارات الشام – مكة زيارت بيان)

Tu je i nekoliko hadisa o pobožnosti.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1542. ISTO **2687.**

U rukopisu je naslov: هذا مناسك سنان افندى

L. 41; 17,5 × 10. *Ta'līq*, sitan, složen, pisan uvježbanom rukom. 13 lista u sredini dopisano je kasnije drugim rukopisom. Papir tamnobijel i bijel, deblji; povez kožni, oštećen.

Prepis potječe iz prve polovine XVIII stoljeća.

Na naslovnoj strani nalaze se imena ranijih vlasnika (Hadži Ahmed Dupničevi — ? —, muderis u medresi Husreviji u Sarajevu, koji je rukopis kupio iz ostavine nekog Hadži Ahmeda . . ., Šejh Muhamed Salih Talakizade —, —, Šejh Abdulhafiz, njegov sin), čarobna formula za postizanje neke želje, te zapis za spas od zla i zlobe kakvog nasilnika (zulumćara — باب برظالم شرندن خلاص اولق ايجون).

Poklonio Munir Šahinović, što je zabilježeno na nutarnjoj strani prve korice.

1543. ISTO **4445.**

Naslov u rukopisu je: هذا كتاب مناسك حج

L. 72; 18 × 12,5. *Nasḫ*. Tekst navedenih dova je vokalizovan. Papir bijel, tanak; povez polukožni, oštećen.

Prepis je dovršen 1267/1850 — (سنة ١٢٦٧).

Na naslovnoj strani i na kraju nalaze se manje važne bilješke, pisane olovkom, u kojima su zabilježena imena i datumi rođenja

članova neke porodice. Tu je zabilježeno i ime jednog ranijeg vlasnika (Ibrišim b. Muhamed, 1282/1865), te neki računi (dugovi) i jedan recept.

1544. ترجمة الوقاية بالتركية 3421.

لقورد افندى

Turski prevod djela *al-Wiqāya*. Preveo Šayḫ Muḥammad b. 'Omar Kurt-efendī, umro 996/1588.

OM I, 145—6; ḤḪ II, 2024; Kairo, t, 64.

Početak poslije Besmele:

حمد من جعل العلم اجل المواهب الهنيه واسناها – شوكه حمد اتمك (كرك) كه اول علمى بخششلرينك غايت اولوسن قلدى آنجلين (آنجيلين) بخششلر

L. 316; 20,5 × 13. *Ta'līq* složen, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima komentara. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao Muḥammad b. Hiḍr b. Sa'īd b. Maḥmūd b. 'Alī, u doba sultana Ahmed-hana, 4. muharema 1021/1612.

(تمت ... عن يد الفقير محمد بن خضر بن سعيد بن محمود بن على ف زمن سلطان احمد خان بن محمد خان ... ف اليوم الرابع من شهر محرم الحرام لسنة احدى وعشرين والف ..)

Tu je na rubu i lični pečat prepisivača.

Na početku su bilješke s područja fikha, stihovi na turskom jeziku pobožnog sadržaja, kratka dova, te sadržaj. Na naslovnoj strani je bilješka s područja fikha, te imena i lični pečati ranijih vlasnika (Muhamed b. Hidr, Ibrahim b. Ismail, muderis, Abduhu Mahmud, es-Sejjid Velijjuddin 1161/1748, Hadži Mustafa, kadija). Na završetku su prigodni stihovi na turskom jeziku. Na kraju je molitva u stihovima na turskom jeziku od nama nepoznatog sastavljača. Početak je:

يارب جناب حضرتكه التجا حق

ايوان عز وكنكرة كبريا حق

Potpis prepisivača ovog spjeva je nečitak, a datum prepisa mu je 1102/1690.

1545. Zbirka (مجموع). 2 4334.

L. 39; 17 × 13. *Nasḫ* i *ta'līq* krupniji, pisani jednostavnim rukopisom u razmaknutim redovima. Papir tamnobijel, deblji; povez polukožni.

1. L. 1—19. (نماز حقنده رساله)

Rasprava o namazu i njegovim vrijednostima. Napisao neki Munla Sa'īd koji je živio i radio krajem X/XVI stoljeća. U uvodu ove rasprave on kaže, da ga je, u vrijeme sultana Murata (III), godine 994/1585, u »budimskom vilajetu«, u jednoj medresi, posjetio neki pobožni sufija i postavio mu nekoliko pitanja o namazu. Odgovor na ta pitanja dao je u ovoj risali — kojoj ne nalazimo spomena u izvorima koji su nam pristupačni. Gornji naslov je dat prema sadržaju i napisan u rukopisu kasnije.

Početak:

حمد وثنا اول عالم بنا (م ؟) ودانا حضرتلرينه اولسونكه عرش كرسى لوح قلمى اون سكز بيك عالى يوقدن وارايدوپ وجوده كتوردى .. وبعده معلوم اولسونكه بوقصيده منظومتك ؟ ترجمه اولنمسه ؟؟ باعث هجرت فخر عالم ﷺ طقوزيوز طوقسان دورت تاريخنده سلطان مراد عصرنك بودم ولا يتنده مدرسه كوشه سنده ملا سعيد نامنده بركامل وجود وسيله مفيد ايكن ناكاه برصوفى چقه كلوب

Tekst rasprave je vokalizovana proza.

Ista tema, kao u navedenoj risali, obrađena je u stihovima (kasida, — v. slijedeći broj), ili je neko dotičnu kasidu preradio u prozi. Poteškoću čini, što je ime autora navedeno različito ovdje (Munla Se'īd) i u slijedećoj kasidi (Sa'dī). Isto tako naziv mjesta pisanja različito je označen.

Na završetku ove rasprave je jedna dova (دعاء جبرائل).

Na listovima 19—21 su brojevi.

Na listovima 22—24 je hatma-dova.

2. L. 25—39. (علم حال بالتركية

او

عقائد حقنده رسالة)

Mali katihizis islamske vjeronauke, na turskom jeziku, od nepoznatog pisca. Naslov je dat kasnije, prema sadržaju rukopisa. Ni ovu risalu ne nalazimo u izvorima koji su nam pristupačni.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام .. اما بعد ايمان واسلام ايكسى بردر قليله اينانوب ودل ايله اقرار اتمكدر يعنى پيغمبرمزم حق تعاليدن هرنه كتورردیسه جمله سی حقدر

Ta'līq sa nešto *nasḫa*.

Prepisao cijelu zbirku munla Ḥusayn b. Muḥammad, iz sela Seonice (Konjic), u medresi na Bendbaši u Sarajevu, mjeseca muharema 1263/1846.

Na naslovnoj strani pod t. 1 ima bilješka, napisana na našem jeziku arapskim pismom, ali je nečitka. Na l. 24ᵇ zabilježena su imena dana u sedmici na turskom i našem jeziku. Na l. 25ᵃ je jedan apokrifni hadis. Na kraju su razne dove koje se uče u razne svrhe i posebno radi postizanja raznih želja.

Poklonio Dervo Sultić iz Seonice, preko kadije Derviš-efendije Buturovića.

1546. (قصيدة فى اسرار الصلاة) 3149.

بالتركية

Spjev o namazu, što ga je sastavio Sa'dī, umro poslije 1000/1591. Rad je dovršen u doba sultana Murad-hana III, 994/1585, kako je to rečeno u uvodu, gdje pisac hvali navedenog sultana kao zaštitnika pravde, slobode i nauke. On dalje u uvodu kaže da se nalazio u Vidinu (Bugarska), sav predan nauci, kad mu je došao jedan pobožni sufija (mistik) i postavio mu određeni broj pitanja o namazu. Odgovore na ta pitanja dao je u ovoj kasidi, koja je bez naslova. Gornji naslov dali smo po sadržaju rukopisa.

L. 31; 16 × 11. *Nasḫ* krupniji, pisan vještom rukom. Papir bijel, deblji; povez polukožni.

Prepis je dovršen 1188/1774 (١١٨٨ م) .

1547. (كتاب) عبادات بدنية 3635.

Priručnik o islamskom vjerovanju i pobožnosti, što ga je, vjerovatno, napisao neki Isḥāq b. 'Abdullāh, čija nam je biografija potpuno nepoznata. To je, zapravo, veliki *ilmihal*, u kome se s početka

govori ukratko o vjerovanju, a zatim opširnije o vjerskom čišćenju i namazu, te nešto o postu, pokajanju (tevbe) i o čuvanju od grješnih riječi (elfazi-kufr). Gornji naslov je od samog autora i naveden je u uvodu djela, a ime pisca je prema jednom drugom primjerku, koji se nalazi u ovoj biblioteci (v. pod br. 1551—3045). Inače, o ovom djelu i navedenom piscu ne nalazimo spomena u izvorima koji su nam pristupačni. U Gazi Husrev-begovoj biblioteci ima više rukopisnih primjeraka ovog djela (8 komada). Jedino iz tih primjeraka dobivamo o djelu neke podatke koji su nesigurni, jer su međusobno protivurječni. U nekoliko rukopisa, naime, navode se na kraju različiti datumi nastanka (pisanja) djela, a u jednom od njih navodi se i ime pisca. Tako, prema bilješci na završetku ovog rukopisa, djelo je dovršeno 1015/1606. Nije potpuno izvjesno da li je to datum prepisa ili datum pisanja djela, ali se ipak sa sigurnošću može uzeti da je ono tada već postojalo napisano. To je najstariji datum koji se spominje u vezi sa nastankom ovog djela. Mi držimo, da je ovo ili datum prepisa (pa je, dakle, djelo nastalo još ranije), ili je rukopis autograf, pa je datum napisao sam autor, što je vrlo vjerovatno. (U daljnim rukopisima ovdje navode se slijedeći datumi *pisanja* ovog djela: 1028/1618, v. na kraju rukopisa br. 2371, 1059/1649, v. na kraju rukopisa br. 3045. Uz to sve, datum jednog prepisa je 1031/1621, v. br. rukopisa 1845, a datum drugog prepisa 1056/1646, v. br. 1416). Poslije gore navedenog najstarijeg datuma slijedeći datumi pisanja nastali su greškom raznih neukih prepisivača. — Ime pisca navedeno je na kraju samo jednog rukopisa i nismo nimalo sigurni da je taj navod tačan. Možda se tu radi o nekom ranijem prepisivaču koji je greškom kasnijih prepisivača označen kao pisac. Inače, o piscu pod dotičnim imenom iz tog vremena ne znamo ništa.

Djelo je raspoređeno na 63 poglavlja (*bāb*) i podnaslove (*mes'ele*). Prva dva poglavlja govore o vjerovanju (*tevhid, akaid*), treće poglavlje je o važnosti učenja, a četvrto i dalje (do 63) o propisima u vezi sa namazom. Držimo da je autor ovog djela neki Bošnjak i da je djelo ostalo u našim krajevima ne dospjevši u svjetske biblioteke, pa ga zato ne bilježe svjetski bibliografski izvori.

U rukopisu je naslov: هذا كتاب العبادات البدنية . U vrhu prve stranice nalazi se crvenim mastilom napisan drugi naslov: هذا كتاب جواهر الفقه المسمى بالعبادات البدنية, što nije ispravno, jer je neko pogrešno dodao prvi dio naslova (جواهر الفقه).

Početak i dio uvoda glase:

الحمد لله رب العالمين بكل نعمائه وآلائه على الدوام والصلاة والسلام على خير خلقه محمد سيد الانام .. اما بعد اى مؤمن قرنداش معلوم اوله كه الله تعالى حضرتلرينك نعمتلرندن ايماندن وعبادتدن اولو نعمتى يوقدر ... مخلص قرنداشلرم ايچون بر مقدمه دوزمكه مستجمع

مسائل اولوب عباداته نفعی چوق اوله ... وبوکتابه عبادات بدنية ديو آدويردك

U uvodu se dalje navode djela kojima se pisac služio pri izradi ovog priručnika.

L. 139; 20 × 13. *Ta'līq* sa nešto *nasẖa*, sitniji, vokalizovan, pisan rukom vještog kaligrafa. Arapski tekst pisan je crvenim mastilom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po marginama svih listova ispisani su dijelovi komentara na perzijskom jeziku djelu *Masneviji* (شرح مثنوى). Papir tamnobijel, žućkast, glat, listovi prosuti; povez kožni, oštećen, sa pozlaćenim ornamentima na koricama.

»Napisano i dovršeno« godine 1015/1606, kako je to zabilježeno rukom prepisivača na završetku. (كتب وتم فى سنة الف وخمس عشر) Nije samo potpuno izvjesno da li je to bilješka pisca ili prepisivača, ali držimo da je bilješka pisca. To je najstariji od više rukopisa ovog djela, što ih ima Gazi Husrev-begova biblioteka. Na početku, na jednom neispisanom listu, nalazi se krupno i lijepo pisana bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Mustafa b. Salih-efendi Nā'imī el-Mostari — Mostarac, koji kaže da je rukopis kupio). Ispod bilješke je njegov mali lični pečat. Na slijedećim dodatnim listovima nalaze se bilješke s područja fikha. Tu je i nekoliko otisaka nečijeg ličnog pečata, u kome se teško može pročitati ime Džafer Iskender. Na naslovnoj strani pored naslova nalaze se poučne izreke i stihovi na perzijskom, turskom i arapskom jeziku, od kojih su neki nečitljivi. Na vrhu prve stranice nalazi se kratka bilješka u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio navedeni vlasnik Mustafa-efendi Nā'imī. Na kraju se nalaze bilješke s područja fikha i fetve, što je sve pisano lijepim rukopisom istog prepisivača.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1548. ISTO **1845.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: كتاب عبادات بدنية

L. 106; 20 × 14,5. *Nasẖ-ta'līq*, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Prve dvije stranice su obrubljene i tekst navedenih ajeta i hadisa podvučen crvenom linijom. Na rubovima nekoliko listova u sredini rukopisa ima komentara. Papir bijel, deblji, čvrst, listovi pri vrhu dohvaćeni su vlagom; povez kožni, oštećen.

Prepisao 'Abdulqadīr Muṣṭafa, u nedjelju početkom ramazana 1031/1621.

(كتبه عبد القدير مصطفى .. تحريرا فى وقت العصر فى يوم يكشنبه فى اوائل شهر رمضان المبارك لسنة احدى وثلثين والف)

Na prvom zaštitnom listu je krupno pisana bilješka, iz koje se razumije da je rukopis vlasništvo Džine Hafiz Bakije. Na rubu prve stranice su dva lična pečata, od kojih se u jednom može pročitati ime Abdullah, a ime u drugom je nečitko. Na kraju je jedna fetva na turskom jeziku i jedna kratka dova, zabilježena kasnije koja se moli kao hamajlija.

Uvakufio Džino-zade Abdulbāqī (v. bilješku na naslovnoj str.).

1549. Zbirka (مجموع), 2 **1416.**

L. 200; 20,5 × 14. Pismo različito. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni.

ISTO

1. L. 1—109.

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: كتاب عبادات بدنية

Ta'līq sa nešto *nasẖa*, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Arapski tekst (hadisa i dova) pisan je crvenim mastilom. U vrhu prve stranice napisana je neka riječ koja je nečitka.

Prepis je dovršen u tvrđavi Novi, 17. džumadel-ahira 1056/1646.

(تم بعون الله تعالى .. فى ١٧ جمادى الآخر فى قلعة نوى سنة ١٠٥٦)

(To je Bosanski Novi, grad na rijeci Uni, kraj ušća Sane).

2. L. 110—200. كتاب شروط الصلاة

بالتركية لمجهول

Djelo o namazu, na turskom jeziku, od nepoznatog pisca. Gornji naslov je prema rukopisu. To je također zapravo priručnik (*ilmi-hāl*), u kom se s početka govori ukratko o osnovnim islamskim načelima i dužnostima (imanski i islamski šartovi), a onda opširnije o namazu. Sastavljen je po raznim fikhskim djelima, čiji su nazivi navedeni u tekstu. Sudeći po jeziku, sastav je dosta starog datuma. Izvori, koji su nam pri ruci, ne navode ovo djelo.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على نبيه محمد سيد المرسلين وعلى آله وأصحابه
القائلون! اولادنه واهلنه كركدركه ايمان واسلام نيدوكين —؟! — بله لر اوكرنلر صوردقلری
وقتن جواب ويره لركم زيرا دينوك اصلى يعنى كوكى ايماندر وفرعى اسلامدر .. بلكل كه ايمان
آلت نسنه اعتقاد ايله ايناغمقدر اول الت نسنك اولكسى

Nasḫ krupniji, vokalizovan, pisan uvježbanom rukom, u razmaknutim redovima.

Prepis potječe iz XVII stoljeća.

Moglo bi biti da je pisac ovog *ilmi-hala* neki naš čovjek i da se djelo nalazi samo kod nas.

Na početku, pod t. 1, su imena nekih dužnika, datum rođenja jedne osobe i na naslovnoj strani kraća dova. Na rubu lista 197 (88 pod t. 2) nalazi se kraća bilješka, u kojoj se tumači arapska riječ ليلة السبت na turskom i našem jeziku. Na kraju su dvije kraće dove, pisane rukom prepisivača, i nejasna bilješka o datumu rođenja neke osobe.

1550. ISTO **3103.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: بوكتاب عبادات بدنية در

L. 178; 19 × 13. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, krupniji, pisan uvježbanom rukom. Na nekim mjestima listovi su izgubljeni ili pokidani, pa su dopisani kasnije drugim slabijim rukopisom. Arapski tekst podvučen je crvenom linijom. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVII stoljeća.

Na naslovnoj strani je kratka dova iz Kur'ana.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1551. ISTO **3045.**

U rukopisu je zabilježen kasnije naslov: عبادات بدنية

L. 141; 20 × 15. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, krupniji, pisan vještom rukom. Nekoliko lista s početka znatno je oštećeno. Istaknute riječi i arapski tekstovi podvučeni su crvenom linijom. Papir tamnobijel, glat, listovi s početka su prosuti; povez kožni, znatno oštećen.

Prepis je dovršen sredinom mjeseca zulkade 1118/1706.

(كتب هذا الكتاب وتم في اواسط شهر ذى القعدة سنة ثمان وعشر ومائة والف)

Na završetku djela, pred gornjom bilješkom, nalazi se bilješka, pisana također rukom prepisivača, u kojoj se kaže da je sastav djela dovršen 1059/1649, i da je pisac neki Isḥāq b. 'Abdullāh.

(اما بعد قد وقع الفراغ من تأليف هذا الكتاب وتحريره المسمى بعبادات بدنية .. في

شهر ربيع الآخر في يوم سه شنبه .. سنة تسع وخمسين والف .. في يد المؤلف الضعيف اسحاق

بن عبد الله – ؟!)

Ova bilješka je, kao što smo napomenuli, nejasna i nesigurna i u pogledu navedenog datuma i u pogledu imena pisca. Možda se tu radi o datumu primjerka, iz koga je ovaj primjerak prepisan i o imenu njegova prepisivača, pa zbog slabog poznavanja arapskog jezika kod jednog i drugog prepisivača, bilješka je pogrešno sastavljena i kao takva ovdje prenesena. Tu je na rubu ime ranijeg vlasnika (Hasan Hilmi?, drugi imam džamije ..., 1123/1711). Na kraju su bilješke s područja fikha, poučni stihovi na turskom jeziku, te recepti i tilsumi.

1552. ISTO **2371.**

Naslov u rukopisu je: هذا كتاب عبادات بدنيه. Poglavlja u ovom primjerku označena su nazivom *faṣl*, a ne *bāb*.

L. 155; 20 × 13. *Nasḫ* lijep, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima. Prve dvije stranice obrubljene su sa dvije, a ostale jednom crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima komentara, pisanih kasnije drugim, slabijim rukopisom. Papir tamnobijel, glat, listovi su dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na sredini korica.

Prepisao neki Muḥammad, početkom muharema 1124/1712.

(حرره الفقير .. محمد .. في اوائل محرم الحرام سنة ١١٢٤)

Na završetku djela nalazi se u podnožju bilješka, napisana rukom prepisivača, u kojoj se kaže da je sastav ovog djela dovršen u četvrtak krajem rebiul-ahira godine 1028/1618, bez oznake imena autora i mjesta.

(قد وقع الفراغ من تأليف هذا الكتاب وتحريره وترتيبه وترصيفه المسمى بعبادات بدنية

العرى عن البدعة وطرق الضلالة في اواخر شهر ربيع الآخر في يوم پنجشنبه .. سنة ١٠٢٨)

Na naslovnoj strani nalazi se bilješka na arapskom jeziku, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Munla Ibrahim b. Abdullah iz Iskender-pašine mahale u Sarajevu, za mekteb Ajina-begzade — i predao ga mutevelliji Halilu b. Salih Hersegliji, 19. rebiul-ahira 1250/1834. Na posljednjem listu je krupno pisana potvrda (*temessuk*) iz 1170, u kojoj neki Hadži Salih potvrđuje svoj dug od 130 esedi groša za ćeten koji je kupio. Na kraju je (na l. 156) odlomak spjeva na turskom jeziku o uslovima za valjanost namaza (v. kasnije br. 1555,[2]).

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1553. ISTO 2579.

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: بوكتاب عبادات بدنيه . Primjerak je nepotpun s početka za jedan list.

L. 119; 19,5 × 14. *Nasḫ* i *ta'līq* pomiješani, pisani vještom rukom. Istaknute riječi i arapski tekstovi podvučeni su crvenom linijom. Papir tamnobijel, debIji; povez polukožni, oštećen.

Prepis potječe iz XVIII stoljeća.

Na kraju se nalaze bilješke s područja fikha i nekoliko dova. Pri dnu posljednjeg lista nalazi se prepis potvrde na turskom jeziku, koju je Hadži Ahmed, muderis Gazi Husrev-begove medrese, izdao Tulıću Salih-agi (Tulizade), muteveliji Hadži Hasanova vakufa, a kojom mu potvrđuje, da je dotični valjano i u potpunosti predao 2000 akči, koje su iz navedenog vakufa određene za đake (talebu), smještene u Kuršumliji (Gazi Husrev-begovoj medresi). Datum je 1214/1799.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1554. ISTO 4298.

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: عبادات بدنيه. U vrhu prve stranice prepisivač je crvenim mastilom napisao naslov pogrešno: كتاب مسائل امور دينية بيان ايدر.

L. 188; 18,5 × 12,5. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, krupniji, pisan slabim rukopisom u razmaknutim redovima. Arapski tekst podvučen je crvenom linijom. Papir bijel, slabiji; povez kožni, oštećen.

Prepisao Muḥammad b. Ismā'īl — ? — krajem džumadel-ahıra 1294/1877.

Na naslovnoj strani je jedan hadis na turskom jeziku. Na posljednjem listu je uputa za jedan zapis.

1555. Zbirka (مجموع), 2 826.

L. 65; 19 × 12,5. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, pisan širokim perom. Nekoliko lista u sredini prvog djela dopisano je kasnije drugim rukopisom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crtom. Papir tamnobıjel i bijel, povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—59. سبل الهدى
لمنيرى البلغرادى

Priručnik o namazu sa kratkim uvodom o islamskom vjerovanju. Napisao (Nūrullāh) Ibrāhīm-efendi (b. Iskender) al-Munīrī al-Bosnawī al-Belgrādī, umro u Beogradu oko 1026/1617. Pisac je rodom Bošnjak, a živio je duže vremena u Beogradu, gdje je djelovao kao vaiz, muderis i muftija. U rukopisu je naslov napisan rukom prepisivača: هذا كتاب سبل الهدى من مؤلفات شيخ ابراهيم افندى المنيرى

OM II, 25; Pertsch (Berlin, t), 13; M. Handžić, al-Gauhar, 138, Književni rad, str. 65, 103; Bašagić, Znameniti Hrvati, 51.

Početak:

حمد شول الله ايچوندركه توحيد وعبادات نوريله كوكللرمزى منوّر قلدى ... بر كتاب مفيد ومختصر جمع ايدوب ... وبوكتابك آدنى سبل الهدى ويرورز

2. L. 60—65. (هذا) شروط الصلاة
منظومة بالتركى

Kratak spjev o uslovima za valjanost namaza na turskom jeziku od nepoznatog sastavljača. To je u stihovima prevedena istoimena risala, što ju je napisao Šamsuddīn al-Fanārī (Muḥammad b. Hamza, umro 834/1431), kako se to kaže u uvodu. Gornji naslov je prema rukopisu.

Početak: حمد لا يقدر سكا اى پادشاه انس وجان

كيم وجودك برتوندندر بوكونيله مكان

Držimo da je sastavljač toga spjeva navedeni el-Munīrī.

Prepisao oba djela isti anonimni prepisivač, polovinom zul-hidže 1069/1658 (v. na kraju pod t. 1).

Na početku su stihovi na turskom jeziku (kratak spjev bez naslova) o važnosti učenja mevluda i velikim sevabima za one koji priređuju mevlud. Početak je ovdje:

چغرشلر اول قيامت كونده

مولود اوقوبانلر كلسون ديه هو

Potom slijedi kraća ilahija (pobožna pjesma), također na turskom jeziku, pisana slabim rukopisom, nečitko. Na naslovnoj strani pod t. 1 je sadržaj i bilješka o uvakufljenju ovog rukopisa, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Ibrahim b. Mustafa (iz mahale Šejh Ferruh u Sarajevu), za mekteb Ajina-begzade — i predao ga mutevelîji Halilu b. Salih Hersegliji, 1253/1837.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1556. حديقة النجاة فى ترجمة معدل الصلاة 3414.

Turski prevod Bergivinog djela o namazu معدل الصلاة (v. br. 1154,[3]; I, 276). Preveo Sayyid Ibrāhīm b. Muḥammad u vremenu od 1063—1071 (1652—1660). Prevod je posvećen sultanu Gazi Mehmed-hanu (1648—1687). Na kraju je izgubljen jedan ili dva lista.

Bibliografski izvori i katalozi, koji su nam pri ruci, ne navode ovaj prevod. Gornji naslov i ime autora navedeni su prema rukopisu (v. uvod). Istina, Defter Kutubhanei Weliyyuddīn (Der Seadet, 1304), str. 74, pod br. 1341, navodi »Turski prevod Mu'addil aṣ-ṣalah« —ترجمة معدل الصلاة بالبركى , — ali bez ikakvih podataka, pa nije jasno da li je to ovaj naš prevod. Sudeći po broju lista (35) reklo bi se da nije.

Početak:

لله الحمد قبل كل كلام بصفات الجلال والاكرام حمد اوتاج تارك سحن است صدر
هرنامۀ نوركهن است جواهر رخشان حمد وثناكه اعراض اغراض ورىادن طاهر وپاك .. وبعد
بو عبد فقير .. سيد ابراهيم بن محمد الحقير .. هجرة نبويه عليه افضل التحيه نك بيك التمش
اوچ تاريخنده سريرسلطنت .. شرح معهوده مباشرت وحديقة النجاة فى ترجمة معدل الصلاة
ديو تسمب اولندى

L. 133; 20,5 × 13,5. Ta'līq, pisan vještom rukom. Arapski tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova ima dosta komentara, pisanih sitno, rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, glat, čvrst; povez kožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVII stoljeća.

Na početku su bilješke s područja arapskog jezika, bilješke o datumu rođenja i smrti nekih osoba (među kojima je u jednoj zabilježeno, da je Hadži Abdullah-efendija Čučak umro u subotu poslije ikindije 14. zul-kade 1319/1901), stihovi na turskom jeziku s područja tesavvufa, te dva hadisa. Na naslovnoj strani su imena ranijih vlasnika, među kojima je prvi zabilježen sam prevodilac (es-Seyid Ibrahim; Abdul-aziz Mumin-zade, muderis medrese Medarisi Siman u Istanbulu; Muhamed Hajati, učenik šejha Abdullah Vehbi Stupara el-Bosnevije, nakšibendije, halidije, — 1311/1893; Hafiz Numan? — Sulejman? —, 1317/1899). Na posljednjem listu je bilješka na turskom jeziku s područja vaza, zabilježena kasnije.

1557. مجمع الجواهر 2049.
علم حال
لحسن بن نصوح البوسنوى

Kratak priručnik (*ilmi-hal*) o islamskom vjerovanju i osnovnim vjerskim dužnostima — ibadetu. Napisao Ḥasan b. Naṣūḥ ad-Dumnavī (iz Duvna) al-Bosnavī koji je živio i pisao u drugoj polovini XI/XVII stoljeća (v. br. 1480,[3]). O ovom našem alimu i njegovim djelima ne nalazimo spomena u izvorima koji su nam pristupačni. Bilježi ga samo Mehmed Handžić (al-Ǧauhar al-asnā, str. 60 i Književni rad, 32), ali ni on ne zna ništa o njemu i njegovim radovima, izuzev što mu navodi jedno šerijatsko-pravno djelo. (To djelo, ovaj ilmi-hal, i još neke radove ovog našeg pisca, pronašli smo u Gazi Husrev-begovoj biblioteci i obradili ih u ovom svesku Kataloga, — svako na svom mjestu. Isto tako, ustanovili smo vrijeme kada je živio, ali nismo saznali datum njegove smrti). Gornji naslov i ime pisca navedeni su u uvodu rukopisa. U uvodu pisac kaže da su ga neki prijatelji ponukali da napiše ovaj *ilmi-hal*, kao i želja da steče trajni sevab kod Boga. Rad je raspoređen na nekoliko poglavlja (*faṣl*) i napisan u obliku pitanja i odgovora (*eger sorseler — ğevāb ver kī*). Držimo da je kasnije više početnica pisano po ovom uzoru, jer ih nalazimo više sličnih primjeraka, ili izdanja, obično poznatih pod nazivom جواهر الاسلام , i to anonimnih i bez oznake datuma. Nije isključeno da se i naš pisac ugledao u koji raniji uzor, ako je takav imao. Iz uvoda se, međutim, može razumjeti da nije pred sobom imao nikakva uzora. (U Sokolovića biblioteci nalazi se još jedan primjerak ovog *ilmi-hala*, prepisan u Derventi 1161/1748).

Na naslovnoj strani nalazi se opširniji naslov, koji glasi:

هذا مسائل مجمع الجواهر من الكتب المعتبرة المؤلف حسن بن نصوح الدمنوى البوسنوى
عن سرحد اسلاميه ايالت بوسنه

Početak:

الحمد لوليه والصلاة على نبيه محمد وآله وصحبه اجمعين وبعد عبد ضعيف محتاج الى
ربه الغنى حسن بن نصوح الدمنوى – البوسنوى – غفر الله له ولوالديه واحسن اليهما واليه
ايدريركون بعض اخوان ايله كتب مشهوره دن عقائده متعلق دخى عبادته متعلق عربى مسائل
مذاكره ايدركن بواثناء مذاكرده اخواندن بريسى لطفيله خطاب ايدوب ايتدكه اكربومسائلى
لسان تركى اوزره ترجمه اولنسه غايتله معقول واحبًا ييننده مقبول براثر اولورايدى ... وآنى

سؤال وجواب اوزره برقچ فصلده ترتيب ايتدم وبوكتابه مجمع الجواهر ناميله مسمى اتدم ..
فصل فى علم العقائد اكرصورسلركه ربك كمدر جواب ويركه سنى بنى وجميع مخلوقاتى يرادن
الله تعالى در اكر صورسلر

Završetak je:

اكر صورسلركه بركمسه برشيئدن اوتورى قربان اتمك نذر ايلسه اول قرباندن اهل
وعياليله يمك جائزميدر جواب ويركه بركمسه قربان اتمكه نذر ايلسه اول قربانى الله رضا
سيچون ذبح ايدوب جمله اتنى اولشدرمك كركدر اندن اهل وعياله يدرمك جائز دكلدر الله
اعلم بالصواب واليه المرجع والمآب تمت تمام

L. 49; 19,5 × 13. *Ta'līq* sa nešto *nasha*, krupniji, čitak, pisan uvježbanom rukom. Riječ *eger* na početku svakog pitanja pisana je crvenim. Na rubovima listova označena su važnija pitanja o kojima se govori. Papir bijel, glat, čvrst; listovi su na gornjem rubu oštećeni vlagom; povez polukožni, oštećen, omotan u papir.

Prepis potječe iz druge polovine XVII stoljeća.

Na naslovnoj strani, ispod navedenog naslova, nalazi se lični pečat u kome se teško može pročitati ime ranijeg vlasnika (Muhamed Mestvica). Na zaštitnom listu na kraju nalazi se otisak ličnog pečata, u kome se može pročitati ime i datum (Abduhu Redžeb, 1111/1699).

1558. ترجمة ملتقى الابحر مع الشرح **102.**

بالتركية للموقوفاتى

Prevod i komentar na turskom jeziku poznatom fikhskom djelu *Multaqa'l-abḥur*. Osnovno djelo napisao je Maula Ibrāhīm b. Muḥammad al-Ḥalabī (umro 956/1549, — v. br. 1329), a ovaj prevod i komentar napisao je Muḥammad-efendi Mauqūfātī. Djelo je posvećeno sulṭanu Ibrahimu (1049/1058/1640—1648), pa je, prema tome, napisano polovinom XI/XVII stoljeća. Sastoji se od dva dijela, obično u jednom svesku. Ovaj primjerak je nepotpun, jer je veći dio s početka prvog dijela izgubljen. Pored gore navedenog naslova ovom komentaru navode se, u raznim izvorima, još neki nešto različiti naslovi: ترجمة ملتقى الابحر , شرح ملتقى الابحر , شرح كتاب ملتقى الابحر .

U rukopisu je ispod gornjeg naslova zabilježeno: ملتقى ترجمه سى وشرحى

Flügel III, 223; Kairo, t, 67; Aya Sofya, 64; GAL, S. II, 643.

Početak djela je:

حمد فى حد وثناى لا يعد اول جناب واجب الوجوده كه

Početak ovog primjerka:

ويصدّق ديانة فى الكل ديانة كتاباتك كلّيسنده تصديق اولنور حاصل كلام اكر زوج
نيّ انكار ايلسه

L. 335; 32,5 × 19,5. *Nasḫ* s početka prvog dijela, a poslije *ta'līq*, pisani vještom rukom, od različitih prepisivača. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Prve dvije stranice drugog dijela obrubljene su sa tri tanke crne i širom zlatnom linijom. S početka (dokle je pismo *nasḫ*) osnovni tekst je vokalizovan. Papir bijel, čvrst; povez poluplatneni, nov.

Prepisao prvi dio Muḥammad b. Ḥusayn b. derviš 'Abdullah al-Kilizmānī (iz kasabe Kilizman ili Ayasefid, u ajdinskom vilajetu u Turskoj), 23. džumadel-ula 1160/1747.

(وكان الختام بقلم افقر الانام محمد بن حسين بن درويش عبد الله الكلزمانى فى ٢٣ جمادى
الاولى سنة ١١٦٠

v. l. 96), a drugi dio prepisao je as-Sayyid Muḥammad b. as-Sayyid Muḥammad al-Ḥusaynī, početkom redžeba iste godine, 1160/1747.

حررت بفضل الله ... وانا الفقير محمد بن السيد محمد الحسينى ... فى غرة شهر رجب
المرجب سنة ١١٦٠

v. na kraju drugog dijela, l. 335).

Na početku prvog i drugog dijela je sadržaj.

1559. ذخر النجاة فى ترجمة منية المصلى **1408.**

Prevod i komentar djela *Munyat al-muṣallī*, na turskom jeziku. Prevodilac i komentator je Muḥammad b. Aḥmad b. Ibrāhīm b. Ḥasan. Rad je dovršen 1078/1667.

OM II, 25; AM II, 292.

Gornji naslov i ime autora navedeni su prema uvodu rukopisa. U uvodu pisac posvećuje rad sultanu Muhamedu-hanu IV (1648—1687).

Početak:

الحمد لله الذى فرض الصلوات الخمس على عباده المؤمنين ... اما بعد بوعبد فقير يعنى
محمد بن احمد بن ابراهيم بن حسن الحقير هجرة نبويه عليه افضل التحية نك بيك يتمش
ايكى تاريخنه كلنجه ... بين الناس متداول اولان منية المصلى وغنية المبتدى ديو تسميه بيور

دقلری كتابك دخی برتركی شرح اولوب ضعفادن اولان كمسنه لر استفادیه قادر اولوب ...
مستعینا بالله تعالی مباشرت اولنوب ذخر النجات فی ترجمة منیة المصلی دیو تسمیه اولندی

L. 446; 21 × 15. *Nasḫ*, prilično lijep, krupniji. U pisanju ima grešaka. Osnovni arapski tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Navedeni ajeti i hadisi pisani su crvenim mastilom. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, sa pozlaćenim ornamentima na koricama.

Prepis potječe iz XVIII stoljeća.

Iz Šehdi-efendine biblioteke (v. pečat u rukopisu).

1560. (رسالة) فوائد الأمالي وفرائد اللآلي **1746.**

أو

الرسالة الاسطوانية

Priručnik *(ilmi-hāl)* o islamskom vjerovanju, vjerskom čišćenju i namazu, od nepoznatog pisca. On u uvodu kaže da mu je bio učitelj Muḥamed-efendī b. Aḥmed Ustuwānī, vaiz u Istanbulu (umro 1072/1661), i da je ovaj rad napisao i sredio prema njegovim predavanjima, na traženje nekih dobrih i pobožnih ljudi, ne navodeći svoje ime. Djelo je poznato po tom piščevom učitelju pod nešto različitim nazivima: الاسطوانی – استوانی كتابی – الرسالة الاسطوانية كتاب استوانی محمد افندی itd. Gornji prvi naslov je prema ovom i nekim drugim rukopisima koji se nalaze u Gazi Husrev-begovoj biblioteci. Djelo je raspoređeno na poglavlja *(bab)* i podnaslove — pitanja *(mes'ele)*.

Rieu, 13—14; Kairo, t, 65; Ismail-paša, AM II, 289.

Početak:

الحمد لله الذی جعل العلماء ورثة الانبیاء

L. 104; 21 × 16. *Nasḫ* krupniji, vokalizovan, pisan uvježbanom rukom u razmaknutim redovima. Rečenice su rastavljene crvenim krupnim tačkama. Istaknute riječi podvučene su crvenom linijom. U vrhu prve stranice je slab unvan, u kome je upisan gornji prvi naslov crvenim mastilom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Prepisao Yazıǧī Ḥasan b. Isḥāq, iz kasabe Stolac, mjeseca redžeba 1140/1727.

(وقد وقع الفراغ من تحریر هذا الكتاب ... فی یوم من شهر رجب المبارك فی سنة
١١٤٠ كتبه العبد الفقیر ... یازیجی حسن بن اسحاق عن قصبة استولچه ...)

Na naslovnoj strani su izreke, pisane radi vježbanja u kaligrafiji. Na listovima 105—118 govori se o pobožnosti i dobroti, koji su uslov da neko može spoznati značenje Božijih imena *(esmai-husna)*, zatim je napisana oporuka Božijeg poslanika halifi Aliji — na turskom jeziku, te nekoliko dova, što je sve pisano rukom prepisivača.

Uvakufio Hadži Omer-efendi Akhisari (Pruščak), 1284/1867 (v. pečat u rukopisu).

1561. Zbirka (مجموع), 3 **3161.**

L. 70; 19 × 14. *Nasḫ*. Papir tamnobijel i bijel; povez polukožni.

1. L. 1—54. ISTO

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: رسالة استوانی

Istaknute riječi podvučene su crvenom linijom.

Na listovima 54—58 nalazi se dova na arapskom jeziku, — pod naslovom na perzijskom jeziku: دعاء سرخ باد, koja se moli protiv bolesti crvenog vjetra. Prije dove je uvod na turskom jeziku o tumačenju te dove i postupku kako se ona koristi (هذا شرح دعاء سرخ باد). Dova je slabe vjerodostojnosti, i u njoj ima raznih grešaka. Sam perzijski naslov je dat prema poretku riječi (pridjeva i imenica) u našem jeziku.

2. L. 58—66. نمازلق

U rukopisu je naslov:

هذا كتاب نمازلق هر بر مسلمانه لازمدر

Propisi o namazu na turskom jeziku, od nepoznatog pisca.

Početak poslije besmele:

اولا صباح نمازی درت ركعتدر اوّل ایكی ركعت سنتدر واردنجه ایكی ركعت فرضدر

U sredini ove risale, na listu 62, nalazi se odlomak (jedna stranica) kraćeg rada pod naslovom: پیرنامه , u kome se govori o patronima (pirovima) pojedinih zanimanja i esnafa. To je nepotpuno, jer su dva lista namjerno odrezana.

Početak ovog rada je:

مسئله اكر صورسلر امام لرك پیری كمدر ایتدی حضرت جبرائل علیه السلام

3. L. 66—70. جواهر الاسلام (علم حال)

Kratka početnica islamske vjeronauke na turskom jeziku.

Početak je ovdje: اكر صورسلركم مسلمانمسين (v. I, 113). Rad je nepotpun na kraju.

Pismo od 2—3 *nasḫ* vokalizovan.

Prepisao cijelu zbirku Muṣṭafa b. Ibrāhīm, iz Foče, muallim u Palanki Sjenica, 1143/1730.

(سودّه الفقير ... مصطفى بن ابراهيم عن قصبهٔ فوچه تعليا لصبيان پلنقه سينچه)

kako je to zabilježeno na kraju pod t. 1. Na nutarnjoj strani prve korice i na prvom zaštitnom listu su vježbe u pisanju nekog početnika — i sadržaj.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1562. ISTO **1243.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب اسطوانی اسطوانی محمد افندی

L. 87; 18,5 × 11,5. *Nasḫ* čitak, krupniji. Istaknute riječi su podvučene i stranice obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, glat; povez polukožni, oštećen crvotočinom.

Prepis je dovršen 29. šabana 1144/1731.

(شعبان شريف يكرمى طقوزنجنك تم اولدى سنة ١١٤٤)

Na kraju su bilješke s područja mađije (zapisa i dr.).

Iz Šehdi-efendine biblioteke, čiji se pečat nalazi u rukopisu.

1563. ISTO **2931.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب استوانی

L. 102; 18 × 13,5. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, jednostavan, krupniji, pisan širokim perom, u razmaknutim redovima. Papir tamnobijel, povez polukožni, oštećen.

Prepis je dovršen 1145/1732. تمت تمام سنة ١١٤٥

Uvakufio Munla Salih Zendžilović, za Ali-pašin mekteb, 1266/1894 (v. bilješku na kraju).

1564. ISTO **4319.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: كتاب استوانی

L. 77; 19 × 13. *Nasḫ*, pisan vještom rukom, s početka i pri kraju vokalizovan. Papir bijel, glat, deblji, listovi pri vrhu dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen, prva korica izgubljena.

Prepis je dovršen 1152/1739. تمت تمام سنة ١١٥٢

Na naslovnoj strani su izreke (dosjetke) na turskom jeziku. Na kraju je bilješka na turskom jeziku o »nesretnim« danima u svakom mjesecu, u kojima »ne valja« poslovati ili ići na put (آى ارنقصان كونلر بيانده در), zapis za glavobolju, broj sura, ajeta i pojedinih slova u Kur'anu (عدد سورة كلام الله – آيات كلام الله – حروف كلام الله), formule za obavljanje šerijatskog vjenčanja, dženaze-dova i dova za pokajanje.

1565. ISTO **4540.**

L. 101; 22 × 15,5. *Nasḫ*, krupniji, vokalizovan.

Papir tamnobijel, deblji, čvrst, listovi su dohvaćeni vlagom. Povez polukožni, oštećen.

Prepis je dovršen 1160/1747 — تمت سنة ١١٦٠ .

Na naslovnoj strani je ime ranijeg vlasnika (Edhem Čelenka?) i bilješka s područja fikha.

1566. ISTO **4555.**

L. 152; 16 × 10,5. *Nasḫ*, lijep, vokalizovan. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Istaknute riječi podvučene su mjestimice crvenom crticom. Papir tamnobijel, mnogi listovi su dohvaćeni vlagom, naročito pri kraju. Povez polukožni, znatno oštećen.

Prepis je dovršen 1161/1748. تمت الكتاب سنة ١١٦١

Poklon Ahmed-efendije Selimovića, kadije.

1567. ISTO **4152.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: استوانی كتابی

L. 107; 20 × 15,5. *Nasḫ* krupniji, vokalizovan, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir tamnobijel, deblji, više listova, u prvoj polovini, dohvaćeno vlagom; povez kožni, oštećen.

Prepis je dovršen u Mekki, mjeseca muharrema 1169/1755.

(تمت بعون الله .. فى مكة المشرفة فى المحرم الحرام سنة ١١٦٩)

Na naslovnoj strani je bilješka o Božijim *sifatima* i sadržaj, napisan kasnije slabim rukopisom. Na kraju su kraće dove, samo naslov i početak kraćeg rada o uslovima za valjanost namaza, bilješke o datumima rođenja nekih osoba, — što je zabilježio raniji vlasnik rukopisa (Hadži Ali b. Šejh Sulejman Maglevi — iz Maglaja —), 1270/1853—1284/1867. U prvoj bilješci on kaže da se godine 1853. kukuruz prodavao po 20 groša, — ne označivši količinu ni mjesto, ali je to svakako bilo kod nas u Bosni.

1568. ISTO **1271.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: كتاب اسطواني. Primjerak je nepotpun s početka (poslije prvog lista izgubljeno je nekoliko lista).

L. 80; 19,5 × 15. *Nasḫ* jednostavan, pisan slabo uvježbanom rukom u proredu. Papir bijel, listovi su po rubovima dohvaćeni vlagom i mnogi prosuti; povez kožni, znatno oštećen.

Prepis je dovršen 1170/1756 (تمّ تمام سنة ١١٧٠).

1569. ISTO **4179.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب استواني

L. 80; 19,5 × 14. *Nasḫ* krupniji, pisan uvježbanom rukom u proredu. Stranice su obrubljene sa jednom i dvije crvene linije. Na početku su dva lista dopisana kasnije drugim rukopisom, čije stranice nisu obrubljene. Papir bijel, neki listovi prosuti; povez polukožni, oštećen.

Prepisao neki Ibrāhīm, 1171/1757.

(تمت تمام سنة احدى وسبعين ومائة والف الحقير ابراهيم)

Na početku je formula za obnovu braka *(teždidi-nikah)* i jedan hadis. Na završetku su dva otiska ličnog pečata, vjerovatno ranijeg vlasnika (Iskender? Mustafa), zatim na posljednjem listu kraće dove, bilješke s područja fikha i vaza, te jedan zapis protiv *sihra* i uroka.

1570. ISTO **2303.**

U rukopisu je zabilježen naslov: استواني كتابى

L. 74; 21 × 15. *Nasḫ* jednostavan, krupniji, pisan u proredu, vokalizovan samo s početka. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel, deblji, rubovi listova pri kraju dohvaćeni su vlagom; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Ḥasan al-Maḥallī, u srijedu 3. muharema 1174/1760.

(وكان الفراغ منه فى يوم الاربعاء الثالث من ماه محرم الحرام سنة ١١٧٤ على يد الفقير حسن المحلى؟)

Na prvom zaštitnom listu su mnogobrojni otisci nečijih ličnih pečata (od kojih se u nekim može pročitati ime Hasan), datumi ženidbe i rođenja nekih osoba (Sulejman, Čako Bekir, Čako Osman, Hasan-spahi), bilješka s područja fikha i pouke, vježbe u pisanju, te bilješka u kojoj se kaže da su do sedmicu po proljeću (tj. krajem marta) 1220/1805. smrzli mlini na Carini (to je na Vratniku u Sarajevu). Na naslovnoj stranici su bilješke s područja fikha i zapisi.

Na listovima 75—78 nalazi se savjet Božijeg poslanika Muhameda svojoj kćeri Fatimi — na turskom jeziku (v. I, 365). Početak je: حضرت رسول ﷺ بركون حضرت فاطمة رض چقروب نصيحت ايلدى. Napisano je rukom istog prepisivača. Na kraju su bilješke o nekim događajima, o pitanjima s područja fikha, kratke dove, talismani, datumi rođenja nekih osoba, te ponovo otisci ličnog pečata. Od događaja, zabilježeno je da su godine 1208/1793, pete sedmice po Božiću (dakle početkom februara), gorjele planine oko Busovače i da nije bilo snijega. Godine 1224/1809, do Božića nije nikako bilo snijega. — Sve ove bilješke, na početku i na kraju, pisane su uglavnom na turskom jeziku, sa mnogo grešaka u pisanju i u stilu.

1571. ISTO **2092.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب اوزتواني

L. 89; 19,5 × 14. *Nasḫ* krupniji, pisan vještom rukom, u proredu. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan u zlatnoj boji, u kome je upisan gornji naslov krupnom kaligrafijom. Prve dvije stranice obrubljene su sa pet tankih crnih i dvije široke zlatne linije. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni.

Prepisao 'Alī b. Yūsuf, u kasabi Prozoru, u mjesecu zulkade 1176/1762.

(مشقه الفقير على بن يوسف فى قصبة پروزور – فى بوسنه – فى شهر ذى القعدة سنة ست وسبعين ومائة والف)

Na prvom zaštitnom listu su vježbe u kaligrafiji. Na naslovnoj strani na rubu su imena nekih osoba. Na kraju je dova (bez vjerodostojne osnove) koja se, navodno, uči na grobu, da bi Bog otklonio kaznu sa umrlog griješnika.

1572. ISTO **3633.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب رسالة اسطوانى محمد افندى

L. 74; 20 × 15. *Ta'līq* pisan uvježbanom rukom, vokalizovan. Nekoliko lista s početka i mjestimice u sredini rukopisa dopisano je kasnije krupnijim *nasḫom*. Papir tamnobijel i bijel, deblji; povez kožni, znatno oštećen.

Prepisao Aḥmed-hoğa b. Yūsuf Ćehaja, 1176/1762.

(كتبه الفقير .. احمد خواجه بن يوسف كتخدا .. سنة ست وسبعين ومائة والف)

Na posljednjoj stranici nalazi se samo početak kraćeg rada o uslovima za valjanost namaza.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1573. ISTO **3908.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب اسطوانى

L. 73; 21,5 × 15,5. *Nasḫ* pisan širokim perom, uvježbanom rukom, s početka vokalizovan. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, deblji; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice je bilješka, napisana olovkom, na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je rukopis predao u biblioteku (Karađoz-begovu) Husein-efendija Ševa b. Hadži Mustafa, 3. novembra 1933. Tu je, kao i na naslovnoj strani, više otisaka ličnog pečata, u kojima se može pročitati ime Sulejman, 1194/1780. Na posljednjem listu je slabo pisan jedan zapis, a na nutarnjoj strani druge korice — arapska abeceda (abğed) koja također ponekad služi kao zapis.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1574. ISTO **3668.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب اسطوانى

L. 77; 20 × 14,5. *Ta'līq* krupniji, pisan uvježbanom rukom. Stranice su s početka obrubljene sa dvije crne, a poslije crvenom linijom. Sa takvom linijom podvučene su i istaknute riječi. Papir bijel, listovi su dohvaćeni vlagom; povez polukožni, znatno oštećen crvotočinom.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na završetku je ime i lični pečat ranijeg vlasnika, a možda i prepisivača (Muhamed b. Ahmed). Na kraju su vježbe u pisanju.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1575. ISTO **3188.**

U rukopisu je zabilježen naslov: استوانى كتابى

L. 162; 16 × 11. *Nasḫ* krupniji, vokalizovan, pisan vještom rukom. Rečenice i odlomci su rastavljeni crvenim krupnim tačkama. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel, glat; mnogi listovi rastavljeni od poveza; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku je sadržaj. Na naslovnoj strani druge korice je kratka dova koja se moli za postizanje neke želje.

1576. ISTO **3159.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: استوانى كتابى

L.85; 19,5 × 14. *Nasḫ*, pisan vještom rukom, vokalizovan samo s početka. Papir tamnobijel, prvi listovi i posljednji list su oštećeni po rubovima; povez kožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj strani je sadržaj, napisan rukom prepisivača. Na kraju je popis jednog dijela sura Kur'ana.

1577. ISTO **1989.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: كتاب الاسطوانى

L. 97; 22 × 14,5. *Nasḫ* krupniji, vokalizovan. Istaknute riječi podvučene su crvenom linijom samo s početka. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.
Na naslovnoj stranici su vježbe u pisanju nekog početnika.
Na posljednjem listu (98) su dove.

1578. ISTO **1070.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب اسطوانى

L. 97; 20,5 × 15. *Nasḫ* vokalizovan, pisan vještom rukom. Prve dvije stranice su obrubljene sa pet tankih crnih i dvije šire zlatne, a ostale crvenom linijom. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku je sadržaj. Uvakufio Mustafa-beg Dženetić, za svoje muško potomstvo, 1289/1872 (v. bilješku i pečat na naslovnoj strani).

1579. ISTO **896.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: كتاب اسطوانى

L. 85; 21,5 × 15,5. *Nasḫ* krupniji, od različitih prepisivača, — u prvoj polovini vokalizovan. Papir tamnobijel i bijel, deblji; povez polukožni, oštećen.

Prvi, stariji dio rukopisa, potječe iz XVIII stoljeća, a drugi dio dopisao je neki Šejh Ibrahim, u XIX stoljeću.

Na početku su bilješke s područja fikha, jedan recept na turskom jeziku o upotrebi soka od kalopera protiv mujasila — i jedna dova.

1580. ISTO **4526.**

L. 101; 21 × 15. *Nasḫ*, pisan slabijim rukopisom, vokalizovan. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Prepis dovršen 1217/1802 (تمت سنة ١٢١٧).

Iz biblioteke Tajib-efendije Saračevića.

1581. ISTO **3288.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب استوانى

L. 73; 22 × 15,5. *Nasḫ* krupniji, pisan u proredu. Stranice su obrubljene i istaknute riječi podvučene crvenom linijom. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan. Papir bijel i žut, deblji; povez polukožni, oštećen.

Prepisao neki Aḥmad, 1242/1826.

(تمت تمام سنة ١٢٤٢ كاتب احمد الحقير)

1582. ISTO **2601.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: كتاب استوانى

L. 94; 20,5 × 14,5. *Nasḫ* krupniji, pisan slabim rukopisom u proredu. Istaknute riječi s početka podvučene su crvenom linijom. Papir tamnobijel, slab; povez polukožni, znatno oštećen.

Prepisao Muḥammad b. Ḥusayn at-Trebinlī (iz Trebinja), 15. džumadel-ula 1258/1842.

(قد تم تبييض هذا الكتاب فى شهر جمادى الاولى المبارك فى اليوم الخامس عشر عن يد

العبد الضعيف .. محمد بن حسين الترهبنلى .. سنة ثمان وخمسين ومائتين والف)

Na naslovnoj strani je zabilježena konjugacija jednog arapskog glagola — i ime ranijeg vlasnika (Salih Rušdi-beg b. Ali-beg Defter-zade — Deftedarević). Na posljednjoj strani su poučne izreke na arapskom i turskom jeziku — i ime drugog vlasnika (Salih Šukri-beg Resulbeg-zade — Resulbegović).

1583. ISTO **4546.**

L. 96; 19,5 × 14. *Nasḫ*, jednostavan, s početka vokalizovan. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel, tanak, glat. Povez polukožni, oštećen.

Prepis je dovršen 1263/1846 — تمت سنة ١٢٦٣

Na kraju je otisak nečijeg ličnog pečata sa imenom i datumom (Mustafa, 1260/1844).

Iz biblioteke Tajib-efendije Saračevića.

1584. ISTO **2365.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب اسطوانى

L. 122; 20 × 14,5. *Nasḫ* krupniji, slab, vokalizovan, pisan nevještom rukom, u proredu. Papir tamnobijel, slabiji; povez papirni, oštećen.

Prepisao Muḥammad Vejzović (vjerovatno učenik nižih razreda medrese), 1283/1866.

(تمت تمام – كاتب محمد بن ويزويك فى سنة ١٢٨٣

U vrhu druge stranice nalazi se bilješka, pisana olovkom, — u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio navedeni prepisivač.

Iz Sehdi efendine biblioteke.

1585. ISTO **4171.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب استواق

L. 110; 20 × 14,5. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, jednostavan, pisan slabo uvježbanom rukom. U vrhu prve stranice je slab unvan. Prve dvije stranice obrubljene su crnom i žutom, a ostale crvenom linijom. Papir bijel i žućkast, mnogi listovi po rubu dohvaćeni su vlagom; povez polukožni, znatno oštećen.

Rukopis potječe iz XIX stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu su vježbe u pisanju. Na naslovnoj strani je sadržaj. Na završetku je bilješka sa imenom ranijeg vlasnika, a vjerovatno je on i prepisivač (Hadži Zaim-aga ... b. Muhammedzade, 1267/1850). Na posljednjoj stranici je bilješka, u kojoj neki vjeroučitelj kaže da je počeo sa radom u mektebu u Hadži Alinoj mahali u Stocu 15. ševvala 1297/1879. Ispod toga je spisak imena više građana koji su, vjerovatno, pohađali mekteb.

1586. ISTO **.2349.**

U rukopisu je naslov: اسطواق

L. 114; 21 × 11. *Nasḫ* krupniji, pisan uvježbanom rukom, u proredu. U vrhu prve stranice je unvan u bojama, u kome je upisan gornji naslov. Prve dvije stranice obrubljene su sa više tankih crnih i širim zlatnim, a ostale crvenom linijom. Papir bijel, deblji, izuzev jednog lista koji je žut; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XIX stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice i na prvom zaštitnom listu je sadržaj, pisan kasnije. Na naslovnoj strani su otisci nečijih ličnih pečata, od kojih se u jednom može pročitati ime (Abduhu Halil). Na rubu posljednje pisane stranice je bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis zavještan za »Ajina-begov mekteb kod Careve džamije«, — bez oznake mjesta i datuma. Na kraju su nečitka imena, zapis protiv astme, lični pečati i bilješka na turskom jeziku, u kojoj neki učenik moli neko časno društvo dobrih ljudi da se oni mole Bogu za njeg, da mu Bog dade sposobnost i razumijevanje za nauku.

1587. ISTO **3611.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب اسطواق

L. 108; 18,5 × 13. *Nasḫ* i *ta'līq* krupniji, od ruku različitih prepisivača. Papir bijel, mnogi listovi pri kraju dohvaćeni su vlagom; povez kožni.

Rukopis potječe iz XIX stoljeća.

Na posljednjoj stranici su stihovi na turskom i arapskom jeziku, poučne izreke i jedna kraća dova.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1588. ISTO **4339.**

U rukopisu je zabilježen naslov: اسطواق محمد افندى . Jedan list s početka je izgubljen.

L. 142; 17 × 11. *Nasḫ* krupniji, slab, pisan nevještom rukom, u proredu. Papir tamnobijel, deblji, mnogi listovi po rubovima dohvaćeni su vlagom i oštećeni crvotočinom; povez polukožni, znatno oštećen.

Rukopis potječe iz XIX stoljeća.

1589. ISTO **1283.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب استواق

L. 107; 20 × 14. *Nasḫ* krupniji, vokalizovan, izuzev pri kraju. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, deblji, listovi pri kraju dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XIX stoljeća.

1590. ISTO **4531.**

L. 156 (151 + 5); 20 × 14,5. *Nasḫ*, pisan uvježbanom rukom, vokalizovan. Papir bijel, potamnio. Povez polukožni, oštećen.

Prepis je iz XIII/XIX stoljeća.

Iz biblioteke Tajib-efendije Saračevića.

1591. ISTO **4542.**

L. 87; 19,5 × 14. *Nasḫ* krupniji, jednostavan, mjestimice vokalizovan. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom, naročito u prvoj polovini. Papir bijel, glat. Povez je polukožni, oštećen.

Prepis je od nekog našeg prepisivača, iz XIII/XIX stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu su vježbe u pisanju nekog početnika. Na naslovnoj strani je bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Muhamed b. Ibrahim, 1277/1860). Na kraju, na zaštitnom listu, je zapis za očuvanje ljubavi.

Iz biblioteke Tajib-efendije Saračevića.

1592. Zbirka (مجموع), 2 **2259.**

L. 79; 20,5 × 13. *Nasḫ*. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Papir tamnobijel, glat, čvrst; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—25. رسالۀ حمزه افندى

Rasprava o trgovini, kamati i pitanjima u vezi s tim sa šerijatskog gledišta. Napisao Ḥamza-efendī Derendelī, oko godine 1089/1678 (v. I, 170).

Es'ad-efendi, 43.

Pismo je krupniji *nash*, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. Po rubovima nekih listova ima sitno pisanih komentara. Dvije stranice u drugoj polovini zapackane su mastilom.

Na listovima 26—28 nalaze se bilješke na turskom jeziku s područja fikha, o postupanju sa novorođenčetom, te o klanju kurbana s namjerom da se otkloni neko zlo, od koga neko strahuje, — što je zabilježeno kasnije slabim rukopisom.

2. L. 29—79. جلاء القلوب

Djelo o pobožnosti i čistoći srca, što ga je napisao Muḥammad b. Pīr 'Alī al-Birgawī, umro 981/1573 (v. I, 67).

Pismo je sitniji *nasḫ*.

Prepisao oba djela Ibrāhīm b. Muḥammad-efendī, nastanjen u mahali Alauddin (Visoko), mjeseca džumadel-ula 1152/1739, kako se to vidi u bilješci na kraju pod t. 1.

(كتبه الحقير ابراهيم بن محمد افندى ساكن فى محلة علاء الدين – فى بلدة
ويسوقه – تحريرا فى جمادى الاولى سنة اثنى وخمسين ومائة والف)

Na nutarnjoj strani prve korice su računi, isplaćeni nekim radnicima. Na prvom zaštitnom listu je otisak ličnog pečata koji je nečitljiv, i popis nečijeg bakrenog posuđa. Na naslovnoj strani su dva lična pečata, od kojih se u jednom može pročitati ime Ahmed b. Abdullah.

1593. Zbirka (مجموع), 4 **1293.**

L. 69; 21 × 15. *Nasḫ* slabiji, većim dijelom vokalizovan. Papir bijel, deblji; listovi dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen.

1. L. 1—34. ISTO kao br. 1592,[1]

Na rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب حمزه افندى رسالۀ سى

Arapski tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima komentara.

2. L. 34—48. (رسالة فى اربع وخمسين فريضة)
اللى درت فرض

Risala o 54 vjerske dužnosti (farza) koja se pripisuje Ḥasanu el-Basriji, umro 110/728. Ovaj primjerak je na arapskom jeziku (v. br. 899,[1]), sa prevodom na turskom jeziku, od nepoznatog prevodioca.

Početak:

باب فيما يفرض على المكلف مكلف اوزرينه يعنى عاقل وبالغ اوزرينه فرض اولان نسنه نك
بيانده در يحكى عن الحسن البصرى رحمة الله عليه حسن بصريدن حكايت اولنوركى

3. L. 48—60. (رسالة فى تحريم الدخان)

Rasprava na turskom jeziku o zabrani duhana sa vjerskog gledišta, od nepoznatog pisca. Odulji uvod je na arapskom jeziku. Gornji naslov je dat prema sadržaju.

Početak:

الحمد لله الذى حكم على القلوب ولم يحكم فيها اصحابها وتصرف وختم كتابها وجعل
الرحمة سابقة للغضب .. پس اولى الالبابه خفى وپنهان دكلدركه دخان خبيثك بيان وتبيانى
يعنى احكام حرام وحلالى قرآن عظيم الشانده على وجه التصريح معلوم ومذكور اولمدوغى

Ta'līq i *nasḫ* pomiješani.

4. L. 60—69. (هذا) بيان ايمان واسلام والتمش
فرض وتجديد نكاح

Kratka početnica (*ilmi-hāl*), na turskom jeziku, o osnovama islamskog vjerovanja i vjerskim dužnostima, od nepoznatog pisca. Naslov je prema rukopisu.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام ..اما بعد اركّه وديشيه وجميع عبد مكلفر اوزرينه فرض عين دركه بوذكر اولنان فرضلرى اوكرنوب وازبرليوب اعتقاد وعمل ايده لر

Nasḫ krupniji, vokalizovan.

Prepisao cijelu zbirku neki 'Oṯmān-efendija, imam, mjeseca rebiul-evela 1159/1746 (كتبه الفقير امام عثمان افندى سنة ١١٥٩). Prepisano kod nas.

Na naslovnoj strani pod t. 1 nalaze se bilješke s područja fikha i vaza. Pri kraju pod t. 4, na rubu lista 67, nalazi se bilješka u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Hadži Ibrahim-aga b. Islam Ispužli, nastanjen u Travniku, za mekteb Ajina-begzade, i predao ga muteveliji Hadži Halil-efendiji, 1252/1836.

Iz Šehdi-efendijine biblioteke.

1594. ISTO kao br. 1592,[1] **809.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب رسالة حمزة افندى

L. 33; 19 × 13. *Nasḫ* krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Papir bijel, glat, listovi naročito po rubovima dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

Prepis dovršen 1163/1749 (تم سنة ١١٦٣).

U dnu posljednje stranice je ime i lični pečat vjerovatno ranijeg vlasnika (Abdullah-efendi).

1595. ISTO **1869.**

U rukopisu je zabilježen naslov: رسالة حمزة

L. 32; 21,5 × 15,5. *Nasḫ* krupniji, pisan uvježbanom rukom u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. Papir bijel i žućkast, deblji; povez polukožni.

Prepis je dovršen 1163 (تمت سنة ١١٦٣).

Na prvom zaštitnom listu nalazi se ime i otisci ličnog pečata ranijeg vlasnika (Munla Husejn b. Mustafa).

1596. ISTO **3096.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije:

رسالة فى المعلومات لاجل الحفظ من الربا لحمزة افندى الدارندلى

L. 38; 20 × 13,5. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, krupniji, pisan širokim perom. Papir tamnobijel, glat; povez polukožni, oštećen.

Prepis je dovršen 1170/1756 (تم سنة ١١٧٠).

Na naslovnoj strani je jedna arapska izreka, navedena kao hadis. Na kraju je hatma-dova, nedovršena pričica na turskom jeziku, kratka dova koja se moli pred spavanje, više neispisanih lista, te na posljednjem listu dvije kraće dove.

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat na početku i na kraju rukopisa).

1597. ISTO **1254.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: كتاب رسالة حمزى افندى

L. 30; 19,5 × 13,5. *Nasḫ* jednostavan, krupniji. Papir tamnobijel, glat, čvrst; povez poluplatneni.

Prepis je dovršen 1175/1761 (تمت تمام ١١٧٥).

Na početku i na kraju, neki trgovac (vlasnik rukopisa) bilježio je slabim rukopisom račune o njegovim potraživanjima od raznih osoba i o svojim dugovima. Na naslovnoj strani su pozdravne riječi mjesecu ramazanu, bilješke s područja fikha, poučne izreke na turskom jeziku, te ime ranijeg vlasnika namjerno brisano (Abdulkerim Zuhdi — ? — efendi, 1267/1850).

1598. ISTO **2983.**

U rukopisu je zabilježen naslov: حمزه افندى رساله سى

L. 51; 17,5 × 12,5. *Nasḫ* krupniji, pisan vještom rukom. Prve dvije stranice obrubljene su sa pet tankih crnih i dvije široke zlatne, a ostale crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto komentara. Papir žućkast i tamnobijel, glat; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj strani nalazi se bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Muhamed b. Sulejman za mek-

teb koji se nalazi u blizini »Ferhatove džamije« (to je, držimo, ona, što je sada narod zove: Kara Ferhatova džamija, u Širokači u Sarajevu, — v. Kemura, Sarajevske džamije, 27), 26. zul-kade 1277/1860. Na kraju bilješke su tri potpisa (Konjica? — Kunica? Muhamed b. Sulejman, Derviš Muharem, Omer Mustafa).

1599. ISTO **4231.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب حمزه رساله

L. 70; 20,5 × 15. *Nasḫ*, krupniji, vokalizovan, pisan u razmaknutim redovima. Arapski tekst podvučen je crnom linijom. Papir bijel, deblji, čvrst, listovi po rubovima dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj strani je nejasna i nečitka bilješka i brojevi nekih računa. Na kraju je potvrda o dugu (zajmu) koji je neko uzeo od mostarskog trgovca Hadži Ahmed-age Kajtaza 1208/1793. Na listovima 73—77 nalazi se tumač na turskom jeziku arapskih i perzijskih riječi koje su upotrijebljene u nekom tekstu, i to u onom obliku i vjerovatno onim redom kako su u dotičnom tekstu date.

(درکاه بارکاه معلاً اعلا لایزال

قپو اوتاق یوجلمش یوجرك زائل اولسون

Posljednje riječi su:

مفوض انجام تمام شد

اصمرلنمش آخر اولق تمام اولدی)

Na kraju su formulari nekih pisama i potvrda koja se odnosi na neki timar u sandžaku Klis.

1600. Zbirka (مجموع), 2 **4233.**

L. 42; 20 × 14,5. *Nasḫ* pisan širokim perom, vokalizovan. Papir bijel, glat; povez kožni, oštećen.

1. L. 1—29. ISTO

U rukopisu je naslov: رساله درنده لی حمزه

2. L. 30—42. (باب) شروط الصلاة

Kratka risala o uslovima za valjanost namaza, sa prevodom na turskom jeziku između redaka (v. br. 1513,[1] i 1514).

Početak je ovdje:

باب شروط الصلاة وهی ثمانية الاول الوضوء

بوباب نمازك شرطلری بیان ایدر نمازك شرطلری سکزدر اولکیسی ابدست المقدر

Prevod je pisan crvenim mastilom.

Prepisao oba djela isti nepoznati prepisivač, i to pod t. 1 1210/1795, a pod t. 2 1216/1801.

Na nutarnjoj strani prve korice nalaze se stihovi na turskom jeziku pobožnog sadržaja. Na naslovnoj strani su poučne izreke i kraći spjev na turskom jeziku o dobrom vjerniku i vjerovanju.

(جواهر معدنی مؤمن خصوصا جوهری ایمان

بولنز هیج انك مثل تعلم ایله ایمان)

Na kraju su dove koje se mole za umrle, poučne izreke i stihovi na turskom i arapskom jeziku i riječi o bajramu koje su uzete iz bajramskih hutbi.

1601. تبيين المرام **707.**

شرح رسالهٔ حمزه افندی

لأمين افندی طريقتجی

Komentar prethodnoj Hamza-efendinoj risali. Napisao aš-Šayḫ Muṣṭafa b. as-Sayyid 'Abdullāh Ṭarīqatǧī Emin (Emir)-efendi, umro 1143/1730. Komentator je bio vaiz u Sultan Fatihovoj džamiji u Istanbulu i dovršio je ovaj komentar u ponedjeljak 5. redžepa 1128/1716, kako to sam kaže na kraju komentara. Primjerak je nepotpun s početka za 1—2 lista.

OM I, 349; Süleymaniya, 30; Bratislava, 292.

Početak (prema primjerku pod brojem 1604):

حمد وثنا اولسون اول الله عظيم الشانه كه عالمی يوقدن وارايدوب هرنسنه‌نی ممكن اولان كماله ايرشدردی

L. 216; 21 × 15,5. *Nasḫ* krupniji, čitak, pisan vještom rukom, vokalizovan u prvoj polovini. Osnovni tekst podvučen je s početka blijedom plavom, a u drugoj polovini crnom linijom. Papir žućkast

i tamnobijel, listovi s početka dohvaćeni su vlagom; povez kožni, oštećen.

Prepis je dovršen 1153/1740 (تمت سنة ١١٥٣).

Na nutarnjoj strani prve korice nalaze se bilješke o nekim dugovima.

Uvakufio Hromo-zade Salih-efendi (v. pečat u rukopisu).

1602. ISTO **1961.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije:

تبيين المرام شرح رسالة حمزه افندى

L. 212; 21 × 14. *Nasḫ* krupniji, pisan vještom rukom u razmaknutim redovima. Osnovni tekst podvučen je s početka crvenom, a poslije crnom linijom. Papır bijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Prepis je dovršen 1172/1758 (تم تمام سنة ١١٧٢).

1603. ISTO **1264.**

U rukopisu, u vrhu prve stranice, naslov je:

هذا كتاب شرح رسالة حمزه افندى

L. 220; 20 × 14,5. *Nasḫ* krupniji. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima mnogih listova ima glosa pisanih drugim rukopisom. Papir bijel, glat, čvrst; u drugoj polovini tri lista iskinuta i dopisana na drugom papiru; povez polukožni.

Prepis je dovršen 20. rebiul-evela 1202/1787.

(تمت الكتاب .. فى تاريخ سنة ١٢٠٢ ماه ربيع الاول يكرمنجى كوننده)

Na naslovnoj strani je datum rođenja jedne osobe i tumačenje nekih arapskih riječi i rečenica na turskom jeziku. Na kraju je izvadak iz djela انيس الواعظين (što ga je napisao Aḥmad b. Mustafa al-Mostari, v. br. 966) o tumačenju nekih ajeta, Fatihe, tesbiha i salavata koji se uče u namazu. Na posljednjoj stranici su bilješke s područja arapskog jezika, vaza i neko pismo na turskom jeziku.

1604. ISTO **774.**

U rukopisu je zabilježen naslov: تبيين المرام شرح رسالة حمزه

L. 134; 20 × 14,5. *Nasḫ*, pisan vještom rukom. Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim i širokim zlatnim, a ostale crvenim

linijama. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan u zlatnoj i zelenoj boji. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima listova ima glosa, pisanih sitnije rukom istog prepisivača. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, oštećen, sa otiskom ornamenata na koricama.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku je zabilježen račun o nekim namirnicama, bilješke s područja fikha, te sadržaj, pisan rukom prepisivača. Na naslovnoj strani je cijena knjige (172 groša) i namjerno izbrisano nečije ime. Na kraju su zabilježeni izvori kojima se komentator služio. Tu je zabilježeno 139 djela s područja tefsira, hadisa i fikha, a kasnije, drugim rukopisom, zabilježeno je nekoliko hadisa.

1605. ISTO **1439.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije:

تبيين المرام شرح رسالة حمزه افندى

L. 144; 20,5 × 15. *Nasḫ* čitak, pisan vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Prve dvije stranice obrubljene su sa pet tankih crnih i dvije široke zlatne linije. U vrhu prve stranice je lijep mali unvan u bojama. Po rubovima mnogih listova ima sitno pisanih glosa. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, oštećen, sa lijepim ornamentima na koricama.

Prepis potječe iz XVIII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice nalaze se razne bilješke, recept za neki lijek, poučne izreke i poučni stihovi na turskom i arapskom jeziku. Tu je u vrhu i bilješka, u kojoj se kaže da je 15. safera 1160/1747. Adil Ahmed-pašin(?) Ćehaja-beg određen i upućen kao komandant (ser-asker) sa 14.000 vojske na Karadžadag (u Bugarsku) i da je isti, u roku od dvadeset dana, pokorio »nevjernike«. U drugoj bilješci kaže se, da je 21. šabana 1170/1756, »osam dana poslije Đurđevdana (*rozi hizir*), isklasao ječam« — (bez oznake mjesta). Na listovima s početka su bilješke s područja fikha, hadisa i vaza, mudre izreke, zapis protiv glavobolje, te sadržaj pisan rukom prepisivača. Na završetku je navedena literatura, kojom se komentator služio. Na kraju, neki Mustafa b. Ali Anadoli (Anadolac), bilježi datum rođenja svoje djece i unučadi. Na nutarnjoj strani druge korice je recept za lijek protiv stezanja u prsima i za izbacivanje šlajma (balgama).

1606. ISTO **2023.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: هذا شرح كتاب حمزه رساله

L. 120; 21,5 × 16,5. *Nasḫ* lijep, krupniji, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima. Osnovni tekst podvučen je u prvoj polovini rukopisa crvenom, a u drugoj crnom linijom. Po marginama nekoliko lista s početka ima nešto glosa. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Rukopis je iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj strani su arapske riječi i izreke, napisane radi vježbanja u kaligrafiji. Na završetku je popis literature kojom se komentator služio, te kratka prigodna dova, napisana krupnom kaligrafijom.

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat na nekoliko mjesta u rukopisu).

1607. ISTO **2663.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: شرح رسالة البيع والشراء لحمزه افندى Primjerak je nepotpun s početka i na kraju po nekoliko lista.

L. 150; 19,5 × 14,5. *Nasḫ*, pisan vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Papir bijel, glat, čvrst; nekoliko lista s početka oštećeno po gornjem rubu; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

1608. ISTO **1735.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: هذا كتاب تبيين المرام

L. 120; 21 × 16,5. *Nasḫ* u prvom, većem dijelu rukopisa, a pri kraju *ta'līq*, pisani uvježbanom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima listova ima sitno pisanih glosa. Papir bijel i tamnobijel, deblji; povez polukožni.

Rukopis potječe iz prve polovine XIX stoljeća.

Na završetku je rukom prepisivača zabilježen datum, kad je komentar dovršen, ime komentatora i datum kad je počeo pisanje komentara.

Na prvom zaštitnom listu je kraća dova, poučna izreka i hadis na arapskom jeziku, te poučni stihovi na turskom jeziku.

Uvakufio Hromo-zade Izzet Salih-efendi (v. pečat u rukopisu).

1609. ISTO **4201.**

U rukopisu je zabilježen naslov: تبيين المرام شرح رسالة حمزه افندى

L. 150; 24 × 16. *Nasḫ* krupniji, pisan uvježbanom rukom, u razmaknutim redovima. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima malo glosa. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XIX stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu je kratka bilješka na arapskom jeziku, u kojoj raniji vlasnik (Osman Hifzi-efendi) kaže da je ovaj rukopis kupio za sebe i za svoju djecu poslije sebe, 1269/1852. Ispod toga je mali lični pečat. Na slijedećih nekoliko lista je sadržaj. Na kraju je popis literature kojom se komentator služio.

1610. ISTO **1680.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije:
تبين المرام شرح حمزه رساله سى

L. 159; 20,5 × 13. *Nasḫ*, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. U vrhu prve stranice nalazi se unvan u bojama. Prve dvije stranice obrubljene tankim crnim i širokim zlatnim linijama, a ostale jednom crvenom linijom. Na rubovima listova zabilježene su rukom prepisivača glavne teme, o kojima se govori u djelu. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni.

Prepis potječe iz XIX stoljeća.

Na naslovnoj strani je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Pašo Hadži Abdullah).

Uvakufio Memišaga Kasumagić (v. bilješku i pečat na početku).

1611. الوسيلة شرح رسالة حمزه افندى **2794.**
لمجهول

Komentar gornjoj Hamza-efendinoj raspravi, od nepoznatog pisca. U rukopisu je naslov: هذا كتاب شرح رسالة حمزه افندى

Gornji naslov (al-Wesīle) je prema uvodu rukopisa.

Kairo, t; 79.

Iz uvoda se razumije samo to da je pisac bio učenik muderisa Ajntabi Debbag Muhamed-efendije, zv. Tefsiri Muhamed-efendi (umro 1111/1699, — v. o njemu bilješku pod br. 876,[5], u poglavlju Usūli-fikh), a dalji, posredni, učenik autora osnovnog djela, Hamzā-efendije.

Komentar je napisan, kako po svemu izgleda, početkom XVIII stoljeća, prilično slabim turskim stilom. Osim u navedenom izvoru ne nalazimo mu spomena na drugom mjestu. Sudeći po stilu, pisac kao da nije Turčin.

Početak i dio uvoda glasi:

الحمد لله الذى شرح صدورنا بالقرآن ونوّر قلوبنا بالايمان .. اما بعد معلوم اولسونكه اصحاب رضوان الله تعالى عليهم اجمعين احكامى كتاب دن وسنت رسول الله دن استنباط ايدر لرايدى .. اول اجلدن معاملة يه بيع وشرايه وتحصيل معاشه متعلق عينتابى دبّاغ محمد افندى رحمة الله تعالى عليه شاكردى سواسى تفسيرى محمد افندى شاكردلرندن زهد وتقوى ايله معروف .. برواسطه ايله اوستاديم دارنده لى حمزه افندى تصنيف ايلدوكى تركى كتابى بنه تركيجه شرحه شروع ايلدم .. بن بو شرحه وسيله تسمية ايلديم

L. 137; 15,5 × 11. *Nasḫ* vokalizovan, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan u zlatnoj boji. Papir bijel, glat; povez polukožni.

Prepis (a vjerovatno i sastav djela) dovršen je u mjesecu zulkade 1130/1717.

(تمّ الكتاب بعون الله الملك الوهاب فى شهر ذى القعدة فى سنة ١١٣٠)

Na naslovnoj strani je namjerno pobrisana neka bilješka. Ispod toga je bilješka na arapskom jeziku, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Osman b. Salih, za Gazi Husrev-begovu medresu. U rukopisu se nalazi stariji i noviji pečat ove biblioteke.

1612. Zbirka (مجموع), 4 **2044.**

L. 55; 20,5 × 13,5. *Nasḫ* i *ta'līq*. Papir žućkast, deblji; povez kožni, sa pozlaćenim ornamentima, oštećen.

1. L. 1—36. شرح كتاب الفاظ الكفر بالتركية

Komentar na turskom jeziku Rešidinoj raspravi o griješnim riječima (v. br. 1245,[1]). Napisao Aḥmad Ḫalīfa al-Anqarawī. Rad je posvećen sultaniji Hadidži, majci sultana Muhameda IV (1648—1687). Prema tome, komentar je nastao u XVII stoljeću. Inače, o njemu i njegovom autoru ne nalazimo spomena u bibliografskim izvorima koji su nam pristupačni.

Početak:

حمد بى حساب اول حكيم وهّاب ومسبّب الاسبابه كه كردن عقول اصحاب دانشى

Završetak je:

قد شرح هذا الكتاب احمد خليفه الانقروى كاننا عن خلفاء كيلار عامره حامدا لله تعالى .. وقعه فى شهر محرم الحرام سنة احدى وستين والف

Nasḫ, veoma lijep, vokalizovan, pisan krupnije, rukom vanredno vještog kaligrafa. U vrhu prve stranice je lijep unvan u bojama. Osnovni tekst podvučen je zlatnom linijom. Rečenice su rastavljene krupnim zlatnim tačkama. Stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom.

Prepis je dovršen (a možda i sastav) mjeseca muharema 1061/1650.

2. L. 39—52. كتاب الفاظ الكفر لبدر الرشيدى

Rasprava o griješnim riječima, zbog kojih vjernik islama postaje otpadnik od vjere (v. br. 1245).

Ta'līq složen, pisan širokim perom.

3. L. 52—53. عوامل المائة للجرجانى

Kratka sintaksa arapskog jezika, što ju je napisao 'Abdulqāhir al-Ǧurǧānī, umro 471/1078.

GAL I, 287; S. I, 503.

Početak:

قال الشيخ الامام عبد القاهر الجرجانى العوامل فى النحو مائة عامل وهى على نوعين سماعية وقياسية

Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

4. L. 53—55. متن العقائد النسفية

Kratak priručnik o islamskom vjerovanju, što ga je napisao Naǧmuddīn Abū Ḥafṣ 'Omar b. Muḥammad an-Nasafī, umro 537/1142 (v. I, 407).

Prepisao pod t. t. 2—4 isti prepisivač Muḥammad b. Nūḥ, u gradu Tarabulusu, 978—9/1571.

(تمت بيد العبد .. محمد بن نوح ف مدينة طربلوس ف اوائل ذى الحجة ف يوم الاحد
بتاريخ ثمان وسبعين وتسعمائة – سنة ٩٧٨)

Na naslovnoj strani pod t. t. 1 i 2 je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Hadži Mustafa, kadija, 1152/1739). Na naslovnoj strani pod t. 2 su još stihovi na turskom jeziku. Na kraju su bilješke s područja fikha.

1613. الفوائد العلية **4060.**

من مسائل الشريعة الجلية

لمحمد بن على النثارى

Djelo na turskom jeziku s područja fikha, dato u obliku pitanja i odgovora slično fetvama. Napisao Muhammad b. 'Alī an-Niṯārī al-Qaiṣarī, 1112/1700. Pisac je ovdje, zapravo, samo sredio i unekoliko proširio tumačenja i fetve koje je dao njegov otac 'Alī an-Niṯārī, muftija Kajsarije, — kako to kaže u uvodu. Zato neki izvori djelo pripisuju direktno Ali-efendiji. Uvod je napisan arapskim jezikom.
Ismā'īl-paša, Ḏail II, 208.

Početak:

الحمد لله العلى العلام كثير الفضل والانعام الذى احكم بنيان مصالح الانام .. وبعد
فهذه فرائد فوائد ماعين رأت مثلها .. مما افادنا الاستاذ الاعظم وافتاها الوالد الافخم .. على
النثارى المفتى بقيصرية .. والحقت لبعض ما تعرض له المرحوم بالنفى والاثبات مما افتاه العلماء
السابقون من الثقات .. وسميتها بالفوائد العلية من مسائل الشريعة الجلية .. مسئلة بر امر ذى باله
بدا اولندقده نه ديمك لازمكه ابتر اولميوب مبارك اوله الجواب

L. 124; 21 × 15,5. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, sitniji, lijep. Naslovi pitanja i odgovora (مسئلة – الجواب) pisani su crvenim mastilom. Naslovi izvora podvučeni su crvenom linijom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Po rubovima ima nešto komentara. Papir bijel, potamnio; povez kožni, oštećen.

Rukopis potječe iz prve polovine XII/XVIII stoljeća.

Na početku je bilješka s područja fikha i lični pečat ranijeg vlasnika (Salih, kadija privremeno u Kamengradu i Bihaću, 1169/1755), te sadržaj, pisan rukom prepisivača. Na naslovnoj strani je naslov djela, napisan kasnije. Na kraju je veliki recept za »Lokmanove pilule« (حب لقمان).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1614. رسالة فى حق الدخان **3548.**

U rukopisu je naslov:

هذه رسالة عجيبة فى حق الدخان

Kratka rasprava na turskom jeziku o štetnosti duhana i njegovoj zabrani — sa vjerskog gledišta. Napisao je, držimo, naš hodža, neki Munla Muhammad od Jajca 1215/1800, kako se to može razumjeti iz niže navedene bilješke.

Početak:

الحمد لله واهب العقول وله المنة على فتحه لنا باب المعقول والمنقول والشكر له على نهيه
عن الرذائل وامره بالفضائل .. وبعده اخوان موفقيندن بعض كيمسه لر بو عبد عاجزى عالمده
استعمال منتشر اولان دخان ... استعمالنده ضرر نه در ديو استفسار ايلدكده

L. 11; 22,5 × 16,5. *Nasḫ* slab, pisan nevještom rukom, sa mnogo grešaka u pisanju. Papir bijel, potamnio, deblji; poveza nema.

Bilješka na kraju glasi:

(تم تصنيفه .. بوكتاب تصنيق شعبان ايك يكرمى بشنجى كونه تمام اولدى سنة
١٢١٥ – صاحب ومالك ملا محمد قصاسى يايچه ..)

Iz navedenog se razumije da je dotični Mula Muhamed pisac ove risale i da je ovo njegov autograf; ali znatne greške u pisanju i u sastavu ovog rukopisa ne dopuštaju da to sa punom sigurnošću uzmemo. Moglo bi biti da je pisac neki drugi naš zemljak, a ovaj da je nevješti prepisivač.

Na kraju su bilješke s područja fikha.

1615. (رسالة) تحفة المصلين وزبدة الخاشعين **4509.**

Djelo na turskom jeziku o namazu, pobožnosti i lijepom vladanju. Napisao 'Abdulwahhāb b. 'Abdulwahhāb Žepčewī (iz Žepča), umro 1237/1821 (pogubljen po naredbi Dželal-paše). To je naš pisac zvani Ilhāmī (Ilhamija) koji je pripadao derviškom redu Nakšibendija i pisao pobožne i poučne pjesme na našem jeziku. Gornji naslov djela i ime pisca navedeni su u uvodu rukopisa. Na njegovom nadgrobnom spomeniku (nišanu) u Travniku zapisano mu je ime: Seyyid al-Ḥağ Wehhāb. Podaci o njegovom životu su oskudni (v. Scheich Seifuddin Kemura, Serbokroatische Dichtungen Bosnischer Moslims, Sarajevo 1912, str. XVIII Einleitung i 38; Bašagić, Znameniti Hrvati, 34; M. Handžić, Književni rad, 92). Pisac je rođen

1187/1773, kako to sam navodi pri kraju ovog svog rada (ولادنم تاريخى بيك يوز سكسان يدى , što do sada nije bilo poznato.

Ovaj njegov rad,' također do sada nije bio poznat. Handžić (n. m.) kaže da je Ilhāmija sastavio ilmihal na našem jeziku. Jedan takav ilmihal, prepisan arapskim pismom, 1253/1837, nalazi se u Gazi Husrev-begovoj biblioteci pod brojem 2929 i u naslovu, u vrhu prve stranice, kaže se da pripada Žepčeviji Abdulwehhab-efendiji. Ovaj njegov ilmihal, na turskom jeziku, Handžić uopće ne spominje, jer za njeg nije znao. Ovo je, zapravo, vjersko-moralni priručnik za mladež i za odrasle. Sadržaj, sistem i stil obrade ovdje, razlikuju se mnogo od onih u sličnim, ranijim i kasnijim priručnicima ove vrste koji su većinom pisani na uobičajen, šablonski način, uz ograničenje na formalističko tumačenje određenih pitanja (islamski i imanski šartovi). Ovdje pak, pored glavne teme o namazu, govori se još o osnovnom načelu islamskog vjerovanja (كلمة شهادت وتوحيد), te o lijepom ponašanju vjernika, o moralnom izgrađivanju čovjeka u islamu.

Rad je podijeljen na uvod *(muqaddima)*, tri poglavlja *(bab)* i završetak *(hatima)*. Nakon toga nalaze se kraća poglavlja: Savjeti (وصايا) i Dodatak savjetima (ذيل وصايا). Rad je dovršen 1216/1801.

(وقع التاريخ ستة عشر ومائتين والف من الفراغ فى شهر محرم الحرام)

Početak:

الحمد لله الذى جعل الصلاة عماد الدين ووعد لمداومة ادائها فلاحا واجرا للمحسنين ..

وبعد بوعبد فقير .. ژپجوى عبد الوهاب بن عبد الوهاب من طلبة الحاج كريمى زاده

L. 54; 21,5 × 13. *Nasḫ* čitak, pisan vještom rukom. U pismu ima grešaka. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima ima nešto bilježaka i ispravaka, što je sve pisano rukom istog prepisivača. Papir bijel, povez polukožni.

Prepisivač nije stavio svog potpisa ni datuma prepisa. Navedeni datum na kraju je datum pisanja djela. Rukopis potječe iz početka XIX stoljeća.

Na početku se nalazi prikaz sadržaja koji je, izgleda, napisao prepisivač. To je, zapravo, kratak prikaz ovog rada i kritički osvrt na njega, u kome se veoma pohvalno izražava o piscu i njegovom djelu. Naslov ovog prikaza je: فهرسة زبدة الخاشعين .

Na kraju su savjeti i sufijska razmišljanja autora. Tu on spominje i svoja tri sina (Muhameda, Emina i Halila) i moli se Bogu za njih, da ih on zaštiti i uputi na pravi put, sa željom da steknu lijepo znanje i pravilan islamski odgoj.

1616. **دريكتا** **2859.**

Priručnik *(ilmi-hal)* o islamskom vjerovanju i osnovnim islamskim vjerskim dužnostima *(imān i 'ibādāt)*. Napisao Muḥammad Es'ad-efendi b. 'Abdullāh Imāmzāde al-Qonawī, al-Ḥanafī, kadiasker, umro 1267/1850.

Ismā'īl-paša, Ḍail I, 455; OM I, 244.

Početak: الحمد لله الذى جعلنا من المسلمين

L. 86; 17 × 12,5. *Nasḫ* krupniji, jednostavan. Istaknute riječi su podvučene i stranice obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Prepisao Munla Ismā'īl b. 'Alī-hoğa Kozarčeli (iz Kozarca, ili iz Kozarice kod Banje Luke) al-Bosnawī 7. rebiul-evela 1256/1840.

(كاتب الحروف بوسنوى فى الأصل قوزارچه لى منلا اسماعيل بن على خواجه فى يوم سبعة فى شهر ربيع الاول سنة ١٢٥٦)

1617. **رسالهٔ مفقود** **99.**

Rasprava o šerijatsko-pravnim propisima u vezi sa izgubljenom osobom i pravnim tretiranjem takve osobe. Napisao 'Alī Ḥaydar b. Ḫoğa Emin-efendi, član Vrhovnog suda Turske, umro poslije 1900. Primjerak je prepisan iz štampanog drugog izdanja ovog rada (Kostantiniya, 1316/1898). Raspoređeno je na uvod, tri poglavlja i završetak.

Početak:

الحمد لله المنعام وعلى رسوله خير الانام افضل الصلاة والسلام بورساله برمقدمه ايله اوچ فصل وبرخاتمه يى حاويدر

L. 10; 34 × 21. *Riq'a*, pisana vještom rukom. Papir bijel, slabiji; poveza nema.

Prepisao Es'ad Uzeiragić, sin umrlog Mustafa-efendije, iz mahalle Mimar Sinan u Sarajevu, 1339/1920.

1618. **هجرت حقنده رساله** **905.**

Rasprava o hidžretu (emigraciji) iz vjerskih razloga. Napisao Muḥammad Taufik Azabagić, muftija u Tuzli i kasnije reisul-ulema,

umro 1918. Prije ove, pisac je napisao raspravu o istoj temi na arapskom jeziku (v. br. 1496).

Početak:

الحمد لله الذى رفع قواعد الاسلام على خمسة اركان .. اما بعد معلوم اوله كه وطن
عزيز اولان بوسنه وهرسك قطعة لرى تقدير ممتنع التغيير الهى حسبيله دولت عليه اسلاميه نك
يد اداره سندن خروج ايده ليد نبرو

L. 14; 20 × 16,5. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Navedeni tekstovi na arapskom jeziku podvučeni su crnom linijom. Papir tamnobijel, slabiji; povez papirni.

Prepis (a i sastav) potječe iz druge polovine XIX stoljeća (1885).

Na prvom zaštitnom listu je naslov, napisan zelenom olovkom. To je, zapravo, prepis naslovne strane štampanog primjerka, koji je štampan u Zemaljskoj štampariji u Sarajevu. Na istom listu je kratka pohvalna recenzija na arapskom jeziku, od člana Ulema-medžlisa Husejn Nuruddina Hafizzade (Hadži Nuruddin-efendija Hafizović iz Rogatice). Na naslovnoj stranici je također recenzija i odobrenje na turskom jeziku tadanjeg Ulema medžlisa da se rad može štampati i širiti. Ispod toga odobrenja su otisci ličnih pečata svih članova Ulema medžlisa i njihova predsjednika. Prema tome, ovo bi bio konačno odobreni rukopis za štampanje.

DJELA ČIJE NAM JE VRIJEME NASTANKA NEPOZNATO

1619. (كتاب فى الفقه) **2315.**

Djelo o namazu, od nepoznatog pisca, nepotpuno s početka.

Prva stranica ovdje počinje riječima:

بو دركه دخى بن الله تعالى نك ملكلرينه ايناندم واردر الله سبحانه وتعالى آنلرى قدرتيله
خلق ايتمشدر .. وكتبه معناسى بودركه ودخى بن الله تعالينك كتابلرينه ايناندم جمله كتاب يوز
درتدر

Prvo poglavlje je:

باب بو باب طهارته متعلق مسئله بيانده در طهارت بش نوع در

Rad je sastavljen po raznim fikhskim djelima, u obliku izbora pojedinih pitanja, za koja su obično navedeni izvori.

Završetak je:

مسئله – اختتام نمازنده اكثر واقع اولان تشهد اوندر اولكى بركمسه قعدة اوليده
امامه يتشوب اقتدا ايليوب امامله بله تحياتى اوقيدر ..

L. 82; 19 × 13. *Nasḫ*. Papir bijel, glat, listovi po rubovima dohvaćeni su vlagom; povez polukožni, oštećen.

Prepis je dovršen 1158/1745 (تم سنة ١١٥٨).

Na završetku je bilješka, u kojoj se kaže da je nekom Salihu, nastanjenom u Žepču, rođen sin Hasan 1163/1740. Na listovima 83—85 nalazi se napis, također na turskom jeziku, o hodočašću u Meku i Medinu.

1620. علم حال / محروم فى اولة **3028.**

Priručnik (*ilmi-hāl*) o islamskom vjerovanju i namazu, od nepoznatog pisca. Primjerak je nepotpun s početka za dva lista koji su otkinuti i izgubljeni.

Početak je ovdje na trećem listu:

اولوجى اولق واجب اولماماق محال بكر منجى سوبلجى اولوجى اولق واجب اولماماق
محال اشده الله تعالى حقنده محال اولان صفتلر دخى بونلردر

Završetak je:

بكل كه بوكچن كناه اولان نسنه لرك هربريسنى وهربرينه مرتكب اولانك اخرتده
اوجق عذابى وبعضنده ؟ عذابى تفصيل ايدر سوز هربرى باشقه برباب اولور بومختصره
مناسب اولمز اول اجلدن اختصار اولندى وهم عقلى اولوب اخرته اعتقاد ايدوب دينده احتياط
اولان كشيه اشارت يتر تمت الكتاب .

L. 133; 18,5 × 14. *Nasḫ* jednostavan, krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Papir tamnobijel, deblji, listovi su dohvaćeni vlagom i nekoliko njih (9, 131—2) su izgubljeni; povez polukožni, oštećen, prva korica otkinuta i izgubljena.

Na listovima 133—136 je dova i uputstvo za pokajanje pod naslovom: هذا استغفار مرغوب . Početak je: استغفار اتدم وتوبه قلدم

Prepisao Muḥammad b. 'Alī, mjeseca muharema 1171/1757.

(سوده الفقير محمد بن على ... فى شهر محرم لسنة احدى وسبعين ومائة الف) .

Rukopis je donesen iz Foče.

1621. Zbirka (مجموع) 6 **877.**

L. 134; 19 × 13. *Ta'līq* i *nasḫ*. Papir tamnobijel, deblji; povez polukožni. Cijela zbirka, izuzev jedne risale, je na turskom jeziku.

1. L. 1—68. (علم حال)

Opširniji priručnik o osnovnim islamskim vjerskim dužnostima (namazu i postu), od nepoznavog pisca. U početku se govori o vjerskom čišćenju *(taharetu)*. Gornji naslov je prema sadržaju. U rukopisu je naslov: هذا كتاب فضل الطهارة, — što nije potpuno adekvatno ovom radu.

Početak je poslije Besmele:

معلوم اولسونكه اهل ايمان واهل .. ؟ اولان كمسنه لره لايق ولازم اولان علم حالين بيلمكدر اولا طهارتى بيان ايده لم پس ايمدى بركمسنه نك طاهرى پاك اولمسه اكا نماز قيلمق جائز اولمز .

Istaknute riječi i arapski tekstovi podvučeni su crvenom linijom. Nekoliko listova u sredini dohvaćeno je vlagom. Na listovima 68—72 nalaze se hadisi (većinom slabe vjerodostojnosti), pitanja s područja fikha i recepti za neke lijekove (protiv žutice i očnih bolesti), te bilješke o vrijednosti *Lejlei-berata, zikra* i *džemaata*.

2. L. 73—77. (باب) شروط الصلاة

Kratka risala o uslovima za valjanost namaza, na arapskom jeziku (v. I, 113).

3. L. 78—82. تجويد قره باش

Kratak priručnik o pravilnom učenju Kur'ana, što ga je napisao Šayḫ 'Abdurraḥmān Qarabaši (v. I, 102).

4. L. 82—87. جواهر الاسلام

Kratak *ilmi-hāl*, najvećim dijelom u obliku pitanja i odgovora. Ovo je jedna od verzija poznatog *ilmi-hāla* (v. I, 113). Početak je ovdje:

الحمد لله الذى خلقنى على فطرت الاسلام وعلى كلمة الاخلاص وعلى دين نبينا اسلام دين ايچنده اولان اول كندونك ايمانى واسلام ودين وذرية وملت ومذهبى قاچدر ودخى مذهب كمدن كمسه قالمشدر ؟ .

Na listovima 87—88 nalaze se priče na turskom jeziku o halifi Aliji i Fatimi, o Ebu Bekru, te o Iblisu (šejtanu) i Faraonu. Naslov ove posljednje je: حكايه ابليس ابليسدن وفرعوندن حكايه اولورکه

Slijedeća četiri lista su neispisana. Na dva od njih je samo kratka dova i neki poslovni računi.

5. L. 89—93. خدارِم

Islamska vjeronauka u stihovima. Sastavio Ibrāhīm Ḥaqqī Arzarūmī, umro 1195/1780. U rukopisu je naslov: منظومة عقايد الايمان لشاعر ضعف. Ovdje se u naslovu kaže, da je sastavljač neki Ḍa'fī ili Ḍa'īfī, što, je, držimo, pogrešno (v. I, 126). Stranice su obrubljene crvenom linijom.

Na listovima 94—128 nalaze se priče i pouke (vazovi — حكايات ومواعظ), što je sabrano po raznim djelima. Početak je:

بر حديثده پيغمبر مز محمد ﷺ بيور مشدر دنيا قصاوت ايچون صاقن اغلميه سن زيرا بركون بر آدم يول اوزرنده قنى آغلر اولياء اللهدن بركمسه كلدى سؤال ايلدى ..

6. L. 128—132. (برحكاية منظوم)

Priča u stihovima o jednom vazu Božijeg poslanika i primanju islama velikog broja idolopoklonika, od nepoznatog sastavljača.

Početak:

دكله ايلدى برعجائب خوش ، خبر
مصطفى دن اى صاحب هنر
كورنه قلدى تكرينك پيغمبرى

Na listovima 132—134 nalazi se jedna hutba, jedan hadis na turskom jeziku o pobožnim mladićima koje je zatrpao kamen u pećini, te priča o čovjeku koji je krio svoju starost čupajući bijele dlake iz brade.

Prepisao cijelu zbirku Ibrāhīm b. Ṣāliḥ-aga iz Akhisara (Prusca), ubirač džizje (danka) za Duvno i okolinu, za vrijeme obilaska i ubiranja tog poreza po Duvanjskom polju, u vremenu od 1167—1172/1753—1758, kako je to zabilježeno na kraju pod t. 1 i 5.

(بوكتابى بيك يوز يتمش ايكى تاريخنده يازدم . سنه مربوره ده دومنه جزيه‌دارى اولدم تقسيط ثانيده دومنه صحراسنى دورايدركن ماه مبارك جمادى الاولى يكرمى برنجى كونده كاتب الحروف ابراهيم بن صالح اغا اقحصارى) .

Na naslovnoj strani nalazi se krupnije pisana bilješka na arapskom jeziku i ispod nje veliki ovalni lični pečat, — iz čega se vidi, da je rukopis uvakufio, za Elči Ibrahim-pašinu (Fejzijju) medresu u Travniku, derviš Muhamed b. Mustafa, ... 1289/1872. Na posljednjem listu su zabilježeni datumi smrti i datumi ženidbe nekoliko osoba.

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat u rukopisu).

1622. علم حال 2878.

لسراج الدين

Kratka početnica (*ilmi-ḥāl*), na turskom jeziku, o vjerovanju i namazu, od nekog Sirāğuddīna. U rukopisu je naslov: هذا سراج الدين.

Rieu (7) kaže da je, vjerovatno, pisac šayḫ Muḥammad b. Muṣṭafa Qāḍīzāde, vaiz, umro 1045/1635.

Početak:

الحمد لله الذى خلق النبى ! على فطرة الاسلام وعلى كلمة الاخلاص وعلى دين نبينا ... پس امدى دين ايجنده اولان كشيه لازمدر اول كنديتك ايمان .

To je isti početak kao kod djela جواهر الاسلام (v. I, 113 i ovdje br. 1621,[4]) iz čega se vidi da su ovi sastavi slični i da su rađeni po uzoru jedni drugih.

L. 47; 14 × 9. *Nasḫ*, krupniji, vokalizovan, pisan nevještom rukom. Papir bijel, glat; neke listove su nagrizli miši. Povez kožni, oštećen.

Prepis dovršen 1179/1765 (١١٧٩ سنة).

Na prvom zaštitnom listu je početak sure Jāsīn.

1623. البحر العميق فى بيان مآرب التحقيق 4427.

لمجهول

Djelo o islamskom vjerovanju, moralu i namazu, od nepoznatog pisca. To je, zapravo, veliki priručnik (*ilmi-hal*) islamske vjeronauke, napisan na poseban način, nešto različit od uobičajenog načina pisanja ilmihala. Na početku se prilično opširno govori o značenju i značaju Besmele, pri čemu su data i tesavvufska tumačenja. Po tom se tumače osnovni principi islama (*amentu billahi*), Božija savršena svojstva, vrline i mane ljudske ćudi, te propisi o namazu i neke vjerske vrline. U cijeloj knjizi nema poglavlja ni naslova za njih, nego se direktno prelazi sa predmeta na predmet, uz neku logičnu povezanost, tako da je cijelo djelo napisano kao jedno poglavlje. Gornji naslov djela dat je prema rukopisu. U vrhu prve stranice napisano je crvenim mastilom, rukom prepisivača, prilično nečitko: سميت كتابى البحر العميق فى بيان مآرب التحقيق Sličan naslov napisan je i na donjem prerezu listova. Inače, o ovom djelu ne nalazimo nigdje spomena u svim izvorima koji su nam pristupačni. Sudeći prema nekim podacima u tekstu, može se zaključiti da je rad napisan u XII/XVIII stoljeću. Vjerovatno je i ovo rad nekog našeg čovjeka.

Početak poslije Besmele glasi:

اى قرائت قرآنه طالب اولان ذى بحث واى علم حاله راغب اولان اهل سعادت بسملة شريف يدى وجه اوزره بلمليدر اولكيسى نزولنى بلمك ايكنجيسى سوره نك اولندغيدريا آخرندغيدر بلمك

Završetak je:

امدى اى مؤمن قرنداش سن دخى بومعانيلرى اكلر ... دينك عمارتنه ليل ونهار چالشغل كل آت قريب اولاكه رب تعالى عنايت ايدوب فلاح بولاسززيرا — ؟ .

L. 206; 22,5 × 15,5. *Nasḫ* krupniji, slab, vokalizovan, pisan nevještom rukom, u razmaknutim redovima. Rečenice su rastavljene crvenim krupnim tačkama. Prve dvije stranice obrubljene su crvenom linijom. Papir bijel, deblji; povez otkinut i izgubljen. Inače, primjerak je očuvan.

Prepisao Muḥammad b. Muḥammad, 22. safera 1220/1805.

(تمت فى ٢٢ ص سنة ١٢٢٠ كاتب الحروف محمد بن محمد)

Na naslovnoj strani nalazi se ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Muhamed Emin el-Hadži Muharem-aga-zade, iz Zvornika, 1229/1813). Uvakufio Mahmud b. Omer-beg, za medresu u Zvorniku, 26. redžepa 1306/1888 (v. bilješku na naslovnoj strani).

1624. (مختصر فى العبادات) 4530.

بالتركيه

فى اوله وآخره خرم

Kraće djelo o ibadatu, na turskom jeziku, od nepoznatog pisca. Nepotpuno je na početku i na kraju, za veći broj lista. Gornji naslov je dat prema sadržaju.

Prvo poglavlje ovdje je:

فصل فى صلوة الكسوف

قچن كون دوتولسه امام خلقه اكى ركعت نماز قلبويره نافله طريق اوزرنه يعنى اذان واقامت اتميلر .

Sudeći po stilu jezika i po pravopisu, moglo bi se reći, da je pisac neki naš čovjek i da je rad srazmjerno starijeg datuma, vjerovatno iz XVII stoljeća.

L. 41; 19,5 × 14,5. *Nasḫ*, pisan vještom rukom, vokalizovan. U pisanju ima grešaka.

Prepis je, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

Iz biblioteke Tajib-efendije Saračevića.

1625. (علم حال) 3520.

Priručnik na turskom jeziku o islamskom vjerovanju, nekim vjerskim dužnostima i lijepom vladanju, od nepoznatog pisca. Rad je dosta opsežan i bez naslova. Gornji naslov uzet je iz teksta. Obrađeno je velikim dijelom u obliku zbirke raznih pitanja (mes'ele).

Početak:

الحمد لله رب العالمين ... اما بعد مشرق ايله مغرب اراسنده نقدر مؤمن دين وارايسه اكركنج اكر قوجه واكر صاغ اكركوتورم اكرغنى اكر فقير اكر كوبلى اكر شهرلى اكر كوچوك اكر بيوك حتى يوزياشنده بله اولورسه جمله سنه علم حال اوكرنمك فرض عيندر .

Završetak je na arapskom jeziku:

حكايت . معاذ بن جبل رض ايدر علمى اوكرنك زيراكه علم اوكرنمك حسنه در ... ومن فضائله العلم نافع لامحالة ... نسأل الله تعالى ان يرزقنا العلم والفهم ... انه هو ارحم الراحمين واكرم الاكرمين

L. 343; 20,5 × 14. *Nasḫ* krupniji, jednostavan. Stranice su s početka obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, čvrst. Na svakom desetom listu označena je folijacija. Povez polukožni, oštećen.

Rukopis, vjerovatno, potiče iz XVIII stoljeća.

Na kraju se nalazi sadržaj, neki računi, te salavat, što je sve pisano kasnije, drugim rukopisom.

1626. Zbirka (مجموع), 2 4550.

L. 73; 17 × 11. *Nasḫ* krupniji, pisan vještom rukom, vokalizovan. Papir bijel, čvrst; povez kožni.

1. L. 1—13. اللى دورت فرض

Risala u prozi o glavnim islamskim dužnostima, 54 farza.

Početak poslije Besmele:

حق سبحانه وتعالى حضرتلرينك جل جلاله فرض ايتدوكى شيلرىدر كه بيان اولنور اكر ار اكر عورت اولسون بونلرى بلمك واوكرنمك فرض عيندر انلرى اللى دورتدر .

Ista tema obrađena je u stihovima (v. I, 371).

To su obično prevodi i prerade slične risale na arapskom jeziku (v. br. 899,[1]). U nekim rukopisima spominje se kao prevodilac neki Šeyḫ 'Abdurraḥmān čija nam je biografija nepoznata (v. ovdje kasnije br. 1632).

2. L. 14—64. ارشاد المصلين

Kratko uputstvo o namazu, na turskom jeziku, od nama nepoznatog pisca.

Početak poslije Besmele: الله تعاليه حمد وثنا ورسولنه دخى ال واصحابنه صلوة وسلامد نصكره معلوم اولكه حق سبحانه .

To je, zapravo, vjerska početnica koja pored uputstva o namazu sadrži i mnoge dove.

Završetak je poglavljem O nekim pitanjima koja se odnose na imama:

امامك مسائل بركمسه امامه ديسه بزسكا اويارز سن كيمه اويارسين جواب ايده كه محمد مصطفى عليه السلامه ...

Prepisao oba djela isti prepisivač, u XVIII ili XIX stoljeću.

Iz biblioteke Tajib-efendije Saračevića.

1627. Zbirka (مجموع), 2 1037.

L. 22; 22 × 15. *Nasḫ* čitak, vokalizovan. Papir bijel, deblji; povez papirni.

1. L. 1—13. (رساله) فى بيان اوقات الصلوات الخمس

Traktat o namazu i abdestu, od nepoznatog pisca. Gornji naslov je prema rukopisu.

Početak je isti kao pod br. 1561,[2]: اولا صباح نمازى درت ركعتدر — što ukazuje da je to drugi primjerak istog rada.

2. L. 14—19. جواهر الاسلام

Kratka risala na turskom jeziku o islamskom vjerovanju (*ilmi-hal*). Naslov u rukopisu je: هذا سراج الدين — kao pod br. 1622. To je samo još jedna verzija ranije navedenog rada.

Na listovima 19—22 ispisana je *talqin-dova* i kratka uputa o dženaze-namazu.

Rukopis je iz XVIII ili XIX stoljeća.

Uvakufio Mustafa-beg Dženetić 23. ševala 1289/1872 (v. bilješku i pečate na naslovnoj strani).

1628. Zbirka (مجموع) , 2 **2845.**

L. 32; 20,5 × 13. *Nasḫ* krupniji, vokalizovan. Papir bijel, čvrst; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—19. ISTO kao br. 1627,[1]

U rukopisu je naslov: هذا كتاب اوقات الصلوات الخمس

Ovaj primjerak je malo drukčija verzija prethodnog rada.

2. L. 19—27[a]. ISTO kao br. 1627,[2]

U ovom primjerku nema naslova, a tekst mu je mjestimice malo različit od prethodnog.

Na listovima 27[b]—32 nalazi se jedna dova na turskom jeziku. Početak joj je:

الهى عزّ ذاتك حرمتيچون دخى بيك بر صفاتك حرمتيچون الهى ادم وحوا حقيچون .

Rukopis je iz XVIII ili XIX stoljeća.

Iz biblioteke Muhameda Enverije Kadića.

1629. Zbirka (مجموع) , 11 **2627.**

L. 235; 19 × 14. *Nasḫ* i *ta'līq*. Papir tamnobijel, deblji; povez otkinut i izgubljen.

1. L. 1—6. قطعة من رسالة فى الصلاة

Fragment neke risale o namazu, s prevodom na turskom jeziku između redaka. S početka su listovi izgubljeni, a na kraju nedovršeno.

Početak je ovdje:

وان اراد به الاعلام لا تفسد صلاته اول كيسمه مراد ايدرسه لا اله الا الله كلمه سيله عازده ايدوكمه بلدرمكه فاسدا اولماز انك عازى .

والخامس انكشاف العورة بشنجى سى عورتى اچمقدر .

2. L. 7—78. (علم حال)

Priručnik (katihizis) islamske vjeronauke na turskom jeziku, od nepoznatog pisca. U početku se govori o osnovnim principima vjerovanja, a zatim, uglavnom, o namazu, — često u obliku pitanja i odgovora (eger sorseler).

Početak je:

الحمد لله الذى خلق الانسان علمه البيان والصلاة والسلام ... الله تعالى جل جلاله قرآن عظيمنده بيورر وماخلقت الجن والانس الا ليعبدون يعنى جن وانس ياراتمدم الا اللهك وحدانيته ايمان كتوروب .

Završetak je poglavljem o kraćim dovama za razne želje — بيان دعاء شريف

Ta'līq vokalizovan. Arapski tekst i istaknute riječi podvučene su crvenom linijom.

3. L. 78—84. علم حال

Kraći *ilmi-hal* na turskom jeziku, od nepoznatog pisca. To je, uglavnom, tumačenje i objašnjenje o pojmovima *iman* i *islam*, o vrstama vjerskih dužnosti, te o Kur'anu i sunetu. Gornji naslov je dat prema sadržaju.

Početak je poslije Besmele:

الحمد لله الذى جعل الصلاة عماد الدين وبضاعة اهل اليقين ... وبعده اى طالب حق اولان اخوان مؤمنين بلنكم ايمان واسلام حضرت رسول الله عليه السلام الله تعالى جناب عالى جانبندن جميع كتوردوكى آيات قرآنيه واحاديث صحيحه حق وصدق ايدوكنه كوكليله ايناممق

Na listovima 84—100 nalazi se zbirka raznih vjerskih pitanja i dova, što je sabrano po raznim djelima: čuvanje od griješnih riječi koje izvode iz vjere (فى الاحتراز عن الكفر), tumačenje kunūt-dove na turskom jeziku (هذا شرح دعاء قنوت), tumačenje tešehhuda (ettehijjatu) — (تشهد بيان ايدر), molitve i pouke (باب مناجات الهيه وبعض موعظة ومسائل بياننده در), opširnija dova o imanu (هذا دعاء ايمان تفصيلى), kraća dova o imanu (هذا دعاء ايمان اجمالى), rodoslovlje Božijeg posla-

nika Muhameda (سلسلة رسول الله عليه الصلاة والسلام), nekoliko raznih pitanja i pouka (هذا مسائل اهل السنة والجماعة – مسئله – موعظه).

4. L. 100—109. وصية النبى عليه الصلاة والسلام للامام على

Oporuka Božijeg poslanika Muhameda halifi Aliji, na turskom jeziku.

Početak:

قال النبى عليه الصلاة والسلام ياعلى قچنكم اوينه كلن كتورسلك اياغى قين چيقارسين

Na listovima 109—120 nalaze se dove i uputstva s područja vjerovanja i pobožnosti: dova protiv zla jednog vremena : دعاء شريف) (اعوذ من شر هذا الزمان , pokajanje (دعاء سيد الاستغفار), dova protiv kuge (دعاء طاعون), dova protiv nesreće (دعاء مصيبت ايچون), istihare dova (دعاء استخارة), molitve (مناجاة), dova (دعاء ديكر), vjerovanje i dužnosti koje iz njeg proističu (ايمان), odlike prave pobožnosti (كمال تقوى – اون خصلتى).

5. L. 121—132. (ديكر – علم حال)

Početnica islamske vjeronauke — o vjerovanju, namazu i nešto malo o postu, — na turskom jeziku, od nepoznatog pisca.

Početak poslije Besmele:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام ... اما بعد ايمان واسلام ايكيسى دخى بردر قلبيله بلوب وانانوب ودليله اقرار اتمكدر .

Završetak je:

وبخور كلدكده اوكنه چكوب بخور لنوركن توتونى بوغازينه كتملك بومسئله لرده قضا لازم كفارت لازم اولماز تمت

Po marginama listova ima komentara, pisanih rukom istog prepisivača.

6. L. 132—134. اللى دورت فرض

Traktat o 54 farza, na turskom jeziku (v. br. 1626,[1]). U rukopisu je naslov: هذا كتاب اللى دورت فرض بيان . Ovo je nešto različita verzija od drugih verzija ovog rada.

Početak poslije Besmele:

اوّلى الله تعالىٰ بلوب وبرليوپ ذكر اتمك ايكنجى حلالندن لباس كيمك اوچونجى

Na slijedeće dvije stranice (134—135) nalazi se jedna predaja od Hasan el-Basrije (umro 110/728), na turskom jeziku, u kojoj su nabrojani uzroci zbog kojih se može izgubiti iman (vjera) i otići s ovog svijeta bez imana.

(حسن بصريدن روايتدركه ايمانسز كتمك سببلرى يكرمى يديدر)

اول براماز اعتقاد ايكنجى ضعف ايمان .

Na listovima 135—163 nalazi se nekoliko pouka (vazova), što ih je, iz raznih djela, sabrao prepisivač (عدة مواعظ):

باب نماز قلمغك ثوابن بلدرر – قال النبى عليه السلام اذا قام الرجل

باب طلب العلم فريضة على كل مسلم ومسلمة يعنى طلب علم فرضدر

باب غزا بلوگلم غازيلق پس درلودر

باب رزق بلوگلم

باب عبادت اتمين فاسقلرك حياتن ومماتن بلدرر

باب صلوات بلوكلم مؤمن اولان قوللره محمد اوزرينه صلوات كتورمك فرضدر

Slijedećih nekoliko lista su neispisani.

7. L. 164—182. (مجموعة احاديث مع الترجمة التركية)

Zbirka kratkih hadisa, sa prevodom na turskom jeziku između redaka, — od nepoznatog sabirača i prevodioca. Naslov je dat kasnije prema sadržaju.

Početak je poslije Besmele:

قال النبى عليه السلام صحبة العاقل زيادة فى الدين وصحبة الجاهل نقصان فى الدين پيغمبر عليه السلام ديدى عاقل ايله صحبت ايلمك زياده در دينده دخى جاهل ايله صحبت ايلمك اكسكدر دينده قال النبى عليه السلام من ضحك خلف الجنازة .

Završetak je:

قال النبى عليه السلام من منع الطعام من جائع يمنع الله تعالى منه الجنة پيغمبر عليه السلام ديدى شول كمسه كه طعامى منع ايلسه آجدن الله تعالى منع ايدر جنتى يوم القيامة ويعذبه ولو كان ابراهيم خليل الله .

قيامة كوننده دخى اكاعذاب ايدر اكرچكم ابراهيم پيغمبر عليه السلام اولورسه .

Slijedeća dva lista su neispisana.

8. L. 183—187. برحكايت منظوم

Priča, zapravo legenda, u stihovima, na turskom jeziku, o odsječenoj glavi čovjeka (kesik baš) koja je, po priči, došla pred Božijeg poslanika Muhameda i razgovarala. Rad je od nepoznatog sastavljača.

Početak je:

بر حكايت ايده يم دڭلر ايسك   عشقلـــه دڭليوسن اڭلريسك

اوتور مشدى مصطفى درت ياريله   اوتوز اوچ بيك صحاب جمله سيله

كورديلر كيم بركسك آدم باشى   اغليو كردى ايچروا دوكدى ياشى

Na listovima 188—193 je opet priča na turskom jeziku, u prozi, o vragu (šejtanu) po imenu Semida i nekom pobožnom i učenom čovjeku. Početak je:

سميده آدلو لعين برعابد قاتنه واردى آنى ازدردى

9. L. 194—212. (موسى حقنده بر حكاية)

Priča o Musau (Mojsiju), na turskom jeziku, — što je prenosi Ka'b al-Aḥbār (umro 32/652). Tu se, uglavnom, opisuje Musaov razgovor s Bogom i pitanja, koja je on postavio Bogu, o raznim stvarima, kao i Božiji odgovori na ta pitanja. To je sve s područja, koje se u islamskoj literaturi naziva *»isrāīlijjāt«* (izraelićanske legende).

Početak je poslije Besmele:

كعب الاحبار رضى الله عنه روايت قلورايدر قچنكم موسى عليه السلام طور طاغنه

كلدى جبرائيل عليه السلام فرشتهلريله قرشو كلدى

Na listovima 212—230 nalaze se pouke i priče مواعظ وحكايات na turskom jeziku, što je sabrano iz raznih djela. Početak je:

حقوق الوالدين تنبيه الغافلين ده.

10. L. 231—235. لغت فارسى تركى

Kratak perzijsko-turski rječnik, od nepoznatog sabirača. U prvom redu napisane su perzijske riječi, a ispod njih turske. Riječi su poredane bez nekog određenog plana.

Početak je:

خدا زمين آفتاب باران برف

تڭرى ير كونش يغمور قار

Na kraju rječnika su brojevi.

11. L. 235—238. علم حال

Mali *ilmi-hal*, na turskom jeziku, od nepoznatog pisca. Obrađuje samo imanske i islamske šartove u najkraćem obliku. Gornji naslov je dat prema sadržaju.

Početak je:

هر مؤمن اره وهر مؤمنه عورته صفت ايمان وصفت اسلام بلمك فرض عيندر

Cijelu zbirku sabrao je i prepisao Ḫalīl-hodža, sin Ahmedov, iz kasabe Stolac, u vremenu od 1225—1228/1810—1813, kako je to zabilježeno na kraju nekih radova (v. l. 100, 135 i 212).

1630. (علم حال) 1986.

Početnica islamske vjeronauke *(ilmi-hal)*, kao pod br. 1620.[1].

L. 21; 23,5 × 15,5. *Nasḫ* lijep, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crtom. Stranice su obrubljene jednom crnom i dvjema crvenim linijama. Papir tamnobijel, deblji, listovi pri kraju dohvaćeni su vlagom i oštećeni po rubovima; povez papirni.

Prepisao Ḥasan b. Muṣṭafa, iz štampanog primjerka, 1. zul-kade 1250/1834.

1631. (قطعة من كتاب فى الصلاة) 4211.

Fragment nekog djela o namazu. Veći broj lista s početka i na kraju je izgubljen. Zbog djelomične sličnosti sa prethodnim djelom, u inventaru je pogrešno zaveden pod njegovim naslovom. Ovo je dio nekog *ilmi-hala*. Raspoređeno je na poglavlja *(bab)* i pitanja *(mes'ele)*.

Početak je (na listu 31, a to je prvi list koji se ovdje nalazi):

يزار اكر اوچ كره دوزنسه نمازى فاسد اولور يوزاون برنجى ركوعه وارد قده طبوقلرين

بربرينه قوشدر مقدر ابراهيم حلبيده يزار

Početak prvog poglavlja, koje se ovdje nalazi, je:

باب بوباب نمازك مباحاتى بيانندہ در نمازك مباحاتى اون بردر

L. 75; 21,5 × 13,5. *Nasḫ* krupniji, pisan slabim rukopisom, u razmaknutim redovima. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, glat, čvrst, listovi prosuti; povez poluplatneni, oštećen.

Rukopis potječe iz XIX stoljeća.

Na rubu jednog lista u sredini nalazi se bilješka u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Muhamed-efendija Stranjak.

1632. ISTO kao br. 1626,[1] **4331.**

Preveo sa arapskog i obradio u prozi neki Šeyḫ 'Abdurraḥmān, kako se to razumije iz naslova u rukopisu: ترجمهٔ شيخ عبد الرحمن اللى درت فرض

Početak je isti kao u primjerku pod ranije navedenim brojem:

حق سبحانه وتعالى حضرتلرينك جلّ جلاله فرض ايتدوكى شيلر درکه بيان او لنور اكرار واكر عورت اولسون بونلرى بلمك واكرنمك فرض عيندر

Poslije toga prevoda nalazi se drugi prevod i druga verzija iste risale. Ovaj drugi prevod je u stihovima, a naslov mu je:

حسن بصرى حضرتلربنك ترجمه ايلدوكى اللى درت فرض

Početak je:

روايت اولدى بصريدن عليه رحمت الرحمان

اولوبدر اللى درت شئ فرض كى هر بر مومنه اى جان

L. 6; 15,5 × 11,5. *Nasḫ* krupniji, vokalizovan. Papir tamnobijel, deblji; nema poveza. Na kraju, poslije završetka, na neispisanom listu, nalazi se nejasna bilješka bez datuma, iz koje se može razumjeti da je prepisivač i vlasnik ovog rukopisa neki Hasan Burun-baša(?).

Rukopis je, vjerovatno, iz XIX stoljeća.

Na prvom neispisanom listu nalazi se bilješka na turskom jeziku o nekom dugu Ahmed-baše Durmiš-zade iz sela Ošanić kod Stoca.

1633. Zbirka (مجموع) , 5 **4558.**

L. 96; 16 × 11,5. *Nasḫ* i *ta'līq*. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni, oštećen, rastavljen od listova, koji su prosuti.

1. L. 1—13. جواهر الاسلام

Kratka početnica *(ilmi-hal)* iz vjeronauke (v. I, 113 i ovdje 1621,* i 1622).

Na l. 13^b—14 je jedan hadis i bilješka iz fikha.

2. L. 15—17. آداب الدخول على الزوجة

Pravila o bračnim odnosima, na turskom jeziku (v. I, 374).

Na l. 18 je jedna predaja od Musaa (Mojsija) i hadisi.

Na l. 19—20 su privatna pisma na turskom jeziku. Među njima jedno iz Mostara, upućeno rođaku Hadži Ali-agi, sa datumom 1200/1785.

Na l. 20^b—21 su formulari službenih pisama (tapije i potvrda — temessuk — o zajmu. U tapiji se govori o zemljištu u sandžaku Aladžahisar — Kruševac).

3. L. 22—30. جنّة الاسماء

Traktat na turskom jeziku o Božijim imenima i odgovarajućim ajetima, — što se uči na određeni način, radi postizanja raznih želja. Osnovni rad na arapskom jeziku napisao je, po nekima, Halifa Alija, a komentar tomu napisao je, navodno, imam al-Gazālī. Ovo bi bio turski prevod toga Gazalijinog komentara (HḪ I, 606; Helene Lōbenstein, Katalog AH I, 13).

U uvodu pak našeg rukopisa kaže se da je Gazalija postigao nauku o tajnama Božijih imena *(ilmi-esmā')* i da je o tom napisao više knjiga i risala, a najbolja mu je od svega toga ova risala koju je napisao i sredio na osnovu istraživanja i proučavanja Kur'ana.

Početak poslije Besmele:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على خير خلقه محمد واله اجمعين اما بعد وقتاكه شيخ محمد غزالى قدس الله سرّه العزيز حضرتلرى بو دائرهٔ شريفهٔ جنّة الاسماء اسميله مسمى

Nasḫ, sa nešto *ta'līqa*, pisan crnim i crvenim mastilom. — Rad je, čini se, nepotpun na kraju.

Na neispisanom listu poslije toga nalaze se datumi rođenja dvoje nečije djece.

Na listovima 21—34 su razne dove i salavati.

4. L. 35—37. (مخارج حروف)

Kraća risala na turskom jeziku o pravilnom izgovaranju arapskih glasova (tedžvid), od nama nepoznatog pisca.

Početak poslije Besmele:

م معلوم اوله كه يكرمى طقوز حرفك اون يدى مخرجى واردر اوّلكى مخرج بوغازين ابتداسيدر اندن ايكى حرف چيقر

Završetak je: ومعلوم اوله كه واومدّيه تحميده وترقيه ماقبله تابعدرتمت

Na listu 38—40ª su razni hadisi o strašnim kaznama na budućem svijetu za alkoholičare, — te o izdržljivosti (*sabru*). Hadisi su većinom slabe vjerodostojnosti.

Na listu 40ᵇ—42 nalazi se prepis pisma austrijskog kralja velikom veziru Ali-paši.

(نمچه قرالی وزیر اعظم علی پاشا حضرتلرینه کوندردیکی نامه صورتیدر)

Pismo je bez datuma i drugih podataka. Sudeći po sadržaju pisma, to je Ali-paša Dāmād (umro 1128/1715), a pismo mu je uputio austrijski car Karlo VI (1711—1740). U svom pismu, car prigovara Ali-paši za neke njegove postupke i njegova osvajanja mnogih utvrđenja. (Spominje zauzimanje Moreje u Grčkoj, prijetnju Veneciji za koju je čuo, te neraspoloženje turskog cara za mir i dobre odnose). Prigovara mu još i za loš postupak prema izaslanicima i »njegovim ljudima«, u Istanbulu, te za odbijanje darova — peškeš. (Poznato je da je Ali-paša Dāmād rigoroznim mjerama bio istrijebio svako davanje i primanje mita u Turskoj).

Austrijski car dalje prijeti Ali-paši i kaže da je poslao veliku vojsku (80.000) prema njemu, da će zauzeti i Carigrad. Na jednom mjestu kaže: »Čime vi sad možete zastrašiti?! Nemate više Deli Husejn-paše, Bošnjaka Hasan-paše Tire, Bošnjaka Salih-paše i Kaplan-paše.« Potom postavlja svoje uslove za dalje održanje mira, »ako se želi« (oslobođenje svih živih zarobljenika, zarobljenih od Venecije, i davanje pune krvarine za sve poginule).

Na listu 43—44 su datumi rođenja i smrti nekoliko osoba iz porodice Nožića (u vremenu od 1182—1237/1768—1821).

Na listu 45 je غرّه نامهٔ شيخ بايزيد — stihovi na turskom jeziku, što ih je sročio Šeyḫ Bayezid, o ustanovljenju početka svakog mjeseca u hidžretskoj godini (برکز سطر نظم ایلدم آی غرّه سین بلمك ایچون).

Na listu 46 su stihovi na arapskom jeziku, što ih je sastavila Rābi'a 'Adewiye (umrla oko 135/752), o pobožnosti.

(كلام رابعة عدويه – الهى لست فى البلوى ...)

Na listovima 47—66ª nalaze se fragmenti iz nekog ilmi-hala i drugih djela o namazu, postu, sadaki i još nekim pobožnostima.

Na listu 66ᵇ—90 su dove, hadisi, razne pouke i stare poučne priče na arapskom i turskom jeziku.

5. L. 90ᵇ—93. (منظومة فى التوحيد – بالتركيه

او

ترجمة بدء الامالى بالنظم التركى)

Spjev na turskom jeziku o islamskom vjerovanju, što ga je sastavio neki F a y ḍ ī (Fejzi). To je, zapravo, skoro doslovan prepjev poznate kaside *Bad' al-amālī*, ili je po njenom uzoru i smislu sačinjen spjev u 77 dvostiha, čija je rima također na slovo l. Spjev nema naslova. Gornji naslov dat je po sadržaju. Pri kraju spjeva, navedeno je gornje ime sastavljača, ali pod tim imenom poznato je u turskoj literaturi više pjesnika i mistika, pa nije izvjesno koji je to od njih (a svi su, uglavnom, živili u X i XI/XVI i XVII stoljeću).

Držimo ipak, da je to F a i ḍ ī Ḥasan-efendī »Sīmkešzade«, šejh melamijskog reda koji je nizao stihove na sva tri jezika, arapskom, turskom i perzijskom, umro 1102/1690 (v. OM I, 139), — ili je to 'Abdullah Fayḍī, muderis (v. Šemsuddin Sami, QA V, 3465).

O ovoj manẓūmī ne nalazimo spomena u izvorima koji su nam pristupačni.

Početak: كل اى مقصود ايدن حقّه وصالى

وار ازير ايله لطف ايت بوخصالى (؟)

خدا پاینده در بوقدر حدوثی

انك چوقدرهم اوصاف كمالى

اودر حيّ ومدبّر جمله امره

Završetak je:

مؤثر در دعا انكار اولنمز – قوپارر همّت مردان جبالى

روز وشب فيضىْ بى تاب وطاقت – جهان باغنده ديكدى بوبهالى

مراد اولكم ييانلر ميوه سندن اكالر خيرله اول پايمالى

تمت تمام

Na listovima 93ᵇ—96 su bilješke o važnosti i koristima učenja nekih ajeta i kraćih sura; datumi smrti nekih osoba iz Mostara (Mustafa-efendi Čišić, muftija u Blagaju, preselio 1211/1796; drugi Čišić, Muhamed-efendija, muftija, umro 1212/1797; Puzić Ibrahim-efendija, umro 1206/1791; Kenan Hadži Ahmed-efendija, umro 1218/1803; Ali-efendija Džabić, muftija, umro 1225/1810); zatim se nalazi: formular murasele i punomoći za vjenčanje, zapisi za razne potrebe, te, na posljednjoj strani, spisak nekoliko knjiga, među kojima jedna pod naslovom: Beograd(?) — (بلغراد كتاب ؟)

Rukopis je iz XIX stoljeća.

Poklon nasljednika Velagića — Riđanovića.

1634. (علم حال) 4161.

Priručnik o vjerovanju i namazu, od nepoznatog pisca. Primjerak je nepotpun na kraju. Sabrano po raznim djelima u obliku pojedinih pitanja *(mes'ele)*.

Početak:

امين بحرمة سيد المرسلين امدى هركيشه ايمان ندر بلمك فرض عيندر اولان ايمان التى نسنه دليله اقرار

L. 117; 21,5 × 15,5. *Nasḫ* slab. Rečenice su označene crvenim tačkama. Papir žućkast, slab. Na kraju je nekoliko lista pokidano i oštećeno. Povez papirni.

Rukopis je iz XIX stoljeća.

1635. علم حال 2963.

Djelo o vjerovanju i namazu, od nepoznatog pisca, nepotpuno s početka i na kraju. Na koricama je naslov: نمازلك .

Početak je ovdje:

... وكتبه دخى الله تعالى نك كوكدن پيغمبرلر اوزرينه اندردكى كتابلر يوز درت كتابدر جمله سى حقدر

L. 63; 16,5 × 11. *Nasḫ* krupniji, vokalizovan. Papir bijel, deblji; povez polukožni, oštećen i rastavljen od knjige.

Rukopis potiče iz XIX stoljeća.

Iz biblioteke Hasan-efendije Bojo-zade.

1636. Zbirka (مجموع). 2 3129.

L. 37; 16 × 12. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, pisan većim dijelom sitno, rukom istog prepisivača. Tekst iz Kur'ana i hadisa vokalizovan. Papir tamnobijel, tanak; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na sredini korica.

1. L. 1—10. رسالهٔ حج شريفه متعلق

Traktat o hadžu, od nepoznatog pisca.

Početak:

الحمد لله رب العالمين ... اما بعد حجه متعلق بعض مسائل ذكر او لنوركه حج لغتده قصد اتمكه درلر اما شريعتده

2. L. 10—16. المطلب الخامس فى خواص الاسماء الحسنى

Rasprava na arapskom jeziku o koristima i tajanstvenoj moći Božijih imena, od nepoznatog pisca. Čini se, da je ovo izvadak iz nekog opširnijeg rada.

Početak:

اعلم ان سنة الله تعالى جرت بربط الاشياء بالاسباب فيخلق المسببات بعد وجود اسبابها والاسباب اما ان تكون ظاهرة ... واما ان تكون كامنة

Listovi od 17—37 sadrže razne bilješke i izvatke s područja tesavvufa i fikha, te razne dove.

Rukopis, vjerovatno, potiče iz XIX stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se bilješka na turskom jeziku o svetim (mubarek) večerima kod muslimana. Na naslovnoj stranici nalaze se bilješke, također na turskom jeziku, u kojima je zabilježeno ime jednog vodiča hadžija (Bošnjak šejh Ahmed) i imena nekoliko nosača vode *(saka)* u Meki (Mekkizade Šejh Muhamed, Šejh Husejn, Ebu'l-Ferah-ogli Šejh Osman, Fadil-ogli Šejh Jahja). Tu su i slova »abğad« sa brojevima koje ona označavaju. Na naslovnoj stranici su imena nekoliko djela i dio slova »abğad«.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

ŠERIJATSKO–PRAVNA RJEŠENJA

(AL-FATĀWĀ)

Arapski

1637. Zbirka (مجموع) . 2 **3640.**

L. 306 (99 + 207); *ta'līq* sa nešto *nasḫa*, od ruku različitih prepisivača. Papir tamnobijel, čvrst; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—99. خزانة الفتاوى

Priručnik s područja fikha koji je služio kao podloga i izvor za fetve. Napisao Aḥmad b. Muḥammad b. Abū Bakr al-Ḥanafī, umro 522/1128. Djelo je izbor iz opširnijeg djela مجمع الفتاوى i njegova skraćena prerada od istog pisca, kako je to kazano u uvodu.

GAL I, 373; S. I, 639; ḤḤ I, 703.

U uvodu pisac navodi izvore kojima se je služio pri ovom radu. Primjerak je nepotpun na kraju.

Početak:

الحمد لله حمداً بعدد ما اظهر من معدن الانسان يواقيت ودرراً وانبت فى منبت
الاحسان رياحين وزهرا ... وبعد فان العبد الضعيف احمد بن ابى بكر خصّه الله برأفته
واسلافه برحمته يقول لما فرغت من تسويد مجمع الفتاوى

Pismo je sitniji *nasḫ-ta'līq*, pisan veoma vještom rukom. U pisanju ipak ima grešaka. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima nekih listova ima nešto komentara.

2. L. 100—306. مجموعة من فتاوى العلامة ابى السعود وغيره بالتركية

Zbirka fetvi muftije i šejhul-islama Ebu's-Su'ūda (umro 982/1574) i drugih muftija, na turskom jeziku, od nepoznatog sabirača.

Početak:

كتاب الطهارة فصل فيما يتعلق بالماء مسئلة زيد ... جنابتله عمق يكرمى درت ذراع
وعرضى الى ذراع اولان صوقيوسنه دوشوب

Fetve su date pod naslovima الجواب – مسئلة, pisanim crvenim mastilom. Pismo je nasḫ sa nešto ta'līqa, pisano vještom rukom. Pri kraju je ta'līq pisan drugim rukopisom.

Prepis pod t. 1 potječe iz XVII, a pod t. 2 iz XVIII stoljeća.

Na početku pod t. 1 nalazi se ime ranijeg vlasnika (Mustafa b. Mehmed Muki-zade — ? —), bilješke s područja fikha na turskom jeziku i sadržaj.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1638. كتاب الخلاصة 254.

او

(كتاب) خلاصة الفتاوى

Djelo s područja fikha, koje je služilo kao važan priručnik i izvor za davanje fetvi. Napisao Ṭāhir b. Aḥmad b. 'Abdurrešīd al-Buḫārī, umro 542/1147. Djelo je skraćena prerada dvaju djela: كتاب النصاب i خزانة الواقعات od istog pisca. Raspoređeno je na dva dijela u jednom svesku. (Neki prepisivači pisali su ga u dva sveska). Poglavlja su: kitāb (knjiga ili glava), faṣl (odjeljak) i ğins (vrsta). Na početku svakog kitaba naveden je njegov sadržaj (podnaslovi).

GAL I, 374; S. I, 641; ḤḪ I, 718.

Od ovog primjerka nalazi se samo drugi svezak.

Početak prema potpunom primjerku (v. br. 1640):

الحمد لله خالق الارواح والاجسام وجاعل النور والظلم ... قال الشيخ الامام ... طاهر

بن احمد بن عبد الرشيد البخارى

Svezak drugi — الجلد الثانى . Sadrži materijal od كتاب الصرف do konca djela.

Ovo je najstariji rukopis ovog djela kod nas. Njegov prvi dio je, nažalost, izgubljen. Početak ovog sveska je:

قال ق الجامع الكبير الدراهم المضروبة ثلثة اوجه

Ta'līq, veoma lijep, pisan rukom izvrsnog kaligrafa. Rečenice su na prve dvije stranice rastavljene krupnijim zlatnim, a poslije crvenim tačkama. U vrhu prve stranice je lijep unvan u bojama, u kome je upisana Besmela i naslov. Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim, širokim zlatnim i crvenim, a ostale samo dvjema crvenim linijama. Na uzdužnim rubovima prve dvije stranice na-

laze se lijepo izrađeni ornamenti u bojama. Naslovi skoro svih poglavlja ispisani su pismom ṯuluṯ u raznim bojama, u lijepim, raznobojnim i raznolikim unvanima, izrađenim za svaki naslov. Bilješka prepisivača na kraju napisana je različitim vrstama divnog pisma, čime kao da je on htio da pokaže svoju veliku majstoriju u lijepom pisanju svih vrsta pisma (divanija, kitnjasto pismo u obliku veza i ṯuluṯ). Tu, na posljednjoj stranici, su i lijepi unvani u vrhu i u dnu iste.

Papir tamnobijel i crvenkast, deblji, mnogi listovi oštećeni su crvotočinom po rubovima, i s početka vlagom; povez kožni, oštećen.

Prepisao i izradio unvane, upravo umjetnički, Muḥsin b. Muḥammad b. Hağī Ilyās b. Aḥmad, hatib u gradu Nif (Nymphis, mala kasaba u izmirskom sandžaku u Turskoj), u utorak krajem redžepa 855/1451.

وقد تم الفراغ عن كتابة خلاصة الفتاوى ... على يد العبد الضعيف ... محسن بن محمد

بن حاج الياس بن احمد الخطيب النحيف بمحروسة نيف صينت عن الحيف ... فى العشر

الاخير من رجب المرجب ... سنة خمس وخمسين وثمانمائة

Na početku je sadržaj, napisan kasnije, te bilješke i izvaci s područja fikha. Na naslovnoj strani je ime nekog muderisa koji se služio ovim primjerkom (Husejn b. Rustem, muderis, 1129/1716), te namjerno brisan pečat vakufa kome je rukopis ranije pripadao. Kako se vidi iz otiska istog pečata na drugom mjestu u rukopisu, to je vakuf merhum Mustafe .... za njegovu medresu u Istanbulu, 1022/1613 —

وقف المرحوم مصطفى – باب العتيق – ؟ طلبا لمرضاة ربه الكريم لمدرسة فى قسطنطينية المحمية

Na kraju je izvadak iz rasprave o islamskom vjerovanju: عقائد عقيد أهل السنة والجماعة ili الطحاوى (v. I, 397).

Uvakufio Salim-efendija Muftić, 1938. za Gazi Husrev-begovu biblioteku.

1639. ISTO 393.

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije:

كتاب خلاصة الفتاوى ى الفقه

Komplet, koji se sastoji od dva dijela u jednom svesku.

L. 464; 26 × 17,5. Nasḫ-ta'līq, čitak, pisan vještom rukom. U vrhu prve stranice je unvan, u kome je na zlatnoj podlozi upisana Besmela. Prve dvije stranice obrubljene su dvjema tankim crnim i širom zlatnom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto komentara. Papir tamnobijel, glat, listovi su s početka oštećeni po rubovima; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na sredini korica.

Prepisao Ibrāhīm b. Maḥmūd as-Sīnūbī, 888/1483.

(تم ... على يد العبد الضعيف .. ابراهيم بن محمود السينوبى– ... سنة ثمان وثمانين وثمانمائة)

Na nekoliko mjesta u rukopisu, a naročito na završetku drugog dijela, nalaze se bilješke, u kojima se kaže da je rukopis kolacioniran i ispravljen, — što je izvršio Ğemāl b. Šayḫ 'Alauddīn el-Aydīnī el-Izmīrī, 989/1581, — dakle do sto godina poslije prepisa.

(قابلته وصححته ... وانا الفقير ... جمال بن الشيخ علاء الايدينى الازميرى فى تاريخ

سنة تسعة وثمانين وتسعمائة ... قد تخلل بين الكتابة والمقابلة احدى ومائة سنة)

Na početku je sadržaj, dva puta napisan, kasnije; tilsumi i zapisi protiv nekih tjelesnih i duševnih oboljenja, poučni stihovi na turskom i arapskom jeziku, te bilješke s područja fikha i tesavvufa.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1640. ISTO **424.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب خلاصة الفتاوى

Jedan svezak, sadrži komplet djelo.

L. 439; 30 × 22. *Nasḫ* krupniji, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crnom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto komentara. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Prepisao Badruddīn b. Maḥmūd b. al-Muglī —?— aš-Šāfi'ī, 28. ramazana 950/1543.

(وكان الفراغ من كتابته ... فى ثامن عشرين شهر رمضان المكرم سنة خمسين وتسعمائة

على يد الفقير ... بدر الدين بن محمود بن المغلى ؟ الشافعى)

Na naslovnoj strani su bilješke s područja fikha, te vakufski pečati, zatim imena i lični pečati ranijih vlasnika (Abdurrahman b. Ahmed . . ., Hadži Muhammed b. Ahmed . . ., Muhammed b. Hadži Kasim . . .). Između listova 8—9 nalaze se dva neispisana lista. Na njima su bilješke s područja fikha, sadržaj i još neka imena ranijih vlasnika (Ahmed b. Jahja b. Ṭabḫan el-Ḥamevī, zamjenik kadije koji kaže da je rukopis čitao 972/1564, Mustafa b. Redžep el-Bosnevī, mulazim 1158/1745. i Salih Izzet Hromo koji kaže da je rukopis kupio). Na kraju su bilješke s područja fikha i tesavvufa.

Uvakufio Salih Izzet-efendi Hromo-zade.

1641. ISTO **200.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب خلاصة الفتاوى

Komplet u jednom svesku.

L. 438; 28 × 16,5. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, složen, uvježbanom rukom. U vrhu prve stranice je lijep unvan u bojama, u kome je upisan gornji naslov i Besmela. Ova stranica je ukrašena sa tri tanke crne, širom zlatnom, crvenom i plavom, a ostale stranice crvenom i plavom linijom. Papir žućkast, glat; povez kožni, oštećen, sa pozlaćenim ornamentima na koricama.

Prepisao Sayyid Muḥammad b. Sayyid Muṣṭafā b. Sayyid Nāsiruddīn b. Sayyid Eme, u petak 20. rebiul-ahira 962/1554.

(قد وقع الفراغ من نسخ كتاب الخلاصة ... فى يوم الجمعة فى عشرين من شهر ربيع

الآخر من شهور سنة اثنين وستين وتسعمائة ... حرره الفقير سيد محمد بن سيد مصطفى بن سيد

ناصر الدين بن سيد امه ؟ ..)

Na prvom zaštitnom listu je sadržaj. Na naslovnoj stranici je bilješka, u kojoj se kaže da je vlasnik rukopisa Murat kapetan (sin Osmanov), i da je isti uvakufio ovaj rukopis 1232/1816. Tu je i njegov lični pečat.

1642. ISTO **568.**

U rukopisu je naslov: كتاب الخلاصة فى الفتاوى

Komplet od dva dijela u jednom svesku.

L. 420; 28 × 19. *Nasḫ* starinski, čitak, pisan vještom rukom. Po rubovima samo nekih listova ima nešto komentara. Papir tamnobijel, deblji; povez platneni, nov.

Prepisao Ismā'īl b. Barakāt b. Ibrāhīm al-Buḥayrī, u srijedu 6. redžepa 964/1556.

(تم هذا الكتاب .. على يد العبد الفقير .. اسماعيل بن بركات بن ابراهيم البحيرى ...

بتاريخ يوم الاربعاء سادس شهر رجب سنة اربعة وستين وتسعمائة)

Na početku, na novim dodanim listovima je naslov, što ga je napisao Mehmed Handžić. Potom, na nekoliko lista, slijedi sadržaj oba dijela, što ga je napisao Muhamed Džumejl, 1087/1676. Naslovna strana je ukrašena unvanom i ornamentima u zlatnoj i drugim bojama, a naslov djela i ime pisca upisani su bijelom bojom. U vrhu stranice, na gornjem rubu, je bilješka s područja fikha, a na uzdužnom rubu su imena ranijih vlasnika (. . . ime nečitko, imam u mahali Gūriya u Kairu, 984/1576; Muhamed b. Mustafa u Kairu; Ibrahim b. Muhamed el-Humejdi; Omer Zuhdi, u čijem ličnom pečatu je datum 1115/1703, i Muhamed Šakir b. Mud-efendi — Muidović iz Sarajeva). Naslovna strana drugog dijela (v. list 181) ukrašena je kao i prva naslovna strana. Na gornjem rubu ove stranice je bilješka s područja prirodnih nauka i medicine.

1643—1644. ISTO **420, 382.**

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije: خلاصة الفتاوى

Dva sveska istog kompleta, koji su jednako obrađeni i prepisani rukom istog prepisivača.

Svezak prvi — الجلد الأول . Sadrži predmet od početka djela do konca poglavlja كتاب البيوع i početak poglavlja كتاب الاجارات .

Svezak drugi — الجلد الثانى . Sadrži predmet od poglavlja كتاب الاجارات do konca djela.

L. 349 (I) i 334 (II); 27 × 16,5. *Nasḫ* čitak, starinski, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su s početka crvenom, a poslije crnom crticom. Po rubovima samo nekih listova ima malo komentara. Papir tamnobijel, deblji, mnogi listovi, naročito po rubovima, dohvaćeni su vlagom; povez kožni, sa lijepim utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao Yaḥyā b. Muḥammad as-Su'ūdī al-Ḥanafī, šāhid u misirskom Divanu, i to prvi svezak mjeseca džumadel-uhra, a drugi u petak 24, ramazana iste godine, 966/1558.

(وكان الفراغ من كتابتها ... على يد يحى بن محمد السعودى الحنفى الشاهد بديوان مصر

المحمية سنة ست وستين وتسعمائة)

Na početku oba sveska je sadržaj, napisan rukom prepisivača. Na rubu naslovne stranice prvog sveska (koja je ispunjena sadržajem), nalazi se ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Abdullah Kantamirija). Na završetku drugog sveska su prigodni stihovi, ispisani rukom prepisivača.

Iz Kantamirine biblioteke.

1645. ISTO **425.**

U rukopisu je naslov: خلاصة الفتاوى

Komplet u jednom svesku.

L. 420; 30 × 21,5. *Nasḫ* krupniji, pisan širokim perom, uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima nekih listova ima komentara. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Prepisao Ḥāfiẓ Muḥammad b. Ḫoğa Ṣiddīq Ismā'īl Atay, od Alijinog roda iz Buhare, imam u Erzerumu, u ponedeljak 5. džumadel-ahira 1062/1651.

(تم الكتاب على يد العبد الضعيف ... الحافظ محمد بن خواجه صديق اسماعيل اتاى

من صلْب على رض من تابع بخارى فى تاريخ اثنتان وستين والف فى بلد ارزن الروم حال

كونه اماما)

Na početku je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Muhamed Baki Džinić), sadržaj, bilješke sa imenima drugih ranijih vlasnika (Hodža Hadži Abdulah-efendi iz Trebinja koji kaže da je rukopis kupio 1138/1725; Šejh Abdulkadir Ešrefzade koji je postao vlasnikom 1158/1745); bilješke s područja fikha i stari sadržaj, koji je ranije napisan od prethodnog sadržaja. Naslovna strana ispunjena je cijela bilješkama s područja fikha. U vrhu prve stranice je jedan mali lični i veliki vakufski pečat. Na završetku djela su prigodni stihovi na perzijskom jeziku, pisani rukom prepisivača. Tu je, u dnu stranice, i kratka bilješka, u kojoj se kaže da je prepis kolacioniran 1075/1664. Na kraju je sitno pisan izvadak o hadžu (المجلس العشرون في بيان فضائل الحج), — iz djela مجالس الابرار ومسالك الاخيار, što ga je napisao Šayḫ Aḥmed er-Rūmī Akhisārī (umro 1041/1631, — v. OM I, 26), bilješke na turskom jeziku s područja akaida, te bilješke o razvodu braka i vjenčanju nekih osoba.

Uvakufio Džino-zade Abdulbaki-efendi (v. bilješku i pečat na početku rukopisa).

1646. فتاوى قاضيخان **271.**

Djelo s područja fikha koje je dugo služilo kao izvor za davanje fetvi i kao važan priručnik za kadije i muftije, jer obrađuje mnoga pitanja iz praktičnog života i donosi rješenja za praktične potrebe. Napisao Faḫruddīn Ḥasan b. Manṣūr al-Ūzğandī al-Fargānī Qāḍīḫān, umro 592/1196.

GAL I, 376; S. I, 644; ḪḪ II, 1227.

Djelo je raspoređeno obično u dva sveska, a neki prepisi su u više svezaka. Prvi svezak ovog primjerka je izgubljen.

Početak je (v. slijedeći broj 1647): .

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسوله محمد وآله اجمعين الطيبين حمدا

يقربنا الى مرضاة الله وكرامته

Svezak drugi — الجلد الثانى . Sadrži materijal od poglavlja كتاب الدعوى والبيّنات do konca djela.

L. 412; 27 × 19. *Nasḫ* starinski, složen, pisan oštrim perom, vještom rukom. Po rubovima malog broja listova ima nešto komentara, pisanih kasnije. Papir tamnobijel, glat; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na sredini korica.

Prepisao 'Alī b. Nāṣiruddīn b. Kaṭīr al-Ḥusaynī, nastanjen u Suwayqat al-'Izzī(?), 25. ševvala 791/1388. Iz bilješke se razumije da je prepis izvršen po nečijoj narudžbi. Mjesto prepisa je nepoznato, jer navedeni naziv je, čini se, samo naziv ulice.

(تم الجزء الثانى من كتاب الفتاوى وبتمامه تم جميع الكتاب ... وكان الفراغ من كتابته لخمس ليال بقين من شهر شوال عام احدى وتسعين وسبعمائة على يد العبد الفقير ... على بن ناصر الدين بن كثير الشهير بالحسين المقيم بسويقة العزى ؟)

Na početku su bilješke s područja fikha pisane kasnije drugim rukopisom, zatim sadržaj, napisan rukom prepisivača, te bilješka sa imenom i ličnim pečatom ranijeg vlasnika (Salih Izzeti koji kaže da je postao vlasnikom rukopisa putem nasljedstva). Među bilješkama na početku ima jedna na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je godine 1116/1704. padalo mnogo snijega i da je sijeno postalo veoma skupo, — te da je Ibrahim-paša došao te godine u »našu kasabu«. (Nije označeno mjesto na koje se ova bilješka odnosi, ali je svakako neko naše bosanskohercegovačko mjesto, a navedeni Ibrahim-paša je, vjerovatno, Stočanin, koji je 1703. postao silahdar u Istanbulu i do godinu dana došao, možda, u posjetu svom rodnom kraju; vidi o njemu: Bašagić, Znameniti Hrvati, 32). Na kraju su također mnoge bilješke s područja fikha pisane istom rukom kao i one na početku.

Uvakufio Salih-efendi Hromo-zade.

1647—1648. ISTO **450, 453.**

U rukopisu je naslov: قاضيخان

Komplet u dva sveska, koji su prepisani rukom istog prepisivača i u svemu jednako obrađeni.

L. 293 (I) + 261 (II); 26 × 18. *Nasḫ-ta'līq*, starinski, čitak, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima nekih listova nalaze se kraće ispravke. Papir tamnobijel ili žućkast, deblji, mnogi listovi u drugom svesku dohvaćeni su vlagom; povez kožni, popravljen, sa pozlaćenim ornamentima na koricama.

Svezak prvi — الجلد الاول, sadrži predmet od početka djela do konca poglavlja كتاب الاجارات.

Svezak drugi — الجلد الثانى, nastavak prethodnog. Sadrži predmet od početka poglavlja كتاب الدعوى والبينات do konca djela. Listovi 148—151 dopisani su kasnije drugim rukopisom.

Prepisao oba sveska Aḥmad b. Muḥammad b. 'Īsā, 861—62/1456—57.

(تمت كتابة قاضى خان فى الجلد الثانى ... فى اواخر الشهر المبارك ذى الحجة سنة اثنتين وستين وثمانمائة ... على يد العبد الضعيف ... احمد بن محمد بن عيسى ...)

Na početku prvog sveska je sadržaj, napisan kasnije na dodatim listovima. Na naslovnoj strani je kratak stariji sadržaj (samo osnovna poglavlja — kitab), bilješka o uvakufljenju rukopisa, druga nečitka bilješka sa imenom ranijeg vlasnika, te pečati vakifa i ove biblioteke. Na kraju je bilješka s područja fikha. Na početku i na naslovnoj stranici drugog sveska su također sadržaji, noviji detaljan i raniji kraći, te bilješka o uvakufljenju i pečati. Na posljednjoj stranici je kraća bilješka s područja fikha.

Uvakufio Abdulbākī Džino-zāde (v. pečat u rukopisu).

1649. ISTO **388.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: كتاب فتاوى قاضيخان

Svezak prvi — الجلد الاول Sadrži predmet od početka djela do poglavlja كتاب الاجارات.

L. 347; 25,5 × 18. *Nasḫ* složen, pisan širokim perom, uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima nekih listova ima kraćih komentara i ispravaka. Papir tamnobijel, glat, mnogi listovi, naročito po rubovima, dohvaćeni su vlagom; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Ḥaği Isḥāq b. Bayazīd b. Ilyās b. 'Ādil 'Ušāqī, u četvrtak 28. ševvala 899/1493.

(تم الكتاب ... حين استخرج الصدقة والزكوة من الاموال فى ثمان عشرين شهر شوال يوم الخميس لسنة تسع وتسعين وثمانمائة ... كتبه العبد ... حاجى اسحاق بن بايزيد بن الياس بن عادل المشهور فى العام عشاق)

Ispod te bilješke prepisivača nalazi se druga bilješka, u kojoj se kaže da je ovaj svezak pažljivo sravnio Ḥuseyn b. 'Izzuddīn b. Ḥuseyn el-Ḥanefī el-Kaškānī el-Ušaqī, u mjesecu muharremu 900/1494.

(قد تمت مقابلة هذا الجلد ... مقابلة تحقيق وامعان فى محرم الحرام سنة تسعمائة ... على يد العبد الضعيف حسين بن عز الدين بن حسين الحنفى القشقانى – ؟ – العشاق)

Na početku je naslov i sadržaj, napisan kasnije na dodatim listovima.

Iz Šehdi-efendine biblioteke, čiji se pečat nalazi na više mjesta u rukopisu.

1650. ISTO **3803.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: قاضى خان .

Svezak prvi — الجلد الاول — koji se sastoji od dva dijela, pisana od dva različita prepisivača, u različito vrijeme. Prvi, stariji dio sadrži predmet od početka djela do konca poglavlja كتاب الأيمان. Drugi, kasnije dopisan i dodati dio, sadrži predmet od početka poglavlja كتاب البيوع do konca poglavlja كتاب الاجارة.

L. 370 (245 I + 125 II dio); 28 × 18. *Nasḫ* starinski, u oba dijela, pisan širokim perom, veoma vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Prve dvije stranice obrubljene su sa dvije crvene linije. Po rubovima nekih listova s početka ima malo komentara. Papir tamnobijel, deblji, čvrst, a samo nekoliko lista su žućkasti, listovi su prosuti; povez kožni, oštećen, rastavljen od knjige.

Prepisao prvi dio Ḥasan b. Muḥammad b. Ṭawāṭī al-Gazzī, vjerovatno u XVI stoljeću

تم الجزء الاول من فتاوى القاضى ... على يد الفقير ... حسن بن محمد بن طواطى الغزى

(v. l. 245), a drugi dio prepisao je Muḥammad as-Samlāwī aš-Šāfi'ī al-Azharī, u nedjelju 5. zul-kade 1132/1719.

(تم كتاب الاجارة ... ويتلوه كتاب الدعوى والبينات ... وكان الفراغ من كتابة هذا

الجزء يوم الاحد خامس الشهر الحرام القعدة سنة الف ومائة واثنين وثلاثين ... على يد الفقير

محمد السملاوى الشافعى الازهرى)

Na početku su dva sadržaja, jedan kasniji, pisan sitno, i drugi raniji, pisan krupnije, divnom kaligrafijom. Tu su, u vrhu stranice ranijeg sadržaja, imena ranijih vlasnika (Zejnul-ābidin, kadija; Ahmed b. Muhamed). Po tom slijede sitno i lijepo pisane bilješke s područja fikha.

1651. ISTO **3822.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: كتاب فتاوى قاضى خان

Svezak drugi — الجلد الثانى od drugog primjerka, ali sada ovdje sa prethodnim prvim sveskom čini jedan komplet. Sadrži predmet od poglavlja كتاب الدعوى والبينات, do konca djela.

L. 378; 26 × 18. *Nasḫ-ta'līq* specifičan, čitak, pisan veoma vještom rukom. Naročito je završetak (datum prepisa i ime prepisivača) napisan veoma divnim rukopisom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Prve riječi pojedinih pitanja *(mes'ele)* napisane su crvenim mastilom, kao što su istim mastilom ukrašena pojedina slova. Po marginama listova ima ispravaka i komentara.

Papir tamnobijel, listovi su prosuti; povez kožni, oštećen, rastavljen od knjige.

Prepisao al-Ḥāǧ Ḥasan b. al-Ḥāǧ al-Bektāšī, 7. safera 946/1539.

(وقع الفراغ من تحرير هذا الكتاب فى اليوم السابع من شهر صفر المظفر سنة ست

واربعين وتسع مائة ... على يد العبد الفقير الحاج حسن بن الحاج البكتاشى ...)

Na početku je sadržaj, napisan kasnije drugim rukopisom na dodatim listovima.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1652—1653. ISTO **449, 448.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: فتاوى قاضيخان

Dva sveska, koji čine jedan komplet i koji su prepisani rukom istog prepisivača.

L. 274 (I) i 222 (II); 27 × 19. *Nasḫ-ta'līq*, starinski, složen, pisan širokim perom vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir tamnobijel, deblji, neki listovi su dohvaćeni vlagom; povez poluplatneni, nov.

Svezak prvi — الجلد الأول, nepotpun s početka za 20 lista. Završava poglavljem كتاب البيوع.

Svezak drugi — الجلد الثانى, nastavak prethodnog, nepotpun s početka za 100 lista.

Prepisao oba sveska Mūsā b. Muḥammad b. 'Ādil-ḫān al-Qarahisārī, u medresi sultana Muhamed-hana u Istanbulu, mjeseca muharema 952/1545, — što je zabilježeno na kraju prvog sveska.

(تم الكتاب بعون الله ... فى تاريخ سنة اثنى وخمسين وتسعمائة فى شهر محرم الحرام فى

بلدة قسطنطينية فى مدرسة سلطان محمد خان كتبه الفقير ... موسى بن محمد بن عادل خان

القره حصارى)

Tu je i kratka bilješka, u kojoj se kaže da je primjerak kolacioniran i ispravljen.

1654. ISTO **421.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije:

الجلد الثانى من فتاوى قاضيخان

Svezak drugi, — sadrži predmet od poglavlja:

كتاب الدعوى والبينات do konca djela.

L. 314; 27 × 19. *Nasḫ* stari, arapski, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima nekih listova ima malo komentara. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Prepisao Muḥammad b. 'Omar ad-Dayrī (ad-Damīrī?), u utorak 25. rebiul-ahira oko 967/1559 (? datum nečitak).

(وقع الفراغ من كتابة هذا الكتاب المبارك فى اليوم الثلاث المبارك خامس عشرى ربيع الثانى سنة سبع وستين وتسعمائة – ؟ – على يد الفقير محمد بن عمر الديرى – الدميرى ؟)

Na početku je sadržaj, napisan kasnije. Na naslovnoj strani su bilješke sa imenima ranijih vlasnika (Taha el-Ḥanefī, imam u džamiji Gūriyya u Kairu, 983/1575 — . . .

ملكه افقر البريه ... طه الحنفى الامام بالغوريه بمصر حميت عن الاصر عام ٩٨٣

Muḥamed el-'Anbūsī koji kaže da je rukopis kupio 1048/1638). Na rubovima prve i pretposljednje stranice nalazi se po jedan lični pečat.

Iz Kantamirine biblioteke.

1655. ISTO **126.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: هذا كتاب قاضيخان

Komplet u jednom svesku.

L. 417; 30 × 21. *Nasḫ* stari, arapski, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. U vrhu prve stranice je veoma lijep unvan, u kome je izrađeno sitno poljsko cvijeće u bojama (nezaboravak) i upisana besmela bijelom bojom na modroj i zlatnoj podlozi. Prvih nekoliko stranica obrubljeno je tankim crnim, širokom zlatnom i jednom modrom, a ostale stranice dvjema crvenim linijama. Papir tamnobijel ili žućkast, tanji, glat, mnogi listovi su oštećeni po rubovima, naročito s početka, listovi 235—252 oštećeni su crvotočinom; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepis je dovršen u nedjelju 8. zul-kade 971/1563.

(تم كتاب الفتاوى للشيخ الامام قاضى خان ... وكان الفراغ من كتابته يوم الاحد المبارك ثامن شهر ذى القعدة سنة احدى وسبعين وتسعمائة)

Na početku je sadržaj, napisan kasnije drugim rukopisom na dodatim listovima. Na naslovnoj strani su dvije bilješke s područja fikha i imena ranijih vlasnika (Aḥmed, kadija u . . ., 1083/1672 — ?; Halil-efendi Gradčaničevi, pisar /katib/ šerijatskog suda u Beogradu, 1170/1756,

. . . تملكه فى خلال شهر رمضان لسنة سبعين ومائة والف وانا الفقير خليل الكاتب

بمحكمة بلغراد)

Iz biblioteke šejh Hadži Halil-efendije el-Gradčaničevije — iz Gračanice (v. bilješke na više mjesta u rukopisu).

1656. ISTO **522.**

U rukopisu je naslov:

الجزء الاول من فتاوى قاضى خان على مذهب الامام الاعظم ابى حنيفة

Svezak prvi, sadrži dio od početka djela do konca poglavlja كتاب الاجارات.

L. 337; 23 × 17. *Nasḫ* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Mnoge riječi su podvučene crvenom crticom. Papir tamnobijel i žućkast, deblji; neki listovi, naročito u drugoj polovini, dohvaćeni su vlagom; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao Muḥammad b. Nağmuddīn al-'Imādī al-Ḥanafī, 977/1569.

(تم الجزء الاول من فتاوى قاضى خان ... سنة سبع وسبعين وتسعمائة ... كتبه العبد الفقير ... محمد بن نجم الدين العمادى ..)

Na prvom zaštitnom listu je naslov, zabilježen kasnije, i znak Kantamirine biblioteke. Na naslovnoj strani je originalni naslov prepisivača i sadržaj. Na kraju su fetve na turskom jeziku o vampiru (vukodlaku).

Iz Šehdi-efendine biblioteke (v. pečat na naslovnoj strani).

1657. ISTO **3842.**

U rukopisu je naslov: الجزء الاول من قاضى خان

Svezak prvi, sadrži predmet od početka djela do konca poglavlja كتاب الاجارات.

L. 394; 26 × 17. *Nasḫ*, veoma lijep, pisan rukom vještog kaligrafa. Naslovi su s početka pisani zlatnim, a kasnije crvenim mastilom. Istaknute riječi podvučene su crvenom, a mjestimice crnom crticom. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan, u kome je na zlatnoj podlozi upisana riječ slave Bogu i besmela crvenim mastilom. Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim, širokom zlatnom, crvenom i zelenom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto sitno pisanih komentara. Papir tamnobijel, tanak, glat; mnogi listovi, naročito u drugoj polovini (l. 208—228) oštećeni su crvoto-

činom; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama, omotan u zeleno platno.

Prepisao Nāṣiruddīn b. Muḥammad, učenik u Mesdžidi Aksa, i portir u džamiji Mesdžid as-Sahra u Jerusalimu, u petak 8. zul-hidže 991/1583.

(تم الجزء الاول من فتاوى قاضيخان ... على يد العبد الفقير ناصر الدين بن محمد احد طلبة العلم الشريف بالمسجد الاقصى المنيف والبواب بالصخرة الشريفة ... وذلك فى نهار الجمعة ثامن شهر ذى الحجة سنة احدى وتسعين وتسعمائة)

Odmah ispod toga nalaze se dvije bilješke, u kojima se kaže da je rukopis sravnio prema ispravljenom primjerku Muhamed b. Ali, kadija u Jerusalimu, u društvu sa pisarom suda po imenu: Ibrahim el-Mukri el-Makdisi. Sravnjivanje je izvršeno u medresi Tenkezijje (koju je osnovao Tenkez, nekadanji rob misirskog vladara Ešrefa Kalavuna, — koji je poslije, za vrijeme vladara Nasira Muhameda b. Kalavuna, postao namjesnik — valija — Šama i Palestine, gdje je podigao mnoge dobrotvorne ustanove i ovu medresu u Jerusalimu koja je bila poznata po njegovom imenu; umro je u Aleksandriji, 741/1340) — i u sudu u Jerusalimu, u međuvremenu od 991 — 10. zul-hidže 993(1585, — »uz studiozno proučavanje«.

(قابلته بالنسخة الصحيحة ... بالقدس الشريف بالمدرسة التنكزيه سنة احدى وتسعين وتسعمائة ...

الحمد لله الذى يسر لنا شروع مقابلته واتمامها بالتأمل فى مسائله فى محكمة بيت المقدس مع كاتبها الشيخ ابراهيم المقرى فى نهار الاضحى المبارك عاشر شهر ذى الحجة الحرام سنة ثلث وتسعين وتسعمائة ... كتبه الفقير محمد بن على القاضى بالقدس الشريف)

Na početku je lijepo pisana odulja bilješka na arapskom jeziku, odnosno prepis potvrde o uvakufljenju ovog rukopisa. U bilješci se kaže, zapravo potvrđuje, da je rukopis uvakufio Ibrahim b. Ferhad el-Mostari (Roznamedži), za svoju džamiju u gradu Mostaru, u ime Allaha, — a u svrhu da se koristi svaki onaj koji je sposoban i dostojan da čita ovo djelo. Čuvanje rukopisa povjerava se hatibu dotične džamije. Kao kadija, koji potvrđuje zavještanje, naveden je Mustafa, ranije kadija u Beogradu, — a kao svjedok, Hasan b. Jusuf, muderis u medresi Mahmud-paše (vjerovatno u Istanbulu). Potvrđeno i posvjedočeno početkom redžeba 1044/1634. Po tom slijede tri stiha, što ih je sastavio Ibn el-Mukri, zatim bilješka s područja fikha, te detaljan sadržaj napisan rukom prepisivača. Naslovna strana je ukrašena unvanom, u kome je na zlatnoj podlozi upisan gornji naslov, — i na sredini stranice rozetom, u kojoj je rukom prepisivača, napisana bilješka, u kojoj se kaže da je ovaj primjerak prepisan za biblioteku navedenog Muhamed-efendije, »velikog učenjaka i kadije u Jerusalimu (Kudsu)«.

(برسم خزانة عمدة قضاة الاسلام ... شيخ مشايخ الاسلام سيدى محمد افندى قاضى القدس الشريف ...)

Na rubu lista 199 nalazi se bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis vakuf za Roznamedžijinu džamiju u Mostaru.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1658. ISTO **224.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: فتاوى قاضيخان جلد اول *Svezak prvi*. Sadrži predmet od početka djela do kraja poglavlja كتاب الاجارات.

L. 353; 29,5 × 19. *Ta'līq* u prvoj polovini, a u drugoj nasḫ-ta'līq od istog prepisivača. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom, a rečenice su rastavljene crvenim krupnijim tačkama. Po rubovima nekih listova ima malo komentara. Papir bijel i tamnobijel, deblji, čvrst; mnogi listovi, naročito po rubovima, dohvaćeni su vlagom; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepis je dovršen krajem mjeseca zul-hidže 1017/1608.

تحريرا فى اواخر ذى الحجة ... سنة سبع عشر والف

Ime ranijeg vlasnika na početku namjerno je izbrisano. Na naslovnoj strani je sadržaj.

Uvakufio Hromozade Salih-efendi (v. pečat u rukopisu).

1659. ISTO **483.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: فتاوى قاضيخان

Komplet u jednom svesku.

L. 742; 25 × 14. *Nasḫ* lijep, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Početak, odnosno svaka prva riječ svakog pitanja napisana je crvenim mastilom ili je podvučena crvenom crticom. Rečenice su s početka rastavljene crvenim tačkama. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Papir tamnobijel i žućkast, tanji; neki listovi su oštećeni crvotočinom; listovi 159—160 su rastavljeni od poveza; povez kožni, sa ornamentima na sredini korica, omotan u fino zeleno platno. Po prerezu listova nalaze se ukrasi u zlatnoj boji koji su izblijedili.

Prepisao Aḥmad b. Muḥammad al-Agrāsī — ? —, u nedjelju 5. rebiul-ahira 1035/1625.

(وكان الفراغ من نسخ هذا الكتاب المبارك قاضي خان ... ضحى نهار الاحد خامس يوم من شهر ربيع الآخر سنة ١٠٣٥ ... بخط العبد الفقير ... احمد بن محمد الاغراسي ؟)

Na početku je sadržaj, napisan sitno i lijepo, rukom prepisivača. Na naslovnoj strani je bilješka na turskom jeziku, u kojoj sarajevski kadija Ibrahim Sa'duddin potvrđuje da je ovaj rukopis uvakufio Salih-aga, sin Muhamed-efendije Hurejri-zade (Mačkovića), iz Sarajeva, za Šehdi-efendinu biblioteku. Iz bilješke se razumije da je rukopis još ranije bio uvakufljen, a navedeni Salih-aga ovdje daje svoju izjavu priznanja o tom. Potvrđeno i potpisano 9. ševala 1272/18855. Datum u kadijinom ličnom pečatu je 1242/1826.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1660. ISTO **362.**

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije:

الجزء الثانى من فتاوى قاضيخان

Svezak drugi, — sadrži predmet od poglavlja كتاب الدعوى والبينات do konca djela. Na donjem prerezu listova pogrešno je napisan naslov: كتاب النقاية .

L. 274; 27 × 18. *Nasḫ* starinski, lijep, pisan oštrim perom, sitno, veoma vještom rukom. Početne riječi mnogih pitanja pisane su crvenim mastilom. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Rukopis potječe iz XVII stoljeća.

Na početku je zapis (tilsum), bilješke s područja fikha na turskom jeziku i gornji naslov. Na naslovnoj stranici je lični pečat nečitak, te imena ranijih vlasnika (Hasan, muftija u Mostaru; derviš Mustafa koji kaže da je rukopis dobio putem nasljedstva. Jedno ime je namjerno pobrisano).

Uvakufio Asim, mutevelija Gazi Husrev-begova vakufa (v. pečat na više mjesta u rukopisu).

1661. ISTO **434.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: ب قاضيخان – المجلد الاول

Svezak prvi, — sadrži predmet od početka djela do konca poglavlja كتاب الاجارة .

L. 284; 31 × 21. *Nasḫ* specifičan, sitniji, složen, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Početne riječi mnogih pitanja (*mes'ele*) napisane su crvenim mastilom. Po rubovima nekih listova ima nešto ispravaka. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez kožni, oštećen, sa otiskom ornamenata na koricama.

Rukopis potječe iz XI/XVII stoljeća.

Na početku je sadržaj. Na naslovnoj strani se nalazi datum smrti autora, te ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Mustafa b. Muhamed Pehlivanzade, ranije kadija u gradu Džiza-a — kod Kaira; riječ Džiza — napisana je bez diakritičkih znakova —, 10-97/1685).

U rukopisu se nalaze otisci starijeg i kasnijeg pečata Gazi-Husrev-begove biblioteke.

1662. ISTO **383.**

U rukopisu je naslov: كتاب جلد ثانى من فتاوى القاضى خان

Svezak drugi, — sadrži predmet od početka poglavlja الدعوى والبينات do konca djela.

L. 445; 26 × 18. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, krupniji, pisan brzom i vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; neki listovi su oštećeni po rubovima; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Rukopis potječe iz prve polovine XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu je gornji naslov i kratka bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je rukopis (nabavljen ili posuđen) od Hadži Muhameda Kučuka. Na naslovnoj strani je sadržaj i bilješke s područja fikha.

Iz Šehdi-efendine biblioteke (v. pečat u rukopisu).

1663. (مختصر فتاوى قاضيخان) ... **724.**

Skraćena prerada, izvod iz prethodnog djela *Fatāwā Qādīḫan*, — od nepoznatog pisca. Neki izvori (GAL I, 376, S. I, 644; Kairo I, 460; ḤḪ II, 1227; Ḏayl II, 444) navode prerade toga djela pod sličnim nazivom, ali se nijedna od tih navedenih prerada, držimo, ne odnosi na ovaj naš rukopis. U kratkom uvodu nepoznati pisac kaže samo da je ovo izvod i izbor iz djela *Qādīḫān*. Gornji naslov je dat prema riječima uvoda.

Početak:

الحمد لوليّه والصلوة على نبيّه محمّد واله الطيبين الطاهرين اما بعد فان هذا المختصر مستخرج ومنتخب من مسائل قاضى خان

L. 273; 21 × 14. *Ta'līq* krupniji, pisan vještom rukom u razmaknutim redovima. Istaknute riječi podvučene su crvenom i crnom crticom. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; listovi s početka oštećeni su pri dnu vlagom; povez polukožni.

Prepis (a možda i sastav) dovršen je u vremenu od 1. šabana do početka ramazana 923/1517.

(تمت مسائل قاضى خان من اول شعبان الى غاية رمضان فى سنة ... تسعمائة وثلث وعشرين ۹۲۳)

Na početku je prepis jedne vakufname na arapskom jeziku, iz koje se razumije da je neki Timurhan b. Atmağa sagradio i uvakufio džamiju i mekteb (nepoznato gdje, jer su listovi i pismo oštećeni vlagom). Po tom slijedi sadržaj. Na gornjem rubu prve stranice sadržaja nalazi se namjerno brisana bilješka, u kojoj se može pročitati da je rukopis bio uvakufio Husejn b. Hasan 'Allāmī.

وقف هذا الكتاب الحسين بن حسن الملقب بالعلامى

Na rubovima mnogih daljnjih listova je krupno pisana bilješka, u kojoj se kaže da rukopis pripada Gazi Husrev-begovu vakufu (وقف غازى خسروبيك).

مختصر فتاوى قاضيخان

1664. او 3931.

فهرس واضح مفصل لفتاوى قاضيخان

Indeks (sređeni popis pitanja) prethodnog djela, *Fatāwā Qādīḫān*, od nama nepoznatog pisca. U kraćem uvodu pisac kaže da su neki njegovi prijatelji i savremenici stavili primjedbu na raspored pitanja *(mesa'il)* u prethodnom djelu, prigovarajući da neka pitanja nisu navedena na svom pravom mjestu, nego nuzgredno na drugim, neodgovarajućim mjestima, pa se teško mogu naći, naročito za hitnije potrebe. Da bi olakšao korišćenje tom zbirkom fetvi, on je, kaže, izradio ovaj podesniji raspored njenih pitanja, stavljajući svako od njih na svoje pravo mjesto. ḤḪ (II, 1227) navodi nekoliko skraćenih izdanja gornjeg djela, ali im je početak drugačiji nego u ovom rukopisu. Brockelmann (I, 376, S. I, 644) također navodi neke izvode iz gornje zbirke fetvi, ali nemamo osnova za mišljenje da se išta od toga odnosi na ovaj naš rukopis.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلوة على رسوله محمد وآله اجمعين اما بعد فان الكتاب المسمى بفتاوى قاضيخان كان كتابا مرغوبا بين العلماء المتبحرين وصاحبا محبوبا عند الفقهاء المنغمسين

لكن قد قال بعض اخوان زماننا ... انه يذكر بعض المسائل فى غير فصلها بادنى ملابسة ويترك على اصلها بلا معاودة حتى لا توجد بعض المسائل متى تقتضى العجلة . كتبت له فهرسا واضحا مفصلا ودرجت فيه كل مسئلة ...

Iz teksta kod ḤḪ (n. m.), kao i iz gornjeg teksta uvoda, može se razumjeti, iako nejasno, da je pisac ovog i osnovnog djela isti, — samo što je početak koji navodi ḤḪ različit od početka u našem rukopisu.

Završetak: لو وقف المحجور ضيعة فوقفه باطل الا ان يأذن القاضى

L. 122; 20,5 × 15,5. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, pisan uvježbanom rukom. U pisanju ima grešaka. Prva stranica je obrubljena sa dvije, a ostale jednom crvenom linijom. Po rubovima mnogih listova ima komentara, pisanih većinom rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel ili žućkast, glat, neki listovi su dohvaćeni vlagom tako da je i pismo mjestimice oštećeno; povez kožni, oštećen.

Prepisao Muṣṭafa b. Meḥmed, pisar u sudu ... (Kara Mursel? — nečitko), 21. zul-hidže 1143/1730.

(كتبه الفقير مصطفى بن محمد ... الكاتب بمحكمة ... قره مرسل ؟ فى ٢١ ذى الحجة الشريفة لسنة ١١٤٣)

Na početku su razne bilješke na turskom i arapskom jeziku sa područja liječenja, pouka, fikha, dova, te sadržaj. Na naslovnoj strani je pogrešno zabilježen naslov, te imena dvojice ranijih vlasnika, od kojih je ime prvog namjerno pobrisano, pa se teško može pročitati (Osman, privremeno kadija u Travniku?; Mustafa b. Husejn b. el-hadži Mustafa ... Sarajli-zade — Sarajlić, nastanjen u kasabi Stolac, — a prije bio đak u medresi na Bendbaši, — to je Inadijja ili Nova medresa u Sarajevu — 1220/1805). Na kraju su također razne bilješke s područja diobe nasljedstva, fikha, dova, dugova i potraživanja, te nekih događaja. U jednoj bilješci na turskom jeziku kaže se da je jedne noći u mjesecu zul-kade godine 1150/1737. bio zemljotres, i to četiri puta, od kojih je prvi bio »veoma jak«. Mjesto nije označeno, ali je jasno da je to bilo negdje kod nas.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1665. (المسائل المنقولة من كتاب قاضيخان) ... 2134.

Izvadak ili izbor iz djela *Fatāwā Qādīḫān*, od nama nepoznatog alima. U rukopisu su zabilježeni naslovi: منتخب قاضيخان – هذه المسائل

منقولة من كتاب قاضيخان . Brockelmann (GAL I, 376) navodi neki anonimni *Muntaḫab*, ali nam nije izvjesno, je li to ovaj naš rukopis.

Početak je:

الامام اذا علم تمجى شخص الى الصلوة فان كان لا يعرفه فطول الركوع ليدرك الرجل تلك الركعة لاباس به لانه اعانة على الطاعة

L. 105; 21 × 16. *Nasḫ-ta'līq*, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom, a mjestimice crnom crticom. Po rubovima nekih listova s početka ima komentara. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni, sa ornamentima na koricama.

Rukopis potječe iz X/XVI stoljeća.

Listovi 105—142 sadrže brojne bilješke i izvatke s područja fikha, hadisa, dova, te recepte (na turskom jeziku) za razne lijekove.

Na prvom zaštitnom listu je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Omer) i pečat ranijeg preprodavaoca knjiga u Sarajevu (Muhamed Aganagić). Na naslovnoj strani je lični pečat, u kome se teško može pročitati ime nekog ranijeg vlasnika (Ataullah), bilješke s područja fikha, te poučni stihovi. Na posljednjoj stranici je kratka dova.

1666—1673. **الفتاوى التاتارخانيه** **3809, 3810, 3850, 3806, 3811, 3807, 3852, 3808.**

(نسخة فى ثمان مجلدات)

Velika zbirka fetvi, što ju je napisao 'Ālim b. 'Alā' al-Ḥanafī, umro poslije 752/1351. U uvodu pisac kaže da je djelo napisao na traženje vezira Tatar-hāna, koga on iz počasti naziva »veliki han« i po čijem je imenu dao naslov svome djelu. (Vezir je živio i radio za vrijeme i u službi dvojice indijskih vladara i to: Tuglek šaha i sultan Firuz šaha). U uvodu su dalje navedeni izvori kojima se autor služio, uz napomenu da su svugdje označeni pod punim naslovom, izuzev djela المحيط koje se označava kraticom م . Djelo je raspoređeno na poglavlja prema čuvenom fikhskom djelu *al-Hidaya*. Po nekima poznato je još pod naslovom: زاد المسافر , što se iz uvoda ne vidi.

GAL II, 432; S. II, 643; ḤḤ I, 268.

Komplet u osam svezaka koji je prvobitno bio jednako obrađen i prepisan rukom istog prepisivača. Kada su kasnije neki dijelovi u svesci osnovnog primjerka izgubljeni, dopisani su drugim rukopisom, pa je sadanji primjerak od različitih prepisivača, ali je starog datuma. (Svaki svezak ima svoj poseban inventarski broj).

Početak:

نحمد ربنا على ما اسبغ علينا من العطا واسبل من الغطا وهدانا الى منهج السواء ودعانا الى المحجة البيضاء

L. 2627 (314 + 409 + 251 + 316 + 343 + 361 + 293 + 340); 27 × 18,5. *Nasḫ* starinski, pisan vještom rukom u većem broju svezaka. Naslovi izvora pisani su crvenim mastilom. Po rubovima mnogih listova ima bilježaka i nešto komentara. Papir tamnobijel, deblji, listovi većinom prosuti i u nekim svescima dohvaćeni vlagom; povez kožni, originalni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama koje su u većini svezaka otkinute, a u nekih i izgubljene.

Svezak prvi — المجلد الاول . Sadrži predmet od početka djela do konca poglavlja كتاب الصلاة . Naslov u rukopisu je:

الجزء الاول من الفتاوى التاتارخانيه تصنيف الامام قدوة الانام عالم ... هو عالم بن العلاء الانصارى

Svezak drugi — المجلد الثانى , od početka poglavlja كتاب الزكاة do poglavlja: الفصل الثلاثون فى حكم الولد عند افتراق الزوجين .

Svezak treći — المجلد الثالث , od početka poglavlja: الفصل الثلاثون فى حكم الولد do konca poglavlja: كتاب الشركة .

Svezak četvrti — المجلد الرابع , od početka poglavlja: كتاب الصرف do konca poglavlja: كتاب الوقف .

Svezak peti — المجلد الخامس , nepotpun s početka. Sadrži predmet od početka poglavlja: الفصل السادس عشر فى القضاء بخلاف ما يعتقده المحكوم له والمحكوم عليه do poglavlja: كتاب الدعوى .

Svezak šesti — المجلد السادس , od početka poglavlja: كتاب الدعوى do konca poglavlja كتاب الهبة والصدقة .

Svezak sedmi — المجلد السابع , nepotpun s početka, za 190 lista. Sadrži predmet od poglavlja: الفصل الرابع فى كيفية اقامة الحد do konca poglavlja: كتاب التحرى .

Svezak osmi — المجلد الثامن , od početka poglavlja: كتاب الشرب do konca djela.

Prepis osnovnog primjerka dovršen je u ponedjeljak 26. muharrema 876/1471, kako je to zabilježeno na završetku osmog sveska. (وكان الفراغ من تعليقه يوم الاثنين المبارك السادس والعشرين من شهر الله المحرم الحرام افتتاح عام ست وسبعين وثمانمائة)

Ispod te bilješke nalazi se druga bilješka, pisana također rukom prepisivača, u kojoj on kaže da je izradu i prepis ovog primjerka zatražio i naredio Ilyās b. Abdullah, »vezir« ili »emir« Visokog vijeća, — bez oznake gdje.

(وامر بانشاء هذا الكتاب المبارك المجلس العالى السيفى اياس بن عبد الله ... الملكى الاشرف ...)

Tu je i kratka bilješka u kojoj se kaže da je primjerak kolacioniran (بلغ مقابلة بحسب الطاقة).

Na početku prvog sveska nalaze se imena ranijih vlasnika (Ali b. Emrullah b. Muhammed u Istanbulu; Abduhu Mustafa; Muhamed Bahsi? koji kaže da je rukopis kupio), sadržaj, te bilješke s područja hadisa i fikha. Na naslovnoj strani je lijepo pisana bilješka na arapskom jeziku, koja se ponavlja i u slijedećim svescima, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio za svoju džamiju u Mostaru Ibrahim b. Ferhad 1046/1636. Ispod bilješke je njegov lični pečat. Tu su i kraće bilješke s područja fikha, te ime jednog ranijeg vlasnika koje je nečitljivo. Na kraju su bilješke s područja dova, fikha i ahlaka, pisane kasnije.

Na naslovnoj strani drugog sveska je kratak sadržaj i bilješka o uvakufljenju rukopisa.

Na naslovnoj strani trećeg sveska su imena ranijih vlasnika (Abduhu Mustafa; eš-Šejh Halil b. Dželaluddin el-Halebi el-Hanefi) i kratak sadržaj. Na rubu posljednje stranice je bilješka, u kojoj se kaže da je kolacioniranje dovršeno u srijedu 17. džumadel-ula 875/1470. Na posljednjem zaštitnom listu je bilješka s područja fikha, pisana kasnije.

Na naslovnoj strani četvrtog sveska su imena ranijih vlasnika (kao u prvom svesku, samo što jedan datum, — 776/1374, — ispod imena: Ali b. Emrullah — nije jasan, vjerovatno će to biti 976/1568) i sadržaj.

Na naslovnoj strani šestog sveska je kratak sadržaj, ime ranijeg vlasnika (Abduhu Mustafa) i navedena bilješka o uvakufljenju.

Na naslovnoj strani osmog sveska je ime ranijeg vlasnika (kao prethodno) i navedena bilješka o uvakufljenju.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1674—1678. ISTO **173, 205, 204, 174, 180.**

U rukopisu je zabilježeno: من الفتاوى التاتارخانية .

Komplet u pet velikih svezaka, što su ih prepisala dvojica prepisivača koji su imali dosta sličan rukopis.

L. 1705 (306 + 339 + 405 + 296 + 349); 31 × 21. Nasḫ starinski, sa nešto *ta'līqa*, sitniji, složen, pisan vještom i brzom rukom. Po rubovima nekih listova ima malo komentara. Papir tamnobijel i žućkast, deblji, čvrst, neki listovi su dohvaćeni vlagom; povez originalni kožni, oštećen, sa pozlaćenim ornamentima na koricama.

Svezak prvi — الجلد الاول , od početka djela do konca poglavlja: كتاب الرضاع .

Svezak drugi — الجلد الثانى , od početka poglavlja: كتاب الطلاق do konca poglavlja: كتاب الوقف .

Svezak treći — الجلد الثالث, od početka poglavlja: كتاب البيوع do poglavlja: كتاب الدعوى .

Svezak četvrti — الجلد الرابع , od početka poglavlja: كتاب الدعوى do konca poglavlja: كتاب الولاء .

Svezak peti — الجلد الخامس , od početka poglavlja: كتاب الاكراه do konca djela.

Prepisali cijeli primjerak: 'Abdulḥaqq b. Muḥyiddīn b. Ibrahīm al-Maḥallī (v. bilješku na završetku prvog i petog sveska) i 'Abdulqādir b. Aḥmad aš-Šantanī? (v. bilješku na kraju drugog sveska), bez oznake datuma. Prepis je vjerovatno dovršen u X/XVI stoljeću.

(تم هذا الكتاب على يد العبد الفقير ... عبد الحق بن محى الدين بن ابراهيم المحلى

تم هذا الجزء المبارك ... على يد الفقير ... عبد القادر بن احمد الشنتنى – ؟ – تاسع شهر رجب الفرد سنة ... – غير متلو)

Na početku svakog sveska nalazi se naslov, lični pečat ranijeg vlasnika (Muhamed Imam-zade), te sadržaj. Na naslovnoj strani i na drugim mjestima su pečati Šehdine i Husrev-begove biblioteke. Na kraju drugog sveska i još na nekim mjestima nalazi se lični pečat u kome je sadržaj na perzijskom jeziku.

Na početku petog sveska nalaze se još kratke bilješke koje sadrže dove protiv nekih bolesti. U ovom svesku ima više lista dohvaćenih vlagom. Posebno su oštećeni listovi 127, 134 i 167.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1679. ISTO 107.

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije: الجلد الاول من تاتارخانية

Svezak prvi nepotpun na kraju. Sadrži predmet od početka djela do konca poglavlja: كتاب الحوالة .

L. 520; 35 × 26. *Nasḫ* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Neki listovi su, čini se, dopisivani drugim rukopisom. Na listovima 2—3 naslovi su napisani zlatnim, a na mnogim drugim listovima crnim mastilom. Po rubovima nekih listova ima malo komentara. Papir tamnobijel i žućkast; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na sredini korica.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu je sadržaj, pisan kasnije. Na drugom zaštitnom listu je naslov i bilješka koje je krupnim sulusom napisao kaligraf šejh Sirrī Hafīdī, iz sela Oglavak kod Fojnice, 1339/1920. U bilješci se kaže da je rukopis uvakufio Gazi Husrev-beg za svoju medresu u Sarajevu. To je očito kaligraf prepisao sa nekog drugog djela, — jer nemamo dokaza da je navedeni veliki vakif lično uvakufio baš ovaj rukopis. Da li je kaligraf imao kakvu podlogu da napiše ovakvu bilješku na ovom rukopisu nije nam poznato, ali vjerovatni datum rukopisa mu to ne dopušta.

1680. الغنية فى الفتاوى **268.**

Zbirka pitanja *(mesā'il)* s područja fikha, koja je služila kao podloga ili priručnik za davanje fetvi. Napisao Maḥmūd b. Aḥmad b. Mas'ūd al-Qonawī, umro 770/1368. Pisac je djelo sabrao iz tri ranije veće zbirke fetvi koje navodi u uvodu i za koje je postavio oznake ili kratice kojima se služi.

(الفتاوى الكبرى للشيخ الامام فطيس – فك – فتاوى قاضى خان – فق – فتاوى القاضى ظهير الدين البخارى – فظ –)

GAL II, 81; S. II, 90; ḤḤ II, 1211; AM II, 409.

Početak poslije besmele:

قال العبد الفقير الى رحمة ربه الغنى محمود بن احمد بن مسعود القونوى الحمد لله الذى رفع علم العلماء على الاياد ونصب على التمييز حالهم فى كل ناد ... وبعد فقد جمعت فى هذا الكتاب عمدة مسائل الفتاوى والواقعات ... وسميته غنية الفتاوى

L. 192; 27 × 18. *Nasḫ* starinski, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima nekih listova ima ispravaka i malo komentara. Papir tamnobijel, deblji, listovi pri kraju dohvaćeni su vlagom; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XV ili prve polovine XVI stoljeća.

Na početku se nalazi krupno pisana bilješka u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio sam Husrev-beg za svoju medresu u Sarajevu

قد وقف هذا الكتاب خسروبك بن فرهادبك دام اقباله للمدرسة الشريفة فى بلدة سراى المحروسة تقبل الله تعالى خيراته وحسناته

Na nekoliko mjesta u rukopisu nalazi se još kratka bilješka: وقف غازى خسرويك . Prema tome, ovaj rukopis spada u mali broj onih rukopisa koji potječu i koji su se sačuvali iz prvog osnovnog knjižnog fonda ove biblioteke, iz vremena njenog osnivača Husrev-bega. Tu na početku nalaze se mnoge bilješke s područja fikha, pisane kasnije. Na naslovnoj strani je sadržaj. Na kraju su također bilješke s područja fikha.

1681. الجامع الوجيز **466.**

او

الفتاوى البزّازية

Zbirka odabranih rješenja i propisa *(aḥkām)*, koja je služila kao uvažen priručnik i pomagalo za muftije. Poznata je još pod nazivima: — البزازية فى الفتاوى فتاوى الكردرى . Napisao Ḥāfiẓuddīn Muḥammad b. Muḥammad b. Šihāb Ibn al-Bazzāzī al-Kerderī al-Ḥanefī, umro 827/1424.

GAL II, 225; ḤḤ I, 242.

Jedan svezak, koji sadrži komplet djelo.

Početak:

الحمد لمن دعا الى دار السلام بمحمدعليه افضل الصلاة والسلام

L. 427; 26 × 18,5. *Nasḫ* starinski, sa nešto *ta'līqa*, pisan širokim perom, vještom rukom. Naslovi su pisani crnim mastilom, pismom ṯuluṯ. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima nekih listova ima ispravaka i nešto komentara. Papir tamnobijel, deblji, posljednji list je oštećen i popravljen; povez kožni, očuvan, sa ornamentima na koricama.

Prepisao Muṣliḥuddīn b. Mağduddīn b. Šihābuddīn al-Ḥanafī al-Ḫūyī (iz perzijskog grada Ḫūy), u četvrtak krajem mjeseca džumadel-ula 873/1468.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة ... على يد العبد الضعيف مصلح الدين بن مجد الدين بن شهاب الدين الحنفى الخوئى ... وقت الظهيرة يوم الخميس فى اواخر شهر جمادى الاولى سنة ثلاث وسبعين وثمانمائة)

Na početku je nepotpun sadržaj, pisan rukom prepisivača. Na naslovnoj strani su imena i lični pečati dvojice ranijih vlasnika (Ibrahim b. el-Hadž Mahmud b. el-Hadž Ibrahim koji kaže da je rukopis »kupio iz knjiga muftije Ali-efendije«; Muhamed Šakir, muftija u Sarajevu, 1243/1827).

1682—1683. ISTO 442, 272.

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: كتاب البزازية
Komplet u dva sveska, nastala u različito vrijeme, od različitih prepisivača.

Svezak prvi — المجلد الأول , sadrži predmet od početka djela do konca poglavlja: كتاب الدعوى

L. 265; 26 × 21. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, sitniji, pisan vještom rukom. Pri kraju je pismo nešto krupnije, a posljednja stranica dopisana je kasnije drugim rukopisom, pismom *ta'līq*. Papir tamnobijel, tanji; povez kožni, popravljen, sa otiskom ornamenata na koricama.

Rukopis potječe iz prve polovine XVIII stoljeća.

Na početku, na drugom zaštitnom listu, nalaze se bilješke s područja fikha i imena ranijih vlasnika (el-Hadž Mustafa el-Konevi, kadija, ranije u gradu Uskudaru; Abdullah el-Mejdani, — kadija na ostrvu Bozdže Ada, — Tenedos — blizu ruševina Troje), te sadržaj, kasnije napisan. Na naslovnoj strani su također bilješke s područja fikha, sadržaj, pisan prije prethodnog, drugim rukopisom, te imena bivših vlasnika (Ibrahim b. Ilyas, iz kasabe ... — nečitko —, »kupio od sina ranijeg vlasnika, 1. safera 1266/1752; el-Hadž Abdullah b. el-Hadž Ahmed Pašo, 1184/1770«.

Svezak drugi — المجلد الثاني , od nekog drugog primjerka, ali kod ranijih vlasnika činio je sa prethodnim prvim sveskom jedan komplet, a to čini i u ovoj biblioteci. Sadrži predmet od poglavlja: كتاب الدعوى do konca djela.

L. 253; 27 × 19. *Ta'līq* i *nasḫ*, starinski, arapski, pomiješani, pisani krupnije, veoma vještom rukom. Prve dvije stranice obrubljene su sa dvije tanke crne i jednom širom zlatnom linijom. U vrhu prve stranice je veoma lijep arapski unvan, u kome je na modroj podlozi, upravo umjetnički, u obliku krasne arabeske, upisano besmele, pismom *hatti kufi*, zlatnim mastilom. Boje su nešto izblijedjele. Papir tamnobijel i žućkast, deblji, mnogi listovi su dohvaćeni vlagom, naročito po rubovima; na kraju ima šest neispisanih lista; povez kožni, oštećen, — na kome se ipak vidi da je bio ukrašen divnim ornamentima na vanjskoj i nutarnjoj strani korica. Na vanjskoj strani su utisnuti pozlaćeni ornamenti, a na nutarnjoj su izrađeni u obliku lijepe rezbarije, podložene finim zelenim platnom.

Prepisao 'Alī b. Ḫayruddīn, kadija u Jerusalimu, — bez oznake datuma. Prepis je iz XVI ili XVII stoljeća.

(حرره العبد الفقير ... على بن خير الدين قاضى القدس الشريف)

Na početku je sadržaj, napisan dvaput (ranije crvenim mastilom i lijepim rukopisom, i kasnije crnim mastilom i slabim rukopisom). Tu su i imena ranijih vlasnika, namjerno pobrisana. Na naslovnoj strani je veliki krasan ornament, izrađen u živopisnim, usklađenim bojama i lijepim figurama, na modroj podlozi. Tu je i ime ranijeg, gore navedenog vlasnika, te lični i vakufski pečati.

Uvakufio Memiš-aga Kasumagić (v. brojne pečate u rukopisu).

1684. ISTO 489.

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: كتاب الفتاوى البزازية
Komplet u jednom svesku.

L. 341; *Ta'līq*, sa nešto *nasḫa*, sitniji, složen, mjestimice vokalizovan, pisan širokim perom, vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima listova ima ispravaka i nešto komentara. Papir tamnobijel, deblji, mnogi listovi su, naročito po rubovima, dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz X/XVI stoljeća.

Na početku su četiri neispisana lista. Na jednom od njih je zabilježeno da je rukopis nekada uvakufila Zejneba, kći nekog Hasan-efendije. Na naslovnoj strani su mnoge bilješke s područja fikha. Tu je i bilješka, u kojoj se kaže da je vlasnikom rukopisa postao Sulejman b. Osman, »za vrijeme boravka u Istanbulu, 1007/1598«. Na završetku je bilješka, u kojoj neko (možda i prepisivač), kaže da je rukopis »pročitao i ispravio u granicama mogućnosti«, — ali i pored toga ima nedostataka, jer u vrijeme prepisa nije bilo dovoljno preciznosti i opreznosti«. Potpis i lični pečat dotičnog namjerno su posve izbrisani.

(الى هنا طالعته وصححته بقدر الوسع والامكان الا انه لا يخلو من النقصان لخلو زمان كاتبه من الاتقان والامعان)

Iz biblioteke Fejzije medrese (v. pečat u rukopisu).

1685. ISTO 3828.

U rukopisu je naslov: كتاب الفتاوى البزازية لمحمد بن محمد الكردى
Komplet u jednom svesku.

L. 364 (stara folijacija je pogrešna); 28 × 19,5. *Nasḫ* starinski, lijep, sitniji, složen, pisan veoma vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima nekih listova, naročito s početka, ima komentara. Papir tamnobijel, deblji, čvrst, listovi su prosuti; povez kožni, znatno oštećen i rastavljen od listova.

Rukopis potječe iz X/XVI stoljeća, kako se to može razumjeti iz kratke nejasne bilješke na kraju, u kojoj se nalazi datum: 989/1581. Sudeći, pak, po pismu i papiru, rukopis bi mogao biti stariji od tog datuma.

Na početku je sadržaj, pisan kasnije, drugim rukopisom. Na naslovnoj strani, u vrhu, je bilješka, namjerno prebrisana, u kojoj se može pročitati samo ime: Hasan. Ispod naslova je krupno pisana bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Muhammed-efendija, šef ljekara (hekim-baši) u Mostaru, za javna predavanja (dersi-amluk), koja je ustanovio u Mostaru Ahmed-aga, dvorski službenik u Istanbulu.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1686. فتاوى سراج الدين قارئ الهداية 2511.

او

الفتاوى السراجية

Kratka zbirka fetvi, koje je dao Sirāǧuddīn Abū Ḥafṣ 'Omar b. 'Alī b. Fāris al-Qaṭṭānī al-Kinani al-Ḥanafī Qāri' al-Hidāya, umro 829/1426. U uvodu se kaže, da je ove fetve prvobitno sredio po poglavljima fikha autorov učenik Kamaluddīn b. al-Humām al-Ḥanafī (umro 861/1457), a potom u ovom obliku 'Abdul-qādir b. Maḥmūd b. Aḥmad.

GAL II, 81; S. II, 91; Šaḏarāt VII, 191.

(ḤḪ II, 1227 i Kairo III, 97 i I, 448 — pogrešno pripisuju ovo djelo i nadimak *Qāri' al-Hidaya* sasvim drugom piscu, a to je Sirāǧuddīn 'Omar b. Isḥāq al-Gaznawī al-Hindī, umro 773/1371, koji je također sabrao zbirku fetvi, koju su neki nazvali *Siragiyya*, — v. GAL II, 80).

Početak:

الحمد لله ملهم الصواب فى السؤال والجواب ... اما بعد فهذه سؤالات سألها بعض ... الشيخ الحافظ سراج الدين عمر قارئ الهداية ... فاجاب عنها ... قال الشيخ العلامة كمال الدين بن الهمام فلما وقعت على ذلك بخطه المبارك احببت جمعه من اماكنه و اوراقه المتفرقة المسطرة على رسم الفتوى وجوابها ويقول العبد الفقير ... عبد القادر بن محمود بن احمد بن عمر بن عيسى ...

L. 49; 20 × 11,5. *Ta'līq* složen, pisan uvježbanom rukom; u pisanju mjestimice ima grešaka. Papir tamnobijel, deblji; povez polukožni, oštećen.

Prepis je dovršen 27. džumadel-ahira 1075/1664.

(قد فرغ من تحرير هذا الكتاب فى اليوم السابع والعشرين من شهر جمادى الآخر لسنة خمس وسبعين والف)

Na početku je sadržaj i imena ranijih vlasnika (Ismail Altiparmak-zade, kadija u Ljubinju i Ahmet, kadija privremeno u Albanskom Beogradu — Berat, — koji kaže da je rukopis dobio na poklon).

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1687. Zbirka (مجموع), 9 2995.

L. 170; 14,5 × 10. *Nasḫ* i *ta'līq* od različitih prepisivača. Papir tamnobijel, čvrst; povez polukožni.

1. L. 1—46. ISTO

U rukopisu je naslov: هذه فتاوى قارئ الهداية

Nasḫ starinski, sitniji, pisan vještom rukom. Naslovi: سئل – اجاب izostavljeni, a njihovo mjesto neispisano.

2. L. 47—82. ترجمة اللمعات

من الفارسية الى التركية

لمجهول

Prevod i komentar na turskom jeziku perzijskog djela اللمعات sa područja mistike. U rukopisu je naslov كتاب لمعات عراق. Osnovno djelo napisao je na perzijskom jeziku Faḫruddīn Ibrāhīm b. Šahryār al-Hamadānī al-'Irāqī, umro oko 690/1291 (v. ḤḪ II, 1563; S. I, 793; Flügel III, 446; Pertsch, p. 281). Ovaj prevod je od nama nepoznatog prevodioca. Djelo je rađeno, čini se, po uzoru Ibn Arebinog djela فصوص الحكم. Raspoređeno je na 28 dijelova (poglavlja) od kojih svako nosi naziv لمعة (sjaj, bljesak svjetla). Prevod je dovršen u mjesecu redžebu 834/1430.

Početak je:

هو الملهم بالصواب واليه المرجع والمآب رب اشرح لى صدرى ... شكر اول اللهه كه

جمال تجلّی لریله کندو وجودن حبیب محمد مصطفی علیه السلام حقیقته مقترن ایدوپ مظهر
تام صفت هدایت ... یوزین مزین ومنور ایلدی

Završetak:

اُولکی لمعه عاشق ومعشوق بجه که لفظ یوندن منشأ عشقدر لمعه لر اوراقن اتدم ترجمه
سورمدم هیچ یارسوزن خرجمه ییل ضاد ولام ودال ایچنده ایدی هم رجب آیی مصطفی
روضه سنه بندن چوق سلام ... تمت الاوراق بعون الله الملك الخلاّق

Nasḫ i *ta'līq* pomiješani, sitniji, pisani vještom rukom. Istaknute riječi i arapski tekstovi podvučeni crvenom crtom. Osnovni tekst nije naveden, nego samo prevod i tumač.

3. L. 82—83. ترجمة علی دده البوسنوی
للقصيدة الروحية لابن سينا

Prevod na turskom jeziku čuvene kaside o duši, što ju je spjevao na arapskom jeziku Ibn Sina (umro 428/1037, v. ḤḪ II, 1341). Ovaj prevod, također u stihovima, sačinio je naš poznati pisac i mistik 'Alā'uddīn 'Alī-dede b. Muṣṭafa al-Mostarī al-Bosnawī as-Sigetvarī, Šayḫ at-Turbe, umro 1007/1598. Naslov u rukopisu glasi:

ترجمهٔ قصیدهٔ روحانیه که در نزد حکما سلطان قصائد کویند که قدوهٔ ارباب حکمت
ابن سینادر وصف ناطقه ترتیب ونظم وکرده است بعده ترجمه کرده علی دده شیخ سابق تربهٔ
سکتوار

Ispod svakog stiha osnovnog teksta nalazi se njegov prevod. Bibliografski izvori, koji su nam pri ruci, ne navode ovaj prevod među radovima ovog pisca.

Početak uvoda, osnovne kaside i prevoda:

بحر حکمتدن آلوب برینجه درّ معتدار
عقد نظمن معرفت لوحنده قلدم اختیار
برکهردر اهل حکمت جمله صرّاف انوك
حقّهٔ حکمتده یوقدر بویله عالی یادکار

. . . . .

هبطت الیك من المحل الارفع ورقـــاء ذات تعزز وتمنـــع
قوتیله صاحب عزت چوشاه نامدار اندی ورقا جای اعلادن سکابر یاروار

4. L. 84—94. اسرار العارفين ارشاد العاشقين
كفتار الواصلين تنبيه الغافلين

Rasprava u stihu i u prozi, na turskom jeziku, o sufijskoj ljubavi prema Bogu, od nepoznatog pisca. Gornji naslov je prema rukopisu. Na ovom području i na isti način radio je Sayid Sayfullāh Qasim-efendi, Sayfī, b. Aḥmad al-Bagdādī, muderis Aya Sofye, umro 1010/1601. On je napisao jedan rad pod gornjim prvim naslovom (*Essār al-'ārifīn*, — v. Ismā'īl-paša, Ḏail I, 75; OM I, 81), ali nam nije izvjesno da li je navedeni rukopis njegov rad. Držimo da bi to moglo biti.

Početak:

الا ای طالبی فیض الهی نظرقیل معنیه قو اشتباهی
طریق عشق ایله اقتدایی حقیقت رهنما قیل اولیایی

. . .

بلکل که حق تعالی حضرت جل وعلا انسانده کمال کرامت قویوب عرض سرامانت
قمشدرکه انا عرضنا الامانة

Na listovima 95—98ª nalaze se izvaci na turskom jeziku iz nekih djela tesavvufskog sadržaja.

5. L. 98—99. ترجمة رسالة فی الابدال
لمحی الدین بن عربی – حلیة الابدال

Prevod na turskom jeziku jedne kratke risale s područja tesavvufa (o zanesenosti i potpunoj predanosti u ljubavi prema Bogu — »medžzub«, »abdāl« (v. GAL I, 478). Osnovnu risalu napisao je Muḥyiddīn Ibn 'Arabī (v. I, 478), a ovaj prevod je od nama nepoznatog prevodioca. (Moglo bi biti da je prevodilac gore navedeni Ali-dede el-Mostarī).

Početak:

الحمد لله علی ما الهم وعلّمنا مالم نکن نعلم وصلی الله علی سیدنا الاکرم بلکل شیخ محیی
الدین عربی ایدر بنم بریارم واردی صالحلردن ایدی باطنی معمور ایدی

6. L. 100. ابيات وحدت نامه
لحضرة عبد الرحيم قره حصاری

Stihovi (izvadak) iz spjeva *Vahdetname* na turskom jeziku, s područja tesavvufa. Spjev je sastavio Šayḫ Abdurrahīm Karaḥiṣārī — Ibn al-Miṣrī 865/1460.

OM I, 114.

Početak (ovdje):

عقل ترك ايله بو يولده اى پسر يولده قلابم دربسك كوركر

Pertch (t, 369) i Flügel (III, 464) navode početak·

دكله ذات پاكى جان پاكدن – كه آدمى پيدا قلبدر خاكدن

Na kraju se nalazi kratak biografski podatak o piscu, uzet iz djela *aš-Šaqā'iq an-Nu'maniya* od Taškőprüzade.

Na listovima 101—102[a] je izvadak iz komentara jedne rubaije, što ga je na turskom jeziku napisao Ḫoğa 'Ubaydullāh b. Maḥmūd an-Naqšibandī as-Samarqandī, kako se razumije iz rukopisa. Navedeni komentator umro je u Taškendu 895/1489 (v. M. Tureya, SO III, 414 i AM I, 650).

(رباعى – حورا بنظارهٔ نكارم صف زد رضوان نه تعجب كف خود بركف زد

يك حال سيه برآن رخان مطرف زد ابدال زبيم جنك بر مصحف زد

بور باعينك بيانده مشايخدن چوق عزيز لرشرح بازمشلردر اما برهان الطريقة وسلطان الحقيقه خواجه عبيد الله نقش بندى السمرقندى يازدغى شرحدن

te izvadak iz djela *Maqāmāt al-awliyā'* što ga je napisao Muḥammad b. al-Ḥusayn as-Sulamī an-Nisābūrī as-Ṣūfī (umro 413/1022 — باب بودرت عنصر برابراولمز البته برى زياده اولور).

7. L. 102—105. كتاب درّ اللآلى للامام علىّ

Mudre izreke halife Alije, koje su sabırali razni sabirači i prenijeli u različitim verzijama (v. I, 56 i 278). Gornji naslov je prema rukopisu.

Početak je:

ايمان المرء يعرف بايمانه . اخوك من واساك فى الشدة . اظهار الغنى من الشكر

Nasḫ vokalizovan.

8. L. 105—113. (منتخب من ترجمة اللامعى لنفحات الانس)

Izbor iz Lāmi'īnog prevoda Ǧaminog djela *Nafaḥāt al-uns*. Osnovno djelo نفحات الانس من حضرات القدس napisao je na perzijskom jeziku Maulana 'Abdurraḥmān b. Aḥmad al-Ǧāmī, umro 898/1492. Sadržaj mu je sa područja tesavvufa. To djelo preveo je na turski jezik u stihu Maḥmūd b. 'Oṯmān al-Lām'ī al-Brusawī, umro 938/1531. Iz ovog prevoda ovdje se nalazi jedan izbor stihova. Gornji naslov je dat prema smislu, a naslov u rukopisu glasi:

جامى حضرتلرينك نفحات انس مذكور انتخاب اولندى كه لامعى حضرتلرى

فارسيدن تركيه ترجمه

Pravi naslov prevoda je:

آن حسن كه جلوه ميكند هرنفسى اوصاف كمال اونها نست بسى

ḤḪ II, 1968; AM II, 412.

Početak je ovdje: فتوح الشاهدين لترويح قلوب المجاهدين

Na listovima 114—121 nalaze se dove, salavati, važnost i tajne Božijih imena (اسرار اسماء الله الحسنى), te zapisi i tilsumi.

9. L. 122—170. سؤال نامه

منظومة فى التصوف بالتركية

للسلطان مرادخان الثالث

Spjev na turskom jeziku o pitanjima s područja tesavvufa. Sastavio sultan Murad III, poznat kao pjesnik pod nadimkom Murādī, umro 1003/1595.

Flügel III, 464.

U rukopisu je naslov napisan crvenim mastilom u dva stiha:

هذا كتاب سؤال شاهى جهان اعز الله انصاره سلطان مرادخان

علم حقيقت وعلم لدن علم تصوف كوكل كوزى اچق اولان انده تصرف

Spjev je dovršen u petak 8. zul-hidže 988/1580, a sadrži odgovor sufijske filozofije na 12 pitanja iz metafizike, koja je u obliku enigmi postavio sam sultan Murad i tražio na njih odgovor. Naročito se obrađuje princip vahdet (jedinstvo egzistencije). U odužem uvodu govori se o tom kako je došlo do formulisanja navedenih pitanja i do ovog odgovora. Na mnogim mjestima, a naročito u uvodu, sastav i stil govora je takav, kao da spjev potiče od nekog anonimnog pjesnika. Spjev je protkan tekstovima iz Kur'ana i hadisa, koji su u njemu razasuti.

Početak i dio uvoda:

اوّل الله آدیله بشلیالوم معرفت بغچسنده کول اُشلیالوم

....

هم بوزمانده واردور برپادشاه حلمیدور بونجه وزیر ومیروسپاه

هفت اقلیم شاه سلطان مراد طقوز یوز سکسان ایکسنده بولدی مراد

....

اوك ایکی سؤالم واردر اکّا سؤالم بول بولم حقدن بکّا

یازارم دیدی برسؤال نامه که عیان اوله جمله خاص وعامه

Završetak je:

کردخی استرایسك سن تواریخ طقوز یوز سکسان سکیرزده درتاریخ

که ماه ذی الحجه انیك سکزنجی کونی که جمعه کونیدر اول کون بیل انی

دخی رحمت اتسون حق اکا هرکیم اوقیوب فقیره دعا ایله اکا

Stranice su obrubljene crvenom linijom.

Prepis pod t. 1 potiče vjerovatno iz XVI stoljeća.

Prepis pod t. 2—9 je iz XI i XII/XVII i XVIII stoljeća.

Na naslovnoj strani pod t. 1 je kratak sadržaj.

Na naslovnoj strani pod t. 2 su stihovi na turskom i perzijskom jeziku s područja tesavvufa. Takvih stihova i recepata za lijekove ima još mjestimice u rukopisu.

Nekoliko lista na kraju sadrže stihove i kraće pjesme na turskom jeziku, među kojima je po jedna od Nerkesije i Nazirije, te bilješke s područja fikha i recepte za neke lijekove.

Uvakufio Džino-zade.

1688. Zbirka (مجموع), 8 **3492.**

L. 123; 20 × 15. *Nasḫ-ta'līq*, od ruku različitih prepisivača. Papir tamnobijel i bijel, deblji; povez polukožni.

1. L. 1—30. ISTO

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: فتاوى قارئ الهدايه . Ovaj primjerak je bez uvoda i nešto kraće izdanje od prethodnog primjerka. Početak mu je:

سئل عن فسقية صغيرة يتوضأ فيها الناس وينزل الماء المستعمل

Nasḫ, pisan vještom rukom. Na kraju se nalazi pet neispisanih lista.

2. L. 31—72. الشفا بتعريف حقوق المصطفى

Djelo o vrlinama Božijeg poslanika Muhameda i poštivanju njegove ličnosti (v. I. 295). Rukopis je nepotpun na kraju.

Nasḫ sitan, složen, pisan vještom rukom. Na kraju su četiri lista neispisana.

3. L. 73—78. اجازتنامه

Diploma iz nauke hadisa, koju je dao Muḥammad b. 'Alā'uddīn al-Bābilī, nekom svom učeniku, 1060/1650.

Početak je: الحمد لله الذى رفع منار العلم واشاده

Nasḫ krupniji, lijep, pisan u razmaknutim redovima. Dva lista na kraju su neispisana.

4. L. 79—106.

المطرز فى اللغز

لبهاء الدين محمد بن حسن

Djelo s područja arapskog jezika, sintakse i stilistike (*naḥv i beyān*). Obrađuje tumačenje onih riječi i tekstova, čije je značenje u sastavu nejasno, zbog nejasnoće njihova padeža, — i onih rečenica, čiji je smisao također nejasan, nerazgovijetan, pa se pravo značenje mora tražiti kao u zagonetki. (*Lugaz* je ovdje tekst ili sastav nejasnog, teško razumljivog značenja, kao zagonetka, iako nije riječ o pravoj narodnoj zagonetki, — koja se također zove *lugaz* ili *mu'ammā*). Napisao Bahā'uddīn Muḥammad b. Ḥusayn (Ḥasan) al-Ḥāriṯī al-'Amilī, umro 1031/1621. (U rukopisu samo: Bahā'uddīn Muḥammad al-Ḥusaynī). U uvodu pisac kaže da je *u svom komentaru* djelu: الفوائد الصمديه فى علم العربية sabrao dosta riječi i tekstova, koje spadaju u *elgāz*, a da u ovom radu uvrštava, uglavnom, ono što se tamo ne nalazi. Gornji naslov djela je prema rukopisu. Inače, o ovom djelu ne nalazimo spomena u istočnim ni u zapadnim izvorima koji su nam pristupačni, — kao ni o komentaru koji pisac u uvodu ovog rukopisa spominje. (Brockelmann, GAL II, 415, S. II, 596; Ahlwardt, VI, 174 i Ismā'īl-paša, Ḏail II, 207, kažu da je on pisac osnovnog djela, — što se ovdje iz uvoda ne razumije). Prema tome, ovaj rukopis je rijedak ili jedinstven. Neki izvori, među kojima i GAL (II, 414, S. II, 595), navode ime ovog autora i mnoga njegova druga djela, ali mu ne navode ovo djelo. Ovo djelo raspoređeno je na dva dijela (*qism*).

Početak:

الحمد لله الذى خلق الانسان وعلّمه البيان وهداه الى حلّ شكال الاشكال ومكّن عقله

من حلّ كل عقال ... اما بعد فيقول بهاء الدين محمد الحسينى ... اللغز قسمان بين اهل اللسان

احدهما لفظى اعرابه مشكل والآخر معنوى معناه معضل وقد جمعت طرفا وافيا وشطرا كافيا شافيا من القسم الثانى من الالغاز فى شرحى على فوائد الصمديه فى علم العربية فحلت منه محل الطراز فاردت ان اجمع شيئا من القسم الاول وبعض ما لا يتعلق بالاعراب من الثانى ... وسميته بالمطرز فى اللغز ورتبته على قسمين القسم الاول فيما يتعلق بالاعراب قال انّ هند المليحة الحسناء ... القسم الثانى فى بيان المعانى

Nasḫ krupniji, pisan prilično nevještom rukom. U pisanju ima dosta grešaka. Tekst samih primjera lugaza je vokaliziran. Na kraju se nalaze dva lista neispisana.

5. L. 107—112. مولانا جلال الدين محمد البلخى الرومى

(قطعة فى سيرة بعض كبار المشايخ الصوفية باللغة الفارسية)

Kratka biografija Maulāna Ǧalaluddīn Rūmī-je i još nekih učitelja tesavvufa (odlomak iz neke knjige), na perzijskom jeziku, od nama nepoznatog pisca.

Početak je:

ولادة خدمة مولانا در بلخ بوده است در ششم ربيع الاول سنة اربع وستمائة مى كويند برخدمة مولانا

Učitelji, čije su još biografije ovdje date, su slijedeći: Šamsuddīn Muḥammad b. 'Alī b. Malak Dawūd at-Tibrīzī, Šayḫ Ṣalaḥuddīn Farīdūn al-Qonawī Zarkūb, Šayḫ Ḥusāmuddīn Ḥasan b. Muḥammad b. al-Ḥasan b. Aḫī Türk i Sulṭān Walad.

Ta'līq, pisan uvježbanom rukom.

6. L. 112—113. الرسالة السمرقندية فى الاستعارة

Kratka rasprava s područja arapske stilistike (*'ilm al-bayan*), što ju je napisao Abu'l-Qāsim as-Samarqandī al-Layṯī (v. I, 238 i ovdje br. 1316,[13]). Na rubu prve stranice nalazi se bilješka prepisivača, u kojoj se kaže da je ime pisca Hašim? (اسم المؤلف هاشم منسوب الى شهر سمرقند فلهذا يقال له هاشم سمرقندى ؟)

7. L. 114—115. (منظومة فى جواز شرب القهوة)

Spjev, koji sadrži rješenje (*fetvu*) o tom da je dozvoljena upotreba kahve sa vjerskog gledišta. Spjev je od nama nepoznatog sastavljača.

Početak poslije besmele glasi:

ما قول مولانا الامام الاوحد ومن به فى الشرع كل يقتدى

......

فى حكم شرب القهوة البيّنة بظاهر الشريعة العلية

......

اقول والله هو الموفق وانما به تعالى انطق

.....

واعلم على طريقة الاجال بيانها من جملة الحلال

Ta'līq sa nešto *nasḫa*. Na kraju je jedan list neispisan.

8. L. 116—123. (شرح رسالة فى الاستدلال)

Komentar neke rasprave o naročitom metodu dokazivanja s područja filozofije i apologetike, od nepoznatog pisca.

Početak je:

لك الحمد جعل الله مخاطبا تنبيها على القرب ولان اللائق بحال الحامد ان يلاحظ المحمود اولا حاضرا ومشاهدا ثم يحمده

Ta'līq, pisan uvježbanom rukom.

Rukopisi pod t. t. 1, 3, 5—7 potječu, vjerovatno, iz XVIII, a rukopisi pod t. t. 2, 4, 8 iz XIX stoljeća.

Na naslovnoj strani pod t. 1 nalazi se pitanje i odgovor (fetva) na arapskom jeziku, u sroku, o zabrani pušenja duhana. Fetvu je dao muftija, neki Abdullah-efendija. U njoj se, među ostalim, kaže da je »sultan dotičnog vremena zabranio pušenje duhana, pa je dužnost muslimana pokoriti mu se«. Na posljednjoj stranici pod t. 8 nalazi se prepis temessuka o nekom timaru.

1689. جامع الفتاوى 1461.

للشيخ قرق امره الحميدى الحنفى

Zbirka fetvi, sabrana iz nekoliko djela, u obliku priručnika. Napisao Krk Emre al-Ḥumaydī al-Ḥanafī, umro oko 880/1475.

GAL II, 226.

Ime autora navedeno je različito u raznim izvorima. Gornja verzija je prema GAL i prema ḤḪ I, 565, što je držimo, pravilno

(Ismā'īl-paša, AM I, 835: Kara Emre; Kairo I, 413: Krk Emir; Aya Sofya, 92: Krk Aṭar; Ahlwardt IV, 265: Faraq Emruhu!).

Početak i dio uvoda:

الحمد لله على ما انعم من علم الشرائع والاحكام ... اما بعد فانى لما رأيت الهمم راغبة

عن المطولات ... فاستصفيت المسائل المهات ... وسمّيته بجامع الفتاوى

Početak prvog poglavlja ovdje nešto je različit od onog u nekim drugim rukopisima, što znači da djelo ima različite verzije. Početak prvog poglavlja ovdje glasi:

كتاب الطهارة – ذكر فى تحفة الفقهاء ان كان النهر صغيرا بحيث لا يجرى بالجيفة بل

يجرى الماء عليها ان كان يجرى جميع الماء عليها

L. 102; 21,5 × 15. *Ta'līq* sitniji, složen. Istaknute riječi su podvučene crvenom crticom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova ima komentara. Papir tamnobijel, glat; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Muṣṭafa b. Yūsuf al-Minmanī(?), početkom redžeba, 13. dan erbeina 942/1535.

(قد وقع الفراغ من كتابة هذه النسخة لافقر العبيد مصطفى بن يوسف المنانى – ؟ –

فى غرة رجب فى ثالث عشر من ايام اربعين فى سنة اثنتان واربعون – ! – وتسعمائة)

Na početku se nalaze bilješke s područja fikha, ime ranijeg vlasnika (Hadži Mustafa, kadija), jedan apokrifni hadis, sadržaj, stihovi na turskom jeziku o nekim novotarijama pred kraj svijeta (ahir-zeman), imena *ashabi-kehfa*, te veći broj recepata za razne lijekove. U vrhu prve stranice je ime ranijeg vlasnika (Abdulvehhab). Na kraju su također recepti za lijekove.

Uvakufio Mehmed-efendija Svrzo, sin Muhamed-agin u Sarajevu 1931.

1690. ISTO **4537.**

U rukopisu je naslov stavljen kasnije: جامع الفتاوى . Primjerak je nepotpun s početka za devet listova. Prvo poglavlje ovdje je: فصل فى الانجاس .

L. 173; 19,5 × 14,5. *Nasḫ* pisan vještom rukom. Istaknute riječi su podvučene crnom, a mjestimice crvenom crticom. Po rubovima listova, naročito s početka, ima sitno i lijepo pisanih komentara. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Prepis dovršen mjeseca safera 1047/1637.

(تمت الكتاب ... صفر الخير ... سنة سبع واربعين والف)

Na početku je sadržaj, napisan kasnije, i nekoliko neispisanih lista.

Na kraju su bilješke s područja fikha i fetve, te kraći izvadak iz nekog turskog zakona o porezima.

Poklon nasljednika Riđanovića.

1691. Zbirka (مجموع), 2 **1521.**

L. 178; 21 × 14. *Ta'līq* i *nasḫ* pomiješani, pisani uvježbanom rukom. Po rubovima malog broja listova u polovini rukopisa ima komentara. Papir tamnobijel, povez polukožni.

1. L. 1—173. ISTO

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب جامع الفتاوى من الفقه

Tekst je mjestimice vokalizovan. Nekoliko lista s početka dohvaćeno je vlagom.

2. L. 173—178.

اراضى به متعلق معمول بها جديد قانون سلطانيدر

Novi Carski zakon o zemljišnom posjedu, na turskom jeziku.

Početak:

متوفانك محلول اولان يرى قزى وارايسه قزينه يوق ايسه لابوين قرندا شنه يوق ايسه

Prepisao oba rada Ismā'īl b. Šayḫ al-Ḥāǧǧ Muṣṭafa b. aš-Šayḫ Sinan b. Ibrāhīm al-Yayčawī (iz Jajca), krajem džumadel-ula 1080/1669, kako je zabilježeno na kraju pod t. 1.

(تم الكتاب فى اواخر جمادى الاولى لسنة ثمانين والف لكاتبه اسمعيل بن الشيخ الحاج

مصطفى بن الشيخ سنان بن ابراهيم اليايچوى)

Na prvom zaštitnom listu pod t. 1 zabilježen je naslov djela i ime ranijeg vlasnika (Salih b. Ismail — Hromozade). Tu je i njegov lični pečat. Na slijedećim listovima je zabilježena cijena knjige (250 akči), neki propisi iz zakona sultana Ahmed-hana o erazi-miriji, jedna fetva, te lirski stihovi na arapskom jeziku. Na naslovnoj strani je brisana bilješka na turskom jeziku o koristi učenja Fatihe i salavata za postizanje neke želje.

Na kraju pod t. 2 su fetve, bilješke s područja proricanja i gatanja (fal), te recept za suzbijanje proljeva, — uglavnom sve na turskom jeziku. Tu je i lični pečat u kome je upisano ime Ismail.

Uvakufio Salih-efendi Hromo-zade (v. pečat u rukopisu).

1692. ISTO **969.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: هذا جامع الفتاوى

L. 149; 20,5 × 14,5. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po marginama nekih listova ima komentara. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu je sadržaj. Na drugom listu je lični pečat i namjerno brisana bilješka, u kojoj se teško može pročitati ime ranijeg vlasnika (Hafiz Ibrahim b. Sulejman Belgradi — iz Beograda). Na naslovnoj strani su dva stiha na turskom jeziku od kojih jedan sadrži molbu upućenu Bogu, a drugi lijepo izraženu misao o prolaznosti ljudi i svijeta.

(جمله خلق اهل سفر عالم مسافرخانه در

برمقيم ادم بولنزقبة افلاكده)

Na posljednjoj stranici su potpuno izbrisane bilješke. Na nutarnjoj strani druge korice je otisak pečata, u kome je upisano ime preprodavaoca knjiga iz Sarajeva (Muhamed Aganagić).

1693. Zbirka (مجموع), 2 **266.**

L. 272; 25 × 17. *Nasẖ* starinski, sa nešto *ta'līqa*, pisan veoma vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir tamnobijel, deblji, mnogi listovi su oštećeni, naročito po rubovima, dugom upotrebom; povez polukožni.

1. L. 1—155. مجمع المنتخبات من الفتاوى

لصفى الدين مصطفى بن عيسى الانقرى

Zbirka fetvi, što ih je, po drugim djelima i zbirkama, sabrao u obliku priručnika Ṣafiyyuddīn Muṣṭafa b. 'Īsā al-Anqarī (al-Anqarawī), čija nam je biografija nepoznata. U kratkom uvodu pisac kaže da je ovo pisao u vrijeme sultana Bayazida II (1481—1512), kome je djelo i prikazao, što znači da je djelo napisano krajem petnaestog ili početkom šesnaestog vijeka.

GAL, S. II, 956.

(Zbirka je, čini se, rijetka, jer Brockelmann bilježi da se nalazi samo u Süleymaniyi. Međutim, od svih izvora koje mi imamo, našli smo je još u katalogu istambulske biblioteke Bešir-aga, s tim što je u nazivu pogrešno stavljena riječ مجموعة mjesto مجمع).

Početak:

الحمد لله كاشف ظلام الظلم بنور الشريعة المضيئة ... اما بعد فان العبد الضعيف

النحيف ... صفى الدين مصطفى بن عيسى الانقرىّ ... يقول لما شرعت تتبّع الفتاوى المعتبرات

وجمعت مسائلها الشتات ... فى ايام سلطنة امير المؤمنين ... سلطان بايزيد بن محمد خان ...

وسمّيته مجمع المنتخبات

Naslovi izvora pisani su crvenim mastilom. Gornji i uzdužni rub prvog lista je izrezan. Po rubovima listova, naročito s početka, ima komentara, pisanih sitno i lijepo rukom istog prepisivača. Posljednje poglavlje sadrži popis raznih vrsta namirnica i robe koje su tada kolale na tržištu — sa oznakom načina mjerenja i razmjene — (فصل فى بيان ذوات الامثال وذوات القيم وما اختلف فيه).

2. L. 156—272. جامع الفتاوى

للشيخ قرق امره الحميدى الحنفى

Zbirka fetvi, što ju je napisao Krk Emre al-Ḥumaydī al-Ḥanafī, umro oko 880/1475 (v. br. 1689).

U ovom rukopisu nalazi se ispod naslova bilješka, u kojoj se kaže da je pisac ovog djela Aḥmad b. Muḥammad b. Abu Bakr al-Ḥanafī (umro 522/1128), — što je pogrešno, jer je on pisac drugog djela pod naslovom: مجمع الفتاوى , a ne ovog (v. GAL, S. I, 639, katalog Kutubhane Waliyuddin, 86, — i katalog Kutubhane Es'ad-efendi, 55).

Prvo poglavlje ovdje počinje:

كتاب الطهارة فصل فى الماء – وفى الايضاح روى عن ابى يوسف سألت ابا حنيفة عن

الماء الذى يغتسل فيه هل يتوضؤ رجل اسفله قال نعم

Nekoliko lista, među kojima i prvi list, porošeni su zlatnom bojom.

Prepisao oba djela isti prepisivač Ḥağī b. Walī b. Ibrahīm, i to pod t. 1 u selu Gornji Izvid? ... u petak 13. safera ..., a pod t. 2 u gradu ..: 21. redžepa 923/1517.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة على يد العبد المذنب حاجى بن ولى بن ابراهيم

... فى قرية (ازويد ؟) الفوقانى من توابع امثال المحمية – ؟؟ – يوم الجمعة فى اليوم الثالث

عشر من شهر الصفر لسنة ثلث وعشرين وتسعمائة – تمت كتابة هذه الفتاوى ... فى مدينة

قطب المشائخ سيدى هارون – ؟ – فى اليوم الحادى والعشرين من شهر رجب المرجب ...)

Na prvom zaštitnom listu i na naslovnoj strani pod t. 1 nalazi se sadržaj i bilješke s područja fikha, te bilješka vakifa. Na kraju su bilješke s područja fikha, pisane rukom prepisivača, te u stihovima datum rođenja dviju osoba.

Na naslovnoj strani pod t. 2 je nečitak lični pečat, navedena bilješka o autoru, te dvije bilješke u kojima se kaže da se je el-Hağ Amiru B. Muhamed el-Karmaniji, ranijem kadiji u Beogradu, rodilo dvoje djece (Muhamed i Aiša) u Istanbulu 931/1524. Na posljednjem listu su bilješke s područja fikha, važniji datumi iz života i vladavine sultana Selima, te uputstva i magične riječi za postizanje nekih želja.

Uvakufio Abdulbaki Džino-zade (v. bilješku na početku).

1694. فتاوى مؤيد زاده **444.**

لعبد الرحمن آماسيوى

Zbirka pitanja s područja fikha *(al-masā'il)*, koja služi kao izvor za davanje fetvi. Sabrao i napisao po raznim fikhskim djelima 'Abdurraḥmān b. 'Alī al-Amasiyawī — Mu'ayyad-zade (Ibn Mu'ayyad), umro 922/1516. Zbirka se najčešće navodi pod gornjim naslovom, a poznata je i pod nazivom: مجموعة الفتاوى.

Kairo I, 450; OM I, 355; GAL II, 227.

Primjerak je bez uvoda. Na donjem prerezu neko je napisao nejasan naslov: فتاوى نونيه ?!

Početak:

المسائل المتعلقة بالطهارة — الحوض اذا كان مدوّرا فوقع فيه النجاسة يعتبر فيه ثمانية واربعون ذراعا حتى ان مادونه

L. 172; 26,5 × 18. *Ta'līq* i *nasḫ* krupniji, pisani uvježbanom rukom, mjestimice vokalizovani. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom, a stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova ima komentara, pisanih rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, deblji, čvrst, mnogi su listovi dohvaćeni vlagom, tako da je pismo mjestimice oštećeno; povez polukožni.

Prepisao Aḥmad b. Derviš Muḥammad, u ponedjeljak početkom džumadel-ula 970/1562.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة الشريفة يوم الاثنين فى اوائل جمادى الاولى ...
على يد العبد الضعيف : احمد بن درويش محمد ... لسنة سبعين وتسعمائة)

Na naslovnoj strani su bilješke s područja fikha, jedan hadis i dova. Na kraju se nalazi veći broj fetvi na turskom jeziku, pod naslovom: فتاواى منلا خسرو رحمة الله عليه.

Uvakufio Džino-zade Muhamed Abdulbaki (v. bilješku i pečat na naslovnoj str.).

1695. ISTO **1529.**

U rukopisu, na donjem prerezu listova, naslov je: فتاوى مؤيد زاده.
Neko je na prvom zaštitnom listu pogrešno napisao naslov: مشتمل الاحكام من الفقه.

L. 209; 20,5 × 13,5. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Nazivi izvora napisani su na poseban način, u kosom položaju, i podvučeni crvenom crticom. Istaknute riječi također su podvučene. Po marginama listova ima komentara, pisanih sitno, rukom istog prepisivača. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni.

Prepisao 'Alī Reiszāde, krajem 1019. ili početkom 1020/1610—11, kako se to razumije iz bilješke prepisivača, koja se nalazi na početku, na drugom zaštitnom listu. U toj bilješci on kaže, da je prepisivanje ovog primjerka počeo u četvrtak 19. ramazana 1019/1610; bilježeći još da je tada neki njegov učitelj dobio kadijsku službu u mjestu Achioli, u nahiji koja pripada Suzeboli (Sozopolis, — kasabica na obali Crnog mora).

(قد وقع الشروع فى تحرير هذا الكتاب ... يوم الخميس التاسع عشر من شهر رمضان ... فى سنة تسع عشرة بعد الالف ... اوان ابتلاء استاذنا الفاضل بقضاء اخيولى بالناحية من القضاء المزبور المسماة بسوزه بولى وانا العبد الفقير على الشهير برئيس زاده)

Na prvom zaštitnom listu je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Omer Zuhdi). Na drugom zaštitnom listu je, pored gore navedene bilješke, kratka dova koju prouči kadija pred početak svog svakidanjeg rada, te kratka bilješka s područja fikha. Zatim slijedi sadržaj, pisan rukom prepisivača, i bilješke s područja vaza.

Iz biblioteke Hasan-efendije Bojo-zade (v. pečat u rukopisu).

1696. ISTO **3540.**

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije: فتاوى مؤيد زاده

L. 221; 20,5 × 15. *Nasḫ* starinski, sa nešto *ta'līqa*, pisan vještom rukom. Listovi 4—6 dopisani su kasnije drugim rukopisom. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Prepis je dovršen u subotu 14. šabana 1025/1616.

(وكان الفراغ من كتابته يوم السبت المبارك رابع عشر شهر شعبان من شهور سنة خمسة وعشرين والف)

Na početku je sadržaj koji je djelomično dopisan, kasnije, drugim rukopisom.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1697. ISTO **2257.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: فتاوى مؤيد زاده

L. 232 (226 + 6); 20,5 × 14. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi i nazivi izvora podvučeni su crnom crticom. Po rubovima nekih listova ima komentara. Papir bijel, deblji, čvrst, listovi prosuti; povez kožni, oštećen, prva korica i dio sadržaja izgubljeni.

Prepisao Muṣṭafa b. Muḥammad, početkom mjeseca rebiul-evela 1028/1618.

(الحمد لله الذى يسّر لنا اتمام تحرير هذه الفوائد ... وانا الفقير مصطفى بن محمد ... فى اوائل شهر ربيع الاول من شهور سنة ثمان وعشرين والف)

Na listovima 227—232 nalazi se *Dodatak*, napisan rukom istog prepisivača. Početak mu je:

الحقت هذه المسائل على المسائل المتفرقة وقال خواهر زاده فى ديات الاصل

Na početku je nepotpun sadržaj. Na naslovnoj strani su dva lijepo izrađena lična pečata, u kojima se mogu pročitati imena: Hasan i Sulejman, te kratka bilješka sa imenom i ličnim pečatom ranijeg vlasnika (Šejh Muhamed, muftija u Travniku. U pečatu je upisano: derviš Muhamed).

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1698. ISTO **4431.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije:

هذا فتواى مؤيدزاده — كتاب الفتاوى لمؤيدزاده

L. 148; 21 × 14,5. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima nekih listova ima komentara, pisanih rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel i žućkast, čvrst, mnogi listovi dohvaćeni su vlagom, naročito po rubovima; povez kožni, oštećen, sa otiskom ornamenata na koricama.

Prepisao as-Sayyid Muṣṭafa b. 'Abdulgaffār, kadija ranije u On iki Dīvan(?), u medresi sultana Muhamed-hana, 3. muharema 1056/1646.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة الشريفة فى اليوم الثالث من شهر محرم الحرام لسنة ست وخمسين والف عن يد العبد الفقير ... السيد مصطفى بن عبد الغفار القاضى سابقا باون ايكى ديوان — ؟ — ... فى مدرسة سلطان محمد خان فى احدى الثمانيه)

Na prvom zaštitnom listu su stihovi na perzijskom jeziku. Zatim, na slijedećih jedanaest lista, nalazi se ime ranijeg vlasnika (Šaban b. Abdulkerim, 1067/1656), kraća dova, mnoge bilješke s područja fikha uzete iz raznih djela, dvije bilješke s područja akaida (o osnovnim načelima vjerovanja — iman i o Božijim poslanicima), te sadržaj, pisan rukom prepisivača. Na naslovnoj strani je zabilježeno da je rukopis uvakufljen za medresu u Zvorniku. Ispod te bilješke je lični pečat, u kome se može pročitati ime: Rašid, 1250/1834. Na rubovima nekih listova (v. l. 43) nalazi se bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Šaban-efendija (وقف شعبان افندى المولى المرحوم). Na kraju je kratka risala طبقات الفقهاء od Ibn Kemal-paše (v. I, 248), risala o izvorima i kategorijama pitanja hanefijskog fikha (اعلم وفقك الله تعالى ان مسائل اصحاب الحنفية على ثلاث طبقات), kraća rasprava o raspolaganju sa imovinom u naročitim okolnostima kao u smrtnoj bolesti (نقل من تذكرة الشيخ عبد الرحمن المرشدى العمرى), i mnoge kraće bilješke s područja fikha. (Izvori koji navode pisca al-Muršidī, — v. AM I, 548, ne navode mu ovo djelo Taḏkire. Bio je muftija u Meki i umro je 1037/1627).

Na listu 154 nalazi se kratak spjev s područja matematike (منظومة فى معرفة اضلاع الاعداد), što ga je sastavio Abū 'Abdullah Muḥammad b. Gāzī al-'Oṯmānī. Početak je:

الحمد لله ... اما بعد فهذا نظم الشيخ العلامة ... ابى عبد الله محمد بن غازى العثمانى فى معرفة اضلاع الاعداد وكيفية حلها بالقواعد الحسابية المتوصّل بها اليها وهى هذه المنظومة

اذا عدد قد حل صفر بصدره فعُشر له والنصف والخمس فى الطبع

Pismo spjeva je vokalizovan *nasḫ*. Prepisao 'Abdulbāqī Barakāt al-Mālikī al-Iskenderī az-Zubayrī, muhaddis, nastanjen u Medini, za Maulana Šaban-efendiju, kadiju Medine toga vremena, — u petak početkom redžepa 1108/1696.

(كتبه عبد الباق بركات المالكى الاسكندرى الزبيرى نزيل طيبة المنورة والمحدث بمطهرة
روضة مسجدها الاعظم يوم الجمعة غرة شهر رجب سنة ١١٠٨ برسم مولانا الاعظم شعبان
افندى قاضى المدينة عام تاريخه)

1699. Zbirka (مجموع), 5 **1723.**

L. 273; 20,5 × 12,5. *Ta'līq*, od ruku različitih prepisivača. Papir bijel, tamnobijel i roze, glat, čvrst; povez kožni, popravljen, sa ornamentima na sredini korica.

1. L. 1—189. ISTO

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب مجموعة الفتاوى مؤيدزاده

Ta'līq složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Nazivi izvora napisani su u kosom položaju.

2. L. 189—192. (رسالة فى) المسائل المتعلقة فى بيان احكام من سبّ النبى عليه السلام (تفاصيل مسئلة السب)

Rasprava o propisima protiv vrijeđanja ličnosti Božijeg poslanika od nepoznatog pisca. Sabrano po raznim djelima i raspoređeno na tri dijela (*qism*), a glavni izvor je, čini se, djelo (glosa) Ḏaḫīrat al-'uqbā ذخيرة العُقبى (od Eḫī Čelebī, umro 905/1499, — v. br. 1102 i br. 1880,[5]).

Ahlwardt II, 611.

Početak:

اعلم ان كون معرفة تفاصيل مسائل السب من اهم المهات فذكرت بعضا من المهات فى هذه الرسالة ... فجعلتها على ثلاثة اقسام

3. L. 193—198. (رسالة فى) المسائل المتعلقة ببيع الوفا

Rasprava o nekim pitanjima kupoprodaje (u kojima se prodati predmet smatra kao zalog kod kupca), od nama nepoznatog pisca. Rađeno po raznim izvorima a naročito po djelu *al-Fetawa*, od Naǧmuddīn an-Nasafī-je ('Omar b. Muḥammad an-Nasafī, umro 537/1142). U rukopisu je naslov: هذه المسائل متعلقه ببيع الوفا

Početak:

ذكر الشيخ الامام الاجل نجم الدين النسفى فى فتاواه ان البيع الذى تعارف اهل زماننا احتيالا للربا وسمّوا بيع الوفا هو فى الحقيقة رهن

Istaknute riječi i rečenice podvučene su crvenom crticom.

4. L. 198—225. فتاوى قارئ الهدايه

Kraća zbirka fetvi, što ih je dao Sirāǧuddīn 'Omar Qāri' al-Hidāya (v. br. 1686).

Po rubovima nekih listova ima nešto komentara.

5. L. 226—273. هدية المهديين

Priručnik o islamskom vjerovanju. Napisao Yūsuf b. Gunayd at-Toqātī, umro 904/1499 (v. br. 1030,[7]).

Prepisao pod t. 1—4 Ibrāhīm b. Hurem, nastanjen u kasabi Nevesinje, u četvrtak 14. rebiul-ahira 1063/1652 (kako je to zabilježeno na kraju pod t. 1).

(قد وقع الفراغ عن استنساخ هذه النسخة الشريفة وقت الضحى يوم الخميس رابع شهر ربيع الآخر عام الثالث وستين بعد الالف على يدى العبد الفقير ... ابراهيم بن حرم الساكن بقصبة نوه سين – بلدة صغيرة فى بوسنه هرسك)

Iz pisma i bilješke vidi se da je ovaj naš prepisivač bio učen čovjek i vješt kaligraf.

Rukopis pod t. 5 prepisao je Muḥammad b. 'Omar, 1055/1645.

(قد وقع الفراغ من تنميقه ... عن يد العبد الضعيف محمد بن عمر ... فى سنة خمس وخمسين بعد الالف)

Na početku su poučne izreke i stihovi na arapskom i turskom jeziku, kratki hadisi, imena ranijih vlasnika (Mustafa b. el-hadži Hasan-efendi Kotlo, Abdullah b. Ahmed Kantamirizade), zatim bilješke, također na arapskom i turskom jeziku, s područja fikha i ahlaka, sadržaj, te popis djela, koja se navode u ovoj zbirci kao izvori

مجموعهٔ لطيفه ده واقع اولان مسائل وفصول كتب مرقومدن استخراج واستنباط اولنشدركه ذكر اولنور

Na naslovnoj strani je jedna namjerno pobrisana bilješka i opet imena gore navedenih ranijih vlasnika. Na posljednjem listu su dva salavata.

Iz Kantamirine biblioteke.

1700. Zbirka (مجموع), 3 3764.

L. 358; 29,5 × 20,5. *Nasḫ-ta'līq*, krupniji, pisan rukom istog prepisivača. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, tanji, glat, mnogi listovi dohvaćeni su vlagom, naročito po rubovima; povez kožni, omotan u zeleno platno.

1. L. 1—156. ISTO

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije: كتاب الفتاوى لمؤيدزاده

Po rubovima nekih listova, naročito u prvoj polovini, ima sitno pisanih komentara i izvadaka uzetih iz drugih zbirki. Pismo je ovdje mjestimice znatno oštećeno vlagom.

2. L. 157—218. خزانة الفقه

Djelo s područja fikha (»Riznica fikha«). Napisao Abu'l-Lait Naṣr b. Muḥammad b. Aḥmad b. Ibrāhīm as-Samarqandī — Imām al-hudā, umro 378/983 (v. br. 922,[1]).

3. L. 219—358. واقعات المفتين

Zbirka fetvi i raznih pitanja s područja fikha. Napisao 'Abdulqādir b. Yūsuf Naqībzāde al-Ḥanafī al-Ḥalabī, umro 1107/1695.

Pisac u uvodu kaže da je neko vrijeme služio kao pisar ili sekretar kod izvjesnog broja velike uleme i šejhova kojima je bilježio i pismeno formulisao mnogobrojna pitanja, postavljena sa raznih strana i od pojedinaca, — te pisao njihove odgovore (fetve), koje je sravnjivao sa izvorima i čuvao nakon konačnog redigovanja. Za vrijeme te službe, kaže da je sabrao mnoga pitanja iz priznatih izvora, sredio ih po uzoru drugih djela ove struke u jednu cjelovitu zbirku, koju je tri puta (u tri maha) izdavao, svaki put u novoj redakciji, popravljenu i dopunjenu. Od toga on preporučuje samo treće popravljeno i dopunjeno izdanje, — koje sadrži i ovaj naš primjerak (v. br. 1483).

Pismo je više *ta'līq*, sa nešto *nasḫa*. Istaknute riječi i rečenice podvučene su crvenom crtom. Po rubovima manjeg broja listova ima nešto komentara.

Prepisao cijelu zbirku Muḥammad b. Muṣṭafa al-Istanbollī, u Istanbulu, u vremenu od 1. safera 1080. do polovine ševvala 1084/1669—1673.

(تم الكتاب ... عن يد الفقير محمد بن مصطفى الاستانبولى ... وذلك فى نصف شوال
المكرم سنة اربع وثمانين والف ... بمدينة دار النصر العلية قسطنطينية)

Na prvom zaštitnom listu zabilježeni su naslovi djela koja se nalaze u ovom svesku i da je ovo »Kadri-efendina zbirka«. Na drugom zaštitnom listu je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Husejn,

kadija u gradu Lafkošu, — to je Lencosia ili Nikozija, na Kipru). Na naslovnoj strani je sadržaj, napisan rukom prepisivača. Na posljednjem listu je lični pečat, u kome je upisano ime Ibrahim.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1701. ISTO 965.

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: الفتاوى لمؤيد زاده

L. 167; 21,5 × 15. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi i naslovi podvučeni su crvenom crtom. Po rubovima nekih listova ima komentara, pisanih rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, glat, mnogi listovi dohvaćeni su vlagom, naročito u prvoj polovini, — tako da je mjestimice i pismo oštećeno.

Rukopis potječe iz kraja XVII ili početka XVIII stoljeća.

Na početku je nekoliko neispisanih listova, na kojima se nalaze poučne izreke, bilješke s područja fikha, sadržaj i imena ranijih vlasnika (el-hadži Ibrahim b. Muhamed, imam, nastanjen »u kasabi Pravadi« — Provadia, Provaton —, u jugoistočnoj Bugarskoj, nedaleko od Varne. U ličnom pečatu ispod imena može mu se pročitati i datum: (1)118/1706. »Poslije njegove smrti rukopis je došao u vlasništvo kadije navedenog mjesta, Bošnjaka Akhisari« — iz Akhisara — Prusac, — kako je to zabilježeno ispod gornjeg imena. »Nakon smrti navedenog kadije kupio iz njegove ostavštine i postao vlasnikom Fehmi Omer b. Sadik, svrgnuti kadija sa kadiluka Duvno, 1186/1772«. Poslije toga, na posebnom neispisanom listu, nalazi se bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis dobio u posjed putem nasljedstva Muhamed b. Ahmed el-Mostari, — rodom iz Mostara, — nastanjen u Sarajevu, pomoćni nastavnik — mu'īd). Na naslovnoj strani su poučni stihovi na arapskom jeziku i bilješke s područja fikha. Na kraju je nekoliko neispisanih lista i na posljednjem, pokidanom listu, računi nekih dugova.

1702. فوائد الفتاوى 2703.

Kraći priručnik *(muḫtasar)* s područja hanefijskog fikha, koji može služiti kao pomagalo pri davanju fetvi, — od nepoznatog pisca. Gornji naslov je prema rukopisu. ḤḪ (II, 1300) navodi samo taj naslov, bez ikakvih podataka o njemu. On na istom mjestu navodi djelo pod nazivom: فوائد الفقهاء i bilježi mu početak koji je isti kao i u našem rukopisu, iz čega pretpostavljamo da se tu, vjerovatno, radi o jednom te istom djelu koje je dobilo različite nazive krivicom prepisivača. Drugi izvori, koji su nam pri ruci, ne navode

uopće gornji naslov našeg rukopisa, nego samo ovaj drugi naziv (فوائد الفقهاء , — v. GAL, S. II, 953, 56, gdje se kaže da je autor: Maḥmūd b. Muḥammad b. Suleymān-efendī; Kairo I, 452).

Početak:

الحمد لله الغنى الوهاب المنزه عن اللغو والالقاب ؟ الكاشف قلوب العاشقين من الحجاب وهداهم الى سبيل الصواب ... وسميت هذا الكتاب فوائد الفتاوى كتاب الطهارة قال البقّالى من وجب عليه الاستنجاء بالماء ان لم يجد موضعا خاليا يتركه

Posljednje poglavlje je: كتاب الفوائد , — a završetak je:

... ولا ينبغى لاحد ان يفسّر القرآن برأيه ما لم يتعلم كما قال النبى عليه السلام من فسر القرآن برأيه فقد كفر بالله وبما انزل على محمد عليه السلام

L. 120; 20 × 14. *Nasḫ* starinski, pisan vještom rukom. Papir bijel, potamnio, deblji, čvrst; povez kožni, jednostavan.

Prepis je dovršen 962/1554 (تمت سنة ٩٦٢).

Na prvom zaštitnom listu je datum smrti jedne osobe (Muhamed Hodža iz Fojnice, umro u četvrtak 24. džumadel-ula 1259/1843). Na naslovnoj strani je sadržaj, te ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Mustafa Eminzade er-Rusčuku, — iz grada Rusčuka, Bugarska —, 1125/1713). Na završetku, na rubu lista, je prigodni stih na turskom jeziku. Na posljednjem listu je početak neke predstavke o gradu Sarajevu, — također na turskom jeziku.

1703. الفتاوى الزينية **1501.**

Zbirka fetvi, što ih je dao Zayn (Zaynuddīn) b. Ibrāhīm b. Muḥammad Ibn Nuğaym al-Miṣrī al-Ḥanafī, umro 970/1563. Zbirka je poznata još pod nazivima: فتاوى زين بن , — فتاوى ابن نجيم , — نجيم المصرى ... الفتاوى النجيمية . Naslov u rukopisu je: كتاب فتاوى شيخ الاسلام زين بن نجيم المصرى الحنفى Ima više verzija i prerada, od kojih je jedna, što ju je sredio autorov učenik Muḥammad b. 'Abdullah b. Aḥmad al-Ḫaṭīb, a to je ova zbirka (v. br. 1460,[2]).

L. 108; 21 × 15. *Nasḫ-ta'līq*, stari, arapski, pisan krupnije, vještom rukom. Naslovi سئل — اجاب — pisani su crvenim mastilom. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni, sa jednostavnim ornamentima na sredini korica.

Rukopis potječe iz XVII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu je bilješka prepisivača, u kojoj se teško može pročitati njegovo ime ('Oṯmān b. 'Omer) bez oznake datuma, — i sadržaj. Na naslovnoj strani je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Muhamed Baki Džinozade), te bilješka o uvakufljenju rukopisa i veliki vakufski pečat.

Uvakufio Abdulbaki-efendi Džino-zade.

1704. ISTO **4418.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije:

فتاوى ابن نجيم ترتيب محمد بن عبد الله بن احمد الخطيب

L. 93; 20 × 15. *Nasḫ*, pisan vještom rukom. Listovi 80—93 dopisani su kasnije drugim rukopisom (*ta'līq*). Po rubovima nekih listova ima komentara. Papir tamnobijel i bijel, deblji; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća, izuzev dopisanog dijela na kraju, koji je iz XIX stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Muhamed Hasib b. Ibrahim es-Saraji — Sarajlija —, 1240/1824). Ispod toga je bilješka drugog kasnijeg vlasnika (Osman Asaf Sokolović), koji je rukopis poklonio Gazi Husrev-begovoj biblioteci 16. jula 1958. Po tom slijedi sadržaj i na naslovnoj strani nekoliko fetvi. Na rubu lista 29 je bilješka u vezi sa tekstom koju je napisao Šejḫ Muḥamed, kadīja u Jerusalimu.

1705. ISTO **2244.**

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije: فتاوى زين بن نجيم

Primjerak je nepotpun na kraju.

L. 68; 20 × 14,5. *Ta'līq* od ruku različitih prepisivača. Papir tamnobijel, glat, listovi su dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj strani je namjerno pobrisano ime ranijeg vlasnika i sadržaj.

1706. الفتاوى العدلية **1220.**

Zbirka fetvi, što ju je napisao Rasūl b. Ṣāliḥ al-Aydīnī, umro 978/1570. Djelo je izrađeno na zahtjev sultana Sulejmana, dok je

pisac bio kadija u gradu Marmara, u vilajetu Saruhan (Anadol), 966/1558, — kako to sam pisac kaže u uvodu. Prvi, uobičajeni dio, o ibadatu (obredoslovlju) je izostavljen, jer zbirka počinje poglavljem o braku — كتاب النكاح

GAL II, 433; S. II, 644.

Početak: الحمد لله ذى الجلال والاكرام والصلاة على محمد خير الانام

L. 131; 20,5 × 14,5. *Ta'līq* složen, pisan uvježbanom rukom. U vrhu prve stranice nalazi se lijep unvan u bojama, a na rubu rozeta. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Po rubovima listova ima mjestimično komentara i ispravaka. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir bijel, glat, čvrst, neki listovi dohvaćeni su vlagom; povez platneni, nov, sa dijelom starog poveza, na kome se nalaze ornamenti.

Rukopis potječe iz početka XVII stoljeća, — što se može razumjeti iz bilješke na naslovnoj strani.

Na početku je sadržaj. Na naslovnoj strani je bilješka na arapskom jeziku, u kojoj se kaže da je primjerak uvakufio Hadži Mustafa Belgradı (iz Beograda), za ulemu, — bez oznake datuma i mjesta (ali, vjerovatno, u Beogradu).

وقف هذا الكتاب الجليل وسبّلها فى سبيل الله الحاج مصطفى بلغرادى على العلماء المحتاجين الى المطالعة والنظر فيه ...

To je, vjerovatno, el-Mevla Mustafa el-Belgradi, koji je rodom iz Beograda, a bio je čuveni muderis. Umro je 1013/1604. Ili je to Mustafa-efendi Serhatli, koji je bio kadija u Beogradu 1073/1662 (v. M. Handžić, *al-Ǧauhar*, 135). Na posljednjem listu su bilješke na turskom jeziku o nekim dugovima.

1707. ISTO **3905.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije:
الفتاوى العدلية لرسول بن صالح الآيدينى

L. 107; 22,5 × 16,5. *Nasḫ* sitan, složen, pisan uvježbanom rukom. Po marginama listova ima dosta komentara, uzetih iz raznih izvora i pisanih sitno i lijepo, rukom istog prepisivača. Papir bijel, čvrst, mnogi listovi su znatno dohvaćeni vlagom, također je mjestimice i pismo oštećeno; povez polukožni, oštećen.

Prepis je dovršen 12. džumadel-ula 1126/1714.

(تم الكتاب ... فى اليوم الثانى عشر من شهر جمادى الاولى لسنة ست وعشرين ومائة بعد الالف)

Na nutarnjoj strani prve korice je bilješka na turskom jeziku o kupovini nekih knjiga. Na prvom zaštitnom listu su dva otiska ličnog pečata, u kojima se teško može pročitati ime: Muhamed Husejn. Na početku i na kraju su bilješke s područja fikha, pisane rukom prepisivača. Na naslovnoj strani je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Ali b. Hasan b. Džabi el-Mostari, — iz Mostara —, 1188/1774).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1708. ISTO **2096.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: كتاب الفتاوى العدلية

L. 145; 20 × 13. *Ta'līq* složen, pisan uvježbanom rukom. Rečenice u uvodu rastavljene su crvenim krupnim tačkama. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima samo nekih listova ima malo komentara, pisanih rukom istog prepisivača. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, oštećen.

Prepisao Muḥammad b. Aḥmad, zvani el-Qāḍī, 28. ševvala 1137/1724.

(قد تمت هذه النسخة الشريفة فى اليوم الثامن والعشرين من شهر شوال لسنة سبع وثلاثين ومائة والف ... وانا افقر الورى محمد بن احمد الشهير بالقاضى)

Ispod gornje bilješke je lični pečat prepisivača. Na početku je jedan hadis, bilješka s područja fikha i sadržaj.

Poklonio Enis Muftić, geometar (Banja Luka 28. X 1950, — kako je to zabilježeno na rubu lista 144).

1709. ISTO **4020.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب الفتاوى العدلية ناقص فى اوله. Primjerak je nepotpun s početka (izgubljeno prvih deset lista).

L. 143; 20 × 14. *Ta'līq* složen, pisan uvježbanom rukom. Po rubovima listova ima sitno pisanih komentara. Papir bijel, čvrst; povez kožni, oštećen, jedna korica izgubljena.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na kraju su poučni stihovi na turskom i arapskom jeziku, priča o Abdul-Qadir Gilaniji, tumačenje *kunut dove*, tumačenje *ebdžeda*, recept za jedan lijek i fetve.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1710. عين المفتى لغين المستفتى 3069.

Kraće djelo s područja hanefijskog fikha, koje sadrži pitanja (*mesā'il*) i odgovore (*fetāvā*). Sabrao i sredio Ibrāhīm b. Muḥammad ad-Dimašqī al-Ḥanafī, umro 1006/1597. Pisac je još poznat pod imenom Derviš Ibrāhīm Ibn aṭ-Ṭabbāḫ.

Ismā'īl-paša, Ḏail II, 132; Suleymaniyya, 46; GAL, S. II, 952.

To je, zapravo, zbirka fetvi koje je dao al-Maulā Ḍiyā'uddīn Yūsuf Rāzī u Damasku, kada je tamo boravio 1003/1594. Prispjela pitanja njemu i njegove odgovore gore navedene, pisac je formulisao i pisao prije nego bi se dala onima, koji su pitanja postavili, — kako je to sve navedeno u uvodu djela, a iz čega se razumije da je pisac bio pomoćnik ili pisar (*katibul-fetva*) kod navedenog Ḍiyā'uddīn Yūsufa. To je sve onda sabrao i izdao u ovom obliku.

Zato je svako pitanje i odgovor naveo pod naslovom: اجاب — سئل . Neka pitanja i odgovori su na turskom jeziku.

U nekim izvorima (Suleymaniya, n. m.) naslov je: عين المفتى لحيرة المستفتى što je, držimo, pogrešno. U rukopisu je kako smo mi naveli i to je pravilno.

Početak:

الحمد لله واتوكل عليه والتجئ من السهو والزلل اليه ثم اصلى على من لا ينطق عن الهوى

... اما بعد فيقول الفقير تراب اقدام الاشياخ درويش ابراهيم الشهير بابن الطبّاخ

L. 87 (odnosno 112 sa bilješkama); 18 × 11. *Ta'līq* sitan, složen, pisan vještom rukom. Naslovi (سئل اجاب) pisani su crvenim mastilom. Po rubovima nekih listova ima komentara, od kojih su mnogi fetve na turskom jeziku. Papir tamnobijel, tanak, glat; povez kožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku se nalaze imena ranijih vlasnika (Ibrahim, kadija u gradu Ismail — Rumunija, na Kiliji, rukavu Dunava, koji je izišao iz turskih ruku nakon tvrdokornog otpora 1205/1790, kada su osvajači pobili svo stanovništvo; — Muhamed Salih, službenik šerijatskog suda u Istanbulu za nadzor i čuvanje imovine vojnih lica — *el kassam askeri;* Muhamed Aziz, muderis; Salih b. Mahmud, kadija u Sarajevu koji kaže da je rukopis kupio 1216/1801; Muhamed Hasib, privremeno kadija u Zvorniku, 1240/1824), bilješke s područja fikha i akaida, te fetve i sadržaj. Na kraju je također veći broj lista ispunjen bilješkama s područja fikha na arapskom i turskom jeziku i fetvama. Tu su odulje bilješke o razlici između davanja fetvi i suđenja (فصل فى الفرق بين الافتاء والقضاء), o suđenju prema jačim dokazima za sud, što je sabrao Rahmetullah, muftija u vrijeme šejhul-islama Husejn-efendije (umro 1043/1633, — preneseno iz djela عمدة الفتاوى), te nazivi 12 sazvježđa na perzijskom jeziku.

1711. فتاوى التمرتاشى 768.

U rukopisu je naslov napisan rukom prepisivača:

هذه فتاوى شيخ الاسلام علامة العلماء الاعلام مفتى الانام الشيخ محمد بن عبد الله التمرتاشى الغزى

Zbirka fetvi, što ju je napisao Muḥammad b. 'Abdullah b. Aḥmad al-Ḫaṭīb at-Timurtāšī al-Gazzī al-Ḥanafī, umro poslije 1007/1598.

Kairo III (iz god. 1306/1888), 88; GAL II, 312; S. II, 429.

U izvorima, koje mi imamo pri ruci, datum smrti pisca je 1004/1595, što je — držimo — pogrešno, jer se na kraju ovog rukopisa nalazi prepisana bilješka pisca, u kojoj on sam kaže da je djelo dovršio 1007/1598.

قال المؤلف رحمه الله فرغت من تعلق هذه النسخة المباركة نهار الاثنين ثامن عشر شهر شوال من شهور سنة سبع والف)

Pisac je ovdje, pod kraj svoga života, sabrao i rasporedio, po uzoru na djelo *al-Hidaya*, — fetve, koje je dugo godina davao kao muftija. Fetve su formulisane i napisane pod naslovom: اجاب — سئل

Početak:

حمدا لمن انعم بعلم الشرائع والاحكام وهدانا بحسن الهداية

L. 144; 21 × 15. *Nasḫ*, pisan vještom rukom, djelomično vokalizovan. Po rubovima listova ima nešto komentara i ispravaka. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepis je dovršen u četvrtak mjeseca šabana 1089/1678.

(وكان الفراغ منه نهار الخميس فى شهر شعبان سنة تسعة وثمانين والف)

Na završetku je gornja bilješka autora, napisana rukom prepisivača. Na prvom zaštitnom listu su imena ranijih vlasnika (Ali Bičakčizade — Bičakčić —, Mehmed Mutevellizade, kadija u Mostaru privremeno) i sadržaj. Na naslovnoj strani su, pored gore navedenog naslova, fetve na turskom jeziku, te pečati ove biblioteke i vakifa.

Uvakufio Mutevelić Ahmed Asim.

1712. جامع الفتاوى والواقعات والمهات **564.**

Zbirka fetvi, važnijih propisa i pitanja o slučajevima iz praktičnog života, — što ju je sabrao Muḥammad 'Alī Riḍā'ī, kadija u Solunu (kako to sam kaže u uvodu), umro 1039/1629.

AM II, 276; SO II, 397.

Primjerak je, čini se, nepotpun na kraju, ili su izgubljeni listovi koji sadrže samo neke dodatke.

Gornji naslov dali smo prema tekstu i smislu autorovih riječi u uvodu. Inače, pravi naziv ovog djela ne nalazimo ni u rukopisu, niti u izvorima koji su nam pristupačni. Ime pisca pak navedeno je u rukopisu i u gornjim izvorima. Bio je kadija u više mjesta od Soluna do Kaira (v. Nev'īzade 'Aṭā'ī, 723). Ne smije ga se zamijeniti, — zbog naziva Riḍā'ī, — sa drugim piscem, poznatim pod tim nazivom, koji je također napisao zbirku fetvi, a to je 'Alī-efendī b. Muḥammad Riḍā'ī, čiju zbirku: فتاوى رضائى — نقد المسائل فى جواب المسائل navode svi izvori, i za koga kažu da je umro istog, gore navedenog datuma. Usljed ove sličnosti u imenu, čini se, da su neki izvori pali u zabunu i pomiješali ovu dvojicu pisaca.

Početak:

الحمد لله العلىّ على لطفه الحقىّ والجلىّ والصلاة على النبىّ الكريم ... وبعد فيقول فقير
عفو الله تعالى محمّد على المعروف برضائى ... لما تشرفت بخدمة احكام القضاء فى مدينة
سلانيك الفردوسيّة القضا ... ووقع بعض الوقائع فكثرت المراجعة الى كتب الشرائع فجمعت
الواقعات وبعض المهات ... فجاء مجموعا يجتمع به الخاطر جامعا للمهات والنوادر ولما عرضته
على بعض الاصحاب سألنى ان ارتّبه على الابواب ... كتاب الطهارة ... فرض الوضوء بمكة
ونزلت آيته بالمدينة

L. 322; 26,5 × 16. *Nasḫ* lijep, pisan različitim perom, veoma vještom rukom. Prvih deset lista je izgubljeno i dopisano kasnije drugim rukopisom. (Prvi list nije izgubljen, a njegov je prepis ponovljen). U drugoj polovini pismo je sitnije, pisano oštrim perom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, oštećen, sa pozlaćenim ornamentima na sredini korica.

Rukopis potječe iz druge polovine XVII, ili početka XVIII stoljeća.

Na naslovnoj stranici nalazi se dio sadržaja i imena ranijih vlasnika (Mustafa Kebirizade, es-Sejjid Jahja Vakifi, ?, 1130/1717, Arif Šerefzade, 1178/1764, Husejn Nuruddin Hafizzade, koji je zabilježio da je rukopis kupio, kada je bio zamjenik kadije — naib — u Gradačcu i Gračanici, 6. redžeba 1284/1867. Tu je i njegov mali lični pečat). Na rubu lista 319 nalazi se kratka bilješka, pisana sitno rukom prepisivača, u kojoj se kaže da poglavlje: اصل الباب الى الوصية i dalje do kraja rukopisa ne postoji u originalnom primjerku autora, jer je njegov primjerak završen prethodnim kratkim poglavljem: وصى القاضى , a ovaj višak, izgleda, da je kasnije dodat.

(قوله : اصل الباب الى آخر الكتاب ليس فى نسخة مكتوبة للمصنف بل تمت عند تمام
نسخة : وصى القاضى ولعل الزيادة من الالحاقات)

1713. فتاوى الانقروى **432.**

مجموعة الفتاوى

Zbirka fetvi, što ju je napisao šejḫul-islām Maulā Muḥammad b. Ḥusayn al-Anqarawī, umro 1098/1686. Pisac je bio muderis, kadija (u nekoliko glavnijih mjesta turske carevine) i pod kraj života šejhul-islam. Ovu zbirku je sabirao više godina iz raznih fikhskih djela i rasporedio je po poglavljima fikha.

GAL II, 436.

Početak je:

كتاب الطهارة ويتوضأ بماء السماء والمراد بماء السماء ماء المطر والندا والثلج والبرد اذا كان متقاطرا

Ovaj primjerak je nepotpun s početka.

L. 325; 31 × 19,5. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crtom. Po rubovima listova ima komentara i ispravaka, pisanih sitno, rukom istog prepisivača. Papir žućkast, glat, čvrst, listovi s početka dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

Prepisao Ibrahim-beg b. 'Abdulwahhāb, 27. ramazana 1107/1695.

(قد وقع الفراغ من تسويد هذه النسخة الشريفة المسمى بمجموعة الفتاوى للمولى المرحوم
شيخ الاسلام محمد افندى الشهير بانقروى على يدى اضعف العباد ... ابراهيم بك بن عبد
الوهاب ... فى سبعة وعشرين من شهر رمضان المبارك سنة سبع ومائة والف)

Na kraju je bilješka, u kojoj se kaže da je primjerak uvakufio Muhamed Baki Džino-zade.

1714—1715. ISTO **3647, 4004.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: كتاب فتاوى الانقروى . Komplet u dva sveska, koji su jednako obrađeni i prepisani istim rukopisom.

L. 647 (337 + 310); 20 × 15. *Ta'līq*, pisan hitrom i vještom rukom, na brzinu. Papir bijel i tamnobijel, glat, čvrst; povez kožni, oštećen.

Svezak prvi — الجلد الاول, sadrži fetve od početka djela do kraja poglavlja: فصل في الشهادة على الارث والنسب. Po rubovima listova ima ispravaka i komentara.

Svezak drugi — الجلد الثاني, nastavak prethodnog. Sadrži fetve od početka poglavlja: فصل في الشهادة على الشهادة do konca djela.

Prepisao cijelu zbirku Sā'atī? Muṣṭafa b. Muḥammad b. Ša'bān, u utorak 22. džumadel-ahira 1132/1719.

(تم ... في يوم ثلثاء ٢٢ من جمادى الاخر سنه ١١٣٢ من يد ... ساعتي ؟ مصطفى بن محمد بن شعبان)

Na početku prvog sveska nalazi se sadržaj za oba dijela. Na završetku je prigodna rečenica u sroku. Na kraju drugog sveska nalazi se kraća risala na turskom jeziku o diobi nasljedstva, prepisana rukom istog prepisivača. To je, držimo, risala zvana: مفهوم فرائض Početak joj je: ميته حقوق اربعه ترتب ايدر

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1716. ISTO **291.**

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije: فتاوى انقروى

L. 382; 29,5 × 14. *Ta'līq*, veoma lijep, sitniji, složen, pisan rukom vještog kaligrafa. U vrhu prve stranice je veoma lijep unvan, u kome je nacrtano raznobojno cvijeće na zlatnoj podlozi. Slike su žive, što je rijetkost u unvanima. Nazivi izvora i istaknute riječi podvučene su crvenom crtom. Sve stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a rubovi crvenom linijom. Po rubovima listova ima dosta komentara, pisanih sitno i lijepo rukom istog prepisivača. Listovi 294—300 su neispisani. Papir tamnobijel i žućkast; povez kožni, obilno ukrašen lijepim pozlaćenim ornamentima. Prerez listova također je ukrašen zlatnom bojom.

Rukopis potječe iz XII/XVIII stoljeća.

Na početku je sadržaj, pisan rukom prepisivača. Na naslovnoj strani je naslov djela i bilješka o samom djelu. Iznad toga je ime ranijeg vlasnika (el-Hadž Mustafa, kadija). U ličnom pečatu može se pročitati datum: 1151/1738. Na listu 293 nalazi se bilješka prepisivača, u kojoj se kaže da je završen »treći svezak« — تم الجلد الثالث... ويتلوه كتاب الاجارة. Poslije neispisanih listova slijedi pak poglavlje: الباب الاول في القسمة وما يتعلق بها

Uvakufio Mehmed-efendija Svrzo, sin Muhamed-agin (iz Sarajeva), 1921. godine, — o čemu se nalazi kratka bilješka na početku.

1717. ISTO **222.**

U rukopisu je zabilježen naslov: فتاوى انقروى افندى. Primjerak je nepotpun na kraju.

L. 288; 30 × 17,5. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crtom. Papir tamnobijel, glat; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XII/XVIII stoljeća.

Na početku je sadržaj, pisan rukom prepisivača. Na kraju ima više neispisanih lista.

1718. ISTO **90.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: مجموعة فتاوى الانقروى. Komplet u jednom svesku.

L. 479; 46,5 × 22,5. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, lijep, krupniji, pisan vještom rukom. Naslovi izvora pisani su crvenim i ljubičastim mastilom naizmjence. Istaknute riječi podvučene su crvenom crtom. Po širokim marginama ima komentara, pisanih sitno i lijepo, rukom istog prepisivača. U pisanju ima grešaka. Papir bijel, deblji; povez kožni, sa jednostavnim ornamentima na koricama.

Prepisao as-Sayyid Muḥammad Hāšim b. Dāwūd 'Ārif b. Aḥmad b. Šayḫ Muṣṭafa b. al-Ḥāǧ Yūsuf, 1274/1857.

(قد وقع التمم من تحرير هذه الفتاوى المجموعة ... على يدى الفقير .. السيد محمد هاشم بن داود عارف بن احمد بن شيخ مصطفى بن الحاج يوسف سنة اربع وسبعين ومائتين والف)

Na početku je sadržaj na pokidanim listovima. Na naslovnoj strani, u vrhu, je cijena rukopisa (750 groša), a zatim imena ranijih vlasnika (el-Hadž Muhamed Rešid Hafizzāde — Hafizović —, muftija u Rogatici — Čelebi Pazar — 1274/1857. i njegov sin Hafizzāde Husejn Nuruddīn b. el-Hadž Muhamed Rešid, kadija u Derventi, koji kaže da je rukopis dobio u posjed putem nasljedstva).

1719. صرة الفتاوى **700.**

Zbirka fetvi, koju je napisao Ṣādiq Muḥammad b. 'Alī as-Sāqizī, umro 1099/1687. Pisac je bio kadija, i njegove fetve, što ih je sabrao iz raznih djela, imaju, uglavnom, praktičnu važnost.

GAL II, 436; S. II, 648; ḤḤ II, 1078.

Na završetku je bilješka pisca, u kojoj on kaže da je sabiranje ovih fetvi dovršeno 1059/1649.

Početak:

الحمد لله الذى جعل الفقهاء خيار العباد كما قال رسوله الشفيع يوم التناد من يرد الله به خيرا يفقّهه فى الدين ... قال العبد الفقير ... صادق محمد بن على الساقزى

L. 463; 21 × 16. *Ta'līq* složen, pisan širokim perom, vještom rukom, od više prepisivača. Naslovi izvora i važnije riječi podvučeni su crvenom crtom. Papir žućkast, listovi 214—219 dohvaćeni su jače vlagom, tako da je mjestimice pismo oštećeno, a i drugi listovi, naročito pri kraju, dohvaćeni su vlagom; povez kožni, oštećen crvotočinom.

Prepisao djelomično, — pri kraju —, Murad b. Adem-baša b. Mehmed-aga, a ostalo njegovi prijatelji — kolege —, krajem zul-hidžeta 1122/1710. Prepis je izvršen iz primjerka Ali-efendije, kadije u Đakovici (Yakova).

(تمت هذه النسخة ... عن ايدى بعض اخوانى ونبذة من يد العبد الفقير مراد بن ادم باشا بن محمد اغا ... فى آخر ذى الحجة الشريفة لسنة اثنى وعشرين ومائة والف واستنسخت من نسخة على افندى القاضى بياقوه)

Na naslovnoj strani je bilješka, u kojoj raniji vlasnik Muhamed Baki Džinozade kaže da je rukopis kupio od nekog knjižara u Istanbulu.

Uvakufio Abdulbaki Džino-zade (v. pečate u rukopisu).

1720. ISTO **115.**

Naslov u rukopisu je. كتاب صرة الفتاوى فى الفقه

L. 298; 30,5 × 20. *Nasḫ-ta'līq*, krupniji, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su samo s početka crvenom crticom. Stranice su obrubljene sa dvije crvene linije. Po rubovima manjeg broja listova ima komentara, od kojih su neki na turskom jeziku. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao as-Sayyid Muḥammad b. ad-Derwīš Muḥammad b. Muhammad Ibn Zaytūn al-Arīḥāwī, u subotu 20. safera 1146/1733.

(وكان الفراغ من نسخ هذه النسخة المباركة فى نهار السبت قبيل العصر وهو اليوم العشرين من شهر صفر الخير ... سنة ست واربعين ومائة والف ... على يد افقر العباد ... السيد محمد بن الدرويش محمد بن محمد الشهير بابن زيتون الأريحاوى مسكنا الحنفى)

Na početku je sadržaj, pisan rukom prepisivača.

Iz Šehdi-efendine biblioteke (v. pečat u rukopisu).

1721. ISTO **3776.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: هذا كتاب صرة الفتاوى

L. 264; 29,5 × 20. *Nasḫ*, mjestimično, a mjestimično *ta'līq*, složeni, pisani vještom rukom. Istaknute riječi i nazivi izvora podvučeni su crvenom crticom. Po marginama mnogih listova ima komentara, pisanih rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, deblji, čvrst, mnogi listovi, naročito u drugoj polovini, dohvaćeni su vlagom, tako da je mjestimice pismo oštećeno; povez kožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu i na mnogim drugim listovima nalazi se otisak krupnog ovalnog pečata u kome je upisana čitava bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Jahja Sa'dī b. Mustafa b. Mustafa b. Mustafa b. Aḥmed b. Abdulhadi b. Abdulfettah Hafiz-zade, za svoje muško potomstvo, 1235/1819. Na istom listu ima nekoliko bilježaka sa područja fikha, a zatim krupno pisana bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je ovaj rukopis uvakufio Emin b. Ahmed, artiljerijski pukovnik (serhezārī) carske garde, za Karađoz-begovu medresu (u Mostaru). U malom ličnom pečatu ispod bilješke zapisano je ime: Muhamed Emin, i datum: 1265/1848. Na slijedećih nekoliko lista nalaze se također bilješke s područja fikha i sadržaj. Na kraju su opet bilješke s područja fikha.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1722. الفتاوى العالمكيريه — الهنديه **123.**

Velika zbirka fetvi, u više svezaka, u obliku velikog fikhskog kodeksa (kodificirano islamsko pravo). Izradila specijalna komisija istaknutih učenjaka Indije, pod vodstvom aš-Šayḫ Niẓāmuddina. Inicijativu za ovaj rad dao je sultan Abu'l-Muẓaffar Muḥyiddīn Muḥammad Aurang Zīb 'Ālamgīr — padišah Gāzī, umro 1118/1706.

(Vladao je pedeset godina, od 1068/1657, pa do smrti). Zbirka je dobila naziv po njemu i po zemlji Indiji, — kako je to on sam želio. Uvažena je i služila je kao jedan od glavnih izvora u cijelom islamskom svijetu.

GAL II, 417; S. II, 604; Kairo I, 448; Ahlwardt IV, 271.

Svezak prvi — الجلد الاول i jedini od ove zbirke, koji se nalazi u ovoj biblioteci u rukopisu. Sadrži predmet od početka djela — (كتاب الطهارة) do poglavlja: الفصل الاول فى دخول المسلم دار الحرب

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيد المرسلين وعلى آله واصحابه اجمعين
كتاب الطهارة وفيه سبعة أبواب الباب الاول فى الوضوء

L. 327; 32 × 22. *Nash*, pisan vještom rukom. Po rubovima nekih listova s početka ima malo komentara. Papir bijel i žućkast, čvrst; povez platneni, nov.

Prepis potječe, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

Na početku (l. 1—7) nalazi se traktat s područja tefsira. o tumačenju 15. ajeta u suri *an-Naml*. رسالة متعلقة بقوله تعالى ولقد اتينا داود وسليمان علما . Napisao Ibrāhīm al-Ma'mūnī aš-Šāfi'ī. To je, držimo, Ibrāhīm b. Muḥammad b. 'Īsā as-Sa'īdī al-Miṣrī aš-Šāfi'ī, al-Ma'mūnī (al-Meymūnī), umro 1079/1668 (v. AM I, 32). Rad je posvećen nekom misirskom kadiji Muhamed-efendiji. To je, čini se, rad iz mlađih godina pisca, — u kome se govori o važnosti nauke.

Početak je:

الحمد لله الذى اظهر لبيان ماخفى من وجوه اعجاز كتابه العزيز برهانا مبينا واعجز
فصحاء الاعصار (لعله الامصار) وبلغاء الاقطار ... وبعد فيقول الفقير ... المأمونى الشافعى
ابراهيم

Pismo je kao prethodno od iste ruke.

Na početku su također bilješke s područja nauke o tumačenju Kur'ana, nečitko ime ranijeg vlasnika (Mustafa ...), te stari i noviji pečat ove biblioteke.

1723. الفواكه الطوريه فى الحوادث المصريه 239.

Zbirka fetvi, što ju je sabrao i napisao Muḥammad b. Ḥusayn b. 'Alī aṭ-Ṭūrī al-Ḥanafī al-Qādirī. Djelo je dovršio 1138/1725. U njemu je pisac sredio i znatno, zapravo mnogostruko, proširio fetve, što ih je napisao Sirāğuddīn 'Omar b. 'Alī b. Fāris Qārī' al-Hidāya (v. br. 1686).

Kairo I, 453; GAL II, 80 (s tim, što je navedeno pogrešno na mjestu gdje se govori o piscu Sirāğuddīn 'Omar b. Isḥāq al-Hindī, — a u stvari nije riječ o proširenju njegovih fetvi, nego fetvi gore navedenog pisca).

Pisac prenosi fetve gore navedenog djela pod naslovom: سئل — اجاب , a svoja proširenja pod naslovom: قلت — اجبت . Gornji naslov zbirke je prema riječima samog autora u uvodu, a neki su joj dali naziv: فتاوى الطورى ili الفتاوى الطوريه . U rukopisu je naslov: هذا كتاب فتاوى الشيخ الامام ... محمد حسين بن على الطورى

Početak:

الحمد لله الذى عظم نوع الانسان وشرفه على مر الازمان ... اما بعد فيقول ... محمد
بن حسين بن على الطورى الحنفى القادرى ... لما كان علم الشريعة من اجل ما يفتخر به الانسان
... وكان ممن اعتنى بجمع فتاوى مهمة ... سراج الدين عمر قارئ الهداية ... اردت ان
ارتبها على ابواب الفقه ... وزدت عليها مسائل كثيرة الوقوع ... واشرت الى ما افتى به الشيخ
بقول وسئل

L. 684; 28 × 16. *Nash* sa nešto *ta'līqa*, pisan u razmaknutim redovima, lijepim rukopisom. Prve dvije stranice ukrašene su sa tri tanke crne, širokom zlatnom i crvenom linijom, a ostale sa dvije crvene linije. Papir bijel i žućkast; povez kožni, sa ornamentima na koricama. Primjerak je očuvan.

Prepisao Muḥammad Sened? al-Manṣūrī, u petak 26. rebiul-ahira 1150/1737.

(تمت فتاوى الشيخ الطورى ... على يد افقر العباد ... محمد سند المنصورى ... يوم
الجمعة المبارك سادس عشرى ربيع الثانى سنة خمسين ومائة والف)

Na prvom zaštitnom listu je krupno i lijepo pisan naslov pismom *tulut*, kratka bilješka na turskom jeziku, pisana crvenim mastilom, u kojoj se kaže da je ova zbirka fetvi uvažena i tražena među islamskim učenjacima, — te sadržaj. Na završetku su dva prigodna stiha, kojima se poslužio prepisivač.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1724. نقول البهجة 1476.

»Izvori djelu بهجة الفتاوى «. U rukopisu je naslov: هذا كتاب نقول البهجة . To je zapravo ispravak i izvori zbirke fetvi na turskom

jeziku, zvane *Bahğat al-fatāvā*. Ovo djelo *(Nuqūl al-Bahğa)* je na arapskom jeziku. Napisao ga je, držimo, al-Maula Muḥammad al-Fiqhī al-'Aynī 1166/1752, koji je sredio i redigovao osnovno djelo *(Bahğat al-fatāvā)* i bio učenik njegova autora (v. br. 1492,[3] i kasnije u poglavlju: Fetve — Turski, — br. 1763).

L. 208; 21 × 12,5. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, sitniji, pisan uvježbanom rukom. Naslovi izvora podvučeni su crvenom linijom. Papir bijel i žućkast, glat, čvrst; povez polukožni.

Prepisao neki al-Kutābī, 1189/1775, kako se može razumjeti iz bilješke na kraju, pisane slabim arapskim stilom. U toj nejasnoj bilješci navodi se dalje ime: Salih b. Mustafa, što je, držimo, ime prepisivača.

Na početku je bilješka s područja fikha. Na posljednjem listu su poučni stihovi.

FETVE
(AL-FATAWA)
Turski

1725. Zbirka (مجموع) , 2 **1662.**

L. 61 (43 + 18); 22 × 15,5. *Nasḫ* krupniji, pisan uvježbanom rukom, u razmaknutim redovima. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—42. فتاوى كمال پاشازاده

Zbirka fetvi, što ju je napisao Šamsuddīn Aḥmad b. Sulaymān Kemāl-pašazāde, umro 940/1533. Naslov djela i ime pisca označeni su u rukopisu. Inače, ovu zbirku većina izvora ne navodi. Sudeći po stilu i sadržaju, ne može se sa sigurnošću reći da je ova zbirka rad navedenog autora.

Pertsch (Berlin, t), 155.

Fetve su date pod naslovima: مسئله — الجواب

Početak:

الحمد لله رب العالمين ... وبعده عزيز يارانلر ايچون ائمهٔ حنفيه دن بر قاچ مسئله جمع ايلدك

2. L. 43—61. (رسالة فى سجدة السهو)

Traktat na turskom jeziku o *sehvi-sedždi*, od nepoznatog pisca. U rukopisu je zabilježen naslov:

بوكتاب سجدهٔ سهوه متعلق اولان مسائل بيان ايدر .

Rad je posvećen nekom Ferhad-agi, nadzorniku carske konjušnice, kako se to kaže u uvodu. U uvodu su navedeni i izvori kojima se pisac služio.

Početak:

حمد فى غايه وشكرى بى‌نهايه اول موجد ذى الجود كيم عالمى كتم عدمدن صحراء وجوده كتوردى ... بلكل كه اى اخوان صفا ... سرچشمهٔ اعيان ... امير كبير اصطبل عامر فرهاد اغا حضرتلريك ... خدمت شريفلرينه هديه ايچون .

Prepisao oba djela Aḥmad b. al-Ḥāğğ 'Omar Dervišzade Bilayli, »hodža iz Bilaja« ili Bjelaja (mjesto u Krajini, na putu Bos. Petrovac — Kulen-Vakuf), mjeseca rebiul-ahira i džumadel-ula 1184/1770.

(كتب احمد بن الحاج عمر بيلايلى بمحافظة قلعهٔ بيلاى فى ٢٠ ربيع الآخر وجمادى الأولى سنة ١١٨٤) .

Na naslovnoj strani pod br. 1 nalazi se prepis murasele na turskom jeziku, u kojoj se daje ovlaštenje Husejn-efendiji, imamu bihaćke mahale Prekounje, da može obaviti jedno vjenčanje. *Muraselu* izdao i potpisao Sejjid Mahmud, kadija u Kamengradu i Bihaću, 1190/1776. Na završetku prvog djela je prigodni stih na turskom jeziku, a onda slijede dvije stranice, na kojima se nalaze vježbe u pisanju. Na završetku pod br. 2 je jedno pobrisano ime, potpis prepisivača i kratka dova. Na posljednjem listu su poučne izreke na arapskom jeziku.

Rukopis je uvakufio Muhamed-paša Bosnevi, 1274/1857, kako je to označeno u pečatu, koji se nalazi na više mjesta u rukopisu

(قد وقف هذا بوكتاب شريف محمد پاشا بوسنوى ١٢٧٤)

(To je, držimo, Muhamed Fadil-paša, starinom sa Krima a rođen u Sarajevu, gdje je živio i službovao do austrougarske okupacije Bosne. Uskoro potom 1878. odselio je u Tursku gdje je i umro 1300/1882).

1726. فتاواى ابو السعود **4561.**

فى اوطا خرم

Zbirka fetvi, što ih je dao šayḫ al-islām Abu 's-Su'ūd Aḥmad b. Muḥammad al-'Imādī, umro 982/1574. Primjerak je nepotpun

s početka, pa nedostaje originalni naslov i ime sabirača fetvi. Gornji naslov nalazi se na donjem prerezu listova. Naime, bilo je više učenjaka, savremenika navedenog autora, koji su sabirali, sredili i izdali njegove fetve, pa nije izvjesno ko je sabirač i priređivač ove zbirke. Raspoređena je po poglavljima fikhskih djela, a fetve su date pod naslovima: الجواب — مسئله.

ḪḪ II, 1219—20.

Treba reći, da sve fetve u ovoj zbirci nisu samo od Ebus-Su'ūda, iako su od njeg u velikoj većini. Ima ih, naime, u manjem broju, koje su dali drugi muftije, odnosno šejhul-islami (uglavnom Ibn Kemal-paša, Ali el-Đemālī — Zenbilī, — umro 932/1526 — i neki Ahmed, — držimo, Ahmed Šemsuddīn-efendi Kadizade, — umro 988/1580).

L. 182; 29 × 17,5. *Ta'līq* i *nasḫ*, pomiješani, složeni, pisani sitno, oštrim perom, vještom rukom. Naslovi su pisani crvenim mastilom, a stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel, deblji; mnogi listovi su dohvaćeni vlagom i oštećeni; 30 lista s početka, kao i povez, otkinuti su i izgubljeni.

Prepisao Ṣāliḥ b. 'Oṯmān al-Bosnawī al-Moqrawī? (Bošnjak iz Mokrog?), krajem šabana 1031/1621. To je prema onom što smo mi mogli razumjeti i riješiti iz bilješke prepisivača na kraju rukopisa, koja nije potpuno jasna i razgovijetna, jer je datum označen slovima *ebđeda* u rečenici. Evo njegove bilješke o tom:

فتاوايه اولدى تاريخ املا از رسمها تمّ بعون المولى
تسعماة ؟
تحريرا فى اواخر شعبان
كتبه الفقير ... صالح بن عثمان البوسوى المقروى

Posljednja riječ u bilješci označava, — držimo — da je prepisivač iz mjesta Mokro. Pod tim nazivom ima više manjih mjesta u Bosni i Hercegovini, a najpoznatija su ona u okolini Sarajeva i Mostara, pa nije jasno iz kojeg je naš prepisivač. Činjenica je samo, — sudeći po ljepoti rukopisa i tačnosti prepisa, — da je on bio veoma učen čovjek.

Rukopis je kupljen za Biblioteku od nasljednika Muhameda Garčevića iz Banje Luke.

1727. Zbirka (مجموع) , 2 **4175.**

1. L. 1—13. المعروضات فى الفتوى
للمولى ابى السعود

Fetve za neke slučajeve, koji se uređuju zakonima sultana Sulejmana. Napisao šeyḫul-islām Abu's-Su'ūd, umro 982/1574. Fetve su sa raznih područja islamske nauke, a date su pod naslovom: مسئلة — الجواب.

GAL II, 439; Rieu, 248.

Čini se, da je ovo samo jedan dio fetvi iz rada *al-Ma'rūḍāt*.

Početak:

الحمد لله رب العالمين ... اما بعد سعادتلو ... مرحوم شيخ الاسلام ... حضرت مولانا وشيخنا ابو السعود..امر سلطانى وحكم خاقانى ذكر اولنان مسائله منوال اوزره ايدوكنه شبهه اولميوب احوال شكل اولوب كشف وبيان ... بعض عرض اولندى ...كتاب صلوة بعض مسلة ترك قريه لرنده اصلا مسجد اولميوب .

20,5 × 15. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, pisan vještom rukom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova ima komentara. Papir tamnobijel, deblji; povez polukožni, oštećen, posljednja korica izgubljena.

2. L. 13—64. قانون نامه

Zbirka turskih zakona i naredaba sultana Sulejmana i drugih halifa, — zajedno sa fetvama Ebu's-Su'ūda i drugih muftija.

Početak te zbirke je:

سلطان سليمان خان زماننده مرحوم شيخ الاسلام ابو السعود عصر نده اولان قانون نامه دركه .

Pismo kao gore.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku su poučni stihovi, bilješke s područja fikha, fetve i detaljan sadržaj cijele zbirke, napisan rukom prepisivača. Na kraju je prepis potvrde (koja se ovdje pogrešno naziva berat) iz godine 1161/1748. o potpunom primanju prinadležnosti, — koju potvrdu daje imam jedne džamije, te jedna predstavka (arzuhāl) sudu.

1728. فتاوى قول بش مفتى **199.**

حمعها المولى ولى افندى بن يوسف

Zbirka fetvi, poznata pod navedenim naslovom (Fetve petorice muftija). Tu su sabrane fetve koje su dali petorica znamenitih učenjaka i muftija: Šayḫul-islam Abu's-Su'ūd (umro 982/1574), Kemal-pašazāde (umro 940/1533), Šayḫ Muḥammad-efendī b. Ilyās Čiwī-zāde (umro 954/1547), Sa'dī Čelebī-efendī (umro 945/1538) i 'Alī Čelebī-efendī al-Ğamālī (umro 931/1525). Zbirku je sabrao i sredio al-Maulā Walī-efendī b. Yūsuf (umro 1078/1667. Ovaj datum smrti navodi OM II, 63. On mu tu navodi zbirku fetvi pod naslovom: مجموعة الفتاوى. Držimo da je to ova zbirka). Primjerak je nepotpun na kraju, jer prepis nije dovršen.

Kairo, t, 70; Blochet, t, 191 i 193; Pertsch, t, 155.

Fetve su date u obliku pitanja i odgovora (الجواب — مسئلة).

Početak:

وفقنا لمناهج هدايتك ياولى العصمة والتوفيق واهدنا الى مسالك عنايتك ... اما بعد ...

اشبو عبد فقير ... ولى بن يوسف .

Nasḫ i *ta'līq* pomiješani. Po rubovima listova ima nešto komentara. Papir bijel, deblji, glat; neki listovi su dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen, druga korica izgubljena.

Rukopis potječe iz XIX stoljeća.

Na početku je sadržaj. Na naslovnoj strani su imena muftija, čije su fetve uvrštene u ovu zbirku.

1729. فتاوى الاسكوبى **839.**

Zbirka fetvi, što ih je sabrao i napisao Pīr Muḥammad (b. 'Abdullāh) al-Uskūbī, umro oko 1030/1620. Pisac je rodom iz Istanbula, a bio je muftija u Skoplju i Solunu. Neki mu još daju nadimak Kör muftī (yekčešm).

Ismā'īl-paša, Ḍail II, 155; Kairo, t, 70; Es'ad-efendī (Istanbul 1262), 65; M. Ṭureyyā, SO IV, 142.

Prema ḤḪ (II, 1229 i 1746) može se razumjeti da je ovoj zbirci naslov: معين المفتى فى الجواب على المستفتى — što rukopisni primjerci ne potvrđuju. Istina, pod tim naslovom navodi mu zbirku fetvi i M. Tahir, OM II, 61.

Na donjem prerezu našeg rukopisa napisan je naslov: فتاوى كور مفتى الاسكوبى

Fetve su date pod naslovom: الجواب — مسئلة. Ispod fetvi (koje su na turskom jeziku), nalaze se citati izvora na arapskom jeziku. Iz više primjeraka ovih fetvi koje mi imamo, vidi se da zbirka ima dosta različite verzije, prema kojima su broj pitanja i njihov raspored u pojedinim poglavljima različiti u raznim primjercima.

Početak:

كتاب الطهارات (مسئلة) ايدسى اولان كمسنه حدث واقع اولديى اولاديى شبهه

ايلسه ايدست التى لازم اولورمى الجواب اولماز ومن شك فى الحدث فهو على وضوئه ...

L. 260; 20 × 12,5. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su mjestimice crvenom crticom. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i jednom širom zlatnom linijom. Po rubovima nekih listova ima nešto komentara, pisanih rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez kožni, sa ornamentima na koricama.

Prepisao Muṣṭafā b. Aḥmad, kadija u Istanbulu, početkom mjeseca ševvala 1042/1632.

قد وقع الاتمام ... فى سنة اثنى واربعين والف فى شهر شوال المكرم فى مدينة قسطنطينية

عن يد اضعف العباد مصطفى بن احمد القاضى .

Na početku su dva nečitka lična pečata i sadržaj. Na kraju ima nekoliko neispisanih lista.

Uvakufio el-Hadž Omer-efendi Akhisāri (iz Prusca), 1284/1867 (v. pečat i bilješku u rukopisu).

1730. ISTO **1510.**

U rukopisu je zabilježen kasnije naslov: فتاوى اسكوبية ; na donjem prerezu: فتاوى اسكوبى .

Početak u ovom primjerku je:

طپراق ابريق ايله دمر ابريقدن وضوء قنغيسى اوليدر الجواب طپراقدن اولمق آدابندندر .

L. 357; 20 × 12. *Ta'līq* krupniji, pisan širokim perom, vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima mnogih listova ima komentara. Papir bijel, deblji; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao ... Ibn 'Iwaḍ al-Kermayānī, 20. šabana 1047/1637.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه الفتاوى .. عن يد العبد الضعيف .. ابن عوض

الكرمیانی ... فى اليوم العشرين من شهر شعبان المعظم لسنة سبع واربعين الف) .

Ispod te bilješke, koja je napisana rukom prepisivača, nalazi se druga bilješka, napisana kasnije, drugim, slabim rukopisom, u kojoj se navodi ime drugog prepisivača (Aḥmad b. Muḥammad b. Mu'izz), bez oznake datuma, — što, držimo, nema veze sa ovim rukopisom, jer je slučajno zabilježeno sa nekog drugog rukopisa, vjerovatno onog iz koga je ovaj primjerak prepisan.

Na početku su bilješke s područja fikha i hadisa, ime ranijeg vlasnika (Ahmed b. Mustafa iz Dubnice — Zvornik — za vrijeme kada je bio muderis medrese Husrevije u Sarajevu), te sadržaj.

Uvakufio Hadži Ahmed-efendija, muderis, za Gazi Husrev-begovu medresu u Sarajevu.

1731. ISTO **3490.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: كتاب فتاوى اسكوبى

Početak je kao pod br. 1729.

L. 323; 20,5 × 12. *Ta'līq* lijep, pisan u razmaknutim redovima, vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crtom. Papir bijel i žućkast, glat; povez poluplatneni, nov.

Prepisao Muḥammad b. Hağī 'Alī Erzerūmī, 1065/1654, za Mustafa-efendiju, šefa kancelarije, a poslije Mustafa-paša, valija Erzeruma.

(تم الكتاب ... لاجل رئيس الكتاب مصطفى افندى حالا رئيس مصطفى پاشا والى

ارض روم ... لسنة خمس وستين والف كتب هذا الكتاب محمد بن حاجى على ارض رومى)

Na naslovnoj strani je ime ranijeg vlasnika (Omer b. Hadži Muhamed) i prepis jedne fetve koju je potpisao 'Alā'uddīn, sarajevski muftija.

1732. ISTO **4118.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: كتاب فتاوى اسكوبى

Početak je kao pod br. 1729.

L. 321; 19,5 × 13. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Naslovi izvora i istaknute riječi podvučene su crvenom linijom. Sve stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po rubovima listova ima dosta komentara, uzetih iz raznih izvora, pisanih većim dijelom sitno i lijepo, rukom prepisivača. Ima i nekoliko umetnutih listića sa komentarom. Papir tamnobijel i žućkast, glat, mnogi listovi pri vrhu dohvaćeni su vlagom; povez kožni, oštećen, sa pozlaćenim ornamentima na koricama.

Prepisao Muḥammad ad-Drāmawī (iz Drame — Grčka), u vremenu od 2. muharema do 26. safera 1067/1656.

(بدئ بكتابة هذا الكتاب فى اليوم الثانى من محرم الحرام لسنة سبع وستين الف وقد وقع

الفراغ من تسبيقه ... على يد الفقير ... محمد الدراموى فى يوم الاربعاء السادس والعشرين من

صفر الخير السنة المزبورة) .

Na početku veći broj (18) lista sadrži razne fetve, prepisane iz drugih zbirki, rodoslovlje Božijeg poslanika Muhammeda, kratke biografije Sejjid Šerif Džurdžanije i Mula Džamije, poučne stihove na arapskom i perzijskom jeziku, te sadržaj. Mnoge od ovih bilježaka, kao i sadržaj, napisao je sam prepisivač. Na jednom mjestu on se potpisao: Muḥamed b. Ḫalīl ad-Drāmavi, i iz bilježaka na tom mjestu vidi se da je dobro poznavao arapski i perzijski jezik. Na kraju je također više lista ispunjeno fetvama. Tu se nalazi i nekoliko stihova na perzijskom jeziku, te recepti na turskom jeziku za neke lijekove i konačno nekoliko datuma iz turske povijesti.

Uvakufio Osman-efendija Sokolović iz Sarajeva, za Gazi Husrev-begovu biblioteku, 1951. godine, kako je to vlastoručno zabilježio na jednom listu na početku.

1733. ISTO **3584.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: فتاوى الاسكوبى . Početak je kao pod br. 1730.

L. 244; 20,5 × 15. *Ta'līq* i *nasḫ* naizmjence, pisani vještom rukom istog prepisivača. Na kraju je nekoliko lista dopisano drugim rukopisom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel, deblji, listovi od 219 pa do kraja znatno su oštećeni i djelomično uništeni vlagom; povez kožni, također mnogo oštećen vlagom tako da je druga korica uništena.

Rukopis potječe iz XI/XVII stoljeća.

Na početku je sadržaj, napisan kasnije, te nekoliko neispisanih lista koji su dohvaćeni vlagom. Na naslovnoj strani je krupno i lijepo pisana bilješka pismom *ṯuluṯ*, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Ahmed-aga, nadzornik harema u carskom dvoru, »za svoju medresu u gradu Mostaru« 1064/1653.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1734. ISTO **703.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذه فتاوى الاسكوبى . Na donjem

prerezu listova i u vrhu prve stranice neko je pogrešno napisao naslov: پچوی زاده فتاواسی i فتاوای چوی زاده

Početak je ovdje kao pod br. 1730.

L. 253; 20 × 14. *Ta'līq* krupniji, pisan uvježbanom rukom, u razmaknutim redovima. Istaknute riječi podvučene su crvenom, a mjestimice crnom crtom. Papir bijel, čvrst; povez polukožni.

Prepisao Ṣāliḥ b. Ḥusayn, imam u kasabi Rogatica (Čelebi Pazar). Prepis je dovršio kao zamjenik kadije (naib) u Novskoj Bekiji (ostatak Herceg Novog), u tvrđavi Onogošta (Nikšić), 1. rebiul-evela 1142/1729.

(قد تم الكتاب ... من يد العبد الفقير صالح بن حسين الامام فى چلبى بازار قد تمت فى وقت النيابة ببقية نوى ... فى غرة ربيع الاول لسنة اثنى واربعين ومائة والف فى قلعة اونوغشته – تحريرا فى قلعة اونوغشته سنة ١١٤٢) .

Na prvom zaštitnom listu je popis izvora kojima se je pisac služio i sadržaj. Na naslovnoj strani je prilično nejasna bilješka o djelu i piscu, u kojoj se kaže da je pisac muftija u Solunu, da je sljedbenik šejhul-islama Muhamed Čuvizade i da je učinio dobro, što je poslije fetvi prenio citate iz izvora kojima se služio. Na kraju je recept na turskom jeziku za lijek, kojim se liječi jedna vrsta prelazne konjske bolesti (šuga — آت اویوز اولسه علاج بودركه), te neki zapis sa crtežom, čini se, protiv zubobolje.

1735. ISTO **1970.**

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب فتاوى الاسكوبى. Početak je ovdje kao pod br. 1729.

L. 216; 20,5 × 13,5. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su, mjestimice, crvenom crticom. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao neki Munla Seyfullāh, 1159/1746.

كاتبه بحروفه سيف الله سنة ١١٥٩

Na prvom zaštitnom listu je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Abdulkerim Defterdarizade — Defterdarević —, 1254/1838), te bilješka na arapskom jeziku, od Hadži Mehmeda Handžića, u kojoj on navodi neka poglavlja, u kojima se nalaze »rijetke i važne fetve«. Na kraju je sadržaj nekog drugog fikhskog djela, napisan kasnije i pogrešno uvezan u ovaj svezak.

1736. ISTO **1535.**

Na donjem prerezu listova nalazi se naslov: فتاوى اسكوبى. Primjerak počinje kao pod brojem 1730.

L. 197; 20 × 12. *Ta'līq* sitniji složen, pisan veoma vještom rukom. Listovi 2, 4, 7—11 izgubljeni su i dopisani kasnije drugim rukopisom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Naslovi poglavlja (*kitab* ...) pisani su zlatnim mastilom. Papir tamnobijel, jednim dijelom tanji, a drugim dijelom deblji; mnogi listovi dohvaćeni su vlagom; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na sredini korica.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu je ime ranijeg vlasnika (Muhamed Baki) i recept na turskom jeziku, sa preporukom, za neki lijek. Recept je, kaže se, prepisan od Sejid Muhamed-efendije Šejhzade, sarajevskog munle i beogradskog muftije, 1211/1796. Na slijedećim listovima su dove, bilješke s područja fikha, formular potvrde na turskom jeziku o oslobađanju roba, poučne izreke i sadržaj. Na naslovnoj strani je bilješka zavještača i njegov lični i vakufski pečat. Na kraju su bilješke s područja fikha i hadisa.

Uvakufio Abdulbaki-efendi Džino-zade (v. bilješku i pečat u rukopisu).

1737. ISTO **4001.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: كتاب فتاوى الاسكوبى. Početak je kao pod br. 1729.

L. 221; 20 × 13,5. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crtom. Po rubovima nekih listova u prvoj polovini rukopisa ima nešto komentara. Papir tamnobijel i bijel, deblji; povez kožni, oštećen i rastavljen od listova.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XII/XVIII stoljeća. Istina, na završetku se nalazi skraćen nejasan datum: فى ٣٤, što bi moglo značiti, da je rukopis iz 1034/1624. godine.

Na početku je sadržaj, lirski stihovi na turskom jeziku, bilješka sa područja fikha, — te nekoliko riječi iz starog grčkog jezika, sa prevodom na turski jezik. To je, zapravo, jedna rečenica — ajet — iz Indžila, u kome se nagovještava dolazak Božijeg poslanika Muhameda. Riječi su dosta iskrivljene i nije im naveden izvor.

U vrhu prve stranice je otisak ličnog pečata, u kome se može pročitati ime: Mustafa. Na nekoliko mjesta u rukopisu nalazi se veći okrugli pečat, u kome je upisano da je primjerak uvakufio

es-Sejjid eš-Šejh Muhammed b. Ahmed Berberzade (Berberović), 1200/1785.
(وقف هذا الكتاب حسبة لله وطلبا لمرضات الله الوهاب السيد الشيخ محمد بن احمد
الشهير بربرزاده — ١٢٠٠) .

Na posljednjoj strani su tri fetve na turskom jeziku.
Iz Karađoz-begove biblioteke.

1738. ISTO 4277.

U rukopisu je zabilježen naslov: مجموعة فتاوى i كتاب فتوائ اسكوبى محمد افندى الاسكوبى . Početak je kao pod br. 1729.
L. 245; 19,5 × 13. *Ta'līq* sa nešto *nasha*, pisan vještom rukom. Po rubovima nekih listova, naročito u drugoj polovini, ima nešto komentara. Papir tamnobijel, deblji, mnogi listovi su dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen, prva korica je otkinuta i izgubljena.
Rukopis potječe iz XII/XVIII stoljeća.
Na početku su poučne izreke na arapskom jeziku, ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Abdullah Asim Hulūsīzade, kadija u Kajsariji, koji kaže da je rukopis kupio u Istanbulu 1241/1825), formulari za murasele, hadisi i *esmāi-husnā*. Na naslovnoj strani je sadržaj, pisan rukom prepisivača. Na kraju je nekoliko fetvi na turskom jeziku i kraća dova na arapskom jeziku.

1739. فتاوای اسعد افندی 486.

Zbirka fetvi, što ju je napisao neki Es'ad-efendī, kako se to razumije iz gornjeg naslova, koji je prepisivač napisao po prerezu listova. Ko je, zapravo, taj pisac, nije jasno, jer je bilo više učenjaka pod tim imenom. Vjerovatno je to jedan od brojnih muftija koji su nosili gornje ime i koji su zauzimali položaj šejhul islama. (Mehmed Es'ad-efendī b. Hodža Sa'duddīn, umro 1034/1624; Mehmed Es'ad-efendī Abu Isḥāq-efendīzāde, umro 1166/1752; Mehmed-Es'ad-efendī Vessafzāde, umro 1192/1778; Ahmed Es'ad-efendī Salihzāde, umro 1230/1814. i drugi, — v. Š. Sami, QA II, 908—909, pod »Es'ad-efendī« i »Ilmiye Salnamesi« 1334, str. 437, 524, 545, 569, 609 i 633). Međutim, u svim izvorima, koji su nam pristupačni, uključujući i gore navedene, ne nalazimo zbirku fetvi pod gornjim naslovom. Kairo, t, 71 navodi djelo *Fetāwā* od nepoznatog pisca, ali ne znamo da li je to ova zbirka. (Nije ovo ni zbirka: الاسعدية

الفتاوى koju neki izvori navode, — v. Ismā'īl paša, Ḏail II, 155, — jer je ta zbirka na arapskom jeziku u dva sveska od poznatog autora, Es'ad b. Ebi Bekr al-Uskudārī al-Medenī, umro 1116/1704).

Početak:
الحمد لله رب العالمين ... كتاب الطهارة صاحب عذراولان زيد مبتلا اولديغى عذردن
غيرى حدث ايچون ابدست الق مراد ايتدكده اول عذرك قانى منقطع اولوب .

Završetak je:
زيد فوت اولوب لابوين عمى قزى هندى ترك ايتدكده زيدك عمه سى اوغلى دخى
زيده وارث اولورمى الجواب اولماز .

L. 279; 24 × 17. *Ta'līq* krupniji, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima. U vrhu prve stranice je unvan, u bojama, na zlatnoj podlozi. Na prve dvije stranice nalaze se zlatni ukrasi između redaka. Rubovi ovih stranica obrubljeni su tankim crnim i širokim zlatnim, a ostali crvenim linijama. Po rubovima malog broja listova ima komentara, pisanih rukom istog prepisivača. Papir žućkast i bijel, čvrst; povez kožni, sa pozlaćenim ornamentima na koricama.
Prepis je dovršen krajem džumadel-ahira 1210/1795.
(تمت الكتاب ... فى سنة عشر ومائتين والف فى سلخ شهر جمادى الآخر).

Na početku su dvije sultanske naredbe iz 1193/1779, kojima se ukidaju neki raniji propisi, zatim bilješke s područja hadisa i fikha, te sadržaj, što je sve pisano rukom prepisivača. Na kraju navedenih naredaba nalazi se bilješka, u kojoj se kaže: »prepisao Muhamed Sadik«, — iz čega nije jasno da li je naš prepisivač ovim zabilježio svoje ime ili ime nekog ranijeg prepisivača. Na naslovnoj strani je bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Muhamed Baki Džinozade. Ispod toga je njegov lični i vakufski pečat. Na kraju, poslije završetka djela, nalaze se na tri lista fetve koje je isti prepisivač prepisao iz raznih drugih zbirki. U nekim od ovih fetvi potpisan je Omer, muftija u Pljevlju, a u posljednjoj od njih spominje se selo Dolna Gračan (Donja Gračanica?).
Uvakufio Abdulbaki-efendi Džino-zade.

1740. فتاوى يحيى چلبى 3783.

Zbirka fetvi, što ju je napisao šayḫul-islām Yaḥyā b. Zakariyā b. Bayram (Zakiriyāzāde), umro 1053/1643. Pisac je u tri maha bio šejhul-islām (v. Š. Sami, QA VI, 4793).
AM II, 532; ḤḪ II, 1224; Flügel III, 245.

Nakon što je fetve sabrao iz službenih knjiga (defātir), zbirku je sredio po poglavljima fikha autorov učenik Muḥammad b. al-Ḥalīm ('Abdulḥalīm) al-Brusī, kako je to kazano u uvodu rukopisa. ḤḪ i Flügel (n. m.) kažu pak da je fetve sabrao 'Abdulǧalīl b. Muṣṭafa al-Aqsarāyī, što bi značilo da je to sasvim druga verzija ove zbirke, odnosno druga zbirka ovog djela. Naša zbirka ima također nešto različite verzije. Fetve su date pod naslovom: – مسئلة الجواب .

Početak:

الحمد لله الذى فضل العلماء وجعلهم ورثة الانبياء ... اما بعد بوعبد فقير كثير التقصير محمد بن عبد الحليم البروسى ... مرحوم شيخ مشايخ الاسلام يحيى بن شيخ الاسلام زكريا بن بيرام حضر تلرينك خدامت عليه لريله مشرف اولماغله ... دفاتره قيد اولنان صورة فتاوى متفرقه يى حسب الامكان والقدرة جمع ... كتاب الطهارة والصلوة – مسئلة چوقه چاغشره قابلى اولوب طوپوغى ستر ايتمين مست اوزرينه مسح جائز اولورمى الجواب

L. 398; 28,5 × 17. *Nasḫ* i *ta'līq* pomiješani, pisani vještom rukom. U vrhu prve stranice je lijep unvan u bojama na zlatnoj podlozi. Prva stranica obrubljena je sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Po rubovima malog broja listova ima nešto glosa. Papir bijel, deblji, čvrst, listovi s početka dohvaćeni vlagom i neki od njih oštećeni po rubu. Povez kožni, oštećen, rastavljen od listova, sa pozlaćenim ornamentima na sredini korica.

Prepis je dovršen krajem ramazana 1094/1682.

(تم ... فى سلخ رمضان المبارك لسنة اربع وتسعين والف)

Na l. 398—407 je risala: ترجيح البينات وتوجيه المهات للقضاة . To je risala o postupku šerijatskog suda po jačem dokazu. Pisac je, čini se, isti kao gore (Yaḥyā-efendī), što držimo na osnovu jedne bilješke koja se nalazi na drugom primjenku njegovih fetvi. U toj bilješci kaže se: ترجيح البينات مرحوم يحيى افندى حضرتلرينكدر (v. rukopis pod br. 1741 na rubu lista 193). Inače, o ovom radu ne nalazimo spomena u izvorima koji su nam pristupačni. Sličnih radova pak ima više (v. br. 1400,[3]).

Početak je:

هذه المسائل متعلقة بما فيه ترجيح البينات وتوجيه المهات للقضاة . بينة الوفاء اولى من بينة البات وبينة الكره اولى من بينة الطوع .

Na l. 407—408 je: نوع من ترجيح البينات , drugi kraći rad o istoj temi. Početak mu je:

بينة الصحة اولى من بينة المرض ، بينة الموت اولى من بينة الحياة

Na l. 408—422 su zakoni raznih sultana i fetve raznih muftija, — što se većinom odnosi na *erāzi-mīrī*. Među ovim zakonima je i zakon za pokrajinu Hercegovinu (v. str. 410) i zakon za Bosnu (v. str. 418).

قانون نامهٔ سلطان احمد ارض ميرى يه متعلق اولوب ... سنة ١٠١٨ حالا اراضى يه متعلق اولان قانونلركه بيك اون سكز تاريخنده عرض اولنوب فرمان عالى بو وجهله صادر اولمشدر

در بيان قانون نامهٔ لواء هرسك .

قانون پادشاهى – شهر يارى .

قانون سلطان سليمان خان

صورة قانون نامهٔ جديد سلطانى فصل دربيان احوال بيت المال ومال غائب ومفقود .

نوع ديكر فى بيان احوال بيت المال .

قانون سليم خان – احتسابه متعلق قانون شهر باريدر .

قانونه متعلق امر شريف صورتيدر .

قانون نامهٔ لواء بوسنه .

دربيان قانون باج سراى – قانون احتساب .

قانون عسـان – بوقانون مرفوعدر .

قانون باج بازار يكى وارش .

Sve je pisano rukom istog, anonimnog prepisivača, koji je prepisao gornje djelo.

Na početku je sadržaj. Na naslovnoj strani je ime ranijeg vlasnika (Emrullah Arif Kara-begzade, 1212/1797), te naslov djela i kraće bilješke u vezi s rukopisom, što je napisano kasnije.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1741. ISTO **265.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije:

فتاوى شيخ الاسلام يحيى چلبى

L. 287; 26 × 15. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su mjestimice crvenom crticom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Po rubovima malog broja listova ima malo komentara. Papir bijel i žućkast, povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Prepisao Muḥammad b. 'Abdulbāqī, mjeseca rebiul-ahara, u petak, u XVIII stoljeću (godina nije označena).

Na početku je sadržaj i imena ranijih vlasnika (Muhamed Emin, bivši kadija u Zvorniku, Muhamed Abdulbaki, 1206/1791). Ispod navedenih imena je kratka bilješka o uvakufljenju rukopisa. Na rubu lista 193 nalazi se bilješka u kojoj se risala: ترجيح البينات pripisuje Jahja-efendiji. Na posljednjoj stranici su dva stiha na perzijskom jeziku i odulja bilješka sa područja fikha (fetva) o hilafetu.

Uvakufio Abdulbaki-efendi Džino-zade (v. pečat u rukopisu).

1742. فتاوى يحيى افندى منقارى زاده **106.**

او

فتاوى عطائيه

Zbirka fetvi, što ih je izdao šeyḫul-islām Yaḥyā-efendī Minqārīzāde, umro 1088/1677. Fetve je sabrao i sredio u ovu zbirku poslije autorove smrti (njegov učenik koji je kasnije također bio šejhul-islam) 'Aṭā'ullāh Muḥammad, kako je to rečeno u uvodu. Po njemu su je onda neki prozvali: فتاوى عطائيه. Često je navode i pod naslovom: فتاوى منقارى زاده Poslije fetvi navedeni su izvori (نقول).

Rieu, 16; Salnama, 501.

Početak:

حمد وسپاس وشكر بى قياس خداى لايزاله كه ... اما بعد بوفقير عطاء الله محمد نيجه سال فرخنده ...

زيد مؤمن برامره ذى باله شروع ايتدكده نه ايله بدء ايتمك كركدر .

L. 333; 32 × 20. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, pisan prilično uvježbanom rukom. Istaknute riječi i naslovi izvora podvučeni su crvenom

crticom. Po rubovima listova ima dosta komentara uzetih iz raznih zbirki. Papir tamnobijel i žućkast, glat; povez kožni, popravljen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice su ajeti iz Kur'ana i salavat. Na početku je kraća risala o kategorijama islamskih pravnika (طبقات المجتهدين) od Ibn Kemal-paše (v. I, 248), fetve i bilješke s područja fikha i akaida, ime vlasnika (neki Ahmed), te sadržaj. Na kraju, uključujući i nutarnju stranu druge korice, su također fetve i bilješke s područja fikha, što je sve pisano rukom istog prepisivača.

Iz biblioteke Hasan-efendije Bojo-zade.

1743. ISTO **412.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije:

فتاوى عطاء الله افندى i فتاوى منقارى زاده

L. 222; 28,5 × 17. *Ta'līq* složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi i naslovi izvora podvučeni su crvenom crtom. Po rubovima mnogih listova ima komentara, pisanih rukom istog prepisivača. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Muhamed Baki Džinozade, kadija, 1207/1792, — koji kaže da je rukopis kupio iz ostavine umrlog Hajrizade za deset groša), i sadržaj. U vrhu prve stranice je bilješka, u kojoj navedeni vlasnik zavješta rukopis za svoje muško potomstvo. Ispod bilješke je njegov lični pečat, u kome je upisan datum 1216/1801. Tu je i veliki ovalni pečat, u kome se kaže da je rukopis uvakufio Abdulbaki Džinozade 1284/1867. To je, držimo, datum kada je *evladijet-vakuf* prešao u opći vakuf, što je označeno istim pečatom na više mjesta u rukopisu.

1744. ISTO **1311.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: فتاوى عطائيه او فتاوى منقارى زاده. Rukopis je nepotpun s početka.

L. 305; 22 × 16,5. *Ta'līq*, pisan na brzinu, vještom rukom. Po rubovima samo manjeg broja listova ima komentara. Papir bijel, deblji, glat, čvrst, listovi su pri dnu dohvaćeni vlagom, tako da je pismo mjestimice oštećeno; povez polukožni.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku se nalazi nekoliko neispisanih lista.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1745. فتاوى على افندى الچتالجوى 437.

Zbirka fetvi, što ju je napisao šejḫul-islām 'Alī-efendī b. Muḥammad al-Čatalǧawī, umro 1103/1691. Zbirku je sredio po poglavljima fikha Maḥmūd-efendī b. Muḥammad al-Galipolјī 1104/1692. U svoje vrijeme zbirka je bila mnogo u upotrebi.

Kairo, t, 69; OM II, 61.

Razni primjerci ovog djela imaju različite verzije, opširnije i kraće, što je, držimo, posljedica rada raznih prepisivača.

Početak je ovdje:

كتاب الطهارة – ياره سى اولوب معذور اولان زيد ياره سى اجوب

U drugim nekim rukopisima početak je:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على خير خلقه محمد وآله وصحبه اجمعين

L. 220; 28 × 16. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel i žućkast; povez kožni, popravljen, sa utisnutim ornamentima na sredini korica.

Prepisao za sebe as-Sayyid Murteḍā(?) b. as-Sayyid 'Oṯmān, 12: ramazana 1128/1715.

(وقع الفراغ من التحرير عن يد العبد الذليل ... صاحب ومالك السيد مرتضى ؟ بن السيد عثمان ... فى اليوم الثانى عشر من رمضان المبارك لسنة ثمان وعشرين ومائة والف) .

Na početku je jedna poučna izreka na arapskom jeziku, jedan stih na perzijskom jeziku i sadržaj. Na naslovnoj strani je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Rašid Ali b. Ismail, iz grada Karaferje, u sjevernoj Grčkoj.

Uvakufio Abdulbakī-efendi Džino-zade (v. pečat u rukopisu).

1746. ISTO 693.

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije: فتاوى على افندى Rukopis je, prema početku, ista verzija prethodnog primjerka, ali je na kraju nešto kraći.

L. 382; 21 × 14. *Ta'līq* složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima malog broja listova ima nešto komentara. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao 'Alī b. Muḥammad, iz sela Bila (kod Travnika), u nedjelju 22. džumadel-ula 1137/1724.

(قد تم ... من يدى العبد الضعيف على بن محمد عن قرية بيله ... فى اليوم الثانى والعشرين من جمادى الاول لسنة سبع وثلثين ومائة والف) .

Na početku su zabilježeni neki dugovi i imena dužnika (među kojima Mustafa, alemdar Duboštice, 129 groša), te sadržaj i jedna fetva koju je potpisao Muhamed, muftija Sarajeva. Na naslovnoj strani su imena ranijih vlasnika (el-Hadž Ali b. Kasim-beg, kadija iz Sarajeva, Izzet Salih Hromozade, kadija u Bijeljini, koji kaže da je rukopis kupio za 25 groša, 17. redžeba 1209/1794). Na kraju je bilješka o posuđivanju rukopisa.

Uvakufio Izzet Salih-efendi Hromo-zade (v. pečat u rukopisu).

1747. ISTO 283.

U vrhu prve stranice je naslov, napisan rukom prepisivača, crvenim mastilom: فتاوىٰ على افندى .

L. 246; 29 × 20. *Ta'līq* krupniji, pisan vještom rukom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Na rubovima nekih listova pri kraju ima komentara. Papir bijel i manjim dijelom žućkast, glat; neki listovi su dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen.

Prepisao 'Oṯmān b. Abū Bakr, 1148/1735.

(قد تمت هذه النسخة الشريفة من يد العبد الضعيف ... عثمان بن ابى بكر ... لسنة ثمان واربعين ومائة والف) .

Na početku su dvije kratke bilješke s područja fikha i sadržaj. Na naslovnoj strani je nejasna bilješka na arapskom jeziku, pisana, čini se, rukom prepisivača, iz koje bi se moglo razumjeti da je original, iz koga je prepisan ovaj rukopis, bio vlasništvo Ahmeda b. Mustafe, nastanjenog u blizini Sinopa, te da je dotični prepisao svoj primjerak za uspomenu sebi i svome učitelju, koji je bio njegov rođak, a inače poznat kao veliki učenjak u Istanbulu, Jerusalimu i drugim gradovima. Ispod te bilješke su dva hadisa. Na kraju se nalazi nekoliko neispisanih lista.

1748. ISTO 228.

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije: فتاوى على افندى . Ovaj primjerak je nešto opširniji i različitog početka od prethodnog primjerka.

Početak mu je poslije Besmele i hamdele:

كتاب الطهارة – زيد جنب ايكن ذكر وتسبيح وصلوت اتمك جائز اولورمى الجواب اولور .

Početak (prva fetva) u prethodnim primjercima, ovdje je na šestom mjestu.

L. 312; 28 × 16. *Ta'līq* krupniji, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan. Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim i sa dvije šire zlatne linije. Po rubovima nekih listova ima komentara. Papir bijel i tamnobijel, deblji, neki listovi s početka dohvaćeni su vlagom; povez kožni, oštećen.

Prepisao as-Sayyid Muḥammad b. as-Sayyid 'Alī b. as-Sayyid Ḥasan, kadija u mjestu ... (nečitko), 8. ramazana 1158/1745.

(وقع الاتمام في اليوم الثامن من رمضان المبارك سنة ثمان وخمسين ومائة والف عن يد العبد الضعيف ... السيد محمد بن السيد على بن السيد حسن النائب بقضاء ...).

Na početku je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Muhamed Baki Džino-zade, 1192/1778) i sadržaj. Na naslovnoj strani je bilješka i lični pečat navedenog vlasnika, koji je rukopis uvakufio kao evladijet-vakuf, 1216/1801. Ispod toga je veliki ovalni pečat, u kome je upisano da je rukopis uvakufio, tj. predao u opći vakuf, Abdulbaki Džino-zade 1284/1867.

1749. ISTO **2380.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب فتاوى على افندى . Primjerak je opširnija verzija kao i prethodni rukopis, i istog je početka.

L. 426; 21 × 14. *Nasḫ*, sa malo *ta'līqa*, sitniji, lijep, pisan vještom rukom. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan u bojama. Prve dvije stranice obrubljene su sa pet tankih crnih, dvije šire zlatne i jednom crvenom, a ostale sa tri tanke crne, širom zlatnom i crvenom linijom. Papir žućkast, tanak, glat; povez kožni, oštećen, sa pozlaćenim ukrasom na rubu korica.

Prepisao al-Ḥāǧǧ Ḥasan b. Muḥammad Qaba Ṣaqal, muezin, 1163/1749.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة عن يد اضعف العباد الحاج حسن بن محمد المؤذن قبه صقال ... سنة ثلث وستين ومائة والف).

Na završetku rukopisa nalazi se nejasna bilješka na arapskom jeziku, prepisana rukom prepisivača, a iz koje se može razumjeti da je ovu zbirku sabrao i sredio Mahmud b. Muhamed, iz Galipolja, — kako smo to i ranije naveli. To je učinio na inicijativu i predlog Mustafa-efendije Kerbenši(?), fetva-emina kod autora Ali-efendije, kad je ovaj bio šejhul-islam. Navedeni fetva-emin uzeo je sebi za pomoćnika Mahmud-efendiju, na osnovu njegove sposobnosti i urednosti. U drugim rukopisima ovog djela, koje mi imamo, ne nalazi se ova bilješka. Na početku je lijepo izrađen i uokviren sadržaj,

napisan rukom prepisivača. Na kraju se nalazi nekoliko fetvi na turskom jeziku, prepisanih rukom istog prepisivača.

Iz biblioteke Šehdi-efendije.

1750. ISTO **127.**

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije كتاب فتاوى على افندى. Početak je kao u prethodnom rukopisu.

L. 216; 30 × 20. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima listova ima komentara, pisanih sitno i lijepo rukom istog prepisivača. Papir žućkast i tamnobijel, glat; povez poluplatneni, nov.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku su kratke bilješke o nekim dugovima, te sadržaj. Na prvom naslovnom listu su namjerno izrezane i brisane dvije bilješke sa imenima ranijih vlasnika. Ispod toga je jedna fetva. Na kraju su bilješke s područja fikha, pisane kasnije drugim rukopisom.

1751. ISTO **144.**

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije: فتاوى على افندى .

L. 267; 29 × 14,5. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Naslovi: مسئلة — الجواب izostavljeni su u prvoj polovini. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan u zlatnoj boji. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širom zlatnom, a ostale jednom crvenom linijom. Papir tamnobijel, deblji, glat; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu je bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže, da je Munla Mustafa Husić iz Fojnice ovaj rukopis dao Abdullah-efendiji, imamu iz Visokog, u zamjenu za jedno drugo djelo (komentar djelu »Kafije«, od Sudije). Na početku je sadržaj. Na kraju su dove, pisane lijepim vokalizovanim *nasḫom*, te razne fetve, od kojih je jedna sa potpisom: Abdullah, muftija u Užicu

1752. ISTO **215.**

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije: فتاوى على افندى . Početak je kao u prvom rukopisu, pod br. 1745.

L. 243; 29 × 20. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Prva stranica je obrubljena sa tri tanke crne i širom zlatnom linijom. U vrhu iste je lijep unvan, u kome je, na modroj i žutoj podlozi, izrađeno sitno poljsko cvijeće u bojama. Na širokim rubovima listova ima dosta komentara, pisanih sitno i lijepo, veoma vještom rukom. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, oštećen, sa pozlaćenim ornamentima na koricama koji su izblijedili.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku su bilješke s područja fikha i razne fetve, recept za neki lijek, imena ranijih vlasnika (Muhamed b. Abdullah Kabudžizade; Izzeti Salih, kadija u Bosna-Brodu, koji kaže da je rukopis kupio), te sadržaj. Na kraju su također bilješke s područja fikha, fetve i popis literature (kratice i njihovo tumačenje), kojom se služio Muḫtār b. Maḥmūd az-Zāhidī (umro 658/1259) u svom djelu *Qunyat al-fatāwā* (v. GAL I, 382, S. I, 656; AM II, 423).

Uvakufio Salih-efendi Hromo-zade (v. pečat u rukopisu).

1753. ISTO **3345.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: كتاب فتاوى چتالجه وى .

Pogrešno su zabilježeni naslovi: ترجمة جامع الفتاوى i كتاب مجمع الفتاوى.

Primjerak je nepotpun na kraju.

L. 91; 21,5 × 16. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir tamnobijel i bijel; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku je bilješka s područja fikha, ime ranijeg vlasnika (Omer-efendi, smijenjeni kadija Prizrena), te sadržaj. Na posljednjem listu je privatno pismo na turskom jeziku i dugovi nekih osoba.

1754. ISTO **644.**

U rukopisu je zabilježen naslov: فتاوى على افندى . Primjerak je nepotpun s početka i na kraju (محروم فى اوله وآخره).

L. 272; 25 × 15. *Ta'līq*, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po rubovima samo nekih listova ima nešto malo komentara. Papir bijel i tamnobijel, listovi dohvaćeni vlagom; povez otkinut i izgubljen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

1755. ISTO **684.**

U rukopisu je zabilježen naslov: فتاوى على افندى

L. 258; 25,5 × 15. *Ta'līq* sitniji, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su u prvoj polovini crvenom crticom. Papir tamnobijel i bijel, glat, mnogi listovi pri kraju dohvaćeni su vlagom; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku su razne bilješke s područja fikha, jedan zemljišni zakon, te sadržaj. Na kraju su također razne bilješke s područja fikha i fetve.

1756. ISTO **237.**

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije: فتاوى على افندى. Na donjem prerezu listova neko je pogrešno napisao naslov: فتاوى عبد الرحيم.

L. 272; 28,5 × 16. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po marginama listova i na dodatnim listićima ima dosta komentara, pisanih sitno i lijepo rukom istog prepisivača. Primjerak je, vidi se, bio mnogo u upotrebi. Papir tamnobijel i žućkast; povez kožni.

Prepisao as-Sayyid Šākir, muftija u Sarajevu, 18. zul-hidže 1221/1806. — To je Šakir Ali-efendi b. Ahmed-efendi Kesrīzāde, sarajevski muftija od 1218—1242/1803—1826.

(الحمد لله على الختام ... وانا الفقير ... السيد شاكر المفتى بمدينة سراى بوسنه فى ١٨ ذى الحجة سنة ١٢٢١) .

Na početku su bilješke s područja fikha i sadržaj. Na kraju su također mnoge bilješke s područja fikha.

Uvakufio Hasan-efendi Bojo-zade.

1757. ISTO **417.**

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije: كتاب فتاوى على افندى

L. 278; 29 × 16. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Prva stranica obrubljena je sa dvije, a ostale jednom crvenom linijom. Na rubovima samo malog broja listova ima malo komentara. Papir bijel, glat i manjim

dijelom žućkast; povez kožni, oštećen, sa pozlaćenim ornamentima na koricama.

Rukopis potječe iz XIX stoljeća.

Na početku je sadržaj.

Na l. 279—280 nalazi se kratak rad na arapskom jeziku فى ترجيح البينات, prepisan rukom istog prepisivača. Na kraju su bilješke s područja fikha.

Iz Kantamirine biblioteke.

1758. فتاوى على نثارى افندى 3319.

Kratka zbirka fetvi, što ih je izdao 'Alī Niṯārī-efendī, muftija u Kajsariji, umro 1112/1700. Fetve je sabrao i sredio njegov sin Muḥamed-efendi, a kasnije ih je prenio i uvrstio na kraju lista *Ğerīdei-Ğedīde* neki od šejhul-islama. Odatle je u cjelosti prepisan ovaj primjerak, — kako je to sve kazano u bilješci napisanoj crvenim mastilom u vrhu prve stranice umjesto naslova.

قيصريه مفتيسى السيد محمد افنديك پدرلرى على نثارى افندى افتا ايلديكى فتواريى
اوغلى مرحوم محمد افندى جمع وتدوين ايلديكى ...

(Ovo nije njegovo glavno djelo الفوائد العلية, koje smo ranije spomenuli, — v. br. 1613).

Početak:

بينة الهبة بشرط العوض اولى من بينة الرهن والا بينة الرهن اولى كذا افتى المولى ابو سعيد
فائدة زيد ولد صغيرينى ارضاع ايچون برمرأه بنفسها ارضاع ايتمك شرطيله استيجار
ايدوب .

Pojedine fetve date su pod naslovima: فائده ili افاده i to su uglavnom fetve, koje je autor izabrao i uzeo od ranijih muftija.

L. 12; 21,5 × 16. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Papir bijel, glat; povez papirni, nov.

Prepis je dovršen 11. ramazana 1207/1792.

(فى ١١ رمضان المبارك لسنة ١٢٠٧)

Na početku su recepti za liječenje rana od noža, pisma i istorijske bilješke, sve na turskom jeziku, pisano slabim rukopisom. Na kraju su vježbe u pisanju, pisane istim slabim rukopisom.

1759. فتاوى عبد الرحيم منتشى زاده 430.

Zbirka fetvi, što ju je napisao 'Abdurraḥīm-efendī Muntešī-zāde Brusalī, šayḫu'l-islām, umro 1128/1715. Zbirka je u svoje vrijeme bila poznata i uvažena.

OM II, 27; AM I, 564; Š. Sami, QA IV, 3075; Köprülüzāde, 198.

Početak:

الحمد لله رب العالمين ... مسئلة زيد مؤمن برامر ذى باله شروع ايتدكده نه ايله
بدأ ايتمك كركلر ...

كتاب الطهارة

حنفى المذهب اولوب جرح سائل ايله ... صورة اخرى حنفى المذهب اولان زيد كندى
مذهبنده طهارة ووضوئى افساد ايدوپ ...

Završetak je:

مسئله بر مسجد شريفك قربنده اولان مقابر مسلميندن بعضينك دور ايام ايله مقبره
طاشلرى يقلوپ ...

U mnogim rukopisima ove zbirke, u trećem redu s početka, napisana je rukom prepisivača krupnim slovima crvenim mastilom bilješka, u kojoj se kaže: »pripada učenom šejhul-islamu Jahjā-efendiji Minkārīzāde« (المولى العلامة المرحوم شيخ الاسلام يحيى افندى الشهير بمنقارى زاده). Iz toga bi se moglo razumjeti da je ovo njegova zbirka, što bi bilo pogrešno, jer sravnjivanjem ovog rukopisa sa štampanim primjerkom i sa Minkarijinom zbirkom (v. br. 1742) može se ustanoviti da je ovo zbirka Abdurrahīm-efendije, inače Minkarijinog učenika. Navedena bilješka pak odnosi se samo na prve dvije fetve koje su iste kao u zbirci Minkarizade i očito od njeg uzete. Prema tome, pogrešno je i to, što prepisivač, u svojoj zbirci na završetku, naziva ovu zbirku الفتاوى المنقارية i navodi Abdurrahim-efendiju, kao prepisivača, od koga je on prepisao ovaj rukopis

(تم الفتاوى المنقارية ... من نسخ المحرر العالم الفاضل ... شيخ مشايخ الاسلام الاسبق
اعنى به حضرت عبد الرحيم افندى).

L. 274; 31 × 20. *Ta'līq* jednostavan, pisan brzom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan u zlatnoj boji, odnosno zlatna podloga za unvan, koji nije izrađen. Stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Po rubovima listova ima dosta komentara, uzetih iz raznih djela, a mnogi su od samog autora, pisanih rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, glat, mnogi su listovi, naročito po rubovima, dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na sredini korica.

Prepisao Derviš Mustafa b. Muhammad al-Yanyawī (iz Janine, Grčka), zvani Mulazim Ahmed . . ., kadija privremeno u gradu Kartena (u zapadnoj Africi, Magribu), krajem redžeba 1144/1731.

(عن يد العبد النحيف ... درويش مصطفى بن محمد اليانيوى الشهير بملازم احمد ...
حين كنت نائبا بقضاء قارتنه موقتا فى اواخر شهر رجب المرجب لسنة اربع واربعين ومائة
والف) .

Na početku je sadržaj.

Uvakufio Hasan-efendi Bojo-zade.

1760. ISTO **405.**

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije: فتاوى عبد الرحيم افندى

L. 342; 30 × 18. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. U vrhu prve stranice nalazi se lijep unvan, u kome je izrađeno sitno cvijeće u bojama na zlatnoj podlozi. Stranice su obrubljene sa tri tanke crne i širokom zlatnom linijom. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, sa pozlaćenim ukrasima na koricama.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Muhamed Baki el-Hafiz ibn Hadži Muhamed-aga Džino). Zatim slijedi sadržaj, ispisan rukom prepisivača na sedam lista, koji su obrubljeni i iscrtani zlatnim linijama, te bilješka s područja fikha. Na naslovnoj strani je bilješka i pečat zavještača. Na kraju su dva neispisana lista odrezana. Na nutarnjoj strani druge korice je gore navedeno ime ranijeg vlasnika.

Uvakufio Abdulbaki Džino-zade (v. pečat u rukopisu).

1761. ISTO **412.**

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije: عبد الرحيم افندى فتاوى

L. 238; 28,5 × 18. *Ta'līq* krupniji, složen, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Prve dvije stranice podvučene su crvenom crticom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na sredini korica.

Prepisao Muṣṭafa . . . (nečitko), u drugoj polovini XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se lični pečat, a na posljednjem listu ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Abdulbaki Muhamed b. el-Hadž Muhamed-aga, 1197/1782. — Datum u pečatu napisan je pogrešno, obrnutim redom: 7911). Na početku je bilješka zavještača i sadržaj.

Uvakufio Abdulbaki Džino-zade (v. pečat u rukopisu).

1762. ISTO **573.**

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije:

فتاوى عبد الرحيم شيخ الاسلام

L. 488; 29 × 19. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova samo s početka (prvih 30 lista), i na nekoliko lista pri kraju, ima komentara, pisanih rukom istog prepisivača. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XIX stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se bilješka s imenom ranijeg vlasnika (Salih Safvet Mutapčić, kadija u Travniku, 1907). Na slijedećih nekoliko lista je sadržaj. Na naslovnoj strani je bilješka i lični pečat istog navedenog ranijeg vlasnika. U vrhu prve stranice su namjerno brisane bilješke, vjerovatno imena ranijih vlasnika. Ispod toga se nalazi više ličnih pečata. Tri od njih su navedenog vlasnika, a dva nekih drugih osoba (Abduhū Husejn i u drugom nečitko ime). Na kraju su opet pečati i potpis gore navedenog vlasnika.

1763. بهجة الفتاوى **219.**

Zbirka fetvi, što ih je napisao istanbulski muftija i šejhul-islam Abu'l-Faḍl 'Abdullāh b. Muḥammad el-Yenišeherī, umro 1156/1743. To su fetve, koje je autor, u svojoj dugogodišnjoj praksi, dao, a

sabrao ih je i sredio po poglavljima fikha njegov učenik al-maula Muḥammad Fiqhī al-'Aynī, kako je to kazano u uvodu, koji je ovaj napisao na arapskom jeziku. On je dodao još neke fetve nekih kasnijih muftija i naveo na rubovima listova citate izvora (نقل), na kojima se zasnivaju fetve u ovoj zbirci, i kad je sređivanje iste dovršio, dao joj je gornji naslov. Otuda neki turski katalozi pogrešno pripisuju ovu zbirku njenom navedenom sređivaču (koji je inače zauzimao položaj eminu'l-fetva i umro 1147/1734, — v. AM II, 322).

Kairo, t, 62; AM I, 482.

Početak:

الحمد لله الذى احكم احكام الشرع على احسن الترتيب والانتظام ... وبعد فيقول الفقير ... محمد فقهى العينى لله در علامة زماننا ... مولانا ابو الفضل عبد الله افندى اليگيشهرى فقد بذل جهده فى الافتاء ... وصار جامع من خطه المبارك من الفتاوى كتابا عظيم الفوائد ... وانى لما استسعدت بخدمته العليا ... اردت ان ارتب هذا الكتاب المستطاب ... فلما صار ذلك كتابا مرتبا ... سميته بهجة الفتاوى .

المسائل المتعلقة بالاعتقادات – مسلم اولان زيده نه ملتدن سين .

L. 260; 28,5 × 16,5. *Ta'līq*, sitan, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan u zlatnoj boji. Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim i širim zlatnim, a ostale crvenim linijama. Po rubovima listova ima dosta komentara, pisanih sitno i lijepo rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, glat, čvrst; povez kožni.

Prepis je dovršen 22. safera 1160/1747.

(تمت الكتاب ... فى اليوم الثانى والعشرين من شهر صفر الخير لسنة ستين ومائة والف)

Na nutarnjoj strani prve korice je neki račun, fetva i jedan stih na perzijskom jeziku. Na početku su stihovi na perzijskom jeziku o nepoželjnosti posuđivanja knjiga, zatim sadržaj, ime ranijeg vlasnika (Izzeti Salih, kadija u Bosna-Brodu, koji kaže da je rukopis kupio, te bilješke s područja fikha i fetve. Na posljednjem listu i na nutarnjoj stranici druge korice nalaze se recepti na turskom jeziku za lijekove protiv mujasila.

Uvakufio Salih-efendija Hromo-zade (v. pečat u rukopisu).

1764. ISTO **373.**

U rukopisu je zabilježen naslov:

مرحوم مدينه منورة منلاسينك بهجة الفتاوى مصحح كتابدر .

L. 305; 28 × 17. *Ta'līq* krupniji, pisan širokim perom, vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan u bojama. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Po rubovima listova ima dosta komentara, pisanih rukom istog prepisivača. Papir žućkast i bijel; povez kožni; svezak ima polukožnu futrolu.

Prepisao Ibrāhīm Naẓīr (po treći put —?), 23. zul-hidže 1160/1748.

(تم بالقلم الفقير ابراهيم نظير بالمرة الثالثة – ؟ – فى اليوم الثالث والعشرين من ذى الحجة الشريفة لسنة ستين ومائة والف)

Iz gornje bilješke u naslovu može se razumjeti da je autor imao stepen (titulu) »munla od Medine« i da je rukopis ispravljen. Na početku je sadržaj napisan rukom prepisivača.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1765. ISTO **429.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov:

كتاب بهجة الفتاوى

L. 227; 29,5 × 17. *Ta'līq* sitan, složen, lijep, pisan rukom vještog kaligrafa. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. U vrhu prve stranice je lijep unvan u bojama. Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim i širim zlatnim, a ostale crvenim linijama. Na prve dvije stranice rečenice su rastavljene krupnijim zlatnim tačkama. Citati izvora (نقل) nisu prepisani. Papir bijel i tamnobijel, tanak, glat; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Prepisao Ḥasan b. aš-Šayḫ 'Omar-efendī al-Fočewī (iz Foče), mjeseca rebiul-ahira 1171/1757.

(قد وقع الفراغ من تحرير بهجة الفتاوى بيد الفقير ... حسن بن الشيخ عمر افندى الفچوى ... فى شهر ربيع الآخر سنة احدى وسبعين ومائة الف) .

Na početku je sadržaj, pisan kasnije, drugim rukopisom.

Iz biblioteke Hasan-efendije Bojo-zade.

1766. ISTO **511.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov:

بهجة الفتاوى لشيخ الاسلام عبد الله افندى

L. 253; 26 × 15. *Ta'līq* sitniji, lijep, pisan rukom vještog kaligrafa. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. U vrhu prve stranice je lijep unvan u bojama. Prve dvije stranice ukrašene su sa više tankih crnih, širim zlatnim i crvenom, a ostale sa tri tanke crne i širom zlatnom linijom. Na rubovima listova, samo s početka (4 lista), ima komentara, pisanih sitno, rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, tanji, glat; povez kožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu su dvije bilješke s područja fikha i jedan recept na turskom jeziku za lijek protiv dizenterije i kolere. Na početku je sadržaj, napisan crvenim mastilom, rukom prepisivača. U vrhu prve stranice sadržaja je također unvan u bojama. Sve stranice sadržaja ukrašene su tankim crnim, širim zlatnim i crvenim linijama. Na kraju (l. 254) je početak risale, koja se odnosi na neke propise o abdestu — الاحكام الملخصة فى ماء الحمصة , — što je napisao Ḥasan b. 'Ammār aš-Šurunbulālī, umro 1069/1658 (v. GAL, S. II, 431,[8]; Ḏayl I, 37; Kairo I, 400).

1767. ISTO **3648.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov:

فتاوى ابو الفضل عبد الله افندى اليكّيشهرى المسماة ... ببهجة الفتاوى

L. 332; 20,5 × 15. *Ta'līq* krupniji, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima samo malog broja listova ima nešto komentara. Na nekoliko lista pri kraju, naročito na listovima 318—321, pismo je oštećeno vlagom. Papir bijel, glat, čvrst, — listovi prosuti; povez kožni, oštećen, rastavljen od listova.

Rukopis potječe iz XII/XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu i na kraju nalazi se ime i lični pečat ranijeg vlasnika, a moglo bi biti da je to ujedno i prepisivač (Mustafa b. muhurdar Muhamed-aga Jarebica, 1192/1778; u pečatu mu je datum 1172/1758). Na početku je sadržaj. Na kraju, na listu 333, zabilježene su tri fetve.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1768. ISTO **4542.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: بهجة الفتاوى مع النقول

Poslije svake fetve, ovdje je naveden tekst izvora, na kojem se dotična fetva zasniva, tako da zbirka sadrži *Fetāwā* i *Nuqūl*. Primjerak je nepotpun s početka i na kraju. Prvo poglavlje ovdje je:

باب مايفسد الصلوة ومالا

L. 308; 31 × 19. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*. Tekstovi izvora navedeni su pod naslovom: نقل , pisanim crvenim mastilom. Ispod teksta je naziv izvora podvučen crvenom linijom. Naslovi poglavlja i naslovi: الجواب pisani su također crvenim mastilom. Papir bijel i žućkast, deblji; veći broj listova s početka i na kraju, kao i povez, otkinuti su i izgubljeni.

Na širokim rubovima manjeg broja listova ima fetvi, koje su dali naši muftije (Muhamed Šakir, muftija Sarajeva; Ahmed, muftija Jajca; Ataullah, muftija Travnika; Mustafa, muftija Gračanice).

Rukopis je iz XVIII stoljeća.

Kupljeno od nasljednika Muhameda Garčevića iz Banje Luke, početkom 1972.

1769. ISTO **4519.**

L. 195; 22,5 × 16,5. *Ta'līq*, sa nešto *riq'e*, sitniji, složen, pisan uvježbanom rukom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, jednostavan.

Na početku je sadržaj, pisan rukom istog prepisivača.

Na kraju je uvezana kraća risala na arapskom jeziku o odabiranju jačeg dokaza pri suđenju u pitanjima braka (بينات نكاح).

Prepisao 'Alī b. Ibrāhīm el-Fočevi (iz Foče), Muderriszade (Muderisović), mjeseca džumadel-ahira 1230/1814.

(قد وقع الفراغ من تحرير بهجة الفتاوى بيد الفقير ...على بن ابراهيم الفوچوى المدعو بمدرس زاده فى شهر جمادى الآخر من شهور سنة ثلثين ومائتين والف ...) .

Poklon Ahmeda Selimovića, kadije.

1770. ISTO 436.

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: كتاب بهجة الفتاوى

L. 440; 28 × 16,5. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan, zapravo samo podloga u zlatnoj boji za unvan, koji nije izrađen. Prve dvije stranice obrubljene su sa dvije šire zlatne, a ostale jednom crvenom linijom. Po rubovima samo nekih listova ima malo komentara. Citati izvora uvršteni su u tekst ispod fetvi. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Prepisao Ḥasan b. Ādem, u petak 25. ramazana 1235/1819.

(تم تحرير هذه النسخة يوم الجمعة فى خمس وعشرين من رمضان ... لسنة خمس وثلثين ومائتين والف ... عن يد ... حسن بن آدم) .

Na početku su bilješke s područja fikha i sadržaj.

Uvakufio Hasan-efendi Bojo-zade.

1771. ISTO 97.

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: بهجة الفتاوى. Primjerak je nepotpun na kraju.

L. 108; 34 × 22,5. *Ta'līq*, pisan širokim perom, vještom rukom, u kratkim redovima (format pisma: 19,3 × 6,2). Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Na širokim rubovima su citati izvora, pisani rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, tanji, glat; poveza nema.

Rukopis potječe iz XIX stoljeća.

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat u rukopisu).

1772. فتاوى رضا 506.

او

فتاوى السيد محمد رضا الرومى

Zbirka fetvi, što ju je sabrao i napisao as-Sayyid Muḥammad Riḍā (Rizā) ar-Rūmī, kadija i muftija, umro 1169/1755.

Kairo, t, 70 (s tim što je datum smrti naveden pogrešno); OM II, 63; AM II, 330.

Zbirka ima dvije verzije: potpuniju i skraćenu. Ovo je potpunija, opširnija verzija ovog djela.

Gornji naslov i ime pisca navedeni su prema rukopisu (v. uvod i bilješku prepisivača na kraju), i prema navedenom prvom izvoru. Inače, o ovom djelu i njegovom autoru ne nalazimo podataka u mnogim izvorima. (Ne zamijeniti ga sa autorima sličnog imena, navedenim ranije, — v. br. 1712). U uvodu su navedeni i brojni izvori, kojima se pisac služio.

Početak:

حمد بى حد جناب خلاقه شكر بى عد كريم ورزاقه بنى هم ايندى مفتى هم قاضى نوله تقديريه اولم راضى .. وبعد بوفقير حقير مأذون بالافتاء سيد محمد رضا نقل ايله اولان فتاوابى على الترتيب تحرير واملا ايدوب اكثرينك نقل فى زماننا استعمالى كثير اولوب ... بيت

اولدى بو تحفه كتاب دلكشا نامنه درلر فتاوى رضا

المسائل المتعلقة بالطهارة

غسل ايله مسحك فرق نه در الجواب

L. 105; 27 × 15,5. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan rukom vještog kaligrafa. Besmela je napisana lijepim *ṯuluṯom*. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Na prve dvije stranice rečenice i riječi rastavljene su zlatnim krupnijim tačkama, a izvori podvučeni zlatnom linijom, dok su na ostalim stranicama izvori podvučeni crvenom linijom. Po širokim rubovima manjeg broja listova ima komentara, od kojih su neki pisani rukom prepisivača. Papir žućkast, glat, listovi dohvaćeni vlagom, tako da je mjestimice pismo oštećeno; povez polukožni.

Prepisao as-Sayyid Aḥmad b. al-Ḥāǧ Ḥasan al-Bosnawī as-Sarāyī (Bošnjak iz Sarajeva), kadija u carskom dvoru ... u gradu Istanbulu, 14. zul-hidže 1133/1720, — kako se to može razumjeti iz odulje nejasne bilješke na kraju.

(قد وقع الفراغ باتمام هذه النسخة الشريفة المسماة بفتاواى السيد محمد رضا الرومى ... عند مشاق الملازمة بالعتبة العلية السلطانية العثمانية والتقاعد بمحلة عطار زاده بقرب محلة ؟ على باشا عتيق عند قرب جامع نشانجى پاشاى جديد عند قبر قطب الولاية مرحوم كسكن ده ده فى بلدة قسطنطينية المحمية على يد الفقير ... احمد بن الحاج حسن القاضى البوسنه وى السرائى ... فى اليوم الرابع عشر من شهر ذى الحجة الشريفة لسنة ثلاث وثلثين ومائة والف) .

Na početku su bilješke s područja fikha i kraće fetve na turskom jeziku, zatim sadržaj napisan rukom prepisivača, dva imena ranijih vlasnika namjerno izbrisana, te ime i lični pečat kasnijeg vlasnika (Hasan b. Adem).

Na listu 106 nalazi se nekoliko fetvi, također na turskom jeziku, pisanih rukom prepisivača, o vampiru, pod naslovom: مسئلة الجازو — الجادى — النادرة المهمة. Na kraju je nekoliko fetvi, pisanih kasnije drugim rukopisom.

Iz biblioteke Hasan-efendije Bojića (v. pečat u rukopisu).

1773. ISTO 1835.

U rukopisu je zabilježen naslov: فتاوى رضا لسيد محمد. Primjerak je skraćena verzija ovog djela.

L. 102; 20,5 × 14,5. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Naslovi izvora i istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima listova ima komentara i raznih fetvi. Neke od ovih fetvi su potpisali: Hasan, muftija u Mostaru, Mustafa, muftija u Sarajevu, Husejn, kadija u Sarajevu. el-Hadž Mahmud, zamjenik (kaim bi makam) muftije u Sarajevu, Užičevi? i dr. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Rukopis potječe iz prve polovine XII/XVIII stoljeća.

Na početku su vježbe u pisanju nekog kaligrafa, bilješke iz računa (tablica množenja) na turskom jeziku, popis posjeda (baštine — باشتنه لرى بيانيدر) u selu Podgrađe (pod tim nazivom ima više sela u istočnoj Bosni i Hercegovini), kraća pitanja s područja fikha, sadržaj, dova na arapskom jeziku, te imena i lični pečati ranijih vlasnika (Ahmed b. Muhamed el-Mostari, 1131/1718; Izzet Salih Hromozade, koji kaže da je rukopis kupio). Na kraju su bilješke s područja fikha, spjev na turskom jeziku o pokajanju od Vejsi-efendije (توبه نامه ويسى u 54 dvostiha, — v. I, 434), vježbe u pisanju, dova, fetve, poučne izreke na arapskom s prevodom na turskom jeziku, zapisi, te recepti na turskom jeziku za razne lijekove.

Uvakufio Salih-efendija Hromić (v. pečat u rukopisu).

1774. Zbirka (مجموع). 2 837.

L. 291 (234 + 57); 21 × 15. *Ta'līq*, sa nešto *nasha*, pisan vještom rukom. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na sredini korica.

1. L. 1—234. فتاوى احمديه الموستاريه

Zbirka fetvi, što ju je napisao Aḥmad b. Muḥammad al-Mostārī, umro 1190/1776. Zbirka sadrži fetve, koje su služile naročito za praktične potrebe muftijama i kadijama, pa je bila kod nas u Bosni i Hercegovini veoma mnogo raširena kao uvaženi priručnik, sve do okupacije (1878). Pisac je dugo vremena bio muftija u Mostaru.

M. Handžić, al-Gauhar al-asnā, 37 i Književni rad, 11—12.

(Ne smije se zamijeniti pisca sa drugim ranijim piscem sličnog imena, također muftijom iz Mostara, — a to je Aḥmad b. Muṣṭafa al-Mostārī, koji je umro 1090/1679; v. o tom pod br. 966).

Početak:

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين والصلوة والسلام ... اعنا يامعين فى كل وقت

وحين كتاب الطهارة زيدك قيوسنه قوزى دوشوب غرق وهلاك اولدقدنصكره .

Istaknute riječi i naslovi izvora podvučeni su mjestimice crvenom crtom.

2. L. 235—291. قانون نامهٔ صحيحه در

مرحوم سلطان سليمان خان زمان سعادت نلرنده مرحوم شيخ الاسلام ابو السعود افندى

عصر نده اولان قانون نامه لردر شرع شريفه موافقتى مقرر اولوب حالا معتبر قوانين

Zbirka zakona, većinom zemljišnih, iz vremena sultana Sulejmana, sa fetvama šejhul-islama Ebu's-Su'ūda i drugih muftija.

Početak:

الحمد لله الذى له ملك السموات والارض وهو على كل شئ قدير . جناب خاقان روى

زمين ... مسئله بحسب الشرع الشريف ارض خراجيه وارض عشريه ندر

Prepisao cijelu zbirku Ḥusayn b. Maḥmūd-aga al-Mostārī (iz Mostara), 1187/1773, kako se to vidi iz bilješke na kraju pod tač. 1.

فلله الحمد على الافتتاح والاختتام وقع الفراغ عن اضعف الانام ... حسين بن محمود

آغا الموستارى ... فى اليوم الخامس من شعبان لسنة سبع وثمانين ومائة الف .

Na početku pod t. 1 su razne fetve, ime ranijeg vlasnika (a to je sam prepisivač Husejn b. Mahmud-aga b. Husejn b. Mahmud b. Husejn), te sadržaj. Potom se nalazi kraća rasprava na arapskom jeziku od anonimnog pisca o oblačenju odijela crvene i žute boje, — u kojoj se pobija mišljenje onih, koji su rekli, da je oblačenje takvog odijela zabranjeno (haram, — رسالة فى جواز لبس الاحمر

والمعصفر لمجهول). Ovaj naslov je napisan kasnije po smislu rasprave.

Početak je poslije Besmele:

حمدا لمن وفق لهدايته المسترشدين وصلاتنا وسلاما على من جاء بالحق المبين اما بعد فقد بلغني ان رجلا ينتمي لمذهب الامام النعمان ويقول ان لبس الاحمر والمعصفر حرام وهذا فرية بلا مرية .

Poslije tri neispisana lista nalazi se kraća rasprava na turskom jeziku, u kojoj se zastupa i brani mišljenje, da je pušenje duhana dopušteno (džaiz). Pisac je Mustafa, muftija u Mostaru — (رسالة او فتوى في جواز استعمال الدخان لمصطفى المفتي بموستار). Naslov je također napisan kasnije po smislu. Početak je:

حالا استعمال اولنان دخان حقنده حرامدرو حرام دين قولنده مصيبميدر بيان بيوروب مثاب اوله سز الجواب الله اعلم بالصواب قال الله تبارك وتعالى فمن اظلم ممن افترى على الله كذبا ليضل الناس بغير علم ... الآيه مذكور دخان

Nakon toga je fetva na turskom jeziku o liječenju kuge i drugih teških bolesti učenjem sure *el-Fatiha*. Fetvu je potpisao Ahmed, muftija.

Na naslovnoj strani je stih na perzijskom jeziku mističnog sadržaja, ime i pečat vlasnika (Izzeti Salih, koji kaže, da je rukopis kupio), pobrisano ime i lični pečat nekog vlasnika, te bilješka s područja fikha.

Na početku pod t. 2 nalazi se nekoliko neispisanih lista, sadržaj, te veći broj raznih fetvi, među kojima su mnoge od naših muftija. Na završetku je navedeni prepisivač zabilježio, da je djelo prepisano u Mostaru, u mjesecu ramazanu (tj. gore označene godine). Kasnije je neko neuk pogrešno napisao datum, pa ga zatim brisao. Na kraju su bilješke s područja fikha i hadisa.

Uvakufio Izzet Salih-efendi Hromo-zade (v. pečat u rukopisu).

1775. ISTO **1901.**

U rukopisu je u vrhu prve stranice naslov napisan rukom prepisivača crvenim mastilom: هذا كتاب – فتاوى – موستاريه .

L. 195; 21 × 14,5. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, listovi su prosuti i mnogi dohvaćeni vlagom, tako da je pismo mjestimice oštećeno; povez kožni, rastavljen od listova.

Prepis je dovršen 4. rebiul-evela 1201/1786.

Iz biblioteke Fejzijje medrese. تمت تمام في ٤ ربيع الاول سنة ١٢٠١

1776. ISTO **2226.**

U rukopisu je naslov kasnije zabilježen: فتاوى احمديه , a i prepisivač bilježi taj naslov u svojoj bilješci na kraju. Primjerak je nepotpun s početka, — i uz to skraćena verzija, zapravo izvadak ili izbor iz navedenog djela. Počinje poglavljem: كتاب الحج رجل اراد ان يحج فنعه ابواه .

L. 141; 20,5 × 14,5. *Ta'līq* složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po marginama mnogih listova ima komentara. Papir bijel i tamnobijel, deblji; povez polukožni.

Prepisao Ḥusayn b. Muṣṭafa iz Stare Ostrovice (Ostrovica Atik — tvrđava i mjesto na Uni kod Kulen-Vakufa), 1201/1786.

(قد تم فتاوى شريفه لموستارى احمد افندى نور الله مرقده كتبه الفقير ... حسين بن مصطفى عن اوستروجه عتيق ... في سنة ١٢٠١)

Na početku su bilješke s područja fikha, fetve i sadržaj. Na kraju su također fetve, od kojih su neke od naših muftija (Ahmed, muftija Sarajeva, muftija Zvornika, Osman, muftija Banja Luke). Na l. 143—144 je odlomak iz neke rasprave o veterinarstvu (بيطارنامه). Na posljednjem listu (145) su recepti za neke lijekove, među kojima recept za pravljenje ljekovitog sapuna (قوه صابون تركيبي).

1777. ISTO **530.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije:

فتاوى احمديه – لاحمد افندى الموستارى

L. 88; 24 × 17. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crtom. Prve dvije stranice ukrašene su tankim crnim i širim zlatnim, a ostale crvenim lini-

jama. Po rubovima ima komentara, pisanih sitno rukom istog prepisivača. Papir bijel, čvrst, neki listovi su dohvaćeni vlagom, tako da je mjestimice pismo oštećeno; povez polukožni.

Prepisao (započeo prepis u Nevesinju, a dovršio u Sarajevu) Hāfiz Mehmed Bāqī b. al-Hāǧǧ Muhammad Džīno 19. ramazana 1205/1790.

(قد بدأ تحريره في شهر جمادى الآخر اوسطه في قصبة نوه سين وقد وقع تكميله في شهر
رمضان المبارك في اليوم التاسع عشر سنة خمس ومائتين والف ... نمقه الفقير حافظ محمد باقي
بن الحاج محمد جينو في مدينة سراى بوسنه)

Na prvom zaštitnom listu su bilješke s područja fikha, među kojima je jedno pitanje iz diobe nasljedstva, što ga je riješio i potpisao Čajničevi Derviš Husejn. Potom slijedi sadržaj. Na naslovnoj stranici je bilješka zavještača i njegova dva pečata.

Uvakufio Abdulbaki Džino-zade (v. pečat u rukopisu).

1778. ISTO **659.**

U rukopisu je naslov zabilježen kasnije: فتاوى احمديه موستاريه

L. 276; 24 × 17. *Ta'līq* krupniji, pisan širokim perom, vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crnom crtom. Papir bijel, deblji; povez polukožni.

Prepisao al-Ḥāǧǧ Muḥammad b. al-Ḥāǧǧ 'Omar al-'Oṯmānī at-Travnikī (iz Travnika), u srijedu 7. šabana 1207/1792.

(قد استراح القلم عن التسويد ... بعد ظهر الاربعاء من سابع شهر شعبان لسنة سبع ومائتين
بعد الألف ... عن يد العبد العاجز ... الحاج محمد بن الحاج عمر العثماني التراونكي)

Na početku, na prvih 13 lista, je sadržaj, napisan kasnije, te razne bilješke s područja fikha i fetve, što je pisano rukom prepisivača. (Početak djela je na strani 27).

1779. ISTO **4533.**

L. 214; 20 × 13. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi i naslovi izvora podvučeni su crvenom crticom. Papir bijel, potamnio, glat, čvrst; listovi su prosuti i po rubovima dohvaćeni vlagom. Povez polukožni, znatno oštećen i rastavljen od listova.

Prepis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku je sadržaj.

Poklon nasljednika Riđanovića.

1780. Zbirka (مجموع) . 2 **484.**

L. 166 (140 + 26); 24,5 × 16. *Ta'līq* i *nasḫ*, pisani uvježbanom rukom. Stranice su (izuzev prve dvije) obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel, glat; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

1. L. 1—139. ISTO

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: الفتاوى الاحمديه الموستاريه.
Po marginama mnogih listova ima komentara i raznih fetvi, što je sve pisano rukom istog prepisivača. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

2. L. 140—166. ملجأ القضاة عند تعارض البينات

Djelo o postupku pred šerijatskim sudovima (v. br. 923.²).
Nasḫ. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan.

Prepisao oba djela Muḥammad Bāqī Ġinozāde, kadija u Jeni Pazaru, u ponedjeljak 9. džumadel-ula 1215/1800, kao što se vidi iz bilješke na kraju pod t. 1.

(قد تم تحريره يوم الاثنين في تاسع شهر جمادى الاولى سنة خمس عشرة ومائتين والف
من يد الفقير ... محمد باقي القاضي بخلافة يكي پازار ...) .

Na početku pod t. 1 je ime vlasnika i prepisivača, bilješke s područja lijepog ponašanja, što je, uglavnom, uzeto iz završetka djela *Aḫlāqi 'Alā'ī*, te sadržaj. Na naslovnoj strani je bilješka zavještača i njegov lični pečat.

Uvakufio Muhamed Baki Džino-zade.

1781. ISTO **988.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: فتاوى احمديه موستاريه

L. 175; 23,5 × 15. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova ima dosta komentara, pisanih rukom istog prepisivača. Papir bijel i žućkast, tanak; povez polukožni.

Prepisao Ḥasan b. Adem, u četvrtak 23. džumadel-ahira 1235/1819.

(تم تحرير هذه النسخة يوم الخميس في ثلث وعشرين من جمادى الاخرى لسنة خمس
ثلثين ومائتين والف عن يد الفقير حسن بن آدم)

Na početku su razne bilješke s područja fikha, sadržaj i nekoliko neispisanih lista. Na kraju su također bilješke s područja fikha.

Iz biblioteke Muhamed Enveri-efendije Kadića.

1782. ISTO **1371.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: فتاوى الموستارى احمد افندى. Primjerak je nepotpun na kraju za 4—5 lista.

L. 210; 23,5 × 17. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir bijel i žućkast; povez poluplatneni.

Rukopis potječe iz prve polovine XIX stoljeća.

Na početku je bilješka i lični pečat ranijeg vlasnika (Muhamed Rešid b. Muhamed Emin Hafizzade — Hafizović, koji kaže da je rukopis kupio u Banjoj Luci kada je tamo bio kadija, 1261/1845), dva mistična stiha Šejh Sadije, u kojima on govori o moralnom značaju i važnosti srca, po jedan poučni stih, što su ih spjevali Nābī i Neğātī, bilješka s područja fikha, poučni stihovi na turskom jeziku, u kojima se govori o tegobama i pomanjkanju sreće na ovom svijetu (ماه، وسائلده جهانك هيچ سعادت قالمش), fetva šejhul-islama Abdullah-efendije o korisnosti štampanja knjiga — u vezi sa prvim štamparskim radom u Turskoj, koji je počeo Ibrahim Muteferrika 1139/1726, odlomak iz *al-Qaside an-Nūniye*, što ju je spjevao Abu'l-Fatḥ al-Bustī al-Isfahanī (umro 401/1010, v. br. 1318,[3]), mudre izreke na arapskom jeziku, nekoliko neispisanih lista na kojima se nalaze crteži kružnica, te sadržaj i 2—3 lista zagonetke. Na naslovnoj strani je bilješka s područja fikha. Na kraju ima više neispisanih lista, zatim se nalaze poučni stihovi na arapskom i turskom jeziku, datumi rođenja i smrti četvorice velikih imama i datumi rođenja nekih osoba.

1783. ISTO **2592.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: فتاوى احمديه. Primjerak je nepotpun s početka, jer je prvih desetak lista izgubljeno. Sravnjivanjem sa drugim potpunim primjercima ustanovljen je identitet rukopisa. Prve riječi ovdje su: التزام اولان مبلغ مرقومى يدلرندن بالتمام اخذ وقبض. Prvo poglavlje, koje se ovdje nalazi je: كتاب الصوم.

Završetak je poglavljem

باب فى خراب الرحى والاباء من اداء القاطعات والرسومات .

L. 224; 21 × 14,5. *Ta'līq* pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima malog broja listova ima malo komentara. Papir bijel, čvrst, listovi prosuti; povez kožni, rastavljen od listova.

Rukopis potječe iz početka XIX stoljeća.

Na kraju se nalazi nekoliko fetvi, pisanih kasnije drugim rukopisom, a potpisanik im je »Ali, muftija u Blagaju«. Na posljednjoj stranici su datumi rođenja nekih osoba (desetero djece Derviš Omer Hulusizade — Hulusića — rođenih u vremenu od 1229/1813—1255/1839).

Uvakufio Salim-efendija Muftić.

1784. نتيجة الفتاوى **251.**

لاحمد افندى امين الفتوى

Zbirka fetvi, što ju je sabrao i sredio Aḥmed-efendi, fetva-emin, živio i radio krajem XII/XVIII i početkom XIII/XIX stoljeća. Sabirač u oduljem uvodu kaže da je služio kao *fetva-emin* blizu četrdeset godina i da je radio u doba sultana Selim hana III (1788—1807) i šeihul-islama Mehmed Arifa Durrīzāde (umro 1225/1810), koji je — kaže — imao veliko povjerenje u njeg. Neki zbirku pripisuju ovom šejhul-islamu (v. OM II, 62. Ovaj izvor navodi pored toga posebnu zbirku fetvi pod naslovom: فتاوى نتيجه koju pripisuje Ahmed-efendiji. Držimo da je tu riječ o istoj zbirci).

Kairo, t, 78.

U zbirci su sabrane fetve raznih šejhul-islama poslije 1143/1730, a na marginama listova navedeni su citati izvora (*nuqul*) za svaku fetvu. (Kasnije je tu zbirku ponovo sredio i *nuqul* stavio ispod teksta fetvi Sayyid Ḥāfiẓ Muḥammad b. Aḥmad b. Muṣṭafa el-Kedūsī. Ova njegova prerada je štampana pod istim, gornjim naslovom).

Početak:

حمد نا محدود فى نهايه اول اشباه ونظائردن منزه هادى طريق هدايه ... نتيجة الفتوى

تسميه سيله ...

كتاب الطهارة — عشرا فى عشر اولان كبير حمام قپوسنه باركير (بيكير) دوشوب

L. 176; 30,5 × 17. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Prve dvije stranice obrubljene su sa više tankih crnih, širim zlatnim i jednom crvenom, a ostale samo jednom crvenom linijom. U vrhu prve stranice je veoma lijep un-

van, u kome je izrađeno sitno poljsko cvijeće u bojama, na zlatnoj i modroj podlozi. Na rubovima listova nalaze se odgovarajući citati iz izvora *(nuqūl)*, većinom na arapskom jeziku, a napisani su rukom istog prepisivača. Papir bijel i žućkast, glat; povez polukožni.

Prepisao Muḥammad Ṣāliḥ Ḍāribzāde b. Klīsī Ḍārib el-Ḥāğğ 'Alī al-Istānbuli, 21. džumadel-ula 1217/1802.

(عن يد العبد الضعيف ضارب زاده ديمكله عريف محمد صالح بن كليسى ضارب الحاج على المدرس ابوه الاسلامبولى ... فى اليوم الحادى والعشرين من جمادى الاولى لسنة سبعة عشر ومائتين والف)

Na početku je sadržaj. Na naslovnoj strani su imena ranijih vlasnika (es-Sejjid Ahmed Hādimīzāde, Izzetī Salih, kadija u Bosna Brodu, koji kaže da je rukopis kupio).

Na kraju je kratka risala o kategorijama islamskih pravnika (طبقات المجتهدين) od Ibn Kemal-paše (v. I, 248 i ovdje br. 899,[7]), prepisana rukom istog prepisivača.

Uvakufio Salih-efendi Hromo-zade (v. pečat u rukopisu).

1785. (فتاوى مجموعه سى) 3246.

المجهول

Zbirka fetvi, nepoznata, od nepoznatog pisca. Poslije Besmele i hamdele nalazi se prvo pitanje i odgovor (fetva) o Besmeli, i to u stihovima. Potpisnik te fetve je es-Seyyid Fejḍu-llāh, čiji je potpis napisan u malom unvanu ispod stihova. To je šejhul-islam Fejḍullāh-efendi el-Erzerūmī, umro 1115/1703. Iz tog potpisa, odnosno načina i mjesta, kako i gdje ga je prepisivač napisao, moglo bi se pomisliti da je pisac ove cijele zbirke dotični Fejḍullāh-efendi. Njegova zbirka fetvi, istina, postoji pod naslovom: الفتاوى الفيضية (v. AM I, 823 i neke turske kataloge), — ali nemamo nikakva sigurnog dokaza ni znaka, da je to ova zbirka, — jer držimo da se navedeni njegov potpis odnosi samo na prvu fetvu. Poslije navedenih stihova je prvo poglavlje. Gornji naslov rukopisa dat je kasnije, prema sadržaju. Primjerak je nepotpun u sredini, jer mu je sa raznih mjesta izgubljeno 59 lista.

Početak poslije Besmele:

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله وصحبه اجمعين الطاهرين .

اى شرف مسند شرع قويم
وى علم افراز ره مستقيم
ابـقـاك الـلـه بطول البقاء
سلمك اللـــه بقلب سليم
.....

قول تحسينى ؟ نه در الجواب

بسم الله الرحمن الرحيم كتبه الفقير السيد فيض الله عفى عنه

كتاب الطهارة
هنك باشنده نزله علىٰ اولوب غسل اقتضا ايتدكده

Odgovori su označeni crveno pisanim slovom ج , što je kratica od الجواب .

Posljednje poglavlje je: مسائل شتى .

Završetak je:

حد قديم نه در الجواب برامر دركه اولنى بيلور اوليه حد القديم مالا يحفظه الاقران من اخيط البرهاق فى كتاب مايمنع عنه الانسان ومالايمنع

L. 387 (cijela zbirka imala 446); 27,5 × 16,5. Ta'līq lijep, složen, sitniji, pisan veoma vještom rukom. U vrhu prve stranice je veoma lijep unvan, u kome je nacrtano sitno poljsko cvijeće u bojama, na zlatnoj i modroj podlozi. Ispod unvana su lijepe rozete. Prve dvije stranice ukrašene su još zlatnim crtežima i krupnim zlatnim tačkama i obrubljene tankim crnim i širim zlatnim linijama. Ostale stranice obrubljene su jednom crvenom linijom. Po rubovima listova s početka ima komentara. Istaknute riječi u tekstu podvučene su crvenom crticom. Papir bijel, glat, mjestimice žućkast, listovi prosuti i neki od njih (49—50, 259—278, 369—406) izgubljeni; povez kožni, oštećen, prva korica otkinuta i izgubljena.

Prepis je dovršen krajem 1131/1718, kako se to vidi iz kratke bilješke na završetku poglavlja na listu 42 — (م — تم — ق ذى القعدة سنة ١٣١). Prepisivač je, sudeći po sličnosti pisma — vlasnik Muḥammad 'Iṣmet b. Ibrāhīm b. Ḥasan b. Aḥmad, koji se potpisao na naslovnoj i posljednjoj stranici samo kao vlasnik rukopisa — (نمقه العبد الفقير محمد عصمت بن ابراهيم).

Na naslovnoj strani su imena i lični pečati ranijih vlasnika (navedeni Muhamed Ismet; es-Sejjid Sadri, 1168/1754; Husejn Nuruddīn Hāfizzāde — Hafizović — b. el-Hadž Muhamed Rešid Čelebi-Pazari — iz Rogatice —, 15. šabana 1282/1865).

1786. (فتاوى) 1139.

لمجهول

Zbirka fetvi, nepoznata, od nepoznatog sabirača. Vjerovatno da je ovo napisao, odnosno sabrao, iz raznih djela, neki naš čovjek. Navedeni su naslovi izvora i na mnogim mjestima citati iz njih. Gornji naslov zbirke je dat kasnije, prema sadržaju. Pitanja su označena slovom م , pisanim crvenim mastilom. Na kraju odgovora često se navodi ime muftije, koji je dotični odgovor (fetvu) dao. Raspored poglavlja nije sproveden kao u fikhskim djelima, niti su sva poglavlja fikha zastupljena.

Početak:

كتاب الطهارة – بركمسنه ابدست الوب صكره استنجا ايلسه ابدستى بوزيلوپ بردخى

المق لازمميدر الجواب لازم دكلدر توضأ ثم استنجى لم يفسد وضوءه منية المفتى

L. 401 (344 + 57); 22 × 16. *Ta'līq*, pisan vještom i brzom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crtom. Po rubovima nekih listova s početka i pri kraju ima komentara. Papir bijel i tamnobijel, deblji; povez polukožni, oštećen.

Prepis je dovršen mjeseca redžeba 1140/1727, kako se to vidi iz bilješke na listu 344. (تحريرا فى ٤ من ر سنة ١١٤٠)

Na l. 307 je poglavlje, koje sadrži neke propise i fetve o zemljištu — باب احكام الاراضى وبيعها . Tu se odmah u početku spominje Bosna, a dalje su navedene fetve nekih muftija iz naših krajeva (Habib, muftija u Foči; muftija u Mostaru, Šejh Ibrahim, muftija u Sarajevu; Salih, u Jajcu; Abdullah, muftija u Pljevlju; Ibrahim, muftija u Budimu). Na l. 343—344 nalazi se kalendar, u kome su označena godišnja doba prema našim narodnim datumima, računajući od Božića. Ta riječ je doslovno tako i upotrijebljena, iako je kalendar na turskom jeziku. Kalendar je napisao Šejh Vefā, očito neki naš čovjek. Početak mu je:

روز نامهٔ شيخ وفا رحمة الله عليه

زمهر يدن اون دورد نجى كون بوژكدر بوژكدن صكره اون اوچنجى كون كون دو نيجدر

Dalje, na listovima 344—401, nalaze se fetve i izvaci iz raznih fikhskih djela, što je sve pisano rukom istog prepisivača.

Na početku je sadržaj i neka priča. Na naslovnoj strani je jedna fetva sa potpisom: Mustafa, mufti u Sarajevu, bilješke s područja fikha, te bilješka na našem jeziku, u kojoj se kaže da je rukopis kupljen za ovu biblioteku u Travniku.

1787. (مجموعة المسائل والفتاوى) 3654.

Zbirka raznih pitanja s područja fikha i fetvi, od nepoznatog sabirača. To je, zapravo, zbirka ili bilježnica, koja sadrži samo izvatke iz raznih djela. Nepoznati sabirač, vjerovatno neki naš kadija ili muftija, samo je prenio i ovdje doslovce prepisao neke fetve i pitanja od drugih pisaca. Gornji naslov je dat prema sadržaju zbirke i zabilježen u rukopisu kasnije.

Početak poslije Besmele:

كتاب الطهارة – برعورته جنى عاشق اولوپ

L. 207; 21 × 16. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Mjestimice ima neispisanih stranica i listova. Papir bijel, deblji, čvrst; neki listovi s početka dohvaćeni su vlagom; povez polukožni.

Na listovima 207—216 nalazi se traktat o liječenju konja — بيطارنامه , također na turskom jeziku, od nepoznatog pisca. U uvodu se kaže da je ovu risalu napisao Aristotel, Aleksandru Velikom, u vrijeme njegovih pohoda i osvajanja na istoku, prilikom opsijedanja grada Belha, u Horasanu (na granici između Afganistana i Perzije, — sada Afganistan).

Početak:

روايتدر ارسطاليس حكيم ايدركم چون اسكندر ذو القرنين رومدن خروج ايتدى و ...

طوتدى وخراسانه كلدى وبلخ شهرنى حصار ايتدى وبوحصارده قحط واقع اولدى

Na kraju risale nalaze se magične formule, zapisi i dove, koji, — kada se provedu na određen način, — »čuvaju konja od očiju (uroka) i bolesti«.

Prepis cijele zbirke dovršen je u okolini Sarajeva, na nekom imanju za ljetovanje, u vrijeme Ali-paše Hećimovića (Hekim-paša-zāde ili Hekim-oglu), 1152/1739.

حررته بسراى بوسنه درزمان على پاشا المعروف بحكيم پاشا زاده ... دريلاق رجب –

؟ – سنة ١١٥٢

Na nutarnjoj strani prve korice i na pet lista s početka nalaze se bilješke s područja hadisa, tefsira, fikha, biografija navedenog Ali-paše, te sadržaj. Na kraju su bilješke s područja fikha, dvije stare priče i poglavlje (izvadak) iz nekog djela, u kome su dati recepti za uništavanje gamadi (فصل خامس حشراتى طرد ومنع ايدر شيلرى بيان ايدر).

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1788. Zbirka (مجموع), 3 **3516.**

L. 34; 21,5 × 13,5. *Ta'līq*, pisan vještom rukom, i pri kraju *nasḫ*. Papir tamnobijel, neki listovi su prosuti; poveza nema.

1. L. 1—14. (فتاوى)

Kraća zbirka fetvi, od nepoznatog sabirača. Rukopis je nepotpun s početka. Gornji naslov je dat prema sadržaju.

Ovdje počinje:

وارض بصره بويله در وبرقسمی دخی اراضی خراجیه درکه عنوة یاخود صلحا فتح
اولنان بلده ده

Završetak je:

زید بر مدرسه بنا و وقف اتدکده پادشاه اسلام حضر تلری اراضی میریه دن برقریه
اراضینك بیت الماله عائد اولان محصولات عیسنی علادن اول مدرسه ده تدریس ایدن کمسنه
یه ومدرسهٔ مزبوره ده ساکن طلبهٔ علمه قدرکفایة صرف اولنق ایچون تعین بیوروب صرف
اولنق جائز اولورمی بیان بیوریله الجواب اولور

2. L. 14—19. معروضات ابو السعود

Kraći izvadak iz fetvi, koje je izdao Abu's-Su'ūd (v. br. 1727,[1]).

Na listovima 19—20 su bilješke s područja fikha, jedan recept i tajanstvene riječi za neki lijek, hadis i rodoslovlje Božijeg poslanika Muhameda. Na l. 20—23 su formulari nekih službenih sudskih dokumenata. Tu je i prijava (tužba) uglednih građana grada Ruščuka (Bugarska) o pljački i hajdučiji. koje se često dešavaju u okolini toga grada.

3. L. 23—25. رسالة فى تقسيم الميراث
او مفهوم فرائض

Kratka risala na turskom jeziku o diobi nasljedstva, Bratislava, 293, neosnovano kaže da je pisac Ahmed-efendi el-Mostari (umro 1190/1776). Držimo da je napisao Maulā Ṣāliḥ-efendi, čija nam je biografija nepoznata (v. kasnije br. 1799,[3]). Risala pod ovim naslovom ima mnogo, sa malim razlikama u tekstu.

Početak je ovdje: میتك تركه سنه متعلق اولان حقوق مرتبه دوردر (v. I, 187 i Kairo, t, 79).

Prepisao cijelu zbirku Ḥāfiẓ Aḥmad b. Ḥasan, u kasabi Surmena (u sandžaku Trapezon, na obali Crnog mora), u mjesecu muharremu i saferu 1198/1783, kako je to zabilježeno na kraju pod t. 1 i 3.

(تمت الحروف ... لسنة ثمان وتسعين ومائة والف قد حرره حافظ احمد بن حسن
ناحية سورمنه تابع طرابزون)

Na listovima 26—34 su razne bilješke, recepti i zapisi za razne bolesti, popis starješina (pirova) raznih zanata i zanimanja, o tumačenju snova, pravila i mađije u vezi sa istiharom, poučni stihovi na turskom jeziku, nekoliko šiptarsko-turskih riječi, bilješke s područja fikha, brojevi i nekoliko riječi iz našeg jezika s prevodom na turskom jeziku, što je napisano pod naslovom: Bosanski jezik (لسان بوشناق na l. 31), koristi i tajanstvene posljedice od učenja sure والليل , te na listovima 33—34, koji su uvezani obrnuto, specijalne koristi i tajne sure يس . Poslije više neispisanih lista nalazi se početak risale i nekoliko crteža o izračunavanju vremena (*mukantarat*).

1789. كتاب الفتاوى **4019.**

Zbirka fetvi, od nepoznatog pisca. Čini se, da je ovo sabrao, od raznih autora, neki kadija ili muftija, za svoju ličnu potrebu. Gornji naslov nalazi se u rukopisu na nekoliko mjesta i napisan je rukom prepisivača. Fetve su pisane pod naslovom: مسئلة-الجواب . Najveći broj fetvi je od nekog muftije, kome je ime Ahmed. Držimo da je to Kemal-pašazade.

Početak:

مسئله فقیر اولان کمسنه نیه مشغول اولق کرکدرکه وسعت کله الجواب بودعایه مشغول
اولق کرك اللهم انى اسئلك عملا بارًا ورزقا دارًا وعيشا قارًا احمد مسئله زيد ولد صغير
ارضاع ايچون

L. 233 (222 + 11); 20 × 14,5. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crtom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, oštećen.

Na listovima 223—231 nalaze se pisma i kraće rasprave neke uleme i muftija o vakufljenju novca, te zakonsko rješenje o tom pitanju.

صورة المكتوب الذى ارسل الشيخ بالى خليفه الصوفيه وى الى من منع وقف النقود وهو المولى چوى زاده المفتى

صورة مكتوب آخر

صورة مكتوب آخر

صورة المكتوب الذى ارسل الى السلطان الاعظم لمولانا محى الدين چلبى الفنارى للمولى چوى زاده احمددن

صورة الفتوى لخواجه چلبى افندى

صورة الحكم الشريف الوارد فى خصوص وقف الدراهم والدنانير

Na l. 232—233 nalazi se ferman, u kome se naređuje proslava osvojenja i uništenja tvrđave Čehrin, koju je Mustafa-paša preoteo od ruske vojske, 1089/1678. Zatim se nalazi carsko obnavljanje ranijeg ugovora *(ahdnama)* s Venecijom i naređenje o zaštiti i povlasticama, koje se na osnovu toga ugovora imaju priznati i pružiti venecijanskom konzulu Đuvan Moriz b. Kavalin, — što je izdato povodom predstavke (arzuhal) dotičnog konzula.

Cijela zbirka prepisana je istim rukopisom, u XVIII stoljeću.

Na početku je bilješka o nekim dugovima, bilješka s područja fikha i sadržaj.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1790. (مجموعة الفتاوى) 3659.

Zbirka fetvi, od nepoznatog sabirača. To je, kako po svemu izgleda, neki naš kadija ili muftija sabrao iz raznih djela za svoju potrebu, dajući raspored prema vlastitom nahođenju.

Početak je:

مسائل جهاز ونكاح – جهز ابنته وسلم اليها ليس له فى الاستحسان ان يسترد منها وعليه الفتوى انقروى زيدك زوجهٔ مطلقه سى هنددن اولان صغيره قزى زينبك باباسى معسر اولوب

L. 148; 21,5 × 15,5. *Ta'liq* jednostavan, pisan na brzinu, različitim perom. Istaknute riječi podvučene su crnom crtom. Papir bijel, deblji, neki listovi, pri vrhu, dohvaćeni su vlagom; povez polukožni, oštećen crvotočinom.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice i s početka nalaze se bilješke s područja fikha i sadržaj. Na kraju su također bilješke s područja fikha. Na nutarnjoj strani druge korice su poučni stihovi na turskom jeziku.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1791. (الفتاوى) 945.

Zbirka fetvi, od nepoznatog pisca. Primjerak je nepotpun s početka. Prva poglavlja, koja se ovdje nalaze, su: باب التعزير (v. list 9), باب الجزيه (v. list 11), باب الفاظ الكفر (v. list 12), كتاب العقود (v. list 13), كتاب الشركة (v. list 14). Poslije fetvi navedeni su citati izvora. Naslov je dat kasnije, prema sadržaju.

Početak prvog poglavlja je:

باب التعزير – زيد عمروه برحرمز ديو شتم ايلسه زيده نه لازم الجواب تعزير

Završetak je:

زيد وعمر واشتراك اوزره تارلالره متصرفلر ايكن زيد اول تارلالردن كندى حصه سندن نصفنى معرفت صاحب ارضله جانبندن بكره مجانا فراغ ايدوب

L. 103; 21 × 15,5. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po rubovima malog broja listova ima nešto komentara. S početka je izgubljeno osam lista, a dalje je izgubljeno još oko trideset lista, na raznim mjestima u rukopisu. Papir tamnobijel, deblji listovi su prosuti i mnogi dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen i rastavljen od listova.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku su razne kraće bilješke s područja fikha na arapskom jeziku, nekoliko fetvi na turskom jeziku i sadržaj. Prvo poglavlje u sadržaju je: كتاب الحج. U sadržaju se nalaze sva poglavlja, dakle i ona sa izgubljenih listova. Na kraju su također bilješke s područja fikha i na nutarnjoj strani druge korice bilješke o nekim dugovima.

1792. (مجموعة الفتاوى) 2632.

Zbirka fetvi, nepoznata, od nepoznatog sabirača. Čini se, da je te fetve sabrao neki muftijski pomoćnik (Ćatib) i popisao ih u ovu zbirku, bez uobičajenog rasporeda, — onako kako su rješavane — kako se to može razumjeti iz uvoda, koji je skoro nečitak zbog oštećenja vlagom. Pitanja su data pod naslovom: مسئله — الجواب, a često je napisano samo slovo م kao kratica od مسئله. Pored turskog, ima fetvi i tekstova (نقول) i na arapskom jeziku. Na kraju mnogih fetvi sabirač dodaje: كذا افتى سلمه الله , iz čega se vidi da prenosi te fetve od nekog svog savremenika. Gornji naslov napisan je kasnije, prema sadržaju.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسوله ... مفتى زمان حضرتلرينى وكاتب ذليل وغريق عصيان ...كه غير مرتب و غير مبوّب .. واقع اولدقچه جمع اولنمش در ... مسئله بيّنة الصحة اولى ام بينة القتل زيدوك اجرته دوتولمش خدمتكارى فوت اولسه

Prva poglavlja su:

باب اخراج المنكوحة من البلد الى القرى بغير اذنها - باب فى هبة الوارث نصيبه وحصته لاحد الورثة قبل القسمة

L. 107; 21 × 15,5. *Ta'līq*, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima. Istaknute riječi podvučene su crvenom crtom. Po rubovima manjeg broja listova ima komentara. Papir tamnobijel, deblji, listovi su dohvaćeni vlagom i mnogi od njih znatno oštećeni, tako da se mjestimice ne može ni pismo čitati; povez kožni, uništen vlagom.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

U vrhu prve stranice je kratka bilješka na arapskom jeziku, u kojoj se kaže, da je rukopis uvakufio Hamdija Kreševljaković.

1793. اراضى فتوالرى بيان ايدر 3379.

Kraća zbirka fetvi, koja se većinom odnose na pitanja iz zemljišnog posjeda, — od nepoznatog sabirača. To je, zapravo, zbirka ili bilježnica koja sadrži razne bilješke i izvatke, uzete iz drugih djela. Mnoge fetve pisane su na posebnim listićima, ili su izrezane iz neke zbirke i nalijepljene po listovima ovdje.

Početak je:

زيد بر قريه ده اولان املاكى وانه متعلق اولان طاپوى تارلالربنى صفقهٔ واحده ايله عمروه بر راس معين باركير وشوقدر آقچه

L. (cijela zbirka) 38; 31 × 16. *Ta'līq* i *nasḫ*, od različitih ruku. Mjestimice ima neispisanih lista. Papir tamnobijel, deblji, neki listovi su prosuti; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XII/XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu su arapska pismena (slova) sa brojevima, koje ona označuju (*ebdžed-hesāb*), zatim ime ranijeg vlasnika (Ahmed b. el-Hadž Muhamed es-Saraji — iz Sarajeva — koji kaže da je zbirku kupio iz ostavine umrlog Mahmud-age, 1159/1746), jedan lični pečat (Ibrahim-begzade), te dvije dove. S početka (na listovima 3—20) nalazi se tumačenje o dovi, nekoliko kasida i *ilāhīja* na turskom i arapskom jeziku, mističnog sadržaja. (Počeci tih kasida su:

سؤال مصرى

الا اى مرشد عالم خبر وير علم مولادن الا اى معنئ آدم خبر وير رمز مولادن

....

الا يـــا اسعـــد الاولاد دع الـــدنيـــا وهمّ الزاد

.....

قصيده

لنا من امره نور وجسم لنا من جوهر الاشياء طلسم

لنا من مجمع الاسما اسم فهذا من جنون العشق قسم

....

الهى مصرى

سودم سنى هب وارم ؟ يغمادر الان السوز

......

الهى سورى

نوش ايلدن جام عشق تا ازل مستانه يم

سير تابيت خدايم صورتا بتخانه يم

......

الهی مصری

اول منم کیم واقف اسرار علم آدم   کاشف کنج حقیقت هم خفیات عالم

Zatim se nalazi hadis o važnosti *Ajetul-kursije*, dova, bilješka s područja fikha, čarobne riječi za ostvarenje neke želje i potrebe, imena dvanaest šiijskih imama, recepti na turskom jeziku za sastav nekih lijekova, stihovi mističnog sadržaja na turskom jeziku, nekoliko arapskih riječi sa prevodom na turskom jeziku, popis nekih mjesta, većinom sa Balkana, tumačenje na turskom jeziku o razlozima impotencije i liječenju iste, te tumačenje nekih ajeta iz sure el-Bekare. Na l. 35—36 je zapis i popis imena neke uleme. Na l. 37—38 je pismo užičkog šejha Muhameda upućeno beogradskom paši. To je, zapravo, šejhov odgovor, u kome on opovrgava i odbija sve pašine optužbe protiv njega u vezi sa pobunom naroda u Užicu i okolini, tvrdeći da je za pobunu kriv paša i njegov zulum. Za fermane, na koje se paša poziva i traži od šejha pokornost istini, kaže da su od sultana isforsirani spletkarenjem, ili su potpuno patvoreni. Pismo je napisano u otvorenoj i oštroj formi i datirano 3. rebiul-ahira 1161/1748.

Početak pisma je:

بسمه حامدا ومصليا

قال تعالى وسيعلم الذين ظلموا الآيه وقال عليه السلام من رآى مظلوما ... سنك

Završetak je: طرفندن كه بلغراده پاشاسين

امدى رساله مزك منتشر اولسندن سزه بر الم حاصل اولورسه فلاتلو مونى ولوموا انفسكم

... والسلام على من اتبع الهدى وترك الظلم والهوى حرّر فى ٣ من شهر ربيع الآخر سنة ١١٦١

خادم الفقراء محمد المعروف باوژيچه شيخى

Na l. 39 i na nutarnjoj strani druge korice su recepti na turskom jeziku za neke lijekove.

1794. (فتاوى مجموعه سى) 4036.

Zbirka, odnosno bilježnica, u koju je Mustafā-efendī Kilizāde (Čišić), muftija u Mostaru, sabirao i bilježio fetve raznih, većinom bosanskohercegovačkih muftija. To je prema jednoj bilješci na početku, u kojoj se kaže da je zbirka nađena u ostavini navedenog Čišića, i da je to, sudeći po pismu, njegov rukopis. Bilješku je napisao kasniji mostarski muftija, također Mustafa (držimo Sarajlić), redžeba (12)63/1846. Mnogi listovi su neispisani i na nekim od njih nalaze se samo naslovi poglavlja.

Početak je: فى المسائل المتعلقة بعلم الحال – زيد مسلم

امرذى بالله نه ايله بدأ اتمك كرك الجواب

L. 169; 21 × 15,5. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su s početka crvenom, a poslije crnom linijom. Papir bijel i mjestimice žućkast, deblji, čvrst; povez kožni.

Prepis je iz prve polovine XIX stoljeća.

Na početku je sadržaj.

ISLAMSKO NASLJEDNO PRAVO

(AL-FARĀ'IḌ)

Arapski

1795. Zbirka (مجموع) . 3 **3529.**

L. 75; 21,5 × 14,5. *Nash* stamnski. Papir tamnobijel, debiji; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—19. الفرائض السراجية

Kraće djelo s područja islamskog prava o diobi nasljedstva. Poznato je još pod nazivima: السراجية فى الفرائض ; فرائض السجاوندى . Napisao Sirāğuddīn Muḥammad b. Muḥammad (Maḥmūd) b. 'Abdurrešīd as-Sağāwandī u VII/XIII stoljeću. (Datum smrti autora različito je označen u raznim izvorima; po nekima, on je umro oko 600/1203, a po drugima 700/1300), v. I, 270. Djelo je služilo dugo vremena kao uvažen priručnik, koji se proučavao po islamskim školama.

Primjerak je nepotpun s početka. Prvo poglavlje, koje se ovdje nalazi, je: باب التصحيح محتاج فى تصحيح المسائل الى سبعة اصول

Pismo je stari arapski *nash*, pisan krupnije, vještom rukom, u razmaknutim redovima. Istaknute riječi podvučene su mjestimice crvenom ili crnom crticom. Nekoliko lista s početka je izgubljeno.

2. L. 19—28. (ارجوزة فى الفرائض

او

المسائل المتاشبهة من مسائل الفرائض)

Spjev na arapskom jeziku o nekim specifičnim pitanjima s područja diobe nasljedstva. To su pitanja koja su nejasna na prvi mah, zbog sličnosti sa drugim pitanjima (mutešābih). Gornji naslov dat je prema sadržaju. Sastavio Yaḥyā b. Abū Bakr al-Ḥanafī, kako je to navedeno u uvodu, a čija nam je biografija nepoznata. Spjev ima 170 stihova i sačinjen je u obliku pitanja i odgovora. Pitanja su većinom postavljena u obliku zagonetke, tako da je odgovor na njih moguć samo pomoću matematike (algebre). U razmaku između polustiha napisane su crvenim mastilom riječi: الجواب — السؤال .

GAL, S. I, 292.

Početak poslije Besmele je:

الحمد لله رب العالمين ... اما بعد يقول العبد الفقير يحيى بن ابى بكر الحنفى ... هذه المسائل متشابهة من مسائل الفرائض جمعتها ونظمتها ليحصل للمتعلم بتأملها والتفكر فيها تشحيذ الخاطرواذكاء نار الذكاء ويذكرنى فى صالح دعائه ...

من مات عن الوراث هم صنفان فمنهم ابن سهمه الفان

وسهمه عشرة الاف اذا كان مكان الابن ابن العم ذا

فقل لنا كم ذلك المال وكم هم الذين المال فيهم انقسم

Završetak je:

لكى يرى احسن وجه نوّرا منشئها وحور عين صوّرا

U prepisivanju ima grešaka.

Na listovima 28—34 su tabele praktičnih primjera za diobu nasljedstva za neke kategorije nasljednika, — što je pisano rukom istog prepisivača.

3. L. 34—75. المنهاج

شرح فرائض السجاوندى

Komentar gornjem djelu *as-Sirāğiyya*. Napisao, držimo, Šihābuddīn Aḥmad b. Maḥmūd as-Siwāsī, umro 803/1400. To zaključujemo po navodima ḪḪ (II, 1250), koji kaže, da ovaj komentar (sa istim početkom kao u našem rukopisu), nosi naziv المنهاج *(al-Minhāğ)*, i prema bilješci na kraju ovog našeg starog rukopisa, u kojoj prepisivač ovaj komentar naziva: شرح شهاب الدين . Naime, ḪḪ (n. m.), Kairo (I, 563) i drugi izvori koji su nam pri ruci, ne znaju i ne navode pisca gornjem komentaru, ali naš prepisivač ukazuje na njeg u navedenoj bilješci. Neki izvori (ḪḪ II, 1250) navode, da ima više komentara pod gornjim nazivom *al-Minhāğ*, od kojih su neki od nepoznatog autora, kao što je, prema njemu, i ovaj. Ahlwardt pak (IV, 197) navodi ovaj komentar pod drugim naslovima kao glosu, koju pripisuje Šihābuddīnu Siwāsi (حاشية على شرح الفرائض للشهاب السيواسى – غاية الوضوح فى شرح الفرائض), što nije izvjesno.

ḪḪ II, 1250.

Početak:

الحمد لله الذى ابرز بالفرائض بهجة رياض الشرع واظهر بها قوانين الاصل والفرع

Završetak je:

(فصل فى الحرق والغرق)

... ولولاه عشرة دنانير هذا الحكم إنما يجرى اذا لم يعلم موت احدهما اولا اما اذا علم ولكن جهل عينه اعطى كل واحد اليقين ويوقف المشكوك فيه حتى يتيقن او يصطلحوا

Pismo je sitnije složeno. Osnovni tekst označen je slovom م (kratica od متن), ili sa riječi: قوله , a komentar kraticom ح (od شرح), što nije uobičajeno, jer se označava obično prvim slovom te riječi (ش). To je, vjerovatno, navelo neke izvore (Ahlwardt, — n. m.) — da označe ovaj komentar kao glosu *(ḥāšiya)*.

Prepisao cijelu zbirku Sa'd (Sa'dī) b. Tāğuddīn, 810/1407, kako je to zabilježeno na kraju svakog djela. Pod t. 1 kaže se da je prepis dovršen u gradu Izniku (Mala Azija, Turska). Bilješka pod t. 3 glasi:

(تم الكتاب ... فى اوائل شهر رجب فى يوم الجمعة فى وقت الجمعة تاريخ سنة عشر وثمان مائة والحمد لله وحده تم شرح شهاب الدين على يد العبد الضعيف ... سعد بن تاج الدين الجرلووى –)

Na kraju se nalazi tumačenje na turskom jeziku o mističnom značenju i o korišćenju nekih ajeta iz Kur'ana, te primjeri i bilješke s područja diobe nasljedstva.

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat u rukopisu).

1796. Zbirka (مجموع). 2 **2707.**

L. 81; 18 × 13,5. *Nasḫ*. Papir tamnobijel, mali broj lista zelenkaste boje; povez polukožni.

1. L. 1—21. ISTO kao br. 1795,[1]

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: السراجية فى الفرائض

Pismo krupnije, pisano vještom rukom, u razmaknutim redovima. Prvi list izgubljen i dopisan mnogo kasnije slabim rukopisom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crtom. Između redova i po rubovima listova ima komentara i tabela, pisanih sitno rukom istog prepisivača.

Na listovima 21—24 ima nekoliko tabela, pisanih također rukom prepisivača.

2. L. 25—81. جامع الدرر او شرح نظم الفرائض
كلاهما لعبد المحسن القيصري

Spjev o šerijatskom nasljednom pravu i komentar istom. Napisao oba rada 'Abdulmuḥsin (po nekima Muḥsin) al-Qayṣarī, umro 755/1354 (ili 761/1360). Djelo je poznato još pod nazivom: فرائض عبد المحسن القيصري .

OM I, 351; Kairo I, 559; GAL, S. III, 1222.

ḤḪ (I, 540 i II, 1251) bilježi ovaj rad na dva mjesta, ne navodeći da je riječ o istom djelu.

Pisac je ovdje sročio poznati rad *as-Sirāǧiya* u 166 stihova, a onda taj svoj spjev prokomentarisao, — što je završio za 21 dan, kako kaže na kraju.

Početak osnovnog teksta:

باسم من مَنّ لطفه منّا ان رزقنا الهدى فامنا

Početak komentara, poslije Besmele:

ان اهم الفرائض واتم مايستفتح به الخائض حمد قديم خلق الموت والحيوة وشرح (نسخة وشرع) توريث الاحياء من الاموات

Nasḫ sitniji, složen, pisan vještom rukom. Neki su listovi oštećeni po rubu crvotočinom.

Prepis pod t. 1 dovršen u gradu Antaliji u Turskoj, u ponedjeljak mjeseca rebiul-ahira 896/1490.

(تمت ... في اليوم الاثنين في شهر ربيع الآخر في مدينة انطالية عن طليه تاريخ سنة وتسعون وثمانمائة)

Prepisao pod t. 2 neki Yūsuf, u gradu Sparta (u vilajetu Konja), 903/1497.

Na kraju je izvadak iz risale مقدمة الصلاة od el-Kejdānije, napisano rukom prepisivača, i dva stiha na turskom jeziku.

Uvakufio Salih-efendi Hromo-zade (v. pečat u rukopisu).

1797. ISTO kao br. 1795,[1] **2701.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: هذا كتاب فرائض السراجية

L. 76; 19 × 15. *Nasḫ* i *ta'līq* pomiješani, pisani krupno, u razmaknutim redovima. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Između dosta razmaknutih redova i po širokim rubovima listova nalaze se komentari, pisani sitnije, rukom istog prepisivača, uzeti iz raznih djela. Papir tamnobijel, deblji, listovi su dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

Na listovima 77—81 su primjeri i nekoliko pitanja (mesā'il) iz diobe nasljedstva (المسئلة الاولى انه مات الجد الاعلى وترك فيما العليا من الفريق الاول). Po tom slijede tri neispisana lista.

Na l. 82—97 nalazi se izvadak ili kraći rad (risala) s područja feraida (رسالة في الفرائض) , od nama nepoznatog pisca. Rađeno po djelu *as-Sirāǧiya*.

Početak je:

امر سيد المرسلين وامام المتقين بتعلم الفرائض وتعلّمها ... قال ابو حنيفة واصحابه تتعلق بتركة الميت حقوق اربعة مرتبة اولا يبدأ بالتجهيز

Pismo je vokalizovano.

Prepisao cijelu zbirku Sayf b. Čirāk b. Sa'dān, u gradu Sinopu, u mjesecu džumadel-ula i redžebu, 936/1529.

Na naslovnoj strani su kraće dove, bilješke s područja fikha, te ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Abdulkerim Defterdarizade — Defterdarević —, 1254/1838).

Uvakufio Salih-efendi Hromo-zade.

1798. Zbirka (مجموع) , 8 **3429.**

L. 134; 20,5 × 15. *Ta'līq* i *nasḫ* naizmjence, pisani različitim perom, od ruku različitih prepisivača. Papir tamnobijel i zelen; povez poluplatneni.

Na listovima 1—4 nalaze se bilješke i izvaci s raznih područja: iz astronomije

(قال رحمه الله الفصل الاول في مبادئ هذا العلم ومقدماته فاقول ... ان الفلك عند اهل هذه الصناعة شكل كرىّ مستدير وكذلك الارض عندهم كرية
الحمد لله رب العالمين ... اعلم ... ايها السالك اول مالابد في السلوك)

iz apologetike (والفرق بين الواحد الوضعي والواحد الصناعي) , iz fikha, tefsira, mistike

dova — دعاء مرجان , te iz hadisa iz djela المشارق

مصاحبة العارفين اللهم يالطيف انى اسئلك بركن العرش وعظمته والكرسى وسعته

1. L. 5—11. ISTO

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: متن الفرائض السراجية. Ta'līq krupniji, pisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

Na kraju su bilješke s područja feraida i hadisa.

Na listovima 12—18 su razne bilješke (ferman o postavljanju mutevelije jednom vakufu u kasabi Permeti (Albanija), hadis, zagonetke na perzijskom i turskom jeziku o imenima: لطيف i شريف — معمار اسم لطيف , bilješke iz Ebus-Su'ūdova tefsira, druge od Ibn Kemal-paše, te imena najznamenitijih učitelja kiraeta i njihovih učenika.

2. L. 18—19. المقدمة الجزرية

Spjev o pravilnom čitanju Kur'ana (*tağwīd*-u, v. I, 62). Pismo većim dijelom vokalizovano.

Na listovima 20—23 nalaze se razne bilješke s područja tefsira i mistike, poučni stihovi, izreke i kraće priče.

3. L. 24—54. كتاب الروح

لابن القيم

Djelo o ljudskoj duši, njenim svojstvima i sudbini čovjeka nakon smrti. Napisao Šamsuddīn Muḥammad b. Abū Bakr Ibn Qaiyim al-Ğauziya, umro 751/1350.

GAL II, 106; S. II, 127.

Pisac je, čini se, napisao dva djela o ovoj temi, jedno opširnije, koje naziva al-Kabir (الكبير فى معرفة الروح والنفس), i jedno kraće, koje predstavlja ovaj rukopis, što se razumije iz njegovih riječi u ovom djelu, u poglavlju: المسئلة الخامسة , gdje kaže: وعلى هذا اكثر من مائة دليل وقد ذكرناها فى كتابنا الكبير فى معرفة الروح و النفس وبيّنا ... Ovaj rukopis je nešto skraćeno izdanje, naročito na kraju, gdje je izostavljeno više podnaslova (faṣl). Rad zapravo sadrži odgovor na dvadeset i jedno pitanje (mes'ele).

Početak:

قال الشيخ الامام العالم العلامة ... محمد بن امام الجوزيه الحمد لله العلى العظيم الحليم الكريم الغفور الرحيم الحمد لله رب العالمين

Neki rukopisi ovog djela u svijetu ne sadrže uvod autora, dok se u ovom rukopisu nalazi taj uvod. Prepisivač na kraju naziva ovaj rad الرسالة فى اسرار الارواح , što, držimo, nije pravilno i što pokazuje da on nije sa sigurnošću znao koje je ovo djelo. Naslov, koji se ovdje nalazi na naslovnoj stranici, zabilježen je kasnije.

Prema ḤḪ (II, 1421), Flügelu (II, 608) i štampanom izdanju (Hajdarabad, 1318), početak je الحمد لله المتصف بصفات الكمال . To je, međutim, početak kao i cijeli odulji uvod od nekog prepisivača, a ne od autora.

Pismo je *nasḫ*, lijep, sitniji, složen.

List 55 je neispisan.

Na l. 56—58 je izvadak iz glose Ibn al-Ḫaṭība (من حاشية ابن الخطيب القاسم) o biografijama nekoliko istaknutih islamskih pravnika.

Početak je:

ابراهيم النخعى هو من تابعى الكوفة والفقهاء الاعلام النخع بفتح النون وفتح الخاء المعجمة

Na l. 58[b] je izvadak, navodno hadis, o značaju i važnosti svakog dana u mjesecu. Početak je:

ما جاء فى ايام الشهر كلها روى عن ابن عباس رضى عن النبى عليه السلام انه قال اول يوم فى كل شهر مبارك للعمل

Na listovima 59—61 nalazi se poglavlje o životu nekoliko istaknutih Božijih poslanika

فصل فى ترتيب الانبياء المشهورين عليهم السلام وذكر اعمارهم وانسابهم

Početak je: آدم ابو البشر بين خلقه وبعث محمد .

Na listovima 61—73 nalaze se bilješke i izvaci s područja raznih islamskih nauka (popis sura prema redu objave, što je uzeto iz djela: تفسير القشيرى , koje je napisao 'Alī b. Ibrāhīm b. Ismā'īl al-Gaznawī, umro 582/1186 — građenje Kā'be, rodoslovlje Muhammeda alejhisselam, biografije nekoliko istaknutih ashaba, pravci — mezhebi — u akaidu, ljudska duša, siromaštvo — u vezi hadisa: الفقر فخرى , kraće pouke, hadisi, dova, te nekoliko poučnih stihova na perzijskom jeziku).

Listovi 74—75 su neispisani.

4. L. 76—95. عصمة الانبياء عليهم السلام

Rasprava o nepogrešivosti Božijih poslanika, od nama nepoznatog pisca. Gornji naslov je zabilježio prepisivač na rubu.

Početak:

قوله مسئلة فى عصمة الانبياء عليهم السلام اقول لما كانت السنّة متلقاة من اقوال النبى

ﷺ وافعاله وجب البحث

Iz navedenog teksta može se razumjeti da je ovo izvadak iz nekog komentara sa područja dogmatike. Na kraju rasprave govori se o bezgrešnosti meleka.

Ta'līq sitniji, pisan vještom rukom.

Na listovima 96—105 su razne kraće bilješke s područja hadisa, fikha, tefsira, dova, tesavvufa.

5. L. 107—116. مطلوب كل طالب من كلام علىّ بن ابى طالب (شرح صد كلمة على بن ابى طالب)

Komentar na perzijskom jeziku, a djelomično i na arapskom, poznatim izrekama halife Alije (Stotinu izreka — صد كلمة حضرة على, v. I, 56). Napisao Rašīduddīn Muḥammad b. Muḥammad al-Waṭwāṭ, umro poslije 559/1163, kako se to razumije iz bilješke na kraju. ḤḪ I, 177—178; II, 1721.

Početak ovdje:

جملة بدايع غرر غرائب درراست صد كلمة اختيار كردة كلمة اوّل لو كشف الغطاء ما ازددت

يقينا معنى اين كلمه

Nasḫ-ta'līq, sitniji, pisan vještom rukom.

Na kraju je bilješka, u kojoj se navodi datum završetka sastava ovog komentara i njegov naslov (dovršeno u nedjelju polovinom safera 559/1163).

تم الكتاب شرح صد كلمة امير المؤمنين على بن ابى طالب تمام شدشب يكشنبه منتصف

ماه صفر سنة تسع وخمسين وخمسمائة ختمه الله بالخير ونام اين شرح مطلوب كل طالب ...

نهاده آمد

Gore navedeno ime autora je prema ḤḪ (n. m.), dok Brockelmann (GAL, S. I, 486) kaže da je ime autora Abū Bakr A. (M.) b. Isḥāq b. 'Abdulǧalīl al-'Omarī Rašīduddīn al-Watwāt i da je umro poslije 578/1182.

Na l. 117—118 su razne bilješke s područja fikha, vaza i poučni stihovi na turskom jeziku.

6. L. 119—123. فتواى قضا وقدر

Kraća rasprava na turskom jeziku o sudbini, sa islamskog gledišta, napisana u obliku fetve. Napisao Abu's-Su'ūd.

Početak:

اللهم ياولىّ العصمة والتوفيق . نسألك الهداية الى سواء الطريق ... علماء دين نبوى

وحكاء شرع مصطفوى

7. L. 123ᵇ—124ᵃ (قصيدة فى مدح النبى عليه السلام

بالفارسية

Spjev na perzijskom jeziku u pohvalu Božijeg poslanika Muhammeda. Spjevao neki 'Iṣmet, što se može razumjeti iz posljednjeg stiha. Vjerovatno je to 'Iṣmet al-Buḫārī (— Maulānā 'Iṣmetullāh — koji se potpisivao samo: Ismet) b Ḫoğa Mas'ūd, veliki perzijski pjesnik, koji ima zbirku pjesama — dīvān — od 20.000 stihova, umro oko 829/1425. ili 840/1436 (v. AM I, 663; Š. Sāmī, QA IV, 3157 i Pentsch, p, 717). Gornji naslov je zabilježen kasnije, prema sadržaju.

Početak:

دوشى كين چرخ زمرديه زاخضر ساختند

مشك سودند درشب ومجلس معطر ساختند

Završetak je:

حق عفوى بركناه عصمت نادان بپوش

هرچه هست از مخلصان اهل بيت مصطفاست

Na l. 124ᵇ—128 su stihovi od Ǧāmi-je, bilješke s područja fikha, tesavvufa i hadisa, te razni poučni stihovi na turskom i arapskom jeziku.

8. L. 129—131. اسامى ارباب الصنايع وغيرها

Kraći arapsko-turski rječnik, koji sadrži nazive za razne vrste zanatlija i za čovjeka prema njegovim raznim tjelesnim osobinama. Arapske riječi napisane su crnim mastilom u razmaknutim redovima, a ispod svake od njih nalazi se njen turski prevod, napisan sitnije crvenim mastilom. Napisao Muḥammad Šāh b. Muḥammad b. Aflāṭūn, kako je to navedeno u kraćem uvodu. Inače, biografija pisca nije nam poznata. (Ne znamo da li je to Eflātunzade — Ibn Eflatun, umro 837/1530 — v. GAL, S. II, 641).

Početak:

الحمد لله الذى زين السنة المؤمنين بفنون اللغات والعبارات ... وبعد فقد التمس بعض

الاصحاب ... من العبد الفقير ... محمد شاه بن محمد ابن افلاطون ...ان اكتبه ؟! اسامى ارباب الصنايع وغيرها مما خطر ببالى ...

البنّاء الطّيان الحصّاص النجار الخشاب الخرّاط

باپيجى صيواجى كرچجى دولكر آغاچجى چقرقجى

Na listovima 132—134 su formulari sudskih potvrda, stihovi iz turski lirike, te kraće bilješke s područja tefsira, hadisa i fikha.

Prepisao pod t. 1—2 neki Sulaymān, kadija, mjeseca safera 985/1577 (v. bilješku na kraju pod t. 1).

(تم بعون الله فى يد الحقير سليمان القاضى فى شهر صفر من شهور ٩٨٥)

Prepisao pod t. 3 neki Yūsuf, 27. džumadel-ahira 1007/1598.

(تمت الرسالة فى اسرار الارواح على يد ... يوسف ... فى السابع والعشرين من شهر جمادى الآخرة لسنة سبع والف)

Navedeni prepisivači prepisali su, čini se, cijelu zbirku.

1799. Zbirka (مجموع), 4 **3613.**

L. 57; 18,5 × 12,5. *Ta'līq* krupniji. Papir tamnobijel, čvrst; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—34. ISTO kao br. 1795,[1]

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: السراجيه فى الفرائض . Nekoliko lista s početka dopisano je kasnije drugim rukopisom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima i između redaka ima komentara i vježbi.

Na slijedeća tri lista zabilježen je početak Sirağiye, vježbe i neki dugovi.

2. L. 35—43. مسائل ذوى الارحام

Risala o pitanjima nasljeđivanja kategorije nasljednika *zevul-erḥām*. Napisao Muḥammad b. Abū Bakr al-Mar'ašī Sačaklīzāde, umro 1150/1737. To je, zapravo, dodatak njegovom djelu تسهيل الفرائض kako to sam ovdje u uvodu kaže.

Početak:

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى يقول البائس الفقير محمد المدعو بساچقلى زاده

Ta'līq sa nešto *nasḫa*, slabiji. Po marginama listova ima komentara od istog autora, pisanih rukom istog prepisivača.

Na kraju su stihovi na arapskom i turskom jeziku, pisani rukom istog prepisivača.

3. L. 44—49. مفهوم الفرائض

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا مفهوم الفرائض , a u mnogim rukopisima je naslov samo: مفهوم فرائض , v. br. 1788,[2].

Kraća rasprava na turskom jeziku s područja nasljednog prava. Napisao, vjerovatno, Maulā Ṣāliḥ-efendī, čija nam je biografija nepoznata. To je, zapravo, samo uvod, koji sadrži teoretsko objašnjenje velikog broja vježbi, sadržanih pod naslovom: جريدة الفرائض . Te tabele vježbi izradio je navedeni Ṣāliḥ-efendī, pa je vjerovatno, da je on napisao i dotični uvod. Možda je to Ṣāliḥ-efendī Ferāiḍğī, muderis, umro 1215/ 1800 (v. SO III, 209 i Kairo, t, 79).

Početak: تركة ميته حقوق اربعة تعلق ايدر

Na listovima 50—54 su razna pitanja s područja diobe nasljedstva na turskom jeziku, vjerovatno izvadak iz nekog djela.

Početak je:

بركسه فوت اولو فريق اوّلدن عليا فريق اوّلدن وسطى مع من توازيها سنى ترك ايليسه

4. L. 54—57. رسالة فى مسائل المناسخة

Traktat na arapskom jeziku o operacijama diobe nasljedstva — *munāseḫāt*, od nama nepoznatog pisca. Gornji naslov je zabilježen kasnije prema sadržaju.

Početak:

نحمدك يامن لا يضبط مسائل علومه الا بالقواعد الكلية ولا يقيد نتائج فنونه الا بالضوابط العلمية ... وبعد فاذا اردت ان تنزل وتردّ ماتكثر من مسائل المناسخة الى اربعة وعشرين فاقسم تمام التصحيح أو مضروبه

Na kraju su primjeri za praktične vježbe.

Prepis pod t. 1 dovršen je 1025/1616 (تم سنه ١٠٢٥).

Pod t. t. 2—4 prepisao Walī b. Ismā'īl, 1154/1741, v. na kraju pod t. 2 — (تمت على يد العبد الضعيف ولى بن اسماعيل ... سنة ١١٥٤)

Na početku pod t. 1 su stihovi nekog Ahmeda na perzijskom jeziku, pobožnog sadržaja, ali su izblijedjeli i zamrljani, pa se teško mogu čitati; zatim bilješke s područja hadisa i fikha, te imena ranijih vlasnika (Idris, kadija, Mustafa el-Hisari, Ubejdullah b. Munirihamed, koji kaže da je rukopis kupio iz ostavine umrlog Munri-efendije). Na naslovnoj stranici je bilješka, u kojoj se kaže, da je Mustafa-efendi Redžep-efendizade umro kao muderis Sijavuš-pašine medrese (u Istanbulu), u nedjelju 20. šabana 1067/1656, što je zabilježio Idris, kadija.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1800. Zbirka (مجموع) . 2 **3084.**

L. 122 (54 + 68); 20 × 14. *Nasḫ*. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel i bijel, deblji, mnogi listovi su prosuti; povez polukožni, znatno oštećen.

1. L. 1—54. ISTO kao br. 1795,[1]

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: كتاب الفرائض السراجية

Nasḫ, pisan veoma vještom rukom, u znatno razmaknutim redovima. Po marginama listova i između redaka ima dosta komentara, pisanih sitno i lijepo rukom istog prepisivača.

2. L. 55—122. شرح السراجية
للسيد الشريف الجرجانى

Komentar prethodnom djelu. Napisao ʿAlī b. Muḥammad al-Ǧurǧānī as-Sayyid aš-Šarīf, umro 816/1413. Komentar je dovršen u Samarkandu 804/1401 — i bio je dugo vremena uvažen udžbenik ove struke (v. br. 1487,[2]).

Početak:

قال المولى الشيخ الامام سراج الملة محمد بن عبد الرشيد السجاوندى ... هكذا رواية الفقهاء فالفرائض جمع فريضة وهى ماقدّر من السهام فى الميراث

Nasḫ sitniji, lijep. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima malog broja listova ima nešto glosa.

Prepis oba djela dovršen u Bali-begovoj medresi u Gornjoj Tuzli, 1054/1644. Ljepota rukopisa i ispravnost prepisa pokazuju da je prepisivač bio učen i pismu vješt čovjek.

(تم فى سنة اربع وخمسين والف ... فى المملحة العليا – فى بوسنه – بمدرسة بالى بك)

Na početku pod t. 1 nalaze se poučni stihovi na arapskom jeziku, koje neko u kratkoj bilješci pripisuje Ibrahim-efendiji Zikri el-Užičeviji (umro oko 1280/1863, — v. M. Handžić, al-Ǧauhar, 28). U bilješci se kaže: شعر الذكرى ابراهيم افندى الاوزيجه وى, a početak stihova je: احرص على كل علم تبلغ الاملا – ولاتموتن بعلم واحد كسلا. (Držimo da ova bilješka nije tačna; to je samo imitacija ili kopiranje poznatih poučnih stihova nekog ranijeg arapskog pjesnika). Zatim slijede bilješke s područja feraida. Na kraju je jedna hutba za mjesec muharrem i upute za neke lijekove.

1801. Zbirka (مجموع) . 2 **4539.**

L. 57; 19,5 × 13,5. *Ta'līq* i *nasḫ*, od različitih prepisivača. Povez polukožni.

1. L. 1—42. ISTO kao br. 1795,[1]

Ta'līq, krupniji, pisan širokim perom, u razmaknutim redovima. Na širokim rubovima ima dosta komentara, pisanih sitnije istim perom i istim rukopisom. Papir bijel, deblji, čvrst; listovi su dobvačeni vlagom.

Na listovima od 43—48 nalaze se vježbe (računske operacije) iz diobe nasljedstva. Na listu 49 je pouka na turskom jeziku iz Tevrata, i stih na perzijskom jeziku.

2. L. 50—57. زبدة
متن سراجية شرح اجمالى

Kratak komentar prethodnom djelu الفرائض السراجية, na turskom jeziku. Napisao Muḥammad-efendī Hāǧibzāde, umro 1100/1688. Ovu risalu je napisao poslije godine 1052/1642. Pisac je — kako sam kaže u početku — učio u to vrijeme nasljedno pravo pred nekim učiteljem Husejn-efendijom. Prema njegovim predavanjima napravio je ovaj izbor, koji bi imao biti kratki komentar navedenom osnovnom tekstu. (To nije njegov rad sa istog područja, poznat pod naslovom: فرائض وافية, koji je nešto opširniji od ovog. Ovaj kraći njegov rad ne navode izvori koji su nam pristupačni).

Početak: باسمه سبحانه وتعالى بو فقير پر تقصير حاجب زاده
دیمکله مشهور علم فرائضی بیلك ایکی اللی سنه سنده اوستادم حسین افندیدن تعلّم
ایلد یکمده تقریر اتلری انتخاب اولنوب زبده اولانلر قلمه کلدکده متن سراجیه اشبو وجه
اوزره شرح اجمالی اولمشدر ...

الحمد لله الملك العلام الذى جعل العلماء ورثة الانبياء ... وبعد لما رأيت المتن المتين المنسوب الى الشيخ الامام سراج الملة والدين انتخبت بمزجاة بضاعتى زبدته وشرحت بالترجمة التركية شرحا مجملا ... فصل میتك تركه سنه حقوق اربعه مرتّبه تعلّق ایدر . ١ – تجهیز وتكفین . ٢ – قضاء دیون . ٣ – تنفیذ وصایا . ٤ – تقسیم ین الورثة . فصل مصارف مرتّبه طقوزدر .

Nasḫ i *ta'līq*, pomiješani, pisani sitnije, vještom rukom. Papir bijel, glat, tanji, čvrst.

Prepisao pod t. 1 Muḥammad b. Ḥasan al-Qasṭamūnī, u mjestu Ak Kaya (u Qastamuniskom sandžaku, — Turska), mjeseca džumadel-ahira 1068/1657.

(الكاتب ... محمد بن حسن القسطمونى بقضاء اق قيا ... فى الشهر المبارك جمادى الآخر سنة ثمان وستين والف)

Pod t. 2 prepisao je Sulaymān b. Muṣṭafa, u XVIII stoljeću.

(تمت الرسالة من يد الفقير ... سليمان بن مصطفى)

Na naslovnoj stranici su imena ranijih vlasnika (Muhamed b. Bekr, 1133/1720; Muhamed, kadija ranije, u mjestu Erek — ارك u Halebskom vilajetu, — Sirija), datumi stupanja na prijesto dvojice turskih sultana (Abdulmedžid, 19. rebiul-ahira 1255/1839. i Abdulaziz, 17. zul-hidže 1277/1860).

1802. ISTO kao br. 1795,[1] **2522.**

U rukopisu je naslov: هذا كتاب سراجيه

L. 28; 20 × 13. *Ta'līq*, pisan vještom rukom, u proredu. Papir bijel i tamnobijel, mnogi listovi su dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVII stoljeća.

Na početku su vježbe u pisanju i neki računi. Na rubu prve stranice su dva otiska ličnog pečata u kome se može pročitati ime

Emrullah Mesami, (10)86/1675. Na rubu posljednje stranice su datumi nekih događaja i jedna dova. Na kraju su poučni stihovi, bilješka s područja feraida i vježbe u pisanju.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1803. Zbirka (مجموع), 3 **1215.**

L. 102; 21 × 15. *Ṯuluṯ* i *ta'līq*. Papir tamnobijel, deblji, listovi su dohvaćeni vlagom i neki od njih znatno oštećeni, prosuti; povez oštećen i rastavljen od listova. Primjerak je u slabom stanju zbog oštećenja vlagom.

1. L. 1—71. ISTO kao br. 1795,[1]

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: كتاب السراجية .

Pismo je krupniji *ṯuluṯ*, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima. Četiri lista s početka dopisana su kasnije drugim rukopisom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima samo nekoliko lista u sredini ima komentara. Listovi pri kraju znatno su oštećeni vlagom.

2. L. 72—97. كتاب الفرائض
بالتركية لمجهول

Kraće djelo o diobi nasljedstva *(feraidu)*, na turskom jeziku, od nama nepoznatog pisca. U tekstu su upotrijebljene neke staroturske riječi, iz čega se razumije da je rad starog porijekla.

Početak je poslije Besmele:

بلكل كه فرايض اصل التدندر اول الت كم ابتدك ايكنجى ثلث در

Završetak:

اكرا اوغل قزى وافنديسى طرفندن كمسه سى اولمسه بيت المال اوله والله اعلم بالصواب تمت

Ta'līq, pisan vještom rukom.

Dijelovi, čiji se brojevi bilježe u izračunavanju (zajednički nazivnik i broj dijelova koji pripadaju pojedinim nasljednicima), predstavljeni su još i slikovito, kružićima (٥), na primjer:

مسئله بر ار اولدى اتاسين اناين قودى اصل مسئله اوچدندر ٥٥٥ اتايه ٥٥ انايه ٥

To se, vjerovatno, čini radi lakšeg razumijevanja za one, koji su slabog znanja u matematici. Unutar, među listovima ovog rada, nalazi se čitav jedan drugi kraći rad na arapskom jeziku o istoj temi, uvezan pogrešno između listova 79—80. To je:

3. L. 98—103. مسائل الفرائض
(بالعربية لمجهول)

Kraći rad, na arapskom jeziku, koji sadrži pitanja sa područja feraida od nepoznatog pisca. Vjerovatno je to izvadak iz nekog opširnijeg fikhskog djela. Rad je raspoređen na kraće podnaslove *(faṣl)*.

Početak:

من مات ولم يخرج تركته – ؟ – من اربعة اوجه من الكفن والدين والوصية والميراث فاول مايبدأ به الكفن من جميع ماله ثم الدين ثم الوصية من ثلث المال رجل مات وترك ابا فالمال كله له فان ترك اما.

Završetak:

فان ترك ثلث عمات متفرقات وثلث اخوال متفرقين للخال من الام والاب الثلث وللعمة من الاب والام الثلثان تمت الكتابة

Ta'līq specifičan.

Prepis cijele zbirke vjerovatno potječe iz XVII stoljeća.

Na početku su stihovi na turskom jeziku i bilješke s područja feraida. Na naslovnoj strani pod t. 1 je kraća bilješka i lični pečat ranijeg vlasnika (Mahmud, kupio za 9 groša). Na posljednjoj strani su dva stiha sa područja feraida sa komentarom.

1804. ISTO kao br. 1795,[1] **3263.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: كتاب الفرائض السراجية

L. 48; 24 × 16,5. *Nasḫ-ta'līq* stari, arapski, veoma lijep, vokalizovan, pisan u proredu, rukom vanredno vještog kaligrafa. Po širokim rubovima i između redaka ima dosta komentara, pisanih sitno i upravo prekrasno vještom rukom istog marljivog prepisivača. Posljednji list ovog vanredno lijepo pisanog primjerka izgubljen je, nažalost, i dopisan drugim rukopisom, — pa smo tim lišeni i podatka o prepisivaču i datuma prepisa, koji se podatak, držimo, nalazio na izgubljenom listu. Jedan list (označen brojem 48 prema mjestu na kojem se ovdje nalazi), prebačen je sa svoga mjesta i pogrešno uvezan među dodatim listovima za bilješke. (Komentari su uzeti većim dijelom iz djela: ضوء السراج , — ارشاد الراجى , — المنهاج , v. ḤḪ II, 1249—50). Papir tamnobijel, tanji, glat; povez poluplatneni, nov.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVII stoljeća.

Na kraju ima veći broj neispisanih lista, među kojima se nalazi nekoliko lista, na kojima su kasnije pisane bilješke sa područja feraida i fikha.

1805. ISTO **4110.**

U rukopisu je zabilježen naslov: فرائض تأليف الشيخ الامام العالم سراج الملة عبد الرشيد السجاوندى Primjerak je nepotpun na kraju.

L. 25; 17,5 × 14. *Ṯuluṯ* krupniji, pisan u dosta razmaknutim redovima, naročito s početka. Prva stranica je obrubljena sa dvije crvene linije. Po rubovima listova i između redaka ima dosta komentara, pisanih sitno i to većim dijelom rukom istog prepisivača. Na kraju je izgubljeno nekoliko lista. Papir tamnobijel, deblji, listovi prosuti; povez kožni, znatno oštećen, rastavljen od listova.

Rukopis potječe iz XVI' stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice je kratka bilješka na turskom jeziku, iz koje se razumije da je vlasnik rukopisa bio neki Bešir-efendi damad (zet) Fadlullah Čelebije. Na prvom zaštitnom listu je jedan patvoreni hadis, dva stiha na arapskom jeziku o slasti nerada i lijenosti, te bilješke i poučni stihovi na turskom jeziku. Na naslovnoj strani su izblijedjele bilješke s područja fikha. Na nutarnjoj strani druge korice su vježbe iz feraida, bilješka s područja gramatike i jedna dova.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1806. Zbirka (مجموع). 3 **4241.**

L. 146; 20 × 14,5. *Ṯuluṯ* i *nasḫ*, od ruku različitih prepisivača. Papir tamnobijel, deblji; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—80. ISTO

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: السراجية فى الفرائض

Ṯuluṯ krupniji, pisan širokim perom, vještom rukom, u razmaknutim redovima. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po širokim marginama listova i između redaka ima dosta komentara, pisanih većim dijelom rukom istog prepisivača. Manji dio komentara pisan je kasnije drugim rukopisom. Komentari su prepisani iz raznih izvora, od kojih je jedan i komentar, što ga je napisao neki بديع الدين (v. Ahlwardt IV, 198). Posljednji list je izgub-

ljen i dopisan kasnije drugim slabijim rukopisom, pismom *nasḫ*.

2. L. 80—93. اشكال الفرائض

Kraći rad iz nasljednog prava, koji uglavnom sadrži tabele (*eškal*) razdiobe nasljedstva. Tabele su izrađene na naročiti način, po specijalnim principima, tako da svaki princip obuhvata određene nasljednike. Napisao Aḥmad b. Sulaymān Ibn Kemāl-paša, umro 940/1533.

ḪḪ I, 105; GAL II, 450; S. II, 670.

Na početku se nalazi uvod u kome pisac objašnjava, kako je došlo do ovog rada, te principe, koje je za njeg postavio. Tu kaže i da je rad posvetio 'Alāuddīnu ('Alī el-Ǧemālī, koji je bio njegov prethodnik na položaju šejhul-islama).

. Početak:

الحمد لله الذى جعل العلماء ورثة الانبياء وشرع من الاموات توريث الاحياء ووضع بارادته اصحاب الفرائض والعصبات ...

١٢		
ام	زوج	ابن
٢	٣	٧

٤	
زوج	ابن
١	٣

U prepisivanju ima mnogo grešaka.

Nasḫ slabiji, pisan nevještom rukom. Istaknute riječi podvučene su mjestimice crvenom crticom.

3. L. 94—146. (المنهاج).

Komentar djelu الفرائض السراجية (v. br. 1795,[3]).

U vrhu prve stranice napisano je kasnije: شهاب الدين

Nasḫ sa nešto *ta'līqa*, starinski, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su mjestimice crvenom crticom.

Prepis pod t. t. 1 i 3 potječe iz XVIII ili početka XVIII stoljeća, od istog nepoznatog prepisivača, dok su posljednji dopisani, list pod t. 1 i rad pod t. 2 prepisani 1185/1771, rukom drugog prepisivača.

Na početku su neki računi, bilješka prenesena sa nekog drugog rukopisa (djela *ad-Durar*), u kojoj se navodi ime prepisivača istog (Husejn, sohta, b. Ibrahim) i datum prepisa u razlomcima (u obliku računske zagonetke); zatim slijede fetve na turskom jeziku, te titule

aga, koji služe na Visokoj Porti (حضرة علياده اولان اغالر). Na naslovnoj strani je tumačenje pojma *kitab*, tri lična pečata, od kojih je samo jedan čitljiv, te bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Abdullah b. Ibrahim el-Bosnevi, — Bošnjak, iz Sarajeva, iz Jahja-pašine mahale, koji bilježi da je rukopis kupio 1250/1834. U ličnom pečatu ispod bilješke može se pročitati ime i prezime: Abdullah Jamakzade — Jamaković). Na listu 94 (naslovna stranica) je formula za šerijatsko vjenčanje na turskom jeziku. Na posljednjem listu (147) je bilješka s područja fikha, recept za neki lijek i jedan zadatak (mes'ela) iz feraida.

1807. Zbirka (مجموع). 8 **4105.**

L. 190; 16 × 11. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Papir tamnobijel, glat; povez polukožni, omotan u zeleno platno.

1. L. 1—24. ISTO kao br. 1795,[1]

U rukopisu je zabilježen naslov: فرائض السراجية

Po rubovima listova i između redaka samo s početka ima komentara.

Listovi 25—27 su neispisani. Na listovima 28—33 nalaze se stihovi na perzijskom jeziku o ljubavi prema mistici i dervišima, — što je uzeto iz poučnog spjeva *Pendi Attar* (حب درويشان كليد جنت دوشمن ايشان سزاى لعنت است), nekoliko pitanja (mes'ele) iz računskih operacija pri diobi nasljedstva, što je, čini se, fragment neke risale o tom predmetu, hutba za mjesec ševval i dugovi nekih osoba.

2. L. 34—111. تلخيص المفتاح

Djelo o arapskoj stilistici, što ga je napisao Muḥammad b. 'Abdurraḥmān al-Qazwīnī Ǧalāluddīn, umro 739/1338. To je, zapravo, skraćena prerada trećeg dijela čuvenog i velikog djela *al-Miftāḥ*, koje je napisao Abū Ya'qūb Yūsuf as-Sakkākī, umro 626/1228. Ova izvrsna prerada dostigla je stepen svoga izvora i ubrzo naišla na opći prijem u naučnim krugovima, kao i u učilištima (medresama) širom cijelog islamskog svijeta, gdje je usvojena i ostala kao glavni udžbenik ove struke kroz stoljeća. Imala je mnoga izdanja i mnogobrojne komentare.

ḪḪ I, 473; GAL II, 22.

Početak:

الحمد لله على ما انعم وعلّم من البيان مالم نعلم .

Stranice su samo s početka obrubljene crvenom linijom. Po marginama listova i između redaka ima dosta sitno i lijepo pisanih komentara, i to samo u prvoj polovini. Istaknute riječi podvučene su mjestimice crvenom crticom.

Na l. 112—113 su bilješke s područja sintakse i logike *(mantik)*.

3. L. 114—120. (رسالة فى المناظرة)

Traktat o pravilima disputacije, od nama nepoznatog pisca. Naslov je zabilježen kasnije, prema sadržaju.

Početak:

الفصل الاول المناظرة هى النظر بالبصيرة من الجانبين

Na rubu samo prve stranice ima sitno pisanih komentara.

Na kraju, po završetku risale, nalaze se mnoge sitno pisane bilješke, većinom s područja logike.

4. L. 121—153. الرسالة الشمسية فى القواعد المنطقية

او

الشمسية فى المنطق

Kraće djelo o logici. Napisao Nağmuddīn Abū'l-Ḥusayn 'Alī b. 'Omar b. 'Alī al-Qazwīnī al-Kātibī ad-Dabīrān, umro 675/1276 (prema nekima: 693/1294). Rad je napisao na želju i zahtjev Šamsuddīn Muḥammeda b. Bahā'uddīn Muḥammad al-Ğuwainī (umro 683/1284), posvetio ga njemu i po njemu dao mu naziv. Rad ima kraći uvod koji se ne nalazi u ovom našem rukopisu (v. br. 882,[3] i 884,[9]; GAL I, 466; S. I, 845; Ahlwardt IV, 510; ḤḪ II, 1063).

Početak uvoda:

الحمد لله الذى ابدع نظام الوجود واخترع ماهيات الاشياء بمقتضى الجود ... وبعد فهذا كتاب فى المنطق سميته بالرسالة الشمسية فى القواعد المنطقية

Početak u našem primjerku:

قال المصنف رحمة الله عليه بعد الخطبة رتبته على مقدمة وثلث مقالات وخاتمة اما المقدمة ففيها بحثان

ḤḪ (n. m.) pogrešno kaže da je ime pisca 'Omar b. 'Alī.

Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Po marginama listova ima dosta komentara, pisanih sitno i lijepo, rukom istog prepisivača. To je, čini se, prepisan neki komentar u cijelosti. Na završetku toga komentara na posljednjoj stranici kaže se:

فهذا ماأردنا ايراده من شرح هذه الرسالة اقصدنا (؟) فيه وجيه (؟) الايضاح ولم نتعرض لذكر ماهو الحق عندنا الا فى مواضع قليلة وتركنا ذلك الى كتاب الاسرار ولنقطع الآن الكلام حامدين لله تعالى ...

Svaki odlomak komentara potpisan je samo sa: شرح . Koji je to komentar, nije nam poznato, kao što nam nije poznato ni djelo كتاب الاسرار koje se ovdje navodi, a kojem ne nalazimo spomena u izvorima koji su nam pristupačni.

5. L. 153. الرسالة العضدية او رسالة فى الوضع

, — v. I, 237.

Istaknute riječi podvučene su crnom crticom.

Na listu 154—155[a] nalaze se razne kraće bilješke većinom s područja arapskog jezika i logike, te jedna na turskom jeziku s područja matematike.

6. L. 155—160. عقائد النسفى (— v. I, 407).

Po rubovima listova ima komentara samo s početka.

Na listu 161 nalazi se nekoliko arapskih riječi sa prevodom na turskom jeziku. Listovi 162—164 su neispisani. Na listovima 165—166 nalaze se razne sitno pisane bilješke s područja arapskog jezika, fikha i poučni stihovi na turskom i perzijskom jeziku.

7. L. 167. (رسالة فى المذاهب)

Kraća rasprava o odnosu među islamskim pravcima (mezheb) u šerijatu i vjerovanju, od nama nepoznatog pisca. U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: رسالة فى السؤال عن المذهب . Gornji naslov dat je također kasnije, prema sadržaju.

Početak:

احمد الله حمدا يليق بجانب جلاله واصلّى على نبيه محمد وآله قال فى كتاب المصفى فى شرح المنظومة اذا سئلنا عن مذهبنا ومذهب مخالفينا فى الفروع وجب علينا ان نجيب

Završetak je:

وعامل بالشفقة على العباد الا ان ربك لبالمرصاد ربنا اغفر لنا ولاخواننا الذين سبقونا بالايمان ... تم

Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

8. L. 168—184. شرح هداية الحكمة
لمحمد بن شريف الحسينى

Komentar filozofskom djelu *Hidāyat al-ḥikma*. Osnovno djelo napisao je Aṯīruddīn Mufaḍḍal b. 'Omar al-Abharī (umro oko 663/1264, — v. I, 326). Ovaj komentar pak napisao je Muḥammad b. Šarīf al-Ḥusaynī, umro oko 825/1422. Komentar je kratak, sažet i uvažen, a odnosi se na II i III dio osnovnog djela —
Ahlwardt IV, 418; GAL I, 464; S. I, 839.

Na početku je kraći uvod, koji je u našem rukopisu izostavljen.

Početak uvoda:

الحمد لله رب العالمين والصلاة على محمد وآله الطاهرين وبعد فقد سألنى بعض احبابى

Početak u našem rukopisu je:

القول فى الطبيعيات وهو مرتب على ثلثة فنون الفن الاول فيما يعمّ الاجسام وهو مشتمل
على فصول فصل فى ابطال الجزء الذى (لا يتجزى) اذا فرضنا جزءاً بين جزئين

Istaknute riječi podvučene su mjestimice crvenom crticom.

Prepis cijele zbirke potječe iz XVII ili početka XVIII stoljeća. Držimo da je prepisivač neko od mostarske uleme i to vjerovatno Muṣṭafā b. Yūsuf (Šejh Jujo) ili njegov učenik Ibrāhīm b. Isma'īl Opijač. To mišljenje zasnivamo na činjenicama: što je zbirka iz Mostara, što je rukopis sličan rukopisu dvojice navedenih alima, što se ime Opijača nalazi ispod bilješke na listu 164.

Listovi 184—191 sadrže razne bilješke s područja hadisa, fikha, arapskog jezika, zapisa, te recepte za neke lijekove, — na arapskom i turskom jeziku. Bilješke su pisane kroz cijelu zbirku različitim rukopisom. Na listu 190 je krupnije pisana potvrda na turskom jeziku, iz koje se može razumjeti da je primljeno 100 akči za kiriju neke kuće (katib Ahmeda), datirano polovinom ramazana 992/1584.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1808. Zbirka (مجموع), 2 **2186.**

L. 99; 20 × 14. *Ta'līq*, pisan veoma vještom rukom. Papir tamnobijel, deblji; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—45. ISTO

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: كتاب السراجيه من الفرائض

Ta'līq krupniji, pisan u duplo razmaknutim redovima. Po širokim rubovima i između redaka s početka ima komentara, pisanih sitno i lijepo, rukom istog prepisivača.

Na listovima 46—48 su vježbe i kraća objašnjenja s područja feraida, te bilješke i fetve s područja fikha na arapskom i turskom jeziku.

2. L. 49—99. (مختلف قانونلر بياننده در)

Zbirka odredaba iz raznih zakona na turskom jeziku. Rukopis je nepotpun s početka (izgubljeno 9 lista) i na kraju. Prvo poglavlje ovdje je:

فصل ثالث زعما وسپاهيلرك كندولرينه تيمار توجيه اولنمقده واقع اولان قانون بياننده در

Posljednje poglavlje je:

فصل سادس احتساب واسعار قانونلرى بياننده در

U zbirci pri kraju govori se o daćama (porezu) na robu na sarajevskoj pijaci (باج پازار سراى بوسنه).

Ta'līq sitan, složen, pisan također veoma vještom rukom.

Prepisao pod t. 1 a vjerovatno i pod t. 2, Ahmad Kafawi, svrgnuti kadija, u kasabi Džisrierkene (Uzunköprü — u Turskoj), 8. muharema 1118/1706.

(تم التحرير عن يد الفقير احمد كفوى فى قصبه جسر اركنه معزولا عن النيابة فى

٨ محرم سنة ١١١٨)

(— To je pisac komentara djelu *al-Muqaddima al-Gaznawiya* —).

Na nutarnjoj strani prve korice zabilježen je neki dug. Na naslovnoj strani je lični pečat, vjerovatno ranijeg vlasnika (Ali, 1286/1869). Na nutarnjoj strani druge korice je bilješka o Besmeli, i druga s područja sintakse.

1809. Zbirka (مجموع), 2 **2197.**

L. 100; 21 × 15. *Ta'līq*. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni, oštećen, sa utisnutim jednostavnim ornamentima na koricama.

1. L. 1—45. ISTO

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: كتاب السراجية

Ta'līq, pisan širokim perom, u mnogo razmaknutim redovima, veoma vještom rukom. Pri kraju je obični prored. Između redova i po širokim rubovima ima dosta komentara, pisanih sitno, rukom istog prepisivača.

2. L. 46—100. (لغت عربى — تركى)

Rječnik arapsko-turski, od nama nepoznatog pisca. Gornji naslov je kasnije zabilježen, prema sadržaju. Riječi su poredane abecednim redom, ali bez obzira na njihov oblik i vrstu, upravo u svim oblicima, kako se upotrebljavaju u govoru. Često su navedene u sklopu sa drugom riječi (naročito u genitivnoj vezi — idāfet). Ima i kraćih rečenica (fraza). Ispod arapskih riječi, koje su napisane u vodoravnom redu, nalazi se njihov prevod na turskom jeziku, napisan nešto sitnije. Ovo je, zapravo, rječnik više za potrebe svakidašnje konverzacije, nego u uobičajenom klasičnom smislu. Arapske riječi su većim dijelom vokalizirane.

Početak je:

ابَ   اب   آباء   آباؤنا   آباؤكم   آباؤهم

اوتلاق   بابا   بابالر   بابالريمز   بابالريكزْ   انلرك بابالرى

ابو البشر   اباء

آدم عليه السلام   امتاع اتمك

Na završetku je riječ يوم u sklopu sa raznim drugim riječima: يوم الآخر, يوم الجمعة. Po završetku rječnika nalazi se još nekoliko arapsko-turskih riječi, napisanih kasnije drugom rukom, a onda oko 70 tursko-bosanskih riječi (بوشناقچه), gdje je ispod turskih riječi napisan njihov prevod na našem jeziku.

Na primjer:

اوز	پورسق	هيره	تين	كلنجق	سيزك	اكل
üvez	pursuk		teyin	gelincik		engel*)
اسقوروشه	يزواچ	پوه		ويوريچه	لاسيچه	اينوكه
oskoruša	jazavac	puh		vjeverica	lasica	inoča

Prepis pod t. 1 dovršen je 1121/1709 (تمت سنه ١١٢١). Prepis pod t. 2 je također iz XVIII stoljeća.

*) Engel = inoča, kuma; ortak.

Na nutarnjoj strani prve korice je kraći spjev na turskom jeziku o gostoprimstvu (طوت عزيز وحترم مهانكى لايق ايت حق رحمته جانكى), poučni stihovi na turskom jeziku, te datum rođenja nekih osoba iz 1216/1801. Na prvom zaštitnom listu i na naslovnoj stranici su datumi nekih istorijskih događaja iz turske povijesti, savjeti, tumačenje nekih riječi, poučni stihovi na arapskom i turskom jeziku, rodoslovlje neke porodice, zapis za one koji su slabog pamćenja, bilješka u kojoj se kaže da je u početku mjeseca džumadel-ahira u petak (»ove godine« — bez oznake datuma) pao veliki snijeg na behar; te imena ranijih vlasnika (Muhamed Emin Isazade, Muhamed Emin Ismail-efendizade, 1204/1789). Na kraju je tumačenje nekih arapskih riječi na turskom jeziku.

Iz biblioteke Muhamed Enveri-efendije Kadića.

1810. ISTO kao br. 1795,[1] 4535.

L. 33; 19,5 × 13. *Nasḫ*, lijep, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice su obrubljene crvenim linijama. Po rubovima listova ima sitno pisanih komentara.

Prepis dovršen 1153/1740 — تاريخ سنة ١١٥٣ .

Na početku se nalaze bilješke s područja feraida, recepti za neke lijekove i poučni stihovi na arapskom i turskom jeziku.

Na listu 34 je مفهوم فرائض , v. br. 1788,[2].

Na listovima 35—37 je objašnjenje o raznim praktičnim načinima i postupcima (operacijama) pri razdiobi nasljedstva.

Na listu 38—39 je الحساب , kratka računica na arapskom jeziku o računskoj operaciji množenju, od nepoznatog sastavljača.

Početak je poslije Besmele:

اعلم ان الحساب على اربع منازل احاد عشرات مئون الف فالاحاد من واحد الى تسعة

Pismo je *ta'līq*. Istaknute riječi pisane su crveno.

Prepis je također iz 1153/1740.

Na posljednja dva lista su također bilješke i primjeri iz feraida.

Na posljednjoj stranici su stihovi, sa datumom 1092/1681, što ih je sastavio muhurdar Abdullah-aga, o jednoj česmi o Uskudaru, koju je napravio Bahri Mehmed-paša, sekretar (sir-katib) velikog vezira.

Poklonio Ahmed Selimović, kadija.

1811. ISTO **1472.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب علم فرائض

L. 34; 21 × 13. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom, u proredu. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima nekih listova s početka ima malo komentara. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni.

Pri kraju (na listovima 30—34) su vježbe i kraća objašnjenja, što je pisano rukom istog prepisivača.

Rukopis potječe iz XII/XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu su zabilježeni zapisi.

Na naslovnoj strani je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (Abdulkerim — 1161/1748 — نائل الطاف خداى رحيم ايكى جهانده اوله عبد الكريم ١١٦١). Na posljednjoj stranici i na nutarnjoj strani druge korice nalaze se dvije fetve i poučne izreke.

1812. ISTO **296.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب الفرائض السراجية

L. 68; 27,5 × 18,5. *Ṯuluṯ* krupniji, vokalizovan, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima. Između redova je prevod na turskom jeziku. Po rubovima listova, uglavnom s početka, ima nešto komentara. Papir tamnobijel, deblji, mnogi su listovi po rubovima oštećeni vlagom i popravljeni; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj strani je kratka bilješka, iz koje se može razumjeti, sudeći po rukopisu, da je neki Jah'ja Isa »iskrenog srca« prepisao za Abdulbaki Arifa. U rukopisu se nalazi stariji i noviji pečat Gazi Husrev-begove biblioteke.

Uvakufio Mustafa-beg Dženetić (evladijet-vakuf) 23. ševala 1289/1872 (v. bilješku i pečat na prvom zaštitnom listu).

1813. ISTO **4169.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: كتاب الفرائض السراجية

L. 69 (40 + 29); 20,5 × 15. *Ta'līq* krupniji, pisan uvježbanom rukom u razmaknutim redovima. Po rubovima listova i između

redaka ima komentara i vježbi, pisanih rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, glat, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Na listovima 41—59 nalaze se tabele vježbi, što je pisano rukom istog prepisivača.

Prepisao Aḥmad b. al-Ḥağğ Rağab al-Mostārī (iz Mostara) u XVIII stoljeću. Ime prepisivača ustanovili smo po jednoj bilješci na početku, u kojoj se kaže da je vlasnik rukopisa njegov navedeni prepisivač (صاحبه كاتبه احمد بن الحاجى رجب الموستارى), a vrijeme prepisa, po nekim bilješkama u komentarima, gdje bilježi, da ih je prenio od Ibrahim-efendije Opijača.

Na listovima s početka nalaze se fetve na turskom jeziku, od kojih su neke o učenju i pisanju ajeta iz Kur'ana radi ozdravljenja od bolesti, ajeti iz Kur'ana u kojima se govori o nasljedstvu, glavne kategorije nasljednika —

(صورة الفرائض خمس عشر اصلا – سبعة فى كتاب الله تعالى وخمسة منها فى سنة رسول الله وثلثة منها باجماع الامة)

četiri neispisana lista, crtež (koncentrični krugovi) u kome su upisani glavni dijelovi nasljedstva, imena dvojice ranijih vlasnika (navedeni prepisivač, ispod čijeg imena je njegov lični pečat u kome je upisani sadržaj na perzijskom jeziku, zatim Ševki b. Muhamed b. Mustafa), te sadržaj, napisan rukom prepisivača.

Listovi 60—61 su neispisani. Na listu 62 su računi o plaćanju kirije za stan (po 30 groša) iz godine 1284/1867, te za neke tapije. Na listu 64—65 su potvrde o sklapanju nekih brakova iz godine 1221/1806. Na listovima 66—69 su računi o diobi nasljedstva. Među imenima u ovom nasljedstvu navedeno je ime: Ibrahim-beg Opijač i druga imena iz njegova srodstva, iz čega se razumije da se u ovom primjeru radi o diobi nasljedstva ove porodice.

Napomena:

Komentari, koji se nalaze po rubovima listova, uzeti su djelomično iz anonimnog komentara روح الشروح (v. ḤḪ II, 1249), a većim dijelom su to bilješke (komentari), na kojima se nalazi potpis: *Ibrahim-efendi b. Ismail-efendi*, što znači da je autor tih bilježaka mostarski alim Ibrahim-efendi Opijač, učenik i biograf Šejh Jujin. Da li su ti njegovi komentari ovdje uzeti iz njegova posebnog rada, komentara djelu Sirāğiyye, koji je on možda napisao, ili su to samo njegove bilješke, koje je prepisivač našao i ovdje prenio, nije nam poznato. Među njegovim do sada poznatim radovima ne navodi se nigdje komentar sa područja feraida. No, činjenica je, sudeći po svemu, da je on napisao ove bilješke, koje su sa njegovim potpisom, a koje se u ovom rukopisu nalaze.

Prva takva bilješka na str. 2 glasi:

اقول مثاله زوجة وام واختين لاب وام وعم فاصل المسئلة من اثنى عشر وتعول الى ثلثة عشر فللزوجة الربع وهو الثلاثة وللام السدس اعنى الاثنين وللاختين الثلثان اعنى الثمانية ويحرم العم اذا لم يبق شيء من ذوى الفرائض – ابراهيم بن اسماعيل افندى الشيخ

Takvih bilježaka ima više, ali ne do kraja osnovnog djela, nego do stranice 30.

1814. Zbirka (مجموع), 2 4288.

L. 53; 19 × 12,5. *Ta'līq*. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni.

1. L. 1—50. ISTO

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: فرائض السراجية

Ta'līq krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova i između redaka samo s početka ima komentara, pisanih sitno rukom istog prepisivača.

2. L. 51—53. منظومة بالتركية فى الميراث

Spjev na turskom jeziku o diobi nasljedstva, od nepoznatog sastavljača. Raspoređeno je na četiri dijela (*qism, sinf)*.

Početak poslije Besmele:

نحمد الله لا اله سواه ونصلى على رسول الله
بعد از ان علىٔ فقير وحقير باهزاران قصور وصد تقصير

فى قسمت تركة الميت

بعد تجهيزه بلا تقتير قل قضاديٰن اتموپ تأخير

Završetak je:

صنف رابع

انه برعم وهم دخى عمات دخى اخوال وهم دخى خالات
ذكر اولوب جملة ذوى الارحام شكر حقه كتاب اولدى تمام

Prepisao oba rada isti nepoznati prepisivač u XVIII stoljeću.

Na naslovnoj strani nalazi se lični pečat, u kome se može pročitati ime i datum: Ahmed Seid, 1109/1707. Vjerovatno je to prepisivač i vlasnik rukopisa, neki naš hodža. Na rubu posljednje stranice je bilješka, koja sadrži čudotvorno uputstvo za postizanje neke

želje učenjem određenih kraćih sura na naročiti način. Na kraju rada pod t. 1 ima nekoliko neispisanih lista.

1815. ISTO 646.

U rukopisu je naslov: كتاب السراجية

L. 61; 24 × 16. *Ta'līq* krupniji, pisan vještom rukom u razmaknutim redovima. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Istaknute riječi podvučene su s početka crvenom crticom. Po širokim marginama listova i između redaka ima komentara, pisanih sitno rukom istog prepisivača. Papir bijel, deblji, čvrst, mnogi listovi, naročito pri dnu, dohvaćeni su vlagom; povez polukožni.

Rukopis potječe iz početka XIX stoljeća.

Uvakufio Muhamed Baki Džino-zade (v. bilješku i pečat na naslovnoj strani).

1816. ISTO 2667.

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: سراجيه. Primjerak je nepotpun, jer je nekoliko lista u prvoj polovini izgubljeno.

L. 35; 20,5 × 14. *Nasḫ* krupniji, pisan uvježbanom rukom u razmaknutim redovima. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Mjestimice ima komentara po rubovima i između redaka. Papir tamnobijel, deblji, slab; povez polukožni, oštećen.

Na kraju je zabilježen datum: 1043/1633, iz čega bi se moglo razumjeti da je to datum prepisa ovog primjerka, što bi, sudeći po rukopisu, bilo pogrešno. To je, očito, datum nekog starijeg primjerka, vjerovatno originala ovog prepisa, dok sâm ovaj prepis potječe iz XIX stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu su vježbe u pisanju, cijena rukopisa (5 para), brojevi i ime ranijeg vlasnika (Derviš-efendi, 1296/1878). Na naslovnoj strani zabilježeni su sastavni dijelovi namaza i neki brojevi.

1817. ISTO 1277.

U rukopisu je naslov: هذا كتاب الفرائض السراجية

L. 21; 20,5 × 13,5. *Nasḫ* lijep, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice su obrubljene sa dvije crvene linije. Po rubovima samo prva dva lista ima komentara. Papir žućkast, glat; povez papirni.

Prepisao Muṣṭafa Fehmī, učenik nekog učitelja po imenu Ḍiyā, — vjerovatno u XIX stoljeću.

(كتبه الفقير ... مصطفى فهمى من تلاميذ الضياء)

Na početku su poučni stihovi na turskom jeziku, mističnog sadržaja.

Poklonio Derviš-efendija Buturović, kadija u penziji, 1947. godine.

1818. Zbirka (مجموع) , 3 **2077.**

L. 92; 18 × 13,5. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, starinski, pisan vještom rukom. Papir tamnobijel, deblji, starinski; povez polukožni, prost, kasniji.

1. L. 1—47. المنهاج

شرح فرائض السجاوندى

لشهاب الدين السيواسى

Komentar prethodnom djelu *as-Sirāğiya*. Napisao Šihābuddīn Aḥmad b. Maḥmūd as-Siwāsī, umro 803/1400 (v. br. 1795,[3]).

Primjerak je nepotpun s početka za 1—2 lista. Osnovni tekst označen je sa riječi قوله . Istaknute riječi podvučene su crvenom crtom. Po rubovima nekih listova ima ispravaka i nešto malo glosa, što je uglavnom pisano rukom istog prepisivača. Mnogi su listovi, naročito u prvoj polovini, dohvaćeni vlagom, a manji broj je oštećen crvotočinom.

2 L. 49—81. حل الدقائق والغوامض فى شرح الفرائض

Komentar istom djelu الفرائض السراجية . Napisao Bedī'uddīn, kako to kaže Ahlwardt. Biografija pisca nam je posve nepoznata. Rijetki izvori, koji ga i spominju, ne navode o njemu nikakvih podataka. Gornji naslov djela dat je prema početku rukopisa.

Ahlwardt IV, 198.

Početak poslije Besmele glasi:

الحمد لمن من على عباده وعبّاده بارسال رسله وهداية سبله وصلى الله على نبيه محمد وآله . هذا كتاب فى شرح الفرائض فى حلّ الدقائق والغوامض اما بعد فان الالف واللام فى قوله الحمد

Završetak je:

فصل فى الغرق والحرق اذا مات جماعة ولا يدرى ايهم مات اولا ... فحصل لهذا اربعمائة درهم والنصف الذى ورثه الابن الميت من ابيه يعطى الى ابنه فحصل لابن الابن ثمانمائة درهم الحمد لله على التمام

Pismo kao prethodno. Osnovni tekst označen je sa قوله . Istaknute riječi mjestimice podvučene su crvenom crticom.

3. L. 81—92. (قطعة من ضوء السراج او من منتخبه المنهاج)

Fragment iz komentara Sirāğiy-i: ضوء السراج , ili iz njegova skraćenog izvora — المنهاج , što ih je oba napisao aš-Šayḫ Šamsuddīn Muḥammad b. Abū Bakr al-Buḫārī al-Kalābāḏī, umro 700/1300. To zaključujemo prema nekim navodima u tekstu, kao što su: هكذا سمعت عن شيخى العلامة نجم الدين (الكاخشتوانى) , — iz čega se jasno vidi da je pisac učenik Nağmuddīn 'Omar b. Aḥmad-a al-Kāḫuštuwāni-je, a taj učenik je gore navedeni pisac, koji se u svojim navedenim komentarima često poziva na ovog svog učitelja, kako to kaže ḤḪ (II, 149). Inače, u samom rukopisu nema naslova niti spomena o piscu.

Početak je poslije Besmele:

الجواب عن قوله تعالى من بعد وصية يوصى بها او دين فقول الله تعالى بداء بالمؤخر دون المقدم بدليل انه ذكر الارث اولا ثم الوصية ثم الدين ... باب معرفة الفروض ومستحقيها

Završetak je:

فصل فى الغرق والحرق فى صورة الغرق اخوان ماتا ولاحدهما ابن وللاخر بنت ... فصار فى الحاصل لاخ الزوج خمسة وسبعون لانه كان له خمسة واربعون لانه ورثت من زوجها خمسة عشر وثلثين بقى من تركتها مجملة ذلك خمسة واربعون فيكون ذلك لاخ المرأة الحمد لله على التمام

Pismo kao prethodno.

Prepisao cijelu zbirku za svoju potrebu Muḥammad b. Ibrāhīm b. Rasūl b. Aktūt — ? — u petak, mjeseca rebiul-evvela 853/1449, kako je to zabilježeno na kraju pod t. 1.

(وقع الفراغ من تحرير هذا الكتاب فى يوم الجمعة من شهر ربيع الاول سنة ثلث وخمسين وثمانمائة . صاحبه ومالكه وكاتبه محمد بن ابراهيم بن رسول بن اكتوت ؟)

što je sve pisano arapskim, turskim i perzijskim jezikom. Na listu 81 su bilješke s područja feraida.

Na početku je slabim arapskim stilom i slabim rukopisom napisana bilješka o vrlinama nekih dobrih ljudi (evlija, derviša), ime vjerovatno ranijeg vlasnika (Ali b. Ismail el-Husejnī el-Hanefī), nazivi djela u ovoj zbirci, — od kojih su neki netačni, — te prepis bilješke iz godine 940/1533 — u kojoj se govori o oslobađanju neke robinje (*'itq*). Na listovima 47—49 su poučni stihovi, poučne izreke, hadisi, lirski stihovi, bilješke s područja fikha, glavni brojevi, —

Na listu 92, na gornjem rubu njegove posljednje stranice, nalazi se bilješka na arapskom jeziku, u kojoj se kaže da je ovu zbirku rukopisa uvakufio Hadži Ibrahim-aga b. Islam Ispužli (iz Spuža, — Crna Gora), nastanjen u Travniku, za Ajni-begov (Ajina-begzade) mekteb i predao ga muteveliji el-Hadži Halil-efendiji b Salih, — prvog rebiul-evela 1252/1836. Na kraju su bilješke s područja fikha, s područja logike, tesavvufa, poučni lirski stihovi, stihovi o prepisivanju knjiga i prepisivačima, te o nepoželjnosti posuđivanja knjiga.

1819. Zbirka (مجموع). 2 4528.

L. 58 (49 + 9); 21 × 15,5. *Ta'līq*.

1. L. 1—49. ISTO

U rukopisu je naslov:

شرح الفرائض لفاضل من الفضلاء الاوهو المسمى بشهاب الدين

Ta'līq, sa nešto *nasḫa*, pisan veoma vještom rukom. Nekoliko lista u sredini (tabak) dopisano je kasnije drugim, također lijepim rukopisom. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez kožni, jednostavan.

2. L. 50—58. عوامل الجرجانى

Kratka sintaksa arapskog jezika, što ju je napisao 'Abdulqābir b. 'Abdurraḥmān al-Ĝurĝānī, umro 471/1078 (v. br. 1612,[3]).

Početak je ovdje:

الحمد لله رب العالمين ... وبعد فان العوامل فى النحو على ما ألفه الشيخ الامام عبد القاهر بن عبد الرحمن الجرجانى

Nasḫ i *ta'līq*, pomiješani.

Prepis pod t. 1 dovršen je u petak, sredinom rebiul-evela 952/1545.

Prepis pod t. 2 je iz XIX stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu je fetva na turskom jeziku, što ju je dao Ahmed-efendija Mostarac, o dopuštenosti liječenja raznih bolesnika »zapisima«, dovama i »učenjem« nad bolesnikom. Na kraju pod t. 1 (l. 49) nalazi se nekoliko »zapisa« za razne svrhe. Na kraju je formular jednog pisma, datumi turskih osvajanja, većinom na Balkanu i u Bosni, tumačenje riječi n e f s u Kur'anu, nekoliko recepata na turskom jeziku za razne lijekove, među kojima i za liječenje srca, te dva hadisa slabe vjerodostojnosti i jedan »salavat«.

Poklon nasljednika Riđanovića.

1820. ISTO kao br. 1795,[3] 2690.

U rukopisu je zabilježen naslov rukom prepisivača: هذا شرح فرائض شهاب — i kasnije drugim rukopisom: اللباج شرح السراجية لشهاب الدين .

Početak je kao u primjerku pod br. 1795,[3], a završetak je nešto skraćen, jer ovdje glasi:

... فاجمع لكل واحد منها عشرون دينارا ولبنته ستون ولمولاه عشرة دينار

L. 73; 17,5 × 13. *Ta'līq*, sa nešto *nasḫa*, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst označen je sa riječi قوله . Istaknute riječi podvučene su mjestimice crnom crticom. Po rubovima manjeg broja listova ima ispravaka i glosa. Papir tamnobijel, listovi su naročito po rubovima dohvaćeni vlagom; povez polukožni, omotan u zeleno platno.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVII stoljeća.

Na početku su bilješke s područja fikha i feraida, te imena ranijih vlasnika (Hafiz Salih Rida'i, kadija u Bosna Brodu, koji kaže da je rukopis kupio; Hasan, glavni financijski službenik /defterdar/ bosanskog timara; Alija, sin Ismail-paše; Ahmed, muftija u Skradinu, — Šibenik, Hrvatska, — ispod čijeg imena je pečat u kome se može pročitati ime: Ahmed b. Ibrahim; Muhamed b. Velijjuddin sa otiskom ličnog pečata). Na naslovnoj strani je, pored bilježaka i navedenih imena, jedan veliki okrugli pečat, koji je nečitljiv.

1821. شرح الفرائض السراجية للجرجانى 3023.

Komentar prethodnom djelu as-Sirāĝiya. Napisao 'Alī b. Muḥammad al-Ĝurĝānī as-Sayyid aš-Šarīf, umro 816/1413 (v. br. 1800,[2]).

L. 84; 18 × 13,5. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom, a osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima nekih listova, naročito u prvoj polovini, ima glosa. Papir tamnobijel, deblji, neki su listovi oštećeni crvotočinom; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Ramadan b. Durmiš, početkom muharema 926/1519.

(تمت الكتابة ... ق اوائل محرم المبارك من شهور سنة سته عشرين وتسعمائة ... كتبه الفقير رمضان بن طورمش)

Na prvom zaštitnom listu je sadržaj, napisan kasnije, te ime ranijeg vlasnika (Salih b. Idris, koji kaže da je rukopis kupio od nasljednika Šamića na javnoj rasprodaji). Na naslovnoj strani su poznati stihovi protiv loših kadija i bilješka s područja fikha.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1822. Zbirka (مجموع) 3 **1772.**

L. 87; 20,5 × 14. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, pisan vještom rukom. Papir tamnobijel, glat, čvrst; povez polukožni.

1. L. 1—69. ISTO

U rukopisu je zabilježen naslov: سيد شرح فرائض

Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Istaknute riječi podvučene su mjestimice crvenom crticom. Stranice su obrubljene sa dvije crvene linije. Po rubovima samo nekih listova s početka ima malo glosa.

2. L. 70—80. ارجوزة فى الفرائض

او المسائل المتشابهة من مسائل الفرائض

Spjev o nekim specifičnim pitanjima s područja feraida. Sastavio Yaḥyā b. Abū Bakr al-Ḥanafī (v. br. 1795,[2]).

Nasḫ krupniji, mjestimice vokalizovan, pisan u razmaknutim redovima. Po rubovima listova i između redaka ima komentara, pisanih sitno rukom istog prepisivača.

3. L. 83—87. شرح يصى كچت

Risala, ili izvadak iz nekog opširnijeg djela, na arapskom jeziku, u kome se objašnjava pitanje o nasljeđivanju unučadi po ženskoj lozi, tj. od kćeri i sinovih kćeri iz kategorije nasljednika *zevul-erham*, — od nama nepoznatog autora. Gornji naslov je zabilježen

rukom prepisivača crvenim mastilom. Neki dijelovi teksta imaju sličnosti sa tekstom iz Gurğānijinog komentara

Početak:

اعلم ان تفصيل الكلام فى هذا المقام هو ان ابا يوسف والحسن بن زياد يعتبران فى هذه المسئلة ابدان الفروع ويقسمان المال بينهم للذكر مثل حظ الانثيين واما محمد رح ...

(Nije jasno da ima kakve direktne veze sa radom o istoj temi pod sličnim naslovom »Risalei yassi geçit«, od Maula Ahmeda Lâlizade, — što će doći kasnije, v. br. 1857,[1]).

Prepisao pod t. t. 1—2 Ibrāhīm b. Naṣūḥ, u Istanbulu, u Sultān Selimovoj medresi, u četvrtak krajem šabana 984/1576, kako je to zabilježeno na kraju pod t. 1.

(قد وقع الفراغ من تسويد هذه النسخة يوم الخميس فى أواخر شعبان فى مدينة قسطنطينية فى مدرسة سلطان سليم على يد العبد الضعيف ... ابراهيم بن نصوح ...لسنة اربع وثمانين وتسعمائة)

Prepis pod t. 3 potječe iz XVIII ili XIX stoljeća.

Na naslovnoj strani pod t. 1 nalaze se stihovi na perzijskom jeziku mističnog sadržaja, te imena i lični pečati ranijih vlasnika, od kojih su neka namjerno pobrisana (Muhamed b. ... el-Mostari, Mustafa b. Jusuf, Ahmed b. el-Hadž Muhamed Muhsin Mensurizade, Salih Izzeti, kadija u Bosna-Brodu).

Na listovima 81—82 nalaze se hadisi, tumačenje kunut-dove, izvadak iz nekog djela s područja feraida. Na posljednjem listu su bilješke s područja fikha i nekoliko rečenica za bajramsku hutbu.

Uvakufio Salih-efendi Hromo-zade (v. pečat u rukopisu).

1823. ISTO **3475.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: شرح الجرجانى على السراجية

L. 68; 20 × 14,5. *Ta'līq*, sa nešto *nasḫa*, starinski, pisan vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima nekih listova, naročito s početka, ima glosa. Papir tamnobijel, deblji, listovi pri kraju dohvaćeni vlagom ili nekom masnoćom; povez kožni, oštećen, sa otiskom ornamenata na sredini korica.

Prepis dovršen mjeseca safera 990/1582.

تم الكتاب بعون الله ... فى شهر صفر من شهور سنة تسعمائة وتسعين

Na naslovnoj stranici su bilješke s područja feraida i jedna s područja mantika.

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat u rukopisu).

1824. ISTO **4529.**

L. 93; 20 × 15. *Nasḫ*, pisan vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima listova, samo s početka, ima komentara. Papir bijel, potamnio, deblji, čvrst; listovi su pri kraju dohvaćeni vlagom. Povez polukožni, oštećen.

Prepisao Ṣālıḥ b. Rağāb b. Duraq b. 'Alī, u srijedu mjeseca safera 1005/1596.

(قد وقع الفراغ من تسويد هذا النسخ فى يوم الاربعاء من شهر صفر المظفر فى سنة خمس والف حرّره الحقير ... صالح بن رجب بن طورق بن على)

Na naslovnoj strani je kratka bilješka o piscu komentara, bilješke s područja feraida i tumačenje riječi f i h r i s.

Poklon Ahmeda Selimovića, kadije.

1825. ISTO **4310.**

U rukopisu je naslov napisan rukom prepisivača: شرح السراجية للسيد الشريف الجرجانى Primjerak je nepotpun u sredini i na kraju.

L. 56; 21 × 15. *Nasḫ* stari, arapski, pisan vještom rukom. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Po rubovima malog broja listova ima malo ispravaka i još manje glosa. Papir tamnobijel, deblji, listovi su prosuti, dohvaćeni vlagom i mnogi izgubljeni sa raznih mjesta u rukopisu; povez otkinut i izgubljen.

Rukopis potječe iz XVI ili XVII stoljeća.

Na početku su bilješke s područja *feraida* i imena ranijih vlasnika (Ahmed b. Muhamed Šems; Muhamed b. Ahmed Šems, 1107/1695; Abdurrahman b. Muhamed Šems; 1127/1715; Rahmetullah b. Nur Muhamed es-Sindi, knjigovezac /mudžellid/ u Babus-Selamu — u Meki? —; Muhamed b. Abdusselam el-Lahori — iz Lahore —, 1160/1747; Abdurrezzak b. Muhamed, 1181/1767; Muharem Alajbeg Burekizade?, 1252/1836, od koga je neko rukopis posudio; Munla Ali Mehmed-baša, 1272/1855).

1826. ISTO kao br. 1821. **2537.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov:

شرح الفرائض السراجية للجرجانى

L. 78; 20 × 14,5. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, mjestimice vokalizovan, pisan širokim perom vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Stranice su obrubljene s početka sa dvije, a poslije jednom crvenom linijom. Po rubovima listova, naročito u prvoj polovini, ima ispravaka i nešto glosa. Papir bijel, čvrst; povez polukožni, rastavljen od listova.

Prepisao neki Ibrāhīm, u četvrtak početkom džumadel-ahira 1022/1613.

(تم ... فى اوائل شهر جادى الآخر فى يوم الخميس لسنة اثنى وعشرين والف على يد اضعف العباد ... ابراهيم)

Na početku su stihovi iz kaside *Nuniye* od Bustije i razne kraće bilješke s područja hadisa, jezika i dova. Na posljednjem listu su poučne izreke i hadisi.

1827. Zbirka (مجموع). 2 **938.**

L. 103 (96 + 7); 20 × 12,5. *Nasḫ* i *ta'līq*, od ruku različitih prepisivača. Papir bijel, tamnobijel; povez kožni, oštećen.

1. L. 1—96. ISTO

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov:

شرح الفرائض السراجية للجرجانى

Nasḫ, pisan vještom rukom. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova, naročito s početka, ima glosa.

2. L. 97—99.

(ملت ابراهيم عليه السلام خصوصنده رسالهٔ بديعه)

Kraća risala na turskom jeziku o vjeri Ibrahima alejhisselama i o odnosu islama prema toj vjeri. Napisao Minkārīzāde, kako se to kaže u uvodu. Držimo, da bi to mogao biti šejhul-islam Yaḥyā-efendī Minkārīzāde, umro 1088/1677 (v. I, 512).

Prepisao pod t. 1 Yūsuf el-Mostārī (iz Mostara), učenik Karađoz-begove medrese, početkom zul-hidže 1052/1642.

(قد وقع الفراغ ... فى أوائل ذى الحجة الشريفة ... عن يد العبد الضعيف ... يوسف السوخته الموستارى فى مدرسة قرهكوزبك سنة اثنى وخمسين والف)

To je, vjerovatno, otac Šejh Juje.

Prepis pod t. 2 potječe iz XVIII ili XIX stoljeća.

Na početku i na kraju nalaze se bilješke sa područja hadisa, fikha i feraida.

1828. Zbirka (مجموع) , 2 2219.

L. 110; 20 × 13,5. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, krupniji. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, deblji, listovi su dohvaćeni vlagom; povez kožni, znatno oštećen.

1. L. 1—105. ISTO

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov:

شرح الفرائض السراجية للجرجاني

Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Na mnogim listovima, naročito pri kraju, pismo je oštećeno vlagom.

2. L. 106—110. جواهر الفرائض

Kratka risala na arapskom jeziku o diobi nasljedstva (v. I, 357 i Ahlwardt IV, 220).

U pisanju ima grešaka.

Prepisao oba djela Muḥammad b. al-Ḥaǧi Ǧa'far, 1085/1674.

(تم الكتاب ... من يد العبد الضعيف ... محمد بن الحاجي جعفر ... سنة ١٠٨٥)

Uvakufio el-Hadž Hasan-efendi Nurika el-Gradčaničevi (iz Gračanice, v. bilješku na prvoj strani).

1829. ISTO 4121.

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov:

شرح الفرائض السراجية للجرجاني

L. 85 (81 + 4); 21 × 15. *Ta'līq* složen, pisan širokim perom, veoma vještom rukom. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Po rubovima nekih listova, naročito s početka, ima ispravaka i nešto glosa. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Završetak u ovom primjerku razlikuje se od završetka u drugim ranijim primjercima i od onog što ga navodi Ahlwardt (IV, 197), dok je početak isti kao u ranije navedenim primjercima. Čini se da je prepisivač imao pred sobom razne komentare i da je mjestimice miješao ili zamjenjivao njihove tekstove.

Na listovima 81—85. je »Završetak o rijetkim pitanjima i vještim rješenjima« — (خاتمة فى مسائل لطيفه وأجوبة ظريفة), — što je prepisano iz djela (komentara), koji je napisao unuk Sa'duddīn Taftāzānije — Aḥmed b. Jaḥjā b. Muḥammad b. Sa'd at-Taftāzānī (umro 916/1510), kako je to zabilježio prepisivač. U dotičnoj bilješci on kaže da je navedeni autor dovršio svoj rad 874/1469. (Ḥafīd at-Taftāzānī v. AM I, 138).

Prepisao Abdal (Ebdal) b. Derviš, 6. redžeba 1086/1675.

(وقد وقع الفراغ من تسويد هذه النسخة ... على يد ... ابدال بن درويش فى اليوم السادس من رجب الفرد سنة ست وثمانين والف)

Na naslovnoj strani je bilješka, čiji se sadržaj pripisuje halifi Aliji, a u kojoj se govori o »sretnim« i »nesretnim« danima u svakom mjesecu.

Ispod toga je bilješka na arapskom jeziku, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio el-Hadž Ebu Bekir-beg, sin Osman-kapetana (Gradaščevića), 1259/1843.

1830. ISTO 772.

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov:

هذا كتاب شرح السيد للسراجيه

L. 78; 20 × 14. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, složen, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima listova, uglavnom s početka, ima ispravaka i malo glosa. Papir tamnobijel, deblji, listovi su pri kraju dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu je ime i lični pečat ranijeg vlasnika (es-Sejjid Muhamed Hašim b. Davud, — 1121/1709). Na naslovnoj strani su fetve i lirski stihovi, sve na turskom jeziku, te ime i lični pečat ranijeg, vjerovatno najranijeg vlasnika, koji bi mogao biti i prepisivač (Redžeb b. Jusuf, vaiz u tvrđavi Egra — Erlau — u Mađarskoj —

من متملكات الفقير رجب بن يوسف الواعظ بقلعه اكرى المحروسة حماها الله عن النحوسه

Na kraju su stihovi i bilješke na perzijskom, turskom i arapskom jeziku, sve sa područja pobožnosti, mistike, fikha, povijesti, lirike, dova i tumačenja snova.

1831. ISTO 2016.

U rukopisu je naslov: كتاب شرح السراجية للسيد الشريف

L. 71 (sa označenom paginacijom); 20,5 × 16. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, starinski, pisan vještom rukom. Osnovni tekst u prvoj polovini pisan je crvenim mastilom, a poslije podvučen crvenom linijom. Papir tamnobijel, deblji, listovi pri kraju oštećeni su po rubovima crvotočinom; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Muḥammad al-Mutawakkil b. Aḥmad al-Ḫalīfatī, u luci Surat (zapadna Indija, 170 km sjeverno od Bombaja), u ponedjeljak 9. V. 1114/1702.

(وكان الفراغ من كتابة هذه النسخة ... فى عصر يوم الاثنين التاسع فى العشر الأول من الشهر الخامس من السنة الرابعة فى العشر الثانى من القرن الثانى عشر ... على يد محمد المتوكل بن احمد الخليفتى فى بندر سورت)

Na naslovnoj strani je, pored naslova, ime i lični pečat ranijeg vlasnika navedenog prepisivača, te jedan odulji hadis, napisan njegovom rukom. Na prvom zaštitnom listu je cijena rukopisa (30 groša) i imena kasnijih vlasnika, od kojih su dva namjerno brisana (Muhamed b. Jahja el-Bosnevi, Ljubini Muhamed-efendi, Salih b. Mustafa Čelić, koji kaže da je prvobitno posudio ovaj rukopis od Muhamed-efendije Bašazade 1300/1882, a onda mu ga je ovaj poklonio 1325/1907). Na kraju je bilješka koja sadrži tumačenje i analizu Besmele i hamdele.

1832. ISTO 2500.

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov:

شرح السيد الشريف الجرجانى على الفرائض السراجية

L. 180; 17,5 × 13. *Nash* lijep, pisan vještom rukom različitih prepisivača. Jedanaest lista s početka dopisano je krupnijim *ta'līqom*. Prva polovina rukopisa je starijeg datuma, od nekog ranijeg prepisivača. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Papir tamnobijel (stariji dio rukopisa) i bijel; povez polukožni.

Prepisao neki Muhammad, iz mjesta Tirepoli, okruga Ineboli (kasabe u Maloj Aziji, na obali Crnog mora) 1140/1727, kako je to zabilježeno na kraju kasnije pisanog dijela, — gdje su nazivi mjesta pogrešno napisani, pa se teško čitaju.

(قد فرغ من تحرير هذه النسخة الشريفة محمد المعروف بقصبة اتربولى – ؟ – درلواء انكبولى – ؟ – سنة اربعون ومائة والف)

Na kraju su fetve na turskom jeziku.

U rukopisu se nalazi otisak pečata Gazi Husrev-begove biblioteke i pečata Muhameda Aganagića, preprodavca knjiga u Sarajevu.

1833. Zbirka (مجموع). 3 1173.

L. 147; 21,5 × 16. Pismo različito, od ruku različitih prepisivača. Papir tamnobijel, žućkast i bijel; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—83. ISTO

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: شرح الجرجانى على السراجية

Ta'līq složen, pisan širokim perom, uvježbanom rukom. Osnovni tekst podvučen je crnom linijom. Po rubovima malog broja listova ima malo glosa.

2. L. 84—109. الفرائض السراجية

(v. I, 270 i ovdje br. 1795).

Nasḫ i *ta'līq*. Prvi dio je stariji i prepisan lijepim krupnim *nasḫom*, u razmaknutim redovima, na starom papiru i listovima manjeg formata. To je iz nekog starijeg primjerka uzet jedan dio, koji je ovdje uvezan i dopunjen. U dopisanom dijelu pismo je slab *ta'līq*, pisan širokim perom.

3. L. 110—116. (كلمات فى الحساب)

Traktat (početnica) o matematici. Napisao Ibrāhīm b. 'Abdulqādir b. Ibrāhīm al-'Alā'ī, čija nam je biografija nepoznata. Gornji naslov risale i ime autora navedeni su prema uvodu rukopisa. Rad je napisan kao pomoć i uputa za snalaženje u diobi nasljedstva, a raspoređen je na uvod *(muqaddima)* i osam poglavlja *(bāb)*.

Početak poslije Besmele:

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى وبعد فيقول افقر الورى الحكيم المتعالى ابراهيم بن عبد القادر بن ابراهيم العلائى لما رأيت الاخوان ... فنقول هذه الكلمات فى الحساب مرتبة على مقدمة وثمانية ابواب

Ta'līq slab, sa nešto *nasḫa*. U pisanju ima dosta grešaka.

Na listovima 117—147 nalaze se tabele i primjerci iz praktične diobe nasljedstva.

Prepisao pod t. 1 Aḥmad b. Ḫalīl b. 'Abdulwahhāb, u gradu Šuğā'uddīn (u sandžaku Nikda, u vilajetu Konja — Turska), u medresi 'Omerli, u četvrtak 26. safera 1162/1748.

(قد وقع الفراغ من يد العبد الضعيف ... احمد بن خليل بن عبد الوهاب ... فى يوم الخميس فى وقت الضحى فى مدرسة عمرلى فى قضاء شجاع الدين فى ستة وعشرين من شهر صفر سنة ١١٦٢)

Prvi stariji dio rukopisa pod t. 2 potječe iz XVII stoljeća, dok je dopisani dio i sve ostalo do kraja zbirke prepisao Ya'qūb b. Sattār b. Ya'qūb, 1163/1749, kako se to vidi u bilješci na kraju pod t. 2 i po rukopisu.

(تمت ... من يد العبد الضعيف يعقوب بن ستار بن يعقوب سنة ١١٦٣)

Na naslovnoj strani je popis arapskih naziva za mjesece i dane.

1834. ISTO kao br. 1821. **4029.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: شرح الفرائض السراجيه للجرجانى. Primjerak je nepotpun s početka (مخروم فى اوّله).

L. 122; 20,5 × 12,5. *Ta'līq*, pisan veoma vještom rukom. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, glat, listovi su prosuti; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Aḥmad b. al-Hāğ Rağab al-Mostārī, 1192/1778.

(نمقه الفقير ... احمد بن الحاج رجب الموستارى ... سنة اثنى وتسعين ومائة والف)

Na kraju su dvije bilješke (jedna o pobožnosti i zaslugama Ebu Hanife, a druga o susretu Sa'duddīna Taftāzānije i Sejjid Šerifa Džurdžanije kod Timurlenka) i recept za neki lijek, — što je sve pisano rukom prepisivača.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1835. ISTO **895.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: شرح الجرجانى على الفرائض السراجيه. Primjerak je nepotpun na kraju.

L. 99; 20 × 16. *Nasḫ-ta'līq*, pisan na brzinu, vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima manjeg broja listova ima malo glosa. Papir tamnobijel, deblji, listovi su prosuti i pri vrhu dohvaćeni vlagom, na kraju je izgubljen 1—2 lista; povez polukožni, oštećen, rastavljen od korica.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu i na naslovnoj strani nalazi se bilješka, u kojoj se kaže da je dato nekoliko esedi groša nekom Kara Ahmedu, vjerovatno u zajam, zatim primjeri iz feraida, bilješke s područja fikha, te imena ranijih vlasnika (Muhamed b. Šaban, koji kaže da je rukopis dobio na poklon; Munla Ahmed b. el-Hadž Mustafa Hasan-agazade?).

1836. ISTO **1657.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: جرجانى سراجيه شرحى

L. 56; 22 × 15,5. *Riq'a* i *ta'līq* pomiješani, pisani vještom rukom. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova ima glosa, pisanih rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, deblji, listovi dohvaćeni vlagom, tako da je pismo na mnogim mjestima oštećeno; povez papirni.

Prepisao Yūsuf aš-Šayḫī, kadija, za svoju ličnu potrebu, kako je to zabilježio na naslovnoj strani, ne navodeći datuma ni mjesta.

Prepis je, držimo, iz XVIII stoljeća.

(قد استنسخه لنفسه ... يوسف الشيخى القاضى ...)

Na početku ima nekolko neispisanih lista. Na naslovnoj strani je, pored navedene bilješke prepisivača, bilješka sa imenom drugog vlasnika (Ahmed b. Muhamed Mutevellizade, koji kaže da je rukopis kupio). Ispod te bilješke su tri otiska ličnog pečata, čiji je sadržaj nečitljiv. Na kraju su bilješke s područja feraida i hadisa, pisane rukom prepisivača.

Uvakufio Ahmed Asim Mutevelić (v. pečat u rukopisu).

1837. ISTO **1690.**

U rukopisu je zabilježen naslov:

كتاب شرح فرائض سجاوندى للسيد الشريف الجرجانى

L. 111; 21 × 12. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, lijep, pisan vještom rukom. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova ima dosta glosa, pisanih sitno i lijepo, rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Prepisao 'Abdullāh Kantamirīzāde, za svoju biblioteku, što se jasno vidi po rukopisu, iako se nije potpisao kao prepisivač, nego samo kao vlasnik rukopisa. Prepis je iz XVIII stoljeća.

Na početku su bilješke s područja feraida, ime i lični pečat vlasnika (— prepisivača: Abdullah b. Ahmad Kantamirizade) i sadržaj. Na završetku je neka bilješka namjerno izbrisana, a na kraju su opet bilješke s područja feraida.

Iz Kantamirine biblioteke, čiji se znak (petokraka zvijezda) nalazi u rukopisu.

1838. ISTO **2499.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: شرح الجرجانى على السراجية

L. 98; 17 × 13. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, vokalizovan u prvoj polovini, sitniji, složen, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima nekih listova, naročito s početka i pri kraju, ima glosa. Papir tamnobijel, deblji, listovi su dohvaćeni vlagom i neki prosuti, jedan list u prvoj polovini je poderan; povez kožni, oštećen.

Prepis dovršen u Istanbulu, mjeseca šabana, vjerovatno u XVIII stoljeću.

Na početku su kraće bilješke s područja arapskog jezika, istorije i hadisa, te imena i lični pečati ranijih vlasnika (Ahmed, muftija u Mostaru, u čijem se pečatu može pročitati datum 1121/1709; Osman b. Ali; Abdullah b. Davud, kadija; Ahmed, mulazim na Visokoj Porti; Derviš Mustafa b. Osman, koji kaže da je rukopis kupio iz biblioteke nekog Ibrahim-efendije, trgovca. Tu su i tri otiska pečata, u kome se može pročitati ime Muhamed i datum 1195/1780). Među bilješkama je jedna, u kojoj se bilježe neki izdaci u srezu (kadai) Blagaj i ime pisara Sejid Abdusselam.

1839. ISTO **2654.**

U rukopisu je zabilježen naslov: هذا كتاب شرح فرائض سراجية للجرجانى Primjerak je nedovršen na kraju za 1 ili 2 lista.

L. 110; 19,5 × 13,5. *Ta'līq* i *nasḫ* pomiješani, pisani vještom rukom. Osnovni tekst je podvučen crvenom, a mjestimice crnom linijom. Papir bijel, deblji, listovi su dohvaćeni vlagom, naročito pri vrhu i pri dnu; povez kožni, oblijepljen papirom.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu, polijepljenom po naslovnoj stranici, nalazi se bilješka i veliki ovalni pečat, iz čega se vidi, da je rukopis uvakufio Derviš Muhamed b. Mustafa b. el-Hadži Ali b. Mahmud b. el-Hadži Ali, za Elči Ibrahim-pašinu medresu u Travniku, 1289/1872. Na naslovnoj strani, koja je polijepljena, napisana su imena Božijih poslanika. U vrhu te stranice je ime i lični pečat ranijeg, držimo prvog, vlasnika (Abdurrahman, 1166/1752).

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1840. ISTO **4548.**

Primjerak je nepotpun s početka.

L. 78; 20 × 14. *Ta'līq*, lijep, složen, pisan vještom rukom. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima malog broja listova ima nešto komentara. Papir bijel, glat, čvrst; listovi su prosuti i mnogi dohvaćeni vlagom, naročito pri kraju. Povez otkinut i izgubljen.

Prepisao Muḥammad b. Ṣāliḥ Āsimzāde?, ili Eṣammzāde, učenik medrese u XII/XVIII stoljeću.

(تمت هذه النسخة ... عن يد العبد الضعيف سوخته محمد بن صالح المشهور باصم زاده ؟)

Prepisivač nije označio datuma.

1841. حاشية المولى يعقوب **3465.**

على شرح الفرائض السراجية للجرجانى

U rukopisu je zabilježen naslov:

حاشية سيد على زاده على الشرح للفرائض للسيد الشريف

Glosa prethodnom Ǧurǧānijinom komentaru djela *al-Farā'iḍ as-Sirāǧiya*. Napisao al-Maulā Ya'qūb b. Sayyid 'Alī ('Alīzāde), umro 931/1524.

ḪḪ II, 1248; AM II, 547; OM II, 54.

Početak poslije Besmele:

الحمد لله (الذى) جعل العلم هداية للعالمين وزيّن به صدور العالمين وبوّأهم فى دار القرار ... وبعد فيقول العبد الضعيف ... يعقوب بن سيد على

L. 61; 21,5 × 15. *Ta'līq*, od ruku različitih prepisivača. Stariji dio je sitniji, specifičan, veoma lijep, složen, pisan tankim oštrim perom, rukom vještog kaligrafa. Tekst komentara označen je sa riječi قوله , pisanom crveno.

Prepis je dovršen (10)75/1664 (تاريخ سنة ٧٥).

Na početku su bilješke na turskom jeziku sa područja tariha, te imena ranijih vlasnika (Mustafa; Hamza — samo lični pečat —; eš-Šejh Muhamed, muftija u Travniku).
Iz biblioteke Fejzijje medrese.

حاشية الوانى

1842. على شرح الشريف للفرائض السراجية 2917.

U rukopisu je zabilježen naslov crvenim mastilom:

حاشية الفاضل الوانى على شرح الشريف الجرجانى

Glosa gornjem Ǧurǧānijinom komentaru *Sirāğiye*. Napisao Muḥammad b. Muṣṭafa al-Wānī, umro oko 1000/1591. Glosu je dovršio u petak 28. ševala 992/1584, kako je to sam zabilježio na završetku iste.

GAL I, 379; OM II, 48.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلوة على نبيه محمد وآله اجمعين قال الفاضل الجرجانى

L. 103; 18,5 × 13. *Ta'līq*, pisan brzo, vještom rukom. U pisanju, naročito s početka, ima grešaka. Tekst komentara označen je sa riječi قوله . Po rubovima listova, naročito u prvoj polovini, ima bilježaka, uzetih iz drugih komentara i glosa. Papir tamnobijel, čvrst, listovi su s početka dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na koricama.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj strani je kratka biografija komentatora Džurdžanije i pohvala njegovom komentaru na arapskom jeziku, što je zabilježio Muḥamed b. Šejh Muḥamed, koji je, sudeći po rukopisu, prepisivač ove glose. Ispod toga su stihovi o ovoj glosi na perzijskom jeziku, u kojima se kaže da je ona dovršena u vrijeme sultana Murata III (982—1003/1574—1594), čija se slava hvali i veliča. Iz posljednjeg stiha se razumije da je to spjevao pjesnik Laṭīfī.

حمد لله ياخت اين تأليف سمت اختتام درزمان دولت سلطان مراد بن سليم

جرعهٔ لطيفى كه احيامى كند عظيم رحيم

(To je, držimo, Lutfullāh b. 'Abdullāh al-Qasṭamūnī, zv. Laṭīfī, umro 990/1582).

Tu je još u vrhu stranice jedan poučni stih na turskom jeziku i bilješka s imenom ranijeg vlasnika, nekog Bošnjaka, ali je samo ime namjerno potpuno izbrisano.

Uvakufio Elči Ibrahim-paša, bosanski muhafiz (v. bilješku i pečat na kraju rukopisa).

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1843. شرح الفرائض السراجية 3468.

للفنارى

U rukopisu je naslov napisan crvenim mastilom:

كتاب شرح الفرائض لابن الفنارى – ؟! – رحمه الله

Komentar djelu al-Farā'iḍ as-Sirāğiya. Napisao Šamsuddīn Muḥammad b. Ḥamza al-Fanārī, umro 834/1430.

GAL I, 379.

Početak:

الحمد لله الذى قَسَّم افراد الاناسى الى اصناف منها اصول وفروع

Komentar je bio poznat i dugo vremena je služio kao uvažen priručnik u medresama.

L. 73; 22 × 15. *Ta'līq* i *nasḫ* pomiješani, krupniji, pisani uvježbanom rukom. Osnovni tekst označen je sa riječi قال , a komentar sa riječi اقول . Na listu 13 su dva crteža, u kojima su upisani određeni dijelovi i kategorije u nasljedstvu. Po rubovima nekih listova ima ispravaka i nešto glosa. Papir tamnobijel, deblji, povez polukožni.

Prepisao neki Yūsuf b. Ibrāhim . . ., bez oznake datuma i mjesta. Rukopis je iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu je izvadak iz neke knjige o vidovitosti i proročanstvu — (*kehāne* — اختلفوا فى حقيقة الكهانة فزعم اليونانيون ان النفس اذا صفت اطّلعت على اسرار الطبيعة). Na naslovnoj strani su nazivi nekoliko raznih komentara *Sirāğiye* i bilješka na turskom jeziku iz feraida. Na kraju je bilješka s područja fikha, jedna kurban-bajramska hutba, formule za sudske potvrde, kraće biografije nekoliko islamskih učenjaka (Aḥmed b. Ḥanbel, Jahjā b. Me'īn, el-Bejhekī, Ibnu 'Abdil-Berr, el-Ḫaṭīb el-Bagdādī, el-Ḫātimī) i na nutarnjoj strani druge korice recept za neki lijek.

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1844. التحقيق 547.

شرح الفرائض السراجية

U rukopisu je kasnije crvenim mastilom zabilježen naslov:

شرح تحقيق على الفرائض

Komentar gore navedenom djelu *al-Farā'iḍ as-Sirāğiyya*. Napisao Muḥammad b. Ḥağ Aḥmad b. Naṣr. Djelo je dovršeno 852/1448. To je dosta opsežan komentar.

ḤḤ II, 1250; GAL, S. I, 650.

Početak:

الحمد لله المتبعّد عن شبه الكائنات المذكور بالتفرّد فى الدلائل القطعيات

Pisac u uvodu kaže da je radio pod teškim uslovima zbog nekih svojih ličnih slabosti i zbog ometanja savremenika, uleme, koji mu — kaže — nisu priznavali sposobnost, jer nije imao školskih kvalifikacija, — ali na navaljivanje nekih učenika ipak se usudio i napisao ovaj komentar. Za ulemu svoga vremena kaže da su »puni zavidnosti, kao škorpije otrova«, — što ne mora biti tačno, — jer on sam za se kaže, da mu je »svaki dio tijela natopljen grijesima« i da mu je školska sprema malena.

L. 104 (sa označenom folijacijom); 23 × 14. *Ta'līq*, sa nešto *nasḫa*, pisan sasvim sitno, veoma lijepim rukopisom. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Istaknute riječi podvučene su crvenom linijom. U vrhu prve stranice je lijep unvan, u kome je izrađeno poljsko cvijeće u bojama, na zlatnoj i modroj podlozi. Stranice su obrubljene tankim crnim i širokim zlatnim linijama. Po rubovima nekih listova ima nešto glosa. Papir bijel, glat, čvrst, listovi su pri kraju dohvaćeni vlagom; povez kožni, sa utisnutim ukrašenim ornamentima na koricama.

Prepisao Ṣāliḥ, kadija privremeno u Elbasanu (Albanija), 18. safera 1174/1760.

(قد وقع الفراغ ... الثامن عشر من شهر صفر الخير لسنة اربع وسبعين ومائة والف ...

وانا الفقير صالح القاضى بايلبصان موقتا ..)

Na prvom zaštitnom listu su naslovi raznih komentara Sirāğiye, imena ranijih vlasnika (Ahmed b. Muhamed Mutevellizade — Mutevelić — kadija u mjestu Aladža Hisar — Kruševac; Muhamed b. Mustafa b. Ahmed b. Muhamed) i bilješka navedenog Mutevelića, u kojoj kaže da je cijena ovog rukopisa bila 38 groša dana 11. rebiul-ahira 1178/1764. Na slijedećim listovima su vježbe iz feraida, ime jednog vlasnika (Muhamed b. Muhamed, mutevelija Husrev-begova vakufa) i sadržaj, ispisan rukom prepisivača u lijepo izrađenim okvirima od tankih crnih i širokih zlatnih linija. Na kraju se nalazi veći broj neispisanih lista. Uvakufio za Gazi Husrev-begovu medresu Ahmed Asim, Mutevellizade (Mutevelić, v. bilješku i pečat u rukopisu).

1845. شرح الفرائض السراجية **1211.**

لابن كمال پاشا

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب لابن كمال پاشا شرح الفرائض

Komentar djelu *al-Farā'iḍ as-Sirāğiyya*. Napisao Aḥmad b. Sulaymān Ibn Kamāl-paša, umro 940/1533.

GAL I, 379; S. I, 651.

Pisac u uvodu kaže da je najprije ispravio i redigovao osnovno djelo, a onda napisao ovaj komentar. On tu navodi sve izvore, ranije komentare kojima se služio u ovom svom radu.

Početak:

الحمد لله الملك العلام الذى جعل العلماء الاعلام ورثة الانبياء عليهم السلام ... وبعد

فلما فرغت من تصحيح المختصر المؤلّف فى علم الفرائض

L. 89; 21 × 14. *Nasḫ-ta'līq* sitniji, složen, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima listova, naročito u prvoj polovini, ima ispravaka i glosa, pisanih rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez kožni, malo oštećen crvotočinom, sa utisnutim ornamentima na koricama; primjerak ima polukožnu futrolu.

Prepisao neki Ṣāliḥ al-Bosnawī — Bošnjak — krajem safera 976/1568.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة الشريفة فى أواخر صفر سنة ٩٧٦ وانا الفقير

صالح البسنوى)

— Držimo da je to Ṣāliḥ Potur, zvani Šānī, rodom iz Sarajeva, učenjak, muderis i pjesnik koji je pod kraj života bio kadija u Medini, umro 1011/1602 — (v. M. Handžić, al-Ğauhar, 88).

Na naslovnoj strani su bilješke s područja fikha, lirski stihovi i pečati Gazine i Šehdine biblioteke.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1846. Zbirka (مجموع), 2 **1953.**

L. 122 (116 + 6); 21 × 14,5. *Ta'līq* krupniji, pisan vještom rukom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

1. L. 1—116. ISTO

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: شرح فرائض لابن كمال

Osnovni tekst je pisan crvenim mastilom. Po rubovima listova, naročito u prvoj polovini, ima glosa.

2. L. 117—122. جواهر الكلام من الفرائض

Kratka rasprava o diobi nasljedstva (v. I, 357 i ovdje 1828,[2]).

Početak je ovdje.كتاب فيه جواهر الكلام من الفرائض اعلم انه اذا مات الانسان

Prepisao oba djela isti nepoznati prepisivač, 991/1583 — (سنة — ٩٩١

1847. ISTO **1770.**

U rukopisu je zabilježen naslov: شرح سراجية لكمال پاشا زاده

L. 117; 20.5 × 11,5. *Nasḫ* krupniji lijep, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima glosa. Papir bijel, deblji, čvrst, listovi su pri vrhu dohvaćeni vlagom; povez kožni, sa utisnutim, pozlaćenim ornamentima na koricama.

Prepisao neki 'Alī (u selu Žagre, — Dobrun — Višegrad?), 10. muharema 1010/1601.

(الحمد لله على التمام ... فى اليوم العاشر من شهر محرم الحرام المنسلك فى سلك سنة عشرة والف ... وانا المتوكل على الله الحلىّ على ، الحليق فى زغرة العتيق — ؟ —)

Na početku su poučni stihovi na turskom jeziku, bilješke s područja fikha i imena ranijih vlasnika, među kojima je jedno namjerno pobrisano (el-Hadž Jusuf Hafiz-efendi, . . ., Jusuf, zamjenik hodže u mektebu Aziz; Abdulkerim Zuhdi Defterdārzāde es-Sarājī — iz Sarajeva, — 1075/1664, — kako se to vidi iz bilješke i ličnog pečata ispod nje). U rukopisu se nalazi otisak starijeg i novijeg pečata Gazi Husrev-begove biblioteke.

1848. ISTO **1293.**

U rukopisu je naslov: كتاب شرح الفرائض لكمال پاشازاده

L. 122; 20 × 13. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, pisan vještom rukom. Osnovni tekst je podvučen i stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima glosa, pisanih sitno i lijepo, rukom istog prepisivača. Papir bijel, deblji, čvrst, mnogi listovi su prosuti; povez polukožni, oštećen.

Prepisao neki Ḥasan, 1018/1609.

(كتبه الحقير حسن ... لسنة ثمان عشرة والف)

Na rubu posljednjeg lista nalazi se bilješka, u kojoj se kaže da je prepis kolacioniran i ispravljen (قوبل وصحح بقدر الطاقة).

Na listovima 123—126 nalazi se izvadak (poglavlje) iz neke knjige na turskom jeziku o svojstvima i čudotvornom djelovanju magneta, što je napisano prema staroj izraelićanskoj predaji i praznovjerju (باب مقناطيس طاشك خاصلرى بيان ايدر).

Početak je:

سليمان نبى صلوات الله على نبينا وعليه حضرتلرينك خدمت شريفلرنده اغنيا توس

Prepisano kasnije, drugim rukopisom. تامنده برحكيم ذو فنون وارايدى

Iz biblioteke Muhamed Enveri-efendije Kadića

1849. ISTO **2275.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: شرح السراجية لابن كمال پاشا. Primjerak je nepotpun s početka i na kraju.

L. 89; 20,5 × 14. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa*, sitniji, složen, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima malo glosa, pisanih sitno, rukom istog prepisivača. Papir bijel, potamnio, listovi po gornjem rubu dohvaćeni su vlagom; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat u rukopisu).

1850. (شرح الفرائض السراجية) **2278.**

لمجهول

Komentar *Sirāğiyyi*, od nepoznatog pisca. Djelo je nastalo u XVI ili XVII stoljeću. U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: هذا شرح السراجيه فى الفرائض.

Početak:

الحمد لله الذى خلق من التراب الانسان وكرّم آدم وذلل الشيطان ونوّر دين الاسلام وطهره (لعله وأظهره) على كل الاديان ... اما بعد فلما رأيت الكتاب فرائض الانام الذى صنفه الشيخ الامام ... السجاوندى ... اردت ان اخرج شرحا وجيزا

Završetak:

... لان كل واحد منهما لا يرث من صاحبه ما ورث صاحبه منه فاجتمع لام كل واحد منها عشرون ولبنته ستون ولمولاه عشرة وصورة اخرى غرقا اى رجل وابنه غرقا فى البحر ولكل واحد منهما ستمائة درهم

ستمائة ستمائة
رجل ابن
بن بن

الحمد لله على التمام

L. 70; 17,5 × 13,5. *Nasḫ-ta'līq* starinski, sitniji, složen, pisan veoma vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima malog broja listova ima malo glosa. Papir tamnobijel, deblji, starinski; povez kožni, oštećen, prva korica izgubljena.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVI ili XVII stoljeća.

Na početku, na dodatim listovima, nalaze se imena ranijih vlasnika, od kojih su sva namjerno pobrisana, pa se teško može pročitati samo jedno (Hasan, kadija Čajniča i Višegrada?). Na naslovnoj strani je ime ranijeg vlasnika i njegov lični pečat (Hasan Čefevi — ?, 1164/1750). Na kraju su dvije fetve na turskom jeziku.

Poklonio dr Munib Muidović.

1851. شرح الفرائض السراجيه 1479.

لمجهول

Komentar djelu *al-Farā'iḍ as-Sirāğiya*, nepoznat, od nepoznatog pisca. Djelo je, držimo, nastalo u XI/XVII stoljeću.

Početak je:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وعلى آله وعلى جميع الانبياء والمرسلين قال المصنف رحمه الله بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله وانما بدأ بسم الله لقوله عليه السلام كل امر ذى بال لم يبدأ فيه ...

Završetak je:

...والباق وهو عشرة للمولى بالعصوبة لان كل واحد منهما لايرده (لايرث) من صاحبه ولا صاحبه منه فاجتمع لام كل واحد منهما عشرون دينارا ولبنته ستون دينارا ولمولاه عشرة والله اعلم واحكم تمت الكتاب

Taj završetak je isti kao u komentaru *al-Minhāğ* pod brojem 1820, ali nisu isto djelo.

L. 87; 20,5 × 15. *Nasḫ-ta'līq*, pisan vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom, a mjestimice crnom linijom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Prepisao Mūsā, pisar u šerijatskom sudu u mjestu Yeni Köy (kod Istanbula), 29. rebiul-evela 1101/1689.

(نمقه الفقير موسى الكاتب بمحكمة يكى كوى ... فى اليوم التاسع والعشرين من شهر ربيع الاول احدى ومائة والف)

Na naslovnoj strani su imena dvojice ranijih vlasnika (Osman Nuri, kadija na raspoloženju mjesta Brvenik. — To je grad na ušću rijeke Brvenice u Ibar, kadiluk, nekada pripadao Bosanskom pašaluku, a sada u Srbiji, v. Hazim Šabanović, Bosanski Pašaluk, str. 200 i Evlija Čelebi — Putopis, Sarajevo 1967, str. 266 — Muhamed Šakir es-Saraji — iz Sarajeva —. Ispod imena ovog posljednjeg nalazi se njegov lični pečat). Na posljednjoj stranici je datum rođenja jednog djeteta i kraće uputstvo na turskom jeziku o gatanju (صورت رمل شرطى بودركه), što je, sudeći po rukopisu, pisano rukom prepisivača.

1852. كشف الفرائض المقدرة فى الكتاب (والتقدير) 1633.

شرح الفرائض السراجية

Komentar *Sirāğiyi* od nepoznatog pisca. Gornji naslov je prema uvodu rukopisa. Djelo je posvećeno nekom Ibrahim-paši, kako je to kazano u uvodu i u bilješci na kraju, a dovršeno je 1177/1763. Inače, o ovom komentaru ne nalazimo spomena u izvorima koji su nam pristupačni. Moglo bi biti da je pisac neki naš čovjek.

Početak:

الحمد لله الذى جعل الجنة دار الخلد لاهل الحق واليقين وجعل له فيها الحور والغلمان والرضوان والتين وجعلنا من امة من قال كنت نبيا وآدم بين الماء والطين اما بعد فان علم الفرائض لما كان اهم العلوم ... وكان مختصر الشيخ الامام ... محمد بن عبد الرشيد بن عبد الوحيد فى هذا الفن مشتملا على الالفاظ المجملة ... اردت ... ان اشرحه شرحا يفصل مجملاته ... وسميته بكشف الفرائض المقدرة فى الكتاب والتقدير ... وجعلته هدية لخدمة من ليس له مثل ولا شبه ولا نظير (؟!) ... اعنى به ابراهيم باشا

Završetak je:

ثم يحكم بموت الاصغر فيقسم تركته كتركة الاكبر فيعطى لام الاصغر سدس ما تركه ولبنته نصف ماتركه ومابقى لمولاه تمت ... وقع الفراغ من تأليف الكتاب ....فى اليوم يكشنبه ماه ربيع الآخر سنة ١١٧٧

L. 152; 21 × 15. *Nasḫ* jednostavan, pisan uvježbanom rukom nekog neznalice, jer u pisanju ima mnogo znatnih grešaka. Osnovni tekst i komentar označeni su riječima: قوله — اقول . Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Rečenice u uvodu rastavljene su crvenim tačkama. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Rukopis je, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj strani je sadržaj.

1853. جامع الدرر فى الفرائض مع شرحه 2908.

كلاهما لعبد المحسن القيصرى

Spjev o diobi nasljedstva, sa komentarom. Napisao oba djela Muḥsin (po nekima 'Abdulmuḥsin) al-Qaiṣarī, umro 755/1354 (ili 761/1360). Djelo je više poznato pod nazivima: فرائض عبد المحسن القيصرى , — ili نظم الفرائض , kako se kaže u uvodu, — ili ارجوزة فى الفرائض .

U rukopisu je zabilježen naslov: كتاب الفرائض المنظومة مع شرحه للمص محسن القيصرى (v. br. 1796,[2]).

L. 48; 18 × 14. *Nasḫ* i *ta'līq* pomiješani, pisani vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je s početka crvenom, a poslije crnom linijom. Pismo je na nekim mjestima bez dijakritičkih znakova. Papir tamnobijel, deblji, starinski; povez polukožni, oštećen.

Prepis, vjerovatno, potječe iz X/XVI stoljeća.

Na početku su bilješke s područja tefsira, arapske književnosti, jedna fetva na turskom jeziku, jedan gazel iz Hafizovog »Divana« (چه لطف بودكه ناكاه رشحهٔ قلمت) i tumačenje pojma *ilm* (علم) na turskom jeziku. Na naslovnoj strani je šiijski ili sufijski hvalospjev Alijinom potomstvu. Tu je i ime nekog ranijeg vlasnika, koje se teško može pročitati (Husām), te bilješke s područja feraida. Na kraju je jedna carska naredba, na turskom jeziku u vezi sa zakonom o pješadijskom rodu vojske (پياده طائفه سنك قانون نامه سنه متعلق امر در), iz godine 983/1575, bilješke s područja fikha, te neke sudske presude.

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat u rukopisu).

1854. فرائض الحليمى 3139.

متن وشرح

Djelo o diobi nasljedstva, s komentarom istom. Napisao oba rada Luṭfullāh b. Yūsuf (u rukopisu: Abū Yūsuf) b. 'Abdu'l-alīm al-Ḥalīmī, umro oko 928/1521 (v. Flügel I, 128 i Š. Sāmī, QA III, 1978). Po nekima, pisac je umro 900/1494, a po Ismā'īl-paši (AM I, 840) 922/1516. (Čini se, da ga neki zamjenjuju ili pogrešno identifikuju sa drugim piscem: Luṭfī Luṭfullāh at-Toqatī, koji je pogubljen 900/1494. Takva greška učinjena je u novom izdanju HH II, 1245).

AM I, 840; Š. Sāmī, QA III, 1978; HH II, 1246.

Početak:

الحمد لله الذى وفقنا لفرائضه المورثة للسهام الرفيعة فى دار القرار وللواجب الاستنان به من السنن سنن الذريعة

Početak komentara:

الحمد لله على ماشرح صدورنا للاسلام ومنّ بها انوار المعارف والالهام

Završetak komentara čine stihovi, u kojima je pisac izrazio datum pisanja riječima: نعماذا (= 902/1496):

هذا غاية فى بذل وسع لهذا الشرح كالنور المنور
كتاب موضح اسما ووصفا نعما ذا عن التاريخ يخبر
فاتممناه تصويرا جميلا بعون الله ذى اللطف المصور

L. 55; 18,5 × 13,5. *Ta'līq*, lijep, složen, pisan vještom rukom. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom. Istaknute riječi podvučene su mjestimice crnom crticom. U rukopisu ima nekoliko lijepo izrađenih tabela. Po rubovima nekih listova, naročito s početka, ima glosa, pisanih sitnije, rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, povez poluplatneni, nov.

Prepisao Maḥmūd b. Ḥasan b. 'Alī, vjerovatno u XI/XVII stoljeću.

Na kraju (pet posljednjih lista) su tabele o odnosu među brojevima i razlomcima, što je rad — držimo — istog pisca, a što je prepisao isti prepisivač.

Uvakufio Salih-efendi Puškar (v. bilješku na naslovnoj strani).

1855. Zbirka (مجموع), 4 **1786.**

L. 50; 20 × 14. *Ta'līq* i *nasḫ*, od ruku različitih prepisivača. Papir bijel, povez polukožni.

1. L. 1—13. شرح فرائض شهاب الدين
لعبد الحليم المسكرى

Komentar *Šihabuddinova Feraida* (v. br. 922,[3]). To je lahak kraći priručnik za osnovno i brzo upoznavanje ove struke, poznat, po nekima, i pod nazivom: *Muḫtaṣar fi'l farāiḍ* (v. Kairo I, 562). Pisac komentara živio je u vrijeme Munla Ğāmije, a rodom je iz sela Muskir, koje je pripadalo kasabi Šabran (Perzija). Gornje naslove djela naveli smo prema ovom rukopisu i prema ḤḤ. Kairo I (n. m.) kaže da je ime pisca osnovnog djela: Šihābuddīn Abū Ḥāmid Muḥammad Ibn 'Alī.

ḤḤ II, 1250; GAL, S. II, 973.

Početak osnovnog djela:

قال القاضى الامام شهاب الدين ابو حامد بن محمد بن احمد بن محمود بن على بن ابى طالب إنى عملت فى الفرائض مختصرا يهدى حفظه وفهمه الى بيان نصيب كل وارث من ارثه بلا تطويل بالمكث والحساب وتكثير اوراق الكتاب ليصير المتعلم به فرضيا راضيا فى اقل من شهر

Završetak osnovnog djela je:

فصل مولى الموالاة يرث ممن والاه وعاقله على ان يتوارثا ... وهو آخر الورثه ولا يرث مع اقارب الميت فان لم يكن مولى الموالاة فالمال كله لبيت المال

Početak komentara:

الحمد لله العليم الحليم والصلاة على رسوله الكريم ... سبحانك لا علم لنا الا ما علمتنا انك انت العليم الحكيم ابتداء المصنف بالبسمله للتيمن والتبرك

Ta'līq i *nasḫ* pomiješani. Osnovni tekst podvučen je crnom linijom. U pisanju ima grešaka.

2. L. 14—39. الفرائض السراجيه (v. I, 270 i ovdje br. 1795,[1])

Nasḫ krupniji, pisan uvježbanom rukom, u razmaknutim redovima, izuzev pri kraju.

3. L. 40—42. مفهوم فرائض

Risala o diobi nasljedstva, na turskom jeziku (v. br. 1799,[2]). *Ta'līq* krupniji, pisan slabim rukopisom.

4. l. 43—46. مولد شريف لسليمان چلبى

Panegirički spjev Božijem poslaniku Muhamedu (*mevlud*), na turskom jeziku, što ga je sastavio Suleymān Čelebī, umro 825/1422 (v. I, 120).

Ta'līq lijep, pisan vještom rukom.

Prepis pod t. 1 dovršen je početkom ševala 1024/1615. (تمت ... فى اوائل شوال المبارك لسنة اربع وعشرين والف). U istoj bilješci o tom (koja se nalazi na rubu posljednje stranice) prepisivač pogrešno bilježi da je to risala Ibn Kemāl-paše.

Prepisao pod t. 2 Sulaymān b. Ğa'far Ṣādiq al-Visoki (iz Visokog), mjeseca džumadel-ahira 1169/1755.

(كتبه الفقير سليمان بن جعفر صادق الويسوق فى جمادى الآخر سنة تسع وستين ومائة والف)

Prepis pod 3 je vjerovatno iz XIX stoljeća.

Na početku su bilješke s područja feraida i fetve, te sudska presuda iz godine 1156/1743. o nasljedstvu posjeda (sela) Lukavac u Butmiru. Na listu 13^b su fetve. Na listu 40^a nalaze se računi o diobi nasljedstva zaduženog čovjeka njegovim kreditorima (تقسيم غرما). Na listu 43^a je čudotvorni sastav koji se sačini sa aprilskom kišom (nisan) za upotrebu kao lijek i odbrana u razne svrhe, te kraće fetve i dove. Na listovima 46—50 nalazi se *talqin* (naročita dova na grobu umrlog), formulari za pisma i službene dopise, te nekoliko hadisa.

Rukopis je uvakufio za Gazi Husrev-begovu biblioteku Hadži Omer-efendija Akhisari (Iskopjevi — iz Skoplja, — Prusac), 1268/1851 (v. bilješku i pečat u rukopisu).

1856. Zbirka (مجموع), 11 **2789.**

L. 69; 14,5 × 10,5. *Ta'līq* lijep, pisan vještom rukom. Papir tamnobijel, deblji, glat; povez kožni, sa utisnutim ornamentima na koricama.

1. L. 1—21. عون الرائض ونبذ من مسائل فن الفرائض

Kraće djelo o diobi nasljedstva. Napisao Maulā Fuḍayl b. 'Alī b. Aḥmad b. Muḥammad 'Ala'uddīn al-Ǧamālī, umro 991/1583. Rad je dovršio u Meki, u svom stanu prema Kabi (u ulici Babu'l-aǧyād, u petak 17. zul-kade 971/1563, kako to sam kaže u bilješci na kraju. Gornji naslov je prema uvodu rukopisa.

ḤḪ II, 1180; Ismā'īl-paša, AM I, 822.

Pisac je bio kadija u Meki, a umro je u Istanbulu, odakle je rodom.

Početak: الحمد لله الذى شرع للاحياء الارث من الاموات

Po rubovima listova, naročito s početka, ima komentara, pisanih rukom istog prepisivača.

Na listovima 22—25 su bilješke s područja fikha o parničenju i suđenju zbog raznih predmeta.

2. L. 26—28. رسالة فى شرح اول كتاب الاجارة من الهداية

Traktat koji sadrži komentar i analizu početka poglavlja: كتاب الاجارة iz djela *al-Hidāya*, — od nepoznatog pisca.

Ovdje se nalazi (na listovima 26—58) devet takvih kratkih rasprava (*risala*) o toj istoj temi od raznih pisaca. Risale su većinom bez naslova, pa smo im dali naslov prema sadržaju, a i ime pisca navedeno je samo kod nekih, i to na kraju. Rađene su za neki ispit, radi dobivanja diploma i kvalifikacija, ili radi dobivanja nekog položaja u vjerskoj službi, — kako se to može razumjeti iz uvoda ove prve risale. Za temu je uzeto iz navedenog djela baš ovo mjesto zato što je isto dosta komplicirano, pa je trebalo da kandidat, tumačenjem istog, dokaže svoju spremnost. Čini se, da su ove risale radili kandidati iste generacije ili istog konkursa, prema nekom naređenju ili raspisu.

Početak:

الحمد لله على نواله والصلوة على محمد وآله اما بعد فلما كان بعض اخوانى من هذه النوبة مأمورين من جانب من فوّض اليه الامر ممن له الامر بتعين اولى الانظار وتبيين ذوى الافكارليتميز منهم اهل الفضل والكمال بمطالعة كتاب الاجارة من كتاب الهداية ... قال كتاب الاجارات اقول آثر لفظ كتاب على باب

3. L. 29—30. شرح على اول كتاب الاجارة فى الهداية

Risala o istoj temi kao prethodna. Na kraju je zabilježeno ime 'Abdullaṭīf, što je, držimo, ime sastavljača.

Početak poslije besmele:

كتاب الاجارات قال صاحب العناية فى بيان وجه ايراد المص

4. L. 31—34. عجالة على اول كتاب الاجارات من الهداية

Početak: الحمد لله الذى ناط شرح احكام الشرع بمصالح الانسان

5. L. 35—37. (شرح على اول كتاب الاجارة من الهداية)

Početak:

قال صاحب الهداية فى تعريف الاجارة عقد على المنافع بعوض خطر ببالى انه غير منعكس

6. L. 37—40. (رسالة فى تحليل اول كتاب الاجارة من الهداية)

Na rubu prve stranice nalazi se ime Aḥmad b. Ḏun-Nūn, što je, vjerovatno, ime pisca.

Početak:

الحمد لله الخالق والصلاة على رسول (الله) افضل الخلائق ... قال صاحب الهداية كتاب الاجارات

7. L. 40—45. (رسالة اخرى فى نفس الموضوع)

Na kraju se nalazi ime 'Aṭā'ullāh, što je, držimo, ime sastavljača koji nam je nepoznat.

Početak:

الحمد لله الذى حكم للمجتهدين من العلماء بالاجر والثواب

8. L. 46—49. رسالة اخرى من مثل ماسبق

Na kraju se nalazi bilješka: لمولانا مصطفى الملقب بشبچراغ iz čega se razumije, da je ime pisca risale Mustafa Šebčirāg.

Početak:

قوله كتاب الاجارات قال مولانا الشيخ اكمل الدين وانما جمعها اشارة

9. L. 49—54. (نبذة فى اول كتاب الاجارات من الهداية)

Na kraju je zabilježeno ime: بوستان خليفه (Ebu Sinan Halifa), što je, držimo, ime sastavljača.

Početak:

سبحانك لا علم لنا الا ما علمتنا

10. L. 55—58. رسالة اخرى فى الموضوع المذكور

Na kraju je zabilieženo:

احمد پاشا خواجه سى احمد چلبى برادرى محمد چلبى نكدر اسرافيل زاده ملازميدر

iz čega se može razumjeti da je ime sastavljača Mehmed Čelebi, koji je bio brat Ahmed Čelebije, učitelja Ahmed-pašina i asistent (mulazim) Isrāfīlzāde-ta.

Početak: الحمد لله الذى هدانا للاسلام بهدايته

Na početku risale dato je tumačenje ajeta:

انى اريد ان انكحك احدى ابنتى هاتين

(Sura al-Kasas, ajet 27).

Listovi 59—62 su neispisani.

11. L. 63—69. شروط الصلاة

U rukopisu je zabilježen naslov : كتاب شروط الصلاة

Risala o uslovima za valjanost namaza, v. br. 991,[3].

Prepisao cijelu zbirku isti anonimni prepisivač, u XVIII ili XIX stoljeću.

Bilješka koja se nalazi pri kraju pod t. 1, a u kojoj se kaže da je prepis dovršen 976/1568, ne može se odnositi na ovaj rukopis (što zaključujemo po papiru i pismu, kao i po sadržaju risala pod br. 2—10), nego se očito odnosi na original, iz koga je, mnogo kasnije, prepisan ovaj primjerak, čijeg datuma prepisivač nije uopće naveo.

Na kraju je lični pečat, u kome se može pročitati ime ranijeg vlasnika: Sejid Jahja.

Uvakufio el-Hadž Omer-efendi Akhisari (Pruščak, v. pečat u rukopisu).

1857. Zbirka (مجموع), 5 **4243.**

L. 100; 20 × 12. *Ta'līq*, i mjestimice *nasḫ*, od ruku različitih prepisivača. Papir bijel i tamnobijel, različitog kvaliteta; povez polukožni, znatno oštećen.

1. L. 1—6. رسالة فى بيان احوال يصى كچت

او رسالة – فصل – فى بيان المسائل المتعلقة

بتوريث اولاد البنات واولاد بنات الابن

او رسالة لالى زاده

للمولى احمد الشهير بلالى زاده

Rasprava o nasljeđivanju posebne kategorije nasljednika, koju čine unučadi (potomci) od kćeri i sinovih kćeri, dakle po ženskoj lozi. Napisao Maulā Aḥmad Lālīzāde. Gornji naslovi i ime pisca navedeni su prema rukopisu. Prvi naslov napisan je u vrhu prve stranice rukom prepisivača. [Sličan naslov v. pod br. 1822.[1] Inače, o ovoj risali i njenom autoru — doslovno pod ovim imenom — ne nalazimo spomena u izvorima, koji su nam pristupačni. Moglo bi biti, da je pisac Ahmed Čelebi b. Mustafa Lālī as-Sārūhānī ar-Rūmī, hanefijski kadija, umro oko 1001/1592, — koji je, među ostalim radovima, napisao i jedan o nasljednom pravu — فرائض اللالى (v. ḪḪ II, 1251; AM I, 145; SO IV, 86). Ovo bi bilo jedno poglavlje (faṣl) iz tog rada, — što se može pretpostaviti na osnovu početka u ovom rukopisu.]

Početak je:

فصل فى بيان المسائل المتعلقة بتوريث اولاد البنات واولاد بنات الابن المشهورة بيصى كچت

فاعلم ان اولاد البنات واولاد بنات الابن افراد الصنف الاول من الاصناف الاربعة من ذوى الارحام

Završetak:

... ثم دفعنا الثلثة التى للبنتين الى البطن الاخير وفيه ابن وبنت ايضا للابن اثنان وللبنت واحد واذا جمعنا هذه الانصباء كلها كانت ستين كما رقمنا بازاء الفروع فى البطن الاخير تمت هذه الصور من رسالة لالى زاده رحمه الله

(Pošto su ovo teža pitanja u diobi nasljedstva neki su ih nazvali turskim izrazom: »yassi geçit«, što bi, vjerovatno značilo: klizav put, prolaz na kom se čovjek zbunjuje kao u pustinji, — ili slobodnije: »težak klanac«).

Ta'līq sa nešto *nasḫa*, pisan vještom rukom. Stranice su obrubljene crvenom linijom.

2. L. 7—29. الفرائض السراجية, (v. br. 1795,[1]).

Ta'līq sa nešto *nasḫa*, pisan vještom rukom, krupnije, u razmaknutim redovima. Rečenice su s početka rastavljene krupnim žućkastim tačkama. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova i između redaka ima dosta komentara, pisanih sitno i lijepo rukom istog prepisivača.

3. L. 30—42. معدّل الصلوة

Kraće djelo o namazu, što ga je napisao Muḥammad b. Pīr 'Alī Birgilī, umro 981/1573 (v. I, 276).

Pismo kao prethodno od iste ruke. S početka i na kraju izgubljena su po dva lista i dopisana kasnije drugim rukopisom sitnijim *nasḫom*. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova i između redaka ima sitno pisanih komentara.

4. L. 44—93. قواعد الفرائض
بالتركية

Djelo o nasljednom pravu, na turskom jeziku, sa uvodom i mjestimičnim tekstovima na arapskom jeziku. Napisao Abū Isḥāq Sayyidī b. Pīrī b. Isḥāq. Naslov djela i ime autora navedeni su prema uvodu rukopisa. Inače su nam potpuno nepoznati, jer o njima ne nalazimo spomena ni u jednom od izvora, koji su nam pristupačni. Sudeći po onom, što se može razumjeti iz uvoda, ovo je prevod nekog djela. U uvodu se ujedno spominje Lutfi-paša, kome je rad posvećen. Držimo, da je to čuveni i učeni veliki vezir, koji je služio sultana Sulejmana i svrgnut, umro 950/1543. Prema tome, ovaj rad, odnosno prevod, nastao je u X/XVI stoljeću. Čini se da je pisac bio slabijeg znanja u ovom predmetu, kao i u arapskom jeziku. — Primjerak je nepotpun na kraju, jer je neko namjerno odrezao dva posljednja lista.

Početak:

الحمد لله العليم الحليم والصلاة على رسوله الكريم ... قال بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين والصلاة على نبيه محمد وآله الطيبين الطاهرين قال الفقير ابو اسحق سيدى بن پيرى بن اسحق نفع الله المسلمين ببركته هذه الفوائد جليلة فى قواعد الفرائض يقتفى متأملها جادّة الصواب ... وسميتها بقواعد الفرائض ... اما سبب تحرير هذا الكتاب قد لاح بالى زمانا قديما فانى قد ظفرت بطلب لطفى پاشا يسره الله ما يشاء فانه اعلم الوزراء ... وبعد قال رسول الله ﷺ تعلموا الفرائض ... پس بوحديثلر موجبنجه)

5. L. 93—100. (خلافتنامه)

من الشيخ عفيف الدين الحسين القادرى الى الشيخ اسماعيل بن موسى الملطانى البسنوى مسكنا

Ovlaštenje (hilafetnāma), kojim neki Šayḫ 'Afifuddin al-Husayn, starješina kaderijskog reda, postavlja Šejh Ismā'īla b. Šejh Musa el-Maltani (vjerovatno porijeklom iz Malte, nastanjenog u Bosni), za šejha istog reda u Bosni »i drugim islamskim zemljama« (vjerovatno na Balkanu). U uvodu se kaže da su navedeni Šejḫ Ismā'īl i jedna grupa derviša to zatražili od Šejḫ Husejna, i da on ovim udovoljava njihovoj molbi, — nakon što je razmislio o tom i upoznao pobožnost i čednost predloženog kandidata. U istom dokumentu se dotičnom daje ovlaštenje, da i on može postavljati i smjenjivati druge šejhove u ovom tarikatu, i to među muškarcima i ženama. U hilafetnami nije označeno mjesto ni datum.

Početak i dio hilafetname glasi:

الحمد لله ذى الملكوت المؤبد والجبروت السرمد والاسم الممجد ... اما بعد فقد سألنى العبد الفقير ... الشيخ اسمعيل بن الشيخ الصالح موسى الملطانى البصنوى مسكنا القادرى مشربا وصحبه جماعة من الفقراء والاخوان ... وسألوا ... ان يكون خليفة وشيخا على سائر الفقراء القادرية بالحكة الاسلامية والديار البصنوية ... لما هو منطو عليه الدين والعفة ... فاجبتهم الى سؤالهم فاقمته خليفة وشيخا ... واجزت له ... واذن له الشيخ عفيف الدين الحسين فى تلقين الذكر والتجليس على السجادة وقبل الشيخ اسمعيل من الشيخ عفيف الدين ذلك ...

Ta'līq sa nešto *nasḫa*, pisan vještom rukom. U pisanju ima dosta grešaka.

Prepisao pod t. 1—4 isti nepoznati prepisivač, vjerovatno u XVIII stoljeću. Prepis pod t. 5 je također iz tog stoljeća.

Na početku su brojevi nekog računa, bilješke s područja fikha, dva poučna stiha na arapskom jeziku, te imena i lični pečati ranijih vlasnika (Ubejdullah Haki, 1116/1704; Omer b. Ali, 1193/1779; Šuhri Ahmed, kadija u gradu Lofče — Loveč na rijeci Osmu u Bugarskoj; Salih b. Abdihodža Hromozade, iz Stoca; Salih Sidki Hromo-zade, koji kaže da je počeo čitati ovaj rukopis u Roznamedžinoj medresi u Mostaru, u nedjelju 6. muharema 1323/1905; Ibrahim-efendi Hromić). Po tom se nalazi bilješka, koja sadrži nazive za razne iznose (količine) novca (blaga).

(يوزبيك عدده بريوك ديرلر يوزبيك يوكه برخزينه ديرلر)

Na kraju su bilješke s područja fikha i kraći recepti za neke lijekove.

1858. الصحائف فى الفرائض 1483.
او جدول الفرائض

Djelo, koje sadrži uputstvo, pravila i tabele, za praktičan rad oko diobe nasljedstva. Napisao Ibrāhīm-efendi b. Muḥammad Čauš-zāde, kadija, umro 1050/1640.

OM I, 269; ḤḪ II, 1075.

U rukopisu je naslov:
مرحوم چاوش زاده افنديك جدول فرائض مجموعه سيدر

Početak:

الحمد لله رب العالمين ... قال رسول الله ﷺ تعلموا الفرائض ... يتعلق بتركة الميت حقوق اربعة التجهيز والتكفين وقضاء الديون وتنفيذ وصاياه وقسمة بين ورثته اعلم انه اذا كان واحد من الانسان

L. 81; 20 × 14. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Istaknute riječi i rečenice podvučene su crvenom linijom. Papir tamnobijel i žućkast, deblji, čvrst; povez kožni, oštećen, rastavljen od listova.

Prepis je dovršen krajem mjeseca džumadel-ahira 1069/1658.

(قد وقع الفراغ ى آخر جمادى الاخرى ... سنة تسع وستين والف)

Na nutarnjoj strani prve korice je ime ranijeg vlasnika (Ahmed b. Muhamed el-Mostari — iz Mostara). Na zaštitnom listu nalaze se njegova dva lična pečata. U jednom od njih je datum 1121/1709. Sadržaj u tim pečatima je na perzijskom jeziku, različit

(يارب بجمال شرف نور محمد برشبم اوله غنچهٔ باغ دل احمد ١١٢١ — ازتو خواهد

الهى لطف سرمد سمى مفخر كونين احمد)

Tu je, na cijeloj prvoj stranici, neki zapis za gatanje *(fal)* ili za tajanstvenu moć napisan kasnije, sastavljen od raznih kombinacija arapskih slova. Po tom, na nekoliko prvih lista, slijede bilješke u obliku tabela s područja *ilmul-kelama, fikha* i *feraida*, te sadržaj. Među bilješkama ima ih nekoliko i na perzijskom jeziku. Na završetku su prigodni stihovi, također na perzijskom jeziku, — a sve su bilješke pisane rukom istog prepisivača.

1859. Zbirka (مجموع). 4 **3860.**

L. 48; 25 × 14,5. *Ta'līq* sitniji, lijep, složen, pisan vještom rukom. Papir bijel, čvrst, mnogi su listovi prosuti; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—15. شرح لب الفرائض

كلاهما لمصطفى بن يوسف الموستارى

Komentar risali o feraidu, zvanoj *Lubb al-farā'iḍ*. Napisao oboje Muṣṭafā b. Yūsuf al-Mostārī (Šayḫ Yūyo), umro 1119/1707.
OM II, 31.

Početak:

الحمد لله على آلائه – جمع الإلىَ وهى النعم الظاهرة – ونعمائه – وهى النعم الباطنة ... وبعد فهذه رسالة مشتملة على عدة فصول فى علم الفرائض

Rukopis je autograf, ali je nepotpun na kraju (doseže do poglavlja: فصل فى المناسخة), jer je posljednjih nekoliko lista izgubljeno.

Djelo je raspoređeno na poglavlja *(faṣl)*. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po rubovima listova ima dosta glosa, pisanih sitno i lijepo rukom navedenog autora.

2. L. 16—31. شرح على رسالة الامام النسفى فى الفرائض

للمؤلف المذكور

Komentar Nesefinoj raspravi o feraidu. Osnovno djelo napisao je Abu'l-Barakāt 'Abdullāh b. Aḥmad an-Nasafī, pisac tefsirskog djela *Madārik at-tanzīl*, umro 710/1310. To je kratka risala od jednog lista, koja je — kako kaže komentator u svom uvodu — veoma korisna, pa je zato odlučio da joj napiše ovaj komentar. Pisac ovog komentara je naš učenjak, gore navedeni Muṣṭafā b. Yūsuf al-Mostari. Gornji naslov, kao i podaci o osnovnom djelu, navedeni su prema uvodu komentara. Inače, o ovom osnovnom djelu (Nesefijinoj risali o feraidu), koje komentator navodi, ne nalazimo nigdje spomena u izvorima, koji su nam pristupačni. Naslov komentara, napisan rukom autora, glasi: شرح رسالة صاحب المدارك .
OM II, 31.

Početak osnovnog teksta:

واعلم ان الورثة اصناف ثلثة اصحاب الفرائض وهم الذين لهم سهام مقدرة كالبنت ولها النصف وللاكثر الثلثان وبنت الابن وان سفلت

Početak komentara, poslije Besmele:

اما بعد حمد الله على نواله والصلاة والسلام على رسوله محمد وآله فان علم الفرائض نصف العلم ... وقد صنف العلماء فيه رسائل جمة منثورة ومنظومة غير ان الامام النسفى تغمده الله بغفرانه ... عمل فيه رسالة مقدار ورقة جمع فيه فوائد كثيرة فاردت ان اشرحها تسهيلا للطالبين ... فاقول

Završetak komentara:

...ولا يحكم بعتق مدبره وامهات اولاده لانه حكم يثبت بالموت ولا يكون للردة حكم

الموت الاّ اذا اتصل به قضاء القاضى والله اعلم بالصواب . هذا ماجمعه العبد الفقير الى الغنى
البارى مصطفى بن يوسف المفتى الموستارى ...

Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Komentar je autograf.

3. L. 32—40. كتاب الفرائض

Fragment — poglavlje o diobi nasljedstva iz djela: الحاوى القدسى, — kako je to prepisivač zabilježio na kraju (نقل من فى الفروع الحاوى القدسى Navedeno djelo napisao je al-Qāḍī Ğamāluddīn Aḥmad b. Muḥammad b. Sa'īd b. Nūḥ al-Qābisī al-Gaznawī al-Ḥanafī, umro oko 593/1197 — (v. ḤḪ I, 627; GAL I, 378 i S. I, 649).

Početak:

اذا مات الانسان يبدأ من تركته بتجهيزه ودفنه ثم قضاء ديونه ثم ينفذ وصاياه من ثلث مابقى بعد الكفن والدين

Pismo kao prethodno, pisano istom rukom.

4. L. 40—48. فرائض العثمانى

Kraći rad o nasljednom pravu, što ga je napisao Burhānuddīn Abu'l-Ḥasan 'Alī b. Abū Bakr b. 'Abdulğalīl al-Margīnānī al-Ḥanafī, pisac *al-Hidāye*, umro 593/1196.

ḤḪ II, 1250—51; AM I, 702.

Ovaj rad uvršten je kao jedno poglavlje (tridesetsedmo) u djelo *Fuṣūl al-iḥkām li uṣul al-aḥkām (Fuṣūl al-'Imādī)*, koje je napisao unuk gore navedenog autora *al-Hidāye*, Abu'l-Fatḥ 'Abdurraḥīm b. Abū Bakr 'Imad ad-dīn b. 'Alī, umro oko 670/1271. To poglavlje, koje neki izvori navode kao samostalno djelo pod gornjim naslovom, prepisao je ovdje naš prepisivač Šejh Jujo iz primjerka rukopisa *Fuṣūl al-'Imādī*, koji je imao u svom posjedu, — kako je to zabilježio na kraju (v. dotični rukopis pod br. 1025 — فصول العمادى الفصل السابع والثلاثون).

Početak:

الحمد لله حق حمده والصلوة على رسوله محمد وعبده قال الشيخ الامام ... ابو الحسن على بن ابى بكر بن عبد الجليل المرغينانى ... هذا مجموع يلقب بالعثمانى وقد رغب فيه القاصى والدانى

Prepisivač je ovdje vjerno i doslovno prepisivao, pa je prenio i mnoge greške u pisanju (pogrešno pisane riječi), koje se nalaze

u njegovom izvoru, — kao da je fotokopirao, — što je nerazumljivo, izuzev ako je prepisivač smatrao da u prepisivanju tako treba učiniti.

Cijelu ovu zbirku prepisao je za sebe, kao autor i kao prepisivač, Muṣṭafā b. Yūsuf al-Mostārī.

Na nutarnjoj strani prve korice i na listovima s početka nalaze se razne bilješke, koje sadrže poučne izreke i poučne stihove na arapskom, perzijskom i turskom jeziku, tumačenje nekih riječi i pojmova s područja tefsira, fikha i tariha, nekoliko hadisa i nekoliko kraćih neobičnih priča (legende), prepisanih iz djela حيوة الحيوان Po tom se nalazi krupno pisana bilješka, u kojoj autorov učenik Ibrahim Opijač kaže da je ovaj autograf njegova učitelja, sa ostalim njegovim djelima, uvakufljen u Mostaru. Na naslovnoj strani, pored bilježaka s područja fikha, nalaze se mrlje, koje su namjerno stavljene. Takve mrlje nalaze se još na nekim mjestima, a njima su, čini se, brisana nečija imena i lični pečati. Na kraju su dva neispisana lista. Na prvom je bilješka, koja sadrži zapis za žene nerotkinje, koje žele imati dijete. Na drugom i posljednjem je bilješka prepisivača, u kojoj on navodi niz (sened) svojih učitelja preko direktnog mu učitelja Šejḫ 'Abdulvehhāb 'Arabzāde, kako mu ih je ovaj kazivao, — do Mevlana Sa'duddīn et-Taftāzāni-je

(اخبرنى استاذى المولى الفاضل المشتهر بالشيخ عبد الوهاب عرب زاده انه اخذ العلم من الفاضل الكامل شيخ الاسلام يحيى المشتهر بمنقارى زاده وهو اخذه من المولى المحقق المدقق شيخ الاسلام عبد الرحيم وهو اخذه من الفاضلين المولى صدر الدين الشروانى والمولى حسين الخلالى وهو الشروانى اخذه من المولى الفاضل المدقق الامير ابى الفتح وهو اخذه من النحرير المدقق المولى عصام الدين وهو اخذه من الفاضل المشتهر بقره داود وهو من العلامة الربانى ... مولانا سعد الدين التفتازانى نوّر الله مرقده . كتبه الفقير مصطفى المفتى بموستار)

Na nutarnjoj strani druge korice su dva stiha iz Hafizovog *Divana*. Sve ove bilješke u rukopisu zabilježio je vlastoručno navedeni prepisivač zbirke Šejḫ Jūjo.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1860. Zbirka (مجموع), 6 **4203.**

L. 110; 22,5 × 17. *Nasḫ* i *ta'līq*, pisani vještom rukom. Papir bijel, deblji, čvrst, listovi prosuti; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—18. جريدة الفرائض

مسائل صورة احوال اربعين

Tabele primjera iz diobe nasljedstva, koji se odnose na kategorije nasljednika, čiji su dijelovi određeni *(ahvāli erbe'īn)*.

Pored praktičnih riješenih primjera, ima nešto malo pravila.

Početak:

اب ابن اصل المسئلة

Na listovima 19—25 nalaze se formulari *(sakk)* raznih sudskih akata, rješenja i prijava na turskom jeziku s raznih područja sudske djelatnosti.

2. L. 26—54. نتائج الفنون
لنوعى

Kraće enciklopedijsko djelo o dvanaest znanosti, na turskom jeziku. Napisao Maula Yaḥyā b. Pīr 'Alī b. Naṣūḥ an-Naw'ī, umro 1007/1598.

Rieu, 114[a]; Pertsch (Berlin, t), 95; Flügel I, 44; ḪḪ II, 1925.

Početak:

حمد بى حد احد بى ابتدايه كه الف اسم ذاتى هر ابتدايه اوّل وهر انتهايه منتهادر

Na naslovnoj strani prepisivač je pogrešno zabilježio prezime autora (نتائج فنون نوعى زاده), — kao da je pisac 'Aṭā'ullāh-efendī New'īzāde, sin New'īn što nije tačno.

Ta'līq sitniji, složen, pisan vještom rukom. Na rubovima nekih listova ima bilježaka, koje sadrže datume nekih značajnijih događaja (kao što je zabilježeno da je osvojena tvrđava Jeleč 935/1529, — Ostrogon 950/1543, — da je harala velika kuga tri mjeseca, od početka muharema do kraja rebiul-evela 946/1539; da se je pojavila i harala velika kuga u Istanbulu, mjeseca rebiul-evela 956/1549. itd.). Rukopis sadrži nekoliko crteža iz astronomije i geografije, napravljenih jednostavno, prostom rukom. Na kraju je priča Bešir i Sadan — (حكايت بشير وشادان — v. I, 435).

3. L. 54—64. مواعظ بالتركية

Pouke i propovijedi na turskom jeziku o odricanju zemaljskog života, od nepoznatog pisca.

Početak:

الحمد لله رب العالمين ... دنيا غراره در وغداره در خداعه ومكاره در

Na listovima 65—69 nalazi se zbirka *gazela* ili kraćih pjesama raznih turskih pjesnika. Tako su zastupljene pjesme: غزل امين od pjesnika Emin, čija nam je biografija nepoznata. Pjesma počinje:

مرغ كوكلم لانه زلفنده وارمش قشلمش   بلبل كويا كبى زار وفغانه باشلمش

غزل على, od pjesnika 'Alī. To je, držimo, Ali-efendi Čelebi, pjesnik iz Konje (umro 1190/1776):

كويه واردم كيجه سير ايلدم جانان يوق   استانن شويله حالى بولدم اصلاجان يوق

غزل نابى, od pjesnika Jusuf Nābī (umro 1124/1712):

حرف نيازم اوشه يدوا ايشتمسون —   سوز بونده قالسون دل ناشار ايشتمسون

Sultan Mustafa-han (umro poslije 1115/1703):

يقلو بدريو جهانه صنمه كه يزده دوزلد —   دولتى چرخ دنى ويردى قو مبتذله

Rāgib-paša (veliki vezir, umro 1176/1762):

نجه لر للدى كامن بو جهانده نزاله —   فلكك دورى مطابق ينه بزم ازله

Sabri, pjesnik iz X/XVI stoljeća:

سن شمدى بى اوق كبى يانه اتارسك   اما صقين اى قاشى كيا نم چوق آرار سلك

Od Rāgib-paše:

خرابايى كوزلر هر برى بر حالتن سويلر   لطافت نقل ايدر رندان زاهد ثقلين سويلر

غزل نظيم, od pjesnika Mustafa b. Ismā'īl Naẓīm, (umro 1107/1695):

قدح نوشان بزم عشرته بوخانه ميخانه   خصوصا ساقىء مجلس صونه كستانه مستانه

غزل مادح, od pjesnika Mādiḥ-efendīje (vjerovatno umro 1130/1717; v. Rieu, 101[a]):

اى خونى چشم محرومم مى ناز ايله مست ايتدى
نه ممكن قرشو طورمق غمزه سين خنجر بدست ايتدى

غزل نهادى, od pjesnika Nihādī (držimo da je to Nihādī Čelebī, iz Prizrena, živio za vrijeme sultana Mehmeda III (1003—1012/1594—1603):

يارب دلده كيم چشمهٔ حيوان دبمشز   كرچك اما دكل اول چشمهٔ حيوان دبمشز

كفتهٔ نظير, od pjesnika Naẓīr; to je Ibrahim b. Mustafa Naẓīr, umro 1188/1774:

برشب مطرب بم درد دروغم تازه لندردك   كلوب قانون بزم عشرتى آوازه لندردك

غزل خاتم افندى, od pjesnika Ahmed-efendi Akovalizade Hātem (umro 1168/1754):

خدركم تل قيد وادبلر ندن زلف صنطورك   ايكى تلّلى خطكله باغلمه عشاق رنجورك

كفتهٔ مرحوم سلطان محمود — To je, vjerovatno, sultan Maḥmūd

-ḫān I (umro 1168/1754): دويدى شكاف سنيه دن عشقمى نازه بشلدى

غمزهٔ فتنه جويه دل باقدى نيازه بشلدى

غزل عاشق عمر, od pjesnika Ašik Omer:
جالك دلبرا باغ ايرمد روى ندرسك دى

لبك جامى كوكل دردينه امد روى ندرسك دى

غزل فائض, od pjesnika Mustafa Edirnevi Fā'iḍ (umro 1130/1717):
بر نظر كافيدر اى دل اشته جانان اشته سن روز شب ايله تماشا رخسار اشته سن

على افندى. To je, držimo, gore navedeni pjesnik 'Alī-efendī Čelebī:

تشريفكله خانه مى رشك ارم ايله اغلتمه بنى ايكى كوزم كل كرم ايله
يونس امره حضرتلر بنك نطق شريفلر بادر

od pjesnika Junus Emre (kod nekih pogrešno Junus Emrem, umro 843/1439):

چقدم ارك دالنه انده يدم اوزمى كريج قودم قزانه بويراز ايله قاينتدم

Na listovima 70—73 nalazi se nekoliko bilježaka, koje sadrže recepte za neki lijek, račune nekih potraživanja i jednu priču sa područja mistike (tesavvufa).

4. L. 74—76. عرضحال (مرحوم حشمت افنديك عرضحال)

Odulja pjesma na turskom jeziku, u kojoj pjesnik Ḥašmet-efendi (umro 1182/1768), opisuje svoje teško stanje u progonstvu i moli da mu se dâ sloboda. Pjesma je upućena kao poslanica u obliku tužaljke i molbe nekom velikanu, od koga pjesnik traži intervenciju. (To je Hašmet-efendi b. Abbas, veliki turski pjesnik, koji je bio i veliki humorista i satiričar, savremenik i miljenik Ragib-paše, kome vjerovatno upućuje i ovu molbu. Kada je optužen da u svojim satirama na savremene prilike i ljude prelazi granice dozvoljenog, protjeran je u Brusu, a onda na Rodos, gdje je i umro gore navedene godine. On i u ovoj tužaljci, u kojoj moli milost, nije mogao, a da ne napravi zajedljivu satiru. V. o njemu M. Tahir, OM II, 141; Š. Sāmī, QA III, 1961).

Početak:

اى ولى النعم شاه شفا عنكز ايچون يعنى سلطان رسل حضرت پيغمبر ايچون
پارهٔ كبد جكر كوشهٔ شاه كونين جام نوشان شهادت اول ايكى سرور ايچون

Ta'līq lijep, pisan vještom rukom.

Na listovima 76ª—77ª nalaze se recepti na turskom jeziku za razne lijekove, i jedan čudotvorni zapis za pronalaženje skrivene riznice blaga (gdje se misli da ona postoji).

5. L. 77—81. در اوصاف رجال الغيب

Kraća rasprava na turskom jeziku o kategorijama »svetih«, »dobrih« ljudi (evlija) i njihovim karakteristikama i osobinama, te njihovim nazivima. To su često nepoznati i »nevidljivi« ljudi (riǧāl-al-gaib), koji na osnovu svoje velike pobožnosti i visokog stupnja duhovnosti imaju poseban stepen, položaj (*dereǧe, meqām, mertebe*) kod Boga, po čemu — kako se nenaučno, kod širih slojeva — misli, imaju i neku čarobnu moć, pa se smatraju »zaštitnicima«. Ova risala, kako se kaže u uvodu, prevedena je i rađena prema tumačenju i pisanju Muhyiddin Ibn al-'Arabi-je (umro 638/1240), u njegovom djelu *al-Futūḥat*. Ovakvih risala ima više u turskoj literaturi, u nešto različitim verzijama (v. I, 78; Bratislava, 302). Gornji naslov je prema rukopisu.

Početak ovog primjerka:

معلوم اولسونكه اولياء الله بر قاچ قسم اوزره در بعضيسى جميع حالات ومقاماتى جامع اولور وبعضيسى

Na kraju su tri lista neispisana.

6. L. 82—83. (فيروز نامه)
منظوم بالتركية

Spjev na turskom jeziku, u kom se obrađuje priča (vjerovatno perzijskog porijekla, a koja se nalazi i u arapskoj književnosti), o nekom caru (šahu), njegovom robu Firuzu i Firuzovoj ženi-ljepotici, koja bijaše uzor vjernosti. Gornji naslov dali smo prema sadržaju i prema nekim izvorima, iako u rukopisu nema naslova. Pjesma je puna pouke i alegorije, u 146 stihova. Čini se, da je pjesniku poslužio, bar kao dalji uzor, poznati spjev شاه وكدا (v. br. 1327,²), koji se na dva mjesta ovdje spominje. Prema jednom stihu na kraju, ovu pjesmu je spjevao Kami. To je daroviti turski pjesnik, kadija i muderis Muhamed-efendi Kami, umro 1136/1723.

SO IV, 73; AM II, 317.

Flügel (I, 672) navodi pjesmu pod gornjim naslovom od istog pjesnika, ali joj je početak kod njeg drukčiji nego u našem primjerku.

Početak našeg rukopisa:

وارايدى برپادشاه جم شيم عدليله اولمشدى جهانده علم
دائرهٔ دولتى معمور ايدى عفت وعصمت ايله مشهور ايدى

Završetak je:

نظمه كتوردى بوڭى كامىٔ زار تاكه سخندانه قله يادكار

كندى سوزى قالدى جهانده الكڭ رحمت ايده روحنه مولا انك

Ta'līq sitniji, složen, pisan vještom rukom.

Slijedeća četiri lista su neispisana.

Na listu 84 nalaze se recepti na turskom jeziku za neke lijekove.

Na listovima 85—93 su zagonetke *(lugaz* i *mu'amma)* u stihovima na turskom jeziku. To je izvod iz neke opširnije zbirke. Među ovim zagonetkama, na listu 87, nalazi se kraća risala u stihu, na turskom jeziku, koja sadrži pouke sa područja higijene. Naslov risale je: رسالهٔ سپاهى , a autor joj je, držimo, turski pjesnik Sipāhī, iz X/XVI stoljeća (v. Š. Sāmī, QA IV, 2535).

Početak je:

بو قوله عامل اول ايتمه تجاوز نصيحت اخذ ايدن اولدى آخر

Završetak je:

جميع بحث طبدن اول خبر دار صقنمقدر كشى كندوڭى هربار

Na listovima 93—96 nalazi se مناقب — biografije na turskom jeziku o nekoliko učenjaka i pobožnih ljudi

(مناقب حضرت حسن بصرى ، – مناقب جعفر صادق ، – مناقب حضرت ويسى قرنى ، – مناقب حضرت مالك بن دينار)

Na listovima 97—99 su potvrde i priznanice za neke plaće, razne izdatke i troškove, od kojih su neki u vezi sa gradom Tekfürdagi (Rodosto u jedrenskom vilajetu).

Na listu 100 je جفر الشيخ الهى — gatanje i proročanstvo nekog šejha pomoću sure *Fatiha*, o završetku osmanlijskog carstva.

Na listovima 101—103 nalazi se (رسالهٔ عرض حال) *arzihal* i *ferman* — u kojima je dato tumačenje na turskom jeziku o čovjeku, o bivstvu, o duši i razumu, o duhovnom svijetu i životu uopće, o nauci i vrlinama, o zlu i satani, — i to na čudnovat način, u formi službenih dokumenata, arzuhala i fermana, koji se izdaju od prijestolja Božijeg carstva, a sa gledišta dubokog misticizma. Sastavljač nam nije poznat. Čak su na kraju navedeni svjedoci (šuhūdul-ḥāl), i to sve misaoni pojmovi sa područja vjere i etike. Gornji naslov dali smo prema sadržaju.

Početak je:

افتخار الامراء الكرام ... شهر وجود بك اولادهٔ عنايت الله دام اقباله وقاضى قضاة المسلمين ... شهر وجود قاضيسى

هدايت الله دام فضله توقيع رفيع هما يون واصل اوليجق معلوم اوله كه دارندهٔ فرمان هدايت روح نام كمسنه عتبهٔ عليايه كلوب شويله عرضحال ايلديلر كه ديار عدمده ايكن ،

Završetak je ovog prvog dokumenta:

تحريرا فى شهر ازل الازال من شهور سنة ابد الاباد بمقام لاهوت ....

Početak drugog dokumenta:

تحرير كتاب شرعى بودركه

محروسهٔ وجودده روح بن ارادت يديله دار السلطنة الكبرى .

Na listu 103[b] je ovlaštenje o zastupstvu (vekālet), kojim Dizdar Mehmed b. Mustafa, iz sela Tasovčići, srez Stolac, određuje zastupnika (vekila), u vezi prodaje nekog zemljišta. Datum je 1281/1864.

Na listovima 104—110 nalaze se bilješke koje sadrže potvrde i priznanice na neke račune i kredite, koji su izdati za plaće nekih službenika i u druge svrhe, u vremenu od 1187—1200/1773—1785; datumi rođenja nekih osoba, prepis murasele nekom imamu, prepis kratkog izvoda sudskog sidžila grada Bergamo u Turskoj, što je potpisao kadija es-Sejjid Ahmed, 1. šabana 1177/1763; te formulare za potpis i potvrđivanje raznih službenih akata.

Cijelu ovu zbirku prepisao je, uglavnom, isti anonimni prepisivač u XII/XVIII stoljeću.

Na početku je recept za neki lijek, računi nekih troškova, primjeri i tabele iz diobe nasljedstva (مسائل الجدات الصحيحات) i nekoliko neispisanih lista. Na listu 25[b] je popis mjesta, koja je posjetio sultan Sulejman, prilikom obilaska istočnog dijela svog carstva. Pisar — katib — mu je bio Sejidi Ali b. Husejn).

1861. جدول الحساب والفرائض **1134.**

Tabele za osnovne matematičke operacije, te primjeri i tabele za diobu nasljedstva, od nepoznatog sabirača. To je rad nekog učenika ili kadije iz XVIII ili XIX stoljeća.

L. 173; 21,5 × 16,5. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Papir tamnobijel, čvrst; povez polukožni.

1862. جريدة مسائل الفرائض **1057.**

Tabele primjera iz feraida, slične rukopisu pod br. 1860,[1]. Mjestimice se nalaze kraća objašnjenja.

Početak je:

مسائل ذوى الفروض اما الاب فله احوال ثلاث

*L. 211; 21,5 × 16,5. *Nasḫ* krupniji, pisan širokim perom, vještom rukom. Papir žućkast, glat, čvrst; povez kožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XIII/XIX stoljeća.

Na početku je praktičan primjer iz poglavlja *el-munāseḫa*. Ispod izrađenog primjera nalazi se bilješka, u kojoj anonimni učenik kaže da je to najbolji način rada u ovakvim primjerima i da je njega tome naučio njegov otac, muftija u Akhisaru (Pruscu) i Travniku.

Uvakufio Muhamed-efendi Svrzo, sin Muhamed-agin, 1921 (v. bilješku na prvom zaštitnom listu).

1863. عقدة الفرائد شرح عمدة الفرائض 620.

البوسنوى

لسيف الله افندى پروهو زاده

كلاهما

Komentar kraćem djelu (risali) عمدة الفرائض iz nasljednog prava. Oboje napisao naš alim i pisac Sejfullāh Prōho (rodom iz Konjica), umro u Sarajevu, u 73-ćoj godini života, 1351/1932. Pisac je ovo djelo napisao za vrijeme svojih studija u Istanbulu, i dovršio ga 1310/1892, kako se to razumije iz njegove bilješke na rubu prve stranice. Rukopis je autograf u konačnoj redakciji, koju je pisac bio pripremio za štampu. Nadležne vjerske vlasti (Mešihat) i Ministarstvo prosvjete u Istanbulu, bili su dali svoje odobrenje za to, ali — koliko nam je poznato — do štampanja nije došlo.

U uvodu sam pisac daje prikaz ovog svog rada i iznosi, kako je došlo do pisanja, najprije osnovnog teksta (risale), a onda i komentara. Kaže da ga je pisao po *as-Sirāğiyi* i drugim priznatim djelima, iz kojih je uzimao samo najvjerodostojnija mišljenja *(muftabih)*. Njegova zasluga sastoji se, uglavnom, u tom, što je predmet obradio na lahak i pristupačan način. Tu su i njegovi vlastiti stihovi u pohvalu ovog njegova rada, gdje malo pretenciozno kaže da se ovakva risala, kroz sva vremena do sad, nije pojavila. Djelo je, istina, dosta vrijedno. To je posljednje značajno djelo s područja islamske nauke koje naš čovjek, po uzoru na našu staru ulemu, piše na jednom stranom, konkretno arapskom, jeziku. Kod postavljanja i rješavanja pojedinih pitanja služio se ponekad načinom (metodom), koji do tada nije bio uobičajen, pa poziva kritičare, da ga za to pogrešno ne osude. Naveo je i mnoge primjere koji olakšavaju razumijevanje predmeta.

Na kraju komentara napisao je dodatak sa primjerima o diobi (prenošenju) zemljišta na nasljednike, u smislu sultanovih propisa i zakona *(kanuni sultani)* o zemljištu *(erādī)*. Kaže, da je osjetio potrebu za ovakav dodatak, pošto je zapazio, da njegovi savremenici, kadije i drugi, koji se bave ovom pravnom praksom, nemaju pojma o ovim zakonskim propisima i njihovoj primjeni. Po ovom svom djelu, pisac je dugo godina predavao ovu materiju u Šeriatskoj sudačkoj školi *(Mektebi-nuvvāb)* u Sarajevu. Pri kraju rukopisa nalazi se osnovni tekst, posebno napisan. Kasnije je napisao kratku risalu o ovoj temi, sličnu ovom osnovnom tekstu, i štampao je u Sarajevu 1327/1909, pod naslovom: زبدة الفرائض

M. Handžić, al-Gauhar, 80—1.

Početak osnovnog teksta nakon besmele:

الحمد لله الذى هدانا طريق الصواب والصلاة على من اتانا بالحكمة وفصل الخطاب

وبعد فاعلم انه يتعلق بتركة الميت

Početak komentara:

الحمد لله الذى جعل العلماء ورثة الانبياء وابقى ببقائهم احكام شريعته الغراء ...

وبعد فيقول احوج الورى الى رحمة ربه جل وعلا سيف الله بن صالح البسنوى

L. 155; 23,5 × 18,5. *Nasḫ* lijep, pisan oštrim perom, vještom rukom autora. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Po marginama listova ima dosta glosa, pisanih sitno i lijepo, također rukom autora. Papir žućkast, glat; povez poluplatneni.

Na početku je bilješka autora s područja feraida, informativna ocjena (اعلان) na turskom jeziku od autora, o osebinama i prednostima ovog djela, dvije pohvalne kritike ovog rada od dvojice autorovih profesora, originalna dozvola Ministarstva prosvjete u Istanbulu, da se rukopis može štampati, sadržaj, te mnogo kasnija vlastoručna bilješka pisca, napisana na posebnom listiću u kojoj on navodi, kada je napisao ovaj rad, i da ga sad zavješta za Gazi Husrev-begovu biblioteku. Ista bilješka prepisana je drugom rukom na naslovnoj stranici, mjesto naslova

هذا ما الفه الفقير اوان تحصيله فى القسطنطينية وسوعد بطبعه فى باب المشيخة الاسلامية — پروهو زاده سيف الله بن الحاج صالح القونيچه وى — ووقفه لخزانة الكتب الجليلة الخسروية طلباً لمرضاة ربه ودعاء المستفدين

Na prvoj stranici je originalni gore navedeni naslov djela, a na rubu iste stranice bilješka autora, u kojoj kaže da mu je otac umro na Mini, prilikom hadža, i da je pokopan u Meki, te da mu je i djed umro također prilikom hadža, prije toga na trideset godina, i da je pokopan u Kairu.

Na kraju je duplikat navedene dozvole *(ruḫsatname)*, i na posljednjoj stranici bilješka s područja feraida.

FERĀIZ

Turski

1864. شرح فرائض السجاوندى 1212.

Komentar djelu *as-Sirāǧiyya* (v. br. 1795,[1]) od nama nepoznatog pisca koji je, koliko se vidi, preveo komentar as-Sayyid aš-Šarīf al-Ǧurǧāni-je (v. br. 1800,[2] i 1821). U rukopisu, na donjem prerezu listova, naslov je: تركى شرح فرائض

Brockelmann (S. I, 651) navodi dva turska komentara *as-Sirāǧiyyi*, pa bi moglo biti da je ovo jedan od njih. Držimo, da je pisac *Ṭursunzāde*, otac ili sin, koje Brockelmann navodi pod istim imenom ('Abdullāh Ṭursunzāde Fayḍī kadija u Uskudaru, umro 1019/1610 — v. AM I, 474 i OM I, 348).

Početak poslije besmele:

قال الشيخ الامام سراج الملة والدين محمد بن محمد بن عبد الرشيد السجاوندى ...

الحمد لله جميع حمد لروك ثابتدر الله ايچون رب العالمين كه اول عالملروك پروركاردر

Završetak je:

... دخى ريدك اولان اوغلنه زيدوك تركه سندن ويرلن يدى دينار اول اولن اوغلنك

وارثلرينه ويرلر لكن زيده اندن نصيب ويرلمز يوقرو ذكر اتدوكمز تنا فى دن احترازادبن تمت

تمام

L.185; 20,5 × 15. *Nasḫ* krupniji, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Papir bijel, deblji, čvrst, listovi su dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

Prepis (ili vjerovatno sastav), dovršen je 969/1561 (٩٦٩ تمام تمت).

Na prvom zaštitnom listu je sadržaj. U vrhu prve stranice je lični pečat, nečitljiv.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1865. ISTO 1606.

U rukopisu je zabilježen naslov: شرح فرائض (السجاوندى) بلسان تركى

L. 226; 21 × 16. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, pisan uvježbanom rukom, u razmaknutim redovima. Osnovni tekst pisan je crvenim mastilom i vokalizovan. Po rubovima listova, samo s početka, ima glosa. Papir bijel, deblji, čvrst, listovi su po rubovima dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na sredini korica.

Prepis dovršen početkom mjeseca zulkade 971/1563.

(الحمد لله على التمام ... فى اوائل شهر ذى القعدة سنة ٩٧١)

Na prvom zaštitnom listu su dvije dulje bilješke na turskom jeziku, prva s područja feraida, i druga o značenju besmele i hamdele. Na naslovnoj strani su imena i lični pečati ranijih vlasnika (Mahmud Kadi-zade; Salih Sidki, kadija u Pljevlju, 1173/1759); Mahmud b. el-Hadž Ali alemdar Kapa-zade, 1215/1800), te bilješka na arapskom jeziku, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio Mustafa b. Hasan, nastanjen u Kadijinoj mahali (mahala kadije Hasan efendije) u Sarajevu, za Ajine-begov mekteb, i predao ga mutevelliji Halilu b. Salih Stočaninu, 5. rebiul-evela 1250/1834.

1866. ISTO 3657.

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: شرح فرائض السجاوندى بالتركية. Primjerak je nepotpun na kraju, jer je prepisivač završio poglavljem: فصل فى المفقود .

L. 106; 21 × 15,5. *Ta'līq* složen, pisan širokim perom, uvježbanom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom, a mjestimice crnom linijom. Papir bijel, deblji, čvrst, listovi prosuti; povez polukožni, rastavljen od knjige.

Prepisao neki Šaydā'ī Gülšenī, mjeseca muharema 971/1563.

(كتب شيدائى الكلشنى رحمة الله عليه ؟! من شهر محرم تمام شد ٩٧١)

Na prvom zaštitnom listu je bilješka na turskom jeziku s područja mistike. Na naslovnoj strani je namjerno izbrisano ime ranijeg vlasnika (Muḥamed b. Ali?). Tu su i čudotvorni zapisi za neke lijekove. Na kraju su datumi rođenja dvoje djece iz 1155. i 1158/1742. i 1745.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1867. (كتاب فى تقسيم الميراث) 4556.

بالتركية – فيه خرم

Kraće djelo o diobi nasljedstva, od nepoznatog pisca, nepotpuno. Čini se, da su ovdje uvezane u jedan svezak dvije risale o istoj temi.

iz istog vremena. Prva se završava na listu 33, a drugoj je početak na listu 34. Ili je ovo jedno djelo, čiji su listovi ispremetani i pogrešno uvezani, a neki izgubljeni, što držimo najvjerovatnijim. Cijeli svezak je dosta star, pisan istim, starijim turskim jezikom, prepisan istim rukopisom, prema starijem pravopisu i na istom papiru. Gornji naslov dat je prema sadržaju. Cijeli rad je napisan u obliku teoretskog objašnjenja i tumačenja, bez i jedne tabele praktično postavljenih i riješenih primjera.

Na prvom listu ovdje, koji je oštećen, početak je:

اشبو ذکر اولنان ترتیب اوره ده قیاس بلکل .. کم میتوك ترکسنه ... اولن کشلر طقزدر
اوّل صاحب فرضلردر انلردن صکره عصبۀ نسبیّه لردر انلردن صکره عصبۀ سببیه لردر

Završetak ovog dijela je na listu 33:

...ذکر سکز بتمش اکنوك ثلث ذکل نیچون که مسئله عولیدر مفقود درلر موقوف اولور
بکرم الت ارك وار طقز اولور یکرم بش الیاقتسك تمت تمام ۹۷۵

Početak drugog, ili vjerovatno ovog istog rada (samo drugog dijela), je na listu 34, — poslije besmele:

برکشی اولدی الاسن قودی کلّ مال انوکدر . اولدی انسین قودی اناسین قودی اوغلی
قزن یااوغلی اوغلی قودی مسئله اوچدن الور

Sudeći po stilu, naročito po upotrebi nekih fraza, držimo da bi autor mogao biti neki naš čovjek.

L. 62; 15 × 11. *Nasḫ* krupniji, pisan širokim perom, u razmaknutim redovima, starim pravopisom. Papir tamnobijel, deblji; povez otkinut i izgubljen.

Prepisao cijeli svezak isti, nepoznati prepisivač, 975/1567 — kako je to zabilježeno na listu 33. Moglo bi biti da je to i datum pisanja.

Iz biblioteke Tajib-efendije Saračevića.

1868. ترجمه وشرح فرائض **3959.**
لسراج الدين السجاوندى

Prevod i komentar djelu *as-Sirāğiya*, od nama nepoznatog pisca. Rukopis je, nažalost, nepotpun s početka, jer je prvih nekoliko lista izgubljeno. Gornji naslov nalazi se na prvom zaštitnom listu i, čini se, zabilježen je kasnije prema sadržaju. U vrhu prve stranice neko je kasnije napisao crvenim mastilom: علم فرائض ترجمه سی ..., za-

tim besmele i hamdele. Kairo, t, 80; Aya Sofya, 96; Waliyuddīn, 89; Ašir-efendī, 156; navode takve komentare i prevode, pa je vjerovatno ovo koji od tih).

Početak na prvom listu, koji se ovdje nalazi, jest:

مقدم اولدی قال م ثم تنفذ وصایاه من ثلث مابق بعد الدین یعنی وصیت قبول
اوله اداء دین دنصکره باق قلن مالك ثلثندن زیرا حق جلّ من بعد وصیة یوصی بها
اودین دیمدی

Završetak je:

فصل فی الغرق والحرق اذا مات جماعة ... یعنی بو فصل غرق وحرق بیاننده در
اول وقت میراث یمزکشی کندو نفسندن میراث یملك لازم کلمسون ایچون الله تعالی نك
عونیله بو فرائضك شرحی تمام اولدی

L. 64; 21 × 13. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst podvučen je samo mjestimice crvenom linijom i označen često kraticom م , dok je komentar označen kraticom ش. S početka i na kraju ima neispisanih lista. Papir tamnobijel, deblji, mnogi listovi, naročito u drugoj polovini, dohvaćeni su vlagom; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na sredini korica.

Prepis je dovršen u ponedjeljak mjeseca zul-kade 1016/1607.

(تمت الكتاب فی یوم الاثنین من ذی القعدة لسنة ست عشر والف)

Na početku je popis više komentara *Sirāğiyi*, koje je imao neki vlasnik u svom posjedu; zatim bilješka na turskom jeziku, u kojoj se kaže da je »ovo djelo samo donekle ispravno, ali da ono ima i svojih slabosti, što postaje jasno nakon podrobnijeg posmatranja«; te dva imena ranijih vlasnika, od kojih je jedno namjerno brisano (Ali el-Ejjubi; Muhamed Sadik b. Ismail?, 1107/1695, — cijena 37 para). Zatim se nalazi nekoliko pravila iz sudske prakse o postupku po jačem dokazu (ترجیح البینات —), što je uzeto iz djela Fetawa Sirāğuddīn, Qārī' al-Hidāya. Na kraju, na jednom listu, su stihovi na perzijskom jeziku.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1869. كتاب الفرائض **3027.**

Djelo o nasljednom pravu, od nama nepoznatog pisca. Rađeno je, čini se, prema *as-Sirāğiyi* i njenom komentaru od al-Ğurğānī-je. Primjerak je nepotpun s početka, jer je prvi list izgubljen. Gornji

naslov naveden je prema bilješci na kraju. Rad je starijeg datuma (iz početka XVII stoljeća, ili još raniji).

Početak (prema drugom, potpunom rukopisu) je:

الحمد لله حمد الشاكرين والصلاة والسلام ... بلكل كه بو علم فرائض بغايت مهم وكركلو علمدر بونى بلمك فرضدر بو حديث حسيله (توصيه) قال عليه السلام : تعلموا الفرائض ... معنى بودركه

Početak je ovdje:

...تركه يه درت حق متعلق اولور ترتيبنجه يعنى بريسى مقدمدر بريسندن

Završetak je:

فصل الحرق والغرق بو فصل اوده يننلرك ودخى دكزه غرق اولانلرك حكمن بيان ايدر ..

مسئله بركشى اولدى اوچ عورتن قودى وسكز انا انا بر قز قرداشن ودرت انا بر قز قرادشن قودى ودخى ايكى ابه سن قودى اما تركه ده دخى اون يدى دينارن قودى پس مسئله ده ربع وثلثان وسدس وثلث وار اصل مسئله اون ايكيدن اولور ... اشده بو مسئله ده هربر عورته براولرى بو مسئله يه مسئلهٔ ديناريه درلر .

Odmah u produženju, poslije ovog završetka, nalazi se kraći hadis, nečitak, pod naslovom: جائت امرأة الى النبى عليه السلام فقالت ما ... مسئله تقول , sto je napisano rukom istog prepisivača, a nije nam jasno da ima kakve veze sa predmetnim tekstom.

Sudeći po stilu i načinu izražavanja reklo bi se da je pisac neki naš čovjek, ili Albanac.

L. 69; 19 × 12,5. *Ta'līq* složen, napisan uvježbanom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crtom. Papir bijel, glat, čvrst; povez papirni, oštećen, prva korica otkinuta i izgubljena.

Prepisao Muṣṭafā b. Aḥmad, nastanjen u kasabi Ohrid, u petak sredinom mjeseca zul-hidže 1042/1632, kako je to zabilježeno na kraju.

(تم كتاب الفرائض ... على يد العبد الضعيف ... مصطفى بن احمد الساكن بقصبة اوخرى فى نهار جمعة ... من شهور سنة اثنى واربعين والف – .. آرناؤد لك)

Na nutarnjoj strani druge korice nalaze se tri recepta na turskom jeziku za lijekove protiv oboljenja krvi, sandžije (probadanja, bolova) i hemoroida. Ove recepte kazivao je Hadži Salih Đulizar

prenoseći od Munla Abdije Hamamdžića, a ovaj od Muhamed-bega Hudžumi-je. (To su ljudi iz Sarajeva, koji su se, vjerovatno, bavili narodnim liječenjem).

1870. ISTO **2145.**

U rukopisu je, u vrhu prve stranice, crvenim mastilom, napisan naslov: هذا كتاب علم فرائض

L. 99; 20,5 × 13,5. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, jednostavan, pisan krupnije, u razmaknutim redovima. Naslovi: مسئله i drugi, većinom su izostavljeni, ali je za njih dat prostor. U pisanju ima grešaka. Papir bijel deblji, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Prepis je dovršen 1157/1744 (تمام ... سنة ١١٥٧).

Na početku je ime vlasnika i, čini se, prepisivača, namjerno pobrisano (... sin nekog munla Osman-efendije), te pečat sa imenom preprodavca knjiga iz Sarajeva (Muhamed-aga Aganagić).

1871. ISTO **3237.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: كتاب علم فرائض

L. 33; 26,5 × 10. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir tamnobijel, začadio, deblji; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XII/XVIII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice je nikah-dova, na prvom zaštitnom listu je bilješka na turskom jeziku o pokajanju (*tevba*) i *kušluk-namazu*. Na kraju su bilješke s područja fikha, fetve, hadis, zapis za pronalazak kradljivca, te molba, u kojoj se traži pomoć za popravak džamije sultan Mahmud-hana u prijedorskoj tvrđavi. Džamija je, kaže se, stradala »prije dvije godine« — (to je 1193/1779), od velikog zemljotresa, od čega su sva četiri zida raspukla«. Datum molbe je 5. rebiul-evvel 1195/1780.

Poklon Hamdije Kreševljakovića.

1872. Zbirka (مجموع), 2 **1588.**

L. 139; 19,5 × 13. *Ta'līq* sa nešto *nasḫa* mjestimice. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

1. L. 1—56. ISTO

U rukopisu su kasnije zabilježeni naslovi: — كتاب الفرائض ، كتاب مسائل فرائض ترجمه سى Primjerak je nepotpun s početka, jer je izgubljen prvi list. Tekst u ovoj verziji nešto je, mjestimice, različit od teksta ranijih primjeraka. Po rubovima nekih listova ima malo komentara.

2. L. 57—139. (صك وحجت).

Zbirka formulara službenih pisama i akata od nepoznatog sabirača. Zbirka je bez naslova i uvoda. Prvi formular je tužba za protjerivanje nekog nevaljalca (بركمسنه نك عليهنه ونفى ... حجت صورتيدر). Interesantnost ove zbirke je po tom što se u njoj navode imena ljudi i mjesta, i što se njene isprave odnose, uglavnom, na razna mjesta u Bosni i Albaniji. Tako ima raznih podataka, i to većinom iz početka XVIII stoljeća (1126/1714).

Cijelu zbirku prepisao je isti prepisivač u XVIII stoljeću, — izuzev nekoliko dokumenata pri kraju.

Na posljednjim listovima nalaze se brojevi do hiljade i nekoliko riječi na grčkom i turskom jeziku — (تعداد درلسان روميان).

Uvakufio Hasan-efendi Bojo-zade.

1873. قائمة فرائض 887.

Komentar nekoj kraćoj raspravi, koja je napisana na arapskom jeziku. Čini se, da je oboje napisao neki Silverdi b. Ḥusayn, čija nam je biografija posve nepoznata. Gornji naslov djela i ime pisca navedeni su u uvodu rukopisa. Inače, o njima nigdje ne nalazimo spomena u izvorima, koji su nam pristupačni. Pisac je djelo dovršio 1042/1632, kako se to razumije iz bilježaka na kraju. Datum završetka djela naveden je na kraju, na arapskom jeziku, u obliku računske zagonetke, koju je teško riješiti. Objašnjenje istoj dao je na rubu lista, na turskom jeziku, sam autor.

Početak:

الحمد لله الملك العلام الذى جعل العلماء الاعلام ورثة الانبياء عليهم السلام والصلاة

... اما بعد علم فرائض بياننده تحرير اولنان شروحدن اكثرى عرلى اولوب ... بعض خلاّن

. ضبط اهون واسهل بر قاعده يسيره تحريرى ايچون بو اضعف عباد خالق الكونين سلوردى بن

حسين ادیلسه همت والتماس اتدكلرينه بناءً .... بعضنى ترجمه واستخراج طريقيله وبعض

امثال خارج وصور ضرب وتقسيم وبعض فوائد لازمه ايراد يله ... تحريره شروع ... وبعد

الاتمام قائمة فرائض ديو تسميه اولندى ...

Početak je kao u komentaru Sirāğiyi od Ibn Kemal-paše (v. br. 1845).

Završetak je:

فصل فى الغرق ... يعنى غريق فى الماء وحريق بالنار واوزرينه جدار منهدم اولوب

ومعركه ده قتل اولنان طائفه دن عبارتدر ...

ثم مات الاخ الاصغر ثانيا بو تقديرجه ايكى اخ مالندن ام مزبوره يه قرق درهم وهربنته

التمش درهم ومولاى عتاقه يه يكرمى درهم حصه اصابت اتمكله مجموع دراهم سكسن

اولور والله تعالى اعلم بالصواب ... بلغ التحرير الى النهاية ... بتاريخ الخمس الخامس

من الثلث الاول ....

يك قرق ايكى شهر رمضان المبارك اوچنجى يوم اربعانك وقت عصرنده بش درجه

تمامنده كه ليل ونهار مساوى اولديغى زمانده اتمام ميسر اولمشدر ...

L. 64; 20 × 15. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst, koji je na arapskom jeziku, pisan je crvenim mastilom. Po rubovima listova ima dosta glosa koje je sabrao autor, a prepisao isti prepisivač. Papir žućkast, glat, listovi su dohvaćeni vlagom; povez kožni, jednostavan.

Prepisao Ṣāliḥ b. 'Abdul'aḥad-efendi, u subotu, mjeseca redžeba 1113/1701, kako je to navedeno u bilješci na posljednjoj stranici. (قد وقع الفراغ من تحرير هذه القائمة فى يوم السبت من رجب الفرد على يد العبد

الضعيف ... صالح بن عبد الاحد افندى سنة ١١١٣)

Na početku je sadržaj, napisan rukom prepisivača. Na kraju se nalazi nekoliko neispisanih lista.

1874. Zbirka (مجموع), 4 2309.

L. 134; 21,5 × 14,5. *Ta'līq* i *nasḫ*. Papir tamnobijel i bijel, deblji, čvrst; listovi su, naročito u prvoj polovini, dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—6. كتاب الفرائض المختصر

Kraća risala o diobi nasljedstva, od nepoznatog pisca. Gornji naslov je prema rukopisu. To je uputa u osnovna pravila i osnovne operacije feraida *(aḥvāli-erbe'in)*, što se na početku daje pregledno.

Početak je:

صاحب فرضك برى بابادر بابانك حالى اوچدر فرض مطلق فرض مع التعصيب تعصيب محض

Završetak je:

مثلا بركمسنه فوت اولدى زوجن وايكى قزين وآناسن ترك ايدوب ... مسئله اون ايكيدن كلور اون ايكيسنك ربعى اوچ ويردك زوجه ثلثان سكز ويردك قزلره سدس ايكى ويردك انايه مسئله اون اوجه عول اولور

Ta'līq sitniji, složen, pisan vještom rukom.

2. L. 7—37. فرائض السجاوندى (v. br. 1795,[1]; I, 270).

Nasḫ, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima. Po rubovima nekih listova ima primjera za vježbu.

3. L. 39—119. نزهة الخاطر

Djelo o nasljednom pravu, na turskom jeziku. Napisao Omar b. Muṣṭafā al-Kermānī al-'Ušāqī (nastanjen u Ruščuku, — Bugarska), čija nam je biografija nepoznata. Gornji naslov i ime autora navedeni su u uvodu rukopisa. Inače, o njima nigdje ne nalazimo spomena u izvorima koji su nam pristupačni. U uvodu dalje pisac kaže da ovaj rad posvećuje i poklanja »prvaku velikana«, nekom Nuh-efendiji koji nam je također nepoznat. Moglo bi biti da je to Nūḥ-efendi Munla Aḥmed-zāde, umro 1050/1640, koji je bio kadija i zauzimao druge visoke položaje (v. SO IV, 578—9), ili Nūḥ-efendi b. Mustafa Konawī, učenjak, sufija i pisac, koji se nastanio u Kairu i tamo umro 1070/1659 (v. OM II, 44). Rad je, zapravo, prevod i komentar djela *as-Sirāğiye*. Čini nam se da je unikat. U uvodu su data osnovna pravila iz matematike (وعلم حسابى مقدمة كتاب ايدوب).

Početak:

الحمد لله الواحد الاحد المنزه عن الصاحبة والولد والصلاة على رسوله محمد يارسول الله منك المدد ... وبعد بو فقيرپر تقصير عمر بن مصطفى الكرمانى العشاقى مولدا الرسچقى موطنا وقتاكم مسائل فرائض ... قصد ايلدمكه برانموذج جمع ايدم لفظى يسير ومعناسى كثير اولوب

... تركى شرح ايلدم ... نزهة الخاطر ديو تسميه ايلدكد نصكره ... صدر الاماثل ... حضرت روم ايلى مولانا نوح افندى ... عتبهٔ عليه لرينه اهدا ايلدم

Završetak je:

فصل فى الغرق والحرق ... برقوم وير جماعت دفعه اولسه لر بوايكى صورتده ميت بتيك مال حقسان اولمدى اوتوزده قرنداشندن يوزيكرمى اولق كرك لكن قرندا شندان اوتوزلر ايكيسنده ده عدّ اولنماز الا مما ورث كل واحد منهم من مال صاحبه ديدوكى بودر

Nasḫ sa nešto *ta'līqa*, pisan uvježbanom rukom.

Na slijedećem (120) listu je datum rođenja jednog djeteta, te arapski nazivi mjeseci u godini, i turski nazivi dana u sedmici, sa naročitim oznakama — brojevima, radi nekog gatanja. List 121 pripada djelu pod t. 2, ali je pogrešno ovdje stavljen i uvezan.

4. L. 122—136. مفهوم فرائض

Kraća risala o diobi nasljedstva, na turskom jeziku (v. br. 1799,[3]). Gornji naslov je napisan kasnije.

Nasḫ, lijep, pisan u razmaknutim redovima.

Prepisao pod t. 1 Muḥammad al-Aydonādī (iz grada Aydonat, — Grčka), u prvoj polovini XVIII stoljeća.

(تمت الكتاب ... حرره الفقير محمد الايدونادى)

Pod t. 2, 3 i 4 prepisao je, sudeći po rukopisu, prepisivač Abdurrahim al-Aydonadi, 1137/1724, kako se to može razumjeti iz bilježaka na kraju pod t. 2 i 3.

(تمت الكتاب ... فى سنه سبع وثلثين ومائة والف غرّة صفر — قد فرغ من تحرير هذه الترجمة متن السراج الفرائض الشريف افقر الانام ... عبد الرحيم الآيدونادى)

Na prvom listu pod t. 1 su računske vježbe. Na listu 38 nalazi se dokumenat na turskom jeziku, u kome se kaže da je neka žena, Aiša bint Murad, iz Visokog (Alauddinova mahala), odredila sebi zamjenika (vekil), koji u njeno ime vrši prodaju nekog zemljišta.

Uvakufio el-Hadž Mustafa Lutfi b. el-Hadž Muhamed, — kako je to zapisano u sredini velikog okruglog pečata, koji se nalazi na više mjesta u rukopisu.

(وقف الحاج مصطفى لطفى بن الحاج محمد)

Ko je dotični vakif i kada je uvakufio rukopis, — nije nam poznato.

1875. مرشد الوارثين فى شرح احوال الاربعين **4370.**

Kraće djelo o nasljednom pravu. Napisao Muḥammad-efendi Makkī b. Ḫalīl-aga, šejhul-islam, umro 1212/1797. To je, zapravo, komentar risali, također na turskom jeziku, *Aḥwāl al-arba'īn* koja je, uglavnom, doslovan prevod *as-Sirāǧiye*. Pisac ovog komentara kaže u uvodu da je taj prevod, iako je na turskom jeziku, teško razumljiv, pa je odlučio, da ga objasni.

Ismā'īl-paša, Ḏail II, 467; AM II, 351.

Početak: الحمد لوليه والصلاة والسلام على نبيه

L. 44; 17 × 12. *Nasḫ* lijep, pisan vještom rukom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir žućkast; povez polukožni.

Prepisao (iz štampanog primjerka) as-Sayyid Muḥammad Hāšim b. Dāwūd 'Ārif, 1263/1846.

(قد سوّد هذه الرسالة ... الحقير السيد محمد هاشم بن داود عارف سنة ١٢٦٣)

Na prvom zaštitnom listu je lični pečat prepisivača i vlastoručna bilješka, u kojoj kaže da je djelo prepisao za sebe.

1876. (كتاب فى الفرائض) **3375.**

Djelo o diobi nasljedstva, od nepoznatog pisca. Primjerak je nepotpun s početka. Gornji naslov je dat prema sadržaju.

Početak ovdje:

... حالة نظر قلدق شمدن كرو رؤس رؤس موقوفتين بينده درت حاله نظر قللم مماثله

مداخله موافقه مباينه رؤس رؤس موقوفتين

Prvo poglavlje je: باب العصبات. Kod tumačenja pojedinih pitanja (mes'ele), redom, naslovi su: هذا عمل القسمة – هذا عمل التصحيح

Završetak je:

فصل فى الحمل اكثر مدة حمل اكيدر امام اعظم قتنده ...

... كه طقسن بش درد دخى اون اوچ سهم در طقوز سهم قلدى بابيه زيد عصبه در

وكذا حال المفقود تمت

L. 35; 20,5 × 16. *Ta'līq*, sa nešto *nasḫa*, sitniji, složen, jednostavan. Nekoliko lista s početka je izgubljeno. Papir tamnobijel, deblji, listovi su dohvaćeni vlagom i prosuti; povez polukožni, znatno oštećen, rastavljen od listova.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz XVIII stoljeća.

1877. Zbirka (مجموع فى الفرائض). 4 **1466.**

L. 68; 20 × 13. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Papir tamnobijel i žućkast, čvrst; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—14. رسالة فى بيان ارقام الهندى

Kraća risala o osnovnim pojmovima i osnovnim operacijama iz matematike, kao uvod i pomagalo za diobu nasljedstva, od nepoznatog pisca.

Početak:

فى بيان ارقام الهندى بو ارقام هنديك احادينه رسمله طقوز صورت وضع ايتمشلر

Završetak je:

دريان قسمت موارث ... وتقسيم صحيحمبدر بلمك مراد ايدرسك يدلرنده اولان

حصه لرين جمله ايده سن اكر اصل مال چيقارسه نه كوزل والاصحيح دكلدر

Na kraju su primjeri za vježbu. Stranice su obrubljene crvenom linijom.

2. L. 15—18. منظومة فى الفرائض

بالتركية

Spjev o nasljednom pravu, na turskom jeziku, od nepoznatog pisca. Gornji naslov je dat prema sadržaju. Čini se, da je prvi list izgubljen.

Početak je ovdje:

اى فرائض طالبى اى جان من اتفاق اوزره ديدى ارباب فن

مفتقردر بو اصول سبعه يه

يـــالها آلاتـــه لا تحصى ...... سالـه من اطـاعـه وعصى

ايلـــه تجهيز ميت وتكفين صكره وير جمله دن ديونى همين

Stranice su obrubljene crvenom linijom.

3. L. 18—23. مفهوم فرائض , (v. br. 1799,[3]).

Završetak je:

يكرمى دوردك سدسى دورتدر (دوردك) ربعى بردر هر برينه برر ديررز تمت الكتاب

Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova s početka ima komentara.

Na listovima 24—51 su tabele i primjeri (المسائل التى انكسر على طائفة واحده)

4. L. 53—56. فرائض شهاب الدين

Kraća risala o feraidu, na arapskom jeziku (v. br. 937,[3] i 1855,[1]). Ime pisca u uvodu ovog rukopisa glasi: el-Qādī Šihābuddīn Abū Ḥāmid Muḥammad. Po marginama listova ima sitno i lijepo pisanih komentara.

Na listovima 57—68 nalaze se razne bilješke s područja akaida, mistike, službenih pisama, hadisa, fikha.

Na listu 64—65 nalazi se spjev na turskom jeziku, u kome nepoznati sastavljač opisuje napad beduina na muslimanske hadžije, godine 1171/1757. Sastavljač ove kaside-tužaljke je jedan od hadžija, koji je bio žrtva dotičnog napada. Nije se potpisao, pa mu ne znamo imena. U kasidi se kaže da je stradanje hadžija bilo veliko i da su mnogi od njih izginuli.

Početak:

بيك يوز يتمش برسنه سنده حجاج مسلمينه عرباندن اولان ... در بو بيتلردن معلومدر

الا اى امتى احمد زمان آخر زمان اولدى قره طاشلر قزل قانه بويانوب ارغوان اولدى

اريشدى هر بر اطرافدن چوبردى حجاج عربان نجه حجاج شهيد اولدى

Na listovima 66—68 su tajanstvene osebine (Ḫāṣṣijjāt) nekih skupocjenih ruda (almas, zumurrut, jakut itd.), kraći spjev na turskom jeziku mističnog sadržaja (افندم خوش صفا كلدك شفيعك انبيا اولسون), zapisi za razne potrebe, stihovi na turskom jeziku o sudiji (kadiji) i suđenju, bilješka s područja fikha o kahvi, te recept za neki lijek.

Prepisao cijelu zbirku isti nepoznati prepisivač u XVIII stoljeću.

Na nutarnjoj strani prve korice i na prvom zaštitnom listu nalazi se po jedan poučni stih na perzijskom i turskom jeziku, koji su napisani krupnijom kaligrafijom. Tu su još dva stiha na per-

zijskom i kraća dova na arapskom jeziku. Na naslovnoj strani su primjeri na turskom jeziku iz tablice množenja, te prigodni stih na arapskom jeziku.

1878. (رسالة فى) مفهوم الفرائض 558.

Kraća rasprava o diobi nasljedstva (v. br. 1799,[3]). Gornji naslov je prema uvodu rukopisa. Na naslovnoj strani naslov je: رساله فرائض مفهومى. Na prve dvije stranice nalaze se pravila i termini (arapski nazivi za razlomke) s područja matematike.

Početak tih pravila:

سهام ايله رؤس بيننده واقع اولان نسبتلر دخى تصحيح مسائل مقدمه سندندر بربره مثل

رؤس نسبة دوتر برابكى به نصف نسبة دوتر

Poslije toga je početak gornje risale, u kojoj se nalaze izrađeni primjeri.

L. 21; 23 × 17. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez poluplatneni.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

U rukopisu se nalazi otisak malog ličnog pečata nekog ranijeg vlasnika (Muhamed Seid, 1125/1713).

Uvakufio Izzet Salih-efendi Hromo-zade.

1879. Zbirka (مجموع) . 5 913.

L. 279; 20,5 × 14,5. *Ta'līq* i *nasḫ*, od ruku različitih prepisivača. Papir tamnobijel; povez kožni, jednostavan, oštećen.

1. L. 1—4. منظومة فرائض

Kraći spjev o diobi nasljedstva, od nepoznatog pisca, v. br. 1814,[2].

Završetak je ovdje naslovom: قسم رابع از ذوى الارحام

Ta'līq slabiji. U pisanju ima grešaka.

2. L. 5—28. كتاب الفرائض

Djelo o nasljednom pravu, na turskom jeziku (v. br. 1869). Početak je kao pod označenim brojem, sa manjim razlikama u nekim riječima, dok je završetak drukčiji, što pokazuje da je verzija ovog primjerka različita od verzije ranijeg primjerka. Čini se i da je ovaj primjerak kraći od ranije navedenog primjerka.

Stranice su obrubljene crvenom linijom. Listovi su dohvaćeni vlagom.

Na listovima 29—34 nalaze se razne bilješke na turskom jeziku s područja fikha i turskog zemljišnog zakonodavstva.

Na listovima 35—57 nalaze se zbirke propisa iz raznih turskih zakona o zemljištu. Početak je:

فوت اولان كمسنه نك يرلرى وچايرلرنى اوغلى مجانا ضبط ايلملك اوزره

Na kraju je zakon sultana Murata III (1574—1595).

قانون نامهٔ سلطان مراد خان بن سلطان سليم خان

3. L. 58—79. معروضهٔ شيخ الاسلام حضرت ابو السعود

Zbirka fetvi, što ih je dao šayḫ-ul-islām Abu'-s-Su'ūd (v. br. 1727,[1]). Poznata je još pod nazivom: المعروضات فى الفتوى .

4. L. 80—109. (الفوائد فى الفقه)

Djelo o hanefijskom fikhu, na arapskom jeziku, od nama nepoznatog pisca. Primjerak je nepotpun s početka. Sadrži pravila, sabrana iz raznih fikhskih djela, za praktičnu sudsku potrebu. Pravila su data pod naslovom: فائدة , pa smo na osnovu toga dali i gornji naslov. Međutim, pod sličnim nazivom ima mnogo djela u šerijatskoj literaturi, pa nije izvjesno koje bi ovo bilo od tih djela.

Početak je ovdje:

فائدة (اى الفائدة الثانية) العاقلة لا تعقل العمد الا فى مسئلة ما اذا عفا بعض الاولياء او صالح فان نصيب الباقين تنقلب مالا وتتحمله العاقلة كما فى شرح المجمع فائدة (٣) العارية

Završetak: غير لازمة

فائدة كل عقد اعيد وجدد فان الثانى باطل فالصلح بعد الصلح باطل والنكاح بعد النكاح كذلك ... واما الاجارة بعد الاجارة من المستأجر الاول فالثانية فسخ للاولى كما فى البزازية

Nasḫ sa nešto *ta'līqa*, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Po rubovima nekih listova, samo s početka, ima malo komentara.

Prepisao (ili napisao?) Muḥammad b. Muṣṭafa Ḥāğibzāde, u petak prvog džumadel-ahira 1093/1682.

(اتفق الفراغ من تحرير هاتيك الاوراق ... يوم الجمعة هو الاول من جمادى الاخرة سنة ثلث وتسعين والف عن يد المذنب .. حاجب زاده محمد)

Iz toga bi se moglo razumjeti da je ovo rad navedenog pisca, ili bar da je to njegov vlastoručni prepis. Ipak, držimo da je prepisivač neko drugi, koji svoje ime nije zabilježio.

5. L. 110—279. بضاعة الحكام فى احكام الاحكام

Djelo na turskom jeziku o postupku šerijatskih sudova. Sadrži obrasce za pisanje raznih sudskih rješenja (službenih sudskih akata), pa je djelo, dakle, *sakk*. Napisao Muḥammad b. Muṣṭafa b. Maḥmūd Ḥāğibzāde al-Istanbulī, umro 1100/1688. Na početku se nalazi detaljan sadržaj, od koga su prvi listovi izgubljeni. Na kraju je rukopis nedovršen.

OM I, 280; Ismā'īl-paša, Ḏail I, 185.

Početak, poslije sadržaja, glasi:

فتح ابواب مرادات ابلين خالق الكون صد حمد صد حمد وسپاس هم رسولنه

Pismo kao prethodno, od istog prepisivača.

Prepis pod t. t. 1—3 potječe iz XII/XVIII stoljeća. Prepis pod t. 4—5 je iz druge polovine XI/XVII stoljeća.

Na početku su stihovi na turskom jeziku i ime ranijeg vlasnika (Sulejman, kadija u mjestu ... nečitko).

Iz biblioteke Fejzijije medrese.

1880. Zbirka (مجموع) , 5 **983.**

L. 175; 24 × 13,5. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Papir bijel, potamnio, listovi su znatno dohvaćeni vlagom tako da je pismo mjestimice oštećeno; povez kožni, jednostavan, oštećen.

1. L. 1—2. رسالة فى مفهوم الفرائض

Kraća risala o diobi nasljedstva (v. br. 1799,[2]).

2. L. 3—92. (صك سليمان شيخى)

Formulari šerijatsko-sudskih rješenja i drugih službenih dokumenata *(sakk)* na turskom jeziku. Napisao Sulaymān (b. Ḥasan el-Kustendilī?) *Šayḫī*, umro 1232/1816. Gornji naslov je dat prema

sadržaju. Rad potječe iz XVIII stoljeća. Izvori koje imamo ne navode ovaj rad među djelima dotičnog autora. Prema tome, moglo bi biti da je pisac neki drugi Sulejman, ili je ovaj rad ostao nepoznat bibliografima.

Početak je:

الحمد لله رب العالمين والصلاة على سيد المرسلين وعلى آله واصحابه اجمعين اما بعد

بو عبد فقير يعنى سليمان شيخى

Pri kraju sakka (na listovima 83—88) nalaze se počasni naslovi (titule) sultana i raznih državnika i vjerskih službenika, — prema njihovim položajima.

(پادشاه اسلام القابى ، سلاطين معظمات القابى ، — وزراى عظام القابى ، — شيخ الاسلام القابى ، — قضاة عساكر القابى ، — باقى مناصب علميه اربابنك القابى ، — نقيب ، — محدث ، — خطيب ، — خنكار خواجه سى القابى ، — خنكار امامى ، — منجم باشى ، — ، — حكيم باشى ، — موالى عظام القابى ، — مدرسين الكرام ، — شيخ الالقابى ، — ارباب ديوان القابى ، — روزنامه جى افندى ، — چاوش باشى ، دار السعادة وباب السعادة آغالرينه)

Na listu 88—89 je službeni dopis o jednom izviđaju na licu mjesta i o formi »udruživanja« ili najma za obrađivanje zemljišta. Tu je ukratko dat nacrt koje su forme u tom dopuštene, a koje zabranjene. Ispod toga su zabilježene jedinice (mjere) za mjerenje težine. Na listu 90—91 je izbor iz zakona o zemljištu (منتخب قانون نامه فى بيان الاراضى), na listu 91—92 je kasniji prepis nekoliko službenih rješenja.

3. L. 93—112. ملجأ القضاة عند تعارض البينات

Djelo o postupku šerijatskih sudova u slučaju sticaja protuslovnih dokaza (v. br. 923,[3]).

4. L. 113—115. كتاب الطهارة

من شرح الوقاية لصدر الشريعة

Poglavlje o čistoći (vjerskom čišćenju), iz komentara što ga je napisao Ṣadr aš-Šerī'a fikhskom djelu *al-Wiqāya* (v. br. 1067). To je tumačenje koje je, čini se, dato kao pismeni rad za neki ispit.

Početak je: كتاب الطهارة فيه وجوه من الاعراب الاول رفع

5. L. 116—118. رسالة فى حكم سب النبى عليه السلام

Risala o propisima protiv uvrede ličnosti Božijeg poslanika, od nama nepoznatog pisca, v. br. 1699,[2].

Početak:

اعلم أنّ معرفة تفاصيل مسئلة السب من اهم المهات واساس الواجبات

Na listovima 119—125 nalaze se obrasci pisama raznim velikanima. U posljednjem od njih govori se o strašnim neredima u gradu Janini (Grčka). Datum mu je 1120/1708.

Na listovima 126—157 nalaze se obrasci raznih pisama i dokumenata. Pisma su većinom upućena od službenih lica drugim višim službenicima. Tu su i pisma u vezi sa nekim pobunama i zločinima odmetnika oko grada Trnova (Bugarska) sa datumom iz 1144/1731. Na jednom listu nalazi se predlog i proračun za popravak tvrđave na Kreti. Na listu 132 govori se o nekom Ahmed Senai iz Anadola kao otpadniku od vjere, koji je sačinio spjev od 20.000 stihova, i u njemu, pored ostalog, nanio uvredu i ličnosti Božijeg poslanika. Tu su i neki dokumenti kadije iz grada Agriboz (grčka ostrva), u kojima se radi o čuvanju reda i mira i o jednom naimenovanju. Pri kraju su dokumenti o popravljanju i iznajmljivanju nekih vakufskih objekata Sijavuš-pašina vakufa u Sarajevu. Datum ovih dokumenata je 1188/1774 god. i u njima se spominje Husrev-begova mahala, u kojoj su dotični objekti smješteni. U jednoj bilješci navodi se da je u godinama 1216—17/1801—2. u većini bosanskih gradova vladala velika glad i skupoća, te se spominju cijene pojedinih životnih namirnica. Po tom se detaljno opisuju klimatske prilike u mjesecu aprilu. Na jednoj strani nalazi se račun troškova za drva i slamu, za potrebe valije i pisara mehkeme, koje troškove ubire i daje okolina Travnika i Zenice. U bilješci iz 1219/1804 veli se da je te godine zaklano janje u Sarajevu u kome su nađeni bubrezi teški 1.100 drama, a samo janje, bez bubrega, bilo je teško 1.150 drama (dirhema), što je, veli se, utvrđeno u prisustvu kadije Ishak-zade Muhamed Emina. Zatim slijedi raspored plata po mjestima službe u zapadnim dijelovima Osmanlijskog carstva (ترتيب جديد مناصب روم ايلى). Pisma i zabilješke, koje se nalaze pri kraju, a odnose se na naše krajeve, pisani su kasnije drugom rukom.

Prepisao, uglavnom, cijelu zbirku Ṣāliḥ b. 'Alī b. 'Abdunnabī, 1118/1706, kako se to vidi na kraju pod t. 3.

(تم الكتاب بقلم الفقير صالح بن على بن عبد النبى فى اليوم الثامن عشر من ذى الحجة الشريفة لسنة ثمان عشر ومائة والف)

Na početku je obrazac jednog kraćeg pisma, fetve i bilješke s područja fikha, te imena i lični pečati ranijih vlasnika (Muhamed Seid Hajri-zade, ranije kadija u gradu Duvno?, — 1120/1708; Muhamed, kadija u gradu Akkerman, — Bjelogorodok u Besarabiji, na obali Crnog mora, 1128/1715; Velijjuddin, kadija u Izmitu —?. Ispod toga je pečat, u kome se može pročitati samo ime Mustafa). Na početku pod t. 2 je sadržaj.

1881. جريدة الفرائض 1128.

Tabele primjera iz diobe nasljedstva. Primjeri su izrađeni. Kratka objašnjenja data su mjestimice na turskom, a mjestimice na arapskom jeziku. To su tabele, slične onima, što ih je izradio neki Ṣāliḥ-efendi, koje su i štampane. Ovakvih tabela ima više verzija. One se unekoliko međusobno razlikuju (v. Kairo, t, 79).

Početak je:

قسمت عملده قاعده نوع اول نصف ربع ثمن نوع ثانی ثلثان ....
فی حالة الاب

ابن الابن اب ابن اب

L. 72; 22 × 17. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir plave boje, deblji, čvrst; povez kožni, jednostavan.

Rukopis potječe iz XVIII ili XIX stoljeća.

1882. ISTO 1994.

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: فرائد جريده سى . Na početku se nalazi kratka uputa s područja matematike. Poslije toga je *Mefhūmi ferāiḍ* i onda tabele primjera.

Kairo, t, 79.

L. 96; 23,5 × 17. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Stranice su obrubljene zlatnim linijama. Na početku je jednostavan unvan u zlatnoj boji. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, jednostavan. Primjerak je lijepo obrađen i očuvan.

Rukopis potječe iz XII/XVIII stoljeća.

Na naslovnoj stranici su imena ranijih vlasnika (Ibrahim Akif Hajri-zade Ječevi — iz tvrđave Jajce — عن قلعة يايجه —, ispod čijeg

imena je njegov lični pečat; Mahmud Hamid, muftija u Akhisaru — Pruscu — i Travniku, — sin Ibrahima, muftije u Akhisaru. Mahmud Hamid dalje u bilješci kaže da je rukopis kupio od nasljednika umrlog gornjeg vlasnika Ibrahim Akifa, 1. rebiul-evela 1239/1823).

1883. ISTO 2289.

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: جريدة فرائض

Na početku je kraće uputstvo o osnovnim operacijama iz matematike, zatim *Mefhūmi ferāiḍ*, tabele i na kraju poglavlje o nasljeđivanju kategorije *zevul-erḥām* (باب ذوى الارحام).

L. 69; 19,5 × 12,5. *Ta'līq* i mjestimice *nasḫ*, sitniji, složen, pisani vještom rukom. Stranice su obrubljene tankim crnim, širom zlatnom i crvenom linijom. Papir žućkast, plav i bijel, glat, čvrst; povez kožni.

Rukopis potječe iz XII/XVIII stoljeća.

1884. Zbirka (مجموع), 3 2607.

L. 47; 19 × 14. *Nasḫ* i *ta'līq* pomiješani, pisani vještom rukom. Papir bijel, čvrst, povez kožni, oštećen, sa jednostavnim ornamentima na koricama.

1. L. 1—12. ISTO (قطعة)

Fragment tabela iz feraida. U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: قطعة من جريدة الفرائض .

Početak je: المسائل التى انكعر على طائفة .

Stranice su obrubljene crvenom linijom.

2. L. 13—42. السراجية (v. I, 270 i ovdje br. 1795,[1]).

Ta'līq sa nešto *nasḫa*, krupniji, pisan u razmaknutim redovima. Stranice su obrubljene crvenom linijom.

3. L. 43—47. مفهوم فرائض (v. I, 187 i ovdje br. 1793,[3]).

Ta'līq složen, pisan vještom rukom.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na nekoliko lista s početka nalaze se razne bilješke s područja fikha, hadisa, zapisa, hatabeta (bajramske hutbe) i matematike. Na

naslovnoj strani pod t. 2 su bilješke s područja fikha. Na kraju su stihovi na arapskom i turskom jeziku, bilješka u kojoj se kaže da je sultan Sulejman, za vrijeme osvajanja Sigeta, imao konja pod nazivom: Zul-dženah (krilati), i da je na uzdi konja bila ispisana naročita dova, koja je u bilješci u cjelosti prepisana. Sasvim na kraju su dove, pisane kasnije, i računi o nekim dugovanjima. U svesci ima i neispisanih lista.

1885. ISTO **4133.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: جريدة فرائض

Fragment rukopisa, čiji su neki listovi izgubljeni s početka i na kraju.

L. 77; 22 × 18. *Nasḫ* slabiji. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, potamnio; poveza nema.

Rukopis potječe iz XII/XVIII stoljeća.

1886. Zbirka (مجموع), 4 **1310.**

L. 102; 22 × 15,5. *Nasḫ* sa nešto *ta'līqa*. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni, oštećen.

1. L. 1—100. ISTO

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: كتاب جريدة فرائض. Na početku su osnovna pravila iz matematike i *Mefhūmi ferāid*. Stranice su obrubljene sa dvije crne linije.

2. L. 100ᵇ—101. منظومة العضدية فى آداب البحث
للشيخ الوافى

Kraći spjev na arapskom jeziku o pravilima disputacije i njegov komentar. Sastavio, vjerovatno, oboje neki aš-Šayḫ Wāfī, čija nam je biografija nepoznata. Gornji naslov zabilježen je rukom prepisivača, u vrhu prve stranice. Sastavljač je u stihovima preradio poznatu risalu o tom predmetu الرسالة العضدية فى آداب البحث što ju je napisao 'Aḍududdīn 'Abdurraḥmān b. Aḥmad al-Īǧī (umro 756/1355), a onda tu preradu prokomentarisao. O ovoj *manẓūmi* ne nalazimo spomena u izvorima, koji su nam pri ruci (osim ako bi se na nju odnosilo ono što navodi Kairo, I, 238: شرح على نظم آداب البحث للعضد).

Početak osnovnog teksta je:

اذا ماقلتَ قولا انت ناقل فصحّحْ نقل ذلك للمُقابلْ

Završetak je:

كقوله : ان الكلام لفى الفؤاد وانما جعل الكلام على الفؤاد دليلا

Početak komentara:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على خير خلقه محمد وآله اجمعين ... يعنى كلما ذكرت مركبا مشتملا على النسبة التامة الخبرية حال كونك ناقلا لا مدّعيا

Nasḫ. Osnovni tekst je vokalizovan.

3. L. 101—102. مفيدة الطلاب فى علم الآداب

Spjev na arapskom jeziku od 33 stiha (u metru *rağaz*) o pravilima disputacije. Sastavio Muḥammad al-Azharī, u XII/XVIII stoljeću. Naslov spjeva i ime sastavljača navedeni su u rukopisu.

Ahlwardt IV, 533.

AM II, 328; GAL, S. II, 288 navode autora istog imena.

Podloga i ovog spjeva je: الرسالة العضدية فى آداب البحث

Početak:

الحمد والمنّة لله الوهاب مافاز ذو الانظار بالآداب

Završetak je:

ماحاز فى مضامر السباق مسابق اوفاز ذو وفاق

ومغربىّ ازهرىّ محمد عقد نثراً للعقول يُحمد

Nasḫ vokalizovan.

4. L. 102ᵇ i nutarnja strana korice:

الغنائم الهمعية فى نظم الرسالة الوضعية

Spjev od 68 stihova o gramatičkom tumačenju riječi u arapskom jeziku (الوضع). Sastvio gornji pisac Muḥammad al-Azharī — oko godine 1158/1745, što je zabilježio prepisivač pri kraju. Inače, o ovom spjevu ne nalazimo spomena u izvorima, koji su nam pri-

stupačni. Rađeno je na osnovu djela الرسالة العضدية فى الوضع (v. I, 8, 237 i 238).

Početak:

احمد من منّ بوضع الكلم ثم صلاةٌ لنبىٍّ الحِكَم
......

وبعد ذا نظم رسالة العضد ....

سميتــــه غنائم المعيـــة فى نظم ذى الرسالة الوضعية

Završetak je:

ابيـــاتها ستون مـــع ثمان فهى تفوق رائق الاثمان

ناظم هذى الازهرىّ محمد يرجو من الديان لطفا ينجد

Spjev je raspoređen na uvod (*al-muqaddima*), razdiobu (*at-taqsīm*) i završetak (*al-hatima*).

Nasḫ vokalizovan.

Prepis pod t. 1 potječe iz XII/XVIII stoljeća.

Prepisao pod t. t. 2, 3 i 4 Ḫalīl b. Ṣāliḥ Bosnevī, 1225/1810, kako je to zabilježeno na kraju pod t. 2.

(تمت على يد افقر الورى خليل بن صالح بسنوى ... سنة ١٢٢٥)

Na listu 99 nalazi se bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis uvakufio el-Hadž Ibrahim b. Islam Ispužli, nastanjen u Travniku, i predao ga muteveliji, navedenom prepisivaču, Halil-efendiji, 1. rebiul-evela 1252/1836.

Na početku su bilješke s područja *feraida* i *tesavvufa*.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1887. ISTO **3106.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: جريدة الفرائض

L. 89; 20,5 × 15. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, deblji, čvrst; neki listovi prosuti; povez polukožni, oštećen.

Prepisao Muḥammad 'Alī b. 'Abdurraḥım, mjeseca ševala 1203/1788.

(قد وقع الفراغ من تحرير هذه الرسالة فى وقت العشاء فى شوال المكرم سنة ثلاث ومائتين والف عن يد محمد على بن عبد الرحيم)

Na početku je jedan list (fragment) iz djela جواهر الفرائض (v. I, 357 i ovdje br. 1825,[2]). Na naslovnoj strani su imena i lični pečati ranijih vlasnika (Muhamed Ali Abdizade; Ali b. Ibrahim, 1217/1802). Na kraju su formulari nekih službenih dokumenata, pisani kasnije, i bilješka o nekim dugovima.

Poklon Enesa Muftića, 1950.

1888. ISTO **1797.**

U rukopisu i na donjem prerezu listova zabilježen je naslov: جريدهٔ فرائض . Na početku su osnovna pravila iz matematike. Na kraju je مفهوم فرائض , napisan drugim, slabijim rukopisom.

L. 90; 21 × 15,5. *Ta'līq* i *nasḫ*, pisani vještom rukom. Stranice su obrubljene crvenim linijama. Papir žućkast i plav, deblji; povez kožni, ukrašen lijepim pozlaćenim ornamentima, oštećen.

Prepisao Ḥusayn b. 'Oṯmān, 1213/1798.

تمت هذا الكتاب على يد الحقير ... حسين بن عثمان الاحسنحوى ؟ سنة ١٢١٣

Na kraju je neko zabilježio da mu je umro otac el-Hadž Omer Jeliković, nastanjen u Bosanskoj Krajini, u tvrđavi Džisri-Kebir (Kulen Vakuf) 1257/1841.

1889. ISTO **719.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: كتاب جريدهٔ فرائض . Na početku je رسالة فى مفهوم الفرائض (v. br. 1799,[3]).

L. 104; 22 × 16. *Nasḫ* krupniji, pisan širokim perom, vještom rukom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XIII/XIX stoljeća.

Na naslovnoj strani je bilješka i veliki ovalni pečat, iz čega se vidi da je primjerak uvakufio el-Hadž Omer-efendi Akhisari (iz Prusca), 1284/1867.

DRŽAVNO PRAVO I UREĐENJE DRŽAVE

(NIZĀM AD — DAWLA WA 'L — QAWĀNĪN)

Arapski

1890. نهاية الرتبة فى طلب الحسبة 864.

Djelo s područja unutrašnje državne politike i unutrašnjih poslova o nadziranju (kontroli — *ḥisba*) svih društvenih djelatnosti, privatnih i javnih, radi održanja reda i zakonitosti i radi pravilnog poslovanja. Takva kontrola u terminologiji islamskog prava nosi naziv *ḥisba*. (To je posebna ustanova državne vlasti koja je vršila nadzor nad radom u svim poslovima, privatnim i javnim u muslimanskoj državi, — kao nad radom trgovaca, zanatlija, ljekara, učitelja i službenika u raznim javnim ustanovama. Službenik, kome je bila povjerena *ḥisba*, zvao se *muhtesib*. Orijentalisti na Zapadu shvatili su i protumačili tu ustanovu kao policijsku instituciju naročite vrste i nadležnosti). Gornje djelo o toj službi napisao je Ǧalāluddīn Abu'l-Faḍā'il 'Abdurraḥman b. Naṣr b. 'Abdullāh aš-Šayzarī, umro oko 589/1193.

GAL, S. I, 832.

Djelo je jedno od najznačajnijih i najstarijih djela o ovom predmetu. U njemu su data i detaljna uputstva za praktično održavanje *ḥisbe*. Prema tome, to je sistematski uređen priručnik, pravilnik ili u neku ruku zakon za praktičnu primjenu na tom području. U njemu je sabrano i formulisano sve ono što se još od ranije praktično sprovodilo u muslimanskoj državi, o čemu se, u kraćem obimu i sa posebnog, više teoretskog aspekta, pisalo. Rad je otuda živi svjedok ili važan istorijski dokumenat veoma visokog stepena društvenog i kulturnog uređenja u muslimanskoj državi od prije 8—10 stoljeća. Njegov utjecaj nije ostao ograničen samo na islamski Istok, nego je prešao i na Zapad i odrazio se u njegovom društvenom uređenju. Naime, Zapad je u svojim najranijim dodirima, a naročito prilikom krstaških ratova, koristio i prenio mnoge naučne i kulturne tekovine Istoka, među kojima ustanovu *ḥisbe* i ovo malo, ali značajno djelo. Uglavnom, mnogi društveni principi i ustanove, koji se ustanovljuju i navode u ovom djelu, postoje danas u savremenom državnom uređenju i državnim sistemima Zapada u različitim vidovima i oblicima.

Radi važnosti ovog djela izrađeni su i registrovani svi njegovi rukopisni primjerci u svijetu, pa je prema najnovijem mišljenju

u nauci rečeno da postoji svega četrnaest takvih primjeraka. Osam ih se nalazi u Egiptu, a ostali su u raznim najvećim naučnim centrima svijeta, kao u orijentalnim bibliotekama Londona, Berlina i Beča. Razumije se, u te poznate primjerke nije ubrojan naš rukopis, jer mnogi naučni istraživači u svijetu do sad nisu znali ni za našu biblioteku ni za pojedinosti i raritete njenog naučnog i kulturnog blaga. Mi sad možemo konstatovati da se s našim rukopisom nalazi *petnaest* rukopisnih primjeraka ovog djela u svijetu, — a ne samo četrnaest. Među navedenim primjercima postoje unekoliko razlike po obimu sadržaja i po starini datuma. Naš primjerak je jedan od najpotpunijih, a i dosta je starog datuma, jer je prepisan u XV stoljeću.

Ime autora u raznim rukopisima ovog djela u svijetu i u raznim izvorima navedeno je različito. Mi smo ga ovdje naveli prema Brockelmannu (n. m.) i prema štampanom primjerku (Kairo, 1946). U našem rukopisu ime mu je 'Abdullah b. Naṣr b. 'Abdullah, kako se to vidi u naslovu i u početku. Naslov, koji je stavljen kasnije, glasi:

كتاب نهاية الرتبة فى طلب الحسبة تأليف الشيخ الفقيه الاوحد الفاضل العالم عبد الله بن
نصر بن عبد الله بن محمد الشّيزّرى الشافعى

Djelo je raspoređeno na 40 poglavlja *(bāb)*.

Početak poslije besmele:

قال عبد الله بن نصر بن عبد الله احمد الله على ما انعم واستعينه فيا الزم ... وبعد فقد
سألنى من استند لمنصب الحسبة

L. 39; 18 × 14. *Nasḫ* sitan, složen. Pismo je dosta čitko, ali u pisanju ima grešaka, tako da su mnoge riječi pogrešno napisane. U uvodu je naveden sadržaj djela. Papir tamnobijel, deblji, povez poluplatneni.

Prepisao Muḥammad b. Muḥammad b. 'Abdulwahhāb, u Jerusalimu, 878/1473.

ووافق الفراغ من تعليق هذا الكتاب يوم الثلاثاء سادس عشرين محرم الحرام سنة ثمان
وسبعين وثمانمائة على يد عبد الفقير محمد بن محمد بن عبد الوهاب ... وذلك بالقدس الشريف
بباب شرف الانبياء ...

Na prvom zaštitnom listu nalazi se bilješka s imenom jednog ranijeg vlasnika (Čelebīzāde Ismail Asim, 1170/1756).

Na naslovnoj stranici nalazi se stara, slabim pismom i prostim arapskim stilom pisana bilješka, u kojoj se kaže da je rukopis poklonio Hadži Muhammed el-Bagdadi er-Remmal svome prijatelju, nekom Hadži Husejnu b. Hadži Piri, a ovaj svojim prijateljima: H. Husejn el-Haddad, H. Muhammed el-Ḥumsī, — H. Ahmed b. derviš Mahmud, 880/1475. Ta bilješka glasi:

كتاب الحسبة — هى اربعين باب فى اربعة اجزاء كل جزء منها عشرة اوراق وهذا
الكتاب قد هداه حاجى محمد البغدادى الرمال الى العبد الفقير الحقير الواثق بالملك القدير
حسين بن حاج پيرى وذلك صحبه حاجى حسين الحداد وحاجى محمد المعروف بالحمصى —
؟ — وحاجى احمد بن درويش محمود وذلك بتاريخ شهر ربيع الاول من شهور سنة ثمانين
وثمانمائة هجريه والحمد لله رب العالمين

Tu je, u vrhu stranice, i potpun naslov djela, koji smo gore naveli, a koji je stavio jedan bivši vlasnik ovog rukopisa. U bilješci ispod toga naslova on kaže da je vidio primjerak ovog djela, koji je prepisan 641/1243.

(رأيت نسخة من هذا الكتاب استنسخ فى تاريخ احدى واربعين وستمائة فعلم منه أن
المصنف اقدم من هذا التاريخ والله اعلم حرره الحقير مسعود)

To je najstariji prepis ovog djela, koji je do sad zabilježen. Stariji je od datuma zabilježenog u rukopisu azherske biblioteke (675/1276), ali se ne zna za taj najstariji prepis da li uopće sada postoji ili je izgubljen.

Niže ove bilješke nalazi se bilješka sa potpunim imenom i datumom dotičnog vlasnika (Mes'ūd b. Ibrāhīm, Istanbul, 1074/1663).

استصحبه العبد الفقير الى الله الودود مسعود بن ابراهيم بمدينة قسطنطينية سنة ١٠٧٤

Ispod tih navedenih bilježaka nalazi se bilješka, napisana krupnim slovima, u kojoj se kaže da je primjerak uvakufio Tunja Muhammed Zeim, za medresu Simzade (Đumišića) u Sarajevu.

قد وقف طونه محمد زعيم فى مدرسة سيم زاده فى سراى بوسنه

U vrhu prve stranice neko je kasnije napisao, da je ovo »možda neki stari zakon« — باد عتيق قانوننامه ?

Na posljednjem zaštitnom listu nalaze se recepti za pravljenje smjese za neki ljepak.

Iz biblioteke Simzade medrese.

1891. السياسة الشرعية **2890.**

فى اصلاح الراعى والرعية

Šerijatsko-pravni principi i propisi o uređenju islamske države i o dužnostima i pravima vlasti i građana u islamskoj državi. Napisao *Aḥmad* b. 'Abdulhalīm b. 'Abdussalām b. Abdullāh *Ibn Taimiya*,

šajh-ul-islam Taqiyyuddīn Abu'l-'Abbās al-Ḥarrānī, umro 728/1328. Rukopis je nepotpun s početka i na kraju po za 2—3 lista.

GAL II, 101; S. II, 124; Kairo I, 319.

Početak (koji se u ovom rukopisu ne nalazi) glasi:

قال شيخنا وقدوتنا الامام ... ابو العباس احمد ... ابن تيمية الحرانى الحمد لله الذى ارسل رسله بالبينات

Početak ovdje:

ليس فيهم بالغ فلما رآهم ذرفت عيناه ثم قال يا بنى

L. 177; 17,5 × 12,5. *Nasḫ* lijep, starinski, krupniji, mjestimice vokalizovan, pisan rukom vještog kaligrafa u razmaknutim redovima. Naslovi *(faṣl)* pisani su krupnije, zlatnim mastilom. Papir tamnobijel, deblji, glat; povez kožni, oštećen, sa utisnutim ornamentima na sredini korica. Primjerak je bio lijepo opremljen, čini se, za neku naročitu namjenu. Pobliži podaci o rukopisu i prepisivaču vjerovatno su se nalazili na listovima s početka i na kraju, koji su, nažalost, iskinuti i izgubljeni.

Rukopis, vjerovatno, potječe iz X/XVI stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu namjerno je izbrisana bilješka sa imenom ranijeg vlasnika. Tu je jedan perzijski stih. Na posljednjem zaštitnom listu nalazi se stih na turskom jeziku i kraći recept za jedan lijek.

1892. Zbirka (مجموع), 5 **1160.**

L. 147; 22,5 × 16. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir bijel, glat, tanji, čvrst, listovi prosuti; povez polukožni, oštećen, rastavljen od listova.

1. L. 1—77. نصاب الاحتساب

Djelo o općoj državnoj kontroli (specijalnoj policijskoj službi i nadzoru — *ḥisba*) nad održavanjem reda i zakonitosti u islamskoj državi. Napisao 'Omar b. Muḥammad Ibn 'waḍ aš-Šāmī al-Maqdisī al-Ḥanafī. (Datum smrti autora nije nam poznat. Ismā'īl-paša, — AM I, 788, — kaže da je umro 696/1296, — dok Brockelmann, — GAL, S. II, 427 — kaže da je pisac živio i radio 993/1585). Djelo je raspoređeno na 64 poglavlja, a sadrži odabrana mišljenja i fetve o ovom predmetu. Pisac je bio vrhovni sudija *(qāḍi'l-quḍāt)* u Egiptu.

GAL, S. II, 427 (djelo dovršeno 993/1585!); ḤḤ II, 1953; AM I, 788.

Početak:

الحمد لله الحسيب الرقيب على نواله ايمانا واحتسابا ... اما بعد جمع عبده الغريق ... عمر بن محمد ابن عوض الشامى ... فى تصنيف هذا الكتاب وهو نصاب الاحتساب مسائل اختصت بالنسبة الى حسب منصب الحسبة من كتب معتبرة بين الفقهاء .

2. L. 78—113. حصن الاسلام

Kratak i sažet priručnik islamske vjeronauke sa posebnim osvrtom na griješne riječi koje izvode iz vjere *(elfazi kufr)*. Napisao Gānim b. Muḥammad al-Bagdādī al-Ḥanafī, umro 1030/1620.

ḤḤ I, 688.

Početak: اشهد ان لا اله الا الله الواحد الحىّ العليم

3. L. 114—129. انقاذ الهالكين

رسالة فى ابطال الكسب بالقرآن

Traktat o zabrani naplaćivanja za učenje Kur'ana, što ju je napisao Muḥammad b. Pīr 'Alī Bergili, umro 981/1573 (v. I, 479 i ovdje br. 1214,[16]).

Po rubovima mnogih listova ima komentara, pisanih rukom prepisivača.

Po rubovima mnogih listova ima komentara, pisanih rukom prepisivača.

4. L. 130—138. ايقاظ النائمين

Rasprava o vršenju nekih pobožnih djela (ibadat) i poklanjanju sevaba od toga drugom — za novac. Napisao prethodni pisac Bergili (v. I, 361 i ovdje br. 1214,[17]).

5. L. 139—147. شفاء داء المطعان فى معاوية بن ابى سفيان

Rasprava koja sadrži odgovor onima koji napadaju halifu Muaviju. To je, zapravo, pobijanje stava pripadnika nekih derviških redova koji u svojoj pretjeranoj ljubavi prema halifi Aliji i njegovom potomstvu, previše napadaju halifu Muaviju. Napisao neki Ḥasan-efendija, kadija, nastanjen u Podgorici. Naslov u rukopisu je:

هذه رسالة شفاء داء المطعان فى معاوية بن ابى سفيان رضى الله عنهما للقاضى حسن افندى الساكن بقصبة پودغوريجه

Pisac je, čini se, neki naš čovjek, a njegov rad odnosi se na pojave u našim krajevima. Rad je nastao (napisan) u XVIII stoljeću i raspoređen je na dva poglavlja *(bāb)*.

U bibliografskim izvorima, koji su nam pristupačni, ne nalazimo spomena ovoj risali.

Početak:

نحمدك يا قديم الاحسان على ما انعمت به علينا جزيل النعم التى هى الوجود والفطرة والعقل السليم ... وبعد فلما احدث سوء مكاسب بعض الناس رَيْناً على قلوبهم فصارت السنتهم كأسنة حداد ويطعنون بها فى بعض الاصحاب وشاعت ذلك فى البلاد خصوصا فى حوالينا ... جمعت نبذة من الآيات والاحاديث واقوال العلماء مما يتعلق باحوال الاصحاب

Prepisao cijelu zbirku 'Abdullāh-efendī Kantamiri, što se vidi po rukopisu.

Na početku pod t. 1 nalazi se sadržaj, napisan rukom prepisivača.

1893. اصول الحكم فى نظام العالم **1928.**

»Osnovne mudrosti o uređenju svijeta«.

Djelo, koje sadrži islamske principe i pravila o uređenju islamske države. Napisao Ḥasan b. Ṭurḫān b. Dawūd b. Ya'qūb al-Kāfī al-Aqḥiṣārī (iz Prusca), umro 15. šabana 1025/1616 (v. br. 850,[14]).

GAL II, 443; S. II, 659.

Početak:

حمدا لك اللهم مالك الملك تؤتى الملك من تشاء

L. 11; 20 × 15. Nasḫ, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima, mjestimice vokalizovan. Rečenice su rastavljene crvenim tačkama. Po rubovima nekih listova ima bilježaka u vezi sa tekstom, koje su većim dijelom na perzijskom jeziku. Papir bijel, glat, čvrst; povez papirni.

Rukopis potječe iz XIII/XIX stoljeća.

Uvakufio Mustafa-beg Dženetić, iz Sarajeva, za svoje muško potomstvo, 1289/1872 (v. bilješku i pečat na naslovnoj strani).

1894. Zbirka (مجموع), 3 **98.**

L. 18; 34 × 21,5. *Nasḫ* čitak. Papir bijel, deblji, čvrst; povez platneni.

1. L. 1—6. ISTO

U rukopisu je naslov:

اصول الحكم فى نظام العالم ... تأليف حسن بن تورخان بن داود بن يعقوب الذيبى المعروف بكافى الاقحصارى

Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim i širokom crvenom linijom, a ostale sa dvije crne linije. U vrhu prve stranice je unvan u bojama, izrađen rukom prepisivača. Na rubovima listova ima nešto komentara, pisanih također rukom prepisivača. Na kraju je sadržaj.

2. L. 7—17. نظام العلماء الى خاتم الانبياء

Djelo koje sadrži biografije 28 učitelja našeg navedenog učenjaka Hasan Kafije, što ga je on sam napisao (v. I, 486).

Bratislava, 95.

Početak:

الحمد لله الذى زين الارض بالعلماء

Pismo kao prethodno. Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim i širom zelenom, a ostale sa dvije crne linije. U vrhu prve stranice je lijep unvan u bojama. Istaknute riječi podvučene su crvenom crtom. Po rubovima nekih listova ima malo komentara. Na kraju je sadržaj.

3. L. 18. رسالة فى تحقيق لفظ چلبى

Kraća risala o tumačenju riječi čelebi. Napisao prethodni autor, v. br. 1404,[2].

Pismo kao prethodno. Stranica je obrubljena sa dvije crne i jednom crvenom linijom.

Prepisao cijelu zbirku, za svoju potrebu, Mehmed Handžić, 1345/1926, — kako je to zabilježeno na kraju.

(استنسخت ... فى سراى بوسنه ... سنة خمس واربعين وثلثمائة والف ... محمد بن محمد خانجى زاده)

1895. (فصل فى التعزير) **1977.**

Poglavlje o kažnjavanju za prekršaje (*ta'zīr*), od nama nepoznatog pisca. Na naslovnoj strani je kasnije zabilježen naslov na turskom jeziku: سياست نامهٔ شرعى رساله سى, iz čega se razumije da su neki ovaj rukopis smatrali kao samostalan rad. Međutim, sudeći po tekstu, prije se može reći da je ovo izvadak, jedno poglavlje, iz nekog opširnijeg fikhskog djela.

Početak je poslije besmele:

الفصل الاول فى الفرق بين الحد والتعزير اعلم ان التعزير تأديب دون الحد واصله من العزر بمعنى الرد والردع والتعزير فى جناية ليس بموجب للحد

L. 25; 20,5 × 14,5. *Nasḫ* lijep. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom, a neke su napisane crvenim mastilom. Po rubovima malog broja listova ima komentara. Papir žućkast, glat; povez papirni.

Prepisao Ḥusayn b. Muḥammad al-Albasānī (iz Elbasana, Albanija), hatib džamije Sulejmanije (u Istanbulu?), u XII/XVIII stoljeću.

(كتبه الفقير ... حسين بن محمد الشهير بخطيب سليمانيه الالبصانى)

Na nutarnjoj strani prve korice i na prvom zaštitnom listu zabilježena su dugovanja nekih osoba, većinom kršćana. Na naslovnoj strani zabilježeno je ime ranijeg vlasnika (Abdullah-efendi Kantamiri).

Iz Kantamirine biblioteke, čiji se emblem nalazi na naslovnoj strani.

DRŽAVNO PRAVO

Turski

1896. ترجمة اصول الحكم فى نظام العالم **2180.**

Prevod gornjeg Kafijinog djela *Uṣūl-al-ḥikam* na turskom jeziku. Preveo sam autor. Primjerak je nepotpun u sredini za jedan list.

Handžić, al-Ǧauhar al-asnā, 57.

Početak:

حمد اول ناصر قهاره كه ابتدى منصور عسكر دينى

(v. br. 850,[14]).

L. 16; 20,5 × 15,5. *Nasḫ*, sa nešto *ta'līqa*, pisan uvježbanom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan. Drugi i treći list dopisani su kasnije drugim rukopisom. Papir tamnobijel, deblji, neki listovi su oštećeni, naročito po rubovima; povez platneni, nov.

Rukopis potječe iz XII/XVIII stoljeća.

Na listovima 17—18 nalazi se priča na turskom jeziku o snu nekog Šejh Ahmeda iz Medine kome je, navodno, Muhamed prenio na snu jednu svoju poruku (وصيتنامه رسول اكرم). Početak je شيخ احمد ابدر. Po tom se nalaze razni zapisi i hamajlije što je, čini se, sve pisano rukom istog prepisivača.

Rukopis je kupljen u Travniku.

1897. ISTO **2373.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov:

هذا كتاب ترجمة اصول الحكم فى نظام العالم

L. 41; 20 × 14. *Nasḫ* i *ta'līq* pomiješani, pisani vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je crvenom linijom. Primjerak je nepotpun u Drugom poglavlju, što je, čini se, krivica prepisivača. Papir bijel, čvrst, listovi su po rubovima dohvaćeni vlagom; povez polukožni, oštećen.

Prepisao neki Ḥusayn, vjerovatno početkom XIII/XIX stoljeća.

Na naslovnoj strani je katib bosanskog divana Vaṣfī vlastoručno zabilježio da je ovaj rukopis dospio u njegove ruke, a već je bio uvakufljen od ranije, pa da ga on zato stavlja u Šehdinu biblioteku. Na rubu drugog lista nalazi se veliki muhur Ali Dželaluddin-paše, bosanskog vezira od 1235—1238/1819/1822. Na kraju je sufijska dova (دعاء كولبند), koja počinje: الله الله جليل جبار , te dova za pomoć islamskoj vojsci (دعاء عسكر اسلام). Na posljednjoj stranici je bilješka sa imenom ranijeg vlasnika (Munla Mustafa-efendija, — od brata Munla Muhamed-efendije, — od oca Munla Salih-efendije).

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1898. ISTO **4329.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: ترجمة اصول الحكم لكافى افندى. Primjerak je nepotpun na kraju.

L. 12; 17,5 × 13. *Riq'a*, pisana vještom rukom. Osnovni tekst podvučen je kasnije olovkom, i to samo s početka. Papir tamnobijel, deblji; poveza nema.

Rukopis potječe iz XIII/XIX stoljeća.

Čini se, da je to neki učenik medrese (softa) prepisao za svoju potrebu.

1899. ترجمة السياسة الشرعية **3317.**

محمد اسيرى

Prevod rasprave السياسة الشرعية o uređenju muslimanskog društva i države.

Osnovni tekst na arapskom jeziku napisao je Dede-efendi Ǧadd Minqārīzāde, — kako to kaže prevodilac u svom uvodu. Inače, autorova biografija nam je nepoznata. Zaključujemo da je umro krajem X stoljeća. To je, čini se, djed šejhul-islama Jahjā-efendi Minkārīzāde (umro 1088/1677). Po M. Tahiru (OM II, 55), ime mu je: Minkārī 'Alī. Prevodilac ga hvali kao velikog učenjaka i kaže da je on napisao gornju raspravu. Prevod te risale na turskom jeziku sačinio je Muḥammad Esīrī, umro 1092/1681. Gornji naslov i sve druge navedene podatke naveli smo prema uvodu prevodioca, inače, o ovom radu ne nalazimo spomena u izvorima koji su nam pristupačni. M. Tahir (OM I, 231), govoreći o ovom piscu, ne navodi taj prevod. Na drugom mjestu on kaže da je djelo *Siyasetnama* napisao Dede Ǧenkī-efendi, a da ga je preveo i štampao šejhul-islam Mehmed Ārif-efendi (v. OM I, 305 i 383). Ahlwardt (V, 122) i Brockelmann (GAL, S. II, 665) kažu također, da je osnovno djelo napisao al-Maulā Dede-efendī (umro 973/1565), a prevod Mehmed Arif-efendi (umro 1275/1858). Držimo, da je sve to kod M. Tahira i drugih pogrešno navedeno — ukoliko se radi o ovom predmetnom djelu i njegovom prevodu —, a da je ispravno ono što smo mi gore naveli prema ovom rukopisu.

Početak i dio uvoda glasi:

الحمد لله رب العالمين ... اما بعد جناب رب العالمين جلت عظمته جمله مخلوقاتی خلق
ايدوپ بينلرنده نظام وانتظام وامر بالمعروف ونهى عن المنكر ايچون ... بناء عليه علماء متأخر
يندن علم وفضل ايله اراسته ... علامه مرحوم ده ده افندى الشهير بجد منقارى زاده ينجه كتب
اصول وفروعدن انتخاب واستخراج ايلديكى مفتى به مسائل شرعيه دن تأليف ايلديغى
سياست شرعيه نام رساله سى ... لغت عربيدن لسان تركيه يه ... سوق كلام ايتمكله بوفقير
... السيد محمد اسيرى ... مبادرت ايدوب

L. 27; 21,5 × 14,5. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Papir tamno-bijel, tanak, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz prve polovine XIII/XIX stoljeća.

Na kraju se prepisivač osvrće na pogibiju sultana Selima III (1223/1808) i navodi sve one ljude iz dvora i iz oružanih turskih snaga koji su učestvovali u zavjeri protiv sultana, osuđujući ih kao teške griješnike i zločince.

1900. Zbirka (مجموع), 2 **1334.**

L. 120; 23 × 17. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez poluplatneni.

1. L. 1—106. ترجمة نهج السلوك فى سياسة الملوك

Prevod djela *Nahǧ as-sulūk*, o upravljanju islamskom državom. Osnovno djelo na arapskom jeziku napisao je, za sultana Ṣalāḥud-dīn Eyyūbī, 'Abdurrahmān b. Naṣr b. 'Abdullāh aš-Šayzarī, umro oko 589/1193. To djelo navodi se još pod naslovom: النهج السلوك (v. GAL, S. I, 832). Pisac mu je isti kao kod ranije navedenog djela نهاية الرتبة (v. br. 1890). Ovaj turski prevod gornjeg djela posvećen je sultanu Abdulhamīdu I (1774—1789), a prevodilac mu je Muḥammad-efendī Naḥīfī, umro 1203/1788.

SO IV, 548; Kairo, t, 247.

Flügel (III, 313), kaže da je prevodilac nepoznat.

Početak:

حمد وسپاس حضرت ملك علام وتصلية وتسليم جناب خير الانام

Na rubovima nekih listova napisani su naslovi pojedinih poglavlja.

2. L. 107—120. رسالة فى حسن الخلق ومحاملة الناس

Kraći rad na turskom jeziku o lijepom ponašanju sa svijetom, od nama nepoznatog pisca. Gornji naslov dat je prema sadržaju.

Početak poslije besmele:

جمله خلق ايله حسن خلق ايله معامله يه ولطف ولين ايله مكالمه يه متعلق اولان
احاديث واخبارى وكلام كبارى

Cijelu zbirku prepisao isti nepoznati prepisivač, krajem XVIII ili početkom XIX stoljeća.

Na naslovnoj strani su poučni stihovi na turskom jeziku o izdržljivosti *(sabru)* na tegobama ovog svijeta.

Poklonio dr Munib Muidović.

ZAKONI
(QAVANIN)

Turski

1901. سلطان سليمان زماننده وشيخ الاسلام ابو السعود عصرنده اولان قانون نامه لردر **554.**

Zbirka zakona i uredaba iz vremena sultana Sulejmana i drugih sultana sa fetvama koje su dali šejhul-islami: Ibn Kemal-paša (umro 940/1533), Ebus-Su'ūd (umro 982/1574) i najviše Muḥammed Behā'ī (umro 1064/1653). Zbirka je tokom vremena dobila različite varijante, pa je u raznim prepisima došlo do različitosti u rasporedu i tekstu. Tu je uvrštena i jedna verzija »Novog zakona« *(Qānūni ğedīd)* sultana Sulejmana, što ga je sabrao Muḥammed-efendī b. Muḥammed Okğīzāde (umro 1039/1629), v. pod br. 1727,² i 1774,².

Gornji naslov je prema ovom rukopisu.

Rieu, 247b.

L. 101; 22,5 × 15. *Ta'līq*, pisan vještom, brzom rukom. Papir tamnobijel, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Prepisano 9. džumadel-ula 1122/1710.

(تم ... فى اليوم التاسع من جمادى الاولى لسنة اثنتين وعشرين ومائة والف)

Na prvom zaštitnom listu je fetva što ju je dao Mustafa, muftija Prusca i Travnika, te sadržaj. Na naslovnoj strani je bilješka i lični pečat ranijeg vlasnika (Munla Ali-aga b. Ebu Bekr, 1145/1732).

Uvakufio el-Hadž Ahmed-efendi, muderis Gazi Husrevbegove medrese (v. bilješku u rukopisu).

1902. ISTO **2616.**

U rukopisu je, u vrhu prve stranice, zabilježen naslov:

سلطان سليمان خان زماننده وشيخ الاسلام ابو السعود عصرنده اولان قانون لر در شرع
شريفه موافقتى مقرر اولوب حالا معتبرى قوانين ومسائل در

(v. br. 1727,²).

Primjerak nije dovršen.

L. 69; 20,8 × 14. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez kožni, oštećen, sa ornamentima na koricama.

Prepis potječe iz druge polovine XVII ili početka XVIII stoljeća.

Na kraju se nalazi nekoliko fetvi na turskom jeziku i nekoliko neispisanih lista.

1903. ISTO **3457.**

U rukopisu, u vrhu prve stranice, naslov je:

مرحوم سلطان سليمان خان زمان سعادت تلونده مرحوم شيخ الاسلام ابو السعود افندى
عصرنده اولان قانون نامه لردر شرع شريفه موافقتى مقرر اولوب حالا معتبر قوانين ومسائل
شرعيه درکه ذکر اولنور

(v. br. 1727,²).

L. 107; 20 × 14. *Nasḫ* krupniji, sa nešto *ta'līqa*, pisan veoma vještom rukom. Papir tamnobijel, deblji, glat; mnogi listovi su, naročito po rubovima, dohvaćeni vlagom; povez kožni, znatno oštećen.

Prepisao Munla Ibrāhīm b. Ḥusayn, muezzin Velike džamije i pisar šerijatskog suda u kasabi Biga (sjeverozapadni dio Anadolije) u četvrtak 28. džumadel-ahira 1133/1720.

تمت الكتاب ... عن يد اضعف العباد ... منلا ابراهيم بن حسين المؤذن بجامع كبير
حالا بكاتب محكمة بيغا بعد اذان العصر بيوم پنجشنبه الثامن والعشرين جمادى الآخرة ... لسنة
لسنة ثلث وثلثين ومائة بعد الالف

Na početku su bilješke s područja fikha, fetve i sadržaj. U vrhu prve stranice je jedno pravilo iz običajnog prava (قانون مدة عرفيه).

1904. ISTO **4534.**

L. 27; 30 × 20,5. *Ta'līq*, sitniji, složen, pisan veoma vještom rukom. Papir tamnobijel, tanak, listovi mjestimice dohvaćeni vlagom i neki od njih oštećeni. Poveza nema.

Prepisao Muḥammad Pendī, u kasabi Čerkeš (u vilajetu Kastamunija, Turska) 1146/1733.

(تمام شد اين قانون نامه نك بردست محمد بندى در قصبهٔ چركش ... سنة ١١٤٦)

Poklon kadije Ahmeda Selimovića.

1905. ISTO 3994.

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: قانون نامهٔ سلطان سلیمان

Primjerak je nepotpun s početka za 1—2 lista.

L. 66; 21,5 × 15,5. *Ta'līq* sa nešto *riq'a*, sitniji, pisan vještom rukom. Po rubovima manjeg broja listova ima nešto komentara. Papir žućkast, glat, listovi pri dnu dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen.

Prepisao 'Alī 'Abdurrazzāq Muftīzāde iz Magnise, kadija u gradu Argirokastri (Gjirokaster u južnoj Albaniji), privremeno, 2. ševala 1153/1740.

(حرر هذا القانون نامهٔ جدید فی الیوم الثانی من شهر شوال لسنة ثلث وخمسین ومائة والف علی القاضی بقضاء انکلی قصری موقتا الشهیر بعبد الرزاق مفتی زاده عن مغنیسا)

Na završetku je ime vlasnika, pisano rukom prepisivača (el-Hadži Osman-efendi Istanbuli). Na kraju su dvije bilješke na turskom jeziku koje sadrže recepte za liječenje premuklosti (uzetosti glasa) i kašlja.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1906. ISTO 1341.

U rukopisu je naslov:

سلطان سلیمان خان زمان شر یفلرنده وشیخ الاسلام مولانا ابو السعود افندی محضرنده جدید قانون نامه سی ...

L. 52; 21 × 13,5. *Ta'līq* lijep, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir žućkast, listovi, naročito po rubovima, dohvaćeni su vlagom; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XVII ili XVIII stoljeća.

Na posljednjem zaštitnom listu, koji je polijepljen po korici, nalaze se bilješke na turskom jeziku s područja fikha.

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat u rukopisu).

1907. ISTO 2276.

U rukopisu je kasnije, na rubu prve stranice, zabilježen naslov: سلطان سلیمان قانون نامه لری

L. 84; 21 × 13. *Ta'līq*, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova ima fetvi i komentara, pisanih — čini se — drugim rukopisom. Na listu 72 nalazi se nekoliko crteža u vezi sa sadržajem. Papir tamnobijel, glat, nekoliko listova pri kraju oštećeno, povez kožni, oštećen.

Prepis je dovršen 10. zul-kade 1153/1740.

(وقع الفراغ من تسوید هذه النسخة فی الیوم عشر من ذی القعدة لسنة ثلث وخمسین ومائة بعد الف)

Na naslovnoj strani nalaze se kraća pravila s područja fikha. Na kraju su bilješke iz fikha i nekoliko fetvi, od kojih je neke izdao Ibrahim, muftija Prusca i Livna, — te oduľja bilješka na turskom jeziku s područja feraiza. Veći dio posljednjeg lista je otkinut i izgubljen.

1908. ISTO 3363.

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: سلطان سلیمان قانون نامه لری

L. 81; 20 × 14. *Ta'līq* većim dijelom i mjestimice *nasḫ*, pisani vještom rukom. Naslovi su izostavljeni, a njihova mjesta su neispisana. Papir tamnobijel, deblji, mnogi listovi su, naročito s početka i pri kraju, dohvaćeni vlagom tako da je mjestimice pismo oštećeno; povez kožni, oštećen.

Na listovima 82—104 nalaze se razni kraći zemljišni zakoni i propisi (قانون نامه لر). Početak je:

یرربت قریه سندن قالقوب اخر سپاهینك قریه سنه وارسه قانون قدیم بویله درکه اسکی سپاهی اول رعیتی مکانه قالدرمغه طالب اولورسه

Prepisao cijeli rukopis isti nepoznati prepisivač, 1154/1741.

(تمت هذه القانون السلطانی سنة اربع وخمسین ومائة والف)

Na kraju je prepis nekog raspisa (naredbe) o proganjanju odmetnika oko Nove Palanke, te bilješke koje sadrže datume rođenja i datume smrti nekih osoba u vremenu od 1207—1218/1792—1803.

1909. Zbirka (مجموع), 2 1922.

L. 209 (189 + 20); 20 × 14. *Nasḫ* krupniji, lijep, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni.

1. L. 1—189. ISTO

U rukopisu je naslov:
حالا مشهور ومعتبر اولان قوانين كه بعض مسائل شرعيه ايله سلطان سليمان خان زماننده
وشيخ الاسلام ابو السعود افندى عصرنده اولان قانون نامه دركه ذكر وبيان اولنور

Po rubovima nekih listova ima fetvi, pisanih rukom istog prepisivača.

2. L. 190—209. بيطرنامه

U rukopisu je naslov: كتاب بيطرنامه بودر

Djelo na turskom jeziku s područja veterinarstva — o liječenju konja, od nepoznatog pisca. U početku se nalazi opširan uvod koji sadrži priče, zapravo bajke, koje, među ostalim, govore o tom kako je ovo djelo nastalo. Po tim pričama, djelo je napisao »Ristetalis« (Aristotel), grčki filozof i ministar cara Aleksandra Velikog, na njegov zahtjev. To je, navodno, bilo prilikom carevog vojevanja u Perziji (oko grada Belha), kad su vojnički konji oboljeli od neke teške zarazne bolesti. Aristotel je, kaže se, napisao tada ovo djelo na perzijskom jeziku, dao mu naziv *Baytarnama* i rasporedio ga na deset poglavlja, — što je kasnije prevedeno na turski jezik. U ovom primjerku pak navedeno je devet poglavlja, dok je deseto izostavljeno.

Ovakvih radova ima više na turskom jeziku i oni su međusobno slični, samo se unekoliko razlikuju u tekstu i rasporedu, što je posljedica rada raznih prepisivača. Sa ovakvim početkom i uvodom manje ih je.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على خير خلقه محمد وآله اجمعين أما بعد بلكل
كيم مكردور زمان ايچنده برپا دشاه وار ايدى اول پادشاهك اوتوزكز يوزبيك صو باشيسى وار
ايدى
باب اول آتلرك طبيعتنى بلدرر ايكنجى باب آتلرك ابو علامتلرين بلدرر

Prepisao oba djela isti nepoznati prepisivač, 1177/1763
(تمت سنة ١١٧٧)

Na početku pod t. 1 je sadržaj. Na naslovnoj strani je jedna fetva na turskom jeziku što ju je dao Ahmed, muftija Sarajeva, te krupno pisana bilješka o uvakufljenju rukopisa. Na kraju pod t. 2 nalazi se više neispisanih lista, a zatim izvadak iz rasprave o duši od Kemal-pašazade.

Uvakufio Mustafa-beg Dženetić za svoje muško potomstvo, 1289/1872 (v. bilješku i pečat na naslovnoj strani pod t. 1).

1910. Zbirka (مجموع). 2 **722.**

L. 208 (61 + 147); 21,5 × 16. *Ta'līq* krupniji, pisan vještom rukom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez kožni, oštećen.

1. L. 1—61. ISTO

U rukopisu je naslov:
سلطان سليمان خان زماننده وشيخ الاسلام مولانا ابو السعود افندى عصرنده قانون نامهٔ
جديد دركه ...

Istaknute riječi podvučene su crvenom linijom.

Na kraju je bilješka, u kojoj se kaže da je prepis dovršen u Jedreni, mjeseca muharema 1084/1673. To je očito datum originala, iz koga je ovaj primjerak prepisan, — što je prepisivač ovdje prenio, a svog datuma nije stavio. Datum ovog prepisa je kasniji, što se vidi na kraju slijedećeg djela.

2. L. 62—147. صك

Zbirka formulara za razne sudske isprave (dokumente). Sabrao i sastavio Ḫidr b. 'Oṯmān, čija nam je biografija nepoznata. U uvodu sastavljač kaže da je bio pisar šerijatskog suda i kadija u Istanbulu. Kao pisar radio je, kaže, kod učenog kadije Ahmed-efendi Beyāyiyade, koga spominje sa najvećim poštovanjem, ističući da se mnogo koristio njegovim radom. (To je pak naš poznati pisac i učenjak, Ahmed b. Hasan Beyāzīzāde (Bejazić), koji je živio, radio i zauzimao visoke vjerske položaje u raznim gradovima Turske carevine u XVII stoljeću, — umro 1098/1686). Kroz duže vrijeme svog rada u sudu, pisac ovog *sakka* sabirao je materijal za isti. Djelo je dovršeno krajem XVII ili početkom XVIII stoljeća.

Početak:

الحمد لله الذى جعل علم الصك سببا لمعاش النواب والحكام ... اما بعد ارباب علم
وعرفانه روشن وظاهر ... علم صك لازم ومهم اولوب ... بوفقير ... اضعف العباد وافقر
القضاة خضر بن عثمان ... استانبولدة نشو ونما اولوب ... وحيد الدهر مرحوم بياضى زاده
احمد افندى حضرتلرينك خدمت كتابتلرنده اولمغله

Po rubovima malog broja listova ima malo komentara.

Prepisao oba djela Yūsuf b. Nūrī b. Ḥasan el-Yaniyawī (iz Janine u Grčkoj), u petak 10. zul-kade 1182/1768, kako je to zabilježeno na kraju pod t. 2.

(زبره الفقير ... يوسف نورى بن حسن اليانيوى ... فى اليوم العشر من ذى القعدة فى يوم الجمعة ... لسنة ثنتين وثمانين ومائة والف)

Na početku pod t. 1 nalazi se sadržaj, pisan rukom prepisivača, i odulja bilješka o *erazi-miriji*. Na posljednjem zaštitnom listu je račun o dugovanju nekom Jovanu terziji.

Uvakufio Izet Salih-efendi Hromo-zade, 1284/1867 (v. pečat u rukopisu).

1911. ISTO **1453.**

U rukopisu je izblijedio naslov:

سلطان سليمان خان زمانده وشيخ الاسلام ابو السعود عصرنده قانون نامه لردر

L. 131; 20,5 × 15. *Ta'līq* i *riq'a*, pisani uvježbanom rukom, na brzinu. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom. Papir bijel, deblji, hrapav; povez kožni, oštećen.

Prepisao Muḥammad b. Aḥmad, mjeseca džumadel-ahira 1183/1769.

(زبره الحقير محمد بن احمد فى جمادى الآخر سنة ١١٨٣)

Na početku i na kraju nalazi se po jedan dio sadržaja.

Poklonio Abdullah Vareniković, trgovac, Travnik.

1912. ISTO **1765.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov:

سلطان سليمان قانون نامه لرى (قانون نامهٔ سلطان سليمان)

L. 54; 20,5 × 13. *Ta'līq* sitniji, lijep, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su mjestimice crvenom crticom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po marginama listova ima dosta fetvii, među kojima su mnoge od naših muftija iz Sarajeva, Travnika i Mostara, a sve je pisano rukom istog prepisivača. Papir bijel, glat, čvrst; povez polukožni.

Prepisao za svoju potrebu Sabrī Yaḥyā b. al-Ḥāğ Aḥmad-efendī, iz kasabe Ljubinje (Hercegovina). Prepisano u Tuzli, 6. rebiul-evela 1189/1775.

(تلك تمليكه بالتحرير حرره الحقير صبرى يحيى بن الحاج احمد افندى عن قصبهٔ لوبين

در ديار هرسك بدئت بتحريره واتمامه فى قصبهٔ طوزله حرر فى اليوم السادس من شهر ربيع الاول لسنة تسع وثمانين ومائة والف)

Sudeći po ljepoti i ispravnosti rukopisa prepisivač je bio učen čovjek.

Na nutarnjoj strani prve korice je vird (specijalna redovita dnevna molitva), što ju je često učio Bergivi (Muhamed b. Pir Ali, umro 981/1573). Na prvom zaštitnom listu su dvije bilješke, u kojima je prepisivač zabilježio datum kada se oženio i kada je dobio prvog sina, kome je dao ime Ataullah i za koga želi i moli da bude »učen i dobar« čovjek (1194—1195/1780—1781). Ispod toga je bilješka i lični pečat drugog vlasnika (Hafiz Abdulbaki Muhamed b. el-Hadž Muhamed-aga Džino, 1197/1782). Po tom se nalazi sadržaj, pisan rukom prepisivača, te nekoliko fetvi na turskom jeziku s područja zemljišnog prava. Na kraju je ferman, upućen valijama, kadijama i drugim službenicima, naročito upravnih vlasti, o postupku i mjerama prema onim »nevaljalcima« i »neurednim« ljudima koji u nekim krajevima zemlje često podnose razne pritužbe protiv potpuno nevinih i čestitih građana radi njihova uznemiravanja, zastrašivanja ili ucjene. U fermanu se po nekoliko puta upozorava i naređuje da se takve pojave najstrožije suzbijaju i onemoguće i da se nevinim građanima obezbijedi potpuna zaštita i sigurnost. Ferman je iz godine 1177/1763. Na posljednjem listu i na nutarnjoj strani druge korice nalaze se recepti na turskom jeziku za liječenje konja.

Uvakufio Abdulbaki-efendi Džino-zade, 1284/1867.

1913. ISTO **1969.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov:

سلطان سليمان قانون نامه لرى

L. 57; 20,5 × 15. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Po rubovima mnogih listova ima fetvi, pisanih rukom istog prepisivača. Papir bijel, tanji, glat, jedan list u sredini iskinut; povez polukožni, oštećen, tako da je prva korica otkinuta.

Na listu 58 nalaze se kraća pravna pravila, sabrana iz raznih fikhskih djela.

Na listovima 59—74 nalazi se objašnjenje primjene zemljišnih zakona (قانون اراضى وتيمار بيانده در) , — kako je to zabilježeno kasnije u vrhu prve stranice.

Početak je:

فوت اولان كمسنه نك يرلرينى وچايرلرينى اوغلى مجانا ضبط اتمك اوزره حكم شريف ويريلور

Jedan list u sredini je pokidan.

Na listovima 75—85 je izvadak iz djela *al-Farāid* (منقول من الفرائد , — koji sadrži propise o zemljištu — (فى مبحث الاراضى احكام اراضى). Držimo da je to poglavlje iz djela s područja hanefijskog fikha: فرائد اللآلى , što ga je napisao Yaḥyā b. 'Abdullāh Faḫruddīn ar-Rūmī al-Ḥanafī (umro poslije 880/1475), pisac djela مشتمل الاحكام , koji je živio i radio za vrijeme sultana Mehmeda el--Fatiha (v. br. 1271).

Početak je:

فى مبحث الاراضى اما خراجيه او عشريه والخراجية اما موظّفةاو مقاسمة لا يقال لها ارض مملكية وارض ميرية ثم ان الامام اذا فتح ارض مملكة وقسم اراضيها بين الغزاة

U prepisu ima grešaka.

Prepisao cijeli rukopis Muḥammad b. Muḥammad, u nedjelju mjeseca šabana 1201/1786.

Na kraju s nalaze formulari dvaju dopisa (arzihāl i mahzar), te račun nekih dugovanja.

1914. ISTO **538.**

Na prvoj korici i u rukopisu zabilježen je naslov:

قانون نامۀ سلطان سليمان

L. 62; 23 × 16. *Ta'līq*, pisan uvjžbanom rukom. Papir žućkast i tamnobijel, glat, mnogi listovi su po rubovima dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

Prepis je dovršen početkom muharema 1204/1789.

تحريرا فى اوائل محرم الحرام سنة اربع ومائتين والف

Na početku je sadržaj. Uvakufio Hadži Omer-efendija Hajrić, Skopljak (Pruščak), 1284/1867.

1915. ISTO **4227.**

U rukopisu je naslov:

سلطان سليمان خان زمانده وشيخ الاسلام ابو السعود عصرنده اولان قانون نامه لردر شريعت شريفه موافقى مقرر اولوب حالا معتبر اولان قوانين ومسائل شرعيه لردر

Listovi su ispremetani i pogrešno uvezani tako da se prvih pet lista nalaze sasvim na kraju.

L. 79; 21 × 15. *Ta'līq* složen, lijep, pisan vještom rukom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima fetvi, od kojih su mnoge dali razni bosanski muftije. Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez kožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na prvim listovima, koji su također ispremetani, nalazi se bujruldija i nekoliko propisa o korišćenju soli u luci Gabeli (بر موجب فرمان بيورلدى). Najprije je ferman od 18. muharema 1085/1674 koji se odnosi na prodaju soli u luci Gabeli po staroj cijeni, dok ne stigne ferman o novoj cijeni. Zatim se nalazi teskera (potvrda) od 3. zul-hidže 1084/1673 o davanju u zakup vakufskog skladišta za so (tuz--hane, — koje pripada vakufu Hasan Nāzira) u Gabeli, jednom vlastelinu iz Venecije (Jakov Moniko?) po 500 akči godišnje. Teskeru je izdao i potpisao Abdurrezzak, tadanji mutevelija navedenog vakufa.

Na nutarnjoj strani prve korice i na početnim neispisanim listovima nalaze se bilješke s područja fikha. Na kraju su također bilješke s područja fikha i fetve, te sadržaj, koji je tu prebačen i uvezan sa prvim listovima.

1916. ISTO **3885.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: قانون سلمانى

L. 49; 23,5 × 15. *Ta'līq* složen, pisan vještom rukom. Na listu 11 nalazi se mrlja, kojom je pismo zamazano. Papir bijel, glat, čvrst, neki listovi prosuti; povez polukožni, oštećen.

Rukopis potječe iz XII/XVIII stoljeća.

Na nutarnjoj strani prve korice zabilježeno je ime ranijeg vlasnika, koji je, čini nam se, ujedno i prepisivač (Mustafa, sin Muhamed-age Muhurdara, 1181/1767). Ispod toga je svakidanji vird imama Bergivije.

Na kraju su poučne izreke na arapskom jeziku sa turskim prevodom, — koje obično služe za naročitu vrstu gatanja, zatim bilje-

ške s područja fikha i fetve, te nekoliko stihova na turskom jeziku pobožnog sadržaja.

Iz Karađoz-begove biblioteke (v. bilješku na naslovnoj stranici).

1917. Zbirka (مجموع) . 2 **2922.**

1\. L. 1—61; 17 × 12. ISTO

U rukopisu je naslov:

قانون نامۀ جديد ابو السعود افندى

Ta'līq, pisan vještom rukom. U vrhu prve stranice je jednostavan unvan. Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim i širokim zlatnim, a ostale crvenom linijom. Po rubovima manjeg broja listova nalazi se nešto komentara. Papir bijel, tanji, čvrst; povez polukožni, omotan u zeleno platno.

2\. L. 61—82. معروضات ابو السعود — kraća zbirka fetvi, što ih je izdao Abu's-Su'ūd Aḥmad b. Muḥammad al-'Imādī, umro 982/2574 (v. br. 1727,[1]).

Rukopis potječe iz kraja XVIII ili početka XIX stoljeća.

Na kraju je bilješka na turskom jeziku, pisana slabim rukopisom, u kojoj se govori o razrezivanju poreza na neka sela, čini se u Anadolu, za izdržavanje vojske. Tu se navodi srez »Küçi Kebir« — كوچى كبير ? — koji naziv ne nalazimo u našim izvorima.

1918. ISTO **1940.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov:

سلطان سليمان قانون نامه لرى

Početak u ovom primjerku je:

الحمد لله رب العالمين والحمد لله الذى له ملك السموات والارض

L. 95; 20,5 × 15. *Ta'līq* krupniji, lijep, pisan vještom rukom. Stranice su obrubljene samo u prva tri lista. Papir tamnobijel, čvrst; povez polukožni.

Datum je na kraju nejasan. Držimo da prepis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku je sadržaj, pisan kasnije drugim rukopisom.

1919. Zbirka (مجموع) . 2 **1929.**

L. 130 (76 + 54); 19,5 × 12. *Ta'līq* i *nasḫ*. Papir tamnobijel i žućkast, glat; povez polukožni.

1\. L. 1—76. ISTO

U rukopisu je naslov:

سلطان سليمان خان زماننده ... اولان قانون نامەلرى در

Ta'līq sa nešto *nasḫa*, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Po rubovima listova ima dosta fetvi, među kojima se nalaze i fetve od muftija iz nekih naših gradova kao Sarajeva, Mostara, Foče, Pljevlja i Beograda. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

2\. L. 77—130. خيرى نامه

Poučni spjev vjersko-moralnog sadržaja na turskom jeziku. Navodi se još pod nazivima: نصيحت نامه i خيريه . Gornji naslov je od autora. Spjevao poznati turski pjesnik Yūsuf Nābī, umro 1124/1712. Pjesnik je ovaj spjev posvetio i namijenio svome sinu Hajruddīnu, prema čijem je imenu i dao gornji naslov (v. pod naslovom: سبب نظم نصيحت نامه , gdje kaže: ... ايلدم نامى خيرى نامه).

Flügel I, 671,[3] i 675; Pertsch (Berlin, t), 420; Rieu, 201; Bratislava, 353.

Početak:

حمد اول الله كريم الشانه

مبدع دائرۀ امكانه

Nasḫ u prvoj polovini i *riq'a* u drugoj, krupniji, pisani vještom rukom, u razmaknutim redovima. Stranice su uokvirene crvenom linijom.

Prepis oba djela potječe iz XVIII stoljeća, vjerovatno od istog prepisivača.

Na početku je sadržaj i bilješka s područja zemljišnog prava. Na kraju je dova i bilješka o osobinama jednog cvijeta.

1920. ISTO **1549.**

U rukopisu je naslov:

سلطان سليمان بن سليم خان زماننده وشيخ الاسلام ابو السعود افندى عصرنده قانون نامه لر

L. 70; 20 × 15,5. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Papir bijel, deblji, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Prepis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku je sadržaj. Na naslovnoj strani su stariji i noviji pečat Gazi Husrev-begove biblioteke. Na kraju su četiri neispisana lista.

1921. ISTO **651.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: سلطان سليمان قانونلرى
Rukopis je nepotpun na kraju.

L. 52; 24 × 17. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Po rubovima manjeg broja listova ima komentara. Papir bijel, deblji, glat; povez polukožni.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku su formulari službenih dopisa, među kojima i prepis predstavke, što je upućuju ugledni ljudi i stanovništvo Bijeljine preko svog kadije, a u kojoj se tuže na nepravilnosti zvorničkog mutesarifa Hasan-paše. Predstavka je datirana krajem zul-hidže 1210/1795, a potpisao ju je bijeljinski kadija Mustafa Edib. Tu je i prepis sudske odluke (صورت اعلام) travničkog kadije o troškovima za popravak nekoliko tvrđava u bosanskom vilajetu (Bihać, Izačić, Stara Ostrovica, Orašac, Havala, Novi, Dubica i Gradiška). Po tom su navedeni datumi (hronologija) istaknutih ličnosti i događaja od prvog čovjeka Adema do Hidžre, a zatim od Hidžre do potkraj šestog stoljeća. Nakon toga je zabilježen redoslijed osmanlijskih sultana, sa oznakom trajanja vladavine svakog od njih, — od početka do sultana Abdulmedžid-hana, — 1255/1839. — Poslije toga nalazi se bilješka, napisana slabim turskim stilom, u kojoj se kaže da je u Bosni godine 1230/1815, za vrijeme valije Sulejman-paše (Mustafa-pašazade, kako se navodi u bilješci), vladala velika nestašica u hrani, glad i skupoća. Na slijedećim listovima su dva kraća odlomka iz zemljišnih turskih zakona. Na kraju su zapisnici o diobi nasljedstva nekih osoba sa popisom podijeljenih stvari. Na nutarnjoj strani druge korice zabilježen je zapis protiv bola u stomku i crijevima, grča *(kolendž)*.

1922. قانون نامهٔ سلطان سليمان **1931.**

(قانون جديد)

Zbirka zakona i uredaba iz vremena sultana Sulejmana i drugih sultana, sa fetvama koje su izdali Ebus-Su'ūd, Ibn Kemāl-paša i najviše Muhammad Behā'ī. Sadrži propise o posjedovanju i nasljeđivanju zemljišta. Tu je, čini se, uvrštena i jedna varijanta ili verzija »Novog Zakona« (Qānūni-ğedīd) sultana Sulejmana, što ga je sabrao Muḥammad-efendi b. Muḥammad Orgīzāde, — kao u ranije navedenoj zbirci (v. br. 1901). Početak i uvod su ovdje isti kao u toj zbirci, ali se daljnji tekst i raspored razlikuju od rasporeda u gore navedenoj zbirci.

Početak: الحمد لله الذى له ملك السموات والارض

مسئله

ارض ميرى كايلرده ارض عشريه ديد كلريكدر يوخسه خراجيه ميدر

S početka su fetve raznih muftija, starijih i kasnijih, raspoređene pod naslovima الجواب – مسئله , — a potom brojni kraći kanuni iz vremena raznih sultana i paša.

L. 60; 19 × 12. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan veoma vještom rukom. Po rubovima mnogih listova ispisan je tekst sadržaja. Papir bijel glat, čvrst; povez polukožni.

Listovi od 61—72 su neispisani. Na listovima 73—74 nalaze se fetve od nekoliko bosanskih muftija i turski zakon za Hercegovinu o daćama na zemljište, nepotpun na kraju (قانون نامهٔ لواء هرسك). Na kraju su poučni stihovi na arapskom i turskom jeziku, te recept na turskom jeziku za neki lijek.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj strani je fetva koju je izdao Abdullāh, muftija u Užicu.

Uvakufio Muhamed-efendi Svrzo, sin Muhamed-agin (iz Sarajeva), 1930.

1923. اسكى قانون اراضى **1910.**

Stari turski zemljišni zakon.

Početak:

متوفانك يرلرى مرحمة اوغللرينه طپوسز عنايت اولنمشدر صاحب ارضه مراجعت ايتمزلر

وتمسك لازم دكلدر مجانا ضبط ايدرلر

L. 23; 22 × 17. *Ta'līq* složen, pisan uvježbanom rukom. Po rubovima listova s početka napisana su poglavlja. Papir tamnobijel, glat; povez papirni.

Prepis je dovršen 26. ševala 1226/1810.

حرر فى سنة ستة وعشرين ومائتين والف وستة وعشرين يوما من شوال

Uvakufio Mustafa Dženetić, za svoje muško potomstvo, 1289/1872 (v. bilješku i pečat u rukopisu).

1924. قانون نامهٔ سلطان احمد 2934.

Zakoni sultana Ahmeda (I) o zemljišnom posjedu (erazi-mirije) iz godine 1018/1609.

U rukopisu je naslov:

قانون نامهٔ سلطان احمد ارض میری یه متعلق اولوب حالا بومنوال اوزره عمل اولنه دیو
فرمان اولنمشدر سنه ١٠١٨

Početak:

اراضی میری یه ده یرلر وچایر تصرف ایلرایکن وفات ایدوب اوغللری وقیزلری

L. 17; 21 × 13. *Ta'līq* sa nešto *riq'e*, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Papir tamnobijel, listovi dohvaćeni vlagom; poveza nema.

Prepis je dovršen u gradu »Karaveria« (nedaleko Soluna — Grčka), 1093/1682.

U bilješci na kraju, koja o tom govori, kaže se pogrešno da je prepisao Muṣṭafa b. Muḥammad al-Bulivi

تمت هذه القوانين السلطانية عن يد اضعف العباد مصطفى بن محمد البولوى رحمة الله
عليها .. فى بلدة قره فريه فى سنة ثلث وتسعين بعد الالف

To je pogrešno zabilježeno u pogledu prepisivača, jer ovaj primjerak nije prepisao navedeni prepisivač, nego drugi, nešto kasniji, koji svog imena nije potpisao. Muṣṭafa b. Muḥammad pak bio je veliki učenjak i kratko vrijeme šejhul-islam. On je iz grada Buli (vilajet Kastamunija, — Mala Azija). Bio je u progonstvu u Egiptu, gdje je i umro oko godine 1085/1674. Proučavanjem te bilješke dolazimo do zaključka da je navedeni učenjak bio prepisao jedan primjerak ovog zakona za sebe. Iz toga njegova primjerka prepisan je ovaj primjerak, u kome je prepisivač prepisao i njegov potpis, izostavivši svoj potpis, a dodajući samo svoje mjesto boravka i datum svog prepisa.

Na kraju je početak neke risale (رسالهٔ عجیبه ومقالهٔ غریبه) na turskom jeziku, u kojoj se nepoznati sastavljač tuži na zle i pokvarene ljude, koje svugdje u društvu susreće u raznim ulogama i uniformama. Revoltiran takvom pojavom, on te ljude proklinje i »pogrdnim riječima psuje«, — kako to sam u početku kaže. Primjerak je nepotpun, jer su neki listovi otkinuti i izgubljeni.

Početak je:

سبب تألیف رسالهٔ عجیبه وموجب تدقیق مقالهٔ غریبه اولدرکه بوسجن دار دنیانك الم
وشدتندن خاطر پریشان اولوب خلقك کندو عیلرینه تقید وادراك اتمیوب ارباب دله
اضطراب ورد کلرتکدن فی اختیار لسانه کلن ناشایسته کلمات ایله شتمه باشلدم

Prepisano istim rukopisom kao prethodno djelo.

1925. ISTO 1916.

U rukopisu je naslov:

قانون نامهٔ سلطان احمد خان ارض میریه متعلق

L. 18; 21 × 15. *Ta'līq*, pisan veoma vještom rukom. Po rubovima listova napisani su naslovi pojedinih pitanja (paragrafa). Papir tamnobijel, deblji, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Prepis potječe iz XVIII stoljeća.

Na listovima 19—26 nalaze se Abus-Su'ūdove fetve iz njegove zbirke *Ma'rūdāt* — معروضات ابی السعود (v. br. 1727,[1]). Na listovima 27—38 su razne fetve od raznih muftija, te izvadak iz rada o pitanjima dokazivanja pred sudom — ترجيح البينات .

Na nutarnjoj strani druge korice nalazi se recept za neki lijek.

Uvakufio Dženetić Mustafa-beg, — kako je zabilježeno na kraju

1926. قانون نامهٔ تیماری 1644.

Zakon o timarima. Gornji naslov zabilježen je u rukopisu kasnije.

Početak je:

قانون برکمسنه نك تیماری طبراغنده اسباب دفترده حاصل یازلسه اول ذکر من برسنه
یورر ایسه التمش آقچه رسم

L. 13; 22,5 × 16,5. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom. Papir tamnobijel, glat; povez polukožni, nov.

Prepisao Aḥmad b. 'Omar, 1171/1757.

(تمت الكتاب ... احمد بن عمر ... سنة ١١٧١)

Na naslovnoj strani su tri recepta na turskom jeziku za lijekove. Na kraju su bilješke s područja arapskog jezika, — izblijedile.

1927. الاحكام المرعية فى الاراضى الاميرية 2234.

Zakon o posjedu i korišćenju zemljišta *erāzi-mīrī*. Sabrao i sastavio šeyḫul-islām Aḥmed 'Ārif Ḥikmet, umro 1275/1858.

Ismā'īl-paša, Ḏail I, 37; Kairo, t, 62.

Početak:

الحمد لله حمدا يواق نعمه والصلاة على من لا نبى بعده اما بعد فلما اشتبه بعض احكام الاراضى وكثر عنه السؤال اردت ان اجمع ما عليه العمل من القوانين السلطانية ... وسميته بالاحكام المرعية ... القانون السلطانى ممالك محروسه شاهانه ده

Djelo je uglavnom izrađeno u obliku fetvi.

L. 31; 20 × 15. *Ta'līq* sa nešto *riq'e*, pisani manje vještom rukom. Papir žućkast, tanak, slabiji; povez kožni, jednostavan.

Prepis dovršen 5. ševvala 1269/1852.

1928. مكتب نواب تشكيل وكشادى حقنده تنظيم اولنان نظامنامه در 3556.

Uredba na turskom jeziku — od 17 članova, o osnivanju i otvaranju Šerijatske sudačke škole u Sarajevu, — bez datuma.

Početak:

برنجى ماده بوسنه وهرسك محاكم شرعيه لرنده استخدام اولنجق مأمورين

L. 2; 22 × 15,5. *Riq'a*, litografija. Papir tamnobijel, slab; poveza nema.

(Šerijatska sudačka škola u Sarajevu osnovana je 1887. godine, i kao takva radila je do godine 1937. Te godine pretvorena je u Višu islamsku šerijatsko-teološku školu, koja je prestala sa radom 1945. godine. Naša Šerijatska sudačka škola služila je *nekima u Egiptu kao uzor*, kada se radilo o osnivanju takve škole — مدرسة القضاء الشرعى — u Kairu, godine 1905—1907, — v. Maḥmūd b. Muḥammad b. Armūs, *Tarīḫ al-qaḍā' fi'l-islām*, Kairo 1934, str. 232—33).

POSTUPAK PRED ŠERIATSKIM SUDOVIMA

(ADAB AL — QADI, AS — SUKŪK

Turski

1929. تحفة القضاة ونزهة الولاة 2010.

Zbirka formulara za sudske isprave i akte *(sakk)*, napisana jednim dijelom na arapskom, a drugim, većim dijelom, na turskom jeziku. Napisao neki Šam'ullāh, godine 999/1590, kako je to rečeno u uvodu. Na završetku pak (v. list 143), pisac kaže da je djelo dovršio 10. rebiul-ahira 998/1589. Pisac je živio i radio za vrijeme sultana Murat-hana III (982/1574—1003/1594), — kako to sve sam kaže u uvodu. Inače, o njemu i ovom njegovom djelu ne nalazimo spomena u izvorima koji su nam pristupačni.

Na završetku pak (v. list 142 koji je pogrešno uvezan), napisano je ime pisca: Š e m 'ī.

(.. تمام اولدی بونزهة قضاته ایله شمعی بونی تحفه)

U svom nejasno pisanom uvodu pisac kaže da je napisao, i podnio sultanu Muratu, i djelo s područja tesavvufa, pod naslovom: تحفة العاشقين. (Ni o tom djelu ne nalazimo spomena u nama pristupačnim izvorima). Tu navodi i učenike 'Iwaḍ Bālī-efendije: Hamza Čelebi-efendiju i Brusevī Eflātūnzāde i kaže da su ovi pisali o sakku ranije. Njega su nagovorili da piše i on o tom, jer je sposoban za to. Navodi da je bio kadija grada Dimotika (južno od Jedrene, u dolini rijeke Marice, u grčkom dijelu Trakije), i da mnogi kadije njegova vremena nisu imali potrebnog znanja o nauci sakka *(ilmi-sakk)*. Za pisanje sakka potrebno je, kaže, pet znanosti, koje nabraja. Djelo je raspoređeno na deset poglavlja *(bāb)*.

(Istina, pod nazivom *Šam'ī* ima više učenjaka, pa nije jasno ko je od njih pisac našeg djela).

Početak je u stihovima (8 dvostiha):

حمدلی حد اول خالق ازله   شکرلی عد خدای لم یزله

.....

لو کان فیهما آلهة الا الله لفسدتا ..

اما بعد بو محنت چش زاوية بيت الحزن وغربت كش .. فقير وحقير .. اعنى شمع الله بر حزين .. طقوزيوز طقسان طقوز .. اواخرنده اخر اولوپ اون باب اوزره عربى وتركى ايليوپ .. اولكى باب عنوان صكوك بيانده در

Posljednje poglavlje ovdje je:

شهادتك يول شاهدلرى مقبول اولدقد نصكره انها اولنان نقل شهادتك امضاسيدر .

L. 156; 21 × 15. *Nasḫ* i *ta'līq* pomiješani, krupniji, pisani vještom rukom, u razmaknutim redovima. U vrhu prve stranice je lijep manji unvan, u kome je upisan gornji naslov bijelom bojom na zlatnoj podlozi. Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim i širom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Na rubovima su ispisane formule za potvrde i potpis sudije. Papir tamnobijel, glat, krhak, neki listovi s početka oštećeni su dugom upotrebom, a dva su pogrešno stavljena i uvezana između listova 3—4. Na kraju su također neki listovi ispremetani. Povez polukožni.

Rukopis potječe iz prve polovine XI/XVII stoljeća. Navedena bilješka sa datumom koja se nalazi na završetku,

(قد تم هذا الكتاب النادر .. فى اليوم العاشر شهر ربيع الآخر من شهور سنة ثمان وتسعين وتسعمائة)

odnosi se, držimo, na pisanje djela, a ne na ovaj prepis.

Na početku su kraće bilješke i potvrde (temessuk) iz godine 1054—5/1644. Na jednoj potvrdi potpisan je Nerkesi-efendi, a na drugoj Jusuf b. Nesūh es-Sofijevī (iz Sofije), kadija Albanskog Beograda — (Berat). Na naslovnoj strani su poučni stihovi na arapskom, turskom i perzijskom jeziku, koncept jednog pisma; te recept za jedan lijek. Na kraju je prijava građana i dokumenat suda u Beogradu o nekom nasilniku i podmitljivcu Mehmedu (vjerovatno da je riječ o Mehmed-agi Fočiću dahiji), — prijave (arzi-hal) i potvrde (temessuk).

Iz biblioteke Fejzijje medrese.

1930. Zbirka (مجموع) , 2 2052.

Svezak sadrži dva djela sa područja sakka, ali različitog sadržaja i formata.

L. 158 (18 + 140); 18 × 13 i 20,5 × 15. Papir tamnobijel i bijel; povez kožni, jednostavan, oštećen.

1. L. 1—18. (صك)

Formulari sudskih isprava, od nepoznatog sabirača. Raspoređeno na sedam poglavlja (*faṣl*). Gornji naslov je zabilježen kasnije, prema sadržaju. Neki su listovi pri povezu ispremetani, a neki su izgubljeni tako da je primjerak nepotpun.

Početak poslije besmele:

حمد لا يعد وثناى بى حد اول خالق كائنات ورازق موجودات جنابنه اولسون .. بوندن صكره بلكل كه علم صكوك غايت بلنمسى لازم ومهم علملر اكثر قضاة ونواب بوفنده غافل اولمله .. و بدى فصل اوزره قلدم

Posljednji podnaslov je: رسم طپو بويله بازيلور

Riqīa-dīwanī krupnija, pisana vještom rukom. U pisanju ima grešaka. Listovi su dohvaćeni vlagom, tako da je pismo mjestimice znatno oštećeno.

Prepis ili sastav dovršn krajem zul-kade 1009/1600.

(تمت الكتاب .. تحريرا فى اواخر ذى القعدة سنة تسع والف)

Prema tome, ovo bi bio jedan od starijih sakkova.

2. L. 19—160. صك شانى او كتاب الصكوك

Knjiga formulara (*sakk*). Sastavio Muḥammad b. Derviš Muḥammad Šānī al-Edirnewī (iz Jedrene), koji je, vjerovatno, živio i radio u drugoj polovini X/XVI i početku XVII stoljeća. Prema bilješci na završetku, koja se nalazi u drugim primjercima (v. slijedeći broj), držimo da je ovaj rad dovršio 1024/1615. Služio je kao pisar u raznim šerijatskim sudovima Turskog carstva. Ovaj rad je rasporedio na deset poglavlja. Primjerak je nepotpun s početka za jedan list. Gornji naslov je zabilježen kasnije u rukopisu. Biografija pisca nije nam poznata. Sami naziv Š a n i različito je naveden u raznim primjercima, rukopisnim i štampanim (Ṯānī, Ṯenā'ī).

ḪḪ II, 1080; Defter Kutubhanei — Es'ad-efendi, 49.

Početak, prema drugim primjercima glasi:

سر دفتر صكوك ومحاضر وديباجۀ حجج ومناشر اولمغه اليق واولى .. وبعد ارباب علم وعرفان روشن وظاهر واصحاب فهم واذعان عيان وباهر دركه .. وبو داعى فقير .. محمد بن درويش محمد الشهير بشانى الادرنوى اكثر زمانده محاكم بلدانده خادم شرع خطير اولمغله

Ta'līq, pisan vještom rukom u proredu. Mnogi su listovi, naročito pri kraju, dohvaćeni vlagom, tako da je pismo mjestimice oštećeno.

Prepis dovršen u ponedjeljak 10. džumadel-ula 1052/1642.

(وقد كان الفراغ من تنميقها وتحريرها يوم الاثنين الذى هو اليوم العاشر من اولى الجمادين

المنتظم فى سلك شهور سنة اثنى وخمسين والف)

Držimo da se to odnosi na datum prepisa ovog primjerka, ili, vjerovatno, na datum originala, iz koga je ovaj primjerak prepisan.

Na kraju je nekoliko lista ispunjeno formularima, fetvama i kraćim bilješkama, koje su izbrisane usljed vlage.

1931. ISTO kao br. 1930,[2] **3624.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: صك شانى

L. 144; 19 × 13,5. *Ta'līq* sitniji, složen, pisan vještom rukom. Papir bijel, deblji, čvrst, nekoliko lista s početka i na kraju dohvaćeni su vlagom i potamnili; povez kožni, jednostavan.

Na završetku je bilješka na arapskom jeziku, u kojoj se kaže da je rad dovršen u ponedjeljak 10. džumadel-ula 1024/1615.

وقد كان الفراغ من تنميقها وتحريرها وتسويدها يوم الاثنين الذى هو اليوم العاشر من اولى

الجمادين المنتظم فى سلك شهور سنة اربع وعشرين والف من الهجرة .

Nije sasvim jasno, da li se taj datum odnosi na sastav djela ili na njegov prepis. Držimo da je to datum autora, kojim je on označio vrijeme završetka svog rada, a prepisivač da nije uopće stavio svog datuma. Bilješku je neko namjerno precrtao.

Prepis (po tome), potječe iz XVII ili XVIII stoljeća. Na naslovnoj strani su kraće bilješke s područja *sakka*.

Iz Karađoz-begove biblioteke.

1932. Zbirka (مجموع), 4 **4242.**

L. 188; 20 × 14. Stranice su obrubljene crvenom linijom. Papir tamnobijel, malim dijelom zelen i bijel; povez polukožni, oštećen, prva korica otkinuta i izgubljena.

1. L. 1—75. ISTO kao br. 1930,[2]

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: صك شانى. Primjerak je nepotpun s početka za dva lista.

Ta'līq, pisan vještom rukom, na brzinu. U pisanju ima grešaka.

Prepis, ili sastav, dovršen u ponedjeljak 10. džumadel-ula 1024/1615, — dakle istog datuma, koji je zabilježen u prethodnom rukopisu? Ta činjenica što je datum zabilježen istim riječima u dva primjerka, utvrđuje nas u mišljenju da se tu radi o datumu sastava, — osim ako je ovdje riječ o originalu i njegovom prepisu, u kome je naveden datum originala, a datum prepisa izostavljen.

(وقد كان الفراغ من تنميقها وتحريرها وتسويدها يوم الاثنين الذى هو اليوم العاشر من

اولى الجمادين المنتظم فى سلك شهور سنة اربع وعشرين والف)

Na listovima 75b—77 nalaze se također razni kraći formulari.

2. L. 78—82. (رسالة فى توريث ذوى الارحام)

Kraća risala na arapskom jziku o nasljeđivanju kategorije nasljednika zvanih *ḏevul-erḥām*, od nepoznatog pisca. Gornji naslov dat je prema sadržaju.

Početak:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام .. وبعد فان مباحث توريث ذوى الارحام فى

علم الفرائض اتم غموضة واكمل اشكالا واجل صعوبة

Završetak je:

واذا جمعت هذه الانصباء المرقومة بازاء الفروع كانت ستين فعلى هذا اصل المسئلة اربعة

والمضروب خمسة والمبلغ ستون الحمد لله على التمام

Ta'līq, sa nešto *nasḫa*, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Istaknute riječi podvučene su crvenom crticom.

3. L. 82—123. المنهاج

شرح فرائض السجاوندى

Komentar djelu *as-Sirāǧiya*, s područja nasljednog prava, v. br. 1795,[3].

Pismo kao prethodno, od iste ruke.

4. L. 123b—188. (ترجمة السراجية وشرحها بالتركية)

Prevod i kraći komentar djela *as-Sirāǧiya*, na turskom jeziku, od nepoznatog prevodioca, — v. br. 1864.

Primjerak je nepotpun na kraju i malo različitog teksta od ranije navedenog primjerka.

Pismo pod t. t. 2—4 isto, od istog prepisivača, koji je ta djela prepisao u XVIII stoljeću.

Na kraju su fetve i bilješke s područja *ferāiḍa* i *sakka*. Među bilješkama nalazi se i jedno rješenje suda u Valjevu iz 1155/1742, koje se odnosi na trojicu janičara (Mustafa-baša, Muharem-baša i

Sulejman-baša), koje tuži neki Milić iz sela Divci (Valjevo). — Tu je i murasela valjevskog kadije Ibrahima iz godine 1159/1746, upućena valjevskom mutesellimu, povodom krađe i klanja jedne krave, koju je građanin Valjeva Salih povjerio na čuvanje kao amanet jednom *zimiji* u selu Dupljaj, a koju su hajduci iz okolnih sela ukrali. Među kraćim bilješkama je i datum smrti jedne osobe (Ali-beg, sin Sulejman-age, nastanjen u Maglaju, u mahali Zagrad, 12. rebiul-ahira 1185/1771) i dr. Na posljednjem listu je mali lični pečat.

1933. روضة القضاة **415.**

Zbirka formulara raznih sudskih isprava (sakk). Napisao Muṣṭafa b. Šayḫ Muhammad ar-Rūmī al-Ḥanafī (Ibn *aš-Šayḫ*), umro 1097/1685.

Ismā'īl-paša, Ḍail I, 596.

Pisac je bio pisar u Šerijatskom sudu u Istanbulu, a poslije kadija u gradu Magnisa. U uvodu dalje kaže da je ovaj svoj rad radio u dva sveska. Prvi svezak izradio je prije ovog drugog na dvadeset godina. Rukopis je nedovršen na kraju.

Početak poslije besmele:

الحمد لله ملهم الخير والصواب وبعد .. مصطفى بن الشيخ محمد وقتاكه عمر اكتساب

علم شريفه صرف ايدوب

L. 260; 28,5 × 16. *Ta'līq*, pisan voma vještom rukom. Po rubovima listova, naročito s početka i u sredini, ima dosta komentara i fetvi od nekih naših muftija. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni.

Prepis potječe iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu je sadržaj. Ispod toga su krupnom kaligrafijom pisani stihovi našeg pjesnika Muhlisije o kadijama. Na slijedećim listovima nalazi se ime i lični pečat ranijeg vlasnika (el-Hadž Mustafa Kabil-agazade, — Kabilagić — el-Ihlevi, — iz Livna, financijski službenik u Bosni), te formulari nekih podnesaka. Na kraju je jedna fetva, formule za sudske potvrde i dva recepta na turskom jeziku za liječenje očiju i protiv mujasila.

Iz Kantamirine biblioteke.

1934. بضاعة الحكام في احكام الأحكام **4131.**

(صك حاجب زاده)

Knjiga formulara za pisanje raznih sudskih isprava *(sakk)*. Napisao Muḥammad b. Muṣṭafa b. Maḥmūd Ḥāğibzāde al-Istanbūlī, umro 1100/1688 (v. br. 1879,[5]). Rad je mnogo upotrebljavan u praksi kadija. Raspoređen je na 23 poglavlja i zaglavak *(ḫātime)*.

L. 205; 21,5 × 14,5. *Ta'līq*, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Po rubovima nekih listova ima komentara i dijelova teksta. Papir bijel i tamnobijel, čvrst, listovi su mjestimice dohvaćeni vlagom; povez kožni, oštećen.

Prepisao Aḥmad Bosnawīzāde (Bošnjaković) el-Uskudārī, krajem safera 1106/1694.

(تم تحرير هذا الكتاب عن يد اضعف العباد احمد الشهير بيوسنوى زاده الاسكدارى

في اواخر صفر الخير لسنة ست ومائة والف)

Na početku ima nekoliko neispisanih lista, koji su dohvaćeni vlagom. Zatim slijede imena i lični pečati dvojice ranijih vlasnika, od kojih je jedno namjerno izbrisano, a drugo je izblijedjelo, pa se teško čita (Abdullah Hulūsizade el-Bosnevi). Na slijedećih dvadeset lista nalaze se razne bilješke i izvaci: praktična pravila za izračunavanje postotka godišnje dobiti (kamate) od nekog iznosa (قاعده شرعيه در بر مبلغك اوني اون بردن برسنه ده نه اولور), rješenje o prelazu nekog zemljišta kod Varne u posjed vakufa, kraće bilješke s područja fikha i fetve, kategorije pravnika *(ṭabaqāt al-fuqahā)*, izvadak iz osmanlijskog zemljišnog zakona

(قانون نامهٔ آل عثمان : بر رعيت قريه سندن قالقوب آخر سپاهينك قريه سنه وارسه

قانون قديم بويله دركه)

Tu je i kraći izvadak iz zbirke fetvi muftije Abus-Su'ūda (معروضات أبي السعود, v. br. 1727,[1]), datum rođenja četvorice velikih imama, imena turskih sultana i datum njihova zasjedanja na prijesto kronološkim redom od sultana Mustafe, sina Ahmed-hana, 1171/1757, četvrti stepen turskih odlikovanja (رتبهٔ رابعه), sadržaj, pisan rukom prepisivača i prepis nekog pisma na turskom jeziku.

Na kraju, na 23 lista, nalaze se formulari raznih isprava, arapsko-turski nazivi za razne vrste zanatlija (اسماء اهل الصنائع), pismo *(arzu-hal)* upućeno kadi-askeru, nekoliko neispisanih lista, dohvaćenih vlagom, od kojih je na jednom zabilježen račun, u kome neko navodi da je predao ocu svoga sluge Jovana, Savi, određenu svotu i na posljednjem listu potvrda o sklapanju braka između Muhameda, sina Ibrahim-efendije iz Žepča, i Fatime, kćeri Mustafine, — godine 1172/1758.

1935. ISTO **1050.**

U rukopisu je zabilježen naslov kasnije: صك حاجب زاده

L. 236; 21,5 × 16. *Nasḫ*, sitniji, složen, pisan rukom vještog kaligrafa. Papir tamnobijel; povez kožni, sa pozlaćenim ornamentima na sredini korica, oštećen.

Prepisao Muḥammad Ḥalīmī, 22. rebiul-evvela 1174/1760.

(تم الكتاب .. عن يد الحقير محمد حليمى .. اليوم الثانى والعشرين من شهر ربيع الاول لسنة اربع وسبعين ومائة والف)

Na nutarnjoj strani prve korice zabilježena su neka potraživanja (dugovi). Na početku je sadržaj i formulari za dvije isprave. Na naslovnoj strani je zabilježena tajanstvena riječ. Tu je i bilješka sa imenom i ličnim pečatom prepisivača kao vlasnika rukopisa. U bilješci se navodi, da je bio pisar *(katib)* divana Sulejman-paše i pomoćnik defterdara (kethodai-defter) pokrajine Džezaira (Alžir). Ispod toga su pečati Gazi Husrev-begove biblioteke. Na kraju je zabilježeno nekoliko fetvi i jedna sudska isprava.

Iz biblioteke Muhamed Enverije Kadića.

1936. ISTO **1052.**

U rukopisu je zabilježen naslov:

الصك المسمى بضاعة الحكام فى احكام الاحكام

L. 95; 21 × 14,5. *Ta'līq*, sitniji, složn, pisan vještom rukom, u zbijenim redovima. Prve dvije stranice ukrašene su sa tri tanke crne, jednom crvenom i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Papir bijel, deblji, glat; povez kožni, sa ornamentima na koricama; oštećen.

Rukopis potječe iz XVIII stoljeća.

Na kraju ima pedeset lista neispisanih.

Uvakufio Ismet-efendija Svrzo, sin Vejsil-efendije, iz Sarajeva (v. bilješku na naslovnoj stranici).

1937. ISTO **4517.**

L. 232; 26,5 × 15. *Nasḫ* specifičan, lijep, pisan vještom rukom. Istaknute riječi s početka podvučene su crvenom crticom, a poslije pisane crvenim mastilom. Stranice i rubovi obrubljeni su crvenim linijama. Po marginama listova u prvoj polovini ima dosta komentara i bilježaka, pisanih rukom istog prepisivača. Papir bijel, glat, čvrst, mjestimice potamnio. Povez kožni, znatno oštećen i rastavljen od listova, koji su prosuti.

Prepis je iz XVIII stoljeća.

Na početku je više lista ispunjeno raznim bilješkama o istoj temi. Među bilješkama ima i nekoliko hadisa, te kratak munadžat (molitva) od Ibn Kemal-paše. U jednoj bilješci bez datuma kaže se da je vlasnik ovog rukopisa Hasan Nail b. Muhamed el-Fočevi (iz Foče), koji je uzeo (kupio?) isti od učenika Džabića. Jedna bilješka sadrži zapis za postizanje želje.

Na kraju su također formulari službenih dokumenata, pisani kasnije, — te jedan recept za lijek.

Poklon Ahmeda Selimovića, kadije.

1938. ISTO **1729.**

U rukopisu je naslov: صك ابن حاجب

L. 103; 22 × 15. *Ta'līq*, pisan širokim perom, vještom rukom. U pisanju ima grešaka. Papir tamno-žućkast i mjestimice bijel; povez polukožni, sa oštećenim zatvaračem.

Prepis potječe iz XIX stoljeća. Sudeći po rukopisu, prepisivač je 'Abdulbāqī Ğīno.

Na početku je sadržaj, pisan rukom prepisivača.

Uvakufio Abdulbaki-efendi Džino-zade, 1284/1867.

1939. منافع القضاة **1330.**

Djelo o sudstvu i o postupku šerijatskih sudova. Napisao Ḥāğ 'Alī b. al-Ḥağğ Murad. To je prema podacima koje nalazimo u uvodu rukopisa. Inače, o ovom djelu i njegovom autoru ne nalazimo spomena u katalozima i bibliografskim izvorima koji su nam pristupačni. Naslov u rukopisu, napisan rukom prepisivača u vrhu prve stranice, crvenim mastilom, glasi:

كتاب منافع القاضى من تأليف حاج على بن مراد انه يستخرج من الكتب المعتبرة

Ovaj šerijatski postupnik je sabran po raznim fikhskim djelima. U uvodu pisac kaže da je zapazio, kada je postao kadija, da mnoge sudije nemaju pojma o sudstvu i sudskom postupku, pa je izradio ovaj praktični priručnik o tim pitanjima, da bi im pomogao. Rad se, pored naslova, naziva općim imenom *risale* i raspoređen je na šest glava *(maṭla', manfa'* i *maqṭa')*, od kojih svaka ima više podnaslova.

Početak:

الحمد لله العليم . الذى اظهر حقايق العلم بأقلام العلماء الاعلام . الكريم الذى ازهر حدايق الفضل بانفاس عباده أئمة الاسلام .. وبعد بوعبد حقير .. قضائيله منصب قضايه مبتلا اولدقده قضاة ونواب اكثر طائفة احوال قضادن بى خبر بولوپ اعانة لهم تمهيد قواعد اعمال شريعت نبويه وتشييد قوانين مصطفويه عليه السلام .. وبلا علم كتابت صكوك وسجلات ومعرفت شروط وثائق وقبالات دست تيسير ويد امكانده اولمامين بوافتاده وخاك نهاده اضعف العباد حاجى على بن الحاج مراد قصد ايلديكى مسائل اداب قضاة وشروط كتابت حجج وسجلات متعلق اولانى زبان تركيله بر رساله ايدم ..وبو رسالۀ بر مطلع واوچ منفع وبر مقطع اوزره مرتب ايدوب منافع القضاة اسميله تسميه ايلدم .

L. 131; 22,5 × 13. *Ta'līq* sitan, složen, pisan uvježbanom rukom, ali u pismu i stilu ima grešaka. Po rubovima nekih listova ima nešto bilježaka koje se odnose na tekst. Papir tamno-bijel i tamno-zatvorene boje, listovi dohvaćeni vlagom, naročito pri kraju; povez kožni.

Prepis potiče, a vjerovatno i sastav, iz XVII stoljeća.

Na naslovnoj stranici nalazi se naslov djela, napisan mnogo kasnije (كتاب منافع القضاة للحاج على بن الحاج مراد) . Tu je i jedna krupno pisana bilješka na arapskom jeziku, u kojoj se kaže da je vlasnik ovog rukopisa Osman Nuri b. Mustafa, kadija u Duvnu privremeno i vekil inspektora (mufetiša) Haremejna, u kadiluku Ihtiman (grad u evropskoj Turskoj, blizu bugarske granice —

تملكه العبد الفقير عثمان نورى بن مصطفى القاضى بقضاء دوغنه موقتا وكيل مفتش الحرمين المحترمين بقضاء احتمان عفى عنه)

Ispod toga je njegov lični mali pečat, u kome je upisan datum 1110/1698. godina. Na istoj stranici je još i pečat ove biblioteke. Nekoliko lista na kraju sadrže mnoge bilješke, uglavnom iz financijskog poslovanja (pozajmice i dugovi). Ima i nekoliko poučnih stihova na turskom jeziku.

متوفانك محلول اولان يرى قزى وار ايسه قزينه يوق ايسه لابوين قرنداشنه يوق ايسه

Na pretposljednjem listu nalazi se kraći zakon o zemljišnom posjedu pod naslovom: قانون نامه جديد عقارى . Početak mu je:
Na gornjem rubu listova nalaze se rečenice pomoću kojih se gata.

Poklon dra Muniba Muidovića.

1940. (قطعة من صك) 182.

Fragment nekog carigradskog sakka iz XVII stoljeća.

Početak je:

صك صادق بالشرع مطابق عما فيه مخبر وناطق هو انه لما ظهر وتبين لدى الحاكم

L. 8; 31 × 11. *Ta'līq*, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Na kraju je jedan list iz neke kanun-name o zemljišnim dačama, ispisan drugim, slabijim rukopisom. Papir tamno-bijel, deblji, listovi su prosuti, dohvaćeni vlagom; povez papirni.

Rukopis potječe iz XVII stoljeća.

1941. (قطعة من صك) 3091.

Fragment nekog sakka iz XVII stoljeća. Sadrži dokumente, koji se odnose na Tuzlu.

Početak je ovdje:

ملحة زير قصبه سنده امام افنديلر ومؤذن وسائر جماعت مسلمين بعد السلام خلاصة كلام بودركه

To je pozivnica, nalog (murasela), u vezi organizovanja odbrane od »pljačkaša i razbojnika«.

L. 18; 20 × 14,5. *Riq'a*, pisana vještom rukom. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni, jednostavan.

Lični pečati, koji se nalaze u rukopisu, nečitljivi su.

Iz biblioteke Fejzijje medrese (v. pečat na rubu predzadnjeg lista).

1942. كتاب الصك 557.

Sakk od nepoznatog sastavljača. Rukopis je bez naslova i bez uvoda. Gornji naslov je zabilježen u rukopisu kasnije, prema sadržaju. Na donjem i gornjem prerezu listova neko je napisao naslov: (صك مصرى) (»misirski sakk«), što nam nije jasno, šta to, u stvari, znači. Moglo bi biti da je ovaj sakk izrađen po nekom misirskom uzoru, ili mu je sastavljač, ili možda naručitelj, čovjek zvani Misri. (U Sarajevu je živio u XVIII stoljeću onda poznati kaligraf Hasan Misri).

Svi konkretni primjeri i slučajevi, opisani u ovom sakku, uzeti su iz zbivanja na području Bosne i Hercegovine, a naročito u oko-

lini grada Sarajeva — i iz sudske prakse naših bosanskohercegovačkih šerijatskih sudova, uglavnom krajem XVII i u XVIII stoljeću. Na osnovu toga zaključujemo da je sastavljač, odnosno sabirač, ovog *sakka* neki naš čovjek koji je, zapravo, samo sabrao ono što je našao u praksi raznih naših kadija, a nije sam sastavljao formulare za uzor, kako su to radili neki sposobni pisari *(katibi)*. U *sakku* se često navode interesantni slučajevi iz raznih društvenih zbivanja i života, i iz sudske prakse u našim krarjevima, pa iako su imena lica ili mjesta, i datumi, često izostavljeni, ipak smatramo da navedeni primjeri, i zbirka u cjelosti, imaju značaj i istorijsku vrijednost za upoznavanje naše društvene i kulturne prošlosti. *Sakk* nema jezične, stilske ili neke bitne specifičnosti.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se bilješka, iz koje se razumije, da je prepisivač i vlasnik ovog rukopisa neki Muhamed Seid Kurevizade (محمد سعيد قروى زاده فقير نائل اولمش بطريق التحرير). Ista ova bilješka nalazi se još na dva rukopisa ovog *sakka* u ovoj biblioteci, iz čega se može zaključiti da se dotični prepisivač bavio prepisivanjem sakkova, koje je prodavao. Da li je on, možda, u isto vrijeme, i sabirač ovog *sakka*, ne može se sa sigurnošću ništa reći, ali bi se moglo misliti, da jest. No, ni na jednom od svojih prepisanih primjeraka nije se potpisao kao sastavljač (autor). Da napomenemo i to, da se zna, da je u Sarajevu živjela porodica Kurevi-zade. Njen član Sulejman-efendija Kurevija spominje se u Bašeskijinom ljetopisu (str. 201).

Kako knjiga nema svog uvoda, nema ni svog početka, nego odmah počinje formularom jedne vakufname, čiji je početak:

الحمد لله الملك الستار الحليم الغفار الذى جعل الصدقة الجارية سببا للنجاة من النار
ووسيلة الى دخول الجنة

L. 163; 22 × 14,5. *Ta'līq*, pisan vještom rukom. Prve dvije stranice obrubljene su tankim crnim i širokom zlatnom linijom. Između redaka na ove dvije stranice nalaze se jednostavni zlatni ukrasi. Papir bijel, deblji, glat; povez polukožni.

Prepis potječe iz prve polovine XIX stoljeća (1264/1847?), kako se to razumije iz bilješke na kraju, koja je pisana rukom prepisivača.

Na prvom zaštitnom listu su imena ranijih vlasnika (navedeni prepisivač Muhamed Seid; Mustafa Fehmizade, koji kaže da je rukopis kupio za sedam groša), te formular jedne isprave (berata). Na početku je detaljan sadržaj, napisan crvenim mastilom, rukom prepisivača. Na kraju su bilješke s područja sakka.

Uvakufio Hasan-efendi Bōjo-zāde.

1943. ISTO **1950.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: صك

L. 186; 22 × 14. Pismo kao u prethodnom rukopisu, od istog prepisivača. Po rubovima nekih listova ima nešto komentara i dodataka, pisanih također rukom istog prepisivača. Na kraju ima nekoliko formulara više nego u prethodnim primjercima. Papir žućkast, čvrst, listovi u drugoj polovini pri dnu dohvaćeni su vlagom; povez polukožni, oštećen.

Datum prepisa je kao gore.

Na nutarnjoj strani prve korice nalazi se bilješka, u kojoj se kaže da su nabavljene dvije knjige (حل المشكلات—لغت اخرى), i predane muteveliji za biblioteku Simzade medrese, te stihovi pjesnika N e f ī-je. Na početku su kraće bilješke s područja sakka, fetve, poučni stihovi na turskom jeziku i sadržaj. Poslije sadržaja nalazi se prepis murasele iz 1210/1795. u vezi hajduka i odmetnika koji uznemiruju seljake i čine razne zločine u okolini Rakove Noge kod Sarajeva. Na kraju se nalaze formulari, datum Careve ćuprije u stihovima (تاريخ جسر خنكار), nekoliko stihova i kraće bilješke s područja *sakka*.

1944. ISTO **1172.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: صك

L. 151; 22 × 14. Pismo kao prethodno, pisano rukom istog prepisivača. Cjelokupna obrada je kao u prethodna dva primjerka. Pismo je na prve dvije stranice djelomično zamrljano. Papir žućkast i tamnobijel, glat, čvrst; povez polukožni, oštećen.

Datum prepisa je kao kod prethodnih primjeraka.

Na početku je ime prepisivača kao gore, i sadržaj. Na kraju je samo početak, na arapskom jeziku, nekog sidžila ili sakka, što ga je počeo pisati 1206/1791. Hasan b. el-Hadž Husejn Tešnevi (Tešnjak), kadija ranije u mjestima Bohorina*) i Korbina(?), a sada u mjestima Ljubinje i Mali Biograd (Belgraddžik, — Konjic).

الحمد لله الذى احكم احكام الشرع القويم بالقلم وجعل نظام العالم بكتب السكوك
والسجلات بين الأمم .. وبعد فهذه جريدة اتخذت لتحرير الوقائع الشرعية فى زمن العبد الفقير
تشنوى حسن بن الحاجى حسين القاضى ببهورينه مع قورينه فى الماضى والموليخلافة لوبين مع
بلغرادجق وقع الابتداء فى غرة رجب الفرد لسنت ست ومائتين والف اللهم انا نسألك الهداية

Potom slijede 2—3 dopisa (murasele).

*) Bohorina, Bihorina, Buhorina u srednjem Podrinju, gdje je danas selo Borina, na rječici istog imena, desnoj pritoci Drine.

1945. ISTO **1168.**

U rukopisu je kasnije zabilježen prethodni naslov: كتاب الصك

L. 151; 21,5 × 13. Pismo kao prethodno, pisano istim rukopisom. Prve dvije stranice obrubljene su kao u prethodnom primjerku. Papir žućkast; povez polukožni, oštećen.

Prepis je također iz prve polovine XIX stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu nalazi se potpis navedenog prepisivača koji se potpisao na isti, gornji način. Tu se je potpisao i jedan čitalac ovog primjerka (Muhamed, sin el-Hadž ... ime izostavljeno, pisar suda u Zvorniku, 1245—46/1830). Zatim slijedi nekoliko primjera iz diobe nasljedstva. Na slijedećih nekoliko lista nalazi se sadržaj. Na kraju su dvije isprave i primjeri iz diobe nasljedstva, što je pisano drugom rukom.

1946. ISTO **2532.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: صك

L. 109; 20,5 × 14. *Ta'līq*, pisan uvježbanom rukom, na brzinu. Prepisivač je neko drugi, nego što je kod prethodnih primjeraka. Po rubovima nekih listova ima ispisanog teksta. Papir bijel, čvrst; povez kožni.

Prepis je, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

Na prvom zaštitnom listu zabilježeno je olovkom da je rukopis kupio Ibrahim-efendija Zafranija, iz ostavine Hadžimulića.

Na početku su bilješke s područja sakka, među kojima potvrda o prodaji neke kuće u Rogatici, u Carevoj mahali. Na kraju ima nekoliko neispisanih lista, na kojima su zabilježeni računi i kraći formulari, datum nečijeg odlaska iz Sarajeva u Jajce 1224/1809. i trošak za papir na račun nekog Salih-efendije (vjerovatno za ovaj sakk). Pored pečata ove biblioteke, u rukopisu se nalaze otisci nekih pečata koji su nečitljivi.

Uvakufio Ibrahim-efendija Zafranija.

1947. ISTO **4168.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: كتاب الصك

L. 114; 20,5 × 14,5. *Ta'līq* i *nasḫ* pomiješani, krupniji, pisani vještom rukom. Papir tamnobijel, čvrst; povez kožni, sa jednostavnim ornamentima na koricama.

Prepisao 'Alī b. aš-Šayḫ Ḥuseyn Ğābī (džabija Gazi Husrev-begova vakufa), 15. rebiul-evela 1219/1804.

تم في ١٥ ربيع الأول سنة ١٢١٩ كاتبه .. علي بن الشيخ حسين الملقب بجابي

Na prvom zaštitnom listu su imena ranijih vlasnika, potomaka navedenog prepisivača (Mustafa i Husejn Džabije). Na početku je sadržaj, napisan rukom prepisivača. Na kraju su dva formulara, pisana kasnije, drugim rukopisom.

1948. (صك) **949.**

مخروم في أوله وآخره

Knjiga formulara, slična po svom sadržaju prethodnoj zbirci, od nepoznatog sabirača. Primjeri su iz društvenog života i zbivanja na području Bosne i Hercegovine, kao u gore navedenoj zbirci, ali nisu isti primjeri, niti je ovo ista zbirka kao gore. Gornji naslov je zabilježen kasnije, prema sadržaju. Primjerak je, nažalost, nepotpun s početka i na kraju. Navedeni primjeri odnose se, uglavnom, na događaje iz XVIII stoljeća. Držimo, da je i ovaj sakk važan i da ima istorijsku vrijednost za naše krajeve.

Početak je ovdje:

باشه ابن حسين نام كمسنه مجلس شرع شريف مطهرده محلهٔ مزبوره سكانندن ايكن

يوندن اقدم وفات ايدن منلا احمد بن اسماعيل بن عثمان

Prvi naslov je:

بيت المال مواجهه سنده اثبات وصية صورتي مدينهٔ سراى قضاسى مضافا تندن ويسوقه

ناحيه سنه تابع سونسقه قريه سنده

L. 75; 21 × 14,5. *Ta'līq* i *nasḫ* pomiješani, pisani vještom rukom. S početka je izgubljeno jedanaest lista. Papir bijel, glat; povez polukožni, oštećen, druga korica izgubljena.

Rukopis potječe iz druge polovine XVIII ili s početka XIX stoljeća.

Na početku su bilješke s područja sakka i sadržaj. Na kraju su također formulari, dopisani kasnije drugim rukopisom. Tu se nalazi i jedno podrugljivo pismo turskog pjesnika Jūsuf Nābī-efendije.

1949. صكوك متنوعه **2176.**

Zbirka raznih sakkova, od nepoznatog sabirača. Čini se da je to neki kadija ili pisar šerijatskog suda, koji je sabirao formulare

za ličnu potrebu. Ima i drugih stvari, osim sakka. U rukopisu je naslov: سکوك متنوعه .

L. 193; 20 × 15. Pismo različito: *nasḫ, ta'līq, riq'a* i *dīwānī*, od različitih prepisivača. Papir tamnobijel, deblji; povez kožni, jednostavan.

Na listovima 1—11 nalaze se razni formulari, među kojima su pisma nekim vezirima o putovanju na hadž i osiguranju puta od napadanja od strane beduina (امير حج مصر بكلر بكنه كوندردو مكتوب صورتيدر), vasijjeti, vakufname i dr. Margine listova također su ispunjene formularima.

Na l. 11—12 je ovjerovljenje vakufname sultana Osmana-hana (1618—1623).

Na l. 13—15 su razne potvrde i fetve.

Na l. 15—77 je صك شاني , v. br. 1930,[2].

Naslovi su pisani crnim mastilom i podvučeni crnom linijom.

Na l. 78—79 je

صورة خط همايوندر ... مفتى افندى وسائر علماء بو حجتى كورسونلر مشروعميدر دكل ايسه موجبى ندر يازسونلر

Carsko pismo, u kome se traži od šejhul-islama i uleme, da daju svoje mišljenje o dokumentu (sudskoj presudi — hudžet), kojim se neki paše (Hafiz Ahmed-paša) okrivljuju za pronevjeru državne blagajne Egipta. Osobe, o kojima se u ovom dokumentu govori, su: Hafiz Ahmed-paša, Kurd-paša i defterdar Mahmud-paša. Naveden je znatan broj uleme i njihova mišljenja, u kojima oni opovrgavaju i pobijaju spomenutu sudsku presudu kao neosnovanu, — v. 1457,[5].

(حافظ احمد پاشا حجتنك نا مشروعيتنه علماء ذوى الاحترام اكثرهم الله الى يوم القيام حضرتلرينك ايتدكلرى امضالر)

— Završet.ık je na l. 81 —.

Na l. 93—94 su razna pisma između velikodostojnika.

Na l. 95—192 su razni formulari iz raznih izvora.

(Na l. 116 nalaze se datumi osvojenja nekih gradova i mjesta, vojnih pohoda, datumi smrti nekih sultana i vezira, te lirski stihovi na turskom jeziku i vježbe nekog kaligrafa u pisanju perzijskih stihova).

Pri kraju su dokumenta o nekim sporovima iz nasljedstva i vakufa u mjestima: Novosel, Klis, Tešanj i Mostar.

Na l. 192b—193a je: قصيدهٔ مختارى افندى در مدح استانبول .

Pjesma na perzijskom i turskom jeziku u pohvalu i slavu Istanbula, što ju je spjevao Muḫtari-efendi, turski pjesnik iz X/XVI stoljeća (v. QA VI, 4235). Veći broj listova s početka i na kraju je na perzijskom jeziku. Sadrži 90 stihova. Gornji naslov je prema rukopisu.

Početak je:

چه خوش است اين ديار استانبول
شهر شهرت شعار استانبول
اضطرارى ملازمت كرديم
ميكنيم اختيار استانبول
جريانى ايدر هوايه كوره
كشتىء نوح وار استانبول

Završetak je:

هم سلامت ياب در بورسه
هم در آبدار استانبول
بس روانيم باشا باهو
اى همه نامدار استانبول

Ta'līq, sitniji, veoma lijep.

Na posljednjoj stranici su dva odulja kronograma u stihovima na turskom jeziku o osvojenju Krita. Prvi je sastavio Abdulkerim-efendi (تاريخ عبد الكريم افندى براى فتح كريد), a drugi Zekeriya Čelebi (تاريخ زكريا چلبى).

Početak prvog kronograma je:

بحمد الله بنه عون الهى ايليوب يارى
مظفر اولدى اجناد شه غازىء خصم افكن

Početak drugog:

حبذا فتح بشارت بخش طبع روزكار
مرحبا بخت بلند پادشاه كامياب

Pismo kao prethodno, od iste ruke.

Zbirka potječe iz XVII i XVIII stoljeća.

Na početku su razne bilješke, među kojima prepis vakufname Hadži Ahmeda, sina Hasanova, iz Hadži Hasanove mahale u kasabi Livnu, koja pripada skradinskom kadiluku, nedovršeno i bez datuma; bilješka i lični pečat ranijeg vlasnika (Salih b. Ismail); predstavke, od kojih se u jednoj traži smjenjivanje ranijeg i postavljanje novog muezina u Sultan Hasanovoj džamiji u Egiptu, — a u drugoj, postavljanje vaiza u džamiju u Prijepolju, te druge kraće bilješke.

Uvakufio Salih-efendi Hromozade.

1950. **صك محمد حلوى** **1233.**

Zbirka formulara *(sakk)*, što ju je sabrao Muḥammad Ḥulwī, svrgnut sa kadiluka Albanskog Biograda (Berat), kako je to zabilježeno u uvodu. Sabirač kaže da je formulare sabrao služeći kao pisar *(katib)* u istanbulskim i drugim šerijatskim sudovima. Inače nam je njegova biografija nepoznata. On ovaj sakk naziva *Huğğet* (Dokumenat, isprava). Primjeri, koje navodi, uzeti su iz sudovanja turskih sudova u Istanbulu, Jedreni i još nekim turskim gradovima. Gornji naslov je dat kasnije, prema sadržaju uvoda.

Početak:

الحمد لله على ما انعم من اجراء الشرائع والاحكام واحسن الينا وعلّم مالم نعلم من ترقيم الحجج بين الانام ... اما بعد فهذه الحجة واقع من الفقير ... محمد حلوى المنفصل حينئذ من قضاء بلغراد ارناود ... وقد جمعتها كاتبا بمحاكم الشرعية ... بمدينة دارالخلافة العلية قسطنطينية المحمية وغيرها

....

محمية استانبولده معمار سنان محله سنده ساكن اولوب

L. 84; 21,5 × 16. *Riq'a*, sa nešto *ta'līqa*, pisani vještom rukom. Papir bijel, potamnio, deblji, čvrst; listovi su prosuti i dohvaćeni vlagom, tako da je mjestimice pismo oštećeno; povez polukožni, oštećen.

Prepis, kao i sastav, potječe, vjerovatno, iz XVIII stoljeća.

Na naslovnoj strani je zabilježena jedna hazreti Alina izreka. Na kraju je jedna isprava (sakk), u kojoj se govori o bosanskom valiji Gazi Ali-paši i rasporedu posade u tvrđavi Kozarac, — te stihovi na turskom i perzijskom jeziku.

Iz Šehdi-efendine biblioteke.

1951. ISTO **4568.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov djela: صك حلوى

Poslije početka, koji je kao u gore navedenom primjerku, naslov je:

خاتون كندى حضور حاكمده نفسى ترويج ابلديكيدر

L. 216; 23,5 × 15,5. *Ta'līq*, sitniji, složen, veoma lijep, pisan rukom vještog kaligrafa, — i mjestimice *nasḫ*, također lijep, pisan — čini se — istom rukom. Naslovi su pisani crvenim mastilom. Stranice i rubovi su obrubljeni crvenom linijom. Po marginama mnogih listova ima, sitno i lijepo, pisanih bilježaka i formulara, što je, uglavnom, pisano istim rukopisom kao i tekst. Papir bijel, glat, čvrst, deblji. Povez je otkinut i izgubljen, listovi su prosuti.

Prepisao Sulaymān b. 'Abdullāh el-Gradčaničevi (iz Gračanice), početkom mjeseca džumadel-ula 1181/1767.

(قد وقع الفراغ من تحرير الصورق غرّة ماه جمادى الأولى وانا الفقير سليمان بن عبد الله الغراد چانيچوى لسنة احدى وثمانين ومائة والف)

Na završetku su dva otiska njegova ličnog pečata. Iz nekih bilježaka (v. na rubu lista 194) može se zaključiti da je prepisivač bio kadija u Gračanici. Iz rukopisa bi se moglo zaključiti i da je bio učen čovjek. Inače, o njemu nemamo podataka. (U to vrijeme živio je u Gračanici poznati Hadži Halil-efendija el-Gradčaničevi, koji je bio neko vrijeme pisar šerijatskog suda u Beogradu i koji je imao i uvakufio vrijednu biblioteku, koja je, uglavnom, prenesena u ovu našu biblioteku. Halil-efendija je bio sin Ahmedov, a djedu mu je bilo ime Sulejman. Da li je to ovaj naš prepisivač, nije jasno, ali bi se moglo misliti, da jest. No, takvom mišljenju je smetnja, što su savremenici, pa je, po tome, vjerovatnije da su samo rođaci).

Na prvih dvanaest lista s početka nalazi se sadržaj, fetve i formulari. Među ovim formularima, kao i onim po rubovima uopće, ima ih, koji se odnose na događaje i pitanja iz naših krajeva. Na kraju su bilješke o računskim operacijama.

Poklon Ahmeda Selimovića, kadije.

1952. **(صك)** **1817.**

Zbirka formulara, od nepoznatog sabirača. Sadrži primjere isprava, najvećim dijelom, sa šerijatskog suda u gradu Jedrene. Gornji naslov je zabilježen u rukopisu kasnije, prema sadržaju.

Početak poslije besmele:

باب صورت عقد نكاح ودعواى مهر ونفقة ضمننده اثبات موت وغيره در صورت عقد نكاح بودر محمية ادرنه ساكنلردن

L. 148; 20 × 12,5. *Ta'līq* složen, pisan vještom rukom. Po rubovima manjeg broja listova ima tekstova, pisanih rukom istog prepisivača. Papir većim dijelom tamnobijel i mjestimice žut; povez polukožni.

Rukopis, a vjerovatno i sastav, potječe iz XVIII stoljeća.

Na početku su bilješke iz takvima o godišnjem dobu po narodnom računanju, fetve, dove, formulari, među kojima rješenje (berat) iz 1178/1764 o postavljanju kadije (Muhamed Sadik) za Foču i Ulog i dozvola za popravak crkve u srezu fočanskom, iz godine 1167/1753, — koju je potpisao kadija Foče i Uloga (Derviš 'Abdul-Ganī), sadržaj, — te recepti za lijek protiv zubobolje i dr. Na naslovnoj strani je bilješka iz godine 1252/1836, u kojoj se kaže da je ovaj *sakk* uzet na čitanje iz Kantamirine biblioteke. Nekoliko lista na kraju sadrže također formulare, pisane kasnije, drugom rukom. Među njima je na jednom listu kronologija stupanja turskih sultana na prijesto i datum završetka jedne džamije, koju je podigao el-Hadž Ali-efendi b. Hasan Tašlidželi (iz Pljevlja), 1177/1763.

Iz Kantamirine biblioteke.

1953. Zbirka (مجموع) . 2 **1161.**

L. 236 (218 + 18); 21 × 14. *Ta'līq*, sitniji, složen, pisan vještom rukom. Papir tamnobijel, čvrst, — listovi s početka dohvaćeni vlagom; povez polukožni.

1. L. 1—218. صك (صكوك) موسى زاده محمد عبد الله

Sakk, što ga je sabrao, sredio i napisao Muḥammad b. 'Abdullāh Mūsā-zāde, umro oko 1197/1782. Pisac je služio kao pisar kod Muḥammed Ṣaḥib-efendije Pīrīzāde, koji je kratko vrijeme bio šejhul-islam godine 1158/1745 (a koji je umro 1162/1748). U uvodu, napisanom na arapskom jeziku, pisac kaže da je prvo njegov otac Abdullah-efendi Mūsāzāde sabirao i pisao sakk, ali ga je smrt u tom prekratila i on je ostavio od toga samo nesređen koncept. Pisac je to kasnije sredio i znatno proširio, osim što je sam sabirao, a onda to podnio na uvid navedenom šejhul-islamu, kod koga je bio u službi. Dotični je sve to ispravio, a pisac ponovo sredio, i tako iz svega toga izabrao ovaj sakk.

AM II, 344.

Početak i dio uvoda.

الحمد لله الذى شيّد مبانى الدين القويم بقوائم اقلام البلغاء .. وبعد فيقول العبد الفقير .. محمد عبد الله المدعو بموسى زاده .. ان والدى المرحوم .. موسى زاده عبد الله افندى قد كان صرف شطرا من الزمان وبرهة من الدوران فى ضبط الوقائع الشرعية وكتابة الصكوك والسجلات

Na kraju su obrasci za potpise raznih službenih dokumenata (امضالر صورتلرى) .

2. L. 219—236. در بيان قانون نامه معمول بها در حق اراضى وغيرها

Zakon o zemljišnom posjedu iz vremena sultana Sulejmana i njegova glavnog muftije Ebus-Su'ūda. Gornji naslov je prema rukopisu.

Početak:

خلد الله پادشاه دين پناه حضرتلرى توفيق ربانى وتأييد سبحانى ايله سرير سلطنت شامخة العماد .. عصرلرنده شيخ الاسلام ومفتى الانام اولان مرحوم ابو السعود حضرتلرينه فرمان بيورلدقده ... والآن جارى ومعمول به اولان قانون پادشاهيدر ... مطلب اراضى عشريه بلاد اسلاميه ده اولان اراضى

Prepisao cijelu zbirku isti, nepoznati prepisivač, 29. ševvala 1187/1773, kako je to zabilježeno na kraju pod t. 2 (.. تمت الكتاب شوال ٢٩ سنة ١١٨٧).

Na početku je sadržaj, pisan kasnije, drugim rukopisom. Na naslovnoj strani je pismo (bujruldija), od 4. ševvala 1194/1780, — upućeno visočkom kadiji, u kome se traži od njeg da oglasi narodu dolazak novog valije na Bosnu, kojoj je prisajedinjena i Hercegovina, — što je kadija i izvršio. Ispod toga je druga bilješka, koja sadrži potvrdu i oglas mahkeme u Ljubinju, da je primljena bujruldija u vezi sa carskim fermanom, u kome je izražena carska želja i strogo naređenje da se siromašnim i širokim slojevima pruži i osigura pravda i puna pravna zaštita.

Na listu 218ᵇ nalazi se bilješka koju je potpisao Abdullah Rasnič — ? —, iz Sarajeva, kadija u Vučitrnu, 1209/1794. Na posljednjoj stranici je prepis bilješke sa naslovne stranice.

1954. ISTO kao br. 1953,[1] **617.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: صكوك موسى زاده

L. 226; 23,5 × 17. *Ta'līq* i *nasḫ* pomiješani, pisani sitnije, uvježbanom rukom. Na širokim rubovima samo pri kraju ima formulara, pisanih kasnije, drugim, ljepšim rukopisom. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, sa jednostavnim ornamentima na koricama.

Prepisao Yūsuf b. Waliyuddīn, u ponedjeljak 22. safera 1188/1774.

(تمت الكتاب .. عن يد افقر العباد يوسف بن ولى الدين .. سنة ثمان وثمانين بعد المائة والالف من صفر الخير اليوم العشرون والثانى يوم الاثنين)

Na početku je jedna fetva sarajevskog muftije, sadržaj i predstavka (arzuhal) prištinskog kadije u vezi s popravkom ruševnog mosta na rijeci Lab, nedaleko od Prištine, — u čemu bi učestvovali svojim doprinosom i neki trgovci iz Bosne, — jer je i njima most potreban radi prenosa trgovačke robe.

U vrhu prve stranice je bilješka i lični pečat ranijeg vlasnika (Salih Izzeti Hromozade, koji kaže da je rukopis kupio).

Na posljednjoj stranici je popis knjiga, koje je neko kupio iz ostavine tešanjskog muftije Ismail-efendije.

Uvakufio Izzet Salih-efendi Hromozade, 1284/1867.

1955. ISTO **717.**

U rukopisu je kasnije zabilježen naslov: صك موسى زاده

L. 351; 22 × 15. *Ta'līq*, pisan vještom rukom, širokim perom, u razmaknutim redovima. U vrhu prve stranice je lijep unvan. Prve dvije stranice obrubljene su sa tri tanke crne i širokom zlatnom, a ostale crvenom linijom. Papir bijel, glat, čvrst; povez kožni, sa pozlaćenim ukrasima (obrubi) na koricama.

Prepisao as-Sayyid Ā'rif Muṣṭafa b. Lutfullāh, 1215/1800.

(تمت النيقة .. عن يد اضعف العباد السيد عارف مصطفى بن لطف الله لسنة خمس عشرة ومائتين والالف)

Na naslovnoj strani je bilješka ranijeg vlasnika i vakifa. Na kraju je sadržaj, napisan kasnije, drugim rukopisom. Na posljednjoj stranici ima bilješka na arapskom jeziku, u kojoj neko (vjerovatno prvi vlasnik od Džinića), kaže, da je rukopis dobio na dar od Ismail-efendije Sōfi-zāde (Sofića).

Uvakufio Abdulbaki-efendi Džino-zade, 1284/1867.

1956. (قطعة من صك) **3061.**

Fragment nekog sakka iz XVIII stoljeća. Sadrži, uglavnom, formulare za razna pisma.

L. 28; 18 × 12. *Ta'līq*, sličan *nasḫu*, pisan vještom rukom, u razmaknutim redovima. Papir tamnobijel, glat, deblji; listovi su dohvaćeni vlagom i pri kraju oštećeni, prosuti; povez oštećen i rastavljen od listova.

1957. Zbirka (مجموع), 19 **2722.**

(يحتوى على عدد من الحجج والمراسلات وعلى عدة رسائل)

Zbirka sadrži mnoge formulare kraćih potvrda, isprava (tezkere i temessuk), tapija, arzuhala, sudskih presuda (hudžet), sudskih naloga i ovlaštenja (murasela), službena i privatna pisma, kraće popise (deftere), traktate (risale) sa područja tedžvida, arapskog i perzijskog jezika, te riječi iz arapsko-tursko-perzijskih rječnika, — od nepoznatog sabirača, koji je očito neki naš čovjek.

Sve je to sabrano bez nekog reda i sistema. Rukopis je nepotpun s početka i na kraju. Sadržaj dokumenata i pisama odnosi se, uglavnom, na ljude i događaje Zvornika i njegove okoline, u prvoj polovini XIX stoljeća, — pa otuda zbirka ima i naročitu istorijsku važnost za taj kraj.

L. 468; 19 × 13. *Ta'līq* i *nasḫ*, pisani naizmjence, krupnije, širokim perom, rukom istog prepisivača. Papir tamnobijel, deblji; mnogi listovi su dohvaćeni vlagom i prosuti; povez je otkinut i izgubljen.

1. L. 1—200. Razne isprave (تمسك) i pisma, te mnoge arapsko-turske riječi. U tome je kraća uputa o pisanju dopisa i predstavki, — Inšā' (v. I. 142—143).

2. L. 201—208. جواهر الاسلام

Vjerska početnica (Ilmi-hāl; — Eger sorseler, v. I. 113). U rukopisu je naslov: هذا كتاب سؤاله جواب.

3. L. 209—230. (كلمات عربيه) — Arapske riječi, poredane bez nekog sistema, sa prevodom na turskom jeziku, a mnoge su sa prevodom na našem jeziku.

4. L. 231—249. تجويد قره باش

Uputa o pravilnom čitanju Kur'ana, na turskom jeziku (v. I, 102). Po rubovima su izvaci iz raznih ilmi-hala, dove i formulari.

5. L. 250—264. Pisma, zapisi, dijelovi nekog tedžvida, hadisi, dove i arapsko-turske riječi.

6. L. 264ᵇ—290. الأمثلة المختلفة

Početna arapska gramatika (Paradigme), sa tumačenjem na turskom jeziku. U ovom radu ima dosta pogrešno uvezanih listova, koji sadrže arapsko-turske riječi.

7. L. 291—329. بنا (بناء الافعال)

Djelo s područja arapske gramatike, o glagolskim oblicima, s prevodom na turskom jeziku. Rad je dugo služio kao udžbenik u medresama (v. ḤḪ I, 255 i Flügel I, 180). Prevod je pisan crvenim mastilom.

Početak osnovnog teksta:

اعلم ان ابواب التصريف خمسة وثلاثون بابا

Početak prevoda:

الحمد لله الذى خلقنا فى احسن صورة .. اعلم سن بل اى طالب

8. L. 329—330. Uvod arapske gramatike Maqṣūd, sa prevodom na turskom jeziku.

9. L. 331—344. Pisma, hudžeti, murasele, dopisivanje između nekog Ali-age i zvorničkog paše.

10. L. 345. Pismo vladike, upućeno sinu tuzlanskog paše, — u kome se vladika tuži na nekog hrišćanina (zimmiju) zbog njegova nepristojnog ponašanja pred vladikom.

(ولا ديقه كافردن طوزله پاشانك اوغلنه در)

11. L. 346—354. Pisma, upućivana većinom među pašama i nekim članovima njihovih porodica.

12. L. 355. Podnesak (pismo) od vladike zvorničkom paši Mahmud-paši, u kome se vladika ispričava za nedolazak na neki razgovor.

13. L. 355ᵇ—356. Dopis vladike (iz Banje Luke) sreskom upravitelju (mutesellimu) Gradačca. U dopisu vladika traži intervenciju vlasti povodom ženidbe jednog njegova vjernika s četvrtom ženom, koju mu pop nije htio vjenčati, ali je dotični otišao nekom hodži Munla Hasanu, i ovaj mu je vjenčanje obavio, — »da li za pare (akče) ili na veliko moljakanje, nije bilo mogućnosti ustanoviti« — kaže vladika. — U drugom jednom dopisu vladika traži dozvolu za popravak crkve.

14. L. 357—370. Razne isprave, hudžeti i murasele.

15. L. 371. Spisak nekih sela u zvorničkom srezu i zaduženja (tekālif), koja se odnose na ista.

16. L. 372—389. Pisma, razne potvrde, tezkere i murasele. U tome je pismo od vladike nekom puškaru Jovi. U pismu vladika obavještava dotičnog da je od novaca njegove prodane kuće isplatio dugove svima, kojima je Jovo bio dužan, — kako je to isti molio vladiku da mu učini (v. l. 379). Na istoj stranici je kraće pismo nekog muslimana, upućeno vladiki, u vezi s nekim drugim. Na l. 380 je propusnica, izdata jednom trgovcu, sa ličnim opisom, za putovanje u Sarajevo, — iz godine 1261/1845. Na l. 387—389 nalazi se popis (defter) izdataka iz blagajne (hazine) za razne službene potrebe i poslove.

17. L. 390—403. الامثلة المختلفة

(فى اللغة الفارسية)

Glagolski oblici (paradigme) perzijskog jezika, sa prevodom i kraćim tumačenjem na arapskom i turskom jeziku, od nama nepoznatog pisca. Pertsch (Berlin, p. — 1888), 175 navodi sličan udžbenik, ali kaže da je to udžbenik arapske gramatike za Perzijance. Naš rukopis, međutim, predstavlja očito udžbenik perzijske gramatike za Arape i Turke. Gornji naslov (bez podnaslova) nalazi se u rukopisu.

Početak je:

كرد	كند	كردن	كننده
فعل ماضى	فعل مضارع	مصدر	اسم فاعل
ايلدى معناسنه در	ايلر كلجك زمانده	ايلمك معناسنه در	

18. L. 403ᵇ—450. Odlomak iz poučnog djela na perzijskom jeziku پند عطار (v. I, 271), sa prevodom na turskom jeziku.

19. L. 451—468. Pisma, perzijsko-turske riječi i odlomci neke perzijsko-turske gramatike.

Rukopis potječe iz XIX stoljeća.

INDEXI

INDEKS DJELA

ث

ج

ح

خ

ز

س

ش

ص

ض

ط

ظ

—

ع

غ

ف

ق

ك

و

ه

ى

INDEKS PISACA

A 'A

B

C

Č

D Ḍ Ḏ

E

F

Ǵ G Ĝ

H Ḥ Ḫ

Ū U ʿU

V W

Y

Z Ẓ

INDEKS PREPISIVAČA

A ʻA

INDEKS MJESTA

A

B

C

Č

D

Đ

Dž

E

F

G

H

I

J

K

L

Lj

M

INDEKS VÂKÎFÂ (ZAVJEŠTAČA)

I

J

K

M

N

O

R

S

T

V

Z

P R I L O Z I

TABELA I—XX

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيد المرسلين وعلى آله وصحبه
اجمعين وبعد فانه قد اجاز لي استاذي المولى المرحوم المشتهر بعرب زاده
انه اخذ العلم من المولى الفاضل يحيى المشهور بمنقاري زاده وهو اخذه من المولى
الفاضل شيخ الاسلام عبد الرحيم وهو اخذه من المولى الفاضل صدر الدين
والعالم الكامل حسين الخلخالي وهو والمولى صدر الدين اخذه من المولى المحقق الامير
ابي الفتح وهو اخذه من المولى المحقق المشتهر بعصام الدين وهو اخذه من المولى
الفاضل المشتهر بقره داود وهو اخذه من نتيجة العلماء الاعلام الاسلاف
الكرام العلامة الرباني والنحرير الصمداني العلامة التفتازاني والعالم
حسين الخلخالي اخذه من المولى المشتهر بميرزا جان وهو اخذه من المولى جمال الدين
محمود وهو اخذه من المولى المحقق جلال الملة والدين الدواني وهو اخذ من
والده المولى اسعد الصديقي وهو تلميذ استاذ عالمي العالم زبدة علماء
العرب والعجم السيد الشريف الجرجاني قدس الله اسرارهم وزاد في البرزخ فتوحهم

حرره الحقير مصطفى بن يوسف
المفتي بموستار عفي عنهما

شرحت اولا رسالة الآداب ثم شرحت حواشي شرح الرسالة المذكورة ثم علقت
نبذا على حواشي شيخ الاسلام الهروي ثم شرحت رسالة المنطق ثم علقت حواشي
على شرحها للفناري ثم دونت رسالة في الآداب وشرحتها مرتين ثم شرحت
انموذج الزمخشري في النحو ثم علقت حواشي على حواشي الآداب الميرية وعلى حواشي
شرح الآداب المسعودي وعلى شرح الآداب المسعودي ثم شرحت القصيدة اللامية
ثم علقت حواشي على شرحها ثم شرحت شمسية المنطق ثم علقت حواشي على
شرح رسالة الوضع ثم علقت حواشي على الحنفية في الآداب ثم شرحت المراح
والزفات ثم المغني ثم المنتخب في الاصول ثم شرحت رسالة الزايفي ثم
املات لب اللباب وشرحته في تسعة ايام ثم شرحت تهذيب المنطق
والكلام

Naslovna stranica komentara *Muntaḫab al-ḥuṣūl*, autograf Mustafe b. Yusufa al-Mostari (v. br. 803)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي اوضح معالم الدين

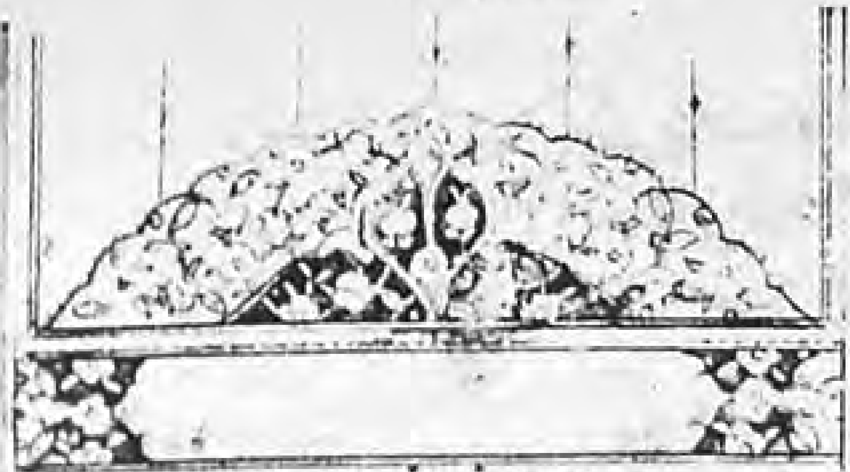
Prva stranica djela Muntaḫab al-ḥuṣūl (v. br. 803)

تملكه مؤلفه وكاتبه الحقير الى الله سبحانه
مصطفى بن يوسف الموستاري
عفى ذنوبها الباري

من مؤلفات الشيخ
في علم الاصول
فتح الاسرار شرح المغني

Naslovna stranica djela *Fatḥ al-asrār, šarḥ al-Mugnī*, autograf Mustafe b. Yusufa al-Mostari (v. br. 808)

TABELA IV

Naslovna stranica djela *Miftāḥ al-ḥuṣūl*, autograf Mustafe b. Yusufa al-Mostari (v. br. 892)

TABELA V

Posljednja stranica djela *Šarḥ Samt al-wuṣūl*, od *Hasan Kafi Pruščaka* (v. br. 896)

TABELA VI

Završetak najstarijeg rukopisa *Kitāb fi 'l-fiqh* iz naše Biblioteke (v. br. 985)

TABELA VII

Stranica iz djela *Šarḥ 'ala 'l-Hidāya*, pisanog bez dijakritičkih znakova (v. br. 1013)

Prva stranica djela Ṣadr aš-Šarī'a (v. br. 1089)

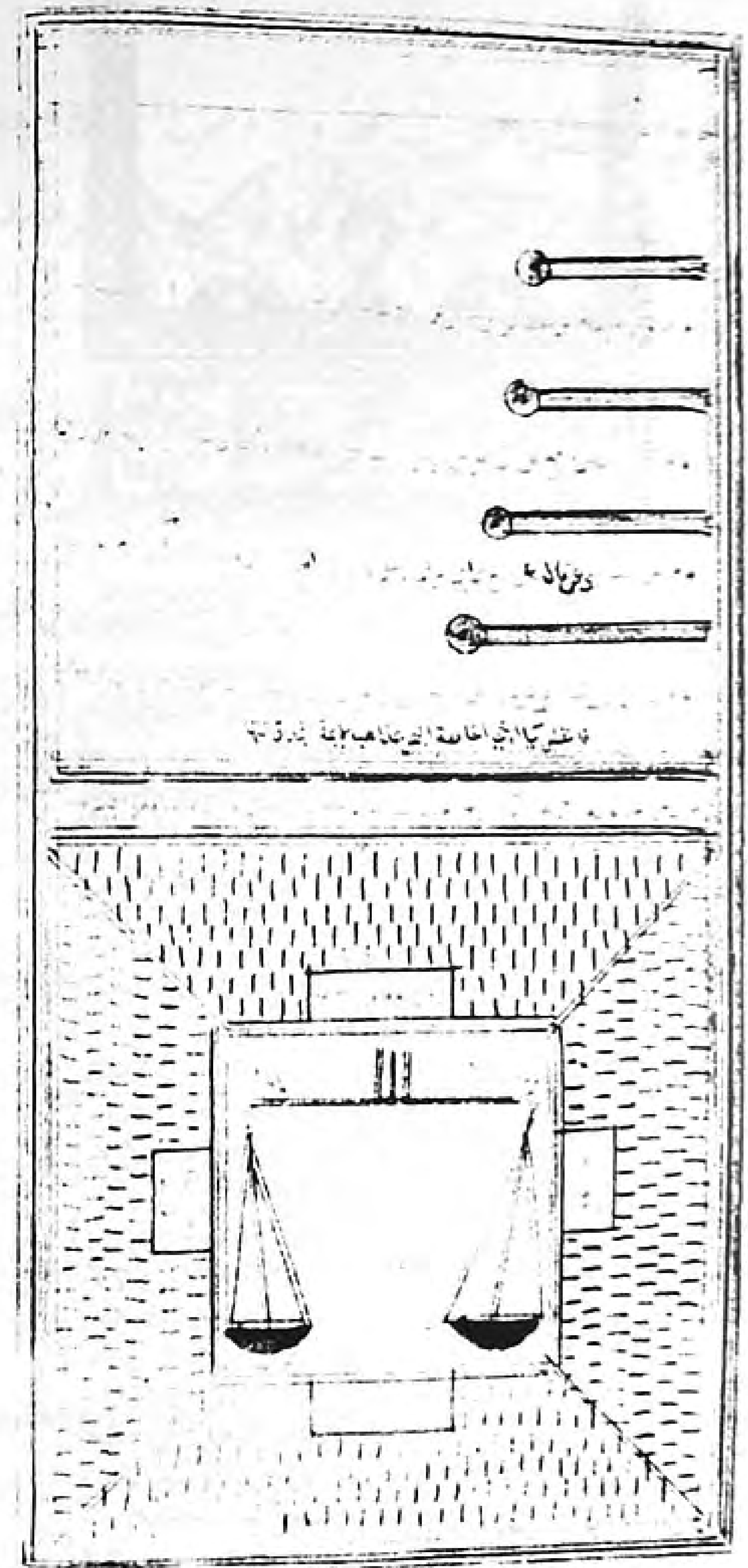
Prva stranica djela *ad-Durar*, sa lijepim unvanom u bojama (v. br. 1278)

قد وقع الفراغ من كتابة هذا الكتاب الشريف في يوم الاربع في وقت الضحى
من ايام العشرة من شهر صفر سنه سبع
وستين وتسعمائة ببلدة قسطنطنية
في سراي ابراهيم باشا في دار الصغير
صانها الله عن البلية على يد
العبد المذنب المحتاج
الى رحمة ربه العلي
سليمان بن جعفر
عفى عنهما العافي
بفضله
وكرمه
آمين

نبشتم ندانم زعالم خبر — که عمرم چه ماند چه آید بسر
یارب بکه دارا یان آن کسی — که خط من بخواند و بمن دعا کند
الهی بعفو کن گناهان من — که طاقت ندارم بنار سقر
نویسنده را هر که گوید دعا
خدایا بکن حاجت او روا

Posljednja stranica djela *ad-Durar* (v. br. 1278)

Iz sadržaja djela *Kitāb al-Mizān aš-Šaʻraniya* (v. br. 1427)

TABELA XII

Prva stranica djela ad-Ḍamānāt (v. br. 1441)

TABELA XIII

الحمد لوليه والصلوة على نبيه محمد واله وصحبه اجمعين وبعد عبد

ضعيف محتاج الى رحمة الغنى حسن بن نصوح الدمنوى عفر الله له ولو

الديه واحسن اليهما واليه ايدر بركون بعض اخوان ايله كتب مشهوره

دن عقائده متعلق دخى عباداته متعلق عربى مسائل مذاكره ايدركن بو

اثناده مذاكرده اخوانزدن برسى فقيره خطاب ايدوب ايتدى كه اكر

بو مسائلى لسان تركى اوزره ترجمه اولنسه غايتله معقول واخبا

بيننده مقبول براثر اولور ايدى ديديكى جهتدن بو فقيره اتباع ايدوب

كمال ايله سنت يوزن كوستردكلرندن صكره وبلدمكه بحسب المقدور بندن

عامه دنيا نافع براثر قويم تا كم بعد الموت علم منقطع اولميه وهر باركه بو

كتابى مؤمن اوقرسه اوقيه لر واوقوده لر بو فقيرى برفاتحه ايله ياد

وخير دعا ايله دلشاد ايده لر ديو اول مسائلى تركيه ترجمه ايدوب

[illegible] بيان ايله اختيار اولندى تا كم صغير وكبير ووضيع وشريف مستفيد

[illegible] سؤال وجواب اوزره برجميع منهاده ترتيب اتدم وبو كتابه

[illegible]

Početak djela *Mağma' al-ğawāhir* od Hasan b. Nasūh al-Bosnavi (v. br. 1557)

Prva i druga stranica djela *Kitāb alfāẓ al-kufr* (v. br. 1612)

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل الصلوة عماد الدين
ووعد لمداومة ادائها فلاحا واجرا للمحسنين
وان فيها لعبرة ورحمة وبلاغا لقوم عابدين
وازلف الجنة للخاشعين وبرز الجحيم للتاركين
والصلوة على رسول الله وخاتم النبيين
وعلى اله واصحابه الذين كانوا من الصالحين
بو عبد فقير وعاجز با تقصير
زيجوي عبد الوهاب بن عبد الوهاب من طلبة
الحاج كريمي زاده اكرمهم الله الزلفى وحسن مآب
تحديث نعمت وخدمت دين وشريعت وخاشعين
ترغيب عبادت ايچون بعض طالبين واخوان راغبين
التماسلريله نماز حقنده بر مقدمه ايله اوچ باب وبر خاتمه ايله تحفة
المصلين وزبدة الخاشعين مسمى اولمق اوزره بر رساله جمع ايتمكه شروع
ايدوب اوله كه خداى متعال اتماميني نصيب ايدوب جملهٔ مصلين خاشعينك
ايلبوب عقوبات كونين وآفات ثقلين دن امين اولوب سلامت
دارينه داخل اولان مؤمنلردن ايليه. مقدمه نمازك تفسيرى
اسبابنك ضيقي وكوكلرك ويرلرك وانسانلك مبدا واعلى لرى
ومقاصد افضلرى وحكم وحيثلرى ... نمازك تكثيرنك فوائدلرى وثواب
ودرجاتلرى

Prva stranica djela *Tuḥfat al-muṣallīn* od Abdulwahhab Žepčaka (v. br. 1615)

بسم الله الرحمن الرحيم

كتاب الصرف

Prva stranica djela *Ḫulāṣat al-fatāwā* (v. br. 1638)

والله أعلم بالصواب

وصلى الله على سيدنا محمد وآله أجمعين والحمد لله رب

Posljednja stranica djela *Ḫulāṣat al-fatāwā* (v. br. 1638)

TABELA XVIII

قد وقف هذا الكتاب خسرو بك ابن
فرهاد بك دام اقباله للمدرسة الشريفه
في بلدة سراي المحروسه تقبل الله تعالى
خيراته وحسناته

Bilješka iz vremena Gazi Husrev-bega, na rukopisu *Gunayat al-fatāwā* (v. br. 1680)

TABELA XIX

Prva stranica djela *Fatāwā ʿAbdurraḥīm-efendi* (v. br. 1760)

TABELA XX

Prva stranica djela *as-Sirāǧiya fi 'l-farā'iḍ* (v. br. 1804)

Rijaset Islamske zajednice u BiH
Gazi Husrev-begova biblioteka
Al-Furqān Islamic Heritage Foundation
London

Za izdavača
Mustafa Jahić

DTP
Izdavački centar *El-Kalem*

Tehnički uredili
Faruk Špilja
Ismail Ahmetagić

Dizajn korice
Tarik Jesenković

Tiraž
1000 primjeraka

Štampa
DES Sarajevo

Za štampariju
Džemal Bašić

ISBN 9958-23-117-4
ISBN 1 873992 64 5

الثقافى لوزارة الثقافة والتعليم فى جمهورية بوسنه وهرسك الاشتراكية والى سائر معاهد مجتمعنا التى زوّدتنا بالمساعدات المالية ما استطعنا به الإقدام على إصدار هذا الجزء الثانى من الفهرس بالشكل الذى نراه .

كما أقدم عبارات شكرى إلى مشيخة الجماعة الإسلامية فى بوسنه وهرسك ، والى الأستاذ عبد الرحمن هوقيتش ، مدير مكتبة الغازى خسروبك ، على اهتمامهم بهذا العمل واتخاذهم التدابير اللازمة لتنفيذه .

سراييفو ، فى شهر مايو ١٩٧٨ م

الموافق لجمادى الاولى سنة ١٣٩٨ ه

قاسم دوبراچا

علم الفتاوى
علم الفرائض
القوانين ونظام الدولة
الحسبة
أدب القاضي وعلم الصكوك .

ثم إن كل فصل من هذه الفصول مرتب بحسب اللغات الثلاث : العربية والتركية والفارسية إذا وجدت مخطوطات متعلقة بموضوع الفصل بإحدى هذه اللغات . والمخطوطات فى كل فصل مرتبة بحسب تاريخ تأليفها ، ثم بحسب تاريخ نسخها – الأقدم فالأقدم .

وقد أتى فى هذا الفهرس ذكر عدد غير قليل من الكتب المجهولة – أى التى لم نعلم وقت تأليفها ولا أصحابها – فوضعنا غالبها تحت فصل خاص . على أننا لم نستطع البقاء عند هذا الالتزام إلى النهاية ؛ فيجد الباحث عددا غير قليل من هذه الكتب المجهولة مبثوثة فى مواضع من الفهرس سوى هذا الفصل وأسميناها مجهولة بالنسبة لنا ولإمكانياتنا العلمية الضئيلة القاصرة ؛ إذ لم نتوصل إلى معرفة أى معلومات عنها فى الكتب والمراجع التى تحت أيدينا والتى تيسر الإطلاع عليها ، على اننا نظن أن بينها وبين سائر المخطوطات الوارد ذكرها فى هذا الفهرس ما هو غير معلوم فى العالم مطلقا . هذا سوى ما يوجد بينها مما هو نادر أو فريد فى بابه .

ويبلغ عدد المجلدات المذكورة فى هذا الجزء من الفهرس ما يزيد على ١١٦٠ مجلدا ، أما عدد الكتب والرسائل المتضمنة فى تلك المجلدات فيبلغ عددها ما يزيد على ١٧٠٠ تأليف (ما بين كتاب أو رسالة) .

من المعلوم أن كل كتاب مخطوط أثر ثقافى له قيمته وفن خاص فى ميدان الثقافة العلمية ، ومع ذلك فإن كثيرا من المخطوطات المتدرجة فى هذا الجزء لها ميزة خاصة وقيمة استثنائية إما من حيث قدم تاريخها ، أو من حيث ندرتها فى العالم ، أو من حيث حسن خطها وحسن نقشها وتزيينها ، أو بحسب مؤلفيها وناسخيها ، خصوصا إذا كان هؤلاء من أبناء هذه البلاد – وهم كثير . وبين مؤلفات علمائنا كثير ما هو مكتوب بخط أيديهم ، وهى فى الغالب نسخ فريدة .

وفى الفهرس معلومات هامة عن الأمكنة التى نشأت فيها المخطوطات ، وعن المكتبات والمدارس القديمة التى وجدت فيها ، وعن أصحابها الذين كانت فى ملك أيديهم ، فإنا نذكر تلك المعلومات إذا وجدنا فى المخطوطات تعليقات أو حواشى متعلقة بهذا الموضوع .

ومن كثرة الكتب الفقهية التى كانت تدرس عندنا سابقا ، يرى الباحث كيف كان المستوى للفكر الفقهى عندنا فى حياتنا الفردية والاجتماعية وإلى أى درجة بلغ النظام القانونى والعدل الاجتماعى عندنا فى خلال القرون الماضية ، وذلك بالأولى إذا لاحظنا أن هذه المخطوطات الواردة فى هذا الفهرس قسم صغير من الكتب الفقهية الكثيرة التى كانت توجد فى المكتبات والمعاهد العلمية عندنا .

وقد أوردنا أعلام المراجع والأصول بعلامات الاختصار شأن عملنا فى الجزء الأول مع شئ من التغيير كما هو مشاهد فى الكشاف المقدم فى ابتداء الجزء .

وقد اعتمدنا فى وضع هذا الجزء على نفس المراجع التى اعتمدناها فى وضع الجزء الأول ، مع زيادة بعض المراجع الجديدة التى وصلتنا ، على أن غالب الصعوبات التى كانت تعترض طريقنا فى وضع الجزء الأول لقيتنا أو لاقيناها فى وضع هذا الجزء الثانى أيضا .

وقد زدنا فى هذا الجزء عدد كشافات الأسماء على ما فى الجزء الأول ، فقد وضعنا هنالك كشافين فقط (كشافا لأسماء الكتب ، وكشافا لأعلام المؤلفين) . أما فى هذا الجزء الثانى ، فقد ألحقنا إلى الكشافين السابقين كشافات جديدة وهى : كشاف عن أسماء الناسخين وكشاف عن أسماء الواقفين (واقفى الكتب) ، وكشاف عن أسماء الأمكنة التى وجدت فيها الكتب .

وإنى أعترف بقصور كثير فى عملى هذا – مع جميع الجهود التى بذلتها فيه – وأعتذر للباحثين والعلماء المحترمين ، فهذا ما كان فى وسعى وطاقتى فى هذه الظروف التى عملت فيها ومع الصعوبات والعوائق التى كانت تعترضنى فى طريقى مثل عدم توفر الوسائل المعينة على إتقان العمل على الوجه المرغوب . ولعلى مع ذلك وُفقت لأداء بعض العمل المطلوب وتقديم شئ قليل من الخدمة فى ميدان العلم . فإن كنت نجحت فى ذلك ، حصلت لنفسى الرضا والاطمئنان .

وفى ختام هذه الكلمة أقدم شكرى الخالص إلى نخبة من الأساتذة الأفاضل الذين ساعدونى فى هذا العمل ، وهم : الدكتور حسن قاله شى ، أستاذ بجامعة بريشتينا ، فى قوصوا (بيوغوسلافيا) لقيامه بتصحيح هذا الجزء ؛ والأستاذ محمد مؤذينوويتش ، لمساعدته فى وضع الإطار الشكلى ؛ والأستاذ خالد حجى مونليج ، معاون أمين المكتبة ، لقيامه بكل ترحيب بمساعدات مختلفة من نسخ ، ومقابلة ، وإعداد كشافات ، وتحقيق فى المراجع .

ونرى من اللياقة اللازمة بهذه المناسبة أن نوجه عبارات الشكر الخاصة إلى مركز التراث

التقدمـة

هذا الجزء الثانى من فهرس المخطوطات العربية والتركية والفارسية لمكتبة الغازى خسروبك معمول فى شكل الجزء الأول ، ومنسوج على منواله ، ومبنى على قواعده .

أما النظام والقواعد التى اتبعناها وطبقناها عند وضع الفهرس فمذكورة بالتفصيل فى مقدمة الجزء الأول منه ؛ فراجعها هناك . وفى نفس المقدمة ألمنا بذكر وبيان تاريخ المكتبة خلال القرون من عهد تأسيسها فى سنة ١٥٣٧م إلى أيامنا هذه ، فلا حاجة إلى تكرار ذلك ثانيا فى هذا المحل

أما المخطوطات التى وضعناها ، وأتينا بوصفها فى هذا الجزء الثانى فرتبة حسب التقسيم السابق المذكور فى مقدمة الجزء الأول أيضا ، وبحسب ذلك التقسيم ، هذا هو الباب السادس من أبواب الفهرس ، وهو يتعلق بموضوع الفقه الإسلامى (انظر الجزء الأول – المقدمة ، ص ١٨) . وبما أن موضوع مادة الفقه واسع جدا ، والمخطوطات التى تتعلق بهذا الموضوع فى مكتبتنا كثيرة العدد فإن هذا الجزء الثانى يحتوى على المخطوطات من باب الفقه فقط ، اللهم إلا بعض الرسائل والكتب التى وُجدت ملحقة بكتب الفقه فى مجلداتها ، فنضعها ونذكر وصفها فى هذا الجزء مها كان موضوعها ؛ وعدد هذه ليس بقليل .

ثم إن هذا الجزء مرتب على فصول بحسب خصوصية المادة التى تتعلق الفصول بها ، وراعينا عند وضع هذه الفصول وترتيبها ما هو المعتاد فى تنظيم علوم الفقه الإسلامى ، بحيث إن جميع أقسام الفقه وفنونه مشمولة بهذه الفصول ، ومرتبة فيها ، وذلك من أصول الفقه إلى فصل أدب القاضى ، والصكوك . وتبعا لذلك فإن هذا الجزء يحتوى على الفصول الآتية الرئيسية :

علم أصول الفقه
علم الفقه.

أدعو الله أن يشمل برحمته الأستاذ الراحل قاسم دوبراجا الذي أعد هذا المجلد، وأشكر العاملين في رئاسة الجماعة الإسلامية في جمهورية البوسنة والهرسك، برئاسة فضيلة الدكتور مصطفى تسيرتش، والعاملين في مكتبة الغازي خسرويك على تعاونهم المثمر البناء.

والله ولي التوفيق.

أحمد زكي يماني

رئيس مؤسسة الفرقان للتراث الإسلامي

تصدير للطبعة الثانية

صدر المجلد الثاني من فهرس مكتبة الغازي خسرويك سنة ١٩٧٩م، ومع مرور السنوات نفذت نسخ الفهرس، وعجزنا عن تلبية رغبة الراغبين باقتنائه من الباحثين والمؤسسات الثقافية والعلمية، ومازلنا نتلقى الطلبات. ولذلك عرضنا مشروع إعادة طباعة هذا المجلد على مؤسسة الفرقان للتراث الإسلامي في لندن في إطار التعاون بينها وبين رئاسة الجماعة الإسلامية في البوسنة والهرسك، ولاقى طلبنا قبولاً ينسجم مع توجيهات رئيس المؤسسة معالي الشيخ أحمد زكي يماني يحفظه الله.

ولا بد لي من أن أنوه بما تبذله مؤسسة الفرقان من جهود في سبيل إنقاذ مكتبة الغازي خسرويك على أكثر من صعيد، فبالإضافة إلى تصوير المخطوطات والوثائق والوقفيات، ساعدت المؤسسة في نشر أجزاء الفهرس من الجزء الرابع حتى الجزء التاسع و الطبعة الثانية للمجلد الأول، وها هي تساهم في إعادة نشر هذا الجزء الثاني، وبذلك يمكننا أن نلبي طلبات الراغبين بالحصول على ما صدر من أجزاء فهرس المكتبة. ونأمل من الله سبحانه وتعالى أن يعيننا على إتمام نشر ما تبقى من أجزاء فهرس المكتبة جراء التعاون المثمر بيننا وبين مؤسسة الفرقان.

إنني أتقدم باسم العاملين في مكتبة الغازي خسرويك بجزيل الشكر إلى رئيس مؤسسة الفرقان معالي الشيخ أحمد زكي يماني، داعين الله تعالى أن يجعل بذله وعطاءه ذخراً في ميزان حسناته.

وإننا نشكر نائب رئيس مؤسسة الفرقان، الأستاذ الدكتور أكمل الدين إحسان أوغلى، والمدير العام للمؤسسة، الأستاذ الدكتور يوسف إيبش، على ما بذلاه من جهود بناءة، ونشكر العاملين في مؤسسة الفرقان الذين ساهموا في تنفيذ هذا المشروع الإنساني.

مصطفى يحيتش

مدير مكتبة الغازي خسرويك

A catalogue record for this book is available from the British Library

ISBN 1 873992 64 5

الطبعة الأولى النافذة: سرايفو ١٩٧٩

الطبعة الثانية: ٢٠٠٢

(Cataloguing -in- Publication Data: (بيانات الفهرسة أثناء النشر :

Dobrača, Qasim, comp.

Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa, Gazi Husrev-Begova Biblioteka u Sarajevu= Catalogue of the Arabic, Turkish, Persian and Bosnian manuscripts [in] the Ghazi Husrev-Bey Library in Sarajevo= Fihris al-makhṭūṭāt al-ʻArabīyah wa-al-Turkīyah wa-al-Fārisīyah wa-al-Būsnavīyah fī Maktabat al-Ghāzī Khusrū Bik fī Sarāyīfū

فهرس المخطوطات العربية والتركية والفارسية والبوسنوية في مكتبة الغازي خسرو بك في سرايفو /

obradio Qasim DOBRAČA.- Sarajevo: Rijaset Islamske zajednice u BiH Sarajevo; London: Al-Furqān Islamic Heritage Foundation, 1423/2002.

v. 2: 1047 p.; 25 cm.- (Al-Furqān Islamic Heritage Foundation Publication; no. 64; Islamic Manuscripts Catalogues Series; no. 41=

(منشورات الفرقان؛ رقم ٦٤ . سلسلة فهارس المخطوطات الإسلامية؛ رقم ٤١)

Previous vols. published with al-Furqān Foundation: vols. 4-9.- (Al-Furqān Islamic Heritage Foundation Publication; no 33; 39; 41, 51, 52, 62. Islamic Manuscripts Catalogues Series; no. 22; 25; 27, 31, 32, 40)

1. Manuscripts, Turkish- Bosnia- Herzegovina- Sarajevo- Catalogs
2. Manuscripts, Arabic- Bosnia- Herzegovina- Sarajevo- Catalogs
3. Manuscripts, Persian- Bosnia- Herzegovina- Sarajevo- Catalogs
4. Manuscripts, Bosnian- Bosna- Herzegovina- Sarajevo- Catalogs
5. Ghazi Husrev-Bey Library (Sarajevo, Bosnia-Herzegovina) - Manuscripts

I. DOBRAČA, Qasim, comp. II. Al-Furqān Islamic Heritage Foundation (London, Great Britain). III. Riasat of Islamic Community in B&H (Sarajevo, Bosnia-Herzegovina). IV. Title (English). V. Title (Transliterated). VI-VII. Series.

ISBN 1 873992 64 5

Published by Al-Furqān Islamic Heritage Foundation.
Eagle House, High Street, Wimbledon, London. SW19 5EF, UK

تقديم للطبعة الثانية

الحمد لله الذي أنعم علينا بنعم لا تعد ولا تحصى، ومكننا من إنجاز بعض ما نطمح إليه في مجالات خدمة التراث الإسلامي المهدد بالضياع جراء تضافر الإهمال وعوامل الزمان الطبيعية والإصطناعية.

ورغم العقبات فإن مؤسسة الفرقان للتراث الإسلامي قد قطعت أشواطا بعيدة في ميادين خدمة التراث الإسلامي ابتغاء مرضاة الله عز وجل.

لقد أوضحت مؤسسة الفرقان أهمية التراث من خلال مؤتمراتها، وأبرزت ذخائره في ندواتها ونشراتها، وصورت آلاف المخطوطات، وأتاحت فرصة الإطلاع عليها للباحثين في مركز المؤسسة، واقتنت مجموعة غنية من فهارس المخطوطات والوثائق، وشاركت في العديد من المعارض والمؤتمرات، وساهمت بإقامة الدورات لتدريب العاملين في الحفاظ على التراث المخطوط.

أما في مجال الفهرسة فمؤسسة الفرقان رائدة في هذا المجال حيث نشرت فهارس لم تنشر من قبل، وأولت المكتبات التي تحيط بها المخاطر عناية استثنائية بغية إنقاذها وفهرستها، ومن هذه المكتبات مكتبة الغازي خسرويك في مدينة سرايفو عاصمة جمهورية البوسنة والهرسك التي نجت من الدمار بفضل من الله تعالى ثم بجهود الأخيار القائمين عليها.

لقد شملت رعاية مؤسسة الفرقان لمكتبة الغازي خسرويك مجالات الإنقاذ والتصوير ونشر الفهارس، فبعدما أصدرنا خمسة مجلدات هي: الرابع والخامس والسادس والسابع والثامن و التاسع والطبعة الثانية للمجلد الأول، وها نحن نعيد طباعة المجلد الثاني الذي صدر سنة١٩٧٩م، وقد أعده الراحل قاسم دوبراجا، وأصدرته مشيخة الجماعة الدينية الإسلامية في جمهورية البوسنة والهرسك، وبإعادة طباعة هذا المجلد ستتوفر فرصة الاطلاع عليه للباحثين بعدما نفذت الطبعة الأولى، وعليه تصبح المجموعة كاملة لمن يرغب في الحصول عليها.

سلسلة فهارس المخطوطات الاسلامية : رقم ٤١

فهرس المخطوطات

العربية والتركية والفارسية والبوسنوية
في
مكتبة الغازي خسروبك في سراييفو

الجزء الثاني

إعداد

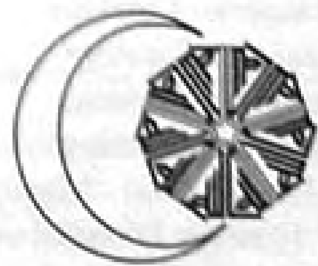
قاسم دوبراچا

إصدار

مؤسسة الفرقان للتراث الإسلامي
لندن

رئاسة الجماعة الإسلامية في البوسنة والهرسك
سراييفو

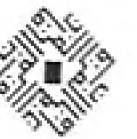

لندن – سرايفو

١٤٢٣هـ / ٢٠٠٢م

الطبعة الأولى النافذة: سرايفو ١٩٧٩
الطبعة الثانية: ٢٠٠٢

منشورات الفرقان: رقم ٦٤
سلسلة فهارس المخطوطات الإسلامية: رقم ٤١

مؤسسة الفرقان للتراث الإسلامي

Al-Furqān Islamic Heritage Foundation
Eagle House
High Street
Wimbledon
London
SW19 5EF
U.K.

فهرس المخطوطات

العربية والتركية والفارسية والبوسنوية
في
مكتبة الغازي خسروبك في سراييفو

الجزء الثاني

فهرس المخطوطات

العربية والتركية والفارسية والبوسنوية
في
مكتبة الغازي خسروبك في سراييفو

الجزء الثاني

إعداد

قاسم دوبراچا

إصدار

مؤسسة الفرقان للتراث الإسلامي
لندن

رئاسة الجماعة الإسلامية في البوسنة والهرسك
سراييفو

لندن - سراييفو

١٤٢٣هـ / ٢٠٠٢م